

# JUS NATURÆ

METHODO SCIENTIFICA  
PERTRACTATVM.

*PARS QUARTA,*

DE

ACTIBVS

AD

ALIORVM UTILITATEM  
TENDENTIBVS IN SPECIE,

VBI AGITVR

DE

DONATIONIBVS,

ET DE

CONTRACTIBVS TAM BENEFICIS,  
QVAM ONEROSIS PRÆCIPVIS.

---

*AVTORE*

CHRISTIANO WOLFIO

POTENTISSIMI BORVSSORVM REGIS CONSILIARIO INTIMO, FRIDERICIA  
NÆ CANCELLARIO ET SENIORE, JURIS NATURÆ ET GENTIVM ATQVE  
MATHESIOS PROFESSORE ORDINARIO, PROFESSORE PETROPOLITANO-  
HONORARIO, ACADEMIÆ REGIÆ SCIENTIARVM PARISIÆ, LON-  
DINENSIS AC BORVSSICÆ MEMBRO.

---

CVM PRIVILEGIIS

---

HALÆ MAGDEBYRGICÆ MDCCXLIV.  
PROSTAT IN OFFICINA LIBRARIA RENGERIANA.

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO  
PRINCIPI  
AC DOMINO  
DOMINO  
FRIDERICO

REGI BORVSSIÆ, MARGGRAVIO  
BRANDENBVRGENSI, SACRI ROMANI IMPERII  
ARCHI - CAMERARIO ET PRINCIPI ELECTORI, SVPREMO  
SILESIE DVCI, PRINCIPI SVPREMO ARAVSIONENSI, NOVI  
CASTRI ET VAENGLÆ, NEC NON COMITATVS GLACENSIS,  
GELDRÆ, MAGDEBVRGI, CLIVÆ, JVLIIACI, MONTIVM, STE-  
TINI, POMERANIE, CASSVBIORVM, VANDALORVM ET ME-  
GAPOLIS, NEC NON CROSNÆ DVCI, BVRGGRAVIO NORIM-  
BERGENSI, PRINCIPI HALBERSTADII, MINDÆ, CAMINI, VAN-  
DALII, SVERINI, RACEBVRGI, OST-FRISIE ET MVRSII, CO-  
MITI HOHENZOLLERÆ, RVPPINI, MARCÆ, RAVENSBERGI,  
HOHENSTEINII, TECKLENBVRGI, SVERINI, LINGÆ, BVRE ET  
LEERDAMI, DOMINO RAVENSTEINII, ROSTOCHII, STAR-  
GARDIÆ, LAUENBURGI, BVTOVLÆ, ARLAYÆ  
ET BREDÆ

&c. &c. &c.

REGI AC DOMINO MEO LONGE  
CLEMENTISSIMO



# REX AUGUSTE



quidem natura charitatis vinculo homines singulos tam arcte inter se conjunxit, ut ejus lege si uterentur, nemo alterum injuria afficeret, nemo quoque re aliena locupletari vellet, sed unus-

quis-



## DEDICATIO.

toria instructi sunt, ut prohibendo arceant injurias alteri inferendas & illatas vindicando impediunt, quo minus eadem largius ac altius serpent, jubendo autem determinent, quomodo ex eo, quod lege charitatis debetur aut per eam licet, effici debeat jure coactivo debitum, vel illicitum, ne quis impune possit legem charitatis pro lubitu suo violare, non sine dispendio tranquillitatis in civitate conservandæ. Eorundem quoque est constituere judices ac magistratus, ut causa cognita secundum leges jus dicant & injuriam factam animadvertant, faciendam propulsent. In quarto hoc Juris naturæ Tomo, qui  
nunc

## DEDICATIO.

nunc in lucem publicam prodit, id potissimum ago, ut demonstrarem, quid iustitiæ ac veritati conveniat in illis actibus, qui ad aliorum utilitatem tendunt, & quibus vel jura quædam in alios transferuntur, vel alii aliis perfecte sibi invicem sua voluntate obligantur. Cum REX SAPIENTISSIME, folium conscenderes, MAJESTATITVÆ placuit, præstito homagio ad perpetuam rei memoriam in nummo propensam tuam in subditos voluntatem his potissimum verbis, JUSTITIA ET VERITATE declarare, ut intelligeret orbis universus, TIBI omnium maxime curæ cordique futurum, ne jus ullius violetur, sed suum cuique tribuatur,

## DEDICATIO

tur, ac eo, quo excellis & alios superas acumine, discreturum, quid veritati conveniat, ne aliunde, quam ex ea jus uniuscujusque metiatur. Hanc veritatem cum aperte ac sine omni fuce loquatur æterna illa ac immutabilis naturæ lex, ex qua pro utilitate civitatis suæ jus civile efficere debent populorum Rectores & ad quam de jure, quo cives inter se uti debent, statuturi decreta sua exigere tenentur; MAJESTATI TVÆ probatum iri haud temere confido operam, quam in eo posui, ut veritatem istam in profundo demersam in apricum proferrem, ne opinionibus contrariis eorum, qui sine luce  
videre

## DEDICATIO.

videre volunt, perpetuis disceptationum fluctibus immergatur. Cum Tomum tertium **MAJESTATI TVÆ** humillima mente offerrem, non modo, eodem vultu, **REX AC DOMINE CLEMENTISSIME**, eundem suscepisti, quo duos anteriores, hoc est, gratiosissimo; verum etiam iterato iussisti, ne in opere coepto continuando, defatigari patiar industriam meam, sed ut omni potius animi contentione pergam, donec consummetur. Mihi adeo obedientiæ gloria relicta est, magnum sane laboris præmium, si satis obedientem me probavero. Quamvis vero *hæc* ratio abunde sufficiat, cur

## DEDICATIO.

hunc quoque Tomum Juris Naturæ ad pedes MAJESTATIS TVÆ piïssimamente deponam; sunt tamen præterea rationes singulares, quæ hoc officium maxime urgent. Cum enim hæud ita pridem Universitatis TVÆ, quæ Hæc floret, Cancellarius inter homines agere desiisset; hoc munus, REX BENIGNISSIME, cum propensissimæ voluntatis cum in me, tum in scientiam significatione in me potissimum conferre voluisti. Cum ad MAJESTATIS TVÆ in me benignitatem ac munificentiam (si arroganter dictum non sit, quod verum dicitur & quod dici pietas jubet) Europa universa animum

## DEDICATIO.

mum attendat; meo omnino deessem officio, nisi pro tanta beneficentia publice gratias agerem, ut perpetuum extaret tanti scientiarum propagandarum studium singularibus decorandi præmiis exempli monumentum. Tibi, REX SAPIENTISSIME non ignotum, quod honos alat artem. Concepisti adeo de me spem fore, ut hoc munus, quo & dignitatem augere, & fortunas meas amplificare voluisti, mihi stimulus sit ad alacriter continuandum opus, quod non infeliciter coeptum, de Naturæ ac Gentium Jure. Testis incorruptus atque integer sit Tomus hic quartus Juris



DEDICATIO.

Naturæ, quam animi contentione  
spes de me concepta ne falleret allabo-  
raverim: quam animi alacritate hunc  
laborem continuaturus sim, testes sint  
qui sequentur, donec tandem opus ad  
umbilicum perducatur. Quod vero in  
votis est omnium subditorum, id quam  
maxime ego voveo: Servet Te Deus,  
REX POTENTISSIME, & omnibus  
annuat coeptis!

AVGVSTÆ  
MAJESTATI TVÆ

*subiectissimus ac fidelissimus*

CHRISTIANUS WOLFIVS.



## PRÆFATIO.

**P**ostquam in parte tertia Juris Naturæ luculenter demonstravimus in genere, quomodo Jus & possessionem in alium transferamus & ad actus alijs utiles nos obligemus, ut a nobis exigi possint, quos antea petere tantummodo licebat; in parte quarta, quæ nunc in publicum prodit, ad actus istos in specie explican-

PRÆFATIO.

dos descendimus, qui ad aliorum utilitatem tendunt. Actus isti cum vel in præsens absolvantur, vel in futurum promineant; primo loco nobis agendum erat de his, qui in præsens absolvuntur, deinde vero progrediendum erat ad eos, qui in futurum prominent. Actus illi, qui in præsens absolvuntur, beneficia sunt, quæ aliis tam dando gratis, quam faciendo exhibemus, & dationes gratuitæ donationes sunt, quarum in numero etiam eleemosynæ continentur. Quamobrem prima tractatio est de beneficiis, donationibus ac eleemosynis. Actus mere benefici, qui in futurum prominent, sunt promissiones liberales, de quibus jam actum fuit in parte tertia, cum de promissione ageremus, qua sola homines sese sibi invicem ad dandum vel faciendum perfecte obligare possunt. Ast de actibus obligatoriis, qui in futurum prominent, sive fuerint benefici, sive permutatorii, amplior dicendi campus

lese

## PRÆFATIO.

sefe aperiebat. Veniunt autem hi actus vulgò contractuum & quasi contractuum nomine. Quamobrem constitutum nobis erat agere de contractibus quoque & quasi contractibus in præsentis Juris naturæ Tomo. Jus naturæ ignorat distinctionem contractuum in nominatos & innominatos, quod commentum esse Juris Romani dudum monuit *Grotius*. Nobis igitur propositum erat non minus de iis agere contractibus, quos nominatos vocant Jcti Romani, quam quos iidem innominatos appellant. Enimvero quamvis nonnisi ad ea animum attendere voluerimus, quæ quotidiani fere sunt usus; fieri tamen haudquaquam potuit, ut omnia, quæ de contractibus notanda veniunt, hic tradi potuerint, sed multa ad eos pertinentia una cum omni tractatione de quasi contractibus in Tomum quintum rejicienda fuerunt. Quamobrem in præsentis opere agere non potuimus nisi quoad actus beneficis

## PRÆFATIO.

ficos obligatorios de commodato, mutuo, deposito, mandato, fidejussione & expromissione; quoad permutatorios vero de permutatione, contractu omnium antiquissimo & primo, quo rerum dominia in alios fuerunt translata, emtione venditione, & pactis eidem adjiciendis, locatione conductione, socida, societate & contractu scenebri. Et quoniam contractus permutatorii, ex quibus tantundem recipiendum, quantum datur, nisi aliter conveniatur; supponunt pretia rerum, ad quæ rectius definienda pecunia inventa est, ideo quoque de pretio rerum & pecunia nobis agendum fuit. Ea autem hic nos tradidisse confidimus, quæ in omnibus istis contractibus sufficiunt tum ad perspiciendum, quid æquitati naturali & justitiæ externæ in statu naturali conveniat, tum ad patefaciendum consensum ac dissensum Juris Romani vel civilis cum Jure naturæ, tum ad discernendum opiniones discor-

## PRÆFATIO.

discordes interpretum illius Juris, ut pateat, quamnam veritati conveniant, quamnam ab ea recedant, tum ad affundendum lucem plenam Juri civili. Nemo autem expectet, ut omnia, quæ in præsentî Tomo de donationibus & contractibus demonstrantur, cum iis coincidunt, quæ in Jure Romano de iisdem præcipiuntur aut usufori introducta sunt. Quamvis enim multa sint a Jctis Romanis juri naturæ conformiter definita, & inter discordes Doctorum seu Interpretum illius Juris opiniones deprehendantur, quæ ad Jus naturæ accedunt; sunt tamen etiam haud pauca, quæ a Jure naturæ recedunt, immo recedere subinde debent, prouti suo loco demonstraturi sumus. Ne somniando quidem Jurium vere peritus affirmaverit, Jus Romanum esse ipsum Jus naturæ. Si quis enim incogitans hoc asserere audeat; eum refutabit ipse *Ulpianus* (a), qui: *Jus civile, inquit, est, quod neque in*  
C *totum*

(a) l. 6. ff. de J. & J.

PRÆFATIO.

*totum a naturali, vel gentium recedit, nec per omnia ei servit. Itaque cum aliquid addimus, vel detrahimus juri communi, jus proprium, id est, civile efficitur.* Quamvis itaque adeo inepta sit legicreparum nonnullorum distinctio inter Jus naturæ philosophicum & Juridicum, ut oleum ac operam perdere videatur, qui eam confutare velit; sunt tamen nobis rationes non contemnendæ, de quibus omnino loqui nihil attinet, cur sciorum istorum imperitiam redarguamus, ut intelligatur, quantum distet arguator a justo rerum æstimatore. Sciorum est quasi ex tempore effutire, quod per se intelligere nequeunt, & fritinnientes in campo Juris cicadæ verba legum repetunt, sed cum eorum vim ac potestatem non teneant, leges ipsas non sciunt (b). Quando enim intellectus verborum quæstio agitur, extemplo attoniti hærent & quo se ver-

tant

(b) l. 17. ff. de LL.





## PRÆFATIO.

coecam obedientiam præstent *Neratio* (e), *rationes eorum; quæ constituuntur, inquiri non oportere* pronuncianti: a quorum moribus procul abfuit *Manzius*, Juris civilis interpres eximius, qui, cum commentarium ratio-regularem in quatuor libros Institutionum imperialium ederet, ipsi titulo hos versiculos apposuit:

Nil alii sine lege volunt, & nil sine textu,

Sed sine legali nos ratione nihil.

Hoc immutabile Jus unum idemque est, ut ideo Imperator (f) dicat, *jus istud, quod naturalis quaedam ratio inter omnes homines constituit, apud omnes populos peraque custodiri.* Sive adeo doceatur ab eo, qui Philosophus audit, sive ab eo, qui Jctus appellatur, unum idemque erit, modo uterque idem sciat: alias enim non minus verendum est, ne Jctus qui vocatur id, quod civile est, cum naturali confundens, Jctorum

(e) l. 21. ff. de LL.

(f) §. 1. l. de J. N. G. & C.

PRÆFATIO.

rum Romanorum placita, & quæ ab Imperatoribus Romanis constituta sunt, atque Doctorum opiniones usu fori probatas pro Jure naturæ incautis venditet, quam ne qui Philosophus appellatur opiniones suas pro æterno isto ac immutabili Jure aliis obtrudat. Equidem concedo, quamvis utrique veritas cognita atque perspecta sit, in verbis tamen aliquem esse posse dissensum, siquidem Jctus utatur terminis in Jure civili receptis, philosophus vero iisdem non utatur; propter terminorum tamen diversitatem quod aliud sit Jus naturæ philosophicum, aliud juridicum si quis asserere velit, id æque ridiculum foret, ac si quis contenderet alium esse calculum fluxionum, alium vero calculum differentialem ac integralem, propterea quod Angli aliis utuntur signis, quam Germani & cum iis ceteræ nationes. Ecquis, quæso, dixerit re convenire non posse,

## PRÆFATIO.

qui verbis dissentiunt? Ignoraret utique illud pervulgatum: In verbis sumus faciles, modo re ipsa conveniamus. Ulro præterea largior præstare, ut in Jure naturæ eosdem retineamus terminos, qui in Jure civili recepti sunt, imprimis eos, quos approbarunt Jcti Romani, præsertim ubi Jus naturæ tradendum iis, qui ad Jurisprudentiam civilem animum appellant. Quamobrem & ipsi non modo terminis istis usi sumus, verum etiam eosdem limitatis definitionibus in nostro systemate circumscripsimus. Absonum vero foret statuere, quod, qui ad Jurisprudentiam civilem docendam se conferre noluit, adeo hospes esse debeat in omni Jure civili, ut ne quidem terminos in eo obvios perspectos habeat, nec leges magis sciat ac rectius, quam qui verba legum verbis Germanicis reddens ne nudam versionem recitasse videatur, excerpta quædam ex obvio quodam com-  
menta-

## PRÆFATIO.

mentario cupidæ legum juventuti dicitur. Quod si quis Jus naturæ philosophicum vocare velit, quod ex principiis philosophicis demonstratur, judicium vero, quod rudimentis ex Jure civili depromtis maxima ex parte constat; is dudum reprehensus est a *Cicerone*, quod ex duodecim Tabulis & edictis prætorum Juris artem haurire velit. Quamvis enim reipsa expertus sum, quantum adjumenti afferat Jus Romanum ei, qui systema Juris naturæ condere aggreditur; cum tamen necesse sit quod civile est a naturali separari & ad naturale reduci, non minus didici, quantum hic cœcutire debeat, qui principiis philosophicis destitutus, nec habitu ratiocinandi satis pollet. Ego itaque idoneum Juris Naturæ Doctorem non agnosco, nisi qui idem ex intima philosophia haurit, & quæ sint hujus juris ex ipsis rerum notionibus demonstrat. Quemadmodum itaque in Tomis anterioribus, quos de Jure naturæ in publicum emisimus, hanc

## PRÆFATIO.

hanc viam ingressi sumus; ita eandem quoque calcamus in Tomo, qui nunc prodit, quarto, nec ab eadem semita deflectemus in reliquis, qui sequentur. Hoc nimirum pacto fore confidimus, ut Juri naturæ suus constet honos, & eam habeat utilitatem, quam habere debet. Si quis vero pueriliter dicat, Jus naturæ nulla indigere demonstratione, quod sit cordibus hominum instructum, adeoque hominibus omnibus per se notum esse debeat; is deridendus, si sibi sapere videtur, alias miserandus, non refutandus. Halæ d. 8. Aprilis 1744.





# JUS NATURÆ

PARS QUARTA.

DE

ACTIBVS AD ALIORVM UTILI-  
TATEM TENDENTIBVS IN SPECIE, VBI  
DE DONATIONIBVS, CONTRACTIBVS  
ET QVASI CONTRACTIBVS  
AGITVR.

CAPVT I.

De Actibus mere beneficis, qui in præsens  
absolvuntur, ubi etiam de Do-  
nationibus.

§. 1.



*O*mnes actus aliis utiles vel in dando, vel in faciendo Quales sine  
consistunt. Introdūctis enim rerum dominiis, ho- actus aliis  
mo non habet, quod suum est, nisi res tam cor- utiles.

(Wolffii Jur. Nat. Pars IV.)

A

pora-

porales, quam incorporales, quæ sunt in dominio ipsius (§. 216. part. 2. *Jur. nat.*), & actiones liberas, quæ rebus in dominio ipsius existentibus æquipollent (§. 436. part. 2. *Jur. nat.*). Nullus itaque concipi potest actus humanus, quo alterius utilitatem promovere possit, nisi ut in alterum vel dominium rei cujusdam suæ sive corporalis, sive in corporalis transferat, consequenter aliquid det (§. 675. part. 2. *Jur. nat.*), aut ut in gratiam alterius quid faciat. Quamobrem actus omnes aliis utiles vel in dando, vel in faciendo consistunt.

Ostendimus hominem alteri se obligare non posse nisi ad dandum, vel faciendum eodem modo (§. 358. part. 3. *Jur. nat.*). Sive igitur actus quidam in præsens absolvatur, sive ad eundem te obliges ut in futurum promineat; aut is in dando, aut in faciendo consistere debet.

## §. 2.

*Actus simplices & compositi.*

*Actus simplices* sunt, qui resolvi nequeunt in plures, quorum unus absque altero, vel ceteris esse potest. *Compositi* vero sunt, qui in plures resolvi possunt, quorum unusquisque per se subsistere potest.

E. gr. Si rem tuam alteri justo pretio vendis, actus simplex est: est etiam actus simplex, si alteri rem quandam dones. E. gr. si sciens rem minore pretio vendis, partem ejus remittendo; actus compositus est ex venditione & donatione. *Grotius* de J. B. & P. lib. 2. c. 12. §. 1. & seqq. actus humanos aliiis utiles accurate a se invicem distinguit, quem adeo sequimur, nisi quod definitiones addamus ab eo prætermittas.

## §. 3.

*Actus beneficis quinam sit.*

*Actus beneficis* est actus simplex, ex quo unus tantummodo percipit utilitatem quandam, alter vero nihil vicissim recipit.

E. gr.

*De Actibus mere beneficis in prasens absolutis.* 3

E. gr. Si tibi concedo usum rei meae ad certum tempus, *actus* hic beneficus est. Tu enim ex eo solus percipis utilitatem, ego autem nihil vicissim recipio. Similiter si tibi dono nummum aureum, tuum solum est lucrum; ego autem inde nihil lucror.

§. 4.

*Actus mere beneficus est, cui nulla adhæret obligatio perfecta.* *Actus mere beneficus*

E. gr. Donatio est *actus mere beneficus*. Etenim si tibi *quinam* nummum aureum dono, tu mihi ad nihil præstandum perfecte obligaris, *actus* absoluto: neque enim mihi competit jus aliquod te ad quidpiam faciendum compellendi, quia tibi nummum istum dedi.

§. 5.

*Actus beneficus obligatorius est, cui mutua adhæret obligatio perfecta.* *Actus beneficus obligatorius.*

E. gr. Si tibi concedo usum rei meae ad certum tempus, ego obligatus sum ad permittendum, ut res ista ramdiu sit in potestate tua, quamdiu eam tibi utendam dedi; tu vero mihi obligatus es finito usu ad eam integram & incorruptam restituendum, ut alia jam taceamus suo loco uberius demonstranda. Quamobrem commodatum est *actus beneficus obligatorius*.

§. 6.

*Actus permutatorius est actus simplex, quo utraque pars ad onus quoddam, seu aliquid dandum, vel faciendum adstringitur. In actibus adeo permutatorius res & facta invicem permittantur.* *Actus permutatorius.*

E. gr. Emptio venditio est *actus permutatorius*: venditor enim obligatur ad tradendam rem emptam, emptor vero ad solvendum pretium.



## §. 7.

*Actus diremtorius quinam sit.*

*Actus diremtorius* est actus permutatorius, qui separatam utriusque partis respicit utilitatem præstationibus peculiaribus obtinendam. Quoniam itaque eodem adimpleto unusquisque eam consecutus est utilitatem, quam præstatione alterius obtinendam intenderat; *actu diremtorio adimpleto nihil amplius negotii inter contrahentes reliquum est.*

E. gr. Actus diremtorius est emtio venditio. Aliud enim est commodum emtoris, aliud venditoris. Emtor vult habere rem; venditor pecuniam. Adimpletur contractus, ubi emtor pretium solvit; venditor rem tradit, ut de ea pro arbitrio suo disponere possit emtor. Quodsi utrumque fuerit factum, nihil amplius negotii est emtori cum venditore.

## §. 8.

*Actus communicatorius quinam sit.*

*Actus communicatorius* est actus permutatorius, in quo per præstationes communes intenditur communis quædam utilitas. Quoniam adeo actus hic adimpletur, dum singuli contrahentes præstant id, ad quod præstandum tenentur; *adimpletio actus communicatorii in eo consistit, ut inter contrahentes intercedat aliquod negotium.*

E. gr. Actus communicatorius est societas, qua unus pecuniam, alter operam confert ad commune lucrum obtinendum. Quamdiu hæc durat, aliquod negotium inter socios intercedit: quod sua loco distinctius explicabitur.

## §. 9.

*Differentia actuum diremtoriorum.*

*In actibus diremtoriis vel do ut des, vel do ut facias, seu facio ut des, vel facio ut facias.* Omnes enim actus aliis utiles vel in dando, vel in faciendo consistunt (§. 1.). Quamobrem cum actus diremtorii sint permutatorii (§. 7.), in his autem utraque pars ad aliquid dandum, vel faciendum obligatur

(§. 6.);

(§. 6.) ; in actibus diremtoriis quoque pars utraque aliquid alteri dare, vel facere tenetur. Et quia in his actibus separata spectatur utilitas praestationibus peculiaribus obtinenda (§. 7.) ; pars una praestat, quod debet, ut vicissim alter praestet, quod ipse debet. Quamobrem cum praestationes omnes in dando, vel faciendo consistant (§. 80. part. 3. *Jur. nat.*), consequenter aut pars utraque aliquid dare, vel facere, aut una dare, altera facere debeat ; in actibus diremtoriis, vel do ut des, vel do ut facias, seu facio ut des, vel denique facio ut facias,

Non habent homines nisi res five corporales, five incorporeales, aut facta, quae invicem permutare possunt. Quando igitur alteri gratis dare, vel facere non vis, aut res cum re, aut factum cum facto, aut res cum facto permutari debet. Atque adeo contractus do ut facias & facio ut des non parit differentiam, cum ex eo unus ad dandum, alter ad faciendum sit obligatus, cum in ceteris pars utraque ad dandum, vel ad faciendum obligetur. Quod si dicas si do ut facias, dans sum autor contractus ; si facio ut des, faciens sum ejusdem autor ; haec differentia hic attendenda non est, cum nullum producat effectum juris, obligationibus ac juribus ex contractu prognatis in utroque casu manentibus iisdem, ut adeo perinde sit, five dans, five faciens sit autor contractus, quemadmodum perinde est in contractu emtionis venditionis, five emtor, five venditor contractus autor fit.

§. 10.

*Dari potest res tam corporalis, quam incorporalis, usus rei Quanam rem nudus, quam cum fructu conjunctus, & pecunia. Dare enim dari possunt.* est dominium rei suae transferre in alterum (§. 675. part. 2. *Jur. nat.*). Quamobrem cum res sint vel corporales, vel incorporeales (§. 496. 497. part. 1. *Jur. nat.*) & res etiam incorporeales

in dominio sint (§. 216. part. 2. Jur. nat.); tam res corporales, quam incorporales dari possunt. *Quod erat primum.*

Jam vero dominium comprehendit jus utendi & fruendi (§. 136. part. 2. Jur. nat.), consequenter tam usus nudus, quam cum fructu conjunctus spectari potest tanquam res, quæ est in dominio tuo. Quamobrem cum res quælibet tam corporalis, quam incorporalis dari possit *per demonstrata*: usus etiam rei tam nudus, quam cum fructu conjunctus dari potest. *Quod erat secundum.*

Denique rerum pretia definiuntur pecunia; quemadmodum deinceps ostendemus, & hic tanquam in vulgus notum sumi potest, ut adeo sit res corporalis, quæ vice rerum omnium aliarum tam corporalium, quam incorporalium fungitur. Cum adeo sit res corporalis, quæ in dominio perinde est ac res corporales ceteræ; res autem corporales dari possint *per demonstrata*; pecunia etiam dari potest. *Quod erat tertium.*

Qui alteri dat usum rei nudum, eidem revera concedit jus utendi re sua, & qui dat usum rei cum fructu conjunctum, eidem concedit jus re sua utendi & fruendi, adeoque in utroque casu dat rem incorporalem. Pecunia vero cum res corporalis sit, quæ hunc habet usum, ut pretia aliarum rerum eadem definiantur, adeoque res quæcunque aliæ five corporales, five incorporales pro eadem comparari possint; pecuniam dare est rem corporalem dare. Dare igitur rem includit dationem usus tam nudi, quam cum fructu conjuncti, atque pecuniæ. Hic tamen consultius est dationem rei, usus & pecuniæ, tanquam diversas dationis species spectari. Quando vero hic rem simpliciter dicimus, tam corporalem, quam incorporalem intelligimus. Similiter quando simpliciter dicimus usum, tam nudum, quam cum fructu conjunctum intelligimus. Ita enim suadet brevitas loquendi studium.

*De Actibus mere beneficis in praesens absolutis. 7*

§. 11.

Quoniam dari potest res tam corporalis quam incorporalis, *Quot modis* usus rei tam nudus, quam cum fructu conjunctus & pecunia (§. *detur, ut des.* 10.); *si do ut des, aut do rem pro re, aut usum rei pro usu rei, aut pecuniam pro pecunia, aut rem pro usu rei, aut rem pro pecunia, aut usum rei pro pecunia.*

Hinc determinantur diversae species actus diremtorii do ut des, de quibus in sequentibus distinctius dicetur.

§. 12.

Eodem modo intelligitur: *si facio, ut des, me facere, ut des vel rem, vel pecuniam, vel usum rei.* *Quot modis facias, ut do-*

Quoniam actus diremtorius do ut facias non differt ab actu facio ut des (*not. §. 9.*); nec opus est hic distingui, tanquam actus peculiare, quibus do vel rem, vel pecuniam, vel usum rei, ut facias.

§. 13.

*Facta & res sive pecuniam inter se communicare* dicuntur, qui eandem conferunt ad communem quandam utilitatem: ut *casio facti* adeo *facti & rei seu pecunia communicatio* sit ejusdem ad communem utilitatem *conlatio.* *Communicatio.*

E. gr. Si in societate negotiaria unus conferat operam, alter pecuniam; socii operam & pecuniam inter se communicare dicuntur, quia praestatio unius respicit non modo utilitatem propriam, verum etiam utilitatem alterius, nempe utriusque communem, ut adeo opera pariter & pecunia fiat communis, non maneat uni propria.

§. 14.

*In actibus communicatoris vel facta, vel res sive pecunia, vel hinc res, inde facta communicantur.* *Actus communicatoris diversas.* *Et enim in actibus communicatoris diversas.*

nicatoriis per præstationes communes intenditur communis quædam utilitas (§. 8.), adeoque contrahentes vel quid faciunt, vel quid dant, vel unus facit, alter dat communis utilitatis obtinendæ gratia (§. 80. part. 3. Jur. nat.). Quoniam itaque facta & res sive pecunia communicantur, quando ad communem quandam utilitatem conferuntur (§. 13.); in actibus communicatoriis vel facta, vel res, sive pecunia, vel hinc res, inde facta communicantur.

Habemus adeo principium, quo actus communicatorii a se invicem discernuntur, eorumque diversæ species determinantur, prouti ex sequentibus constabit luculentius.

§. 15.

*Actuum beneficorum obligatoriorum differentia.*

*Actus benefici obligatorii aut disponunt de re sine alienatione, aut de facto.* Etenim omnes actus aliis utiles vel in dando, vel in faciendo consistunt (§. 1.). Quamobrem benefici etiam obligatorii aut in dando, aut in faciendo consistere debent. Enimvero ex actu benefico unus tantummodo percipit utilitatem, alter vero nihil vicissim recipit (§. 3.) & mere benefico nulla adhæret obligatio perfecta (§. 4.). Quamobrem res ipsa dari nequit actu, qui mere beneficus non est, consequenter qui obligatorius est (§. 5.). Quoniam itaque usus etiam rei dari potest (§. 10.) & quando hic datur, res non alienatur (§. 675. part. 2. Jur. nat.); actus beneficus obligatorius de re aliter disponere nequit, quam sine alienatione, hoc est, non nisi de usu rei. Patet itaque actus beneficos obligatorios disponere de re sine alienatione, aut de facto quodam.

E. gr. In commodato usus rei gratis conceditur commodatario: quem actum obligatorium beneficum esse supra annotavimus (not. §. 5.). In eo igitur disponitur de re sine alienatione. Enimvero in deposito, quem itidem actum beneficum obligatorium

## De Actibus mere beneficiis in præsens absolutis. 9

torium esse suo loco ostendetur, disponitur de opera in re custodienda præstanda, adeoque de facto quodam.

### §. 16.

*Actus mere beneficis aut in præsens absolvitur, aut in futurum prominet.* Actus enim beneficis omnis cum unius saltem respiciat utilitatem (§. 3.), idemque vel in dando, vel in faciendo consistat (§. 1.); aut alteri statim aliquid damus, vel in commodum ipsius facimus, aut ad id dandum, vel faciendum nos obligamus. Quoniam itaque ex actu mere benefico nulla nascitur obligatio perfecta (§. 4.); si alteri statim quid damus, vel in ejus commodum facimus, nihil inde vicissim recepturi, actus mere beneficis in præsens absolvitur. Quodsi vero ad actum mere beneficis nos alteri obligemus, consequenter eundem promittamus. (§. 393. part. 3. Jur. nat.), cum quod promittitur sit dandum, vel faciendum (§. 430. 431. part. 3. Jur. nat.), actus mere beneficis in futurum prominet. Atque adeo patet, actus mere beneficis aut in præsens absolvi, aut in futurum promineri.

De promissionibus cum prolixè admodum egerimus in parte tertia Juris naturæ c. 4. quæ de actibus mere beneficiis in futurum prominentibus, tanquam promissionibus dandi & faciendi, tenenda sunt, ibidem jam demonstravimus. Quamobrem hic loci tantummodo nobis agendum de iis, qui in præsens absolvuntur. Quamvis enim *Grotius* lib. 2. c. 12. §. 2. hosce actus ex Jure naturæ proscribere videatur; id tamen minime obstat, quo minus de iis hic agamus. Etenim *Grotius* de Jure potissimum perfecto agit, ommissis iis, quæ ad officia humanitatis unice spectant, consequenter cum actus mere beneficii, qui in præsens absolvuntur, nullam pariant obligationem perfectam, qua pars una alteri tenetur, adeoque nullum habeant effectum juris, quæ de iis traderet non habebat. Enimvero cum nos Juri naturæ omnem suam tribuamus latitudinem, quam habet, ipsum vero  
(*Wolffii Jur. Nat. Pars IV.*)

hoc Jus etiam regat actus mere beneficos, qui in præsens absolvuntur; a nobis etiam demonstranda veniunt, quæ legi naturæ circa istos actus conveniunt.

## §. 17.

*Beneficium  
quid sit.*

Actus mere beneficus, qui in præsens absolvitur, dicitur *Beneficium*: quando enim in futurum prominet, promissio benefica, sive liberalis est. Quoniam itaque actus omnis aliis utiles tam in dando, quam in faciendo consistunt (§. 1.); *beneficia quoque tam in dando, quam in faciendo consistunt.*

E. gr. Do tibi decem aureos ut nihil vicissim mihi des, vel facias: erit datio beneficium. Similiter describo tibi aliquod MSC. ut tu vicissim nihil mihi des, vel facias; factum hoc etiam beneficium erit. Commendo te Patrono, ut muneri publico præficiaris; erit hæc commendatio beneficium. Avertō a te periculum, quod tibi imminebat, nec sine ope mea evitare poteras; aversio periculi beneficium erit. *Seneca*, qui prolixè de beneficiis commentatus est, lib. 1. c. 6. de Benef. definit beneficium, quod sit benevola actio tribuens gaudium, cupiensque tribuendo, in id, quod facit, prona & sponte sua parata. Enimvero definitio hæc manca est, cum per hoc quod gaudium tribuat & tribuendo cupiat, non satis distinguatur actus, qui ad beneficium referendus, ab actibus aliis. Sane differentia beneficii ab aliis actibus hoc potissimum distinguitur, quod pro eo, quod das vel facis, nihil vicissim recipis, nec alterum velis ad quid tibi esse obligatum, atque adeo actus sit mere beneficus (§. 4.). Gaudium vero ex beneficio consequitur, nec propterea actus aliquis beneficium esse definit, quia gaudium non consequitur. Equidem non ignoro, vi hujus definitionis multos actus in numerum beneficiorum referendos esse, qui vulgo pro beneficiis non habentur; non tamen hinc sequitur, definitionem esse latiore suo definitio. Beneficium enim non ideo esse definit, quod ab accipiente non agnoscat, cujus noticiam confusam præconcepit quædam opiniones obnubilant.

Sufficit



## De Actibus mere beneficiis in praesens absolutis. II

Sufficit non alia adesse in iis actibus, qui beneficia dicuntur ab omnibus, ob quæ pro talibus habentur, quam quæ in definitione nostra adsunt.

### §. 18.

*Gratis dare vel facere* dicitur, qui pro eo, quod facit, vel *Gratis dare* dat, ab altero nihil vicissim recipit. Hinc *gratuitum* dicitur vel *facere* quod gratis præstatur. Quoniam ex actu benefico unus tantummodo percipit utilitatem quandam, alter vero nihil vicissim recipit (§. 3.); *actus* quoque benefici a nonnullis *gratuiti* appellari solent.

### §. 19.

*Beneficia dantur gratis*: Sunt enim actus benefici & tam *Beneficia* esse in dando, quam faciendo consistunt (§. 17.), consequenter qui beneficium dat, pro eo, quod facit, vel dat ab altero nihil vicissim recipit (§. 3.). Sed gratis dat vel facit, qui pro eo, quod facit, vel dat, ab altero nihil vicissim recipit (§. 10.). Beneficia itaque gratis dantur.

Cum beneficio adeo non consistit animus lucrandi. Qui alteri dat, vel facit eo animo, ut plura & majora ab eo recipiat, urut norit eundem sibi ad dandum vel faciendum suo actu non fuisse obligatum: is beneficium dare non dicendus est, sed dicendum potius eum sibi conciliare studere alterius amorem, ut ab eodem beneficia accipiat. Aliud omnino est dare beneficium; aliud est beneficii consequendi gratia aliquid facere: fit ita quod spes fallere possit, neque enim semper homines utuntur medio, quo finem intentum certo consequuntur. Manet actus tunc, quo lucrandi animo quid præstatur, medium parandi beneficium, urut spe tua excidas.

### §. 20.

*Benefactor* dicitur, qui beneficium dat: *Beneficiarius* autem *Benefactor* tem, qui beneficium accipit. Quoniam beneficium tam in *Beneficiando*,  
B 2



*rius quinam dando, quam in faciendo consistit (§. 17.) & gratis datur (§. 19.); qui alteri gratis dat vel facit, quod utile eidem est, benefactor est.*

Nimirum hic nobis non sermo est nisi de actibus ad aliorum utilitatem tendentibus. Unde & beneficia non intelliguntur nisi de istiusmodi actibus. Quæ enim homini utilia non sunt, sed talia, ut nullum prorsus usum habere possint; ea nec beneficiorum materiam præbent. Dico materiam, neque enim quæ dantur, aut quæ ex facto supersunt, pro beneficiis habenda. E. gr. Do tibi decem aureos: non decem aurei, quos accipis, beneficium sunt; sed actus dationis gratuitus, qui proficiscitur ex animo benevolo.

§. 21.

*Beneficio-  
rum ma-  
teria.*

*Omnis actus, quo ad alterius bona quæcunque, sive animi, sive corporis, sive fortunæ, quid gratis conferimus, vel malum quoddam animi, corporis ac fortunæ ab altero avertimus, beneficium est.* Omne enim beneficium est actus beneficus (§. 17.), consequenter alteri utilis (§. 3.). Quamobrem cum actiones aliorum nobis non sint utiles, nisi quatenus vel ad bonum quoddam animi, corporis aut fortunæ quid conferunt, aut malum quoddam avertunt, hominibus non appetentibus nisi bonum (§. 904. *Psych. empir.*), nec averfantibus nisi malum (§. 907. *Psych. empir.*); beneficia consistere debent in iis actibus, quibus ad bona animi, corporis aut fortunæ aliorum quidpiam conferimus, vel mala ab iisdem avertimus. Enimvero dantur gratis (§. 18.). Quamobrem omnis actus, quo ad bona alterius quæcunque, sive animi, sive corporis, sive fortunæ, gratis quid conferimus, aut mala iisdem opposita ab eo avertimus, beneficium est.

Habemus hic omnem beneficiorum materiam, ut adeo in quocunque casu beneficia agnosci haud sit difficile, modo bona appa-

appa-

## De Actibus mere beneficiis in praesens absolutis. 13

apparentia a veris discernere noveris, ne pro benefactore habeas seductorem: id quod haud raro accidere solet.

### §. 22.

Quoniam illud bonum est, quod nos statumque nostrum perficit (§. 554. *Psych. empir.*), malum vero, quod nos & statum nostrum imperfectiorem reddit (§. 565. *Psych. empir.*), actus vero omnis beneficium est, quo ad alterius bonum quodcunque gratis quid confertur, vel malum quodcunque ab altero gratis depellitur (§. 21.); *actus omnis beneficium est, quo perfectionem alterius ac status ejusdem quomodocumque gratis promovemus, aut imperfectionem praevinemus.*

*Ad generalia principia revocatur.*

Ut naturalis obligatio beneficia in alios conferendi pateat, consultum fuit notionem beneficii ad notiones generales revocari, prouti mox clarius elucescet. Immo haec reductio hunc etiam habet usum, ut beneficiorum rationem omnem intimius perspiciamus & quid de iis ex vero dicatur dijudicetur. E. gr. *Seneca* (not. §. 17.) beneficium appellat actionem benevolam, quae tribuit gaudium cupitque tribuendo. Ex vero dici, quod tribuar gaudium & tribuendo cupiat, ex notionibus, ad quas beneficium revocavimus, generalibus statim patet. Etenim beneficio aut nostra statusque nostri promovetur perfectio, aut avertitur a nobis imperfectio quaedam. In casu priori habemus sensum perfectionis, adeoque voluptas in nobis excitatur (§. 511. *Psych. empir.*), in cujus praedominio gaudium consistit (§. 614. *Psych. empir.*). In posteriori nos a malo liberatos intruemus, consequenter gaudium denuo oritur (§. 855. 856. *Psych. empir.*). Hoc pacto beneficium tribuit gaudium. Enimvero cum agentis intentio non alia sit, quam ut perfectio alterius promoveatur, aut imperfectio quaedam praevaleatur; ideo actui benefactoris etiam inest cupiditas gaudii beneficiarii (§. 810. *Psych. empir.*). Vides, quomodo mea mihi profunt ad aliena intelligenda, quemadmodum alias me moruisse memini, quod mea mihi profuerint ad dicta *Confucii* intelligenda, ut in iis de-

prehenderim, quæ nemo alius ante pervidere poterat, & quod eadem profuerint ad ea, quæ a Leibnitio ægrius dicta videbantur, clarissime inspicienda. Si quis nostris eodem modo uti voluerit, is non sine utilitate, nec sine jucunditate versabitur in lectione autorum veterum, ut sapientiæ antiquæ acquirat pleniorē notitiā. Nisi enim luce notionum distinctarum collustrentur dicta veterum, eorum mentem ut rite, immo intime perspicias, fieri haud quaquam potest. Quodsi quis opus de verborum significato in Jure Romano, quale adhuc desiderari diximus (not. §. 795. part. 3. Jur. nat.), immo Thesaurum linguæ Latinæ, in quo omnium vocabulorum & dictionum significatus ad notiones distinctas atque determinatas revocandus, conscribere velle; is nostris perspicillis eodem modo uti poterat ad aliena pervidenda, ut de genuino significato nullum restet dubium detracto eo, quod inconstantia loquendi subinde adjecit, vel immutavit.

## §. 29.

*Naturalis  
ad benefi-  
cia obliga-  
tio.*

*Naturaliter homines sibi invicem obligantur ad beneficia magna, quantum in potestate est.* Etenim naturaliter obligamur ad omnem faciendum usum facultatum nostrarum, qui ad perficiendum animam, corpus & statum hominum aliorum & ad arcendum omnem imperfectionem ab eorum anima, corpore & statu requiritur, quatenus id abque neglectu officii erga seipsum fieri potest (§. 609. part. 1. Jur. nat.), consequenter ad perfectionem aliorum ac status eorundem promovendam, imperfectionem autem arcendam, conferre debemus, quantum in potestate nostra est (§. 175. part. 1. Jur. nat.). Et quoniam lex naturæ simpliciter hoc præcipit, non sub conditione aliquid pro eo ab altero vicissim recipiendi, gratis vero præstatur id, pro quo ab altero nihil vicissim recipis (§. 18.); studium promovendi aliorum perfectionem ac præcavendi imperfectionem gratuitum esse debet. Enimvero actus omnis beneficium est, quo perfectio alterius ac sta-

tus

tus ejusdem quomocunque gratis promovetur, aut imperfectio præcaveretur (§. 22.). Atque adeo patet, naturaliter homines sibi invicem obligari ad beneficia mutua, quantum in potestate est.

Natura res omnes communes sunt (§. 29. *part. 1. Jur. nat.*), & eorum usus proportionatur uniuscujusque indigentia (§. 33. *part. 2. Jur. nat.*). Et quemadmodum in communione primæva omnibus laborandum communis utilitatis gratia (§. 41. *part. 2. Jur. nat.*); ita etiam facta hominum utilia communia sunt & debentur quæcunque a quoecunque indigenti iisdem. Nihil adeo natura constituit mercenarii, sed omnes actus hominum aliis utiles fecit gratuitos, seu mere beneficis, consequenter nonnisi ad mutua beneficia sibi invicem obligavit, quantum nimirum in potestate uniuscujusque est. Status adeo originarius nonnisi mutuis beneficiis subsistere poterat ac debebat, in quo sola charitas regebat omnes hominum actiones respectu aliorum.

§. 24.

*In communione primæva non datur beneficium, nisi quod in Qualia sint faciendo consistit.* In eadem enim nemini præter usum beneficia in rerum corporalium necessarium jus quoddam competere potest (§. 21. *part. 2. Jur. nat.*); & usus hic unicuique patet, pro-*communione primæva.* ut cuique opus est (§. 27. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem nulum tibi competit jus in re aliqua, quod in alterum transferre posses, consequenter nil habes, quod dare potes (§. 675. *part. 2. Jur. nat.*). Quoniam itaque beneficia tam in dando, quam in faciendo consistunt (§. 17.); in communione primæva non datur beneficium, nisi quod in faciendo consistit.

Not est, quod excipias, dari etiam posse nudum rei usum (§. 10.) consequenter cum usus rerum corporalium homini competat in communione primæva (§. 21. *part. 2. Jur. nat.*), beneficia in eadem quoque consistere posse in dando usui rei: etenim usus hic unicuique natura competit, non demum dandus.

## §. 25.

*Beneficia  
num sint  
debita.*

*Beneficia ex parte benefactoris sunt naturaliter debita.* Etenim benefactor naturaliter obligatur ad beneficium dandum, quando in potestate ipsius est (§. 23.). Enimvero ad quod naturaliter obligamur, id naturaliter debitum est (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem beneficia naturaliter debita sunt ex parte benefactoris.

Quia beneficia dantur gratis (§. 19.), multi in ea sunt opinione, quasi beneficia non debeant aliis, sed quod liberrimæ voluntatis sit, utrum beneficium in alium conferre velint, nec ne. Sed quam a veritate aliena sit hæc opinio, ex demonstratione præsentis liquet; quantum vero obstat virtuti, suo patebit loco.

## §. 26.

*Quale sit  
debitum be-  
nefactoris  
quale jus be-  
neficiarii.*

Quoniam quod naturaliter debetur, id nonnisi imperfecte debetur (§. 402. part. 3. *Jur. nat.*), beneficia autem a benefactore naturaliter debentur (§. 25.); eodem quoque a benefactore debentur, consequenter cum ad imperfecte debitum nonnisi jus imperfectum competat (§. 401.), beneficiario ad beneficium nonnisi jus imperfectum competit.

## §. 27.

*An ad bene-  
ficiam dan-  
dum quis co-  
gi possit.*

Quoniam beneficiario ad beneficium nonnisi jus imperfectum competit (§. 26.), jus vero imperfectum non continet jus cogendi alterum, ubi obligationi, quæ eidem respondet, satisfacere noluerit (§. 237. part. 1. *Phil. pract. univ.*); Beneficiario non competit jus cogendi benefactorem ad beneficium dandum, seu ad dandum beneficium nemo cogi potest.

Equidem nemo est, qui non agnoscat ad dandum beneficium neminem cogi posse; non tamen quilibet rationem perspicit, cur coactioni non sit locus. Plerique existimant, quia beneficia dantur gratis, ideo liberum esse unicuique, num dare velit, an nolit, consequenter eum non posse cogi. Sed hunc erro-

*De Actibus mere beneficis in praesens absolutis.* 17

errorem jam ante notavimus (not. §. 25.), et si alio fine. Perfecte etiam deberi possunt, quae gratis dantur, nimirum ex pacto, quod sint promissa.

§. 28.

Quoniam ad dandum beneficium nemo cogi potest (§. An denegatio beneficii 27.); si beneficium tibi denegatur, hoc ferendum est.

Nimirum vi libertatis naturalis benefactoris arbitrio relinquenda. ferenda. quendum, utrum dare velit, an nolit (§. 156. part. 1. Jur. nat.), nec is rationem reddere tenetur beneficiario, cur denegat.

§. 29.

Similiter quia ad dandum beneficium nemo cogi potest a cuiusnam (§. 27.); benefactor beneficia dat sua sponte, & ipsius arbitrio vi arbitrio deliberatis naturalis relinquendum, cuiusnam beneficium dare velis. pendant. beneficia.

Hæc quidem obtinent jure externo, quod ex jure libertatis naturalis originem suam deducit (395. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem benefactor non semper recte dat beneficium; sed fieri potest, ut dando peccet, etiam si hoc faciat impune (§. 418. part. 3. Jur. nat.). Haud raro itaque beneficia dantur indignis; denegantur dignis, ut alia eadem mereantur, alij accipiant. Interna autem justitia exigit, ut dentur dignis, nec denegentur nisi indignis, & in dispensandis beneficiis rite perpendantur merita: quod quomodo fiat, ex iis intelligitur, quae sequuntur.

§. 30.

Beneficium merentur, qui eodem indigent, aut ipsi acquirere non Quibusnam valent, quae dat, nec facere possunt, quae facit benefactor. Etenim debeantur beneficium meretur, cui jus imperfectum ad hoc competit beneficia.

(§. 237. part. 1. Phil. pract. univ.), quale beneficiario competere constat (§. 26.) Enimvero naturaliter nemo habet jus petendi ab altero, ut ea ad perfectionem suam statusque sui conferat, quae ipsemet facere potest (§. 233. part. 1. Phil. pract. univ.), nec quisquam ad ea conferenda alteri obligatur (§. 232. part. 1. Phil. pract. univ.), consequenter cum beneficium

(Wolffii Jur. Nat. Pars IV.)

C

con-

consistat in actibus, quo perfectionem alterius & status ejusdem promovemus, aut imperfectionem præcavemus (§. 22.), nemini jus est ad beneficium, qui ipsemet acquirere valet, quod dare debet alter, vel facere potest, quod alter facere debet. Beneficium igitur non merentur, nisi qui ipsi acquirere non valent, quæ dat benefactor, nec facere possunt, quæ facit ille, adeoque eodem indigent.

Indigentia meritum generale est, quod spectatur in dispensandis beneficiis, idque naturale, quo ipsa natura hominem beneficio dignum efficit. Quamobrem in numerum beneficiorum non refertur, quod datur iis, qui dant nobis, & qui eodem, quod datur, non indigent; veluti si ad convivium invites eos, qui te invitant, & quorum cibo ac potu tu minime indiges, cum ipsemet habeas, unde vivas, habent etiam illi, unde vivant. Datur vero etiam meritum speciale, ob quod unus in dispensandis beneficiis alteri præferendus, de quo porro nobis dispiciendum. Ceterum in æstimanda indigentia nihil difficultatis supererit, siquidem ea distinguere valeas, quæ in potestate tua sunt, ab iis, quæ in eadem non sunt, (§. 175. part. 1. Jur. nat.) ac ipsum actum, in quo consistit beneficium, probe expendas, ut constet ad quod bonum animi, corporis vel fortunæ consequendum faciat, vel ad quod malum averrendum tendat (§. 21.). Nisi hoc observaveris, haud raro contingeret, ut beneficio eum non indigere existimes, qui eodem maxime indiget. Non confundenda est indigentia cum paupertate, de qua deinceps dicturi sumus: non repugnat esse divitem, immo divitiis affluere, & indigere beneficio pauperrimi homunculi. Pauperrimus haud raro maximum beneficium conferre potest in ditissimum.

§. 31.

*Gratitudo  
quid sit.*

*Gratitudo* sive *gratus animas* est dilectio benefactoris ob beneficia in nos collata. Quamobrem cum dilectio consistat in constante ac perpetua voluntate felicitatem alterius promovendi, hoc est, omni studio id agendi, ut alter sit felix. & cavendi, ne fiat infelix (§. 617. part. 1. Jur. nat.); *Gra-*

*De Actibus mere beneficis in præsens absolutis.* 19

*titudo etiam est constans ac perpetua voluntas beneficiarii omni studio id agendi, ut benefactor sit felix, ac cavendi, ne fiat infelix, consequenter si in beneficiarii potestate non est positum, ut aliquid ad felicitatem benefactoris conferat, aut ut averteat id, quod infelicem reddere possit, felicitatem ejus saltem cupit ac ne infelix fiat optat.*

In Psychologia empirica (§. 784.) gratitudinem seu animum gratum definivimus per amorem benefactoris ob beneficia. Ibi vero gratitudinem consideravimus tanquam affectum, prouti est in appetitu sensitivo; hic autem eandem spectamus tanquam virtutem, prouti est in appetitu rationali, seu actus quidam voluntatis. Affectus autem cum virtute sociatur, quatenus appetitus sensitivus cum rationali consentit. Quamobrem homo gratus cupit & vult felicitatem benefactoris: fugit & non vult infelicitatem ejusdem. Gratitude igitur cum potissimum spectetur in voluntate ac noluntate & iisdem consentientibus appetitu sensitivo & aversione sensitiva; gratus quoque esse potest pauperrimus, qui nil habet, quod pro beneficio accepto rependat. Sed de talibus uberius dicendum in Philosophia morali,

§. 32.

*Beneficium reddere dicitur, qui beneficium tribuit ei, a quo accepit, propterea quod sibi beneficium tribuit.* *Beneficium reddere quid*

Aliud est tribuere beneficium eo animo, ut ab alio vicissim beneficium accipias, seu spe majoris obtinendi: aliud vero reddere beneficium. Hæc duo minime confundenda, sed a se invicem probe distinguenda sunt. Illud enim naturæ beneficii repugnat; hoc minime. Illud vitii, hoc virtutis est.

§. 33.

*Beneficia voluptatem creant, immo gaudium tribuunt accipienti.* Etenim cum beneficium omne consistat in actu, qui tendit ad perfectionem alterius aut status ejusdem, sive eandem promovendo, sive imperfectionem arcendo

*Effectus beneficii.*



(§. 22.); qui beneficium, quod accipit, agnoscit, is conscius sibi est perfectionis cujusdam suæ. Quamobrem cum ex eo voluptas oriatur, quod nobis conscius sumus perfectionis cujusdam nostræ (§. 511. *Psych. Empir.*), & in prædominio voluptatis consistat gaudium (§. 614. *Psych. Empir.*); beneficia voluptatem creant, immo gaudium tribuunt accipienti.

Hinc *Seneca* beneficium definit, quemadmodum supra monuimus, per actionem benevolam gaudium tribuentem. Hic enim effectus beneficii est: qui ubi cessat, id non inde est, quod beneficium voluptatem creare, vel gaudium tribuere nequeat, sed quod beneficiarius non attendat animum ad beneficium, ut idem agnoscat. Nullus notatur defectus in beneficio, qui impotentia creandi voluptatem dici posset; sed defectus unice est in beneficiario, perinde ac si semen fecundum committatur solo arido, ut vegetare non possit.

## §. 34.

*Idem ulterius expenditur.*

Quoniam beneficia voluptatem creant (§. 33.), quicquid vero voluptatem veram homini creat, id ad felicitatem ejus quidpiam confert (§. 638. *Psych. Empir.*); Beneficia ad aliorum felicitatem quidpiam conferunt.

Non est, quod dubium moveat, nos ad beneficia voluptatem creantia, vel gaudium tribuentia applicare, quæ de vera voluptate demonstrata sunt. Quando enim de voluptate simpliciter loquimur, non nisi veram intelligimus. Immo qui ad demonstrationem præcedentem animum attendit (§. 33.), & naturam beneficii probe perspectam habet (§. 17. 22.); is abunde convincetur, beneficium non esse nisi quod veram creet voluptatem, non apparentem.

## §. 35.

*Quo animo beneficia danda.*

*Benefactor intendere debet felicitatem ac voluptatem, immo gaudium alterius. Etenim cum homo quilibet ex felicitate alte-*

alterius: cuiuscunque voluptatem percipere debeat (§. 616. part. 1. Jur. nat.); benefactor etiam ex felicitate beneficiarii voluptatem percipere debet. Quamobrem cum beneficia ad aliorum felicitatem quid conferant (§. 34.); ex ea etiam voluptatem percipere, adeoque beneficium quod tribuit alteri, tanquam sibi bonum representare debet (§. 558. Psych. empir.). Quoniam itaque beneficium tribuere vult, quod felicitatem alterius promoveat (§. 591. Psych. empir.); felicitatem alterius eodem promoveri intendit (§. 616. part. 1. Phil. pract. univ.) Atque adeo patet benefactorem intendere felicitatem alterius. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam felicitas sine voluptate, vel etiam gaudio (§. 614. Psych. empir.), non subsistit (§. 636. Psych. empir.), benefactor autem intendere debet felicitatem beneficiarii *per demonstrata*; idem etiam intendere debet voluptatem, immo gaudium alterius. *Quod erat alterum.*

Videmus itaque, quomodo beneficium sit actio cupiens gaudium tribuendo, quemadmodum loquitur *Seneca* (not. §. 17.). Benefactor enim novit, aut nosse debet, beneficium voluptatem creare, seu gaudium tribuere (§. 33.). Cum itaque animus ejus paratus sit ad voluptatem ex alterius voluptate percipiendam, ideo beneficium alteri tribuit, ut voluptatem creet, vel gaudium tribuat. Atque adeo patet, cur nihil vicissim recipere velit pro eo, quod dat, vel facit: abunde enim ipsi sufficit, quod gaudeat, propterea quod se gaudio perfuturum existimet alterum. Non loquor nisi experta iis, quibus rectus est animæ facultatum usus: si cui paradoxa ea videantur, is hinc intelligat, se rectum facultatum animæ usum nondum fuisse consecutum, nec morum adhuc deposuisse feritatem, immanitate eam humanitate permutata. Lex naturæ urget rectum facultatum animæ usum (§. 189. part. 1. Phil. pract. univ.), neque adeo ad humanitatem, sed immanitatem refert, quod facultatum abusu, vel non usu tribuendum. Ferini mores sunt, non humani, qui ab abusu & non usu proficiuntur; humani non

sunt, nisi qui recto usui debentur. Quod si eam operam impenderemus Philosophiæ excolendæ, quam numeris ac figuris cognoscendis impendere solent, qui in iis omnem ætatem consumunt ac consenscunt; multa paterent, quæ abdita sunt, & ad felicitatem hominis requiruntur, & experta luce sua radiarent, quæ pro paradoxis nunc habentur a plerisque.

§. 36.

*Fons beneficiorum,*

*Qui alterum amat, ejus animus dispositus est ad beneficia ipsi tribuenda.* Qui enim alterum amat, ex ejus voluptate voluptatem percipit (§. 640. *Psych. empir.*), eamque appetit (§. 650. *Psych. empir.*). Animus igitur ejus dispositus est ad faciendum ea, quæ alteri voluptatem creant. Quamobrem cum beneficia voluptatem creent beneficiario (§. 35.); qui alterum amat, ejus animus dispositus est ad beneficia ipsi tribuenda.

Videmus adeo, ex quonam fonte proficiantur beneficia, si rite sese habeant omnia. Proficiuntur nimirum ex amore, & si actus benefici aliunde, quam ex hoc fonte manent, ut ut nihil deesse videatur ex parte accipientis, cur beneficia dici non possint, ex parte tamen dantis vix beneficii nomen merentur, cum desit intentio, quam benefactor habere debet (§. 35.); quod ut evidentiùs pateat, sequentem adhuc addere lubet propositionem, quæ excipit corollarium præsentis subjunctum.

§. 37.

*Qualem ergo alios animi ad beneficia eidem tribuenda (§. 36.), unusquisque autem alium habere alterum quemcumque amare debet tanquam seipsum (§. 619. debeamus. part. I. Jur. nat.); uniuscujusque animus dispositus esse debet ad beneficia alteri cuicumque tribuenda.*

Videmus adeo obligationem ad benefaciendum aliis nasci ex obligatione amandi alios, consequenter hinc etiam patet homines ad mutua beneficia sibi invicem naturaliter obligari: id quod jam supra aliter ostendimus. (§. 23.)

§. 38.

§. 38.

*Benefactor amat beneficiarium.* Intendit enim beneficium An in bene-  
tribuendo voluptatem, immo gaudium beneficiarii (§. 35.) *factore re-*  
appetit adeoque voluptatem, immo gaudium ipsius. Enim- *quiratur a-*  
vero qui voluptatem alterius, adeoque etiam gaudium (§. nimum ergo  
614. *Psych. empir.*), appetit, eundem amat (§. 650. *Psych. em- beneficia-*  
*pir.*). Benefactor itaque amat beneficiarium. *tium.*

Sine amore benefactoris non concipi potest beneficium,  
quod legi naturæ probatur, quippe quæ exigit intensionem vo-  
luptatem creandi, vel gaudium tribuendi beneficiario (§. 35.).  
Sine ea igitur concipere non licet benefactorem, nisi dege nat-  
uræ repugnante. Immo eandem quoque adesse probat experi-  
entia, ubi animum benefaciendi, qui a beneficio abesse nequit  
in actione sincera, non tantum modo simulamus. Qui ani-  
mum benefaciendi simulat, amorem quoque simulat, quo bene-  
ficiarium prosequitur, & hunc amare videri vult.

§. 39.

*Beneficiarius amare debet benefactorem ob beneficia sibi tribu-* Benefactor  
ta. Cum beneficiarius a benefactore beneficium accipiat (§. *amandus.*  
20.), adeoque bonum aliquod sive animi, sive corporis, sive  
fortunæ (§. 21. *h. & §. 756. part. 1. Jur. nat.*), ex bono autem,  
quando cognoscitur, voluptas percipitur (§. 558. *Psych. em-*  
*pir.*); ex beneficio etiam voluptas percipiatur necesse est, mo-  
do agnoscatur. Quamobrem cum nobis placeat id, ex quo  
voluptatem percipimus (§. 542. *Psych. empir.*), quin placeat  
beneficium, consequenter actus benefactoris (§. 17.), dubi-  
tandum non est. Enimvero quando in altero observamus,  
quod nobis placet, amor oritur (§. 645. *Psych. empir.*). Ergo  
etiam amore perfunditur beneficiarius ob beneficium a bene-  
factore sibi tributum. Quoniam itaque naturaliter obliga-  
mur ad mutua beneficia (§. 23.); naturaliter quoque obliga-  
mur ad amandum benefactorem ob beneficia præstita, con-  
sequen-

sequenter beneficiarius amare debet benefactorem ob beneficia sibi tributa.

Hominem quemcunque alterum amare debemus tanquam nosmetipsum (§. 619. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem cum benefactorem etiam amare debeamus ob beneficia in nos collata; duplici vinculo ad eum amandum adstringimur. Non est quod miremur, nos beneficiis adstringi ad amandum benefactorem, ad quem amandum jam obligamur tanquam nosmetipsum, etiam si nihil beneficii ab eo acceperimus. Neque enim notioni obligationis repugnat, ut eadem ex pluribus a se invicem diversis rationibus derivetur (§. 118. part. 1. Phil. pract. univ.). Vidimus quoque Deum amandum esse supra omnia, non attempta ipsius bonitate (§. 1172. part. 1. Jur. nat.), & hoc tamen non obstante amandum etiam esse, quia bonus in nos est (§. 1173. part. 1. Jur. nat.), adeoque ob beneficia, quae nobis tribuit (§. 699. part. 1. Theol. nat. & §. 21. h.).

§. 40.

*Qualis esse  
debeat ani-  
mus benefi-  
ciarii erga  
benefacto-  
rem.*

Quoniam beneficiarius amare debet benefactorem ob beneficia sibi tributa (§. 39.), qui vero alterum amat, ejus animus dispositus est ad beneficia ipsi tribuenda (§. 36.); beneficiarii animus dispositus esse debet ad beneficia benefactori tribuenda ob beneficia sibi ab ipso tributa. Quamobrem cum beneficium reddat, qui beneficium ei tribuit, a quo accepit, propterea quod sibi beneficia tribuit (§. 35.); beneficiarius habere debet animum beneficia reddendi.

Videmus adeo benefactorem naturaliter sibi obligare benefactorem ad beneficia sibi reddenda, siquidem in potestate ejus positum fuerit: neque enim ad impossibile ulla datur obligatio (§. 209. part. 1. Phil. pract. univ.). Non tamen ideo beneficiando intendit, ut beneficium sibi reddatur, cum alias actus, in quo beneficium consistit, non maneret gratuitus, consequenter naturam beneficii exueret (§. 19.). Hoc demum faceret, si promittendo sibi adstringeret beneficiarium ad reddendum, (§. 363. part. 3.)

*De Actibus mere beneficis in praesens absolutis.* 25

*part. 3. Jur. nat.*): quo facto actus, qui beneficus esse debebat, denegeraret in onerosum, seu contractum do ut des, vel do ut facias, vel facio ut des, aut facio ut facias (§. 9.).

§. 41.

*Beneficiarius obligatur ad beneficium reddendum occasione obla-* *Obligatio*  
16. Habere enim debet animum beneficia reddendi (§. 40.). *reddendi be-*  
Enimvero qui animum habet beneficia reddendi, is quoque *neficium.*  
oblata occasione beneficium reddit, cum semper paratus sit ad  
reddendum. Quamobrem beneficiarius obligatur ad bene-  
ficium reddendum occasione oblata.

Obligatur ad beneficium tribuendum alteri, etiam si nullum  
ab eo acceperit (§. 23.). Quamobrem si offeratur occasio be-  
neficium reddendi, cum jam duplex id urgeat obligatio, eam  
ambabus quasi manibus amplecti debet, ne quod ei defuerit re-  
prehendi possit.

§. 42.

*Qui beneficia reddit, aut reddendi animum habet, is gratus Quinam*  
*est, seu animum gratum habet.* Etenim qui beneficia reddit, *gratus sit.*  
beneficia tribuit benefactori ob beneficia sibi ab eo tributa  
(§. 32.), consequenter si reddendi animum habet, voluntatem  
habet ob beneficia praestita beneficia reddendi, adeoque cum  
beneficia ad aliorum felicitatem quidpiam conferant (§. 34.),  
voluntas ipsi est omni studio id agendi, ut benefactor sit felix,  
ac cavendi, ne fiat infelix. Enimvero qui istiusmodi volun-  
tatem habet, is animum gratum habet, seu gratus est (§. 31.).  
Quamobrem qui beneficia reddit, aut reddendi animum ha-  
bet, is gratus est, seu gratum animum habet.

§. 43.

*Beneficiarius gratum habere debet animum erga benefactorem. Obligatio ad*  
Obligatur enim ad beneficium oblata occasione reddendum *gratitudi-*  
(§. 41.), & animum habere debet beneficium reddendi (§. nem.

40.). Enimvero qui beneficia reddit, aut reddendi animum habet, is gratum habet animum erga benefactorem (§. 42.). Ergo beneficiarius gratum habere debet animum erga benefactorem.

Offenditur etiam hoc modo. Beneficiarius amare debet benefactorem ob beneficia præstita (§. 39.), consequenter cum appetitus rationalis cum sensitivo consentire debeat (§. 204. part. 1. Jur. nat.), eum quoque diligere debet (§. 617. part. 1. Jur. nat. & §. 633. Psych. empir.). Quoniam dilectio benefactoris ob beneficia in nos collata gratitudo, seu gratus animus est (§. 31.); beneficiarius gratum habere debet animum erga benefactorem.

Non hinc inferre licet, beneficium non esse actum mere beneficium; sed cum obligatione, quia parit obligationem ad animum gratum exhibendum. Ut enim actus beneficus sit obligatorius, necesse est ut eodem contrahatur obligatio perfecta: sed obligatio beneficiarii ad animum gratum imperfecta est, nec ei respondet jus perfectum, ut is ad gratitudinem compelli possit.

§. 44.

*Gratiarum actio quid sit.*

Gratias agere dicitur is, qui verbis vel factis animum gratum significat.

Gratiarum adeo actio consistit in actione externa, cum gratitudo tanquam virtus sit habitus voluntatis & actibus internis potissimum constat, utut externus internus consentientes exigit: id quod in omni virtute obtinet.

§. 45.

*Obligatio ad gratiarum actionem.*

Beneficiarius obligatur ad gratias benefactori agendas. Animum enim gratum habere debet beneficiarius (§. 43.). Quoniam itaque eum perspicere nequit benefactor, nisi verbis, vel factis significetur, quod per se patet; ideo necesse est, ut verbis & factis eundem significet. Quamobrem cum gratias agat,

*De Actibus mere beneficiis in praesens absolutis. 27*

agat, qui verbis & factis significat animum gratum (§. 44.); beneficiarius obligatur ad gratias benefactori agendas.

Non sufficit animum gratum significare verbis; sed dictis addendum etiam factum, ut de illorum constet veritate. Qui dicit se habere animum gratum, is confitetur sibi esse voluntatem constantem ac perpetuam omni studio id agendi, ut benefactor sit felix, ac cavendi, ne fiat infelix (§. 31.). Quodsi ergo data occasione ad felicitatem alterius quomodocumque quid conferendi desit factum; falsum est tibi esse istam voluntatem, consequenter animum gratum non esse omissione facti declaras. Vides adeo, quomodo tam factis, quam verbis declarari debeat animum gratus, nec a verbis facta abesse possint. Verbis nimirum declaratur animum gratus, quando non datur occasio beneficium reddendi: at quamprimum hæc sese offert, beneficia sunt reddenda, adeoque eadem voluntas declaranda factis, ne desit dictis veritas (§. 159. part. 3. Jur. nat. & §. 41.).

§. 46.

*Ingratus* dicitur, qui benefactorem ob beneficia sibi tributa non diligit, immo iis non obstantibus prorsus odit. *Ingratitudo* igitur vitium est, quo benefactorem ob beneficia nobis tributa non diligimus, immo hisce non obstantibus prorsus odimus. *Ingratitudo*

Cum odium oritur, quando quid in altero observamus, quod nobis displicet (§. 677. *Psych. empir.*), fieri autem non possit, ut nobis displiceant beneficia ab altero nobis tribui, nisi adsit odium aliunde genitum; beneficia per se, modo agnoscantur, odium gignere nequeunt. Quamobrem ingratitude consistere nequit in odio benefactoris, sed fieri tantummodo potest, ut alia de causa odio prosequamur benefactorem, non obstantibus beneficiis. Opponitur ingratitude gratitudini. Quoniam itaque gratitudo consistit in dilectione benefactoris ob beneficia nobis tributa (§. 31.); ingratitude autem in odio consistere nequeat, sed eidem saltem sociari possit *per demonstrata*; ea non-



nisi in defectu dilectionis consistere debet, adeoque in defectu voluntatis id agendi, ut benefactor sit felix, ac cavendi, ne fiat infelix.

## §. 47.

*Ingratitudo  
num prohibi-  
bita.*

*Ingratitudo lege naturali prohibita.* Gratitude enim lege naturali præcepta (§. 43.). Quamobrem cum ingratitude contrarietur gratitudini (§. 31. 46.), lex autem præceptiva simul sit prohibitiva contrarii (§. 722. part. 1. *Jur. nat.*); ingratitude lege naturali prohibita.

Paret itaque, eam recte defini per vitium (§. 322. part. 1. *Pbil. pract. univ.*).

## §. 48.

*Donatio, do-  
num vel  
munus quid  
sit.*

*Donare* alteri dicimur rem, quam ipsi gratis damus. Et *Donatio* est actus mere beneficus, quo alteri rem quandam damus. Ipsa vero res, quæ alteri gratis datur, *Donum* vocatur, vel *Munus*.

Equidem *Donatus* observat, donum proprie esse, quod datur diis; munus, quod hominibus. Enimvero differentia hæc, præsertim in Jure, non attenditur. Sane *Labeo* l. 194. ff. de V. S. munus a dono distinguit tanquam speciem a genere, ita ut munus sit donum cum causa, ut puta natalitium, nuptalium. Sed cum nec hæc differentia adeo scrupulose observetur, nulla videtur ratio, cur nos eandem teneamus, præsertim sine ulla necessitate urgente.

## §. 49.

*Quanam  
donari pos-  
sint.*

Quoniam res tam corporales quam incorporales dari possunt (§. 10.), corporales vero vel mobiles, vel immobiles sunt (§. 148. 149. part. 2. *Jur. nat.*), donantur vero res quæcunque (§. 48.); *donari possunt tam res corporales, cum immobiles, tum mobiles, adeoque etiam se moventes* (§. 236. part. 2. *Jur. nat.*), *quam incorporales.*

Possunt

*De Actibus mere beneficiis in praesens absolutis. 29*

Possum tibi donare vas argenteum, vel nummum aureum, rem corporalem mobilem; possum donare equum, vel pavonem, rem se moventem; possum donare hortum, vel agrum, rem immobilem; possum denique donare jus venandi, quod mihi competit in certo distinctu, rem incorporalem.

§. 50.

Qui donum dat, dicitur *Donans* vel *Donator*: qui accipit, *Donatarius*. *Donator & donatarius*

Esti adeo quod hominibus datur proprie munus dicatur, (not. *quinam dicitur* §. 48); nulla tamen prostant nomina, quibus munus dantem & accipientem significare valeamus, quam *donans* & *donatarius*, ut ideo nonnisi hæc in Jure sint receptæ, ac propterea quod quod datur donum appelletur.

§. 51.

Quod datur ad sublevandam extremam vitæ necessitatem *Elemosyna* dicitur. *Elemosyna* *Elemosyna quid sit.* Cum adeo *elemosyna* sit plerumque parvum donum (§. 48.); erit eadem *munusculum*. Quamobrem etiam *munusculum* dici poterat, non tamen satis apte.

*Elemosyna* terminus ecclesiasticus est: quoniam vero commodum deficit vocabulum latinum, cum *munuscula* etiam alio fine dari possint; ideo consultius est eodem vocabulo uti. Sed demus exemplum. Titius non habet unde famem expleat. Das ipsi frustum panis, vel aliquot obulos: frustum panis & pauci obuli dicuntur *elemosyna*. Das operario præter mercedem frustum panis, vel puero, quidam aliquot obulos ad emenda cerasa; frustum panis & pauci obuli non amplius sunt *elemosyna*, sunt tamen *munusculum*.

§. 52.

*Mendicitas* est tanta rerum inopia, ut desint, quæ *extremæ vitæ necessitas* exigit. Hinc *Mendicus* dicitur, qui tanta rerum inopia laborat, ut desint ea, quæ *extrema vitæ necessitas* exigit. *Mendicitas quid sit.*

Ira mendicus est, cui desunt, quæ ad famem explendam faciunt, & quæ corporis nuditatem regunt, aut quæ ad sanandum vulnus vel corpus ægrotum sanitati restituendum requiruntur. Ea enim exigit vitæ necessitas, sine quibus illa tolerari nequit.

## §. 53.

*Mendicare  
quid sit.*

*Mendicare dicitur, qui elemosynam petit.*

Mendicus nimirum est, qui tanta rerum inopia laborat, ut desint ea, quæ extrema vitæ necessitas exigit (§. 52.). Quoniam itaque elemosynæ dantur ad hanc necessitatem sublevandam (§. 51.), qui eas petit ab aliis mendicare dicitur. Hinc etiam Religiosi, qui mendicato cibo pascuntur & mendicato vestitu utuntur, mendicantes appellantur. Etsi autem elemosynæ sint munusculum seu parvum donum (§. 51.), non tamen hinc sequitur, religiosi mendicantibus parce esse dandum a ditioribus, non solum quod singulis paucum datur, dum universis datur multum, quando nimirum quod datur inter multos distribuendum; verum etiam quod elemosyna æstimanda ex indigentia mendicantis & facultatibus dantis. Sane si homini egeno des vestem ad nuditatem corporis tegendam, non propterea elemosyna esse definit, quod obulorum aliquot pretio emi minime possit. Qui multa habet, pauca dat, dum multum dat, quemadmodum ex adverso multum dat, qui cum pauca habeat, pauca dat.

## §. 54.

*Res, quæ donantur, immo in genere que dantur tradenda.*

*Res, quæ dono datur, immo in genere, quæ datur, etiam tradenda.* Quando enim datur, dominium transfertur in donatarium (§. 675. part. 2. Jur. nat.), quod cum in alterum accipientem transeat sola domini voluntate (§. 13. part. 3. Jur. nat.), donata erit, quamprimum donatario acceptanti voluntatem donandi sufficienter declaravit donans. Enimvero cum sine possessione nobis non competat potentia physica de ea disponendi pro arbitrio nostro (§. 461. 463. part. 2. Jur. nat.), con-

sequen-

*De Actibus mere beneficis in præsens absolutis. 31*

sequenter dominii exercitium (§. 649. 118. part. 2. Jur. nat.),  
traditione vero possessio transferatur (§. 23. part. 3. Jur. nat.);  
res, quæ dono datur, etiam tradenda.

Dum Dominium transfertur facultas moralis acquiritur de re  
pro arbitrio suo disponendi, dum vero transfertur possessio, fa-  
cultas physica acquiritur de eadem pro arbitrio suo disponendi.  
Si res usui esse debet, ut nimirum jure eadem uti possis, & mo-  
ralis, & physica de eadem disponendi requiritur facultas, con-  
sequenter dominium & possessio simul. Quod igitur datur,  
etiam tradendum.

§. 55.

Quoniam res, qua donatur, etiam tradenda (§. 54.); si Traditio  
non statim traditur, dum datur, ut traditio & datio unico quasi quando ta-  
absolvantur actu, traditio tacite promissa intelligitur (§. 431. part. cite promit-  
3. Jur. nat.). Immo idem valet in genere de re quomodocunque datur.  
data. Per se autem patet, traditionem quoque expresse pro-  
missi posse.

Hinc & Doctores civilis Juris recte docent, traditionem in  
donatione vel statim fieri, vel promitti. Ex demonstratione  
aurem patet, non necessariam esse promissionem expressam, cum  
tacite semper intelligatur, nisi adsint rationes singulares, ob quas  
expressa opus est. Hinc etiam in sermone communi datio  
comprehendit traditionem, quæ etiam Jure Romano plerumque  
ad translationem dominii requiritur.

§. 56.

Beneficia, qua in dando consistunt, donatio aut elemosina lar-  
gicio sunt. Etenim beneficia tribuuntur gratis (§. 19.) &, si in  
dando consistunt, aut res corporalis, aut incorporalis datur  
(§. 10.), cumque etiam sit tradenda (§. 55.), beneficium vero  
in præsens absolvatur (§. 17.), statim datur. Enimvero actus,  
quo res sive corporalis, sive incorporalis datur statimque  
traditur, donatio est (§. 48. 49. 55.), & si datur ad sublevan-  
dam

*Quoniam  
beneficia  
sunt dona-  
tiones &  
elemosina  
largitiones.*

dam vitæ necessitatem eleemosyna (§. 51.). Beneficia igitur, quæ in dando consistunt, donatio aut eleemosynæ largitio sunt.

Videmus adeo beneficia latius patere donationibus & eleemosynarum largitione, cum etiam in faciendo consistant. Dantur tamen etiam facta eleemosynis æquiparanda, prouti mox ostendemus.

## §. 57.

*An largitio eleemosynarum beneficium sit.*

*Eleemosynarum largitio beneficium est.* Etenim eleemosynæ dantur ad sublevandam vitæ necessitatem (§. 51.), adeoque gratis dantur statimque traduntur, cum sine traditione non sublevetur vitæ necessitas (§. 24. part. 3. *Jur. nat.*) Est adeo eleemosynarum actus mere beneficus (§. 3. 4.), qui in præsens absolvitur. Quamobrem cum actus mere beneficus, qui in præsens absolvitur, beneficium sit (§. 17.); eleemosynarum largitio beneficium est.

Eleemosynas dari gratis, nemo est qui in dubium revocare aufit. Dantur enim ad sublevandam vitæ extremam necessitatem, consequenter iis, a quibus vicissim nihil recipere potes, nec debes.

## §. 58.

*An donatio valeat sine acceptatione.*

*Ad donationem requiritur acceptatio.* Etenim si tibi rem dono, eam tibi gratis do (§. 48.), consequenter dominium ejus in te transfero (§. 675. part. 2. *Jur. nat.*). Enimvero ad actualem dominii translationem requiritur acceptatio (§. 7. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem etiam ad donationem requiritur acceptatio.

Paret adeo, donationem non esse validam, antequam acceptatur.

## §. 59.

*Quando do-*

*Donatio statim absolvitur, quamprimum donans animum don-*  
*nans*

*nandi de praesenti & donatarius animum acceptandi sufficienter de- natio absol- clarat.* Etenim quando donans animum donandi de praesent- *atur.* ti declarat, se alteri quid gratis dare sufficienter indicat (§. 48.), consequenter se dominium rei cuiusdam suae in alterum transferre (§. 675. part. 2. *Jur. nat.*). Enimvero quamprimum dominus sufficienter significat, se dominium rei suae in alterum transferre, accipiens nuda voluntate ipsius efficitur dominus rei corporalis, vel incorporalis, cuius dominium transfertur (§. 13. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem quamprimum donans animum donandi de praesenti & donatarius animum acceptandi sufficienter declarat; dominus rei donatae statim efficitur donatarius, consequenter donatio statim absolvitur.

Actu donandi non aliud intenditur, quam ut donatarius rei donatae fiat dominus. Quamobrem dubitari nequit, donationem statim esse absolutam, quamprimum res, quae erat donantis, fit donatarii.

§. 60.

Quoniam donatio statim absolvitur, quamprimum do- *Effectus do-* nans animum donandi de praesenti & donatarius animum ac- *nationis, &* ceptandi sufficienter declarat (§. 59.), consequenter res, quae *res non sta-* erat donantis, fit donatarii, prouti ex demonstratione pra- *tim tradi-* cedente clarius intelligitur; *si res donata non statim traditur, res sur-* donatarii est penes donantem, consequenter si rem tradendam urges *donatarius (§. 54.), rem suam petis non vero donantem ad adim-* plendam donationem compellis.

Naturalem hanc aequitatem secutus Imperator §. 2. l. de Do- nat. utur communiter in Jure Romano dominium nonnisi tradi- tione transferatur. Perfici enim vult donationes simplices inter vivos, de quibus hic sermo est, cum donator suam voluntatem scriptis, aut sine scriptis manifestaverit, & eas in se habere necessitatem traditionis.

## §. 61.

*An donatio  
in præsens  
absolvatur.*

*Donatio est actus, qui in præsens absolvitur.* Quamprimum donans animum donandi de præsentis & donatarius animum acceptandi sufficienter declarat, donatio statim absolvitur (§. 54.); nemo est, qui dubitet, donationem esse actum, qui in præsens absolvitur. Quodsi non statim tradatur, traditio tacite promissa intelligitur (§. 55.), adeoque tradendi necessitatem in se habet (§. 431. part. 3. Jur. nat.), & res tanquam donatorii propria tantummodo manet penes donantem (§. 60.). Quamobrem nec hoc obstat, quin donatio sit actus; qui in præsens absolvitur. Quoniam itaque res donata aut statim traditur, aut non traditur (§. 54. Ontol.), donatio vero in utroque casu in præsens absolvitur *per demonstrata*; ideo simpliciter patet, donationem esse actum, qui in præsens absolvitur.

## §. 62.

*Quomodo  
voluntas de-  
claretur, si  
donatio pro-  
mittitur.*

*Donans animum donandi de futuro declarat, si donatio promittitur.* Etenim si donatio promittitur, donans tantummodo indicat se alteri quid donare velle ac in eum transfert jus a se exigendi ut donet (§. 361. part. 3. Jur. nat.), & tantummodo sese obligat donatario ad donandum, non vero actu statim donat (§. 363. part. 3. Jur. nat.). Donans igitur animum donandi de futuro declarat, si donatio promittitur.

Animus donandi de præsentis verbis de præsentis declaratur, veluti dono tibi hortum meum, vel dono vestem meam. Ast animus donandi de futuro verbis etiam de futuro declaratur, veluti dono tibi hortum meum, vel donabo tibi vestem meam, nem volo tibi donare hortum meum, vel vestem meam. Quando enim dico, me hoc donare velle, tantummodo significo, quid facere decreverim, consequenter quid facturus sim, non vero quid nunc faciam.

§. 63.

Quoniam donans animum donandi de futuro declarat, *Qualis* si donationem promittit (§. 62.); *promissio donationis est actus, actus sit pro-* qui in futurum prominet. Et eodem modo patet, *promissionem missio dona-* in genere esse actum, qui in futurum prominet. Ostenditur et- tionis & pro- iam hoc modo. Promissione acquiritur jus ad rem (§. 784. *missio sim-* part. 3. *Jur. nat.*), consequenter etiam donatarius promissione *placiter.* donationis acquirit nonnisi jus ad rem, adeoque nec promif- farius, nec donatarius habet adhuc jus in re (§. 778. 781. *part.* 3. *Jur. nat.*). Quoniam itaque tam promissarius in re pro- missa, quam donatarius in re donanda nondum dominium ha- bet (§. 118. *part.* 2. *Jur. nat.*), consequenter id demum trans- ferendum; tam promissio simpliciter, quam promissio dona- tionis est actus, qui in futurum prominet.

Patet adeo quaznam differentia intercedat, si donatione facta traditio tantummodo differtur, vel promittitur, & si ipsa donatio promittitur. In casu enim priori acquiritur jus in re, five dominium, in posteriori jus ad rem. In illo donans obli- garur ad rem tradendam; in hoc ad rem dandam & traden- dam. In illo res donata est donatarii, etsi adhuc sit penes do- nantem: in hoc res donanda debetur donatario & manet adhuc in dominio donaturi.

§. 64.

*Promissio donationis est promissio liberalis aliquid dandi.* Qui *Promissio do-* enim tibi aliquid donare promittit, is tibi gratis rem dare pro- nationis spe- mittit (§. 48.), consequenter ita ut pro eo, quod dat, nihil *cies promiss-* vicissim recipiat a te (§. 18.), adeoque tu ad nihil vicissim *tionis libe-* dandum te obliges. Quoniam itaque promissio mere libe- ralis est, quando promissarius ad nihil vicissim dandum se obligat (§. 713. *part.* 3. *Jur. nat.*); promissio donationis est promissio liberalis aliquid dandi.



Promissio alia dandi, alia faciendi est, cum promissor promissario sese obligare non possit nisi ad dandum vel faciendum (§. 357. part. 3. *Jur. nat.*). Promissio itaque donationis est species promissionis liberalis. Quamobrem cum de promissione prolixè admodum egerimus *cap. 4. part. 3. Jur. nat.* non opus est, ut de promissione donationis multa dicamus: quæ enim in ampla theoria promissionis demonstrata sunt, ad eam facile applicantur.

## §. 65.

*Donatio num sit beneficium.* *Donatio beneficium est.* Donatio enim est actus mere beneficus (§. 48.) & in præsens absolvitur (§. 61.). Sed actus mere beneficus, qui in præsens absolvitur, beneficium est (§. 17.). Donatio igitur beneficium est.

Non licet propositionem invertere. Quoniam enim beneficia tam in dando, quam faciendo (§. 17.), donationes autem in dando tantummodo consistunt (§. 48.); donationes beneficiorum quædam sunt species.

## §. 66.

*An promissio donationis sit beneficium.* Quoniam donatio beneficium est (§. 65.); *promissio donationis promissio beneficii est.*

Nimirum quando promissio donationis adimpletur, tum demum donatio fit, adeoque beneficium tribuitur. Ipsa igitur promissio beneficium nondum dici potest. Aliud nimirum est promittere, aliud tribuere beneficium. Nec obstat, quod promissor donationis perfecte obligetur ad donandum donatario (§. 363. part. 3. *Jur. nat.*), consequenter huic competat jus ipsum ad donandum compellendi (§. 236. part. 1. *Phil. Pract. univ.*), quo minus promissio donationis promissio beneficii dicatur: obligatio enim non per se inest actui donandi, sed ei aliunde advenit, nimirum ex promissione, quæ actum in se mere voluntarium efficit necessarium. Nec proprie dici potest, quod donans cogatur ad donandum; sed potius ad adimplendum promissionem. Quatenus vero promissio adimpleri ne-

## De Actibus mere beneficiis in prasens absolutis. 37

quit sine donatione; necessitatem in actum donandi infert promissionis adimpletio: Ex eo, quod necesse sit adimpleri promissionem (§. 431. part. 3. Jur. nat.), sequitur necesse esse, ut dones: Ipse autem actus donationis manet in se, qualis est.

### §. 67.

*Introducitis rerum dominiis facta gratuita donationibus & qua in quantum sunt ad sublevandam extremam vitæ necessitatem elemosynis æquifacta conpollent.* Introductis enim rerum dominiis facere perinde est *veniant* ac dare (§. 122. part. 3. Jur. nat.), consequenter gratis facere *cum dona-* perinde est ac gratis dare. Sed qui rem alteri gratis dat, ean- *tionibus &* dem donat (§. 48.). Quamobrem introducitis rerum domi- *elemosynis.* niis facta gratuita æquipollent donationibus. *Quod erat unum.*

Quodsi res detur ad sublevandam vitæ extremam necessitatem, elemosyna est (§. 51.). Quamobrem quod facis alteri ad sublevandam vitæ extremam necessitatem elemosynæ æquipollent *per demonstrata.* *Quod erat alterum.*

Lucem his affundunt non modo, quæ alibi demonstravimus, quod actiones hominis quæcunque, consequenter facta, æquiparentur rebus, quæ sunt in dominio ipsius (§. 436. part. 2. Jur. nat.), verum etiam ea, quæ de factorum æstimatione deinceps demonstraturi sumus. Sane qui gratis facit, tantundem dedisse intelligitur, quanti æstimatur factum ipsius: perinde nimirum est ac si dedisset tantum pecuniæ, quanta erat opus, ut alius pro ea idem faceret. E. gr. si duos florenos dare debes, ut alius idem faciat, quod ego facio gratis; duos florenos tibi donare censendus sum. Si quis operam gratis dat ægrotæ non habenti, ut pro ea mercedem solvat, tantam dedisse intelligitur elemosynam, quanta foret merces pro opera *ista præstanda,* si conduceretur. Ideo elemosynis accensetur, si Medicus pauperes ægrotantes gratis invisit & consilio suo *iusdem præsto* est. Similiter ad elemosynas referri debet, si Professor studiosos pauperes lectionibus suis gratis interesse si-

nit: quodsi vero idem permittat alii, qui minerval solvere potest, hoc ipsum ei donasse dicendus.

## §. 68.

*Qualis sit donatio conditionata re statim tradita.*

*Si donatio sub conditione fiat & res donata statim tradatur; conditione non existente, donatio revocabiliter facta intelligitur.* Qui enim sub conditione quid donat & rem donatam statim tradit; is ipso facto declarat, se tibi rem gratis dare (§. 48.), consequenter ejus dominium in te transferre (§. 675. part. 2. Jur. nat.), ut eam tanquam tuam possideas (§. 124. part. 2. & §. 23. part. 3. Jur. nat.), sed ut maneat tua conditione extante, ubi vero ea non extiterit, dominio te rursus excludat. Quoniam itaque translatio domini revocabiliter fit, quando idem in alterum transfert ea lege, ut tibi integrum sit eodem rursus alterum excludere (§. 16. part. 3. Jur. nat.); si donatio sub conditione fiat & res donata statim tradatur; donatio revocabiliter facta intelligitur.

E. gr. Filius meus peregre abest per plures annos, ut ignorem, utrum adhuc sit in vivis, nec ne. Ego tibi dono hortum meum sub hac conditione, si filius meus mortuus sit, eumque tibi statim trado. Hortus tuus es, eumque possides. Quodsi certior reddor, filium meum mortuum esse; hortus manet tuus: ast ubi is redit, tuus esse desinit, iterumque fit meus. Donatio igitur hoc in casu revocabiliter facta. Similiter dono tibi tres modios frumenti sub hac conditione, si larga fuerit messis. Frumentum, quod statim traditur, tuum est, idemque consumere potes. Enimvero ubi messis larga non fuerit, sed tenuis admodum, illud reddendum, donatione, dum revocatur, in mutuum quasi transeunte, prouti ex infra demonstrandis patebit.

## §. 69.

*Qualis ea-*

*Si donatio sub conditione fiat, res tamen non tradatur; traditio*

ditio sub eadem conditione promissa & conditione non existente donatio revocabiliter facta intelligitur. Quod donatio sub conditione facta revocabiliter facta intelligatur conditione non existente, eodem fere modo patet, quo id in propositione praecedente ostendimus. *Quod erat unum.* *dem sit re non tradita.*

Si vero res donata non statim traditur, traditio tacite promissa intelligitur (§. 54.). Quamobrem cum donatio fiat sub conditione per hypoth. adeoque conditione non existente revocari possit *vi num. 1.* consequenter tradenda non sit; non alio fine non tradita videtur, quam quod ante certus fieri velit donans, num conditio exitura sit, sub qua donatio facta. Quamobrem traditio sub eadem conditione promissa intelligitur, sub qua donatio facta. *Quod erat alterum.*

Promissio etiam traditionis expresse fieri potest sub hac conditione, sub qua fit donatio, tumque per se patet, quod hic demonstratur in casu dubio, ubi quaeritur, quid de traditione praesumendum sit in donatione conditionata sine traditione facta. Ratio nimirum aliqua adesse debet, cur res donata non statim tradatur. Quamobrem cum eam offerat ipsa donatio, de ea, non de alia cogitasse praesumitur donans, ut adeo idem expresse moneri non opus visum fuerit.

§. 70.

*Si donatio facta traditio in diem promittitur, vel sub conditione promissa intelligitur; donans usum rei tamdiu sibi reservare praesumitur, donec dies venerit, vel conditio existerit.* *Quando donans usum rei reservatur.* Si enim traditio in diem promittitur, vel sub conditione promissa intelligitur, non ante eam tradi necesse est, quam dies venerit, aut conditio existerit (§. 501. 468. *part. 3. Jur. nat.*). Enimvero antequam res traditur, donatorio non competit potentia physica de re donata pro arbitrio suo disponendi (§. 24. *part. 3. Jur. nat.*), consequenter eadem utendi, adeoque donans non vult ut

eadem utatur, vel fruatur, antequam dies venerit, vel conditio extiterit. Quoniam igitur non promittit, se interea re sua uti nolle, consequenter ad non utendum donatario sese non obligavit (§. 363. part. 3. Jur. nat.); usum tam nudum, quam cum fructu conjunctum sibi reservasse præsumitur. Atque adeo patet, si donatione facta traditio in diem promittitur, vel sub conditione promissa intelligitur, donantem sibi tamdiu usum rei reservare, donec dies venerit, vel conditio extiterit.

Potest sibi expresse reservare usum rei donatæ donans tam nudum, quam cum fructu conjunctum, quamdiu voluerit (§. 11. part. 3. Jur. nat. & §. 48. b.). Quamobrem ubi ipso facto declarat, donatarium re aliquamdiu uti nondum debere, & ipse adhuc eandem possidet, ut uti possit; usum sibi reservare recte intelligitur. Sane in donationibus hoc tanto facilius præsumitur, quod sint actus mere benefici (§. 48.), ut donatarius pro eo, quod accipit, ad nihil vicissim præstandum obligetur (§. 4.). Considerandum præterea, quod donationem saltem promittere potuisset: quo in casu cum dominio etiam usus tam nudus, quam cum fructu conjunctus ipsi integer mansisset. Quamobrem præsumtio omnino fieri debet in favorem donantis. Et quando promissio in diem fit, ipsa promissionis in diem factæ ratio non alia esse videtur quam usus reservatio, nisi aliæ manifestæ in contrarium prostant.

## §. 71.

*Quid juris quoad donationem sub modo factam.* Si donatio fit sub modo, modus adimplendus; quodsi is non adimpleatur, donum aut ejus æstimatio restituenda debet. Etenim si donatio fit sub modo, gratis quid datur eum in finem, ut donatarius quid facere, vel præstare possit (§. 557. part. 3. Jur. nat. & §. 48. b.). Enimvero si quid datur ob certum finem, scilicet ut hoc facias, vel præstes, tu ad hoc faciendum, vel præstandum obligaris, & nisi feceris, quod datum restituere teneris (§. 556. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem si donatio fiat sub modo,

modo, modus adimplendus (§. 558. *part. 3. Jur. nat.*), & res, quae donata fuit, consequenter donum (§. 48.), vel si hoc fieri non possit, ejus aestimatio, modo non adimpleto, restitui debet.

E. gr. *Dono tibi centum aureos, ut Doctor fias.* Quodsi non fias, centum aurei sunt restituendi. Equidem donatio sub modo facta communiter non nisi improprie donatio vocari dicitur; non tamen modus repugnat beneficio, adeoque nec donationi (§. 65.) per se, nisi quando accedit onus: quo in casu actus fit compositus, quemadmodum mox ostendetur. Si tibi dono centum aureos, eos tibi do gratis: Si dono eum in finem, ut Doctor fias; status tui perfectionem gratis promovendi mihi animus est, & beneficium adeo, quod tibi confertur, proprie est actus, quo perfectio status tui promovetur (§. 22.). Non ergo datio centum aureorum, ut doctor fias, beneficium naturam mutat, quod non alio fine datur, quam ut Doctor fias: Beneficium autem in praesenti casu non intelligitur, nisi per actum, quo ad gradum Doctoris obtinendum dantur sumtus. Neque etiam propterea datio centum aureorum fit actus obligatorius, quod impendendi iidem sint ad gradum Doctoris obtinendum, cum sic impendendi, non aliter, necessitas fit inter determinationes essentialia actus, sine qua is subsistere nequit, nec beneficium acceptasse dicendus es, nisi quatenus sic, non aliter impenduntur. Quodsi ergo Doctor non fias, donatio non subsistit, deficiente requisito essentiali actus particularis, adeoque nec centum isti aurei tui sunt, sed mei, restituendi mihi non ex causa donationis, sed ex principio generali (§. 467. *part. 2. Jur. nat.*). Obligatio igitur restitutionis non nascitur ex actu donationis, sed ex eo, quod donatio non facta intelligatur. Aliter se res habet in commodato, ubi ex actu subsistere nascitur obligatio restituendi.

§. 72.

*Si donationi adijcitur onus (quod minus esse debere dono, Qualis fit per actus, si do-*  
(Welfi *Jur. Nat. Part. II.*) F

*nationi onus* per se intelligitur); *actus fit compositus ex donatione & actu per-*  
*adjiciatur. mutatorio.* Quodsi enim donationi adjicitur onus, quod fit  
 minus re donata, non ea tota gratis datur, sed pro ejus parte  
 vicissim quid præstandum donanti (§. 585. *part. 3. Jur. nat.*  
 & §. 18.). Quoniam itaque actus, quo quid gratis datur, do-  
 natio est (§. 48.), actus vero, quo utraque pars ad aliquid  
 præstandum adiringitur, permutatorius; si donationi adjici-  
 tur onus, actus fit compositus ex donatione & actu permuta-  
 torio.

Hic adeo actus nonnisi improprie aut, si mavis, abusive per  
 inconstantiam loquendi, donatio dicitur. E. gr. dono tibi a-  
 grum meum, sed sub onere me per tres menses in ædibus tuis  
 alendi, vel dono decem millia aureorum, ut mihi ad dies vi-  
 tæ alimenta præbeas. Actus hic compositus est ex donatione  
 & actu permutatorio do ut des, nec proprie dicitur donatio  
 simpliciter; dici tamen potest donatio sub onere facta, quate-  
 nus sic intelligitur actus compositus ex donatione & actu per-  
 mutatorio, seu in specie diremtorio (§. 7.). Solent equidem  
 etiam hujus generis donationes referri ad donationem sub mo-  
 do in l. i. C. de Donat. quæ sub modo &c. Sed parum ac-  
 curate, ac præter necessitatem. Consultius enim est onus di-  
 stinguere a modo, quemadmodum fecimus (§. 557. 585. *part.*  
*3. Jur. nat.*), & ubi modus onus continet, eum ad onus po-  
 tius, quam ad modum referre. Obtinet autem casus posteri-  
 or, quando certo respectu id, sub quo donatio fit, dici potest  
 modus, certo autem respectu onus. Exemplo esse potest ca-  
 sus Codicis l. c. quem modo allegavimus. Si tibi dono 10000  
 aureorum, ut alimenta mihi præbeas: pecunia hæc donatur  
 eum in finem, ut mihi alimenta præbeas, & hoc respectu id  
 dici potest modus, sub quo fit donatio (§. 557. *part. 3. Jur.*  
*nat.*); quatenus vero donatur sub hac conditione, ut tu vicis-  
 sim mihi quid præstes, nimirum ut des alimenta, onus recte  
 vocatur (§. 585. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam tamen modus  
 in se spectatus non mutat naturam donationis (*not.* §. 71.), ast  
 si onus

si onus continet, partem ejus in actum permutatorium vertit: consultius omnino est, ut qui certo respectu modus dici poterat, ob onus tamen, quod continet, seu in quo consistit adimpleratio ejus, ad onus referatur. Hoc nimirum pacto quæ a se invicem vi notionum distinctarum separanda sunt, nunquam confunduntur, nec inconstantia loquendi ullam inducit impropriam in loquenda.

§. 73.

*Nemini natura competit jus alterum ad donandum cogendi, seu An ad donandum cogi potest.* Etenim natura beneficiario non nandum competit jus cogendi benefactorem ad beneficium dandum, *quis cogi* seu nemo ad dandum beneficium cogi potest (§. 27.). Enim *passis.* vero donatio beneficium est (§. 65.). Ergo nemini natura competit jus alterum ad donandum cogendi, seu nemo ad donandum cogi potest.

Hinc *Struvius* donationem inter vivos definiturus ad eam requirit, quod fieri debeat nullo jure cogente §. 13. tit. 10. l. 2. *Jurispr. R. G. F.* Quod etsi verum sit, non tamen necesse est, ut definitioni inseratur, cum quod gratis datur nulla supposita obligatione contracta detur nullo jure cogente, quemadmodum ex demonstratis liquet. Quando donatio promittitur, accurate loquendo donans tanquam promissor cogi potest ad adimplendam promissionem, quia promissa sunt servanda (§. 431. *part. 3. Jur. nat.*) & promissario ad id, quod promissum est, jus perfectum competit (§. 364. *part. 3. Jur. nat.*), quod jus cogendi in se continet. Coactio igitur locum habet, quatenus quod dandum spectatur tanquam promissum, non quatenus spectatur tanquam donum, postquam donator actum liberrimæ voluntatis, si jus exterum spectes, fecit necessarium libera sua voluntate, ut, quod antea, non debebatur, nisi forsitan imperfecte (§. 402. *part. 3. Jur. nat.*), nunc debeatur perfecte (§. 403. *part. 3. Jur. nat.*).



*An ad dandum eleemosynam quis cogi possit.* (S. 73.) Quoniam eleemosynæ sunt munuscula (§. 51.), consequenter quod mendico datur, eidem donatur (§. 48.); *ne-  
mini natura competit jus ad dandum eleemosynam alterum cogendi*

Cum eleemosynarum largitio beneficium sit (§. 57.); pro-  
poficio præfens independenter a præcedente eodem modo de-  
monstratur, quo præcedens. Immo nisi donationem & elee-  
mosynæ largitionem ad beneficium reducere volueris, eadem  
principia de donatione & eleemosynarum largitione demonstra-  
ri possunt, quæ de beneficiis evicimus (§. 25. 26.), ac inde  
eodem modo inferitur, donatario non competere jus donan-  
tem cogendi ad donandum, nec mendico ad eleemosynam  
dandam, quemadmodum supra intulimus jus istiusmodi non  
competere beneficiario (§. 27). Quamvis vero in systemate  
non probentur istiusmodi ambages, nisi finis secundarii obti-  
nendi gratia subinde iisdem concedatur locus; quando tamen  
extra systema de donationibus & eleemosynis verba facienda  
sunt, non inutiliter ad primos suos fontes reducuntur, quæ  
brevitatis causa ad propiora principia reducta fuerunt: id quod  
in primis in praxi morali haud raro utiliter fit, immo fieri de-  
bet, & in genere hic notandum est, ut in aliis casibus simili-  
bus usui esse possit. Quod si quis totum systema animo bene  
comprehenderit, talia sua sponte eidem succurrent, quando  
iisdem habuerit opus.

*Identitas dationis, adimpletionis promissionis dandi.* Datio & adimpletio promissionis dandi sunt unus idemque actus. Quando enim promissio adimpletur, seu promissum servatur, promissor dat, quod se daturum esse dixit (§. 430. part. 3. Jur. nat.), adeoque adimpletio promissionis dandi in datione præfenti consistit. Datio itaque & adimpletio promissionis dandi sunt unus idemque actus.

E. gr. Si tibi do centum aureos, eorum dominium in te transfero (§. 675. part. 2. Jur. nat.). Quando tibi centum au-  
reos

*De Actibus mere beneficiis in præsens absolutis. 45*

reos promittit, & promissionem adimpleo; tibi similiter centum aureos do (§. 430. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque eorum dominium in te transfero (§. 675. *part. 3. Jur. nat.*). Uterque igitur actus in translatione præsentis domini centum aureorum consistit. Statim igitur dare & adimplere promissionem dandi centum aureos unum idemque est.

§. 76.

Quoniam datio & adimpletio promissionis dandi unus *An promissio* idemque actus est (§. 75.); *datio per hoc non mutatur, quod promissio quicquam mittitur & qua promissa eras actus futurus, quando promissio adimpletur, sit actus præsens. Etu dandi.*

Actus, qui promittitur, futurus est. Actus autem futurus & præsens non nisi tempore differunt, quod ipsum actum non afficit, sed eum tantummodo differt. Idem ergo agi potest, siue statim agatur, siue demum tempore quodam elapso. Abunde hoc docet exemplum, quod modo dedimus (*not. §. 75.*).

§. 77.

Quia donatio datio est (§. 48.), datio autem & promissionis dandi adimpletio unus actus sunt (§. 75.); *donatio est donatio* iam & adimpletio promissionis donandi unus idemque actus sunt, nec & adimpletio per hoc mutatur, quod promittatur (§. 76.). *tionis pro-*

Promissio cum inducat perfectam obligationem (§. 363. *missionis part. 3. Jur. nat.*); actus possibilis causatur hæc, ipsum dandi autem actum esse finit, qualis in se est. Futuritas abi in præsentiam, quamprimum promissio adimpletur, tuncque perinde est, ac si actus non fuisset promissus, sed in præsens absolvetur, quomodo se habuisset, si statim eo momento, quo promittebatur, absolutus fuisset. Quodsi hæc applicare libuerit ad propositionem præsentem, ea omni luce radiabit, quæ eodem affundi potest.

§. 78.

Cum donatio & adimpletio promissionis donandi unus *Quomodo* idem-

*principia de idemque actus sint, nec in ipso actu donandi quicquam per promissione hoc mutetur, quod promittitur (§. 77.); Quæ de promissione applicanda qua adimplenda in genere demonstrata sunt cap. 4. part. 3. Jur. ad donatio- nat. passim; ea etiam de donatione intelligenda sunt. nem.*

Habes hic principium heuristicum definiendi casus particulares, qui circa donationem occurrunt, ut adeo non opus sit singulos figillatim persequi, cum non alia re opus sit, quam ut ad donationem applicentur, quæ de promissione, quatenus adimplenda, seu de ejus adimplentione demonstrata fuerunt. E. gr. Si conditio potestativa ex parte promissarii non fuerit personalis, promissarius eam per alium adimplere potest, ut scilicet actus adimplendi promissionem subsistat (§. 552. part. 3. Jur. nat.). *Quodsi ergo quid donatur sub conditione potestativa, nec ea personalis fuerit; donatio subsistit, etiam si conditio adimpleatur per alium,*

## §. 79.

*Quando donatio vitie- nandi unus idemque actus est (§. 77.); qui valde promittere tur, ut non nequeunt, nec valde donare possunt. subsistat.*

Quemadmodum itaque demonstravimus in parte tertia Juris naturæ, quasdam personas valde promittere non posse, eodem fere modo ostendi etiam potest, easdem donare non posse, siquidem per modum corollarii id inferre non lubet.

## §. 80.

*Quando donatio vitie- missionem (§. 77.), consequenter quando hac subsistere nequit, tur, ut non nec illa subsistere potest, & ex adverso quod non vitiat promissio- subsistat. nem, nec vitare potest donationem.*

Quæ ad propositionem præcedentem annotavimus, de præfenti etiam tenenda sunt.

§. 81.

Quoniam valide donare nequeunt, qui valide promittunt non possunt (§. 79.), valide autem promittere nequeunt furiosi durante furore, amentes & infantes (§. 449. *part. non valeant; 3. Jur. nat.*), amore insano laborantes, ii, quos ebrietas usu quandam rationis privavit, & delirantes (§. 452. 453. 457. *part. 3. Jur. tamen valident.*) neque etiam valet promissio ex melancholia profecta (§. 460. *part. 3. Jur. nat.*); ideo non valide donare possunt furiosi durante furore, amentes & infantes, amore insano laborantes, summe ebrii, quos usu rationis privavit ebrietas, & delirantes, neque etiam valet donatio ex melancholia profecta. Sed quia tamen promissio furiosi in lucidis intervallis facta (§. 451. *part. 3. Jur. nat.*), item facta ab ebrio, quamdiu rationis usus adhuc integer, vel quando ab ebrio facta, a sobrio renovatur, aut melancholicorum promissio ex melancholia non profecta valet (§. 454. 456. 461. *part. 3. Jur. nat.*); donatio etiam furiosi in lucidis intervallis facta, item facta ab ebrio, quamdiu rationis usus adhuc integer, vel quando ab ebrio facta a sobrio renovatur, aut melancholicorum donatio ex melancholia non profecta valida est.

Illationes hæc fiunt, quemadmodum jam monuimus (*not. §. 79.*) brevitatis causa. Quoniam vero veritas magis elucescit, ubi demonstrationes particulares traduntur; pauca quædam adhuc monenda sunt. Nimirum singule demonstrationes, quas de promissionibus dedimus, ad donationem nullo negotio transferuntur. Etenim istæ deducuntur ex hoc principio, quod promissio fieri debeat animo deliberato, qui in eos non cadit, quorum promissionem validam esse non posse ostendimus. Enimvero cum homo nihil agere debeat, absque animo deliberato (§. 390. *part. 3. Jur. nat.*), nec donatio fieri debet absque animo deliberato, quemadmodum inde intulimus promissionem (§. 391. *part. 3. Jur. nat.*) atque promissio acceptationem absque eo fieri non debere (§. 292. *part. 3. Jur. nat.*).

nat.). Quodsi de donatione ante promissionem agere libuisset, poteramus hanc ad illam revocare vi identitatis actus donandi & promissionem adimplendi (§. 75.), demonstratis ante de donatione, quæ de promissione demonstrata fuerunt. Immo poteramus in genere demonstrare de datione, quæ de promissione demonstrata sunt, & ea deinde transferre ad donationem & promissionem, quia donatio (§. 48.) & adimpletio promissionis dandi datio est (§. 430. part. 3. Jur. nat.). Hæc in eorum gratiam observamus, quibus usus rectus methodi curæ cordique est omni animi contentione a nobis inculcandus, cum is inter præcipuos fructus ex lectione operum nostrorum percipiendos referri debeat: neque enim sine eo ad certam rerum cognitionem perungere datur.

## §. 82.

*Quando appetitus sensitivus involvet donationem.* Quoniam promissio naturaliter valida non est, si quis naturali quodam affectuum impetu abreptus promiserit (§. 459. part. 3. Jur. nat.); eodem modo inferitur, donationem naturaliter non valere, si quis naturali quodam affectuum impetu abreptus donaverit.

Quæ de promissione in hypothefi propositionis præsentis facta annotavimus (not. §. 459. part. 3. Jur. nat.); ea hic relegenda sunt, ne quicquam dubii circa propositionem præsentem superfit.

## §. 83.

*Error & metus quando vitiet donationem, quando non.* Similiter quoniam donationem vitiat, ut ea subsistere non possit, quod vitiat promissionem, ut hæc subsistere nequeat (§. 80.), promissio vero invalida est, si error det causam promisso (§. 569. part. 3. Jur. nat.), aut si vel metu fuerit extorta (§. 576. part. 3. Jur. nat.); invalida quoque erit donatio, adeoque revocari potest (§. 87.), si error det causam donationi, vel donatio metu aut vi extorquetur. Cumque invalida etiam sit promissio, si quomodocunque efficit, ut alius metu incuf-

So me permoveat ad tibi aliquid promittendum, vel tu quomodocunque ad metum mihi incussum concurris (§. 579. 580. part. 3. *Jur. nat.*); *donatio non minus invalida est, si tu quomodocunque efficis, ut alius metu incusso me permoveat ad tibi donandum, vel tu quomodocunque ad metum mihi incussum concurris.*

§. 84.

Ex adverso cum promissio valida sit, si error non dederit causam promisso (§. 570. part. 3. *Jur. nat.*), aut pro ea saltem parte valeat, cui causam non dedit (§. 572. part. 3. *Jur. nat.*), similiter tota valeat, si metu ab alio incusso permotus tibi rei istius minime conscio quid promittam (§. 577. part. 3. *Jur. nat.*) quod vero promissionem non vitiat, idem nec donationem vitare possit (§. 30.); *donatio itidem valida esse debet, si error non dederit causam eidem, aut saltem pro ea parte, cui causam non dedit, vel etiam si metu ab alio incusso permotus tibi rei istius minime conscio quid donem.*

Puto ex hisce satis constare, quomodo ad donationem applicentur ea, quae de promissione demonstrata fuerunt.

§. 85.

Quia donatio & adimpletio promissionis dandi unus & idemque actus est (§. 77.); *quando & quomodo promissio, qua e quomodo deditur invalida, convalescit, tunc etiam & eodem modo donatio convalescit, qua ante erat invalida, consequenter si donatio erit invalida, re tamen cognita, verbis vel factis declares donans se eam validam esse velle, eadem convalescit (§. 589. 590. part. 3. *Jur. nat.*).*

§. 86.

Quoniam promissio non habere debet causam expressam, ut sit valida (§. 594. part. 3. *Jur. nat.*), ob eandem rationem intelligitur, quod nec donatio habere debeat causam expressam, ut sit valida.

Quæ de promissione annotavimus (*not. §. cit.*), eadem de donatione tenenda.

## §. 87.

*Revocatio  
donationis  
quid sit.*

*Donatio revocari dicitur, quando donans declarat, donationem pro non facta haberi debere, consequenter si res donata jam fuerit tradita, eam sibi vult reddi, aut, si nondum tradita fuerit, eam tradere se nolle indicat.*

Quando promissio revocatur, promissor declarat sese ex promisso teneri nolle (§. 595. *part. 3. Jur. nat.*), ut adeo actus futurus fieri non debeat. Enimvero quoniam donatio in præsens absolvitur (§. 61.), & ex parte donantis absolutus intelligitur, quamprimum donans animum donandi de præsentibus declarat (§. 59.), ut non demum nascatur obligatio dandi; ideo definitio revocationis promissi non commode applicatur ad donationem, nisi facta immutatione, quam differentia inter actum præsentem ac futurum exigit. Quemadmodum itaque revocando promissionem actus futurus declaratur pro non futuro, ita actus præteritus seu jam factus revocando donationem declarari debet pro non facto. Quodsi ergo res jam fuerit tradita, per se sequitur, eam esse reddendam, si actus donationis pro nullo haberi debet, nec eam esse tradendam, si nondum tradita fuerit, cum non tradenda, nisi quia donata (§. 54.).

## §. 88.

*Revocatio  
promissionis  
quid sit.*

*Promissio etiam quod revocetur dici potest, quando promissor declarat promissionem pro non facta haberi debere, unde consequitur, promissorem promissario ex promisso teneri nolle, si promissionem revocet.*

Quodsi hoc modo revocationem promissionis definire maveris eandem ad donationem quoque applicare licebit, ut hanc peculiariter definiri non sit opus.

§. 89.

*Donatio revocari potest, antequam acceptetur; facta autem ac-* *Quid dona-*  
*ceptione revocari nequit.* Ad donationem enim requiritur ac- *tionem effi-*  
ceptatio (§. 58.), ita ut ex utraque parte absoluta non sit, *cias irrevoc-*  
antequam acceptetur. Quoniam itaque donatione transfer- *cabilem.*  
tur dominium rei donatæ in donatarium (§. 48. h. & §. 675.  
*part. 2. Jur. nat.*); si donator animum donandi mutet ante ac-  
ceptionem, adeoque declaret, donationem pro non facta  
haberi debere; nullum donatario jus aufertur. Quamobrem cum  
unicuique permittendum sit, ut voluntatem suam mutet, quam-  
diu nil agit contra jus alterius (§. 377. *part. 3. Jur. nat.*); dona-  
tio revocari potest, antequam acceptetur (§. 87.). *Quod erat unum.*

Enimvero donatio ex utraque parte statim absolvitur,  
quamprimum donans animum donandi de præsentis & dona-  
tarius animum acceptandi sufficienter declarat (§. 59.), con-  
sequenter dominium rei donatæ transit in donatarium (§. 48.  
*h. & §. 675. part. 2. Jur. nat.*). Quoniam itaque nemini in-  
vito jus suum auferri potest (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*); do-  
nans non amplius habet jus mutandi voluntatem suam, con-  
sequenter declarare nequit donationem pro non facta  
haberi debere. Quamobrem cum donatio revocetur, quan-  
do donans declarat, donationem pro non facta habendam  
esse (§. 87.); facta acceptione donatio revocari nequit.  
*Quod erat alterum.*

Idem demonstravimus de promissione (§. 596. *part. 3. Jur. nat.*).  
Enimvero cum demonstratio de promissione data commode ap-  
plicari nequeat ad donationem; propositionem præsentem de-  
monstratione peculiari muniri consultius visum fuit.

§. 90.

*Donatio conditionata revocari nequit, antequam certum est con-* *An donatio*  
*ditionem non extare.* Quando enim donans donatario sub *conditionata*  
con-



*revocari possit.* conditione quid donat, voluntatem suam ita declarat, ut res, quam ipsi gratis dat (§. 48.), maneat ipsius, siquidem conditio extet, ea autem iterum fiat sua; si non extet (§. 462. 463. part. 3: *Jur. nat.*). Antequam igitur certum est, conditionem non extare; declarare nequit, quod rem donatam iterum velit esse suam, consequenter donationem pro non facta haberi debere. Quamobrem cum donatio revocetur, si donans declarat, donationem pro non facta haberi debere (§. 87.); antequam certum sit non extare conditionem, donatio revocari nequit.

Nimirum si res quædam tibi sub certa quædam conditione donatur, dominium in ea acquiris vel perpetuum, siquidem conditio extet, vel tamdiu duraturum, donec ea extet, quemadmodum ex demonstratione patet. Hoc jus tibi invito auferri nequit (§. 336. part. 2: *Jur. nat.*). Auferretur autem, siquidem donatio revocaretur, antequam certum sit, conditionem non extare (§. 87.). Antequam igitur certum sit hanc non extare, eam revocare non licet. In superioribus propositionem præsentem revera jam aliter demonstravimus (§. 68.): donatio enim revocabiliter facta continet jus eam revocandi. Non tamen inconsultum duximus ipsum revocationis actum hic definire, & ex hac definitione, qua etiam in aliis habemus opus, demonstrare, quandonam eidem sit locus, quando non sit.

## §. 91.

*Obligatio donatarii ad agendum gratias.* Donatarius obligatur ad gratias agendum donanti. Donatio enim beneficium est (§. 65.), consequenter donans benefactor, donatarius beneficiarius est (§. 20. 50.). Sed beneficiarius obligatur ad gratias agendum benefactori (§. 45.). Ergo etiam donatarius obligatur ad agendum gratias donanti.

## §. 92.

*Obligatio do-* Quoniam donatarius obligatur ad gratias agendum do-  
nanti

nanti (§. 91.); gratias vero agit, si verbis & factis animum *natarii ad gratum* significat (§. 44.); *donatarius obligatur ad gratum animum significandum donanti tam verbis, quam factis.* *animum donan-*

Nimirum verbis significari debet statim, verbis autem & factis simul, quoties hoc faciendi occasio offertur. Gratiarum adeo actio non est actus, qui in praesens absolvitur, sed qui in futurum etiam prominet, toties iterandus, quoties iterandi occasio offertur. Tempus nimirum non delere debet memoriam beneficii, nec duratio gratiarum actionis aestimanda ex magnitudine doni, quemadmodum vulgo persuasum est hominibus.

§. 93.

*Donatarius animum gratum habere debet erga donantem: in-Gratitudo autem lege naturali prohibita.* Donatio enim beneficii pro dono accipium (§. 65.), adeoque donans benefactor, donatarius beneficiarius est (§. 20. 50.). Quoniam itaque beneficiarius animum gratum habere debet erga benefactorem (§. 43.), in-Gratitudo vero lege naturali prohibita est (§. 47.); donatarius etiam animum gratum habere debet erga donantem, & ingratitude erga ipsum prohibita eadem lege naturali.

Gratitudo constantem & perpetuam requirit voluntatem (§. 31.), adeoque nunquam expirat, quamdiu vivis. Perpetua igitur esse debet doni accepti memoria, quemadmodum jam monuimus (not. §. 92.).

§. 94.

*Benefactor non habet jus beneficiarium ad gratitudinem compellendi.* Etenim beneficia dantur gratis (§. 19.), adeoque non eo animo, ut vicissim aliquid recipias (§. 18.), consequenter nec sub hac conditione, ut beneficiarius se tibi obliget ad felicitatem tuam data occasione promovendam. Quamobrem nec dantur beneficia sub hac conditione, ut beneficiarius ad gratitudinem compellendi. *An benefactori sit jus compellendi beneficiarium ad gratitudinem.*

neficiarius ad gratitudinem sese tibi perfecte obliget adeoque ad satisfaciendum obligationi naturali (§. 43.), sed hoc ipsius libertati relinquis, adeoque tibi ferendum, si eidem non satisfaciat. Tibi igitur jus beneficiarium ad gratitudinem compellendi minime competit (§. 236. part. 1. Phil. pract. univ.).

Gratitudo requirit constantem ac perpetuam voluntatem felicitatem benefactoris pro virili promovendi (§. 31.). Voluntas autem cogi cum non possit (§. 927. Psych empir.), nec ad gratitudinem quis cogi potest. Ut autem quis compellatur ad actum externum, qui ex gratitudine proficisci debet, id beneficio, quod gratis datur (§. 19.), repugnat (§. 18.). Immo benefactores sibi cavent, qui hoc nomen tuentur, ne pro beneficiis vicissim quid recipiant, non alio fine, quam ne studium benefaciendi videatur mercenarium, adeoque beneficium naturam mutet, abunde contenti, quod beneficiarius animum gratum declarare velit.

## §. 95.

*An donanti  
tale compe-  
tas.*

Quoniam donatio beneficium est (§. 65.); donanti etiam nullum competit jus donatarium ad gratitudinem compellendi.

Cum dona dentur gratis (§. 48.); eodem profus modo demonstrari poterat, donanti non competere jus donatarium ad gratitudinem compellendi, quo idem de benefactore ostendimus (§. 94.).

## §. 96.

*An donatio  
propter in-  
gratitudi-  
nem revo-  
cari possit.*

*Donatio propter ingratitudinem naturaliter revocari non potest.*

Donatori enim nullum competit jus donatarium ad gratitudinem compellendi (§. 95.), consequenter si ingratus is fuerit, nec declarare potest, donationem pro non facta haberi debere. Quamobrem cum donatio revocetur, quando donans declarat donationem pro non facta habendam esse (§. 87.); donatio propter ingratitudinem revocari naturaliter non potest.

idem

Idem etiam per indirectum ostenditur hoc modo. Pone donatori esse jus revocandi donationem propter ingratitude. Cum donatio revocetur, quando donans declarat donationem pro non facta habendam esse (§. 87.); eidem competere debet jus donationem pro non facta declarandi, si quidem donatarius ingratus fuerit. Quoniam igitur hoc pacto compellere vult donatarium ad gratitudinem, ipsi competere debet jus donatarium ad gratitudinem compellendi (§. 156. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quod utique absurdum (§. 95.).

Quodsi donatio propter ingratitude revocari posset, dona darentur sub hac conditione, ut restitui deberent, nisi donatarius fuerit gratus. Nemo autem est qui nesciat, dona sub hac conditione non dari, immo nec sub eadem acceptari. Si darentur sub hac conditione, revocatio pœna foret ingratitude (§. 285. *part. 1. Phil. pract. univ.*), qualis adjici potest promissioni (§. 606. *part. 3. Jur. nat.*). Enimvero quemadmodum pœna promissioni tacite adjecta intelligi nequit; ita nec conditio donationi tacite adjecta intelligitur (§. 75.). Immo si per conventionem pœna revocationis adjiceretur, non simplex amplius foret donatio, sed ea in pactum quoddam degeneraret (§. 788. *part. 3. Jur. nat.*). Nimirum donatarius perfecte sese tibi obligare deberet promittendo ad rem donatam restituendum, nisi gratus fuerit (§. 363. *part. 3. Jur. nat.*). Puerorum hæc est persuasio quasi donationem revocare possint, si donatarius faciat, quæ displicent, aut facere nolit, quod ipsi volunt fieri, sed quia putant, rei donatæ dominium adhuc penes se manere: unde etiam donationem revocant, si ejus pœnitet. Sed notions puerorum non constituunt jus naturæ. Equidem non ignoro lege civili ob ingratitude aliquibus in casibus donationem revocari posse l. 1. 10. C. de revoc. donar. Sed hæc revocatio sancita est in pœnam ingratitude: quod cur fieri possit lege civili suo loco patebit.

## §. 97.

*Quanam res donari possit.* Rem alienam alteri donare non possumus, seu, res, quam alteri donamus, nostra esse debet. Donator enim rem dat donatario (§. 48.). Sed nemo alteri rem alienam dare potest (§. 677. part. 2. Jur. nat.). Ergo nemo etiam alteri rem alienam donare potest, consequenter res, quam donamus, nostra esse debet (§. 124. 146. part. 2. Jur. nat.).

## §. 98.

*An rem donatam, sed nondum traditam alienare liceat.* Si rem donatam non statim tradis, eam alii donare, vel alio quocunque modo alienare non licet. Quod si enim res donata non statim traditur, res donatarii est penes donantem (§. 60.), consequenter ea non amplius tua est, sed aliena (§. 124. 146. part. 2. Jur. nat.). Enimvero rem alienam alteri donare non potes (§. 97.), nec quocunque modo eam alienare vales (§. 667. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem si rem donatam non statim tradis, eam alii donare, vel alio quocunque modo alienare non licet.

Ostenditur etiam hoc modo. Si rem donatam, adeoque acceptatam (§. 58.), sed nondum traditam per hypoth. alii dones, vel alio quocunque modo alienes, consequenter dominium transferas (§. 662. part. 2. Jur. nat.); donationem pro non facta ipso facto declaras, adeoque revocas (§. 87.). Enimvero facta acceptance donatio revocari nequit (§. 89.). Ergo si rem donatam non statim tradis, eam alii donare, vel alio quocunque modo alienare non licet.

## §. 99.

*An jam traditam alienare liceat.* Rem mihi donatam & traditam posthac alii donare, vel alio quocunque modo alienare non potes. Patet hoc per demonstrationem alteram propositionis præcedentis, quam subsistere evidens est, etiamsi non sumatur rem donatam nondum fuisse traditam.

Differt casus propositionis presentis a casu precedentis in eo, quod in posteriori res adhuc fit in potestate tua, adeoque tibi adhuc competat potentia physica disponendi de re donata pro arbitrio tuo (§. 24. part. 3. *Jur. nat.*), quam non amplius habes in priori. Quamobrem facilius contingit, ut, quod jure facere non potes, facere audeas, quia physice possibile ut facias. In hypothese autem propositionis presentis aut donatio expresse revocanda foret, quae tamen revocatio non valeret (§. 89.), aut dolis efficiendum erat, ut tuam veniret in potestatem, nisi alio forsitan modo in eandem venissent. Dari autem motiva rem donatam alii donandi, vel alio quodam modo alienandi facile ostendi poterat; sed de iis dicere in presenti non est opus, cum casus possibilitatis nemo facile in dubium revocaverit.

§. 100.

Immo in genere *rem mihi datam denuo alii dare non potes, An rem meam seu res semel alienata non denuo alienari potest.* Quando enim rem jam datam mihi das, seu rem semel alienas; dominium ejus in me (§. alteri dare 675. part. 2. *Jur. nat.*), seu in alium transfers (§. 662. part. 2. *licet. Jur. nat.*), consequenter ea definit esse tua (§. 124. part. 2. *Jur. nat.*), & fit aliena (§. 146. part. 2. *Jur. nat.*). Enimvero nemo alteri rem alienam dare (§. 677. part. 2. *Jur. nat.*), seu eam alienare potest (§. 667. part. 2. *Jur. nat.*). Ergo rem mihi datam denuo alii dare non potes, seu res semel alienata non denuo alienari potest.

Principio hoc generali utemur inferius in demonstrandis aliis & ex eodem inferre quoque poteramus duas propositiones precedentes, nisi demonstratio particularis clarior visa fuisset. Ob usum itaque securam illud hic demonstrari non incon-sultum duximus.

§. 101.

*Si rem alteri donas, qua tua non est, sed qua tua fieri potest, Quomodo*  
(*Wolffii Jur. Nat. Pars IV.*) H *aut intelligenda*

*fit donatio  
rei nondum  
sua.*

*aut quam tuam fieri posse putas, quia tua fieri potest, aut tuam fieri posse putas; donationem promittere intelligeris.* Quoniam enim nemo donare alteri potest rem, quæ sua non est (§. 97.); si dicis, te alteri eam donare, donatio nondum facta. Quoniam vero nosti rem tuam fieri posse, aut saltem putas eam fieri posse tuam, eandem spectas tanquam rem, quæ a te donari poterit, consequenter verbis de præsentī revera declaras animum de futuro, adeoque perinde est ac si diceres, te alteri rem istam donare velle ac in ipsum transferre jus donationem exigendi. Donatio igitur promissa intelligitur, si rem alteri donas, quæ tua non est, sed quæ tua fieri potest, aut quam tuum fieri posse putas (§. 361. part. 3. Jur. nat.).

Cum donatio statim absolvatur, quamprimum donans animum donandi de præsentī declarat & donatarius donationem acceptat (§. 59.), promissio autem donationis adimplenda fit (§. 431. part. 3. Jur. nat.), consequenter donatio actu fieri debeat (§. 430. part. 3. Jur. nat.); inter donationem & promissionem donationis non alia intercedit differentia, quam quod illa sit actus præsens, donatio autem promissa actus futurus. Quamobrem quando verbis quidem de præsentī declaras animum de futuro, dum dicis te donare revera dicis te donationem promittere.

## §. 102.

*Donationis  
huius effe-  
ctus.*

Quoniam donatio promissa intelligitur, si rem alteri donas, quæ tua non est, sed quæ tua fieri potest, aut quam tuam fieri posse putas (§. 101.), quando vero rem promittis, quæ tua non est, tua tamen fieri potest, ad dandam operam obligaris, ut tua fiat, & promissio valida est (§. 657. part. 3. Jur. nat.), & quando tuam fieri posse putas, ad tantundem alteri obligaris, quantum impendendum erat, ut tua fieret, si quidem tua fieri nequeat (§. 658. part. 3. Jur. nat.); si rem alteri donas, quæ tua non est, sed quæ tua fieri potest, aut quam tuam fieri

*fieri posse putas, in causa priori obligaris ad dandum operam, ut sua fiat & donatio subsistat, in posteriori autem ad tantundem teneris donatario, quantum impendendum erat, ut sua fieret, siquidem tuo fieri nequit.*

Actus donationis in se nihil vitii habet, adeoque subsistere debet eo modo, quo subsistere potest, nec ulla ratio est cur nihil actum dici possit aut debeat. Quamobrem cum subsistere queat per modum promissionis rei nondum tuæ, sed quæ tua fieri potest, aut quam tuam fieri posse putas; quin donatio de tali promissione accipienda sit non est quod dubitemus.

§. 103.

*Si quis rem tibi donatam, sed nondum traditam, denuo donet alteri, eamque tradit; donatio prior subsistit, tibi que competit jus si eandem rem eam vindicandi, vel donantem ad estimationem præstandam adigendi. bis donatur.* Etenim rem tibi donatam, sed nondum traditam donans non denuo alteri donare potest (§. 98.). Quodsi ergo hoc faciat, cum & donatio, & rei donatæ traditio nullo jure fuerit facta, donatio subsistere nequit. Subsistit igitur donatio prior. *Quod erat unum.*

Quoniam res tibi donata, sed nondum tradita, tua est (§. 60.), tibi autem competit jus rem tuam vindicandi adversus quemlibet possessorem, aut quemcunque alium, qui eandem in potestate sua habet (§. 544. part. 2. *Jur. nat.*); tibi etiam competit jus rem donatam vindicandi, si nondum traditam denuo alii donaverit donans eamque tradiderit. *Quod erat secundum.*

Denique cum res donata sit tradenda (§. 54.); donatario competit jus ad traditionem donantem adigendi (§. 236. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quodsi ergo eam tradere non possit, quod eam alii dederit *per hypoth.* minus habes, quam ha-



bere debebas, propterea quod is obligationi suæ satisfacere noluit. Teneatur igitur tibi ad id, quod interest (§. 626. part. 3. *Jur. nat.*), adeoque te restituere in eum statum, quo perinde est, ac si rem tibi donatam alii non dedisset (§. 625. part. 3. *Jur. nat.*); consequenter necesse est ut æstimationem præstet. Tibi adeo competit jus donantem ad æstimationem rei donatæ præstandam adigendi, si tibi nondum traditam alii dederit. *Quod erat tertium.*

Tui igitur arbitrii est, utrum in casu propositionis præsentis rem a possessore vindicare, an a donante præstationem æstimationis exigere velis, prouti alterutrum vel commodius visum fuerit, vel alia quacunque de causa magis arriserit.

## §. 104.

*Temeraria donatio jure interno illicita.* *Temere donandum non est.* Temere enim nil faciendum (§. 278. part. 3. *Jur. nat.*). Ergo nec temere donandum. Obligationem hanc internam a temeraria donatione abstinendi vulgo agnoscunt homines, dum eam reprehendunt, non probant. Contra eam qui agit peccat (§. 440. part. 1. *Phil. Pract. univ.*).

## §. 105.

*Cujusnam sit judicium rito. De temeritate donationis judicandum est donanti, non donatare donandi.* Ostenditur eodem modo, quo alias demonstravimus, num promissor omnia probe expenderit, quæ ipsi expendente sunt, de eo non statuendum esse promissario (§. 422. part. 3. *Jur. nat.*).

Donatarius nimirum præsumit donationem non fieri temerarie, nisi manifesto contrarium appareat. Et hæc præsumtio sufficit ad liberandam conscientiam propriam in donatione acceptanda. Naturaliter quilibet conscientia suæ arbiter est (§. 157. part. 1. *Jur. nat.*).

## De Actibus mere beneficiis in præsens absolutis, 61

### §. 106.

Si temeritas donatoris fuerit manifesta, donatarius donatio-  
nem acceptare non debet, & ubi post acceptationem ea ipsi demum Officium do-  
natarii cir-  
ca donatio-  
nes temera-  
rias. immotescit, dono quod acceptum restituendum, nisi intersit donatum  
esse. Ostenditur eodem modo, quo idem de temeritate pro-  
missoris demonstravimus (§. 773. part. 3. Jur. nat.). Quoniam  
am donatio & adimpletio promissionis donandi unus idem  
que actus est (§. 77.); præsens propositio per modum co-  
rollarii inferri poterat ex iis, quæ de temeritate promitten-  
di demonstrata sunt.

Quænam donationes sint temerariæ, per definitionem facti  
temerarii patet (§. 277. part. 3. Jur. nat.), modo animum at-  
tendas ad circumstantias, præsertim ad personam tam donan-  
tis, quam donatarii & quantitatem doni. Usui hic sunt, quæ  
præcipit lex natura circa donationes, ne a rectitudine deficiat  
actus (§. 189. part. 1. Phil. præct. univ.), mox distinctius ex-  
ponenda.

### §. 107.

Donatio temeraria valida est. Etenim cum donatio sit Donatio te-  
meraria  
num valeat. donatio rei suæ (§. 48. 97.), temeraria vero obligationi natu-  
rali repugnet (§. 104.); donatio temeraria ad abusum re-  
rum suarum referenda (§. 168. part. 2. Jur. nat.). Etsi au-  
tem abusus rerum suarum lege naturali sit prohibitus (§. 170.  
part. 2. Jur. nat.), adeoque in se illicitus (§. 170. part. 1. Phil.  
præct. univ.); natura tamen nemo alteri rationem reddere  
tenetur, quomodo re suæ utatur, nec ulli jus est abusum re-  
rum impediendi, quamdiu qui rebus abutitur nil facit con-  
tra jus alterius (§. 269. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem etsi  
temeraria donatio in se illicita sit per demonstrata; natura ta-  
men nemo rationem reddere tenetur alteri, cur donet, nec  
illi jus est temerariam donationem impediendi, quamdiu  
dona-

donatio non fit contra jus alterius. Patet itaque donationem temerariam validam esse.

Ostenditur etiam hoc modo. Cum de temeritate donationis judicandum non fit donatario (§. 105.); nec is inquirere tenetur, utrum temeraria sit donatio, nec ne, antequam eandem acceptet. Quamobrem quia donatio valida fit, quamprimum acceptata (§. 59.); etiamsi temeraria fuerit, post acceptationem valida est. Patet adeo donationem temerariam validam esse.

Non est quod objicias, si temeritas donandi manifesta sit, donationem a donatario non esse acceptandam, & ubi post acceptationem illa demum innotescit, quod temere donatum esse restituendum (§. 106.); hæc enim obligatio interna est, nec officit validitati actus quoad jus externum. Quemadmodum enim in omnibus actibus humanis, qui aliorum utilitatem respiciunt, obligatio externa ab interna probe distinguenda (§. 656. 657. part. 1. Jur. nat.); ita hoc discrimen etiam observandum in donationibus. Quoniam vero jus externum derivatur ex jure libertatis naturalis (§. 398. part. 3. Jur. nat.); suo loco patebit, propositionem præsentem minime ob stare, quo minus temeritas donandi lege civili coerceri possit.

§. 108.

An donatio  
& ejus ac-  
ceptatio re-  
quirat ani-  
mum deli-  
beratum.

Nemo donare debet absque animo deliberato, nec donatio acceptanda absque animo deliberato. Homo enim nil agere debet absque animo deliberato (§. 390. part. 3. Jur. nat.). Ergo nec donare quid debet, nec donationem acceptare absque animo deliberato.

Patet idem etiam hoc modo. Promissio fieri non debet absque animo deliberato (§. 391. part. 3. Jur. nat.), nec absque eo acceptanda promissio (§. 392. part. 3. Jur. nat.). Quoniam itaque promissionis donandi adimpletio & donatio

unus idemque actus sunt (§. 77.); nec donatio & ejus acceptatio absque animo deliberato fieri debet.

Demonstrationem posteriorem addere lubet, ut appareat, quae de animo deliberato promissoris & promissarii demonstrata sunt in parte tertia, de animo deliberato donantis & acceptantis etiam valere.

§. 109.

*Nemo alteri donari debet rem, qua ipsemet indiget, seu donatio rei, qua ipsemet indiges, naturaliter illicita.* Quoniam enim licet rem, usus rerum necessarius ad hoc requiritur, ut obligationi nostrae naturali satisfaciamus (§. 12. part. 2. Jur. nat.); si re qua indigemus, sine ea obligationi cuidam naturali satisfacere nequis. Quodsi ergo eandem alteri dones, cum dominium ejus in eum transferas (§. 48.), adeoque usu ejusdem te privas (§. 120. part. 2. Jur. nat.), obligationi cuidam naturali jam satisfacere non potes, cui tamen satisfacere potuisses. Quamobrem cum nemo seipsum ab obligatione sua liberare possit (§. 674. part. 3. Jur. nat.); nemo etiam alteri donare debet rem, qua ipsemet indiget, seu donatio rei, qua ipsemet indiget, naturaliter illicita.

In eo sumus, ut demonstremus, quanam observanda sint donanti, ne donando peccet, consequenter quando donatio ad abusum domini referenda, quem naturaliter prohibitum esse constat (§. 170. part. 2. Jur. nat.), etsi ipsa lex naturae indulgeat impunitatem eodem abutendi (§. 421. part. 3. Jur. nat.), quatenus scilicet neminem facit arbitrum conscientiae alterius (§. 418. part. 3. Jur. nat. & §. 157. part. 1. Jur. nat.). Nec est, quod excipias, alterum, cui rem istam donas, eadem etiam indigere. Tum enim colliditur officium erga seipsum cum officio erga alium (§. 206. part. 1. Phil. pract. univ.), consequenter teipsum eidem praeferre debes (§. 229. part. 1. Phil. pract. univ.).

*Quando id  
magis re-  
prehenda-  
tur.*

§. 110. Quoniam nemo alteri donare debet rem, qua ipsemet indiget (§. 109.); multo minus donare debemus alteri rem, qua ipsimet indigemus, alter vero minime indiget.

E. gr. Ponamus te habere librum, quo maxime indiges, sed qui raro haberi potest. Ponamus alterum eum a te petere, quia rarus est, etsi nulli usui eidem sit. Quodsi eundem ipsi donares, adeoque te privares usu rei, qua in acquirenda scientia, ad quam acquirendam obligaris (§. 241. part. 1. Jur. nat.), opus habes; jure interno hoc pro illicito declarandum. Fieri equidem potest, ut ex collisione officiorum erga te ipsum oriatur exceptio; sed ea ex principiis exceptionum in dato casu particulari facile definienda: quem in finem sequentem subnectere lubet propositionem.

§. 111.

*Quomodo  
facienda ex-  
jor est obligatio.  
Ostenditur eodem  
prorsus modo, quo  
demon-  
ceptio in col-  
stravimus, idem  
obtinere in  
collisione offi-  
ga alios (§. 230.  
part. 1. Phil. pract.  
univ.).*

Ad quænam major sit obligatio, ex speciali tractatione facile innotescit. Nostrum jam non est longa digressionem hic inculcare, quæ proprie hujus loci non sunt. Et quamvis amplum condimus systema hujus juris; nemo tamen sibi persuadeat, quasi ea tradere nobis videamur, quæ sola sufficiant: quin potius multa iisque abstrusiora aliis in posterum indaganda relinquimus, qui eodem tramite progredi voluerint, nobisque sufficit tradidisse principia, quibus opus habent, ut longius progredi possint. Quodsi philosophiæ practicæ, cujus pars est jus naturæ, excolendæ eam operam impenderent excelsa ingenia, quam in Geometria consumunt; non minus præclaris inventis scientiam locupletare poterant, quam Geometriæ eandem ditant.

§. 112.

*Si cui non desint ea, quæ ad vitæ necessitatem necessaria, desint Donationes tamen, quæ ad vitæ commoditatem ac jucunditatem faciunt, fuerit vitæ commo- autem is meliori fortuna dignus, ei donare, quæ ad vitæ commoditatem vel jucunditatem faciunt, legi naturæ consentaneum.* Quic- & jucundi- quid enim facere potes, ut alii vitam commode ac jucunde *tatem respi-* transigunt, ad hoc faciendum obligaris (§. 645. *part. 1. Jur. cientes nat.*). Quamobrem si cui equidem non desint ea, quæ ad *quando legi* vitæ necessitatem necessaria, desint tamen, quæ ad vitæ com- *naturæ con-* moditatem ac jucunditatem faciunt, fuerit autem is meliori *formes.* fortuna dignus; quando ei donas, quæ ad vitæ commodita- tem vel jucunditatem faciunt, utique facis, quod legi natu- ræ consentaneum.

Conveniunt istiusmodi donationes amoris, quo alios tan- quam nosmetipfos prosequi debemus (§. 619. *part. 1. Jur. nat.*). Qui enim alterum amat, is eidem voluptatem creare studet (§. 652. *Psych. empir.*): quod fieri, si quid ei largiatur, quod ad vitæ commoditatem vel jucunditatem facit, cum ei desit. nemo est, qui dubitet. Sane qui alios amat tanquam seipsum; is omnes vitam commode ac jucunde transigere vellet, præ- fertim eos, qui meliori fortuna digni sunt, nec sua culpa iis ca- rent, quæ ad vitæ commoditatem ac jucunditatem faciunt. Amor igitur stimulus est, ut hanc voluntatem iis saltem ipso facto si- gnificet, ubi in potestate sua id fuerit.

§. 113.

*Sicui fuerint vires & animus in usum generis humani præclare Donatio ad quid præstandi, desint samen sumtus ad institutum exequendum re-promoven- quisiti; donationibus idem promovere legi naturæ consentaneum.* dum proposi- Quilibet enim obligatur ad faciendum omnem facultatum *tum præcla-* suarum usum, qui ad servandam legem naturæ, consequenter *re quid præ-* ad promovendum commune bonum (§. 221. *part. 1. Phil. præct. standi facta* *anti.* & §. 554. *Psych. empir.*), requiritur (§. 172. *part. 1. Jur. nam legi na-* *nat.*)  
(*Wolfii Jur. Nat. Pars IV.*) I

*tura conve-  
niat.*

nat.), & cui amplior est facultatum ac virium usus, is ad plura præstanda obligatur (§. 177. part. 1. *Jur. nat.*), sique dentur ad perfectionem hominis statusque ejusdem promovendam necessaria, quæ non in omnium potestate sunt, ad ea consequenda obligantur ii, quorum in potestate ista sunt (§. 184. part. 1. *Jur. nat.*). Quoniam itaque lex naturæ dat nobis jus ad ea omnia, sine quibus obligationi naturali satisfacere non possumus (§. 159. part. 1. *Phil. pract. univ.*); cui sunt vires & animus in usum generis humani præclare quid præstandi, ei etiam dat jus ad sumtus, sine quibus propositum exequi, non potest, consequenter cum dominiis introductis iidem ipsi desint *per hyp.* alii ad eos suppeditandos obligantur, qui dare valent (§. 124. 127. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem cum donet, qui gratis dat (§. 48.), si cui fuerint vires & animus in usum generis humani præclare quid præstandi, desint tamen sumtus ad institutum exequendum requisiti; donationibus idem promovere tenentur, qui possunt, consequenter donationes hunc in finem factæ legi naturæ consentaneæ sunt.

Ostenditur etiam hoc modo. Homines per ipsam essentiam atque naturam suam obligantur ad perfectionem suam statusque sui, consequenter commune bonum (§. 554. *Psych. Empir.*), promovendum conjunctis viribus (§. 221. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quodsi ergo uni fuerint vires ac animus in usum generis humani præclare quid præstandi, desint tamen sumtus ad hoc exequendum requisiti, sint vero alii, qui eosdem suppeditare valent *per hypoth.* hi suppeditare sumtus, illi operam impendere debent, ut in utilitatem generis humani præclare quid præstetur. Quamobrem cum dono det sumtus, qui eos gratis suppeditat (§. 48.); si cui fuerint vires & animus in usum generis humani præclare quid præstandi, desint tamen sumtus ad propositum suum  
 exequen-

exequendum requisiti, donationibus idem promovere legi naturæ consentaneum.

Obligatio hæc naturalis vulgo parum agnoscitur. Quamobrem vix quicquam datur, quod rarius istiusmodi donationibus, quæ tamen utilitate sua ceteris longe præstant. Sed nondum est ea generis humani felicitas, ut ad communem felicitatem promovendam unusquisque lubentissime ac flagrantissime conferat, quod in potestate ipsius est. Immo optanda magis, quam speranda videtur ob rationes, quas hic recensere & prolixum nimis, & ab instituto præsentis alienum foret.

§. 114.

*Donis benefactori declarare possumus animum gratum.* Cum *Dona sunt* enim donationes beneficium sint (§. 65.), beneficia autem *medium de-* voluptatem creent, immo gaudium tribuant accipienti (§. *clarandi a-* 33.); donationes etiam donatario voluptatem creant, im- *nimum gra-* mo gaudium tribuunt, consequenter ad felicitatem ejus quid- *sum.* piam conferunt (§. 638. *Psych. empir.*). Quamobrem cum animus gratus consistat in constante ac perpetua voluntate omni studio id agendi, ut benefactor sit felix (§. 31.); quin donis eidem declaratur animus gratus dubitandum non est.

Propositionis præsentis veritatem facile agnoscunt omnes, ut sine probatione eam admittant. Non tamen ideo superflua videri debet demonstratio, cum per eam distincte cognoscatur, cur dona loquantur animum gratum.

§. 115.

Quoniam donis declarare possumus animum gratum *Donationes,* (§. 114.), beneficiarius autem obligatur ad gratias benefa- *gratitudinis* ctori agendas (§. 45.), consequenter ad animum gratum et- *causa factæ* iam factis significandum (§. 44.); *donationes animi grati de-* num l. n. *clarandi causa factæ a legi naturali conveniunt.* *conveniunt.*

Hanc obligationem naturalem agnoscunt homines, modo gratum erga benefactorem habeant animum. Hinc donatio-



nes hujus generis non infrequentes sunt, sit ita quod subinde actui interno adhæreat aliquid vitiosi: id quod etiam actibus aliis accidere solet. Illa enim actuum rectitudo, quam urget lex naturæ (§. 189. part. 1. *Phil. pract. univ.*), ardua est, nec ubi-vis obvia, ubi actus externi legi naturæ conveniunt, nec ab internis prorsus dissentiunt.

## §. 116.

*Donationes sunt medicum significandi amorem.*

*Donis alteri declarare possumus amorem nostrum.* Cum enim donatio beneficium sit (§. 65.), benefactor vero intendere debeat voluptatem, immo gaudium alterius (§. 35.); donans quoque voluptatem, immo gaudium donatarii intendere debet. Quamobrem cum alterum amet, qui voluptatem ipsius, consequenter etiam gaudium (§. 614. *Psych. empir.*), appetit (§. 650. *Psych. empir.*); quin donis alteri declarare possumus amorem nostrum, dubitandum non est.

Ipsa experientia loquitur donationes proficisci solere ex amore, nisi quis suam donando intendat utilitatem. Quamobrem vix aliquem fore puto, qui de veritate propositionis præsentis dubitet, etiam si demonstrationis vim minime percipiat: immo potius haud paucos fore dubito, qui existimaturi sunt posse propositionem præsentem sumi absque demonstratione, immo sumi debere.

## §. 117.

*Donationes amoris declarandi causa factæ num. l. n. convenient.*

Quoniam donis alteri declarare possumus amorem nostrum (§. 116.), unusquisque autem alterum quemcunque amare debet tanquam seipsum (§. 619. part. 1. *Jur. nat.*); donationes amoris declarandi causa factæ legi naturæ conveniunt.

Datur etiam amor illicitus, si alterum amamus ob finem illicitum, vel quod nobis in eo placent, quæ displicere debent. Quod si hujus amoris significandi causa donatio fiat, eam illicitam esse nemo non agnoscit, non quod amoris significandi causa donatio fieri minime debeat, sed quod ea profluat ex fonte impuro, & labem contrahat ab eo, quod vitiosum est

est

*De Actibus mere beneficis in prasens absolutis. 99.*

est in amore. Cum in demonstratione sumatur amor, qui lege naturali præcipitur; ipsa quoque propositio ad alium non extendenda.

§. 118.

*Donis declarare possumus existimationem aliorum.* *Do-* Donaciones  
nis enim declarare possumus amorem nostrum erga alios (§. sunt medi-  
116.). Cum amor oriatur, si quid in altero observemus, *um* signifi-  
quod nobis placet (§. 645. *Psych. empir.*), consequenter *ex* *canda* *existi-*  
quo voluptatem percipimus (§. 542. *Psych. empir.*), adeoque *mationis.*  
perfectionem quandam (§. 511. *Psych. empir.*), iisdem etiam  
significare possumus nostrum de perfectione alterius judicium.  
*um.* Quoniam itaque in hoc judicio existimatio consistit  
(§. 538. *part. 1. Jur. nat.*); donis quoque existimationem aliorum  
declarare possumus.

Valgo hoc agnoscitur: neque enim infrequens est, ut donis aliis significemus, quanti eos æstimemus. Immo nec infrequens est, ut dona ab aliis accepta interpretemur tanquam signum existimationis.

§. 119.

Quoniam donis declarare possumus existimationem *2-* *An donatio-*  
eorum (§. 118.), unusquisque autem alterum tanti existi- *nes* *signifi-*  
mare debet, quanti meretur (§. 647. *part. 1. Jur. nat.*); *do-* *canda* *existi-*  
*nationes,* *qua* *existimationis* *significanda* *causa* *sunt,* *legi* *naturæ* *mationis*  
*conveniunt.* *causa* *facta*

Fieri equidem potest, ut donatio, qua existimatio signifi- *l. n. conve-*  
catur, aliunde vitium trahat; sed hoc in presenti non *niant.*  
attenditur. Et quoniam unumquemque tanti existimare debemus,  
quanti meretur (§. 647. *part. 2. Jur. nat.*), in definiendo do-  
no habenda etiam ratio est meriti. Enimvero ea in presenti  
non attendimus, ubi tantummodo docemus, quo animo fieri  
debeant donationes, ut sint legi naturæ consentaneæ. Alia  
enim *quæstio* est, quomodo definienda sit quantitas, quomo-

do determinandum genus doni. Quodsi enim de donatione in casu particulari ferendum iudicium, ad multa principia recurrendum, ne ulla ex parte a rectitudine ea deficiat.

§. 120.

*Dona esse  
medium  
conciliandi  
amoris &  
favoris.*

*Donis aliorum favorem & amorem nobis conciliare possumus.* Donationes cum sint beneficia (§. 65.); eadem voluptatem creant, immo gaudium tribuunt accipienti (§. 33.), consequenter placent (§. 542. *Psych. empir.*). Quoniam adeo amor oritur, si, quod in altero observamus, nobis placet (§. 645. *Psych. empir.*); quin dona aliorum amorem nobis concilient dubitandum non est. *Quod erat unum.*

Quodsi donum accipiens donationem consideret tanquam actum sibi conciliandi amorem alterius, citra relationem ad se; exinde colligit morem alterius donis sibi aliorum amorem conciliandi (§. 687. 826. *part. 2. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum donatio placeat *per demonstrata*; placere etiam debet mos alterius amorem donis sibi conciliandi, adeoque acceptus sit necesse est. Enimvero cum amor alterius ob mores nobis acceptos sit favor (§. 791. *Psych. empir.*); quin donis, quibus aliorum amorem nobis conciliamus *per demonstrata*, etiam eorundem favorem nobis conciliemus, itidem dubitare non possumus. *Quod erat alterum.*

In demonstratione uti tantummodo potuimus principiis generalibus, cum in genere demonstranda fuerit propositio. In casibus autem particularibus dantur rationes adhuc alia, cur donationes placeant & non minus favorem, quam amorem concilient, prouti circumstantia tum ex parte donantis, tum ex parte donatarii differunt. Ast prolixum nimis foret, si casus particulares ad propositiones determinatas revocare vellemus, quæ usum magis habent in Philosophia morali, quam in Jure naturæ, ubi sufficit in genere constare, quod hypothe-

sis donationum favoris & amoris conciliandi gratia factarum non sit impossibilis: neque enim alio sine propositionem praesentem sequenti praemittimus.

§. 121.

*Donationes amoris & favoris aliorum, quorum ope indigemus, Donationes sibi conciliandi causa facta legi naturae conveniunt.* Etenim qui amoris ac nos amat, is voluptatem nobis creare, tedium vero a nobis favoris convertere studet (§. 652. *Psych. empir.*), consequenter ad conciliandi causam ipsius confert, quod conferre potest (§. 638. *Psych. sa facta empir.*), & quod eidem adversum, remove conatur (§. 639. *num l.n. con-Psych. empir.*). Et qui nobis favet, is in promovenda felicitate nos aliis praefert (§. 793. *Psych. empir.*). Enimvero operam dare tenemur, ut simus felices, cavere autem nobis, ne simus infelices (§. 280. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem nobis aliorum amorem ac favorem conciliare tenemur, quorum ope indigemus. Quoniam itaque donis & amorem & favorem aliorum nobis conciliare possumus (§. 120.); evidens est, donationes amoris & favoris aliorum, quorum ope indigemus, sibi conciliandi causa factas legi naturae convenire.

Patet ex demonstratione praesenti, nos obligari ad eorum amorem ac favorem nobis conciliandum, quorum ope indigemus: id quod hic notandum esse duximus, ut eodem principio uti liceat in demonstrandis aliis, siquidem eodem opus habuerimus. Solent homines aliorum amorem ac favorem donis aucupari, quando eorundem ope indigent: quod in se nihil vitii habere ex demonstratione praesenti intelligitur, quamvis non negemus posse actum in se licitum per circumstantias singulares illicitum reddi, quemadmodum etiam actibus aliis accidit. Sed de his alio loco dicemus. Animo hic recolenda, quae paulo ante annotavimus de donationibus in casibus particularibus iure dijudicandis (*not. §. 120.*)

## §. 122.

*Donationes  
in se num  
sunt licita.*

*Donationes in se illicitæ non sunt.* Ponamus donationes omnes in se illicitas esse. Quoniam ad id omittendum obligamur, consequenter idem lege naturali prohibetur (§. 163. part. 1. Phil. pract. univ.), quod in se illicitum est (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.); donationes omnes lege naturali prohibita, adeoque nullo in casu eidem consentaneæ sunt: quod absurdum (§. 112. 113. 115. 117. 119. 121.).

Directe etiam ostenditur hoc modo. Donationes beneficia sunt (§. 65.). Quamobrem cum homines sibi invicem obligentur ad beneficia mutua, quantum in potestate est (§. 23.); ad donationes etiam sibi invicem tenentur, quantum in potestate est, consequenter eadem prohibita non sunt (§. 163. part. 1. Phil. pract. univ.), adeoque nec in se illicitæ esse possunt (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.).

Nimirum donationes, quemadmodum beneficia cetera, non præcipiuntur, nisi quatenus in potestate nostra sunt non modo physice, verum etiam moraliter, consequenter cum in datione consistant (§. 48.), quantum permittit rectus dominii usus. Jure autem externo, cum domini sit disponere pro arbitrio de re sua (§. 118. part. 2. Jur. nat.), licita sunt (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.).

## §. 123.

*An donatio-  
nes ob finem  
illicitum li-  
cita.*

Quoniam donationes in se illicitæ quidem non sunt (§. 122.), medio tamen licito non uti licet ad malum finem consequendum (§. 256. part. 3. Jur. nat.); donis quoque non uti licet ad malum finem consequendum, adeoque donationes mali finis consequendi gratia factæ illicitæ sunt.

Principium hoc amplissimi usus est in moralitate donationum dijudicanda. Cum enim donationes in se spectatæ illicitæ non sint, nec tamen jure interno etiam licitæ dici possunt, actiones autem temerariæ, quæ nullo fine fiunt (§. 277. part. 3.

*Jur.*

*Jur. nat.*), simpliciter damnentur (§. 278. *part. 3. Jur. nat.*); in donationibus finis semper habenda ratio est, etsi is solus ad definiendam moralitatem donationum minime sufficiat.

§. 124.

*Donationes, quæ faciunt ad satisfaciendum officio cuidam er-Principium erga nos, vel alios, vel etiam erga Deum, licite sunt.* Quoniam generale de enim officia sunt actiones juxta legem naturæ determinatæ donationi (§. 225. *part. 1. Phil. pract. univ.*); quæ faciunt ad satisfaciendum officio cuidam erga nos, vel alios, vel etiam erga Deum, ea faciunt ad satisfaciendum obligationi naturali (§. 141. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Cum ergo lex naturæ det nobis jus ad ea, sine quibus obligationi naturali satisfieri nequit (§. 159. *part. 1. Phil. pract. univ.*); ea etiam dat nobis jus ad donationes, quæ faciunt ad satisfaciendum officio cuidam erga nos, vel alios, vel etiam erga Deum, consequenter donationes, quæ faciunt ad satisfaciendum officio cuidam erga nos, vel alios, vel etiam erga Deum, licitæ sunt (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

Quodsi ergo tibi perspecta fuerint officia erga teipsum, erga alios & erga Deum, & ex circumstantiis casus dati appareat, si cuidam eorum satisfacere velis, opus esse ut alteri quidpiam dones, haud difficulter defines per principium præsens moralitatem donationis. Possunt casus particulares, quos dedimus ante, ad principium hoc generale revocari: non tamen hoc modo demonstrationes evadunt iis, quos dedimus, breviores, cum demonstrandum ante sit donationem facere ad satisfaciendum officio cuidam erga nos, vel alios, vel etiam erga Deum, quam vi propositionis præcedentis inferri queat, quod sint licitæ, adeoque juri naturæ convenient. Qui in methodo demonstrativa nondum satis versati per saltum ratiocinari solent, iis multa facilia videntur, quæ non sunt, siquidem rigorem demonstrandi desideraveris,

## §. 125.

*Principium  
universale  
de donatio-  
nibus illicitis.*

*Donationes illicitæ sunt, quæ officio cuidam erga seipsum, vel erga alios, vel etiam erga Deum repugnant.* Quoniam enim officia hæc omnia sunt actiones juxta legem naturæ determinatæ (§. 225. part. 1. Phil. pract. univ.), si hæ fuerint positivæ, ad eas committendas, si negativæ, ad eas omittendas obligamur (§. 131. 163. 164. part. 1. Phil. pract. univ.). Quando ergo donatio aliqua repugnat officio cuidam erga seipsum, vel erga alios, vel erga Deum, si ea fiat, actionem quandam una committere debemus, quam omittere tenebamur, vel omittere debemus, ad quam committendam obligati sumus. Quamobrem vi legis naturæ etiam donationes istas omittere tenemur, consequenter eadem illicitæ sunt (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.).

Quodsi ergo tibi perspecta fuerint officia cum erga seipsum & erga alios, tum etiam erga Deum, & ubi donandi occasio sese offert, circumstantiæ casus dati loquuntur, quod contra officium aliquod vel quid committendum, vel omittendum fuerit, moralitatem donationis vi principii præsentis facile defines. Huc trahi potest casus donationis rei, qua ipsemet indiget (§. 109.), præsertim si donatarius eadem minus indigeat (§. 110.). Ceterum quæ ad propositionem præcedentem de ejus usu, seu applicatione annotavimus, ea etiam de applicatione principii præsentis notanda sunt. Notandum vero præterea in utroque casu, ut applicatio rite fiat ac sine difficultate, probe petpendendas esse omnes circumstantias tum ex parte rui, tum ex parte donatarii, ac imprimis cur dones: finis enim donationis magnum momentum habet in moralitate ejus definienda. Sed de hisce apertius dicendum erit in Philosophia morali, in qua ea demonstranda, quæ ad praxin officiorum & rectum juris nostri usum spectant.

## §. 126.

*Quanam*

*Donationes licitæ, quæ ad usum dominii pertinent; illicitæ quæ ad  
ejus*

*ejus abusum referende.* Quoniam donatio datio (§. 48.), adeo *donationes* que domini translatio est (§. 675. *part. 2. Jur. nat.*), dominus vero re sua non aliter uti debet, quam ut satisfaciat obligationi cuidam naturali (§. 167. *part. 2. Jur. nat.*); nec *abusum donationes* locum habent, nisi quando eas obligatio quædam *minii persi-* naturalis exigit, cui in dato casu satisfaciendum, & in hoc *neant.* casu ad usum domini pertinent. Atque adeo patet, donationes non esse licitas, nisi quando ad usum domini pertinent. *Quod erat unum.*

Ex adverso quoniam re sua abutitur, qui quid facit, quod obligationi cuidam naturali consequenter officio cuidam (§. 225. *part. 1. Phil. pract. univ.*), repugnat (§. 168. *part. 2. Jur. nat.*); donatione quoque abutitur, quando donans facit, quæ officio cuidam erga seipsum, vel erga alios, vel etiam erga Deum repugnant. Atque adeo evidens est donationes esse illicitas, quæ ad abusum domini pertinent. *Quod erat alterum.*

Ex hoc principio deduci poterant, quæ de moralitate donationum eorundemque validitate quoad jus externum tenenda sunt: id quod facile perspiciet, qui ad notionem usus & abusus domini animum advertit (§. 167. *Et sequ. part. 2. Jur. nat.*). Sed ut facilior evadat principii usus, sequentia adhuc addere lubet.

§. 127.

Quoniam donationes licitæ quæ ad usum domini pertinent *Principium* (§. 126.), dominus vero re sua non aliter uti debet, quam *generale de-* ut satisfaciat obligationi cuidam naturali (§. 167. *part. 2. Jur. finiendi do-* *nat.*); *donationes licite tendunt ad satisfaciendum obligationi cui-* *dam naturali*, seu, quod perinde est, *donationes eo fine fiunt, ut citas.* *obligationi cuidam naturali satisfiat, quando licite sunt.*

Convertit hoc principium illud, quod paulo ante (§. 124.) demonstravimus.



## §. 128.

*Principium generale definiendi donationes illicitas.*

Similiter quoniam donationes illicitæ ad abusum domini referendæ (§. 126.), abusus vero domini lege naturali prohibitus (§. 170. part. 2. *Jur. nat.*) & re sua abutitur, qui eodem usus quid facit, quod obligationi cuidam naturali repugnat (§. 168. part. 2. *Jur. nat.*); *donationes illicitæ contrariantur obligationi cuidam naturali, seu, quod perinde est, donans quid facit, quod obligationi cuidam naturali repugnat, quando donatio illicita est.*

Convertit hoc principium illud, quod paulo ante (§. 125.) demonstravimus, esse incautis videri possit idem cum illo vi notionis officii (§. 224. & *seqq. part. 1. Phil. pract. univ.*): id quod etiam de principio generali definiendi donationes licitas (§. 127.) valet.

## §. 129.

*Principium definiendi validitatem donationum illicitarum.*

Quoniam nemini jus est abusum rerum impediendi, quamdiu qui rebus suis abutitur nil facit contra jus alterius (§. 169. part. 2. *Jur. nat.*); donationes autem illicitæ ad abusum domini referendæ (§. 126.); *nemini quoque jus est impediendi donationes illicitas, quamdiu donans nil facit, quod est contra jus alterius, consequenter donationes illicitæ valide sunt, seu jure externo, quale est domini translatio (§. 657. part. 1. *Jur. nat.*), subsistunt, quamdiu non contra jus alterius sunt.*

Veritatem hujus principii agnoverunt Jethi Romani, agnovit etiam Grotius: sed non opus esse existimamus, ut de re satis nota plura dicamus.

## §. 130.

*Jus donantis externum illius tatum.*

*A domini unice voluntate pendet, utrum alicui quid donare velit, an nolit, & quomodo seu qua lege donare velit.* Donatio enim datio (§. 48.), consequenter domini translatio est (§. 675. part. 2. *Jur. nat.*). Enimvero a domini unice voluntate

te

te pendet, in quem dominium rei suæ transferre velit, nec ne (§. 12. *part. 3. Jur. nat.*), immo quomodo transferre velit (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*). Ergo ab ejus etiam voluntate pendet, utrum alicui quid donare velit, an nolit, & quomodo seu qua lege donare velit.

Videmus adeo jus donantis externum, si in se spectetur, esse prorsus illimitatum: id quod etiam vulgo agnoscitur, cum ipsa domini notio hoc insinuet (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*). Aberrant autem, qui jus externum cum interno confundunt, quorum hoc ab obligatione quadam naturali descendit (§. 23. *part. 1. Jur. nat.*), nec nisi hujus adimplendæ gratia a lege naturæ tribuitur (§. 159. *part. 1. Pbil. pract. univ.*), illud autem ex libertate naturali, omni homini competente (§. 146. *part. 1. Jur. nat.*), tanquam fonte suo profluit (§. 398. *part. 3. Jur. nat.*). Quæ enim vi libertatis naturalis fiunt, non in universum licita sunt (§. 157. *part. 1. Jur. nat.*), libertate naturali obligationem naturalem minime tollente (§. 159. *part. 1. Jur. nat.*), utut impunitatem agenti tribuente (§. 420. *part. 3. Jur. nat.*).

§. 131.

*Dominus obligatur ad eum faciendum juris donandi usum, quem officia exigunt.* Homo enim obligatur ad eum faciendum juris sui usum, quem officia exigunt (§. 60. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum jus donandi domino competens (§. 130.) sit jus homini competens; dominus quoque obligatur ad eum faciendum juris donandi usum, quem officia exigunt. *Jus donantis inter- num quomodo limite- tur.*

Equidem quod hic demonstratur jam ex anterioribus satis manifestum est (§. 124. 127.); non tamen inconsultum fuit propositionem præsentem subiungere præcedenti, ut dilucidius constet, quomodo jus donandi, quod illimitatum est, si jus externum spectes, limiteretur, quatenus internum respicis, adeoque differentia inter jus donandi externum, atque internum in-

timius perspicatur, ac evidentius appareat, quomodo omnia in Jure naturæ inter se cohæreant. In Matheſi non infrequens est, ut una eademque veritas pluriſibus modis demonſtretur: idem autem multo magis admittendum in Jure naturæ & veritatibus omnibus moralibus, ubi plurimæ dantur rationes, cur appetitus ſenſitivus haud raro nitatur adverſus evidentiam, adeoque una demonſtratio facilius extorqueat aſſenſum, quam altera, illo licet renitente, præſertim cum non facile fit veritatum moralium nexum intime perſpicere ac appetitus in aſſenſum influxum cohibere.

## §. 132.

*Pactum donationi  
non alienandi  
adjectum  
posſit.*

*Donator donationi pactum quodcunque licitum adicere poteſt.*  
Ab ipſius enim voluntate unice pendet, quomodo ſeu qua lege donare velit (§. 130.), conſequenter etiam quodnam pactum donationi adicere velit. Quamobrem donationi pactum quodcunque licitum adicere poteſt, cum illicita ſint prohibita (§. 170. part. 1. Phil. præſt. univ.).

Donator dat gratis accipere volenti (§. 48. 58.). Quamobrem ex parte ipſius tanto minus iniqua dici poteſt voluntas pacti adiciendi. Quodſi autem hoc diſplicet donatario, liberum ipſi eſt donationem non acceptare. Pacto itaque adjecto nil committitur, de quo conqueri jure poſſit donatarius, quippe qui nullum jus habet donatorem ad donandum compellendi (§. 73.).

## §. 133.

*Pactum de  
non alienan-  
do donationi  
adjectum.*

Quoniam pacta quæcunque donationi adici poſſunt a donatore (§. 132.); *donatio etiam fieri poteſt ſub pacto non alienandi rem donatam.*

E. gr. dono tibi hortum, vel agrum meum, ſed ea lege, ne a te & ſucceſſoribus tuis alienetur. Hic dominium, quod in te tranſfero, reſtringitur auferendo jus alienandi domino competens (§. 665. part. 2. Jur. nat.), & quando tu donationem acceptas, revera promittis te hortum, vel agrum, quem tibi

tibi dono, alienare nolle, consequenter ad non alienandum te obligas. Donans adeo pacifcor jus privativum, nimirum jus non alienandi. Non mihi reservo hoc jus, neque in totum, neque ex parte, ut ad alienationem requiratur consensus meus: sed idem prorsus extingui volo, ita ut res sua natura alienabilis efficiatur inalienabilis, salvo ceteroquin omni jure reliquo, quod dominium continet. Quoniam dominus jure domini de re sua pro arbitrio suo disponere potest (§. 118. part. 2. Jur. nat.), nec jura particularia, quæ jus domini continet, ita inter se cohæreant, ut a se invicem divelli non possint; absurdum non est, ut voluntate domini res quædam sua efficiatur inalienabilis, adeoque jus non alienandi eidem inhæreat, nec nisi cum eo ad alium successorem transeat. Nihil difficultatis occurrit, si jus externum spectes. Possunt vero etiam subesse rationes, quæ jure interno licitam efficiunt domini rem suam inalienabilem efficiendi voluntatem: id quod in casu particulari facile patet, modo eas ad officiorum normam exigas. Etenim quod officiis convenit, id lege naturali prohibitum non est (§. 224. part. 1. Phil. pract. univ.), adeoque nec illicitum, consequenter licitum (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.), quemadmodum ex adverso illicitum intelligitur, quod officio cuidam repugnat (§. §. citt.). Videmus adeo, quam sit necesse, ut in Jure Naturæ etiam tradantur officia, etsi ea virtutis sint. Etenim subinde etiam in demonstrando jure externo ad ea recurrendum, nec absque jure interno, quod sine officiis non intelligitur, penitus perspicitur jus externum: id quod ex nostris demonstrationibus, quas passim damus, abunde patet. Etsi autem jus internum cum externo constanter jungamus, non tamen ideo dici potest, quod illud cum hoc confundamus: internum enim cum externo confundit, qui utrumque pro uno eodemque venditat, nec unum ab altero distinguit, non vero qui utrumque simul inculcat.

§. 134.

Similiter quoniam *donatio fieri potest sub pacto quocun- Pactum de que* (§. 132.); eadem etiam fieri potest *sub hoc pacto, ut tibi, revocanda quamdiu*

*donatione quamdiu vivis, reserves jus donationem revocandi, quodcumque eidem adjectum fuerit, nec ea nisi morte tua efficiatur irrevocabilis, vel etiam ut revocari possit ob causam quandam expressam, sive res donata statim tradatur, sive ad certum tempus differatur.*

E. gr. ob causam expressam revocari potest donatio, si superveniant liberi, quibus tempore donationis cares, vel si uxorem ducas, quando cælebs donas, vel si conditio quædam, ob quam donas, non extiterit, aut si donator quid fecerit, vel non fecerit.

## §. 135.

*Pactum ac jure ad præstationem quandam donatarium aut ejus successorem compellendi.* Ex eadem ratione donatio fieri potest sub pacto, ut tibi vel successoribus tuis, aut iis, quorum interest, ne quid fiat, vel ut quid fiat, competat jus donatarium vel rei donata possessorem compellendi ad aliquid faciendum, aut prohibendi ne faciat, vel, si factum fuerit, actum irritum reddendi, seu rescindendi.

E. gr. Dono tibi agrum meum sub hoc pacto, ut quotannis studioso cuidam Matheseos des decem thaleros ad emendos libros mathematicos, & volo hoc onus perpetuo inhærere agro. Reservo mihi vel successoribus meis, aut personæ alii cuidam, veluti Professori Matheseos in aliqua Universitate jus te aut possessorem agri istius compellendi ad dandum istos decem thaleros quotannis, nisi hoc fiat, ac prohibendi, ne dentur alii, quam studioso Matheseos, nec alium in finem, quam ad emendos libros mathematicos. In hypothesi propositionis præsentis donatio irrevocabilis est, nec factio donatarii aut successoris ejus fit irrita. In genere autem apparet omne jus, quod rei donatæ perpetuo quasi inhæret, seu quo eadem afficitur, æstimandum esse ex pacto donationi adjecto. Neque adeo opus est, ut ad particularia descendamus, cum principia generalia, quæ hic tradimus, abunde sufficiant ad casus particulares definiendos. Prudentiæ vero donatoris est, ut in pacto adjecto mentem suam satis explicet, ne disceptationibus locum faciat, nonnisi interpretationibus ac præsumptionibus terminandis.

§. 136.

Ex eadem ratione donatio fieri potest sub conditione, sub Donatio con- modo & sub onere, item ex certa causa, veluti ob bene merita, vel disionasa, virgini extranea pro dote. sub modo

Supposuimus in anterioribus, donationem fieri posse sub *vel onere* conditione, sub modo & sub onere (§. 68. 69. 71. 72.). Hic *aut ex certa* vero id ostendendum erat, ne sumfisse videamur, quod *mo-causa facta* raliter impossibile. Ceterum quid sit donatio sub conditione, sub modo, sub onere facta, ex iis intelligitur (§. 77.), quae de promissione conditionata atque pura (§. 462. part. 3. Jur. nat.), & de promissione sub modo (§. 557. part. 3. Jur. nat.) ac sub onere facta diximus (§. 585. part. 3. Jur. nat.). Unde fir- mul intelligitur, quandonam donatio dicatur pura, quando- nam conditionalis, quando dicenda sit modalis, quando one- rosa. Notandum vero hic est, quod de differentia donatio- nis sub modo & onere facta supra annotavimus (not. §. 72.), immo & quod (*ibidem*) in specie de donatione sub onere fa- cta monuimus.

§. 137.

*Pacta donationi adjecta sunt servanda.* Licite enim ad- *Pacta dona-* jiciuntur donationi (§. 132.). Quamobrem cum pacta sint *tioni adjecta* servanda (§. 789. part. 3. Jur. nat.); nulla quoque ratio est, *num sint* cur pacta donationi adjecta servanda non sint. Servandum *servanda.* igitur est pactum quodcumque donationi adjectum.

Nimirum quando donatarius donationem sub pacto factam acceptat, in ea, quae pactum continet, consentit (§. 2. part. 3. Jur. nat. & §. 658. part. 1. Pbil. pract. univ.), consequenter promittendo se obligat, quod pacto stare velit (§. 393. 788. part. 3. Jur. nat.). Non alio animo donatio fit, nisi ut pacto stetur: in donatione autem sequenda voluntas donatoris (§. 130.). Non urgemus hic consensum Doctorum, quem videre licet apud Cardinalem *Tuscbum* Pract. concl. Jur. Tom. 1. concl. 642. Nimis enim prolixum foret, si ubivis annotare (*Wolfii Jur. Nat. Pars IV.*) L velle-

vellemus, quandonam Juris civilis ac canonici Doctores, vel etiam Jcti Romani aequitatem naturalem sequantur.

§. 138.

*An pœna  
donationi  
adjici possit.*

Quoniam pacta sunt servanda (§. 137.), adeoque donatarius faciat, vel non faciat necesse est, quod vi pacti facere, aut non facere debet (§. 430. part. 3. Jur. nat. & §. 77. h.), pœna autem motivum est faciendi, vel non faciendi (§. 287. part. 1. Phil. pract. univ.); donator quoque in pacto donationi adjecto cum donatario convenire potest, ut pœna loco quiddet, siquidem non fecerit, quod facere debebat, vel fecerit, quod non facere debebat, ut pacti.

E. gr. dono tibi centum aureos, ut Doctor fias, sed ea lege, ut, nisi Doctor factus fueris, quinquaginta aureos des Hospitali S. Hieronymi. Vi pacti donationi adjecti Doctor fieri debes & facta est donatio sub modo: qui ubi adimpletus non fuit, quinquaginta aurei Hospitali S. Hieronymi dandi sunt pœna, quam continet pactum. Nemo non videt, pœnam non alio fine adjici, quam ut tanto certior sis pecuniam donatam ad eum finem impendi, in quem datur. Nec minus patet, donationem subsistere, quæ modo non adimpleto subsistere non poterat (§. 71.), & quæ sub modo facta videbatur, mutari in conditionatam disjunctivam, cum perinde sit ac si dicerem: dono tibi centum aureos, si Doctor fias; aut dono tibi quinquaginta aureos & totidem dono Hospitali S. Hieronymi, si Doctor non fias. Pœna adeo adjecta donatio modalis mutat speciem. Simile exemplum est, si tibi dono quingentos aureos, ut studio Theologiæ operam naves, sed sub hac clausula pœnali ut trecenos des Titio studio hujc se marcipanti, si tu studium Juris, vel Medicinæ amplectaris. Forfan non deerunt aliqui, quibus donationi parum convenire pœnam adjectam existimaturi sunt, cum donatio beneficium sit (§. 65.), beneficium vero punire velle absolum videatur. Enimvero hi erunt, qui ex notionibus confusis de re per transenam conspecta judicant.

## De Actibus mere beneficiis in præsens absolutis. 113

judicant. Quodsi vero ex notionibus distinctis nobiscum ratiocinemur, nebulae, quae mentem obfuscant, protinus dispelluntur, & modo ad exempla, quae dedimus, animum advertant, haud obscure intelligent, adjectionem pœnæ in donatione sub pacto factam nihil alere absurdi, nec donationem penalem inter chimeras esse referendam.

### §. 139.

*Qui alteri quid donat, quia moriturus est, tacite sibi Quando reservat jus revocandi donationem ante mortem, quando visum fuerit.* Quoniam post mortem nulla re amplius indigemus, si nationis ea quid alteri donamus, quia morituri sumus, id ideo fieri incite intelligitur, quia re ista non amplius indigemus, consequenter donatio fieri intelligitur sub tacita hac conditione, nisi re ista ante mortem ipsimet indigeamus. Quamobrem cum conditionata promissio pro non facta habenda, quamprimum certum est deficere conditionem (§. 534. part. 3. Jur. nat.), nec donatio subsistere potest, quæ ideo facta, quia moriturus es, ubi ante mortem re donata ipsemet indiges (§. 78.), consequenter quia donatio revocatur, quando donator declarat, donationem pro non facta haberi debere (§. 87.). qui alteri quid donat, quia moriturus est, tacite sibi reservat jus revocandi donationem ante mortem, siquidem eadem ipsemet indigeat. Enimvero vi libertatis naturalis donatori permittendum, ut de propria indigentia suam sequatur judicium (§. 156. part. 1. Jur. nat.). Ergo qui alteri quid donat, quia moriturus est, tacite sibi reservat jus revocandi donationem ante mortem, quando sibi visum fuerit.

Notandum hic est indigentiam aestimari ex necessitate satisfaciendi obligationi suæ naturali, quemadmodum juxta alias insinuavimus (§. 33. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem tantomodo debitari potest, donanti ideo, quia moriturus est, per-



mittendum esse, ut donandi voluntatem mutet, quamdiu vixerit. De indigentia enim propria judicare is nequit nisi ex circumstantiis presentibus. Quoniam vero dies mortis incerta est, nec casus futuros homini praevidere licet; nemo quoque novit, annon emergere possit casus, antequam moriatur, quo de indigentia propria aliter sit judicandum, quam vi circumstantiarum presentium. Quamobrem cum naturaliter homini competat jus mutandi voluntatem, quando mutata fertur in melius (§. 374. part. 3. Jur. nat.); qui donat ea de causa, quod moriturus sit, seu intuitu mortis, jus istud sibi reservare videtur. Quodsi enim hoc sibi reservare nolle, donaret simpliciter, nulla mortis mentione facta, cum donationem subsistere vellet vi circumstantiarum presentium. De animo igitur mortis intuitu donantis aliter judicari nequit, quam quod tacite sibi reservet jus donationem ante mortem revocandi. Et quoniam adeo donator in donatarium nonnisi jus revocabile transfert, ipsi quoque permittendum est, ut voluntatem suam mutet, quamdiu vixerit (§. 377. part. 3. Jur. nat.).

## §. 140.

*Donatio mortis causa quam fit.*

*Donatio mortis causa* dicitur donatio ideo facta, quia moriturus es, consequenter vel cum expressa, vel cum tacita reservatione donationem ante mortem revocandi, quando visum fuerit (§. 139.).

Hinc *Marcianus* l. 1. ff. de mort. causa donat. & capion. mortis causa donationem esse dicit, cum quis habere se vult, quam eum, cui donat, magisque eum, cui donat, quam heredem suum. Nemo enim est, qui non videat, verbis cum quis magis se habere vult, quam eum, cui donat, indigenti, donationem mortis causa fieri sub tacita hac conditione, nisi ipse re donata ante mortem indigerit, consequenter cum reservatione juris eam ante mortem revocandi, si de propria indigentia aliter posthac ob circumstantias minime praevisas judicaverit, quemadmodum ex demonstratione propositionis precedentis liquet. Cur vero mortis causa donans eum, cui donat,

nat, habere magis velit, quam hæredem suum, deinceps ostendetur. Hinc Imperator §. 1. l. de don. donationem mortis causa factam explicat, cum quis ita donat, ut, si quid humanitus ei contigisset, haberet is, qui accepit, sin autem supervixisset, is, qui donavit, recipiat, vel si eum donationis penituisse, aut prior decesserit is, cui donatum sit. Sed nostrum est ostendere, quænam ex donatione mortis causa deducantur, cum ea sint juris naturalis. Cum his si deinde conferantur, quæ de donatione mortis causa tradit Jus Romanum; unicuique facile constabit, quænam sit hujus juris cum jure naturæ consensus, vel dissensus.

§. 141.

Quoniam mortis causa donans ideo donat, quia moriturus est (§. 140.), nos vero aliquando morituros esse, *quando* nam mortis certum est, etsi incerta sit dies mortis; *mortis causa donare causa donare potest non modo, qui infirma valetudine utitur, aut is, cui periculus fieri possum mortis imminere videtur, verum etiam qui integra adhuc sit valetudine utitur.*

Nemo hominum ullo tempore a periculo mortis immunis prorsus est, licet dentur causæ, ob quas idem magis metuimus, quam absque illis. Quamobrem qui mortis causa quid facere vult, prudenter facit, si de eo statuit, quando adhuc sanus est, utrum ignoret, utrum propinquæ mortis periculum adfit, nec ne. Dari autem causas, quæ propinquæ mortis periculum loquantur, nemini ignotum est, veluti cum in morbo periculoso quis constituitur, vel periculosam navigationem, aut iter infectum feris, latronibus, inimicis, hostibusve ingreditur, aut in militiam proficiscitur, aut ætate fessus, quemadmodum jam notavit J. C. Romani l. 3. & seqq. ff. de mort. causa don. & cap. Abunde igitur patet, si cui animus est, ut alter post mortem suam habeat rem quandam, cum donare posse, etiamsi nulla ipsi adhuc ratio esse videatur, cur sibi a morte meruat. Ne tamen temere quis donec (§. 104.), cum sub circumstantiis futuris temerarium fieri possit, quod sub præsentibus non est; reserva-

tionem juris mutandi voluntatem, consequenter donationem revocandi, quando aliter visum fuerit, opus est: ita nimirum & donatario, & donanti consulitur. Etenim nec huic ullo modo nocet, si tempestive significet suam donandi voluntatem; nec illi periculum est amittendi beneficium, quod in ipsum conferre voluerat donator, morte autem præventus non conulerat.

## §. 142.

*An donatio mortis causa sit juris naturalis.* Quoniam donatio mortis causa revocari potest, quamdiu vixeris (§. 141.), donatio autem fieri potest sub hac lege, ut tibi reserves jus eam revocandi, quando visum fuerit (§. 134.); *donatio mortis causa est juris naturalis.*

Etsi hic ostendatur donationem mortis causa esse juris naturalis; non tamen propterea omnia juris naturalis sunt, quæ Jus Romanum de hac donatione sancivit.

## §. 143.

*Quomodo efficiatur irrevocabilis.* Similiter quia *donatio mortis causa* ante mortem revocari potest, quamdiu vixeris (§. 141.); *ea non nisi morte donatoris efficitur irrevocabilis, adeoque subsistit.*

Nimirum donatur vult, se mortuo rem manere suam, et si sibi reserves jus donationem revocandi ante mortem. Hoc igitur si factum non fuerit, revocatio fieri post mortem minime potest, atque adeo donatio morte donatoris efficitur irrevocabilis.

## §. 144.

*Quando res mortis causa donata sit tradenda.* Quoniam qui mortis causa donat ante mortem donationem revocare potest, quandocumque visum fuerit (§. 141.); necesse non est, ut res donata statim tradatur, consequenter *rem mortis causa donatam statim tradendi nulla datur obligatio* (§. 148. part. I. Phil. pract. univ.), adeoque *in arbitrio ejus, qui mortis causa donat, positum est, utrum rem donatam statim seu*

seu ante mortem tradere velit, nec ne. Cum vero post mortem donatoris donatio subsistat, nec revocari amplius possit (§. 143.), res donata autem tradenda sit, donatione nimirum subsistente (§. 54.); quod mortis causa donatum post mortem donatoris tradendum.

*Julianus* l. 2. ff. de mort. causa don. tres constituit species donationum mortis causa, nimirum unam, cum quis nullo præsentis periculi metu, sed sola cogitatione mortalitatis donat; aliam cum quis imminente periculo commotus ita donat, ut statim fiat accipientis; tertiam denique, si quis periculo motus non sic det, ut statim faciat accipientis, sed tum demum, cum mors fuerit insecuta. Enimvero quis non videri fieri etiam posse, ut sola mortalitatis cogitatione donans rem donatam statim tradat, consequenter nonnisi duas species donationum mortis causa constituendas esse, nisi præter utilitatem quatuor constituere malis. Non tamen ideo reprehendimus *Julianum* in Jure civili tres harum donationum species facientem. Quoniam enim nemo facile negaverit, raro admodum contingere ut mortalitatis cogitatione donans rem statim tradat, ex his autem, quæ forte uno aliquo casu accidere possunt, jura non constituuntur l. 4. ff. de LL. necesse non erat, ut *Julianus* speciem donationum mortis causa faceret, quando quod mortalitatis sola cogitatione donatur statim seu ante mortem traditur. Aliter sese res habet in Jure naturæ, ubi omnes casus possibiles sunt distinguendi, siue fuerint rariores, siue frequentiores. Æquitatis est nemini imputare errores, quamdiu sententia defendi potest.

§. 143.

Quoniam mortis causa donatio sine reservatione *ju-* Quando  
ris eam ante mortem revocandi, quando ita visum fuerit, mortis cau-  
non concipitur (§. 141.); si quis moriens, vel etiam periculosa quis do-  
imminente commotus, aut sola mortalitatis cogitatione donat abs-  
nasse non  
que reservatione juris revocandi, seu irrevocabiliter donat, is causa præsumatur.  
morsis

*mortis minime donat, consequenter si quis moriens vel in periculo mortis imminente constitutus, sed nulla mortis mentione facta, donat, mortis causa non donasse præsumitur, nisi rationes probabiles admodum in contrarium prostant.*

Possibilitas casuum donationis pendet a motivis: unice enim a donatoris voluntate pendet, num & quâ lege donare velit (§. 130.), voluntas autem non determinatur nisi per motiva (§. 889. *Psych. empir.*), quæ nomine *causæ impulsivæ* vulgo infinguntur a Scholasticis. Enimvero cum vi libertatis naturalis unicuique permittendum sit, ut in determinandis actionibus suis, consequenter in determinanda voluntate, a qua actiones liberæ dependent (§. 12. *part. 1. Phil. pract. univ.*), suum sequatur iudicium, quamdiu nil facit contra jus alterius (§. 156. *part. 1. Jur. nat.*), nec ulli hominum rationem reddere tenetur suarum actionum (§. 158. *part. 1. Jur. nat.*), consequenter nec cur ita voluntatem suam determinet; *motiva agendi in jure externo non attendenda.* Quando itaque mortis aut mortalitatis cogitatione donans ideo donat, quia se mori, vel moriturum esse aut mori posse putat; nondum tamen hinc sequitur, quod mortis causa donet, propterea quod mortis cogitatio tantummodo influit in motivum voluntatis donandi. Mortis enim causa donat, qui perpendit, se post mortem re, quam donat, non indigere, adeoque eam vult esse alterius, vel morte inseguta, vel sub hac conditione aut expressa, aut tacita, nisi ipsemet eadem, antequam moriatur, indigeat: neque enim alia de causa a donatione mortis causa revocatio donationis inseparabilis. Ast qui mortem cogitans donat, non vero mortis causa, is tantummodo vult, ut rem quandam a se habeat donatarius, si mortuus fuerit, vel forsan moriatur. Donat igitur simpliciter, neque adeo sibi reservat jus donationem revocandi, siquidem non moriatur, quemadmodum putabat, aut si forsan emergat ante mortem casus, quo ipsemet re donata indigeret. E. gr. si quis dicat, quando moriturus sum, nihil ex his terris mecum ablaturus. *Dono igitur tibi, ut quid a me habeas, vel ut beneficium in te collatum etiam mortui*

memoriam conseruet; is cogitatione mortalitatis donat, non tamen mortis causa. Vult enim rem esse accipientis ante mortem, nec sub conditione mortis aut proprie indigentiae ante eandem, adeoque nihil est, quod donationem revocabilem efficiat. Similiter si quis morbo gravi ac ancipite laborans simpliciter dicat, dono tibi anulum hunc, vel accipe hunc anulum tanquam signum mei in te amoris, etsi donet, propterea quod se moriturum existimat, adeoque cogitatione mortis, non tamen ideo mortis causa donat ex eadem, quam modo diximus, ratione. Nihil hic difficultatis superest, modo ad definitionem animum attendas, ut consideres, utrum donans cogitatione mortis aut mortalitatis expresse sibi reservaverit jus donationem revocandi, aut ex ejus verbis hæc reservatio colligatur (§. 140.).

§. 146.

*Si quis donat sub hac conditione, ut non accipias nisi post An mortis mortem suam, cum traditionem tantummodo differat, non causa donatio vero animum revocandi donationem ante mortem, si sibi ratio sit, si irrita visum fuerit, declaret, mortis autem causa donatio facta datio post non intelligitur nisi cum reservatione juris eam, si ita visum fuerit, ante mortem revocandi (§. 140.); is mortis causa non donat.*

Nimirum qui ita donat, irrevocabile in te statim transfert dominium, nec propterea donat, quia moriturus est, sed tantummodo vult rem, quam donat, possidere usque ad mortem suam (§. 23. 32. part. 3. Jur. nat.): alii qui mortis causa donat, eandem rem vult esse tuam, nisi ipse, si non moriatur, vel ante mortem suam eadem adhuc indigeat, ac ideo nonnisi revocabile dominium in te transfert (§. 140.). Aliud nimirum est datio, qua dominium transfertur (§. 675. part. 3. Jur. nat.), & aliud est translatio domini revocabilis pro suo arbitrio, aliud domini irrevocabilis translatio. Condicio in casu præsentis non respicit dationem, in qua donatio consistit (§. (Welfii Jur. Nat. Pars IV.) M 48.).

48.), sed traditionem, quæ donationem supponit, aut cum ea conjungitur (§. 54.).

## §. 147.

*An mortis causa donet, qui sub conditione mortis, quam suspicatur, donat.*

*Si quis donat sub hac conditione, ut, si moriatur, res donata maneat donatarii, si vero valetudini restituatur, aut periculum mortis evadat, eandem recipiat, is mortis causa donat, cum donet quia moriturus est, sed sibi reservet expresse jus revocandi donationem ante mortem, nimirum si aliquo tempore, quo se moriturum, vel mori posse suspicatur, non fuerit mortuus (§. 141.).*

Donat nimirum sub conditione mortis, qua non secuta donatio evanescit (§. 534. part. 3. Jur. nat.). Ipsa autem donatio cum revocationem certo casu jam contineat (§. 87.); dubium non est ullum, quin donator jus donationem, siquidem non moriatur, sibi reservaverit. Ad hunc casum potissimum respiciunt Juris Romani interpretes, quando ad donationem mortis causa factam requirunt, ut fiat in eventum mortis, propterea quod ejus disertam mentionem facit Imperator, dum donationem mortis causa explicat §. 1. I. de donat. Quoniam tamen adhuc dantur casus alii, qui mortalitatis cogitationem tantummodo supponunt; ideo verba in eventum mortis latiori significato accipienda, ut in eventum mortis dare idem significet, ac dominium ante mortem semper revocabile transferre, nimirum ut post mortem res maneat apud donatarium, ante mortem autem recipere possit eandem donator, quando ipsi visum fuerit.

## §. 148.

*Donatio inter vivos, quamam sit.*

*Si quis mortis causa non donat, sed irrevocabiliter, inter vivos donari dicitur. Unde donatio inter vivos est, qua quis irrevocabiliter donat, consequenter qui inter vivos donat, rem statim vult fieri donatarii, nec ullo casu ad se reverti. Dicitur etiam simpliciter donare, qui inter vivos do-*

*nat.*

nat. Unde donatio inter vivos intelligitur, quando de donatione simpliciter sermo fit, nisi res ipsa loquatur, intelligendam esse donationem omnem, seu hoc expresse dicatur.

Si quis mortis causa donat & rem statim tradit, eam quoque statim fieri vult donatarii, non tamen vult eandem manere donatarii, ubi casus emergit, in quo ipsemet eadem indiget, vel quo donationem revocari consultum judicat, adeoque deest voluntas, ne ullo casu ad se revertatur. Quamobrem donatio mortis causa a donatione inter vivos in eo potissimum differt, quod haec fit irrevocabilis, illa minime, & quod haec fit statim irrevocabilis, illa demum morte donatoris irrevocabilis fiat.

§. 149.

*Donatio omnis, tum que mortis causa, quam que inter vivos fit, invalida est, si fuerit contra jus alterius, & ex parte quamam invalida est, si ex parte contra jus alterius sit.* Etenim nemo se quicquam vi libertatis naturalis facere potest, quod est contra jus alterius (§. 156. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem etsi a voluntate donatoris unice pendeat, utrum donare velit, nec ne, & qua lege donare velit (§. 130.) consequenter num mortis causa, an inter vivos donare malit (§. 148.); donare tamen in neutro casu debet, quando donatio est contra jus alterius. Quamobrem invalida est donatio omnis, sive mortis causa, sive inter vivos facta, quae fuerit contra jus alterius, & si pro parte contra jus alterius fuerit, pro ea parte invalida est.

Brevius ita ostenditur. Nemo quicquam facere debet, quod est contra jus alterius (§. 910. part. 1. Jur. nat.). Ergo nec donare debet, quando donatio est contra jus alterius. Quod si ergo donatio sive mortis causa, sive simpliciter seu inter vivos facta fuerit contra jus alterius, ea invalida esse debet, & si pro parte contra jus alterius fuerit, pro ea parte invalida est.



Nimirum qui quid facit contra jus alterius, eum lædit (§. 920. part. 1. *Jur. nat.*), adeoque etiam donator lædit eum, contra cujus jus facta donatio. Quoniam itaque nemo lædendus (§. 695. part. 1. *Jur. nat.*); donatio quoque contra jus alterius quomocumque facta subsistere nequit. Quodsi vero tantummodo pro parte facta contra jus alterius, ratio nulla est, cur non pro ea parte subsistere possit, pro qua nihil fit contra jus alterius, consequenter pro ea parte valida esse debet. Repugnat igitur donatio contra jus alterius facta principio legis naturalis, quod nemo sit lædendus: quod inter principia Juris etiam civilis refert Imperator §. 3. l. de J. & J. Ceterum ex propositione præsentè patet ratio non unius legis de donationibus.

## §. 150.

*Quantum sit jus donatarii.*

*Donatarius omnis non plus juris habet, quam in eum transferre voluit donator.* Etenim a voluntate donatoris unice pendet, quodnam jus transferre voluerit in donatarium (§. 130.). Quoniam itaque acceptatione non plus juris acquirere potes, quam transferens in te transferre vult (§. 382. part. 3. *Jur. nat.*); nec donatarius ullus plus juris habere potest, quam in eum transferre voluit donator.

Nulla igitur donatio injuria fit, si donator jure suo utitur, quod in donatarium non transtulit (§. 859. part. 1. *Jur. nat.*), adeoque sibi reservavit.

## §. 151.

*Quando donatio mortis moriatur, causa evanescat.*

*Si mortis causa donans donet sub hac conditione, ut, si moriatur, res maneat donatarii, si vero valetudini restituatur, aut periculo mortis, donatio evanescit.* Etenim donatarius non plus juris habet, quam in eum transferre voluit donator (§. 150.). Quodsi ergo donator voluit, ut morbo vel periculo mortis superato, rem donatam recipiat, nec ea maneat donatarii, nisi

ubi

*De Actibus mere beneficis in praesens absolutis. 123*

ubi mortuus fuerit; nec ea hujus esse potest, si donator valetudini restituatur, aut periculum mortis evadat, sed quando hoc contingit, res statim iterum fit donatoris, consequenter donatio, qua dominium in donatarium translatum fuerat (§. 48. b. & §. 675. part. 2. *Jur. nat.*), ipso jure evanescit.

Nimirum in hypothefi propositionis praesentis jus donatarii statim evanescere voluit donator, siquidem convalescat, vel periculum mortis evadat. Quamobrem id quoque morbo vel periculo mortis superato evanescere debet.

§. 152.

Quoniam mortis periculum evanescit, si iter periculum *Casus speciosum* initurus, aut in militiam profecturus, propositum mutet; alio mutato proposito donatio sub hac conditione facta, ut periculo mortis superato rem donatam recipias donator, evanescit (§. 151.).

§. 153.

Quoniam donatio evanescit, si facta fuerit sub hac *Obligatio* conditione, ut, si moriatur donator, res maneat donatarii, si vero *donatarii* valetudini restituatur, aut periculum mortis evadat, & donator *donatarii* convalescat, vel mortis periculum evadat, aut iter periculosum *ius donato-* in eadem hypothefi donator ad rem tradendam non obligatur *ris in utro-* *que casu.* donatario, & ubi tradita fuerat, hic eam restituere tenetur, donatori autem competit jus eam vindicandi (§. 467. 544. part. 2. *Jur. nat.*).

Nimirum si res non statim tradatur, sub hac conditione promissa intelligitur, si donator moriatur (§. 69.). Quamprimum itaque morbum superavit, aut a periculo mortis liber existit, promissio pro non facta habenda (§. 534. part. 3. *Jur. nat.*), consequenter nec donator ad tradendum donatio ullo modo obligatur (§. 393. part. 3. *Jur. nat.*).

rerum per se patet, quæ de mutato proposito iter periculo-  
sum ingrediendi, vel in militiam eundi diximus, ea intelligi  
in genere de omni casu alio, quo quis facere constituerat, un-  
de mortis periculum ipsi imminere poterat, veluti si quis pu-  
gnæ singulari se committere, aut peste vel alio morbo maligno  
laborantibus assistere debet.

## §. 154.

*Quomodo  
donatio  
mortis causa  
ipso factore-  
nat. revocetur.*

*Si res mortis causa donata a donatore alienetur, ipso fa-  
cto donationem is revocasse intelligitur.* Quoniam enim nemo  
præter dominum rem alienare potest (§. 667. part. 2. Jur.  
nat.); si donator rem mortis causa donatam alienet, ipso  
facto declarat, quod velit esse dominus rei istius, conse-  
quenter cum donatione facta fuerit donatarii (§. 60.), hanc  
pro non facta declarat. Enimvero qui declarat, donatio-  
nem pro non facta habendam esse, eam revocat (§. 87.).  
Quamobrem si donator rem mortis causa donatam alienet,  
ipso facto donationem revocare intelligitur.

Quoniam non minus factis, quam verbis voluntatem no-  
stram declarare possumus, revocatio donationis vero in de-  
claratione voluntatis de donatione pro non facta habenda con-  
sistit (§. 87.); perinde quoque est sive verbis, sive facto revo-  
cetur donatio. Revocatur autem factis, quod nonnisi domi-  
no licitum, quale est alienatio (§. 667. part. 2. Jur. nat.).

## §. 155.

*Reservatio  
juris alie-  
nandi in do-  
natione  
mortis cau-  
sa.*

Quoniam si res mortis causa donata a donatore alie-  
netur, donatio ipso facto revocatur (§. 154.), mortis cau-  
sa autem donanti competit jus donationem ante mortem re-  
vocandi, quando visum fuerit (§. 140.); eidem quoque  
competit jus rem mortis causa donatam alienandi ante mortem, si-  
quidem ita visum fuerit.

Cum alienatione rei donatæ donatio ipso facto revocetur,  
(§. 154.), mortis autem causa donanti, si donationem revo-

candi ante mortem, si ita visum fuerit, sibi reservet (§. 140.); *ius quoque alienandi sibi reservat*, consequenter quando eam alienat, hoc facit jure suo, nec quicquam committit, quod sit contra jus donatarii, utpote qui ferre debet, ut donatio revocetur (§. 150.). Secus se res habet in donatione inter vivos, seu simplici, utpote qua res statim ita efficitur donatarii, ut nullo casu ad donatorem reverti possit (§. 148.). Quodsi ergo rem donatam alienare vellet, hoc non succederet, sive ea tradita fuerit, sive nondum tradita, quemadmodum supra jam demonstravimus (§. 98. 99.). Non reservatur in donatione inter vivos jus donationem revocandi (§. 148.), adeoque nec jus alienandi rem donatam (§. 154.).

§. 156.

*Si donator sibi reservat jus donationem revocandi sub conditione, qua etiam post mortem ejus existere potest; donatio post mortem ejus adhuc revocabilis & inter vivos facta intelligitur. qua post mortem donatoris non nantis existere potest.*  
Quando enim donator sibi reservat jus donationem revocandi sub certa conditione, utique vult donationem pro non facta habendam esse conditione non existente (§. 87.). Quamobrem cum in donatione sequenda sit voluntas donantis (§. 130.), quandocumque certum est conditionem non existere, sive hoc ante mortem, sive post mortem donatoris fiat, donatio pro non facta haberi potest. Est igitur post mortem etiam donatoris adhuc revocabilis (§. 87.). *Quod erat unum.*

Enimvero donatio, quae morte donantis non sit irrevocabilis, mortis causa donatio non est (§. 143.) adeoque donatio inter vivos (§. 148.). Patet igitur, si donator sibi reservet jus donationem revocandi sub conditione, quae etiam post mortem ejus existere potest, eam esse donationem inter vivos. *Quod erat alterum.*

E. gr. Dono tibi Bibliothecam meam mathematicam sub conditione, ut donatio revocari possit, si filius meus studio Mathematicae

theseos incumbere noluerit. Quod si ego moriar, antequam certum sit, utrum filius meus Mathefi sit operam daturus, nec ne, me autem mortuo ad eam animum appellit, donatio recte revocabitur. Casus similis est, si tibi dono agrum meum sub hac conditione, ut donatio revocari possit, si filius cælebs moriatur, is autem me mortuo uxorem ducat. Donationem istiusmodi esse donationem inter vivos, inde etiam patet, quod donans nullam faciat mortis mentionem, nec intuitu mortis donasse ullo modo præsumi possit (§. 140.). Est autem donatio conditionata, qualem simpliciter, seu inter vivos (§. 148.), fieri posse constat (§. 136.). Differentia enim donationis inter vivos & mortis causa factæ in eo consistit, quod hæc ante mortem nonnisi revocari possit (§. 140.), morte autem donantis efficiatur irrevocabilis (§. 143.), illa autem in se irrevocabilis fit, nisi fiat sub quadam conditione, quæ non existens eam efficit revocabilem, aut re vera nullam, independentem a morte donantis. Aliud nimirum est sibi reservare jus donationem revocandi ante mortem, si ita visum fuerit; aliud sibi reservare jus donationem revocandi sub conditione quadam expressa, sive ea post mortem, sive ante mortem extiterit.

## §. 157.

*Quando donatio sub conditione efficitur irrevocabilis, & mortis causa facta intelligitur.* Si donator sibi reservat jus donationem revocandi sub conditione, quæ post mortem ejus existere nequit, ut post mortem suam maneat donatarii voluisse intelligitur, consequenter ut se mortuo subsistat, adeoque irrevocabilis fit (§. 87.). Morte igitur donantis efficiatur irrevocabilis. *Quod erat unum.*

Quoniam itaque donatio mortis causa est, quando donator sibi reservat jus donationem revocandi ante mortem, morte

morte autem ipsius irrevocabilis efficitur (§. 140. 143.); donatio ita facta, ut sub ea conditione revocari possit, quae post mortem donantis existere nequit, donatio mortis causa est. *Quod erat alterum.*

E. gr. *Dono tibi hortum meum sub hac conditione, ut donationem revocare possim, si ab amicitia defeceris.* Evidens est conditionem, sub qua donatio revocabilis, post mortem existere non posse, adeoque eam morte donantis effici irrevocabilem. Donatio haec mortis causa facta intelligitur. Sane qui ita donat, omnino vult, donatarium secum amicitiam colere debere, donec moriatur, & post mortem suam rem manere donatarii, adeoque cogitatione ac intuitu mortis fit, etsi non expresse fiat ejus mentio, sed tacite saltem. Neque enim obstat, quod sola poenitentia ante mortem revocari nequeat donatio: sufficit enim, quod revocari possit, quando visum fuerit donanti, nimirum si existat conditio, sub qua eam revocabilem esse voluit. Etsi enim donanti mortis causa simpliciter competat jus revocandi donationem ante mortem (§. 140.), hoc ipsum tamen jus pro arbitrio suo limitare, & ad certum casum restringere potest (§. 130.).

§. 158.

*Si donatarius praemoriatur, donatio inter vivos subsistit; An donatio minime autem donatio mortis causa.* Etenim si donatio facta subsistat inter vivos, donator nullo casu rem ad se vult reverti (§. donatario praemortuo. 148.), consequenter nec morte donatarii. Quamobrem ea subsistit, etiamsi donatarius praemoriatur. *Quod erat unum.*

Quodsi donatio mortis causa facta, donans eam revocare potest, quamdiu ipse vivit (§. 140.), consequenter etiam donatario praemortuo. Quamobrem si mortuo donatario donans vel verbis, vel facto revocet donationem, nullum est dubium, quin ea minime subsistat. Quoniam vero qui alteri quid donat, beneficium in eum confert (§. 65.), adeoque voluptatem ac gaudium ejus, cui donat, intendit



(§. 35.), ac a voluntate donantis unice pendet, cuiam donare velit (§. 130.); qui revocabiliter donat, non intelligitur velle, ut alius præter donatarium rem a se habeat, consequenter in casu dubio nonnisi donatario bene velle præsumitur. In casu igitur dubio donationem non subsistere debere, donatario præmortuo, præsumendum: Patet itaque donationem mortis causa donatario præmortuo non subsistere, etiamsi nec verbis, nec factis ea revocetur a donante. Quamobrem donatio mortis causa donatario præmortuo prorsus non subsistit.

Non est quod dicas, ex eadem ratione præsumendum esse, quod nec donatio inter vivos subsistere debeat, donatario præmortuo. Donatione enim inter vivos in eum transfertur jus irrevocabile, quod donans nullo jure ipsi adimere potest (§. 336. part. 1. Jur. nat.). Cum itaque expressa revocatio locum non habeat, immo nulla (§. 87.), nec præsumptæ locus esse potest. Et quamvis donatarius præmoriatur, re nondum tradita; res tamen, quam dono accepit, jam sua est & tanquam donatario propria est penes donantem (§. 60.), quæ ad donantem nullo casu reverti potest (§. 148.). Dispar omnino ratio est donationis inter vivos & donationis inter mortuos. Quodsi donator personam inter vivos respicere tantummodo voluisset, non donare potuisset irrevocabiliter, ut statim ipsi libera fuisset de re donata tanquam sua disponendi potestas, quam infert dominium nullo modo restrictum (§. 118. part. 2. Jur. nat.).

§. 159.

*Donatio  
quomodo fieri  
possit.*

*Donatio fieri potest & verbis, & per nuncium, & per epistolam.* Quoniam enim donatio a donantis unice voluntate pendet (§. 130.); necesse est ut donans donandi voluntatem donatario declaret. Quoniam itaque alteri voluntatem nostram significare possumus non minus per nuncium & epistolam, quam verbis; donatio quoque fieri potest & verbis, & per nuncium, & per epistolam.

Valeat hoc in omni casu, five res statim tradatur, five traditio differatur, & quacunq; lege donetur, seu quodcunq; pactum donationi adjiciatur. Sane perinde est, five rem mobilem alteri tradens dicas, te eam ipsi donare, five eam mittas & per nuncium, aut epistolam significes, te eam ipsi donare. Similiter si dones rem five mobilem, five immobilem, non tamen statim tradis, tam dicere potes, te eam rem ipsi donare, quam per nuncium aut epistolam significare, quod donas. Validitas donationis pender a voluntate tua sufficienter indicata, quamprimum acceptatio a donatario facta (§. 59.), non a verbis tuis vel ore prolatis, aut scriptis, aut a verbis nuncii jussu tuo ab eodem prolatis. Nil igitur refert, quomodo voluntas donantis donatario innotescat, modo innotescat.

§. 160.

Quoniam donatio fieri potest non minus verbis ore *Cuiusmodi do-* prolatis, quam per nuncium, aut epistolam (§. 159.), *donari possit.* donator vero voluntatem suam verbis significare potest praesentis, per nuncium & epistolam absenti, quod per se patet; *donatio fieri potest & a praesente praesenti, & ab absente absenti.*

§. 161.

*Donatio valet, etiamsi in scripturam non redigatur.* *Do-* natio enim statim absolvitur, quamprimum donans animum *An donatio* in scriptu- donandi de praesenti & donatarius animum acceptandi suffici- *ram redi-* enter declarat (§. 59.). Quamobrem necesse non est, ut in scri- *genda.* pturam redigatur. Valet igitur donatio, etiamsi in scriptu- ram non redigatur.

Si validitas donationis valorem suum a scriptura haberet, nulla subsistere posset nisi in scripturam redacta &c., antequam hoc fieret, semper revocabilis foret: quod quam fit a veritate alienum, nemo non intelligit.

§. 162.

*Donatio in scripturam redigenda, ut quod facta sit & qua. Cur donatio* *lege facta sit, seu quod ipsi adjectum fuerit pactum, probari possit, in scriptu-*



nam redi-  
gatur.

aut eodem sine coram testibus fieri debet. Etenim si donatio in dubium vocetur, aut si controversia oriatur de lege, sub qua facta, vel pacto eidem adjecto; in casu priori probandum est, donationem esse factam, in posteriori autem probandum, qua lege fuerit facta, aut quodnam pactum eidem fuerit adjectum. Quamobrem cum per testes, qui ex ore donatoris auribus suis perceperunt eum tibi donasse & sub qua lege vel pacto donaverit, vel per scripturam, in quam donatio relata, probari possit, & quod donatum sit, & sub qua lege, aut sub quo pacto donatum sit, donatio in scripturam redigenda, ut, quod facta sit & qua lege facta sit, seu quod pactum fuerit eidem adjectum, probari possit, vel eodem sine coram testibus fieri debet.

Videmus adeo probationis saltem gratia donationem in scripturam esse redigendam, adeoque ut hoc fiat, in primis consultum est, si res donata non statim tradatur, sed traditio differatur, aut si certa quadam lege donetur, ac si mortis causa donatio sit, quæ revocabilis manet ante mortem (§. 140.), post eandem vero irrevocabilis efficitur (§. 143.).

§. 163.

Quomodo  
perficiatur  
actus omnis  
aliis utilis.

*Omnis actus aliis utilis mutuo consensu perficitur.* Etenim omnes actus aliis utiles vel in dando, vel in faciendo consistunt (§. 1.). Quamobrem qui agit, quod alteri utile, aut statim quid dat, vel facit, aut ad dandum vel faciendum alteri se obligat, ut scilicet dare, vel facere teneatur (§. 118. part. 1. *Phil. pract. univ.*), consequenter se daturum, vel facturum promittit (§. 393. part. 3. *Jur. nat.*). Datio translatio domini est (§. 625. part. 2. *Jur. nat.*). Quamobrem cum nuda domini voluntate sufficienter declarata dominium transferatur in accipientem (§. 13. part. 3. *Jur. nat.*), accipiens vero sufficienter declarat se velle, ut alter det, quod dare vult (§. 2. part. 3. *Jur. nat.*); datio mutuo consensu perficitur

scitur (§. 658. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Et quoniam introductis dominis facere ac dare idem est (§. 122. part. 3. *Jur. nat.*); actus quoque faciendi mutuo consensu perficiatur necesse est. Similiter cum qui dare, vel facere promittit, alteri ad faciendum, vel dandum se obligat (§. 363. part. 3. *Jur. nat.*); ad dandum vero, vel faciendum nemo sese alteri perfecte obligare possit nisi mutuo consensu (§. 357. part. 3. *Jur. nat.*); promissio etiam de dando vel faciundo facta mutuo consensu perficitur. Patet itaque actum omnem aliis utilem mutuo consensu perfici.

Ostenditur etiam hoc modo. Homines naturaliter sibi invicem obligantur ad dandum & faciendum, prouti unusquisque indiget re, vel opera alterius (§. 124. part. 3. *Jur. nat.*), obligatio vero hæc non nisi imperfecta est (§. 354. part. 3. *Jur. nat.*), consequenter nemo alterum ad dandum, vel faciendum nolentem compellere potest (§. 238. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quando igitur vis, alterum dare, vel facere, necesse est, ut ipse etiam velit. Similiter si tibi dare, vel facere volo, tuo iudicio permittendum, utrum velis, an nolis me tibi dare, vel facere (§. 156. part. 1. *Jur. nat.*). In utroque igitur casu actus dandi, vel faciendi perfici nequit, nisi mutuo consensu sufficienter declarato (§. 658. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum actus omnis aliis utilis vel in dando, vel in faciundo consistat (§. 1.); omnis actus aliis utilis mutuo consensu perficitur.

Quod si systema integrum Juris naturæ proficiat, immo alii plures adhuc casus particulares eodem modo demonstraverint, quo nos ea demonstramus, quæ proponimus, multa istiusmodi principia generalia, immo hisce adhuc generaliora invenire dabitur, ad quæ cetera per modum corollariorum revocabuntur: quod proderit ad doctrinam Juris Naturæ facilius memoria retinendam, etiam propterea non superflue existimari debeant

debeant demonstrationes particulares, cum non modo plus habeant claritatis, qualis præsertim in veritatibus ad Philosophiam practicam spectantibus requiritur, ut assensus extorqueatur, verum etiam veritates particulares ad universales manu ducant multoque facilius sit has invenire, ubi illæ fuerint detectæ, quam his ignoratis, immo subinde circa universales cespitabit, qui particulares nondum comprehendit. Eadem de causa in Algebra, quam tyronum gratia conscripsimus, eorum utilitati unice consulturi, solutiones particulares prætulimus generalibus, quas facile dare poteramus, si nostri potius, quam ipsorum rationem habere voluissemus. Meum non est ad ostentationem scribere; sed dociles ad solidam rerum cognitionem perducere, qui non mihi vivo, sed aliis. Experientia quoque docet, me finem mihi propositum hæcenus fuisse consecutum.

## §. 164.

*An donatio in literis facta valida sit.*

*Si donatio per epistolam fiat, & in epistola acceptetur, valida* Ostenditur eodem prorsus modo, quo demonstravimus, promissionem in literis factam & in literis acceptatam validam esse (§. 711. part. 3. Jur. nat.).

## §. 165.

*An omnis actus aliis u- consensu per literas declarato. Etenim omnis actus aliis utilis per epistolas perfici possit.*

Immo in genere *omnis actus aliis utilis validus, mutuo consensu per literas declarato.* Etenim omnis actus aliis utilis mutuo consensu perficitur (§. 163.). Quamobrem cum perfici inde sit, utrum verbis ore prolatis, an scriptis consensus declaretur; omnis actus aliis utilis validus esse debet, mutuo consensu per literas declarato.

Hinc inferri poterat per modum corollarii propositio non minus præcedens, quam altera de validitate promissionis in literis facta & acceptata (§. 711. part. 3. Jur. nat.). Immo patet ad multos actus alios propositionem præsentem extendi.

## §. 166.

*Item si unus*

*omnis actus aliis utilis validus, mutuo consensu ab uno per*

*De Actibus mere beneficiis in praesens absolutis. 133.*

*per epistolam, ab altero viva voce declarato. Patet eodem prorsus modo, quo propositio praecedens.* *per epistolam, alter*

Nihil nimirum refert, num alter ex intervallo consensum *viva voce* suum declarat, modo donec hoc fiat, qui prior eandem *consensum* declaravit, sententiam suam non mutet, quod ipsi permittendum, *declaret.* quamdiu alter consensum suum nondum declaravit (§. 377-357. *part. 3. Jur. nat.*).

§ 167.

Quoniam actus aliis utilis omnis validus, si mutuis *Idem valeo* consensus ab altero viva voce, ab altero autem per episto- *de donatio-* lam declaretur (§. 166.), donatio autem actus aliis utilis est *ne.* (§. 48.1.); *donatio etiam valida, si donator animum donandi de presenti viva voce declaret, donatarius autem per epistolam eandem acceptet & contra.*

Fieri etiam potest ut donatarius donum petat viva voce, & donator per epistolam donandi animum declaret, vel in donationem consentiat, vel ut petitio fiat per literas, donatio vero viva voce. Casus enim hi omnes sub principio generali continentur (§. 166.).

§ 168.

*In omni actu mere liberali seu benefico acceptatio praesumi-* *In quibus-* *nam actibus*  
*re liberalis, seu benefico, ex eo unstantummodo utilitatem acceptatio*  
tur, si nulla prostant rationes in contrarium. Si enim actus me- *presumatur.*  
re liberalis, seu benefico, ex eo unstantummodo utilitatem *acceptatio*  
percipit, alter vero vicissim nihil recipit (§. 3.), consequen- *presumatur.*  
ter cum omnis actus aliis utilis vel in dando, vel in faciendo  
consistat (§. 11.), alter rem, quam ipsi te dare velle dicis,  
(§. 18.). Unde porro eodem modo inferitur, in omni actu  
mere liberali, seu benefico, acceptationem praesumi, si nulla  
prostant rationes in contrarium, quo idem de promissione  
mere liberali evicimus (§. 714. *part. 3. Jur. nat.*).

§ 169.

§. 169.

*Quando ac-  
ceptatio in  
donatione  
presumatur.*

Quoniam donatio actus mere beneficis (§. 48.); si nempe sine ullo onere aut pacto adjecto fiat, quemadmodum supponitur, quando donationis simpliciter mentio fit; in donatione sine ullo onere, aut pacto adjecto facta, acceptatio presumitur, si nulla prostant rationes in contrarium.

Fortior est presumptio, si adsint rationes, quae pro acceptatione militent: id quod nemo in dubium vocabit, qui & presumptionis (§. 244. part. 2. Jur. nat.) & probabilioris notionem distinctam habuerit (§. 378. Log.).

§. 170.

*Num accep-  
tatio inno-  
tum valet,  
sefcere debe-  
at donatori,  
quando acceptatam  
intellexerit;  
non ante ea  
valet, quam  
acceptatio  
ipsi innotuerit.*

Si donator velit, ut valeat donatio, si acceptetur; ea statim valet, quamprimum acceptata fuit, quamvis acceptatio nondum innotuerit donatori: at si donator velit, donationem valere, nisi at donatori, quando acceptatam intellexerit; non ante ea valet, quam acceptatio ipsi innotuerit. In casu dubio prius semper presumitur. Quoniam enim a donantis unice voluntate pendet, sub qua lege donare velit (§. 130.); dubium non est, quin etiam donare possit sub hac lege, ne valeat donatio, nisi quando intellexerit acceptatam. Quamobrem cum acceptatione donatarius non plus juris ab altero acquirere possit, quam in eum transferre voluit donator (§. 382. part. 3. Jur. nat.); si donator velit, ut valeat donatio, quamprimum acceptetur, ea statim valet, quamprimum acceptata fuit, quamvis donatori non innotuerit acceptatio, quod si vero idem nolit, donationem pro valida haberi, antequam acceptatam intellexerit, nec ea ante valet, quam acceptatio donatori innotuerit. *Quod erat primum & secundum.*

Enimvero quoniam donator vult, ut donatio acceptetur, alias enim non donaret; si nullo modo patet, cur voluerit, ne ante valeat donatio, quam acceptatio ipsi innotuerit, velle

velle utique intelligitur, ut donatio, quæ in se statim absolvitur, quamprimum donans animum donandi de præsentis & donatarius animum acceptandi sufficienter declarat (§. 59.), statim valeat, quamprimum acceptata fuit, quamvis acceptatio nondum innotuerit donatori. In casu itaque dubio hoc semper præsumitur. *Quod erat tertium.*

Idem ostendimus de promissione (§. 715. *part. 3. Jur. nat.*), unde inferri poterat per modum corollarii pars prima & secunda propositionis præsentis vi identitatis donationis & adimpletionis promissionis donandi (§. 77.). Quoniam tamen nonnullis illatio obscurior videri poterat, consultius visum est propositionem præsentem independentem a promissione demonstrari. Ceterum quod de præsumptione voluntatis donatoris quoad validitatem donationis hic addidimus, idem quoque de voluntate promissoris, ut valeat promissio, intelligendum, quippe quod eodem modo inferitur (§. 362. 365. *part. 3. Jur. nat.*).

§. 171.

*Si donator velit, ut valeat donatio, si acceptata fuerit, ac Quando interea moriatur, antequam acceptatio ipsi innotuerit; donatio va- morte dona- let. Quodsi vero donator velit, donationem non ante validam esse, toris donatio quam ubi acceptatam intellexerit, ac interea moriatur, antequam non fiat va- acceptatio ipsi innotuerit, donatio non valet. Idem etiam obtinet, lida, si donator moriatur, antequam donatio acceptata fuerit, nisi contra- rium se velle sufficienter indicaverit, aut adsint rationes, ob quas id voluisse præsumitur. Etenim si donator velit, ut valeat do- natio, quamprimum acceptata fuerit, eadem valet, etiamsi acceptatio ipsi non innotuerit (§. 170.). Quamobrem si moriatur donator, antequam ipsi innotescere potuerit, do- nationem fuisse acceptatam, cum facta acceptatione dona- tore adhuc vivo donatio fuerit absoluta (§. 59.), adeoque res donatarii jam sit penes donatorem morientem (§. 60.); mors ejus minime obstat, quo minus valeat donatio. Valet (Wolffii Jur. Nat. Pars IV.) O ita-*

itaque, si donator velit, ut valeat, si acceptata fuerit, ac interea moriatur, antequam acceptatio, ipso nimirum adhuc vivo facta, eidem innotescere potuerit. *Quod erat primum.*

Quodsi donator velit, donationem non ante validam esse, quam ubi acceptatam intellexerit, non ante valet, quam ubi acceptatio ipsi innotuerit (§. 170.). Quamobrem si moriatur, antequam acceptatam intellexerit, ut valida fiat, impossibile est. Quodsi ergo donator moriatur, antequam donationem acceptatam intellexerit, donatio sub hac conditione facta, ne ante valeat, quam acceptatio donanti innotuerit, non valet. *Quod erat secundum.*

Quoniam donatio non ante valida, quam ubi acceptata fuerit (§. 58.), si donator moriatur ante acceptationem, res donanda adhuc morientis est. Quamobrem cum mortuus nullius rei dominium in alterum transferre possit; nec fieri potest, ut idem a mortuo acquirat donatarius. Quodsi ergo donator moriatur, antequam accepta fuerit donatio, ea valere nequit. *Quod erat tertium.*

Enimvero si donator expresse voluerit, donationem valere, etiamsi post mortem suam eam demum acceptari contingat, cum in donatione sequenda sit voluntas donantis (§. 130.), quin in hoc casu valeat donatio, etiamsi ante acceptationem mori contingat donatorem, dubitandum non est. *Quod erat quartum.*

Denique cum voluntas præsumta æquipolleat expressæ, quamdiu contrarium probari nequit (§. 247. part. 2. *Jur. nat.*), quando autem donator expresse vult, donationem valere debere, etiamsi eam se mortuo demum acceptari contingat, eadem post mortem ipsius demum acceptata valeat, *per demonstrata num. 4.* si fuerint rationes, ob quas voluisse præsumitur donator, ut donatio sit valida, etiamsi se mortuo demum eam acceptari contingat, valere utique eadem debet. *Quod erat quintum.*

Primum,

Primum, secundum & tertium demonstravimus etiam de promissione (§. 716. *part. 3. Jur. nat.*); sed tertium & quartum de eadem etiam verum est, cum a promittentis unice voluntate pendeat, sub qua lege promittere velit (§. 361. 12. *part. 3. Jur. nat.*). Nimirum si donator velit, ut valeat donatio, etiam si se mortuo eam demum acceptari contingat, sub hac conditione facta intelligitur, ut valeat, si acceptetur five se vivo, five se mortuo. Quamobrem conditio, sub qua donatio facta, existit, etiam si demum post mortem donatoris acceptetur, cum donator hoc in casu jus revocandi donationem ante acceptationem sibi adimerit (§. 87.). Nullum adeo dubium esse potest, quin subsistat, acceptatione post mortem demum donatoris facta. Et idem demonstratum de promissione (§. 717. *part. 3. Jur. nat.*): relegenda hic sunt, qui de eadem annotavimus (*loc. cit.*),

§. 172.

Quoniam donatio valet, etiam si donator moriatur, *Quid prasumatur* antequam eam acceptatam intellexerit, si facta sub hac conditione, ut valeat, si acceptetur (§. 171.), in casu autem *donans modubio* sub hac conditione facta intelligitur (§. 170.); *in casu riatum, antedubio donatio valet, etiam si donator moriatur, antequam eam acceptatam intellexerit.*

Nimirum in se validitas donationis dependet ab acceptatione, *pratum in-* ne, minime autem ab acceptationis notitia (§. 59.). Quamobrem *tellegerit.* rem ordinarium non est, ut demum valeat, ubi donator donationem acceptatam intellexerit, sed necesse est, ut hanc legem dicat donator (§. 130.). Ordinarium adeo prasumitur, & ideo in casu dubio subsistere donatio intelligitur, etiam si donatori morte prasento acceptatio innotescere non potuerit.

§. 173.

*In omni actu mere beneficio acceptatio prasumitur, si nulla prostant rationes in contrarium; in oneroso non isem, nisi ad-* *Quando ac-*  
*ceptatio fuerint*



*in actibus  
aliis utili-  
bus præsu-  
matur.*

*fuerint rationes in contrarium evidentes.* Quoniam ex actu mere benefico unus tantummodo percipit utilitatem quandam, alter vero nihil vicissim recipit (§. 3.), nec ulla eidem adhæret obligatio perfecta (§. 4.); secus vero se res habet in actu oneroso (§. 513. part. 3. *Jur. nat.*), & actu benefico obligatorio (§. 5.); hinc porro eodem modo infertur, in actu omni mere benefico acceptationem præsumi, si nullæ prostant rationes in contrarium, in oneroso non item, nisi adfuerint rationes evidentes in contrarium, quo idem de promissione mere liberali & onerosa ostendimus (§. 714. part. 3. *Jur. nat.*).

Nimirum promissio mere liberalis, seu benefica, actus mere beneficus est, & promissio non mere liberalis, seu onerosa est actus vel beneficus obligatorius, vel onerosus, cum definitio promissionis mere liberalis & onerosæ non differat a definitione actus mere liberalis & onerosi, vel benefici obligatorii, quatenus ea vel mere liberalis, vel onerosa est (§. 713. part. 2. *Jur. nat.*), definitione nimirum actus mere benefici & onerosi seu obligatorii in genere ad promissionem applicata. Quod adeo demonstratum fuit de promissione in specie (§. 714. part. 3. *Jur. nat.*), re vera ostenditur vi definitionis actus mere benefici & onerosi in genere.

§. 174.

*Quando hoc  
fiat in do-  
natione.*

Quoniam donatio sine pacto adjecto, aut sub nulla lege facta, actus mere beneficus est (§. 48.), in onerosum vero ex parte degenerat, si pactum quoddam eidem accedat, aut si sub certa quadam lege fiat, ut hinc nascatur aliqua accipientis obligatio, quemadmodum ex anterioribus intelligitur, in omni autem actu mere benefico acceptatio præsumitur, si nullæ prostant rationes in contrarium, in oneroso non item, nisi adfuerint rationes evidentes in contrarium (§. 173.); *in donatione simpliciter facta acceptatio præsumitur, in ea autem, qua pactum adjectum habet, seu sub certa lege fit, non item, nisi prostant rationes evidentes in contrarium.*

Ufus

Ufus est hujus principii in præsumendo, quando dubium, utrum donator voluerit acceptationem valere, quamprimum acceptata fuerit, an vero eam tunc demum valere maluerit, ubi acceptatam intellexerit, quemadmodum idem jam ostendimus de promissione (§. 718. *U seqq. part. 3. Jur. nat.*), ut adeo de promissione demonstrata etiam ad donationem sint transferenda. Ufus etiam in aliis. Nemo autem miretur promissionem & donationem in adeo multis convenire: sunt enim actus, qui nonnisi tempore differunt, cum, quod donator statim dat (§. 59.), id promissor se daturum declarat & ad dandum se obliget (§. 361. 363. *part. 3. Jur. nat.*). Quamdiu adeo nulla differentia hinc oritur, utrum actus dandi in præsens absolvatur, an in futurum promineat; promissio & donatio habentur pro uno actu, & quod de uno horum actuum demonstratur de utroque valet, immo in genere ex notionibus generalibus utrique convenientibus demonstrari potest, & ad utrumque applicari, quod in genere demonstratum. Patent singula, quæ diximus, ex tractatione nostra, & talia subinde non utiliter a nobis moneri existimamus, ut aliorum excitemus attentionem, quibus ars inveniendi curæ cordique est, quam certis legibus adstringere nec dum vacat, nec utiliter fieri potest, quamdiu opus, quod aggressi sumus, non fuerit absolutum.

§. 175.

*Si tabellarius moritur & alius epistolam, in qua fit donatio, ad donatarium perfert; donatio valide acceptatur, nec, si inter tabellarium vivos facta, revocari potest.* Acceptationem esse validam in hypothese propositionis præsentis eodem modo patet, quo donationis idem in eadem hypothese de promissione ostendimus (§. 732. *per epistolam facta part. 3. Jur. nat.*). *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam donatio inter vivos facta post acceptationem revocari nequit (§. 89. 148.); acceptatio autem valet, si tabellarius moritur & alius epistolam, in qua fit donatio, ad donatarium perfert *per demonstrata*; donatio

valide acceptatur, nec, si inter vivos facta, revocari potest.  
*Quod erat alterum.*

Animo hic recolenda sunt, quæ de casu promissionis per epistolam factæ & mortuo tabellario acceptatæ annotavimus (not. §. 732. part. 3. Jur. nat.).

§. 176.

*An donatio revocari possit epistola ad donatarium perlata.* Donatio revocari potest, antequam epistola, in qua fit, ad donatarium perferatur. Antequam enim epistola, in qua animus donandi declarat donator, ad donatarium perferatur, donatio utpote nondum facta acceptari nequit, quod per se patet. Quoniam itaque donatio revocari potest, quandiu accepta non est (§. 89.); donatio quoque revocari potest, antequam epistola, in qua fit, ad donatarium perferatur.

Non est quod excipias, donatorem in epistola animum donandi jam declarasse, adeoque cum eandem scriberet ex parte ipsius donationem jam fuisse perfectam, consequenter validitatem donationis non amplius a voluntate donantis, sed donarii pendere, qui num eandem acceptaturus sit expectandum esse. Si donationis acceptatio præsumatur (§. 174.), illam pro acceptata tamdiu habendam esse, donec contrarium constiterit (§. 147. part. 2. Jur. nat.). Etenim hoc dubium nullum esse patet ex demonstratione de donatione ante acceptationem revocabili (§. 89.). Objectio nimirum contrariatur juri mutandi voluntatem unicuique naturaliter competenti, quamdiu mutatio non fit contra jus alterius (§. 377. part. 3. Jur. nat.); consequenter juri libertatis unicuique natura competenti (§. 146. part. 1. Jur. nat.), quemadmodum ex illius demonstratione patet. Ante acceptationem donatario jus nullum quæsitum, quod eidem auferretur (§. 58.). Ante acceptationem adeo nulla ei fit revocando donationem injuria (§. 859. part. 1. Jur. nat.). Nec obstat, donatarium, si præsens fuisset, cum epistolam scriberet donator, ut animum donandi viva voce eidem declarare potuisset, donationem statim acceptaturum fuisse, neque adeo moram, quam causatur absentia donatoris, eidem

eidem imputandam esse (§. 640. *part. 3. Jur. nat.*): neque enim hoc tollit jus donatoris, nec donatario quicquam juris confert, quippe cum jus omne, quod ex donatione habere potest, nonnisi acceptatione acquirere valeat (§. 58. 130.). Neque etiam est ut dicas donationem pro tacite accepta habendam esse, quamprimum epistola scripta & tabellario tradita fuit. Tacita enim acceptatio absolvitur voluntate tacita (§. 2. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque supponit actum quendam, sive positivum, sive negativum donatarii agere, adeoque acceptare valentis (§. 3. *part. 3. Jur. nat.*), qualem hic non adesse nemo non videt.

§. 177.

Quoniam *donatio* revocari potest, antequam epistola *Etiams mor-* ad donatarium defertur (§. 176.); ea etiam *morituo tabella-* suo tabellario *revocari potest, antequam epistola ab alio ad donatarium perfe-* *riatur.*

Tabellarius ad ipsum actum donationis perficiendum nihil confert, quippe cuius validitas a voluntate donantis & donatarii tota pendet (§. 130.), voluntas autem donantis donatario significatur non per tabellarium, sed per epistolam. In toto adeo negotio tabellarii nulla habetur ratio, cum perinde sit per quemnam voluntas donantis donatario innotescat in epistola declarata; modo ex epistola eidem innotescat, quippe quae continet verba donantis donationem significantia, nec is alia voluntatis suae signa elegit. Ex his autem solis colligitur, quidnam contra eum pro vero habendum (§. 427. *part. 3. Jur. nat.*).

§. 178.

*Si ex relatione alterius tibi innotuerit donatio per epi-* Num valeat *stolam facta, & tu, antequam eandem acceperis, donationem acceptatio* *acceptes; acceptatio non valet, consequenter ea non obstante donationis* *revocari adhuc potest donatio, epistola ad te jam perlata, si in facta, ante-* *illa acquiescas, nec eam renoves.* Etenim cum donator ve- *quam episto-* *lit*

*lam acce-  
ris.*

lit epistolam esse interpretem animi sui seu voluntatis, a qua unice pendet, utrum tibi quid donare velit, nec ne, & quomodo, seu sub qua lege donare velit (§. 130.), adeoque contra eum pro vero haberi nequit, nisi quod verbis in epistola scriptis continetur (§. 427. part. 3. *Jur. nat.*); donator animum suum donandi tibi non ante declarasse intelligitur, quam lecta epistola, consequenter dici nequit, hoc fuisse factum, si ex relatione alterius argumentum epistolæ tibi innotuerit. Quamobrem cum donatio nondum facta acceptari nequeat (§. 2. part. 3. *Jur. nat.*); nec valida esse potest acceptatio facta, antequam epistolam ipsam acceperis, etsi tibi ex relatione alterius innotuerit ejus argumentum, consequenter cum ante acceptationem revocari possit donatio (§. 89.), nec ob stare potest acceptatio ista, quo minus revocetur. *Quod erat primum & secundum.*

Quoniam acceptatio ante epistolam acceptam facta nulla est *per demonstrata*; si eadem accepta in ista acquiescas, perinde omnino est, ac si donatio nondum acceptata fuisset. Quamobrem cum ante acceptationem revocari possit donatio (§. 89.); revocari ea adhuc poterit, si in acceptatione ante epistolam facta acquiescas. *Quod erat tertium.*

Denique si epistola accepta acceptationem, antequam illam accepisses, factam renoves, hoc est, denuo eandem acceptes, acceptatio prior in actu donationis non attendenda *per demonstrata* posteriorem in se validam (§. 59.) invalidam efficere nequit. Manet igitur valida. *Quod erat quartum.*

Nimirum quod non recte feceras, nunc recte facis, ac perinde est, ac si ante epistolam nulla facta fuisset acceptatio. Poreramus equidem quæ hic demonstrantur vi identitatis actus donandi & adimpletionis promissionis donandi (§. 78.) inferre ex iis, quæ de promissione in hypothesi simili demonstravi-

*De Actibus mere beneficiis in præsentibus absolutis. 143*

vimus (§. 735. 739. part. 3. Jur. nat.); cum tamen idem clarius pateat per demonstrationem particularem, quam dedimus, consultius visum fuit eam hic apponere.

§. 179.

*Si a me petieris, ut tibi quid donem, & ego in literis respondeo me tibi donare; donatio valida est, etiamsi litera demum post mortem meam ad te perferantur: revocari tamen potest, quamdiu epistola ad te non perlata fuerit. Etenim si tu a me petis, ut tibi quid donem, acceptatio præcedit (§. 10. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem si per epistolam me tibi id donare respondeo, voluntatem meam donandi tibi declaro, & tibi declarata intelligitur, quamprimum eam acceperis. Quoniam itaque donatio valet, si donans animum donandi de præsentibus & donatarius animum acceptandi sufficienter declarat (§. 59.), cum quam vivus declaravi voluntatem non mutaverim, antequam epistola ad te perveniret; quin valida esse debeat donatio, etiamsi epistola demum me mortuo ad te perferatur, dubitandum non est. Quod erat unum.*

Enimvero cum voluntas mea non ante tibi declarata intelligi possit, quam epistolam acceperis, a te vero acceptata non ante dici queat, quam ubi petenti innotuerit responsum (§. 10. part. 2. Jur. nat.); ante epistolam ad te perlata minime perficitur donatio (§. 59.). Quamobrem cum libera sit voluntatis mutatio, quamdiu nil sit contra jus alterius (§. 377. part. 3. Jur. nat.); quin donationem revocare liceat, antequam epistola ad donarium perferatur, dubitandum non est. Quod erat alterum.

Idem demonstravimus de promissione (§. 738. part. 3. Jur. nat.), & quæ ibidem annotavimus, hic quoque locum habeat.

§. 180.

*Si donum tibi misso, donationem revocare licet, antequam* *Quando do-*  
*(Wolffii Jur. Nat. Pars IV.)* *P* *tibi natio revo-*

*cari possit,  
si donum  
mittatur.*

*tibi traditum fuerit.* Etenim si donum tibi mitto, minister donandi & rem tibi tradere, & quod a me tibi donetur meo nomine significare debet. Quamdiu igitur hoc factum non est, donationem non acceptasti. Enimvero ante acceptationem donatio semper revocari potest (§. 89.). Quamobrem eandem quoque revocare licet, si donum tibi mittam, antequam tibi traditum fuerit.

Nimirum potest revocatio fieri per alium, vel per epistolam, antequam minister donandi donum tradiderit & donationem significaverit.

§. 181.

*Quando in-  
scio ministro  
quid donaverim,  
ipso in scio  
revocari potest.  
Etenim in hoc  
casu significatio  
donationis per  
ministram æquipo-  
llet epistolæ, qua  
tibi fit donatio:  
id quod uberius  
patet per ea, quæ  
alibi annotavimus  
(not. §. 739. part. 3.  
Jur. nat.). Quamobrem  
cum donatio  
revocari possit,  
antequam epistola  
ad te perferatur,  
etiamsi postea ad  
eundem perferatur  
(§. 176. 177.); eadem  
quoque in scio  
ministro revocari  
potest, si is tantum-  
modo significare  
debet, quod tibi  
quid donaverim.*

*Si minister tibi tantum modo significare debet, quod tibi*

Notanda hic sunt, quæ in casu simili de promissione annotavimus (not. §. 740. part. 3. Jur. nat.).

§. 182.

*Etiam si rem  
tradendam  
accepit.*

Quoniam ministro in scio revocare licet donationem, antequam eam significavit, si tantummodo electus est ut significet (§. 181.), nec valere potest donatio, si facta revocatione minister tibi rem donandam tradit & quod a me tibi donetur, significet, consequenter donatarius obligatur ad eam non accipiendam & si hoc fecerit, ad eam restituendam.

Nimirum in hoc casu donatio nulla est, ut pote revocata (§. 87. 181.). Res igitur, quam tibi tanquam donatam minister trade-

trade-

tradere debet, manet mea, consequenter si eam tibi tradere vult, rem meam tradere vult, quam accipiendi tibi jus nullum est, & si actu tradit, & tu eandem accipis, rem meam accipis, quae cum jam sit apud te, eam mihi restituere teneris (§. 467. part. 2. *Jur. nat.*).

§. 183.

*Si minister electus est, ut ipse dones, donatio ipso inficit re-* Quando invocari nequit: *Ubi revocatio facta ipse non annotaverit, donatio scio ministro ab eo facta, non obstante revocatione, valida est, sive rem statim revocari ne-* tradiderit, sive non tradiderit. Ostenditur eodem modo, quo *queat.* idem de promissione demonstravimus (§. 743. part. 3. *Jur. nat.*).

Relegenda etiam hic sunt, quae de promissione in casu simili annotavimus (not §. cit.).

§. 184.

*Si minister moritur, antequam alteri suo nomine donare, An mortuo vel donationem a se factam significare voluerit, donationem revoca-* ministro *do-* re licet. Quoniam donatio revocari potest tam ante accepta- *natio revo-* tionem (§. 89.), quam epistola, in qua fit donatio, nondum *cari possit.* ad donatarium perlata (§. 176.); utrumque eodem modo ostenditur, quo idem de promissione demonstravimus (§. 739. part. 3. *Jur. nat.*). Immo cum de donatione etiam intelligenda veniant, quae de promissione qua adimplenda demonstrata sunt (§. 78); cum idem, quod de ministro donandi asseritur, demonstratum fuerit de ministro promittendi (§. 739. part. 3. *Jur. nat.*), de illo quoque accipiendum.

§. 485.

*Si donator moritur, antequam qui electus est minister, ut An post mor-* suo nomine donet; *donatio post mortem facta invalida est, nisi eam rem donato-* valere debere voluerit donator, etiamsi ipsum mori contingat, ante- *ris donatio a* quam minister donationem perficiat. Prius ostenditur eodem ministro modo, quo idem de promissione demonstravimus (§. 745. *valide pat.*



*part. 3. Jur. nat.*); & quod de promissione demonstratum, ad donationem recte applicatur (§. 78.). *Quod erat unum.*

Quoniam vero a voluntate donatoris unice pendet, quomodo donare (§. 130.), & quantum juris in ministrum conferre velit (§. 724. *part. 3. Jur. nat.*); dubium non est, quin donator etiam per ministrum ita donare possit, ut valeat donatio, etiamsi se interea mori contingat, antequam minister suo nomine donet. Valida igitur est donatio, etiamsi a ministro post mortem donatoris fiat, siquidem ita voluit donator. *Quod erat alterum.*

Posterius etiam valet de promissione, cum etiam a voluntate promissoris pendeat, quomodo promittere velit (§. 386. *part. 3. Jur. nat.*), & quantum juris in ministrum promittendi conferre velit (§. 724. *part. 3. Jur. nat.*). Etsi enim jus in ministrum collatum extingvatur morte ejus, qui contulit (§. 744. *part. 3. Jur. nat.*); cum tamen juri huic renunciare possis (§. 106. *part. 3. Jur. nat.*), jus in ministrum collatum morte tua extingui etiam nequit, si id volueris.

§. 186.

*Quid juris;* *Si donator ministro promittit, quod donationem revocare si in ministrum collatum jus revocabile.* *nolit, eam non nisi hujus consensu revocare potest, & post mortem donatoris a ministro facta vel donatario significata donatio valida est.* Quoniam enim promissor perfecte sese obligat promissario (§. 363. *part. 3. Jur. nat.*), si donator ministro promittit, quod donationem revocare nolit, ad eam non revocandam ipsi obligatur. Cumque jus ministro acquisitum invito auferri minime possit (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*); ipso dissentiente donationem revocare nequit donator. *Quod erat primum.*

Enimvero quoniam donatio nondum perfecta, antequam a ministro facta, vel significata & a donatario acceptata fuerit (§. 58. 59.); antequam hoc fiat, nullum jus acquisitum

*De Actibus iure beneficis in praesens absolutis. 147*

est a donatio. Cumque adeo ius suum remittere possit minister (§. 117. part. 3. Jur. nat.), quo stante donatio irrevocabilis erat; quin eodem consentiente revocari possit donatio dubitandum non est (§. 95. part. 3. Jur. nat.). *Quod erat sciendum.*

Quia denique ius donandi vel donationem significandi irrevocabile in ministrum contulit donator per hypothese quod quo minus facere potuerit, dubio caret (§. 724. part. 3. Jur. nat.); eo ipso is voluisse intelligitur, ut valeat donatio; etiamsi interea se mori contingat, donec minister eandem per fecerit, aut significaverit donatario. Quamobrem cum in donatione sequenda sit voluntas donatoris (§. 130.), nec ius in ministrum collatum morte donatoris extinguitur. Donatio igitur ab eodem post mortem donatoris facta, vel significata valida est. *Quod erat tertium.*

Idem etiam valet de promissione per ministrum facta, vel significata in hypothese propositionis praesentis. Non obstat obiectio, quod ius in ministrum collatum morte conferentis extinguitur: eam enim jam removimus (not. §. 185.).

§. 187.

*Si donatarius moritur, antequam donatio per ministrum facta, vel significata; ius ministri extinguitur.* Ostenditur eodem donarii modo, quo idem de ministro promittendi demonstravimus ius ministri (§. 747. part. 3. Jur. nat.). *extinguitur.*

Relegenda etiam hic sunt, quae de ministro promittendi in eodem casu annotavimus (not. 747. part. 3. Jur. nat.).

§. 188.

*Si minister rem, quam tibi donare debet, alii donet; donatio non valet.* Etenim cum a donatoris voluntate unice per ministro fiat donatio a deat, quantum juris in ministrum conferre velit (§. 724. part. ministro facta 3. Jur. nat.); omne ius ministri metiendum est ex voluntate etiam alii, donan- quam cui debebat.

donantis qui idem in ipsum contulit. Quamobrem cum in eum contulerit jus rem tibi donandi, non alii; eandem quoque non nisi tibi donare potest. Quodsi ergo alii donet, donatio nullo fit jure, consequenter nec valet.

Ostenditur etiam hoc modo. Cum res, quam minister tibi donare debet, non sit ipsius, sed donantis; si is eam alii donet, rem alienam ipsi donat. Enimvero rem alienam alteri donare non possumus (§. 97.), consequenter donatio ejus invalida. Invalida igitur etiam est donatio, si minister rem, quam tibi donare debet, alii donet.

§. 189.

*An donator  
sibi adimere  
possit jus do-  
nationem  
ante accep-  
tationem re-  
vocandi.*

*Donator sibi adimere potest jus donationem ante acceptationem revocandi.* Competit donatori jus donationem ante acceptationem revocandi (§. 89.). Enimvero a voluntate ejus unice pendet, utrum juri huic renunciare velit, nec ne (§. 106. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum renuncians se obliget, quod eodem adversus donatorem uti nolit (§. 104. part. 3. Jur. nat.); jus donationem ante acceptationem revocandi sibi adimit. Quoniam itaque naturaliter homo juri suo quaesito renunciare potest (§. 118. part. 3. Jur. nat.); quin donator sibi adimere possit jus donationem ante acceptationem revocandi, dubitandum non est.

Ostenditur etiam hoc modo. A donatoris voluntate unice pendet, sub qua lege donare velit (§. 130.). Quamobrem donare etiam potest sub hac lege, ut donatio ante acceptationem revocari non possit. Quodsi vero hoc facit, sibi adimit jus donationem ante acceptationem revocandi (§. 89.). Jus igitur donationem revocandi ante acceptationem sibi adimere potest.

Pendet jus donationem ante acceptationem revocandi a jure mutandi voluntatem, quamdiu mutatio non fit contra jus alie-

nus, quemadmodum ex ejus demonstratione intelligitur (§. 89.), & a dominio, cum donatio sit domini translatio (§. 48.). Qui ergo sibi adimit jus donationem ante acceptationem revocandi, is donatario se obligat ad non aliter de re sua disponendum, quam nunc ipsi videtur sub hac conditione, nisi eidem aliter videatur, ut adeo voluntatem suam ea in re dependentem faciat a voluntate donatarii; quatenus jam hujus solius est statuerere, utrum subsistere debeat donatio, nec ne. Exemplum tale esse potest. Ego tibi dono, concessio spatio deliberandi, num donationem acceptare velis: promitto autem me, antequam de acceptatione tua constet, donationem revocare nolle. Cum promissa sint servanda (§. 431. part. 3. Jur. nat.); nec tibi jus est donationem revocandi, cum mihi expectandum sit, quid tu sis facturus (§. 430. part. 3. Jur. nat.), validitate donationis in arbitrium tuum tota collata. Ceterum hinc simul patet, nos paulo ante (§. 186.) nil supposuisse, quod moraliter non sit possibile.

§. 190.

*Si donator sibi adimit jus donationem ante acceptationem revocandi; in donatarium transfert jus non patiendi, ut eam revocet, antequam acceptandi animum declaraverit. Quando enim donator sibi adimit jus donationem ante acceptationem revocandi, hoc utique facit in gratiam donatarii, a cujus voluntate unice pendere vult, utrum donatio subsistere debeat, nec ne. Quamobrem cum temerarius actus foret hæc ademptio juris, si pati deberet donatarius, ut donatio revocaretur, antequam acceptandi animum declaraverit (§. 277. part. 3. Jur. nat.); temere autem nil sit agendum (§. 278. part. 3. Jur. nat.); necesse est ut donator sibi adimens jus donationem ante acceptationem revocandi in donatarium transferat jus non patiendi, ut eam revocet, antequam acceptandi animum declaraverit.*

Valeat

Valeat idem de promissione, quæ ante acceptationem etiam revocari potest (§. 596. part. 3. Jur. nat.).

§. 191.

*In quo proprie consistat ademptio juris donationem non revocandi ante acceptationem.*

Quoniam donator sibi adimendo jus donationem ante acceptationem revocandi in donatarium transfert jus non patiendi, ut eam revocet, antequam acceptandi animum declaraverit (§. 190.); donatario promittit, se ante acceptationem donationem revocare nolle (§. 361. part. 3. Jur. nat.).

Patet adeo ademptionem juris non revocandi ante acceptationem donationem esse promissionem ante acceptationem eam non revocandi donatario factam. Quamobrem de ea omne iudicium fieri debet ex natura promissionis.

§. 192.

*Quomodo illa fiat valida.*

Quoniam donator, dum sibi adimit jus donationem ante acceptationem revocandi, donatario promittit, se ante acceptationem illam revocare nolle (§. 191.), sine acceptatione autem obligatio promissoris valida non est, nec ex promissione jus ullum acquiritur promissario (§. 365. part. 3. Jur. nat.); nec sine acceptatione donatarii valet ademptio juris ante acceptationem donationem revocandi, nec donatario competit jus non patiendi, ne donator eam revocet, antequam suum de acceptando animum declaraverit.

Abfit ut tibi persuadeas, acceptationem donatarii esse superfluum, ubi donator jus revocandi donationem ante acceptationem sibi adimere velit. Tandiu enim ipsi permittendum, ut animum non revocandi mutet, quamdiu nil fit contra jus donatarii (§. 377. part. 3. Jur. nat.). Natura donatarius non habet jus non patiendi, ne donator animum non revocandi mutet, cum a voluntate ipsius unice pendeat, utrum juri revocandi donationem ante acceptationem, quod ipsi competit (§. 89.), renunciare velit, an nolit (§. 106. part. 3. Jur. nat.). Necesse igitur est, ut hoc jus acquirat, donatore id in ipsum transferen-

*De Actibus mere beneficis in praesens absolutis.* 191

re quod sine acceptatione fieri non intelligitur (§. 7. part. 3. *Jur. nat.*).

§. 193.

Quia donator sibi adimendo jus donationem ante acceptationem revocandi donatario promittit se eam ante donationem revocare nolle (§. 191.), promissio vero ante acceptationem revocari potest, facta autem acceptatione revocari nequit (§. 596. part. 3. *Jur. nat.*), & acceptatio fieri nequit, antequam promissio promissario innotescit (§. 2. part. 3. *Jur. nat.*); si donator per epistolam vel ministrum donet & jus donatario revocandi ante acceptationem sibi adimit, hoc non obstante donationem revocare potest, antequam epistola ad donatarium perfertur, vel minister donationem factam significat, aut donatoris nomine donat, modo in casu postremo revocatio non fiat in scio ministro (§. 183.).

*Quando jus non revocandi donationem quod sibi adimtum esse vult donator; non adimatur.*

Nimirum jus, quod tibi libere adimis, tibi quoque reddere potes, quamdiu ex ista ademptione alteri jus nullum quaesitum: id quod sine acceptatione fieri nequit, consequenter nec ante, quam ipsi innotuerit, quod jus istud tibi ademptum esse volueris. Si hoc facis, inconstantiam voluntatis prodis (§. 1062. part. 1. *Theol. nat.*), nullam vero donatario injuriam facis (§. 859. part. 1. *Jur. nat.*). Immo cum promissio non revocandi donationem ante acceptationem donatario fiat, non ministro; sine hujus consensu, immo ipso invito donatio revocari potest. Quamobrem hic casus minime confundendus cum superiori, quo donator ministro promittit, se donationem ante acceptationem revocare nolle (§. 186.). Valet nimirum hic, quod vulgo dicitur, minimam circumstantiam variare jus: quae causa maxime opus est, ut in Jure naturae propositiones omnes rite determinentur. Nostra autem methodo philosophandi facile intelligitur, propositiones rite esse determinatas, cum ex determinatione subjecti, aut, quod perinde est, ex hypothese assumpta semper procedat demonstratio.

(*Wolffii Jur. Nat. Pars IV.*)

Q

§. 194.

## §. 194.

An donatio  
per mini-  
strum accep-  
tari possit.

*Donatio per ministrum acceptata valida est.* Etenim quando minister donationem acceptat, hoc facit tuo nomine (§. 722. part. 3. *Jur. nat.*), & per eum jus tibi acquiritur (§. 723. part. 3. *Jur. nat.*), quod acceptatione acquiri potest. Quamobrem cum statim absolvatur donatio, quamprimum donans animum donandi de presenti & donatarius animum acceptandi sufficienter declarat (§. 59.); ea etiam perficitur, si per ministrum acceptatur, consequenter per eum acceptata valida est.

Idem jam offendimus de promissione (§. 748. part. 3. *Jur. nat.*). Poteramus addere propositiones generales; sed eas relictius reservamus tractationi de mandato.

## §. 195.

Donatio ab  
eo acceptata,  
qui minister  
electus non  
est, quando  
fiat irrevoca-  
bilis.

*Si absenti dono & volo, ut tu ejus nomine acceptes; donationem revocare nequeo, antequam constet, num donatarius acceptationem tuam ratam habuerit; nec tu medio illo tempore donationem remittere vales.* Quodsi volo, ut tu absentis nomine donationem acceptes, eo ipso tibi declarato me acceptationem tuam pro acceptatione donatarii habere, siquidem eam ratihabuerit donatarius (§. 427. part. 3. *Jur. nat.*), adeoque donatio conditionate facta intelligitur, si nimirum acceptationem tuam ratihabuerit donator. Quoniam itaque donatio conditionata revocari nequit, antequam certum est conditionem non extare (§. 90.); si absenti donans volo, ut tu ejus nomine acceptes, donationem revocare nequeo, antequam constet, num donatarius acceptationem tuam ratam habuerit. *Quod erat primum.*

Quoniam vero acceptationem tuam pro acceptatione donatarii habeo; acceptatione a te facta statim absolvitur donatio (§. 59.), sed sub hac conditione, si acceptationem

nem tuam ratam habuerit donatarius. Quamobrem non a tua voluntate pendet, utrum donatio subsistere debeat, nec ne, sed a ratihabitione donatarii. Tempore igitur medio, antequam nimirum constet, num donatarius acceptationem sit ratam habiturus, tu donationem remittere non vales. *Quod erat secundum.*

Nimirum acceptatione tua jam acquisitum est donatario jus conditionatum, quod ipsi invito auferre non potes (§. 336. part. 2. *Jur. nat.*), praesertim cum adimpletio conditionis a voluntate donatarii tota pendeat.

§. 196.

*Onus donationi in commodum tertii adjectum revocari potest, antequam hoc acceptatum non fuit a tertio.* Quando test, antequam hoc acceptatum non fuit a tertio. Cum enim dominium vel jus quoddam proprium transferri nequeat nisi in acceptantem (§. 7. part. 3. *Jur. nat.*), ante acceptationem jus nullum quaesitum tertio, in cuius commodum donationi adjectum jicitur onus. Quamobrem si hoc revocatur, adeoque pro non adjecto declaratur, (§. 87.); mutatio voluntatis non fit contra jus tertii. Cum igitur unicuique permittendum sit, ut voluntatem suam mutet, quamdiu nil agit contra jus alterius (§. 377. part. 3. *Jur. nat.*); donans quoque onus donationi in commodum tertii adjectum revocare potest, antequam hoc ab eo acceptatum non fuerit.

Ostendi etiam potest eodem modo, quo idem de promissione demonstravimus (§. 756. part. 3. *Jur. nat.*).

Trahenda huc sunt, quae de revocatione oneris promissioni adjecti annotavimus (not. §. 756. part. 3. *Jur. nat.*).

§. 197.

*Si tibi rem quandam dono sub hoc onere, ut eam vicissim, Num donec vel rem aliam dones tertio; ante acceptationem tertii me consentiente tuo sub hoc onere facta,*



ut alteri vi-  
cissim dones,  
rescindi pos-  
sit.

eam mihi reddere & donationem rescindere potes: sed non sine con-  
sensu meo. Quodsi enim rem quandam tibi dono sub onere  
in gratiam tertii adjecto, ego donationem revocare possum,  
antequam ab eodem fuit acceptatum (§. 196.), & quoniam  
tu jus ex donatione quasitum remittere potes, quamdiu nil  
fit contra jus tertii (§. 118. part. 3. Jur. nat.), ante accepta-  
tionem vero a tertio factam, nullum adhuc jus ab eo acqui-  
situm (§. 7. part. 3. Jur. nat.); nihil obstat, quo minus dona-  
tio rescindatur, & res donata mihi reddatur, si uterque in  
hoc consentimus. Ante acceptationem adeo tertii me con-  
sentiente eam mihi reddere & donationem rescindere potes,  
factam sub onere, ut rem, quam tibi dono, vel rem quandam  
aliam tertio dones. *Quod erat primum.*

Enimvero dum donatio fit sub hoc onere, ut eam vi-  
cissim, vel rem aliam dones tertio; dum eam acceptas, re-  
vera mihi promittis te rem eandem tertio donaturum, vel  
rem quandam aliam, de qua inter nos convenit (§. 2. 361.  
part. 3. Jur. nat.), consequenter ad hoc faciendum mihi ob-  
ligaris (§. 363. part. 3. Jur. nat.). Quoniam itaque nemo ab  
obligatione sua se ipsum liberare potest (§. 674. part. 3. Jur.  
nat.), nec rem donatam mihi absque consensu meo reddere  
ad donationem rescindere vales, si facta sub hoc onere, ut ter-  
tio eandem dones, vel rem quandam aliam, de qua inter nos  
convenit.

Donatione in hypothese propositionis presentis facta in te  
transfertur dominium restrictum certa lege, a qua recedere tibi  
integrum non est, cum non nisi juxta eandem de re donata di-  
sponere vales & mihi ad disponendum juxta eandem obliga-  
tus sis. Quamdiu adeo jus nullum tertio ex hac donatione  
quasitum, ne quid fiat contra jus tertii, quod lege naturali pro-  
hibitum (§. 910. part. 3. Jur. nat.); ego te ab obligatione tua  
liberare possum, tu vero te ipsum liberare nequis (§. 674. part.  
3. Jur. nat.).

§. 198.

*Si rem tibi donatam mihi reddere volueris, in mea voluntate positum est, utrum eam recipere velim, nec ne.* *An rem donatam recipere teneat, si alter eam reddere velit.*  
 Quando enim tibi rem dono, cum donatio datio (§. 48.), adeoque translatio domini fit (§. 675. part. 2. Jur. nat.), ea fit tua (§. 124. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem si eam mihi reddere vis eam mihi donare (§. 48.), consequenter ejus dominium in me transferre vis *per demonstrata*. Enimvero ad actualem translationem domini requiritur consensus meus (§. 9. part. 3. Jur. nat.), adeoque in mea positum est voluntate, utrum eam, quam tibi donavi, recipere velim, nec ne, si eam mihi reddere volueris.

Nova est donatio, si res donata redditur, cum quod tuum est mihi gratis dare velis (§. 48.). Quodsi ergo rem tibi donatam recipere teneor, quando eam mihi reddere vis; donatarius omnis obligatur ad donationem acceptandam: quod quam sit absurdum, nemo non agnoscit, cum acceptatio sit actus liberae voluntatis (§. 2.). Immo cogere alterum ad acceptandum repugnat libertati naturali, quae nullius voluntatem dependentem, esse vult a voluntate alterius (§. 152. part. 1. Jur. nat.). Quenadmodum vi libertatis naturalis in tua voluntate positum est, utrum donare velis, nec ne (§. 130.); ita vi ejusdem mei arbitrii est, utrum donationem acceptare velim, an nolum.

§. 199.

*Beneficium dicitur obstrudi, quod invito ac renuenti offertur.* *Beneficium quando obstrudi dicitur.*  
 Ex in genere obstrudi dicitur id, quod invito ac renuenti offertur. Renuere autem dicitur, qui verbis vel factis offerre instans declarat, se quod offertur accipere, seu acceptare nolle.

E. gr. Vis mihi dare poculum argenteum. Ego id accipere nolo. Instas, ut accipiam: ego allevero, me id non esse acceptu-

cepturum. Poculum deponis in mensa mea abiturus: ego id tibi reddo, nec ut abeas patior. Hic offerenti verbis & factis declaro, etiamsi offerre instes, me quod offers accipere nolle. Et quamvis tandem accipiam, accipio tamen invitus (§. 581. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem poculum argentum invito ac renuenti oblatum fuisse dicitur. Patrio idiomate dicimus: Et hat mirs aufgedrungen.

§. 200.

An alteri  
quid in ge-  
nere, vel et-  
iam benefi-  
cium obtru-  
dere liceat.

*Beneficium & in genere nihil alteri obtrudendum.* Quoniam natura omnis homo liber est (§. 146. part. 1. *Jur. nat.*), adeoque in agendo non dependet ab ullo alio homine nisi a seipso (§. 158. part. 1. *Jur. nat.*); uniuscujusque voluntati relinquendum, utrum quod offertur accipere velit, nec ne. Quamobrem si quis accipere non vult, immo tum verbis vel factis declarat offerre instanti, se quod offertur accipere nolle, consequenter renuit (§. 199.); quod offertur offerendum non est. Quoniam itaque obtruditur, quod invito ac renuenti offertur (§. *cit.*); nemini quid obtrudendum, consequenter nec beneficium alicui obtrudendum.

Ex demonstratione liquet, si quid alteri obtruditur, id fieri contra jus libertatis naturalis, adeoque non sine injuria (§. 859. part. 1. *Jur. nat.*): quod quamvis absolum videri possit iis, qui ex notionibus confusis judicant; absolum tamen non est, cum vi notionum distinctarum id sit manifestum. Et quamvis tandem importune instanti renuere desistat is, cui quid offerebatur; hoc ipso tamen macula, quæ adhæret actui offerentis, non deletur, immo cum invitus acceper, quod non accipere mallet (§. 581. part. 1. *Phil. pract. univ.*), in ipsum acceptationis actum injuria ista insuit, nec huc trahi potest pervulgarum illud, injuriam volenti non fieri. Aliud est precibus adducere alterum ad acceptandum, aut motivis in medium allatis eidem acceptationem persuadere, aliud vero obtrudere: id quod ideo monendum esse duximus, ne quæ diversa sunt inter se confundantur.

dantur. Neque hoc silencio prætereundum, quod, quando vulgo dicitur, beneficium nemini esse obtrudendum, non tam respici ad moralitatem intrinsicam hujus actus, quam quod beneficio indignus habeatur, qui idem acceptare renuit, cum gratis derur (§. 19.), adeoque non dans, sed accipiens utilitatem ex eo accipiat (§. 18.): id quod nonnisi inter motiva beneficium non obtrudendi locum habere potest, consequenter in Jure nature non attendendum.

§. 201.

Quoniam beneficium nemini obtrudendum, immo in *An dona ob-* genere nil obtrudendum (§. 200.), donatio vero beneficium *trudere li-* est, & res donata donum (§. 48.); *donatio* quoque seu *donum* *ceat.* *nemini obtrudi debet.*

Possunt donatario rationes esse sufficientes, cur donationem acceptare nolit, ita ut non tanquam ingratus indignus judicari queat, cui donetur. Neque semper e re donatarii est, ut rationes manifestet, ob quas donum accipere nolit. Acquiescendum igitur in ejus noluntate, si accipere recuset. Immo dantur casus, in quibus ad non acceptandum obligatur donatarius, si justitiam internam spectes. Contra jus vero libertatis naturalis ab eo exigis, ut rationem reddat, cur donationem acceptare nolit (§. 158. part. 1. *Jur. nat.*). Idem tenendum est de beneficio quocunque alio.

§. 202.

*Si quid tibi dono intuitu mortis alienæ; id mortis causa non* *An mortis* *donatur.* Etenim si quid tibi mortis causa dono, ideo dono, *causa dona-* quia moriturus sum (§. 140.), adeoque intuitu mortis meæ, *sic fit, si* non alienæ. Quamobrem si quid tibi dono intuitu mortis *quid done-* alienæ, id mortis causa non donatur. *tur intuitu*

E. gr. Dono tibi decem aureos, quod mihi nuncios mortem *mortis alte-* agnati mei, qui me heredem instituit, vel inimici mei, qui no- *rius.* cere potest. Donatio facta mortis causa dici nequit.

§. 203.

§. 203.

*Mortis causa capio quid sit.*

Hinc in Jure Romano *Mortis causa capio* dicitur acquisitio rei intuitu mortis alienæ, sed non ex bonis defuncti.

In exemplo itaque, quod modo dedimus, decem aureos mortis causa capis, quos tibi do ex bonis meis, non vero ex bonis defuncti. Non est quod excipias, posse te alteri promittere aliquid ex bonis defuncti, tumque adimpletionem promissionis consistere in donatione, quæ fit ex bonis defuncti, consequenter quod ob mortem alterius acquirit, ex bonis defuncti accipit. Etenim quando tu hæreditatem adis, bona defuncti fiunt tua, cumque non a defuncto, sed a te proficiscatur obligatio dandi; nec tu donare possis rem alienam (§. 97.), quod is accipit, ex bonis tuis a defuncto licet acquisitis accipit. Non hic questio est, a quonam bona acquisiveris, sed cujusnam ea sint, quando ex iis quid donatarius accipit.

§. 204.

*Quando donatio sit mortis causa capio.*

Quoniam quod tibi dono intuitu mortis alterius, id mortis causa non donatur (§. 202.), tu vero accipis ex bonis meis, non ex bonis defuncti, & quod a me, non a defuncto acquisis, mortis causa capis (§. 203.); *si quid tibi dono intuitu mortis alterius, acquisitio ejus mortis causa capio est.*

*Julianus* Jctus l. 15. ff. de mort. c. donat. & cap. mortis causa donationem in genere sumit pro qualibet acquisitione, intuitu mortis, sive propriæ, sive alienæ facta, ita ut & donationem mortis causa & mortis causa capionem in specie sic dictam complectatur. Vid. *Cardin. Tuschus* T. I. Concl. 661. Nobis vero consultius est visum, significationem strictiorem retinere, ut citra ambiguitatem mortis causa capio a mortis causa donatione distinguatur, præsertim cum nomine generali non habeamus opus.

§. 205.

*Qualis sit donatio in-*

*Donatio, que fit intuitu mortis alienæ, donatio simplex seu inter*

*inter vivos est, eaque conditionata, si fiat sub hac conditione ut restituatur, si alter convaluerit.* Etenim donatio intuitu mortis alienæ facta non est donatio mortis causa (§. 202.). Sed quæ donatio mortis causa non est, donatio simplex, seu inter vivos est (§. 148.). Quamobrem donatio, quæ fit intuitu mortis alienæ, donatio simplex, seu inter vivos est. *Quod erat primum.*

Cum a donantis unice voluntate pendeat, sub qua lege donare velit (§. 130.); dubio caret, quod etiam donare possit sub hac conditione, ut restituatur, si alter convaluerit. Quamobrem cum conditionata sit donatio, quæ fit sub conditione, & conditione non existente revocabiliter facta intelligitur (§. 68.); donatio sub hac conditione facta ut restituatur, si alter convaluerit, donatio inter vivos conditionata est. *Quod erat alterum.*

Difficultatem movere minime debet, quod dixerimus, donationem inter vivos irrevocabiliter fieri debere (§. 148.). Irrevocabiliter enim fieri dicitur, si non a voluntate tua pendet, ut donationem revoces, quando tibi visum fuerit; non vero si validitatem donationis suspendis ab aliquo eventu, veluti a morte aliena. Tum enim proprie loquendo, donatio revocabilis non est, cum non sit in se revocabilis, sed tantummodo revocabili æquipollet, quando conditione non existente eam non validam esse constat (§. 68.), quatenus nimirum rem recipere possumus. Aliud nimirum est, num revocatio donationis pendeat a voluntate tua, aliud num a casu quodam. In priori casu jus eam tibi revocandi, si ita visum fuerit, simpliciter reservas; in posteriori idem in casum confers, a quo & ipsum expectandum, adeoque ex parte tui initio irrevocabiliter facta. Hæc qui perpendit, ei nihil difficultatis supererit, quod dixerimus, donationem mortis causa fieri revocabiliter, donationem vero inter vivos irrevocabiliter. Vnum tamen adhuc moneri non inconsultum ducimus. Ostendimus in superioribus, si

quis donet sub hac conditione, ut, si moriatur, res donata maneat donatarii, si vero valetudini restituatur, aut periculum mortis evadat, eandem recipiat, eum mortis causa donare (§. 147.). Videtur adeo ita donans jus revocandi donationem in casum contulisse, quemadmodum in exemplo donationis sub mortis alienæ conditione facta. Enimvero si mortis causa dones, adeoque quia moriturus es (§. 140.); donationi per se inest jus ante mortem eam revocandi, siquidem visum fuerit (§. 139.), consequenter quando ita donas, ut, si moriaris, res donata maneat donatarii, si vero valetudini restituaris, aut periculum mortis evadas, eandem recipias, jus tuum tantummodo declaras, ne in controversum adduci possit. Ceterum propositionem præsentem ideo addidimus, ne mortis causa donationes cum donationibus inter vivos facile confundantur: quem in finem etiam ea subjicimus, quæ annotavimus.

## §. 206.

*Donatio remuneratoria quænam sit.*

*Donatio remuneratoria* est, quæ fit ob bene merita a donatario in donantem profecta, vel beneficia ab eo in hunc collata. *Bene autem mereri* de aliquo dicitur, qui operam dat, ut ei quomodocunque proficit, seu agit, quod ad utilitatem vel jucunditatem alterius quomodocunque facit.

Innumeri sunt actus aliis utiles ex officiis erga alios æstimandi. Hisce singulis profunus aliis & iisdem bene de ipsis meremur. Ob eos qui alteri donat, bene merita remuneratur. E. gr. Si in periculo vitæ constituto operam fers & ab eo eundem liberas; bene de eo mereris. Bene meritum remunerero, si tibi rem gratam gratis do. Et hæc datio donatio remuneratoria est. Similiter si Professor in Academia orationem dat operam, ut ad solidam scientiam auditores suos perducatur; bene de iis meretur. Quodsi eorum quis grato animo eidem offerat munus, donatio remuneratoria est. Equidem haud raro accidit, ut aliorum quoque male facta remunerentur homines, propterea quod vitio dediti, vel errore occæcati illos de se bene mereri opinantur; non tamen hinc contra donationis remuneratoriæ definitionem

peti potest objectio: etenim perverse judicantes eandem male applicant.

§. 207.

*Omnis actus, quo de aliis bene meremur, beneficium est. An bene me-*  
Qui enim bene de alio meretur operam dat, ut ei quomodo-*reride alio*  
docunque proficit, consequenter ad alterius bona quæcunque, *sis benefici-*  
sive animi, sive fortunæ, sive corporis gratis quid conferat, *um.*  
vel malum quodcunque animi, corporis, vel fortunæ avertat.  
Sed actus omnis, quo ad alterius bona quæcunque sive ani-  
mi, sive corporis, sive fortunæ gratis quid confertur, vel ma-  
lum quoddam animi, corporis ac fortunæ avertitur, benefici-  
um est (§. 21.). Actus igitur omnis, quo de aliis bene mere-  
mur, beneficium est.

Non est quod excipias, bene mereri Ministrum de Rege &  
Rep. qui omnes muneris sui partes omni assiduitate ac dexteri-  
tate adimplet. Ipsum vero hoc non facere gratis, cum salari-  
um ipsi sit constitutum, & ad omnes muneris sui partes pro vi-  
rili adimplendas fidem suam adstrinxerit. Quod adeo facit, de-  
bitum esse (§. 170. part. 1. *Phil. præct. univ.*), nec gratis fieri,  
consequenter ad beneficia referri minime posse, quippe præstan-  
da gratis (§. 19.), & imperfecte debita (§. 26.). Etenim inter  
salarium & actus ministri omnes muneris sui partes assiduitate  
ac dexterritate omni adimplentis non ea datur æqualitas, quæ  
inter mercedem & laborem in conductione & locatione opera-  
rum spectatur, ut ipsis nihil insit gratuiti, si rem penitus spe-  
ctes, & quatenus his studet minister placere Regi, adeoque vo-  
luptatem ejus intendit (§. 542. *Psych. empir.*), iidem sunt actus  
ad jucunditatem Regis facientes, & eatenus dici possunt gra-  
tuiti, cum non fiant solo intuitu mercedis, quod ad obligatio-  
nem externam adimplendam sufficiebat. Nil igitur obstat, quo-  
minus iidem inter beneficia collocentur. Tacemus alia, quibus  
idem confirmari poterat. Sane si artificis operam conducimus  
in faciendo opere, & is idem omni assiduitate ac diligentia per-



fecit, ut voluptatem inde percipiamus; verus rerum aestimator affiduitatem ac diligentiam artificis, quatenus opus ab ipso perfectum voluptatem creat, extra mercedem spectat, consequenter ad actus gratuitos refert (§. 18.), adeoque, quatenus voluptas creatur, in beneficiorum numero collocat (§. 17. 19.), etsi de nomine non cogitet. Nec obstat, quod hoc ab omnibus non agnoscat: quod enim tales sint actus, a se habent, non a iudicio aliorum, nec quod a communi loquendi usu, qui praedictis hominum opinionibus debetur, abhorret, legem rationandi fundamentalem tollit (§. 349. Log.).

## §. 208.

*An donationes remuneratoriales lege naturali praecepta.*

*Naturaliter ad donationes remuneratorias obligati sumus, siquidem eadem in potestate nostra sunt.* Etenim donatio remuneratoria fit ob bene merita a donatore in donantem profecta, adeoque ob beneficia ab illo in hunc collata (§. 206. 207), consequenter in reddendo beneficio consistit (§. 32.). Sed naturaliter ad beneficium reddendum occasione oblata, adeoque si in potestate nostra est (§. 176. part. 1. Jur. nat.), obligamur (§. 41.). Quamobrem naturaliter ad donationes remuneratorias obligati sumus, siquidem eadem in potestate nostra sunt.

Patet adeo donationes remuneratorias lege naturali esse praecipuas (§. 164. part. 1. Phil. pract. univ.), ut donator non minus obligatus sit ad donandum, quam donatarius obligabatur ad bene de ipso merendum. Quodsi desint vires, voluntas tamen reddendi beneficii abesse minime debet.

## §. 209.

*An ad donationem remuneratori- am compelli quis possit.*

*Ad donationem remuneratori- am nemo compelli potest.* Etenim ex demonstratione propositionis praecedentis liquet, donationem remuneratori- am in reddendo beneficio consistere, consequenter perinde ac donationes ceteras esse beneficium (§. 65.). Quamobrem cum ad beneficium dandum nemo

compelli possit (§. 27.); nec quisquam ad donationem remuneratoriam compelli potest.

Nimirum donationes remuneratoriæ, cum ei, qui de nobis bene meritus, ad eas nonnisi jus imperfectum competat (§. 26.), sunt imperfecte debita (§. 401. part. 3. *Jur. nat.*): id quod etiam inde intelligitur, quod ex mutua dandi & faciendi obligatione naturali seu connata proficiscuntur (§. 402. part. 3. *Jur. nat.*), & quæ, datur ad eas obligatio, interna est (§. 405. part. 3. *Jur. nat.*) ac jus, quod ad eas competit bene merito, nonnisi internum est (§. 406. part. 3. *Jur. nat.*).

§. 210.

*Naturaliter donatio etiam mortis causa remuneratoria esse in mortis potest.* Etenim donatio mortis causa equidem fit cum refer-  
tione donationem revocandi ante mortem, quando visum *causa dona-*  
fuerit (§. 140.); quoniam tamen naturaliter ad donationes *tio remune-*  
remuneratorias obligati non sumus, nisi quatenus eadem in *ratoria esse*  
potestate nostra sunt (§. 208.), adeoque sola voluntas sufficit, *possit.*  
ubi actus ipse a te proficisci nequit, revocabilitas donationis,  
quæ fit mortis causa, minime obstat, ut fit remuneratoria;  
Patet adeo naturaliter donationem etiam mortis causa remun-  
neratoriam esse posse.

Non ignoro, hæc minime consentire cum Jure civili, cujus Doctores donationem remuneratoriam ob nullam causam revocari posse contendunt. Vid. *Struvius* Jurispr. Rom. Germ. For. lib. 2. tit. 10. §. 23. Nituntur autoritate *Pauli* l. 34. ff. de donat. qui donationem irrevocabilem pronunciat, si quis aliquem a latrunculis vel hostibus eripuit, & aliquid pro eo ab ipso accipiat. Supponit Jctus donationem factam esse simpliciter intuitu liberationis solius, adeoque nulla ratio est, cur ea revocari possit (§. 89.), & inter vivos facta dicenda est (§. 148.). Enimvero si liberatori tuo dones agrum sub ea lege, ut donationem ante mortem revocare possis, cum ignores, quamdiu adhuc vivere possis & num is futurus sit rerum tuarum status,

ut ipsemet agro adhuc indigeas, vel post mortem tuam indigeant alii, quorum salutem prospicere teneris, & ille donationem ita factam acceptet; sententia *Pauli* huic donationi, quæ mortis causa facta (§. 140.), minime obstat, utpote de alio casu intelligenda. Neque adeo, si rem penitus inspicias, dici potest, sententiam nostram, quam Juri naturæ conformem ostendimus, Juri Romano adversari, cui minime contrariatur, quod jus omne donatarii metiendum sit ex voluntate donantis (§. 150.).

## §. 211.

*Donatio  
mortis cau-  
sa remunera-  
toria  
quando re-  
vocanda sit  
jure inter-  
no.*

*Donatio mortis causa remuneratoria revocari minime debet, nisi quando re donata indiges ad sublevandam vitam tuam ac tuorum necessitatem.* Etenim donatio remuneratoria fit ob beneficia in te collata (§. 206. 207.), consequenter ex animo grato proficiscitur (§. 31.). Si mortis causa fit, consequenter quia aliquando moriturus (§. 140.), tibi reservas jus eam revocandi, siquidem ipsemet ea adhuc indigeas, quemadmodum ex demonstratione superiori liquet (§. 139.). Quamobrem cum beneficiarius gratum habere debeat animum erga benefactores (§. 43.), nec sine summa necessitate donationem mortis causa factam ob bene merita, seu beneficia a donatario in nos profecta revocari debet. Quoniam itaque necessitas nulla te cogit ad eam revocandam, nisi quando re donata ipsemet indiges ad sublevandam vitam tuam, vel tuorum necessitatem, quo in casu officium erga teipsum vincit officium erga alios (§. 229. part. 1. *Phil. pract. univ.*), & officium erga tuos officium erga benefactorem (§. 230. part. 1. *Phil. pract. univ.*), quemadmodum posterius suo loco clarius patebit; donatio mortis causa remuneratoria revocari minime debet, nisi quando re donata indiges ad sublevandam vitam tuam ac tuorum necessitatem.

Qui extra casum necessitatis donationem remuneratoriam mortis causa factam revocat, is animum gratum exiit (§. 42.),

præsertim si beneficium in nos collatum fuerit infigne, quale in exemplo *Pauli* conspicitur (*not. §. 210.*). Quamobrem cum tempus beneficiorum memoriam facile delere, vel eorum pretium minuere soleat, consequenter animus gratus languescat tandemque evanescat; non iniquum est, si lege positiva donatio remuneratoria efficiatur irrevocabilis & in omni casu donationis simplici æquiparetur. Sed hoc ex theoria condendi leges civiles ex naturalibus magis elucefcet.

§. 212.

*Immo in genere donatio mortis causa non revocanda temere. Donatio*  
Temere enim nil agendum (§. 278. *part. 3. Jur. nat.*). Ergo *mortis causa*  
nec temere revocanda donatio mortis causa. *in genere*

Valet hoc imprimis, si mortalitatis cogitatione facta donatio, quando re- non vero, si sub conditione mortis aut periculi imminentis, *vocabilis ju-* veluti si *ita dones*, ut res maneat donataris, siquidem moriaris, *re interno.* in casu autem opposito res ad te revertatur. Propositio adeo præfens usui est donanti, ne absque ratione prægnante donationem revocet contra animum, quem habuit, cum donaret, consequenter nil faciat contra jus internum, etsi impune facere hoc possit spectato jure nonnisi externo. Quando vero revocatio pro temeraria haberi nequeat, tum ex definitione temeritatis in faciendo (§. 277. *part. 3. Jur. nat.*), tum ex tacita conditione, sub qua jus revocandi reservatur, patet. Nimirum qui revocabiliter donat, ei ratio aliqua adesse debet, cur non donet irrevocabiliter (§. 70. *Ontol.*), sive ea petatur a persona donantis, sive a persona donataris, sive ab utraque, veluti si respicias propriam indigentiam, vel futurum statum donataris tum internum, quo pertinet animus ingratus, quam externum, quo divitiæ referendæ. Quilibet autem revocabiliter donans sibi conscius est, ob quamnam rationem revocabiliter donare voluerit, vel oblaro casu, de quo non cogitavit, cum donavit, haud difficulter judicabit, num in eodem quoque donationem revocabilem esse voluisset, siquidem de eo cogitasset. Qui vult animum ab omni labe esse purum, in rationes istas omni-  
mo in-



no inquirere debet, antequam donationem revocet, etsi jure externo eam revocare possit, quia videtur, nec ulla reddenda sit ratio, cur eam revocet. Ceterum eadem, quæ diximus, perpendenda etiam sunt donatario, ne iniquas de revocata donatione moveat querelas.

## §. 213.

*Donatio reciproca que-  
nam dica-  
tur.*

*Donatio reciproca* dicitur, quæ fit sub hac conditione, ut tu mihi vicissim rem aliam dones.

E. gr. Dono tibi nummum aureum, tu ut mihi vicissim dones librum quendam, etsi multo minoris pretii. Donatio est reciproca. Si tibi dono hortum, ut tu vicissim mihi dones duos equos, donatio reciproca est. Tenendum vero, si donatio reciproca esse debet, eam supponere pactum de rebus mutuo donandis. Quamobrem si tibi dono hortum meum & tu in signum animi grati proprio motu dones vicissim, nulla præcedente conventionione, duos equos; donatio non erit reciproca. Similiter non erit reciproca donatio, si tibi dono librum tibi valde acceptum, & tu hac donatione permotus mihi dones absque ulla conventionione nummum aureum multo majoris pretii.

## §. 214.

*Num dona-  
tio recipro-  
ca naturali-  
ter valida  
sit.*

*Donatio reciproca naturaliter valida est.* Etenim quando reciproce donatur, ego tibi dono sub hac conditione, ut tu mihi vicissim rem aliam dones (§. 213.). Enimvero quemadmodum a mea voluntate pendet, utrum tibi quid donare velim, an nolim, & sub qua lege donare velim; ita etiam a tua voluntate pendet, utrum tu donare velis, an nolis, & sub qua lege donare velis (§. 130.). Quamobrem cum mutuo consensu perficiatur donatio (§. 59.); utriusque voluntate tam donatio a me tibi, quam a te mihi facta subsistit. Reciproca igitur donatio naturaliter valida est.

Equidem cum donatio reciproca nitatur pacto (§. 788. part.

3. *Jur. nat.* §. 213. b.), pacta autem naturaliter obligent, seu servanda sint (§. 789. *part. 3. Jur. nat.*); hinc inferri posse videbatur validitas donationis reciprocae: fallitur tamen, qui ita sentit. Quando enim ostenditur, pacta esse servanda, tacite supponitur, ea non esse legi naturali adversa, quippe contra quam nemo sese alteri obligare potest (§. 142. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Anrequam igitur ex eo, quod pacta sint servanda, inferre possis pactum aliquod validum esse, necesse est ut demonstrares, id juri naturæ minime adversari. Hoc vero ubi evincis, ipsum validum esse jam constat. Quamobrem non inconfidat validitatem donationis reciprocae ex iis deduximus, quæ de donatione in genere fuerunt demonstrata.

§. 215.

*In donatione reciproca nulla fit rerum donatarum æstimatio. An res do-*  
 Quod enim donatur, gratis datur (§. 48.), consequenter ut nata æsti-  
 pro eo, quod datur, nihil vicissim recipiatur (§. 18.). Quam-  
 vis adeo donatio reciproca fiat sub ea lege, ut tu mihi vicissim donatione  
 aliquid dones (§. 213.); non tamen necesse est, ut tantun-  
 reciprocæ.  
 dem a te accipiam, quantum tu a me accipis, sed perinde  
 est, si plus, si minus recipiam. Nulla igitur in donatio-  
 ne reciproca fit rerum donatarum æstimatio.

Ideo donatio differt a permutatione rerum, de qua deinceps dicemus, ubi neuter contrahentium habet animum alteri aliquid gratis dandi, sed utraque pars tantundem recipere vult, quantum dat. In donatione autem reciproca res dantur quasi gratis, quatenus neuter æstimat id, quod dat, quasi nihil pro eo receprurus, sed validitas tantummodo actus unius dependet ab actu alterius.

§. 216.

*Quoniam in donatione reciproca nulla fit rerum æstima-*  
 tio (§. 215.), unus in alterius voluntatem conferre potest, quid vi-  
 rius volun-  
 tatem con-  
 ferri possit.

(*Wolfii Jur. Nat. Pars IV.*)

S

E. gr. ferri possit,

*quod vicissim donare velit.*

E. gr. dono tibi nummum aureum tanquam mnemosynon quoddam & tibi arbitrium permitto de eo, quod mihi vicissim donare velis, modo aliquid dones, quodcumque tandem illud fit, ut a te etiam habeam mnemosynon quoddam. In tuam igitur voluntatem confero, quid vicissim donare velis.

§. 217.

*Qualis sit donatio reciproca.*

*Donatio reciproca æquipollet donationi sub onere facta.*  
Etenim reciproca donatio fit sub ea conditione, ut tu vicissim mihi quid dones (§. 213.). Quamobrem cum donationi perinde ac promissioni adjiciatur onus, si sub hac conditione dones, ut alter tibi vicissim aliquid donet (§. 585. part. 3. Jur. nat.); donatio reciproca æquipollet donationi sub onere factæ.

§. 218.

*Idem porro expenditur.*

Quoniam donatio reciproca æquipollet donationi sub onere factæ (§. 217.); donatio autem, cui onus, quod dono minus, adjicitur, actus compositus est ex donatione & actu permutatorio (§. 72.), si autem sit onus adjectum dono æquale, per se intelligitur, quod actui permutatorio æquipollet, aut, si mavis, in hunc actum donatio vertatur; si alter in donatione reciproca plus recipit, quam dat, ex parte ejus ea erit actus compositus ex donatione & actu permutatorio, si vero tantumdem utrinque recipitur, quantum datur, ea actui permutatorio æquipollet, seu in eam vertitur.

Hinc liquet, donationem reciprocam improprie donationem vocari, quemadmodum vulgo agnoscitur & de donatione sub onere facta jam annotavimus (not. §. 72.).

§. 219.

*Obligatio ex donatione reciproca resultans.*

*Si donatio reciproca utrinque acceptata, ambo obligantur ad res donatas tradendum.* Donatione enim utrinque acceptata, utriusque donatio perfecta est (§. 59.). Quamobrem cum  
res

## De Actibus mere beneficis in præsens absolutis. 169

res donata sit tradenda (§. 54.); si donatio reciproca utrinque acceptata, ambo obligantur ad res donatas tradendum.

Fluit obligatio tradendi ex ipsa donationis notione. Possunt tamen sibi mutuo donantes inter se convenire, quid circa eam teneri velint (§. 132.). Et quoniam pacta donationi adjecta servanda sunt (§. 137.); standum est conventioni.

### §. 220.

*Mendicare non licet nisi iis, qui labore suo tantum acquirere minime possunt, quantum ad vitæ necessitatem sufficit; nec nisi his danda est elemosyna.* Quibusnam enim omnibus laborandum (§. 514. part. 1. Jur. nat.), adeoque opera danda ut acquirat, quæ ad vitam commode, jucunde ac decore agendam faciunt (§. 512. part. 1. Jur. nat.). Quoniam vero res necessariæ, consequenter quæ ad vitæ ac sanitatis conservationem faciunt & ad perficiendam animum requiruntur (§. 499. part. 1. Jur. nat.), præferendæ utilibus & voluptariis (§. 502. part. 1. Jur. nat.), quantum illæ ad vitam commode degendam, hæ ad ejus jucunditatem faciunt (§. 500. 501. part. 1. Jur. nat.); saltem opera danda, ut labore suo tantum acquirant, quantum ad vitæ necessitatem sufficit. Quoniam vero nemo hominum naturaliter habet jus petendi ab altero, ut ea ad perfectionem suam statusque sui perfectionem conferat, quæ ipsemet facere potest (§. 233. part. 1. Phil. pract. univ.), sed hoc non nisi iis competit, qui ipsimet facere nequeunt (§. 234. part. 1. Phil. pract. univ.); nemini quoque competit jus petendi ab aliis ea, quæ ad vitæ necessitatem faciunt, nisi ei, qui labore suo tantum acquirere minime potest, quantum ad vitæ necessitatem sufficit, consequenter nec nisi huic est jus petendi elemosynam (§. 51.). Quamobrem cum mendicet, qui elemosynam petit (§. 53.), nemini est jus mendicandi, adeoque nemini mendicare licet (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.),



nisi ei, qui labore suo tantum acquirere minime potest, quantum ad vitæ necessitatem sufficit. *Quod erat unum.*

Et quoniam nemo hominum naturaliter obligatur ad perfectionem alterius statusque ipsius conferre ea, quæ ipsemet facere potest (§. 232. part. 1. *Phil. pract. univ.*); eodem fere modo porro concluditur, non dandam esse eleemosynam nisi his, qui labore suo tantum acquirere nequeunt, quantum ad vitæ necessitatem sufficit. *Quod erat alterum.*

Obligatio dandi eleemosynam respondet juri mendicandi, adeoque illa ex hoc metienda, aut, cum jura nascantur ex obligatione (§. 23. part. 1. *Jur. nat.*), jus mendicandi metiendum ex obligatione dandi eleemosynam. Quodsi enim in genere perpendas jus petendi ab aliis nonnulla, videbis id ipsum deduci ex obligatione aliis inserviendi (§. 233. 234. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Obligatio nimirum dandi eleemosynam demonstratur independentem a jure mendicandi, adeoque & ante hoc demonstrari potest. Immo inutile foret jus mendici, nisi supereretur obligatio dandi eleemosynam.

§. 221.

*Idem uberius declaratur.*

Quoniam mendicare licet iis, qui labore suo tantum acquirere minime possunt, quantum ad vitæ necessitatem sufficit, & his danda eleemosyna (§. 220.); labore autem suo tantum acquirere nequit, quantum ad vitæ necessitatem sufficit non modo is, qui defectu virium laborare nequit, sed etiam is, cui deest occasio laborandi, etsi laborare posset ac vellet (§. 158. part. 2. *Phil. pract. univ.*); *jus mendicandi non modo competit ei, qui defectu virium laborare nequit, verum etiam huic, cui, cum laborare vellet, deest laborandi occasio, & utrique danda est eleemosyna.*

§. 222.

*Cuiusnam be-*

*In genere beneficium petere ab alio non licet nisi ei, qui eo, quod*

quod petit, indiget, nec id in potestate sua habet, & ad beneficium *beneficium da-*  
dandum non nisi huic naturaliter obligamur. Homines obligan- *re debeamus*  
tur naturaliter ad beneficia sibi mutuo dandum, quantum in *& jus pe-*  
potestate sua est (§. 23.). Enimvero nemini competit jus pe- *tendi com-*  
tendi ab aliis, quod ipsemet in potestate sua habet (§. 662. *petat.*  
*part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem nemini competit jus petendi  
beneficium ab alio, qui quod petit ipse in potestate sua habet,  
adeoque hoc jus non competit nisi ei, qui eo, quod petit,  
indiget, nec id in potestate sua habet, nec nisi huic ad dan-  
dum beneficium naturaliter obligamur.

Nemo non videt, nos hic loqui de jure interno, & eidem  
respondente obligatione interna, ab ipsa hominum natura de-  
scendentibus. Quodsi enim respicias tantummodo jus exter-  
num, quod ex dominio fluit; a domini voluntate pendet, cui-  
nam dare velit (§. 12. *part. 3. Jur. nat.*), & vi libertatis natu-  
ralis benefactoris arbitrio relinquendum, cuiam dare velit be-  
neficium (§. 29.), quamvis id non mereantur, nisi qui eodem  
indigent ac ipsi acquirere non valent, quæ dat, nec facere pos-  
sunt, quæ facit benefactor (§. 30.). Immo ex hoc merito de-  
duci poterat jus petendi beneficium. Qui enim beneficium  
meretur, ad hoc jus imperfectum habet (§. 237. *part. 1. Phil.*  
*pract. univ.*): qui autem ad aliquid jus imperfectum habet, id  
etiam ipsi petere licet. Quamobrem cum supra ostenderit  
beneficario competere ad beneficium jus imperfectum (§. 26.);  
ex eo etiam jus petendi beneficium inferri poterat. Impune  
adeo, quatenus jus externum spectas, beneficium etiam petit,  
qui eodem non indiget & quod petit in potestate sua habet,  
etsi peccet, quatenus facit, quod jure interno facere non debe-  
bat (§. 440. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Equidem cum elee-  
mosynarum datio beneficium sit (§. 57.), ex propositione præ-  
sente inferri posse videbatur jus petendi & obligatio dandi elee-  
mosynam, ut adeo peculiari demonstratione non fuerit opus,  
quam dedimus (§. 220.). Enimvero cum demonstrandum

posthac fuisset, quinam eleemosyna indigeat, nec quod petit in potestate sua habeat, consultius visum fuit, id absque his ambagibus demonstrare.

## §. 223.

*An ad dan-  
dum eleemo-  
synam quis  
compelli pos-  
sit.*

*Ad eleemosynam dandam mendicus neminem compellere potest, nec hoc facere potest alius.* Eleemosynarum enim largitio beneficium est (§. 57.): Sed ad dandum beneficium nemo cogi potest (§. 27.). Quamobrem ad eleemosynam dandam nec mendicus, nec alius quis aliquem compellere potest.

Fluit idem ex notione dominii, cujus permittendus est vel ipse abusus (§. 118. 169. part. 2. *Jur. nat.*). Ceterum hic sermo est de jure, quod homini natura competit: alia vero quaestio est, num hoc jus & quantum limitari possit in statu civili, de qua suo loco.

## §. 224.

*Jus dandi  
eleemosy-  
nam exter-  
num.*

*A domini unice voluntate pendet, utrum mendico eleemosynam dare velit, nec ne, & quantum dare velit.* Eleemosyna enim doni quædam species est (§. 51. 48.). Quoniam itaque a domini voluntate unice pender, utrum alicui quid donare velit, nec ne, & quomodo donare velit (§. 130.); ab ejus etiam voluntate pendet, utrum mendico eleemosynam dare velit, nec ne, & quantum dare velit.

Loquimur hic de jure externo, quod fluit ex jure libertatis naturalis (§. 398. part. 3. *Jur. nat.*), haud raro, si ejus exercitium spectes, in impunitatem agendi degenerantis (§. 418. part. 3. *Jur. nat.*), quæ in casu eleemosynarum manifesta ex defectu juris ad eleemosynam dandam aliquem compellendi (§. 223.), in genere autem patet ex abusu libertatis naturalis agenti permittendo (§. 420. part. 3. *Jur. nat.*), abusum quoque dominii domino permittendum continente (§. 421. part. 3. *Jur. nat.*).

§. 225.

Quoniam a domini unice voluntate pendet, utrum *An ferenda mendico eleemosynam dare velit, nec ne, & quantum dare sit denegaverit* (§. 224.), nec mendico competit jus ad eleemosynam *non eleemosynam* alterum compellendi (§. 223.); *si eleemosyna mendico syna & num petenti denegatur, hoc ipsi ferendum.* Quia tamen ei competit *precibus in-jus petendi* (§. 221.); *si eleemosyna petenti denegatur, precibus in-stare licet.* *stare licet, pro ratione indigentia* (§. cit.).

Aliud est instare precibus, aliud repetita denegatione eam quasi extorquere velle: quod posterius cum ad compulsionem propius accedat, ad abusum juris mendicandi referendum.

§. 226.

*Non plus mendicare licet, quam quantum ad vitæ necessitatem sublevandam sufficit.* Qui enim mendicat, eleemosynam *Quantum* petit (§. 53.). Sed eleemosyna datur ad sublevandam *licetate* ex-tremam vitæ necessitatem (§. 51.). Quamobrem nec plus *interno.* mendicare licet, quam quantum ad vitæ necessitatem sublevandam sufficit.

Jus petendi eleemosynam metiendum ex indigentia mendici, quæ est tanta rerum inopia, ut desint ea, quæ extrema vitæ necessitas exigit (§. 52.). Non est quod excipias, largitionem eleemosynarum esse beneficium (§. 57.), adeoque peti posse, quantum accipi potest. Etenim naturaliter & beneficia petendi jus *internum* æstimatur ex indigentia petentis (§. 222.). Qui vero mendicat, non petit beneficium qualecunque, sed quale convenit mendico, & si jam tantum accepit, quantum ad vitæ necessitatem sublevandam sufficit, petendo eleemosynam inopiam simulat, qua non laborat: hæc autem simulatio illicita (§. 338. part. 3. Jur. nat.), utpote contraria obligationi naturali dandæ eleemosynæ (§. 220.). Non potest petere eleemosynam, qui donum petere vult: arctior enim ad dandam eleemosynam, quam ad donandum obligatio est, nec qui habet vo-

lunta-

luntatem dandi eleēmosynam, ei etiam est animus donandi. Sed nolumus hæc prolixius prosequi, quæ per se satis clara videntur.

## §. 227.

*Quantum accipere liceat.*

*Si quis mendico ultro plus dat, quam quantum ad vitæ necessitatem sublevandam sufficit; id eidem accipere licet.* Quodsi enim aliquis plus dat mendico, quam quantum ad vitæ necessitatem sublevandam sufficit; is præter eleemosynam quid donat (§. 51. 48.). Quamobrem cum a domini voluntate unice pendeat, cuinam quid donare velit (§. 130.), consequenter num etiam mendico donare velit; nulla sane ratio est, cur non donum accipere liceat mendico, præsertim cum istiusmodi donatio non repugnet juri naturæ (§. 112.). Quodsi ergo quis mendico ultro plus dat, quam quantum ad vitæ necessitatem sublevandam sufficit; id eidem accipere licet.

Aliud est dare ultro, aliud dare petenti, qui inopiam simulat, qua minime laborat. Qui ultro plus dat, quam quæ necessitas vitæ exigit, ei ratio esse debet, cur det a ratione, qua ad dandum eleemosynam commoveri debemus, diversa. Qualis-cunque tandem ea sit, in jure externo nulla ejus habetur ratio, nec attendenda venit, quatenus jus internum mendici spectas.

## §. 228.

*Cujusnam sit in casu dubio de mendicitate judicium.*

*De mendicitate in casu dubio judicium relinquendum est mendicanti.* In casu enim dubio aut deneganda eleemosyna mendicanti, aut danda est. Quoniam danda est eleemosyna his, qui labore suo tantum acquirere minime valent, quantum ad vitæ necessitatem sufficit (§. 220.), sive defectu virium laborare nequeant, sive cum laborare vellent desit tamen laborandi occasio (§. 221.); si in casu dubio denegetur eleemosyna mendicanti, fieri potest, ut omittas, quod lege naturali præceptum, adeoque pecces (§. 440. part. 1. Phil. præf. univ.),

univ.), consequenter denegatio eleemosynæ volitionem peccati in se comprehendit. Quamobrem cum velle peccare peccatum sit (§. 444. part. 1. *Phil. pract. univ.*), consequenter actio legi naturæ contraria (§. 440. part. 1. *Phil. pract. univ.*); danda potius eleemosyna est, quam deneganda (§. 142. part. 1. *Phil. pract. univ.*), adeoque standum iudicio de mendicitate in casu dubio mendicantis. Patet itaque in casu dubio de mendicitate iudicium relinquendum esse mendicanti.

Ostenditur etiam hoc modo. Quoniam mendicare non licet nisi iis, qui labore suo tantum acquirere minime valent, quantum ad vitæ necessitatem sufficit (§. 220.), sive defectu virium laborare nequeant, sive cum laborare malent, quam mendicare, occasio tamen laborandi desit (§. 221.); qui mendicat, de indigentia sua verum dicere tenetur. Enimvero quod quis sufficienter indicat, quando ad verum dicendum obligatur, id adversus ipsum pro vero habetur (§. 427. part. 3. *Jur. nat.*), adeoque tantam esse credendum est ipsius indigentiam, ut eleemosynam mereatur (§. 611. *Log.*). In casu itaque dubio iudicium de mendicitate relinquendum est mendicanti (§. 52.).

Vulgo etiam hoc agnoscitur ab iis, qui habent animum dandi eleemosynam. In casu enim dubio dicere solent malle se dare eleemosynam petenti, quam denegare, atque accipientis conscientiam relinquere, utrum jure petat, nec ne. Qui vero animum habent a danda eleemosyna alienum; indignitatem petentis prætexere solent, quasi non loquatur verum de inopia sua conquestus.

§. 229.

*Si quem labore suo sibi tantum acquirere non posse novimus, An eleemosynam ad vitæ necessitatem sufficit, sive deficient vires, sive desit syna ulstro occasio laborandi; ei ulstro eleemosynam dare debemus. Etenim danda.*  
(*Wolfii Jur. Nat. Pars IV.*) T danda



danda est eleemosyna his, qui labore suo tantum acquirere non possunt, quantum ad vitæ necessitatem sufficit (§. 220.), sive deficient vires, sive desit laborandi occasio (§. 221.), consequenter quia hæc est eorum inopia, non quia eleemosynam petunt. Quamobrem si novimus, aliquem labore suo sibi tantum acquirere non posse, quantum ad vitæ necessitatem sufficit, sive deficient vires, sive desit occasio laborandi, ei etiam non petenti, adeoque ultro eleemosyna danda.

Petenti non danda eleemosyna, nisi quatenus nobis inopiam suam palam facit, quam alias ignoraremus (§. 220. 221.). Obligatio itaque dandi eleemosynam non dependet a petitione, sed a mendicitate alterius (§. 851. *Ontol.*). Sive ergo ea nobis innotescat ex relatione ipsius mendici, sive aliunde eandem cognoverimus, ad dandam eleemosynam nos obligatos esse intelligimus. Quamobrem ut obligationi nostræ satisfaciamus, necesse non est ut eleemosyna petatur. Ultro faciendum est id, ad quod faciendum sumus obligati. Immo cum in casu dubio sequendum sit iudicium petentis de mendicitate sua (§. 228.), ubi aliunde mendicitas alterius nobis perspecta est, eleemosynam dandi major est obligatio, quæ non petitur, quam quæ in casu dubio petitur.

## §. 230.

*Abusus eleemosynæ in quo consistat.*

*Eleemosynis abutitur, qui eas impendit ad vitæ commoditatem & jucunditatem.* Eleemosynæ enim dantur ad sublevandam vitæ necessitatem (§. 51.), nec eas petere licet nisi hujus sublevandæ, gratia (§. 220.). Quodsi ergo eas impendit ad vitæ commoditatem & jucunditatem, non eum facit illarum usum, ad quem eadem dantur & ad quem solum easdem petere licebat. Iisdem igitur abutitur (§. 168. *part. 2. jur. nat.*).

Loquimur hic de jure interno: quod facile percipitur. Neque vero est, quod excipias, si eleemosynæ, quas mendicus ac-

cepit, non modo sufficiant vitæ necessitati, sed commoditati etiam, vel jucunditati, prouti visum fuerit mendico, eas commoditati quoque vel jucunditati vitæ impendi posse. Neque enim plus mendicare licet, quam quantum ad vitæ necessitatem sublevandam sufficit (§. 226.), consequenter si largiores elemosynæ fuerint collectæ, quas in præsentem non exigit vitæ necessitas, quod superest futuræ necessitati reservandum.

§. 231.

*In elemosyna accepta dominium habet mendicus.* Eleemosyna enim datio est (§. 51.), datio vero domini translatio (§. 675. part. 2. Jur. nat.). Quoniam itaque elemosyna accepta dominium dans dominium transfert in mendicum accipientem (§. 13. part. 3. Jur. nat.); mendicus in elemosyna accepta dominium habet.

Quod adeo mendicus a te accepit, suum est (§. 124. part. 2. Jur. nat.), nec tibi ullum amplius jus in eo, vel ad id competit, quamprimum dedisti.

§. 232.

Quoniam dominium consistit in jure proprio de re pro arbitrio suo, prouti scilicet visum fuerit, disponendi (§. 118. part. 2. Jur. nat.), & domino etiam permittendus est rei usus abusive, quamdiu nil facit contra jus alterius (§. 169. part. 2. Jur. nat.); mendico etiam liberum est, quomodo de elemosynis acceptis disponere velit, eidemque permittendus abusive, quamdiu nil facit contra jus alterius.

Videmus adeo, quale fit jus externum mendici in elemosynis cum interno minime confundendum, de quo tenenda est propositio sequens.

§. 233.

Quoniam mendico permittendus abusive, quamdiu nil facit contra jus alterius (§. 232.), mendicus autem elemosyna tolerandus.



syna abutitur, si eam impendit ad vitæ commoditatem aut iucunditatem (§. 230.), adeoque dominio suo abutens (§. 220.), contra obligationem naturalem, non vero contra jus donantis agit (§. 226.); *ferendum tibi est, si mendicus eleemosynam acceptam non in vitæ necessitatem, sed in ejus potius commoditatem & iucunditatem impendit.*

Alia vero quæstio est, num posthac denuo eleemosynam dare debeas petenti, quem eadem abuti expertus es. Datur enim ad usum, non ad abusum, quamvis, ubi data fuerit, abusus a te impediri nequeat, nec data repeti possit.

## §. 234.

*Quinam ad dandum eleemosynam non obligetur.* *Ad eleemosynam dandam non obligatur, qui ipse non habet, nisi quod ad tolerandam vitæ necessitatem sufficit.* Quodsi enim non habes, nisi quod ad tolerandam vitæ necessitatem sufficit, eo, quod habes, ipsemet indiges. Enimvero nemo alteri hoc dare tenetur, quo ipsemet indiget (§. 127. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem ad eleemosynam dandam non obligaris, si non habes, nisi quod ad tolerandam vitæ necessitatem sufficit.

Minime adeo probandum, si quis largitione eleemosynarum ipsemet ad mendicitatem se redigit, vel etiam suos, quorum necessitati prospicere tenetur. Officia nimirum erga alios omnia supponunt præstationem esse in potestate tua (§. 611. part. 1. *Jur. nat.*), ne fiant cum neglectu officii erga seipsum (§. 610. part. 1. *Jur. nat.*), vel erga eos, quibus speciali quadam ratione obligamur (§. 668. part. 1. *Jur. nat.*). Quæ de officiis erga alios in genere demonstrata sunt, ea etiam tenenda de eleemosynis, quantum fert earum notio (§. 51.).

## §. 235.

*Quantum eleemosynæ sit dandum.* *Qui sine neglectu officii erga seipsum, vel erga alias, quibus speciali ratione obligatur, pluribus eleemosynam dare potest, & lar-*

*largiorem dare potest; is ad pluribus dandum, vel largiorem dandum obligatur.* Etenim ad sublevandam vitæ necessitatem, consequenter ad dandum eleemosynam (§. 51.), aliis non tenemur, nisi quatenus hoc fieri potest absque neglectu officii erga seipsum (§. 609. *part. 1. Jur. nat.*), vel erga alios, quibus speciali ratione obligamur (§. 668. *part. 1. Jur. nat.*). ~~Quamobrem~~ si absque hoc neglectu pluribus eleemosynam dare possis, vel etiam dare possis largiorem; ad pluribus dandum, vel etiam largiorem dandum utique obligaris.

Qui officia erga seipsum & erga alios satis perspecta habet, is ~~in~~ casu particulari facile definiet, quid sibi fit faciendum.

Sed de his apertius plura dicemus in Philosophia morali, ubi maxin officiorum erga alios, quæ inter etiam eleemosynarum locum habet, demonstraturi sumus.

§. 236.

*Quo major est mendicitas eleemosynam petentis, eo largior Cuiusnam ipsi danda.* Etenim si major fuerit mendicitas eleemosynam *eleemosyna* petentis, eo major est inopia rerum, quæ extrema vitæ ne- *largior dan-* cessitas exigit (§. 52.). Quamobrem cum eleemosynæ den- *da.* tur ad sublevandam vitæ necessitatem (§. 51.), ad largiorem vero dandum obligatur, qui absque neglectu officii erga seipsum, vel erga alios, quibus speciali ratione obligatur, hoc facere potest (§. 235.); eo largior utique eleemosyna danda petenti, quo major fuerit ejus mendicitas.

Mendicitas nimirum ratio est, cur alteri eleemosynam dare debeamus & cur mendico eam petere liceat. In definienda itaque eleemosynæ, quæ in potestate tua est, magnitudine respicienda est petentis mendicitas. Qui multum habet, quod dare potest, multum dare debet, vel dando pluribus, vel dando uni aut paucioribus largius. Ita enim satisfit juri mendici, quod lege naturæ eidem tribuitur (§. 226.), adeoque etiam obligatio- ni, qua eidem tenemur naturaliter (§. 235.).

## §. 237.

*Eleemosyna  
in quonam  
consistat.*

*Eleemosyna datur ad res necessarias comparandas, aut in rebus necessariis consistit.* Eleemosyna enim datur ad sublevandam vitæ extremam necessitatem (§. 51.), consequenter ad vitam & sanitatem conservandam, & collapsam restituendam, & ad animam perficiendam, ut vitam perfectam vivere possis. Enimvero res necessariae sunt, sine quibus vita & sanitas conservari, adeoque & collapsa restitui nequit, & sine quibus animam perficere non licet, ut vitam perfectam vivere detur (§. 499. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem eleemosyna datur ad res necessarias comparandas, aut in rebus necessariis ipsa consistit.

E. gr. Quando das mendico frustum panis, ut famem exple-  
re possit, eleemosyna consistit in re necessaria. Quando vero  
placentas distribuis inter mendicos, cum hoc esculenti genus  
inter res voluptuarias referendum (§. 501. part. 1. Jur. nat.);  
eleemosynam dare dicendus non es. Si puero non habenti,  
unde didactrum præceptorî solvat, ut legere & scribere discat;  
quod eo fine datur, eleemosyna est. Si das mendico,  
ut nuditatem corporis tegere & adversus injurias tempestatum  
munire corpus queat; eleemosyna in re necessaria consistit.  
Similiter si studioso, qui indiget libro quodam & eundem pro-  
prio sumtu sibi comparare nequit, eum des; eleemosyna in re  
necessaria consistit. Quodsi vero des aliquot nummos, quos  
in emendum impendere possit, quamvis liber majore constat  
pretio; eleemosyna datur ad rem necessariam comparandam.  
Quodsi vero des librum, quem fallendi temporis gratia legat,  
eleemosynam dedisse dicendus non es. Si quid des puero,  
quo indiget ad opificium quoddam, vel artem quandam hone-  
stam discendam; eleemosynam das. Quodsi rerum necessa-  
riarum notionem animo probe comprehenderis (§. 499. part.  
1. Jur. nat.); eleemosynas ab aliis beneficiis, præsertim dona-  
tionibus, facile distingues.

§. 238.

*Pauper* dicitur, cujus patrimonium nonnisi res necessariae continent: *Egenus* vero, in cujus patrimonio res etiam necessariae deficiunt. Unde *mendicitas* supremus *egestatis* gradus quid sit. est (§. 51.). *Pauperi* itaque suppetunt, quæ ad vitam necessitatem sufficiunt; *egeno* autem etiam defunt, quæ vitam necessitas exigit. Unde *Paupertas* est patrimonium tenue, quod nonnisi vitæ necessitati sufficit: *Egestas* vero patrimonium tam tenue, ut ne quidem vitæ necessitati profus sufficiat. *Paupertatem* sermone vernaculo appellamus *Armut*; *egestatem* vero *Dürftigkeit*. Quoniam patrimonium consistit in bonorum omnium universitate (§. 452. part. 2. *Jur. nat.*), consequenter res omnes, quæ sunt in dominio nostro, universim completitur, nullo attento earum discrimine (§. 448. part. 2. *Jur. nat.*), rerum autem etiam necessariarum numerus tam positivus, quam negativus unus alterum superare potest; *paupertatis* & *egestatis* dantur gradus; cumque numerus tam positivus, quam privativus terminentur in cyphra, sive 0 (§. 17. *Anal. fin.*), *mendicitas* consistit in defectu rerum omnium necessariarum.

In sermone Latino *paupertas* ab *egestate* distinguitur, ita ut hæc majus quid sit & gravius illa: inconstantia tamen loquendi hanc differentiam non semper attendit. In philosophia autem inhaerendum est significatui determinato, ad quem adeo vocabula reducere debuimus, more loquendi non invito. Nemo autem ægre ferat, quod in explicandis iis, quæ a numeris pendent, ad numerorum differentiam provocamus. Ceterum hinc elucet numerorum negativorum etiam in rebus moralibus ubas, cum sine iis gradus *egestatis* æstimari non detur.

§. 239.

*Superfluum* dicitur, quod ultra eas res habemus, quæ ad vitam necessitatem, commoditatem, jucunditatem & decorum *Superfluum* quid sit. rem

rem sufficiunt, seu ad vitam commode, jucunde ac decore degendam requiruntur. Et in quolibet genere superfluum vocatur, id, sine quo finis, cujus gratia est, obtineri potest.

Ita libri superflui sunt, sine quibus ad eundem scientiæ gradum perungere licet, cujus causa comparantur. Superflua est suppellex, quam non exigit usus, cujus causa comparatur. Hinc quoniam homo obligatur ad vitam conservandam (§. 350. part. 1. Jur. nat.), & quantum datur (§. 176. part. 1. Jur. nat.), commode (§. 466. part. 1. Jur. nat.), jucunde (§. 471. part. 1. Jur. nat.), & decore transigendam, quatenus aliqua urget in statu ejus externo, vel interno ratio (§. 487. 491. part. 1. Jur. nat.); superfluum respectu rerum, quas possidemus id omne dicimus, quod ultra eas res habemus, quæ ad vitæ necessitatem, commoditatem, jucunditatem & decorem sufficiunt. Quoniam vero res omnes pecunia æstimantur, ideo eadem quoque æstimatur patrimonium, quemadmodum deinceps videbimus, adeoque plenior lux his, quæ de diverso hominum statu quoad bona, quæ possident, dicuntur, affulgebit ex sequentibus, quæ de pecunia tradituri sumus,

## §. 240.

*Divitiæ*

quid sint & earum gradus, & status inter medius inter divitem ac pauperem.

*Dives* dicitur, cujus patrimonium superfluum continet. Pro eo igitur, quod superfluum est in patrimonio, gradus divitiarum major, vel minor est. Quoniam itaque superfluum in eo consistit, quod ultra eas res habemus, quæ ad vitam commode, jucunde ac decore transigendam sufficiunt (§. 239.); dives plus habet, quam qua ad vitam commode, jucunde ac decore transigendam sufficiunt. Patrimonium, quod superfluum continet, divitiarum fert nomen: sermone vernaculo Reichthum appellamus; ast quod ultra id non continet, nisi quod vitæ necessitati, commoditati, jucunditati & decori sufficit, sermone patrio reichliches Auskommen vocamus, in egestate autem sermonis Latini, de qua conquestum Lucretium lib. 1. v. 831. &

Plinium

## De Atribus mere beneficis in præsens absolutis. 183

*Plinium* lib. 4. epist. 17. constat, vocabulum commodum ad designandum statum medium inter paupertatem & divitias reperire non potui. Et quoniam dantur gradus quoad vitæ commoditatem, jucunditatem ac decorem, & commoditas sine jucunditate ac decore, decor sine jucunditate subsistere, immo etiam commoditati detrahere potest; ideo sermone vernaculo distinguimus inter *Auskommen*, *nöthiges Auskommen*, *gutes Auskommen*, *reichliches Auskommen*: quæ tamen vocabulis Latinis distinguere non datur. Latino sermone convenit, ut, cui magnæ sunt divitiæ, seu qui rerum omnium affluentia abundat, *Opulens* dicatur.

Equidem de diverso hominum statu quoad bona fortunæ, introductis rerum dominiis, commodius agitur, ubi de pecunia agitur, qua in definiendo rerum pretio utimur, cum sic demum per numeros positivos, divitiæ, per negativos egestatis gradus distincte percipiuntur; quoniam tamen in doctrina de eleemosynis notionibus divitiarum, paupertatis, egestatis & mendicitatis carere minime possumus, notionem istam hic explicandam nobis fuerunt, quantum non supposita pecuniæ notione fieri potest. Immo cum diversi isti status hominum quoad bona fortunæ obtineant, quamprimum dominia introducta sunt, etiamsi pecunia nondum sit inventa, nec de ea adhuc cogitatum fuit; non inconsultum videri debet, immo necessarium existimandum potius, ut illorum notiones evolvamur, quales sint, antequam notio pecuniæ eas ingrediatur, præsertim cum pecunia non fungatur nisi vice rerum.

§. 241.

*Divites ad eleemosynam dandum & opulenti ad pluribus & Quinam ad largiorem dandum obligantur.* Danda enim est eleemosyna *eleemosyniis*, qui labore suo tantum acquirere minime possunt, quantum ad vitæ necessitatem sufficit (§. 220. 229.), siquidem plus *dandum* obli-  
*habeas, quam quo ad tolerandam vitæ necessitatem indiges gentur.*

(*Wolffii Jur. Nat. Pars IV.*)

V

§.

(§. 234.). Quoniam adeo divites plus habent, quam quod ad vitæ necessitatem sufficit (§. 240.); quin divites obligentur ad eleemosynam dandum dubitandum non est. *Quod erat unum.*

Quoniam vero opulentus divitiis abundat (§. 240.), adeoque multo plus habet, quam quod vitæ necessitas, immo commoditas, jucunditas atque decor exigit (§. cit.), quod & pluribus, & largiorem eleemosynam dare possit, extra omnem controversiam positum est. Quamobrem cum ad eleemosynam pluribus & ad largiorem dandum obligetur, qui sine neglectu officii erga seipsum, vel erga alios, quibus speciali quadam ratione obligatur, pluribus eleemosynam dare, vel largiorem dare potest (§. 235.); opulenti ad dandum pluribus & ad largiorem dandum obligantur. *Quod erat alterum.*

Non iniquæ adeo sunt mendicorum de divitibus querelæ, si eleemosynas denegent, quas dare poterant, nec iniquæ sunt de opulentiis, si parcius dent eleemosynam, ut hoc sit ferendum (§. 225.).

§. 242.

*Quanam sit obligatio pauperis ad dandum eleemosynam.* Si pauperi non tanta sit penuria rerum, quin etiam necessariis sine neglectu officii erga seipsum, vel erga alios, quibus speciali quadam ratione obligatur, detrabere quid possit; ad eleemosynam modicam dandum obligatur. Qui enim sine neglectu officii erga seipsum, vel erga alios, quibus speciali quadam ratione obligatur, eleemosynam dare potest, ad eam dandam obligatur (§. 609. part. 1. Jur. nat. & §. 220. h.). Quamvis adeo pauper non habeat, nisi quæ ad necessitatem vitæ faciunt (§. 238.), adeoque ad eleemosynam dandam non videatur obligatus (§. 234.); quodsi tamen non tanta sit penuria rerum, quin etiam necessariis sine neglectu officii erga seipsum, vel erga

erga alios, quibus speciali quadam ratione obligatur, detrhere quid possit, cum rebus sit stantibus modicum adhuc dare queat, quin ad modicam eleemosynam dandum in hypotheti propositionis præsentis obligetur etiam pauper, dubitandum non est.

Quæ ad vitæ necessitatem requiruntur, non tam arctis limitibus circumscribuntur, ut nihil possit existimari superfluum, præsertim si in æstimanda necessitate vitæ recto tramite incedas ac quam paucis sit contenta natura rite ponderes. Quamobrem non ea statim est paupertas, quæ omnem dandi eleemosynam obligationem tollat, nisi ea proximus ad egestatem gradus sit.

§. 243.

*Egestas quoad ea, quæ ad vitæ necessitatem desunt, mendicitati æquiparatur, si quidem eadem labore suo acquirere nequit egenus. Etenim si egenus labore suo acquirere nequit, quod ad vitæ necessitatem ipsi deest; tanta omnino est quoad hæc res, quæ deficiunt, ejus inopia, ut desint, quæ extrema vitæ necessitas exigit. Quamobrem cum in hac inopia mendicitas consistat (§. 52.); egestas quoad ea, quæ ad vitæ necessitatem desunt, mendicitati æquiparatur, siquidem eadem labore suo acquirere nequit egenus.*

E. gr. Belifarius tantum quidem acquirere labore suo potest, ut famem explere possit; desunt tamen nummi ad vestem comparandum, qua corpus adversus tempestatis injurias tegat. Egestas ipsius respectu vestitus æquiparatur mendicitati: nulla enim quoad res necessarias hac in parte inter mendicum & egenum differentia est. Similiter si studiosus aliis sumtibus ad vitæ suæ necessitatem faciendis nihil detrudere possit, ut sibi emat librum, quo carere nequit, nisi cribro (quod dicitur) aquam haurire velit; egestas ejus quoad libri hujus defectum mendicitati æquiparatur. Hæc omnino probe notanda sunt, ne eleemosynas intra angustiores limites coarctemus, quam par est.



notamus, nos adhuc insuper habere ea, quæ à statu civili veniunt, quatenus inæqualitatem inter homines introduxit eamque tueretur. Sed de his suo loco.

## §. 244.

*Egenis quando danda eleemosyna & quando mendicare liceat.*

Quoniam egestas quoad ea, quæ ad vitæ necessitatem defunt, mendicitati æquiparatur, siquidem ea labore suo acquirere nequit egenus (§. 243.), eleemosyna autem danda iis, qui labore suo tantum acquirere nequeunt, quantum ad vitæ necessitatem sufficit (§. 220.), & iisdem jus mendicandi competit (§. 221.), consequenter petendi eleemosynam (§. 53.); *egenis quoque danda eleemosyna & jus eam petendi ipsis competit, ad sublevandam vitæ necessitatem in iis, quæ labore suo ipsi acquirere nequeant, immo his etiam non petentibus eleemosyna danda (§. 229.).*

Quod danda sit eleemosyna, fuit ex ipsa egeni notione (§. 238.), etiam si animum non advertas ad mendicitatem, cui ex parte æquiparanda egestas; id quod tamen fieri non inconsultum est, ne egeno tribuere videamur, quod mendico proprium videri poterat.

## §. 245.

*Quando mendicus unus alseri eleemosynam dare seneatur.*

*Si mendicus plus mendicando acquisivit, quam quæ ad præsentem vitæ necessitatem sufficiunt, & videat alium iis carentem, iisdem eleemosynam quandam dare tenetur.* Quod si enim mendicus plus mendicando acquisivit, quam quod ad præsentem vitæ necessitatem sufficit, in potestate ipsius est dare quidpiam alii mendico ad sublevandam præsentem vitæ necessitatem, consequenter dare eleemosynam (§. 51.). Quamobrem cum eleemosynæ sint impendendæ ad sublevandam vitæ necessitatem (§. 230.), & ab obligatione eleemosynam dandi non sit immunis, nisi qui ipse non habet, quam quæ ad vitæ necessitatem tolerandam sufficiunt (§. 234.); si mendicus plus men-

mendicando acquisivit, quam quæ ad præsentem vitæ necessitatem sufficiunt, & videat alium iis carentem, iisdem elemosynam quandam dare tenetur.

Paradoxon forsan nonnullis videbitur, quod mendicus elemosynam dare debeat mendico, quasi vero præceptum de amanda salute, tanquam seipsum (§. 619. part. 1. *Jur. nat.*) non tangat mendicos. Agnoverunt autem hoc Patres religiosorum, qui institutis suis intenderunt, ut religiosi exemplo suo docerent ceteros charitatem, & hoc præsertim, quod in ea eximium est. Hinc Capucini cibi mendicati reliquias distribuunt mendicis, nec in crastinum diem asservant.

§. 246.

*Pauperes etiam, egeni, immo mendici ad dandam elemosynam obligantur, quatenus gratis facere possunt aliis, quæ ad sublevandam extremam vitam necessitatem faciunt.* Introductis enim re-egeni & rum dominiis facta, quæ gratis fiunt ad sublevandam extremam mendici ob- vitæ necessitatem, elemosynis æquivalent (§. 67.). Quam- ligationi obrem cum nemo ab obligatione dandi elemosynam sit im- dandi elec- munis, nisi qui ipse non habet, quam quæ ad tolerandam mosynam so- vitæ necessitatem sufficiunt (§. 234.); quin etiam pauperes, tis facere egeni, immo mendici ad dandam elemosynam obligentur, queant. quatenus gratis facere possunt aliis, quæ ad sublevandam ex- tremam vitæ necessitatem faciunt, dubitandum non est.

Hisce factis gratuitis annumeranda etiam sunt consilia mendicis proficua & salutaria morum præcepta, quæ inculcantur: ut adeo nemo facile fit tam egenus, quin adhuc habeat, quod stare possit, si æqua lance omnia ponderare velis (§. 499. part. 1. *Jur. nat.* & §. 237. b).

§. 247.

*Elemosynam petere licet ad sublevandam aliorum vitam necessitatem extremam.* Quoniam enim unusquisque alterum *synam pete-* amare

*re liceat pro aliis.* amare tanquam seipsum (§. 619. part. 1. Jur. nat.), adeoque eundem considerare debet tanquam seipsum (§. 569. Psych. empir.); mendicitatem, consequenter inopiam extremam aliorum (§. 52.), tanquam propriam spectare debet. Quamobrem cum mendicitas tribuat jus mendicandi (§. 221. 52.), adeoque eleemosynam petendi (§. 53.); eleemosynam petere licet ad sublevandam aliorum vitæ necessitatem extremam (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.).

Exemplo sunt religiosi, quibus Fratrum misericordiae nomen est, eleemosynas colligentes pro aliis & factis gratuitis propriis easdem augentes. Et apud Protestantes in ministris Ecclesiae recte laudatur, si eleemosynas colligant ad alienam vitæ necessitatem sublevandam, modo eadem rite dispensentur.

## §. 248.

*An eleemosynam pro a-aliis petens de dandi eleemosynam a lege naturæ venit (§. 220.), adeoque propriis dare immutabilis est (§. 142. part. 1. Phil. pract. univ.).* Quamvis adeo eadem lex tribuat jus eleemosynam petendi pro aliis (§. 247.), non tamen ideo tollit obligationem dandi de propriis. Quamobrem ideo ab obligatione dandi eleemosynam de propriis non liberatur, qui pro aliis ab aliis petit.

## §. 249.

*Quid sit liberalitas.*

*Liberalis* dicitur, qui ad beneficia, quæ in dando consistunt, exhibenda paratum habet animum. Unde *Liberalitas* est virtus, qua ad beneficia, quæ in dando consistunt, aliis exhibenda parati sumus.

Aristotelici liberalitatem sumunt in significato latiori, ut per eam designent virtutem, quæ circa divitias versatur & in erogandis pecuniis potissimum obligationi naturali satisfacit. Sed cum laxior iste significatus nimis longo intervallo a communi loquendi usu

disiunctu recedat atque sub se comprehendat, quæ rectius ac utilis a se invicem distinguuntur; ideo strictiorem significatum vocabulo tribuere maluimus.

§. 250.

Quoniam itaque tam donationes (§. 65.), quam largitio eleemosynarum beneficium sunt (§. 57.), quod in dando consistit (§. 56.), virtus autem actiones humanas legi naturæ conformiter dirigit (§. 321. part. 1. Phil. pract. univ.); liberalitas tam donationes, quam eleemosynas legi naturæ conformat, & is demum liberalis dicitur, qui in donando & eleemosynis largiendis legi naturæ satisfacit (§. 249.), consequenter donationes & eleemosyna legi naturæ adversæ non sunt actus liberalitatis.

Liberalitas versatur circa dationes gratuitas, quod ejus objectum agnoscit communis loquendi usus. Dationes vero gratuite, quæ beneficiorum alteram partem constituunt (§. 17. 19.), vel donationes, vel eleemosynæ sunt (§. 56.). Liberalitas adeo circa donationes & eleemosynas versatur. Legem autem naturæ tam de donationibus, quam eleemosynis præcipere, quæ observanda sint, ex anterioribus abunde constat.

§. 251.

Quia liberalis animum paratum habet ad beneficia exhibenda, quæ in dando consistunt (§. 249.), naturaliter autem homines ad beneficia mutua sibi invicem obligantur, quantum in potestate est (§. 23.); liberales esse debemus, seu liberalitas lege naturali præcepta.

Introducitis dominiis factæ gratuite donationibus & eleemosynis æquiparantur (§. 67.), consequenter cum beneficium omne vel in dando, vel in faciendo consistat (§. 17.), liberalitas ad omne beneficium extendi poterat. Enimvero cum factæ gratuite ad officiositatem spectent, & ad eam quoque tanquam species quædam dationes gratuite referri queant, rerum dominiis introducitis (§. 898. part. 1. Jur. nat.), officiositatis quæ sunt &

ex communi loquendi usu ad eam rectius referuntur, ad liberalitatem referre noluimus, sed eam potius ad dationes gratuitas restringere debuimus. Nulla enim necessitas cogit, ut cum *Aristotele* numerum virtutum intra augustos terminos coarctemus.

§. 252.

*Illiberalitas*  
*quid sit.*

*Illiberalem* vocamus, qui a beneficiis, quæ in dando consistunt, animum habet alienum. Et *illiberalitatem* appellamus vitium, quo quis a beneficiis, quæ in dando consistunt, alienus est, seu eadem averfatur.

*Illiberalitas* liberalitati opponitur. Hinc *illiberalis* averfatur, quæ liberalis appetit. Quoniam vero averfatio actus positivus est, nec nudam appetitionis absentiam denotat (§. 884. *Psych. empir.*); ideo cavendum, ne quævis intermissio beneficii in dando consistentis statim ad *illiberalitatem* referatur. Et quoniam liberalitas dationes gratuitas legi naturali conformat (§. 250.); multo magis cavendum, ne intermissio facta, quando legi naturæ datio gratuita minime convenit, *illiberalitati* tribuatur.

§. 253.

*Illiberalitas*  
*lege naturali*  
*prohibita.*

Quoniam itaque liberales esse debemus (§. 251.), *liberalis* vero non est, qui *illiberalis* est, seu potius averfatur, quod appetere debebat (§. 249. 252.); *illiberales esse non debemus*, seu *illiberalitas lege naturali prohibita*.

§. 254.

*Miseria*  
*quid sit.*

*Miser* dicitur, qui multa, vel magna experitur mala, præsertim corporis ac fortunæ. Hinc *Miseria* denotat statum multis, vel magnis malis, præsertim corporis ac fortunæ obnoxium.

Ita ad miseriam referimus gravem morbum, quo quis affligitur; magnam rerum necessariorum inopiam, qua quis laborat; ignorantiam eorum, quæ quis nosse debebat, ut muneri suo rite obeundo sufficeret, veluti cum sermone patrio dicimus einen elenden Prediger h. e. miserum concionatorem, qui verba ad populum

plurimum facere nequit, proix debet. Cum mala fortunæ ac corporis magis in oculos incidunt, quam mala animi, ideo obtinuit, ut in communi sermone miseria potissimum respiciat corporis ac fortunæ mala, non quod mala animi ad eandem non referri soleant, quam quod vulgo non agnoscantur, præsertim si bona corporis ac fortunæ eadem comitentur.

§. 255.

Quoniam miser est, qui malis fortunæ gravioribus affligitur (§. 254.), consequenter inopia rerum laborat, quibus ad vitæ necessitatem indiget (§. 567. *Psych. empir.*), egeno autem defunt res istiusmodi, quibus ad vitæ necessitatem indiget, seu tanta rerum copia non est, quæ eidem sufficiat (§. 238.), & ad mendicitatem reductus tanta rerum inopia laborat, ut prorsus non habeat, unde extremæ vitæ necessitati prospicere possit (§. 52.); *egenus & mendicus miseri sunt & egenitas atque mendicitas miseria est, major tamen mendicitas, quam egenitas.*

Equidem de veritate propositionis præsentis nemo dubitat; non tamen hæc ratio sufficit, ne ex ipsis notionibus demonstratur, cum in philosophia etiam vulgo agnita ad notiones distinctas sint revocanda.

§. 256.

*Misericors* dicitur, cui alterius miseria motivum est eum a malis, quibus affligatur gratis liberandi aut saltem ea tolerabilia efficiendi, quantum in potestate sua est. Unde *Misericordia* virtus est, qua alterius miseria commovemur ad eum a malis, quibus affligitur gratis liberandum, aut saltem tolerabilia eadem efficiendi, quantum in potestate nostra est. *Misericordia quid sit.*

Sumitur hic misericordia pro habitu voluntatis, seu appetitus rationalis in oppositione ad appetitum sensitivum, in quo miseria alterius tristitiam excitat, quam commiserationem appellamus  
(*Wolfii Jur. Nat. Pars II.*) X virtus



vimus (§. 695. *Psych. empir.*): fit ita quod vulgo etiam affectus iste misericordiae nomine compellatur. Patrio sermone affectum a virtute distinguimus, dum illum *Mitleiden*, hanc vero *Warmherzigkeit* vocamus.

§. 257.

An misericordia l. n. praecepta.

*Misericordes esse debemus, seu misericordia lege naturali praecepta.* Quilibet enim homo cavere debet, quantum in potestate sua est, ne alius quicumque incidat in mala animi, corporis ac fortunae (§. 613. *part. 1. Jur. nat.*), consequenter etiam dare operam, ut ab iisdem liberetur, aut saltem eadem tolerabiliora ipsi efficiantur. Quamobrem cum misericors fit, cui est alterius miseria motivum eum a malis, quibus affligitur liberandi aut saltem ea tolerabiliora efficiendi, quantum in potestate sua est (§. 256.); misericordes esse debemus, seu misericordia lege naturali praecepta.

Affectus, quem commiserationem dicimus, homini naturalis est, qui eodem tangitur. Et ad misericordiam prona sunt natura, quibus hic affectus naturalis est: non tamen eundem per se misericordia comitatur, ut adeo appetitus sensitivus affectu quodam contrario ab eadem avertat animum. Exemplum habemus in infanticidis, in quibus pudor commiserationem vincit & a misericordia animum avertit. Atque adeo liquet misericordiam tanquam habitum appetitus rationalis recte distingui a commiseratione, qui affectus est appetitui sensitivo inhaerens. Quod de misericordia & commiseratione hic monemus, idem tenendum est de virtutibus alijs, quibus in appetitu sensitivo respondent affectus ad idem cum istis tendentes. Sed quantum inter virtutes & affectus iisdem respondentes interfit, apertius demonstraturi sumus in Philosophia morali.

§. 258.

Opus misericordiae quid sit.

*Opus misericordiae* dicitur quilibet actus gratuitus, quo alterum a malo praesertim graviore, aut malorum, quibus affligitur.

fligitur, multitudine liberare, aut ea saltem ipsi tolerabiliora efficere conamur.

Ita opus misericordiae erat Samaritae in Evangelio, qui hominem a latronibus vulneratum curare conabatur, miseria ejus commotus. Similiter redemptio captivi & donatio ad aedes incendio dirutas reficiendum facta misericordiae opus est.

§. 259.

*Misericordes esse debemus erga eos, qui a malo, quo affliguntur, seipso liberare nequeunt.* Nemo enim ab altero petendi jus habet, quod ipsemet facere potest (§. 662. part. 1. *Jur. cordes esse nat.*), consequenter nec liberationem a malo, quo affligitur, *debeamus.* si seipsum ab eo liberare potest. Quamobrem nec necesse est, ut gratis alterum a malo liberemus, quo affligitur; qui seipsum ab eodem liberare valet, adeoque ad hoc faciendum non sumus obligati (§. 118. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quoniam igitur actus gratuiti, quo alios a malo, quo laborant, liberare conamur, aut ea saltem tolerabiliora efficere *studemus,* opera misericordiae sunt (§. 258.); misericordes non esse debemus nisi erga eos, qui a malo, quo affliguntur, seipso liberare nequeunt.

Merentur nimirum misericordiam, qui malo affliguntur, a quo seipso liberare nequeunt. Etsi enim commiseratio conveniat amoris universali omnium, qui malo quodam affliguntur; non tamen malum, quo alter affligitur, solum efficit meritum misericordiae, sed accedat opus est indigentia opis alienae: alias enim sibi imputet, quod malo affligi, quam ab eo liberari malit. Sufficit hic monitum & consilium, ut tuo satisfacias officis (§. 613. part. 1. *Jur. nat.*); quodsi dicto audiens esse nolit, sibi imputet, quod fit miser.

§. 260.

*Elemosyna sunt opus misericordiae.* Dantur enim mendicis *Quale opus*



*sint eleemo-  
syna.*

dicis (§. 51. 32.), & egenis (§. 244.), ad sublevandam vitæ necessitatem (§. 51. 238.), consequenter cum egestas & mendicitas miseria sit (§. 255.), miseria aliena est motivum dandi eleemosynas (§. 890. *Psych. empir. & §. 220. 229. b.*). Enimvero misericors est, cui alterius miseria motivum est cum a malo, quo affligitur, gratis liberandi, aut saltem id tolerabilius efficiendi, quantum in potestate sua est (§. 256.), & qui libet actus huc tendens opus misericordiæ est (§. 258.). Quamobrem patet eleemosynas esse misericordiæ opus.

Vulgo hoc agnoscitur, ac ideo ad misericordiam potius, quam ad liberalitatem referri solent eleemosynæ. Quod tamen sub liberalitate eleemosynarum recte largitio comprehendatur (§. 250.), exsequentem propositionem addere lubet, ne quid difficultatis superfit.

§. 261.

*Misericor-  
dia liberali-  
tatis species.*

*Misericordia liberalitatis species est.* Etenim misericordia versatur circa actus gratuitos, quibus alios a malo liberamus, vel id saltem tolerabilius efficere studemus (§. 256.), cum ipsimet hoc facere non possint (§. 259.), adeoque gratuita aliorum ope indigent. Enimvero liberalitas versatur circa beneficia, tam quæ in dando, quam quæ in faciendo consistunt (§. 249.), consequenter circa omnes actus gratuitos (§. 119.), consequenter etiam circa actus gratuitos, quibus alios a malo liberamus, vel id saltem tolerabilius efficere studemus, cum aliorum ope indigeant gratuita. Est adeo misericordia liberalitatis quædam species (§. 44. *Log.*).

Quamobrem cum eleemosynæ sint opus misericordiæ (§. 260.); eas ad liberalitatem tanquam ad genus, ad misericordiam tanquam speciem referri patet.

§. 262.

*Immiseri-*

*Immisericos* dicitur is, cui malum alienum præfer-

um gravius, motivum non est ab eodem ipsi inferendo ab- cordia quid  
stinendi. Unde *immisericordia* vitium est, quo quis alieno <sup>fit.</sup>  
malo, præfertim graviori, minime commovetur, ut ab eo-  
dem ei inferendo absteat.

Ita immisericos est femina, quæ infantem clam antrum in-  
terficis stupri, quod commisit, celandi causa. Facile autem pa-  
ter, immisericordiam non confundendam esse cum defectu mi-  
sericordiz. Aliud enim est alterum non liberare a malo, quo  
affigitur, cum tu possis & alter sibi metipsi consulere nequeat;  
aliud alteri immerito inferre malum, quod aliena miseria non  
commovearis.

§. 263.

Quoniam immisericordia contrariatur misericordiz *An l. n. pro-*  
(§. 256. 262.), misericordes autem esse debemus (§. 257.); *hibita,*  
*immisericordes esse non debemus, seu immisericordia lege naturali pro-*  
*hibita.*

Quoniam alterum lædit, qui id agit sive per se, sive per ali-  
os, ut alter incidat in male animi, vel corporis, vel fortunæ (§.  
693. *part. 1. Jur. nat.*), nemo vero lædendus est (§. 695. *part.*  
*1. Jur. nat.*); hinc jam patet, immisericordiam legi naturali ad-  
versari. Enimvero obligationi huic generali non lædendi alia  
accedit specialis, quæ ex ipsa notione immisericordiz fuit, &  
actum magis malitiosum efficit: id quod ex principiis philoso-  
phiæ moralis clarius elucescet.

§. 264.

*Qui liberalis est, non modo aliorum merita in se collata de- Quatenus*  
*nis largioribus remuneratur, verum etiam aliis de se non meritis dona ex li-*  
*beritate donat, quando donationes legi natura convenient. Qui liberalitate*  
epim liberalis est, ad beneficia, quæ in dando consistunt, *proficiscan-*  
alii exhibenda, consequenter ad donationes (§. 56.), ani- *tur.*  
mum paratum habet (§. 249.). Quoniam tamen donationes  
legi naturali conformat (§. 250.); libenter unicuique etiam

de se non merito donat, quando donationes legi naturæ conveniunt. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam libenter donat etiam de se non bene merito *per demonstrata*; multo magis paratum habet ad donandum animum ob insignia alterius in se merita, & ne videtur id unice facere ob ista merita, donum considerans tanquam mercedem, ideo in hoc casu donis largioribus aliorum in se collata merita remuneratur. *Quod erat alterum.*

Hinc patet ratio, cur in Jure civili donatio proprie dicatur actus, quo rei cujusdam dominium gratis ex liberalitate in alterum transfertur, ac ideo donatio ex causa facta pro improprie sic dicta donatione habeatur. Consultum igitur duximus hanc propositionem addere, ne quid prætermisisse videamur, quod ad illustrationem Juris civilis quomocunque spectet.

§. 265.

*Obligatio  
ejus, cui quid  
datur, ut do-  
netur aliis,  
vel ad elee-  
mosynas im-  
pendatur.*

*Si quis ex liberalitate tibi det res quasdam, ut eas dones aliis, quibus visum fuerit, vel ad eleemosynas impendas; eadem quoque donande sunt aliis, vel ad eleemosynas impendendæ, nec eas in proprios usus vel integras, vel ex parte convertere licet.* Etenim si quis ex liberalitate tibi det res quasdam, ut eas dones aliis, quibus visum fuerit, vel ad eleemosynas impendas; sub modo donatio tibi facta intelligitur (§. 557. part. 3. Jur. nat. & §. 48. h.). Quamobrem cum modus adimplendus sit, sub quo donatio facta (§. 71.); si quis ex liberalitate tibi res quasdam donet, ut eas dones aliis, quibus visum fuerit, vel ad eleemosynas impendas, eadem quoque donandæ sunt aliis, vel ad eleemosynas impendendæ. *Quod erat unum.*

Quoniam quod datur, ut donetur alii, vel ad eleemosynas impendatur, donandum quoque aliis, vel ad eleemosynas impendendum, *per demonstrata*; cum hoc fieri necesse sit (§. 118. part. 1. Phil. pract. univ.), nullum tibi jus est id in

pro-

proprius usus convertendi, nec partem ejusdem in proprios usus convertendi jus tibi competere potest (§. 156. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem quod datur, ut donetur alii, vel ad eleemosynas impendatur, in proprios usus convertere non licet. *Quod erat alterum.*

Utrumque etiam ostenditur hoc modo. Donatarii jus omne metiendum est ex voluntate donantis (§. 130.), nec is acceptatione sua plus juris acquirere potest, quam donator in eum transferre voluit (§. 382. part. 3. *Jur. nat.*). Quoniam itaque ex liberalitate tibi res quasdam donat, ut eas aliis dones, quibus visum fuerit, vel ad eleemosynas impendas *per hypoth.* nonnisi jus habes eas donandi iis, quibus visum fuerit, vel ad eleemosynas impendendas, nullum vero tibi competit jus eas, vel aliquid earum impendendi in proprios usus. Quamobrem eas quoque nonnisi aliis donare, quibus visum fuerit, vel ad eleemosynas impendere, nequaquam vero in proprios usus vel integras, vel ex parte convertere licet.

Nimirum dominium ejus, quod datur, in te transfertur certa lege restrictum. Vi dominii, quod acquisivisti, idem in alium transferre potes, in quem volueris (§. 676. part. 2. *Jur. nat.*): sed quatenus idem restringitur, rem tibi datam non nisi gratis dare potes, & in casu quidem altero dare non potes nisi egenis & mendicis. Quodsi juris interni etiam habenda ratio est, quemadmodum fieri debet, siquidem conscientiae rationem habere volueris (§. 656. part. 1. *Jur. nat.*); in donis & eleemosynis distribuendis observanda quoque sunt, quae praecipit lex naturae, ut liberalitas a te recte exerceanur (§. 250.), cujus exercendae causa tibi datum fuit, quod a dante accepisti. Quod enim datur, non alio fine datur, quam ut liberalitatem exerces, vel misericordiae opera facere possis, minime autem qui dat erga te liberalis, vel misericors esse voluit.

*Quando jus belli ex donatione acquirat donatarius.*

§. 266. *Naturaliter jus belli competit donatario adversus donantem, si rem donatam tradere nolit.* Etenim donator obligatur ad rem donatam donatario tradendam (§. 54.). Quoniam itaque naturaliter homini competit jus belli adversus eum, qui præstare non vult id, ad quod ipsi præstandum suo consensu obligatur (§. 408. part. 3. *Jur. nat.*); naturaliter quoque jus belli competit donatario adversus donantem, si rem donatam tradere nolit.

Quibus hoc paradoxum videtur, ii donandi libertatem, quæ domino competit, antequam donet (§. 130.), confundunt cum tradendi necessitate, quæ ex donatione facta resultat (§. 54. b. & §. 118. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Voluntatis tuæ est, utrum donare velis, an nolis; sed facta donatione necessitatis est, ut quod donasti tradas. Principium hoc non abhorret ab usu communi. Videbimus enim suo loco, quod vi ejusdem recte detur actio donatario adversus donantem, qui rem donatam tradere recusat, in statu civili, & inter gentes hodiernum jus belli obtineat ad consequendum id, quod ex donatione debetur.

§. 267.

*Quando donator.*

*Naturaliter donanti competit jus belli adversus donatarium, si quod datum est, ut aliis donet, vel ad eleemosynas impendat, hoc facere recuset.* Etenim si quid detur, ut donetur aliis, vel ad eleemosynas impendatur, donatio sub modo facta intelligitur (§. 557. part. 3. *Jur. nat.* & §. 48. b.). Quoniam igitur hoc facere recusans obligatur ad rem donatam restituendam (§. 71.); eodem, quo ante (§. 266.), modo porro infertur, naturaliter donanti competere jus belli adversus donatarium, si quod datum est, ut aliis donet, vel ad eleemosynas impendat, hoc facere recuset.

Facile intelligitur, idem valere in aliis etiam casibus, in quibus modus quicumque alius a donatario non adimpletur, immo in quibus alia ex donatione resultat donatarii obligatio, qua donanti tenetur, siquidem eidem satisfacere noluerit. Sed non opus esse videtur, ut hanc in rem multa dicamus, postquam in genere demonstratum fuit, jus cogendi alterum, si obligationi suæ satisfacere noluerit, quod per se inest omni juri perfecto, esse jus belli in eum, qui obligationi suæ satisfacere recusat (§. 687. part. 2. *Jur. nat.*).

CAPVT II.

De Pretio rerum & pecunia,

§. 268.

**N**emo tenetur alteri gratis dare, vel facere, si is vicissim dare, vel facere possit. *Quando ad gratis dan-*  
Homines enim sibi mutuo obligantur ad dandum vel faciendum, prouti unusquisque *dum vel fa-*  
indiget re vel opera alterius (§. 124. part. 3. *Jur. nat.*), *con-*  
sequenter quemadmodum ego tibi ad dandum vel faciendum *ciendum ne-*  
obligatus sum, si tu re vel opera mea indiges, ita tu vicissim *mo sit obli-*  
mihi ad dandum vel faciendum obligaris, si ego re vel ope- *gatus.*  
ra tua indigeo. Quoniam vero nemo habet jus petendi ab aliis, ut ea conferant ad perfectionem sui, vel status sui perfectionem, quæ ipsemet facere potest (§. 233. part. 1. *Phil. pract. univ.*), & a domini voluntate unice pendet, quomodo dominium rei suæ in alterum transferre (§. 11. part. 3. *Jur. nat.*), adeoque etiam operas suas communicare velit (§. 121. part. 3. *Jur. nat.*); nemo tenetur alteri dare, vel facere, ut nihil vicissim det vel faciat, adeoque gratis (§. 18.), si alter vicissim ipsi dare, vel facere possit.

Sane si quilibet rem alteri, qua is indiget, gratis dare, vel operam, qua ipsi opus est, gratis communicare teneretur, perinde  
(*Wolfii Jur. Nat. Pars IV.*) Y de

de omnino foret, ac si res omnes mansissent communes (§. 27. 32. part. 2. *Jur. nat.*), neque adeo ulla fuisset ratio, cur a communione primæva recederetur. Rationes itaque, quæ persuaserunt hominibus dominia communioni præferre, urgent etiam, ne gratis des, vel facias, si vicissim alter dare, vel facere possit.

## §. 269.

*An actus permutatorii sint liciti.*

Quoniam nemo tenetur alteri gratis dare vel facere, si is vicissim dare, vel facere possit (§. 268.), & a tua voluntate pendet, quomodo dare, vel facere velis (§. 11. 121. part. 3. *Jur. nat.*); ideo dare licet, ut des vel facias, & facere licet, ut tu vicissim des, vel facias (§. 18.), consequenter cum actus permutatorii sint, quibus utraque pars ad aliquid dandum, vel faciendum adstringitur (§. 6.), actus permutatorii liciti sunt.

## §. 270.

*Quid tenendum si nil gratis datur, vel fiat.*

Qui alteri nil gratis dare, vel facere vult; ab eodem tantundem recipiat necesse est, quantum dat, vel facit. Quoniam enim pro eo, quod gratis datur, vel fit, nihil ab altero recipitur (§. 18.), si quid gratis dare, vel facere nolis, tantundem ab altero recipere debes, quantum præstas.

Nimirum si des plus, quam recipias, quod plus datur, pro eo omnino nihil recipis, adeoque gratis datur (§. 18.). Sed tu nil gratis dare vis. Ergo tantundem, quantum das, recipere debes. Et quoniam introductis dominiis facere idem est ac dare (§. 122. part. 3. *Jur. nat.*); idem quoque valet, si nil gratis facere velis.

## §. 271.

*Cur ratio rerum & operarum determinanda, si nil*

Quoniam nil gratis daturus vel facturus tantundem ab altero recipere debet, quantum dat, vel facit (§. 270.), detur autem res pro re alia, aut usus rei pro usu rei alterius, aut res pro usu rei alterius, aut res vel usus rei pro operis, seu

eo, quod fit; quando nil gratis dandum vel faciendum, necesse est <sup>gratis dan-</sup>  
 ut tam rerum, quam operarum ad se invicem, atque rerum ad ope-<sup>dum vel fa-</sup>  
 ras deficiatur ratio, qualem cum non habeant a natura, ea ar-<sup>ciendum.</sup>  
 bitrio hominum determinanda (§. 126. *Arithm.*).

Nimirum si tibi do rem A, & tu mihi tantundem dare debes  
 veluti B, necesse est ut quantitas ipsius B determinetur ex A si-  
 ne tertio quodam homogeneo assumpto; quæ relatio ipsius A  
 ad B, est id, quod ratio dici solet (§. 126. *Arithm.*). Enimvero  
 cum res æstimari nequeant ex magnitudine, quam habent, seu  
 mole earundem; natura rationem ad se invicem minime ha-  
 bent, qualis hic attendenda venit, quod per se patet: necesse  
 igitur est ut hominum arbitrio ratio aliqua determinetur. Si  
 exemplum generale displicet, dare lubet speciale. Do tibi hor-  
 deum, ut tu mihi des avenam. Si tantundem recipere debeo,  
 quantum do, cum hordeum & avena quantitate physica æsti-  
 mari nequeant, quoniam utriusque usus diversus est, necesse  
 est ut arbitrio hominum determinetur aliqua ratio, quam data  
 hordei quantitas ad eandem quantitatem avenæ, veluti unus  
 modius ad unum modium habere debet. Ponamus rationem  
 illam esse ut 2. ad 3. Si ergo das duos modios hordei, ut ac-  
 cipias avenam, & tantundem recipere debes, quantum das, ne-  
 cesse est ut tres recipias modios avenæ. Jam cum opera  
 æquiparentur rebus dominiis introductis (§. 437. *part. 2. Jur.*  
*nat.*); quæ de rerum ratione dicta sunt, ea ad operas facile  
 transferuntur.

## §. 272.

Quoniam ratio non datur nisi inter homogenea (§. *Quomodo*  
 126. *Arithm.*), res omnes tanquam homogenea spectanda, quatenus res spectan-  
 ratio unius cujuslibet ad unam quamlibet definiiri debet, consequen-  
 ter cum homogenea sint, quarum unum aliquoties sumtum <sup>de in deter-</sup>  
 alterum superare potest (§. 32. *Arithm.*), & in ratione quan-  
 titas unius ex quantitate alterius determinatur, sine tertio ho-  
 mogeneo assumpto (§. 126. *Arithm.*), ita ut determinetur, quo-  
 ne.



ties minus in majore contineatur, vel majus minus contineat (§. 131. *Arithm.*), rebus, quatenus earum ad se invicem ratio determinanda, attribuenda est aliqua quantitas, secundum quam una ad alteram comparari potest.

Nemo miretur, quod ad principia mathematica in Jure naturæ provocemus: quæ enim sine iis non intelliguntur, per ea explicanda & demonstranda omnino sunt. Res permutandas æstimare, ne plus des, quam recipias, idem est ac quantitatem earum determinare, qua una alteram superat, vel ab eadem deficit, & qua ad æqualitatem reduci possunt. Quantitas Mathematicos objectum est; de ea igitur sine principiis mathematicis ratiocinari non datur. Nec refert, quantitatem rerum permutandarum fingi, qualem a natura non habent. Cum enim ficta illa quantitas consideretur tanquam rebus inexistentis, adeoque per modum veræ; de ea tanquam vera ratiocinandum. Quodsi quantitatem rebus a natura tributam *physicam*, quæ vero in usum moralem ipsis attribuitur, fictione non inutili, *moralem* appellare cum *Pufendorfio* velis; nos non habebis dissentientes.

§. 273.

*Pretium rerum quid sit.* Quantitas rebus arbitrio hominum tributa, ut in permutatoriis actibus earum ad se invicem ratio definiiri possit, *Pretium earum* dici solet.

E. gr. Ponamus rationem avenæ ad hordeum statui ut 2. ad 3. ita ut dans 3. modios avenæ pro duobus modis hordei tantundem recepisse dicatur, quantum dedit; pretium avenæ ac hordei est ficta illa quantitas, qua earum ad se invicem ratio determinatur, quando avena cum hordeo permutanda. Nimirum eadem quantitas *physica* avenæ ter, hordei autem bis sumenda, ut eadem prodeat utriusque quantitas *moralis* & *moraliter* in actu permutatorio averia & hordeum censeantur æqualia. Atque adeo patet, rationem illam rerum permutandarum, sine qua pretium non intelligitur, inservire earum æqualitati &

inæqualitati determinandæ. Sed demus adhuc exemplum aliud. Ponamus operas diurnas, quæ certo horarum veluti 12. numero physice æstimantur, æquiparari dimidio modio avenæ, cujus adeo quantitas physica certa mensura comprehenditur, erit earum ad se invicem ratio, per quam in actu permutatorio æqualitas determinatur ut  $\frac{1}{2}$ . ad 12. seu ut 1. ad 24. (§. 178. *Aritbm.*). Cumque pretium sit quantitas illa ficta, secundum quam operæ ad avenam comparari possunt, pretium avenæ, cujus quantitas physica modio æstimatur, est vicies & quater majus pretio operarum, quarum quantitas physica una hora æstimatur, seu duplo majus pretio operarum diurnarum, quarum quantitas physica certo horarum, veluti duodecim, intervallo æstimatur. Ita nimirum patet, pretium dimidium unius modii avenæ æquale esse pretio operarum diurnarum seu duodecim horarum, & pretium vigesimæ quartæ unius modii avenæ æquale esse pretio operarum unius horæ. Ponamus denique jus aucupandi in aliquo districtu intervallo unius anni æquiparari sex modis tritici, erit ratio tritici, cujus quantitas physica modio æstimatur ad jus aucupandi unius anni ut 1. ad 6. seu pretium juris occupandi uno anno in dato districtu sextuplo majus censetur pretio unius modii tritici. Quosi hætenus dicta attendita mente pervolveris, facile animadvertes, quantitatem illam moralem, secundum quam res una quoad quantitatem physicam, quam habet, spectata altera major vel minor certa ratione statuitur, quatenus hæc quoque quoad quantitatem physicam, quam ipsa habet, consideratur, ab hominum res suarum permutantium arbitrio dependere. Neque enim ratio physica ex ipsis rerum notionibus petita dari potest, seu ex earum rationibus demonstrari nequit, pretium hordei ad pretium avenæ habere debere rationem sesquialteram, vel pretium operæ diurnæ ad pretium avenæ unius modii rationem subduplam, vel denique pretium juris aucupandi uno anno in certo districtu ad pretium tritici unius modii sextuplam, etsi non negemus, cum pretium non temere definiendum sit (§. 278. *part. 3. Jur. nat.*), aliquam etiam in ipsis rebus dari debere rationem, cur hac ra-

tionem potius, quam alia pretium definiatur, & in ea determinanda juris quoque naturalis habenda sit ratio, ne quid committatur, quod obligationi naturali repugnet (§. 142. *part. 1. Phil. pract. univ.*), quemadmodum deinceps clarius elucescet. Non est quod existimes, inanes fingi subtilitates, quibus in Jure naturæ non habeamus opus. Demonstrandum enim est, sine iis distincte pretium rerum concipi posse: quod nunquam efficitur. Dic enim pretium esse quantitatem moralem seu arbitrio hominum tributam, secundum quam ad se invicem comparari & una alteri æqualis, vel eadem major aut minor existimari possit; restabit omnino ut explices, quomodo comparatio ista fiat, ut distincte concipiatur, quanto major vel minor una sit altera, & quomodo ad æqualitatem redigantur, quæ physice æqualia dici non possunt, hoc autem facturum recurrentum est ad notionem rationum, quemadmodum nos fecimus. Quamobrem non piget hætenus dicta ulterius proficere, ne quid deesse videatur, quod ad hanc doctrinam penitus inspiciendam desiderari queat.

## §. 274.

*Ratio pretiorum & operum physice proportionalia.* Pretia rerum & operum, iisdem quippe introductis dominiis æquipollentium (§. 437. *part. 2. Jur. nat.*), est quantitas arbitrio hominum iisdem tributa, ut earum ad se invicem ratio determinari possit (§. 273.). Quamobrem cum quantitas ista arbitraria, quæ rebus non per se, sed hominum saltem opinione ac voluntate inest, determinata non fit, nisi quantitas physica determinata supponatur (§. 112. *Ontol.*); necesse est ut quantitati physice pro unitate assumptæ respondeat quantitas moralis per modum unitatis. Quoniam itaque numerus continua unitatis additione augetur (§. 339. *Ontol.*); quantitate physica bis sumpta bis quoque sumitur quantitas moralis, illa ter sumpta hæc quoque ter sumitur, illa quater sumpta, hæc quoque quater sumitur & ita

& ita porro in infinitum in quacunq; ratione. Eodem igitur modo quantitas physica rei vel opere data ex quantitate physica pro unitate assumpta & quantitas moralis isti respondens ex quantitate morali huic respondente determinatur, ut, si physica fuerit assumpta pro unitate dupla, etiam moralis sit morali unitati æquivalentis dupla, si illa fuerit tripla, etiam hæc tripla erit & ita porro in infinitum in quacunq; ratione. Quantitates igitur morales seu pretia rerum & operarum ejusdem speciei eandem rationem inter se habent, quam quantitates physica earundem (§. 149. *Arithm.*), seu pretia rerum & operarum ejusdem speciei quantitibus physicis proportionales sunt (§. 155. *Arithm.*).

Ostenditur etiam hoc modo. Qualiscunq; tandem fit quantitas ista rebus pro arbitrio attributa, secundum quam unaquæque earum ad aliam referri & ejus ad hanc ratio determinari potest, consequenter quaecunq; tandem fit rerum pretium (§. 273.); duæ quantitates physica rerum vel operarum ejusdem speciei æquales idem quoque pretium habere debent, ut adeo etiam æstimatione morali res vel operæ ejusdem speciei, si eandem habuerint quantitatem physicam, pro eodem haberi possint (§. 181. *Ontol.*). Qui vero idem bis accipit, duplum omnino accipit; qui ter accipit, triplum accipit & ita porro in quacunq; ratione. Quamobrem cum bis accipiat moraliter, qui bis accipit physice & ita porro in infinitum; patet porro, ut ante, pretia rerum & operarum ejusdem speciei quantitati physica proportionalia esse.

E. gr. Si pretium unius modii frumenti cujusdam fuerit  $A$  erit pretium duorum modiorum  $2A$ ; trium modiorum  $3A$  & indefinite si numerus modiorum fuerit  $m$ . sive  $m$  numerum integrum, sive fractum, sive ex fracto & integro compositum denoret, erit etiam pretium  $mA$ . Patet adeo tam quantitates physicas esse inter se ut  $1$  ad  $m$ , quam pretia rerum vel operarum istis deter-

mina-

minatarum, consequenter pretium frumenti cujusdam esse quantitatem physicam proportionalem. Idem patet eodem modo, si pretium operæ diurnæ fuerit A. Sed nemo est, qui hæc non agnoscat, cum sit praxi consentaneum, & notionibus communibus, etsi confusis, conveniat, quas ad distinctas revocare philosophi est.

## §. 275.

*Quomodo  
determine-  
tur quanti-  
tas rerum  
physica.*

*Quantitas rerum corporalium physica æstimari potest magnitudine, vel gravitate, vel numero.* Quoniam enim res corporales sunt, quæ sensu percipi possunt (§. 496. part. I. Jur. nat.), per se patet, quod ex materia gravi consistunt. Cum materia omnis sit extensa (§. 141. Cosmol.), adeoque partes habeat, quarum unaquæque extra alteram existit (§. 549. Ontol.), in partium autem multitudine totum constituentium magnitudo consistat (§. 430. Ontol.); res corporalis omnis magnitudinem habet. Atque adeo ejus quantitas physica magnitudine æstimari potest (§. 437. 438. Ontol.). *Quod erat primum.*

Et quoniam gravitas unius corporis gravitate alterius major vel minor est, adeoque ratio gravitatis unius ad alterius gravitatem definiri potest (§. 126. Arithm.), consequenter gravitatem unius per gravitatem alterius metiri licet (§. 438. Ontol.); quantitas rerum corporalium etiam gravitate æstimari potest. *Quod erat secundum.*

Denique cum plura individua ejusdem speciei constituent numerum (§. 339. 329. Ontol.), quantitates autem per numerum distincte explicentur (§. 420. Ontol.); quantitas rerum corporalium physica numero etiam æstimari potest. *Quod erat tertium.*

In æstimanda quantitate rerum corporalium physica, ut inde determinetur earum pretium, respicere quoque solemus vel ad earum magnitudinem, vel ad gravitatem, vel numerum.

§. 276.

Quoniam quantitas rerum corporalium physica æstimanda venit ex magnitudine, gravitate vel numero (§. 275), *Quomodo æstimetur.* magnitudinem autem metiri non licet sine mensura, hoc est, magnitudine quadam data pro unitate assumpta, nec gravitatem metiri datur sine pondere, hoc est, data quadam gravitate pro unitate assumpta (§. 438. *Ontol.*), multitudo vero per numerum determinatur (§. 340. *Ontol.*); *quantitas rerum corporalium physica æstimatur mensura, pondere vel numero; consequenter quantitates physica rerum corporalium eadem mensura determinata sunt inter se ut numeri, quibus earum ad mensuram tanquam unitatem exprimitur ratio, & similiter quantitates physica eodem pondere determinata sunt inter se ut numeri, quibus earum ad pondus tanquam unitatem exprimitur ratio, physica autem quantitates rerum numeratarum sunt ut numeri, quibus earum multitudo effertur.*

Nihil in hisce difficultatis est, modo terminos, quibus in Mathematici utimur, nec minus in Ontologia, experiaris familiares. Et si demonstrationem generalem desideres, facillime ea datur. Sit enim mensura  $a$ , quantitas physica rei mensuratæ  $A = ma$ , quantitas autem physica rei mensuratæ  $B = na$ ; erit illius ratio ad mensuram  $a : m a$ , hujus vero  $a : n a$ , adeoque  $m$  &  $n$  designant numeros, quibus exprimitur ratio quantitatis physicæ ad mensuram tanquam unitatem, cum fit  $a : ma = 1 : m$  &  $a : na = 1 : n$  (§. 181. *Aritbm.*). Est vero quantitas physica ipsius  $A$  ad quantitatem physicam ipsius  $B$  ut  $ma$  ad  $na$ , adeoque ut  $m$  ad  $n$  (§. *cit.* *Aritbm.*), consequenter quantitates, physicæ rerum  $A$  &  $B$  sunt ut numeri  $m$  &  $n$ , quibus earum ad mensuram  $a$  tanquam unitatem exprimitur ratio. Quod si  $a$  denotet pondus, quo quantitates physicæ rerum  $A$  &  $B$  quoad gravitatem determinantur, eodem modo patet, eas esse ut numeros, quibus exprimitur ratio earum ad pondus tanquam unitatem. Sed demus exempla, ut dicta etiam intelligantur ab iis, qui a notio-

(*Wolfii Jur. Nat. Pars IV.*) Z nibus

nibus generalibus abhorrent. Mensura, qua metimur longitudinem panni, dicitur ulna. Quodsi longitudo panni A fuerit 3. ulnarum, & alterius B 10. ulnarum; erit illius ratio ad ulnam, quæ pro unitate assumpta, ut 3. ad 1, hujus vero ut 10. ad 1. Longitudines vero pannorum A & B sunt ut 3. ad 10. Similiter si longitudo ipsius A sit  $4\frac{1}{2}$ . seu quatuor ulnarum cum dimidia, longitudo ipsius B  $6\frac{1}{4}$ . seu sex ulnarum cum tribus quartis; erunt longitudines pannorum A & B ut  $4\frac{1}{2}$ . ad  $6\frac{1}{4}$ . consequenter ut 18. ad 27, multiplicando utrinque per 4. (§. 178. *Arithm.*), & dividendo porro per 9, ut 2. ad 3. (§. 181. *Arithm.*); seu longitudo panni B excedit longitudinem ipsius A parte hujus dimidia, seu sui tertia. Sit pondus, quo metimur gravitatem rerum corporalium, una libra. Quodsi pro una in exemplo præcedente substituas libram, & pro longitudine pondus juxta eam determinatum; exemplum istud quadrabit ad res corporales, quarum quantitates physicae pondere æstimantur.

## §. 277.

*Quomodo  
determine-  
tur pretium  
rerum di-  
versarum  
ad se invi-  
cem.*

Quoniam pretia rerum ejusdem speciei sunt quantitatibus physicis proportionales (§. 274.), hæc autem æstimantur vel mensura, vel pondere, vel numero (§. 276.), & pretium rerum consistit in quantitate arbitraria, secundum quam res in se heterogeneæ per modum homogenearum ad se invicem comparari possunt (§. 273. h. & §. 126. *Arithm.*); pretia rerum determinantur per rationem ejusdem mensurae, vel ponderis, quod ad determinandam quantitatem physicam earundem adhibemus, aut per rationem rerum numerandarum, quæ sunt unius speciei, unius ad unum rerum numerandarum, quæ sunt speciei alterius: immo quatenus res omnes in actu permutatorio spectanda sunt tanquam homogeneæ, pretia rerum etiam determinantur per rationem mensurae datæ ad pondus datum vel unitatem datam, mensura nimirum, pondere, vel unitate, qua in abstracto rem unam designamus (§.

332. *Onsol.*), spectatis tanquam unitatibus iisdem (§. 336. *Onsol.*),

E. gr. Pretia avenæ, quæ diversæ sunt quantitatis, sunt quantitatibus physicis proportionales, adeoque per harum ad mensuram rationem definiuntur, ita ut e. gr. pretium trium modiorum sit triplum pretii unius. Ast si pretium trium modiorum avenæ ad octo modiorum hordei pretium comparari debet, necesse est ut definiatur ratio unius modii avenæ ad unum modium hordei. Ponamus enim eam esse ut 2. ad 3. cum quantitas physica avena sit 3. & quantitas physica hordei sit 8. modiorum; erunt pretia ut 6. ad 24, seu ut 1. ad 4, hoc est, pretium hordei est quadruplum pretii avenæ. Data ratione pretiorum in eadem mensura pretia rerum heterogenearum ope regulæ trium in eadem facile ad æqualitatem reducuntur. E. gr. Si queritur, quot modii avenæ æquivalent octo modis hordei; erit ut 2. ad 3. ita 8. ad numerum quartum proportionalem 12. Atque adeo patet, 12. modiorum avenæ & octo modiorum hordei idem esse pretium, consequenter 12. modios avenæ & octo modios hordei moraliter pro æqualibus haberi. Dari vero etiam potest mensuræ unius ad mensuram quamcunque aliam ratio, vi cuius pretia rerum iisdem mensuratarum inter se comparari & ad æqualitatem reduci possunt, veluti si ratio unius ulnæ lintei sit ad unum modium avenæ ut 4. ad 9. & queratur quænam sit ratio pretii 10. ulnarum lintei ad 8. modios avenæ, vel quotnam modiorum avenæ idem sit pretium cum pretio 10. ulnarum lintei. Etenim ut ante reperitur pretium 10. ulnarum lintei esse ad pretium 8. modiorum avenæ ut 40. ad 72, consequenter ut 5. ad 9, dividendo nempe utrinque per 8, pretium  $4\frac{2}{3}$  modiorum æquale reperitur pretio 10. ulnarum lintei, inferendo scilicet ut 9. ad 4. ita 10. ad quartum proportionalem. Unde denuo patet 10. ulnas lintei &  $4\frac{2}{3}$  modios avenæ haberi in actu permutatorio moraliter pro æqualibus. Dari etiam potest ratio mensuræ ad pondus, vi cuius pretia rerum mensuratarum & ponderatarum inter se comparari & ad æqualitatem re-



duci possunt, eodem quo ante modo: quemadmodum enim quantitate morali res mensuris heterogeneis mensuratae reducuntur ad homogeneitatem; ita etiam idem obtinet, si loco unius mensurae substituatur pondus, veluti si libra una sachari sumatur ad unum modium avenae ut 7. ad 9. Quodsi enim quaeratur, quanam sit ratio 9. librarum sachari ad 12. modios avenae, reperietur ratio 63. ad 108, seu 7. ad 12, & pretium 7. modiorum avenae reperitur aequale pretio 9. librarum Sachari. Unde patet in actu permutatorio 9. libras sachari & 7. modios avenae quoad pretium pro aequalibus habere. Denique dari potest ratio mensurae, vel ponderis cujuscunque ad certum quandam numerum rerum numeratarum, vi cujus pretium rerum tam mensuratarum, quam ponderatarum ad pretium numeratarum comparari potest, atque earundem pretia ad aequalitatem reducuntur, ut ante, veluti si ratio 15. ovorum ad modium avenae supponatur ut 2. ad 9. Quodsi enim quaesiveris, quomodo se habeat quater 15. ovorum pretium ad tres modios avenae, reperitur ut ante, numero 15. sumto pro unitate (§. 347. *Ontol.*), ratio ut 8. ad 27, & pretium  $\frac{8}{9}$ . unius modii invenitur aequale pretio quater 15. ovorum, seu ovorum 60. Unde denuo patet, 60. ova in actu permutatorio &  $\frac{8}{9}$ . unius modii avenae moraliter, seu quoad pretium pro aequalibus haberi. Videmus itaque quomodo pretia rerum omnium, quomodocunque tandem earum quantitas physica determinetur, inter se comparari & quantum unum superet alterum vel ab eodem deficiat definiti queat, nec non quomodo eadem ad aequalitatem reducantur. Neque sine pecunia id ipsum aliter fieri potest, & pecunia ipsa quid sibi velit intime perspicitur nisi iis probe intellectis, quae haecenus dicta sunt, quemadmodum ex sequentibus constabit.

## §. 278.

*Quomodo  
quantitas  
physica ope-  
rarum de-  
terminetur.*

*Quantitas physica operarum aestimatur vel tempore, quo durarunt; vel quantitate effectus, qui iisdem fuit productus. Quicquid enim facis id fit in tempore, consequenter opera, quas alteri praestas, certo tempore durant. Quamobrem cum*

tempus fit mensurabile (§. 585. *Ontol.*); quantitas etiam physica operarum mensurari vel æstimari potest tempore, quo durarunt. *Quod erat unum.*

Similiter operæ impenduntur ad effectum quendam producendum, qui quantitatem physicam habet, quatenus effectus unus alterius duplus, triplus, quadruplus & ita porro esse potest, quæ tanquam per se nota sumo, ne in demonstrando ad nimias descendere videamur subtilitates. Quoniam itaque operas easdem bis præstitisse intelligitur, qui effectum duplum producit, ter, qui triplum, quater, qui quadruplum & ita porro; ideo patet operas æstimari posse ex effectu, qui iisdem producitur. *Quod erat alterum.*

Non abhorrent hæc ab usu communi. Ita enim statuimus operas diurnas, certo horarum, veluti duodecim, intervallo continuatas, item annuas, quæ anno unius spacio singulis diebus præstantur. Et quando opera tua utor in describendo aliquo MSC. opera æstimatur ex numero plagularum, quas descripsisti; si ædificium extruitur, opera fabri murarii æstimatur ex magnitudine murorum extruendorum, aut, si tectorium inducitur, ex magnitudine superficiæ murorum, quibus induendum.

§. 279.

Quoniam quantitas physica operarum æstimatur vel tempore, quo durarunt, vel quantitate effectus qui iisdem *Quomodo eadem quan-* tribuitur (§. 278.); *quantitates physica operarum ejusdem speciei rates ad eodem tempore, vel eodem effectu determinatarum sunt inter se ut se invicem numeri, quibus earum ad tempus aut effectum datum tanquam unicomparantur.* *tur.*

E. gr. operæ diurnæ ejusdem speciei, sunt inter se ut numeri dierum, quibus præstitæ fuerunt, vel ut numeri, quibus effectus dati multipulum indigitatur, ita ut si unus operas præstitit per dies quatuor, alter per novem; operæ erunt ut 4. ad 9.: si unus descripsit 20. plagulas, alter 48, operæ erunt ut 20. ad 48, seu ut 5. ad 12.

## §. 280.

*Quomodo rerum & operarum presium ad se invicem promiscue determinentur.*

Quoniam pretia operarum earundem sunt quantitativis physicis proportionales (§. 279.), hæc autem æstimantur vel tempore, quo præstantur, vel quantitate effectus, qui iisdem producitur (§. 278.), & pretium rerum consistit in quantitate arbitraria, secundum quam res in se heterogenæ per modum homogenarum ad se invicem comparari possunt (§. 273. h. & §. 126. Arith.); pretia operarum determinantur per rationem operarum diversarum eo tempore, quo earum quantitatem physicam determinamus; præstarum vel per rationem operarum, quibus datus quidam effectus producitur, ad operas, quibus producitur effectus quidam alius datus, immo quatenus in actu permutatorio opera ac res omnes spectanda sunt tanquam homogenea, pretia rerum & operarum promiscue determinantur per rationem mensurae, ponderis vel numeri dati rerum quarumvis ad operas dati temporis vel effectus, mensura nimirum, pondere, vel numero & tempore ac effectu, quo definitur quantitas physica operarum, spectatis tanquam unitatibus iisdem (§. 326. Ontol.).

E. gr. Si pretium operarum veluti tritoris ad frumentum determinari debet, determinanda est ratio operarum diurnarum ad modium frumenti, vel certæ quantitatis frumenti trituro ad eundem modium frumenti, veluti si in casu primo ratio operarum diurnarum ad modium frumenti ponatur ut 1. ad 5, ita ut pretium unius modi frumenti sit quintuplum operarum diurnarum tritoris, adeoque pretium operarum diurnarum sit  $\frac{1}{5}$  unius modii. Hinc enim ut ante (not. §. 277.), non modo in dato quolibet casu definitur ratio pretii operarum datarum ad pretium frumenti datæ quantitatis, verum etiam hæc ipsa pretia ad æqualitatem reducuntur. Similiter si ratio operarum diurnarum ad operas diurnas alias quascunque fuerit ut 3. ad 5, illarum pretium erit harum  $\frac{3}{5}$ , ac in dato quolibet casu non minus ratio pretiorum ad se invicem determinabitur, quam pretia ad æqualitatem reducuntur. Idem eodem modo sese habere, si operæ

operæ diuinæ referantur ad operas quascunque dati effectus, per se patet.

## §. 281.

*Jura æstimantur ex utilitate, quæ inde percipitur. Quem- Mensura  
admodum enim moraliter res non considerantur nisi quoad jurium.  
usum, quem habeat (§. 495. part. 1. Jur. nat.); ita quoque  
jura, quæ in rerum incorporalium numero sunt (§. 499. part.  
1. Jur. nat.), aliunde æstimari nequeunt, quam ex utilitate,  
quæ inde percipitur.*

E. gr. jus aucupandi aves in certo districtu æstimatur ex pretio avium dato tempore, veluti uno anno capiendarum, dempto operarum pretio, quæ iis capiendis impendi debent. Jus eundi per alterius fundum æstimatur ex commoditate, quam nobis affert, & molestia domini fundi, quatenus cum ea necessario conjungitur, nec sine ea intelligitur, cum nemo teneatur alterius gratia pati gratis, quod sibi molestum, alteri commodum est (§. 268.).

## §. 282.

Quoniam jura æstimantur utilitate, quæ inde percipitur (§. 281.), adeoque eorum utilitas spectatur tanquam ea- *Quomodo  
inter se  
rundem* quantitas physica, rerum autem pretia quantitativis *comparen-  
physicis* proportionales sunt, si fuerint ejusdem speciei (§. tur pretia  
274.); *jurium quoque ejusdem speciei, v. gr. jurium aucupandi, pre-  
jurium ejus-  
na utilitati inde percipiendæ proportionalia sunt.* *dem speciei.*

E. gr. Si quis in aliquo districtu duplum avium capit eodem tempore, qua alius in alio districtu eodem tempore capit; erit jus aucupandi in illo districtu ad jus aucupandi in hoc districtu ut 2. ad 1.

## §. 283.

Cum pretia jurium ejusdem speciei sint utilitati per- *Quomodo  
rerum cor-  
men-  
poralium,*  
cipiendæ proportionalia (§. 282.), jura autem omnia æsti-

*operarum & jurium pretium determinetur.*

mentur utilitate inde percipiendæ (§. 281.), & pretium rerum consistat in quantitate arbitraria, secundum quam res in se heterogenæ per modum homogenearum ad se invicem comparari possunt (§. 273. h. & §. 126. *Arithm.*); *pretia jurium determinantur per rationem juris data utilitatis ad jus utilitatis alterius data & quatenus in actu permutatorio jura ac res & opera omnes spectari debent tanquam res homogenea, pretia jurium, rerum & operarum promiscue determinantur per rationem mensurae, ponderis vel numeri dati rerum quarumvis, vel operarum dati temporis aut effectus ad jura data utilitatis, mensura nimirum, pondere, vel numero, quo æstimatur quantitas physica rerum corporalium, tempore aut effectu, quo quantitas operarum physice determinatur, & utilitate, qua physicam jurium quantitatem metimur, spectatis tanquam unitatibus iisdem (§. 336. *Ontol.*).*

E. gr. Si jus aucupandi annuum determinatur per rationem ad modium frumenti ut 6. ad 1; erit pretium ejus æquale pretio sex modiorum frumenti & pretium unius modii frumenti  $\frac{1}{6}$ . pretii juris. Per hanc vero rationem in dato quolibet casu definitur ratio juris aucupandi per annos quotcunque exerciti ad quamcunque quantitatem frumenti & pretium juris dati reduceretur ad æqualitatem cum pretio frumenti eodem, quo supra (*not. §. 277.*), modo. Non damus exempla alia, ne in re pluribus forsan tædiosa, propterea quod utilitatem, immo necessitatem ejus minime perspiciunt, prolixiores simus. Ea etiam de causa alia omittimus, quæ adhuc dici poterant, siquidem singula accurate persequi vellemus. Dicta tamen sufficere possunt ad sequentia penitus intelligenda, quæ de pecunia demonstrabuntur. Unum adhuc tantummodo monemus, quæ hætenus de pretio rerum ad se invicem determinando dicta sunt, usum etiam subinde habere pecunia licet inventa cum determinatio pretii per pecuniam pretium quasi intrinsecum supponat, de quo hætenus dictum.

## §. 284.

*Quantitatem physicam aridorum & fluidorum metiri licet* Quomodo vase quodam, cujus cavitas est determinata magnitudinis, seu quod certam aridorum ac fluidorum quantitatem recipit, vel pondere quodam determinato, seu solido data gravitatis. Etenim arida & fluida assumunt figuram vasis ambientis, adeoque eorum quantitatem quam vas recipit, est soliditati cavitatis vasis æqualis. Quoniam itaque hæc quantitas pro unitate assumi potest, & ratio, quam habet data quædam quantitas aridorum vel fluidorum ad quantitatem eorundem, quam vas recipit, hujus ope determinari potest, magnitudinem autem, seu quantitatem metimur, si quantitatem quandam pro unitate assumimus & alterius ad eam rationem determinamus (§. 438. *Onsol.*); quantitatem physicam aridorum & fluidorum metiri licet vase quodam, cujus cavitas determinatæ magnitudinis est, seu quod certam aridorum ac fluidorum quantitatem recipit. *Quod erat unum.*

Similiter quoniam arida & fluida ejusdem speciei, si eandem habuerint magnitudinem, eandem quoque gravitatem habent, consequenter quantitates eorum physicæ sunt gravitatibus proportionales, gravitatem vero earum determinare licet, si datus quidam gravitatis gradus, qui convenit solido cuidam, adeoque ponderi cuidam determinato, pro unitate assumatur, & ratio gravitatis aridorum vel fluidorum datorum ad eandem determinetur; patet ut ante quantitatem quoque physicam aridorum & fluidorum ope ponderis cujusdam determinati metiri licere. *Quod erat alterum.*

## §. 285.

Quoniam commodius accidit, saltem plerumque, ut *Quando* quantitatem physicam aridorum & fluidorum determinemus *nam unus* ope vasis, cujus cavitas determinatæ magnitudinis, quam *metiendi* *(Wolffii Jur. Nat. Pars IV.)* *dere*

*modus alteri preferendus.* dere quodam determinato; *in definienda quantitate physica aridorum & fluidorum plerumque preferenda est determinatio, qua fit ope vasis, alteri, qua fit ope ponderis.*

Praxi communi hæc consentanea esse docet experientia, ut adeo appareat eandem non destitui sua ratione, in quam inquirere philosophi est. Notandum hic in genere in praxi communi multa occurrere non sine ratione inventa, etsi vulgare eam animum non attendat, adeoque eandem ignoret.

§. 286.

*Quomodo quantitas physica fluidi in vase quocunque contenti aestimetur.*

*Si fluidum quoddam vase quocunque continetur, ejus quantitatem physicam determinare licet investigando magnitudinem cavitatis ejusdem.* Quoniam enim fluidum assumit figuram vasis ambientis, magnitudo ejus, quod recipit vas intra cavitatem suam, æqualis magnitudini cavitatis ejusdem. Quod si ergo hæc fuerit determinata, eo ipso determinata quoque est magnitudo fluidi. Quantitatem adeo physicam fluidi vase quocunque contenti determinare licet investigando magnitudinem cavitatis ejusdem.

Nec hoc abhorret a praxi communi & quomodo magnitudo cavitatis vasorum determinetur & ad communem fluidorum mensuram revocetur, docetur in Steremotria doliorum, quæ Geometriæ practicæ pars quædam est (§. 582. & seqq. Geom.). Facile patet, quæ de fluidis hic demonstrata sunt, ad arida quoque applicari posse. Non est quod dicas, hæc pertinere ad Geometriam practicam, nullum autem locum mereri in Jure naturæ. Etenim Geometria practica sumit, quæ hic demonstrantur, adeoque tanquam alibi demonstrata, vel demonstranda supponit. Quoniam vero nec sine præsupposita quantitate rerum physica determinatio pretii, de quo agit in Jure naturæ, intelligi potest; quod physica rerum quantitas ita determinari possit, ut ope ejusdem pretia rerum definire liceat, utique demonstrandum, cum accurata methodus non ferat, ut sumantur, quæ cum demonstrabilia sint non demonstrata fuerunt.

Nec est quod objicias, quod quantitas physica hoc vel isto modo determinatu possibilis experientia constare, consequenter tanquam a posteriori notum sumi debere, nec ulla probatione indigere: neque enim concedi potest, quod a priori in Philosophia demonstrandum non sit, quod fieri vulgo observamus. Demonstrandum nimirum vel maxime est, cur fiat, ut intelligatur, quod recte fiat, simulque constar, utrum in melius mutari possit, nec ne.

## §. 287.

*Si quantitates physicae seu magnitudines rerum fuerint in ratione longitudinum; eas determinare licet metiendo solam longitudinem.* Etenim si longitudo quaedam data sumitur pro unitate & ad ratio longitudinis rei datae ad eam investigatur; longitudinem rei metimur (§. 439. *Ontol.*). Enimvero cum quantitas physica sit longitudini proportionalis per hyp. cognita longitudine nota est etiam quantitas physica. Quamobrem si quantitates physicae rerum fuerint in ratione longitudinum, eas determinare possumus metiendo longitudinem.

*Quomodo quantitas physica rerum determinetur, quarum magnitudo longitudini proportionalis.*

## §. 288.

*Si gravitas sit magnitudini proportionalis, nec magnitudinem satis commode determinare possumus; quantitas physica rerum pondere determinatur.* Quod si enim gravitas sit magnitudini proportionalis eadem est magnitudo rerum, quarum eadem est gravitas (§. 149. 155. *Arith.*), adeoque perinde est sive magnitudine, sive pondere aestimes eorum quantitatem physicam. Quamobrem si magnitudo non satis commode determinari potest, pondere determinamus quantitatem physicam ejusdem.

*Quando quantitas physica ponderere determinetur.*

Ita sacheri, metallorum, ferri quantitatem physicam pondere determinare solemus, neque enim facile est harum rerum magnitudinem metiri propter figuram, quam habent: id quod stereometriæ gnaris satis patet.



## §. 289.

Quando  
quantitas  
physica de-  
terminetur  
numero vel  
res revocen-  
tur ad ari-  
da.

Si res ejusdem speciei singulæ ejusdem fere sint magnitudinis, quantitatem earum physicam æstimare licet numero; quodsi vel magnitudo sit admodum diversa, vel multitudo tanta, ut commode numerari non possint, quantitas earum physica determinatur eodem modo, quo aridorum. Etenim si res ejusdem speciei singulæ ejusdem fere sint magnitudinis, singulæ haberi possunt pro unitatibus iisdem (§. 347. *Ontol.*). Quamobrem cum unitatum earundem multitudine constituatur numerus (§. 340. *Ontol.*), & magnitudo sit numero proportionalis in hypothese propositionis præsentis (§. 155. *Arithm.*); quantitatem illarum physicam numero æstimare licet. *Quod erat unum.*

Quoniam arida constant multitudine rerum exiguarum, quæ commode numerari non possunt propter earum multitudinem, si a magnitudine singularum animus avertimus, inter res, quas numeramus, & arida nulla datur differentia. Quamobrem cum quantitatem physicam aridorum alio modo determinamus, quam numero, propterea quod non commode numerari possunt propter rerum singularium multitudinem; si rerum ejusdem speciei magnitudo fuerit admodum diversa, vel multitudo tanta, ut commode numerari non possint, nil obstat, quo minus instar aridorum considerari queant, adeoque quantitas earum physica eodem modo determinetur, quo aridorum. *Quod erat alterum.*

Propositio præsens ipso usu comprobatur. Ita numeramus ova, cerasa, poma; ast si major fuerit ceraforum vel pomorum copia, eorum quantitatem physicam eodem modo determinamus, quo supra aridorum quantitatem determinandam esse ostendimus (§. 284.): quæ cum in vulgus nota sint, plura addere superfluum foret.

## §. 290.

*Pecunia* est res corporalis, cujus determinata quædam *Pecunia* *quid sit.* quantitas sumitur pro mensura communi pretii rerum quarum vis tam corporalium, quam incorporalium, & operarum quarumlibet: ut adeo etiam definiri possit, quod sit mensura communis pretii rerum & operarum.

Pretium rerum consistit in quantitate quadam arbitraria, quæ nonnisi voluntate hominum iisdem tribuitur, ut earum inter se & ad operas ratio in actibus permutatoriis definiri possit. Quamobrem ut quantitatem hanc rebus affectam tanto commodius metiri liceret, assumenda erat quantitas quædam determinata physica rei cujusdam corporalis, tanquam mensura, qua illam metiri liceret (§. 438. *Ontol.*). Ita enim facillime definiri poterat, quantum sit pretium vel operæ cujuscunque, nimirum tantum, quanta est quantitas physica rei illius, ad quam exigitur quantitatis fictitiæ ratio, in qua pretium consistit.

## §. 291.

Quoniam pecunia est communis mensura pretii rerum *Pretia re-* & operarum (§. 284.), pretium autem metimur assignando *rum pecunia* ejus ad mensuram istam rationem (§. 438. *Ontol.*); *pretia rerum* & operarum sunt pecuniæ proportionalia, consequenter pecunia du- *proportiona-* *lia esse.* pla definit duplum pretium rerum & operarum, tripla triplum, quadrupla quadruplum & ita porro in quacunque ratione in infinitum.

Nimirum quemadmodum data quædam quantitas rei istius corporalis, quæ pecuniæ fert nomen, æquipollet quantitati rei vel operæ hominum arbitrio eidem attributæ, ita dupla illius quantitas æquipollet duplæ, tripla triplæ, quadrupla quadruplæ ac ita porro in infinitum in quacunque ratione, ut adeo perinde sit sive habeas tantum pecuniæ, sive hanc rem, vel operam.

## §. 292.

Quoniam rerum & operarum pretia pecuniæ propor- *Usus pecu-* *nia in acti-* tionalia sunt (§. 291.), cum in actibus permutatoriis minime

*bus permutatoriiis.*

gratuitis tantundem recipere debeas, quantum das, vel facis (§. 270.); pecunia pro re qualibet & opera quacunquē dari potest, consequenter eadem in actibus permutatoriiis minime gratuitis fungitur vice rerum & operarum omnium.

Nimirum qui tantum accipit pecuniæ, quanta æstimatur res, quam dat, vel opera, quam præstat, tantum recipere dicendus est, & quantum dat, vel facit. Ac inde est, quod vulgo ipsa pecunia pro rerum vel operarum pretio habeatur, quatenus quantitas rei istius corporalis, cui pecuniæ nomen inditum, physica habetur pro quantitate illa, quæ pro arbitrio ab hominibus rebus ac operis tribuitur, ut promiscue ad se invicem comparari & unius ad alterum ratio definiri possit, & in qua pretium rerum ac operarum introductis dominiis illis æquivalentium (§. 437. *part. 2. Jur. nat.*), consistit (§. 273.). Accurate igitur loquendo pretium rerum & operarum non est ipsa pecunia, sed ejus quantitas physica. Quamobrem cum hæc quantitas physica per fictionem tribuatur promiscue rebus ac operis in universum omnibus, ut efficiantur homogenæ, quæ maxime heterogenæ sunt, consequenter inter se rationem habere possint (§. 126. *Aritbm.*); inde patet, cur pecunia fungatur vice rerum & operarum omnium.

§. 293.

*Res & opera pecunia comparari possunt.*

Quoniam pro re qualibet & opera quacunquē pecunia dari potest (§. 292.); pro pecunia res & opera qualibet ab alio comparari possunt.

Nimirum si das pecuniam, alter dat rem sive necessariam, sive utilem, sive voluptuariam, corporalem, vel incorporalem & operas communicat, quibus indiges. Elucet hinc maxima pecuniæ utilitas, immo indispensabilis necessitas, ubi homines a simplicitate vitæ recedunt, nec contenti rebus sponte nascentibus artificialibus ac industrialibus operam dant: quod evidenter patet, ubi modus, quo actus rerum artificialium & industria-

Præterea determinatur, ad notionem distinctam revocatur. Sed de hisce alibi erit dicendi locus.

## §. 294.

Pretium rei unius vel operæ cujusdam datæ determi- *Differentia*  
 natum ex pretio rei alterius vel operæ alterius datæ sine com- *pretii emi-*  
 muni quadam mensura alia assumpta, vocari solet *Pretium vul-*  
*gentis &*  
*gare*: aut si determinatur per quantitatem pecuniæ, *Pretium vulgare*.  
*eminens* nuncupatur.

De pretio vulgari intelligenda sunt exempla, quæ in anterioribus dedimus, ubi ostendimus, quomodo pretia rerum determinantur per rationem rerum ad se invicem comparatarum. Cum enim in ratione quantitas unius ex quantitate alterius determinetur sine tertio homogeneo assumpto (§. 126. *Arithm.*), res una sumitur tanquam mensura alterius, aut pars quædam utrique communis ejus vice fungitur, quemadmodum ex doctrina rationum in Elementis Arithmeticæ explicata abunde patet. Atque ita pretium unius rei metimur per pretium alterius aut partem quandam pretiorum communem in pretio vulgari determinando. Sed si pretium fuerit eminens, pretium rei cujuscunque vel operæ metimur quantitate pecuniæ, quantitatem physicam pecuniæ attribuendo rebus ac operis, ut earum quantitas moralis eadem sit, quæ pecuniæ physica. E. gr. Si dicamus pretium unius modii avenæ esse debere ad unum modium hordei ut 2. ad 3, seu in genere avenam & hordeum ejusdem quantitatis physicæ esse debere inter se in ratione subsesquialtera, seu ut 2. ad 3; pretium attenditur vulgare. Ftenim pretium hordei determinatur ex pretii avenæ parte dimidia tanquam mensura assumpta, cum pretio hordei tres istiusmodi tribuantur partes, quales avenæ pretium continet duas. Enimvero si dicamus unum modium avenæ valere octo grossos & unum modium hordei duodecim grossos, tam avenæ pretium eminens, quam hordei determinatur per pecuniam pro communi mensura assumptam, uno scilicet grosso pro unitate assumpto. Patet vero esse etiam hic pretium avenæ ad pretium hordei ejusdem quantitatis

titatis physicæ in ratione subsesquialtera, nimirum ut 8, ad 12, adeoque ut 2. ad 3. (§. 181. *Arithm.*). Unde liquet pretium vulgare non differre a pretio eminente, nisi modo idem determinandi, immo eminens supponere vulgare: pecuniam enim pro re ac opera nemo accipit, nisi qui pro eadem rem quandam aliam ac operam, qua indiget, alterius sibi comparare valet. Immo inde etiam ulterius patet, quantitatem physicam pecuniæ sumi pro quantitate morali rerum, vel operarum, in qua earum pretium consistit (§. 273.), veluti quantitatem octo grossorum pro quantitate morali seu pretio unius modii avenæ & quantitatem duodecim grossorum pro quantitate morali seu pretio unius modii hordei, atque ideo octo grossos & unum modium avenæ ac duodecim grossos & unum modium hordei moraliter haberi pro æqualibus, ut in actibus permutatoriis minime gratuitis octo grossi pro uno modio avenæ & duodecim grossi pro uno modio hordei substitui possint. Patet denique pecuniam rerum omnium ac operarum pretium in se continere, quatenus ejus quantitas physica sumitur pro quantitate rerum ac operarum morali, in qua earum pretium consistit (§. 273.).

## §. 295.

*Quamnam  
rationem  
pretia re-  
rum & ope-  
rarum inter  
se habeant.*

*Pretia rerum & operarum vulgaria sunt inter se ut numerationem rei, quibus exprimitur eorum ratio ad certam pecuniæ quantitatem pro unitate assumtam. Sit enim pretium rei vel operæ A ad quantitatem pecuniæ pro unitate assumtam C ut  $m$  ad 1. & pretium rei vel operæ B ad eandem pecuniæ quantitatem C ut  $n$  ad 1. Quoniam si fuerit  $A : C = m : 1$  &  $B : C = n : 1$ , etiam  $A : B = n : m$  (§. 195. *Arithm.*),  $m$  vero &  $n$  sunt numeri, quibus exprimitur pretii rerum vel operarum A & B ratio ad datam pecuniæ quantitatem C pro unitate assumtam; evidens est, pretia rerum & operarum esse inter se ut numeros, quibus exprimitur eorum ratio ad certam pecuniæ summam pro unitate assumtam.*

E. gr. Sumatur pro unitate grossus, fitque ratio unius modii avenæ ad grossum ut 8. ad 1, ratio unius modii hordei ut 12. ad 1. Erunt numeri, quibus exprimitur ratio pretii avenæ & hordei ad grossum 8. & 12. Pretium igitur avenæ unius modii est ad pretium hordei unius modii ut 8. ad 12, seu ut 2. ad 3, ac idem intelligitur de quantitatibus quibuscunque physicis æqualibus avenæ ac hordei (§. 274.).

§. 296.

Quoniam numeri, quibus exprimitur ratio pretii rerum ad datam pecuniæ quantitatem pro unitate assumptam, designant pretium eminens (§. 294.), pretia autem rerum & operarum vulgaria sunt ut numeri isti (§. 295.); erunt *pretia rerum vulgaria inter se ut eminentia.* *Idem porro expenditur.*

Nimirum pretium eminens unius modii avenæ definitur 8. grossis, pretium eminens unius modii hordei 12. grossis, adeoque pretiorum eminentium ratio est ut 8. ad 12, seu ut 2. ad 3. Sed eadem est ratio pretiorum vulgarium, cum in permutatione avenæ & hordei unus modius avenæ æquiparetur duabus tertiis unius modii hordei; quæ pretii avenæ ad pretium hordei ratio definiri etiam potest absque pecunia. Immo pretium eminens avenæ determinatur octo grossorum, quatenus in permutatorio actu pro octo grossis recipiuntur  $\frac{2}{3}$ . unius modii hordei.

§. 297.

Quoniam pretia rerum aut operarum eminentia sunt inter se ut vulgaria (§. 296.), pretia autem rerum & operarum ejusdem speciei vulgaria sunt quantitati physicæ proportionalia (§. 274.); *pretia etiam eminentia rerum & operarum ejusdem speciei sunt quantitati earum physica proportionalia.* *Ratio pretii eminentis rerum & operarum ejusdem speciei.*

Si pretium eminens unius modii avenæ fuerit 8. grossorum, erit pretium duorum 16, trium 24, quatuor 32. grossorum, consequenter pretium trium modiorum est ad pretium quatuor ut 24. ad 32, consequenter ut 3. ad 4, quæ est ratio quantitarum physicarum.

(Wolffii Jur. Nat. Pars IV.)

Bb

§. 298.



## §. 298.

*Pretium  
primitivum  
& derivati-  
vum.*

*Pretium primitivum* dicere lubet pretium quantitatis physicae rei vel operæ cujuscunque mensura quadam definitæ per certam pecuniæ quantitatem determinatum: *derivativum* vero quod proportionaliter respondet quantitati ejusdem majori vel minori.

E. gr. Modius assumitur pro mensura quantitatis avenæ. Quodsi pretium ejus statuatur 8. grossorum; erunt 8. grossi pretium primitivum avenæ. Ast cum hinc per regulam trium eruitur pretium 6. modiorum, quod est 48. grossorum; erunt 48. grossi pretium derivativum. Similiter  $\frac{1}{4}$ . unius modii pretium, quod reperitur 2. grossorum, est pretium derivativum. Similiter si unius ulnæ pretium sumatur 9. grossorum, erunt 9. grossi pretium primitivum: ast 45. grossi, quod est pretium 5. ulnarum, erit derivativum. Nimirum pretium primitivum rei ex nullo alio præsupposito determinatur; derivativum vero determinatur ex alio præsupposito. Usus hujus distinctionis loquitur propositio sequens (§. 300.), ut vulgo recepta non sit.

## §. 299.

*Pretia inter  
se primitiva.*

Similiter *Pretia inter se primitiva* sunt, quibus rerum & operarum pro unitate assumtarum ad se invicem exprimitur ratio in terminis minimis quoad valorem suum.

E. gr. Si sumatur avenam ad hordeum esse debere ut 2. ad 3. erunt 2. & 3. pretia avenæ & hordei inter se primitiva. Quodsi dicas unum modium avenæ valere 8. grossos, hordei modium unum 12; erunt pretia avenæ & hordei, ut 8. ad 12, consequenter ut 2. ad 3, qui termini minimi sunt, quibus effertur ratio unius modii avenæ ad unum modium hordei quoad valorem suum. Similiter si operæ diurnæ valent 4. grossos, unus modius avenæ 3. grossos; pretia avenæ & operarum diurnarum primitiva erunt 2. & 1, quia pretium unius modii avenæ est ad pretium operarum diurnarum in terminis minimis ut 2. ad 1, seu in ratione dupla. Patet autem ex superioribus (not. §. 277.), per pretia inter

inter se primitiva rerum & operarum pretia in actibus permutatoris ad æqualitatem reduci.

§. 300.

*Pretia rerum & operarum quarumcunque derivativa sunt Ratio preter inter se in ratione composita pretiorum primitivorum & quantitatum tiorum de physicarum.* Sint enim pretia primitiva rerum vel operarum *derivativa* A & B, five A & B res quascunque, five operas quascunque, *rum ad se* five denique A rem, B vero operam quamcunque denotet, *in vicem.* ut *m* ad *n*. Sit vero quantitas physica ipsius A *p*, quantitas vero physica ipsius B *q*, ubi *p* & *q* denotant numeros, quibus exprimitur ratio quantitatis physicæ ad mensuram, seu eam, quæ pro unitate assumitur in definiendis pretiis primitivis. Quoniam pretia rerum & operarum ejusdem speciei sunt quantitibus physicis proportionalia (§. 274. 297.), erit pretium derivativum ipsius A ut *mp* pretium vero derivativum ipsius B ut *nq* (§. 298. h. & §. 302. *Arithm.*). Sunt adeo pretia derivativa ipsorum A & B ut *mp* ad *nq*, consequenter in ratione composita pretiorum primitivorum *m* ad *n* & quantitatum physicarum *p* ad *q*.

E. gr. Sint pretia primitiva unius modii avenæ & unius modii hordei ut 2. ad 3; erit pretium derivativum quatuor modiorum avenæ ad pretium 10. modiorum hordei ut 8. ad 30, seu ut 4. ad 15, adeoque in ratione composita pretiorum primitivorum ut 2. ad 3, & quantitatum physicarum ut 2. ad 5, quæ ratio eadem cum ratione 4. ad 10. (§. 181. *Arithm.*). Similiter si pretia primitiva unius modii avenæ & operarum diurnarum fuerint ut 2. ad 1, erit pretium derivativum trium modiorum avenæ ut 6, & pretium derivativum operarum quinque dierum ut 5. Pretia adeo derivativa sunt ut 6. ad 5, adeoque in ratione composita pretiorum primitivorum ut 2. ad 1, & quantitatum physicarum ut 3. ad 5. Quod si hæc non satis clara videantur, sumantur numeri, quibus exprimitur pretium emi-



nens primitivum, ut numeri primi inter se, & idem intelligatur de numeris, quibus quantitates physicae efferuntur in definiendis pretiis derivativis. Si unus modius avenae valet 8. grossos, erit pretium derivativum quatuor modiorum 32. grossorum. Similiter si unus modius hordei valet 12. grossos, erit pretium derivativum 10. modiorum 120. grossorum. Pretia igitur derivativa sunt ut 32. ad 120. Est vero 32. factum ex 8. in 4, & 120. factum ex 12. in 10, consequenter ratio 32. ad 120. componitur ex ratione 8. ad 12. & 4. ad 10. (§. 159. *Arithm.*). Eodem modo patet, si unus modius avenae valet 8. grossos, operae autem diurnae valent 4, pretium derivativum trium modiorum avenae esse 24, operarum vero quinque dierum 20. grossorum, consequenter pretia derivativa ut 24. ad 20. Est vero 24. factum ex 8. in 3. & 20. factum ex 4. in 5. Ratio igitur 24. ad 20. componitur ex ratione 8. ad 4. & 3. ad 5.

## §. 301.

*Quando  
pretia deri-  
vativa sint  
ut primiti-  
va.*

*Quodsi adeo ratio quantitatum physicarum ad mensuram suam, præ pro unitate sumitur (§. 438. *Ontol.*), eodem numero indigetetur; erunt pretia derivativa in ratione primitivorum (§. 300. h. & §. 181. *Arithm.*).*

E. gr. Si pretia unius modii hordei & avenae fuerint ut 3. ad 2; erit pretium derivativum trium modiorum hordei ut 9. & trium modiorum avenae ut 6, adeoque pretia derivativa hordei & avenae ut 9. ad 6, hoc est, ut 3. ad 2, quae est ratio pretiorum primitivorum. Similiter si pretia unius modii avenae & operarum diurnarum fuerint ut 2. ad 1; erit pretium derivativum quinque modiorum avenae ut 10 & operarum quinque dierum ut 5. Sunt igitur denuo pretia derivativa ut 10. ad 5, hoc est, ut 2. ad 1, quae est ratio primitivorum. Ne cui scrupulum moveat, quod quantitates operarum & avenae physicae sint heterogeneae, consequenter inter eas ratio intercedere nequeat (§. 126. *Arithm.*); non inconsultum est eundem remove. Tenendum itaque est numeros, quibus determinatur quantitas physica tam modiorum avenae, quam operarum, utrobique indicare, quoties illa  
quan-

quantitas, quæ pro unitate sumitur, sit sumenda, ut prodeat quantitas data, consequenter duplici modo considerari posse, vel ut facta, vel ut multiplicatores. Quatenus spectantur ut facta, si unitas aliquoties sumenda non fuerit eadem, veluti in eo casu, ubi quinquies sumendus modius & toties quoque sumendæ sunt operæ diurnæ, cum ad diversas unitates referantur, numeri heterogenei sunt quinque modii & quinque dies, nec ad se invicem comparari possunt: quatenus vero spectantur tanquam factores, adeoque uterque indicat, quoties aliqua quantitas sumenda sit, ex iisdem unitatibus componuntur, atque adeo numeri homogenei sunt, quorum uterque indicat, quoties mensura rei utriusque sumenda, ut prodeat quantitas ejus physica. Quoniam igitur iisdem numeris designantur quantitates physicae rerum & operarum, quas ad se invicem referimus quoad quantitatem moralem, seu pretium eorundem; ideo ex accidente est, ut non absolute, sed respectu ad pretium habito, quantitatibus physicis rerum & operarum tribui possit ratio, qualem per naturam suam habere nequeunt. Referenda hæc ratio est ad toleranter vera, qualia multa occurrunt in Mathefi, nec inavuliter admittuntur etiam in alias scientias.

§. 302.

*Eodem modo patet, si pretia primitiva fuerint aequalia, Ratiopretio-pretia derivativa esse inter se ut quantitates rerum & operarum physicarum derivativas, aut, si mavis, ut numeros, quibus earum ad mensuram suam primitivorum, si exprimitur ratio.*

E. gr. Si unus modius avenæ fuerit 8. grossorum, & totidem fuerint a-  
valeant operæ diurnæ duorum sociorum; pretium trium mo-  
diorum avenæ erit ad operas quinque dierum ut 3. ad 5. Est  
enim istud 24, hoc 40. grossorum; sed  $24 : 40 = 3 : 5$ . (S.  
181. Arithm.)

§. 303.

*Pretia rerum & operarum primitiva ita determinanda sunt, Quid obser-  
ve cuicumque laborare volenti facile desint res minimum necessaria. vandum in*

determi-  
nandis pre-  
tius primi-  
tius.

In communione enim primæva, quæ in statu originario, adeoque eo, qui per jura connata & obligationes connatas determinatur (§. 128. part. 1. Jur. nat.), locum habet (§. 11. part. 2. Jur. nat.), usus rerum necessarius unicuique patet, prout opus est (§. 27. part. 2. Jur. nat.), cum obligatione laborandi communis utilitatis gratia (§. 41. part. 2. Jur. nat.), ita ut unusquisque eo defungatur labore, quo maxime opus est & quem recte perficere valet (§. 42. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem cum jus connatum nemini hominum auferri possit (§. 64. part. 1. Jur. nat.), dominiis vero introductis sublatus est promiscuus ille rerum usus (§. 138. part. 2. Jur. nat.), & homines obligantur ad dominia transferenda & operas communicandas (§. 123. part. 3. Jur. nat.), non tamen gratis, si alter vicissim dare vel facere possit (§. 268.), tantundem recepturi ab altero, quantum dant ipsi, vel faciunt (§. 270.), pretio rerum ac operarum ea fini determinando (§. 271. 273.); ideo patet, introductis dominiis rerum ac operarum pretia ita determinanda esse, ut, quantum fieri potest unusquisque pro rebus vel operis suis sibi ab aliis comparare possit res, quibus indiget, cumque necessariæ præferendæ sint utilibus & voluptuariis (§. 502. part. 1. Jur. nat.), minimum necessarias. Pendet autem determinatio pretiorum derivativorum a pretio primitivo (§. 298.). Quamobrem pretia rerum ac operarum primitiva ita determinanda sunt, quemadmodum diximus. Enimvero in operis, quæ impenduntur ad res producendas, vel comparandas, labor consistit (§. 512. part. 1. Jur. nat.). Pretia igitur rerum & operarum primitiva ita determinanda sunt, ne cuiquam laborare valenti facile desint res minimum necessariæ.

Diximus equidem in superioribus pretia rerum arbitrio hominum constitui (§. 273.); non tamen hinc sequitur, pretia rerum recte constitui, quomodoecumque tandem ea determinantur.

Quem-

Quemadmodum enim jus naturæ regit omnes actus humanos; ita etiam arbitrium hominum in definiendo rerum ac operarum pretio legi naturæ subjacet. Cum obligatio, quæ a lege naturæ venit, necessaria & immutabilis sit (§. 142. part. 2. *Phil. pract. univ.*), non ita quicquam arbitrio hominum relinquit lex ista immutabilis, ut facere liceat, quod ullo modo obligationi cui-dam naturali vel juri repugnet. Quamobrem cum in anterioribus adstruxerimus necessitatem pretia rerum ac operarum definiendi & quid physice verum sit ostenderit; restat ut porro doceamus, quid lex naturæ de eodem præcipiat, & quid observandum sit, ne in eo determinando quicquam admittatur, quod eidem parum convenit. Introductis dominiis non modo rerum & operarum communicatio physice necessaria est, verum etiam eandem urget lex naturæ, ne dominia introducta fuerint cum injuria multorum, violato nimirum usu rerum necessario unicuique in communiione primæva competente. Quoniam vero etiam in communiione primæva unicuique laborandum, & lex naturæ unumquemque obligat, ut eo labore defungatur, quem recte perficere valet (§. 42. part. 2. *Jur. nat.*), consequenter ad operas viles præstandas, qui alias præstare minime valet; introductis dominiis non tollitur hæc obligatio, sed operæ saltem æquiparantur rebus, quæ sunt in dominio (§. 437. part. 2. *Jur. nat.*), ut habeat etiam qui rebus caret, quæ cum rebus permutare possit, sicque ab aliis res sibi comparare queat, quibus indiget, non sublata obligatione laborandi, quæ tolli nequit (§. 142. part. 2. *Phil. pract. univ.*). Quodsi ergo pretia rerum primitiva, unde derivativa pendent (§. 298.), ita determinentur, ne cuiquam, qui eo defungitur labore, quem perficere recte valet, facile defint res minimum necessariae, adeoque nemo nisi culpa sua aut casu inevitabili ad mendicitatem redigatur (§. 52.); legi naturæ ex asse satisfacit. Habemus adeo principium generale definiendi pretia rerum, ut juri naturæ convenient. In casibus particularibus probe perpendendæ sunt omnes circumstantiæ, ut casus rite determinetur, in quo determinandum est pretium rei, vel etiam operæ.

§. 304.

*Quanam  
res exigui  
pretii esse  
debeant.*

Quoniam pretia rerum & operarum ita determinanda sunt, ne cuiquam laborare volenti desint res minimum necessariæ (§. 303.); *pretia rerum maxime necessariarum, sine quibus nempe vita conservari nequit, ita determinanda sunt, ut eadem vilis operæ pretio comparari possint.*

Res istiusmodi maxime necessariæ sunt, quæ ad victum, amictum & habitationem faciunt. Quoniam vero victus, amictus & habitatio non easdem res requirunt, etiam si solam vitæ necessitatem respicias, præcisa commoditate ac jucunditate, ideo maxime necessariæ, sine quibus vita conservari nequit, distinguendæ a ceteris, quæ tantæ necessitatis non sunt. Res maxime necessariæ quoad victum sunt panis, olera & legumina; quoad amictum panni & lintea sine multis impensis ac opera paranda; quoad habitationem tuguriola, verbo quæ ad simplicitatem vitæ sufficiunt (§. 68. part. 2. Jur. nat.) & quibus natura contenta est, quam paucis contentam esse constat. Quamvis enim ostenderit, in vitæ simplicitate hominibus non esse persistendum (§. 92. part. 2. Jur. nat.); id tamen intelligendum est de toto genere humano, aut integro aliquo cœtu, non de singulis, & licet nonnulli introductis dominis ea tantummodo operis suis sibi comparare tenentur, quæ ad simplicitatem vitæ sufficiunt, ab aliis tamen ipsis prospiciendum est de iis, quæ ad animam perficiendam requiruntur, & in vitæ simplicitate desiderantur (§. 78. 84. part. 2. Jur. nat.), quorumque defectus eam reddit legi naturæ contrariam (§. 91. part. 2. Jur. nat.). Quomodo autem hoc fieri possit, rectius docebitur, ubi de imperio sumus acturi.

§. 305.

*Quomodo  
multitudi-  
nis rerum in  
definiendo*

*Rerum necessariarum, quarum major est copia, pretium minus esset debet, quam quarum copia minor est.* Quod si enim rerum quarundem necessariarum minor sit copia, eadem paucioribus sufficiunt, quam si earum copia major est. **Quamobrem**

obrem hæ potius, quam illæ ad res maxime necessarias referendæ, sine quibus vita conservari nequit. Quoniam res maxime necessariae pretio vilis operæ comparari debent (§. 304.); rerum quoque necessariarum, quarum major copia est, pretium minus esse debet, quam quarum copia minor est.

Cum non ubivis terrarum eadem sit rerum earundem copia, nec fieri potest, ut res maxime necessariae universaliter a ceteris distinguantur. E. gr. Si alicubi tantus sit piscium numerus, ut consumi ab iis nequeant, qui res necessarias majore pretio sibi comparare possunt; erunt pisces res maxime necessariae, quarum adeo vile esse debet pretium. At si eorum tam exiguus sit numerus, ut nonnisi paucis sufficiant; pretium majus iisdem convenit, ut iisdem vescantur, qui majore pretio cibos sibi comparare valent.

## §. 306.

*Si quæ res necessaria non solum ad vitæ necessitatem, verum simul ad ejus commoditatem, vel jucunditatem faciunt; earum pretium majus esse debet, quam illarum, quæ sola vitæ necessitas exigit.* Quomodo in pre-definiendo rerum necessariorum Quoniam enim res necessariae, quæ simul ad vitæ commoditatem, vel jucunditatem faciunt, hac de causa ceteris præferuntur, quæ tantummodo vitæ necessitati sufficiunt; ad res maxime necessariae, sine quibus nempe vita conservari nequit, referendæ minime sunt. Quamobrem cum res maxime necessariae non majoris pretii esse debeant, quam ut levis operæ pretio comparari possint (§. 304.); si quæ res necessariae non solum ad vitæ necessitatem, verum simul ad ejus commoditatem, vel jucunditatem faciunt, earum pretium majus esse debet, quam illarum, quæ sola vitæ necessitas exigit.

E. gr. Cibi quidam aliis præferuntur ob saporem, qui magis delectat, adeoque in iis eligendis non tantummodo respicitur necessitas, verum etiam jucunditas vitæ. Quamobrem cum pro-



proffent alii, etsi minus grati saporis, qui fami explenda sufficiunt, nulla sane ratio est, cur rebus maxime necessariis, adeoque vili pretio, quale est vilium operarum, comparandis numerari debeant, nisi forsitan tanta sit earum copia, ut omnibus sufficiant (§. 305.). Sed in propositione præsentē non attenditur hæc copia, quæ exceptionem facit.

## §. 307.

*Quomodo Fundorum, qui fructuum percipiendorum gratia possidentur, determinan-* *pretium determinandum est ex pretio fructuum percipiendorum.*  
*dum pretii-* Quodsi enim fundi fructuum percipiendorum gratia possiden-  
*um fundo-* tur, fructus sunt res, pro quibus tibi comparare vis res alias  
*rum, qui* & operas, quibus indiges. Quamobrem cum fructuum tan-  
*fructuum* quam rerum determinatum sit pretium; pretium fundi ex  
*percipiendo-* pretio fructuum inde percipiendorum determinandum, ne  
*tum gratia* scilicet possessori desint res & operæ, quibus indiget.  
*possidentur.*

Qui fructuum percipiendorum gratia fundum possidet, non aliud intendit, quam ut inde acquirat ea, quibus indiget vel ad solam vitæ necessitatem, vel ad ejus etiam commoditatem, immo & ad jucunditatem facientia, pro magnitudine & conditione fundi. Nemo igitur dubitare potest, quin fundorum pretium determinandum sit ex pretio fructuum percipiendorum. Hinc tamen minime sequitur, pretium fundi æquale esse debere pretio fructuum certo tempore percipiendorum. Ut enim ex pretio fructuum determinari possit pretium fundi, alia adhuc considerata veniunt, de quibus in sequentibus dicimus.

## §. 308.

*Quid obser-* *In definiendo rerum naturalium pretio æstimanda sunt*  
*vandum in re ac impensæ in eas percipiendas, vel acquirendas facta.* Etenim  
*determinan-* operæ perinde ac res suam habere debent pretium (§. 271.  
*dopretio re-* 273.), & impensæ definiuntur pecunia pro rebus vel operis  
*rum natura-* data, sine quibus aliud obtinere non poteramus. Quodsi  
*linum.* ergo in res naturales percipiendas, vel acquirendas fieri de-  
 bent

bent impensæ, vel præstari operæ; in earum pretio definiendo æstimandæ omnino sunt operæ ac impensæ in easdem percipiendas, vel acquirendas factæ.

E. gr. Gramina in prato sponte nascuntur, atque adeo res naturales sunt (§. 503. *part. 1. Jur. nat.*). Ast si fœnum percipere velis, perceptio exigit certas operas, certas etiam impensas, quatenus operæ præstari nequeunt sine usu certorum instrumentorum, quæ ipso usu tandem inutilia redduntur, adeoque quasi consumuntur, immo non sine omni sumtu conservantur. In definiendo itaque pretio fœni æstimandæ omnino sunt operæ ac impensæ ad id percipiendum requisitæ. Similiter pisces in fluviis natantes sunt res naturales (§. *cit.*). Enimvero si eos capere velis, operam & instrumenta adhibere debes. Patet adeo ut ante in eorum pretio definiendo æstimandas quoque esse operas ac impensas in piscibus capiendis factas. Idem etiam intelligitur de avibus & feris capiendis.

§. 309.

*Si res naturales percipiendi, vel acquirendi jus unicuique Quando in fuerit liberum, in definiendo earum pretio id non attenditur: ast si definiendo fuerit in dominio, in eodem definiendo æstimandus quoque est ejus pretio rerum usus.* Quodsi enim jus percipiendi res naturales, vel eas naturalium acquirendi, unicuique liberum fuerit, nullum est ejus pre-attendendum tium, consequenter usus ejus nullo pretio æstimari, neque sit usus ju-adeo impensis accenseri potest. Quamobrem cum impen-ris eas perci-sarum quidem habenda sit ratio in definiendo pretio rerum piendi, vel naturalium (§. 308.), non vero ejus, quod nullius est pretii, acquirendi. seu nihil valet; si jus res naturales percipiendi vel acquirendi unicuique liberum fuerit, in definiendo earum pretio, cum ex eo non capiat incrementum, attendendum non est. *Quod erat unum.*

Enimvero si jus istud fuerit in dominio, instar rerum ceterarum suo constare debet pretio (§. 271. 273.), adeo-



que etiam ejus usus æstimabilis est, consequenter in rebus percipiendis, vel acquirendis æquiparatur impensis in perceptionem, vel acquisitionem factis. Quamobrem cum in definiendo rerum naturalium pretio æstimandæ sint impensæ in eas percipiendas, vel acquirendas factæ (§. 308.); si jus res naturales percipiendi, vel acquirendi fuerit in dominio, in earum pretio definiendo æstimandus etiam est usus juris hujus. *Quod erat alterum.*

E. gr. Si quis pro jure capiendi aves in aliquo districtu concessio uno anno solvit duodecim thaleros; pecunia hæc, quam dat pro usu hujus juris, utique impensis accenseri debet, consequenter in definiendo pretio avium captarum ejus quoque habenda ratio est.

## §. 310.

*Equipollentia usus rei pecunia, qua res ista æstimatur.* Usus rei, ex quo lucrum aliquod percipimus, æquipollet usui lucrosæ & u- aliquod percipitur, pecunia pro eo datur lucri hujus percipiendi gratia. Quamobrem pecunia, quæ pro ea datur, eum habet usum, quem habet res pro eadem accepta. Patet itaque usum rei, ex quo lucrum aliquod percipimus, æquipollere usui pecuniæ, qua res ista æstimatur.

E. gr. Qui emit pratium, fœni percipiendi gratia emit, nihil pecuniæ pro eo daturus, si ex ejus usu nullum percipere posset lucrum. Similiter qui dat pecuniam pro usu juris capiendi aves vel pisces, nihil utique pecuniæ pro eo daret, si pisces vel aves captæ nullius essent pretii. Ex pecunia igitur sua percipere vult aliquod lucrum, nimirum quod percipitur ex pratio, vel ex jure aucupandi, vel piscandi. Usus adeo prati, vel juris aucupandi aut piscandi omnino æquipollet usui pecuniæ, quæ pro pratio, vel jure utroque datur.

## §. 311.

*An usus pe-*

**Quoniam usus rei, ex quo lucrum percipitur æquiparatur**

paratur pecuniæ, qua res ista æstimatur (§. 310.), *pecunia cania sit a-*  
 quoque *usus æstimabile quid est*, consequenter cum pecunia res *æstimabilis &*  
 omnes tam corporales, quam incorporales æstimentur (§. *pro eo pecu-*  
 290.), *pretium usus pecunia pecunia determinari*, adeoque *pro* *ria dari*  
*usu pecunia pecunia dari potest.* *possit.*

Sane si tibi concedo usum pecuniæ meæ, ut eam impendas  
 in rem lucrosam acquirendam; dum ex usu illius rei sis locu-  
 pletior, ex usu pecuniæ meæ locupletior sis. Quamobrem  
 cum non tenear tibi meum dare gratis (§. 268.), perinde omni-  
 no est, sive tibi dem usum rei meæ, sive usum pecuniæ meæ  
 pro pecunia.

### §. 312.

Similiter quia usus rei, ex quo lucrum percipitur, & *Quanti a-*  
 usus pecuniæ, qua res ista æstimatur, æquivalent (§. 310.); *æstimandus*  
*si ex re quadam percipiuntur fructus naturales, usus pecunia, qua usus pecu-*  
*res ista æstimatur, tanti æstimandus, quanti æstimandus fructus, nia.*  
*demis impensis ac operis in perceptionem factis.*

Quodsi pretia rerum fuerint determinata, non difficile est  
 determinare pretium, quo æstimandus usus pecuniæ, quem-  
 admodum ex propositione præsentem intelligitur. Equidem  
 non negaverim, si hoc modo definiatur pretium usus pecuniæ;  
 ejusdem summæ non semper idem respondere posse pretium,  
 ut adeo pro ejusdem pecuniæ usu nunc magis, nunc minus sit  
 dandum: non tamen id haberi potest pro absurdo, cum na-  
 turaliter non repugnet, ut pro diversitate casuum usus pecuniæ  
 nunc majus habeat pretium, nunc minus, quemadmodum non  
 repugnet, ut ejusdem rei pro diversitate circumstantiarum di-  
 versum sit pretium. Alia vero quæstio est, quid de æstimand-  
 o usu pecuniæ alteri concedendo sancendum sit lege civili.  
 Enimvero quid tam naturaliter, quam civiliter statuendum sit  
 de vero pretio usus pecuniæ suo docebimus loco. Sufficit in  
 præsentem ostendisse, & quod usus pecuniæ sit res incorpora-  
 lis æstimabilis, & quomodo mensura pretii reperiri possit; ut

evitentur circulus. Sane rerum pretia vulgaria concipiuntur ante omnem pecuniæ usum (§. 294.), adeoque etiam fructus naturales suum habere intelliguntur pretium, antequam supponatur pecunia inventa, nec in dubium vocari potest, fundum seu rem immobilem æstimari debere ex fructibus solis, si eisdem naturales fuerint (§. 307.), quatenus scilicet per hos usus rei æstimari potest. Quodsi ergo alteri dari debet pecunia pro usu rei illius immobilis, quatenus in jure percipiendi fructus consistit; quidni si pro re ista data fuit pecunia, tantæ pecuniæ, qua illa æstimatur, usus tanti etiam æstimari debet, quantum datur pro jure percipiendi fructus naturales ex ista re?

## §. 313.

*Quid observandum in definiendo pretio rerum industrialium.*

*In definiendo pretio rerum industrialium æstimari debent opera, impensæ & usus pecuniæ, quæ pro fundo seu re immobili datur.* Etenim res industriales natura non producit nisi interveniente opera humana (§. 504. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem cum operarum non minus, quam rerum determinandum sit pretium (§. 271. 273.); quin in definiendo pretio rerum industrialium operæ æstimari debeant, dubitandum non est.

*Quod erat primum.*

Quod vero etiam æstimari debeant impensæ in eas factæ, eodem modo patet, quo paulo ante ostendimus, eas æstimari debere in definiendo pretio rerum naturalium, quæ earundem percipiendarum gratia fiunt (§. 308.). *Quod erat secundum.*

Denique cum usus rei & usus pecuniæ, quæ pro ea datur, lucri percipiendi gratia, sibi invicem æquiparentur (§. 310.); dubio quoque caret, quod in definiendo rerum industrialium pretio æstimari etiam debeat usus pecuniæ, quæ pro re immobili, ex qua fructus industriales percipiuntur, dari debet. *Quod erat tertium.*

Potest pretium usus pecuniæ, quæ datur pro re immobili fructuum inde percipiendorum gratia, referri ad impensas, quem-

admodum ad impensas refertur v. gr. pretium fimi, quo stercoreatur ager. Quemadmodum enim fructus industriales percipere non licet sine stercoreatione, ita etiam sine agro eos obtinere non datur. In presenti nondum rationem habemus onerum, quæ in statu civili ferenda, cum in presenti consideremus jura, qualia sunt, artequam imperium civile introducatur. Accurata enim methodus non fert, ut ea supponantur, quæ in anterioribus nondum fuerunt demonstrata, etiam si praxi communi sint consentanea. In Jure nimirum naturæ non attenditur quid fiat, sed quæritur, quidnam recte fiat; multa enim faciunt homines, quæ lex naturæ minime probat.

§. 314.

*In definiendo pretio rerum artificialium æstimari debent Quodnam materia, ex qua eadem conficiuntur, opera, qua producuntur, & observantia impensa faciendæ, ut produci queant.* Res artificiales parantur dum in de arte humana (§. 505. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem paratimando tet, ad eas parandas requiri & materiam, & operas, cumque pretio re- præterea opus sit instrumentis ac rebus subinde etiam aliis, rum artifi- fieri quoque debent impensæ, ut eas parare detur. Quo- cialium. niam itaque pretia rerum non definiuntur alio fine, quam ne quis gratis dare vel facere cogatur id, pro quo ab altero vicissim aliquid recipere valet (§. 271. 273.); in definiendo pretio rerum artificialium æstimari debent materia, ex qua eadem conficiuntur, & opera, qua producuntur, quippe res, quarum constituitur pretium (§. cit.), aliarumque impensarum habenda est ratio.

E. gr. Horologiopus ex metallo tanquam materia conficit partes singulas horologii & in ferrumatione opus habet carbonibus. Nec sine instrumentorum usu facere potest partes singulas, ex quibus horologium componitur. Eidem autem construendo operam adhibere tenetur. Nemo igitur negaverit, si horologii pretium definiendum, æstimandam esse & materiam, & operas, & impensas, sine quibus horologium construere

struere nequit artifex. Alia vero quaestio est, quomodo determinandum sit operarum pretium.

## §. 315.

*Quomodo res industriales, deductis operis ac impensis, equiparantur res industri-naturalibus.* Res enim pure naturales natura sua sponte (§. 503. part. I. Jur. nat.), industriales vero non nisi interveniente opera humana producit (§. 504. part. I. Jur. nat.), adeoque inter has & istas non alia datur differentia, nisi quod hæc operas humanas & certas impensas exigunt, quatenus eæ sine his præstari nequeunt, quibus illæ non indigent. Deductis adeo operis ac impensis, in rerum scilicet productionem factis, res industriales naturalibus æquiparantur.

Patet adeo, quomodo res industriales ad pure naturales reducuntur.

## §. 316.

*Unde determinandum pretium fundi, ex quo fructus percipiuntur.* Quoniam res industriales, deductis operis ac impensis, æquiparantur industrialibus (§. 315.), fundi autem, qui fructuum percipiendorum gratia possidentur, pretium ex pretio fructuum percipiendorum, quatenus scilicet res naturales sunt, determinatur (§. 307.); *fundorum quoque pretium ex industriales pretio rerum industrialium, deductis operis ac impensis, in earum percipiuntur.* scilicet productionem factis, determinandum.

E. gr. Ager, qui frumenta profert, colendus, siquidem frumenta proferre debet, atque adeo fructus, qui ex eo percipiuntur, industriales sunt. Quodsi ergo ex eorum pretio deducas operarum pretium ac impensas; perinde est ac si frumenta sua sponte ferret, consequenter eadem essent fructus pure naturales. Ex eo igitur pretio, quod relinquitur, definiendum est pretium agri: quod quomodo fieri possit, ex anterioribus patet (§. 312.).

## §. 317.

*Rerum utilium majus pretium constituere licet, quam ne-Differentia*  
*cessariarum, & voluptuariarum majus, quam utilium.* Rebus pretii rerum  
 enim necessariis indigent omnes (§. 499. part. 1. *Jur. nat.*), necessaria-  
 aut utilibus non æque (§. 500. Part. 1. *Jur. nat.*), omnium rum utilium  
 autem facillime carere possumus voluptuariis (§. 501. part. & voluptua-  
 1. *Jur. nat.*), & res utiles voluptuariis, necessariæ autem et-  
 riarum.  
 iam utilibus præferendæ (§. 502. part. 1. *Jur. nat.*). Quam-  
 obrem cum res necessariæ vilis etiam operæ pretio compa-  
 rables esse debeant (§. 304.), quo utiles ac multo minus  
 minus voluptuarias comparari posse, necesse non est *per de-*  
*monstrata*; ideo patet, quod rerum utilium majus pretium  
 constituere liceat, quam necessariarum, & voluptuariarum  
 majus, quam utilium.

Hæc quidem ita se habent, si in definiendo pretio solus  
 usus rerum attenditur. Differentia enim rerum necessariarum,  
 utilium & voluptuariarum unice ab usu earundem petitur (§.  
 499. & seqq. part. 1. *Jur. nat.*). Quoniam vero ex anteriori-  
 bus intelligitur, in definiendo pretio rerum respiciendum etiam  
 esse ad alia, hinc fieri potest, ut pretium rei necessariæ augea-  
 tur, utilis vero, immo etiam voluptuariæ minuatur. Quod si  
 enim in casu particulari pretium rei definiendum, ne dici pos-  
 sit naturaliter iniquum, ad singula respiciendum, quorum in  
 eo determinando rationem esse habendam demonstravimus.  
 Sed ad particularia descendere non licet: sufficit aperuisse cam-  
 pum, in quem exspatiare licet, cui volupe fuerit in pretium  
 rerum particularium naturaliter non iniquum inquirere. Ce-  
 terum ex propositione præsentis inferri etiam poterat, quod su-  
 pra ostendimus (§. 306.), quod rerum necessariarum, quæ si-  
 mul ad vitæ commoditatem, vel jucunditatem faciunt, majus  
 statuendum sit pretium, quam pure necessariarum.

## §. 318.

*Nemo hominum cogi potest ad res ab alio sibi comparandas, Libertas ho-*  
 (*Wolfii Jur. Nat. Pars IV.*) D d ant

*minis rebus aut eas sibi potius ab hoc, quam ab alio comparandas. Naturaliter enim homini tantummodo competit jus, dominiis introductis, res sibi comparandi ab aliis (§. 126. part. 3. Jur. nat.). Quoniam tamen vi libertatis naturalis permittendum est, ut unusquisque in determinandis actionibus suis suum sequatur judicium, quamdiu nil facit contra jus alterius (§. 156. part. 1. Jur. nat.); ipsius quoque judicio relinquendum, utrum re quadam indigeat, nec ne, consequenter eam sibi ab alio comparare velit, an nolit, & ubi eadem se indigere putat, a quonam eandem sibi comparare malit. Necessè igitur non est, ut eam sibi comparet, si nolit, nec necesse est, ut eam sibi potius ab hoc, quam ab alio comparet, ubi eam sibi comparare voluerit. Quamobrem non obligatur ad rem quandam ab alio sibi comparandam, quam sibi comparare non vult, nec ab hoc potius, quam alio comparandam, si eam comparare voluerit (§. 118. part. 1. Phil. pract. univ.), consequenter cum jura nascantur ex obligatione passiva (§. 23. part. 1. Jur. nat.), & jus cogendi alterum ex obligatione perfecta (§. 236. part. 1. Phil. pract. univ.), qualem nullam hic adesse ostendimus; nemo etiam hominum cogi potest ad res ab alio sibi comparandas, aut eas sibi potius ab hoc, quam ab alio comparandas.*

Loquimur hic de eo, quod moraliter fieri potest in statu naturali: id enim demonstrare nobis jam propositum est. Cetera suo loco trademus.

§. 319.

*Consensus mutuus ad sibi comparandas (§. 318.); pretium rerum, præsertim utilium, determinan- ac omnium maxime voluptuariarum, ita determinandum est, ut da pretiare- etiam alter tanto pretio eam sibi comparare velit. Immo ex ea- quisitus. dem ratione patet, in statu naturali pretia rerum determinari non posse nisi mutuo consensu.*



Si supponamus pretia rerum nondum esse determinata, & te tibi rem quandam ab alio comparare velle, daturum rem pro re: necesse omnino est, ut pretia rerum permutandarum mutuo consensu vestro definiantur. Ab arbitrio enim vestro dependet, utrum unus ab altero accipere velit rem, quam dare vult, pro re sua, an nolit, seu num tanto pretio rem sibi ab altero comparare velit, quantum eidem statuit. Similiter ponamus pretium, quod pro pictura sibi dari vult pictor, non esse iniquum, si operam ejus æstimes per anteriora. Quodsi tamen nemo fuerit, qui tanto pretio picturam, quæ inter res voluptuarias refertur, sibi comparare velit; necesse est ut contentus sit pretio, quod est operæ multo vilioris. Fortunæ adversæ tribuendum, si arti non statuatur pretium, quod ea meretur, artifex tamen ea sibi res, quibus indiget, comparare tenetur.

## §. 320.

Quia nemo cogi potest ad res ab alio sibi comparandas (S. 319.), nemo autem rem suam dare vult pro re, qua minime indiget, etsi alter indigeat sua, & pecunia fungitur vice rerum & operarum omnium (S. 292.), ut pro ea res ac operæ quælibet comparari queant (S. 293.); *pecuniam inveniri necesse fuit, ut quisvis sibi res ac operas comparare queat, quibus indiget.*

Necessitas rerum utilium & arduarum magistra, quæ multa docuit homines, sine ea non absque summo acumine ac maxima animi contentione detegenda. In horum numero utique pecunia est, quæ rerum ac operarum, quibus indigemus, comparisonem facilem reddit & ad earundem pretia rite determinanda mirifice conducit. Non opus est, ut de his apertius dicamus, quæ levi attentione ad vulgo indies obvia animadvertuntur.

## §. 321.

*Pretium æquum dicitur, quod legi naturæ conveni-* *Pretii æquiter*



*tas & ini-*ter determinatur: *iniquum* vero, quod eidem contrariatur.  
*quitas.* Dicitur idem potest *naturaliter æquum & iniquum*, cum aliter statuendum sit de pretio civiliter æquo & iniquo, quemadmodum suo loco videbimus.

Vidimus in anterioribus legem naturæ regere arbitrium hominum in definiendo rerum ac operarum pretio: id quod vel ex solo principio generali supra demonstrato (§. 303.) clarissime elucescit, etsi luculentius appareat per ea, quæ in casibus particularibus observanda esse ostendimus (§. 304. & seqq.), unde plura alia deduci possunt. Quodsi ergo in pretio rerum ac operarum definiendo observentur ea, quæ urget lex naturæ; pretium æquum est; sin minus, iniquum (§. 239. 240. *part. 1. Phil. præct. univ.*). Quamobrem cum interfit pretium æquum ab iniquo distingui, non inanem operam sumimus in demonstrandis iis, quæ in pretio rerum ac operarum observanda sunt, nec sumet inanem, qui ulterius progredi ac inde magis particularia deducere voluerit.

## §. 322.

*Quali pretio* *Naturaliter homines obligantur ad res & operas sibi invicem*  
*res & opera pro æquo pretio communicandas.* Quoniam enim lex naturæ  
*sunt commu-*præcipit, quomodo pretia rerum & operarum determinan-  
*nicanda.*da sint (§. 303. & seqq.), determinantur autem non alio fine, quam ne quis gratis dare cogatur vel facere, si alter vicissim dare vel facere potest (§. 271. 273.), cum nemo ad hoc teneatur alteri (§. 268.); homines naturaliter obligantur ad res & operas sibi invicem communicandas eo pretio, quod legi naturæ convenienter determinatum. Enimvero pretium istud æquum est, quod legi naturæ convenienter determinatum (§. 321.). Homines igitur naturaliter obligantur ad res & operas æquo pretio sibi invicem communicandas.

Obligationem hanc naturalem non tollit libertas (§. 159. *part. 1. Jur. nat.*), etsi jure externo ferendum, ut iniquum pretium

pretium exigatur: quod etsi impune fiat, qui tamen exigit, peccat (§. 440. part. 1. Phil. pract. univ.). Hinc non iniquæ sunt omnes, quæ de pretio iniquo sæpissime moventur, querelæ.

## §. 323.

Quoniam homines obligantur ad res & operas sibi *Quale pre-*  
 invicem pro æquo pretio communicandas (§. 322.); *Quili-*  
*bet non modo obligatur ad rem pro æquo pretio dandam & operas*  
*pro æquo pretio præstandas, verum etiam ad solvendum pro re &*  
*opera æquum pretium, consequenter si alter, qui opera vel re tua*  
*indiget, necessitate compulsus in pretium æquo majus, adeoque*  
*iniquum (§. 321.), consentire cogatur, pretium æquo majus,*  
*sive iniquum exigere non licet, & ex adverso si qui rem vel ope-*  
*ram offert, necessitate compulsus in pretium æquo minus, adeoque*  
*iniquum (§. 321.), consentire cogatur, pretium æquo minus seu*  
*iniquum solvere non licet.* *præ-*  
*ceptum, quale*  
*prohibitum.*

Charitas præcipit, ut alterum diligamus tanquam nosmet-  
 ipsos (§. 620. part. 1. Jur. nat.), non facientes alteri, quod no-  
 bis ab ipso fieri nolumus (§. 98. part. 1. Jur. nat.). Nemo  
 vult, ut alter ex casu suo lucrum percipere velit. Quamobrem  
 nec æquum existimari potest si quisquam ex casu a terius lucrum  
 percipere velit. Quamvis adeo alter in pretium iniquum  
 consentire cogatur, consensus tamen extortus constantia dene-  
 gandi pretium æquum minime purgat iniquitatem pretii, sed id  
 ipsum non obstante consensu hoc charitati repugnat.

## §. 324.

Si qui pecunia maxime indiget, tibi sua sponte offerat rem *Quando*  
 vel operam, qua minime indiges pretio minore, quam æquo, absolu- *pretium vi-*  
 te spectato, ut te permoveat ad id comparandum tibi, quo minime opus *lius non sit*  
 habes; viliori pretio quod offertur acceptare licet. Etenim si tu *iniquum.*  
 re vel opera alterius minime indiges, ea respectu tui vel  
 nullius pretii est, vel exigui; ex adverso autem, quia offe-

rens pecunia maxime indiget, quod alias exiguum videri poterat, nunc pro majori habendum, respectu nimirum usus, quem pecunia ob circumstantias præsentis habet. Quamobrem si tu in gratiam alterius pro re vel opera, qua non indiges, des alteri pretium, quo maxime indiget, etsi absolute spectatum sit æquo minus, ob circumstantias tamen præsentis idem æquo minus, adeoque iniquum censei minime potest. Quamobrem nil obstat, quo minus eo pretio, quo res vel opera offertur, eam acceptare liceat.

Casus præsens plurimum differt a præcedente, quem juri naturæ adversum demonstravimus. In præcedente pretium æquo minus extorquetur ab altero, vel etiam justo majus, quod ex casu alieno lucrum percipere velis: in præsentem autem pretio minore te permoveri pateris ad rem vel operam, qua minime indigebas tibi comparandam, ut alterius necessitati subvenias. Hæc sola differentia satis ostendit, illud repugnare charitati, hoc minime, consequenter rationem prohibitionis, quæ datur in casu præcedente, cessare in præsentem.

§. 325.

*An idempretium nunc esse potest, quod sub circumstantiis aliis erat iniquum. Equum æquum alio tempore iniquum esse possit.* Variatis circumstantiis pretium rerum ac operarum æquum enim pretium est, quod legi naturæ convenienter determinatur (§. 321.). Enimvero si legi naturæ convenienter determinandum pretium est, habenda est ratio circumstantiarum (§. 304. & seq.). Quamobrem patet, variatis circumstantiis pretium rei ac operæ ejusdem aliter esse determinandum, consequenter nunc minus, nunc majus esse debere. Quoniam igitur pretium pro datis circumstantiis æquo vel majus, vel minus iniquum est (§. 321.); minime repugnat, ut variatis circumstantiis pretium æquum sit, quod sub aliis iniquum erat.

E. gr. Ponamus rei cujusdam necessariæ pretium ob minorem

rem copiam esse majus, quam rerum aliarum necessarium (§. 305.). Quodsi contingat, magnam rerum istiusmodi copiam proflare, ut non solis sufficiant, qui res necessarias majore pretio sibi comparare valent; cessabit ratio pretii majoris, nimirum raritas, quæ majus fecerat æquum, consequenter minus non censei potest iniquum (§. 118. *Ontol.*). Idem non absimili modo patet in casibus aliis. Non difficultate sua caret, si æquitatem pretii ad legem naturæ exigere volueris. Sed plura in hanc rem dicenda esunt, quando de contractibus agemus.

## §. 326.

Quoniam variatis circumstantiis pretium rerum ac operarum esse potest, quod sub circumstantiis aliis erat iniquum (§. 325.), naturaliter autem homines obligantur ad res & operas æquo pretio sibi invicem comparandas (§. *idem.* 322.); *variatis circumstantiis æquum rerum & operarum pretium variat, consequenter idem aliter determinandum.*

Patet adeo pretium, si æquum esse debeat, non semper idem manere debere. Determinatur vero aliter eodem modo, quo primitus determinatur, cum eadem esse debeant rationes pretium variandi seu aliter determinandi, quæ sunt primitus idem constituendi: æquum enim pretium easdem semper haber rationes, quia legi naturæ convenienter determinatur (§. 321.), in se immutabili (§. 142. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

## §. 327.

Pretium operarum dicitur *Merces*, idiomate patrio *Der Lohn*. Unde patet, determinando *operarum pretium determinari mercedem pro operis prestitis dandam*. Quando vero pretium operarum *merces* dicitur, pretium simpliciter positum denotat pretium rei.

E. gr. Si quatuor grossi dentur pro operis vilibus diurnis, quatuor grossi sunt *merces*. Si detur modius frumenti pro certa quantitate triturationis, modius frumenti triturationis *merces* est.

est. Ceterum cum pretium operarum peculiari nomine mercedis compelletur; pretium duplicem nactum est significatum, alterum laxiorem, quatenus genus denotat, quod pretium rerum & pretium operarum tanquam duas distinctas species sub se continet; alterum strictiorem, quatenus hoc nomen mansit speciei uni sub genere contentæ, pretio nimirum rerum. Hinc pretium in consensu strictiori dicitur solvi pro re; merces autem pro opera seu labore. Significatus generalis convenit Juri naturæ, in quo introductis dominiis operæ æquiparantur rebus, quæ sunt in dominio (§. 437. part. 2. Jur. nat.), & dare ac facere pro eodem habetur (§. 122. part. 3. Jur. nat.); strictior vero significatus magis convenit communi loquendi usui, ubi operæ spectantur tanquam a rebus diversæ, & hunc retinere consultum est in doctrina contractuum, ne quæ de iis demonstrantur præter necessitatem difficultatem pariant in eorum applicatione.

## §. 328.

*Divisiones  
mercedis.*

Hinc porro *Merces vulgaris* dicitur pretium operæ vulgare, & *Merces eminens* pretium operæ eminens (§. 294.). Similiter *Merces primitiva* est pretium operæ primitivum: *merces autem derivativa* pretium operæ derivativum (§. 298.). Denique cum pretium æquum in genere sit, quod legi naturæ convenienter determinatur; iniquum vero, quod eidem contrariatur (§. 321.); *merces æqua* est, quæ legi naturæ convenienter determinatur; *iniqua* vero, quæ eidem contrariatur.

Exempla, quæ dedimus in superioribus, differentiam mercedis illustrent.

## §. 329.

*Differentia  
pretii in si-  
gnificatu la-*

Quodsi differentiam inter pretium in sensu laxiori & strictiori acceptum acutius rimari volueris, cum pretium in significatu laxiori proprie denotet quantitatem rebus ac operis

nis arbitrio hominum tributam (§. 273.), in significato au-  
 tem strictiori spectetur tanquam id, quod pro re solvitur, *strictiori* ac-  
 ficuti merces tanquam id, quod solvendum pro opera (§. *pretium* accu-  
 327.); *pretium*, quatenus rebus ac operis tribuitur, spectatur tan-  
 quam aliquid ipsis intrinsecum; *pretium* autem in significato stri-  
*strictiori* quatenus nimirum ad res solas refertur, perinde ac mer-  
 ces operis conveniens spectatur tanquam quidpiam ipsis extrin-  
 secum, sed ita ut, quod uni intrinsecum sumitur, ponatur a-  
 quale ei, quod tanquam alteri intrinsecum sumitur. Quam-  
 obrem cum pecunia determinetur pretium rerum & opera-  
 rum (§. 200.), *pretium* rerum in significato strictiori est pecu-  
 nia pro re danda, merces autem pecunia, qua datur pro ope-  
 re. Quod si omnem in loquendo ambiguitatem evitare  
 volueris, quod pretium supra diximus (§. 273.), *valor* rerum  
 ac operarum dici potest, & *pretium* erit valor rei ejus, quæ  
 datur, æqualis valori rei, pro qua datur, merces autem erit  
 valor rei, quæ datur pro opera, æqualis valori operæ, pro  
 qua ea datur. Et ita in sermone vernaculo, quo singula ac-  
 curate distinguimus, valori respondet vocabulum *der Werth*,  
 pretio vocabulum *der Preis*, mercedi denique vocabulum  
*der Lohn*. Hoc pacto etiam pecuniæ tribuitur valor, &  
 pro re ac opera danda est pecunia, cujus valor valori rei ac opera  
 æqualis existimatur.

Nimirum quemadmodum rebus ac operis tribuimus ima-  
 ginariam quantitatem, vi cujus ad se invicem comparari & ea-  
 rum ad se invicem ratio definiri potest; ita etiam istiusmodi  
 quantitas pecuniæ tribuitur. In hac quantitate cum consistat  
 valor tam rerum & operarum, quam pecuniæ, quoad ean-  
 dem censentur homogeneæ, seu valores rerum & operarum at-  
 que pecuniæ homogeneum quid sunt, ut rationem ad se in-  
 vicem habere queant & ad æqualitatem reducantur, quæ per se  
 nec æqualia, nec inæqualia dici possunt. Atque ita satis di-  
 (*Wolfii Jur. Nat. Pars IV.*) E e stincke



stinete nobis explicasse videmur, quæ ad rerum & operarum valorem eidemque respondens pretium ac mercedem intimius perspiciendum faciunt.

## §. 330.

*Materia pecunia requiritur pri-*

*qua nec usu facile teritur, nec servando corrumpitur.* Pecunia enim datur pro re & opera qualibet (§. 292.), adeoque ab eo, qui accepit, iterum datur alii, ut per manus tradita continuo ab uno ad alterum veniat. Quamobrem cum valor pecuniæ dependeat a quantitate ejus physica (§. 290.); hac imminuta, consequenter si usu facile teritur, valor ejus imminuitur. Ne igitur hoc fiat, ex tali materia constare debet, quæ usu facile non teritur. *Quod erat unum.*

Similiter quia pro pecunia res & operæ quælibet comparantur (§. 293.); ideo necesse est, ut ea etiam servetur in futuros usus, consequenter ne servando corrumpatur. Quamobrem patet eam etiam constare debere ex materia, quæ servando non corrumpitur. *Quod erat alterum.*

Cui pecuniæ usus experientia communi innotuit, de veritate propositionis præsentis minime dubitabit, cum facile perspiciat damna inde metuenda, si pecunia constet ex materia minus durabili, quæ vel usu facile teratur, vel servando profus corrumpatur.

## §. 331.

*Secundum.*

*Pecunia constare debet ex materia, qua ad res alias arte parandas, quarum frequens ac indispensabilis usus est, seu quibus multi indigent, non habemus opus.* Quoniam enim pecuniæ valor æstimandus est ex ejus quantitate physica (§. 290.), eademque datur pro re ac opera qualibet (§. 292.), ac pro re & opera accepta in futuros haud raro usus servanda, quod per se patet; commodum omnino est, ut exigua materiæ

illius,

illius, ex qua constat, quantitati tribuatur valor, qui æqualis sit valori rerum aliarum magnæ quantitatis, ita ut paucum dari possit pro multo, vel magno. Enimvero per se patet, si materia, ex qua constat pecunia, ad res alias arte parandas, quibus multi indigent, opus habeamus; magnum valorem quantitati ejus exiguæ tribui non posse. Quamobrem necesse est, ut pecunia constet ex materia, qua ad res alias arte parandas, quarum frequens ac indispensabilis usus est, seu quibus multi indigent, non habemus opus.

Nemo est, qui vel levi attentione usus facile perspiciat, quam molestum foret, si magnæ quantitati illius materiæ, ex qua pecunia constat, exiguus tribuendus sit valor. Nemo vero etiam est, qui non capiat hoc fieri debere, siquidem ex eadem materia confici necesse sit res artificiales, quibus multi opus habent & inter hos etiam homines, qui vili opera res necessarias sibi comparare tenentur. Utrumque qui pervidet, ultro concedet, istiusmodi materiam minus aptam esse pecuniæ.

## §. 332.

*Pecunia constare debet ex materia rariori.* Etenim eodem, *Tertium.* quo ante (§. 331.) modo patet, eam esse debere pecuniæ materiam, ut exiguæ quantitati magnus valor tribui possit. Enimvero raritas intendit pretium vel rerum necessariorum (§. 305.), consequenter si pecunia ex materia minus rara constet, magnus valor tribui nequit exiguæ quantitati. Quamobrem ea constare debet ex materia rariori.

## §. 333.

*Pecunia materia esse debet argentum & aurum.* Etenim *Quenam* esse argentum & aurum sunt metalla rariora, nec adeo facile se debeat detererunt, quemadmodum res aliæ, multo minus servan- *materia pe-* do corrumpuntur, neque iisdem opus habemus ad res arti- *nic.*



ficiales frequentis usus & cuius homini maxime necessarias parandas, nec datur materia alia, quæ omnia hæc habet requisita: id quod communi experientia exploratum. Quamobrem cum pecunia constare debeat ex materia rariori (§. 332.), quæ nec usu facile teritur, nec servando corrumpitur (§. 330.), & qua non opus habemus ad parandas artes hominibus maxime necessarias (§. 331.); quin pecuniæ materia esse debeat argentum & aurum dubitandum non est.

Cudi pecuniam ex argento & auro, nemo est qui nesciat, sit ita quod non semper & ubivis adhibeantur metalla hæc pura, sed alia viliora iisdem misceantur, cujus rationes in præfati non expendimus. Ex demonstratione autem liquet, cur hæc metalla aliis præferantur. Sane si pecuniæ materia esset ferrum, vel cuprum, cum hisce metallis ad multos omnino usus opus habeamus, etiam si ad alia, veluti ferruginem & æruginem, animum non attendas; quod quantitatis magnæ exiguus valor esse deberet, quam molestus foret pecuniæ usus, nemo non perspicit. Abunde igitur patet, non nisi re probe expensa aurum & argentum fuisse electum, ut sit materia pecuniæ.

## §. 334.

*Quomodo determinandus sit valor pecuniæ ab solutus.* *Valor pecuniæ ponderi materiæ, ex qua constat, proportionalis est.* Etenim pecuniæ materia argentum ac aurum est (§. 333.), quorum gravitas magnitudini proportionalis, magnitudinem autem non commode determinare possumus. Quamobrem cum quantitas physica rerum pondere determinetur, quarum gravitas magnitudini proportionalis, magnitudo autem satis commode determinari nequit (§. 288.); quantitas materiæ, ex qua pecunia constat, pondere æstimanda venit, consequenter ex eo etiam determinandus est pecuniæ valor (§. 290.). Quamobrem cum res metiamur, si quanti-

quantitate quadam pro unitate assumpta alterius homogenæ rationem ad eandem investigemus (§. 438. *Ontol.*); necesse est, ut argenti ac auri quædam quantitas pondere determinata, cui certus valor tribuitur, sumatur pro unitate, & per rationem ad eandem determinetur valor quantitatis cujusque alterius eorundem metallorum pondere itidem determinatæ, consequenter valor pecuniæ ponderi materiæ, ex qua constat, proportionalis est.

Materiæ, ex qua pecunia constat, seu argenti & auri (§. 333.), pretium perinde ac aliarum rerum est quantitati physicæ proportionalis (§. 274.). Quamobrem duplæ argenti & auri quantitatis valor duplus omnino esse debet, triplæ triplus, quadruplæ quadruplus & ita porro. Quoniam itaque argenti & auri quantitas pondere æstimanda (§. 288.); valor etiam pecuniæ ponderi ejusdem proportionalis esse debet. Quodsi ergo argentum vel aurum dati exigui cujusdam ponderis sumatur ut 1, erit quod ponderis dupli est ut 2 & ita porro.

### §. 335.

Quoniam valor pecuniæ ponderi materiæ, ex qua constat, proportionalis est (§. 334.); ne ponderandi necessitas molestiam creet in actibus permutatoriis, eidem *Quoniam* *numerus pe-* *in-* *scri-* *bendi.* scribendus est numerus, qui exprimit vel pondus materia, ex qua constat, vel rationem ejus ad eam, qua in numerando pro unitate sumitur.

Cum pecuniæ debeat esse mensura communis pretii rerum & operarum (§. 290.); necesse omnino est, ut pondere materiæ, ex qua constat, definiatur unitas, quemadmodum certam longitudinem pro unitate sumimus ad metiendam quantitatem rerum, quæ longitudine determinatur (§. 287.), vel certam gravitatem ad determinandum quantitatem earum rerum, quæ pondere æstimantur (§. 288.), ut hinc porro determinari possit, quanam pecunia sit hujus dupla, quanam tripla & ita porro, consequenter ad quantitatem pecuniæ repriendam non-

nisi numeratione opus habeamus: quam sine numeris eidem inscriptis absolvi absque ponderatione non posse per se pater. Equidem probabile est, ab initio homines pecuniæ loco usos fuisse argento & auro sine certa figura & absque pondere determinato, ut in actibus demum permutatoris pondus ad bilancem examinari necesse fuerit; quoniam tamen præter ponderandi molestiam accessit etiam difficultas argentum dividendi, vel aurum, ne solvatur vel plus, vel minus, quam pro re aut opera dari debet, ideo necessitas iussit uti pecuniæ loco argento & auro in partes diviso ac numeris suis signato, etiam si supponamus, statum adhuc subsistere naturalem.

## §. 336.

*An pecuni-  
am falsare  
naturaliter  
prohibitum.*

Similiter quia pecuniæ valor ponderi materiæ, ex qua constat, proportionalis esse debet (§ 334.), hæc vero constare debet ex argento & auro (§. 333.), consequenter si nobiliori metallo admisceatur aliud vilioris pretii, massa ejusdem ponderis eum valorem habere nequit, quem habet massa argenti & auri puri, adeoque in actu permutatorio minus dat, quam dare debet, qui hoc facit; Si consensu mutuo introductum, ut pecunia constet ex argento & auro puro, nemo hisce metallis aliud vilius admiscere debet, consequenter pecuniam falsare naturaliter prohibitum est.

Ne hoc fiat, facilius præcavetur in statu civili, quam naturali, ubi hominum conscientia relinquendum, ne hoc faciant, & circumspeditioni accipientis, ne a falsario sibi imponi patiantur. Sed de his, quæ ad statum civilem pertinent, suo dicendum erit loco.

## §. 337.

*Quod pecu-  
nia signetur.*

Pecunia signari dicitur, quando eidem inscribitur numerus, qui designat pondus materiæ, ex qua constat, vel rationem ejus ad eam materiæ quantitatem, quæ in numerando pro unitate sumitur, vel præterea aliud etiam signum, quo materiam non fuisse falsatam indigitatur.

Posterius

Posterius in statu naturali ægre fieri potest: ne tamen definitio arctiores habeat limites, quam nunc habere debet, nec significatus hodie receptus immutetur, & ubi de statu civili ageretur, definitio sit amplianda, ejus mentionem facere debuimus.

## §. 338.

Quoniam pecunia non alio fine signatur, quam ut unicuique constet, quantum accipiat, utque certus sit, se tantum accipere pro re vel opera sua, quantum accipere debet (§. 337.); pecunia signanda est.

*Cur pecunia sit signanda.*

Si nulli hominum ea esset lucri cupido, ut alios fraude circumvenire lucrificandi animo nollet; pecuniam signari, ne falsa decipiamur, non foret opus. Enimvero cum si vel unius animum incesset lucri cupido, unus nocere possit pluribus, pecuniam etiam hoc fine signari omnino necesse est.

## §. 339.

Moneta vocatur pecunia in certas partes divisa & signata. Idiomate patrio appellamus Münze. Cum pecunia sit signanda (§. 338.); monetam introduci necesse fuit.

*Moneta quid sit.*

Non absolute necessarium esse, ut pecunia in partes dati ponderis ac proportionales sit divisa atque signata, ex ejus definitione facile perspicitur (§. 290.). Non tamen negari potest melius esse, si ita dividatur & signetur, consequenter cum lex naturæ nos obliget ad id, quod melius altero, eidem præferendum (§. 192. part. 1. Phil. pract. univ.), eidem quoque convenire, ut ita dividatur ac signetur. Sed quid hic conveniat, rectius docebitur, quando de statu civili acturi sumus.

## §. 340.

Pecunia annumeranda bonis, quæ quis habet. Bona enim Pecunia sunt res omnes, quæ sunt in dominio nostro, universim, num bonis non sigillatim spectata, nullo attento earum discrimine (§. annume- 448. part. 2. Jur. nat.).

*Quamobrem cum in actibus per-randa. muta-*

mutatoris pecunia fungatur vice rerum omnium (§. 292.) & pro ea res quæcunque ab alio comparari possint (§. 293.), adeoque perinde sit, siue res sint in dominio tuo, siue pecunia; quin pecunia bonis annumeranda sit, quæ quis habet, dubitandum non est.

Non abhorret hoc a moribus nostris: nemo enim est, qui nesciat, pecuniam bonis annumerari solere, quod vero & cur hoc fieri debeat, ex propositione præsentè ac ejus demonstratione patet.

## §. 341.

*Magnitudo patrimonii quomodo æstimetur.* *Patrimonii magnitudo æstimatur pecunia.* Cum enim patrimonium consistat in universitate bonorum, quæ quis habet (§. 452. part. 2. Jur. nat.), & bonis annumeretur pecunia (§. 340.), res autem omnes, quæ universim spectatæ bonorum nomine veniunt (§. 448. part. 2. Jur. nat.), pecunia æstimentur (§. 290.); tantum unusquisque in patrimonio suo habet, quantum habet pecuniæ & quantum valent res, quas habet, pecunia æstimatæ. Magnitudo igitur patrimonii pecunia æstimatur.

In rebus, quas quis habet, æstimandis, ubi magnitudo patrimonii æstimanda venit, attendenda est pecunia, qua quis eas sibi comparare velit: neque enim plus pecuniæ pro iis accipere valet, quam quantum dare pro iis vult alius eas sibi comparaturus.

## §. 342.

*Quid in hac æstimatione alienum observandum.* *In æstimanda patrimonii magnitudine detrahendum est æs alienum.* Patrimonium enim consistit in bonorum, quæ quis habet, universitate (§. 452. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem cum bona non intelligantur, nisi deducto ære alieno (§. 449. part. 2. Jur. nat.); in æstimanda patrimonii magnitudine detrahendum est æs alienum.



E. gr. Titius multas habet res immobiles magni pretii; sed multo laborat ære alieno. Quodsi ergo pretium rerum immobilium pecunia determinatum fuerit, ante detrahendum est æs alienum, quam constare potest, quantum pecuniæ ad patrimonium sit referendum, ut constituatur massa bonorum, quæ continet.

## §. 343.

In æstimanda patrimonii magnitudine non habenda est ratio rerum alienarum, quæ sunt in numero rerum tuarum. Etenim cum patrimonium consistat in bonorum, quæ quis habet, universitate (§. 452. part. 2. Jur. nat.), bona vero non intelligantur nisi sublatis rebus alienis, quæ sunt in numero rerum tuarum (§. 449. part. 2. Jur. nat.); res alienæ, quæ sunt in numero rerum tuarum, ad patrimonium tuum minime pertinent. Quamobrem nec earum in æstimanda patrimonii magnitudine habenda est ratio. Quid porro observandum.

E. gr. Habes usumfructum in prædio, quod valet decem mille aureos. Cum hoc prædium sit res aliena, decem mille aurei in æstimanda magnitudine patrimonii tui non computantur. Eodem modo sese res habet, si possideas rem alienam a domino vindicandam,

## §. 344.

Pecunia numerata dicitur, quam quis actu habet. Idiomate vernaculo vocamus baares Geld. Pecunia numerata quid

E. gr. In cista tua recondita servas quindecim millia thalerorum. Hæc pecunia dicitur pecunia numerata. Unde si nulla tibi præsens fuerit pecunia, etsi bona tam immobilia, quam mobilia multa possideas, pecuniam numeratam nullam te habere dicitur. sit.

## §. 345.

Exigibile dicitur debitum, si debitor dare potest, quod debet, seu si sit solvendo. Unde ex adverso inexigibile erit debitum, Debitum exigibile  
(Wolffii Jur. Nat. Pars IV.) Ff debitum,

*quodnam di-* debitum, quando debitor dare nequit, quod debet, seu si  
*atur.* solvendo non fit.

E. gr. Titius tibi debet mille thaleros. Quodsi tantum ha-  
 beat in bonis suis, ut mille thaleros tibi solvere possit; debi-  
 tum mille thalerorum erit exigibile; sin tantum in bonis non  
 habeat, ut vel unum thalerum solvere queat, erit debitum  
 inexigibile.

## §. 346.

*Que quoad* In æstimanda patrimonii magnitudine debita exigibilia æ-  
*debita in æ-* quiparantur pecuniæ numeratæ; debitorum vero inexigibilium  
*stimando pa-* nulla habenda est ratio. Quodsi enim debitum fuerit exi-  
*trimonio* gibile, debitor dare potest, quod debet, quando nimirum  
*sint obser-* id habere volueris (§. 345), consequenter perinde est, ac  
*vanda.* si pecuniam, quæ debetur, actu haberes. Quoniam itaque  
 pecunia, quam actu habes, numerata est (§. 344.), patri-  
 monii autem magnitudo pecuniæ æstimatur (§. 341.); in æsti-  
 manda patrimonii magnitudine debita exigibilia æquiparan-  
 tur pecuniæ numeratæ. *Quod erat unum.*

Enimvero si debitum non fuerit exigibile, debi-  
 tor dare nequit, quod debet (§. 345.), adeoque perin-  
 de est ac si nihil tibi deberetur, nec tu unquam id actu  
 habere potes. Quoniam itaque ex eo, quod tibi debet  
 qui solvendo non est, patrimonium tuum nullum capere  
 potest incrementum; debitorum inexigibilium in æstimanda  
 patrimonii magnitudine nulla quoque habenda est ratio.  
*Quod erat alterum.*

Ita mille thaleri, quos debet Titius, qui solvendo est, in  
 patrimonii magnitudine æstimanda recte accensentur pecuniæ  
 numeratæ sex millium thalerorum, quos habes, ut pecunia  
 numerata censetur septem mille thalerorum. Ast si Mevius  
 debet mille thaleros, quos dare nequit, horum in æstimando

patrimonio nulla habenda ratio est, cum eos nec habeas, nec habere possis.

## §. 347.

*Si quis pecuniam habet, qua non utitur ad comparandum sibi ea, quæ ad vitam commode, jucunde ac decore transigendam faciunt; ea pecunia ipsi superflua est.* Et enim pecunia tanquam communis mensura pretii rerum & operarum omnium (§. 290.) & quæ in actibus permutatoriis fungitur vice rerum & operarum omnium (§. 292.), non alio fine inventa, quam ut nobis ea comparemus, quibus ad vitam conservandam & commode ac decore transigendam indigemus. Quodsi ergo pecuniam habes, qua non uteris ad comparandum tibi ea, quæ ad vitam commode, jucunde ac decore transigendam faciunt, aut alia suppetit præter eam pecunia, qua ad illa comparanda uteris, aut commoditatem, jucunditatem ac decorem vitæ insuper habes, consequenter ad ea comparanda, quæ huc faciunt, pecunia minime opus habes, cum pecunia non indigeas nisi ad comparanda ea, quibus vitæ necessitati prospicitur. Quoniam itaque tibi superfluum est, sine quo finem, cujus gratia est, obtinere potes (§. 239.); ea utique pecunia tibi superflua est, qua non uteris ad comparandum tibi ea, quæ ad vitam commode, jucunde ac decore transigendam sufficiunt.

*Quanam pecunia sit superflua.*

## §. 348.

*Pecunia consumi dicitur, quæ vel pro operis ac rebus, quæ ipso usu consumuntur, vel gratis datur. Quamobrem qui pecuniam consumit, minus quam antehabebat habet.* Et quoniam pecunia superflua est, qua non utimur ad comparandum nobis ea, quæ ad vitam commode, jucunde ac decore transigendam faciunt (§. 347.); *quæ non consumitur pecunia, superflua est.*

*quanam consumatur.*



E. gr. Si quis quotannis bis mille thaleros impendit operis ac rebus comparandis, ut vitam cum suis commode, jucunde ac decore transigere possit; bis mille thaleros quotannis consumit. Idiomate patrio dicimus: *Er verthut jährlich 2000 Thaler.* Quodsi vero tibi fuerint reditus annui ter mille thalerorum, tu vero consumis nonnisi bis mille; mille thaleri erunt pecunia superflua. Non jam attenditur moralitas in eroganda pecunia, ubi pecunia superflua aestimatur in gratiam divitiarum determinandarum, de ea enim dispiciemus deinceps.

## §. 349.

*Res fructuosa quatenus quorum præstatione acquiritur pecunia operis æquiparentur.* *Res, ex quibus fructus percipiuntur, æquiparantur operis; fructus percipis, cum sint in rerum numero (§. 695. Part. I. Theol. nat.), pro re vero qualibet detur pecunia perinde ac pro operis præstitis (§. 292.); illorum dominum in alios transferendo non minus pecuniam acquirere vales, quam præstando operas. Perinde igitur est, siue res possideas, ex quibus fructus percipiuntur, siue operas aliis præstare valeas. Quamobrem res, ex quibus fructus percipiuntur, æquiparantur operis, quarum præstatione acquiritur pecunia.*

Res fructuosæ duplici modo spectari possunt, vel quatenus ex iis percipiuntur fructus, vel quatenus earum pretium pecunia aestimatur. Priori respectu non possidentur nisi pecuniæ acquirendæ gratia. Quamvis enim partem fructuum ipsemet consumis, perinde tamen est, ac si pecuniam pro iis accepisses & hanc iis comparandis impendisses, quibus indiges. Res adeo fructuosæ tibi eodem loco sunt, quo alteri operæ, quorum præstatione pecuniam acquirit ad ea sibi comparanda, quibus indiget. Posteriori autem respectu operis comparari nequeunt.

## §. 350.

Quo respe-

*Pecunia, qua aestimatur pretium rerum, qua iis utendo fruendo*

*fruendo non consumuntur, accensenda pecunia superflua.* Quod si res pecuniæ enim res iis utendo fruendo non consumuntur, tantum *nia super-* omnino pecuniæ habes, quam non consumis, quanta æstima- *flua accen-* matur pretium rerum (§. 292.), ut adeo perinde sit, si *seantur.* res istas habeas, siue pecuniam, quam non consumis. Enim- *vero* quæ non consumitur pecunia, ea superflua est (§. 348.). Quamobrem pecunia, qua æstimatur pretium rerum, quæ iis utendo fruendo non consumuntur, accensenda pecunia superflua.

E. gr. Si agros & prata possides, ea non consumuntur, quod quotannis fructus ex iis percipis. Quamobrem tantum pecuniæ habes, quæ non consumitur, quanta constat pretium istorum agrorum atque pratorum, propterea quod hæc immobilia cum pecunia commutare possis, quando visum fuerit. Sane pecunia quoque, quam non consumis, quæque adeo superflua est (§. 348.), efficitur fructuosa, quatenus pro ejus usu ab alio accipis pecuniam, nec propterea definit esse quoad te superflua. Huc vero si animum advertas, circa propositionem præsentem nihil amplius dubii restabit.

## §. 351.

Quoniam pecunia, qua æstimantur pretia rerum, *Quid statu-* quæ usum non consumuntur, accensenda pecuniæ superflua *endum de* (§. 350.), *si qua res usu tantummodo deteriorantur, aut non nisi rebus, qua* successive prorsus inutiles evadunt, vel prorsus consumuntur, *con-* usu deterior- sequenter earum pretium imminuitur, aut tandem prorsus *antur, &* nullum fit; pecunia, qua dato tempore æstimatur earum pretium, *successive in-* pecunia superflua accensenda. *utiles fiunt,*

In harum rerum numero sunt vestes, linteamina, & quæ aut prorsus ad supellectilem referuntur. Huc etiam pertinent picturæ & consumun- sculpruræ, res voluptuariæ. Nemo non novit rerum istarum, *tur.* quamdiu adhuc aliquis earum usus est, aliquod adhuc esse pretium, vel si ex materia constant, quæ usui est, nec usu rei ex

ea facta fit deterior, tantum earum adhuc esse pretium, quantum valet materia. Exemplo sunt vasa ex metallo confecta, imprimis argentea. Quodsi enim pecunia indigeas, pecuniam pro istiusmodi rebus accipere vales.

## §. 352.

*Quinam sit  
dives.*

*Qui multum pecunia superflua habet, dives est.* Dives enim est, cujus patrimonium superfluum continet (§. 240.). Quamobrem cum magnitudo patrimonii æstimetur pecunia (§. 341.); qui multum pecuniæ superflua habet, dives est.

Pecunia introducta, qua res & operæ quælibet comparari possunt (§. 293.), ut adeo superfluum habeat, qui pecuniam habet, qua ad vitæ necessitatem, commoditatem, jucunditatem & decorem minime indiget (§. 239.), dives dici nequit, nisi qui multum pecuniæ habet, quæ non consumitur, etiamsi vitam commode, jucunde ac decore transigat, sive pecuniam numeratam habeat (§. 344.), vel ipsi debeatur pecunia, quæ exigi potest (§. 346.), sive res fructuosas (§. 350.), aut alias, quarum non exiguum pretium est, possideat (§. 351.). Hinc idiomate patrio dicimus de divite, er habe viel Geld und Geldes werth, hoc est, quod multum habeat pecuniæ multasque res, quæ tantundem valent, quantum pecunia, seu quæ eminentes habent pretium (§. 294.). Si quis vero non habet nisi tantum pecuniæ, quantum ad vitæ commode, jucunde ac decore transigendam sufficit, nec res possidet, nisi quæ huic fini sufficiunt, & quæ usu deteriorantur, ac tandem inutiles evadunt, is dives haberi nequit.

## §. 353.

*Quomodo divitiae sint habet* (§. 352.); *divitiae æstimanda sunt ex quantitate pecuniæ superfluae, consequenter qui duplam pecuniæ superflua summam habet, is duplas habet divitias, qui summam triplam habet, divitias*

*vitias triplas habet & ita porro, seu divitiæ sunt pecuniæ superflua proportionalis.*

Videmus itaque, in æstimandis divitiis constare debere, quomodo computanda sit pecunia superflua, ut adeo jam pateat ratio, cur ante ostenderit, quatenus res, quas possidemus, pecuniæ superflua sint accensendæ (§. 350. 351.) & quænam pecunia pro superflua haberi debeat (§. 347.). Quemadmodum vero inventa pecunia pretia rerum multo facilius definiuntur; ita etiam divitiarum quantitas eadem facilitate determinatur, & divitiæ plurium ad se invicem comparantur, ut earum ratio definiatur. Ceterum cum status civilis homines faciat inæquales, quemadmodum suo loco ostendemus, in computanda pecunia superflua ejus etiam habenda ratio est, ne eadem censeantur divitiæ, quæ status civilis diversas facit. Sed de hoc suo loco.

§. 354.

*Qui tantum nonnisi pecunia acquirere valet, quæ ad res Quinam sit necessarias comparandas sufficit, pauper est. Qui enim nonnisi pauper, tantum pecuniæ acquirere valet, quæ ad res necessarias sibi comparandas sufficit, ejus patrimonium præter res necessarias continere nequit. Quamobrem cum pauper sit, cujus patrimonium nonnisi res necessarias continet (§. 238.); qui tantum nonnisi pecuniæ acquirere valet, quæ ad res necessarias comparandas sufficit, pauper est.*

Non est quod excipias, dari etiam pauperes, qui res multas utiles ac voluptuarias possident, sed ære alieno laborant. Etenim in æstimando patrimonio detrahendum est æs alienum (§. 342.), consequenter ad patrimonium referri nequeunt res, quarum pretium vix sufficit, ut ab eo libereris. Nihil adeo dubii circa propositionem præsentem restat, modo perpendas, quæ ære alieno comparantur, vel ad hoc requiruntur, ut ab eodem libereris, ea non referenda esse in numerum illorum, quæ pecunia a te acquisita comparantur.

Aliud

Aliud est pecuniam consumere alienam, aliud suam. Fieri equidem potest, ut pro divite habeatur, qui pecuniam alienam consumit, quamdiu ignoratur, quantum pecuniæ debeat aliis; sed nobis sermo non est de eo qui dives videtur, cum non sit.

## §. 355.

*Egenus qui-  
nam sit.*

*Qui tantum pecunia acquirere non valet, quæ ad res necessarias comparandas sufficit, egenus est.* Qui enim tantum pecuniæ acquirere minime valet, quæ ad res necessarias comparandas sufficit; in ejus patrimonio res etiam necessariae deficiunt, seu eidem deficiunt, quæ vitæ necessitas exigit. Quamobrem cum egenus sit is, cui ea deficiunt, quæ vitæ necessitas exigit (§. 238.); qui tantum pecuniæ acquirere non valet, quæ ad res necessarias comparandas sufficit, egenus est.

Quæ modo de paupertate annotavimus, ea etiam subinde de egestate notanda veniunt. Qui pecuniam alienam consumit, videri potest dives, cum sit egenus, quamdiu ignoratur, quantum sit æs alienum.

## §. 356.

*Quinam sit  
mendicus.*

*Qui labore suo ne tantillum quidem pecuniæ acquirere valet, quæ rebus comparandis sufficit, quas extrema vitæ necessitas exigit; mendicus est, seu ad mendicitatem redactus est.* Qui enim labore suo ne tantillum quidem pecuniæ acquirere valet, quæ rebus comparandis sufficit, quas extrema vitæ necessitas exigit, ei tanta rerum inopia est, ut defint, quæ extrema vitæ necessitas exigit. Quamobrem cum mendicus sit, qui tanta rerum inopia laborat, & in hac inopia mendicitas consistat (§. 52.); mendicus omnino est, seu ad mendicitatem redactus est is, qui labore suo ne tantillum quidem pecuniæ acquirere valet, quæ rebus comparandis sufficit, quas extrema vitæ necessitas exigit.



Per se patet, tacite supponi, eum, qui labore suo nihil acquirere valet, non habere alium acquirendi modum, etenim si prædia possidet, ex quorum fructibus vitæ necessitati prospicere valet; is non opus habet, ut labore suo acquirat, unde vivat.

## §. 357.

Quoniam ad mendicitatem redactus est, qui labore suo ne tantillum quidem pecuniæ acquirere valet, quæ remedi- *Quinam ad mendicita-* bus comparandis sufficit, quas extrema vitæ necessitas exi- *tem redi-* git (§. 356.); si quis labore suo saltem acquirat tantum pecuniæ, *gantur.* quantum consumit, quando labore suo nihil acquirere valet, cum ipsi etiam deficiant ea, quæ extrema vitæ necessitas exigit, *ad mendicitatem redigitur.*

Incauti adeo sunt, ne dicam stulti, qui cum nonnisi labore suo sibi acquirere debeant ea, quæ extrema vitæ necessitas exigit, rebus voluptuariis impendunt pecuniam, qua futuræ necessitati prospicere debent. Mendicitatis enim periculo se atque suos exponunt.

## §. 358.

Si quis non alio modo ea acquirere valet, quæ vitæ necessi- *Quando re-* tati sufficiunt, quam percipiendo fructus ex rebus, quas possidet; *rum fructu-* has consumendo ad mendicitatem redigitur. Quod si enim quis *sumptione ad* non alio modo ea acquirere valet, quæ vitæ necessitati suf- *ficiunt, mendicita-* ficiunt, quam percipiendo fructus ex rebus, quas possidet, *ubi has consumit, ea amplius acquirere non valet, quæ tem quis re-* vitæ necessitati sufficiunt, consequenter tanta rerum inopia *digatur.* laborat, ut ipsi etiam defint ea, quæ extrema vitæ necessi- tas exigit. Quamobrem cum in tanta rerum inopia mendi- *consistat (§. 52.); si quis non alio modo ea acquire-* citas consistat (§. 52.); si quis non alio modo ea acquire- *re valet, quæ necessitati vitæ sufficiunt, quam percipiendo* re valet, quæ necessitati vitæ sufficiunt, quam percipiendo *fructus ex rebus, quas possidet, has consumendo ad mendi-* fructus ex rebus, quas possidet, has consumendo ad mendi- *citatem redigitur.* citatem redigitur.

Qui alio modo nil acquirere valet, nisi fructus percipiendos ex rebus, quas possidet; ei loco laboris sunt res fructuosæ, quibus labor, quatenus lucrativus est, recte æquiparatur. Quem admodum itaque ad mendicitatem redigitur, qui laborare non valet, ea autem, quæ vitæ necessitati sufficiunt, non nisi labore suo acquirere valet (§. 357.); ita etiam ad eandem redigi debet, qui res fructuosas consumit, non tamen alio modo, quam fructus percipiendo, ea acquirere valet.

## §. 359.

*Quando res fructuosa non faciant ejus autem commoditati, aut jucunditati ac decori ægre sufficiunt; divitem.* Si quis res fructuosas non plures possidet, quam ex quibus fructus percipiendo ea acquirere tenetur, quæ vitæ necessitati, non faciant ejus autem commoditati, aut jucunditati ac decori ægre sufficiunt; is dives non est. Quoniam enim fructus percipiendo ex rebus fructuosis, quas possidet, ea acquirere tenetur, quæ vitæ necessitati equidem, ægre tamen ejus commoditati, aut jucunditati ac decori sufficiunt, cum res consumere nequeat, nisi ad mendicitatem redigi velit (§. 358.), is tantum vix ac ne vix quidem, nedum plus habet, quam quæ ad vitam commode, jucunde ac decore transigendam sufficiunt. Quamobrem cum dives non sit, qui non plus habet, quam quæ ad vitam commode, jucunde ac decore transigendam sufficiunt (§. 240.); si quis res fructuosas non plures possidet, quam ex quibus fructus percipiendo ea acquirere tenetur, quæ vitæ necessitati, ejus autem commoditati, aut jucunditati ac decori ægre sufficiunt, is dives non est.

Nimirum si vitam commode, jucunde ac decore transigere veller, res ipsæ fructuosæ consumerentur, adeoque tandem ad mendicitatem redigeretur. Quamobrem ante obitum res istæ in numerum superfluarum referri nequeunt, cum iis indigeat ad prospiciendum vitæ necessitati, quamdiu vivit. Hinc idiomate patrio einen vermögenden Mann, non autem einen reichen appellare solemus; distinguendo scilicet facultatem patrimonii a divitiis.

divitiis. Paradoxum autem non est, ut, qui vivus dives haberi non poterat, moriatur dives.

## §. 360.

*Si quis ex rebus suis percipit fructus ad vitam commode, Quando res jucunde ac decore degendam sufficientes dives est.* Etenim cum fructuosæ res, ex quibus percipiuntur fructus, æquiparentur operis, efficiant de-  
 quarum præstatione acquiritur pecunia (§. 349.); perinde omnino est ac si tantum pecuniæ, quantum valent fructus, operis tuis acquireret. Quod si ergo hi fructus ad vitam commode, jucunde ac decore degendum sufficiunt, perinde omnino est ac si præter ea, quæ ad vitam commode, jucunde ac decore degendam sufficiunt, haberes adhuc res alias, consequenter superfluum continet patrimonium tuum (§. 239.). Quamobrem cum dives sit, cujus patrimonium superfluum continet (§. 240.); si quis ex rebus suis percipit fructus ad vitam commode, jucunde ac decore degendam sufficientes, dives est.

Ostenditur etiam hoc modo. Si quis ex rebus suis percipit fructus ad vitam commode, jucunde ac decore degendam sufficientes, cum res fructuosæ hoc non obstante conserventur, pecunia vero, qua æstimatur pretium rerum, quæ iis utendo fruendo non consumitur, accensenda pecuniæ superfluxæ (§. 350.), is plus habet, quam quæ ad vitam commode, jucunde ac decore transigendam sufficiunt. Quoniam itaque dives est, qui plus habet, quam quæ ad vitam commode, jucunde ac decore transigendam sufficiunt (§. 240.); dives omnino est, qui ex rebus suis percipit fructus ad vitam commode, jucunde ac decore degendam sufficientes.

Videmus adeo res fructuosas non solum in se, sed etiam in relatione ad possessorem spectari debere, ubi definiendum, num possessorem faciant divitem. Animo recolenda sunt, quæ



de statu medio inter paupertatem & divitiās supra monuimus (§. 240.), ex iis enim haud obscure intelligitur, eum; quem res fructuosæ divitem non faciunt, non tamen ideo dici posse pauperem. Quamvis adeo ex rebus tuis percepti fructus tantummodo sufficiant necessitati vitæ, ut adeo res fructuosæ te minime faciant divitem (§. 359.); quatenus tamen pecunia, qua pretium illarum æstimatur, superfluæ accensenda (§. 350.), nec pauper dici potes (§. 238.), quemadmodum ille, qui non nisi labore suo tantum acquirere valet, quantum ad prospiciendum vitæ necessitati sufficit (§. 354.); obtinet adeo inter paupertatem ac divitiās status intermedius, quo idiomate patrio dicimus: er hat sein nöthiges Auskommen, hoc est, facultas patrimonii ipsius sufficit ad res necessarias sibi comparandas.

## §. 361.

*Idem porro  
expenditur.*

Quoniam dives est, qui ex rebus suis percipit fructus ad vitam commode, jucunde ac decore degendum sufficientes (§. 360.); multo magis dives est, qui ex rebus suis plures percipit fructus, quam qui ad vitam commode, jucunde ac decore transigendam requiruntur, vel etiam alio adhuc modo pecuniam acquirit, aut qui tantum pecunia operis suis acquirere valet, quantum ad vitam commode, jucunde ac decore transigendam sufficit, vel plus acquirit, & præterea fructus qualescunque ex rebus suis percipit, quibus ad vitam commode, jucunde ac decore transigendam non habet opus.

Notanda vero hic sunt, quæ ante demonstravimus (§. 347.) de eo, qui commoditatem, jucunditatem ac decorem vitæ insuper habet solis necessariis ultro contentus. Abunde jam docuisse nobis videtur, quomodo de divitiis ferendum sit iudicium, ne a fixo vocabuli significato recedatur, cujus vulgo significatus admodum vagus est, propterea quod in æstimo superfluo, in quo divitiæ consistunt (§. 240.), a veritate receditur. Id tantummodo observamus, postquam status civilis homines fecit inæquales, eundem quoque necessita-

ti vitæ admiscuisse decorem, ut adeo pro diversa hominum conditione non sit eadem. Sed de hac diversitate difertius dici poterit, quando de statu civili acturi sumus.

## §. 362.

*Si quis præter fructus, quos ex rebus suis percipit, nihil Quatenus acquirere valet, hi autem ad comparandas res necessarias minime egenus possunt sufficere; is egenus est. Quod si enim præter fructus, quos dere possit ex rebus percipit, nihil acquirere valet, hi autem ad com- res fructuo- parandas res necessarias minime sufficiunt; si res consumere fas. vellet, ea ipsi foret inopia, ut deessent, quæ extrema vitæ necessitas exigit; consequenter ad mendicitatem redigetur (§. 52.). Quoniam tamen iisdem conservatis, res etiam necessariae ipsi deficiunt, egenus vero est, in cuius patrimonio res necessariae deficiunt (§. 238.); si quis præter fructus, quos ex rebus suis percipit, nihil acquirere valet, hi autem ad comparandas res necessarias minime sufficiunt, is omnino egenus est.*

Propositio præsens probe notanda est, cum egenis etiam danda sit elemosyna (§. 244.), haud raro autem eadem indigni censeantur, qui res quasdam fructuosas, præsertim immobiles, adhuc possident, propterea quod non perpenditur, ad mendicitatem redigi egenum, si res fructuosas, ex quibus pro parte prospicere potest vitæ necessitati, consumere velit, immo egestatem quoad ea, quæ ad vitæ necessitatem desunt, quando ea labore suo acquirere nequit egenus, mendicitati æquiparari (§. 243.).

## §. 363.

*Reditus dicuntur ea, quæ ex rebus nostris, vel operibus nostris acquirimus. Idiomate patrio vocantur Einkünfte, sint. Reditus quia te, & si in pecunia consistunt, vel pecunia æstimantur, Einkünfte. Hinc annui reditus appellantur, qui singulis unius anni*

anni spatium proveniunt. *Reditus statim sunt*, qui singulis annis iidem sunt: *Variabiles vero*, seu *non statim*, qui uno anno majores, alio minores sunt.

Ita *reditus statim sunt pecunia*, quam tibi alter quotannis solvere tenetur ex re sua; at si dare tenetur decem modios frumenti, cum hujus pretium non sit constans, sed nunc crescat, nunc decrescat, *reditus statim non sunt*, sed *variabiles*. Similiter si quis operis suis uno anno plus acquirit, quam alio, *reditus hi non statim sunt*, sed *variabiles*.

## §. 364.

*Expensa* quæ vel usu consumuntur, vel deteriorantur, & quæ gratis datur aliis. Quoniam itaque *impensæ* fiunt rei conservandæ, & utendæ fruendæ gratia, vel in fructuum perceptionem fiunt (§. 603. part. 2. Jur. nat.); *impensæ in expensarum numero sunt*. Sunt autem *expensæ ordinariæ*, quæ quovis tempore seu constanter fiunt; *extraordinariæ* autem, quas non nisi casu emergente fieri necesse est.

E. gr. *Expensæ in victum & amictum quotidianum factæ ordinariæ sunt*; at *impensæ in ædes reficiendas factæ extraordinariæ*.

## §. 365.

*Expensarum differentia.* *Expensæ necessariæ* sunt, quæ rerum necessariorum comparandarum gratia fiunt, vel in impensis necessariis consistunt. *Voluptuariæ* sunt, quæ rerum voluptuariorum comparandarum, vel voluptatis percipiendæ gratia fiunt. *Minus necessariæ* sunt, quæ fiunt rerum comparandarum gratia, quibus carere poteris. *Inutiles* sunt, quæ fiunt rerum, quæ nulli tibi sunt usui, comparandarum gratia. *Utiles ex adverso*, quæ in impensis utilibus consistunt. *Non inutiles* appellare libet eas, quæ rerum utilium comparandarum gratia pro facultate patrimonii fiunt.

Quoniam

Quoniam status civilis homines fecit inæquales, ita ut de-  
cor accedat ad vitæ necessitatem, res necessariae non eodem  
prorsus modo discernuntur a minus necessariis in statu naturali  
atque civili. Ne autem quis existimet, definitiones esse nimis  
arctas, probe considerandum, quando res simpliciter dicimus,  
sub iis etiam comprehendendi res incorporales. Ita parentes obli-  
gantur ad conciliandos liberis habitus animæ, veluti ut liberos  
in religione & arte quadam, vel opificio institui curent. Ex-  
pensæ adeo ea fini factæ necessariae sunt.

## §. 366.

*Si redditus annui superent expensas annuas, ditior evadis; Quando quis  
si ex adverso expensæ annuæ superent redditus annuos, pauperior fiat ditior,  
fis; si denique expensæ adæquent redditus annuos, patrimonium, quod quando pau-  
habes, non mutatur. Etenim cum redditus annui æstimentur perior, quan-  
pecunia, quam ex rebus tuis vel operis tuis acquiris (§. 363.), do patrimo-  
expensæ autem annuæ sint pecunia, quæ res usu consumen- nium non  
das, vel deteriorandas comparandi gratia erogatur, vel mutetur.  
etiam gratis datur (§. 364.); si redditus annui superent ex-  
pensas annuas, finito anno pecunia tibi superflua est (§. 347.).  
Quamobrem cum dives sit, qui multum pecuniæ superflua  
habet (§. 352.), adeoque ditior evadat, si eadem augeatur;  
ditior utique evadis, si redditus annui superent expensas an-  
nuas. Quod erat primum.*

Enimvero si expensæ annuæ superent redditus annuos,  
aut pecunia, quæ tibi erat superflua, eroganda, aut con-  
trahenda sunt debita *per demonstrata*. Quamobrem cum di-  
vitia æstimentur pecunia superflua (§. 353.); si expensæ  
annuæ superent redditus annuos, divitiæ non augentur, si  
quas habes, sed diminuuntur, &, ubi debita contrahis,  
tandem ad egestatem (§. 355.), immo ad paupertatem re-  
digeris (§. 354.), consequenter pauperior fis. *Quod erat  
secundum.*

Denique

Denique si expensæ annuæ adæquent redditus annuos, finito anno nihil pecuniæ acquisitæ restat, *per demonstrata*, consequenter cum patrimonii magnitudo pecunia æstimeretur (§. 341.), nihil vero pecuniæ eidem accedat, nihil decedat, patrimonium quoque non mutatur. *Quod erat tertium.*

Si quis multas habet divitias, quando expensæ annuæ superant redditus, non quidem statim ex divite fit pauper (§. 238. 240.); quoniam tamen divitiæ decrescunt, earum continua imminutio ad pauperitatem gradus est, ita ut, nisi tempestive sistatur, in pauperitatem incidat, qui fuerat dives. Ecquis enim est, qui ignorat, hoc modo maximas dilabi opes. Hinc & communis fert usus loquendi, ut pauperiorem fieri dicamus eum, cujus opes diminuuntur.

## §. 367.

*Quomodo  
paupertas  
declinanda.*

Quoniam pauperior fit is, cujus expensæ annuæ superant redditus (§. 366.); *Qui pauperitatem fugit, cavere debet, ne redditus annuos excedant expensæ, sed danda eidem potius opera est, ut expensas superent redditus.*

Bona fortunæ non semper in nostra potestate sunt. Quamobrem fieri potest, ut quis etiam sine culpa sua in pauperitatem incidat: cavendum tamen est, ne hoc fiat culpa nostra. Dantur casus varii, quos evitare nostrum non est, opes vel maximas evententes: de quibus dicere nil attinet ac a præsentis instituto alienum est. Quamobrem cum ad impossibile nemo obligari possit (§. 209. *part. I. Phil. pract. univ.*); nec lex naturæ nos obligare valet ad casus istos vitandum.

## §. 368.

*Quantum  
pecuniæ ac-  
quirere te-  
neamur.*

*Operam dare pro virili debemus, ut tantum pecunia acquiramus, quantum ad vitam commode ac jucunde, immo etiam decore transigendam sufficit.* Obligamur enim non modo ad vitam conservandam (§. 350. *part. I. Jur. nat.*), verum etiam

ad



ad eam commode (§. 466. part. 1. Jur. nat.) & jucunde transigendam (§. 471. part. 1. Jur. nat.), & ad faciendum, quod decorum est (§. 205. part. 1. Phil. pract. univ.). Quamobrem cum ad vitam conservandam eandemque commode, jucunde ac decore transigendam opus habeamus rebus ac operis pecunia comparandis (§. 293.); quin operam pro virili dare debeamus, ut tantum pecuniæ acquiramus, quantum ad vitam commode ac jucunde, immo etiam decore transigendam sufficit, dubitandum non est.

Cum actio legi naturæ contraria peccatum sit (§. 440. part. 1. Phil. pract. univ.), durum videri nonnullis non ignoro, quod urgeamus acquisitionem pecuniæ ad vitam commode, jucunde ac decore transigendam sufficientis. Enimvero hi sunt, qui animum non attendunt ad restrictionem adjectam, quod opera danda sit pro virili, ne si quid deficiat, quod ea fini necessarium, id nobis imputandum veniat. Quodsi enim deficient vires, voluntas sufficit & conatus.

## §. 369.

*Futura etiam, quantum datur, vite necessitati prospicere debemus.* In vulgus constat, multos emergere posse casus, in quibus expensæ extraordinariæ requiruntur (§. 364.), & in quibus vel nihil acquirere, vel non tantum acquirere valeamus, quantum expensæ inevitabiles exigunt. Quamobrem cum pro virili operam dare teneamur, ut tantum pecuniæ acquiramus, quæ ad vitam commode ac jucunde, immo etiam decore transigendam sufficit (§. 368.), primo autem loco rerum necessariorum habenda ratio (§. 502. part. 1. Jur. nat.); danda omnino opera est, ne nostra culpa desint res necessariæ in casu aliquo emergente, vel deficiat pecunia ad expensas extraordinarias requisita. Futuræ igitur etiam necessitati, quantum datur, prospicere debemus.

Imaginem hujus juris conspiciere licet in brutis, quæ natura adeo provida fecit, ut, si quo tempore reperire nequeant alimenta sibi convenientia, ea tempestive colligant & loco conveniente recondant, immo etiam solertia sua præcaveant, ne corrumpantur. Ad quæ adeo bruta naturali quodam impetu feruntur, ea hominibus rationis usu pollentibus animo deliberato agenda sunt (§. 390. part. 3. Jur. nat.). Neque abhorret propositio præsens a notionibus communibus: audimus enim eos reprehendi, qui, quæ futuræ necessitati prospicientes conservare poterant, consumere malunt.

## §. 370.

*An futuro  
vitæ decori  
prospicien-  
dum.*

*Prospiciendum est, quantum datur, ne desint sumtus extraordinarii, quos fieri jubet vitæ decor.* Etenim pro virili operam dare tenemur, ut tantum pecuniæ acquiramus, quæ ad vitam etiam decore agendam sufficit (§. 368.). Quamobrem cum casus emergere possint, in quibus sumtus extraordinarios exigit decor vitæ; quin etiam prospiciendum fit, quantum detur, ne desint sumtus extraordinarii, quos fieri jubet vitæ decor, dubitandum non est.

Quæ paulo ante annotavimus (not. §. 368.), ea etiam animo hic recolenda sunt, ne obligationem naturalem in nimium extendi videamur. Ceterum Germani satis accurate distinguunt sumtus, quos fieri jubet præsens vitæ conditio, ab iis, quibus opus est in casu emergente vel ad prospiciendum necessitati, vel ad satisfaciendum decori vitæ. Illos enim den Zehr-Pfennig, istos den Noth-Pfennig, hos den Ehren-Pfennig appellant, quasi illum dixeris nummum consumptionis, istum nummum necessitatis, hunc vero nummum honoris.

## §. 371.

*Modus in e-  
roganda pe-  
cunia ser-  
vandus.*

*In eroganda pecunia servandus ita est modus, ut, quantum datur, redditus annui superent expensas.* Operam enim dare debemus, quantum datur, ne desint sumtus extraordinarii, quos

quos fieri jubet vitæ decor (§. 370.), & futuræ etiã, quantum datur, necessitati prospiciendum (§. 369.). Necessè igitur est, ne pecunia omnis, quæ acquiritur erogetur. Quamobrem cum pecunia, quæ ex rebus vel operis nostris acquiritur, sint redditus (§. 363.), quæ vero rerum usu consumendarum aut deteriorandarum gratia erogatur, vel gratis datur, expensæ (§. 364.); in eroganda pecunia servandus est modus, ut redditus annui superent expensas, quantum datur.

Ostenditur etiam hoc modo. Qui pecuniam omnem erogat, ei nihil superest, quo futuræ necessitati prospicere possit, ac desunt sumtus extraordinarii, quos fieri jubet decor vitæ, consequenter is nec futuræ necessitati prospicit, nec de sumtibus extraordinariis, quos vitæ decor fieri jubet, cogitat. Quoniam itaque futuræ non modo necessitati, quantum datur, prospicere debemus (§. 369.), verum etiam ne desint sumtus extraordinarii, quos decor vitæ fieri jubet (§. 370.); quantum datur cavere debemus, ne omnis, quæ acquiritur, pecunia erogetur. Quamobrem in eroganda pecunia ita servandus est modus, ut, quantum datur, redditus annui superent expensas.

Non deerunt forsan, qui existimaturi sunt, talia potius ad prudentiam æconomicam, quam ad Jus naturæ esse referenda: sed hi erunt, qui omnem obligationis, quæ a lege naturæ venit, amplitudinem minime prospiciunt, non perpendentes legem naturæ nos obligare tam ad recte (§. 189. *part. 1. Phil. pract. univ.*), quam ad prudenter agendum (§. 258. *part. 1. Jur. nat.*), qualiscunque tandem sit actio, modo eam ita determinare in potestate nostra sit (§. 176. *part. 1. Jur. nat.*). Culpam quamlibet vitare debemus (§. 299. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem nec culpa nostra deficere debent, quæ futura necessitas exigit, nec deesse debent sumtus, quos vitæ decor fieri jubet in casu emergente. Culpa autem tua hæc



defunt, si non eum serves modum in eroganda pecunia, quam servare poteras, ut reditus annui superent expensas.

§. 372.

*Quomodo  
expensæ di-  
minuenda.*

Quoniam in eroganda pecunia ita servandus est modus, ut, quantum datur, reditus annui superent expensas (§. 371.), ne scilicet defint, quæ futura necessitas exigit, vel decor vitæ extraordinarie requirit (§. 369. 370.); si reditus minime sufficiunt ad vitam commode ac jucunde omni modo degendam, cum res necessariae utilibus ac voluptuariis præferendæ (§. 502. part. 1. Jur. nat.), quarum illæ ad vitam commode (§. 500. part. 1. Jur. nat.), hæ autem ad eandem jucunde transigendam faciunt (§. 501. part. 1. Jur. nat.), expensis voluptuariis, immo etiam utilibus, quantum fieri potest, detrahendum, quantum in futuros usus servandam.

Quantum detrahi possit, ex circumstantiis singularibus judicandum, ne quicquam committatur, quod prudentiæ sit adversum (§. 256. part. 1. Jur. nat.): Id quod fieri minime debet (§. 258. part. 1. Jur. nat.).

§. 373.

*A quibus ex-  
pensis sit ab-  
stinendum.*

*Ab expensis inutilibus prorsus est abstinendum.* Etenim dominus re sua non aliter uti, consequenter nec pecuniam erogare debet, quam ut satisfaciatur obligationi cuidam naturali (§. 167. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem cum rebus, quæ nullius tibi sunt usus, carere possis, etiam si vitam commode, jucunde ac decore transigere velis; expensæ inutiles minime fiunt ea fini, ut obligationi cuidam naturali satisfacias (§. 365.). Ab expensis igitur inutilibus prorsus abstinendum.

Jure adeo interno, quod urget rectam bonorum administrationem, expensæ inutiles sunt illicitæ, etiam si jure externo permittendæ, quamdiu nil sit contra jus tertii (§. 169. part. 2. Jur. nat.).

2. *Jur. nat.*). Hinc etiam vulgo recte reprehenduntur, qui res inutiles sibi comparant, etiamsi pro facultate patrimonii sui expensas inutiles facere possint. Tanto magis autem necesse erat, propositionem præsentem non prætermitti, cum a facientibus non agnoscatur istiusmodi expensas illicitas esse jure interno, seu contra conscientiam.

## §. 374.

*Qui tenue habet patrimonium, ab expensis minus necessariis Quinam abstinere debet.* Qui enim tenue habet patrimonium, cum *stinere de hoc pauca bona contineat* (§. 453. *part. 2. Jur. nat.*) & magni- *beant ab ex-* tudo ejusdem pecunia æstimetur (§. 341.), non multum *pendis minus* cuniæ habet superflua (§. 239.). Quamobrem cum in *eronecessarius.* ganda pecunia ita servandus sit modus, ut, quantum datur, redditus annui superent expensas (§. 371.), & quilibet obligetur ad patrimonium suum conservandum & amplificandum, quantum in potestate sua fuerit (§. 458. *part. 2. Jur. nat.*), expensæ autem minus necessariae fiant rerum comparandarum gratia, quibus carere poterat (§. 365.); qui tenue habet patrimonium, ab expensis minus necessariis abstinere debet.

Distinguiamus res nobis prorsus inutiles a minus necessariis. Illæ nimirum nobis nulli prorsus sunt usui; hi quidem faciunt ad aliquam vitæ commoditatem vel jucunditatem, sed qua carere poteramus, immo pro facultate patrimonii carere debebamus, quod futura quædam necessitas, cui prospiciendum (§. 369.), vel extraordinarii quidam sumtus, quos fieri jubet vitæ decor, & quorum a nobis habenda ratio est (§. 370.), præferri debeant præsentem commoditati vel jucunditati (§. 502. *part. 2. Jur. nat.*).

## §. 375.

*Si quis pro facultate patrimonii sui in gratiam eorum, qui Quando exp-* pecunia maxime indigent, res sibi inutiles ac minus necessarias ob *pendis inuti-*

*les ac minus iis sibi comparat; expensæ inutiles & minus necessariae non sunt il-*  
*necessariae licitæ. Quicquid enim facere potes, ne desint aliis, quæ ad*  
*non sint il-* vitam conservandam, immo commode, jucunde ac decore  
*licitæ.* transigendam requiruntur, ad hoc faciendum obligaris (§. 644. 645. part. 1. Jur. nat.).

Quamobrem si pro facultate patrimonii tui fieri potest, et ab iis, qui pecunia maxime indigent, tibi comparare potes res tibi inutiles ac minus necessarias; quin hoc facere liceat dubitandum non est (§. 159. part. 1. Phil. Pract. univ.). Quoniam itaque expensæ inutiles sunt, quæ fiunt rerum inutilium comparandarum gratia, minus autem necessariae, quæ fiunt ad res minus necessariae comparandas (§. 365.); expensæ inutiles & minus necessariae non sunt illicitæ, si pro facultate patrimonii tui ab iis, qui pecunia maxime indigent, res etiam tibi inutiles ac minus necessariae in eorum gratiam tibi compares (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.).

Equidem lex naturæ jubet, ut ab expensis inutilibus ab-  
 stineamus, quatenus in eroganda pecunia ad statum nostrum respicimus, consequenter de officiis erga seipsum agitur. Sed eadem lex quoque urget officia erga alios (§. 608. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem si quis actus temerarius est, ubi eum refert ad officia erga teipsum, adeoque lege naturali minime permissus (§. 278. part. 3. Jur. nat.), idem tamen temerarius non est, quando refertur ad officia erga alios. Illicitus esse definit, quando officia erga alios eundem exigunt: id quod obtinet in expensis inutilibus & suo etiam modo in minus necessariis. Nimirum expensæ inutiles & minus necessariae obstant amplificando patrimonio. Quoniam vero ad patrimonium amplificandum non obligamur, nisi quantum in potestate nostra est (§. 458. part. 2. Jur. nat.); non ita eidem amplificando studere debemus, ut desimus officiis erga alios, cum rectus domini usus etiam convenire debeat officiis erga alios (§. 167. part. 2. Jur. nat.), ad quæ non minus obligamur, quam ad officia

officia erga nosmetipsos (§. 608. part. 1. Jur. nat.). Aliter adeo judicandum est de expensis, quatenus ad te referuntur, aliter vero, quatenus aliorum, a quibus res quædam comparantur, habetur ratio. Quodsi ergo in dato quocunque casu particulari probe consideres, quid pro facultate patrimonii tui fieri possit, & ad quid faciendum aliis tenearis; haud difficile discernes expensas licitas & illicitas, nec quæ in se spectatæ citra respectum ad alios pro illicitis habendæ, eas etiam illicitas habebis, quatenus aliorum gratia fiunt. Quodsi divites, quorum amplum est patrimonium (§. 240.), res nullas inutiles ac minus necessarias sibi comparare vellent; multi haud raro homines ad paupertatem, immo egestatem ac ipsam mendicitatem redigerentur: de quo disertius dicendi alibi locus erit.

§. 376.

*Expensæ necessariae præferendæ sunt non inutilibus & voluptuariis & non inutiles voluptuariis.* Expensæ enim necessariae sunt rerum necessariorum, non inutiles, utilium, voluptuariarum comparandarum gratia (§. 365.). Quamobrem cum res utiles voluptuariis, necessariae autem & utilibus, & voluptuariis sint præferendæ (§. 502. part. 1. Jur. nat.); expensæ etiam non inutiles voluptuariis & necessariae tam non inutilibus, quam voluptuariis præferendæ sunt.

§. 377.

*Ad expensas utiles faciendas obligamur, modo eas necessariis non præferamus.* Etenim expensæ utiles in impensis utilibus consistunt (§. 365.). Sed ad impensas utiles faciendas obligamur (§. 609. part. 2. Jur. nat.). Ergo etiam obligamur ad expensas utiles faciendas. Quod erat unum.

Expensæ necessariae vel in impensis necessariis consistunt, vel rerum necessariorum gratia fiunt (§. 365.). Enimvero impensæ necessariae utilibus præferendæ (§. 610. part. 2.

Jur.

*Jur. nat.*), & res necessariae ceteris omnibus anteponendae (§. 502. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem expensas necessarias utilibus praeferre debemus. *Quod erat alterum.*

Ut veritas propositionis praesentis clarius pateat, non modo relegenda sunt, quae de impensis necessariis, quatenus utilibus praeferendae, alibi annotavimus (*not. §. 610. part. 2. Jur. nat.*), verum etiam definitio rerum necessariarum ad animum revocanda (§. 499. *part. 1. Jur. nat.*). Ceterum nemo existimet, quasi ea, quae de expensarum differentia inculcantur & demonstrantur, superflua sint, nec locum in Jure naturae mereantur. Faciunt enim ad rectam bonorum suorum administrationem, ad quam nos obligari lege naturali negare nequit, qui omnem ejus amplitudinem perspexit (§. 189. *part. 1. Phil. pract. univ.*), & in administratione rerum alienarum eorum habenda inprimis ratio est, quando de culpa administratoris statuendum, sit ita quod jure externo de rebus, adeoque etiam de pecunia sua, disponere possit dominus, quemadmodum visum fuerit (§. 169. *part. 2. Jur. nat.*). Equidem in Jure civili provocatur ad exemplum diligentis patrisfamilias; non tamen hoc sufficit in Jure naturali, ubi demonstrandum, quodnam sit boni patrisfamilias officium & in quo ejus diligentia consistat: neque enim hic statur hominum opinionibus, quae num veritati consentaneae sint, an vero ab eadem recedant, ex principiis Juris naturae dijudicandum.

§. 378.

*Prærogativa* *Expensae necessariae ceteris omnibus praeferenda.* Expensae *expensarum* enim necessariae rerum necessariarum comparandarum gratia *necessaria* fiunt, vel in impensis necessariis consistunt (§. 365.). Enimvero res necessariae rebus omnibus aliis (§. 502. *part. 1. Jur. nat.*) & impensae necessariae ceteris impensis omnibus praeferendae (§. 610. 611. *part. 2. Jur. nat.*). Expensae igitur necessariae ceteris omnibus praeferendae.

Ex iis, quae de expensis demonstrata sunt, non modo defini-



nire licet officium prudentis patrisfamilias in administrandis bonis suis; verum etiam determinatur, quid fieri debeat, ne expensæ superent redditus (§. 371.), ut non modo futuræ necessitati prospiciatur (§. 369.), verum etiam ne desint sumtus extraordinarii, quos vitæ decor requirit (§. 370.), & ut patrimonium, quantum datur, augeatur (§. 366. b. §. 458. part. 2. Jur. nat.).

## §. 379.

*Pecuniam non alio fine erogare debemus, quam ut satisfaciamus obligationi cuidam naturali.* Unusquisque enim patrimonio generale de suo non aliter uti debet, quam ut satisfaciat obligationi cuidam naturali (§. 455. part. 2. Jur. nat.), nec re sua etiam aliter uti de-  
bet (§. 167. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem cum patrimonium pecunia æstimetur (§. 341.), nec eadem erogetur nisi rerum ac operarum ab aliis sibi comparandarum gratia (§. 293.), nisi gratis detur aliis (§. 18.); pecuniam non alio fine erogare debemus, quam ut satisfaciamus obligationi cuidam naturali.

Quodsi ergo officia cum erga teipsum, tum erga alios tibi probe fuerint perspecta, & eorum rationem habeas, quoties pecunia eroganda, usum ab abusu haud difficulter distingues. Etenim quemadmodum nobis lex naturæ præter usum rerum necessarium non aliud tribuit jus in communione primæva (§. 21. part. 2. Jur. nat.), adeoque nonnisi eo fine, ut obligationi naturali satisfaciamus (§. 12. part. 2. Jur. nat.); ita etiam introductis dominiis rerum (§. 167. part. 2. Jur. nat.) & inventa pecunia nec aliter pecunia uti debemus, quam ut satisfaciamus obligationi cuidam naturali (§. 293.)

## §. 380.

Quoniam pecuniam non alio fine erogare debemus, *Idem ulteriusquam ut satisfaciamus obligationi cuidam naturali* (§. 379.), *us declarandus ad vitam vero non modo conservandam* (§. 350. part. 1. Jur. nat.).

(Wolffii Jur. Nat. Pars IV.)

Ii

nat.),

nat.) sed & ad eam commode (§. 466. part. 1. Jur. nat.), jucunde (§. 471. part. 1. Jur. nat.) & decore transigendam (§. 205. part. 1. Phil. pract. univ.), animamque perficiendam (§. 173. part. 1. Jur. nat.), & ad aliorum perfectionem promovendam obligamur (§. 222. part. 1. Phil. pract. univ.), quantum fieri a nobis potest (§. 611. part. 1. Jur. nat.), expensæ tamen aliæ aliis præferendæ (§. 373. & seqq.); pecuniam non alio fine erogare debemus, quam ut vitam conservemus, eandemque, quantum datur, commode, jucunde ac decore transigamus, animamque perficiamus & aliorum perfectionem, quantum fieri potest, promoveamus.

Non est quod existimes, propositionem præsentem artibus limitibus constringi, quam par est; etenim pecuniam quoque erogari pro rebus immobilibus, quibus non utimur ad vitam vel conservandam, vel commode, jucunde ac decore transigendam, multo minus ad animam perficiendam, aut aliorum perfectionem promovendam. Etenim res istas nobis comparamus fructuum percipiendorum, consequenter pecuniæ lucrandæ gratia, adeoque eundem nobis præstant usum, quem habent fructus aut pecunia pro iis acquisita.

## §. 381.

*Parfimonia  
quid sit.*

*Parfimonia* virtus est, qua expensas ita moderamur, ne qua ex parte desimus officio alicui vel erga nos ipsos, vel erga alios, pro facultate patrimonii nostri. Idiomate vernaculo dicitur die *Sparfamkeit*, quemadmodum *Sparfam*, qui huic virtuti deditus, latino sermone *Parcus* dicens, cum aliud vocabulum commodum deficiat, sit ita quod haud raro in malo sumatur significatu.

Difficile est judicare, num in expensis satisfiat officiis erga seipsum & alios, cum eadem varient pro facultate patrimonii & a multis circumstantiis dependeant. Hinc non mirum, quod haud raro ad vitium trahantur, quæ virtutis sunt, & vocabulo

cabulorum significatus fiat vagus. In philosophia autem vocabula revocanda sunt ad significatum fixum & determinatum (§. 144. *Disc. prel.*), non attenta inconstantia loquendi, quæ vulgo obtinet.

## §. 382.

Quoniam pecunia non alio fine eroganda, consequenter expensæ non alio fine fieri debent (§. 364.), quam ut satisfiat obligationi cuidam naturali (§. 379.), adeoque officio cuidam vel erga seipsum, vel erga alios (§. 225. 226. *part. 1. Phil. pract. univ.*), parsimonia autem ita moderatur expensas, ne qua ex parte desimus officio alicui erga nosmetipsos, vel erga alios, pro facultate patrimonii nostri (§. 381.); *parsimoniae dediti, adeoque parci esse debemus.*

Haud raro equidem qui parcus est reprehensionem aliorum incurrit quasi tenax & avarus: sed sinistra hominum judicia veritati præjudicium minime faciunt. Recte omnino *Cicero* parsimoniam magnum vestigal dixit & ad rem familiarem conservandam & rebus augendam requisivit, ut adeo optandum foret homines omnes virtuti huic deditos esse. Patet autem ex anterioribus, parsimoniam minime obstat, quo minus unusquisque pro facultate patrimonii sui vitam commode, jucunde ac decore transigat, & erga alios liberalis sit (§. 380. 251.).

## §. 383.

*Qui parcus est, illiberalis non est.* Etenim qui parcus est, expensas ita moderatur, ne desit officio cuidam erga alios (§. 381.). Quamobrem cum illiberalitas lege naturali prohibita sit (§. 253.), adeoque officio erga alios desit, qui illiberalis est (§. 225. 226. *part. 1. Phil. pract. univ.*); qui parcus est, illiberalis non est.

Non minus liberalitas (§. 251.), quam parsimonia lege naturali præcepta est (§. 382.), lex autem naturæ non præcipit



contradictoria: id quod idem omnino foret, quam ad impossibile obligare (§. 79. *Ontol.*, §. 164. *Part. 1. Phil. pract. univ.*), ad impossibile autem nemo obligari potest (§. 209. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

## §. 384.

*Quantas expensas faciat parcus.* *Qui parcus est, non facit expensas ultra eas, quas officium aliquod erga seipsum, vel erga alios pro facultate patrimonii sui exigit.* Moderatur enim expensas suas ita, ne defuit ulla ex parte officio alicui erga seipsum, vel erga alios pro facultate patrimonii sui (§. 381.), adeoque ex officio erga seipsum & alios atque patrimonii sui magnitudine determinat expensas. Quamobrem nec facit expensas ultra eas, quas officium aliquod erga seipsum, vel erga alios pro facultate patrimonii sui exigit.

## §. 385.

*Prodigalitas quid sit.* *Prodigus dicitur, qui plures & majores facit pro facultate patrimonii sui expensas, quam quas officium aliquod erga seipsum, vel erga alios exigit.* Unde *Prodigalitas* aut, si mavis, *Prodigentia* vitium est, quo quis plures & majores facit pro facultate patrimonii sui expensas, quam quas officium aliquod erga seipsum, vel erga alios exigit. Unde sequitur, *prodigum in eroganda pecunia modum excedere, quem parsimonia prescribit* (§. 381.).

Probe notandum est, in dijudicanda prodigalitate rationem habendam esse patrimonii, quod quis habet: cum enim parsimonia determinare jubet expensas officio cuidam erga seipsum, vel erga alios convenientes ex magnitudine patrimonii (§. 384.); fieri omnino potest, ut propter easdem expensas in eodem casu factas unus sit prodigus, alter nil quicquam committat, quod parsimoniae adversum sit. Sane si quis non prospicit necessitati futurae, sed eidem praefert expensas volutarias praesentes, vel etiam minus necessarias; pro prodigo omnino

omnino habendus, etsi vulgo non habeatur. At si quis amplum habet patrimonium, ut fructus abunde sufficiant non modo vitæ commode, jucunde ac decore transigendæ, verum etiam expensis extraordinariis cujusvis generis, etsi is nullis sumptibus parcat, qui huc requiruntur, non tamen ideo prodigus dici potest, cum nil committat, quod officio cuidam erga seipsum, vel erga alios repugnet, nec ultra facultatem patrimonii pecuniam erogat. Infiniti dantur prodigalitatæ gradus, ex circumstantiis singularibus determinandi. Quamobrem probe omnia expendenda sunt, ne iudicium deproperetur, siue aliquem in numerum prodigorum referre, siue eundem ex eodem eximere volueris. Deproperata autem vulgi iudicia, quemadmodum in omni re morali, ita etiam de erogata pecunia non attendenda.

## §. 386.

*Prodigalitas lege naturali prohibita.* Qui enim prodigus *An prodigal-* est, in eroganda pecunia modum excedit, quem parsimonia *l. n.* præscribit (§. 385.). Quamobrem cum parsimonia lege *prohibita.* naturali sit præcepta (§. 382.), lex vero præceptiva contineat prohibitivam contrarii (§. 722. part. 1. *Jur. nat.*); prodigalitas lege naturali prohibita.

## §. 387.

*Luxus dicitur profusio pecuniæ solius ostentationis causa.* Vernaculo sermone vocatur *Uebermuth.* In luxum adeo fit. *effusus divitias ostentare vult,* adeoque sibi comparat res, quibus carere poterat, & quæ nulli ipsi sunt usui (§. 240.), consequenter expensas multas minus necessarias & inutiles facit (§. 365.)

Ita ad luxum refertur, si quis ostentationis gratia vestes sibi comparat sumptuosas, non contentus vestiri honeste, aut quod satis est, seu quantum decorem exigit, aut vires patrimonii ferunt. Huc etiam pertinent convivia nimis sumptuosa & supellex nimis pretiosa, cum alia minoris pretii sufficeret.

## §. 388.

*Luxus l. n.  
prohibitus.*

Quoniam ab expensis inutilibus omnibus (§. 373.) a minus necessariis vero iis, qui tenue habent patrimonium, abstinendum (§. 374.), nisi forte fiant ad sublevandam indigentiam aliorum (§. 375.), nec pecuniam alio fine erogare debemus, quam ut satisfaciamus obligationi cuidam naturali (§. 379.), seu officio cuidam erga nosmetipsos vel alios (§. 225. 226 part. I. *Phil. pract. univ.*), in luxum autem effusus solius ostentationis gratia expensas multas minus necessarias & inutiles facit (§. 387.); *luxus omnis lege naturali prohibitus.*

Patet ex antecedentibus in æstimandis expensis rationem habendam esse officiorum erga seipsum & erga alios atque facultatis patrimonii. Quamobrem qui ea animo rite comprehendit, quæ de pecunia eroganda demonstravimus & ad casus obvios applicat, is citra lapsus periculum definiet, quid luxui tribuendum sit: neque enim cum duo faciunt idem, idem est, quoniam nec omnium idem est patrimonium, nec in omnibus idem exigit decor, nec quod ostentationis gratia facit unus, idem etiam solius ostentationis gratia facit alter.

## §. 389.

*Magnificen-  
tia quid sit.*

*Magnificus* dicitur, qui magnos sumtus facit in res, quas exigit decor, amplitudini patrimonii, quod habet, respondentes. Unde intelligitur quid sit *Magnificentia*, nimirum animus propensus in magnos sumtus faciendos in res, quas exigit decor, amplitudini patrimonii respondentes.

Opponitur adeo *luxus magnificentia* (§. 387.): unde est, quod haud raro ad magnificentiam referatur, quod ad luxum referri debebat, & magnificentiam affectent, qui luxui se dedunt, cum videri velint, qui non sunt. Sed de eo disertius dicendum in *Philosophia morali*.

## §. 390.

Quoniam in eroganda pecunia habenda etiam ratio *An magnifi-*  
est decoris, non minus, quam amplitudinis patrimonii (*§. centia sit l.*  
380.); qui amplum habet patrimonium, ut magnis sumptibus in *n. precepta.*  
res, quas decor exigit, faciendis sufficiat, magnificus esse debet  
(*§. 389.*).

Magnificentia inter virtutes semper relata. Quoniam vero  
virtus non admittit, nisi ad quod lege naturali faciendum ob-  
ligamur (*§. 321. part. 1. Phil. pract. univ.*); nemo mirabitur,  
quod magnificentiam lege naturali præceptam statuamus, modo  
cum luxu non confundat, quemadmodum haud raro fieri mo-  
do annotavimus.

## §. 391.

Tenax dicitur, idiomate patrio *farg*, qui pauciores *Tenacitas*  
& minores pro facultate patrimonii sui facit expensas, quam *quid sit.*  
quas officium aliquod erga seipsum, vel erga alios exigit.  
*Tenax adeo in eroganda pecunia parcior est, quam parsimonia*  
*prescribit (§. 381.).* Atque hinc patet, quid sit *Tenacitas*  
(*die Kargheit*), nimirum vitium, quo pauciores & minores  
pro facultate patrimonii fiunt expensæ, quam quas officia er-  
ga seipsum atque alios exigunt.

Tenacitas parsimoniæ opponitur in defectu: unde est quod  
tenacitas cum parsimonia facile confundatur & haud raro con-  
fundi solet, ita ut tenax dicatur, qui parsimoniæ deditus, &  
tenacitas prætextu parsimoniæ defendatur. Quodsi tamen ad  
ea animum advertas, quæ de eroganda pecunia hætenus de-  
monstrata sunt; quid tenacitati, quid parsimoniæ sit tribuen-  
dum, facile a se invicem discernes.

## §. 392.

Quoniam qui tenax est in eroganda pecunia parcior *An sit liciti-*  
est, quam parsimonia præscribit (*§. 391.*), parsimonia au- *ta.*  
tem expensas ita moderari jubet, ne qua ex parte desimus  
officio

officio alicui erga nosmetipsos, vel erga alios pro facultate patrimonii nostri (§. 381.); qui tenax est, officio alicui erga seipsum, vel alios deesse debet, cum eidem satisfacere posset, consequenter tenacitas lege naturali prohibita (§. 142. part. 1. Phil. præc. univ.).

Quemadmodum natura hominẽ nullum datur jus in res nisi propter necessarium earum usum (§. 21. part. 2. Jur. nat.), ut obligationi suæ naturali satisfacere possit (§. 12. part. 2. Jur. nat.); ita dominiis introductis nemo res, adeoque & pecuniam (§. 340.), possidet nisi propter eundem usum (§. 455. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem omnino peccat qui mavult deesse officio cuidam erga seipsum, vel erga alios, quam pecuniam erogare, aut rebus, quas possidet, uti,

## §. 393.

*Quanta in pecunia acquirenda & parta conservanda non majorem operam ac industriam collocare tenemur, quam in potestate nostra est.* Etenim nemo obligatur ad ea consequenda, vel vitanda, quæ in potestate sua non sunt (§. 176. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem nec in pecunia acquirenda & parta conservanda majorem operam ac industriam collocare tenemur, quam in potestate nostra est.

Quenam in pecunia acquirenda & parta conservanda collocari debeat opera ac industria, ex antea demonstratis intelligitur: quantum vero sit in potestate nostra, ex definitione eorum, quæ in potestate nostra sunt, vel non sunt, patet (§. 175. part. 1. Jur. nat.).

## §. 394.

*Quenam circa opes providentia divina committenda.* Si quis tantam in pecunia acquirenda & parta conservanda collocavit operam ac industriam, quanta in potestate ipsius est, cetera providentia divinæ committere debet. Si quis enim tantam in pecunia acquirenda & parta conservanda collocavit operam



ram ac industriam, quanta in potestate ipsius est; obligationi suæ satisfecit, nec ultra eam ad quid tenetur (§. 393.). Quamobrem cum a voluntate nostra minime pendeat, ut tantum acquiramus, quantum velimus, vel etiam tantum partæ conservemus, quantum libuerit, quod indies experimur (§. 664. Log.), res autem nostras omnes ac dubios præsertim eventus providentiæ divinæ committere debeamus (§. 1185. 1192. Part. I. Jur. nat.); si quis tantam in pecunia acquirenda & parta conservanda collocavit operam ac industriam, quanta in potestate ipsius est, cetera providentiæ divinæ committere debet.

## §. 395.

Quoniam circa pecuniam acquirendam & partam conservandam providentiæ divinæ committenda, quæ in potestate nostra non sunt (§. 394.); si quis tantum acquirere minime valet, ut vitam etiam commode ac jucunde transigere possit, vel in futuros usus quædam servare valeat, futura necessitati provisurus, ea propter minime angere debet.

*Qualem in acquirendo animum habere debeamus.*

Convenit hoc officii erga Deum, quæ quemlibet sorte sua contentum esse jubent, & animum angere prohibent propter futura, abjecta omni cura, quomodo res in posterum sint casuræ (§. 1197. 1198. part. I. Jur. nat.).

## §. 396.

Continencia, seu animus sorte sua contentus est virtus, qua tantum acquirere studemus, quantum in potestate nostra est, nec propterea angimur, quod non plus acquirere valeamus. Sermone patrio vocatur die Bergnüglichkeit.

*quid sit.*

Esse continentiam virtutem, patet per ea, quæ modo demonstrata sunt (§. 393. & seqq.). Aristotelici liberalitatem latius sumunt pro virtute, quæ circa pecuniam acquirendam & (Wolfii Jur. Nat. Pars IV.)

erogandam versatur. Juxta eos igitur & continentia, & parsimonia sub liberalitate comprehenditur. Sed cum hic latior significatus a communi loquendi usu nimis longo intervallo recedat, nec ulla sit necessitas, cur eundem non restringamus ad communem loquendi usum, quemadmodum supra factum est (§. 251.); ideo consultius visum fuit & continentiam a parsimonia, & utramque a liberalitate distinguere. Si quis tamen malit significatum liberalitatis laxum retinere, per nos hoc faciat, modo in demonstrandis iis, quæ circa pecuniam acquirendam & erogandam observanda sunt, a veritate non recedat.

## §. 397.

*Effectus**continentia.*

Quoniam qui continens est, seu sorte sua contentus, tantum acquirere studet, quantum in potestate sua est, nec propterea angitur, quod non plus acquirere valeat (§. 396.), *qui sorte sua contentus est, minime angitur, etiamsi non plus acquirere valeat, quam quæ presenti vitæ necessitati sufficiunt, si vel maxime mendicando ea acquirere debeat, consequenter nec paupertas, nec ipsa mendicitas tedium, seu molestiam animi ipsi creat.*

Magnum adeo lucrum est animus sorte sua contentus, qui enim eum possidet, eum paupertas, immo mendicitas reddere nequit infelicem. Sed de eo disertius dicendum erit in Philosophia morali. Probe autem notandum est, continentiam non esse locum, nisi omnem operam & industriam collocaveris in acquirendo, quæ in potestate tua est (§. 396.): alias enim defectus culpæ tuæ adscribendus, cujus sibi conscius animus patienter eum ferre nequit.

## §. 398.

*Avaritia  
quid sit.*

*Avaritia est cupiditas plus habendi, quam acquirere in potestate nostra est, si vel maxime ad vitam commode ac decore agendam, immo futuræ necessitati & aliis extraordinaria-*

ordinariis expensis sufficiant, quæ acquiruntur. Idiomate patrio der Geiß appellatur. *Avarus adeo non contentus iis, quæ acquirere in potestate sua est, consequenter continens non est; sed avaritia potius continentia opposita (§. 396.).*

Equidem vulgo avaritia etiam extenditur ad pecuniam erogandam, adeoque tenacitatem una sub se complectitur: quoniam tamen tunc duo constituuntur avarorum genera, unum eorum, qui in acquirendo excedunt, alterum eorum, qui in eroganda pecunia, seu in dando deficiunt, consultius est hæc duo vitia a se invicem distingui, cum præsertim non semper in uno eodemque subjecto concurrant, sed eo saltem in casu, in quo avaritia tenacitatis mater est, prouti suo loco in Philosophia morali demonstraturi sumus.

## §. 399.

Quoniam avarus continens esse nequit (§. 398.), quin *Avaritia potius avaritia continentia contraria (§. cit.), continentia num sit pro-* autem lege naturali præcepta (§. 395. 396.); *avaritia lege hibita. naturali prohibita (§. 722. part. 1. Jur. nat.), adeoque vitium est (§. 322. part. 1. Phil. pract. univ.).*

Avaritia omni tempore inter vitia sædissima & maxime nocua relata fuit, nec absque ratione, prouti suo tempore in Philosophia morali sumus demonstraturi. Hic enim sufficit demonstrasse, quod avaritia in genere est prohibita, cujus intrinseca turpitudine pro diversitate subjectorum eorumque statu admodum variat,

## §. 400.

*Sordidus* appellatur, qui in acquirenda & eroganda pecunia nullam habet rationem decori. Idiomate patrio in casu primo *Eigennützig*, in altero *Filzig* appellamus. Hinc *Sordium* nomine venit neglectus decori in acquirendo & erogando. Quamobrem *Sordidus adeo avarus est, ut in acquirendo nullam rationem habeat decori (§. 398.); vel*



adeo tenax, ut in erogando decorum prorsus negligat (§. 392.).

De fœditate hujus vitii agemus suo loco in Philosophia morali, adeoque in præfenti plura non addimus.

§. 401.

An l. n. prohibita.

Quoniam sordes ad avaritiam & tenacitatem referuntur (§. 400.), avaritia autem & tenacitas lege naturali prohibita est (§. 392. 399.); Sordes lege naturali prohibita, adeoque vitium sunt (§. 322. part. 1. Phil. pract. univ.).

Lex naturæ etiam urget decorum (§. 205. part. 1. Phil. pract. univ.). Actio adeo sordidi duplici nomine vitiosa, tum quatenus ab avaritia, vel tenacitate proficiscitur, tum quatenus contra decorum est. Quamobrem etiam ex eo constare poterat, sordes esse contra jus naturæ, quod sint contra decorum.

§. 402.

Sordes contraria magnificentia.

Quoniam sordidus nullam rationem habet decori in erogando (§. 400.), magnificus vero est, qui magnos sumptus facit in res, quas exigit decor pro amplitudine patrimonii (§. 389.); sordes in eo, qui amplum habet patrimonium, maxime conspicue sunt, præsertim quando magnos decori causa sumptus facere debebat.

Inde est, quod Aristotelici sordes magnificentia in defectu opponant.

§. 403.

Incuria quid sit.

Incurius dicitur, qui nunquam deliberat, quantum acquirere in potestate sua sit, & quomodo parta conservari detur, consequenter in acquirendo & partis conservandis omnem curam abjicit. Est itaque Incuria vitium, quo nunquam deliberamus, quantum acquirere in potestate nostra sit, & quomodo parta conservari detur. Idiomate Germanico dicimus die Sorglosigheit, & de incurio dicere solemus: Er lebt

lebt

lebt in Tag hinein, fragt nicht, woher es kommt, und wie lange es wehren will.

Apparet adeo incuriam peccare in defectu, quemadmodum  
vanitas in excessu (§. 398.).

§. 404.

*Incuria lege naturali prohibita.* Etenim in pecunia ac- *Incuria num*  
quirenda & parta conservanda tantum operæ collocare de- *t. n. prohibi-*  
bemus, quantum in potestate nostra est (§. 393.), conse- *ta.*  
quenter cum omnia fieri debeant animo deliberato (§. 390.  
*part. 3. Jur. nat.*), de eo etiam deliberandum est, quantum  
acquirere in potestate nostra sit & quomodo parta conserva-  
re valeamus. Quamobrem cum incurius hoc minime faci-  
at (§. 403.); incuria lege naturali prohibita est (§. 722. *part.*  
*1. Jur. nat.*).

Neglectus omnis curæ in acquirendo & partis conservandis  
minime confundi debet cum officio, quo res nostras provi-  
dentia divinæ committere debemus (§. 1185. *part. 1. Jur. nat.*):  
hoc enim non excludit deliberationem de acquirendo & partis  
conservandis, quantum in potestate nostra est (§. 394.).

§. 405.

*Rebus, quæ usu deteriorantur, ita utendum, ne culpa no-* *Quomodo*  
*stra deteriorentur.* Quando enim res deteriorantur, aut iis *rebus uten-*  
reficiendis faciendi sunt sumtus, aut aliæ in eorum locum *dum, quæ*  
comparandæ. Quodsi ergo deteriorentur culpa nostra, pe- *usu deterio-*  
cuniam erogare tenemur, quam conservare poteramus (§. *rantur.*  
696. *part. 1. Phil. præf. univ.*). Quoniam itaque in pecunia  
parta conservanda eam collocare tenemur operam, quæ in  
potestate nostra est (§. 393.); quin rebus, quæ usu deterio-  
rantur, ita utendum sit, ne culpa nostra deteriorentur, du-  
bitandum non est.

Nemo dubitare potest, quin hæc cura in usu rerum, quæ

eodem deteriorantur, conveniat parsimonia (§. 381.): quæ cum lege naturali sit præcepta (§. 382.), hinc quoque intelligi poterat, illam lege eadem præcipi. Immo quia lex naturæ omnem culpam vitari jubet (§. 299. part. 1. Jur. nat.); eadem quoque adversari debet culpa in deteriorandis rebus commissa.

## §. 406.

*Vestium, utensilium & lectilis quædam habenda sit cura.*

Quoniam rebus, quæ usu deteriorantur, ita utendum, ne culpa nostra deteriores (§. 405.), in earum vero numero sunt vestes & utensilia, ac omne supellectilis genus quoque danda est, ne vestes, utensilia ac omne supellectilis generis culpa nostra deteriores.

Quæ forsitan nonnullis hic suboriri poterant dubia, ea removebimus suo loco in Philofophia morali.

## §. 407.

*Quamdiu res servanda, qua servando corrumpuntur.*

*Res, quæ servando consumuntur, vel corrumpuntur, tamdiu servanda non sunt, donec corrumpantur.* Etenim dominus rem suam nulla urgente obligatione naturali destruere vel corrumpere non debet (§. 648. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem cum perinde sit, sive eandem destruat, vel corrumpat, si rem, quæ servando consumitur vel corrumpitur, tamdiu servet, donec corrumpatur, nulla vero obligatio fingi possit, ut res tamdiu servetur, donec corrumpatur, adeoque nulli amplius usui inservire possit; res, quæ servando consumuntur, vel corrumpuntur, tamdiu servandæ non sunt, donec corrumpantur.

Exemplo sunt, qui esculenta & potulenta tamdiu servant, donec corrumpantur, vel quia adeo sordidi sunt, ut ipsi ea consumere nolint, vel quia aliis dare nolunt ea, quibus ipsi minime indigent. Sunt etiam exemplo illi, qui res corrumpi, quam vili, aut non satis caro pretio vendere malunt. Accedit avaritiæ in casu posteriori, sordibus in priori stultitia, haud rara avaritiæ ac sordium comes.

## §. 408.

Quoniam res, quæ servando consumuntur, vel corrumpuntur, tamdiu servandæ non sunt, donec corrumpantur (§. endum, si 407.); si ipse eas consumere nequis, aut pro pecunia vel rebus a diutius servatis, aut operis, dare nolis, gratis eadem danda sunt aliis, qui iis-vari nequidem indigent (§. 124. part. 3. Jur. nat.), aut in eum usum impendenda, qui in potestate est.

Nunquam deficit occasio dandi gratis aliis, quæ ipse consumere nequis, & pro quibus ab aliis pecuniam vel aliud vicissim recipere nequis: immo nec deest semper occasio eos impendendi in aliquem usum, ut rebus aliis parcas.

## §. 409.

Quilibet pecuniam & res suas ita custodire debet, ne culpa Quomodo sua a furibus ipsi auferri possint. Obligamur enim ad omnem pecuniam & operam dandam, ne patrimonio nostro damnum aliquod inferatur (§. 494. part. 2. Jur. nat.), consequenter ne jacturam endam rei (§. 486. part. 2. Jur. nat.), atque pecuniæ nostræ faciamus (§. 341.), & culpam omnem evitare debemus (§. 299. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem cum jacturam pecuniæ vel rei nostræ faciamus, si ea a furibus nobis auferatur (§. 487. 498. part. 2. Jur. nat.); pecuniam & res nostras ita custodire debemus, ne culpa nostra a furibus auferri nobis possint.

Negligentia in custodiendo influit in furtum alterius, quamvis furem non excuset, qui ab auferenda re aliena etiam non custodita abstinere debebat, cum lex naturæ simpliciter prohibeat alteri invito rem suam auferre (§. 497. part. 2. Jur. nat.).

## §. 410.

Quilibet res quascunque suas ita custodire debet, ne culpa Idem porro sua deteriores, vel destruantur. Ostenditur eodem modo, expenditur. Quo propositionem præcedentem demonstravimus.

Culpa

Culpa nimirum tua res deterioratur, vel profus destruitur si diligentius custodita minime deteriorata, aut destructa fuisset: in hoc enim casu deterioratio, aut destructio rei dependet a negligentia in custodiendo.

## §. 411.

Quantum  
opera in ac-  
quirendo  
collocanda.

*In acquirenda pecunia non plus opera collocare licet, quam salva quacunq[ue] obligatione naturali fieri potest.* Etenim cum obligatio naturalis sit immutabilis (§. 142. part. 1. Phil. pract. univ.); nulla de causa facere licet, quod lege naturali prohibetur, nec omittere, quod præcipitur, consequenter nil faciendum, quod obligatione quacunq[ue] salva fieri nequit. Quamobrem nec in acquirenda pecunia plus operæ collocare licet, quam salva quacunq[ue] obligatione naturali fieri potest.

Patet adeo obligationem amplificandi patrimonii restringi per officia erga seipsum, & erga alios, immo etiam erga Deum. Quamobrem propositio præsens principium fecundissimum est definiendi multos casus particulares, ne de acquirenda pecunia nimis sumus solliciti.

## §. 412.

An pecunia  
propter se  
appetenda.

*Nemo pecuniam appetere debet propter seip[s]am.* Etenim pecuniam inveniri necesse fuit, ut quis sibi res ac operas comparare queat, quibus indiget (§. 320.). Natura nullum homini competit jus in res præter usum necessarium (§. 21. part. 2. Jur. nat.), consequenter ut obligationi naturali satisfaciamus (§. 12. part. 2. Jur. nat.), adeoque cum dominiis introductis jus commune transeat in unum (§. 166. part. 2. Jur. nat.), res ideo dominio subiciuntur, ne desint ea, quibus opus habemus ad satisfaciendum obligationi naturali. Quoniam itaque res, consequenter etiam operas (§. 437. part. 2. Jur. nat.), non alio fine appetere debemus, quam ut obligationi

gationi naturali satisfaciamus; pecuniam quoque non alio fine appetere debemus. Nemo adeo eandem propter seipsam appetere debet.

Propter seipsam pecuniam appetunt, qui non aliud intendunt, quam ut eam habeant. Unde avari fiunt in acquirendo (§. 398.), tenaces in erogando (§. 391.), sordidi in utroque (§. 400.). Non tamen convertendo affirmare licet, avaros, tenaces ac sordidos pecuniam propter seipsam appetere. Dantur enim plures avaritiæ, tenacitatis ac sordium causæ: sed in quas inquirere non est hujus loci.

§. 413.

*Divitiæ non propter se appetendæ.* Qui pecuniam propter seipsam appetit, is non aliud intendit, quam ut multum pecuniæ superfluæ habeat (§. 239.), consequenter ut dives sit (§. 352.). Quoniam itaque pecuniam propter seipsam appetere non debemus (§. 412.); nec divitiæ propter se appetere debemus.

Qui divitiæ propter se appetit, non aliud intendit, quam ut sit dives, non aliter vero vitam transigit, quam si dives non esset. Cur vero divitiæ videantur bonæ ei, cui sola divitiarum opinio satisfacere videbatur, suo loco in Philosophia morali demonstraturi sumus. Quamvis enim in Jure naturæ demonstraretur, quænam sint virtutes, quænam vitia; non tamen virtutum ac vitiorum theoria, qua in praxi opus habemus, in eodem traditur, sed ea ad Philosophiam moralem referenda, ubi ostendendum, quomodo usu facultatum acquirantur virtutes, non usu vero & abusu earundem vitia.

§. 414.

*Providentiæ divinæ committendum, utrum divites esse debeamus, nec ne, modo caveamus, ne culpa nostra in paupertatem nimum aut egestatem incidamus.* Si quis enim tantam in pecunia acquirenda & parta conservanda collocat operam & industrias habere (Wolfii Jur. Nat. Pars IV.)



am, quanta in potestate ipsius est, cetera providentiæ divinæ committere debet (§. 394.), nec propterea angi, quod non plus acquirere possit (§. 395.). Quodsi vero eam in acquirendo & conservando colloces operam ac industriam, quæ in potestate tua est, si non plus acquiris, quam quod rebus necessariis comparandis sufficit, aut minus, quam sufficit, id culpa tua non fit (§. 757. 758. *part. I. Phil. pract. univ.*), consequenter absque culpa tua in paupertatem, vel egestatem incidis (§. 238.). Patet itaque providentiæ divinæ esse committendum, utrum pecunia superflua tibi esse debeat, nec ne, consequenter utrum dives esse debeas, nec ne, modo caveas, ne culpa tua in paupertatem aut egestatem incidas.

Atheus casui ac fortunæ tribuit, quæ providentiæ divinæ tribuenda sunt (§. 464. 465. *part. 2. Theol. nat.*). Idem facit Deista (§. 535. 465. *part. 2. Theol. nat.*). Etsi adeo athei ac deistæ non admittant, providentiæ divinæ committendum esse, utrum divites esse debeamus, nec ne, modo caveamus, ne culpa nostra in paupertatem & egestatem incidamus; negare tamen nequeunt, idem committendum esse fortunæ, ita ut stolidus sit, qui ea appetit, quæ in potestate sua non sunt, ac si in eadem essent. Veritas itaque propositionis præsentis, etsi mutato nomine, etiam subsistit in hypothesi impia, nec per eam everti potest.

§. 415.

*Qualia bona sint divitia.*

*Divitia referenda sunt ad fortunæ bona.* Quoniam divitiæ in pecunia superflua (§. 353.) & rebus superfluis, quæ pecunia æstimantur (§. 290.), consistunt (§. 240.), ad statum externum pertinent (§. 706. *Ontol.*), adeoque hunc perficiunt. Quamobrem cum fortunæ bona sint, quibus status externus perfectior redditur (§. 555. 556. *Psych. empir.*); divitiæ fortunæ bona sunt.

Ostendi-

Ostendimus alibi honorem, laudem & famam (§. 688. part. 1. Jur. nat.) & amicitiam esse fortunæ bonæ (§. 773. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem cum in eorum numerum etiam referendæ sint divinæ, quod ibidem demonstrari non poterat, hic demonstrandum erat. Quoniam vero divitias acquirere in potestate nostra non est, quod experientia satis comprobatur; ideo nemo quoque obligatur ad divitias acquirendas (§. 181. part. 1. Jur. nat.), etsi operam dare debeat, ne culpæ suæ tribuendum sit, quod non sit dives (§. 394.).

## §. 416.

Quoniam paupertas, egestas & mendicitas divitiis <sup>Paupertas,</sup> opponuntur, etsi in diverso gradu (§. 238. 240.), divi- <sup>egestas &</sup> tiæ autem bona fortunæ sunt (§. 415.); <sup>mendicitas</sup> & mendicitas inter mala fortunæ referenda (§. 567. Psych. em- <sup>qualia sine</sup> pir.), consequenter nobis cavere debemus, quantum in potesta- <sup>mala &</sup> te nostra est, ne in paupertatem vel egestatem incidamus, aut ad <sup>quantum vi-</sup> mendicitatem redigamur. <sup>tanda.</sup>

Qui divitias damnant, paupertatem, quidni & egestatem, immo mendicitatem laudant, extra oleas omnino vagantur. Divitiæ omnino bona sunt, paupertas, egestas, mendicitas mala: quomodo autem moderandus sit appetitus, quomodo moderanda aversatio, ne a virtutis tramite deflectas, ex iis, quæ demonstrata sunt, abunde intelligitur.

## CAPVT III.

## De actibus beneficis obligatoriis, seu Contractibus beneficis.

## §. 417.

**A**ctus obligatorii benefici dicuntur etiam *Contractus be-* *Contractus* *benefici.* Est itaque *Contractus beneficis*, ex quo una *beneficus* tantummodo pars contrahentium utilitatem quan- *quid sit.* *dam*



dam gratis percipit, seu commodum quoddam gratis habet, etsi mutuae hinc resultent obligationes.

Romani ea demum pacta contractus appellarunt, ob quae datur actio in foro (*not. §. 793. part. 3. Jur. nat.*). Ostendimus tamen, naturaliter pacta a contractibus non differre (§. 794. *part. 3. Jur. nat.*). Cur vero obligationem perfectam, quae parit actionem in foro, restringere recte voluerint Romani, suo ostendetur loco. In Jure autem naturali illius restrictionis nulla habenda est ratio, seposito adhuc statu civili.

§. 418.

*Commodatum quid sit.*

*Commodatum* est contractus beneficus, quo certus quidam rei, quae usu non consumitur, usus alteri gratis conceditur. Germanis dicitur *Leihen*, item *Berleihen*.

In vernaculo sermone vocabulum *Leihen* non adeo restrictum habet significatum, quemadmodum in Latino vocabulum *commodatum*, cum subinde etiam de mutuo usurpetur, immo nonnunquam de rei locatione, ubi tamen potius *Berleihen*, quam *Leihen* dicimus.

§. 419.

*Quenam res commodari possint.*

Quoniam res non minus incorporales, quam corporales, & corporalium non minus immobiles, quam mobiles suum habent usum, utpote qui rei in genere competit (§. 495. *part. 1. Jur. nat.*); *res tam incorporales, quam corporales, immobiles & mobiles commodari possunt* (§. 418.).

E. gr. Concedo tibi usum libri mei gratis ad dissertationem conscribendam, vel ut in eo per triduum legas. Contractus hic *commodatum* est. Similiter *commodo* tibi hortum meum, si tibi concedo, ut in eo acidulas bibas, vel certo die convivium agas. *Commodo* tibi jus venandi, si concedo, ut certo quodam die in eo districtu, in quo mihi jus venandi competit, veneris.

§. 420.



trio suo nisi dominus, consequenter nec ulli competit jus usum rei alteri gratis concedendi, adeoque rem commodandi (§. 418.), nisi domino.

Ostenditur etiam hoc modo. Domino competit jus in alium quemcunque jus ad actum quendam vi dominii sibi licitum in certum tempus suo arbitratu determinandum, transferendi (§. 679. part. 2. Jur. nat.), consequenter etiam usum rei suæ alteri gratis concedendi (§. 136. part. 2. Jur. nat.). Et quoniam omni jure suo ceteros omnes excludit (§. 129. part. 2. Jur. nat.); jure quoque rem alteri commodandi ceteros omnes excludit (§. 418.), consequenter nemini hoc jus competere potest nisi domino.

## §. 423.

*An rem non suam alteri commodandi licet.* Quoniam nemini nisi domino competit jus rem alteri commodandi (§. 422.); non domino rem alienam alteri commodare licet sine domini consensu (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.).

Quod si non dominus hoc faciat, nullo jure hoc facit, adeoque actus validus non est, & naturaliter quoque illicitus.

## §. 424.

*Quidnam juris competit domino, si quis rem tuam sine tuo consensu alteri commodet.* Quia sine consensu domini nemo rem alteri commodare potest (§. 423.); si quis rem tuam sine tuo consensu alteri commodet, tu ex hoc contractu eidem non obligaris, consequenter si quis sine usum rei tua eidem concedere non teneris, sed rem statim repetere consensu repetes, & qui eam utendam a non domino accepit, eam extemplo tibi etiam rem restituere debet (§. 467. part. 2. Jur. nat.).

Nemo te præter voluntatem tuam alteri obligare valet, & ex contractu in se invalido quoad te nulla nasci potest ex parte tui obligatio. Obligatio vero commodatarii, qua tenerur ad rem tibi extemplo restituendam, non ex contractu nascitur, sed ex dominio tuo (§. cit.).

## §. 425.

*In domini voluntate unice positum est, num rem suam al- jus commo-  
 zeri commodare velit, & quomodo usum alteri concedendum deter- dantis in  
 minare, seu qualem usum & quamdiu eundem concedere velit. commodato.  
 Nemo nisi dominus habet jus rem suam alteri commodan-  
 di (§. 422.)- Quamobrem cum ab ejus voluntate unice  
 pendeat, in quem & quomodo jus quoddam suum in alte-  
 rum transferre velit (§. 11. 12. part. 3. Jur. nat.); ab ejus  
 quoque voluntate unice pendet, num rem suam alteri com-  
 modare & quomodo usum rei eidem concedendum deter-  
 minare, consequenter qualem usum & quamdiu eundem  
 concedere velit.*

## §. 426.

*Quoniam a domini unice voluntate pendet, num rem An ad rem  
 suam alteri commodare & qualem usum & quamdiu conce- commodan-  
 dere velit (§. 425.); commodatarius commodantem cogere nequit, dam quis co-  
 ut sibi rem commodet, nec re alterius pro suo arbitrio uti ac tamdiu gi possit.  
 uti potest, quamdiu sibi visum fuerit.*

*Quodsi commodatarius contentus esse nolit eo usu, quem  
 sibi concedere vult commodans, ab alio eum petat, qui in  
 talem, qualem habere vult, consentit & rem tamdiu uten-  
 dam tradit, quamdiu ea uti vult. Quodsi nemo fuerit, qui in  
 talem ac tam diuturnum usum consentire velit, hoc ipsi feren-  
 dum est.*

## §. 427.

*Immo quia a domini seu commodantis unice volunta- Quale jus  
 te pendet, quomodo usum alteri concedendum determina- commodata  
 re velit (§. 425.); commodatario non plus juris competit in rem rio compe-  
 commodatam, quam in eam conferre voluit commodans, consequen- tat.  
 ter nec re commodata aliter uti potest, nec diutius, quam ipsi a com-  
 modante concessum.*

E. gr. Titius commodat Sempronio pallium suum, quia pluit, ut domum abiens se adversus pluviam tueri possit. Quamobrem non nisi ad hunc actum ipsi jus competit, nec crastino die iter facturus pallio in itinere uti potest, inscio nec consentiente Titio. Similiter commodo tibi librum meum in triduum, ut in eo legas; tu sponte tua usum ultra triduum extendere nequis, neque pro arbitrio tuo margini adscribere, quæ tibi visa fuerint, aut si qua notatu digna tibi videntur, iis lineas subducere. Eodem modo patet, si quis tibi commodat MSC. ad statum legendi, te commodante non consentiente idem describere non posse.

## §. 428.

*An res commo-*  
*modata de-*  
*nuo a com-*  
*modatario*  
*alii commo-*  
*dare possit.*  
*Rem tibi commodatam tertio commodare nequis sine consen-*  
*su commodantis seu ejus, qui eam tibi commodavit.* Etenim commodatario non plus juris competit in rem commodatam, quam in eum conferre voluit commodans (§. 427.). Quamobrem cum commodans ei non concesserit nisi rei certum usum (§. 421.), præter hunc usum nullum quoque jus aliud in commodatarium contulit. Quoniam itaque nemo rem alienam alteri commodandi jus habet sine consensu domini (§. 423.); nec rem tibi commodatam sine consensu ejus, qui eam tibi commodavit tertio commodare, potes.

Cum commodans alteri concedat usum rei certum (§. 421.), commodare rem est disponere de usu rei pro arbitrio suo, adeoque actus dominii (§. 135. 136. part. 2. *Jur. nat.*). Nemo itaque cum sibi actum ullum vi dominii domino licitum aut saltem permittendum arrogare debeat (§. 652. part. 2. *Jur. nat.*); nec rem sibi ab alio commodatam denuo alteri commodare debet sine domini consensu.

## §. 429.

*An ex com-*  
*modato*  
*commodata.*  
*Commodans non transfert in commodatarium dominium rei*  
Etenim commodans tantummodo concedit com-  
modata-

modatario certum rei usum (§. 421.), nec præter hunc u-*transfera-*  
sum jus ullum in rem commodatam commodatario compe-*tur domi-*  
tit (§. 427.). Quamobrem cum res usu non consumatur (§. *nium.*  
418.), adeoque usus concessus obtineri possit salva sub-  
stantia rei; qui dat rem utendam, in te non transfert  
jus de re pro arbitrio tuo quocunque modo disponendi,  
consequenter dominium (§. 118. *part. 1. Jur. nat.*). Com-  
modans adeo non transfert in commodatarium dominium  
rei commodatæ.

§. 430.

Quoniam *commodans* in commodatarium non transfert *Cujus res*  
*dominium rei commodatæ* (§. 429.); ejus dominium sibi *reti-*  
*commodatæ*  
*net*, consequenter *res commodata manet commodantis, nec fit sit,*  
*commodatarii* (§. 124. *part. 2. Jur. nat.*).

E. gr. Si tibi commodem librum meum, liber adhuc meus  
est, non tuus, nec dici potest tamdiu esse tuus, quamdiu u-  
tendum habes.

§. 431.

Quia *commodans* dominium rei commodatæ retinet (§. *An ex com-*  
430.), ideo non vult ut commodatarius, cui eam *uten-*  
dam dedit, eandem detineat tanquam suam, consequen-  
*transfera-*  
ter ut eam possideat (§. 150. *part. 2. Jur. nat.*). Quam-  
*tur possessio.*  
obrem *nec possessionem in commodatarium transfert, sed eam si-*  
*bi retinet.*

Manet commodans sicuti dominus (§. 430.), ita etiam pos-  
fessor rei, quam commodatario utendam dedit, nec commo-  
datarius tamdiu eam possidet, quamdiu utendam habet.

§. 432.

*Res commodata esse debet in potestate commodatarii. Ete-*  
*Res commo-*  
*nam* commodatario conceditur certus rei usus (§. 421.). *data in cu-*  
*Necessè* igitur est ut ipsi sit potentia physica disponendi de *jus potestate*  
*(Wolffii Jur. Nat. Pars IV.)* *re, esse debeat.*



re, quatenus usus concessus exigit. Quamobrem cum res sit in potestate nostra, quando de ea pro arbitrio nostro disponendi potentia physica nobis est (§. 461. *part. 2. Jur. nat.*); res commodata in potestate commodatarii esse debet.

Non est, quod excipias, rem commodatam non esse in potestate commodatarii, quia de re non disponere potest pro arbitrio suo, sed pro arbitrio commodantis disponere debet, re non aliter, nec diutius usus, quam voluit commodans (§. 427.). Etenim potentia physica non confundenda est cum morali, quæ jus dicitur (§. 156. *Part. 1. Phil. pract. univ.*). Commodatario, penes quem est res commodata, utique competit potentia physica disponendi de re pro arbitrio suo, cum physice impossibile non sit, ut instar domini de eadem disponat omnes actus vi domini licitos sibi arrogando; sed cum non plus juris ipsi competat in rem commodatam, quam in eam transferre voluit commodans (§. 427.); quod physice facere potest, moraliter facere nequit. Physica adeo potentia limitatur potentia morali, non tamen tollitur. Aliud est de re pro arbitrio suo disponere physice posse; aliud est de ea disponere jure suo. Qui usum rei suæ alteri concedit, potentiam physicam de ea pro arbitrio suo disponendi tollere nequit, sed eam saltem restringere potest ad certos actus, ne ultra eos quicquam sit licitum commodatario. Idiomate patrio dicimus: *Er hat die Sache bey sich*, hoc est, rem penes se habet, non vero, *Er besitzt dieselbe*, hoc est, rem possidet. Nimirum qui rem in potestate sua habet, non ideo eandem possidet (§. 463. *part. 2. Jur. nat.*).

## §. 433.

*Quinam & Quoniam res commodata esse debet in potestate com-*  
*modus requira-* modatarii (§. 432.), *ad commodatum requiritur actus, quo res*  
*tur ad com-* *utenda constituitur in potestate commodatarii.*  
*modatum.*

Nimirum re uti non potest, nisi qui eam in potestate sua habet, ut de eo quoad hunc usum disponere possit. Legere non potes in libro alterius, nisi eundem habeas in manibus

bis tuis. Contractus adeo hic requirit, ut res utenda constituatur in potestate tua.

§. 434.

Actus ille, quo res utenda redigitur in potestatem commodatarü, significato generali vocatur *Traditio rei utenda quid sit.* rei scilicet utendæ: quæ adeo ad certum usum tradi dicitur.

Monuimus jam alias (not. §. 25. part. 3. *Jur. nat.*), traditionem in genere esse actum, quo res redigitur in potestatem alterius, & hinc fluere significatum speciale, quo denotat actum, quo transfertur possessio, in eo casu, si traditur ei, in quem dominium vel jam translatum fuit, vel nunc transfertur. Quoniam adeo unus idemque actus physicus est, sive res quocunque fine redigatur in potestatem alterius, sive in potestatem ejus, in quem dominium translatum, vel nunc transfertur; nullo obstat, quo minus significato isto generali utamur, quando eodem opus habemus, cum ex substrata materia intelligatur, num hac voce denotetur translatio possessionis, an vero translatio rei in potestatem alterius alio fine facta.

§. 435.

Quoniam ad commodatum requiritur actus, quo res *An traditio utenda redigitur in potestatem commodatarü (§. 433.), rei utenda quando vero ea in potestatem commodatarü redigitur, ad requiratur certum usum eidem traditur (§. 434.); ad commodatum re- ad commodatam requiritur traditio rei ad certum usum, consequenter antequam datum. res utenda sibi tradita fuerit, commodata non est, adeoque promissa rei commodanda non confundenda cum commodato.*

§. 436.

Quia traditio rei ad certum usum & traditio, qua *Quoniam de possessio transfertur, in uno eodemque actu physico consistit (§. 434. b. & §. 24. part. 3. Jur. nat.); qua de traditione qua acta transferendi possessionem demonstrata sunt (§. 27. &*



seqq. part. 3. Jur. nat.), ea etiam de traditione rei ad certum usum valent.

Quamobrem non opus est, ut prolixè inculcemus, quomodo res ad certum usum alteri tradi possit.

§. 437.

*Contractus quando re inicitur & contrahatur.*

*Contractus*, qui rei traditionem requirit, *re iniri dicitur*, & quæ ex hoc contractu nascitur *obligatio*, ea *re contrahitur* dicitur.

Modus hic loquendi receptus est in Jure Romano. Quamobrem cum a modo loquendi in Jure Romano recepto recedere nolimus, nisi aliqua necessitas id exigere videatur; eundem quoque hic explicare eodemque uti consultum duximus.

§. 438.

*Qualis contractus sit commodatum.*

Quoniam ad commodatum requiritur traditio rei ad certum usum, ita ut res tibi commodata dici non possit, antequam tradita fuerit (§. 435.), contractus autem re inicitur, qui rei traditionem requirit (§. 437.); *commodatum est contractus*, qui re inicitur, & *obligatio ex eo enascens re contrahitur* (§. cit.).

§. 439.

*Quale jus in commodatarium transferatur.*

*Commodans in commodatarium transfert jus ad certum, vel certos actus vi dominii sibi licitos.* Etenim commodans commodatario concedit certum rei usum (§. 421.). Quamobrem cum vi dominii de usu rei pro arbitrio disponi possit (§. 135. 136. part. 2. Jur. nat.); omnis rerum usus absolvitur actibus vi dominii licitis, consequenter qui concedit certam quendam rei suæ usum alteri, is eidem permittit quosdam actus vi dominii sibi licitos, adeoque jus ad eosdem in ipsum transfert. Commodans itaque in commodatarium transfert jus ad certum, vel certos actus vi dominii sibi licitos.

E. gr. Annulo tuo ornare digitum est actus vi domini tibi licitus. Quodsi eundem commodas Titio, ut in nuptiis, quibus interest, eodem digitum suum ornet; illum utique actum eidem permittis, qui vi domini tibi erat licitus, sed absque consensu tuo nemini alii, consequenter in Titium transfers jus ad actum, qui vi domini tibi erat tantummodo licitus, adeoque ad quem non nisi tu jus habebas. Jus hoc est particula aliqua domini (§. 135. 136. part. 2. Jur. nat.), adeoque non ipsum dominium. Unde denuo patet, quod supra jam demonstravimus (§. 429.), in commodato non transferri dominium. Et quoniam domino competit jus possidendi, ut dominium exercere possit (§. 157. 649. part. 2. Jur. nat.); ad unum alterumque actum, qui ad exercitium domini spectat, alteri concedendum, non requiritur, ut possessio transferatur (§. 150. part. 2. Jur. nat.), sed sufficit, ut tamdiu in potestate ipsius sit, quamdiu usus certus eidem permissus.

## §. 440.

*Si res usu, qui alteri conceditur, redditur deterior; commo- Quando dans in hanc deteriorationem consentit.* Commodans enim con- commodans cedit commodatario rei suae usum (§. 421.), consequenter in rei dete- vult, ut is eadem utatur. Quodsi ergo usu res redditur de- riorationem terior, per hyp. ut adeo eadem uti nequeas, nisi deterior fie- consentiat. ri debeat; necesse est ut commodans etiam velit, rem in tantum deteriorari, in quantum usu deterioratur (§. 28. Ontol.). Quamobrem si res usu, qui alteri conceditur, de- terioratur; commodans in hanc deteriorationem consentit (§. 658. part. 1. Phil. pract. univ.).

## §. 441.

*Commodatarius cavere debet, ne culpa sua res commodata Rei commo- reddatur deterior, vel profusus destratur, multo minus autem data deteri- dolo eandem deteriorare, vel destruere debet.* Etenim commo- oratio & de- datarius non aliud habet jus quam re commodata ita uten- structio pro- di, hibita.

di, quemadmodum ipsi concessit commodans (§. 427.); nec hic in aliam deteriorationem consentit, quam sine qua usus illi concessus obtineri nequit (§. 440.), consequenter non vult, ut res culpa vel dolo commodatarii reddatur deterior, vel prorsus destruat (S. 658. part. 1. Phil. pract. univ.). Cavere igitur debet, ne culpa sua res commodata reddatur deterior, vel prorsus destruat, multo minus autem dolo eandem deteriorare vel destruere debet (§. 705. part. 1. Phil. Pract. univ.).

Ostenditur etiam hoc modo. Res commodata manet commodantis, non vero fit commodatarii, commodante dominium sibi retinente (§. 430.). Sed nemo rem alterius destruere aut deteriorare debet (§. 647. part. 2. Jur. nat.), sive hoc fiat culpa, sive dolo (§. 496. part. 2. Jur. nat.). Ergo commodatario culpa sua, multoque minus dolo rem commodatam deteriorare vel destruere licet. Cavendum itaque est, ne tale quid fiat.

## §. 442.

*Quomodo*  
*res commo-*  
*data sit cu-*  
*struenda.*  
 Quoniam commodatarius cavere debet, ne res commo- data dolo, vel culpa sua reddatur deterior, vel prorsus destruat (§. 441.), res autem deteriorari, vel destrui potest non modo, si ea negligenter utamur, vel etiam aliter, quam concessit commodans, verum etiam si negligentius custodiat; si commodatarius in rerum suarum usu & custodia non eam adhibere solet diligentiam & curam, quam adhibere debet (§. 648. part. 2. Jur. nat.); in re commodata utenda & custodienda majorem diligentiam & curam adhibere debes, quam in propriis adhibere soles.

Plerumque homines minorem diligentiam & curam adhibere solent in rebus commodatis utendis & custodiendis, quam in propriis, propterea quod damnum alienum minus curant, quam

quam proprium. Sed eorum mores honestati naturali parum  
conveniunt.

§. 443.

*Jure interno commodans consentire nequit in majorem rei in quam  
deteriorationem, quam sine qua usus concessus obtineri nequit. Ete- tum com-  
nim dominus rem suam nulla urgente naturali obligatio- modans in  
ne destruere, corrumpere, vel deteriore reddere non rei deterio-  
debet (§. 648. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem nec eidem rationem  
permittere licet, ut hoc faciat alius. Quod si ergo usum rei consentire  
sux alteri concedit, cum in eam deteriorationem consenti- possit.  
re debeat, sine qua usus concessus obtineri nequit (§. 440.),  
non tamen in majorem ea consentire potest. Quoniam  
tamen ipsi permittendus est rerum suarum abusus, quam-  
diu nil facit contra jus alterius (§. 169. part. 2. Jur. nat.),  
etsi is lege naturali sit prohibitus (§. 170. part. 2. Jur. nat.);  
ferendum quoque est, ut ipse permittat commodatario rei  
deteriorationem majorem, quam sine qua usus concessus ob-  
tineri potest. Atque adeo patet jure interno commodantem  
consentire non posse in majorem rei deteriorationem, quam  
sine qua usus concessus obtineri nequit.*

Differentia inter jus internum & externum probe hic atten-  
denda venit, ut de consensu commodantis in rei commodatæ  
deteriorationem recte judicetur. Dantur equidem casus qui-  
dam, in quibus commodans in deteriorationem prævisam ta-  
cite consentit, quatenus dantur rationes, cur rem alteri com-  
modare teneatur, etiamsi ob deteriorationem prævisam non  
commodare mallet; sed in his datur collisio officiorum, quæ  
exceptionem parit, quatenus tantum donare videtur commoda-  
tario, quanti est damnum deterioratione datum.

§. 444.

*Rem in specie restituere dicitur, qui eandem numero Res quando  
restituunt, quam accepit. in specie re-  
E. gr. stituatur.*

E. gr. Commodo tibi hunc librum in individuo; quamobrem si eundem numero, quem tibi commodavi, mihi restituis, librum in specie mihi restituis; non vero si restituis exemplar aliud ejusdem libri, numero diversi ab eo, quem tibi commodavi. In Jure nimirum civili *res in specie* dicitur, quæ individuum appellatur a Philosophis, & *res in genere*, quæ ab his species appellatur. Terminum adeo in Jure receptum, *otfi* non satis accuratus sit, retinere tamen maluimus.

## §. 445.

*Restitutio  
rei commo-  
data finito  
usu.*

*Commodatarius finito usu rem commodatam commodanti restituere debet in specie talem, qualem accepit, aut, si usu deterioratur, non deteriore, quam fieri debuit usu concesso.* Etenim commodatarius re commodata non aliter uti potest, nec diutius, quam ipsi concessum fuit a commodante (§. 427.). Quamobrem finito usu res commodata est sine causa in potestate ipsius. Quoniam itaque qui rem alterius in sua potestate habet, omnem operam dare debet, ut in potestatem ejus veniat, cujus est (§. 466. part. 2. *Jur. nat.*), consequenter eidem restituere tenetur (§. 461. part. 2. *Jur. nat.*); commodatarius finito usu rem commodatam commodanti restituere debet. Et quoniam res in specie restituitur, si quis eandem numero restituit, quam accepit (§. 444.). Commodatarius finito usu rem commodatam in specie restituere debet commodanti. *Quod erat primum.*

Enimvero commodatarius cavere debet, ne res commodata culpa sua reddatur deterior, vel prorsus destruat, multo minus autem dolose eam deteriorare, vel destruere debet (§. 441.), nec commodans in majorem rei deteriorationem consentit, quam sine qua usus concessus obtineri nequit (§. 440.), immo jure interno in majorem consentire minime potest (§. 443.). Quamobrem cum finito usu rem in specie restituere debeat *per demonstrata n. 1.*; talem restituere



tuere debet, qualem accepit, aut, si usu deterioratur, non deteriorem, quam fieri debuit usu concessio. *Quod erat alterum.*

Inde est, quod ad formam hujus contractus requiri soleat restitutio rei in specie usu finito, ac ideo definitioni inferatur. Enimvero quoniam ex eo sequitur, rem quæ usu non consumitur, in specie esse restituendam, si usus ejus certus alteri concedatur; ubi definitio commodati conditur in usum demonstrationum, restitutio eidem inferenda non est. Restitutio nimirum si accurate loqui velis, non est determinatio essentialis, seu requisitum quoddam essentialis commodati, sed potius attributum (§. 143. 146. *Ontol.*).

## §. 446.

*Si res commodata dolo vel culpa commodatarii deterioratur, Damnum vel prorsus destruitur, damnum datum ab eo refarciendum est. datum quoddam a commodatario refarciendum.*  
 Qui enim rem alienam dolo vel culpa sua deteriorem reddit, in tantum domino tenetur, quanto minoris est res deteriorata (§. 618. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem cum res commodata non sit commodatarii, sed commodantis (§. 430.), adeoque si eam deteriorem reddit commodatarius, rem alienam deteriorem reddat (§. 146. *part. 2. Jur. nat.*); si res commodata dolo vel culpa commodatarii deterioratur, in tantum is commodanti tenetur, quanto minoris est res deteriorata, dum eam restituit. Quoniam itaque commodantantum datur damnum, quanto minus res deteriorata valet (§. 617. *part. 2. Jur. nat.*); si res commodata dolo vel culpa commodatarii deterioratur, damnum datum hac deterioratione refarciendum est (§. 572. *part. 2. Jur. nat.*). *Quod erat unum.*

Quod si dolo vel culpa commodatarii res commodata prorsus destruat, eam commodanti restituere nequit in specie (§. 444.), quemadmodum debebat (§. 445.), consequenter commodans jacturam facit rei suæ (§. 487. *part. 2.*)  
 (*Wolffii Jur. Nat. Pars IV.*) Na *Jur.*

*Jur. nat.*), adeoque commodatarius eidem damnum dat (§. 488. *part. 2. Jur. nat.*). Quoniam itaque omne damnum dolo vel culpa datum refarciendum est (§. 580. *part. 2. Jur. nat.*); si res commodata dolo vel culpa commodatarii prorsus destruitur; damnum datum commodanti refarciendum est. *Quod erat alterum.*

In Jure naturæ non opus est ut quæramus, quænam culpa in quolibet contractu sit præstanda, cum hujus juris rigore præstanda sit omnis: cur vero ab eodem recedat jus civile, suo demonstrabitur loco.

§. 447.

*Quando* Si res commodata qua non sui, sed commodatarii causa commodata penes commodatarium est interit, eodem casu penes commodantem præstatem non peritura; damnum refarcire tenetur commodatarius: *damnum ca. non vero tenetur, si eodem casu penes commodantem periisset.*

Etenim si res casu perit penes commodatarium, aut damnum ferendum est commodanti, aut idem refarcire tenetur commodatarius. Quoniam res non commodantis, sed commodatarii causa est penes commodatarium, nec eodem casu peritura fuisset penes commodantem *per hyp.* cum res periisset commodatario, si ejus propria fuisset, nulla sane ratio est, cur damnum potius ferre debeat commodans, quam commodatarius, cujus solius commodo res commodantis penes ipsum erat (§. 56. *Ontol.*). Quamobrem damnum datum refarcire tenetur commodatarius, si res commodata non sui, sed commodatarii causa casu interit penes commodatarium eodem casu non peritura penes commodantem (§. 70. *Ontol.*). *Quod erat unum.*

Quodsi eodem casu peritura etiam fuisset penes commodantem, non ideo periit, quod commodatarii commodo penes eundem fuerit, adeoque perinde est, ac si penes commodantem fuisset, consequenter nulla ratio est, cur da-

mmum



maum ferre debeat potius commodatarius, quam commo-  
dans. Quamobrem cum commodans sit dominus rei com-  
modatae (§. 430.), & res suo pereat domino (§. 356. part. 2.  
*Jur. nat.*); damnum quoque commodatarius refarcire non  
tenetur, si res commodata casu perit eodem casu penes com-  
modantem peritura. *Quod erat alterum.*

E. gr. Tu mihi commodasti librum quendam: sed me ab-  
sente oritur incendium, quo cum aliis rebus meis etiam liber  
tuus consumitur. Naturaliter ego aestimationem libri tibi resti-  
tuere teneor. Quodsi vero eandem inhabitemus aedes, & eo-  
dem incendio non minus res tuae, quam meae consumantur;  
damnum tu ferre debes, cum liber tuus etiam periisset, si in-  
ter res tuas, non meas fuisset, consequenter non ideo perit,  
quod commodi mei causa penes me fuit. Non ignoro, Jure  
civili propter casum, qui nulla providentia humana caveri po-  
terat, non teneri commodatarium §. 2. I. quib. mod. re con-  
trah. oblig. quod commodatarius non fit dominus, res vero suo  
pereat domino (§. 356. part. 2. *Jur. nat.*). Hinc tum demum  
casum fortuitum, quem vocant Doctores, hoc est, quem nul-  
la commodatarii culpa praecessit, ad hunc pertinere statuitur,  
quando is eum & omne periculum in se recepit. Vid. *Laster-*  
*bachius* tit. Commod. Enimvero eadem ratio, propter quam  
quis expresse ita convenire potest, etiam sufficit, ut tacite ita  
contractum fuisse intelligatur, quemadmodum mox ostensum  
sumus. Quodsi objicias, iniquum esse, ut, si equus commoda-  
tus sine culpa tua moriatur, aestimationem praestare tenearis;  
facilis est responsio. Si equus sine tua culpa moritur, aut idem  
mortuus quoque fuisset, si tibi commodatus non fuisset, aut  
propter usum tibi concessum mortuus. In casu priori vi pro-  
prietatis praesentis damnum commodantis est, in posteriori  
periculum in se recepit, adeoque & damnum ferre debet. Quo-  
niam tamen jus civile a naturali subinde recte recedit; non-  
dum hinc inferri potest, jure civili casum fortuitum omnem,

minus recte referri ad commodantem. Patebit enim suo loco, quid jure civili statuendum sit.

## §. 448.

*Si res immobilis commodetur, ad quem spectet casus.*

Quoniam damnum casu datum rei immobili commodatæ semper etiam datum fuisset eidem, si in potestate commodantis fuisset, quod per se patet, damnum vero casu datum ferre teneatur commodans, si eodem res penes ipsum seu in potestate ejus constituta idem periculum subiisset (§. 447.), si res immobilis commodetur, propter damnum casu datum, qui nulla scilicet providentia humana evitari poterat, nunquam tenetur commodatarius.

E. gr. Commodo tibi ædes meas. Quodsi fulmine tactæ conflagent; hoc non ideo accidit, quod tibi sint commodatæ, cum idem evenisset, etiamsi tu eas non inhabitasses. Damnum igitur mihi ferendum, nec tu ad idem resarciendum mihi teneris. Idem intelligitur, si grando destruit arbores in horto tibi commodato, aut si inundatione subvertitur ædificium in eodem extructum, vel ventus dejicit regulas de tecto.

## §. 449.

*Quando propter casum teneri videatur commodatarius.*

Si in tua potestate fuerit effectum casualem evitare, vel ad actionem omittendam fueris obligatus, ex qua effectus casualis resultat; commodatarius non tam propter casum, quam culpam commodati tenetur. In utroque enim casu imputatur ipsi actio sive positiva, sive privativa, quatenus effectum casualem evitare poterat (§. 639. 640. part. I. Phil. pract. univ.), adeoque causa libera censetur illius damni (§. 527. part. I. Phil. pract. univ.), consequenter damnum culpa ipsius datum intelligitur (§. 696. 743. part. I. Phil. pract. univ.). Quoniam itaque commodatarius culpam omnem præstare tenetur (§. 446.); non tam propter casum, quam culpam tenetur, si illum evitare potuerit, vel ad actionem omittendam fuerit obligatus, ex qua idem resultat.

Nimirum in hypothefi propofitionis præfentis commodatarius concurrens ad damnum cafuale actione vel privativa, vel pofitiva una cum caufis naturalibus, adeoque non minus ad damnum refarciendum tenetur, quam qui ad damnum dandum concurrens. Et alibi jam monuimus, damnum cafuale abire in culpofum, ubi culpa noftra cafui accedit (*not. §. 491. part. 2. Jur. nat.*). Hinc etiam Imperator §. 2. I. quib. mod. re contrah. obl. etfi nolit propter majorem vim majoresve caufas teneri commodatarius, eum tamen teneri vult, fi ipfius culpa cafus intervenierit, veluti fi id, quod tibi commodatum eft domi, peregre tecum ferre malueris et vel incurfu hoftium prædonumve, vel naufragio amiferis, cum re commodata non aliter fit utendum, quam tibi a commodante concessum (§. 427.).

**Quoniam commodatarius non tam propter cafum, quam culpam tenetur commodanti, fi illud evitare potuiffet, vel ad actionem omittendam obligatus fuerit, ex qua effectus cafualis resultat (§. 449.), fi vero cafu res deterioratur, vel profus destruitur, quia finito ulu rem commodatam non refituit, quemadmodum debebat (§. 445.), cafus evitare potuiffet, fi jufto tempore res commodata refituta fuiffet, & ex actione, quam commodatarius omittere non debebat, cafus refultavit, non tam propter cafum, quam culpam teneatur, fi res commodata ab mora refituentis caufa quodam deterioratur, vel profus destruitur.**

Nimirum mora culpa eft, fi quis in mora eft (§. 648. part. 3. Jur. nat.), confequenter fi, eo tempore rem commodatam non refituit, quo eam refitutuere debebat (§. 638. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum cafus interveniat culpa, damnum cafuale in culpofum abire.

§. 450. Naturaliter commodata inest in hoc conditio, ut commo-  
darius in natura

*liter commo-datarius teneatur propter casum, quo res penes se peritura vel de-  
dato subsit teriorata non fuisset.* Ponamus enim commodatarium quæ-  
*tacita condi- rere ex commodante, utrum ipsi propter casum, quo res*  
*zio, ne pro- penes ipsum peritura, vel deteriorata non fuisset, teneri*  
*pter casum* debeat, nec ne. Quoniam nonnisi certum rei suæ usum  
*teneatur* commodans commodatario concedit (§. 421.), adeoque fi-  
*commodata-* nito usu rem sibi restitui vult, nec in maiorem deterioratio-  
*rius.* nem consentit, quam quæ cum usu concessio coheret (§. 440.), ac præterea usum concedit gratis (§. 417.), con-  
sequenter pro eo nihil vicissim a commodatario recipit (§. 18.); nullum est dubium, quin responsurus sit, nolle sese rem suam alteri commodare, nisi casum præstare velit, quo penes se non sit peritura, vel deterioranda, præsertim cum hoc jure exigere possit (§. 494. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem naturaliter commo dato inest tacita hæc conditio, ut com- modatarius teneatur propter casum, quo res penes se peritu- ra vel deteriorata non fuisset.

Nemo præsumitur, quod propter commodum alterius ve- lit subire periculum rei suæ vel amittendæ, vel deteriorandæ, cum nemo præsumatur alteri quid gratis dare velle. Quodsi ergo iudicium de casu præsentis ferendum est ex eo, quod præsumitur; præsumtio utique militabit pro commodante, non pro commodatario, ut scilicet hic subeat periculum rei, quæ ipsius unice commo do penes ipsum est. Quando enim de commo dato simpliciter loquimur, in eo unice spectari com- modum commodatarii supponitur, cum hoc ordinarium sit, rarius vero contingat, ut sui gratia usum rei suæ alteri conce- dat commodans, aut ut tam commodantis, quam commoda- tarii commodum simul spectetur. Etsi autem ad hanc diffe- rentiam animum non attendamus in iis propositionibus, quæ de damno refarciendo a commodatario demonstrata fuerunt; nul- lum tamen hinc metuendum est veritati præjudicium, cum in eo casu, quo commodatarii commodum unice non spectatur,

culpa

culpa redundet in commodantem & periculo commodantis res ejus fit penes ipsum, quemadmodum ex sequentibus plenius constabit.

§. 452.

*Si res commodata culpa commodantis deterioratur, vel prorsus destruitur, eidem ad nihil tenetur commodatarius.* *Quando* Etenim si *commodata-* res commodata culpa commodantis deterioratur, vel prorsus destruitur, cum culpa imputanda sit ei, cujus est (§. 722. *neatur ob* *part. 1. Phil. pract. univ.*), non commodatario, sed commo-*rem deteri-* danti imputandum, quod res commodata deteriorata vel *destruam* prorsus destructa fuerit, consequenter commodans censetur *destruam* causa libera deteriorationis vel destructionis rei suæ (§. 527. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem nulla ratio est, cur *damnum* damnum refarcire teneatur commodatarius (§. 56. *Onsol.*). Hic igitur idem refarcire non tenetur (§. 70. *Onsol.*), consequenter si res commodata culpa commodantis deterioretur, vel prorsus destruat, eidem ad nihil tenetur.

Equidem hæc propositio superflua videri poterat; mox tamen videbimus, nos eadem in aliis demonstrandis opus habere.

§. 453.

*Si res commodata a tertio deterioratur, vel prorsus destruitur, An commodatarius damnum refarcire tenetur.* *An commo-* Damnum enim *datarius te-* a commodatario refarciendum est, sive dolo, vel culpa ipsi-*neatur pro-* us vel deterioretur, vel prorsus destruat (§. 446.), sive *pter da-* hoc casu quodam accidat, quo eadem penes commodan-*nam a ter-* tem non deteriorata fuisset, vel periisset (§. 447.). *Quam-* *tio datum.* Quamobrem sive culpa tua accidat, ut res commodata a tertio deterioretur, vel prorsus destruat, sive absque culpa tua prægressa idem contingat, ut casui æquiparetur (§. 460. *part. 2. Theol. nat.*); damnum datum a te refarciendum. Patet *adeo*

adeo simpliciter, commodatarium teneri ad damnum refarciendum, si res commodata a tertio deterioretur, vel prorsus destruat.

Quando culpa tua accidit, ut res commodata deterioretur, vel prorsus destruat a tertio; jure etiam civili propter damnum datum teneretur commodatarius: aut si nulla culpa tua idem contingat, eodem jure non teneretur (*not. §. 447.*). Ratio dissensus patet ex antea dictis (*not. §. cit.*). E. gr. Commodavi tibi equum. Miles quidam ex improvise eum vulnerat. Accidit hoc absque culpa tua; non tamen accidisset, si equus in stabulo meo fuisset. Naturaliter de damno refarciendo mihi teneris. Similiter commodavi tibi scyphum vitreum. A famulo tuo, vel a conviva frangitur. Ad damnum refarciendum mihi teneris.

§. 454.

*Quid statuendum de eo, qui sua duntaxat causa commodat.*

*Si quis sua duntaxat causa commodavit, re ipse uti censetur.* Etenim si quis sua duntaxat causa commodavit, re aliqui sua duntaxat causa usus tibi concessus est instar medii, quo utitur commodans ad finem sibi propositum consequendum (§. 937. *Ontol.*). Quamobrem cum ipse re tua utatur, qui usum impendit ad finem sibi propositum consequendum, si quis sua duntaxat causa commodat, re ipse uti censetur.

In casu particulari hoc clarius elucescit. Ponamus enim te nonnulla in libro, quem legis, contenta non satis intelligere, ac mihi commodare librum, ut quando mihi opportunum fuerit, ea legam, quæ non satis intelligis, tibi que postea explicem. Evidens est, te tua duntaxat causa librum commodare, aut potius tui saltem gratia librum tuum in potestate mea esse. Libro tuo utor non mei, sed tui gratia, atque adeo cum usum te respiciat, perinde omnino est, ac si tu eodem uteris, non vero ego uterer. Vulgo datur hoc exemplum, quod affert *Ulpianus l. 5. §. 10. ff. de commod. vel contra*, si quis commodat sponsæ suæ, ut honestius culta ad se deducatur.

Commo-



Commodans hic intendit tanquam finem ornatum sponſæ: eum ut conſequatur eidem concedit uſum gemmarum, quas donare non vult, vel etiam non poteſt certa de cauſa. Ipſe a- deo utitur gemmis, dum ſui gratia uſum concedit ſponſæ, quatenus hæc conſeſſio eſt medium, quo finem a ſe intentum conſequitur.

§. 455.

Quoniam qui ſua duntaxat cauſa commodat, re ipſe uti cenſetur (§. 454.), conſequenter uſus rei alteri non conceditur, niſi quatenus continet uſum proprium & hujus ſolius gratia ejus fit conſeſſio, quando autem proprie loquendo uſus rei alteri conceditur, conſeſſio non conſiſtere debet in uſu proprio, & commodatum in conſeſſione uſus rei alteri facta conſiſtit (§. 417. 418.); ſi quis ſua duntaxat cauſa commodat, commodatum proprie loquendo non eſt, ſed actus alius, quo quis re ſua utitur concedendo ſui commodi cauſa uſum rei alteri.

Si proprie loquamur, integra definitio convenire debet rei, cui tribuitur definitum (§. 394. Log.). Enimvero actui, de quo hic fermo eſt, non convenit definitio commodati integra. Commodatum enim eſſe debet contractus beneficus, ex quo una tantummodo contrahentium pars commodum quoddam gratis habet (§. 417. 418.). Sed in commodato gratis commodum habere nequit, niſi qui rem utendam accipit. Quamobrem cum hoc non fiat, ubi commodum eſt ſolius commodantis; proprie loquendo actus, de quo hic fermo eſt, commodatum dici nequit.

§. 456.

Si tua duntaxat cauſa commodavi, ego tibi non teneor Ad quem ab eum caſum, quo res penes te non peritura, vel deteriorata ſpectet ca- fuſſet. Quodſi enim tua duntaxat cauſa commodavi, tu ſus, ſi com- ipſe te uteris, dum ejus uſum mihi concedis (§. 455.), con- modantis  
(Wolſii Jur. Nat. Pars IV.) Oo ſe-



*solius gratia commo-  
detur.*

sequenter eandem periculo exponis, quod imminet a casu, quo penes te peritura, vel deteriorata non fuisset. Quamobrem nulla ratio est, cur meo periculo penes me esse debeat (§. 56. *Ontol.*), adeoque nec ego tibi teneor propter casum, quo res penes te peritura, vel deteriorata non fuisset (§. 70. *Ontol.*).

Etsi enim naturaliter commodato insit tacita conditio, ut commodatarius teneatur propter casum, quo res penes se perit, vel deterioratur, non autem peritura, vel deteriorata fuisset penes commodantem (§. 451.); id tamen cum intelligendum sit de commodato proprie sic dicto, trahendum non est ad commodatum improprie dictum, quod consistit in actu, quo usus alteri concessus est usus ipsius commodantis (§. 455.).

§. 457.

*Obligatio interna ejus, mea res commodata reddatur deterior, vel prorsus destruat, qui commo-  
dantis causa  
rem uten-  
dam accepit.*

*Si tua duntaxat causa commodas, cavere debeo, ne culpa mea res commodata reddatur deterior, vel prorsus destruat, multo minus dolo eam deteriorare, vel destruere licet.* Naturaliter enim nemo rem alterius destruere, aut deteriorare debet (§. 647. *part. 2. Jur. nat.*), sed omne potius damnum, quantum in se est, avertere (§. 495. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem si tua duntaxat causa commodasti, ego cavere debeo, ne culpa mea res commodata reddatur deterior, vel prorsus destruat, adeoque multo minus dolo eam deteriorare, vel destruere licet.

Nimirum per hoc, quod tua duntaxat causa commodas, adeoque tui commodi causa res penes me est, non tollitur naturalis obligatio, utpote in se immutabilis (§. 142. *part. 2. Jur. nat.*), ut nec commodans te ab ea absolvere possit. Peccas itaque, si culpa tua etiam commodantis solius gratia commodata res reddatur deterior, vel destruat. Non tamen hinc sequitur, quod jure externo reparationem damni exigere possit: neque enim obligatio interna confundenda est cum externa, quam contrahere voluisti.

## §. 458.

*Commodans reparationem damni dati remittere potest.* Ad damnum Naturaliter enim homo jus suum, adeoque etiam jus ex datum com- gendi reparationem damni remittere potest (§. 117. part. 3. modans re- *Jur. nat.*). Quamvis adeo commodanti competat jus ex- mittere pos- gendi reparationem damni dati a commodatario (§. 446.), *sit.* immo jure interno etiam idem competeret, si sua duntaxat causa commodavit (§. 457. h. & §. 580. part. 2. *Jur. nat.*); re- parationem tamen damni remittere potest.

Aliud est remittere reparationem damni, aliud vero con- sentire, ut quis culpa sua damnum det. Qui enim reparatio- nem damni remittit, is non vult, ut damnum datum, ad quod resarciendum alter tenebatur, ipsi resarciat (§. 95. part. 3. *Jur. nat.*); at qui consentit, ut alter sua culpa damnum det, is vult, ut alter in avertendo damno sit negligens (§. 750. 658. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Hæc duo admodum differre ne- mo non videt.

## §. 459.

*Qui sua duntaxat causa commodat, damni culposi, non Cujusnam vero dolo dati reparationem remittit tacite.* Quodsi enim tua damni re- duntaxat causa commodas, cum nullum inde commodum *reparationem* accedat alteri (§. 455.), nemo se exponet periculo da- *sua causa* mnum culpa forsitan datum reparandi, si reparationem ur- *commodans* gere velis. Quamobrem cum tua intersit, ut tua causa *remittat.* commodas, reparationem autem damni dati remittere pos- sis (§. 458.); necesse omnino est, ut eam remittas, siqui- dem tua causa duntaxat commodare velis. Quodsi ergo tua duntaxat causa commodas, damni culposi reparationem tacite remittis. *Quod erat unum.*

Enimvero qui dolo damnum dat, sciens ac volens hoc facit (§. 705. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum *dolus*

dolus semper evitari possit (§. 733. part. 1. *Phil. pract. univ.*), quilibet autem omnem operam dare debet, ne quoad patrimonium suum damnum aliquod ipsi inferatur (§. 494. part. 2. *Jur. nat.*); nemo præsumitur remittere damni dolo dati reparationem. Quamobrem si tua duntaxat causa commodas, damno dolo dati reparationem tacite non remittis. *Quod erat alterum.*

Improbum foret ab altero petere, ut consentiat in damnum quod dolo datur: immo repugnat, ut quis permittat rem suam dolose deteriorari, vel destitui (§. 494. part. 2. *Jur. nat.*). Quamobrem absurdum foret, præsumere remissionem reparationis damni dolosi. Aliter vero sese res habet in damno culposo, quod non datur a sciente ac volente (§. 732. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Facile enim est admittere culpam, quam non semper evitare licet, etiam si animum evitandi habeas, quemadmodum facile perspicitur, si animum ad ea attendas, quæ de culpa in parte prima Philosophiæ practicæ universalis prolixè docuimus.

## §. 460.

*Quando culpa sit suatî commodat, & res commodata culpa ejus deterioratur, vel pe-*  
*duntaxat rit; culpa ipsius commodantis hoc accidit, quando alii magis di-*  
*causa com-* *ligenti commodare eadem causa potuisset, aut nulla officii ratio ur-*  
*modantis.* *get, ut commodet. Etenim si quis sua duntaxat causa com-*  
*modet, aut officii quædam ratio urget ut commodet, aut*  
*nulla. In casu posteriori necesse non est, ut commodet,*  
*sed saltem in priori. Quod si cavere velit, quemadmodum*  
*debet (§. 494. part. 2. *Jur. nat.*), ne res commodata dete-*  
*rioretur, vel pereat culpa commodatarii, imprudenter agit,*  
*qui commodat homini admodum negligenti, quando ma-*  
*gis diligenti commodare poterat, aut, si diligentio-rem eli-*  
*gere non daretur, actum profus intermittere poterat. Quam-*  
*obrem*

obrem si damnum datur a commodatario, cum imprudentia culpa sit (§. 777. part. 1. Phil. pract. univ.), ipsius commodantis culpa hoc accidit. Atque adeo patet, si quis sua duntaxat causa homini admodum negligenti commodat, & res commodata hujus culpa deterioratur, vel perit; culpa ipsius commodantis hoc accidere, quando alii magis diligenti eadem causa commodare potuisset, aut nulla officii ratio urget, ut commodet.

E. gr. Commodo tibi librum, ut me doceas, quomodo intelligenda sint ea, quæ non satis capere possum. Novi te in rebus utendis esse admodum negligentem; non tamen est alius, qui desiderio meo satisfacere poterat. Quodsi culpa tua atramentum effundatur in librum; id imprudentiæ meæ tribui nequit. Ast si fuisset alius, qui intellectu difficilia in libro isto mihi quoque explicare potuisset ac voluisset, ac sollicitate admodum cavere solet, ne libri, in quibus legit, maculentur; imprudenter omnino egi, quod librum homini negligenti potius commodare voluerim, quam circumspicte eodem utenti. Atque adeo mea culpa accidit, quod atramentum in eum fuerit effusum. Ponamus te velle, ut quis tecum interfuit nuptiis, qui iisdem interesse volebat, quod veste nuptiali caret, & ea causa eidem commodare vestem. Nosti autem ipsum esse admodum negligentem & hoc non obstante eidem vestem commodas. Quoniam nulla officii ratio urget, ut commodes; tibi omnino imputare debes, si culpa ipsius vestis tua quomodocunque deterioretur. In casibus particularibus veritas propositionis præsentis adeo clare elucescit, ut de ea dubitari non possit, modo animum ad circumstantias advertere libuerit.

§. 461.

*Si quis sua duntaxat causa commodat, commodatarius ad Ad quid te-*  
*solam, non vero culpam præstandam jure externo teneatur com-*  
*modatarius. Etenim qui sua duntaxat causa commodat, damni cul-*



*sua duntaxat causa commodanti.*

posi, non autem dolosi reparationem tacite remittit (§. 459.), & propria ipsius culpa res commodata deterioratur, vel perit, si homini admodum negligenti commodat, quando alii magis diligenti eadem causa commodare poterat, vel nulla officii ratio urget, ut commodet (§. 460.), consequenter ad nihil ipsi tenetur commodatarius (§. 452.). Quamobrem etsi jure interno ad omne damnum sive culpa, sive dolo datum resarciendum simpliciter obligemur (§. 580. part. 2. Jur. nat.); si quis tamen sua duntaxat causa commodat, commodatarius ad solum dolum, non vero culpam præstandam jure externo tenetur.

Consentit *Ulpianus* l. 5. §. 10. ff. Commod. l. contra.

§. 462.

*Idem ulte-  
rius expen-  
ditur.*

*Si alteri duntaxat tua causa commodas & is ad culpam præstandam expresse se obligat; eam præstare tenetur.* Etenim si tua duntaxat causa commodas & alter ad culpam præstandam expresse se obligat; damni culposi reparationem eidem non remittis. Quamobrem manet naturalis obligatio damnum culposum resarciendi (§. 580. part. 2. Jur. nat.), adeoque jure interno obligatur ad culpam præstandam. Et quoniam ad culpam præstandam expresse se obligat, seu eam præstare promittit (§. 393. part. 3. Jur. nat.), promissa autem servanda sunt (§. 431. part. 3. Jur. nat.); damnum quoque culposum præstare tenetur jure externo (§. 430. 396. part. 3. Jur. nat. & §. 656. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem patet commodatarium teneri ad præstandum culpam, si sua duntaxat causa commodanti ad hoc expresse se obligaverit.

Quæ ex promisso oritur obligatio, eam esse externam ac inde ortum jus externum esse alibi jam ostendimus (not. §. 396. part. 3. Jur. nat.). Unde etiam obligatio omnis ex pacto, seu contractu

contractu externa est, & jus, quod quis ex eo habet, externum est (§. 788. part. 3. Jur. nat.). Quodsi ergo in jure externo æquitatis habenda ratio, necesse est ut ad nihil te obliges alteri, ad quod non jam jure interno tenearis, seu naturaliter sis obligatus. Unde si agitur in Jure naturæ de jure externo, quod nascitur alteri ex obligatione externa; semper dispiciendum est, quid velit naturalis obligatio. Nec ab hisce principiis abhorrent JCTi Romani. Sane *Ulpianus*, qui jus civile effici agnoscit, si naturali quid addimus, vel detrahimus l. 6. ff. de J. & J. dolum solum præstandum esse faterur l. 5. §. 10. ff. Commod. l. contra, si quis ita convenit: ita enim conveniri potest, quia commodans jus suum remittere potest (§. 458.). Nec alia de causa recte ad præstandum casum tenetur commodatarius juxta jus civile, quando pacto casus fortuitus in se recepit, quam quia naturaliter jam obligatur ad præstandum casum, quo res penes commodantem non peritura, vel deteriorata fuisset (§. 447.). Quodsi vero quis sese etiam obligaret ad præstandum casum, quo eadem res peritura, vel deteriorata etiam fuisset penes commodantem; pactum omnino foret iniquum, utpote legi naturali parum conveniens. Tanto minus adeo paradoxum videbitur, quod supra casum retulerimus ad commodatarium, quo eodem res peritura aut deteriorata non fuisset penes commodantem (§. 447.), cum non iniquum censeatur, ut pacto in se recipiat casum ac omne periculum commodatarius. Quodsi jus civile cum naturali accuratius consentire deberet, dicendum foret, commodatarium ordinariæ, quando scilicet ipsius commodum est, ad præstandum casum non teneri, si expresse ita conventum fuerit, adeoque jus suum remiserit commodans (§. 458.), quod tacite remisisse non videtur, quando non sui, sed commodantis **Commodo** commodavit. Velim hætenus dicta probe perpendant, qui cum juris civilis principiis imbutum habeant animum, statim damnant, quæ cum iis non conveniunt, aut parum convenire videntur.

## §. 463.

*Commodatarius solum dolum præstare tenetur, si is ita convenit.*

*Quando  
nit.*

*commodata-rius solum dolum præstet.* Quando enim commodatarius ita convenit, ut solum dolum præstet; commodans jus suum remittit (§ 446. h. §. 95. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem cum reparationem damni dati remittere possit commodans (§. 458.), adeoque licite ita conveniatur (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*); commodatarius solum dolum præstare tenetur, si ita convenit.

Loquimur hic de eo casu, quo commodatarii solius spectatur utilitas, utpote ordinario, & qui semper intelligitur, nisi expresse contrarium moneatur (§. 455.). Consentit *Ulpianus* l. 5. §. 10. ff. *Commod. & contra.*

## §. 464.

*Quando commodata-rem non statim restituis, vel etiam interea, dum usus conceditur, re aliter uteris, & tum ob moram restituendi, tum ob usum re debeat alium datur quomodocunque damnum; illud refarcire teneris.* Commodans enim sui duntaxat causa damni culposi reparationem remittit tacite, quatenus sui commodi causa commodat, re ipse utens, dum usum tibi concedit (§. 454. 459.), consequenter non remittit, nisi quatenus in usu tibi concessio & interea temporis, quo hujus gratia res penes te est, culpa tua res deterioratur, vel perit. Quamobrem non remittit, si re aliter adhuc uteris tui, non ipsius commodi causa, vel quando sine causa res penes te est. Quoniam itaque damnum culpa datum refarciendum, nisi reparatio damni fuerit remissa (§. 580. part. 2. *Jur. nat.* & §. 117. part. 3. *Jur. nat.*); si quis sua duntaxat causa commodat, tu vero finito usu rem non statim restituis, vel etiam interea, dum usus conceditur, re aliter uteris, & utraque de causa damnum quomodocunque datur, id refarcire teneris.

Sive moram nectas in restituendo, sive re aliter utaris, quam  
commo-





Nemo sibi ipsi rem alterius commodare potest, cum commodatum consistat in concessione usus certi (§. 418.), nemo autem sibi arrogare possit jus ad actum quendam vi dominii soli domino liciti (§. 652. *part. 2. Jur. nat.*). Nec voluntas alterius metienda ex voluntate tua, ut ex eo præsumi posset commodandi voluntas, si tu eam commodares alteri, posito quod res esset tua. Immo ad contractum, qualis est commodatum, expressus requiritur contrahentium consensus (§. 699. *part. 3. Jur. nat.*).

## §. 467.

*Quidnam præstandum tenetur præter dolum etiam culpam, si minorem diligentiam adhibueris, quam in rebus suis adhibere soles. Quodsi enim tui tantummodo causa commodatum fuerit, tu præstare teneris & dolum, & culpam quamvis (§. 446.), immo etiam casum, quo eodem res apud me non peritura aut deteriorata fuisset (§. 447.): at si mea duntaxat causa fuerit commodatum, tu præstare debes nonnisi dolum (§. 461.), nisi ad culpam quoque præstandam te obligaveris (§. 462.). Quamobrem si utriusque causa commodatum, nec sufficit dolum solum præstari, nec culpa quævis tibi imputanda videtur. Quodsi ergo eam diligentiam adhibueris, quam in rebus tuis adhibere soles, quod extra eam est periculum in me recepisse censendus sum, consequenter culpam præstare non teneris, nisi minorem diligentiam adhibueris, quam in rebus tuis adhibere soles, quando utriusque causa commodatum.*

*Gajus l. 18. ff. pr. Commod. & contra casum hunc proponit, si communem amicam ad cenam invitavimus, tuque ejus rei curam suscepisti & ego tibi vasa argentea commodavi. Monet autem quosdam JCros Romanos in ea fuisse opinione, quasi commodatarius dolum saltem præstare debeat; ipse autem*

tem censet, præstandam etiam esse culpam, ita tamen ut culpæ fiat æstimatio. Quodsi naturaliter culpam æstimare voluerimus, non attenda divisione in latam, levem & levissimam, quæ Juris Romani, non vero naturalis est (*not. §. 759. part. 1. Phil. pract. univ.*); non majorem diligentiam tacite ab alio requirere possumus, quam in rebus suis adhibere solet, cum homines ex consuetudine agere soleant, nisi peculiare adfit motivum, ut agant cautius: id quod & experientiæ, & principiis psychologicis convenit. Quamobrem qui non expresse ea majorem diligentiam exigit, quam quis in rebus suis adhibere solet, is tacite ad majorem alterum obligare nequit, quia præsumi nequit, eum in casu præsentis, quo in commo- dato non minus dantis, quam accipientis spectatur utilitas, ad majorem diligentiam se obligare voluisse. Neque enim hic agitur de eo, ad quod quis naturaliter obligatus; sed ad quod quis ex contractu sese obligaverit. Præstaret omnino expresse conveniri, ad quid præstandum quis velit esse obligatus; sed cum hoc minime fieri soleat, quid tacite voluerint ex circum- stantiis definiendum.

§. 468.

*Commodatarius rem commodatam custodire tenetur. Ca-Res commo- vere enim debet, ne res commodata deterioretur, vel pro- data custo- sus destruat ( §. 441.). Quamobrem cum hoc facile acci- dienda. dere possit, nisi custodiatur, vel etiam furto auferri; com- modatarius rem commodatam custodire tenetur.*

Nimirum quod ex negligentia in custodiendo resultat da- mnium, id culposum est (*§. 758. part. 1. Phil. pract. univ.*), adeoque resarciendum (*§. 446.*). Hinc commodatarius custo- diam præstare dicitur. Quanta vero diligentia in re custodien- da sit adhibenda, ex anterioribus intelligitur.

§. 469.

*Res, quæ usu consumitur, æquipollet rei, quæ usu non con- Quando res, sumitur, si usus saltem consistat in ostentatione. Et enim si re quæ usu con-*

*sumitur, a-* non aliter utaris, nisi ut eandem ostentes; ea hoc usu non  
*quipolleet* consumitur, etsi alias usu, quem habet, consumatur. Quam-  
*rei, qua eo-* obrem si usus saltem consistat in ostentatione, res, quæ usu  
*dem non* consumitur, æquipollet rei, quæ usu non consumitur.  
*consumitur.*

E. gr. Bellaria usu consumuntur: quodsi vero ad pompam  
 & ostentationem tantummodo apponantur, ut nemo iis-  
 dem fruatur, finito convivio adhuc supersunt. Quoad eum  
 igitur, quem in convivio habuerunt, usum æquipollent rebus,  
 quæ usu non consumuntur, veluti vasis argenteis aut poculis  
 vitreis.

§. 470.

*Quomodo* Quoniam res, quæ usu consumuntur, æquipollent  
*res, qua usu* rebus, quæ vii non consumuntur, si usus saltem consistat in  
*consumun-* ostentatione (§. 469.), res autem, quæ usu non consumun-  
*tur, commo-* tur, commodari possunt (§. 418.); *res, qua usu consumuntur,*  
*dari possint. ad pompam & ostentationem commodari possunt.*

Monuit hoc *Ulpianus* l. 3. ff. Commod. l. contra. §. 6. Ne  
 tamen contractum hunc cum alio confundas, probe tenendum  
 est, te rem, quæ usu non consumitur, ad pompam & ostentationem  
 gratis accipere debere, ut sit commodatum (§. 418.).

§. 471.

*Pecunia* *Pecunia refertur ad res, qua usu consumuntur.* Usus e-  
*num ad res,* nim pecuniæ in eo consistit, ut pro ea res & operæ ab aliis  
*qua usu con-* comparentur (§. 293.), consequenter eadem si uti velis, ea  
*sumuntur,* eroganda est, dominio ejus in alium translato. Cum igitur  
*referenda.* finito hoc usu quoad te perinde sit, ac si ea non amplius  
 extaret, usu eam consumsisse videris. Pecunia igitur refer-  
 tur ad res, quæ usu consumuntur.

Loquimur hic de usu primario, quem pecunia in se habet,  
 non de secundo, qui ex accidente superaccedit, veluti si a-  
 varus pecuniam corradit & in cista condit, ut ex pecunia nu-  
 merata, quæ divitem probant (§. 344. 352.), voluptatem per-  
 cipiat.

cipiat. Quando enim pecunia utitur ad animum voluptate perfundendum, usus secundarius est, cum non eo fine inventa sit pecunia, sed ad definiendum rectius rerum ac operarum pretia (§. 290.) & eas ab aliis facilius sibi comparandum (§. 293.). Ex accidente igitur est, quod avarus alium faciat pecuniæ usum, quam quem per se habet.

§. 472.

Quoniam pecunia refertur ad res, quæ usu consumuntur (§. 470.), res vero, quæ usu consumuntur, ad pompam vel ostentationem commodari possunt (§. 470.); *pe-* *Quomodo commodari possunt.*  
*cunia etiam ad pompam & ostentationem commodari potest.*

E. gr. Si a me accipis centum aureos per breve tempus ad ostentationem, mihi in specie reddendos, tibi commodati sunt.

§. 473.

*Si rerum, quæ usu consumuntur, alius adhuc excogitari possit usus, quo non consumuntur; quoad hunc commodari possunt.* *Principium generale commodandi res, quæ usu non consumuntur.*  
Quodsi enim aliquis rerum, quæ usu consumuntur, excogitari possit usus, quo non consumuntur, quoad hunc usum æquiparantur rebus, quæ usu non consumuntur, quod per se patet. Quamobrem cum res, quæ usu non consumuntur, commodari possint (§. 418.); si rerum, quæ usu consumuntur, alius adhuc excogitari possit usus, quo non consumuntur, quoad hunc commodari possunt.

E. gr. Ponamus te habere uvam insolitæ magnitudinis, & me eandem a te accipere, ut eam Titio ostendere valeam: Uvam mihi commodas. Etenim in me transfers jus ad actum quendam vi dominii tibi soli licitum (§. 135. 136. part. 2. Jur. nat.); quo re tua utor salva substantia ejus, ut finito usu eandem tibi restituere possim: id quod commodantis est (§. 439. 445.). Similiter commodatur moneta nova sive aurea, sive argentea, ut eam ostendere possis aliis.



## §. 474.

*Quando res, que usu consumuntur, commodantur ad usum quen-*  
*qua usu con-* *Si res, que usu consumuntur, commodantur ad usum quen-*  
*dam, quo non consumuntur, & vel tota, vel pars quadam usu con-*  
*sumitur, infumantur; in casu priori perinde est, ac si res, que usu non con-*  
*commodato sumitur, dolo vel culpa commodantis periisset, in posteriori autem*  
*perire vel deteriorata fuisset. In casu enim priori non amplius extat, ut*  
*deteriorari finito usu, qui concessus fuerat, restitui posset (§. 445.),*  
*intelligatur. adeoque perinde est ac si res, qua usu non consumitur, peri-*  
*isset. Quoniam vero re aliter uti non debebas, quam com-*  
*modatum erat (§. 427.), nec tibi eam consumere, nec ut ab*  
*aliis consumeretur permittendum tibi erat. Quamobrem*  
*cum in casu priori sciens ac volens hoc feceris, dolo res*  
*periisse censetur (§. 705. part. 1. phil. Pract. univ.); in poste-*  
*riori autem cum aliis interdicare eo usu commode non pos-*  
*ses, res culpa tua periisse intelligitur (§. 732. part. 1. Phil.*  
*pract. univ.). Quod eras unum.*

Quodsi vero saltem pars quadam rerum, ad alium u-  
 sum, quam quo consumuntur, commodatarum usu consu-  
 muntur; cum finito usu rem talem restituere non possis, qua-  
 lem accepisti, quemadmodum fieri debebat (§. 445.); per-  
 inde omnino est, ac si res, quæ usu non consumitur, dete-  
 riorata fuisset, ut minoris jam sit, quam fuerat antea, pretii.  
 Pater vero ut ante, quod vel dolo, vel culpa tua deteriora-  
 tio facta videatur. *Quod eras secundum.*

Nimirum quando res, quæ usu consumitur, ad alium usum  
 conceditur, quo non consumitur, usus, quo consumitur, in  
 commodato non habetur pro usu, sed pro actione agentis, qua  
 vel destruitur, vel deterioratur, prouti vel tota, vel ex parte  
 consumitur.

## §. 475.

*Ad quid te-* *Si ulterò ad commodandum te obtuleris, ad culpam & casum,*  
*neatur com-* *quo res apud commodantem non peritura vel deteriorata fuisset pra-*  
*standum*

*standum non tenetur commodatarius, sed dolum saltem præstat. modatarius.*  
Etenim si ultro ad commodandum te offers, aut alter usum *si commo-*  
rei, quem ipsi concedis, parum curat, aut sibi metuit a *dans ultro*  
damno, quod culpa sua facile dari posset. In casu priori *ad commo-*  
ex parte tua aliqua esse debet ratio, quæ te ad commodan- *dandum se*  
dum movet (§. 889. *Psych. empir.*), adeoque tua causa vide- *offerat.*  
ris commodasse. Quamobrem cum commodatarius ad so-

lum dolum præstandum teneatur, non vero ad culpam, vel  
casum, quando commodans sua duntaxat causa commodat  
(§. 461.); ad illum quoque solum, non vero ad culpam vel  
casum præstandum tenetur, quando ultro ad commodan-  
dum te obtuleris, usum rei, quem concedis, parum curan-  
ti. *Quod erat unum.*

In casu posteriori cum commodans sibi commodari no-  
lit, quia sibi metuit a damno, quod forsan culpa sua dari  
posset, & tu ultro te offeras ad commodandum, reparatio-  
nem damni, si quod detur, remittere videris (§. 95. *part. 3.*  
*Jur. nat.*). Quamobrem cum commodans reparationem da-  
mni dati remittere possit (§. 458.); nec de damno culpa  
dato in hoc casu tenebitur commodatarius, adeoque mul-  
to minus casum præstabit, quo eodem res commodata non  
peritura, aut deteriora fuisset apud commodantem. *Quod*  
*erat alterum.*

Ostenditur etiam hoc modo. Si ultro ad commodan-  
dum te offers, ultro rem exponis periculo, quod a culpa a-  
liena vel casu apud commodatarium imminere poterat, cum  
id evitare potuisses, si voluisses. Quamobrem aut in peri-  
culum consentis, consequenter damni reparationem tacite  
remittis, quemadmodum tibi facere integrum est (§. 458.),  
aut culpa tua accidit, si res culpa commodatarii pereat, vel  
deterioretur, cum id evitare potuisses, consequenter com-  
modatarius ad nihil tibi tenetur (§. 452.). Patet itaque,

ad



ad præstandum culpam non teneri commodatarium, nec ad casum, quo res apud te non peritura, nec deteriorata fuisset, quando ultro ad commodandum te offers.

Ex circumstantiis casuum particularium facile perspicitur, num commodatarius nolit subire periculum rei commodatæ, & num tua interfit, ut commodare ultro velis. Tua culpa unice est, si ultro commodes homini negligenti, aut non perpendas periculum, quod a culpa aliena facile imminere poterat, siquidem commodes. Immo cum is, qui non rogat, ut sibi commodetur, aut usu rei alienæ facile carere possit, aut periculum ejus subire nolit; malle sibi potius non commodari præsumitur, quam consentire in reparationem damni culpa sua forsan dandi. Quoniam hic non agitur de jure interno, quo quilibet obligatur ad damnum culpa datum resarciendum (§. 580. part. 2. Jur. nat.), sed de externo, quo quis se alteri ad culpam præstandam obligavit vi contractus; ad consensum præsumtum omnis casus præsentis definitio redit, scilicet ad quid sese obligare voluisse præsumatur commodatarius, nisi ex circumstantiis particularibus colligatur, commodantem noluisse ad præstandum culpam obligare commodatarium, sed periculum omne in se recepisse, aut commodatarium noluisse in se recipere periculum, consequenter eo usu rei alienæ abstinere, quam idem subire malle. Particulares circumstantiæ præsumtionem quoque faciunt fortiolem, veluti si commodes homini, qui damnum culpa datum reparare nequit, aut difficulter potest.

§. 476.

*Quando naturaliter addum, quando ipsemet eodem indiget; aut rei familiaris ratio in commodandum non obligemur.*

*Naturaliter nemo obligatur ad usum rei suæ alteri concedendam, conservanda re summam diligentiam exigit. Etenim si alteri concedis usum rei tuæ, in eum transfers jus ad certum vel certos actus vi dominii tibi licitos (§. 439.), consequenter das alteri rem incorporalem (§. 497. part. i. Jur. nat.). Enimvero nemo tenetur dare alteri, quo ipse opus habet (§. 127. part. 3. Jur.*

*Jur.*

*Jur. nat.*). Ergo etiam nemo naturaliter obligatur ad usum rei suæ alteri concedendum, quando ipsemet eodem indiget. *Quod erat unum.*

Quod si rei familiaris ratio in re conservanda, summam diligentiam exigit, nemo non intelligit, aut tenue tibi esse patrimonium, ut non facile tibi rem novam comparare possis aut rem rariorem esse vel singularis pretii, ut, si pereat, vel deterioretur, alia vix aut prorsus non comparari queat. In priori itaque casu perinde est ac si usu rei ipsemet indigeres, adeoque naturaliter ad eum aliis concedendum non teneris *per demonstrata*; in posteriori damnum, quod dari poterat, irreparabile censetur. Quamobrem cum quilibet operam dare debeat, ut damnum quodvis, quantum in se est, avertat (§. 493. *part. 2. Jur. nat.*), adeoque multo minus periculo damni irreparabilis sese in gratiam alterius exponere teneatur (§. 609. 610. *part. 1. Jur. nat.*); usum rei suæ alteri concedere naturaliter non obligatur. *Quod erat alterum.*

Prudentia est, rem, quam summa diligentia conservare debes, non exponere periculo, quod evitari potest (§. 256. *part. 1. Jur. nat.*): id quod nemo non ultro largitur. Quamobrem cum prudentes esse debeamus (§. 258. *part. 1. Jur. nat.*); vel hinc etiam patet, quando rei familiaris ratio exigit summam in re conservanda diligentiam, nos non obligari naturaliter ad rem alteri commodandam.

§. 477.

Quoniam naturaliter nemo obligatur ad usum rei suæ alteri concedendum, quando ipsemet eodem indiget, aut rei familiaris ratio in re conservanda summam diligentiam exigit (§. 476.); roganti eum denegare naturaliter licet. *rei denegare*

Ponamus hoc jus tibi non competere: eris ergo obligatus ad usum rei alteri concedendum, contra ea, quæ modo demonstravimus (§. 476.).

(*Wolfii Jur. Nat. Pars IV.*)

Qq

§. 478.

## §. 478.

*An rem alteri commoda-  
re tenemur, dat, ejus usum gratis ipsi concedit (§. 418.). Quod si ergo quam ipse sibi comparare possit rem, qua sæpius indiget; is bi comparare valet.*

*Nemo tenetur alteri commodare rem, quam sibi ipse comparare potest & qua sæpius indiget.* Qui enim alteri rem commodare tenetur, dat, ejus usum gratis ipsi concedit (§. 418.). Quod si ergo quam ipse sibi comparare possit rem, qua sæpius indiget; is non opus habet, ut alter usum rei suæ eidem gratis concedat, consequenter non censetur indigere re alterius. Quamobrem cum ad dandum, consequenter etiam ad usum rei suæ alteri gratis concedendum, nemo alteri teneatur, qui eadem non indiget (§. 124. part. 3. Jur. nat.); nemo etiam tenetur alteri commodare rem, quam ipse sibi comparare potest & qua sæpius indiget.

Perinde omnino est, ac si quis gratis sibi dare veller, cum vicissim dare possit. Sed nemo in hoc casu alteri gratis dare tenetur (§. 268.). Quamobrem nec rei usum gratis dare, adeoque commodare tenetur (§. 418.), quando alter rem, qua non semel indiget, aut rarius, sibi metipse comparare valet.

## §. 479.

*An si usum rei ab alio pro certa mercede accipere possis.*

*Si quis usum rei pro certa mercede accipere potest ab alio, naturaliter ei commodare non tenemur.* Etenim si adsit alius, qui usum rei pro certa mercede concedit, & tu eandem solvere possis, cum ego naturaliter dare gratis non tenear, si vicissim dare possis (§. 268.), nec ego usum rei meæ gratis tibi concedere naturaliter obligatus sum. Quamobrem cum usus rei gratis concedatur alteri, si commodetur (§. 418.); naturaliter quoque commodare non tenemur, si quis usum rei pro certa mercede ab alio accipere potest.

## §. 480.

*Quando naturaliter ro-*

*tenemur, si quis usum rei pro certa mercede ab alio accipere (§. 479.), vel rem, qua sæpe indiget, sibi metipse comparare valet (§. 478.).*

(§. 478.); in utroque etiam casu roganti, ne commodetur, de-garē liceat  
negare hoc licet. commoda-  
sum.

Loquimur hic de obligatione interna: quoad externam e-  
nim obligationem denegare licet, quodcumque visum fuerit  
(§. 425.). In Jure enim naturæ non minus demonstranda sunt  
ea, quæ sunt juris interni, quam externi sunt.

§. 481.

*Nemo tenetur alteri rationem reddere, cur commodare nolit. An rationem.*  
In domini voluntate unice positum est, num rem suam alte-  
ri commodare velit (§. 425.), nec cogi quisquam potest, ut *neamur, cur*  
commodet (§. 426.). Quoniam itaque in ejus voluntate *commodare*  
simpliciter acquiescendum, nemo etiam alteri rationem red-  
dere tenetur, *cur commodare nolit.*

Eti enim jure interno nemo denegare debeat rem utendam  
absque ratione sufficiente (§. 477. 480.); jure tamen externo  
nemo a domino exigere potest rationem, cur ita potius, quam  
aliter de re sua disponat (§. 169. part. 2. Jur. nat.). Stat igitur  
hic pro ratione domini voluntas.

§. 482.

*In commodato pactio hac, ne dolus praestetur, valida non est. An pacisci*  
Etenim dominus rem suam nulla urgente naturali obligatio-  
ne destruere, corrumpere vel deteriolem reddere (§. 648. part. 2. *lus prae-*  
*Jur. nat.*), consequenter nec consentire debet, ut hoc faciat alius, *tur.*  
qui ne hoc faciat, ipse naturaliter jam obligatus est (§. 647. *part.*  
*Jur. nat.*), adeoque ut sibi hoc facere permittatur rogare nequit.  
Quoniam itaque legi naturali ab utraque contrahentium  
parte repugnat, ita conveniri, ut commodatario liceat sci-  
enti ac volenti rem destruere, vel deteriolem reddere, nec  
se refarciendo damno teneatur, consequenter ne dolus prae-  
stetur (§. 705. part. 1. *Phil. pract. univ. & §. 446. h.*); pactio  
legi naturali repugnat. Quamobrem cum pactum, quod  
legi

legi naturali repugnat, validum non fit (§. 483.); in commodato pactio hæc, ne dolus præstetur, valida non est.

Agnovit hoc *Paulus* l. 15. ff. Commod. l. contra. Aliud nimirum est remittere reparationem damni etiam dolo dati; aliud consentire in damnum dolo dandum. In illo nihil fit, quod obligationi internæ repugnet, siue tuæ, siue alterius; at in hoc concurris ad factum alienum illicitum: id quod nullo modo fieri debet (§. 720. part. 1. *Fur. nat.*). Quodsi dicas, eandem rationem adhuc subsistere, si pactio hæc fiat, ne culpa præstetur, cum etiam ad culpam evitandam firmus obligati (§. 299. part. 1. *Fur. nat.*), consequenter nec hoc pactum commodato adjici posse; probe tenendum est, actionem culpam fieri nec a sciente, nec a volente (§. 732. part. 1. *Phil. præct. univ.*), adeoque non in hoc consentis, ut quicumque faciat, quod obligationi seu legi naturali repugnat, sed infirmitatis humanæ tibi conscius in imputando facto summum rigorem observare non vis, immo nec in ipsum confers jus culpa damnum dandi, sed potius vis, ut ab eo sibi caveat commodatarius, jus tamen urgendi reparationem damni te remissurum promittis, si forsan tale quid dari contingat.

§. 483.

*Pactum legi naturæ contrarium, num sit validum.* Nulla pactio valet, quæ legi naturæ contraria. Etenim si pactio legi naturæ contraria, ad id faciendum te obligas, quod lege naturali prohibetur, vel non faciendum, quod præcipitur, consequenter quod obligationi naturali repugnat. Enimvero obligatio naturalis necessaria & immutabilis est (§. 142. part. 1. *Phil. præct. univ.*), adeoque te ad hoc obligare nequis, quod eidem repugnat, nec obligare tibi ad idem potes alterum. Pactio igitur in genere nulla valet, quæ naturæ contraria.

Principium hoc generale hic demonstrare libuit, cum eodem in demonstrandis aliis sumus usuri, & utamur in propositione sequente.

## §. 484.

*Si rem commodatam perdidisti & pro ea pretium mihi dedisti, & postea res in potestatem meam venit; ego aut rem tibi præstare, aut, quod a te accepi reddere debeo.* Etenim rem commodatam finito usu mihi restituere teneris (§. 445.). Sed quoniam eam perdidisti *per hyp.* hoc fieri nequit. Quamobrem cum damnum datum sit refarciendum (§. 446.), pretium ejus dare debes (§. 572. *part. 2. Jur. nat.*). Quod si vero post ea res venit in potestatem meam, cum nemo locupletior fieri debeat cum damno alterius (§. 585. *part. 2. Jur. nat.*), rem & pretium simul retinere nequeo. Quia igitur mihi rem in specie restituere debebas (§. 445.), adeoque eandem numero, quam acceperas (§. 444.); optio omnino mihi danda, utrum rem retinere & pretium tibi reddere, an vero pretium retinere & rem tibi præstare velim. Quare si rem commodatam perdidisti & pro ea pretium mihi dedisti, ac postea res in potestatem meam venit; ego aut rem tibi præstare, aut, quod a te accepi, reddere debeo.

Naturalem æquitatem sequitur *Paulus* l. 17. §. 5. ff. *Commod. l. contra.*

## §. 485.

Quoniam si rem commodatam accepisti & pro ea pretium mihi dedisti, ac postea res in potestatem meam venit, ego aut rem tibi præstare, aut, quod a te accepi, reddere debeo (§. 484.); si pretio soluto innotuerit, penes quem res commodata sit, & ego pretium restituere nolim, ipso jure res jam fit tua, adeoque tibi tanquam domino competit jus eam vindicandi (§. 544. *part. 2. Jur. nat.*).

Non est quod excipias, sumtus in rei vindicationem forsitan esse faciendos: cum enim culpa tua res commodata fuerit amissa, si ad eam recuperandam fieri debeant sumtus, iidem omni-

no pertinent ad damnum, quod tibi, non mihi ferendum (§. 446.). In statu naturali, in quo viget jus naturæ, non demum opus est, ut dominium, vel jus vindicandi cedatur, nisi quatenus cessione opus habes ad probandum dominium (§. 545. part. 2. Jur. nat.).

*Res in genere quando restituatur.*

§. 486.

*Res in genere restitui dicitur, si non eadem numero, sed alia ejusdem speciei restituatur.*

E. gr. Commodo tibi hunc librum in individuo: quodsi mihi restituis aliud ejusdem libri exemplar, rem in genere restituis. Similiter do tibi decem aureos: quodsi mihi non restituis eosdem decem aureos, sed alios decem, eos in genere restituis.

§. 487.

*An restitutio rei amissa in genere accipere non tenetur.*

*Si res commodata perierit, aut amissa, vel admodum deteriorata fuerit, & tu eam in genere restituere velis; commodans eam sa in genere accipere non tenetur.* Et enim tu rem commodatam in specie locum habere restituere debes (§. 445.), adeoque numero eandem, quam accepisti (§. 444.). Quodsi hoc facere non possis, quia res commodata perit, aut amissa, vel valde deteriorata fuit; ad damnum resarciendum (§. 446.), adeoque rei pretium dandum teneris (§. 572. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem si res commodata perierit, aut amissa vel admodum deteriorata fuerit, & tu eam in genere restituere velis, adeoque non eandem numero, sed aliam ejusdem speciei (§. 486.), eam accipere commodans non tenetur.

Varie commodanti possunt esse rationes, cur malit pretium rei accipere, quam rem aliam ejusdem speciei, seu similem, quemadmodum vulgo dicitur, ubi numero eandem, quam utendam dedit, recipere nequit. Quamobrem ea invito obtrudi nequit. Satisfacere tenetur commodatarius obligationi, quam contraxit.

§. 488.

*Cujusnam*

*Si res refertur per eum, per quem ut remitteretur a commodatario*



datario voluisti, & dum refertur, perit vel deterioratur, periculum sit periculum est, non commodatarii. Quod si enim velis per hunc tibi rem, si res rem commodatam remitti; ejus in ea referenda ministerio remittatur uteris (§. 721. part. 3. Jur. nat.). Quoniam itaque qui per per eum, ministrum cum alio agit, vel expresse eidem sese obligat, vel quem voluit tacite obligatur, quod a se actum habere velit, quicquid is commodans, voluntati suæ indicatæ convenienter acturus est (§. 728. part. ut remitte- 3. Jur. nat.); si eidem res commodata restituitur, perinde retur, est ac si tibi restituta fuisset & tu eandem recepisses. Quamobrem cum commodatarius satisfecerit obligationi suæ rem restituendi (§. 445.); si res, dum refertur, perit aut deterioratur, cum hoc culpa ejus non accidat (§. 717. part. 1. Phil. pract. univ.), nulla quoque amplius ratio est, cur is damnum datum refarcire teneatur (§. 580. part. 2. Jur. nat.). Periculum igitur tuum est, non commodatarii.

Quod si dolo vel culpa ejus, per quem res remittitur, perit vel deterioratur, accidit hoc imprudentia commodantis, qui eum elegit, de cujus fide aut diligentia non magis erat certus (§. 776. part. 1. Phil. pract. univ.), consequenter ipsius culpa res perit, vel deterioratur (§. 777. part. 1. Phil. pract. univ.). Eidem adeo ad nihil tenetur commodatarius (§. 452.).

§. 489.

*Si tu rem tibi commodatam remittis per eum, quem volue- Cujusnam ris, & dum ea refertur, perit, vel deterioratur, periculum tuum est, sit, si com- non commodantis.* Quoniam enim per hunc rem commoda- modatarius tam remittis, tu ejus in ea referenda ministerio uteris (§. 721. eligat mini- part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum is, qui per ministrum strum, per cum alio agit, vel expresse, vel tacite se eidem obliget, quod quem rem a se actum haberi velit, quicquid is voluntati suæ conveni- remittit. enter acturus est (§. 728. part. 3. Jur. nat.); perinde omnino est ac si ipse eam referres. Quoniam itaque non ante ab ob- ligatione tua, quam contraxisti, liberaris, quam rem restituere- ris

ris (§. 445.); si res, dum eam referres, periret, vel deterioraretur, tuum foret periculum (§. 446.). Erit igitur adhuc tuum, si eandem per alium, quem volueris, remittis, & dum refertur, ea perit, vel deterioratur.

Patet nimirum ut ante (*not* §. 488.), imprudentiæ tuæ esse tribuendum, quod in eligendo ministro non fueris circumspetior, consequenter damnum hujus dolo vel culpa datum tua culpa datum censei. Res periculo tuo tamdiu est penes te, donec restituta fuerit: ante autem restituta non est, nisi commodans vel ipse, vel ejus jussu alius acceperit.

## §. 490.

*Cujusnam*

*fit periculum, si res rioratur, periculum tuum est. remittatur per eum, qui ut remitte- retur mone- re debebat commodatarium.*

*Si tu per eum rem commodatam remittis, quem misi, ut te mone- re deberet de ea restituenda, & dum refertur, ea perit vel deterioratur, periculum tuum est.* Etenim si tu hunc tantummodo elegisti, ut me mone- ret, ad aliud quoque te non obligasti, nisi quod a me ad remittendum monitus censearis (§. 728. *part. 3. Jur. nat.*). Quodsi ergo tu per eum rem remittis, tu quoque eidem committis, ut eandem ad me referat. Quamobrem cum periculum tuum sit, si tu rem commodatam remittis, per quem volueris (§. 489.); tuum etiam erit periculum, si tu per eum rem commodatam remittis, quem misi te moniturum, ut restitueres, & dum refertur, ea perit, vel deterioratur.

Ex eo nimirum, quod commodans hunc hominem idoneum judicavit, qui te mone- ret, ut rem commodatam ipsi restitueres, colligi nequit, quod etiam idoneus sit, ut ea recte referatur. Imprudentiæ adeo tuæ tribuendum, si minus idoneum elegeris (§. 776. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

## §. 491.

*Cujusnam*

*fit, si per famulum meum, sed sine jussu meo, rem commodatam mihi remittis, tuum est periculum.* Etenim si sine jussu meo per famulum meum rem commodatam mihi remittis; cum ignores,

ignores, utrum eum idoneum judicem, ut recte perferatur, *modantis* nec ne, adeoque velim, ut per eum remittatur, tu eum *remittatur*. ligis, cujus ministerio utaris, consequenter per eum remittis rem, per quem voluisti. Enimvero si rem tibi commodatam remittis per eum, quem volueris, periculum tuum est (§. 489.). Tuum igitur etiam erit periculum, si per famulum meum, sed sine jussu meo, rem commodatam mihi remittis.

§. 492.

*Si quis rem alienam tibi utendam dat & tu nosti, quinam sit Quid de dominus; eam domino restituere naturaliter teneris: in casu tamen commodata dubio & quando non nosti, quinam sit dominus, restituenda est re aliena et commodanti.* Etenim si quis tibi rem alienam utendam dat, *pendum*. ea in potestatem tuam venit (§. 432.). Enimvero qui rem alienam in potestate sua habet & novit, cujusnam ea sit, eam domino restituere debet, sive hic norit, quod in ipsius potestate sit & eandem poscat, sive ignoret (§. 467. *part. 2. Jur. nat.*). Ergo si quis rem alienam tibi utendam dat & tu nosti, quinam sit dominus; eam domino restituere naturaliter teneris. *Quod erat unum.*

Et si vero noris rem tibi commodatam esse alienam, ignores vero, quinam sit dominus, aut dubium sit, num qui dominus perhibetur revera sit, circumspectus tamen esse debes, ne res, quam domino restituere intendis, veniat in potestatem non domini (§. 470. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem cum ei, qui tibi rem commodavit, te obligaveris ad eam restituendam (§. 445.), & ubi eam possidet, tibi nullum competit jus eum de possessione sua dejiciendi, etiamsi fur vel prædo fuerit (§. 720. *part. 2. Jur. nat.*); si quis rem alienam tibi commodavit, quando non nosti, quinam sit dominus, & in casu dubio ea restituenda commodanti.

*Quod erat alterum.*

(*Wolffii Jur. Nat. Pars IV.*)

R r

Recte

Recte igitur in Jure Romano l. 15. 16. ff. Commod. l. contra contractus validus pronunciatur, ita ut ex eo, si fur vel prædo commodaverit, habeat commodati actionem. Nimirum contractus subsistit quoad commodantem, non vero quoad dominum rem suam vindicantem (§. 424.); ut maneat obligatus commodanti tamdiu, donec dominus rem suam vindicet, aut repetat.

§. 493.

*De re una pluribus commodata.* Si duobus vel pluribus eadem res commodatur, unusquisque obligatus ad eam restituendam, singuli autem culpam præstare tenentur, nisi aliter convenerit, ut scilicet singuli teneantur in solidum. Etenim commodatarius finito usu rem commodatam restituere tenetur (§. 445.), consequenter si duobus eadem res commodetur, vel pluribus, omnes ad eam restituendam obligantur: cum vero nonnisi semel restitui possit, unusquisque obligatur ad eam restituendam. *Quod erat unum.*

Quoniam vero naturaliter damnum refarcire non tenetur, nisi qui dolo vel culpa dedit (§. 580. part. 2. Jur. nat.); singuli quoque naturaliter suam præstare tenentur culpam. *Quod erat secundum.*

Quodsi vero aliter fuerit conventum, nimirum ut singuli teneantur in solidum; unusquisque sese commodanti obligavit, quod solus omnem culpam, sive propriam, sive alienam præstare velit (§. 683. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem ubi ita conventum fuerit, singuli in solidum tenentur, seu unusquisque præstare tenetur etiam culpam alterius, cui una res commodata fuit. *Quod erat tertium.*

E. gr. Commodo tibi ac Titio poculum vitreum ad communem usum. Titii culpa vitrum frangitur; hic igitur ad æstimationem restituendam tenetur solus. Ast ubi finito usu integrum est poculum, uterque vestrum ad idem restituendum æqualiter obligatur & ubi unus hoc fecerit, alterum ab obligatione sua liberat. Similiter commodo tibi ac Titio librum

quen-

quendam, ut eodem utamini, prouti unicuique vestrum commodum visum fuerit. Quodsi a Titio deterioretur damnum datum hic solus resarcire tenetur, etsi uterque vestrum eadem obligatione teneatur, ut elapso tempore, per quod usus concessus fuerat, restituatur. Enimvero si ea lege tibi ac Titio commodavero five poculum, five librum, ut, siue tua, siue Titii culpa, five culpa utriusque damnum detur, uterque vestrum in solidum teneatur; tu etiam culpam Titii præstare teneris, & culpam tuam præstare tenetur Titius, mihi que adeo integrum est damni reparationem exigere ab eo, a quo visum fuerit.

§. 494.

Quoniam si eadem res pluribus una commodetur, u- *De mora, si* nusquisque ad eam restituendam obligatur (§. 493.); *finito res eadem* usu, nemo eorum, quibus ea una commodata, ferre debet, ut alter sit pluribus *in mora, ne restituatur.* consequenter si pariat alterum in *incommode-* ra esse, ne restituatur, ipse in mora erit (§. 638. part. 3. Jur. nat.), tur. adeoque si culpa alterius damnum contingit, ipsius culpa hoc *contigisse* censetur (§. 648. part. 3. Jur. nat.), & culpam alterius præstare tenetur, *etiamsi ita conventum non fuerit.* Et quoniam quilibet suam præstare tenetur culpam, si ea communis fuerit, *pro rata singuli tenentur.*

Videmus adeo, cur distinguenda sit obligatio rei restituendæ ab obligatione damni resarciendi, si eadem res pluribus una commodetur, ita ut illa singulos æqualiter tangat, hæc vero non nisi eum, qui dolo vel culpa sua damnum dat. Quod enim post moram contingit damnum, de eo aliter statuendum, quam quod intra tempus accidit, quo usus concedebatur.

§. 495.

*Si uno actu pluribus eadem res ea lege commodetur, ut finito* Quando usu a primo detur secundo, secundo deinde tertio & ita porro, tot *commoda-* sunt diversi contractus, quot sunt commodatarii, & unusquisque tum unius non tenetur nisi ex contractu suo, qui cum primo statim inicitur, cum rei multipli-



*secundo demum perficitur, quando rem utendam a primo accipit & ita porro.* Quoniam enim tu ipse rem utendam das primo, secundus vero eam demum accipit a primo, finito qui ipsi concedebatur usu, & ita porro *per hypoth.* commodatum autem contractus realis est (§. 438.), adeoque non initur nisi rei traditione (§. 437.); cum primo statim contrahis, cum secundo & ceteris, si qui sunt, contrahere promittis, & contractus demum perficitur, quando a primo traditur res utenda secundo & ita porro. *Quod erat primum.*

Quoniam itaque contractus cum primo statim incipit, quando rem utendam das, cum secundo autem finito demum usu, qui eidem fuerat concessus, consequenter ipso contractu (§. 418.), *per demonstrata*, quin tot diversi sint contractus, quot commodatarii, patet. *Quod erat secundum.*

Et quia obligatio in commodato re contrahitur (§. 438.), adeoque non incipit nisi re tradita (§. 437.); primus statim contrahit obligationem, dum res utenda datur, secundus demum, quando eam a primo accipit & ita porro. Unusquisque adeo non tenetur nisi ex contractu suo. *Quod erat tertium.*

Nimirum cum primo statim contrahis, cum ceteris suo ordine contrahere promittis & primo mandas, ut, finito usu, rem tibi restituendam det secundo ac ita porro, adeoque in contrahendo cum secundo uteris ministerio primi, in contrahendo cum tertio ministerio secundi & ita porro.

## §. 496.

*Quando res restituenda, ta restituenda, etiamsi ea uti casu quodam impeditus fueris. Etenim si commodetur ad certum tempus, commodans usu rei suæ diutius carere non vult, & tu te obligas ad eam finito tempore restituendum. Quamobrem cum re commodata diutius*

diutius uti non possis, quam a commodante concessum, nec diutius jus quoddam in rem commodatam habes, quam tibi concessit commodans (§. 427.); finito tempore res commodata omnino restituenda, etiamsi ea nondum usus fueris casu quocunque impeditus.

Nimirum commodantem tibi obligare nequis ultra voluntatem suam (§. 426.). Quodsi ergo commodans expresse definit tempus, per quod tibi usum concedere voluit, ultra hoc tempus tibi obligatus esse noluit ad usum rei suæ tibi concedendum. Jus adeo tuum cum metiendum sit ex voluntate commodantis (§. 425.); tempore definito elapso jus tuum expirat & contractus finitur, consequenter tibi satisfaciendum obligationi rei restituendæ. Quando usus tempore circumscribitur, finito tempore ipse etiam finitus censetur, sive re usus fueris, sive minus.

§. 497.

*Commodatum tacitam hanc habet conditionem, nisi interea Comditio ta- propriis usibus res fuerit necessaria.* Quoniam commodans rei *cita inexisten-* tiam usum gratis concedit (§. 421.), adeoque nihil vicissim *stans com-* pro eo accipit a commodatario (§. 18.); non præsumitur re *modato.* sua carere velle, qua ipse opus habet, in gratiam alterius, præsertim cum ad hoc faciendum naturaliter non obligetur (§. 127. part. 3. *Jur. nat. & §. 439. h.*). Quodsi ergo commodatarius ex te quæreret, num etiam usum rei ipsi concedere voluerit, etiamsi casu quodam emergente ipsemet eodem haberet opus; dubium non videtur, quod responsurus sit, te hoc petere non posse. Quamobrem patet commodatum tacitam hanc habere conditionem, nisi interea propriis usibus res fuerit necessaria.

§. 498.

Quoniam commodatum tacitam hanc habet conditio- *Quando res* nem, nisi interea propriis usibus res fuerit necessaria (§. 497.); *commodata*



*restituenda, si casus quidam emergit, quo res propriis usibus necessaria, antequam si- quam usus commodatario concessus finitus, aut tempus definitum enito, vel in- lapsum, res commodata nondum finito usu vel tempore restituenda, choato usu. immo antequam ea usus fuerit commodatarius.*

Nimirum si casus hic emerisset, cum alter peteret, ut rem utendam dares, ipsi statim respondisses, te hoc facere non posse, propterea quod re ipsemet habeas opus. Et si tempus certo dierum vel horarum numero non circumscribitur, dicere solemus, quod alter re tamdiu uti possit, donec ipsi eadem habuerimus opus. Unde facile colligitur, nemini esse animum alteri rem commodandi, quando ipsemet eadem indiget, nisi singularis quædam ratio suadeat, ut usu rei ipsemet carere malit, quam alteri eum non concedere. Præsumitur autem in dubio, quod ordinarium est (§. 248. part. 2. Jur. nat.).

§. 499.

*obligatio Commodans rem commodatam intempes- tive, hoc est, nondum commodan- finito usu, propter quem fuerat commodatum, vel tempore nondum tus quoadre- elapso, quod expresse fuerat definitum, repetere nequit, nisi propriis petitionem usibus eam necessariam probauerit. Etenim cum commodatum rei commo- contractus sit, quo certus rei usus alteri conceditur (§. 418.); data. commodans se obligat ad hunc usum ipsi concedendum & ubi tempus expresse definitur, quod tamdiu rem penes se habere debeat, donec id fuerit præterlapsum (§. 193. part. 3. Jur. nat.), consequenter se obligat ad rem non ante repetendum, quam usus fuerit finitus, vel tempus, quod expresse finitum, præterlapsum. Quamobrem eam repetere nequit, antequam usus, propter quem commodatum, fuerit finitus, vel tempus, quod expresse fuerat definitum, præterlapsum. Quod erat primum.*

Enimvero si casus quidam emergit, quo res propriis usibus necessaria, antequam usus commodatario concessus finitus, aut tempus definitum elapsum, res commodata non- dum

dum finito usu vel tempore restituenda, immo antequam ea usus fuerit commodatarius (§. 498.), commodans tamen ad eam restituendam non obligatur, nisi certum fuerit hunc casum existere *per demonstrata*; ideo ad rem intempestive repetenti restituendam non obligatur, nisi eam propriis usibus necessariam probaverit. *Quod erat secundum.*

Commodans in commodatarium transfert jus ad certum, vel certos actus vi domini sibi licitos (§. 439.), quod ubi re tradita acquisivit (§. 435.), invito auferri nequit (§. 336. *part. 2. Fur. nat.*). Quamvis adeo propria necessitas exceptionem patriat (§. 498.); necesse tamen est eandem probari, nisi licere debeat commodanti rem repetere, adeoque jus acquisitum commodatario auferre, quodcumque visum fuerit, ita ut usus rei eidem concedendus etiam post contractum unice perdat a voluntate commodantis, quemadmodum ante eundem (§. 425.); id quod repugnat *per demonstrata*. Quod ante contractum erat voluntatis, post contractum fit necessitatis.

§. 500.

*Si commodatur ea lege, ut res commodata restituatur, quando- Quando-  
cumque visum fuerit commodanti; nuda repetenti statim restituenda nulla proban-  
da.* Quoniam enim in voluntate domini unice positum est, *siane cons.*  
quomodo rem suam alteri commodare velit, seu quam legem præscribere velit (§. 425.); ideo etiam commodare potest sub hac lege, ut res restituatur, quodcumque sibi visum fuerit. Quamobrem cum commodatario non plus juris competat in rem commodatam, quam in eam conferre voluit commodans, nec ea diutius usi potest, quam ipsi a comodante concessum (§. 427.); si commodetur ea lege, ut res commodata restituatur, quodcumque visum fuerit commodanti, eam repetenti statim restituere tenetur, nec opus est, ut probetur, eam propriis usibus necessariam esse, consequenter nuda repetenti restituenda.

Non

Non est quod excipias, fieri hoc pacto posse, ut commodarius sentiat aliquod damnum, quod rem restituere teneatur, antequam ea usus fuerit, quemadmodum intenderat. Sibi enim imputare debet, quod non aliter contraxerit, aut, si commodans aliter contrahere noluerit, quod non contraxerit cum alio. Nec est quod dicas, non fuisse alium, cum quo aliter contrahere potueris. Quoniam enim commodantem cogere nequis, ut commodet (§. 426.); ferendum tibi erat, si tecum contrahere noluisset.

## §. 501.

*Ad quid teneatur commodarius, si rem nude repetenti statim restituatur, quando visum fuerit commodanti, si ea lege commodatum fuerit (§. 500.), ubi hoc non facit commodarius, statim in mora est (§. 638. part. 3. Jur. nat.), consequenter cum ad id, quod interest, teneatur, qui in mora est, ubi alter damnum patitur, vel lucrum ejus cessat (§. 655. part. 3. Jur. nat.); si sub ea lege fuerit commodatum, ut res restituatur, quando visum fuerit, nec ea nude repetenti statim restituatur, commodarius tenetur ad id, quod interest, rem statim restitutam non fuisse.*

Videmus adeo, non sine utilitate ita contrahi, ut res commodata nude repetenti restituatur, quando visum fuerit commodanti. Alias enim commodans demum probare debet, rem commodatam propriis usibus necessariam esse (§. 499.), consequenter si damnum quoddam emergat, vel lucrum cesset, quod non statim rem recipere possit commodans, hoc ipsi ferendum est.

## §. 502.

*Res vitiosa, quæ usui inservire nequit, cui inservire debet.*

Utimur termino usu recepto in Jure Romano. Ita enim Gajus l. 18. ff. Commod. l. contra §. 3. vas vitiosum appellat, si ibi infusum vinum, vel oleum corruptum effusumve est.

## §. 502.

## §. 503.

*Si sciens tibi non monito commodavero rem vitiosam, & tu ea De re vitio-  
usurus damnum quoddam patiaris, aut lucrum quoddam tuum cessa-  
set, propterea quod ea uteris; ego tibi teneor ad id, quod interest. data.*

Etenim si sciens tibi non monito commodavero rem vitio-  
sam, & tu ea usurus damnum quoddam patiaris, aut lucrum  
quoddam tuum cesset, propterea quod ea utaris; negligenti-  
æ meæ tribuendum, quod te non monuerim, si damnum  
incurris, vel lucrum quoddam tuum cessat (§. 750. part. 1.  
Phil. pract. univ. & §. 502.), consequenter damnum tibi da-  
tur, vel lucrum tuum cessat culpa mea (§. 758. part. 1. Phil.  
pract. univ.). Enimvero si culpa mea damnum quoddam in-  
currens, aut lucrum quoddam tuum cessat, ad id, quod in-  
terest, tibi teneor (§. 623. part. 3. Jur. nat.). Ergo etiam  
ego tibi teneor ad id, quod interest, si sciens tibi non mo-  
nito commodavero rem vitiosam, & tu ea usurus damnum  
quoddam patiaris, aut lucrum quoddam tuum cesset, pro-  
pterea quod ea utaris.

Ita in exemplo *Gaji* (not. §. 502.) ego tibi præstare debeo  
æstimationem vini vel olei corrupti aut effusi. Similiter si in  
exemplo *Pauli* l. pen. Commod. l. contra fervus, quem tibi  
commodavi, furtum fecerit, ego autem sciens talem esse fer-  
vum ignorantem commodavero; ob furtum a servo commissum  
tibi teneor. Aliud exemplum est, si sciens ignorantem commo-  
davero equum calcitrosus & vel ego, vel alius damnum inde  
accepero.

## §. 504.

*Si rem commodatam intempestive repetis, aut usum revocas, De re in-  
ad id quod interest teneris.* Etenim si rem commodatam in-  
tempes-  
tively repetis, aut usum revocas, & ego damnum quod-  
dam ea de causa incurro, vel lucrum quoddam meum cessat,  
ideo damnum incurro, vel lucrum meum cessat, quod obli-

(Wolffii Jur. Nat. Pars. IV.)

Ss

gatio-

gationi tuæ satisfacere non vis (§. 499.). Enimvero si damnum incurro, vel lucrum meum cessat, propterea quod obligationi tuæ non satisfacisti, ad id quod interest mihi teneris (§. 629. part. 3. Jur. nat.). Teneris igitur etiam mihi ad id, quod interest, si rem commodatam intempestive repetis.

E. gr. Si equum tuum mihi commodes, ut debitorem fugientem persequar, dum vero venio ad te equum conscensurus, tu usum mihi concessum revoces, atque ideo debitor evaserit, antequam equum alium nactus eum persequi potuerim; tu mihi debitum solvere teneris, immo teneris ad reliquum, si quod interest. Nimirum tu in causa es, quod debitor fuga sibi consulere potuerit, consequenter ego debitum ab eo consequi non potuerim. Culpa igitur tua damnum incurro, qui a animo non satis deliberato commodasti, ut commodati te pœnituerit.

## §. 505.

*De re certo loco restituenda.* Si ita commodatum, ut res restituatur certo loco; eo etiam loco restituere eam tenetur commodatarius propriis sumptibus, quod posterius semper facere tenetur, si sine sumtu restitutio fieri nequit.

A commodantis enim voluntate unice pendet, sub qua lege commodare velit (§. 425.). Quamobrem ubi voluerit rem commodatam sibi restitui debere certo loco; hoc etiam facere tenetur commodatarius. *Quod erat unum.*

Quodsi ergo certi requirantur sumptus, ut ea restituatur, cum usum gratis concesserit commodans (§. 418.), sine suo etiam sumtu eandem sibi restitui voluisse præsumitur. Quamobrem si qui faciendi sunt sumptus ut restituatur; propriis sumptibus commodatarius eam restituere tenetur. *Quod erat alterum.*

Satis patet ex parte altera demonstrationis restitutionem propriis commodatarii sumptibus semper fieri debere, si sine sumptibus restitui res commodata nequit, nisi suis sumptibus eam restituendam esse expresse dixerit commodans.



§. 506. *Si usus rei sine certis impensis fieri nequit; eas facere tenetur commodatarius.* Quando enim tibi commodo, in te transfere-<sup>Quinam</sup> ro jus ad certum, vel certos actus vi domini mihi licitos (<sup>prestare de-</sup> §. 439.), consequenter re mea uti debes tanquam tua, ut adeo <sup>beat impen-</sup> quoad usum perinde sit ac si ea tandiu esset tua, quamdiu <sup>fas ad usum</sup> ea uteris. Enimvero si res esset tua, eas impensas facere de- <sup>neccessarias.</sup> beres, sine quibus usus fieri nequit, siquidem eadem uti velles. Ergo etiam easdem impensas facere teneris, sine quibus usus rei fieri nequit, quando tibi eam commodo.

Ostenditur etiam hoc modo. Quando tibi commodo, usum rei meæ concedo gratis (§. 418.). Quamobrem si is sine certis impensis fieri nequit, non præsumor me eas facere velle. Tu igitur si usum habere velis, eas facere teneris.

E, gr. Si tibi commodo equum, sumrus ordinarii in itinere necessarii a te sunt faciendi. Similiter si commodo famulum meum per aliquot dies, cibaria tuo sumtu suppeditanda. Neque enim commodans se obligat nisi ad usum concedendum, non vero ad faciendos sumrus, ut uti possis, nisi expresse hoc dixerit.

§. 507.

*Si extra usum rei faciendæ sunt impensæ necessariae extraordinariae, veluti ad rei conservationem; eas restituere tenetur commodans, præsertim si pretium usus excedunt.* Etenim commodatarius præsertim <sup>ma-</sup> sese non obligat, nisi ad cavendum, ne culpa sua res <sup>com-</sup> commodata reddatur deterior, vel prorsus destruat (<sup>§. 441.),</sup> joribus. nec tenetur nisi de eo casu, quo apud commodantem res deteriorata non fuisset (§. 447.). Quodsi ergo extra usum rei faciendæ sunt impensæ necessariae extraordinariae, cum eas etiam facere debuisset commodans, si res penes ipsum mansisset; ad eas faciendas te non obligasti. Immo si im-  
pensæ necessariae extraordinariae multum superent usum rei,

cum usus gratis concedatur (§. 418.), multo minus ad eas faciendas te obligare potuisti. Quamobrem patet, commodantem restituere debere impensas, præsertim majores, quæ pretium usus excedunt, si extra usum rei faciendæ sunt impensæ necessariae extraordinariæ, veluti ad conservationem rei, præsertim majores, quæ pretium rei superant.

E. gr. Commodo tibi ædes, quas per biennium inhabites. Si tectum reficiendum, ne pluvia damnum det ædificio; impensas restituere tenetur commodans: alias enim culpa tua ædes deteriores factæ fuissent, quod ne fieret curare debebas (§. 441.), & commodans ipse eas impensas facere debuisset, etiam si usum ædium tibi non concessisset. Similiter si equus in itinere ægrotaverit absque culpa tua; impensas, quas fecisti, commodans restituere tenetur.

## §. 508.

*Quomodo* Si usus rei, quæ usu consumitur, alteri concedendus; dominii usus rei, quæ um ejus in eum transferendum, nec res restitui potest in specie, sed usu consu- saltem tantundem ejusdem generis. Quod si enim res usu com- mitur, alteri sumatur, ea uti nequit, nisi qui de ipsa re disponere potest concedi pos- pro suo arbitrio, consequenter dominium in re habet (§. 118. sit. part. 2. Jur. nat.). Quod si ergo alteri concedere velis usum rei tuæ, quæ usu consumitur, necesse est ut dominium ejus in eum transferas. *Quod erat unum.*

Et quoniam res usu consumitur per hypoth. post usum amplius non extat, adeoque impossibile est, ut eadem numero, consequenter in specie restituatur (§. 444.). Quamobrem si usum saltem concedis, re autem carere non vis, consequenter ea tibi restituenda; necesse est ut tantundem ejusdem generis restituatur. *Quod erat alterum.*

E. gr. Concedo tibi usum trium modiorum avenæ pro equis tuis. Cum avenæ nullus fit usus, nisi ab equis consumatur; dominium ejus in te transferre debeo & tu alios tres modios avenæ mihi restituere teneris.



## §. 509.

*Res fungibilis* dicitur, quæ vice fungitur rei alterius ejusdem generis; ita ut æquipolleat eidem speciei, seu, philosophice loquendo, rei numero eidem, seu individuo eidem. *Rem adeo fungibilem unam substituere licet pro altera ejusdem generis.*

*Res fungibilis quenam dicatur.*

E. gr. Ova gallinarum sunt res fungibiles. Etenim quindecim quacunque ova funguntur vice aliorum quindecim quorumcunque, cum idem sit eorum pretium & idem eorundem usus, ut adeo perinde sit, si illa quindecim habeas, si hæc.

## §. 510.

*Res, quæ numero, pondere ac mensura æstimantur, seu quarum pretium numero, pondere ac mensura proportionale est, fungibiles sunt.*

*Quenam sint.*

Etenim si pretium rerum fuerit numero, pondere vel mensuræ proportionale, res ejusdem generis totidem numero, vel ejusdem ponderis aut mensuræ fungi possunt vice rerum aliarum ejusdem generis, ita ut tantundem ejusdem generis substitui possit pro re vel rebus aliis. Enimvero res, quæ fungitur vice rei alterius ejusdem generis, ita ut eidem substitui possit, fungibilis est (§. 509.). Res igitur, quæ numero, pondere ac mensura æstimantur, seu quarum pretium numero, pondere ac mensuræ proportionale est, fungibiles sunt.

Pretium ovorum est numero, argenti pondere, avenæ mensuræ proportionale. Sunt igitur ova, argentum & avenæ res fungibiles. Eodem modo intelligitur, pecuniam, panem, testas, lateres, metalla quævis, sacharum, aromata, vinum, oleum, cerevisiam, frumenta, legumina esse res fungibiles.

## §. 511.

*Rerum fungibilium pretium numero, pondere vel mensuræ proportionale esse debet & res fungibiles ipsæ ejusdem qualitatis sint fungibilis.*

*Requisita rei*

*neceesse est.* Res enim fungibilis vice fungitur rei alterius ejus-

dem generis, ita ut æquipolleat eidem speciei, seu eidem individuo (§. 509.), consequenter rem numero eandem habere videaris, si eam habeas. Necesse igitur est, ut, si numero totidem, aut pondere vel mensura tantundem habeas, eandem numero habere videaris. Pretium adeo rerum fungibilium numero, pondere vel mensuræ proportionale esse debet. *Quod erat unum*

Enimvero cum pretium numero, pondere vel mensuræ proportionale esse nequeat, ita ut earum, quæ sunt numero totidem, vel quæ sunt ejusdem ponderis aut mensuræ, idem sit pretium, nisi eadem etiam sint ejusdem qualitatis; necesse est ut res fungibiles ejusdem etiam sint qualitatis.

*Quod erat secundum.*

Vinum Rhenanum generosum & vilius non sunt ejusdem pretii, etsi quantitas fuerit eadem: etenim amphora vini generosi plus valet, quam amphora vilioris. Quamobrem amphora vini vilioris fungi nequit vice amphoræ generosi, consequenter vinum generosum & vilius ad se invicem relata non sunt res fungibiles, licet absolute loquendo utrumque rebus fungibilibus accenseatur. Quamobrem necesse est, ut res fungibiles non modo numero, pondere ac mensura æstimari possint, verum etiam ut sint ejusdem qualitatis. Atque adeo patet, aliud esse, si rem fungibilem dicas absolute, aliud vero, si dicas respective.

§. 512.

*Idem porro Res adeo inter se fungibiles ejusdem generis, quantitatis & expenditur. qualitatis esse debent (§. 509. 511.).*

Ita duæ amphoræ vini Rhenani generosi & duæ aliæ amphoræ vini Rhenani æque generosi sunt res inter se fungibiles, sunt enim ejusdem generis, cum utrumque vinum sit Rhenanum; sunt quantitate eadem, cum utriusque mensura sint duæ amphoræ; sunt denique qualitate eadem, cum utrumque sit æque generosum. Duæ igitur vini unius amphoræ substitui possunt pro duabus alterius & haberi pro re numero eadem.

§. 513.

## §. 513.

Contractus beneficus, quo rei, quæ usu consumitur, usus *Mutui*, cre- alteri gratis conceditur, *Mutuum* dicitur. Qui mutuo dat, *ditoris* & *de- Creditor*, qui mutuo accipit, *Debitor* appellatur. Ille etiam *bitoris des-* vocatur *Mutuans*; hic vero *Mutuatarius*. Illa nomina gene- *nitio*, ralia sunt (§. 96. part. 3. *Jur. nat.*); hæc contractui huic pro- pria. Vulgo tamen utimur nominibus generalibus; præfer- tim quando de pecunia mutuo data sermo est, ita ut *Creditor* dicatur, cui pecunia debetur, & *Debitor*, qui eam debet.

E. gr. generali significato maritus ex promissione dotis cre- ditoris loco habetur, quia dos promissa ipsi debetur, & qui pro- misit debitor est. Et vicissim uxor dotem repetens in credito- rum numero est, quia ipsi dos restituenda. Nihil vero hic mu- tuo datum & acceptum.

## §. 514.

Quoniam in mutuo rei, quæ usu consumitur, usus al- *In mutuo fit* teri gratis conceditur (§. 513.), si vero usus rei, quæ usu con- *dominii* sumitur, alteri concedendus, dominium ejus in eum trans- *translatio* & ferendum, nec res restitui potest in specie, sed saltem tan- *res mutuata* tundem ejusdem generis (§. 508.); *in mutuo dominium trans-* *restituatur* ferendum in *mutuatarium* & tantundem ejusdem generis restitu- *in genere* *endum*.

E. gr. Si tibi mutuo do tres modios avenæ, avenæ domini- um in te transfero & tu tres modios avenæ, non tamen nume- ro eandem avenam, mihi restituere debes.

## §. 515.

Quoniam res mutuata in genere restituenda (§. 514.); *An tempus* *ideo mutuo datur ad certum tempus, quo præterlapso restitutio fie-* *in mutuo de-* *ri debet, adeoque tempus in mutuo expresse definiendum; nisi ex re finiendum,* *mutuata vel aliis circumstantiis intelligatur.*

E. gr. Mutuo tibi do tres modios avenæ, ut proximo die Sabbathi, vel post messem alios tres avenæ modios mihi re- stituas. Hic tempus expresse definitum. Quando vero mutuo

a me accipis aliquot modios avenæ, quia deficit, nec ante messem avena tibi suppetit propria, nullo temporis facta mentione; ex ipsis circumstantiis intelligitur, te mihi avenam post messem, quando propria suppetet, restituere velle.

§. 516.

*Cur ad*

*ipsum requi-  
ratur tra-  
ditio.*

Quia in mutuo transfertur dominium rei usus gratia (§. 513. 514.), eadem autem uti non potes, nisi res tradatur (§. 24. part. 3. Jur. nat.); ad mutuum requiritur rei, quæ mutuo datur, traditio.

Ita si tibi mutuo do tres modios avenæ certo die restituendæ, tres isti modii tibi sunt tradendi, nec ante dici potest avena tibi mutuo data, antequam traditam acceperis.

§. 517.

*Mutuum*

*qualis con-  
tractus.*

*Mutuum est contractus realis.* Ad mutuum requiritur traditio rei (§. 516.), ut adeo res mutuata dici non possit, antequam fuerit tradita. Quamobrem cum contractus reineatur, adeoque realis sit, qui rei traditionem requirit (§. 438.); mutuum contractus realis est.

§. 518.

*Quanam*

*res mutuo  
dantur.*

*Quæ mutuo dantur, res fungibiles esse debent.* In mutuo enim tantundem ejusdem generis restituendum (§. 514.). Quamobrem necesse est, ut res aliæ ejusdem generis fungatur vice rerum mutuatarum, ita ut speciei mutuataæ æquipolleant. Enimvero res fungibiles sunt, quæ funguntur vice rei alterius ejusdem generis, ita ut æquipolleant eidem speciei (§. 509.). Quæ igitur mutuo dantur, res fungibiles esse debent.

Hinc vulgo dicitur, mutuum esse contractatum realem, quo datur alteri res fungibilis ea lege, ut tantundem ejusdem generis & qualitatis restituat.

§. 519.

*Quanam*

*restituenda.*

Quoniam res fungibiles mutuo dantur (§. 518.), hæc autem ejusdem generis, quantitatis & qualitatis esse debent

(§. 512.),

(§. 502.), & quod datum in genere restituendum (§. 514.); quod restituitur, ejusdem generis, quantitatibus & qualitatibus esse debet, cujus fuerat mutuum.

E. gr. Mutuo tibi do tres amphoras vini generosi Rhenani: tu adeo tres amphoras vini Rhenani æque generosi restituere teneris. Quia restituis vinum Rhenanum, quod restituitur ejusdem generis est cum eo, quod erat mutuum. Quia restituis tres amphoras hujus vini, quod restituitur quantitatibus ejusdem est. Denique quia vinum, quod restituis, est æque generosum, quod restituitur ejusdem etiam qualitatis est. Nimirum qui mutuo dat, non vult alteri rem dare gratis, sed saltem usum rei (§. 513.), consequenter vult sibi restitui, quod fuerat datum: quod cum restitui non possit in specie, quippe usu consumptum (§. cit.), necesse est ut restituatur tantundem ejusdem generis & qualitatis, cum ita perinde sit, ac si res in specie restituta.

§. 520.

*Nemo rem mutuo dare potest, nisi dominus.* Etenim qui *Quinam* mutuo dat, dominium rei in alterum transfert (§. 514.). *mutuo dare* Quamobrem cum non dominus dominium rei alienæ trans-*possit.* ferre nequeat (§. 667. part. 2. *Jur. nat.*); nemo præter dominum rem mutuo dare potest.

§. 521.

Quoniam nemo nisi dominus rem mutuo dare potest, *De re com-* qui pro parte dominus est, rem communem nonnisi pro parte mutuo *mani mutuo* dare potest. *data.*

E. gr. Si certa quantitas frumenti nobis fuerit communis, tu nonnisi pro parte dominus es, adeoque nonnisi pro ea parte mutuo dare frumentum potes, veluti pro tertia, si pro parte tertia dominus es. Idem intelligitur de certa quantitate argenti infecti, item de pecunia communi.

## §. 522.

*De re aliena mutuo data.* (S. 520.); si quis rem alienam mutuo dat, contractus ipso jure nullus est, sed cum dominium non fuerit translatum (S. 667. part. 2. Jur. nat.), res manet domini sui. Eodem modo patet, si quis rem communem mutuo dat, contractum non subsistere nisi pro ea parte, pro qua dominus est, reliquam vero partem manere domini sui.

## §. 523.

*Jus domini, cujus res mutuo data ab alio.* Quia si res aliena mutuo datur, res manet domini sui (S. 522.), domino autem competit jus rem extantem vindicandi adversus quemlibet possessorem (S. 544. part. 2. Jur. nat.); si res aliena mutuo datur, domino competit jus adversus mutuatarium eam vindicandi, consequenter hic eam consumere nequit, sed statim restituere tenetur. Eodem modo intelligitur, si res communis mutuo datur, eam partem, pro qua alter dominus est, vindicari ab eo posse.

## §. 524.

*De re aliena mutuo data consumpta.* Si res aliena mutuo data fuerit consumpta, mutuatarius ad præstandam æstimationem domino tenetur. Etenim si res adhuc extaret, eam dominus vindicare posset, eaque ipsi statim esset restituenda (S. 523.). Enimvero cum consumpta fuerit, per hypoth., adeoque restitui non possit; pretium ejus restituendum est, consequenter mutuatarius ad præstandam æstimationem domino tenetur.

Non est quod excipias, restituendam esse rem in genere, seu tantundem ejusdem generis & qualitatis. Ita enim valeret contractus, tanquam a domino cum mutuatario initus (S. 514. 519.), quem esse invalidum, seu ipso jure nullum demonstravimus (S. 522.). Dominus a mutuatario rem suam repetit non ex contractu, sed vindicat vi dominii, consequenter exigere



gere potest aut rem extantem, aut pretium consumptæ; adeoque mutuarius tenetur domino ad præstandam æstimationem consumptæ. Invito itaque obrudi nequit res alia ejusdem generis, licet sit ejusdem quantitatis & qualitatis.

§. 525.

*Si creditor rem alienam bona fide mutuo dedit, domino ad nihil tenetur: si mala fide mutuo dederit, tenetur ad id, quod ditor sevea interest, mutuatum non fuisse.* Possessor enim bonæ fidei ex tur domino facto & non facto suo, qualescunque tandem fuerit, domi- re con- no non tenetur (§. 594. part. 2. Jur. nat.). Quodsi ergo sumita. rem alienam bona fide mutuo dedit, cum hoc fieri non possit, nisi bona fide possideat (§. 153. part. 2. Jur. nat.); domino ea de causa ad nihil tenetur. *Quod erat unum.*

Enimvero si mala fide mutuo det, possessor malæ fidei sit necesse est (§. 153. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem cum possessor malæ fidei teneatur domino ex facto quocunque & non facto (§. 595. part. 2. Jur. nat.); etiam ea de causa tenebitur, quod rem ipsius mutuo dederit. Quodcunque igitur damnum incurrit dominus, & quodcunque lucrum ejus cessat, propterea quod mutuatum est, de eo tenetur creditor domino, consequenter creditor rei alienæ, si mala fide mutuo dederit, ad id, quod interest mutuatum non fuisse, tenetur (§. 625. part. 3. Jur. nat.). *Quod erat alterum.*

Posterius etiam ostenditur hoc modo. Si quis mala fide mutuo det, is novit se esse non dominum (§. 153. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem cum non dominus rem mutuo dare non possit (§. 520.), si quis mala fide mutuo dat, is facit, quod omittere debebat, consequenter si dominus damnum incurrit, vel lucrum quoddam ejus cessat, propterea quod mutuatum est, ideo ille damnum incurrit, vel lucrum ipsius cessat, quia creditor non satisfecit obligationi suæ. Enimvero si quis damnum incurrit, vel lucrum ejus cessat,



propterea quod alius non satisfecit obligationi suæ, hic eidem ad id, quod interest, tenetur (§. 629. part. 3. Jur. nat.). Creditor igitur domino rei mutuatae tenetur ad id, quod interest, mutuatum non fuisse, si mala fide mutuo dederit.

Cui principia demonstrandi, quibus hic utimur, satis fuerint perspecta, quemadmodum supponitur & supponi debet, ei circa propositionem præsentem nihil dubii supereffe potest.

## §. 526.

*Quando creditor rei tenetur ad id, quod interest, mutuatum non fuisse (§. 525.), aliena æstimationem eam præstandam tenetur creditor. præstare teneatur.*

Quoniam qui mala fide rem alienam mutuo dat, domino tenetur ad id, quod interest, mutuatum non fuisse (§. 525.), si hic a mutuuario rei consumpta æstimationem consequi nequit, ad eam præstandam tenetur creditor.

Aliter vero sese res habet, si bona fide mutuatum (§. 525.): tunc enim damnum ferre tenetur dominus, si refarcire non possit, qui debebat.

## §. 527.

*Quando mutuarius teneatur domino ad id quod interest.*

Si mutuarius mala fide rem mutuam consumpsit, domino tenetur ad id, quod interest, mutuatum non fuisse. Quoniam enim in mala fide versatur mutuarius, omnino novit rem, quam a mutuante accepit, esse alienam (§. 153. part. 2. Jur. nat.), adeoque eam mutuo sibi dari ab eo non potuisse (§. 520.). Quando igitur res consumitur, mutuarius facit, quod non facere debet, consequenter obligationi suæ non satisfacit. Quamobrem cum ad id quod interest alteri teneatur, qui obligationi suæ non satisfaciendo eidem damnum dat, vel lucrum ejus ut cesset in causa est (§. 629. part. 3. Jur. nat.); si mutuarius mala fide rem mutuam consumpsit, domino tenetur ad id, quod interest, mutuatum non fuisse.

Si bona fide rem consumpsit, non tenetur nisi ad præstandam æstimationem (§. 524.), cum non præterea teneatur

ex facto quodam suo, nempe quod rem alienam consumserit dolose.

§. 528.

*Si quis rem alienam mutuo dedit, mutuarius rem consumptam eidem in genere restituere tenetur, nisi dominus contradicat.* Etenim dum rem alienam mutuo accepit, sese mutuantem obligavit ad rem consumptam in genere restituendam (§. mutuantis 514.). Quodsi ergo dominus non contradicat, cui adpræstandam æstimationem tenetur (§. 524.); nulla ratio est, cur eam mutuantem in genere restituere nolit & ex re alterius locupletior fieri velit. Quamobrem necesse est, ut eandem restituat in genere.

Quemadmodum commodatarius commodanti, etiam furi, rem commodatam in specie (*not.* §. 492.); ita mutuantem, si vel maxime fur fuerit, mutuarius rem quoque in genere restituere tenetur: cumque obligatio restituendi nascatur ex contractu, non opus est ut dominium probetur. Sufficit enim in casu primo rem esse commodatam; in altero eam esse mutuatam. Commodatum vero non est modus acquirendi dominium, nec mutuum acquirendi dominium sine onere restituendi, adeoque commodatario & mutuario quemadmodum nullum competit jus rem alienam a possessore etiam malæ fidei vindicandi, ita nec jus competit eam, quando commodatum est, vel mutuum, retinendi vel in genere non restituendi, quod in mutuo perinde est ac eam retinere, cum genus succedat in locum speciei in mutuo. Aliud est, si noveris, quinam sit dominus: eum enim si monueris rem suam tibi esse mutuatam, & a te consumptam, antequam nosces, eam non esse mutuantis, utique facis, quod naturali obligationi convenit (§. 466. *part. 3. Jur. nat.*). Ipsius autem arbitrio relinquendum, utrum a te, an a mutuantem dominus exigere velit, quod ipsi debetur.

§. 529.

*Si dominus mutuum ratihabet, etiamsi res mutuada jam fuerit*

*mutuum res fuerit consumpta; mutuum convalescit & mutuatarius ipsi tanquam aliena con-* *mutuanti tenetur.* Etenim si res aliena mutuatur, contractus *valescat.* mutui nullus est, seu mutuum non contrahitur (§. 522.). Quodsi tamen dominus re mutuata jam consumpta mutuum ratihabet, seu in id consentit; perinde omnino est, ac si ipse mutuatario rem mutuo dedisset, consequenter cum dominus rem mutuo dare possit (§. 520.), mutuum validum fit. Enimvero actus in genere, quemadmodum promissio in specie, convalescit, qui cum initio esset invalidus, postea validus efficitur (§. 588. part. 3. Jur. nat.). Quodsi ergo dominus mutuum ratihabet, etiamsi res mutuata jam fuerit consumpta, mutuum convalescit. *Quod erat primum.*

Quando mutuum convalescit, validum efficitur (§. 588. part. 3. Jur. nat.), consequenter dominus jam revera sustinet personam mutuantis & viget jam obligatio mutuatarii, quæ ex contractu mutui resultat. Quamobrem si dominus mutuum ratihabet, etiam si res mutuata jam fuerit consumpta, mutuatarius ipsi tanquam mutuanti tenetur. *Quod erat alterum.*

## §. 530.

*Obligatio mutuantis* *quoadrepetitionem rei mutuata.* *Mutuans rem mutuata in genere repetere nequit, ante quam tempus effluxerit, quod expresse fuerat definitum, vel quod tacite inest contractui.* Etenim mutuo datur ad certum tempus, quo præterlapso restitutio fieri debet, quod vel expresse definitur, vel ex re mutuata, aut aliis circumstantiis colligitur (§. 515.), consequenter tacite inest contractui. Vi igitur contractus, ex quo nascitur restituendi obligatio (§. 514.), mutuatarius non obligatur ad rem in genere restituendam, nisi postquam tempus effluxerit, quod expresse fuerat definitum, vel quod tacite inest contractui. Quamobrem cum ex hac obligatione nascatur jus mutuantis (§. 23. part. 1. Jur. nat.); mutuans rem mutuata in genere repe-

reperere nequit, antequam tempus effluerit, quod expresse fuerat definitum, vel quod tacite inest contractui.

E. gr. Si tibi mutuo dedi quinque modios frumenti post messem futuram restituendos, antequam messis peracta fuerit & grana frumenti trituratione excussa fuerint, eos reperere nequeo. Nec mutuo inest tacita exceptio, quemadmodum commodato (§. 497.), nisi interea res propriis usibus necessaria fuerit. Etenim in mutuo transfertur dominium (§. 514.), quod in commodato retinetur (§. 430.), consequenter nihil amplius de re mutuata disponere potest mutuans (§. 118. part. 2. Jur. nat.), sed mutuatarius ipsum omni jure, quod in re habuerat, excludit (§. 120. part. 2. Jur. nat.). Expectandum adeo est, donec tempus effluerit, quo elapso restitutio fieri debet, nec ab hac obligatione se ipsum liberare potest mutuans (§. 674. part. 3. Jur. nat.).

### §. 531.

Quoniam mutuans rem mutuata in genere reperere nequit, nisi tempore, quod inest contractui, præterlapso (§. 530.); domini in nec dominus, si re consumpta rati habet mutuam, eandem reperere mutuam potest, nisi postquam tempus effluerit, quod vel expresse definitum, consentientis, re con-

Atque adeo apparet, quænam sit differentia, si dominus sumpta, mutuam rati habuerit, vel si non rati habuerit. Quod si enim rati habuerit, succedit in jus mutuantis (§. 529.); si non rati habuerit, suo utitur jure tanquam dominus (§. 524. 526. 527.). In casu priori rem consumptam statim in genere restituere tenetur mutuatarius (§. 523.), in posteriori non nisi tempore, quod contractui inest, præterlapso (vi præf.).

### §. 532.

Mutuans rem extantem reperere nequit a mutuatario, etiam si propriis usibus necessaria fuerit. Transtulit enim in mutuata mutuantis rium dominium rei mutuatae (§. 514.), adeoque nihil amplius juris in eadem ipsi competit (§. 120. part. 2. Jur. nat.). distur.

Quamobrem

Quamobrem nec rem extantem repetere potest, etiam si propriis usibus necessaria fuerit.

Nulla sane res valide alienaretur, si contractus ideo rescindi deberet, quod propriis alienantis usibus necessaria sit casu quodam emergente: quo ipso tolleretur naturalis pacta servandi obligatio, quod utique absurdum (§. 789. part. 3. Jur. nat.).

§. 533.

*Obligatio domini in mutuum consentientis re adhuc extante.*

Quoniam mutuans rem extantem repetere nequit, a mutuuario, etiam si propriis usibus necessaria fuerit (§. 532.), si vero dominus mutuum ratihabet, mutuarius ipsi tanquam mutuanti tenetur (§. 529.); si dominus mutuum ratihabet, rem extantem a mutuuario repetere, consequenter eam vindicare nequit, adeoque jus suum vindicandi remittit (§. 95. part. 3. Jur. nat. & §. 523. h.), quod naturaliter ipsi licitum (§. 117. part. 3. Jur. nat.).

Valent etiam hic, quæ paulo ante annotata sunt de differentia, si dominus mutuum ratihabuerit & si non ratihabuerit, mutatis mutandis (not. §. 531.).

§. 534.

*Quando nascatur obligatio mutuarii, mutuo a domino ratihabito.*

Si dominus mutuum ratihabet, mutuarius non ante ipsi obligatur, quam dominio probato. Etenim mutuarius obligatur domino mutuum ratihabenti ad rem in genere restituendam, (§. 529. 514.). Quamobrem cum restitutio rei consumptæ in genere in mutuo succedat in locum restitutionis in specie (§. 514.), dominus vero eum, qui rem in potestate sua habet, vi adigere nequit, ut restituat, antequam dominium probavit (§. 546. part. 2. Jur. nat.); nec mutuarius ante ipsi obligatur, si mutuum ratihabuerit, quam dominio probato.

Etenim si dominus rem in genere repetit a mutuuario, ea de causa hoc facit, quod res mutuata fuerit sua, & ipse in mutuum consentiat, consequenter jam mutuantis personam tuetur

tur (§. 529.). Mutuatarius cum nude asserenti fidem habere non teneatur, dominium utique ille probare debet.

§. 535.

*Si res aliena fuerit mutuo data, mutuans jus mutuantis domino cedere potest.* Etenim si quis rem alienam mutuo dedit, mutuarius rem consumptam eidem in genere restituere tenetur, nisi dominus contradicat (§. 528.). Enimvero non contradicit dominus, si jus mutuantis a mutuante sibi cedi vult. Quamobrem cum quilibet jus suum alteri cedere possit (§. 117. part. 3. Jur. nat.); si res aliena fuerit mutuo data, mutuans jus mutuantis domino cedere potest. Jus mutu-  
antis quan-  
do domino  
cedi possit.

Cessio hæc non inutilis videri debet. Etenim si dominus vi dominii vel vi rati habitationis rem a mutuatario in genere repetere velit, necesse est ut ante dominium probet (§. 546. part. 2. Jur. nat. & §. 534. b.). Quando autem cessione facta ex mutuo agit, probatione dominii, quæ haud raro difficilis est, non habet opus. Hinc & in Jure Romano cautum est, ut dominus, si res aliena fuerit mutuata, agere possit actionibus a contrahente cessis l. 2. C. si cert. pet. Cessio hic locum habet, siue bona, siue mala fide rem alienam mutuo dederit mutuantis.

§. 536.

*Mutuatarius rem in specie restituere potest, si ea non habuerit opus.* Quoniam enim in mutuo res usu consumitur, qui a mutuante mutuatario conceditur (§. 513.), hic ideo eam in genere restituere tenetur, quia in specie restituere nequit. Quamobrem si ea non habuerit opus, nulla sane ratio est, cur eam in specie restituere nequeat. Eam igitur, si eadem opus non habuerit, in specie restituere potest, cum res in specie fit eadem etiam in genere. An mutua-  
ritus rem  
in specie re-  
stituere pos-  
sit.

Si mutuans rem in specie recipit, nihil ex contractu damni in eum redundat, sed eadem restituta perinde est, ac si



mutuatum non fuisset: cum enim usum rei gratis concedat mutuuario (§. 513.), nihil præterea recipere potest (§. 18.). Nihil autem in mutuo intenditur, quam ne beneficium sit mutuantis damnosum.

## §. 537.

*An res restitui possit ante terminum definitum.*

*Mutuatarius rem restituere potest, antequam tempus in mutuo expressum, & quod tacite contractui inest, fuerit præterlapsum, nisi expresse fuerit conventum, ne ante restituatur.* Etenim ante tempus mutuarius non obligatur ad rem restituendam (§. 530.), non vero obligatur ad non restituendam, cum tempus saltem definiatur, ne re diutius carere teneatur mutuans (§. 515.), vel mutuarius cogi possit, ad eam ante terminum restituendam (§. 530.). Quamobrem mutuatio integram est rem restituere, antequam tempus in mutuo expressum, vel quod eidem tacite inest, fuerit præterlapsum. *Quod erat primum.*

Quodsi vero expresse fuerit conventum, ne ante certum tempus restituatur, cum standum sit pacto (§. 789. *part. 3. Jur. nat.*), nec ante restituere potest mutuarius. *Quod erat secundum.*

Ex mutuo per se non sequitur, restitutionem rei fieri non posse ante terminum præfixum, nec is ordinarie præfigitur, nisi eo fine, ne mutuarius rem restitutus in mora sit. Quodsi vero expresse conveniatur, ne ante terminum restituatur, mutuanti esse debent rationes singulares, cur rem ante eundem recipere nolit. Quod vero extraordinarium est, non præsumitur (§. 248. *part. 2. Jur. nat.*).

## §. 538.

*Quando naturaliter admet indiget mutuandum*

*Naturaliter nemo obligatur ad mutuandum, qui re sua ipse alterum transfert (§. 514.), consequenter rem dat (§. 675. part. 2. Jur.*



2. *Jur. nat.*). Enimvero nemo tenetur id dare alteri, quo *non oblige-*  
ipse opus habet (§. 127. *part. 3. Jur. nat.*). Naturaliter ita-  
que nemo obligatur ad mutuandum, qui re sua ipsemet  
indiget.

Mutuuum beneficium est (§. 513. 22.). Naturaliter autem  
homines sibi invicem obligantur ad beneficia mutua, quantum  
in potestate est (§. 23.). Quando autem re ipse indiges, in po-  
testate tua non est eam dare alteri (§. 610. *part. 1. Jur. nat.*).

§. 539.

*In domini voluntate unice positum est, utrum mutuo dare A cujus vo-*  
*velit, nec ne, & quam legem contractui dare velit.* Etenim in  
mutuo transfertur dominium rei suæ (§. 514.). Enimvero  
in domini voluntate unice positum, utrum dominium trans-  
ferre velit, nec ne, & quomodo transferre velit (§. 11. 12.  
*part. 3. Jur. nat.*). Ergo & in domini voluntate unice po-  
situm est, utrum mutuo dare velit, nec ne, & quam legem  
contractui dare velit.

Etsi enim naturaliter homines sibi invicem obligentur ad  
mutuo dandum, nisi quando ipsimet re indigeant (§. 23. 538.);  
jure tamen externo acquiescendum est in voluntate domini,  
cum obligatio naturalis imperfecta sit (§. 354. *part. 3. Jur. nat.*).

§. 540.

Quoniam in domini voluntate unice positum est, utrum  
mutuo dare velit, nec ne, & quam legem contractui dare  
velit (§. 539.), nemo alterum cogere potest, ut sibi mutuo det,  
vel mutuantem prescribere legem, sub qua mutuare debet, & si  
mutuum denegatur, in voluntate denegantis acquiescendum.

§. 541.

Naturaliter nemo mutuo dare debet ei, qui quod creditum re-  
stituere nequit, seu debitum, quod contraxit, solvere non potest. Qui  
enim ei mutuo dat, qui creditum restituere nequit, is jactu-  
dum oblige-

*obligemur, ram facit rei suæ (§. 487. part. 2. Jur. nat.), adeoque da-  
qui debitum mnum ipsi datur quoad patrimonium suum (§. 438. 452. 448.  
solvere ne-part.2. Jur. nat.). Sed omnem operam dare debemus, ut cavea-  
quit. mus, ne nobis quoad patrimonium nostrum damnum aliquod  
inferatur (§. 494. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem naturali-  
ter nemo mutuo dare debet ei, qui quod creditum restituere  
nequit, seu debitum, quod contraxit, solvere non potest.*

Non hinc sequitur, naturaliter illicitum esse gratis dare al-  
teri. Sunt enim donationes licitæ (§. 124. 112. & seqq.); qui-  
bus gratis datur non uno in casu (§. 48.). Dandæ etiam sunt  
eleemosynæ (§. 220. 229.). Sed rem gratis dare & usum rei,  
quæ usu consumitur, dare gratis, non sunt unum idemque, at-  
que adeo diversas habent determinationes. Non prohiberis  
aliquid donare, vel etiam eleemosynam dare ei, cui mutuo da-  
re non debes, siquidem donum, vel eleemosynam mereatur.

## §. 542.

*Qua cir-  
cumspectio-  
ne in mutu-  
ando opus  
sit.*

Quoniam naturaliter nemo mutuo dare debet ei, qui,  
quod creditum restituere nequit, *mutuo daturus certus esse  
debet, mutuatarium quod creditum est restituere posse, consequen-  
ter nihil eorum omittere debet, quæ faciunt ad securitatem crediti.*

Quomodo prospiciatur securitati crediti, patebit suo loco,  
quando de pignore & fidejussione sumus acturi.

## §. 543.

*An pecunia  
mutuo dari  
possit.*

*Pecunia mutuo dari potest.* Pecunia enim refertur ad res,  
quæ usu consumuntur (§. 471.). Enimvero mutuo dantur  
res, quæ usu consumuntur (§. 513.). Ergo etiam pecunia  
mutuo dari potest.

Nimirum si quis tibi mutuo dat pecuniam, eandem in specie  
restituere nequis: uteris enim pecunia, dum eam erogas.  
Quamobrem nonnisi in genere restitutio fieri potest, quemad-  
modum obtinet in mutuo (§. 514.).

## §. 544.

§. 544.

*Bonitas intrinseca pecuniæ, sive monetæ est, quæ æstima-* *Bonitas in-*  
*tur ex materia & pondere. Extrinseca vero est valor arbi-* *trinseca* &  
*trio hominum eidem impositus. Materia monetæ idiomate extrinseca*  
*patrio dicitur Korn, item Gehalt; pondus vero Schrot, monetæ.*  
*item Gewichte: valor vero impositivus die Würdigung,*  
*it. Valuation der Münz-Sorten, vel der Werth.*

Nostris moribus materia monetæ raro est metallum purum,  
 sed plerumque mixta: unde contingit eandem esse bonitatem  
 extrinsecam, etsi intrinseca admodum differat, præsertim in  
 Germania, ubi jus monetandi plurimis imperii statibus com-  
 petit.

§. 545.

*Moneta reprobata est, cujus bonitas intrinseca parum re-* *Moneta re-*  
*spondet extrinsecæ, seu si valor impositivus superat valorem* *proba* &  
*intrinsecum, quem a materia ac pondere habet. At proba proba que-*  
*moneta est, cujus bonitas extrinseca determinatur per intrin-* *nam sit.*  
*secam, seu si valor impositivus respondet valori intrinseco,*  
*quem a materia ac pondere habet.*

Idiomate patrio monetam probam (*gute Münz-Sorten*) di-  
 cimus, wenn die Valuation dem Schrot und Korn gemäß ist;  
 reprobam vero (*schlechte Münz-Sorten*), wenn die Valuation  
 größer ist, als sie nach dem Schrot und Korn seyn sollte. Præ-  
 staret utique materiam monetæ esse argentum vel aurum purum  
 ponderis determinati, & valorem eidem imponi ponderi mate-  
 riæ proportionalem, quemadmodum suo loco ostenderur. Suf-  
 ficit hic annotasse, quod hoc pacto omnis monetæ bonitas in-  
 trinseca & extrinseca futura sit eadem, adeoque quælibet pecu-  
 niæ summa æstimari possit ex numero.

§. 546.

*Si pecunia mutuo datur, eadem summa in moneta ejusdem De restitu-*  
*bonitatis intrinsecæ & extrinsecæ restituenda. Quod enim ex tione pecu-*  
*contractu mutui restituitur, ejusdem generis, quantitatis & nix mutuo*

qualitatis esse debet (§. 519.). Quamobrem si pecunia mutuo detur, pecunia quoque restituenda, & eadem restituenda summa in moneta ejusdem bonitatis intrinsecæ & extrinsecæ.

Facta nimirum restitutione nec plus, nec minus habere debet creditor, quam antequam fuerat mutuatum. Quodsi ergo moneta reprobata restitueretur pro proba, minus haberet, quam habuerat, antequam mutuo daret: si proba pro reprobata restitueretur, plus utique haberet. Neutrum contractui convenit: quod ut clarius elucescat, sequentem propositionem addere lubet.

§. 547.

Effectus  
mutui.

*Si mutuatum fuerit, facta restitutione perinde esse debet, ac si mutuatum non fuisset.* Mutuans enim primario non intendit dare mutuatario nisi usum rei (§. 513.), nec dat rem ipsam nisi quatenus usus sine dominio rei obtineri nequit (§. 514.) & rei fungibilis, quæ mutuo datur (§. 518.), vice alia ejusdem generis fungi potest, ita ut genus æquipolleat speciei (§. 509.). Quamobrem non vult hoc contractu deteriorem reddi conditionem suam, ut, facta restitutione minus habeat, quam ante eundem habebat. Dat vero usum rei gratis (§. 513.), consequenter nihil pro eo recipere vult (§. 18.), adeoque nec hoc contractu fieri vult locupletior, consequenter facta restitutione plus habere non vult, quam ante eundem habebat (§. 582. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem patet, si mutuatum fuerit, facta restitutione perinde esse debere, ac si mutuatum non fuisset.

Mutuuum conditionem mutuantis nec meliorem, nec deteriorem reddere debet. Eadem ergo esse debet post contractum, quæ fuerat ante eundem, ita ut contractus nullam profus invexerit mutationem.

§. 548.

Idem porro

*Quoniam si mutuatum fuerit, facta restitutione perinde esse*

esse debet, ac si mutuatum non fuisset (§. 547.), si vero *expendi-*  
*mutuatum non fuisset, res, quæ mutuo datur, mansisset pe-*  
*nes mutuantem; facta restitutione perinde esse debet, ac si res,*  
*quæ mutuo data, mansisset penes mutuantem, consequenter si*  
*pecunia mutuata, ac si pecuniam suam in cista servasset cre-*  
*ditor.*

§. 549.

*Si interea, donec quod mutuatum restituatur, pretium rei An variatio*  
*mutuo datæ mutetur, sive idem augeatur, sive minuat; non pretii inre-*  
*tamen ideo plus, vel minus restituendum, quam datum fuerat. stititione*  
Etenim facta restitutione perinde esse debet, ac si res, quæ *attenden-*  
mutuo data, mansisset penes mutuantem (§. 548.). Enim *da.*  
vero si res mansisset penes mutuantem, & pretium ejus cre-  
visset, eo tempore, quo restitutio fit, rem majoris pretii  
habuisset, quam illo, quo mutuo data fuit, & si pretium  
imminutum fuisset, rem minoris pretii habuisset. Quamob-  
rem si tantundem restituatur, quantum datur, propterea  
quod mutuatum est, nulla rei mutatio accidit. Non igitur  
ideo plus, vel minus restituendum, quam datum fuerat,  
quod interea, donec quod mutuatum restituatur, pretium  
rei mutuo datæ mutetur, sive idem augeatur, sive dimi-  
nuatur.

Mutuuum reduci potest ad commodatum, si genus spectetur  
tanquam species, quod in rebus fungibilibus, quæ mutuo dantur  
(§. 518.) succedit (§. 509.). Unde & in sermone patrio commodare  
& mutuare uno vocabulo *Leihen* dicimus, & tam commodatarius  
quam mutuarius dicitur *Borgen*. Quemadmodum itaque in  
commodato, quando species restituitur, nulla habetur ratio  
pretii; ita etiam in mutuo, quando genus restituitur, pretii  
nulla ratio habenda: in utroque casu recipitur, quod ante erat  
suum, nec plus nec minus. Commodum mutuantis accidit, si  
interea temporis, quo mutuuum subsistit, pretium rei augeatur,  
ipsius etiam incommodum est, si diminuatur.

## §. 550.

*Quando summa pecunie, quando genus mutuo datur.*

Si pecunia mutuo datur, aut datur mutuo certa summa monetae genere non expresso, vel expresso, aut mutuo datur genus. *Summa pecunie mutuo datur*, quando pecunia annu- mei atur, supposita bonitate intrinseca & extrinseca, v. gr. si 100 thaleri dentur mutuo in moneta aurea, quæ ex auro puro constat, & idem ei attribuitur valor, quem tempore obligationis obtinet. *Aut genus pecunie mutuo datur*, si an- numerantur corpora, non attento valore extrinseco, quem singula tunc habent, v. gr. si decem mutuo dentur ducati, non attento valore, quem tunc temporis, quo dantur, habent.

## §. 551.

*Quod utrumque recte fiat.*

Quoniam a domini voluntate unice pendet, quomodo mutuo dare velit (§. 539.); *in ipsius arbitrio positum est, utrum summam expresso vel non expresso monetae genere, an genus mutuo dare velit (§. 550.).*

Obtinet nimirum hoc jure externo, cum ad idem pertineat, quicquid ex dominio descendit. Jure enim interno semper censetur eadem summa expresso monetae genere mutuo data, quemadmodum mutuo datur certum genus frumenti datae bonitatis.

## §. 552.

*Quid restituendum, si eadem summa restituenda est in eodem monetae genere juxta bonitatem extrinsecam & intrinsecam, quam tempore contractus tuo detur habebat.*

*Si summa pecunie mutuo datur, expresso monetae genere, restituendum, quod datum (§. 514.).* Quamobrem si certa pecunie summa mutuo data, cum pecunia annumeretur (§. 550.), eadem quoque summa restituenda est. Et quoniam genus monetae exprimitur *per hypoth.* restituenda ea est in eodem monetae genere, quod fuit datum. Supponitur autem eadem



eadem bonitas intrinseca & extrinseca (§. 550.). Annumeratio itaque fieri debet in moneta ejusdem bonitatis intrinsecæ, quam habebat tempore contractus, secundum bonitatem extrinsecam, quam eodem tempore habebat.

Nimirum restituendum hic est præcisè, quod dedisti, non quidem in specie quod in mutuo fieri nequit (§. 513.), attamen in genere. Sed idem præcisè non est, quod restituitur, nisi sit idem genus monetæ & bonitas intrinseca atque extrinseca eadem, quæ fuit tempore contractus. Et hoc demum pacto perinde est, ac si pecuniam mutuo non dedisses, sed ea in cista reposita penes te mansisset, quemadmodum requirit mutuum (§. 548.).

## §. 553.

*Si summa pecunia mutuo datur, non expresso moneta genere, Quid restituenda est, sed eam restituere licet in alio moneta genere ejusdem bonitatis intrinsecæ, qua erat moneta data, secundum bonitatem extrinsecam, quam tempore contractus habebat tuo detur data.* Quod si enim mutuatum fuerit, facta restitutione perinde esse debet, ac si mutuatum non fuisset (§. 547.), consequenter tantundem habere debet creditor post contractum, quantum habuerat ante eundem. Quod si ergo certam pecuniæ summam mutuo dedit, necesse est ut eadem summa ipsi restituatur. Quoniam vero pecuniam mutuo dans supponit monetæ bonitatem intrinsecam & extrinsecam, quam tunc habet, quando dat (§. 550.), genus autem monetæ non exprimit *per hypoth.* creditori perinde est, sive hoc, sive alio monetæ genere solutio fiat, modo ratio habeatur bonitatis intrinsecæ & extrinsecæ, quæ erat tempore contractus monetæ data. Quamobrem si summa pecuniæ mutuo datur, non expresso monetæ genere, eadem summa restituenda est, sed eam restituere licet in alio monetæ genere ejusdem bonitatis intrinsecæ, quæ erat monetæ data, secundum bonitatem extrinsecam, quam tempore contractus habebat.



Nimirum tantandem habes post contractum, quantum habebas ante eundem, si pecunia, quam habes, eandem habuerit bonitatem intrinsecam, quæ data, etsi sit moneta alterius generis & valor extrinsecus idem spectetur, qui erat tempore contractus. Hoc sane pacto itidem perinde est, ac si pecunia mutuo data non fuisset, sed in cista tua reposita penes te mansisset, quemadmodum mutuum requirit (§. 548.). In hoc casu moneta cujuscunque generis ejusdem bonitatis intrinsecæ & extrinsecæ fungitur vice monetæ alterius generis, ita ut unum genus in locum alterius surrogari possit: id quod in mutuo sufficit (§. 509. 518.). Non tamen hinc inferre licet, semper adeo restitutionem fieri posse in quocunque alio monetæ genere, modo ratio habeatur bonitatis extrinsecæ & intrinsecæ, quæ erat tempore contractus. Possunt enim creditori esse rationes sufficientes, cur pecuniam suam conservari velit in hoc potius, quam in alio monetæ genere. Quamobrem cum præcise standum sit mutuantis voluntate (§. 539.), ipso invito non licet substituere aliud monetæ genus, quam dedit, etsi quoad bonitatem intrinsecam & extrinsecam isti æquivalet. E. gr. Mavult habere creditor nummos aureos, quam argenteos, propterea quod minus molesta fit custodia & numeratio.

## §. 554.

*Quid restituendum, si quot data, ejusdem bonitatis intrinsecæ.* Etenim si genus mutuo datur, corpora annumerantur, non attento valore extrinsecò, quem singula habent (§. 550.). Quodsi ergo totidem restituantur corpora, quot data, ejusdem tamen bonitatis intrinsecæ; finito contractu idem habes, quod ante eundem, consequenter perinde est ac si pecunia in cista tua reposita penes te præcise mansisset. Quamobrem cum facta restitutione ex mutuo perinde esse debet, ac si pecunia in cista tua reposita penes te mansisset (§. 548.), si genus pecuniæ mutuo datur, tot restituenda sunt corpora ejusdem bonitatis intrinsecæ, quot data.

E. gr.

E. gr. Si decem ducati justi ponderis mutuo dati fuerint, decem quoque ducati justi ponderis restituendi, siue valor extrinsecus tempore solutionis idem fuerit, qui erat tempore contractus, siue fuerit diversus. Convenit hoc maxime mutuo, cum idem præcise recipias in genere, quod in specie fuerat datum.

§. 555.

*Æstimatio nummorum mutuo dari dicitur, si certa pecuniæ summa in genere seu in moneta usuali corrente & proba sub æstimato valore creditur.*

*Æstimatio nummorum quando creditur.*

E. gr. Si tibi mutuo do centum thaleros, non attento monetæ genere, sed quod pecuniæ numeratæ valor tunc temporis sit centum thalerorum; centum tibi thaleros in specie usuali corrente & proba credidi, & æstimationem nummorum, non ipsa corpora credidi. Hic adeo non spectatur moneta, quæ datur, tanquam id, quod mutuo datur; sed valor extrinsecus speciei usualis currentis ac probæ est id, quod in mutuum deducitur.

§. 556.

Quoniam quod mutuo datum, idem in genere restituendum (§. 514.); si æstimatio nummorum mutuo data fuerit, æstimatio quoque restituenda.

*Quid restituendum, si æstimatio*

Ita nimirum post contractum idem habere censetur creditor, quod habuerat ante eundem, cum is nonnisi æstimationem nummorum conservari vellet, v. gr. ut, cum ante contractum haberet bis mille thaleros in specie usuali corrente & proba, totidem etiam habeat in specie usuali corrente & proba post contractum.

§. 557.

Si æstimatio nummorum mutuo datur, eadem pecuniæ summa in quocunque moneta genere proba ac usuali restituenda. Restituenda enim est æstimatio nummorum, qui dati fuerant (§. 556.). Sed qui æstimationem nummorum mutuo dat, is certam pecuniæ summam in moneta usuali corrente & proba credit (§. 555.). Ergo ipsi restituenda est eadem pecuniæ summa in quocunque monetæ genere proba ac usuali.

E. gr. Mutuo tibi dedi viginti duos thaleros anumerando octo ducatos, quorum quatuor communi usu tunc temporis valebant undecim thaleros. Tum mihi restituere potes triginta duos florenos, quorum tres valent communi usu duos thaleros. Ita nimirum facta restitutione habes viginti duos thaleros in moneta usuali currente ac proba, quemadmodum habebas, antequam mutuo dares. Si enim solam æstimationem respicis, contentus es, te triginta duos florenos eodem valore expendere posse, quo octo ducatos.

## §. 558.

*De restitutione, si summa mutuo ac interea, donec restitutio fiat, bonitas extrinseca salva intrinseca fuerit aucta, debitor eandem summam restituens incrementum detrahere debet; sin illa fuerit diminuta, defectum supplere debet.*

*So monetæ genere.*

Etenim si summa pecuniæ mutuo data fuerit, expresso monetæ genere, eadem summa restituenda est in eodem monetæ genere juxta bonitatem extrinsecam & intrinsecam, quam tempore contractus habebat (§. 552.). Tanta igitur restituenda est summa in eodem monetæ genere ejusdem bonitatis intrinsecæ, quanta juxta bonitatem extrinsecam, quæ erat tempore contractus, computata conficiebatur. Quamobrem si salva bonitate intrinseca aucta fuerit extrinseca in isto monetæ genere; ut eadem prodeat summa, quæ in isto monetæ genere mutuo data, incrementum, quod æstimationi veteri accessit, detrahendum est. *Quod erat unum.*

Quod si vero contingat in eo genere monetæ, in quo restitutio fieri debet, bonitatem extrinsecam fuisse diminutam; ut eadem conficiatur summa, quam debitor accepit, defectum utique supplere debet. *Quod erat alterum.*

Nimirum quando summa creditur, eadem præcise summa restituenda, quam accepisti. E. gr. Si viginti duo crediti sint thaleri, viginti duos thaleros restituere tenetur debitor. Quoniam vero expressum est monetæ genus; in eodem monetæ genere

mere restitutio fieri debet. v. gr. Si summam credidi in ducatis, eadem quoque in ducatis restituenda. Quoniam vero creditor non plures quam viginti duos thaleros, quos accepit, restituere tenetur, qui aestimantur juxta ducatorum valorem tempore contractus; iidem quoque juxta eorundem valorem aestimari debent tempore solutionis. Quodsi ergo valor unius ducati auctus fuerit uno grosso tibi que pecunia annumerata in octo ducatis; octo detrahendi sunt grossi ab octo ducatis, seu ducati 7. cum 59. grossis solvendi: quod si valor uno grosso fuerit diminutus, octo grossi præter octo ducatos solvendi. Hoc enim pacto creditor conservat eandem pecuniæ summam in eodem genere monetæ ejusdem bonitatis intrinsecæ, quod intendit, qui mutuo dat summam expresso monetæ genere (§. 550.). Idiomate patrio dicimus: wir leihen 3. E. 22. Thaler an gutem wichtigen und vollgültigen Ducaten.

## §. 559.

*Si summa pecuniæ mutuo datur, non expresso monetæ genere, De restituti-  
 & alterius monetæ, quam quæ fuerit data, sed quæ cum ea ejusdem oneris, si sum-  
 bonitatis intrinsecæ est, bonitas extrinsecæ interea fuerit aucta, do- ma mutuo  
 nec restitutio fiat; eandem summam restituens in isto monetæ gene- detur non  
 re detrabere debet incrementum, sin bonitas extrinsecæ fuerit di- expresso mo-  
 minuta, defectum supplere tenetur debitor. Quodsi enim summam neta genere,  
 pecuniæ mutuo datur, non expresso monetæ genere, eadem & alterius  
 pecuniæ summa restituenda, sed eam restituere licet in alio monetæ e-  
 monetæ genere ejusdem bonitatis intrinsecæ, quæ erat mo- jusdem boni-  
 netæ datæ, secundum bonitatem extrinsecam, quam tempo- tatis intrin-  
 re contractus habebat data, computata (§. 553.). Tanta igitur  
 restituenda est summa in alio quocunque monetæ gene- seca bonitas  
 re, modo ejusdem bonitatis intrinsecæ sit cum datæ, quanta mutata.  
 conficiebatur computatione juxta bonitatem extrinsecam da-  
 tæ. Quamobrem si interea istius monetæ generis bonitas  
 extrinsecæ, salvæ intrinsecæ fuerit mutata, eodem quo ante  
 modo porro patet, incrementum detrahendum, defectum*

supplendum esse, prouti vel aucta, vel imminuta fuerit bonitas extrinseca.

Nimirum si mutuo dati fuerint viginti duo thaleri, iidem etiam restituendi. Quoniam vero genus monetæ, in quo restitutio fieri debet, non est expressum; totidem thaleros in quocunque monetæ genere restituere licet, modo sit ejusdem bonitatis intrinsecæ cum data. E. gr. Si dedisti ducatos, restitui possunt floreni, quorum eadem est bonitas extrinseca, quæ ducatorum. Ast ponamus florenorum bonitatem extrinsecam crevisse, ut non amplius 33. conficiant summam 22. thalerorum, sed eandem superent e. gr. 11. grossis cum dimidio; utique hosce 11. grossos cum dimidio detrahare debet debitor, qui nonnisi 22. thaleros in florenis datæ bonitatis solvere tenetur. Et eodem modo patet, eos esse supplendos, si bonitas extrinseca 11. grossis cum dimidio fuerit imminuta. Hoc nimirum pacto creditor conservat eandem pecuniæ summam in probo monetæ genere, etsi non eodem, quod intendit, qui mutuo dat summam non expresso monetæ genere (§. 550.). Idiomate patrio dicimus: wir leihen 3. E. 22. Thaler an gutem gültigem oder gangbahrem Gelde.

§. 560.

*De restituti-* Si summa pecuniæ mutuo data fuerit, expresso monetæ genere, si summa credatur extrinseca; ac interea, donec restitutio fiat, bonitas intrinseca mutetur, salva expresso tempore contractus habebat. In hypothese enim propositionis neta genere eadem summa restituenda in eodem genere monetæ ejusdem & intrinseca bonitas mutetur salva extrinseca. In hypothese enim propositionis bonitatis intrinsecæ, quam habebat data, & extrinsecæ, quæ erat tempore contractus (§. 552.). Tanta igitur restituenda est summa in eodem monetæ genere, quanta juxta bonitatem extrinsecam, quæ erat tempore contractus, computata conficiebatur, sed eadem esse debet bonitas intrinseca. Quoniam itaque bonitas extrinseca eadem est, sed intrinseca mutata; eadem summa in monetæ genere eodem non amplius eadem censetur, si juxta valorem extrinsecum computetur. Quam-

Quamobrem moneta, cujus intrinseca bonitas aucta, vel minuta fuit, reducenda est ad bonitatem intrinsecam, quæ erat tempore contractus, ut summa, quæ solvitur a debitore, æquiva-  
valeat ei, quam acceperat.

E. gr. Mutuo tibi dedi viginti duos thaleros in florenis, quorum intrinseca bonitas mutatur, ita ut quoad eandem florenus unus æquivalet tribus quartis unius eorum, qui fuerant dati. Quodsi 33. restituantur floreni recentes, viginti duos equidem recipis thaleros, non tamen revera tantundem, quantum dedisti, cum tui 33. floreni juxta valorem extrinsecum præsentem valeant 44. florenos. Restituendi igitur sunt 44. floreni, ut eandem habeas summam, quam habiturus fuisses, si pecuniam non credidisses, sed eam in cista repositam servasses, quemadmodum exigit contractus mutui (§. 548.). Ita nimirum perinde est ac si eadem summa conservaretur in moneta ejusdem bonitatis intrinsecæ, quod intendit, qui mutuo dat summam expresso monetæ genere (§. 550.). Germanico sermone dicimus: *Wihren 22. Thaler an guten zu der Zeit gangbahren Gulden.*

§. 561.

*Si summa pecuniæ mutuo data, non expresso monetæ genere, & De restituti-  
alterius monetæ, quæ tempore contractus ejusdem bonitatis intrin- one, si sum-  
seca erat, bonitas intrinseca interea fuerit mutata, in qua sit resti- ma mutuo  
tutio; creditor detrahere debet incrementum valoris extrinseci, si desur non  
aucta, supplere autem defectum, si diminuta fuerit. Etenim si expresso ge-  
summa pecuniæ mutuo data, non expresso monetæ genere, nere mone-  
eadem summa restitui potest in alio quocunque monetæ ge- ra & ejus,  
nere ejusdem bonitatis intrinsecæ, quæ erat monetæ datæ, in qua sit re-  
juxta bonitatem extrinsecam, quam tempore contractus ha- stitutio boni-  
bebat (§. 553.), consequenter perinde est, ac si pecunia in tas intrinse-  
hoc monetæ genere data fuisset. Enimvero si summa pecu- ca mutetur.  
niæ mutuo data fuerit, expresso monetæ genere, ac interea, donec restitutio fiat, bonitas intrinseca mutetur, salva extrin-  
seca, moneta ad eam bonitatem intrinsecam reducenda, quam  
tempore*



tempore contractus habebat (§. 560.), consequenter debitor detrahit incrementum, supplet defectum. Quamobrem idem faciendum, si summa pecuniæ mutuo data, non expresso monetæ genere, & alterius monetæ, quæ tempore contractus ejusdem bonitatis intrinsecæ erat, bonitas intrinseca fuerat mutata, in qua restitutio fit: debitor nimirum detrahere debet incrementum, supplere defectum, prouti illa vel aucta, vel diminuta fuerit.

Casus præsens non differt a præcedente, nisi quod monetæ datæ substituitur alia ejusdem bonitatis intrinsecæ tempore contractus. Quodsi ergo hæc sumatur tanquam credita, casus præsens cum præcedente coincidit, seu ad eundem reducitur, ut considerari possit tanquam idem. Exemplo esse potest, si mutuo dentur in ducatis 22. thaleri, quibus quoad bonitatem intrinsecam tempore contractus æquivalent 33, ast tempore solutionis nonnisi 44. floreni. Defectum igitur bonitatis intrinsecæ supplere debet debitor solvendo 44. florenos novos, loco 33. veterum. Atque idem exemplum aperte loquitur vera omnino esse, quæ de reductione casus præsentis ad præcedentem diximus (not. §. 559.).

## §. 562.

*De restitu- tione, si sum- terea temporis, donec restitutio fiat, bonitas tan intrinseca, quam ma mutuo extrinseca mutetur; moneta reducenda est ad bonitatem intrinse- detur, ex- cam, quam habebat tempore contractus, & in reducta quoad bonita- preffo mone- tem extrinsecam incrementum detrahitur, defectus suppletur. neta gene- Quodsi enim summa mutuo data fuerit, expresso monetæ ge- re, & ejus nere, ac interea temporis, donec restitutio fiat, bonitas in- bonitas ex- trinseca mutetur, salva extrinseca, moneta ad eam bonita- trinseca & tem reducenda, quam habebat tempore contractus (§. 560.). intrinseca Quamobrem si præterea supponatur solam extrinsecam boni- mutetur. tatem fuisse mutatam, & moneta ad bonitatem intrinsecam reducatur, quam tempore contractus habebat, hoc pacto constat,*



constat, quanta summa nunc restitui deberet, si sola bonitas extrinseca fuisset mutata. Quod si ergo jam porro sumatur eandem summam in moneta bonitatis intrinsecæ præsentis fuisse mutuo datam; perinde erit, ac si salva bonitate intrinseca sola extrinseca mutationem subiisset. Quamobrem cum debitor incrementum detrahat, defectum suppleat, si summa pecuniæ mutuo data fuerit, expresso monetæ genere, ac interea, donec restitutio fiat, bonitas extrinseca fuerit mutata salva intrinseca (§. 558.); incrementum quoque in moneta ad bonitatem intrinsecam, quam tempore contractus habebat, reducta detrahendum, defectus supplendus, si summa pecuniæ mutuo data, expresso monetæ genere, ac interea temporis, donec restitutio fiat, bonitas tam intrinseca, quam extrinseca mutetur.

E. gr. Mutuo tibi dedi viginti duos thaleros in florenis, quorum bonitas intrinseca quarta sui parte mutatur, ita ut unum tempore solutionis æquivalet tribus quartis unius eorum, qui fuerant dati, cum vero unus datorum valeret sedecim grossos, unus novorum jam valeat quatuordecim grossos. Facta reductione ad bonitatem intrinsecam, quæ erat tempore contractus, eadem extrinseca retenta, perinde erit ac si tibi dati fuissent 44. floreni, quorum unus valet 12. grossos. Enim vero valet jam tantummodo 14. grossos, aucto valore extrinseco respectu intrinseci, juxta tempus contractus æstimati. Quamobrem 88. grossi sunt detrahendi, ut eadem præcise conficiatur summa in moneta, quæ tempore contractus eandem habuisset bonitatem, solvendo 37. florenos cum 10. grossis. Nimirum viginti duo thaleri, quorum unus valet 24. grossos, conficiunt summam 528. grossorum. Hanc summam tempore contractus conficiebant floreni 33, quorum unus valebat 16. grossos. Ob mutatam bonitatem extrinsecam, supposita ea, quam floreni habebant, tempore contractus, unus novorum æstimari nequit, nisi 12. grossorum, quot scilicet valuisset tempore contractus. Atque adeo

eorum 44. conficiunt summam 528. grossorum, quæ mutuo data. Quoniam vero crevit valor extrinsecus, ut florenus unus valeat 14. grossos; eandem summam 528. grossorum jam conficiunt floreni 37. additis 10. grossis. Quare si 37. florenos novos additis 10. grossis solvat debitor, creditor habet eandem pecuniæ summam in moneta ejusdem bonitatis intrinsecæ, quam habebat in moneta istiusmodi bonitatis tempore contractus. Non est quod excipias, si pecuniam suam retinuisset in cista depositam, eum nunc habiturum fuisse pecuniam, quæ 44. novis florenis æquivalet. Non enim mutuo data fuerunt corpora, sed mutuo data fuit summa, qualis tempore contractus impendebatur a debitore, & non corpora, sed hanc summam in moneta ejusdem bonitatis intrinsecæ, quæ tempore contractus erat, conservare voluit creditor: id quod obtinetur, si 37. floreni novi additis 10. grossis solvantur. Nimirum valor extrinsecus non attenditur tempore contractus, nisi in computanda summa quatenus usualis est, cum alias corpora crederentur, non vero summa. Quamobrem in computanda summa denuo attendendus est valor usualis, qui est tempore solutionis. Quoniam tamen eandem monetæ bonitatem intrinsecam conservare vis, ideo ea attendenda est, quæ fuerat tempore contractus. Atque ea de causa primum definiendus est valor extrinsecus, qui eidem tribuendus fuisset tempore contractus, ut eadem prodiiisset summa, quæ mutuo data.

## §. 563.

*Derestituti-* Si summa pecuniæ mutuo data, non expresso monetæ genere, *one, si sum-* & restitutio fiat in genere quodam monetæ, cujus bonitas intrinseca *ma mutuo* & extrinseca a tempore contractus mutata, ea reducitur ad bonitatem non tem intrinsecam, quam habuit tempore contractus, & in reducta expresso ge- quoad extrinsecam mutatam incrementum subtrahitur, vel defectus *nere, & boni-* suppletur. Si summa pecuniæ mutuo data non expresso mo- *tas extrin-* netæ genere, eadem restitui debet in alio quocunque mo- *seca cum ex-* netæ genere, quæ tempore contractus ejusdem bonitatis in- *trinseca mu-* trinsecæ erat cum data juxta bonitatem extrinsecam com- *putata,*

putata, quam tempore contractus habebat (§. 553.), *consetur in eo* quenter perinde est, ac si in hoc monetæ genere pecuniagenere, in fuisset mutuo data. Enimvero si in hoc monetæ genere pe-*quo fit re-* cunia fuisset mutuo data, cum summa mutuo data sit, ac in-*stitutio.* terea temporis, donec restitutio fiat, bonitas tam intrinseca, quam extrinseca mutata fuerit, *per hypoth.* moneta reducenda foret ad bonitatem intrinsecam, quam habebat tempore contractus, & in reducta quoad bonitatem extrinsecam incrementum detrahendum, defectus supplendus (§. 562.). Ergo idem fieri debet, si summa pecuniæ mutuo data, non expresso monetæ genere, & restitutio fiat in alio genere monetæ, cujus bonitas intrinseca & extrinseca a tempore contractus mutata.

E. gr. Mutuo tibi dedi 22 thaleros in ducatis, quibus tempore contractus æquivalebant 33 floreni. Perinde igitur est, ac si 33 florenos tibi mutuo dedissem, quos tibi solvere poteram, siquidem nulla mutatio intrinseca & extrinseca contigisset. Quodsi vero ponamus bonitatem intrinsecam diminutam esse quarta sui parte, extrinsecam vero nonnisi octava: per ea, quæ modo uberius exposuimus (*not.* §. 562.) restituendi sunt 37 floreni novi additis 10 grossis.

#### §. 564.

*Si genus mutuo datur, bonitatis extrinseca mutatio prorsus De restituti-* non attenditur. Si enim genus mutuo datur, tot restituenda *one,* si genus sunt corpora ejusdem bonitatis extrinsecæ, quot data, non mutuo dato *attento* valore extrinseco, quem habent (§. 554.). Quam-*rum,* & boni- obrem nec plura restituuntur, quam data fuerunt, etiamsi *tas extrin-* valor extrinsecus diminutus; nec pauciora, si fuerit auctus, *seca mut-* consequenter genus si mutuo detur, perinde est, sive boni-*tur.* tas extrinseca mutetur, sive non mutetur. Bonitatis igitur extrinsecæ mutatio prorsus non attenditur.

E. gr. Si decem ducati justi ponderis mutuo dati fuerint, to-

tidem restituendi, etiamsi ponamus tempore contractus valorem unius fuisse duorum thalerorum & viginti grossorum, tempore autem solutionis non nisi duorum thalerorum & octodecim vel sedecim grossorum, aut contra.

§. 565.

*De restituti-* Si aestimatio mutuo detur, pecunia annumeranda tempore con-  
*one,* si aesti. tractus juxta valorem extrinsecum, quem illo tempore habet; remu-  
*atione,* mutuo tempore autem solutionis secundum eum, quem moneta genus, in quo fit  
*detur* Est restitutio, isto tempore habet. Etenim si aestimatio mutuo de-  
*mitas ex-* tur, eadem pecuniae summa restituenda in quo eunque mone-  
*trinfeca vel* genere probo ac usuali (§. 557.). Quemadmodum ita-  
*intrinfeca* que debitor istam summam accepit tempore contractus in  
*mutatur.* probo quodam monetae genere, juxta valorem intrinsecum  
 confectam, quo pecuniam impendere poterat (§. 555.); ita  
 eadem ipsi annumeranda est tempore solutionis in usuali quo-  
 dam monetae genere juxta valorem extrinsecum, quem tunc  
 temporis habet, & quo creditor pecuniam, quam recipit,  
 impendere potest.

Pecunia duplici modo considerari potest, vel tanquam res  
 corporalis constans ex materia, quae perinde ac res corpora-  
 les aliae suum habent pretium; vel tanquam pecunia, quare-  
 nus valorem quandam imposititum habet, quo mediante vice-  
 rerum aliarum fungitur. Quando igitur spectatur tanquam  
 pecunia, in esse suo constituitur per valorem istum impositi-  
 tum, qui bonitatem dat extrinsecam, & pretium materiae, ex  
 qua constat, bonitatem intrinsecam determinat (§. 544.). At  
 que hoc pacto quoad valorem extrinsecum, seu formam suam,  
 certum constituit rerum fungibilium genus, quemadmodum a-  
 vena, triticum, hordeum; quoad valorem intrinsecum vero seu  
 materiae pretium genus hoc rerum fungibilium diversos admit-  
 tit bonitatis gradus, quemadmodum non avena omnis, non  
 triticum omne, non hordeum omne ejusdem bonitatis est.  
 Quando itaque pecunia mutuatur, habenda est ratio bonitatis

extrinsecæ, sine qua pecunia non concipitur, habenda vero etiam est ratio bonitatis intrinsecæ, quatenus res ejusdem bonitatis restituenda (§. 519.): quantitas vero pecuniæ æstimatur numero, quemadmodum ova numerare solemus (§. 289.), vel etiam pondere, quemadmodum aromata vel metalla ponderamus. Quodsi ergo pecuniæ materia non mutaretur, veluti si constaret ex metallo puro, bonitas intrinseca semper foret eadem in eodem monetæ genere; si valor impositivus non mutaretur, eadem quoque foret bonitas extrinseca. Et hoc pacto nulla foret in eo, quod restituendum, difficultas, cum sic pecunia eodem modo sese haberet, quomodo avena, vel hordeum, aut triticum ejusdem bonitatis, consequenter inter mutationem summæ, generis & æstimationis nulla foret differentias, sed semper restitui deberet eadem summa. Sed quia tam intrinseca, quam extrinseca bonitas mutari solet; ideo dispiciendum est, ne plus, vel minus restituatur, nec actus gratuitus alterutri contrahentium parti damnosus evadat. Quoniam tamen homines jus suum remittere (§. 117. part. 3. Jur. nat.), adeoque per pacta, quibus standum (§. 789. part. 3. Jur. nat.), diversimode immutare possunt; ideo quoque dispiciendum, quomodo fuerit conventum. Hactenus dicta qui probe perpenderit, ei circa ea, quæ hactenus demonstrata sunt, nihil restabit difficultatis, ut uberius eadem demonstrare superfluum existimemus.

§. 566.

*Si species æstimata mutuo dentur, eadem summa, quam conficiunt tempore contractus, restituenda in probo quodam moneta genere, juxta valorem extrinsecum, quem tempore solutionis habet, æstimata computata.* Quodsi enim species æstimatæ mutuo dentur, æstimatio nummorum creditur (§. 555.), non ipsum genus (§. 550.). Enimvero si æstimatio mutuo datur, eadem pecuniæ summa in quocunque monetæ genere probo ac usuali restituenda (§. 557.). Quamobrem si species æstimatæ mutuo dentur, eadem summa, quam conficiunt tempore contractus, re-

stituenda in probo quodam monetæ genere juxta valorem extrinsecum, quem tempore solutionis habet, computata.

E. gr. Do tibi mutuo octo ducatos, ducatum unum æstimando duos thaleros cum octodecim grossis, qui adeo conficiunt summam viginti duorum thalerorum. Tu igitur mihi restituere potes viginti duos thaleros in probo quodam ac usuali monetæ genere, v. gr. in florenis, quorum unus valet sedecim grossos. Quodsi enim voluisses restitui totidem corpora, quot dedisti, nimirum octo ducatos, non opus erat ut eorum valorem extrinsecum exprimeres, consequenter non eos æstimates mutuo dare debebas.

§. 567.

*Quid ferendum, si restitutio fiat in eodem genere.*

Quoniam si species æstimatæ mutuo dantur, eadem summa, quam conficiunt tempore contractus, restituenda est in probo quodam monetæ genere, adeoque etiam eodem, quod datum, juxta valorem extrinsecum, quem tempore solutionis habet, computata (§. 566.); si species æstimatæ mutuo dantur & in eodem genere monetæ quod mutuo datum restituitur, ejus attenditur valor extrinsecus, qui tempore solutionis est, consequenter corpora pauciora solvit debitor, quam accepit, bonitate extrinseca aucta, plura vero, eadem diminuta.

E. gr. Si octo ducatos tibi mutuo dedi, qui æstimantur viginti duo thalerorum, seu quorum unus æstimatur duorum thalerorum cum tribus quartis, & valor extrinsecus auctus uno grosso; cum jam septem ducati & 59 grossi conficiant summam viginti duorum thalerorum, tu mihi solvere teneris 7 ducatos cum 59 grossis. Quodsi vero valor extrinsecus unius ducati diminutus fuerit, ut non valeat nisi duos thaleros cum 17 grossis; tu mihi restituere teneris octo ducatos cum octo grossis.

§. 568.

*De restitutione, si genus monetæ,*

*quod mutuo datum, tempore solutionis non amplius exeat, aut non nisi maximo impendio haberi possit; restitu-*



*tio fieri debet in alio monetæ genere ejusdem bonitatis intrinsecæ cum dato, aut, si nec talis haberi possit, monetæ, quæ solvitur, ad bonitatem intrinsecam datæ reducenda.* Quodsi enim tempore solutionis non amplius extet monetæ genus, quod mutuo datum, cum ad impossibile nemo obligetur (§. 209. *part. 1. Phil. pract. univ.*); nec creditor tenetur solvere idem monetæ genus. Perinde igitur est ac si credidisset summam, non expresso monetæ genere. Enimvero si summa pecuniæ mutuo datur, non expresso monetæ genere, eandem summam restituere licet in alio monetæ genere ejusdem bonitatis intrinsecæ, quæ erat monetæ datæ, secundum bonitatem extrinsecam, quam tempore contractus habebat, computatam (§. 553.) &, ubi bonitas intrinseca mutata, monetæ reducenda ad eam bonitatem intrinsecam, quam tempore contractus habebat (§. 560.). Quamobrem si genus monetæ, quod mutuo datum, non amplius extet, restitutio fieri debet in alio monetæ genere ejusdem bonitatis intrinsecæ cum dato, aut, si nec talis haberi possit, ad bonitatem intrinsecam datæ reducenda. *Quod erat unum.*

*nus monetæ haberi nequeat.*

Quodsi vero nonnisi maximo impendio haberi possit istud monetæ genus, quod mutuo datum, cum eorum numerorum, quos in id obtinendum impendere teneretur debitor, jacturam faceret (§. 487. *part. 2. Jur. nat.*), damnum is incurreret (§. 486. *part. 2. Jur. nat.*). Quoniam itaque creditor obligatur ad omne damnum, quantum in se est, ab altero avertendum (§. 495. *part. 2. Jur. nat.*), ipse vero nihil damni patitur, si pecunia, quæ debetur, restituatur in alio monetæ genere, quam quod creditum, ejusdem cum hoc bonitatis intrinsecæ, aut, si tale haberi non possit, monetæ alia ad eandem bonitatem reducatur (§. 487. *part. 2. Jur. nat.*); quando nonnisi maximo impendio haberi potest istud monetæ genus, quod mutuo datum, restitutio fieri debet in alio monetæ genere ejusdem bonitatis



nitatis intrinsecæ cum dato, aut, si nec tale haberi possit, moneta, quæ solvitur, ad bonitatem intrinsecam datæ reducenda. *Quod erat alterum.*

Nimirum standum est pacto, quamdiu stari potest, adeoque idem genus monetæ secundum bonitatem intrinsecam & extrinsecam, quæ erat tempore contractus, restituendum, quamdiu restitui potest: restitui autem potest, si istiusmodi genus monetæ tempore solutionis extet & facile haberi potest. Physice impossibile est, ut restituatur, si non amplius extet, aut haberi non possit: ast moraliter impossibile est, si damnum haud leve incurrere deberet debitor, ubi idem genus restituere cogeretur. Qui mutuo dat, beneficium præstat (§. 513.). Ast beneficium non foret, quod cum damno haud exiguo conjunctum foret debitoris, cum non minus debitor, quam creditor indemnis sit, siquidem solutio ita fiat, quemadmodum præcipitur.

§. 569.

*De præstatione, si mutuarius in loco, quo restituitio fieri debebat: quod si vero augeatur præstandum est, quantæ res plurimi fuerit, quamdiu debitor in mora fuerit. Quod si enim mutuarius in mora fuerit, eo tempore non restituit, quod restituendum erat, quod restituere debebat ac poterat (§. 638. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem si pretium rei mutuatæ interea minuatur, dum in mora est, tanti omnino jacturam facit creditor, quanti minoris est res, quæ erat restituenda, quam erat eo tempore, quo restituitio debebat (§. 487. part. 2. Jur. nat.), consequenter damnum incurrit (§. 486. part. 2. Jur. nat.). Quoniam itaque qui in mora est ad id, quod interest tenetur, si alter propterea damnum patitur (§. 655. part. 3. Jur. nat.); æstimatio utique præstanda est, quæ erat eo tempore ac loco, quo restituitio fieri debebat. *Quod erat unum.**

*Si mutuarius in mora fuerit, & pretium rei mutuatae interea minuatur, præstanda est æstimatio, quæ erat eo tempore ac loco, quo restituitio fieri debebat: quod si vero augeatur præstandum est, quantæ res plurimi fuerit, quamdiu debitor in mora fuerit. Quod si enim mutuarius in mora fuerit, eo tempore non restituit, quod restituendum erat, quod restituere debebat ac poterat (§. 638. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem si pretium rei mutuatæ interea minuatur, dum in mora est, tanti omnino jacturam facit creditor, quanti minoris est res, quæ erat restituenda, quam erat eo tempore, quo restituitio debebat (§. 487. part. 2. Jur. nat.), consequenter damnum incurrit (§. 486. part. 2. Jur. nat.). Quoniam itaque qui in mora est ad id, quod interest tenetur, si alter propterea damnum patitur (§. 655. part. 3. Jur. nat.); æstimatio utique præstanda est, quæ erat eo tempore ac loco, quo restituitio fieri debebat. *Quod erat unum.**

Quoniam

Quodsi mutuatarius in mora fuerit, quamdiu in mora est, tempus semper adest, quo eam restituere tenetur, consequenter eam quoque restituere tenetur eo tempore, quo ea plurimi fuerit. Quodsi ergo hoc non faciat, sed in mora perseveret, & pretium deinceps rursus minuatur; perinde omnino est, ac si terminus restitutionis fuisset tempus, quo plurimi fuit res restituenda. Quamobrem si mutuatarius fuerit in mora & pretium rei augeatur, præstandum omnino est, quanti res plurimi fuerit, quamdiu in mora fuerit *per demonstrata n. 1. Quod erat alterum.*

Nimirum quamdiu mutuatarius in mora est, tenetur ad id quod interest rem mutuatam toto isto tempore restitutam non fuisse (§. 655. part. 3. *Jur. nat.*). Intererat autem mutuantis, ut restitueretur eo tempore, quo plurimi erat, cum eodem ad restitutionem teneretur. Quamobrem æquum est, ut æstimatio ejus, quod restitui debet, conveniat tempori, quo res restituenda plurimi erat.

§. 570.

*Quodsi tempus quo restitutio fieri debet, expresse definitum, Terminus vel ex re mutuata aut aliis circumstantiis intelligitur, mora mora mutuatarii ab eodem incipit; in casu autem opposito ab eo tempore, tuatarii a quo primum interpellatus fuit.* Quodsi enim tempus, quo re-

stitutio fieri debet, expresse definitum, vel ex re mutuata aut aliis circumstantiis intelligatur, eo præcise tempore res mutuata in genere restituenda (§. 530.). Quodsi ergo hoc non faciat mutuatarius, in mora est (§. 638. part. 3. *Jur. nat.*), consequenter mora incipit ab eo tempore, quod expresse definitum, vel ex re mutuata aut aliis circumstantiis colligitur.

*Quod erat unum.*

Quodsi vero tempus, quo restitutio fieri debet, non definitum, nec ex re mutuata vel aliis circumstantiis intelligatur, cum a mutuantis voluntate pendeat, quam legem

contractui dare velit (§. 539.), id actum videtur, ut mutuans rem repetere possit, quando ipsi visum fuerit. Quamobrem mutuarius eam restituere tenetur, quando primum interpellatur, consequenter in mora est, si hoc non fecerit (§. 638. part. 3. Jur. nat.). Ab eo igitur tempore, quo primum interpellatus est, in mora esse incipit. *Quod erat alterum.*

Propositionem hanc addere necessarium duximus, ne in applicatione præcedentis aberretur.

## §. 571.

*An commodatum vel mutuum sit, si pro usu quid exigitur.*

*Si pro usu rei, quæ usu non consumitur, vel consumitur, quid exigitur, in casu priori commodatum non est, nec in posteriori mutuum.* Etenim in commodato usus rei, quæ usu non consumitur (§. 418.), in mutuo rei, quæ usu consumitur, conceditur gratis (§. 513.), consequenter commodans pariter ac mutuans pro eo nihil vicissim recipit (§. 18.). Quod si ergo pro usu rei, quæ usu non consumitur, vel etiam rei, quæ usu consumitur, aliquid exigitur, in casu priori commodatum non est, in casu posteriori mutuum non est.

Non tamen hinc sequitur pro usu rei, si eadem usu consumatur, si eadem usu non consumatur, nihil exigi posse. Quales vero sint contractus, si quid exigitur; suo loco ostendetur.

## §. 572.

*Quando pecunia usus non constituit mutuum.*

Quoniam mutuum non est, si pro usu rei, quæ usu consumitur, quidpiam exigitur (§. 571.), pecunia autem ad eas res refertur, quæ usu consumuntur (§. 471.); si pro usu pecunie quid exigitur, mutuum non est.

Inferius adeo demum docebitur, quænam tenenda sint de contractu, quo pro usu pecuniæ aliquid exigitur. Nemo igitur miretur, quod hic non agatur de usuris ac fœnore, nec de honorario, quod quidam in commodato & mutuo admittunt.

§. 573.

*Si ita conveniatur, ut pro eo, quod datur, reddatur aliud, An in mutuo vel res dentur aestimate; mutuum non est.* Etenim in mutuo aliud pro a- restituendum tantundem ejusdem generis (§. 514.), conse- lio reddi & quenter pro eo, quod datur, reddi nequit aliud, nec preti- species esti- um rei, quod habet attenditur, ut ideo plus vel minus, quam mata dari datum, sit restituendum (§. 549.). Quamobrem mutuum possint. non est, si ita conveniatur, ut pro eo, quod datur, redda- tur aliud, veluti triticum pro hordeo, nec mutuum est, si creditur avena, quæ tempore contactus valet 10 thaleros, ut restituatur itidem ea avenæ quantitas, quæ tempore solu- tionis tanti valet.

Non negamus ita contrahi posse; sed negamus istiusmodi contractus ad mutuum esse referendos. Diverso nimirum re- guntur jure, prouti suo loco videbimus.

§. 574.

*Si res, qua mutuo data, interit, vel quomodocunque deterio- Si res dete- ratur, antequam ea uti potuerit mutuatarius; ejus est damnum, & rioratur, vel hoc non obstante ad tantundem ejusdem generis restituendum tene- pereat ante zur.* In mutuo enim transfertur dominium in mutuatarium usum, cujus- (§. 514.), consequenter hic ejus dominus est. Enimvero nam sit res suo domino perit (§. 356. part. 2. Jur. nat.), & si ea damnum. quomodocunque deterioratur, res ipsius deterioratur. Quam- obrem si res, quæ mutuo data, interit, vel quomodocun- que deterioratur, antequam ea uti potuerit mutuatarius; ejus damnum est (§. 486. part. 2. Jur. nat.). Quod erat unum.

Quoniam mutuatarius obligatur ad tantundem ejusdem generis restituendum (§. 514.), si vero res mutuata perit, vel quomodocunque deterioratur, antequam ea uti potuerit, damnum ipsius est, non mutantis, per demonstrata; hoc non

obstante obligatur mutuarius ad tantundem ejusdem generis restituendum. *Quod erat alterum.*

E. gr. mutuo tibi do octo ducatos: tu eos amittis, casu quocunque. Tuorum jam nummorum jacturam facis & damnum tuum est. Nec propterea liberaris ab obligatione octo alios ducatos mihi restituendi. Similiter mutuo tibi do avenam bonam: humore apud te corrumpitur, ut equi eadem vesci nequeant. Damnum tuum est, non meum, & tu nihilominus aliam avenam ejusdem bonitatis & quantitatis cum data mihi restituere teneris. Quibus hoc durum videtur, hi minime perpendunt, se ex contractu mutui perinde dominium rei mutuo datæ acquisivisse, ac ex contractu emtionis venditionis. Ecquis vero est qui sibi persuadeat rei emtæ periculum spectare ad venditorem, ut vel pretium, vel partem pretii restituere teneatur, si res emta vel interit, vel deterioratur?

## §. 575.

*Depositum* Si tibi rem aliquam custodiendam trado & tu eam *quid sit, qui-* gratis custodiendam suscipis, eam *deponere* dicor. Unde *De-* nam depo- *positum* vocatur contractus beneficis, quo res aliqua gratis *nens, qui-* custodienda traditur & suscipitur. Qui rem custodiendam *nam deposti-* committit, *Deponens*, qui eam custodiendam suscipit, *Depositari-* *arius* appellatur.

E. gr. Si peregre profecturus tibi trado pecuniam interea, dum absens sum, custodiendam & tu eam gratis custodiendam suscipis; contractus, quem inimus, depositum est. Similiter deponuntur vasa argentea, vel res pretiosæ, eadem de causa tibi traditæ.

## §. 576.

*Qualis con-* tractus sit *depositum.* Quoniam res custodiri nequit, nisi tradatur (§. 434.), contractus vero realis est, qui rei traditionem requirit (§. 437.), in deposito autem res custodienda alteri committitur (§. 575.); *Depositum contractus realis est, seu re initur.*

Nemo

Nemo existimat, propositionem præferentem inuilem esse. Necessè enim est, ut constet, quomodo obligatio contrahatur, & quandonam contractus pro perfecto haberi debeat, siquidem extra omnem dubitationis aleam posirum esse debeat, quandonam incipiat contrahentium obligatio.

§. 577.

Quia in deposito tantummodo custodia rei depositæ *Cujusnam* committitur depositario (§. 575.), *dominium in hoc contractu sit res deponon transferatur* (§. 118. part. 2. *Jur. nat.*), consequenter *deposita & numnens manet rei dominus & res deponentis est, non depositarii, nec depositarius depositarius re uti potest.* *ea uti possit.*

E. gr. Depono apud te pecuniam: tu eam custodire debes, sed eam erogare nequis, tantundem pecuniæ mihi restitutus. Similiter ego depono vasa argentea: manent ea mea, nec præter custodiam ullum tibi in ea jus competit, consequenter nec iisdem uti potes, si forte convivium sit agendum.

§. 578.

*Depositarius obligatur ad rem depositam omni diligentia custodiendam & deponenti eam repetenti in specie restituendam.* *Obligatio de-positarii.*  
 Etenim depositarius suscipit rem custodiendam a deponente (§. 575.), consequenter cum ex contractu, qualis est depositum (§. *cit.*), nascatur obligatio perfecta (§. 793. part. 3. *Jur. nat.*), ad eam custodiendam obligatur. Quoniam vero unusquisque, quantum in se est, damnum omne ab altero avertere debet (§. 495. part. 2. *Jur. nat.*); depositarius nihil eorum omittere tenetur, quæ fieri debent, ne res pereat, aut quocunque modo deterioretur (§. 617. 487. 488. part. 2. *Jur. nat.*). Quamobrem cum diligens sit, qui nihil eorum omittit, quæ certo finè fieri debent (§. 751. part. 1. *Phil. pract. univ.*), & depositarius ad rem custodiendam obligetur *per demonstra- ta*; idem ad eandem omni diligentia custodiendam obligatur. *Quod erat unum.*



Manet vero res deposita deponentis, nec fit depositarii, neque etiam hic eadem uti potest (§. 577.). Quamobrem deponenti numero eandem, quam accepit, restituere tenetur, adeoque in specie (§. 444.). *Quod erat alterum.*

Deponens rem non tradit depositario eo animo, ut fit ipse (§. 577.), consequenter ne eam restituere teneatur; sed saltem ut custodiatur (§. 575.), consequenter ut sibi in specie restituatur. Unde & in Jure civili definitioni inseritur, quod tradatur eo animo, ut ipsi in specie restituatur, ut tanto clarius pateat, ad quod deponens civiliter fit obligatus. Quoniam vero hoc ipsum sequitur ex natura contractus, in Jure naturali non convenit ea definitioni ingerere, quæ ex aliis in ea contentis demonstrari possunt (§. 730. Log.).

§. 579.

*Quamdiu duret depositum, deponens rem depositam repetere potest, quandocunque ipsi visum fuerit: quodsi tamen custodia ad certum tempus restricta, ultra id depositarius non obligatur.* Quoniam enim deponens depositario tantummodo committit gratuitam rei suæ custodiam (§. 575.), adeoque nullam depositarii, sed suam saltem spectat utilitatem (§. 18.); nulla sane ratio est, cur eam repetenti non statim restituere debeat depositarius (§. 56. Ontol.), consequenter deponens eam repetere potest, quandocunque ipsi visum fuerit.

Ostenditur idem etiam hoc modo. Quoniam in deposito nec dominium, nec jus re utendi in depositarium confertur (§. 577.), sed is saltem obligatur ad rem omni diligentia custodiendam (§. 578.), deponenti quidem competit jus exigendi custodiam rei diligentem (§. 236. part. 1. Phil. pract. univ.), sed depositario nullum jus competit in rem depositam (§. 118. 136. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem cum jus suum quilibet remittere possit (§. 117. part. 3. Jur. nat.), nec rem repetendo injuriam faciat depositario deponens (§. 859. part. 1.



*Jur. nat.*); omnino rem suam repetere potest, quodocunque visum fuerit. *Quod erat unum.*

Quoniam deponenti competit jus rem depositam repetendi, quodocunque ipsi visum fuerit, *per demonstrata*; si tempus definiatur, quamdiu rem custodiri debeat depositarius, id non alio fine adjectum intelligitur, quam ne depositarius diutius ad eam custodiendam obligetur. Quamobrem cum ex contractu teneatur ad eam custodiendam (§. 793. *part. 3. Jur. nat.*); ultra tempus eidem adjectum depositarius non obligatur. *Quod erat alterum.*

§. 580.

Quia depositarius non obligatur ad custodiam rei depositæ ultra tempus, quod contractui adjectum (§. 579.); elapso tempore, rem etiam invito deponenti restituere potest depositarius. *Quando re-  
stitutio fieri  
possit depo-*

Nimirum depositarius se se non obligavit deponenti nisi adnenti invito tempus in contractu expressum. Quando igitur hoc tempus effluxit, obligatio ejus expirat, ut adeo sine omni causa res deponentis jam sit apud depositarium, consequenter naturaliter is jam obligatus sit ad rem deponenti restituendam, (§. 466. *part. 2. Jur. nat.*), nisi depositum renovetur (§. 816. *part. 3. Jur. nat.*).

§. 581.

*Si depositarius re deposita utitur, furtum usus committit.* Et Nemo furtum enim depositario nullum competit jus re utendi (§. 577.), eam consequenter si ea utitur, inscio a se invito domino de usu rei usus committit. Quoniam itaque furtum usus committit, qui inscio ac invito in deposito domino de usu rei alienæ instar domini disponit (§. 503. *part. 2. Jur. nat.*); si depositarius re deposita utitur, furtum usus committit.

Conferantur ea, quæ supra de furto usus in commodato commisso annotavimus (*not. §. 466.*). Non opus esse existimavimus.

mus, ut in propositione præsentè adjiceretur restrictio, quod depositarius re utatur citra voluntatem domini: quodsi enim usus concedatur, contractus mixtus est, vel in alium degenerat, prouti suo loco constabit. Si cui forsan circa demonstrationem dubium suboriri possit ex eo, quod etiam res aliena deponi queat, quemadmodum mox ostensuri sumus; id ex mox demonstrandis evanescit.

## §. 582.

*Jus depositarii in de-posito.*

*In voluntate depositarii unice positum est, utrum custodiam rei in se suscipere velit, nec ne.* Quoniam enim depositum actus beneficus est, qui solam deponentis utilitatem respicit (§. 575. 3.); custodia rei gratuita instar beneficii est (§. 17.). Enimvero vi libertatis naturalis arbitrio benefactoris relinquendum, cuinam beneficium dare velit (§. 29.). Ergo in voluntate depositarii unice positum est, utrum custodiam rei in se suscipere velit, nec ne.

## §. 583.

*An ad rei custodiam quis cogi possit.*

Quoniam in voluntate depositarii unice positum est, utrum custodiam rei in se suscipere velit, nec ne (§. 582.); deponens depositarium cogere nequit, ut custodiam rei suæ in se suscipiat, vel diutius eam custodiat, quam voluit.

Hinc ulterius elucescit, quod elapso tempore in deposito expresso rem depositam etiam invito restituere possit depositarius (§. 580.).

## §. 584.

*Ad quid tenetur depositarius.*

*Si res deposita dolo vel culpa depositarii perit, vel deterioratur; depositarius damnum resarcire tenetur: non tamen præstare tenetur casum.* Qui enim alteri culpa sive dolo dat damnum, id eidem resarcire tenetur (§. 580. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem cum damnum detur deponenti a depositario dolo vel culpa, si ejusdem dolo vel culpa res pereat (§. 488. 355.

part.

*part. 2. Jur. nat.*), vel deterioretur (§. 617. *part. 2. Jur. nat.*); depositarius damnum refarcire tenetur, si res deposita dolo vel culpa sua perit, vel deterioratur. *Quod erat unum.*

Enimvero res deposita solius deponentis gratia penes depositarium est (§. 575.), adeoque perinde est ac si penes ipsum deponentem esset, & hic manet rei depositæ dominus (§. 577.). Quamobrem cum deponentis esset damnum, si res casu penes ipsum periisset, vel deteriorata fuisset (§. 356. *part. 2. Jur. nat.*); damnum quoque erit deponentis, si casu pereat, vel deterioretur, adeoque quasi pars ejus pereat (§. 617. *part. 2. Jur. nat.*), penes depositarium. *Quod erat alterum.*

Hæc quidem ita sese habent, si jus mere naturale respicias, quod per pactiorem nullo modo immutatum, quippe quod culpam omnem prohibet (§. 299. *part. 1. Jur. nat.*), neque adeo in damno refarciendo inter gradus culpæ distinguit (*not.* §. 580. *part. 2. Jur. nat.*). Præcipit rem depositam omni diligentia custodiri (§. 578.): quodsi ergo deponens eam adhibere nolit, vel viribus suis diffidat, custodiam quoque in se suscipere non debet, quippe quod contrariatur obligationi damni omnis ab altero avertendi (§. 495. *part. 2. Jur. nat.*).

§. 585.

*Si depositarius non promittit majorem diligentiam in re depo-* *Quando*  
*sita custodienda, quam in suis adhibere solet; ultra eam jure exter-* *non omni*  
*no non tenetur.* Etenim cum nemo sese alteri perfecte obli- *culpa semen-*  
gare possit nisi promittendo (§. 393. *part. 3. Jur. nat.*); si de- *sur deposita-*  
positarius non majorem diligentiam in re deposita custodi- *rius.*  
enda promittit, quam in suis adhibere solet, nec ad majorem  
adhibendam deponenti obligatur, consequenter ultra eam  
jure externo non tenetur.

Nimirum in voluntate deponarii unice positum est, utrum  
custodiam rei in se suscipere velit, nec ne (§. 582.), consequen-  
ter ab ejus etiam voluntate pendet, ad quamnam diligentiam  
(*Wolffii Jur. Nat. Pars IV.*)

se obligare velit. Ultra voluntatem vero suam jure externo obligari nequit: alias enim a deponente ad custodiam suscipiendam, qualem desiderat, cogi posset, quod absurdum (§. 583.). Cum ex deposito nulla ad depositarium redundet utilitas, sed ea tota sit deponentis (§. 575.); illius etiam, non hujus est legem contractui præscribere.

§. 586.

*Officium de-  
ponentis &  
depositaris.*

*Deponens sibi cavere debet, ne custodiam rei committat homini negligenti; depositarius vero, ne se obliget ad majorem diligentiam, quam præstare valet aut in rebus suis custodiendis adhibere solet.* Quoniam enim absque animo deliberato nil agere (§. 390. part. 3. *Jur. nat.*), consequenter singula probe perpendere debemus, antequam decernamus (§. 387. part. 3. *Jur. nat.*); deponens etiam probe perpendere tenetur, utrum custodiam rei committat homini, omnem diligentiam adhibituro ne deterioretur, vel prorsus pereat, nec ne, ut eam in specie restituere possit, qualem accepit (§. 578.), ne suo vel depositarii damno contrahat (§. 493. 495. part. 2. *Jur. nat.*). Quoniam itaque negligens rem custodiæ suæ commissam male custodit (§. 750. part. 1. *Phil. pract. univ.*), ut periculum sit, ne pereat, vel deterioretur, consequenter ut vel tu damnium ferre tenearis, si depositarius idem resarcire nequit, vel hic damnium incurrat, si idem resarcire tenetur (§. 584.); deponens sibi cavere debet, ne custodiam rei committat homini negligenti. *Quod erat unum.*

Similiter cum etiam depositarius animo deliberato custodiam rei alienæ in se suscipere (§. 390. part. 3. *Jur. nat.* & §. 575. *h.*), adeoque probe perpendere debeat, num eam diligentiam adhibere possit, vel soleat, quæ requiritur, ne res deposita deterioretur, vel prorsus pereat (§. 387. part. 3. *Jur. nat.* & §. 578. *h.*); sibi autem cavere teneatur, ne vel deponens, vel ipse damnium incurrat (§. 493. 495. part. 2.

*Jur.*

*Jur. nat.*), quando id resarciendum (§. 582.); ideo is sibi cavere debet, ne ad majorem diligentiam se obliget, quam præstare valet, aut in rebus suis custodiendis adhibere solet.

*Quod erat alterum.*

Hanc circumspectionem cum a deponente, cum a depositario exigit lex naturæ, ut adeo peccet, qui eam in se desiderari patitur (§. 440. *part. 1. Phil. pract. univ.*), quamvis jure externo de animo deliberato deponentis non statuendum sit depositario (§. 423. *part. 3. Jur. nat. & §. 575. b.*); nec de animo deliberato depositarii deponenti (§. 422. *part. 3. Jur. nat. & §. 575. b.*), consequenter in contractu, qui producit obligationem externam (§. 793. 405. *part. 3. Jur. nat.*), officium deponentis & depositarii non attendatur, cujus tamen ratio habenda, ut honeste vivas (§. 968. 969. *part. 1. Jur. nat.*).

§. 587.

*In genere quilibet contrahentium sibi cavere debet, ne vel ipse, vel is, cum quo contrahit, damnum quoddam incurrat, vel periculum subeat.* Nimirum ex contractu nascitur perfecta obligatio contrahentium (§. 793. *part. 3. Jur. nat.*), consequenter nemo cum altero contrahere debet absque animo deliberato (§. 391. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam itaque unusquisque, quantum in se est, non minus ab altero, quam a seipso damnum omne avertere debet (§. 493. 495. *part. 2. Jur. nat.*); quilibet contrahentium sibi cavere debet, ne vel ipse, vel is, cum quo contrahit, damnum quoddam incurrat, vel periculum subeat.

*Officium  
contrahentium.*

Ex hoc principio generali demonstrari quoque poterat propositio præcedens. Et vi ejusdem facile intelligitur, qua cautione opus sit etiam in commodato & mutuo, aliove quocunque contractu, modo animum advertas ad obligationes, quas contrahentes contrahunt.

§. 588.

*Si deponens rem custodiendam committit homini negligenti, Culpa deponens*

mentis in  
contrahendo.

quem esse negligentem nosse poterat; in culpa est. Etenim deponens sibi cavere debet, ne custodiam rei committat homini negligenti (§. 586.). Quodsi ergo nosse poterat, eum esse negligentem per hypoth. cum in id non inquisiverit, antequam rem deponeret, ipse negligens est (§. 750. part. 1. Phil. pract. univ.). Quamobrem cum negligentia culpa sit (§. 758. part. 1. Phil. pract. univ.); si deponens rem custodiendam committit homini negligenti, quem esse negligentem nosse poterat, in culpa est.

Cum culpa agentis imputetur (§. 722. part. 1. Phil. pract. univ.); Doctores juris civilis a vero non aberrant, quando depositarium a culpa præstanda absolventes affirmant, deponentem sibi imputare debere, quod non commiserit rem custodiendam alii magis diligenti. An vero hoc principio recte utantur, de eo jam non disquirimus.

§. 589.

*Culpa contrahentis in ipse, vel is, cum quo contrahit, damnum quoddam incurrat, vel periculum subeat; uterque culpa ipsius damnum incurrit, vel periculum subit.* Quoniam enim quilibet contrahentium sibi cavere debet, ne vel ipse, vel is, cum quo contrahit, damnum quoddam incurrat, vel periculum subeat (§. 587.); eodem, quo ante (§. 588.), modo patet, ipsius culpa seipsum, vel alterum damnum incurrere, aut periculum subire.

Abfit, ut existimes, talia demonstrari sine omni utilitate. Patet enim ex antea dictis (not. §. 586.), ea esse tenenda, siquidem honeste vivere velis. Immo ad talia animum advertere debemus, ubi jus civile ex naturali efficiendum, vel an recte effectum fuerit statuendum. *Generosi* vulgo *animi* esse dicitur, si quis ea remittit, quæ jure externo exigere poterat, vel non facit, quæ eodem jure licita sunt, ne sit iniquus, sed æquum potius se præbeat. Habet vero generosus etiam animus suas leges, in quarum numero propositiones hætenus demonstra-

re. Istiusmodi adeo principis opus est, ne parum recte agas; dum generosus esse velis.

§. 590.

*Si deponens rem custodiendam committit homini, quem ne-* Quando  
*gligentem esse novit, & negligentia eius detur damnum; ipse in cul-* culpa depo-  
*pa est. Etenim si novit hominem, cui rem custodiendam* nentis negli-  
*committit, esse negligentem, cum sibi cavere debeat, ne cu-* gentia depo-  
*stodiam rei committat homini negligenti (§. 586.), impru-* sitarii da-  
*denter agit, quod faciat (§. 776. part. 1. Phil. pract. univ.)* mnum de-  
*Quoniam itaque imprudentia culpa est (§. 777. part. 1. Phil. tur,*  
*pract. univ.); si negligentia depositarii detur damnum, depo-*  
*nens in culpa est.*

Culpa depositarii non potuisset dari damnum, nisi culpa deponentis res custodiz ipsius fuisset tradita. Quamobrem si damnum datur, deponens & depositarius culpam communicant: quæ cum imputanda veniat (§. 722. part. 1. Phil. pract. univ.), utrique imputanda.

§. 591.

*Si deponens rem custodiendam committit homini negligenti, Quando da-*  
*quem negligentem esse novit, vel nosse poterat, & res deposita negli-* mnum com-  
*gentia depositarii vel perit, vel deterioratur; damnum inter depo-* municent  
*mentem & depositarium dividendum in ratione culpa utriusque.* deponens &  
*Etenim si res deposita negligentia depositarii perit, vel de-* depositarius.  
*terioratur, damnum culpa depositarii datur (§. 758. part. 1.*  
*Phil. pract. univ.): ipse vero etiam deponens, qui novit depo-*  
*sitarium esse negligentem, vel saltem nosse poterat, in culpa*  
*est (§. 588. 590.). Uterque igitur culpa non vacat, & quo-*  
*niam damnum aut deponentis, aut depositarii esse debet,*  
*damnum deponentis cum damno depositarii colliditur. Enim-*  
*vero si damnum tuum colliditur cum damno alterius, nec*  
*utroque vestrum culpa vacat, illud dividendum est in ratione*  
*culpæ (§. 632. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem si deponens*



rem custodiendam committit homini negligenti, quem negligentem esse novit, vel nosse poterat, & res deposita perit vel deterioratur, damnum inter deponentem & depositarium dividendum in ratione culpæ utriusque.

Propositio præsens applicari etiam potest ad commodantem & commodatarium, cum quod de circumspectione deponentis demonstravimus (§. 586.) etiam valeat de circumspectione commodantis perinde ac illud, quod de culpa deponentis ostendimus (§. 588. 590.), ad culpam etiam commodantis applicari potest. Ex hætenus demonstratis definiendum, qualem culpam præstare teneatur depositarius jure civili, quemadmodum suo loco patebit.

§. 592.

*Obligatio deponentis.*

*Deponens obligatur ad restituendum impensas in rei depositæ conservationem a depositario factas.* Etenim depositarius obligatur ad rem depositam omni diligentia custodiendam & deponenti eam repetenti in specie restituendam (§. 578.), immo ad damnum resarciendum, siquidem ipsius culpa peri erit, vel deteriorata fuerit (§. 584.). Quamobrem ipsi competit jus impensas in rei depositæ conservationem faciendi, sine quibus impediri nequit, ne pereat, vel deterioretur. Quoniam vero vi contractus tantummodo sese obligavit ad rem depositam gratis custodiendam (§. 575.), consequenter ne quid pro custodia exigere velit (§. 18.), minime vero, quod impensas, sine quibus res conservari, aut impediri nequit, ne pereat, vel deterioretur, de suo facere, adeoque deponenti gratis quid dare velit (§. cit.); impensas in rei depositæ conservationem factas deponens ipsi restituere tenetur.

Deponens vult rem a depositario conservari: ergo etiam velle debet, ut depositarius eas faciat impensas, sine quibus conservari nequit (§. 937. *Ontol.*). Dum vero alterum sibi obligat ad rem depositam gratis custodiendam, eundem sibi non obligat ad eam suis impensis conservandum, sed jus transfert impensas

fas necessarias faciendi: quæ juris translatio sine obligatione eas restituendi concipi nequit.

§. 593.

*Si deponenti rem depositam repetenti statim restituere nolit de- Quando de-  
positarius, casum is etiam præstare tenetur, quo ea penes deponentem positarius  
non veriusset, vel deteriorata fuisset, immo tenetur etiam ad id, quod casum præ-  
interest rem statim restitutam non fuisse.* Depositarius enim stare teneat-  
obligatur ad rem depositam deponenti statim restituendam, tur, & quan-  
quando eam repetit (§. 578. 579.): quod ubi non fecerit, do teneatur  
in mora est (§. 638. part. 3. Jur. nat.) & mora culpa est (§. 648. ad id, quod  
part. 5. Jur. nat.). Quodsi ergo casu quodam res deposita interest.

perit, vel deterioratur, quo eodem penes deponentem non  
peritura, vel deteriorata fuisset; culpa depositarii damnum  
datur, adeoque ab eodem refarciendum (§. 580. part. 2. Jur.  
nat.). Quamobrem si depositarius deponenti rem depositam  
repetenti non statim restituat, casum præstare tenetur, quo eo-  
dem penes deponentem non periisset, vel deteriorata fuisset.  
*Quod erat primum.*

Porro si quis damnum patitur, vel lucrum ejus cessat,  
propterea quod tu in mora es; ad id, quod interest, teneris  
(§. 655. part. 3. Jur. nat.). Quoniam itaque depositarius in  
mora est, si deponenti rem repetenti non statim restituat per  
*demonstrata*; idem tenetur ad id quod interest, rem deposti-  
tam non statim fuisse restitutam. *Quod erat secundum.*

Ex demonstratione liquet, obligationem præstandi casum ad  
id, quod interest rem statim restitutam non fuisse, non nasci  
ex contractu, sed ex culpa, quæ mora in restituendo contrahi-  
tur. Quamvis enim culpa hæc interveniat mediante contractu,  
non tamen ex eo manat. Quamobrem ex principiis quoque  
generalibus propositio præsens demonstrata fuit, neque ea con-  
trarianur iis, quæ supra demonstrata sunt. (§. 584.).

§. 594.

*Deponentis est curare, ut res deposita ad se redeat seu ad se re- Curatorum  
feratur;*

*sic curare, feratur; non vero ad hoc obligatur depositarius.* Etenim vi contractus depositarius non obligatur nisi ad rem depositam dicta redeat ad diligenter custodiendam & deponenti eam repetenti in specie restituendam (§. 575. 578.). Quamobrem vi contractus non curare tenetur, ut res deposita redeat ad deponentem, seu ad eum referatur; sed hæc cura ad deponentem pertinet.

Aliud nimirum est rem repetenti restituere; aliud eam alicui tradere, ut ad alterum referatur. Si deponens depositario indicat, per quem rem depositam remitti sibi velit, & depositarius huic rem deferendam committit; uterque facit, quod suum est. Idiomate patrio dicimus de deponente, *er sol es abhohlen lassen*; de depositario, *er sol es abfolgen lassen*. Non vero superflua existimari debet quæstio, cujusnam esse debeat cura, ut res deposita redeat ad deponentem. Hinc enim patet, depositarium imprudenter agere, si sponte sua subeat periculum in referenda, quemadmodum ex iis, quæ sequuntur, patet.

## §. 595.

*Per quemnam & cujus sumtu res deposita remittenda.*

Quoniam deponentis est curare, ut res deposita ad se redeat, seu ad se referatur, non vero ad hoc obligatur depositarius (§. 594.); deponens etiam mandare debet, per quem rem depositam ad se remitti velit, non vero ipso inconsulto depositarius eligere debet eum, per quem remittatur, & si impensas facere tenetur depositarius, ut res deposita revertatur ad deponentem, hic eas restituere tenetur.

Nimirum res deposita remittenda sumtu deponentis & per eum, cujus fidei eam committit deponens, seu committi vult. Ex eo enim, quod depositarius gratis in se suscepit custodiam rei alienæ, minime nascitur obligatio suo sumtu & periculo eandem remittendi. Quicquid in re remittenda facit depositarius, nisi ultro fecerit, ex mandato facere debet.

## §. 596.

*Cujusnam sit periculum*

*Si res deposita remittitur per eum, per quem ut remittatur vult deponens; periculum deponentis est. Si vero depositarius remittit*

*per*

per eum, quem ipse voluerit, inconsulto deponente ipsius est periculum in re delam. Ostenditur eodem prorsus modo, quo utrumque ostendimus de re commodata remittenda (§. 488. 489.).

Patet etiam hic, quemadmodum supra (not. §. §. cit.), in casu priori imprudentiæ deponentis, in posteriori depositarii esse tribuendum, si res deposita referenda committatur homini, cuius dolo vel culpa perit, aut deterioratur, consequenter in illo culpa deponentis, in hoc culpa depositarii damnum dari.

§. 597.

Quoniam depositarii periculum est, si inconsulto deponente rem depositam remittat per eum, quem voluerit (Quando depositarius (§. 596.)), ipse autem curare non tenetur, ut res deposita sponte subeat ta redeat ad deponentem (§. 594.). Si inconsulto deponente periculum rem remittit per eum, quem ipse voluerit, sponte sua periculum rei remittit.

Adversatur hoc officio erga seipsum, quo operam dare tenemur, ut damnum quodvis, quantum in nobis est, avertamus (§. 493. part. 2. Jur. nat.). Quamvis vero officiosi in omnes esse debeamus (§. 899. part. 1. Jur. nat.), & officiositatis utique sit sua etiam sponte per eum, quem eligimus, rem depositam remittere deponenti (§. 898. part. 1. & §. 466. part. 2. Jur. nat.); in collisione officii erga seipsum & erga alios exceptio fit in favorem sui (§. 229. part. 1. Phil. pract. univ.). Officiositas nomen suum non tuetur, quando alteri præstas quod officio erga reipsum repugnat: videtur nimirum officiositatis esse, quod non est, quippe quæ cum lege naturali sit præcepta (§. 899. part. 1. Jur. nat.), non admittit eidem parum convenientia (§. 609. part. 1. Jur. nat.).

§. 598.

In communi periculo, quod nulla depositarii culpa præcedit, de- An res de- depositarius res depositas suis præferre non tenetur, si utrasque serva- sit a præfe- re nequit. In communi periculo, quo res proprias & depo- renda pro- fitas simul servare nequit depositarius, cum aut ipse jacturam prius in com- facere debeat rerum suarum, aut jactura fieri debeat rerum muni peri-

(Wolffii Jur. Nat. Pars IV.)

Bbb

de-culo.

depositarum (§. 487. part. 2. *Jur. nat.*), damnum depositarii proprium colliditur cum damno deponentis (§. 486. part. 2. *Jur. nat.* & §. 206. part. 1. *Phil. pract. univ.*), uterque autem tam deponens, quam depositarius culpa vacat *per hypoth.* Enimvero si damnum tuum collidatur cum damno alterius, uterque autem culpa vacet, damnum ejus esse debet, qui damnum casuale patiatur necesse est (§. 631. part. 2. *Jur. nat.*). Quamobrem cum casum præstare non teneatur depositarius (§. 584.); in communi periculo, quod nulla depositarii culpa præcedit, depositarius res depositas suis præferre non tenetur, si utrasque servare nequit.

Ostenditur etiam hoc modo. Custodia rei alienæ gratuita in se spectata beneficium est (§. 20.), consequenter cum naturaliter ad beneficia mutua sibi invicem obligentur homine, quantum in potestate est (§. 23.) naturaliter officium humanitatis est (§. 655. part. 1. *Jur. nat.*), quod vi contractus transit in perfecte debitum (§. 437. 793. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem nec ultra id teneris ad custodiam rei alienæ in deposito, quam quantum in potestate tua est. Enimvero in potestate tua non est, quod alteri præstare non vales, nisi cum neglectu officii erga teipsum (§. 610. part. 1. *Jur. nat.*). Quoniam itaque imminente periculo opera danda, ut restuas ferves (§. 493. part. 2. *Jur. nat.*), si in communi periculo, quod culpa tua nulla præcedit, ad quam præstendam deponenti teneris (§. 584.), res depositæ una cum tuis servari nequeunt, depositas tuis præferre non teneris.

Equidem non ignoro dissensum Doctorum & quomodo se torqueant nonnulli in quæstione præsentè decidenda; nostrum tamen non est eundem discutere, qui ex principiis Juris naturalis demonstramus, quæ inde consequuntur, non attenda Juris civilis interpretum autoritate, cui in jure naturæ locus non est. In deposito depositarius sese obligat ad gratuitam rei depositæ custodiam:

custodiam: neque adeo jure externo obligatur ultra id, ad quod sese expresse obligavit. De quibus vero non cogitatum est, cum contraheretur, ea decidenda sunt ex obligatione naturali, quæ cum ante contractum esset imperfecta, per eundem perfecta evasit (§. 439. *part. 3. Jur. nat.*). Nimirum quando te contrahendo obligas ad id, quod erat humanitatis, ut jam fiat necessitatis, jus tantummodo alteri perfectum tribuis ad ea omnia, quæ humanitatis erant: nulla vero ratio est, cur statuat, te alteri obligatum esse voluisse ultra ea, quæ naturaliter, seu imperfecte ex humanitate debebantur. Quamvis enim jure externo valeat istiusmodi obligatio, recte tamen non contrahitur jure interno.

§. 599.

*Si in communi periculo, quod nulla tua culpa accidit, res depositas pretiosiores præferre malueris tuis, deponens tibi tenetur restituere æstimationem rerum tuarum, quas servare potuisses, nisi depositas servare maluisses: ac ideo jure interno res pretiosiores depositas tuis præferre debes.* In communi enim periculo, quod nulla culpa tua accidit, res depositas tuis præferre non teneris, si utrasque servare nequis (§. 598.). Quamobrem si res pretiosiores depositas tuis præfers; perinde censetur ac si res eas, quas servare potuisses, nisi depositas prætulisses, & partem rerum depositarum, quæ excessu pretii æstimantur, una servasses. Necesse igitur est, ut deponens tibi restituat æstimationem rerum tuarum, quas servare poteras, nisi depositas servare maluisses.

Ostenditur etiam hoc modo. Si in communi periculo res depositas pretiores præferas tuis, quas alias servare poteras, nisi illas servare maluisses; res tuas in conservationem depositarum impendis, quippe quas in gratiam deponentis perdere non obligaris (§. 598.). Enimvero deponens obligatur ad restituendum impensas in rei depositæ conservationem a depositario factas (§. 592.). Ergo etiam tibi



restituere tenetur æstimationem rerum tuarum, quas servare poteras, nisi res pretiosiores depositas iis præferre maluisses.

*Quod erat primum.*

Porro si res pretiosiores depositas tuis præfers, cum a deponente præstanda sit æstimatio tuarum, quas servare poteras, nisi illas prætulisses *per demonstrata*, damnum tam proprium, quam alienum, quantum datur, avertis (§. 486. 487. *part. 2. Jur. nat.*). Quoniam itaque jure interno non minus a se (§. 493. *part. 2. Jur. nat.*), quam ab alio damnum avertere debemus, quantum datur (§. 495. *part. 2. Jur. nat.*); jure interno ad res pretiosiores depositas propriis præferendas tenetur depositarius, si utrasque una servare nequit. *Quod erat secundum.*

Ex demonstratione secunda partis primæ clarissime perspicitur, id, quod restituendum est, non æstimari ex eo, quod servarum, sed ex eo, quod ex rebus tuis eodem actu servare potuisses. Quodsi vero demonstrationem partis posterioris attente consideres, facile percipies, obligationem internam præferendi res pretiosiores depositas propriis non contrariari propositioni præcedenti, qua res depositas propriis non esse præferendas ostendimus (§. 598.). Etenim vi propositionis præsentis non tam res alienas his præfers, quam eas una cum tuis servas, quia uno eodemque actu servari utræque possunt. Neque adeo hic adesse intelligitur officiorum collisio, quæ exceptionem facit in favorem depositarii, vi demonstrationis propositionis præcedentis, quemadmodum ex ipsa demonstratione partis secundæ hujus abunde patet. Nec est, quod urgeas, vi demonstrationis secundæ deponentem teneri ad præstandam æstimationem, quas servare potuisset depositarius, nisi depositas servare maluisset, etiam si hæc sint ejusdem, vel prorsus minoris pretii. Si enim plus restituere debet deponens, quam res deposita valet, vel tantundem, quantum valet; perinde omnino foret, ac si res deposita servata non fuisset, & in casu priori damnum una incurreret culpa tua deponens, quippe qui ad



rem depositam tuæ præferendam non obligabaris (§. 598.): id quod utique absurdum (§. 495. part. 2. Jur. nat.).

§. 600.

*Si occasione depositi dolo vel culpa deponentis depositario obve- Quando ad  
niat aliquod damnum; deponens id resarcire tenetur. Patet ex damnum re-  
principio generali de damno, quod dolo vel culpa datur al- sarcendum  
teri, resarciendo (§. 580. part. 2. Jur. nat.). teneatur de-*

E. gr. Deposui penes te equum, quem novi esse calcitroponens.  
fum, vel canem, quem novi esse mordacem, neque te monui,  
sed studio reticui, ne custodiam in te recipere abnueres. Quod-  
si ergo equus, vel canis det damnum; ego tibi damnum resar-  
cire teneor.

§. 601.

*Si res aliena deponitur & tu nosti, quinam sit dominus, na- De re alic-  
turaliter eam domino restituere teneris: in casu tamen dubio & na deposita.  
quando non nosti, quinam sit dominus, restituenda est deponenti. O-  
stenditur eodem modo, quo supra idem de re aliena commo-  
data ostendimus (§. 492.).*

§. 602.

*Si depositarius incio deponente rem depositam deponat apud Si res deposi-  
alium; deponenti suo tenetur etiam ob dolum vel culpam ejus, apud ta denuo a-  
quem ipse deposuit, hic vero ipsi tenetur. Etenim vi contractus pud alium  
tu obligatus es deponenti ad rem custodiendam (§. 578.). deponatur.*  
Quodsi ergo custodiam illo incio alteri committis, tuo uti-  
que periculo hoc facis, consequenter si ejus dolo vel culpa  
detur damnum, tanquam a te datum intelligitur, adeoque tu  
deponenti tuo teneris ob dolum vel culpam ejus, apud quem  
deposuisti (§. 584.). *Quod erat primum.*

Enimvero dum rem, quæ apud te deposita fuerat, ite-  
rum apud alium deponis, hic tibi obligatur ad eam custodi-  
endam (§. 578.), & ad damnum dolo vel culpa datum resar-  
sarcendum (§. 584.), cum contractum, ex quo nascitur

obligatio ista (§. 793. part. 3. Jur. nat.), cum te inierit. *Quod erat secundum.*

Nimirum hæc ita consequuntur jure externo, quatenus contrahuntur obligationes pactione. Ex pacto enim obligatus alteri non est, nisi qui cum eo pactus est: id quod per se patet.

§. 603.

*Quodnam  
jus cessione  
consequi de-  
tur.*

Quoniam tibi dolum & culpam præstare tenetur is, apud quem rem penes te depositam iterum deposuisti (§. 602.), jure autem naturali etiam unusquisque jus suum alteri cedere potest (§. 117. part. 3. Jur. nat.); si ego rem meam apud te deposui & tu eam iterum apud alium deposuisti, hic vero tibi dolum vel culpam præstare tenetur, jus tuum mihi cedere potes.

Vi domini dolum & culpam tibi præstare tenetur etiam is, apud quem res a depositario iterum deposita fuit (§. 580. part. 2. Jur. nat.); sed vi contractus non tenetur nisi ei, qui apud ipsum deposuit, adeoque tibi ex contractu obligatus esse nequit nisi cessione juris a depositario tuo facta.

§. 604.

*Quando de-  
positum in  
mutuum vel rit;  
in commodatum vero,  
si eadem usu non  
consumitur. Quoniam  
enim usum rei tibi  
concedi non vis nisi  
sub ea conditione,  
si contingat te eadem  
indigere; res initio  
tantummodo ad  
custodiendam traditur,  
donec constet, utrum  
ejus usus tibi fuerit  
necessarius, nec ne,  
consequenter contractus  
depositum est (§. 575.).  
Enimvero quando eadem  
uti incipis, seu quant  
primum contingit, ut  
ejus usus tibi sit  
necessarius, cum is a  
me tibi fuerit concessus  
sub hac conditione,  
res jam ad usum  
tradita censetur (§. 468.  
part. 3. Jur. nat.), atque  
adeo eo ipso momento  
mutuum contrahis, si res  
fungibilis fuerit (§. 513.  
518.), aut commodatum,  
si ea usu non consumitur  
(§. 418.). In casu adeo  
priori depositum in  
mutuum, in posteriori in  
commodatum abit.*

*Si res deponatur a deponente ea lege, ut, si ea opus habueris, eadem utaris, depositum abit in mutuum, siquidem res fungibilis fuerit; in commodatum vero, si eadem usu non consumitur.* Quoniam enim usum rei tibi concedi non vis nisi sub ea conditione, si contingat te eadem indigere; res initio tantummodo ad custodiendam traditur, donec constet, utrum ejus usus tibi fuerit necessarius, nec ne, consequenter contractus depositum est (§. 575.). Enimvero quando eadem uti incipis, seu quant primum contingit, ut ejus usus tibi sit necessarius, cum is a me tibi fuerit concessus sub hac conditione, res jam ad usum tradita censetur (§. 468. part. 3. Jur. nat.), atque adeo eo ipso momento mutuum contrahis, si res fungibilis fuerit (§. 513. 518.), aut commodatum, si ea usu non consumitur (§. 418.). In casu adeo priori depositum in mutuum, in posteriori in commodatum abit.

E. gr.

E. gr. Hortum emere constituisti sub hasta vendendum. Cum tamen nondum certum sit, utrum eum sis emturus, nec ne, adeoque mutuam contrahere nolis; a me peregre abituro petis, ut certam pecuniæ summam apud te deponam, ea usurus, siquidem contractus emtionis venditionis perficiatur. Hoc igitur perfecto, dum pecunia uteris pretium soluturus; depositum in mutuam abis. Similiter speras amicum adventurum & a me petis, ut vasa argentea custodiæ tuæ committam, iisdem usurus, siquidem advenerit. Eodem adveniente dum illis uteris, depositum in commodatum transit.

## §. 605.

*Si res te petente deponatur ea lege, ut, siquidem eadem opus habueris, ea utaris, tui duntaxat causa deponitur.* Quando deponatur rei opus habueris, depositum transit vel in mutuam, vel in commodatum (§. 604.): uterque autem contractus gratuitus est (§. 418. 513.), consequenter deponens a te nihil vicissim recipit (§. 18.), adeoque ex deposito ne quidem quid sperat (§. 800. *Psych. empir.*). Quamobrem si te petente res ea lege deponatur, ut, siquidem eadem opus habueris, ea utaris; tui duntaxat causa deponitur.

Non mei causa rem custodis, quippe qui custodia tua non habeo opus; sed tui causa custodis, ut ea uti possis, siquidem ea opus habueris. Unde sine probatione sumi poterat propositio præsens.

## §. 606.

*Si depositarii duntaxat causa deponitur, depositarius præstare tenetur casum, quo eodem res penes deponentem non peritura, vel depositarius deteriorata fuisset.* Patet eodem modo, quo supra ostendimus, præstare tenetur commodatarium præstare debere casum, quo eodem res penes deponentem non peritura, vel deteriorata fuisset (§. 447.).

Conferri etiam potest demonstratio tacitæ conditionis, ut propter casum teneatur commodatarius, quæ inest naturaliter commutato (§. 451.), & ad casum præsentem applicari. Nec

inutili-

inutiliter releguntur, quæ ibidem annotavimus. In exemplo particulari æquitas naturalis, cum qua nobis hic negotium est, magis elucescit. Quodsi enim commodati contrahendi gratia vala argentea apud de deposui (not. §. 604.); volui ut res in specie mihi restitueretur sive ex deposito (§. 578.), sive ex commodato (§. 445.), nec factam deteriorem, quam eam tradidi (§. 584. 445.): non igitur periculum subire ullum volui, adeoque dici non potest, meo periculo tui duntaxat causa me rem deposuisse, nisi ita expresse fuerit conventum. Nimirum quemadmodum periculum in se non suscipit depositarius, si mei duntaxat causa deponitur; ita nec ego suscipio periculum, si depositarii duntaxat causa deponitur. Quamobrem sicuti in casu priori præsumi nequit, quod depositarius in se susceperit periculum; ita nec idem præsumi potest in posteriori de deponente. Nemo sane alterius gratia periculum subire velle præsumitur sine ullo suo commodo, solo alterius commodo. Quodsi hoc faciat, particulares adesse debent rationes, quibus ad commodum alterius suo incommodo præferendum permovetur.

## §. 607.

*An mutuare & commoda-contrahatur, sive mutui vel commodati contrahendi causa deponatur: re ac mutui nisi quod in mutuo omne periculum sit mutuatarii. Mutuatarium vel commo- enim rem in specie restituere potest, si eadem opus non h- dati contra- buerit (§. 536.) & cum in mutuo transeat dominium (§. 514.), hendi causa omne periculum statim est penes mutuatarium (§. 356. part. 2. deponere differat. Jur. nat.). Similiter commodatarius rem in specie restituere tenetur, qualem accepit (§. 445.) damnum vero culpa vel dolo datum resarcire (§. 446.) & casum præstare, quo eodem peritura vel deteriorata non fuisset penes commodantem (§. 447.). Enim vero si mutui vel commodati contrahendi causa deponitur, depositarius rem etiam restituit in specie (§. 578.), non modo dolum & culpam (§. 584.), verum etiam casum præstat, quo eodem res deposita ipsius duntaxat causa (§. 605.), non peritura vel deteriorata fuisset penes deponentem.*

nentem. Inter eum adeo, cui commodatum, & eum, apud quem commodati contrahendi causa deponitur differentia nulla est, sed eadem utriusque vi contractus conditio: inter eum vero, cui mutuatum, & eum apud quem mutui contrahendi gratia deponitur, hæc sola differentia intercedit, quod ad illum etiam spectet casus, quo eodem res mutuata etiam peritura fuisset apud mutuantem, ad hunc vero casus iste non pertineat. Naturaliter igitur perinde est, sive mutuuum vel commodatum statim contrahatur, sive mutui vel commodati contrahendi causa deponatur, nisi quod in mutuo omne periculum sit statim mutuatarii.

Sermo nobis est de mutuo & commodato veri nominis, quo usus rei alteri gratis conceditur (§. 418. 513.), consequenter non interest concedentis, sive re utatur mutuatarius, vel commodatarius, sive non; sive eam restituat ante tempus definitum, sive demum eo elapso.

§. 608.

*Si quis sui duntaxat causa rem deponit, liberum tamen relinquit Si liberum depositario, ut, si ea uti possit, eadem utatur; quamprimum is ea u-relinquatur titur, depositum in commodatum, vel, si res fungibilis fuerit, in depositario, mutuuum abit; usu tamen rei finito, commodatum redit ad depositum re de-* tum. Ostenditur prius eodem modo, quo supra ostendimus *posita uti idem in eo casu, quo res commodati, vel mutui contrahendi velis.* causa deponitur.

Posterius ita demonstratur. Quamprimum usus tibi concessus finitus, res commodata statim restituenda (§. 445.) Enimvero quoniam res apud te deposita fuit, nec tu eam restituere potes ante tempus definitum, nisi deponens velit (§. 578. 579.), res apud te manet, tanquam deposita, non tanquam commodata. Quamobrem patet, usu rei finito, commodatum redire ad depositum.

Non unum idemque est, sive res mutui vel commodati contrahendi causa deponatur, sive deponens liberum tantummodo  
(*Wolfii Jur. Nat. Pars IV.*) Ccc relin-



relinquat depositario, ut siquidem ea uti possit eadem utatur. Etenim in casu priori depositarii gratia, in posteriori deponentis causa fit depositio. Cur vero duo hi casus sint distinguendi, ex antea demonstratis, propositione præsertim præcedente, facile intelligitur.

## §. 609.

*De restitutione rei depositæ, si velit, utatur; res petenti statim restituenda, nisi tempus depositionis fuerit expresse definitum: quodsi vero mutui vel commodati contrahendi causa res fuerit deposita, deponens eam repetere nãquit, nisi prout patitur mutuum vel commodatum sive contractum, sive contrahendam.*

*Si sui causa deponens liberum relinquat depositario, ut re deponens eam utatur; res petenti statim restituenda, nisi tempus depositionis fuerit expresse definitum: quodsi vero mutui vel commodati contrahendi causa res fuerit deposita, deponens eam repetere nãquit, nisi prout patitur mutuum vel commodatum sive contractum, sive contrahendam.* Qui enim sui duntaxat causa deponit, is vult rem repetenti sibi statim restitui (§. 579.). Quamobrem etsi liberum relinquat depositario, ut re sua utatur, si velit, cum tamen eo ipso non remittat jus suum rem repetendi, quandocunque voluerit (§. 95. part. 3. Jur. nat.), res repetenti statim restituenda. *Quod erat primum.*

Et quoniam tempus expressum indicat, per quodnam depositarium ad rem suam custodiendam sibi voluerit esse obligatum (§. 579.), si usum concedit rei depositæ, siquidem is eodem uti potuerit, per totum illud tempus liberum ipsi fecisse rei depositæ usum intelligitur, nisi ex ipso usu contrarium appareat. *Quod erat secundum.*

Enimvero si commodati vel mutui contrahendi gratia deponatur, expectandus est casus, qui obvenire posse putatur, & in quo commodatum vel mutuum contrahendum erat, antequam res deposita repeti possit (§. 467. part. 3. Jur. nat.). Quodsi vero commodatum vel mutuum actu fuerit contractum, per se patet, restitutionem fieri non posse nisi ex lege contractus initi. Quamobrem patet, si mutui vel commodati contrahendi causa deponatur, deponentem non posse eandem repetere, nisi prout patitur mutuum vel commoda-

tum sive jam contractum, sive adhuc contrahendum. Quod erat tertium.

E. gr. Depono mei causa apud te pecuniam, & liberam relinquo, ut, si velis, ea utaris. Tempus, quo usus tibi concessus intelligitur, ultra tempus, quo durare debet contractus, extendi nequit, cum tempore depositionis de alio non fuerit cogitatum, nisi expresse usus alio tempore circumscribarur. Perinde nimirum est ac si dicerem, te re deposita uti posse, si interea temporis, quo apud te deponitur, eadem te uti posse contingat. Non præjudicare voluisse præsumor juri meo, ne rem reperere possem, quando visum fuerit. Quando vero te mihi obligavi ad certo temporis intervallo rem meam custodiendam, & usum tibi concedo, quia in te suscipis ejusdem custodiam, si certum tempus custodiæ fuit præfixum, per idem quoque jus eadem utendi, siquidem usu opus habueris, concessisse tibi intelligor, neque adeo ante istud tempus pecuniam, quam apud te deposui, mihi restituere teneris. Aliter vero sese res habet in exemplo superiori, quo mutui contrahendi causa depositum (not. §. 604.). Tum enim depositam pecuniam restituere non teneris, si nondum constat, num ædes, quas emere constituisti, emturus sis, vel emere potueris. Ubi vero emtis ædibus mutuuum actu fuerit contractum; pecunia restituenda eo tempore, quo ex contractu mutui ad eam restituendam obligaris.

§. 610.

*Depositum irregulare* dicitur, si depositario liberum relinquitur, ut re fungibili possit uti, & eam in genere restituere. Unde patet *depositum irregulare vel esse revera mutuuum, si rem tanquam utendam statim accipit depositarius, vel continere promissionem mutui, si tanquam utendam sub ea conditione accipit, ubi ea uti opus habuerit.* *Depositum irregulare quid sit.*

E. gr. Depono centum aureos & tibi dico, quod iisdem uti possis, siquidem volueris. Tu usum acceptas, dum eos accipis: dubium non est, quin mutuuum statim contrahatur loco depositi, quod contrahere volebas. Enimvero si alter respon-



det, si forsan contingat, se iis opus habere, tunc se uti iisdem velle; mutuum non statim contrahit, adeoque depositum contrahitur & mutuum a re nonnisi promissum intelligitur.

## §. 611.

*De restitu-  
tione rei de-restituenda omnibus simul, seu omnium, quibus communis est, com-  
posita com-sensu: quodsi tamen dividua fuerit, nec partes divisa obnoxia sint  
muni.* *electiōni, pro rata singulis restitui potest.* Quodsi enim res depo-  
sita fuerit communis, plures in re indivisa dominium omni-  
bus conjunctim competens pro parte rata habent (§. 126.  
*part. 2. Jur. nat.*), adeoque omnes, quibus ea communis est,  
deponentis personam repræsentant, singuli vero non cen-  
sentur deposuisse nisi ratam suam. Quoniam itaque deposi-  
tarius obligatur deponenti rem depositam restituere (§. 578.),  
totam restituere nequit uni, sed omnibus simul, seu in resti-  
tutionem totius omnes simul consentire debent, *singulis au-  
tem restituere nequit nisi ratam suam.* Quoniam itaque  
posterius non succedit, nisi res deposita sit dividua & partes,  
in quas dividitur, non sint obnoxie electioni, ita ut unicui-  
que perinde sit, sive hanc, sive aliam partem accipiat, depo-  
sitario singulis ratam restituere non licet, nisi quando res de-  
posita fuerit dividua & partes divisæ non obnoxie sint ele-  
ctioni.

E. gr. Deposita est apud te pecunia mille aureorum. Ea  
communis est Mævio, Titio & Sempronio, ita ut Mævio com-  
petant partes tres, Titio duæ, Sempronio nonnisi una. Mille  
aurei restitui nequeunt soli Titio, vel Mævio; sed restituendi  
sunt Titio, Mævio & Sempronio simul: Sempronio non obli-  
gatus nisi ad restituendum sextam pecuniæ partem, Titio re-  
stituendæ duæ sextæ, seu pars tertia, Mævio tres sextæ, seu  
dimidium totius pecuniæ. Quodsi ergo in aureis fuerit non  
spectatur nisi valor extrinsecus, ut Mævio perinde sit, quod  
cunque

cunque 500 acceperit; poteris eidem restituere 500, inconful-  
tis ceteris. Enimvero ponamus aureos esse rariores, ita ut non  
æstimentur ab iis, quorum sunt, solo valore extrinseco, sed pre-  
tium accedat affectionis, ut quis hos potius habere malit,  
quam alios: cum depositarius tantummodo obligatus sit ad rem  
communem iis restituendam, quorum est, nullum ipsi com-  
petit jus eligendi nummos, quos huic vel alteri dare velit. In  
hoc igitur casu ratam restituere nequit uni petenti. Aliter se-  
se res habet, si Titio, Mævio & Sempronio restituendi essent  
60 modii frumenti. Tunc enim dubio caret, Mævio restitui  
debere 30, Titio 20 & Sempronio 10, si commune deposti-  
tum in eadem proportione dividendum, quam ante sumsi-  
mus.

§. 612.

Quoniam res communis deposita restitui nequit uni (§. *Quando re-*  
611.); *si depositarius rem communem uni restituat, ceteris adhuc* *stitutione*  
*obligatur ad restituendum ratam suam.* *reicommu-*

E. gr. Tu restituis Mævio 60 modios frumenti, quorum *nis deposita-*  
20 Titio, 10 vero Sempronio competunt, vel mille aureos, *rius non li-*  
in quibus pro eadem rata dominium competit singulis; hoc *beretur ab*  
non obstante obligatus manes Titio ad restituendum 20. mo- *obligatione,*  
dios, Sempronio ad restituendum 10 modios frumenti, vel *qua singulis*  
in casu posteriori ad restituendum Titio tertiam, Sempronio *tenetur.*  
sextam partem aureorum depositorum. Nimirum nemo se  
pro suo arbitrio liberare potest ab obligatione, qua tenetur al-  
teri (§. 674. part. 3. *Fur. nat.*). Nec minus patet, alium te  
liberare non posse ab obligatione, qua non ipsi, sed alii tene-  
ris, sine hujus consensu: hoc enim perinde foret ac de jure  
proprio alterius pro arbitrio suo statuere velle, quod utique ab-  
furdum (§. 119. part. 2. *Fur. nat.*).

§. 613.

Similiter quoniam *depositarius* ratam singulis restituere *Quando re-*  
nequit, nisi quando rei dividuæ partes electioni obnoxia *stitutione*  
non

*rata non li-* non sunt (§. 611.), consequenter ipsius non est rem commu-  
*beretur.* nem pro suo arbitrio dividere; *si is rem communem depositam,*  
*circa cujus divisionem, vel partium divisarum electionem difficulta-*  
*tes moveri possunt, pro rata uni restituit, ceteris tenetur ad id*  
*quod interest, rem communem ab ipso divisam & restitutionem uni*  
*pro rata factam non fuisse (§. 626. part. 3. Jur. nat.).*

Res communes dividere & divisarum partes eligere, aut de  
 iis assignandis statuere universonum est, qui in communione  
 sunt, non unius, multo minus alterius, cujus nihil prorsus in re  
 domini est. Quodsi ergo depositarius sibi arrogat jus aliis com-  
 petens, injuriam ipsis facit (§. 859. part. 1. Jur. nat.), a qua ab-  
 stinendum (§. 911. part. 1. Jur. nat.).

## §. 614.

*Plures speci-* Si plures species fuerint communes; singuli, qui sunt in com-  
*es commu-* munione, ratam in singulis habent tanquam individuis. Quoniam  
*nes an sint* enim species plures sunt individua diversæ speciei (§. 339.  
*res indivi-* part. 2. Jur. nat.); simul sumtæ ens unum per aggregatum con-  
*due.* stituere nequeunt, quemadmodum grana frumenti, vel num-  
 mi, qui tantummodo spectantur quoad valorem extrinsecum,  
 (§. 339. Ontol.). Quamobrem omnes simul sumtæ tanquam  
 totum aliquod in partes æquales dividi nequeunt, quemad-  
 modum acervus frumenti dividitur, in sex v. gr. partes, qua-  
 rum una modium implet. Singulæ igitur species consideran-  
 tur tanquam individua, consequenter cum singulæ sint com-  
 munes *per hypoth.* qui in communione sunt, singuli in singulis  
 partem ratam habent tanquam rebus individuis (§. 126.  
 part. 2. Jur. nat.).

## §. 615.

*De speciebus* Quoniam si plures species fuerint communes, singuli, qui  
*pluribus* in communione sunt, ratam in singulis tanquam in individuis  
*communibus* habent (§. 614.); *Si species plures fuerint communes, quoad sin-*  
*depositis.* *gulas tanquam rem individuum pro rata tenetur depositarius singulis,*

qui

qui in commanione sunt, consequenter nullam earum uni, inconsultis ceteris, restituere potest (§. 611.), sed, si restituit, ceteris adhuc ad ratam suam restituendam obligatur (§. 612.).

E. gr. Deposita sunt apud te poculum argenteum, annulus aureus, cui gemmæ inclusæ, vestes & lintheamina, quæ species omnes sunt Mævio & Sempronio communes. Sempronio inconsulto Mævio restituere nequis vestem quandam, etsi minoris multo pretii, quam poculum argenteum, aut annulus: sed ubi feceris, quoad vestem hanc Sempronio pro rata teneris, quæ ipsi competit in speciebus communibus, veluti pro duabus tertiis, si specierum communium pro duabus tertiis fuerit dominus.

§. 616.

*Res fungibiles communes intelliguntur actu divisæ.* Rem Res fungibilem unam substituere licet pro altera ejusdem generis (§. 509.), adeoque tantundem ejusdem generis æquivaleret rei in specie (§. 444.); Quod si res fungibiles fuerint communes, singulis, qui in commanione sunt, dominium pro rata in iisdem competit (§. 126. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem singulorum tantundem est, quantum earum ratam conficit, consequenter perinde est ac si res pro rata actu essent divisæ.

E. gr. Ponamus acervum frumenti, qui continet 30. modios, esse mihi ac tibi communem. Quod si mei sint modii 20, tui 10; perinde omnino est, ac si acervus frumenti in ratione dupla esset actu divisus, ita ut unus acervus contineat modios 20, alter vero 10.

§. 617.

Quoniam res fungibiles actu divisæ intelliguntur (§. 616.), De restitutione rerum si vero res dividua fuerit communis, nec partes divisæ electioni obnoxia, pro rata singulis ea restitui potest (§. 611.). Si res fungibiles deposita fuerint communes, depositarius singulis ratam suam restituere potest, nec de eo, quod uni restituerit, tenetur um. ceteris.

E. gr.

E. gr. Si 30. modii frumenti depositi mihi ac tibi fuerint communes in ratione dupla, & depositarius mihi restituerit viginti qui mei sunt; tibi non tenetur de eo, quod mihi restituerit. Tibi non obligatus est nisi ad restituendum modios frumenti decem.

## §. 618.

*Ald quid se- neatur con- pit, ceteris consortibus pro rata tenetur. Quodsi enim res depo- sortibus, qui sita fuerit communis, unusquisque consortium non nisi pro ra- rem com- ta dominus est (§. 127. part. 2. Jur. nat.). Quodsi ergo res munem de- deposita uni tota restituatur, is non modo accipit quod suum positam to- est, verum etiam quod ceterorum consortium est (§. 124. tam recepit. part. 2. Jur. nat.), consequenter quod ceterorum est in potestate sua habet (§. 461. part. 2. Jur. nat.). Naturaliter igitur obligatur ad id ipsis restituendum (§. 467. part. 2. Jur. nat.), consequenter consortibus pro rata tenetur.*

Per se patet, & ipsa quoque demonstratio loquitur, propositionem præsentem valere, sive consensu consortium, sive iisdem incisi rem totam recepit unus. Nec obstat, quod in causa posteriori depositarius adhuc obligetur ad ratam suam, ceteris restituendam (§. 612.), depositarii enim obligatio nascitur ex contractu, ejus autem, qui totam accepit, ex dominio, aut, si mavis, communiione positiva. Liberum adeo consortibus est suum repetere vel a depositario, vel a consorte, qui totum recepit, prouti commodum visum fuerit, vel suum quis consequi potest.

## §. 619.

*An qui ra- sam rei di- ni, qui ratam suam recepit nihil communicare tenetur cum consorti- vidua acce- bus, quamvis partes reliqua intereant, vel deteriorentur. Quodsi pit commu- enim res deposita fuerit dividua, nec partes obnoxia sint ele- nicare eam- tionem, qui ratam suam recipit, quod suum est recipit (§. 127. teneatur 124. part. 2. Jur. nat.), consequenter non habet, quod cetero-*

rum est, neque interest ceterorum ratam suam uni restitutam cum consortibus nihil positario (§. 611.). Quamvis ergo partes reliquæ intereant, accepturis, vel deteriores, ut suam recipere non possint consortes, nil tamen habet, qui ratam suam accepit, quod ipsis sit restituendum, nec ulla adest ratio, cur teneatur ad aliquod interesse, quale non adest. Nihil igitur cum consortibus suis communicare tenetur, qui ratam suam accepit, si res deposita fuerit dividua, nec partes electioni sint obnoxia.

Consortibus in hoc casu tantummodo obligatur depositarius ad ratam restituendam, quam si ab eo quacunque de causa consequi nequeunt, nulla prorsus adest ratio, cur qui accepit quod suum est de suo quicquam iisdem dare debeat.

## §. 620.

Quoniam res fungibiles communes actu divisa intelliguntur (§. 616.) nec partes ulli electioni sunt obnoxia (§. 509.), Idem expunguntur si vero res deposita fuerit dividua, nec partes ulli electioni obnoxia, qui ratam suam recepit nihil cum consortibus communicare tenetur, quamvis partes reliquæ intereant, vel deteriores (§. 619.) ; Si rerum fungibilium depositarum ratam unus recipit, is cum consortibus nihil communicare tenetur, quamvis cetera intereant, vel quomodocunque deteriores.

E. gr. Ponamus ut ante (not. §. 617.), me pro rata accepisse 20. modios frumenti, ceteros 10. modios, quos tu accipere debebas, quocunque casu periisse, vel quomodocunque corruptos fuisse, aut te eos quacunque de causa a depositario accipere non posse; ego non teneor 20. modios frumenti, quos accepi, pro rata tecum dividere, ita ut tibi reddam 6  $\frac{2}{7}$ .

## §. 621.

Si plures species communes fuerint deposita & tu unam vel alteram accepisti solus, ad ratam restituendam consortibus teneris. Si enim species plures fuerint communes, singulae spectantur, qui tanquam res individuae (§. 614.), consequenter si fuerint de-

(Wolffii Jur. Nat. Pars IV.)

Ddd

posita,

*plures speci-* positæ, tot intelliguntur deposita, quot sunt species. Enim-  
*cies commu-* vero si res deposita communis uni tota restituatur, qui totam  
*nes recepit* accepit ceteris consortibus pro rata tenetur (§. 618.) Quam-  
*solus.* obrem si plures species communes fuerint depositæ & tu unam  
 vel alteram acceperis solus, ad ratam consortibus præstandam  
 teneris.

Valet profectio præfens, siue species, quas recepisti, superent  
 valorem ratæ, siue eundem adæquent, siue ab eodem deficient;   
 valet etiam, siue species ceteræ adhuc extent, siue perierint, aut  
 quomodocunque corruptæ fuerint. Species una in deposito fun-  
 gi nequit vice speciei alterius. Etsi enim in divisione specierum  
 communium una tota cedere nequeat nisi uni, divisio tamen  
 fieri debet omnium consortium consensu, nec unus inconsultis  
 ceteris capere potest, quas voluerit. Unde species sunt electio-  
 ni obnoxia, quod aliter sese habet in rebus fungibilibus.

## §. 622.

*Dere deposti-* Si deponens rem deposuit ea lege, ut eandem mihi restituas; tu  
*tanon depo-* eam mihi restituere debes. Etenim si deponens rem deposuit  
*menti, sed* ea lege, ut eandem mihi restituas, & tu hac lege custodiam  
*alii restitu-* in te suscipis; deposito adjicitur pactum (§. 788. part. 3. Jur.  
*enda.* nat.), quo idem rem deponenti restituere jubens alteratur  
 (§. 578.). Quamobrem cum pacta sint servanda (§. 789.  
 part. 3. Jur. nat.); rem depositam ea lege, ut eandem mihi re-  
 stituas, mihi quoque restituere debes.

Valet propositio præfens, siue dominus rem deponat & eam  
 certæ personæ restitui jubeat; siue non dominus rem deponat  
 alienam, quam domino restitui vult. Demonstratio enim in  
 omni casu subsistit.

## §. 623.

*Casus parti-* Quoniam res deposita ea lege, ut certæ cuidam personæ  
*cularis de* restituatur, huic restituenda est (§. 622.); si quis rem apud se  
*re deposita* depositam iterum apud alium deponit ea lege, ut eam domino vel depo-  
*nenno apud* nenti primo restituat, eam ipsi restituere tenetur.

E. gr.



E. gr. Ego apud te depono vasa argentea. Tu peregre ab alium deponiturus ea iterum deponis apud alium, sed ea lege, ut mihi restituatur. Quodsi ergo ego vasa ista repeto, ille ea mihi restituere tenetur. Tu enim pacto, quod deposito adieciisti, eundem mihi obligasti. Neque adeo opus est, ut, si res mea fuerit, jure domini eam vindicem; sed ex pacto, quod adjectum deposito, eam repeto. Quamobrem nec opus est, ut dominium probem.

§. 624.

Si res eadem apud plures deposita, unus solus ceteris insciis eandem restituere potest deponenti. Quodsi enim res eadem apud plures deposita fuerit, ipsi etiam obligantur ad eam deponenti restituendam, sive singuli in solidum se obligaverint, sive communi periculo rem custodiendam susceperint (§. 578. 579.). Enimvero res deposita cum sit eadem per hypoth. non nisi semel restitui potest. Quamobrem cum perinde sit, a quonam deponens eandem accipiat, modo recipiat; unus solus ceteris insciis eandem restituere potest deponenti.

Alia est obligatio rem depositam restituendi, alia vero obligatio damnum datum resarciendi. Illa æqualiter tenet singulos; hæc vero sola partitionem admittit. Ex restitutione nullum nascitur lucrum vel commodum depositarii, nec ea damnum datur eidem, si res deponenti restituatur. Quamobrem si plures fuerint depositarii & unus eandem solus restituat, ceterorum non interest rem depositam restitutam non fuisse. Restitutione ab uno facta omnes liberantur ab obligatione sua restituendi. Alius casus est, si occasione depositi deponens, aliquid præstare teneatur depositario (§. 592. 600.): de quo suo loco, quando de jure retentionis agetur.

§. 625.

Quoniam si res eadem apud plures deposita, unus solus ceteris insciis eandem restituere potest deponenti (§. 624.); de petita restituente ab uno eorum eandem repetenti denegari nequit restitutio, tutio denegari neque- propterea quod ceteri nondum norint rem restituendam esse.

Exceptio hæc nulla est, cum nulla prorsus ratione nitatur. Ratio nimirum nulla est, cur omnibus depositariis conscis ac consultis restitutio fieri debeat, cum nemo eorum contradicere possit, ne restituatur, quippe ad eam restituendam obligatus.

§. 626.

*Quidnam  
ex denega-  
tione sequa-  
tur.*

Quia si res apud plures deposita, deponenti ab uno eorum rem repetenti restitutio denegari nequit, propterea quod ceteri nondum norint eam restituendam esse (§. 625.); si rem statim restituere nolit, statim in mora est (§. 638. part. 3. Jur. nat.), consequenter depositario solus tenetur ad omne id, quod interest, rem statim restitutam non fuisse (§. 655. part. 3. Jur. nat.).

Ipse nimirum solus in mora est, cum ceteri, ad quorum notitiam non pervenit rem a deponente repeti, facti denegantis non sint participes, consequenter nec ex eodem teneantur.

§. 627.

*De præstati-  
one doli ac  
culpæ, re a-  
pud plures  
deposita.*

Si res eadem apud plures deposita fuerit, singuli dolum vel culpam suam, communem pro rata præstare tenentur, nisi conventum expresse fuerit, vel ut singuli teneantur in solidum, vel ut teneantur pro rata, eo scilicet, quod resarciendum est, inter depositarios equaliter divisio. Naturaliter damnum resarcire tenetur, qui dolo vel culpa sua dedit (§. 580. part. 2. Jur. nat.), dolum vero vel culpam alienam cur quis præstet ratio nulla est. Quamobrem si res eadem apud plures deposita fuerit, cum in deposito præstari debeat dolum & culpa (§. 584.), quilibet dolum vel culpam suam, communem vero pro rata præstare tenentur. *Quod erat unum.*

Si res apud plures deponatur, singuli nonnisi dolum vel culpam suam, communem vero pro rata præstare tenentur *per demonstrata*, consequenter iisdem competit jus non præstandi dolum, vel culpam alterius, adeoque denegandi præstationem deponenti eam petenti (§. 23. part. 1. Jur. nat.). Deponens igitur obligatus est ad præstationem doli vel cul-  
pæ

pæ non exigendi nisi ab eo, cujus dolus vel culpa. Enimvero naturaliter quilibet jus suum remittere potest (§. 117. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem rem apud plures deponens eandem, ita etiam convenire potest, ut singuli sibi in solidum, vel pro rata teneantur, cujuscunque tandem culpa damnum detur (§. 95. part. 3. Jur. nat.), consequenter cum pactis sit standum (§. 789. part. 3. Jur. nat.), si ita conveniatur, ut singuli teneantur in solidum, vel pro rata, singuli etiam in solidum, vel pro rata tenentur. *Quod erat alterum.*

Si nihil conveniatur, seu nullum de præstatione culpæ adjiciatur pactum deposito, res apud plures deponitur periculo ejus, qui dolum, vel culpam admisit, adeoque nonnisi communi periculo in eo casu, quo singuli doli vel culpæ sunt participes. Quodsi vero singuli in solidum teneri debeant, vel etiam communi periculo res deponenda, ut non attendatur, cujusnam sit culpa; necesse est, ut ita conveniatur.

## §. 628.

*Si pro custodia quid exigitur, depositum non est.* In deposito enim custodia præstatur gratis (§. 575.), consequenter deponens nihil vicissim præstat (§. 18.). Quamobrem si pro custodia quid exigitur, depositum non est.

*An in deposito pro custodia quid exigi possit.*

Qualis sit contractus, si pro custodia quid exigitur, suo docetur loco. Non hic quaeritur, utrum pro custodia rei quid exigere, vel etiam ea finita sponte oblatum accipere liceat; de eo enim dispiciemus suo loco: sed hic tantummodo quaeritur, utrum depositum maneat, an vero contractus ab eodem diversus sit, si pro custodia quid exigatur. Relegenda hic sunt, quæ in casu simili de commodato & mutuo supra annotavimus (not. §. 571.).

## §. 629.

*Res litigiosa* dicitur de cujus dominio inter duos vel plures *Res litigiosa* controversatur. *Controversatur vero de dominio*, quando plures *Res litigiosa* res affirmant, rem esse suam, sive ea corporalis fuerit, sive incorporalis.

E. gr. Ponamus me hunc agrum habere pro meo, te vero contendere, quod sit tuus: erit ager hic res litigiosa. Similiter si ego affirmo anulum hunc, vel vas argenteum esse meum, tu vero itidem affirmas esse tuum; annulus, vel vas argenteum res litigiosa est.

## §. 630.

*Sequestrum  
quid sit.*

Si res litigiosa a litigantibus apud tertium deponitur, depositum *Sequestrum* appellatur, & depositarius vocatur *Sequester*. Unde *Sequestrum* est depositum rei litigiosæ: *sequester* vero is, qui custodiam rei litigiosæ gratis in se suscipit. Et quando res litigiosa deponitur, *sequestrum* dicitur.

In Jure civili *Sequestrum voluntarium* appellatur, quando res litigiosa ab ipsis litigantibus, vel eorum consensu, deponitur apud tertium, in oppositione ad *necessarium*, quando deponitur a iudice, cujus voluntatem sequi tenentur litigantes. Enimvero cum hic loci sequestrum spectetur in statu naturali, quo litigantes non sunt alterius potestati subjecti, consequenter res litigiosa apud tertium non nisi ab ipsis fieri potest; distinctione inter voluntarium & necessarium non est opus. E. gr. si res litigiosa fuerit vas argenteum, ac interea, donec constet, an meum, an tuum sit, apud tertium deponitur; idem sequestratur, & sequester custodiam ejus in se gratis suscipit.

## §. 631.

*Obligatio  
sequestri.*

Quoniam *sequester* depositarius est (§. 630.); *deponentibus ad eadem tenetur, ad quæ obligatur depositarius*, quatenus scilicet res non spectatur, nisi tanquam deposita.

Nimirum res sequestrata duplici modo spectari potest, vel tanquam deposita, vel tanquam litigiosa. Quatenus spectatur tanquam deposita, sequestrum sub deposito tanquam species sub genere continetur, consequenter ad sequestrum applicari possunt, quæ de deposito demonstrata fuerunt. Sed quatenus res sequestrata spectatur tanquam litigiosa, sequestrum a deposito communi differt, & quæ hinc deducuntur sequestro propria sunt.

## §. 632.

§. 632.

*Sequester rem sequestratam restituere tenetur litigantibus eam Cuiam re-  
repetentibus; sed non potest restituere uni, sine consensu ceterorum. Stituenda*  
Sequester enim litigantibus, qui rem deponunt, ad eadem res seque-  
tenetur, ad quæ obligatur depositarius (§. 631.). *Quam- strata.*  
obrem cum depositarius deponenti rem depositam repenti  
statim restituere teneatur (§. 578.); sequester etiam rem se-  
questratam statim restituere tenetur litigantibus eam repe-  
tentibus. *Quod erat unum.*

Enimvero res litigiosa non alia de causa deponitur,  
quam quod litigantes inter se convenire nequeunt, quinam  
eorum interea rem possidere debeat, donec controversia de  
dominio fuerit definita; consequenter omnium interest, ne  
restituatur uni, insciis ceteris. Quamobrem patet vi contra-  
ctus, quo ad rem omnibus simul, qui eam deposuerunt, resti-  
tuendam se obligavit, *per demonstrata*; eandem restitui non  
posse uni sine consensu ceterorum. *Quod erat alterum.*

In Jure civili definitioni sequestri inseritur, quod res restitui  
debeat victori: sed hoc intelligendum est de sequestro necessa-  
rio, non vero de sequestro voluntario, de quo hic agitur. Si  
enim sequestrum fuerit voluntarium, repetitio rei depositæ, seu  
revocatio sequestri semper pendet, etiam durante adhuc lite, a  
voluntate litigantium omnium simul, non vero a voluntate uni-  
us, cum rem sequestrantes inter se convenerint sive expresse,  
sive tacite, ne quis ipsorum rem litigiosam interea possideat, do-  
nec controversia de dominio fuerit decisa, atque adeo nemo eor-  
um jus habeat sine consensu ceterorum eam repetendi, seu se-  
questrum revocandi. Immo ex notione sequestri ne quidem  
sequitur, quod victori sit restituenda ceteris insciis, seu absque  
eorum consensu. Lis enim ita terminari potest, ut unus qui-  
dem declaratur dominus rei depositæ, sed una obligetur ad præ-  
stationes quasdam, antequam ad possessionem admittatur: quo  
in casu interest ceterorum rem victori ipsis insciis non restitui.

§. 633.

## §. 633.

*Quando victori restituenda.*

*Si lis ita terminetur, ut unus litigantium declaretur dominus rei sequestrata, nec is propterea ad aliquid præstandum ceteris teneatur, antequam possessionem nanciscatur, vel si præstanda præstiterit; sequester rem sequestratam victori nondum impetrato consensu ceterorum restituere tenetur.* Quando enim res litigiosa deponitur, litigantes inter se convenire nequeunt, quinam ipsorum interea, dum litigatur, eandem possidere debeat, alias enim custodiam alteri cuidam non committerent, consequenter rem non sequestrarent (§. 630.). Patet itaque eos consentire, ne quis ad possessionem admittatur, antequam dominus fuerit declaratus, consequenter antequam vicerit (§. 658. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quoniam itaque jus possidendi competit domino (§. 157. part. 2. *Jur. nat.*), qui vicit rem sequestratam tanquam suam a sequestro repetere potest, & hic eam ipsi restituere tenetur (§. 467. part. 2. *Jur. nat.*). Quod si tamen lis de dominio ea lege fuerit terminata, ut, qui dominus declaratus fuit, non ante ad possessionem admittatur, quam aliquid præstiterit ceteris; cum standum sit pactis (§. 789. part. 3. *Jur. nat.*), nec victor ante repetere potest rem sequestratam, quam præstitis præstandis, consequenter nec sequester eam ante restituere debet, quam ubi constiterit, præstanda præstita fuisse, utpote qui in restituendo sequi tenetur omnium simul voluntatem (§. 632.). Patet itaque, quod sequester rem sequestratam victori absque ceterorum consensu tum demum restituere teneatur, si lis ita terminetur, ut unus litigantium declaretur dominus rei sequestratæ, nec is propterea ad aliquid præstandum ceteris teneatur, antequam possessionem nanciscatur, vel si præstanda præstiterit.

## §. 634.

*Quamdiu restitucio ei-*

*stratam restituere non debet, nisi lis ita fuerit terminata, ut unus*

unus litigantium declaratur dominus, nec is ad aliquid propterea <sup>denē-</sup>præstandum ceteris teneatur, antequam possessionem <sup>ganda.</sup> nanciscatur, vel si præstanda præstiterit (§. 633.); *antequam absque omnium consensu uni restituere rem sequestratam possit sequester, ipsi constare debet, quomodo lis fuerit terminata, & si ad quaedam præstanda victor se obligavit, antequam ad possessionem admittendus, num præstanda præstiterit.*

Hæc probe potanda sunt, ne intempestive rem restituat sequester, & ut constet, quamdiu naturaliter restitutionem denegare possit, ne sit in mora (§. 638. part. 3. Jur. nat.).

§. 635.

*Si res fructuosa deponitur, fructus restituendi sunt deponenti: De re fructuosa deponens restituere tenetur impensas, & mercedem operarum atque curæ sita.*

Deponens enim custodiam rei gratis in se recipit (§. 575.), consequenter fructus ex re deposita percepti ipsius esse nequeant (§. 18.). Eos igitur una cum re deponenti restituere tenetur. *Quod erat primum.*

Enimvero depositarius vi contractus tantummodo obligatur ad rem depositam gratis custodiendam (§. 575.), consequenter nequid pro custodia exigere velit (§. 18.), adeoque sese non obligat, quod impensas, sine quibus fructus percipi nequeunt, de suo facere, vel etiam curam ac operas eo fine gratis præstare velit. Quamobrem cum nemo locupletari debeat cum alterius damno (§. 585. part. 2. Jur. nat.), si sine impensis, cura ac operis fructus percipi nequeunt, deponens impensas & operarum atque curæ mercedem restituere tenetur. *Quod erat alterum.*

Si depositarius fructus perciperet ex re deposita, ex re aliena locupletaretur (§. 584. part. 2. Jur. nat.), si deponens non restitueret impensas & operarum atque curæ mercedem, re alterius locupletaretur (§. 583. part. 2. Jur. nat.). In casu priori depositarius locupletior fieret cum damno deponentis, in posteriori



deponens cum damno depositarii. Utrumque repugnat juri naturali (§. 585. part. 2. *Jur. nat.*), nec convenit contractui (§. 575.), ut quis dici posset jus suum remississe (§. 95. part. 3. *Jur. nat.*).

§. 636.

*Quanam in restitutione a fructibus detrahenda.* Quoniam, si res fructuosa deponitur, fructus restituendi deponenti, si tamen fructus percipi nequeunt sine impensis, cura ac operis, deponens restituere tenetur impensas & mercedem operarum atque curæ (§. 635.); *depositarius rem fructuosam una cum fructibus restituens detrahit impensas & mercedem operarum atque curæ.*

Vulgo dicitur, fructus non intelligi, nisi deductis impensis: his vero etiam accensetur operarum atque curæ merces. Quodsi enim depositarius ipse operas atque curam præstare nolit, eam solvere tenetur præstanti. Atque adeo pars fructuum impenditur in earum perceptionem, quando quis non impensas facere tenetur de suo, nec ipse operas atque curam præstat. Hoc pacto clarissime perspicitur, custodiam rei, ad quam quis solam obligatur ex deposito (§. 575.), non involvere impensarum ac operæ atque curæ præstationem, si res fructuosa deponatur, sed tantummodo curam, ne fructuum perceptio negligatur & percepti vel in natura conserventur, nisi conservando intereant, vel eorum æstimatio conservetur.

§. 637.

*De sequestro rem fructuosam restituente.* Quoniam depositarius rem fructuosam restituens una cum fructibus (§. 635.) ab iis detrahit impensas & mercedem operarum atque curæ, sine quibus fructus percipi non potuissent (§. 636.), sequester vero depositarius est (§. 630.), *sequester rem fructuosam restituens etiam fructus restituere debet, sed detrahit impensas & mercedem operarum ac curæ, sine quibus fructus nulli percipi potuissent.*

Sequestrum itaque non recedit a deposito, si pro administratione rei fructuosæ eidem merces detur, aut salarium: neque enim nisi custodia gratuita est, quæ in eo consistit, ne res deposita in alterius potestatem veniat, nec deterioretur, neque pe-

seat,

reat, sicuti ex anterioribus abunde intelligitur. Quamobrem nec necesse est, ut ipse sequester rem fructuosam administret; sed potest administrare alius & fructus tantummodo tradendi sequestro, qui deductis deducendis intelliguntur. E. gr. Si prædium deponatur, hoc locari potest alteri, & depositarius vel sequester tantummodo in custodiam suam recipit a conductore mercedem, vel administratio alii committi potest, & sequester tantummodo suscipit custodiendos fructus deponenti suo tempore restituendos una cum re deposita.

§. 638.

*Sequester rem sequestratam non possidet, nec in genere depositarius rem possidet.* Sequester enim & depositarius rem a deponente in custodiam suam suscipiunt (§. 575. 630.), adeoque eam non detinent tanquam suam, sed tanquam alienam.

Quoniam itaque non possidet, qui rem non detinet tanquam suam (§. 150. part. 2. Jur. nat.); sequester rem sequestratam non possidet, nec in genere depositarius rem depositam possidet.

§. 639.

Quoniam adeo sequester rem sequestratam, aut in genere depositarius rem depositam non possidet (§. 638.); *quinam sessio manet ejus, cujus fuerat ante depositum & in sequestratione suspenditur, cum ante eandem esset nullius, aut rem sequestrantes eandem adhuc nullius esse debere vellent.*

Non est, quod excipias, quando res deponitur, eam non amplius detineri a deponente, adeoque actu non possideri. Possessio enim tamdiu retinetur, quamdiu res in eo permanet statu, ut dominium sive per te, sive per alios exercere possis (§. 740. part. 2. Jur. nat.) adeoque tibi non adempta est potentia physica de ea pro arbitrio tuo disponendi (§. 649. 118. part. 2. Jur. nat.). Adempta vero hæc non est, cum deponens eam restituere teneatur, quamprimum volueris (§. 579). Quamvis vero sequestrum voluntarium hodie sit rarius, ubi in statu civili vivitur, nec ea homi-

num plerorumque indoles est, ut æquitatem præferant utilitati, & absque animorum commotione litigent; non tamen ideo vel profus inutilia, vel parum utilia existimari debent, quæ hic demonstrantur. Etenim ex iis, quæ de sequestro voluntario demonstrantur, reddenda est ratio eorum, quæ de judiciali recte fanciuntur in civitate.

## §. 640.

*Mandatum  
quid sit.*

*Mandatum* est contractus beneficus, quo alteri quid nostro nomine faciendum committitur & commissum ab eo gratuito suscipitur. Qui alteri quid faciendum committit, *Mandans* vel *Mandator*; qui quod faciendum committitur gratis suscipit, *Mandatarius*, vel etiam *Procurator* appellatur. Idiomate patrio *mandatum* vocatur eine *Vollmacht*.

E. gr. Committo tibi, ut mihi agrum emas, vel equos: tu hoc negotium gratis exequendum in te suscipis. Contractus, quem inimus, *mandatum* est: ego sum *mandans*, tu *mandatarius*. Contractus gratuiti, de quibus hætenus dictum est, versantur circa res; *mandatum* vero circa facta, ut, quæ ipsi facere nolumus, vel non possumus, per alios faciamus: quam contractus hujus rationem jam dedit *Ulpianus* l. 1. §. f. ff. de proc.

## §. 641.

*Committere  
faciendum  
quid signifi-  
cet.*

*Committere* quid faciendum alteri dicimur, si eum volumus ad hoc faciendum nobis perfecte obligatum.

E. gr. Si tibi committo, ut mihi agrum emas, vel equos; ego volo, ut tu mihi perfecte te obliges ad agrum emendum, vel equos, neque adeo tuæ amplius sit voluntatis, utrum hoc facere velis, nec ne, sed necesse sit ut facias (§. 118. part. 1. *Pbil. pract. univ.*).

## §. 642.

*Intentio  
committen-  
tis.*

Quoniam nemo sese alteri perfecte obligare potest nisi promittendo (§. 363. part. 3. *Jur. nat.*), qui vero alteri quid faciendum committit, eum ad hoc faciendum perfecte sibi obliga-

obligatum esse vult (§. 641.); *Qui alteri quid faciendum committit, is vult, ut promittat se hoc facturum esse.*

E. gr. Si tibi committo, ut mihi agrum, vel equos emas, ego volo, ut tu promittas, te mihi agrum, vel equos emturum.

§. 643.

*Commendare* quod faciendum alteri dicimur, si significamus gratum nobis fore, ubi facere voluerit, quod eum facere volumus. *Differt adeo commendatio a commissione (§. 641.):* *Commendatum quid significet.*

E. gr. Si volo, ut in nundinis librum mihi emas, quem legere aveo, & quocunque modo indico, gratissimum mihi futurum, ubi eundem emere volueris, rogaris ne obliviscaris; ementem libri tibi commendo, non committo. Commendare etiam possumus ei quod faciendum, cui mandatum dedimus.

§. 644.

*Rogare* idem est ac sufficienter indicare, quod enixe volumus, ut faciat alter, nec facere abnuat. *Rogare igitur & committere differunt (§. 641.):* *Rogare ut faciat quid significet.*

E. gr. Si te rogo, ut mihi emas librum in nundinis, non modo volo, ut hoc facias, verum etiam ne hoc facere abnuas. Quod si definitiones, quas dedimus, inter se conferre volueris, haud difficulter animadvertes, quomodo committere, commendare & rogare inter se differant. Nimirum si alterum quid facere volumus, aut liberum adhuc ipsi relinquimus, utrum facere velit, nec ne, aut volumus, ne liberum ipsi relictum sit, utrum facere velit, an nolit, sed ut necesse sit ipsum nobis hoc facere. In casu posteriori ipsi committimus, quod faciendum. Si libertatem adhuc alterius relinquimus, utrum facere velit, nec ne, quod, ut faciat volumus, aut hoc utimur motivo, quod, ubi fecerit, hoc nobis vel alteri cui-dam sit gratissimum futurum, aut motivo utimur, quod nostra plurimum referat, ut hoc faciat. In casu priori quod faciendum commendamus, in posteriori rogamus, ut faciat. Quando enim tua refert, ut alter hoc faciat, utique vis, ne hoc facere abnuat.

## §. 645.

*An commen-  
dare & roga-  
re simul  
possimus.*

Quoniam alterum rogamus, ut faciat, si sufficienter indicemus, nos enixe velle ut faciat, nec facere abnuat (§. 644.), commendamus vero, ut faciat, si sufficienter significamus, gratissimum nobis fore, si fecerit (§. 643.), per se autem patet, non repugnare, ut una significemus & enixam voluntatem nostram, ne facere abnuat, quod ut faciat, volumus, & quod hoc nobis gratissimum futurum sit, ubi fecerit; *quod faciendum commendare & ut alter faciat rogare simul possumus.*

E. gr. Scribo ad te, ut amico meo pecuniam credas, & ne hoc facere abnuas, addens me ipsum tibi propterea ad quodvis officiorum genus fore devinctum, perinde ac si mihi ipsi officium aliquod præstitisses. Hic & te rogo, ut pecuniam amico meo credas, & simul commendo, ut facias. Aliud vero est commendare rem, seu id quod faciendum, aliud *commendare* personam. Quando enim *personam commendamus*, ejus recensemus merita, ob quæ ipsi faciendum sit, quod sibi fieri vult, veluti si quis ambit munus aliquod, & nos recensens ea, ob quæ dignus judicatur, cur eidem conferatur, aut *commendat* significamus eum dignum esse, cui id conferatur.

## §. 646.

*An commen-  
dando & ro-  
gando alte-  
rum perfe-  
cte nobis  
obligemus.*

*Commendando & rogando alterum perfecte nobis non obliga-*  
mus. Qui enim commendat, quocunque modo significat gratum sibi fore, si alter faciat, quod cum facere vult (§. 643.); qui vero rogat, sufficienter indicat, se enixe velle, ut faciat alter, nec facere abnuat (§. 644.). Enimvero propterea quod quis significat, gratum sibi futurum, si alter fecerit, aut se enixe velle, ut faciat, nec facere abnuat, non vult ut alter in se transferat jus exigendi, ut faciat, consequenter, si noluerit, eum cogendi ut faciat: id quod per se patet. Quamobrem cum alterum perfecte nobis non oblige-

mus, nisi hoc jus in nos transferat (§. 236. *part. 1. Phil. pract. univ.*); commendando & rogando alterum perfecte nobis non obligamus.

Nimirum si alterum ad quid faciendum nobis perfecte obligare velimus, necesse est ut velimus ipsum libertati suæ naturali renunciare, ita ut non amplius eidem relictum sit, num facere velit, sed ut facere debeat (§. 236. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Enumvero potest quis affirmare, se facere velle, quod ut faciat volumus, & hoc non obstante libertati suæ relictum malle, ut faciat, quam ut agendi necessitas sibi imponatur, immo haud raro absolum foret ab altero exigere velle, ut libertati suæ renunciaret. Quamobrem ex eo solo, quod significamus vel enixam nostram voluntatem, ut alter faciat, vel etiam quocunque modo prodamus, quam gratum nobis sit futurum, si faciat, colligere nondum licet, quod velimus eum perfecte nobis esse obligatum, nec si vel maxime alter dicat, se facturum, ideo libertati suæ in agendo renunciaffe censetur.

§. 647.

Quoniam commendando & rogando alterum perfecte *An* nobis obligare non possumus (§. 646.); *Qui commendat vel mendare & rogat, non contrahit* (§. 793. *part. 3. Jur. nat.*), consequenter *rogare sit nec commendans vel rogans ex eo alteri obligatur ullo modo, quod contractus. commendaverit, vel rogaverit* (§. *cit.*).

• Nimirum qui commendat, vel rogat, quod commendat, vel rogat, tanquam officium humanitatis ab altero petit. Quamobrem cum obligatio perfecta ad officia humanitatis repugnet libertati naturali (§. 660. *part. 1. Jur. nat.*); absolum foret, si quis propterea sibi alterum perfecte obligatum veller, quod commendaverit, vel rogaverit, & is commendanti, vel roganti annuerit. Qui adeo commendat, vel rogat, cum altero non contrahit (§. *cit.*). Qui vero cum altero non contrahit, nec ipsi sese perfecte obligat. E. gr. si tibi commendo, vel te rogo, ut cuidam certam pecuniæ summam credas; tu hoc facis tuo periculo, nec ego propterea ad quicquam tibi sum obligatus,

gatus, quemadmodum non necessitatis, sed voluntatis adhuc orat, ut crederes.

§. 648.

*An commen-  
dans vel ro-  
gans man-  
dat.*

Quoniam qui commendat, vel rogat, non contrahit (§. 647.), qui vero mandat contrahit (§. 640.); *Qui commendat, vel rogat, non mandat.*

Commendantis & rogantis verba non sunt obligatoria: talia vero esse debent verba mandantis. Subinde tamen ex circumstantiis colligendum, utrum ea pro obligatoriis habenda sint, nec ne.

§. 649.

*Obligatio  
mandatarii.*

*Mandatarius obligatur ad id omni diligentia faciendum, quod ipsi faciendum committitur: nec quicquam facere debet, nisi quod ipsi fuerit commissum.* Mandans enim mandatario faciendum suo nomine committit, quod ut faciat vult (§. 640.), adeoque eum sibi perfecte obligare vult, ut faciat (§. 641.). Quoniam itaque mandatarius quod committitur faciendum suscipit (§. 640.), adeoque in id, quod vult mandans, consentit (§. 658. part. 1. Phil. pract. univ.); ad id faciendum mandanti sese perfecte obligat. Quamobrem cum negligentia culpa sit (§. 758. part. 1. Phil. pract. univ.), adeoque vitanda (§. 299. part. 1. Jur. nat.), diligens vero esse debet, qui negligens non est (§. 757. part. 1. Jur. nat.); mandatarius obligatur ad id omni diligentia faciendum, quod ipsi faciendum committitur. *Quod erat unum.*

Enimvero quicquid facit mandatarius, non suo nomine, sed mandantis unice nomine facit (§. 640.). Quamobrem non facere debet, quod sibi visum fuerit, sed quod vult mandans, consequenter jus mandatarii metiendum ex voluntate mandantis (§. 156. part. 1. Phil. pract. univ.). Mandatarius itaque nil quicquam facere debet, nisi quod a mandante ipsi fuerit commissum. *Quod erat alterum.*

E. gr.



E. gr. Ego tibi mando, ut emas equos certo pretio. Tu obligatus es ad equos mihi emendos, si eo pretio emere possis. Omnem diligentiam adhibere debes, ut equos emas, qui nullo vitio laborant, nec pro iis solvas pretium justo majus. Neque vero majori pretio emere licet, quam expresse fuerit definitum. Hæc contractui convenientia sunt, vi cujus unice standum voluntate mandantis. Hæc agendi norma est, a qua pro arbitrio suo discedere non licet. Qui alieno nomine agit, ei voluntas alterius est loco voluntatis propriæ: alias enim non alterius, sed sua ageret voluntate, nec in agendo personam alterius repræsentaret.

§. 650.

*Mandatum speciale* est, quo aliquod negotium in specie gerendum alteri committitur: *Generale* autem vocatur, quo univèrsa quædam negotia alteri gerenda in genere committuntur. *Mandatum generale & speciale.*

E. gr. Si tibi mando, ut mihi emas ædes, vel equos, mandatum speciale est: at si mando, ut in promotione doctorali mei absentis locum subeas, omnia facturus, quæ candidato præsentis incumbunt, mandatum generale est, neque enim in specie hic singulos actus mando, veluti ut in animam meam jurare debeas.

§. 651.

Mandatum utrumque vel est cum libera agendi potestate conjunctum, vel sine libera, sed cum restricta agendi potestate. Nimirum *Mandatum cum libera* est, quo quid a mandatario fieri debeat, præcise definitur, ita ut nihil arbitrio ejus relinquatur. At *mandatum sine libera* est, quo tantummodo in genere determinatur, quid a mandatario fieri debeat, ceteris arbitrio ejus relictis. *Mandatum cum libera sine libera.*

E. gr. mando tibi, ut mihi emas ædes, vel equos: sed tuo arbitrio relinquo, ut ædes vel equos eligas, & pretium pro iis  
(*Wolffii Jur. Nat. Pars IV.*) Fff fol-

solvendum determines, prout tibi visum fuerit. Mandatum cum libera est. Enimvero mando tibi, ut mihi emas ædes Titii, vel equos Sempronii, & pretium ædium definitio 4000 thalerorum, pretium equorum 150, nimirum ne majus solvas. Mandatum sine libera est.

## §. 652.

*Mandatum manifestum* est, quod ad notitiam ejus, cum quo agitur, pervenit. *Arcanum* vero est mandatum, quod ad ejus notitiam, cum quo agitur, non pervenit. Quamobrem *mandatum manifestum esse potest cum libera, arcanum vero sine libera.*

E. gr. Mandato manifesto tibi mando, ut mihi emas ædes; arcano autem, ne emas ædes alias, quam Titii, etsi præterea aliæ prostant venales, nec pretio majori, quam quater mille thalerorum. Hic mandatum manifestum cum libera est; arcanum vero sine libera. Docet autem hoc ipsum exemplum, mandanti posse esse rationes prægnantes, cur præter mandatum manifestum mandatario det arcanum, cum interfit mandantis, ne is, cum quo agit per mandatarium, norit, intra quos fines mandatum coarctare voluerit.

## §. 653.

*An mandatum arcanum mandantem manifestare liceat.* Quoniam mandatum arcanum non pervenire debet ad notitiam ejus, cum quo agitur (§. 652.), *mandatarius* autem nil facere debet, nisi quod ipsi fuerit commissum (§. 649.), *nec is mandatum arcanum ei, cum quo agitur, manifestare potest.*

Quodsi enim mandans vellet, quæ in mandato arcano continentur, ei innotescere debere, cum quo agitur, nec ipsius interesset, ne huic ea innotescerent, duplici mandato non fore opus. Quodsi excipias, ubi mandatarius mandatum arcanum adimplevit, cum jam omnia, quæ in eodem continentur, ipso facto innotuerint ei, cum quo agitur, consequenter mandantis non amplius interfit, ne hic norit, quæ arcano fuerint mandata, mandatum arcanum manifestari posse; adhuc fieri posse negan-

negandum existimo. Mandatarius enim obligatus est ad mandatum arcanum non manifestandum, vi propositionis præsentis, & rationes esse etiam possunt mandanti, cur nolit mandatum arcanum jam adimpletum innotescere ei, cum quo actum fuit. Quamobrem standum est simpliciter voluntate mandantis.

§. 654.

Quoniam mandatarius nil quicquam facere debet, nisi *Mandatarius* quod ipsi fuerit commissum (§. 649.), mandatum vero ar-*obligatio ex* canum ipsi non alio fine detur, quam ut norit, quid fieri *mandato ag-* velit mandans (§. 652.); *mandatarius non ex mandato ma-* nifesto, sed ex arcano agere debet, nec fines hujus excedere *potest.*

Mandatum scilicet arcanum continet agendi normam, quam præscribit mandatario mandans. Quamobrem nil quicquam facere is potest, quod eidem adversatur. Obligatur mandanti ad non agendum nisi ex præscripto, etsi alter, cum quo agitur, ignoret, quid fuerit præscriptum, cui quippe perinde est, siue mandatarius agat cum libera, siue cum restricta potestate, prouti ex sequentibus clarius elucescet.

§. 655.

Quia mandatum arcanum innotescere non debet ei, *Quemnam* cum quo agit mandatarius (§. 652.); *mandatum arcanum tam-* tummodo attenditur in obligatione, qua mandatarius mandanti *se-* mandatum *metur* (§. 654.), non vero in obligatione, qua nascitur ex *con-* arcanum. *tractu cum eo incho, cum quo agitur.*

Nimirum mandans mandato arcano sibi tantummodo obligare voluit mandatarium, ut non agat, nisi ex præscripto (§. 654.), consequenter ne agat, quæ vi mandati manifesti agere poterat. Quod vero obligetur ei, cum quo mandatarius egit ex hujus facto, id ex mandato manifesto est, non ex arcano, quoniam illud continet voluntatem alteri, cum quo agitur,

hoc autem voluntatem nonnisi mandatario significatam. De mea igitur voluntate statuendum est mandatario ex mandato arcano; alteri vero, cum quo is meo nomine agit, ex manifesto.

## §. 656.

*Obligatio  
mandatarii  
ex mandato  
sine libera.*

*Si mandatum fuerit sine libera, mandatarius nil agere debet, nisi quod expresse definitum.* Quodsi enim mandatum fuerit sine libera, mandans præcise definit, quid a mandatario fieri debeat, nihil arbitrio ejus relinquit (§. 651.). Quamobrem cum mandatarius facere non debeat, nisi quod ipsi commissum fuerit (§. 649.), commissum vero non est, nisi quod expresse definitum (§. 651. 641.); si mandatum fuerit sine libera, mandatarius nil facere debet, nisi quod expresse definitum.

E. gr. mando tibi, ut mihi Titii ædes emas, non tamen majori pretio, quam quater mille thalerorum. Tu non alias ædes quam Titii emere teneris, etsi aliæ, quæ tibi videntur meliores, eodem, vel minori pretio emere possis. Neque etiam majus pretium solvere licet, quam fuerit mandatum, veluti 4200 thalerorum. Alterutrum enim si feceris, fines mandati excedis, tuo arbitrio faciens, quod eidem non relictum.

## §. 657.

*De quanti-  
tate manda-  
ta.*

*Si tibi usque ad certam quantitatem mando, ut eam in negotium quoddam impendas, totam impendere licet.* Quodsi enim usque ad certam quantitatem mando, ut eam in negotium quoddam impendas; non aliud intendo, quam ne majorem quantitatem impendas, etsi minorem impendere possis, siquidem res tulerit. Quamobrem cum majorem quantitatem non impendas, si eam impendis totam, ad quam usque fuit mandatum; tota illa quantitas intra fines mandati continetur, ad quam usque fuerit mandatum, adeoque totam impendere licet.

E. gr.

E. gr. Mando tibi usque ad 4000. thaleros, ut emas ædes. Si 4000 thaleros pro ædibus solvis, mandati fines non excedis. Similiter mando usque ad 12 aureos, ut eos alteri dones. Si 12 aureos dones, mandati fines non excedis. Monet Imperator §. 8. l. de Mand. veteres Jctos in eo dissensisse, num terminus quantitatis intra fines mandati contineatur. *Sabino & Cassio* placuisse, quod nonnisi minor quantitas intra fines mandati contineatur, ita ut in priori exemplo pro ædibus non sint solvendi 4000 thaleri, nec in posteriori donari possint 12 aurei. Aliis vero arrisisse benigniorem sententiam, quæ in propositione præfente continetur & ab Imperatore approbatur. Arque hæc omnino verior est, quemadmodum ex demonstratione liquet. Standum extra omnem controversiam est voluntate mandantis, quæ ea fuisse statuitur, quam verba produunt (§. 427. part. 3. *Jur. nat.*). Jam mandans aut simpliciter definit pretium maximum, quod solvere vult pro eo, quod emendum, vel quantitatem maximam alio fine impendendam, aut cum significatione, quod mallet pretio minori rem emi, vel quantitatem minorem alio fine impendi. Verba in casu primo mandantis sunt: mando, ut emas ædes pretio quater mille thalerorum, in altero autem: mando usque ad quater mille thaleros, ut ædes mihi emas. Quamvis adeo in casu altero non lubenter vult pretium quater mille thalerorum in ædes emendas impendere, non tamen ideo in hoc pretium non consentire dici potest: consentit enim, siquidem fieri non possit, ut minori ematur, adeoque tanto arctius mandatarium obligare vult ad fines mandati non excedendum, seu ne majus pretium solvat, quam quater mille thalerorum, nec quicquam intentatum prætermittat, quo consensum venditoris in minus pretium impetrare forsitan poterat. Sane si usque ad certam quantitatem mandans de eo, quod diximus, interrogaretur, non aliter eum responsurum esse, quam diximus, non est quod dubitemus.

§. 658.

*Si tibi usque ad certam quantitatem mando, ut res quasdam alius casus mihi compares; non minorem quantitatem comparare debes, si fieri potest.*

*potest.* Quodsi enim usque ad certam quantitatem mando, ut res quasdam mihi compares; non aliud intendo, quam ne minorem, nec majorem compares. Quoniam tamen nemo obligari potest ad impossibile (§ 209. *part. I. Phil. pract. univ.*); ideo nec absolute mandans obligare potest mandatarium, ut totam quantitatem sibi comparet. Quodsi ergo usque ad certam quantitatem mandem, ut res comparentur; id ideo fecisse intelligor, ut significem velle, ne minorem compares, siquidem fieri possit, ut compares totam. Quamobrem si tibi usque ad certam quantitatem mando, ut res quasdam compares, non minorem quantitatem comparare debes, si fieri potest.

*E. gr.* Si tibi mando usque ad sexaginta modios frumenti, ut mihi emas, quod velim, ne plures emas, quam sexaginta, statim patet. Enimvero cur non præcise mando sexaginta modios, sed usque ad sexaginta: non alia ratio esse potest, quam quod vel dubitem, num sexaginta comparare possis. Quodsi enim sexaginta præcise habuerim opus, vel aliæ sint rationes prægnantes, cur plures emi minime debeant, utique mando, ne pauciores emas, quam sexaginta, etsi etiam hic valeat tacita exceptio, siquidem haberi hæc quantitas possit, pro circumstantiis natis, veluti si omnino necesse sit, ut ne omni careas frumento. Quoniam simpliciter standum est voluntate mandantis, res tota redit ad verborum interpretationem, quemadmodum in casu præcedenti. Cumque in dubio valere debeat, quod ordinarium est; verba usque ad certam quantitatem mandantis, ut res comparentur, ita interpretanda sunt, ut ne pauciores compares, siquidem fieri potest. Qui enim absolute vult, non pauciores modios frumenti emendos esse, quam sexaginta, is utique mandat, quod nihil emere debeas, nisi præcise sexaginta habere possis. Sed talibus pleniore lux affundetur per ea, quæ de interpretatione suo tempore ac loco demonstraturi sumus. Ecce vero tibi aliud adhuc exemplum. Mando tibi usque ad duodecim perdices, ut mihi emas. Facile apparet,

paret, me duodecim habere opus. Quamobrem etiam dicere subinde solemus, nos duodecim habere opus. Quoniam tamen non dicto, ne pauciores emas; utique mando, ut emas duodecim, siquidem haberi possint. Hinc etiam, si pauciores te emisse contingat, significare solemus tædium, quod ex eo percipitur, additis verbis, nobis gratius fuisse futurum, si duodecim comparate potuisses; immo ex te quærere solemus, an non plures habuerit is, a quo emisti, vel an non noverit, ubinam plures haberi possint, & quæ sunt his gemina. In casibus particularibus, ubi circumstantiæ manifestæ sunt, mentem mandantis haud difficulter assequi datur, ut de veritate propositionis præsentis non sit dubitandum. Quamvis etiam negare non ausim, circumstantias particulares, quæ hic non attenduntur, variare posse ut casum, ita etiam jus.

§. 659.

*Si mandatum fuerit cum libera, mandatarius idem adimple-* *Obligatio re debes ex bono & æquo, hoc est, facere quod sibi bonum vel me. mandatarius* *lius videtur, & quod æquitati minime repugnat. Quodsi enim ex mandato* *mandatum fuerit cum libera, mandans non præcise definit, cum libera.* *quid a mandatario fieri debeat, sed id arbitrio mandatarii relinquit (§. 651.), adeoque ejus judicio stare vult. Quoniam itaque quod volumus, id nobis repræsentamus tanquam bonum (§. 892. Psych. empir.); mandans cum libera utique vult, ut mandatarius faciat, quod sibi bonum videbitur, adeoque mandatum adimplet ex bono. Et quoniam nemo quicquam facere debet, quod est contra jus alterius (§. 910. part. 1. Jur. nat.), consequenter quod non modo injustum, verum etiam iniquum est (§. 240. part. 1. Phil. pract. univ.); mandans cum libera velle nequit, ut mandatarius quicquam faciat, quod æquitati adversum. Quamobrem mandatarius mandatum quoque adimplere debet ex æquo.*

E. gr. Mando tibi, ut mihi ædes emas. Non definitio, quænam sint illæ ædes, quas emere debes, nec pretium, quod pro



his solvendum: tuo igitur arbitrio hæc determinanda relinquo. Emere igitur debes ædes, quas mihi commodas & conditioni meæ convenientes judicaveris, pretio non nimis iniquo, nec me inconsulto tales, quibus reparandis multum pecuniæ impendere debemus. Suppono nimirum circumstantias ex parte meæ attendendas tibi cognitās atque perspectas esse, aut, si quas ignores, te me inconsulto nil esse facturum, quod earum intuitu fieri non debebat. Atque adeo confido, te nil imprudenter esse facturum (§. 776. part. 1. Phil. pract. univ.).

## §. 660.

*Qualis sit consensus mandantis in mandato cum libera.* Mandatum cum libera adimpletur ex consensu præsumto mandantis. Etenim mandatarius nihil facere debet, nisi quod ipsi fuerit commissum (§. 649.), consequenter stare debet voluntate mandantis (§. 641.). Quoniam itaque in mandato cum libera expresse non definit mandans, quid fieri velit, sed in genere tantummodo determinat, quid facere debeat mandatarius (§. 651.); hic quid velit mandans præsumere tenetur (§. 244. part. 2. Jur. nat.). Mandatum itaque cum libera adimplendum ex consensu præsumto mandantis (§. 245. part. 2. Jur. nat. & §. 658. part. 1. Phil. pract. univ.).

E. gr. Si tibi in genere mandavi, ut mihi emas ædes, non definiens quænam vel quales sint emendæ, nec determinans pretium, quod pro iis solvendum; tu tales emere debes, quas me emturum præsumis, & id solvere pretium, quod me datorum præsumis. Quamvis enim tibi liberum fecerim, ut facias quod tibi bonum ac æquum videbitur (§. 659.); cum tamen meo nomine agas (§. 640.), id non aliter intelligi potest ac debet, quam ut iudices; quid mihi bonum sit, consequenter non facias, nisi in quod me consensurum præsumis.

## §. 661.

*Mandatarius personam mandantis.* Quod Mandatarius facit intra fines mandati, tu fecisse putandus es. Etenim mandatarius tuo nomine facit, quod facit, dum mandatum exequitur (§. 640.), & quamdiu fines mandati

mandati non excedit, non sua, sed tua voluntate agit. *Quam-representat* vis enim in mandato cum libera non omnia præcise defini-*in exequentur*, quæ ab eo fieri debent, sed multa aut quædam arbi-*do mandato.*trio ipsius relinquuntur (§. 651.), ex consensu tamen præsumto mandatum adimplet (§. 245. part. 2. *Jur. nat.*), quatenus nimirum te idem velle, quod facturum est, tu declarasti. Quamdiu itaque mandatarius facit quod intra fines mandati continetur; perinde omnino est ac si tu ipse hoc faceres, consequenter tu hoc fecisse putandus es.

In gerendo negotio sibi commisso mandatarius personam mandantis repræsentat, quamdiu fines mandati non excedit. Quando autem hos excedit, cum non amplius tua, sed propria voluntate agat, nec personam tuam amplius repræsentat, neque dici potest te fecisse, quod facit.

§. 662.

Quoniam mandatum arcanum non attenditur, quate-*Notanda* nus mandatarius cum altero tuo agit nomine (§. 655.), con-*quoad man-*sequenter hic saltem mandati manifesti habenda ratio (§. 652.), *datum du-*quod mandatarius facit intra fines mandati manifesti, id a te factum *plex.*esse recte sumit is, cum quo tuo nomine agitur (§. 661.).

Nimirum quoad eum, cum quo per mandatarium agitur, perinde est, ac si mandatum arcanum abesset, & mandatarius ex solo præscripto mandati manifesti agere teneretur. Quamdiu itaque hujus fines non excedit, tamdiu tu fecisse putandus es, quod facit: sit ita, quod vi mandati arcani, quo agendi modus restringitur, facere non potuerit, quod fecit. Quod si enim arcani fines excedit, de eo tibi soli tenetur (§. 655.).

§. 663.

Quoniam quod *mandatarius* intra fines mandati mani-*Quenam*festi facit mandans ipse fecisse putatur (§. 661.); *Quod intra obligationis* fines mandati manifesti promittit ei, cum quo agitur, hoc ipse man-*contrahan-*dans  
(*Wolfii Jur. Nat. Pars IV.*) Ggg

*tur a mandans promississe, & quod acceptat, mandans ipse acceptasse putatur, datario.* consequenter cum promittendo perfecte obligemur acceptanti (§. 363. 381. part. 3. Jur. nat.), *mandatarius promittendo intra fines mandati manifesti non se, sed mandantem ei obligat, cum quo agit, & acceptando hunc non sibi, sed mandanti obligat.*

Nimirum quod extra fines mandati manifesti facit mandatarius, quando nomine alterius cum altero agit, sua, non mandantis voluntate facit, adeoque mandantem sine consensu ipsius alteri obligare, nec alterum ipsi obligare valet, nisi quatenus vi arcanis se obligavit ad idem rati habendum (§. 667.).

## §. 664.

*Necessitas  
mandati  
manifesti.*

*Si mandatarius nomine mandantis cum altero agere debet; mandato manifesto opus est.* Etenim mandatarius mandantem alteri, cum quo agit nomine mandantis, obligare nequit, nec hunc mandanti obligare valet, nisi quamdiu fines mandati, non excedit (§. 663.), consequenter non nisi intra fines mandati valide cum altero mandantis nomine agit. Necessesse igitur est, ut ei, cum quo agitur, constet, quidnam mandatum fuerit. Quamobrem cum mandatum manifestum sit, quod ad notitiam ejus, cum quo mandatarius nomine mandantis agit, pervenit (§. 652.); si mandatarius nomine mandantis cum altero agere debet, mandato manifesto opus est.

Incautus est, qui sine mandato manifesto cum aliquo nomine alterius agit. Ignorat enim fines mandati, quos mandatarius excedere nequit, ut valide agat, consequenter imprudentiæ suæ tribuere debet, si nihil fuerit actum (§. 776. part. 1. Phil. pract. univ.).

## §. 665.

*Mandatarius  
num sit  
minister.*

*Mandatarius est minister obligationis contrahendæ.* Etenim per mandatarium obligatio contrahitur tum ex parte mandantis, tum ex parte ejus, cum quo nomine mandantis agitur (§. 663.). Enimvero minister contrahendæ obligatio-

nis

nis est, per quem obligationem contrahi volumus sive ex parte nostri, sive ex parte alterius (§. 721. part. 3. Jur. nat.). Mandatarius itaque est minister obligationis contrahendæ.

Quæ igitur de ministro demonstrata sunt & annotata (§. 722. & seqq. part. 3. Jur. nat.), ea de mandatario accipienda.  
§. 666.

*Mandans se obligat mandatario, quod ratum sit habiturus, Obligatio quicquid is intra fines mandati facturum.* Mandatarius enim minister mandantis est (§. 663.). Quamobrem cum is, qui per ministrum cum altero agit, ministro sese obligare teneatur, quod ratum habere velit, quicquid voluntati suæ ipsi sufficienter indicatæ convenienter sit acturus (§. 727. part. 3. Jur. nat.); mandans mandatario sese obligat, quod ratum sit habiturus, quicquid intra fines mandati facturum.

E. gr. Si tibi mando, ut mihi emas fundum pretio trium millium thalerorum, ego me tibi obligo, quod contractum a te initum ratum sim habiturus. Quamobrem si fundum tanto pretio emis, emtionem ratam habere teneor, &, si penitere velim, tibi competit jus me vi adigendi, ut pretium solvam & ædes mihi tradi patiar.

§. 667.

Quoniam mandatarius ex mandato arcano agere debet, non ex manifesto (§. 654.), adeoque quoad ipsum perinde est, ac si manifestum datum non fuisset, mandans vero sese eidem obligat, quod ratum sit habiturus, quicquid is intra fines mandati facturum (§. 666.); *mandans mandatario obligatur ad ratihabendum, quicquid intra fines mandati arcani egit.* *Eadem porro expenditur.*

E. gr. Si tibi dederò mandatum manifestum usque ad ducentos aureos, ut emas mihi fundum; arcanum vero usque ad 250, & tu eandem emis pretio 250, quasi sub spe ratihabitionis & quod hac non subsecuta a te emtum videri velis; ego obligatus tibi sum ad contractum ratihabendum.

Ggg 2

§. 668.

## §. 668.

*Quando mandatarius proprio nomine tenetur cum quo actum.* Si mandato arcano aliter mandatum, quam manifesto & mandans stare nolit manifesto; quando tu egisti: ex arcano, tu ei, cum quo actum est quasi proprio nomine, teneris proprio nomine, nisi mandatum arcanum manifestaveris. Mandatarius enim mandantem ei, cum quo nomine mandantis agit, obligare nequit, nisi intra fines mandati manifesti (§. 663.). Quamobrem si mandato arcano aliter mandatum, quam manifesto, & tu ex arcano cum altero agis quasi proprio nomine; tu non mandantem, sed te ipsi obligas, consequenter proprio nomine ipsi teneris. *Quod erat unum.*

Enimvero si mandatum arcanum manifestas, cum ex manifesto cum altero contrahere non possis; mandatum arcanum abit in manifestum (§. 652.). Quicquid ergo intra fines hujus arcani agis, ad id mandantem alteri, cum quo agis, obligas. *Quod erat alterum.*

E. gr. In exemplo, quod modo dedimus (not. §. 667.), fitu quasi proprio nomine consentis in pretium 250 aureorum, tu cum venditore contraxisse videris. At ubi venditor consentire noluerit in pretium ducentorum aureorum, quod offertur in mandato manifesto, & tu ulterius spondens 50, mandato arcano producto, jam tu non proprio nomine venditori obligaris, sed mandantem eidem obligas ad solvendum 250 aureos.

## §. 669.

*Quomodo se gerere debeat mandatarius si aliter quam arcano.* Si mandato arcano aliter mandatum, quam manifesto, nec interest mandantis, ne arcanum manifestetur, arcanum manifestare licet: quodsi vero intersit mandantis, ne manifestetur, ex arcano agendum vel spe ratificationis, vel quasi proprio nomine. Quodsi enim mandato arcano aliter mandatum, quam manifesto, mandans utique vult, ut, nisi negotium intra fines manifesti perfici queat, intra fines arcani geratur, consequen-

sequeñter mandatarius obligatur mandanti, ut primum negotium gerat intra fines mandati manifesti, ubi vero negotium intra ejus fines perfici nequit, intra fines arcani idem gerat (§. 649.). Quodsi ergo non interest mandantis, ne arcanum manifestetur; in arcani manifestationem consentire præsumitur (§. 245. part. 2. *Jur. nat.* & §. 658. part. 1. *Phil. pract. univ.*), nisi expresse eandem mandaverit, adeoque jus manifestandi in mandatarium contulerit. Mandatum adeo arcanum manifestare licet. *Quod erat unum.*

Quodsi vero interfit mandantis, ne manifestetur, in arcani manifestationem consentire præsumi nequit. Quamobrem cum ex arcano, nisi manifestetur, valide cum altero agere non possis nomine mandantis (§. 663.); ne tecum agere detrectet, cum mandans tibi obligatus sit ad ratihabendum, quicquid intra fines mandati arcani egisti (§. 667.), aut agendum est ex arcano sub spe ratihabitionis, aut, si sub eadem agere noluerit, quasi proprio nomine, siquidem negotium tale sit, ut proprio nomine cum eo agere possis. *Quod erat alterum.*

E. gr. Si tibi mando manifesto ducentos aureos, arcano autem 250, ut emas fundum & venditor consentire non vult in pretium minus quam 250; nil obstat, quo minus mandatarius arcanum manifestes, ut nomine mandantis ematur. Ast si consentit in pretium minus, veluti in 230; quoniam venditorem emptori obligare nequis nisi intra terminos mandati manifesti (§. 663.) non consultum est, ut arcanum manifestetur, antequam contractus sit validus. Contrahendum igitur est sub spe ratihabitionis & sub hac conditione, si ratihabuerit. Quodsi vero ita contrahere nolit, non testat aliud, quam ut cum eo contrahas quasi proprio nomine, vel ut a te res emta videatur, vel ut tu 30 aureos solvas, si mandans solvere nolit nisi 200, qui fuerant mandati.

## §. 670.

Quomodo se  
gerere de-  
beat, si arca-  
ne tantum  
mandatum.

*Si mandatarius solo mandato arcano instructus agit, jus suum sine consensu ejus, cum quo egit, cedere potest.* Quoniam mandatum arcanum non pervenit ad notitiam ejus, cum quo agitur (§. 652.); mandatarius cum eo agere nequit nisi proprio nomine, consequenter contrahendo non mandanti, sed sibi jus acquirit, nec alteri, cum quo contrahit, mandantem, sed se obligat. Enimvero mandato arcano mandans se tibi obligavit ad ratihabendum, quod intra fines mandati acturus es (§. 666.), consequenter etiam ad acceptandum jus, quod intra eos cum altero agens acquisivisti, & tu eodem obligatus es non tibi, sed mandanti jus acquirere (§. 649.). Quamobrem cum jus alteri cedamus, quando quod nobis competit in alterum transferimus (§. 81. part. 3. Jur. nat.); qui mandato arcano solo instructus agit, jus suum, quod acquirit, mandanti cedere debet. *Quod erat unum.*

Cessio autem fieri potest invito eo, qui cedenti ad aliquid præstandum obligatur (§. 89. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem non opus est, ut is consentiat (§. 658. part. 1. Phil. pract. univ.). Mandatarius adeo si solo mandato arcano instructus agit, sine consensu ejus, cum quo egit, jus suum cedere potest. *Quod erat alterum.*

E. gr. Si tibi arcane mando ducentos aureos, ut fundum emas, & tu eum emas sine tanto pretio, sine minori, jus tuum mihi cedere debes, ut fundus mihi sit emptus, nec opus est, ut in cessionem consentiat venditor (§. 89. part. 3. Jur. nat.).

## §. 671.

Si fines man-  
dati arcani  
excedat  
mandatari-

*Si fines mandati arcani excedas, quo solo instructus eras, & mandans cessionem acceptare nolit; tu manes ei obligatus, cum quo excedat contraxisti.* Pater enim ex demonstratione præcedente, te ex contractu obligari ei, cum quo egisti. Quoniam vero man-

man-



mandans sese tibi non obligavit nisi ad fatiendum, quod *us eo solo* intra fines mandati arcani facturus es (§. 667.); cessionem *instructus.* acceptare non tenetur, si fines illos excessisti. Quamobrem cum jus a te acquisitum cum adhærente obligatione non transeat in mandantem (§. 8 r. part. 3 Jur. nat.); jus illud manet tuum & tu ei, cum quo contraxisti, obligatus manes.

E. gr. Si arcane mando ducentos aureos, ut emas fundum, & tu eum emis pretio 250, ego autem cessionem acceptare nolo; fundus tibi emtus est & manet.

§. 672.

*Si intra fines mandati arcani vel etiam manifesti, quo solo* Quando *instructus es, cum altero nil agere potes: tuo nomine & tui causa* mandato *non licet (§. 649.); si intra eos cum altero nil agere potes, structus sui* ad non agendum cum altero nomine mandantis teneris. *causa agere* Quamobrem cum mandanti quoad hoc negotium non *possit,* plus sis obligatus, nil obliat, quo minus jam tuo nomine ac tui causa cum eo agas. Agere igitur potes (§. 941. Oniol.).

E. gr. Si tibi arcane vel manifeste mando usque ad ducentos aureos, ut fundum emas, venditor autem consentire non vult, nisi in pretium 250 aureorum, tibi vero visum fuerit, tanto pretio tibi fundum emere: tu eum tibi emere potes, nec eum cedere teneris mandanti, etiamsi is 250 aureos solvere velit. Ceterum hic probe notandum, si mandato manifesto aliter mandetur, quam arcano, nec ex manifesto cum altero quicquam agere potes, perinde esse ac si solo arcano sis instructus. Mandatum enim manifestum inutile est, quamprimum intra ejus fines nil agi potest, atque adeo perinde est ac si datum non fuisset. ✓ E. gr. manifeste tibi mando 200, arcane 250 aureos, ut emas fundum. Si in 200 consentire nolit venditor, cum tibi jam agendum sit ex mandato arcano; perinde

de omnino est ac si tibi tantummodo mandati fuissent aurei 250.

## §. 673.

Quando mandatarius nihil agit

*Si mandatarius contra fines mandati manifesti agit, nihil agit, seu actus gestus nullus est.* Etenim mandatarius nil quicquam facere debet, nisi quod ipsi fuerit commissum (§. 649.). Quodsi ergo contra fines mandati agit, mandans non obligatur ad id ratihabendum (§. 666.), consequenter alteri, cum quo actum est, non obligatur (§. 652.). Enimvero quoniam mandatarius cum hoc non egit proprio nomine, sed nomine mandantis, & alter cum eo sic contraxit (§. cit.), eidem quoque ipse non obligatur. Nihil igitur actum est.

E. gr. Si tibi manifeste mando ducentos aureos, ut emas fundum Titii, tu vero consentis in ducentos quinquaginta, ut mihi sit emtus. Ego emtionem ratihabere non teneor, consequenter fundus non emtus est. Sibi imputet Titius, quod, cum ei constaret, tibi non mandatos aureos nisi ducentos, ultra hoc pretium contrahere voluerit.

## §. 674.

Quando a-  
Eus contra  
fines man-  
dati gestus  
jure interno  
ratihaben-  
dus.

*Si mandatarius contra fines mandati quidam agit, sed non in tuum damnum; jure interno eum ratihabere debes, sed non externo.* Quodsi enim mandatarius nil agit in tui damnum, dum contra fines mandati agit, sibi persuadet te in hunc actum consensurum, adeoque agit bona fide commodum tuum promoturus, utpote gratis agens (§. 640.), adeoque nullam utilitatem propriam inde percipiens (§. 18.). Quoniam itaque ratio nulla est, cur actum ratihabere nolis, qui commodi tui causa eum agere voluisti; quin naturaliter, adeoque jure interno (§. 396. part. 3. Jur. nat.), obligeris ad eum ratihabendum dubitandum non est (§. 56. I 18. Onol.).

Quoniam

Quoniam tamen mandanti te non obligasti mandatario nisi ad ratihabendum, \* quicquid intra fines mandati fit acturus (§. 666.); jure externo ad actum contra fines mandati, etsi in nullum tui damnum gestum, ratihabendum non obligaris. *Quod erat alterum.*

E. gr. Mando tibi ducentos aureos, ut emas fundum Titii. Is consentire non vult nisi in pretium 220; pretium hoc cum non sit iniquum, tu eundem tanto pretio emis, tibi persuadens male me dare 220 aureos, quam fundum istum non emere. Nulla sane ratio est, cur emtionem cum nullo meo damno conjunctam ratihabere nolim, quamvis me tibi externe non obligaverim, nisi ad ratihabendum pretium ducentorum aureorum. Equum igitur est ut ratihabeam, etsi minore pretio emtum fundum maluissem. \* Supponitur nimirum, tua non referre, ut 20 aureos in emtionem fundi adhuc impendas, secus enim emtio in tui damnum facta foret contra hypothesein.

§. 675.

*Si mandans mandatum non exequitur, tenetur mandanti ad id quod interest, mandatum executioni datum non fuisse.* Man-executioni datarius enim obligatur ad mandatum omni diligentia exequendum (§. 649.), consequenter si mandatum non exequitur, & mandans damnum incurrit, vel lucrum quoddam ejus cessat, id ideo fit, quod mandatarius non satisfacit obligationi suæ. Enimvero si quis damnum incurrit, vel lucrum quoddam ejus cessat, propterea quod obligationi tuæ non satisfacisti, ad id quod interest teneris (§. 629. part. 3. *Jur. nat.*). Ergo si mandans mandatum non exequitur, tenetur mandanti ad id quod interest, mandatum executioni datum non fuisse.

Mando tibi, ut mihi certas merces in nundinis emas. Tu non emis, & ego majori pretio eas emere teneor. Teneris ergo  
(*Wolfii Jur. Nat. Pars IV.*) H h go

go mihi restituere, quod ultra pretium, quo in nundinis emi poterant, solvendum.

## §. 676.

*An mandatarius executionem mandati in favorem tertii intermittere nequeat.* Mandatarius in favorem tertii executionem mandati intermittere nequit. Obligatus enim est ad omni diligentia faciendum, quod ipsi faciendum committitur (§. 649.), adco- que ipsius arbitrii non est, utrum mandatum exequi velit, an favorem quacunque de causa exequi nolit (§. 118. part. 1. Phil. pract. tertii inter-univ.), nec ipse se ab hac obligatione liberare potest (§. 674. mittere ne-part. 3. Jur. nat.). Quamobrem nec in favorem tertii execu- tionem mandati intermittere potest.

E. gr. Mando tibi ædes Titii, ut mihi emas. Rogat te Sempronius amicus tuus, ut sibi emendas relinquis: tu in ejus favorem mandati executionem intermittere non debes, sed quamdiu intra fines mandati emere potes, ab executione non desistendum. Quodsi enim is majus pretium offerat, quam tibi mandatum, cum tu fines mandati excedere nequeas, agere non amplius potes, adeoque ab executione mandati non desistis in favorem ipsius. Non est quod excipias, Sempronium ædibus istis magis indigere, quam me, & has ipsi adeo commodas esse, ut alias commodiores facile reperire non possit, cum ego reperire alias mihi commodiores facile queam, adeoque officium humanitatis esse ut locus relinquatur precibus ejus. Cum enim tu non agas propria, sed mea voluntate, tuum nullum est de re emenda judicium, & quoniam mihi obligatus es ad hoc faciendum, officium humanitatis præstare alteri, ut ne facias, in potestate tua non est.

## §. 677.

*De eo, quod ex re tua ad alterum pervenit.* Quod ex re mea ad te pervenit, id mihi restituere teneris. Quoniam enim dominium est jus de re pro arbitrio suo disponendi (§. 118 part. 2. Jur. nat.), & dominus hoc jure excludit ceteros omnes (§. 120. part. 2. Jur. nat.); ipse quoque solus

lus utilitatem ex ea percipere potest, nec quisquam alius. Quamobrem cum utilitatem quandam ex re mea percipias, si quid ex ea ad te perveniat; id ipsum meum est. Quoniam itaque quod meum est mihi restituere teneris (§. 467. *part. 2. Jur. nat.*); quod ex re mea ad te pervenit, id mihi restituere teneris.

§. 678.

*Nemo locupletior fieri debet ex re alterius.* Quoniam locupletior fis ex re mea, quando ex ea aliquid ad te pervenit, vel in locum rei meæ, quam habueras, succedit (§. 584. *part. 2. Jur. nat.*); id vero restituendum est, quod ex re mea ad te pervenit (§. 677.), nec minus restituendum mihi tantundem, quantum ex re mea non amplius extante locupletior factus es (§. 586. *part. 2. Jur. nat.*); ideo in genere patet, te ex re mea locupletiozem fieri non posse.

Nimirum dominio repugnat, ut quis ex re aliena lucrum quoddam percipiat, adeoque locupletior fiat, quemadmodum ex demonstratione propositionis præcedentis facile intelligitur. Nulla sane ratio est, cur quis alius præter dominum utilitatem quandam ex re percipere debeat ipfius, qui omni jure in eadem excludit quemvis alium (§. 120. *part. 2. Jur. nat.*).

§. 679.

*Si commodatarius, vel depositarius, pro usu rei sibi commodatæ, vel apud se depositæ alteri concesso aliquid accipit; id commodatarius vel depositarius pro usu rei sibi commodatæ, vel apud se depositæ alteri concesso accipit, id ex re commodantis, vel deponentis ad eum pervenit. Enimvero quod ex re alterius ad aliquem pervenit, id eidem restituere tenetur (§. 677.).* Quamobrem quod commodatarius vel depositarius pro usu rei sibi commodatæ, vel apud se depositæ alteri concesso accipit, id commodanti vel deponenti restituere tenetur.

Nec refert, quod sine consensu commodantis, vel deponentis usum rei alteri concesseris, adeoque nec is consenserit in lucrum pro eodem accipiendum, consequenter tu lucrum tibi quaesiveris tuo periculo (§. 446. 600.). Neque enim quod sine consensu domini tibi arrogaveris jus minime competens (§. 652. part. 2. Jur. nat.), ideo ex re ipsius locupletari potes (§. 678.). Neque etiam excipi potest, quod pro periculo, quod subiisti, lucrum acceperis, adeoque id dici minime possit ex re aliena ad te pervenisse: etenim tuum jam ante erat periculum vi contractus (§. 446. 600.), quod adeo sponte subire non voluisti, illud a domino averfurus.

## §. 680.

*De eo, quod mandatarius mandanti restituere tenetur, quicquid occasione mandati ad eum pervenit, etiam si quoad hoc, quod ad ipsum pervenit, prater mandatum egit.* Mandatarius enim non proprio, sed tuo nomine agit (§. 640.), adeoque quod occasione mandati ad eum pervenit, ex re tua ad eum pervenire intelligitur. Quoniam itaque alteri restituendum, quod ex re ipsius ad alium pervenit (§. 677.), nec mandatarius, cum negotium mandantis gratis gerat (§. 640.), aliquid vicissim recipere possit (§. 18.); quod occasione mandati ad mandatarium pervenit, id ipse eidem restituere tenetur. *Quod erat primum.*

Quamvis vero in exequendo mandato fines non excedat, adeoque hoc pacto facit, quod facere debebat (§. 649.); non tamen ideo, quod occasione mandati ad ipsum pervenit, dum praeterea agit praeter mandatum, dici potest, id ad ipsum minime pervenisse occasione mandati. Quamobrem cum mandanti restituendum sit, quod occasione mandati ad eum pervenit *per demonstrata*; idem adhuc restituendum erit, etiamsi quoad hoc, quod ad ipsum pervenit, praeter mandatum egit... *Quod erat secundum.*

Recte

Recte igitur *Ulpianus* ait l. 10. ff. de Mand. l. contra, bonæ fidei congruere, ne mandatarius de alieno lucrum sentiat. Exemplum dat tale. Si ex fundo, quem mihi emit, procurator fructus consecutus est, hos quoque præstare eum oportet. Supponitur utique, fundum esse emptum pro pretio mandato, fructus autem non fuisse mandatos. Quodsi enim fundus cum fructibus mandatus fuisset, ut tanto pretio emeretur, eo sine fructibus emto fines mandati excessisset mandatarius, & ubi cum fructibus emptus, nullum dubium erat, quod iidem esse debeant mandantis. Addamus exemplum aliud. Mando tibi centum aureos, ut mihi emas equos Titii. Tu eos emis pretio 96 aureorum & convenis cum Titio, ut addar vitulum. Vitulus non tuus est, sed mihi restituendus, etsi non mandaverim, ut vitulum una emereres, nec in pretium minus consensisset venditor, licet vitulum addi non iussisses.

## §. 681.

*Si is, cum quo agitur, mandato adimpleto, mandatario quid Mandatarius donat; id mandatarius mandanti restituere non tenetur.* Quod *us sibi donatum* enim mandatario donatur, id ipsi datur, non mandanti *restitu-* (S. 48.), adeoque mandatarii proprium est (S. 675. 124. part. *ere mandan-* 2. *Jur. nat.*). Et quia mandatum jam fuerat adimpletum, *ti non tene-* cum donaret; quod donatur non occasione mandati ad eum *tur.* pervenit. Nulla igitur ratio est, cur mandatarius quod suum est mandanti restituere teneatur, utut non accepisset, nisi cum eo egisset. Quamobrem mandatarius restituere non tenetur, quod mandato jam adimpleto is eidem donat, cum quo actum fuerat.

Quando quid donatur mandatario, mandato jam adimpleto, donatio actus est, qui ad negotium, quod nomine alterius geris, nullo modo pertinet: hoc enim jam gestum & eo modo subsistit, quo gestum fuit, sive is accedat, sive non. Quod adeo datur occasione negotii gesti, ad te minime pervenit occasione mandati, quod dat facultatem negotium gerendi. In



motivum equidem donandi inquit negotium gestum; sed cum donationis mentio non facta, antequam fuerat perfectum, propterea non aliter gestum propriæ utilitatis gratia, ut adeo mandanti perinde sit sive quid donatum fuerit, sive non. Mandantis adeo nullo modo interest donatum non fuisse.

## §. 682.

*De indemni-  
tate man-  
datarii.*

*Mandans mandatario restituere tenetur impensas, sine quibus negotium geri non potest, & resarcire damnum, quod occasione mandati incurrit, seu mandatarium indemnem prestare debet.* Mandans enim tuo nomine agit, & quod in negotium, quod gerit, impendendum, tuo nomine impendit, suaque voluntate (§. 640. h. & §. 941. *Ontol.*). Præterea se quidem obligavit ad negotium gratis gerendum, sed non ad impensas faciendas, sine quibus negotium geri non potest (§. 640.). Quamobrem mandans mandanti restituere tenetur impensas, sine quibus negotium geri non potest. *Quod erat unum.*

Quoniam mandatarius tuo nomine agit & quidem gratis (§. 640.), ut adeo nihil vicissim a te recipiat (§. 18.), nemo autem naturaliter obligatur cum neglectu officii erga seipsum, adeoque cum suo damno (§. 493. *part. 2. Jur. nat.*), præstare alteri officium (§. 609. *part. 1. Jur. nat.*); mandans velle nequit, ut mandatario officium suum sit damnosum, adeoque si mandatarius occasione mandati damnum quoddam incurrit, id resarcire tenetur. *Quod erat secundum.*

E. gr. Mando tibi ut emas in nundinis mihi equos. Quæ in via impendis, ut ad me deferri possint, ea utique tibi restituere teneor. Similiter mando tibi ut emas merces: mercedem, quam aurigæ solvis, ut ad me advehantur, & ei, qui ad aurigam eas deferre tenetur, tibi restituere teneor. Quodsi sine culpa tua amittas vestes necessarias; damnum tibi resarcire tenetur mandator, quoniam jacturam earum non fecisses, nisi negotium ipse gerendum in te suscepisses. Eodem modo patet,

ret, expensas ad viſtum & iter neceſſarias reſtitui debere mandatario, ſi nempe iter ſolius mandati cauſa ingrediatur quod hic ſupponitur: alias enim expenſæ non fierent occaſione mandati. Nec eſt, quod dicas, detrahendas eſſe impenſas domi faciendas. Sua enim, quæ domi agere poterat, interea negligit, dum tui cauſa iter facit.

§. 683.

*Si mandatarius agit, ſine quo mandatum adimpleri nequit, An mandata id mandatum cenſetur.* Etenim mandans vult, ut mandata cenſeri de- riuſ mandatum adimpleat (§. 640.) & mandatarium ad hoc beant, ſine faciendum ſibi obligavit (§. 641.). Quamobrem neceſſe eſt, quibus man- ut etiam velit ea, ſine quibus mandatum adimpleri nequit, datum & ad hæc quoque agenda mandatarium ſibi obligaffe cenſe- adimpleri tur. Patet itaque, ſi mandatarius agit, ſine quibus manda- nequit. tum adimpleri nequit, ea mandata cenſeri debere.

E. gr. Mando tibi, ut in nundinis Lipſienſibus mihi emas merces, ad quas & tui cauſa profecturum non eſſe novi. Quo- niam merces mihi emere non poteſ, niſi Lipſiam proficifca- riſ; iter ad nundinas Lipſienſes tibi mandatum intelligitur. Ce- terum ex hac ipſa propoſitione inferri poterat pars prima præ- cedentis, quod etiam impenſæ, ſine quibus negotium geri ne- quit, mandatz intelligantur.

§. 684.

*Si mandatarius dolo vel culpa ſua in gerendo negotio damnus De damno a dat, id reſarcire tenetur.* Obligatur enim ad negotium omni mandatario diligentiã gerendum (§. 649.). Quamobrem cum non mo- reſarciendo. do naturaliter obligatus quilibet ſit ad damnus dolo vel culpa ſua datum alteri reſarciendum (§. 580. part. 2. Jur. nat.), verum etiam ad non dandum dolo vel culpa damnus ſeſe obligaverit mandatarius per demonſtrata; ſi is dolo vel culpa ſua in negotio gerendo damnus dat mandanti, id uti- que reſarcire tenetur.

Natura

Naturaliter mandatarius se obligasse intelligitur ad id, ad quod naturaliter obligatus est. Qui enim novit, se esse minus negligentem in rebus suis administrandis, is negotia alterius gerenda suscipere minime debet. Nos adeo minime tangunt difficultates, quas Juris Romani interpretes movent, quando quaeritur, num mandatarius culpam levissimam etiam praestare teneatur.

## § 685.

*Quando damnnum committitur, quem negligentem esse novit, vel nosse poterat; damnnum non communicent.* Si mandans negotium gerendum committit homini negligentia ipsi solenni datum inter mandantem & mandatarium dividendum & videndum pro ratione culpa. Eodem nimirum modo ostenditur, mandantem in culpa esse, si negotium gerendum committat homini, quem negligentem esse novit, vel nosse poterat, quo idem supra de deponente demonstravimus (§. 590.). Unde porro propositio praesens eodem modo demonstratur, quo supra evicimus, dampnum inter deponentem & depositarium esse dividendum in ratione culpae utriusque, quo in casu simili idem ostendimus de deponente ac depositario (§. 591.).

Nimirum mandator in hypothese propositae praesentis concurrat ad actum culposum mandatarii, quod praevidere, adeoque evitare poterat ac debebat (§. 493. 495. part. 2. Jur. nat.). Nulla igitur ratio est, cur actus culposus soli mandatario imputari debeat, cum non minus tua, quam mandatarii culpa datum sit damnnum.

## § 686.

*De casu a mandatore non praestando.* Si mandatarius casu quodam in expeditione mandati in damnnum incurrit, in quod etiam incurrere poterat, si mandatum non suscepisset; mandans idem resarcire non tenetur. Etenim si mandatarius in expeditione mandati casu quodam in damnnum incurrit, in quod etiam incurrere poterat, si mandatum non suscepisset;

scepisset; nec ipsi damnum obvenit occasione mandati, aut, si mavis, ex mandato, nec quia mandatum istud suscepit. Quamobrem cum mandans non obligetur mandatario nisi ex mandato (§. 640.); nulla sane ratio est, cur mandans mandatario resarcire debeat damnum, in quod etiam incur-rere poterat, etiamsi mandatum non suscepisset. Damnum adeo ipsi resarcire non tenetur.

Si peregre agas mandati exequendi causa & in morbum in-cidens quædam in Medicos & medicamenta erogare cogaris; damnum, quod morbo tibi datur, resarcire non tenetur man-dator. Similiter si equo tuo utaris in itinere, quod mandati exequendi causa suscepisti, & hic intereat; damnum, quod pa-teris, resarcire non tenetur mandator.

§. 687.

*Si quod damnum obvenit mandatario occasione excessus man-dati, seu ex eo, quod præter mandatum agit; id mandans resarcire ex excessu non tenetur.* Mandatarius enim mandatum non excedere, *mandati* nec quicquam præter mandatum agere debet (§. 649.). *seu præter* Quatenus itaque hoc facit, mandans eidem ad nihil obliga-*mandatum* tus. Quamobrem si quod damnum obvenit mandatario *actio prove-* occasione excessus mandati, seu ex eo, quod præter manda-*nente.* tum agit; id mandans resarcire non tenetur.

Nimirum mandator ex mandato non obligatur mandatario, nisi quia ipsius nomine & ipsius causa agit, adeoque perso-nam ejusdem repræsentat, ut adeo, quæ ex mandato, dum idem exequitur, ei obveniunt, eadem accidissent mandatori, si ipse negotium suum gessisset. Quando agit præter manda-tum & quocunque modo fines ejus excedit, cessat ratio ob-ligationis, quæ ex mandato venit, consequenter nec ulla ampli-us ratio est, cur quicquam ipsi restituere debeat mandator, si damnum quoddam patitur, quia præter mandatum egit, vel ejus fines excessit, aut dum hoc fecit. Quamobrem de eo, quod resarciendum a mandatore, si inciderit quæstio, nihil pror-

si difficultatis supererit, modo inquiras, num mandatario quid obvenit, quod ipsi mandanti evenisset, si ipse negotium suum gessisset. Neque enim nisi in hoc casu dici potest, quod obvenit ex mandato, aut occasione mandati damnum aliquod, quod patitur mandatarius.

§. 688.

*Quatenus  
mandator  
maneat obli-  
gatus man-  
datario fines  
mandati ex-  
cedenti.*

*Si mandatarius fines mandati excedit, aut præter mandatarii quicquam agit, mandator tamen eidem manet obligatus quoad ea, ad quæ intra fines mandati ipsi obligatur.* Quoniam enim mandatarius fines mandati excedere non debet, nec quicquam præter mandatum agere (§. 649.); mandator eidem non obligavit sese, nisi quatenus intra fines mandati agit, adeoque eidem obligatus est quoad ea, quæ intra mandati fines egit, non vero obligatus est quoad ea, in quibus mandati fines excessit, seu quæ præter mandatum egit. Enimvero quod mandator non obligatus sit mandatario quoad ea, in quibus mandati fines excessit, seu quæ præter mandatum egit, ex eo nulla consequentia inferitur, quod obligatus non sit quoad ea, quæ intra fines mandati egit, adeoque non obligatio posterior minime tollit obligationem priorem. Quamobrem si mandatarius fines mandati excedit, aut præter mandatum quicquam agit, mandator tamen eidem manet obligatus quoad ea, ad quæ intra fines mandati ipsi obligatur.

E. gr. Mando tibi certam mercium quantitatem, ut mihi emas in nundinis, ad quas emendas tu Lipsiam proficisceris. Emsis præter mandatum merces adhuc alias. Ego hoc non obstante emtionem mandatarii ratihabere & impensas in iter factas restituere teneor. Quodsi tamen reliquarum mercium causa, quas non mandavi, diutius Lipsiæ commoratus; impensas harum causa factas restituere non teneor, immo si occasione eorum aliquod damnum aliud passus, ego tibi hoc resarcire minime teneor. Ubi ea hic applicare volueris, quæ modo

monuimus (not. §. 687.); nihil obscuritatis, quod dubium te reddere possit, supererit.

§. 689.

*Si mandatarius fines mandati excessit, & mandans cum da-* Quando  
*mno ejus non nisi intra fines mandati quod actum est ratihabere ve-* mandatum  
*lit, ille autem proprio nomine actum malit, nisi quod actum est eo pro non*  
*tum ratihabere velit; mandatum pro non adimpleto habetur, & adimpleto* adimpleto  
*mandatarius mandanti tenetur ad id quod interest mandatum adim-* habendum, si  
*pletum non fuisse, quatenus intra fines adimpleri poterat. Etenim mandati-* mandati ex-  
*mandans non obligatur ad ratihabendum, nisi quod intra fi-* as fines  
*nes mandati actum (§. 666. 667.), consequenter non tene-* mandati ex-  
*tur ad ratihabendum id, in quo mandatarius fines mandati* cessit,  
*excessit. Quoniam tamen mandans locupletior fieri nequit*  
*cum damno mandatarii (§. 585. part. 2. Jur. nat.); si manda-*  
*tarius proprio nomine actum malit, nisi quod actum est to-*  
*tum ratihabere velit mandator, mandatum pro non adimple-*  
*to habendum. Quod erat unum.*

Enimvero si mandatarius mandatum intra fines adimplere poterat, dum fines excessit; revera perinde est, ac si mandatum adimplere noluisse, vel adimplere neglexisset. Quoniam itaque qui mandatum non exequitur, mandanti tenetur ad id quod interest, mandatum adimpletum non fuisse (§. 675.); mandatarius quoque in hypothese propositionis presentis tenetur ad id quod interest mandatum adimpletum non fuisse, quatenus intra fines adimpleri poterat. *Quod erat alterum.*

E. gr. Mando tibi 150 thaleros, ut emas mihi equos. Tu emis eos pretio 170. Quodsi in pretium 170 consentire nolum, tu eos retinere potes, nisi 170 restituere velim. Mandatum itaque pro non adimpleto habetur. Similiter mando tibi certum presium, quo linteamina mihi emas in huldinis. Tu linteamina plaris emis, cum posses pretio mandato alia emere

re, quæ hic majori emere cogor. Quodsi consentire nolim in pretium majus & tu linteamina mihi emta retines., mandatum pro non adimpleto habendum, tu tamen mihi teneris ad restituendum excessum pretii, quo hic ea emere cogor, supra pretium mandatum, quo in nundinis ea emere poteras.

## §. 690.

*De negotio* Si mandatarius sine culpa sua negotium finire non potuit, aut non finito contrarium eventum expertus fuit; mandans nihilominus eum in & contrario demnem præstare tenetur. Quodsi enim mandatarius sine culpe eventum, pa sua negotium finire non potuit, aut contrarium eventum expertus fuit, cum negligentia culpa sit (§. 758. part. 1. Phil. pract. univ.) & in omissione diligentia consistat (§. 757. part. 1. Phil. pract. univ.), nihil diligentia, qua uti potuit, in adimplendo mandato omisit, consequenter ab eo minime pendit, ut negotium finiret, aut contrarium eventum non experiretur. Quoniam itaque ultra id, quod fieri potest, mandans mandatarium obligare non potuit (§. 209. part. 1. Phil. pract. univ.), hic ex alie officio suo satisfacit (§. 649.), adeoque nulla ratio est, cur eidem mandans non obligatus esse debeat, ad quæ vi contractus tenetur. Quoniam itaque mandans mandatarium indemnem præstare debet (§. 682.); eundem adhuc indemnem præstare tenetur, si mandatarius sine culpa sua negotium finire non potuit aut contrarium eventum, expertus fuit.

E. gr. Mando tibi 150 thaleros, ut mihi emas equos Titii: tu ad eum proficisceris, sed cum in hoc pretium consentire nolit, tu vero fines mandati excedere non debeas (§. 649.), re infecta abis. Hoc non obstante ego tibi restituere teneor, quod in iter impendisti & præstare damnum, quod ex hoc negotio passus es. Tibi imputari nequit, quod Titius in pretium tibi mandatum consentire noluerit, vel etiam pinguiorem emtorem prætulit. Sane si ipse mandator præsens negotium suum



suum gessisset, nec plures equos emere voluisset, omnia eodem modo evenissent, quo nunc evenerunt. Nihil adeo tibi imputari potest. Idem valet, si Titius jam alii equos vendidit, ubi tu ad emendum accedis, aut si peregre abest, nec statim reverfurus.

§. 691.

*Si tibi mando, ut rem meam alteri commodes, vel mutuo des, meo periculo commodatum, vel mutuatum, immo in genere negotium a mandatario mandantis periculo geritur intra fines mandati.* Quod enim mandatarius facit intra fines mandati mandans fecisse putandus est (§. 661.). Quamobrem si tibi mando, ut rem meam alteri commodes, vel mutuo des, aut in genere negotium quoddam gerendum; tu vero mandatum intra fines præscriptos adimpleas, adeoque alteri rem meam commodes, vel mutuo des; ipse negotium gessisse, adeoque rem commodasse, vel mutuo dedisse putandus sum. Meo igitur periculo commodatum, vel mutuatum est, aut in genere negotium geritur.

Quodsi ergo commodatarii culpa res deterioratur, vel profus interit, nec is damnum datum resarcire potest, aut si mutuatarius rem mutuatam in genere restituere nequit; mandatarius mandanti ad nihil tenetur. Similiter si equos mandatos tibi emi, qui nullo vitio laborabant, hi vero in via, antequam ad te perveniant, intereunt; damnum tutum est.

§. 692.

*Mandans mandatario restituere tenetur sumtus, quos bona fide fecit, seu non nimios putavit, etiamsi ipse minus impendisset, si ipse suendum, si negotium gessisset.* Quoniam enim hosce sumtus non determinavit mandator, eos iudicio mandatarii determinandos relinquit, consequenter huius iudicio stare debet. Quamobrem si mandatarius bona fide sumtus fecit, quos scilicet non nimios

nimios putavit, cum ad eos restituendos teneatur (§. 682.); tenebitur adhuc, etiamsi ipse minus impendisset, si ipse negotium gessisset.

E gr. Si mandatarius ea impendit, quæ in casu simili alii etiam impendere solent, vel ipse impendisset, si proprium negotium gessisset, veluti in victum, aut quando honorarium aliquod dandum erat; tu sumtus ab eo factos restituere debes, et si, cum sis parcior, minus impendisses, si negotium tuum ipsemet gessisses. Tibi nimirum imputare debes, quod de his impensis non conveneris cum mandatario, vel alium elegeris, magis parcum.

## §. 693.

*De mora in restituendo eo, quod ad mandatarium occasione mandati pervenit.*

*Si mandatarius in mora est, ne mandanti restituat, quod occasione mandati ad ipsum pervenit; mandanti tenetur ad id quod interest, id tempestive restitutum non fuisse.* Mandatarius enim mandanti restituere tenetur, quicquid occasione mandati ad eum pervenit (§. 680.). Quod si ergo in mora est, & damnum aliquod patitur mandans, vel lucrum ejus cessat, cum ad id, quod interest teneatur, si quis damnum patitur, vel lucrum ejus cessat, propterea quod ipse in mora est (§. 655. part. 3. Jur. Jur. nat.), ad id etiam tenetur mandarius, quod interest id, quod ad ipsum occasione mandati pervenit, restitutum tempestive non fuisse, si in mora fuerit, ne idem restitueretur.

E. gr. Mando tibi, ut exigas pecuniam, quam mihi debet Titius. Tu eam non restituis, cum alii mutuo dare, vel in proprios usus convertere potuisses. Usuras igitur propter moram præstare teneris.

## §. 694.

*Terminus mora.*

*Si tempus, quo restitutio fieri debet, expresse definitum, aut ex aliis circumstantiis colligitur; mora mandatarii ab eodem incipit.* Ostenditur eodem modo, quo supra idem demonstravimus de mutuuario (§. 570.).

E. gr.

E. gr. Mando tibi ut merces emas in nundinis easque statim ad me mittas, antequam redeas. Quodsi hoc non facis, sed demum finitis nundinis mittas; ab eo tempore, quo mittere poteras, in mora es: quamdiu enim mittendi occasio deest sine culpa tua, in mora non es.

§. 695.

*Si mandatarius in mora est, ne mandatum tempestive adimpleat: mandanti tenetur ad id quod interest mandatum tempestive adimpletum non fuisse.* Quodsi enim mandatarius in mora sit, ne mandatum tempestive adimpleat, & mandans propterea damnum quoddam incurrit, vel lucrum ejus cessat; hoc ipsum ideo contingit, quia mandatarius in mora est: id quod per se patet. Enimvero si quis damnum aliquod patitur, vel lucrum ejus cessat, propterea quod alter in mora est; hic eidem tenetur ad id, quod interest (§. 655. *part. 3. Jur. nat.*). Ergo etiam mandatarius tenetur mandanti ad id, quod interest, mandatum tempestive adimpletum non fuisse, si is in mora fuerit, ne tempestive adimpleretur.

*De mora in exequendo mandato.*

E. gr. Mando tibi, ut mihi merces emas in nundinis, quæ a mercatoribus peregrinis initio nundinarum pro minori pretio emuntur, quam deinde ab aliis vendi solent. Tu differs emptionem, donec apud peregrinos nullæ amplius prostant venales, & majori pretio deinde emis ab aliis. Merces pluris emtæ censentur, quam fuerant mandatæ. Potest etiam exemplum, quod modo dedimus (*not. §. 694.*), ad casum propositionis præsentis trahi.

§. 696.

*Si pluribus conjunctim idem negotium mandatur, quod negligentia unius fit, quam præcavere ceteri poterant, id etiam imputatur ceteris.* Quodsi enim pluribus conjunctim idem negotium mandetur, mandator vult, ut communicato

*De negligentia, si pluribus conjunctim mandatum.*

to consilio, & communi consensu id gerant. Quoniam itaque unusquisque ad omnem diligentiam obligatur (§. 649.); unicuique etiam incumbit, ut caveat, ne quid negligentia alterius fiat, quod mandanti damnosum (§. 750. 751. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quod igitur negligentia unius fit, id etiam negligentia alterius factum recte putatur, consequenter ceteris imputatur (§. 527. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

Nimirum plures, quibus idem negotium conjunctim gerendum committitur, unam representant personam, ut adeo, quod ab uno mandatario exigitur, id exigatur ab omnibus conjunctim, & quod unus ceteris non contradicentibus facit id omnes simul fecisse putentur. Quamobrem quod unius negligentia accidit, id omnium negligentia evenisse putatur, nisi adsint circumstantiæ particulares, ob quas unius negligentia imputari nequit ceteris, veluti si actum fuerit, quod a ceteris recte commissum uni.

## §. 697.

*Quando plures, qui conjunctim mandatum, culpa alterius non fiant participes.* Si pluribus conjunctim idem negotium mandetur, & quidpiam agendum, quod uni a ceteris committendum, hi vero in committendo omnem adhibuerunt diligentiam; culpam in exequendo non participant ceteri. Quoniam enim quod agendum uni committendum a ceteris, hi vero ad omnem diligentiam præstandam obligantur (§. 649.); obligationi suæ satisfacere, si in committendo omnem adhibuerunt diligentiam. Quodsi ergo hoc fecerint, non est, quod ipsis imputetur culpa alterius in exequendo, quam impedire non potuerunt (§. 209. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Ejus adeo participes non fiunt.

E. gr. Ponamus pecuniam, quæ vi mandati exacta fuit, custodiæ unius committi, eidemque injungi, ut omni diligentia custodiatur. Quodsi is ceteris inconsultis eandem credat homi-

homini, qui solvendo non est: culpa vacant ceteri, nec ulla est ratio, cur factum alterius iis imputari debeat, qui nihil prorsus commiserunt, quod officio suo sit adversum, nec ad factum alterius ullo modo concurrerunt.

§. 698.

*Si idem negotium pluribus mandatam fuerit conjunctim, sin-* De præstati-  
guli dolum vel culpam suam, communem pro rata præstare tenen- one doli ac-  
tur, nisi expresse conventum fuerit, vel ut singuli teneantur in so- culpa, si  
lidum, vel ut teneantur simpliciter prorata, eo scilicet, quod restitu pluribus  
endum, vel resarciendum, inter singulos aequaliter diviso. Quo- mandatur.  
niam in mandato dolum & culpa præstari debet (§. 684.);  
propositio præfens eodem modo demonstratur, quo supra i-  
dem de pluribus depositariis demonstravimus (§. 627.).

Difficilis est disquisitio, si non semper, saltem haud raro, quidnam communi culpa, quid vero culpa singulis propria venerit, si pluribus idem mandatam fuerit (§. 696. 697.). Quamobrem non modo consultum est, ut expresse conveniatur, quomodo culpa præstari debeat; verum etiam leges civiles præstationem definire possunt per ea, quæ suo loco de iisdem demonstrabuntur.

§. 699.

*Si idem negotium pluribus per partes mandetur; quilibet man-* De præstati-  
danti culpam suam præstare tenetur. Quodsi enim idem nego- one culpa, si  
tium pluribus per partes mandetur, unicuique præscribitur, pluribus ne-  
quid facere debeat, consequenter revera tot sunt mandata, gotium per  
quot mandatarii, peculiariter, cum quod mandatur uni non partes man-  
una mandetur ceteris. Quoniam itaque unusquisque tan- detur.  
tummodo obligatur ad id omni diligentia faciendum, quod  
ipsi commissum (§. 649.); quæ mandantur ceteris, ad eum  
non spectant. Quamobrem cum mandatarius præstare de-  
beat dolum & culpam in eo, quod ipse gerere debet, ne-  
gotio (§. 684.); si idem negotium pluribus per partes  
(Wolffii Jur. Nat. Pars IV.) Kkk man-

mandetur, quilibet mandanti culpam suam præstare tenetur.

Nemo tenetur ex facto alieno, ad quod minime concurrat, cum hoc ipsi minime imputari possit, cum id a voluntate ipsius nullo modo dependeat (§. 650. part. 1. Phil. pract. univ.). Quod alteri mandatum est, non tibi, ejus cura te non tangit. Quamobrem si tu debita diligentia facis, quod tibi mandatum; num ceteri faciant, quod ipsorum est officii, ipsi viderint.

§. 700.

*Rationem reddere ne-  
gotii gesti  
quid sit.*

*Rationem reddere negotii gesti dicitur, qui distincte exponit, quomodo singula ad negotium gerendum requisita executus fuerit.*

E. gr. Dedi tibi centum thaleros, ut in itinere, quod ingredior, eos in sumtus faciendos impendas. Finito itinere rationem reddis, si sigillatim recenseras omnes casus, in quibus pecunia erogata, & quantum in utroquoque erogatum fuerit definias. Si tibi mandavi 150 thaleros, ut mihi emas equos; & tu me certiozem reddis equos esse emtos 140 thalorum pretio, duos a te impensos in iter, quod hujus negotii causa fecisti: rationem reddis negotii gesti.

§. 701.

*Ratio negotii gesti reddenda a mandatario.*

*Mandatarius mandanti obligatur ad reddendam rationem negotii gesti.* Etenim mandatarius obligatur ad id omni diligentia faciendum, quod ipsi faciendum committitur, nec quicquam facere debet, nisi quod ipsi fuerit commissum (§. 649.), consequenter fines mandati excedere minime debet. Obligatur etiam ad præstandum dolum & culpam quamvis (§. 684.). Neesse igitur est, ut mandanti constet, qua diligentia & quomodo mandatum adimpleverit, consequenter mandatarius distincte exponere tenetur, quomodo singula ad negotium gerendum requisita executus fuerit. Rationem negotii gesti reddit, qui distincte exponit, quomodo singula

ad negotium gerendum requisita executus fuerit. (§. 700.). Mandatarius adeo mandanti obligatur ad reddendam rationem negotii gesti.

Mandatarius agit voluntate mandantis five expressa, five præsumta (§. 660.); non vero propria. Quamobrem docere etiam debet, quod in toto negotio nihil fecerit, nisi quod voluit mandans. Affirmare non sufficit, quod singula juxta voluntatem mandantis fecerit. E. gr. Si tibi mandavi, ut mihi in nundinis emas certos libros, & eo fine dedi triginta thaleros: non sufficit, ut libros emtos ad me mittas & nuncies, eos constare pretio totidem thalerorum; sed singulorum pretium figillatim indicandum, ut, subducto calculo, appareat, quantum conficiant summam pretia particularia. Et ubi contrarius fuit eventus, mandatarius tamen hoc non obstante, quid fecerit, docere tenetur mandantem, ut appareat, ipsum in adimplendo negotio nihil diligentiae in se desiderari passum fuisse: constare nimirum debet, contrarium eventum non posse tribui negligentiae ipsius.

§. 702.

*Si mandatarius mandatum excedit, mandatore praesente, nec quando contradicente; fines non excessisse censetur.* Quodsi enim mandatarius mandatum excedit, mandatore praesente, nec contradicente; mandator tacet, quando loqui poterat ac debebat. Quoniam itaque qui tacet, quando loqui poterat & debebat, dati agere consentire praesumitur (§. 1054. part. 3. Jur. nat.); mandator praesens, nec contradicens, quando mandatarius mandatum excedit, in hoc consentire praesumitur. Enimvero si mandator in id consentit, id mandare censetur (§. 640. h. & §. 658. part. 1. Phil. pract. univ.) consequenter mandans facere, quod mandatum, adeoque fines mandati non excedere censetur.

E. gr. Mando tibi 150 thaleros, ut mihi emas equos, me praesente. Venditor in hoc pretium consentire non vult; tu ei offers 160, me non contradicente. Si venditor in hoc pre-



tium consentit; equi mihi emti sunt, nec tu fines mandati excessisti.

## §. 703.

*Quando mandans mandatarius habet factum mandatarii fines excedentis vel præter datum agentis.*

*Si nosti, mandatarium excessisse fines mandati, vel præter datum egisse, hoc tamen non obstante facis, vel non facis, quod facere vel non facere non poteris, nisi facto mandatarii supposito; quod a mandatario factum ratum esse vis.* Ponamus enim te non rati habere, quod a mandatario contra fines mandati, vel præter datum factum. Cum nemo contradictoria velle possit (§. 28. Ontol.); nec ea facere, vel non facere potes, quæ fieri nequeunt, sive physice, sive moraliter, nisi mandatarius fines excessisset, vel præter datum egisset: vis nimirum mandatarium hoc fecisse; dum hoc facere, vel non facere vis. Quamobrem necesse est ut velis ratum esse, quod a mandatario factum, si nosti, eum fines mandati excessisse, vel præter datum egisse, hoc tamen non obstante facis, vel non facis, quod facere vel non facere minime poteris, nisi facto mandatarii supposito.

In moralibus idem est velle non posse & velle non debere. Unde etiam in Jure Romano, quod fieri non debet, pro impossibili habetur, veluti dum conditio turpis refertur ad impossibile. Et nemo sanus præsumitur velle contradictoria, etsi physice non repugnet, ut malles unum esse, etiam si alterum non sit. E. gr. Mandatarius rem pluris emit, quam mandatam, cum venditor in pretium minus consentire nollit. Non repugnat, te velle rem habere & tamen malles, ne sit pluris emta. Cum tamen pluris emta sit, necesse est, ut eam aut habere nolis, aut pluris emtam velis, nisi excessum pretii mandatarius remittere, quam rem retinere malit. Ponamus te nosse, quod equi pluris sint emti, quam mandatam: hoc tamen non obstante equos sine contradictione in stabulum tuum adduci jubere. Cum hoc facere minime posses, nisi pluris emtos velles; emtionem utique ratam habes.

§. 704.

*Si mandator, quod contra fines mandati, vel præter mandatum factum, ratihabet; mandatarius fines mandati non excessisse, vel præter mandatum nil egisse censetur.* Quodsi enim ratum esse velit mandator, quod contra fines mandati, vel præter mandatum factum; in id consentit (§. 658. part. 1. *Phil. pract. univ.*) adeoque perinde est, ac si mandator voluntate mandantis fecisset, quod fecit. Enimvero cum mandatarius fines mandati non excedat, nec præter mandatum agat, quando agit quod vult mandans, consequenter quod ipsi mandatum (§. 640.); nec fines mandati excessisse, vel præter mandatum quicquam egisse censetur mandatarius, si mandator quod contra fines mandati, vel præter mandatum factum ratihabet.

*De ratihabitione ejus quod contra fines mandati vel præter hoc actum.*

Nimirum quando mandator ratihabet, quod contra fines mandati, vel præter mandatum factum, eo ipso significat, se in hoc consensurum fuisse, si præsens fuisset, aut jus suum contradicendi remittere (§. 95. part. 3. *Jur. nat.*). In utroque casu manifestum est voluntatem mandatoris habendam esse pro voluntate mandantis; id quod exempla clarius loquuntur. E. gr. Si mihi mandas 150. thaleros, ut tibi emam equos: ego autem consentio in pretium 160. Quando tibi significo emtos esse hoc pretio, & tu in idem consentis, consequenter factum meum ratihabes; perinde omnino est, ac si 160. thaleros mihi mandasses, ut tibi emerem equos, quamvis minoris emtos malle, consequenter fines mandati non excessissem. Similiter tu mandas mihi certas merces tibi in nundinis emendas, ut eas iterum vendendo lucrum facias. Ego emo adhuc alias, ex quibus majus lucrum percipere potes. Quodsi præter mandatum factum approbas, hoc ipso significas, te præsentem in harum emtionem consensurum fuisse. Arque adeo perinde est, ac si earundem emtio mihi mandata fuisset, nec præter mandatum emisse censeor.

§. 705.

Quoniam mandatarius fines mandati non excessisse, nec

*rius ex-  
penditur.*

præter mandatum egisse putatur, si mandator factum ejus ratihabet (§. 704.), idem autem ratihabet, si novit, quod fines mandati excefferit, vel præter mandatum egerit, hoc tamen non obstante facit, vel non facit, quod facere vel non facere non poterat, nisi facto mandatarii supposito (§. 703.); *mandatarius fines mandati non exceffisse, nec quicquam præter mandatum egisse putatur, si mandator facit, vel non facit, quod non præsupposito facti contra fines mandati, vel præter mandatum facere, vel non facere non poterat, quamvis norit mandatarium fines mandati exceffisse, vel præter mandatum egisse.*

E. gr. Si noris, equos pluris emtos, quam mandatum, hoc tamen non obstantè sine contradictione eos in stabulum tuum adduci jubes; mandatarius fines exceffisse non censetur. Similiter si præter merces a te mandatas emi adhuc alias, &, ubi tibi significo, hasce a me emtas, tu eas ad te deferri jubes; præter mandatum eas emisse non censendus sum, nec ad te missas tu remittere potes. Quodsi excipias te equos pluris emtos in stabulum tuum adduci jubere eo animo, ne mihi restituas nisi pretium mandatum & excessus a te præstetur; non bona fide ageres cum mandatario, quod tamen fieri debet; sed dolose, cum sciens ac volens facias in detrimentum mandatarii, quod fieri minime debebat. Hæc igitur exceptio nulla est.

§. 706.

*Quenam  
tacite insint  
mandato.*

*Sine quibus mandatum adimpleri nequit, ea etiam mandata intelliguntur, & quod cum mandato connexum est, id quoque mandatum censetur.* Quoniam enim mandator vult mandatum a mandatario adimpleri (§. 640. 641.); necesse etiam est ut velit, ea fieri, sine quibus mandatum adimpleri nequit. Enimvero quod a mandatario fieri vult, id utique mandatur (§. §. cit.). Quamobrem sine quibus mandatum adimpleri nequit, etiam si expresse non dixerit mandator, ea fieri debere,

bere, hoc tamen non obstante ea mandata intelliguntur.  
*Quod erat unum.*

Similiter quod cum mandato connexum est, id ideo fieri debet, quia hoc fit, quod mandatur (§. 10. *Cosmol.* & §. 118. *Ontol.*). Quamobrem cum mandator velit te hoc facere, quod tibi faciendum committit, seu mandat (§. 640. 641.); velle etiam censetur, ut facias, quod ideo fieri debet, quia factum est, quod expresse mandatur, cum alias se hoc nolle sufficienter significare debuisset. Quodsi ergo quid cum mandato connexum est, id quoque mandatum censetur. *Quod erat alterum.*

E. gr. Mando tibi, ut mihi emas equos Titii usque ad 150 thaleros. Tu eos emis intra fines mandati ea conditione, ut pretium solvatur a mandatore, equis ad eum adductis. Venditor consentire non vult, nisi pro arra des decem thaleros. Arra tibi quoque mandata intelligitur. Similiter si mandasti 100 thaleros, ut tibi certas merces in mundinis emam. Merces ad te deferendæ sunt, si fuerint emtæ. Quoniam itaque cum emtione mercium connexa est earundem delatio, ea quoque mihi mandata intelligitur, etsi expresse non significaveris velle te, ut eas ad te deferri curem. Quodsi enim voluisses, ut eas interea deponerem, donec significares, qua occasione ad te sint perferendæ, vel alii mandares, ut eas ad te deferret; hoc utique mihi indicare debuisses. Eodem modo patet, si mandato instructus sum ad rem vendendam, mihi quoque mandatum esse, ut recipiam pretium ab emtore. Quodsi enim hoc noluisses, prohibere utique debuisses, ne reciperem, vel indicare, quinam alius id recipere debeat. Vulgo dicitur, mandatum etiam extendi ad ea, quæ eidem sunt connexa & cohærentia.

§. 707.

Quoniam igitur ea, sine quibus mandatum adimpleri *Quando* nequit, vel quæ cum mandato connexa sunt, etiam manda-*mandatari-*ta intelliguntur (§. 706.), adeoque tacite mandato insunt; *us fines non*  
*man-*

*excedat a- mandatarius fines mandati non excedit, si quid facit, sine quo gendo, quod mandatum adimpleri nequit, vel quod cum mandato connex- expresse non xum est. mandatum.*

Nimirum quamdiu mandans facit, quod vel expresse mandatum, vel tacite mandato inest, mandatum adimplet, adeoque extra idem nil facit, neque adeo fines ejus excedit. Exempla modo data idem clarissime loquuntur.

## §. 708.

*Quando mandator agit, & mandator ante negotii implementum superveniens idem mandare videtur, quod contra vel præter mandatum fit.* *Si mandatarius fines mandati excedit, vel præter mandatum agit, & mandator ante negotii implementum superveniens idem mandare videtur, quod contra vel præter mandatum fit.* Etenim in hypothese propositionis præsentis mandator præsens est & non contradicit, quando mandatarius fines mandati excedit, vel præter mandatum agit. Enimvero si mandator præsens non contradicit, mandatarius fines mandati non excedere, nec præter mandatum agere censetur (§. 702.), consequenter mandator pro mandante habetur. Ergo is etiam pro mandante habendus, si, mandatario contra vel præter mandatum agente, ante negotii implementum superveniens id consummari patitur.

## §. 709.

*Factum turpe quid dicitur.* *Factum turpe dicitur, quod lege naturali prohibitum. Quamobrem cum ad id, quod lege prohibitum, omittendum obligemur (§. 163. part. 1. Phil. pract. univ.), ad quod vero lege naturali omittendum obligamur, id naturaliter illicitum fit (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.); factum turpe naturaliter illicitum est.*

Non abit hæc definitio a definitione conditionis turpis, quippe quæ nomen trahit a facto turpi, quod supponit committi (§. 491. part. 3. Jur. nat.): neque enim ibi intelligitur nisi lex naturalis, qua prohibetur factum, cum in Jure naturali

non

non alia intelligatur lex, quam naturalis, nisi contrarium expresse dicatur. Quamobrem quæ ibi dedimus, exempla propositionem quoque præsentem illustrant.

§. 710.

*Pactum turpe* dicitur, in quo de facto turpi committendo *Pactum turpe* convenitur. *pe quid fit.*

E. gr. Pactio de inimico tuo occidendo, vel injuria afficiendo turpis est, cum tam homicidium voluntarium (§. 1024. part. 1. *Jur. nat.*), quam omnis injuria lege naturali prohibeatur (§. 911. part. 1. *Jur. nat.*).

§. 711.

*Pactum turpe servandum non est, nec ullam producit obligationem, immo in genere pactum legi cuicumque contrarium obli-* *gatorium non est.* Pacto enim turpi convenitur de facto turpi legi contra-  
mittendo (§. 710.), consequenter cum factum turpe sit *rium ser-*  
naturaliter illicitum (§. 709.), de facto committendo, ad *vandum.*  
quod omittendum obligamur (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*).  
Quamobrem cum obligatio naturalis sit immutabilis (§. 142. part. 1. *Phil. pract. univ.*); necesse est, ut non faciamus, de  
quo pacto turpi conventum (§. 118. part. 1. *Phil. pract. univ.*),  
adeoque pactum turpe servandum non est, nec ullam produ-  
dit obligationem. *Quod erat unum.*

Immo in genere quod lege quacunque prohibetur, ad id omittendum obligamur (§. 163. part. 1. *Phil. pract. univ.*), consequenter cum nemo sese ab obligatione sua liberare possit (§. 674. part. 3. *Jur. nat.*), nemo quoque convenire cum altero potest, ut faciat quod lege prohibetur. Pactum adeo legi contrarium obligatorium esse nequit. *Quod erat alterum.*

De pactis legi positivæ contrariis plura dicenda suo loco. Hic potissimum agitur de pacto legi naturali contrario.

## §. 712.

An manda-  
tum rei  
turpis sit  
obligatori-  
um.

*Mandatum rei turpis nullam producit obligationem, nec a mandatario adimplendum.* Mandatum enim facti turpis est contractus (§. 640.), adeoque pactum de facto turpi committendo (§. 794. part. 3. Jur. nat.), consequenter pactum turpe (§. 710.). Enimvero pactum turpe nullam producit obligationem (§. 711.). Ergo nec mandatum facti turpis ullam producit obligationem. *Quod erat unum.*

Quoniam porro pactum turpe servandum non est (§. 711.); nec mandatum facti turpis a mandatario adimplendum. *Quod erat alterum.*

Ad pactum turpe non servandum obligamur, non vero id tantummodo non servare licet. Et eodem modo non saltem licet mandatario mandatum facti turpis non adimplere; verum etiam is obligatus est ad idem non adimplendum. Nimirum in foro conscientiae, seu si jus internum spectes, peccat qui de facto turpi committendo quomodocunque paciscitur, vel in specie qui idem mandat, peccat etiam qui pactum turpe servat, vel in specie mandatum adimplet; in foro autem externo, seu si jus externum spectes, ad pactum turpe servandum, vel in specie ad mandatum facti turpis adimplendum nemo cogi potest, & impune illud non servatur, vel hoc in specie non adimpletur.

## §. 713.

Idem porro  
expenditur.

Quoniam mandatum facti turpis nullam producit obligationem (§. 712.); *ex mandato turpi nec mandatarius mandanti, nec mandans mandatario ad quicquam tenetur, consequenter etsi alias mandatarius teneatur mandanti ad id quod interest, mandatum adimpletum non fuisse (§. 675.) & mandans mandatario restituere debeat impensas, sine quibus negotium geri non potest, & refarcire damnum, quod occasione mandati incurrit, seu mandatarium indemnem præstare (§. 682.); si mandatarius mandatum non adimplet, mandanti non tenetur ad id, quod interest mandatum adimpletum non fuisse,*



*fuisse, & si adimplet, mandator eidem non tenetur ad impensas restituendas damnumque, quod incurrit occasione mandati, resarciendum, seu eum indemnem prestare non obligatur.*

E. gr. Si tibi mandatur furtum, ut committas mandantis causa, tu vero, quia pœnitet, furtum non committis, etsi committi facile poterat; mandatori non teneris ad restituendum, quod lucratus fuisset, siquidem res furtiva ad ipsum pervenisset, immo ubi furtum feceris, & rem ablatam retinueris, nihil a te tanquam sibi debitum exigere potest, cum perinde sit ac si tui causa furatus sis, utpote ad furandum mandantis causa minime obligatus. Quodsi mandator rem furtivam acceperit, hoc tamen non obstante non tenetur tibi restituere sumtus, quos furti causa fecisti, nec quos fracto crure in chirurgos impendere coactus fuisti. Qui mandatum turpe exequitur, proprio nomine agit, etsi ad factum concurrat mandator, quatenus spectatur ut vitiosum & injuriosum, ut adeo peccati ac delicti participes fiat mandator, quatenus factum alienum ipsi imputatur (§. 650. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quoniam vero hæc imputatio non ex contractu venit, sed ex concursu ad factum alterius; ejus in præsentem ratio non habetur.

§. 714.

*Consilium nullam inducit obligationem.* Etenim qui *Consilium* lium dat; tantummodo significat, quid sibi videatur ut fiat *an sit obli-* gatorium. (§. 983. *part. 1. Theol. nat.*). Propterea vero quod mihi *gatorium.* detur hoc faciendum esse, necesse non est ut tu mihi promittas te hoc facturum (§. 361. *part. 3. Jur. nat.*), consequenter ad hoc faciendum te mihi obliges (§. 393. *part. 3. Jur. nat.*), nec ego vicissim tibi quid promitto, si feceris (§. 361. *part. 3. Jur. nat.*), consequenter ad quicquam obligatum esse volo (§. 393. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem nec tu obligatus es ad hoc faciendum, quod mihi consultum videtur, nec ego me tibi ad quicquam obligavi. Consilium adeo nullam inducit obligationem.

Hinc cum obligatio in necessitate morali agendi consistat (§. 118. *part. 1. Phil. pract. univ.*), vulgo dicitur, consilium non-necessitare. Nemo alteri obligari potest præter voluntatem suam (§. 386. 393. *part. 3. Jur. nat.*). Qui vero consilium dat, non habet animum, sese alteri ad quicquam obligandi, nec vicissim alterum sibi obligari vult, cum consiliatori perinde sit, five facias, five non facias, saltem videri velit sua non interesse ut facias, aut si etiam quodammodo interfit, tuo tamen arbitrio relinquit, utrum facere velis, nec ne. E. gr. tu ex me quæris, quid mihi videatur de matrimonio filiae tuæ cum Sempronio ineundo. Ego respondeo, si ego tuo ~~essem~~ loco me conditionem ambabus manibus acceptaturum. Tu obligatus non es ad consentiendum in matrimonium filiae tuæ cum Sempronio, cum nullum in me transtuleris jus te adigendi, ut consentias, si consentire nolueris, nec ego voluerim, ut hoc jus in me transferres, sine quo obligatio nulla ex parte tui concipitur (§. 236. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Cum adeo totum negotium a tua adhuc pendeat voluntate, nulla quoque ratio est, cur ex consilio tibi ad quicquam esse debeam obligatus. Immo dubium non est, si intra fines consilii persistere velim, me rogatum, num teneri velim ad id, quod interest, matrimonium contractum non fuisse, siquidem eventus non respondeat voto, responsurum, quod nolim, cum res tua agatur, non mea. Vulgo dicitur, actus non operari ultra intentionem agentium.

## §. 715.

*Si mandatarii tantum gratia mandetur, mandatum non est, An manda- sed consilium.* Etenim si mandatarii tantum gratia mandetur, *tarii tantum* hujus solius spectatur utilitas, nec interest mandantis, utrum *gratia man-* faciat, nec ne, quod se fieri velle significat. Quamobrem *dari possit.* huic perinde est, five is faciat, five non faciat. Nulla igitur ratio est, cur sibi obligatum esse velit mandatarium ad hoc faciendum. Sane si non faceret, etiam si se ad faciendum obligasse supponatur, obligatio tamen nullum haberet effectum, adeoque ea prorsus inutilis foret, Quoniam itaque  
 man-

mandatum non est, si mandatarius mandanti ad faciendum non obligatur (§. 640. 641.); si hujus tantum gratia mandetur, mandatum non est. *Quod erat unum.*

Quia mandatarius frustra obligatur ad mandatum adimplendum, si ipsius solius gratia mandetur; mandans tantummodo significasse censetur, quid sibi videatur, ut fiat. Quamobrem cum consilium sit, si saltem quis alteri significat, quid utiliter ab ipso fieri existimet (§. 983. *part. i. Theol. nat.*); si mandatarius tantum gratia mandetur, consilium est. *Quod erat alterum.*

E. gr. Si tibi mandem, ut pecuniam potius in emtionem prædii colloces, quam sub usuris credas; tua in hoc negotio spectatur utilitas, utrum horum facias. Quodsi enim mea interesset, ut potius prædium emereres, quam sub usuris crederes pecuniam; mea & tua causa, non sola tua mandaretur *contra hypotheseis*. Si prædium non emas, si vel maxime te hoc facturum dixisses, nihil tamen est, quod propterea a te exigere possem, cum nulla ex hoc actu redundet utilitas, quæ eo intermisso mihi a te adempta sit. Quamobrem nullus foret obligationis effectus, si te ad prædium emendum mihi obligare vellem. Verba igitur mea, quæ nullum interesse meum indicant, non aliter accipi possunt, quam ut me judicæ tibi utilius sit emere potius prædium, quam sub usuris credere pecuniam. Quod adeo mandatum dicitur, revera consilium est. Neque vero est quod excipias, tua interesse posse, ut ego prædium emam, etsi hoc ignorare me velis. Neque enim, quando quis ad verum dicendum obligatur, adversus ipsum pro vero habetur, nisi quod sufficienter indicavit: (§. 427. *part. 3. Jur. nat.*). Quod quis tacite mente voluit, ut a te ignoretur, ejus quoque a te nulla haberi potest ratio, nec potes emere prædium in gratiam alterius, quamdiu ignoras ejus interesse ut emas. Quodsi ergo emas, tui unice gratia emas: si non emas, nec habet alter de quo conqueratur, quippe qui in voluntate tua acquiescere debbat, etiamsi prædium emere noluisse, ubi tibi de eo, quod ipsius interest, constitisset.

*An mandans  
solum man-  
datarii cau-  
sa eidem ob-  
ligetur.*

Quoniam nonnisi consilium est, si mandatarii tantum gratia mandetur (§. 715.), consilium vero nullam inducit obligationem (§. 714.); *Si mandatarii solius causa mandes, eidem ad sa eidem ob-nihil obligaris.*

E. gr. Si cui mandes, ut fundum potius emat, quam pecuniam sub ufuris credat, ipsi vero non expediat emisse fundum; tu ei non teneris ad id, quod interest, fundum non fuisse emtum. Si quod enim sentit damnum, ex suo facto idem incurrit, cum consilium tuum implere non teneretur (*not.* §. 714.). Ipsi adeo culpa est, quod non ante probe expenderit, num expediat consilium tuum implere, quam secundum id ageret. Immo bene consulta haud raro male succedunt, ut ne quidem male consultuisse dici possit, qui consilium dedit, consequenter ne justam quidem de eo conquerendi causam habeat, qui consilium implevit, postquam probe ponderavit, num idem sibi expediat.

§. 617.

*Utile in con-  
tractibus  
quid dica-  
tur.*

*Utilitatis nomine in contractibus non venit, nisi quæ vel in pecunia consistit, vel pecunia æstimari potest. Hinc & in contractibus non aliud spectatur lucrum vel interesse, nisi quod pecuniarium est, vel pecunia æstimabile.* Quando enim agitur de eo, quod alteri restituendum vel resarciendum, id quod restitui vel resarciri debet, nisi res in specie vel in genere restituatur, pecunia æstimandum (§. 290.). Atque hinc ulterius intelligitur, cujusnam causa negotium aliquod geratur, ejus nimirum, cujus est utilitas.

E. gr. Si tibi mando, ut mihi emas librum: cum tu emtionem libri in te gratis suscipias, nihil ex hoc negotio ad te venit, quod pecunia æstimari possit, sit ita quod amorem meum tibi concilies, ego vero acquirō librum, qui pecunia æstimatur. Atque adeo mea tantummodo spectatur utilitas, non vero tua. Hinc mei tantummodo gratia mandatum est, non vero simul tui causa. Similiter cum operæ non minus pecunia æstimentur,

quem

quem res (§. 290.); cui opera gratuita præstatur, cum qui eam præstat nihil vicissim recipiat (§. 18.), illius sola est utilitas.

§. 718.

*Si sine consilio tuo alter non contraxisset, hoc tamen non obstant An consilium eidem non obligaris.* Quoniam consilium nullam inducit obligationem (§. 714.), ideo necesse non est, ut alter id se- alias non quatur (§. 118. part. 1. Phil. pract. univ.), nec tibi ullum com- contracturo perit jus eum vi adigendi ut sequatur (§. 236. part. 1. Phil. pract. sit obligato- univ.) Quamobrem etsi sine consilio tuo non contraxisset, rium. sua tamen contrahit voluntate nullo modo necessitata, adeoque ipsi imputandum, quod consilium tuum fuerit securus (§. 527. part. 1. Phil. pract. univ.). Cumque contra te pro vero haberi non possit, nisi quod sufficienter indicatum §. 427. part. 3. Jur. nat.), ex eo autem, quod alteri consulas hoc esse faciendum, minimè sequatur, quod obligatus esse velis ad alterum indemnem præstandum, vel periculum negotii in te suscipere, præter voluntatem tamen tuam nemini obligari potes (§. 386. 393. part. 3. Jur. nat.); ideo nec obligaris alteri, etiamsi sine consilio tuo non contraxisset.

Non ignoro contrariam sententiam amplecti *Ulpianum* l. 6 ff. Mand. l. contra §. 15. Conf. *Manzjus* ad Instir. §. 6. de Mand. n. 11. & seqq. Attamen quomodo ex nudo consilio, ad quod implendum nulla datur obligatio, dantis obligatio oriri possit, non video. Sumamus exemplum *Harprechts* apud *Manzsum* loc. cit. Tu constituisti emere fundum, ego dissuasi emtionem, & consului, ut pecuniam fœneres potius. Etsi aperte profitearis, te non nisi consilio meo permotum (cui æquipollet (§. 715.)) hoc in casu mandatum fœnerare; non tamen ideo in me transferas jus te, si pœnuerit, adigendi ut fœneres; vel si non impleveris consilium, quidpiam a te exigendi, quod jus hic locum habere nequit, consequenter nec mihi perfecte obligatus esse vis (§. 236. part. 1. Phil. pract. univ.) Immo quod dicis, te consilio meo permotum fœnerare malle, quam fundum emere; hisce verbis mihi non

non significas, me tibi obligatum esse debere ad te indemnem præstandum, si male successerit, neque adeo ego dici possum vel tacite in hanc obligationem consentisse, tibi que promississe, quod te indemnem eo casu præstare velim (§. 393. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Naturaliter adeo nulla nascitur obligatio, quamdiu intra fines nudi consilii statur, quacunque de causa alter idem sequatur. Semper ei, cui consilium datur, liberum est, apud se explorare, an sibi expediat consilium: quam rationem allegat Imperator §. 6. *Inst. de Mand.* cur consilium obligatorium non sit. Quod si ergo tu meo iudicio unice stare velis, cum hoc libere facias, iudicium meum tuum facis, adeoque tu consilium meum sequeris; tuo iudicio hoc tibi bonum censeretur, adeoque actus voluntatis a tuo pendet iudicio. Aliud vero est, quando agitur de imputatione facti alieni, veluti in delictis & injuriis: tum enim constat consilium danti factum alienum imputari (§. 674. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Hic nimirum obligatio ad id, quod propter factum alienum præstandum, vel patiendum, non dependet a tua voluntate, quemadmodum in contractibus, in quibus ultra voluntatem tuam obligari nequis. Et quamvis etiam tibi imputari possit, quod alter consilio tuo permotus fecerare maluerit, quam fundum emere (§. *cit.*); non tamen ex sola imputatione sequitur te indemnem præstare eum debere, si male successerit, cum si alteri damnum datum esset, primario teneretur, qui consilium secutus. Quando igitur ipse damnum incurrit, idem ferre debet, quatenus ipsi imputandum, quod tuo potius, quam suo stare voluerit iudicio, cum nulla ipsi necessitas hanc legem imponeret.

## §. 719.

*An consilium dolosum sit obligatorium.* Si quis consilio doloso vel fraudulento alterum inducit, ut faciat, quod male successurum, ad resarciendum damnum eidem tenetur. Si quis enim consilium dolosum dat, is novit, male successurum negotium, consequenter alterum damnum passurum & ut patriatur vult (§. 705. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum obligetur ad damnum ab eo avertendum (§. 495. part. 2.

Jar.

*Jur. nat.*), quatenus consilium ipsi imputat (§. 674. *part. 1. Phil. pract. univ.*), dolo suo damnum dedisse recte censetur, utpote quod alter sine dolo ipsius passus non fuisset. Quoniam itaque damnum dolo datum & resarciendum (§. 580. *part. 2. Jur. nat.*); ad idem resarciendum tenetur, qui consilio dolo alterum inducit, ut faciat, quod male successurum.

Non hoc contrariatur ei, quod paulo ante demonstravimus, consilium nullam inducere obligationem (§. 714.), neque enim hic obligatio nascitur ex consilio, sed ex dolo, qui eidem accedit. Consilium intra fines intellectus subsistit (§. 983. *part. 1. Theol. nat.*), at dolus actum quoque voluntatis involvit, ita ut tu ipse damnum inferres ei, cui consilium das, si inferre posses. Et si vel maxime culpa media vitietur consilium; evidens tamen est, te, si tibi esset agendum, malle potius damnum dare ei, cui consilium das, quam alteri, cujus gratia das, non succurrere (*not. §. 782. part. 1. Phil. pract. univ.*). Quoniam vero culpa media culpæ quædam in genere sic dictæ species est (§. 784. *part. 1. Phil. pract. univ.*), subinde propius ad dolum, subinde propius ad culpam in specie sic dictam accedens (*not. §. cit.*); ea consiliatorem ab obligatione damni resarciendi minime liberat (§. 580. *part. 2. Jur. nat.*).

§. 720.

*Si aliena tantum gratia mandetur, mandator mandati tenetur. An mandati*  
 Quod si enim aliena tantum gratia mandetur, cum mandato teneatur qui ris in eo negotio nulla versetur utilitas (§. 717.), mandatum aliena tantum ex amore in alterum profectum intelligitur (§. 650. *Psych. empir. cause pir.*). Quoniam itaque qui alterum amat, is eundem consiliatorem mandat, derat tanquam se ipsum (§. 659. *Psych. empir.*); perinde omnino est ac si sua causa mandasset. Quamobrem quod aliena tantum causa mandaverit, minime obstat, quo minus mandataro ad ea teneatur, ad quæ ipsi teneretur, si sua causa mandasset. Mandati igitur tenetur, qui aliena tantum gratia mandavit.



Ostenditur ~~nam~~ hoc modo. Quando tibi mando aliena causa, tu negotium alterius gerendum suscipis mea voluntate; idem tanquam a me commissum meo nomine gesturus (§. 640.), consequenter mecum contrahis. Quæ igitur ex contractu oriuntur obligationes (§. 793. part. 3. Jur. nat.); me & te tangunt. Quamobrem ego aliena licet causa mandans mandati teneor.

Nimirum negotium alienum, quatenus a te mandatur, spectatur tanquam proprium, eo ipso enim tuum facis, quatenus id alteri committis, cum alias idem committere non posses. Tu mandatarius tibi obligas ad mandatum omni diligentia implendum (§. 649.) & te ipsi obligas ad eum intra fines mandati indemnem præstandum (§. 667. 682.). Mandatarius enim negotium gerendum in se suscipit tanquam a te sibi commissum, atque adeo tuo nomine gerit, & in eo gerendo tuam repræsentat personam, quasi ea lege, ut quod acquiritur cedatur ei, cujus causa mandatur, vel ut utilitas, quæ ex negotio obvenit, sit ejus, cujus gratia mandatur. E. gr. Si tibi mando, ut Mævio fundum emas; perinde est, ac si mandarem, ut fundum mihi emas & emptum Mævio cedas. Quamobrem cum tu te obligaveris ad fundum mihi emendum & emptum Mævio cedendum; Mævio a te emptus erit. Supponitur nimirum Mævium mihi non mandasse, ut mandem tibi emtionem fundi. Vi nimirum mandati agere debebas meo nomine; sed quatenus id, quod ex mandato ad me pervenire poterat, Mævio cedo, Mævii nomine agis: in ceteris vero obligationes inter nos consistunt, cum tibi de Mævii voluntate non constet, neque cum ipso contraxeris. Similiter si tibi mando, ut pro Mævio fidejubeas, perinde est, ac si meo nomine fidejubere deberes. Quoniam autem volo, ut tu hoc facias tuo nomine quasi meo; necesse utique est ut fiat periculo meo. Eodem modo aliud quodcunque negotium Mævii tuo nomine geris quasi meo, vel nomine alterius quasi meo, quatenus id geritur meo periculo. Mandatum vult, ut agas mandantis nomine (§. 640.), Unum autem idemque est, sive agatur

itur mandantis nomine, five mandatarii aut tertii nomine, sed periculo mandantis.

§. 721.

*Si mandantis & mandatarii gratia mandetur, periculum mandantis est.* Quoniam enim, si mandatarii gratia mandetur mandatum non est, sed consilium (§. 715.); quando mandantis & mandatarii gratia mandatur, perinde est ac si solius mandantis causa mandatum fuisset. Quainobrem cum mandans mandatarii mandati teneatur, quatenus sua causa mandatur, ad eum indemnem præstandum (§. 682.); eundem quoque indemnem præstare debet, quando sui & ipsius causa mandatur, consequenter si mandantis & mandatarii causa mandetur, periculum mandantis est.

Ponamus casum, quem exempli loco affert Imperator §. 2. l. de Mand. Mando tibi, ut pecuniam sub usuris credas Titio, qui in rem meam eam versurus est, veluti merces emturus. Tui gratia mandatur, quatenus ex hoc negotio usuras accipis, adeoque in te utilitas quædam redundat (§. 717.). Ast mei causa mandatur, quatenus pecunia in rem meam vertitur. Facile apparet, te Titio pecuniam non crediturum, nisi ego mandarem. Quicquid ergo facis, ideo facis, quia me tibi obligatum habes, seu quatenus ego mandati tibi teneor. Totum adeo negotium a te geritur meo periculo.

§. 722.

*Si mandatarii & aliena causa mandetur; periculum mandantis est.* Patet ut ante (§. 721.) perinde esse, ac si aliena tantum causa mandatum fuisset. Enimvero si aliena tantum mandatarii gratia mandetur, mandator mandati tenetur (§. 720.). Tenetur igitur etiam mandati, si mandatarii & aliena causa mandetur.

Ponamus denuo casum, quem exempli loco affert Imperator §. 5 l. de mand. Mando tibi, ut pecuniam sub usuris credas Titio, Quatenus usuras accipis, patet ut ante (not. §. 721.)

tua causa mandari: quatenus vero pecunia creditur Titio, cuius necessitati succurritur, ipsius gratia mandatur. Meo pecunia Titio creditur periculo, ita ut, si is solvendo non fit, ego tibi teneam ad solvendum debitum cum omni interesse.

§. 723.

*Quodsi mandantis, est. & aliena causa mandatur.*

*Si mandantis & aliena causa mandetur, periculum mandantis* Etenim si solius mandantis causa mandetur, periculum mandantis est (§. 682.), & si aliena tantum gratia mandatur, periculum itidem mandantis est (§. 720.). Erit igitur etiam mandantis periculum, si ipsius & aliena causa mandatur.

Ponamus etiam hic casum, quem affert Imperator *de Mand.* Ego tibi mando, ut mihi & Titio fundum emas. De Titii voluntate tibi non constat, sed saltem de mea: alias enim ego & Titius simul mandarem conjunctim. Ex contractu igitur ego non nisi tibi obligatus sum, adeoque periculo meo negotium geritur, & tu a me exigere potes solo, ut te in hoc negotio indemnem praestem. Ex haecenus autem demonstratis patet, quot modis mandatum contrahatur. Nimirum regulariter seu plerumque contrahitur solius mandantis causa: immo cum mandatarius sese non obliget nisi mandantis, & que solum sibi vicissim obliget, negotium semper geritur in gratiam mandantis, quasi ipsius causa mandatur. Deinde mandatum etiam contrahitur, aliena tantum causa (§. 720.), solius autem mandatarii causa contrahi nequit (§. 715. 716.). Denique contrahitur quoque mandatum mandantis & mandatarii (§. 721.), mandatarii & aliena (§. 722.), nec non mandantis & aliena gratia, *vi praes.* Quinque igitur modis mandatum contrahitur, quemadmodum recte notavit Imperator *in princ.* de Mand. Ceterum non opus est, ut in mandato aliqua spectetur mandantis utilitas: neque enim obligatio nascitur ex utilitate negotii, quod mandatario committitur, sed ex libera mandantis voluntate, qua sese mandanti obligare voluit, quemadmodum vicissim a libera mandatarii voluntate pendet ejusdem obligatio. Nimirum nemo alteri sese perfe-

liberum esse obligare potest nisi promittendo (§. 393. *part. 3. Jur. nat.*),  
 five promissio expressis verbis fiat, five tacite in fit negotio,  
 quemadmodum omni contractui inesse intelligitur (§. 788.  
 794. *part. 3. Jur. nat.*). A promittentis autem voluntate sem-  
 per pendet, utrum promittere velit, nec ne. Et in specie a  
 libera voluntate mandantis pendet, ut mandet; a libera autem  
 voluntate mandatarii, ut sibi sit mandatum. Cum tam pro-  
 missor, quam promissarius animo deliberato agere debeant (§.  
 391. 392. *part. 3. Jur. nat.*), unusquisque autem de se statu-  
 ere debet, num singula expendenda probe expendierit (§. 422.  
 423. *part. 3. Jur. nat.*); culpa mandantis est, si temere man-  
 daverit, culpa vero mandatarii, si temere negotium sibi com-  
 missum gerendum susceperit (§. 717. *part. 1. Phil. pract.*  
*univ.*). Quamobrem si quis damnum quoddam patitur, sua  
 hoc patitur culpa.

§. 724.

*Si plures conjunctim mandent, mandati pro rata tenentur. De pluribus  
 nisi aliter convenerint, quod scilicet singuli in solidum teneri velint conjunctim  
 mandatario.* Quodsi enim plures conjunctim mandent com-  
 mune negotium, quilibet partem suam mandasse intelli-  
 guntur, nisi aliter convenerit, cum nemo aliena causa mandas-  
 se censendus sit, nisi expresse hoc dixerit. Tot igitur viden-  
 tur mandata, quot mandantes, consequenter quilibet man-  
 dantium mandati tenetur pro rata, quam eidem mandavit  
 (§. 682.).

Quodsi vero conventum fuerit, ut singuli in solidum  
 teneantur, unusquisque non tantum sua, sed aliena etiam  
 causa mandavit, consequenter unusquisque etiam mandata-  
 rio in solidum tenetur (§. 723.).

E. gr. Ego, Mævius & Titius mandamus tibi, ut fundum  
 nobis emas, qui meus esse debet pro parte una, Mævii pro dua-  
 bus & Titio pro tribus. Quodsi ergo tibi quid restituendum,  
 ego partem unam, Mævius duas, Titius tres restituere tene-  
 tur,

tur, toto, quod restitueridum, in partes sex diviso. Quod si vero singuli in solidum teneri velint mandatariorum, propter is totum exigere ab eo, a quo voluerit, & ubi ab uno id consequi nequit, ab alio.

§. 725.

*Contractus consensualis quinam sit.*

*Contractus consensualis* est, qui mutuo consensu perficitur, seu consummatur. *Hinc consensu constare*, dicitur.

Equidem cum contractus omnis sit conventio quædam (§. 793. part. 3. Jur. nat.), in omni autem conventionione detur mutuus eorum, quibus inter convenit, consensus (§. 699. part. 3. Jur. nat.); ad contractum omnem requiritur mutuus contrahentium consensus: non tamen omnis contractus mutuo consensu perficitur; ita ut pars una alteri sit statim obligata ad id, in quod consensit, quia consensit, sed præterea aliud adhuc requiritur, antequam contractus perfectus, seu ad finem perductus, veluti in realibus traditio rei (§. 437).

§. 726.

*Qualis contractus sit mandatum.*

*Mandatum contractus consensualis est.* Quoniam enim mandatum contrahitur, si mandans mandatario suo nomine quid faciendum committit & hic commissum ab eo gratuito suscipit (§. 640.); contractus statim perficitur, quamprimum contrahentes in idem consentiunt (§. 658. part. 1. Phil. pract. univ.). Quamobrem cum contractus consensualis sit, qui mutuo consensu perficitur, seu consummatur (§. 725.); mandatum contractus consensualis est.

Præter consensus mandantis & mandatarii nihil requiritur aliud, ut sit mandatum & contrahentes sibi mutuo obligentur ad ea, ad quæ vi contractus sibi invicem obligantur. Aliter vero sese res habet in commodato, mutuo ac deposito. Et si enim commodans & commodatarius consenserint in usum rei gratuitum, nondum tamen commodatum est, quia usus ante concessus dici nequit, quam res tradatur utenda, nec commodatarii ulla intelligitur obligatio, antequam rem utendam accipit.

pit. Eo idem eodem modo patet de mutante & mutuario. Similiter, quamvis deponens & depositarius consenserint in gratuitam rei custodiam; nondum tamen dici potest depositum esse, antequam res fuerit tradita, quæ deponenda, nec depositarii intelligitur obligatio, antequam rem custodiendam acceperit. Idem adeo Romani contractus reales a consensualibus recte distinguunt, nec inutiliter, cum nemo alteri quid debeat, antequam obligatio ipsius incipit, adeoque interfit nosse, quamprimum alteri incipias esse obligatus, consequenter quamprimum contractus fuerit consummatus. Uberius hæc deducere nolo, cum qui jurium periti sint facile perspiciant, quæ in præxi inde pendeant.

## §. 727.

*Si ex facto tuo, vel non facto intelligitur, te alteri aliquid faciendum committere, vel ab altero tibi commissum suscipere; factum vel mandatum contrahitur.* Quomodo  
 Et enim si ex facto tuo vel non facto *facto vel non facto*  
 intelligitur, te alteri aliquid faciendum committere; te vel *contrahatur*  
 le ut alter hoc faciat, sufficienter significas, consequenter *mandatum.*  
 consensum tuum ipso facto, vel non facto declaras (§. 658. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Similiter si ex facto, vel non facto  
 tuo intelligitur, te ab altero tibi commissum suscipere; te  
 velle facere, quod alter tibi faciendum committit, suffici-  
 enter significas, consequenter consensum tuum sufficienter  
 declaras (§. cit.), & in utroque casu consensus tacitus est  
 (§. 660. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum con-  
 sensus tacitus sit verus consensus (§. 662. *part. 1. Phil. pract.*  
*univ.*), & solo consensu consummetur mandatum (§. 725.);  
 mandatum utique contrahitur, si ex facto tuo, vel non facto  
 intelligitur, te alteri aliquid faciendum committere, vel ab  
 altero tibi commissum suscipere.

Exempla quædam jam habuimus in anterioribus, quando  
 mandatarius mandatore præsentem, nec contradicentem fines ex-  
 cedit

cedit (§. 702.), vel si mandator norit, mandatarium excessisse fines, vel præter mandatum egisse, hoc tamen non obstante facit, vel non facit, quod facere vel non facere non poterat, nisi facto mandatarii supposito (§. 705.), vel si mandator superveniens negotium, quod contra vel præter mandatum geritur, consummari patitur (§. 708.). Nimirum perinde est, sive consensus factus, vel non factus, sive verbis declaratur, modo de eodem certo constet. Ut enim valeat mandatum, necesse est, ut certo constet de utriusque contrahentium consensu (§. 725. 726.), neque adeo opus est, ut præcise verbis declaratur.

## §. 728.

*Mandatum expressum* & consensu contrahitur. *Mandatum dicitur expressum*, quod expresso mandantis consensu contrahitur. *Tacitum* vero appellatur, quod tacito mandantis consensu contrahitur.

Quoniam consensus expressus verbis, tacitus vero facto, vel non facto declaratur (§. 660. part. 1. *Phil. pract. univ.*); dici etiam solet, quod mandatum tacitum per facta, sive positiva, sive privativa; expressum vero per verba contrahatur.

## §. 729.

*Quando per epistolam contrahatur mandatum* *Si quis per epistolam tibi mandat, tu vero non respondes;* *mandatum contrahitur.* Etenim si quis per epistolam tibi quid faciendum committat, & tu id in te suscipere nolis; necesse est ut respondeas te nolle, consequenter si non respondes, taces, quando tacendum non erat. Quoniam itaque consentire præsumitur, qui tacet, quando loqui poterat & debebat, consequenter quando tacendum non erat (§. 1054. part. 3. *Jur. nat.*); ex non facto tuo intelligitur, te negotium tibi commissum suscipere velle (§. 658. 660. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum mandatum contrahatur, si ex non facto tuo intelligitur, te negotium tibi commissum suscipere velle (§. 727.); mandatum etiam contrahitur, si per epistolam tibi mandetur, tu vero non respondeas.

Nimirum



Nimirum tacite consentit mandatarius, qui cum verus sit consensus (§. 662. part. 1. Pbil. pract. univ.), idem operatur, quod expressus,

§. 730.

\*Si pro negotio gerendo quid exigitur, mandatum non est. An mandatum enim negotium alienum geritur gratis (§. 640.), tarius pro consequenter nihil pro eo exigere potest mandatarius (§. negotio gesto 18.). Quamobrem si mandatarius quid exigit, mandatum quid exigere non est. possit.

Qualis sit contractus, si pro certa mercede negotium alienum quis gerit, docebitur suo loco. Nimirum cum contractus beneficis gratuitas præstationes contineat, quod vero gratuitum est mercenarium esse nequeat; ideo omni contractui benefico repugnat, ut præstationes certo pretio æstimentur, consequenter ita conveniatur, ut tibi hoc præstem, si tu mihi aliud præstiteris.

§. 731.

Honorarium dicitur donum pecuniarium, quod remunerationi animo datur alteri ob præstationem quandam gratuitam, quid sit, vel pecunia non æstimabilem.

E. gr. Emo tibi ædes minoris, quam mandasti, & tu remunerationi causa mihi donas decem aureos. Donum hoc vocabitur honorarium. Similiter si tibi, quamdiu in academia vixisti, consilium impertivi, quomodo studia tua instituere debeas, & tu remunerationi animo mihi abiturus das 20 aureos; donum hoc dicitur honorarium. Neque enim consilia sunt in rerum loco, quarum pretium pecunia definitur. Inde etiam est, quod honorarium dicatur, quod solvitur Professoribus pro collegiis, propterea quod doctrina, qua animos auditorum imbuit, pecunia æstimari minime soleat.

§. 732.

Quoniam honorarium donum est (§. 731.), nemo au- An honora-  
(Wolfii Jur. Nat. Pars IV.) Nnn tem

*rium fit de-* rem ad donandum cogi potest (§. 73.); *ad dandum honorari-*  
*bitum, um nemo cogi potest.*

E. gr. Tu mihi emisti ædes minoris, quam mandaveram. Cum mandatum fit contractus gratuitus (§. 640.), me ad dandum honorarium vi adigere non potes; sed si dare nolim, in voluntate mea acquiescere teneris. Idem patet in exemplo altero, quod modo dedimus (not. §. 731.).

## §. 733.

*An honora-*  
*ria natura-*  
*liter licita*  
*& quando*  
*debita.*

Quoniam honorarium datur remunerandi animo (§. 731.), adeoque significandi animi grati causa (§. 114.), donationes autem animi grati declarandi causa factæ legi naturali conveniunt (§. 115.) & ad remuneratorias obligati sumus (§. 208.); *honoraria non modo lege naturali licita sunt, sed qui dare potest, naturaliter quoque ad dandum obligatur.*

E. gr. Quamdiu in academia vixisti, consiliis meis te adjuvi, quæ tibi plurimum profuisse expertus es. Quodsi in potestate tua fit, ut des honorarium; id non modo licitum est, seu lege naturali permissum (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*); verum etiam eadem lege, quæ ad gratum animum etiam factis significandum te obligat (§. 44. 45.), ad dandum honorarium obligaris.

## §. 734.

*Qualia sint*  
*debita.*

Quoniam honorarium debetur ex obligatione naturali seu connata dandi (§. 733.), quod vero ex obligatione naturali seu connata dandi debetur, id nonnisi imperfecte debetur (§. 402. part. 3. *Jur. nat.*); *honoraria nonnisi imperfecte per se debentur.*

## §. 735.

*Quando ab-*  
*eant in per-*  
*fecte debi-*  
*tum.*

*Si honorarium promittitur & a promissario acceptatur, perfecte debetur.* Quodsi enim honorarium promittitur & a promissario acceptatur, promissor promissario ad dandum perfectum. &c

ste obligatur (§. 363. 365.). Quamobrem cum perfecte debeat, quod ex obligatione perfecta debetur (§. 401. part. 3. Jur. nat.); si honorarium promittitur & a promissario acceptatur, perfecte debetur.

Si tibi mando certum pretium, ut ædes mihi emas, & promitto 50 thaleros, si feceris, tu vero ædes emisti; ego honorarium 50 thalerorum perfecte tibi debeo. Similiter si te rogo, ut filio meo in academia versanti consilium impertias, quoties eodem opus habuerit, tibi que promitto honorarium 50 aureorum, tu vero consiliis tuis filium meum adjuvisti; honorarium 50 aureorum perfecte tibi debeo.

§. 736.

Quoniam honorarium promissum & a promissario acceptatum perfecte debetur (§. 735.), quod vero perfecte debetur, adeoque ad quod præstandum tu mihi perfecte obligaris (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.), ad id ut præstes te vi quis adivi adigere possum (§. 236. part. 1. Phil. pract. univ.); ad dandum honorarium promissum & acceptatum promissarius promissorem vi adigere potest.

Ita in exemplo primo (not. §. 735.), honorarium 50 thalerorum vi a te exigere possum, ubi mandatu tuo ædes tibi emi. Similiter in secundo vi a te exigere possum honorarium 50 aureorum, ubi filium tuum in academiis degentem consiliis meis juvi. Nimirum mutuo nostro consensu effectum est, ut imperfecte debitum abierit in perfecte debitum, & quod adeo fuerat voluntatis fit necessitatis.

§. 737.

Si quod gratis præstandum erat, alter præstare non vult, nisi sub conditione honorarii certi præstandi; honorarium in merce. honorarium in dem mutatur. Etenim in hypothese propositionis præsentis me cedem præstationem tuam tanti æstimas, quantum tibi promitti degeneret.

vis honorarium, consequenter operæ vel benevolentia tua pretium aliquod constituis (§. 273.). Quamobrem cum istiusmodi pretium merces sit (§. 327.); honorarium, quod non amplius datur remunerandi animo ob præstationem gratuitam, vel pecunia non æstimabilem (§. 731.), in mercedem mutatur.

E. gr. Si quis tibi nolit ades Titii emere, nisi ipsi promittas 50 thaleros, ubi fuerint emta: iidem non amplius honorarium sunt, sed merces. Ast si vel sponte eos offers, vel roganti promittis; utique honorarium sunt, utpote dandi remunerationis causa. Hinc si inter Professore & auditores convenitur de certo pretio solvendo pro collegio, ita ut labore defungi nolit, nisi tantum pretium solvatur; honorarium non est, sed merces: neque enim hic æstimatur doctrina, quæ traditur, sed vel opera, vel tempus eidem tradendæ impendendum. Communi tamen sermone honorarii appellatio retinetur.

## §. 738.

*Quantitas honorarii a dantis arbitrio definitur.* Honorarium enim donum est remuneratorium (§. 731.). Enimvero nemo ad donationem (§. 73.), ne quidem remuneratorem cogi potest (§. 209.), consequenter etiam a donatoris unice voluntate pendet, quantum donare velit. Honorarii igitur quantitas dantis arbitrio definitur.

Non igitur necesse est honorarium esse officio, quod remunerari volumus, proportionale. Potest dari magnum, vel parvum, prouti nobis visum fuerit, non attenda utilitate, quam ex officio alterius percipimus. Neque obstat propositioni præfenti, si quantitatem exprimit, qui honorarium petit, cum ea non definiatur petitione, sed consensu dantis. Tuum enim est statuere, num in id, quod petitur, an in majus, vel minus consentire velis, immo an certi quid, an vero indefinite promittere malis, veluti te daturum honorarium, quo contentus esse possit, aut quo contentus erit.

§. 739.

Si ei, qui gratis quid præstitit, honorarium datur, vel præstituro promittitur; contractus beneficis non mutat naturam, nec ulla ex parte alteratur. Honorarium enim datur remunerandi animo (§. 731.), adeoque donatio remuneratoria est, quo animus gratus significatur gratis præstanti (§. 206.). Quodsi ergo datur ei, qui se obligaverat ad aliquid gratis præstandum, postquam præstitit; per se patet, quod sit actus a contractu prorsus sejunctus, qui adeo eundem immutare in alium, vel quicquam in eodem mutare nequit. Quamobrem si ei, qui gratis quid præstitit, honorarium datur; contractus beneficis naturam non mutat, nec ulla ex parte alteratur. *Quod erat primum.*

An honorarium mutet naturam contractus benefici vel eum alteret.

Quodsi honorarium, dum contrahitur, promittis gratis quidpiam præstituro, hoc ipso tantummodo eum certum reddis, quod beneficium non sit in ingratum collaturus, ut præstatio gratuita ipsi accidat minus molesta. Quamobrem non vis quicquam derogare obligationi, qua ex contractu alteri teneris, nec alterum obligare ultra id, ad quod vi contractus eundem tibi obligas. Patet igitur denuo contractum hoc ipso non mutari in alium, nec quicquam in eo immutari, consequenter si gratis quidpiam præstituro honorarium promittitur, contractus beneficis non mutat naturam, nec ulla ex parte alteratur. *Quod erat alterum.*

Si honorarium datur, quod non promissum fuerat, ob beneficium tibi exhibitum, veluti negotium bene gestum; id nullo modo influit in contractum, neque in ejus adimpletionem, quippe qui jam adimpletus fuit, antequam de eo quicquam constitit adimplenti. Quodsi vero promittatur, non influit in ipsum contractum, sed tantummodo in ejus adimpletionem per modum motivi (§. 887. *Psych. empir.*). Et quamvis promissum atque acceptatum perfecte debeatur (§. 735.), ita ut promissa-

missarius ad dandum vi adigere possit promissorem, si contractu adimpleto stare nolit promissis (§. 736.); hæc tamen obligatio promissoris non descendit ex contractu, etsi causa debendi contractui insit, sed ex promissione, quæ contractui non insit, cum eidem nonnisi extrinsecus accedat, ut lubentius faciat, qui gratis quid præstare debet, consequenter ut alterum permoveas ad contrahendum, vel tanto alacriori animo contractum adimplendum. Poterant hæc ex principiis psychologicis uberius declarari, siquidem ad eas ambages hic descendere daretur.

## §. 740.

*An sit commodatum, suam, nec ulla ex parte alteratur, si ei, qui gratis quid præmutuum, destitit, honorarium datur, vel præstituro promittitur (§. 739), positum & commodatum vero (§. 418.), mutuum (§. 513.), depositum (§. 575.) & mandatum contractus benefici sunt (§. 640.); si honorari- si commodanti, mutuanti, depositario & mandatario honorarium deum accedat. tur, vel promittatur; hoc non obstante commodatum, mutuum, depositum & mandatum est.*

Agnoverunt hoc JCI Romani, qui in omnibus hisce contractibus honorarium admittunt, quemadmodum tyronibus Juris notum est. Quod enim datur animi grati testandi causa, quia fecisti, non datur ideo, ut facias, tanquam merces aut pretium rei incorporalis. Nimirum in commodato & mutuo non æstimatur usus rei, ut tantundem det commodatarius, vel mutuarius, quantum ipsi datur, nec in deposito & mandato æstimatur opera, quam præstat depositarius in re custodienda, mandatarius in negotio gerendo, quemadmodum fieri debebat, si pretium usus concessi, vel operarum, seu merces decerni deberet (§. 273. 327.); sed quantitas honorarii arbitrio dantis definitur (§. 738.). Quamobrem non repugnat facere gratis & benevolentia alterius accipere honorarium ob gratuitam præstationem.

## §. 741.

## §. 741.

*Honorarium excedere potest pretium usus concessi in mutuo & commodato, mercedem operarum in deposito & mandato.* An honorarium excedere possit pretium usus concessi vel operarum præstitarum.

Quantitas enim honorarii dantis arbitrio definitur (§. 738.) & remunerandi causa datur (§. 731.). Quamobrem a dantis voluntate unice pender, quomodo præstationem gratuitam remaneri velit. Cumque dona dentur gratis (§. 48.), in earum quantitate definienda non spectatur æqualitas ejus quod datur & quod ab altero fuit præstitum, etsi præstatio gratuita motivum sit dandi honorarii (§. 887. *Psych. empir.*). Honorarium igitur excedere potest pretium usus concessi in mutuo & commodato, mercedem operarum in deposito & mandato.

Honorarium donum est (§. 731.), adeoque dare honorarium beneficii loco habendum (§. 65. 67.). Præstationes gratiæ etiam beneficiorum loco sunt (§. 20.), consequenter qui dat honorarium beneficium reddit (§. 32.). Unde etiam hinc patet naturalis obligatio dandi honorarium (§. 41.), quam ante aliter adstruximus (§. 733.). Beneficium vero, quod redditur, non æquale esse debet beneficio accepto, cum beneficia sint actus meræ voluntatis beneficientis (§. 29.). E. gr. Commodo tibi librum, quem instituto tuo apprime utilem deprehendis. Nullum est dubium, quin honorarium, quod pretium ejus superat, excedat pretium usus ad tempus concessi. Ego tibi ad remunerandam benevolentiam tuam dono librum multo majoris pretii, vel nummum aureum, qui hoc multum superat. Propterea dici nequit, commodatum non esse, neque te tantum honorarium licite accipere posse. Subsistit enim donatio, etiam si causam non habeat expressam (§. 86.); consequenter non ob causam expressam, nisi hæc fuerit instar conditionis (§. 68. 69.): neque tamen hoc etiam in casu quantitas doni ab eadem pender. Ceterum hic quoque observanda sunt, ne officio suo desit qui honorarium accipit, quæ de non acceptan-



da donatione temeraria manifesta, et si jure externo valida (§. 107.), supra demonstravimus (§. 106.).

## §. 742.

Quando contractus beneficis subbeat vicem conditionis, sub qua honorarium præstandum.

Quod si tibi me donaturum promitto, si commodaveris, vel mutuo dederis, vel si rei custodiam, aut negotium gerendum in te suscipere volueris, donum sub conditione promittitur. Etenim si tibi me donaturum promitto, siquidem commodaveris, vel mutuo dederis, aut si custodiam rei, vel negotium gerendum in te susceperis; ego promitto, me præstationem gratuitam remuneraturum, consequenter me tibi ad donandum obligare velle (§. 363. part. 3. Jur. Jur. nat.), si gratis hoc mihi præstiteris, quod a te præstari volo. Per se igitur patet, cum obligatus esse nolim, nisi id præstiteris, donum tibi promitti sub hac conditione, si commodaveris, vel mutuo dederis, aut si custodiam rei, vel negotium gerendum in te susceperis.

Nimirum commodatum, mutuuum, depositum vel mandatum conditio hic est, sub qua donatio promittitur, non vero donum, quod promittitur, est conditio, sub quo commodatum, mutuuum, depositum, vel mandatum contrahitur. E. gr. Si dico: promitto me tibi daturum nummum hunc argenteum, si mihi commodes librum. Ut librum commodes, omnino conditio est, eaque potestativa (§. 487. part. 3. Jur. nat.), sub qua tibi promitto nummum argenteum. Aliud vero est, si dico: commoda mihi librum, & ubi hoc facis addo, dabo tibi nummum argenteum, quia commodasti, vel commoda mihi librum & dabo tibi nummum argenteum, quando commodaveris. In casu priori donum, quod promittitur, motivum esse debet contrahendi (§. 887. Psych. empir.); in posteriori fit remunerandi animo, seu ad significandum animum gratum, ne existimes te beneficium in eum esse collaturum, qui a beneficiis reddendis alienum habet animum, seu ut tibi constet de remunerandi voluntate & de ea sis securus.

## §. 743.

## §. 743.

Quoniam sub conditione promittitur donum, quando promittitur, si commodaveris, vel mutuo dederis, aut si rei custodiam, vel negotium gerendum in te susceperis (§. 742.), promissor autem promissionem adimplere debet, quamprimum constat conditionem poni (§. 469. part. 3. Jur. nat.);

*Quando illa promissio adimplenda.*

*Quando tibi me donaturum promitto, si commodaveris, vel mutuo dederis, aut si depositum, vel mandatum fuerit, quamprimum commodatum, mutuatum, depositum vel mandatum est, commodatarius, mutuatarius, deponens vel mandans promissionem adimplere, adeoque donare debet.*

E. gr. Quando tibi promitto nummum argenteum, si librum mihi commodaveris, & tu hoc facis; ego tibi statim nummum dare teneor. Quodsi vero commodatum fuerit ad certum tempus, cum hujus in donando videatur habita fuisse ratio, ante illud librum restituere non teneor, etiamsi propriis usibus necessarium probaveris, nisi nummum reddas. Vicissim statim quidem tibi dare teneor, quod promisi, si negotium in te gerendum susceperis, quamprimum suscepisti, adeoque mandatum perfectum est: quodsi tamen istud adimplere non possis, legitima quadam causa impeditus, cum non dedisse videar nisi adimplendi causa, quod dedi restituere teneris. Nolo talia prolixè demonstrare, quæ ab iis facile intelliguntur, qui principiis anterioribus animum imbutum habent, ne in nimium crescat labor,

## §. 744.

*Mandatum adimpleri dicitur per equipollens, si impletur per aliud æque utile aut utilius, quam erat id, quod fuerat mandatum. In forma autem specifica adimpletur, si impletur præcisè per id, quod fuerat mandatum.*

*Quando mandatum adimpleatur per equipol-*

E. gr. Mando tibi 3000 thaleros, ut mihi emas ædes Titii. Tu emis alias pretio 2500 thalorum, quæ ædibus Titii sunt meliores tibi que magis utiles ac commodæ.

*lens, quando in forma specifica.*

pletur per æquipollens. Quodsi vero pretio mandato emerentur ædes aliæ, quibus longe meliores sunt Titii ædes, & quæ tibi parum commodæ; mandatum non adimpletum per æquipollens, sed fines mandati excessisti ac præter id egisti. Confer, quæ dicta sunt de conditione potestativa in forma specifica & per æquipollens adimplenda (§. 553. part. 3. Jur. nat.).

## §. 745.

Quando liceat per æquipollens adimplere.

*Si quod a mandatore præscriptum, sub consideratione generaliori præscriptum constet, quæ aliter quoque obtineri potest; mandatum adimplere licet per aliud æquipollens.* Quodsi enim constet, quod a mandatore præscriptum, sub consideratione generaliori, quæ aliter quoque obtineri potest præscribi; mandatori perinde est, quocumque modo id, quod intendit, obtineatur, modo intra fines mandati obtineatur, adeoque prudentiæ tuæ relictum videtur, ut facias, quod maxime expedit (§. 256. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem in hoc casu mandatum adimplere licet non præcisè per idem, quod fuerat a mandatore præscriptum, sed per æque utile, aut utilius, quam erat id, quod mandatu fuerat præscriptum. Enimvero si mandatum adimpletur per aliud æque utile aut utilius, quam erat id, quod fuerat mandatum, idem adimpletur per æquipollens (§. 744.). Mandatum adeo per æquipollens adimplere licet, si quod a mandatore præscriptum, sub consideratione generaliore præscriptum constet.

Mercator quidam tibi mandat pretium 4000 thalerorum, ut ipsi emas ædes Titii, quia loco commodo sitæ & vitæ suæ generi ceteroquin conveniunt. Intendit adeo habere ædes, quæ pretium 4000 thalerorum minime excedunt, sed quæ loco commodo sitæ sunt, ubi merces venales exponuntur, & ad ea utiles, ex quibus ædium utilitatem æstimat mercator. Quodsi venales proflent ædes, quæ commodiori adhuc loco sitæ, quam Titii, & utilitati mercatoris magis accommodæ, & tu eas emis pretio minori, quam quod mandatum fuerat; mandatum adimplet

adimplet per æquipollens, neque dubitandum est, quin hoc facere liceat. Neque enim mandator ædes præcise Titii habere voluit, sed ædes loco commodo fitas & mercatori utiles. Intentioni adeo ejus satisfacisti, dum ædes alias, quam Titii, emitsti. Aliud exemplum esto tale. Uxor mea tibi mandat, ut ipsi emas certum textilium genus, ex quo fœminarum aliarum vestes confici nunc moris est, ut & ipsa pro more vestita incedat. Ad nundinas allatum est novum textilium genus, quod a fœminis honoratoribus avidè emitur, quæ in morem vestiri amant, nec non a mercatoribus, qui ad nundinas mercium emendarum causa accesserunt. Tu hoc textilium genus emis, non quod fuerat mandatum. Cum certum genus præscriptum fuerit sub generaliori forma, quod nempe inserviret conficiendæ vesti, quam mos approbat; mandatum adimplevisti per æquipollens (§. 744.), cumque intentioni mandatoris sic melius fuerit satisfactum, dubitandum non est, quin facere licuerit. *Scævola* l. ult. ff. Mand. hoc affert exemplum. Jubeo te fidejubere. Tu mandas creditori, ut tertio pecuniam numeret. Fidejubere jubes non alio fine, quam ut tertio pecunia credatur. Quoniam idem obtineretur mandatu, nec eo magis obligaris, quam fidejussione (§. 720.); mandatum adimplevisti per æquipollens & quin hoc facere licuerit, dubitandum non est. Notat *Grotius* J. B. & P. lib. 2. c. 16. §. 21. quæstionem hanc jam olim celebrem fuisse, teste *Gellio* lib. 1. c. 13. eamque eo modo solvit, quem hic demonstravimus. Ceterum ad interpretationem mandati quæstionis solutio redit, quando judicandum, num quod in specie præscriptum videtur, sub generaliore consideratione præscriptum sit. Quando igitur de hoc non satis constat, præstat mandatum adimpleri in forma specifica (§. 649.). Enimvero ne mandatarius in applicanda propositione præsentis fines mandati facile excedat, eadem tenenda sunt, quæ de adimplenda conditione potestativa in forma specifica & per æquipollens demonstravimus (§. 554. 555. part. 3. Jur. nat.). Non inconsultum igitur videtur propositiones subjicere sequentes.

## §. 746.

*Idem ulterius expenditur.*

*Si finis, quem intendit mandator, æque obtineatur, sive mandatum in forma specifica, sive per aliud æquipollens adimpleatur; per aliud æquipollens idem adimplere licet: si non, in forma specifica adimplendum.*

Quoniam enim mandatarius obligatur ad faciendum, quod ipsi commissum, nec quicquam facere debet, quod commissum non est (§. 649.); quando quaeritur, num mandatum in forma specifica sit adimplendum, an idem adimplere liceat per aliud æquipollens, spectanda potissimum est mens mandantis, ex cujus voluntate metiendum est jus mandatarii. Quod si ergo de voluntate mandantis non expresse constet; quænam ejus fuerit mens, aliunde colligendum. Quamobrem ubi constat de fine, quem intendit mandator; adimpletio mandati spectatur tanquam medium finem istum consequendi (§. 937. *Ontol.*), & quod in specie præscriptum, illud præscriptum intelligitur per modum medii: revera autem perinde est ac si mandator dixisset: mando, ut efficias me hoc fine potiri, consequenter quod præscribitur, sub consideratione generali præscribitur, quæ etiam aliter obtineri potest, quam modo præscripto. Enimvero si quod a mandatore præscriptum, sub consideratione generaliore præscriptum constet, quæ aliter quoque obtineri potest, mandatum adimplere licet per aliud æquipollens (§. 745.). Idem igitur per aliud æquipollens adimplere licet, si finis, quem intendit mandator, æque obtineatur, sive mandatum in forma specifica, sive per aliud æquipollens adimpleatur. *Quod erat unum.*

Quod si vero finis mandatoris non obtineatur, nisi mandatum in forma specifica adimpleatur; cum finis ab agente intendatur (§. 617. *pari. i. Phil. præf. univ.*); adeoque mandator velit id fieri, propter quod agendum mandavit (§. 616.

*part. 1. Phil. pract. univ.*); quod præscriptum est, sub consideratione generali præscriptum censei nequit, quod aliter etiam obtineri possit, sed vult mandator ut præcise fiat, quod præscripsit, consequenter ut mandatum in forma specifica adimpleatur (§. 744.). Quamobrem cum mandatarius agere non debeat, nisi quod mandatu ipsi fuerat commissum (§. 649); si finis a mandatore intentus obtineri nequeat, nisi mandatum in forma specifica adimpleatur, per aliud æquipollens adimpleri nequit, sed præcise in forma specifica adimplendum. *Quod erat alterum.*

Integra demonstratio applicari potest ad exempla, quæ modo dedimus (*not. §. 745.*). Ita ædes Titii si mandentur, quia commodo loco sitæ & mercatori utiles, alias quidem quam Titii emere licet, si eadem æque commodo, vel adhuc commodiori loco sitæ & mercatori æque utiles, immo utiliores, quam Titii; non vero licet emere ædes alias loco minus commodo sitas & mercatori non æque utiles. Quoniam vero præter finem primarium seu principalem etiam intendi potest aliquis secundarius seu minus principalis, immo hujus generis plures una intendi possunt (§. 942. *Ontol. Et §. 617. part. 1. Phil. pract. univ.*); æque utile dici nequit id, per quod finem quidem principalem, sed non simul secundarios obrinere datur. Quod ergo præscriptum est a mandatore intuitu non modo finis principalis, verum etiam minus principalium, sub consideratione generali præscriptum intelligi nequit, quæ etiam alio quam præscripto modo obtineri possit. Antequam igitur define, quem intendit mandator, certo constare possit, constare utique debet, an non juxta finem primarium intenderit aliquem secundarium quem præscripto modo una cum isto consequi poterat. Et ubi apparet, finem aliquem secundarium una intendi potuisse, quamvis dubium sit, num eum intenderit mandator, mandatum adimplendum erit in forma specifica: id quod utique tutius (§. 649.), quod in casu dubio semper præferendum. Atque hinc discimus, multa circumspeditione opus esse, antequam mandator mandatum per aliud æquipollens adimpleat, cum idem in forma specifica adimple-

re potest. Non nimis multum tribuendum est iudicio suo, quando aliena voluntate agendum, cum non eadem sint hominum de eo, quod sibi uile est, iudicia, nec quod tibi videtur melius, idem etiam videatur alteri.

## §. 747.

*Idem adhuc  
ulterius ex-  
penditur.*

*Si finis principalis, quem intendit mandator, obtineri possit mandatum adimplendo per aliud æquipollens, quod in forma specifica adimpleri nequit; mandatum per aliud æquipollens adimplere licet.* Quoniam enim propter finem principalem ita agimus, ut, si præterea alium nobis propositum non haberemus, ob hunc solum ageremus (§. 942. *Ontol.*); si de fine principali constet, quem mandator intendit, eum ideo mandasse constat, ut fine, quem intendit, potiatur, etiamsi fines secundarios, si quos forsitan præterea intendit, consequi minime possit. Quamobrem cum fine principali non potiatur, si mandatum in forma specifica adimplendum, quia hoc modo adimpleri nequit, obtineri autem is possit, siquidem mandatum adimpleatur per aliud æquipollens; velle omnino intelligitur, ut per aliud æquipollens adimpleatur, ut adeo perinde sit ac si mandasset te per aliud æquipollens mandatum adimplere debere, siquidem modo præscripto adimpleri non possit. Cum adeo jus mandatarii merendum sit ex voluntate mandantis (§. 649.); mandatum per aliud æquipollens adimplere licet, si finis principalis, quem intendit mandator obtineri possit mandatum adimplendo per aliud æquipollens, quod in forma specifica adimpleri nequit.

E. gr. Mercator domicilium suum hac in urbe constiturus tibi mandat, ut ædes Titii sibi emas, quia commodo loco sitæ & mercatori utiles. Finis adeo principalis est habere ædes commodo loco sitas & ad mercaturam utiles (§. 942. *Ontol.*). Ponamus ædes hasce esse vicinas ædibus amici, cujus consuetudine uti voluerit, ac ideo ipsum quoque velle, ut tu ædes Titii  
ipse



ipſi emas. Vicinitas amici intenditur per modum finis ſecundarii, conſequenter non ita, ut ædes Titii ſibi emi vellet, ſi non primarius ſeu principalis finis obtineri poſſit. Videtur adeo finem principalem adhuc intendere, quamvis ſecundario excidat. Ponamus itaque porro Titium mutare animum ædes ſuas vendendi, aut eas vendere amico cuidam ſuo, ut adeo in forma ſpecifica adimpleri nequeat mandatum. Quoniam tamen conſtat mandantem velle, ut ædes loco commoſo ſitas, & ad mercaturam utiles ſibi emanantur; licebit omnino emere alias æque commoſo loco, vel etiam commodiori ſitas & ad mercaturam non minus utiles, quam Titii: ſit ita quod ædes, quas emis, ſint ab ædibus amici ejus remotiores. Non nego fieri poſſe, ut quis præter finem unum, qui alias pro primario habetur, alios, qui habentur pro ſecundariis, una ita intendere poſſit, ut niſi propter eos conjunctim agi velit. Tum vero qui vulgo habentur pro ſecundariis, reſpectu agentis non ſunt tales, ſed ad finem principalem pertinent, cum minime repugnet, ut fines plures ſimul ſumpti ſint finis principalis (§. 942. *Ontol.*).

§. 748.

*Si pretium rei comparande adſcitur ejus demonſtrandæ cauſa, De pretiorei non excedendo fines mandati pluriſ emitur.* Quodſi enim preti-demonſtrantium adſcitur rei demonſtrandæ cauſa, quæ ut comparetur *de gratia ad-* mandatur; non pretium mandatur, ſed res, quæ comparan-*jecto.* da, & quam pretio designato ab aliis ſui ſimilibus diſcernere debet mandatarius. Quoniam adeo pretium præciſe mandatum non eſt, nec fines mandati excedit, ſi rem pluriſ emat, quam quod erat pretium rei demonſtrandæ cauſa ad-*jectum* (§. 649.).

E. gr. Mando tibi, ut emas linteaminia ejus generis, quæ alias mihi emiſti ſolutis pro ulna una ſex groſſis. Linteamina mandari, non pretium manifeſtum eſt. Quodſi ergo contingat, pretium creviſſe, ut non niſi ulna ſex groſſis tum dimidio vendatur; tu hoc pretio ea emens fines mandati non excedis.  
Similiter

Similiter pretium equorum, quos ut mihi emas tibi mando, definiiri potest 150 thalerorum, non ut idem præcise mandetur, sed ut constet, quales equos habere velim, nimirum tales, quales tanto pretio ab aliis emtos constat. Quodsi ergo solvas 160, non videris fines mandati excessisse.

## §. 749.

*Mandatum* *Mandatum revocare* dicitur, qui mandatario declarat, *Contractus* nolle sese, ut mandatum adimpleat, consequenter se eidem quando re- ex mandato teneri nolle. Et in genere *contractus* sive pa- *vocetur.* *Etum revocare* dicitur, qui sufficienter declarat nolle sese, ut contractum sit.

E. gr. Mando tibi, ut mihi emas ædes Titii. Quodsi me pœnituerit, atque adeo ego tibi significem me nolle, ut ædes Titii mihi emas; mandatum revocatur.

## §. 750.

*An intersit* Quoniam mandatum revocatur, si nolit mandator id *mandatarii* adimpleri (§. 749.), mandatum autem gratis adimpletur (§. *mandatum* 640.), consequenter pro eo adimplendo nihil accipit, man- *non revoca-* datarius (§. 18.); *datarii non interest,* utrum mandatum re- *ri.* *vocetur, nec ne.*

E. gr. Mando tibi ut emas ædes Titii. Quodsi mandatum revocem, eas emi nolo (§. 749.). Tua non interest, ut ædes Titii mihi emantur, adeoque parum refert, utrum mandatum revocem, nec ne. Quodsi dicas posse etiam mandatum contrahi mea & tua causa, veluti si tibi mando, ut pecuniam sub usuris credas Titio eam in rem meam versuro (§. 721.), adeoque tua etiam interesse, ut mandatum adimpleatur; tenendum est, quatenus tui causa mandatur, mandatum non esse, sed consilium (§. 715.), consequenter in mandato ejus rationem non haberi, sed tantummodo spectari negotium, quatenus mandantis nomine agitur. Ita in exemplo, quod dedi, ego me tibi non obligo ad pecunias tuas sub usuris credendas, sed saltem ad suscipiendum in me periculum,

culum, si eas sub usuris credas Titio. Quodsi ergo non credantur, ad nihil quoque tibi obligatus sum, cum promissio conditionata non sit valida, conditione non existente (§. 467. part. 3. Jur. nat.). Usuræ, quas habere poteras, si mandatum adimpletum fuisset, non sunt merces, quam tibi spondeo pro negotio gesto; sed tu negotium tibi commissum respectu mei gratis geris (§. 640.), etsi ita comparatum sit, ut sine utilitate tua geri non possit. Si porro instes, posse etiam promitti honorarium, si mandatum adimpleveris, tibi solvendum (§. 735.), adeoque tua interesse, ut mandatum adimpleatur; eadem fere redit responsio, quam modo dedi ad exceptionem præcedentem. Nimirum honorarium tibi promittitur conditionate, si mandatum adimpleveris, consequenter promissio valida non est, nisi mandato adimpleto (§. 467. part. 3. Jur. nat.): ego vero me non obligo, ad mandatum non revocandum, ut honorarium accipere possis. Atque adeo conditio non est mere potestativa ex parte tui (§. 487. part. 3. Jur. nat.), cum etiam pendeat a casu, quatenus nimirum mandatum revocari potest. Probe tenendum est, quando hic quæritur, num intersit mandatario mandatum adimpleri, quæstionem esse de eo, quod debetur ex contractu.

## §. 751.

*Mandator mandatum revocare potest, si nondum fuerit adimpletum: quodsi tamen jam adimpleri cepit, aut impense eius adimplendi gratia facta a mandatario, revocatione non obstante, eum tamen revocandem praestare tenetur mandator. Quodsi mandatarius re possit, & mandatum adimplevit, mandator id ratihabere debet (§. 666.), ad quid obsequenter declarare nequit, quod mandatum adimpleri non nolit, adeoque nec ex eodem eidem teneri velit. Quamobrem cum istiusmodi declaratione revocetur mandatum (§. iur. manda. 749.); mandator mandatum revocare nequit, si jam fuerit adimpletum. Quod erat primum.*

Quodsi mandatum non fuerit adimpletum, cum mandata-

(Wolfii Jur. Nat. Pars IV.)

Ppp

data-

datarii non interfit, utrum id adimpleatur, nec ne (§. 750.); nulla sane ratio est, cur voluntatem suam mutare non possit mandator, cum unicuique permittendum sit, ut voluntatem suam mutet, quamdiu nil agit contra jus alterius (§. 377. part. 3. *Jur. nat.*), quale ex contractu mandati quæsitum nullum est mandatario (*not.* §. 750.). Enimvero si mandans voluntatem suam mutet, mandatum revocatur (§. 749.). Quamobrem mandator mandatum revocare potest, si nondum fuerit adimpletum. *Quod erat secundum.*

Quamdiu mandatum revocatum non est, mandatarius obligatur ad mandatum adimplendum (§. 649. 750.) Quamobrem si mandatum adimplere cœpit, antequam revocaretur; non fecit, nisi ad quod erat obligatus. Et, si mandati adimplendi causa in pensas fecit, antequam revocaretur, de quo patet mandatarium non fecisse, nisi quod ipsi erat integrum (§. 706.). Quoniam itaque mandans mandatario impensas, sine quibus negotium geri non poterat, restituere, & damnum, quod occasione mandati incurrit, refarcire tenetur, seu eum prorsus indemnem præstare debet (§. 682.); eundem quoque indemnem præstare debet, si mandatum demum revocetur, postquam idem jam adimpleri cœpit, vel ejus adimplendi causa a mandatario impensæ factæ sunt. *Quod erat tertium.*

E. gr. Si tibi mando, ut mihi emas ædes Titii; mandatum revocari nequit, si jam fuerint emtæ, sed mihi emtæ manent. Quodsi vero nondum sint emtæ, & ego mandatum revoco, eas mihi emere non potes. Si emendarum gratia iter facere teneas, & hujus gratia impensas quasdam jam fecisti; ego tibi eas restituere teneor. Quodsi promiserim honorarium, si fuerint emtæ; cum emtæ non sint, id tibi dare non teneor: cum enim mandatum sit gratuitus contractus (§. 640.), honorarii promissio extrinseca ipsi est; neque adeo id deberetur ex contractu, sed tantum deustum deberetur, si ædes emtæ fuissent. Quoniam vero  
honoraria

honorarii promissio extra contractum factum est, ea in ipso contractu nihil immutat, adeoque nec in se revocabilem irrevocabilem efficit, consequenter promissio facta intelligitur sub conditione mixta, quæ partim potestativa, partim casualis est (§. 487. part. 3. Jur. nat.). Immo si rem penitus consideres, quando adimpletio mandati subit vicem conditionis, sub qua honorarium promittitur, nec proprie dici potest, conditionem esse potestativam ex parte mandatarii. Quoniam enim mandatarius non sua, sed mandantis voluntate mandatum adimplet (§. 640.), conditio potius pendet a voluntate mandantis, quam mandatarii, & quatenus mandatarius obligatur ad mandatum adimplendum (§. 649.), adeoque necesse est, ut adimpleat (§. 118. part. 1. Pbil. pract. univ.), nec hoc respectu arbitrii est mandati adimpletio, quale revera ad conditionem potestativam requiritur (§. 487. part. 3. Jur. nat.); ut adeo conditio, sub qua promittitur honorarium, efficiatur magis casualis per revocabilitatem mandati, cum mandatario nullum competat jus prohibendi, ne in sui gratiam mandatum revocet mandator: quod ut clarius appareat sequentem addere lubet propositionem.

## §. 752.

*Mandans mandatario non ante actum obligatur, quam si negotii Quando adimplendi causa vel impensas facit, vel quod sibi mandatum mandans obest, vel damnum quoddam incurrit, aut periculum subit.* Mandatarius enim negotium gerendum gratis suscipit (§. 640.), adeo datario. que ideo, quod in se suscepit, ad nihil præstandum obligatur mandans (§. 18.). Quod si tamen impensas facit negotii adimplendi causa, vel occasione hujus negotii damnum aliquod incurrit, mandans ipsi impensas restituere & damnum resarcire, seu eum indemnem præstare (§. 682.), quod intra fines mandati facit (§. 666.) & ea, sine quibus mandatum adimpleri nequit, rati habere debet (§. 683.). Quamobrem cum nemo sese alteri obligare possit nisi promittendo (§. 393. part. 3. Jur. nat.); perinde est ac si mandator mandatario

promisisset, se impensas restitutum, si negotii adimplendi causa quas fecerit; se damnum resarciturum, si quod occasione mandati incurrerit; se eum indemnem præstitutum, si negotii gerendi causa periculum aliquod subire teneatur; se ratihabitutum, si quid intra fines mandati fecerit; aut tale, sine quo mandatum adimplere minime poterat. Cum promissiones hæ omnes sint conditionatæ, non ante validæ sunt, consequenter mandator non ante obligatur, quam mandatarium actu impensas quasdam fecit mandati adimplendi causa, vel actu occasione mandati damnum quoddam incurrit, aut periculum subiit, vel denique aliquid fecit, quod mandatum, aut sine quo mandatum adimpleri non poterat (§. 467. p. 3. *Jur. nat.*).

E. gr. mando tibi, ut mihi emas ædes Titii. Quamdiu eas non emis, nec quicquam facis contractus hujus ineundi causa; ego actu tibi ad nihil obligatus sum. Quodsi ædium emendarum causa iter facere debes; quam primum sumtus itineris causa facis, ego tibi actu obligatus sum. Quodsi contractus emtionis venditionis consummatus; ego statim actu tibi obligatus sum ad eum ratihabendum. Quodsi pro arra 50 thaleros numerare debuisti; quamprimum numerasti, ego actu ad eos tibi restituendos obligatus sum. Antequam vero ea fiant, dici non potest, me tibi ad quid dandum actu esse obligatum; sed tantummodo, me obligatum iri, si feceris, & obligatum fore, quando feceris.

§. 753.

*Quando incipiat obligatio mandantis.*

Quoniam mandatarium non ante actu obligatur mandator, quam is mandati adimplendi causa impensas facit, vel quicquam quod sibi mandatum est, vel etiam occasione mandati damnum aliquod incurrit, aut periculum subiit (§. 752.): ad nihil prorsus mandator mandatarium obligatus est, quando mandatum nondum adimpleri cepit, nec ulla ejus adimplendi causa impensa facta sunt, consequenter obligatio mandantis non incipit nisi cum eo, quod fit mandato convenienter.

Termi-

Terminus a quo obligationis mandatoris satis manifestus apparet in exemplo, quod modo dedimus (*not. §. 752.*). Atque adeo satis clare patet, quamdiu mandatum revocari possit, sine ulla injuria mandatarii, & quid restituendum, vel refarciendum, non obstante revocatione, antequam mandatum prorsus adimpletum, facta, quodque salva hac restitutione non interfit mandatarii, utrum mandatum adimpleri jam cœptum penitus adimpleatur, nec ne. E. gr. Si ego tibi mandavi, ut mihi emas ædes Titii, & tu jam obtulisti pretium, in quod consentire noluit venditor; ego mandatum revocare possum: quoniam enim contractus nondum consummatus, ego ad ratihabendum eum non obligatus sum, etiamsi postea venditor in pretium oblatum consentire velit. Mea enim obligatio ad ratihabendum non ponitur, nisi contractu consummato.

§. 754.

*Mandatum extinguitur, morte mandantis.* Quod mandatarius facit intra fines mandati, tu fecisse putandus es (*§. dati morte 661.*). Quamobrem cum mortuus nil agere amplius possis, nec mandatarius tuo nomine agere potest, consequenter mandatum extinguitur morte mandantis.

Ostenditur etiam hoc modo. Mandatarius minister est obligationis contrahendæ (*§. 665.*). Enimvero jus in ministrum collatum extinguitur morte ejus, qui contulit (*§. 744. part. 3. Jur. nat.*). Ego etiam jus mandatarii extinguitur morte mandatoris, adeoque negotium, quod ipsi fuerat commissum, adimplendi jus non amplius habet, consequenter mandatum morte mandantis extinguitur.

Repugnat omnino agere voluntate ejus, qui amplius velle nequit & in agendo mortui repræsentare personam, qui agere amplius nequit. Præterea constat in mandato spectari unice utilitatem mandantis: quamvis enim is etiam mandare possit aliena causa (*§. 720.*), tunc tamen alienam utilitatem spectat tan-



quam suam, alias aliena non curaret. Quamprimum vero quis moritur, omnis ejus cessat utilitas, consequenter nec propter eam agi amplius potest. E. gr. Mando tibi, ut mihi emas ædes; sed morior, antequam eadem fuerint emtæ. Mandatum solvitur, nec tu amplius obligaris ad eas emendas, neque tibi jus est ad ædes mihi emendas. Cessat utilitas mea post mortem, cum nullis amplius habeam opus.

## §. 755.

*De mandatario agente mortuo.* Quoniam mandatum extinguitur, seu solvitur morte mandantis (§. 754.); si mandator moritur, perinde est, ac si mandante datum non fuisset, consequenter si mandatarius facit, quod fuerat mandatum, id sine mandato fecisse putandus est.

E. gr. Mandaveram tibi, ut mihi emas fundum. Ego morior & tu nihilominus fundum emis. Fundum sine mandato emisse putandus es. Neque enim agere potes mandato, quod nullum est.

## §. 756.

*De mandato manifesto post mortem mandantis adimpleto.* Si mandatum manifestum post mortem mandantis a mandatario adimpletur, nihil agitur. Etenim si mortuo mandatore mandatarius facit, quod fuerat mandatum, id sine mandato fecisse putandus est (§. 755.), consequenter perinde est ac si mandati fines excessisses, cum qui contra fines mandati agat, etiam facit, quod mandatum non fuerat. Enimvero si mandatarius contra fines mandati manifesti agit, nihil agit (§. 673.). Quamobrem etiam nihil agitur, si mandatarius mandatum manifestum implet post mortem mandantis.

E. gr. Novit Tirus me tibi mandasse, ut ædes ejus mihi emas. Mandatum, quod habes, manifestum est (§. 652.). Quodsi ego moriar, antequam eas emeris, & tu nihilominus me mortuo eas emis, contractus emtionis venditionis nullus est.

ædes emæ non sunt. Tecum contrahere non potuit meo nomine, qui meo nomine contrahere non poterat.

§. 757.

*Si mandatum arcanum, quo solo instructus erat mandatarius De mandato, post mortem mandantis adimpletur; mandans obligatur ei, cum eo arcano quo contraxit. Etenim si mortuo mandatore mandatarius fa-* *post mortem*  
*cit, quod mandatum fuerat, id sine mandato fecisse putatur mandantis*  
*(§. 755.), adeoque perinde est, ac si fines mandati excessif-* *adimpleto.*  
*set. Enimvero si mandatarius fines mandati arcani excedit,*  
*quo solo instructus erat, & mandans cessionem acceptare no-*  
*lit, quod a mortuo fieri non potest, mandatarius obligatus*  
*est ei, cum quo contraxit (§. 671.). Ergo etiam ei, cum quo*  
*contraxit, obligatur, si mandatum arcanum, quo solo*  
*instructus erat mandatarius, post mortem mandantis adim-*  
*pletur.*

E. gr. Mando tibi, ut mihi emas ædes Titii: Titius vero ignorat, eas mihi emi. Quoniam cum eo contrahis quasi tuo nomine, mandatum arcanum est, quo solo instructus (§. 652.). Quod si me mortuo emas, mihi emæ non sunt, cum tibi me mortuo nullum fuerit jus eas mihi emendi. Ædes igitur, quas a Titio tuo nomine emisti, tibi emæ sunt. Sed demus exemplum aliud; ex quo clarius elucescit veritas. Mando tibi, ut mihi certas quasdam merces in nundinis emas: cum hoc mandatum non perveniat ad notitiam venditoris, arcanum est. Ego morior, antequam ad nundinas proficiscaris, & tu nihilominus merces emis: erunt eas tibi emæ, & si pretium non statim solveris, id a te exigit venditor.

§. 758.

*Si mandatarius ignorans mandantem mortuum esse mandatum De mandato*  
*adimplet, indemnis praestandus est. Mandans enim mandatario adimpleto,*  
*obligavit sese ad resarciendum damnum, quod occasione morte man-*  
*mandati*

*dantis igno-  
ra.* mandati incurreret (§. 682.), cumque hic illi sese non obligaverit nisi ad negotium ipsius gratis gerendum (§. 640. 641.), tacite mandatum non suscepit nisi sub hac conditione, ut sibi resarciatur damnum, quod occasione mandati incurrit. Quamobrem si ignorat mandantem mortuum esse, adeoque obligationi suæ satisfactorius (§. 649.) idem adimplet; occasione mandati incurreret damnum, si sine mandato egisse putaretur (§. 755.). Itaque si mandatarius ignorans mandantem mortuum esse mandatum adimplet; indemnus præstandus est.

E. gr. Mando tibi, ut mihi certas merces emas in nundinis. Ego morior, antequam emeris: tu vero ignorans me mortuum esse eas emis. Necessè est, ne emptio tibi sit damnosa. Incurreres occasione mandati damnum sine culpa tua, cum non egeris, nisi quod tibi agendum esse non poteris non putare. Similiter si tibi mandaverim, ut ædes Titii emas, & tu ignorans me mortuum esse eas emis: æquum omnino est, ne ex hoc contractu ullum sentias damnum.

§. 759.

*De eo, qui  
cum man-  
datario con-  
trahit, igno-  
rante mor-  
tem man-  
dantis.* Si is, cum quo agitur, ignorat mandantem mortuum esse & cum mandatario contrahit mandato manifesto confisus; contractus invalidus est. Quod enim mandatarius facit intra fines mandati manifesti, id a mandante factum esse rectè sumit is, cum quo agitur (§. 662.), & vi mandati manifesti, quippe quod ad notitiam ejus, cum quo agitur, pervenit (§. 652.), cum mandatarius obligationis contrahendæ minister sit (§. 665.), eidem sese obligavit mandans, quod, quicquid is voluntati suæ indicatæ convenienter acturus est, id a se actum habere velit (§. 727. part. 3. Jur. nat.), consequenter hic cum mandatario non agit, nisi periculo mandantis. Quod si ergo ignoret, mandantem mortuum esse & cum mandatario contrahit mandato manifesto confisus; nil omnino facit, nisi quod ju-  
re

re a te in ipsum collato facere poterat, sine ulla culpa sua. Ratio igitur nulla est, cur valide non contraxisse putandus sit, cum mortuus tamdiu habendus pro vivo, quamdiu de morte ejus non constat. Contractus adeo validus esse debet.

E. gr. Mando tibi, ut mihi in nundinis emas certas quasdam merces a Titio, cui significo per literas, quod cum te contrahere meo nomine debeat. Ego morior, antequam merces emeris. Tu, quando adhuc a vobis ignoratur, me mortuum esse, merces emis. Erunt eadem mihi emtae, nec rescindetur contractus, quando innotuerit, me mortuum esse, consequenter Titius merces recipere non tenetur. Aliter vero sese res haber, si constet ei, cum quo agitur, mandantem mortuum esse: tum enim nihil agitur (§. 756.), & sibi imputare debet qui contraxit, cum contrahere non posset.

§. 760.

*Si mandatarius novit mandantem mortuum esse, is vero Quodsi ignorat, cum quo vi manifesti mandati agit; mandatarius ei, cujus mandatari-intererat contractum non fuisse, tenetur ad id quod interest.* Quo- us norit, niam enim is, cum quo agitur mandatu manifesto, ignorat mandantem mandantem mortuum esse, contractus validus est (§. 759.), mortuum, adeoque rescindi nequit. Quia vero mandatarius novit, ignoret vero mandantem mortuum esse, sine mandato egisse putandus est is, cum quo (§. 755.), consequenter perinde est ac si præter mandatum mandatu egisset, adeoque quod a mandante rati habendum non est (§. manifesto a- 666.), & cessat ratio, cur is indemnis sit præstandus (§. 682.). gitur. Quoniam itaque culpa sua damnum dat ei, cujus intererat contractum non fuisse (§. 488. part. 2. Jur. nat. & §. 622. part. 3. Jur. nat.), damnum vero hoc resarciendum est (§. 580. part. 2. Jur. nat.); ei, cujus intererat contractum non fuisse tenetur ad id, quod interest (§. 623. part. 3. Jur. nat.).

E. gr. Si tibi mando, ut a Titio, cui mandatum significavi, mihi merces emas, tu vero nosti me esse mortuum, ignoret vero Titius, ubi emis; merces equidem mihi emtæ consentur (not. §. 759.), filio tamen mæo, cujus intererat eas emtas non fuisse, teneris ad id quod interest, adeoque tu vel merces retinere & pretium ipsi restituere, vel, si minoris venduntur, defectum supplere teneris. Ita nimirum gerenda sunt negotia humana, ne quis sine culpa sua incurrat damnum, & si quod damnum emergit, idem sentiat is, cujus culpa accidit, veluti is, qui fecit ad quod non faciendum erat obligatus. Ceterum ne in hac materia aliquid supersit obscuri, probe tenendum est, neminem præsumi mortuum, quamdiu eum mortuum esse non probatur, sed potius vivum præsumi. In negotiis autem humanis quod probabile est habetur pro vero, ubi de veritate constare nequit. Hinc non minus mandatarius, quam is, cum quo mandatu manifesto agitur, recte mandantem pro vivo habet, etiamsi mortuus fuerit, quamdiu ipsi constare nequit eum mortuum esse. Quod adeo uterque agit, tanquam adhuc vivo mandante egisse putandus est. Sane nisi hoc admittere velis, cum nemo certus esse possit, mandantem non ante moriturum, donec mandatum adimpletum fuerit, nulla foret certitudo negotiorum mandatu gestorum, adeoque nemo mandatum susciperet metuens, ne sine culpa sua sentire teneatur damnum, nec eum mandatario mandatu manifesto contraheret, si sine culpa sua damnum sentire posset, quod cum eo contraxisset, veluti vendendo merces, quas alii vendere poterat, vel restituendo earum pretium, quod jam in suos usus convertit, vel convertere poterat. Non sine ratione igitur affirmat Imperator §. 10. l. de Mand. utilitatis causa receptum esse, si eo mortuo, qui tibi mandaverat, ut ignorans eum decessisse, executus fueris mandatum, posse te agere mandati actione. Demonstrationes autem nostræ loquuntur, id ipsum esse æquitati naturali apprime conveniens, adeoque dici nequit, quod sit juris mere positivi, cum vi Juris naturalis simpliciter mandatu post mortem mandatoris nihil valide agi possit. Quamvis enim certum sit mandatum morte mandantis extingui (§. 754.); jus tamen naturæ non improbat,

probat, ut quod probabile est habeatur pro vero, quando de hoc certo constare nequit, & jubet, eum esse indemnem, qui bona fide agit, quod debet, vel licet, si quod probabile pro vero habeatur. Probabilitatis magna vis est in negotiis humanis, nec absque ea eadem consistere possunt.

§. 761.

*Si mandator expresse velit, ut mandatum, licet se mori contingat, antequam adimpleatur, adimpleri tamen debeat; mandatum vel etiam adimplendum etiam mortuo mandatore.* Mandatarius enim ob-*se mortuo* ligatur ad id omni diligentia faciendum, quod ipsi commis-*adimpleri* sum (§. 649.). Quamobrem si mandator expresse velit, man-*mandatum,* datum adimpleri, etiamsi se interea mori contingat, antequam adimpleatur; eodem etiam mortuo mandatarius idem adimplere debet.

E. gr. Morbo gravi decumbens tibi mando, ut mihi emas fundum, & expresse addo, te fundum emere debere, etiamsi interea me mori contingat, donec emeris; dubium non est, quin standum sit voluntatē meā, atque adeo fundus emendus.

§. 762.

*Si mandetur in diem, vel sub conditione; mandatum non ante adimplendum, quam dies venerit, vel conditio existente.* Man-*in diem, vel* datarius enim nil facere debet, nisi quod ipsi fuerit commis-*sub conditio-* sum (§. 649.), adeoque in exequendo mandato sequi de-*ne.* bet mandantis unice voluntatem. Quod si ergo mandetur in diem, vel sub conditione, cum mandator nolit fieri, quod faciendum committit, ante diem, vel conditione non existente; mandatum quoque mandatarius ante adimplere nequit, quam dies venerit, vel conditione existente.

E. gr. Mando tibi, ut post octiduum mei causa iter facias pecuniam, quam tibi numerabit Titius, meo nomine accepturus. Tu antequam octiduum elapsum fuerit, iter ingredi nō

nime debes. Quod si hoc facis, tuo facis periculo. Quod si ergo contingat, te per plures dies ibi commorari debere, antequam pecuniam accipias; sumtus, quos fecisti, ego tibi restituere non teneor, neque enim hi mandati adimplendi gratia facti censentur. Immo si tua interest, me tamdiu ibidem commoratum non fuisse; ego tibi non teneor ad id, quod interest. Similiter mando tibi, ut nummum, quem mitto, aureum dones Cajo, si Consul creetur; tu ei nummum aureum dare non debes, nisi Consul fuerit factus. Ipsa exempla loquuntur, fieri posse, ut mandetur in diem, vel etiam sub conditione, ut adeo id fieri posse dubitandum non sit. Cumque negotia quæcunque, modo non sint turpia (§. 712.), mandari pro lubitu possint; nullum quoque dubium est, quin in diem, vel sub conditione mandare liceat, si hoc modo ut mandetur e re mandantis sit. Equidem haud pauca hic addi poterant de casibus particularibus: attamen consultum non est, ut in tantas ambages descendamus, cum ex anterioribus facile definiantur.

## §. 763.

*De mandato post mortem* Si mandetur in casum mortis, vel quod post mortem mandatoris faciendum; mandatum post mortem ejus adimplendum. Etenim si mandetur in casum mortis mandator vult, ut mandatarium faciat, si se mori contingat, adeoque mandatur sub conditione. Sed si sub conditione mandetur, mandatum adimplendum non est, nisi conditione existente (§. 762.). Quamobrem si mandetur in casum mortis, mandatum adimpleri nequit, nisi mandator moriatur, consequenter post mortem demum mandantis adimplendum. *Quod erat primum.*

Similiter si mandetur quod post mortem mandatoris faciendum, mandator vult, ut mandatarium faciat, quando mortuus fuerit, adeoque in diem mandatur. Quoniam itaque si in diem mandetur, mandatum adimpleri nequit, nisi quando dies venit (§. 762.); si mandetur, quod post mortem mandatoris demum faciendum, id antequam mandator moria-



moriatur fieri nequit, adeoque mandatum post mortem de-  
mum mandantis adimplendum. *Quod erat secundum.*

E. gr. Morbo periculoso decumbens tibi mando, ut, si me  
mori contingat, annulum pretiosum, quem tibi trado, des Sem-  
pronio. Tu eum ipsi dare nequis, nisi ubi mortuus fuero.  
Quodsi enim convalescam, is mihi restituendus. Etenim con-  
tractus hic mixtus est: quatenus enim custodiam annuli tibi  
committo, donec eventus fuerit certus, mandato depositum ac-  
cedit: per hoc tamen mandatum non alteratur, utut tu mihi  
obligatus sis non modo ex mandato, verum etiam ex deposito.  
Quamobrem hoc minime obstat, quo minus exemplo hoc pri-  
ma propositionis pars illustretur. Sed demus exemplum aliud.  
Ego tibi mando, ut si me mori contingat, decem, quos mihi de-  
bes, aureos solvas Titio. Si morior, tu eos Titio; si non mo-  
riar, eos mihi solvere debes. Similiter mando tibi, si morior,  
ut librum, quem tibi commodavi, des Mævio. Quodsi mo-  
riar, Mævio eum dare; si convalescam, eum mihi restituere te-  
neris. Si tibi mandem, ut me mortuo commentarium de vita  
mea mittas ad amicum meum Sempronium; per se patet, man-  
datum adimpleri non posse nisi me mortuo. Similiter si tibi  
mando, ut mihi mortuo funus facias præscripto modo; denuo  
patet, mandatum adimpleri non posse nisi post mortem meam.  
Quodsi tibi mandem, ut post mortem meam literarum fascicu-  
lum, quem apud te obsignatum deposui, in ignem conjicias, tu  
ante mortem meam hoc facere non potes: mandato enim re-  
vocato (§. 751.), eundem mihi restituere teneris (§. 749.).

§. 764.

*Si mandatarius moritur, mandatum extinguitur, seu morte An morte  
mandatarii solvitur mandatum.* Cum enim mandatarius nobis mandatarii  
obligatum esse velimus ad negotium nostrum gerendum (§. 640. *solvatur*  
641.), omnia vero fieri debeant animo deliberato (§. 390. *mandatum.*  
*part. 3. Jur. nat.*); mandator non censetur negotium commi-  
sisse huic personæ, quam quod de ipsius diligentia ac fide se  
fatis certum existimavit, ut adeo ipsi non perinde sit, quinam  
nego-

negotium suum gerat, seu mandatum exequatur, adeoque mandatum restringitur ita ad mandatarium, ut non nisi hunc ad mandatum exequendum velit esse obligatum. Quoniam itaque pactum tale personale est (§. 801. *part. 3. Jur. nat.*), pacta vero & contractus naturaliter non differunt (§. 794. *part. 3. Jur. nat.*); mandatum, qui contractus est (§. 640.), ad pacta personalia referendum. Enimvero pactum personale extinguitur, si unus paciscentium moritur (§. 803. *part. 3. Jur. nat.*). Ergo mandatum quoque extinguitur, si mandatarius moritur.

Eodem modo ostendi poterat, mandatum solvi morte mandantis (§. 803. *part. 3. Jur. nat.*), quod supra aliter ostendimus (§. 657.). Ex contractu mandati sibi invicem tantummodo obligantur mandator & mandatarius, cum nulla ratione exculpi possit, cur per mandantem aliæ adhuc personæ, veluti hæredes mandantis, mandatario obligari debeant, antequam mandatum adimpletum, vel adimpleri cœpit (§. 752.), aut per mandatarium aliæ ad mandatum adimplendum. Clarius hoc elucescet suo loco, quando expendemus jura & obligationes defuncti, quæ transeunt in hæredem: tum enim oppido manifestum erit, jura & obligationes mandatoris & mandatarii, antequam mandatum adimpletur, in illorum numero non contineri, consequenter nec in ea succedere posse hæredem, qui in bonis defuncti succedit. Sed suo quæcunque loco tradi, methodus postulat. Subinde etiam physice impossibile est, ut mandatum impleatur ab alio, mandatario mortuo, veluti si quod mandatum nemo novit nisi mandatarius.

### §. 765.

*Cur liberum mandatum suscipere velit, an nolit.* Mandatarius enim gratis facere debet, quod faciendum a mandante ipsi committitur (§. 640.), consequenter mandator vult, ut mandatarius beneficium quoddam sibi præstet (§. 20.). Enimvero ad beneficium præstan-

præstandum, nemo cogi potest (§. 27.). Ergo nec mandatararius cogi potest ad mandatum suscipiendum. In ejus adeo voluntate unice positum est, utrum mandatum suscipere velit an nolit.

Ostenditur etiam hoc modo. Mandatum contractus consensualis est (§. 726.), adeoque mutuo consensu perficitur (§. 72.). Quamobrem cum mandatararius consentiat, si quod faciendum committitur, se facere velle declarat (§. 658. p. 1. *Phil. pract. univ.*); tum demum mandatum perficitur, quando mandans declarat, se facere velle, quod faciendum committitur, consequenter quando mandatum suscipit (§. 640.). Quod si vero ipsi liberum non esset mandatum non suscipere, statim mandatum esset, quamprimum mandans declararet, velle sese ut mandatararius hoc sibi gratis faciat, consequenter consensu mandatararii non esset opus: quod cum repugnet libertati naturali (§. 156. *part. 1. Jur. nat.*), in mandatararii omnino voluntate unice positum est, utrum mandatum suscipere velit, an nolit.

Non est quod excipias, naturaliter homines sibi invicem obligari ad beneficia præstanda (§. 23.), consequenter etiam ad contractus beneficos, qualis est mandatum (§. 640.), ineundos (§. *cit.* & §. 20.). Hæc enim obligatio imperfecta est (§. 354. *part. 3. Jur. nat.*), quæ in perfectam abire nequit nisi mutuo consensu (§. 357. *part. 3. Jur. nat.*), quatenus scilicet mandatori promittis, te gratis facere velle, quod tibi comittere vult (§. 393. *part. 3. Jur. nat.*), quod in promittentis voluntate positum esse constat (§. 386. *part. 3. Jur. nat.*).

### §. 766.

*Mandatum renunciare* dicitur mandatararius, quando mandanti significat, se mandatum, quod suscepit, adimplere *mandati* nolle. *Tempestiva* vocatur *renunciatio*, quando mandatoris *quid sit* non interest, si mandatararius mandatum exequi nolit, consequenter

quenter per renunciationem nullo damno afficitur mandator (§. 622. part. 3. Jur. nat.). Ast *intempestiva* appellatur, quando per renunciationem damnum aliquod sentiret mandator.

## §. 767.

*Ad quid teneatur mandatarius, si re non integrare nunciet.*

*Si mandatarius mandatum renunciat, quando mandanti non amplius integrum est negotium vel per se, vel per alium exequi; mandanti tenetur ad id, quod interest, mandatum adimpletum non fuisse.* Si enim mandatarius renunciat, adeoque significat mandatori, se mandatum exequi nolle (§. 766.), quando huic non amplius integrum est negotium vel per se, vel per alium exequi; perinde omnino est ac si mandatum non executus fuisset. Enimvero si mandatum non exequitur, tenetur mandanti ad id, quod interest, mandatum executioni datum non fuisse (§. 675.). Ergo etiam tenetur ad id, quod interest, mandatum adimpletum non fuisse, si mandatum renunciet, quando mandanti non amplius integrum est, negotium vel per se, vel per alium exequi.

## §. 768.

*De damno a mandato-rio renunciando ante resarciendo.*

*Quoniam mandatarius renuncians, quando mandanti non amplius integrum est negotium vel per se, vel per alium exequi, mandanti tenetur ad id, quod interest, mandatum adimpletum non fuisse (§. 767.); ad nihil tenetur, si nihil intersit, mandatum adimpletum non esse.*

E. gr. Ego tibi mando, ut libros quosdam in auctione publica mihi emas. Tu mandatum renuncias, quando integrum non est, ut emi mihi possint per alium. Nullum ego damnum incurro, etiamsi libri isti mihi non fuerint emti, propterea quod mandatum revocasti, quando mihi non amplius integrum erat emtionem istorum librorum committere alteri. Justam quidem de te conquerendi causam habeo, quod obligationi tuæ non satisfacere volueris (§. 649.); nihil tamen est, quod a te jure

jure exigere possim. Neque enim te obligasti ad pœnæ loco quid dandum, siquidem obligationi non satisfeceris, seu mandatum non adimpleveris.

## §. 769.

*Si mandatarius mandatum renunciat & mandator ob renun-* De damno a  
*ciationem damnum aliquod incurrit; mandatarius id resarcire tene-* mandatario  
*tur.* Quodsi enim mandator ob renunciationem mandati renunciantem  
damnum aliquod incurrit, cum mandatarius facere nolit (§. resarciendo.  
766.), ad quod faciendum erat obligatus (§. 749.), mandatar-  
tarius eidem damnum dat sua culpa (§. 488. part. 2. Jur. nat.  
& §. 697. part. 1. Phil. pract. univ.). Quoniam itaque damnum cul-  
pa vel dolo datum resarciendum (§. 530. part. 2. Jur. nat.),  
damnum etiam resarcire tenetur mandatarius, si ob renun-  
ciationem damnum aliquod incurrit mandator.

E. gr. Mando tibi, ut mihi certas merces emas in nundinis. Tu mandatum renuncias per epistolam, & ego ob moram easdem majoris emere cogor, quam initio nundinarum emi poterant. Damnum mihi datur ob renunciationem, etsi mandatum adhuc impleri potuerit per alium. Rigore juris naturalis tu mihi restituere debes excessum pretii. Si merces emere mihi noluiſſes, propterea quod propriis negotiis non commode vacare posses, vel alia quacunq; de causa molestum tibi accideret, non debebas mandatum suscipere. Tua igitur culpa est, quod animo non satis deliberato in te susceperis non expendendo ea, quæ expendere debebas (§. 772. part. 1. Phil. pract. univ. & §. 394. part. 3. Jur. nat.). Atque adeo quod inde in me redundat damnum, a culpa omnino tua ortum trahit. In casibus particularibus culpa mandatarii renunciantis, qua mandator ob renunciationem damnum incurrit, plerumque magis in aprico posita est. Ceterum ipsa renunciatio infinuat, mandatum a renunciantem adimpleri potuisse, modo voluisset, propterea quod significat se nolle mandatum adimplere, non impossibile esse, ut adimpleat.

(Wolffii Jur. Nat. Pars IV.)

Rrr

§. 770.

## §. 770.

*De renunci- atione man- datori renunci- ans ad nihil tenetur.* Etenim si mandator nullum incurrit damnum ob renunciationem, per se patet nullum quoque damnum refarciri posse. Quamobrem cum vi contractus equidem mandatarius se obligaverit ad negotium mandantis gratis gerendum (§. 640.), consequenter ut nihil vicissim recipiat (§. 18.), non vero ad aliquid dandum, si gerere nolit, vel non possit; ad nihil quoque mandatori tenetur, si is ob renunciationem damnum nullum incurrit.

Equidem non recte facit mandatarius, si absque justa causa renunciaret, cum fidem fallat (§. 758. part. 3. Jur. nat.), quam fallere non licet (§. 765. part. 3. Jur. nat.), non tamen hinc sequitur, quod ideo ad aliquid præstandum mandatori sit obligatus: foret enim hæc præstatio pœna promissa a mandatario adjecta (§. 606. part. 3. Jur. nat.), quam præstare nemo tenetur, nisi qui promisit (§. 611. part. 3. Jur. nat.). Nec pœna tacite adjecta intelligitur, quippe quæ certa esse debet, ut constet, quid exigendum sit.

## §. 771.

*De pœna adjecta, si causa renunci- et; pœnam mandato adjectam, nisi impleatur, præstare mandatum tenetur.* Etenim si pœna mandato adjicitur, nisi impleatur, mandatarius promittit se hoc daturum, vel facturum, nisi mandatum impleat (§. 606. part. 3. Jur. nat. & §. 640. h.). Quamobrem cum promissa sint servanda (§. 431. part. 3. Jur. nat.); mandatarius quoque præstare tenetur, quod pœnæ loco promisit, nisi mandatum impleatur, si id non exequitur, consequenter etiam, si nulla justa de causa renunciaret (§. 766.).

Ostenditur etiam hoc modo. Si pœna mandato adjicitur, nisi impleatur, mandatarius promittit, se certi quid daturum, vel facturum, nisi mandatum exequatur (§. 606.

part.

*part. 3. Jur. nat. §. 640.*), consequenter etiam, si nulla iusta de causa renunciet (§. 766.). Enimvero quod poenæ nomine promittitur, præstandum est, nisi feceris, quod te facturum promittis (§. 611. *part. 3. Jur. nat.*). Ergo etiam poenam adjectam præstare tenetur mandatarius, quando mandatum exequitur, vel nulla iusta de causa renunciat.

Equidem haud facile mandatarius, qui negotium mandatoris gratis in se gerendum suscipit (§. 640.), ita contrahet; non tamen repugnat, ut ita contrahat, & rationes esse possunt mandanti, ut ita contrahere velit. Obligationes contrahentium metiendæ sunt ex eorum voluntate, & mandatario liberum est, in quantum se obligare velit mandanti, modo non se obliget ad factum turpe (§. 711.). Præterea quæ præcis circumstantiis particularibus paradoxa, immo absurda videri poterant, talia non videntur iis spectatis.

§. 772.

*Si mandatarius renunciet, quando mandatori adhuc integrum De renunciatio- est, ut negotium vel per se, vel per alium exequatur, ob renunciatio- atione re ad- nem eidem ad nihil tenetur.* Etenim si mandator adhuc vel huc integra per se, vel per alium negotium commode exequi possit, ob facta. renunciationem nullum damnum incurrit, adeoque ad nihil ipsi tenetur mandatarius (§. 770.). Quamobrem ad nihil eidem tenetur, si renunciet, quando mandatori adhuc integrum, ut negotium vel per se, vel per alium exequatur.

E. gr. Mando tibi, ut mihi emas ædes Titii post octiduum sub hasta vendendas. Tu mandatum renuncias quatuor ante terminum diebus. Quoniam vel ipse in termino comparere, vel alii hoc negotium committere possum; tu mihi ad nihil teneris, quia renunciasti.

§. 773.

*Si impedimentum inevitabile, ac insuperabile tibi objiciatur, De impedi- quominus*



mento, quoquominus mandatum exequi possis, vel si ejus causa renuncies; man-  
minus man-danti ob mandatum non adimpletum, vel ob renunciacionem adni-  
datum exe-hil teneris. Etenim si impedimentum, quod tibi objicitur,  
qui detur. fuerit inevitabile ac insuperabile, tu in causa non es, ne ti-  
bi objiciatur, nec oblatum tollere potes (§. 639. part. 3. Jur.  
nat.). Quamobrem tibi possibile non est, ut mandatum exe-  
quaris, vel possibile non fuit, ut adimpleres. Enimvero ne-  
mo obligari potest ad id, quod ipsi impossibile (§. 209. part.  
1. Phil. pract. univ.). Quamobrem nec mandatarius obliga-  
tus esse potest ad mandatum adimplendum, si impedimen-  
tum inevitabile ac insuperabile ipsi objiciatur, quo minus  
adimplere possit. Quodsi ergo ob tale impedimentum man-  
datum non executus fuerit, vel ejus causa renunciet, man-  
danti ob mandatum non adimpletum, vel ob renunciatio-  
nem ad nihil tenetur.

E. gr. Tu mihi mandasti, ut tibi emam merces in nundi-  
nis. Ego in itinere in morbum incido, ut ad nundinas perge-  
re non liceat. Quod merces vel non emerim, vel tibi morbum  
significans renunciaverim, ad nihil tibi teneor, quamvis tua  
intererat merces fuisse emtas, nec amplius tibi integrum sit, ut  
eas per alium tibi emi cures. Idem etiam intelligitur, si eo die,  
quo tibi emendæ sunt ædes Titii sub hasta vendendæ morbo  
corripior & mandatum renuncio, quando tibi non amplius in-  
tegrum est te in forum conferre, ubi licitatur, vel alium tuo  
nomine illuc mittere. Similis casus est, si per subitam profe-  
ctionem Reip. causa impediaris, quo minus impleas manda-  
tum, vel si uxor tua apoplexia arripiatur, cui præsentis remedio  
adesse debes.

## §. 774.

*De collisione* Si damnum incurrat mandator, quando mandatum non adim-  
damnorum pletur, mandatarius vero, quando adimpletur, & damnum manda-  
mandatarii tarii æquale est damno mandantis; mandatum adimplere non tene-  
tur.

tur mandatarius, & si fieri potest, id renunciare licet: quod si da- & manda-  
 mnam mandatarii excedat damnum mandantis, mandatum non adim-  
 plendum, aut, si fieri potest, renunciandum: quod si vero damnum  
 mandatarii minus sit damno mandantis, nec mandatum tempestive  
 revocari possit, id adimplendum. Etenim si damnum incurrat  
 mandatarius mandatum adimplendo, id mandator eidem re-  
 sarcire tenetur (§. 682.). Quod si ergo hic non majus da-  
 mnum incurrit, si mandatum non adimpletur per hypoth. ipsi  
 omnino perinde esse debet, si mandatum impleatur, si  
 non impleatur & si mandatarius idem exequi velit, si  
 nolit, consequenter renunciet (§. 766.). Mandatarius ita-  
 que mandatum adimplere non tenetur &, si fieri adhuc pot-  
 est, idem renunciare licet. *Quod erat primum.*

Quod si vero mandatarii damnum excedat damnum man-  
 datoris, ab hoc plus resarciendum foret, quam futurum erat  
 damnum, quod sensisset, mandato non adimpleto. Quam-  
 obrem cum unusquisque damnum omne, quantum in se est,  
 ab altero avertere debeat (§. 495. part. 2. Jur. nat.); man-  
 datarius mandatum adimplere non debet, si damnum suum,  
 eo adimpleto, excederet damnum mandatoris, quod patere-  
 tur, eo non adimpleto, consequenter, si fieri potest, tempe-  
 stive renunciandum est mandatum (§. 766.). *Quod erat se-  
 cundum.*

Eodem modo patet, si damnum mandatarii minus sit  
 damno mandantis, in casu collisionis damnorum ex manda-  
 to vel adimpleto, vel non adimpleto resultantium, nec man-  
 datum tempestive revocari possit, ut mandator idem vel per  
 se, vel per alium exequatur (§. 766.); mandatum esse adim-  
 plendum. *Quod erat tertium.*

Denique si adimpleto mandato mandatarius incurrit  
 damnum, non adimpleto mandator, cum utrumque averti  
 possit, siquidem adhuc integrum est, ut idem vel per se, vel

per alium exequi possit mandator, adeoque mandatum tempestive revocari potest (§. 766.), damnum autem utrumque sit avertendum, quando fieri potest (§. 493. 495. part. 3. Jur. nat.); mandatum renunciandum, quando tempestive renunciari potest. *Quod erat quartum.*

Quæ hic demonstrantur, ea æquitati naturali apprime convenire nemo non agnoscere tenetur, qui demonstrationum vim percipit principiorum demonstrandi veritate intime perspecta. Et ex iis, quæ de revocatione mandati hætenus demonstrata sunt, sufficienter liquet, quandonam mandatum revocari debeat, quando revocare liceat, quando non liceat, & quando impune saltem revocetur: quæ omnia in Jure naturali a se invicem probe sunt distinguenda. Mandator & mandatarius bona fide contrahunt, cui maxime convenit, ut neuter incurrat damnum, quod averti potest.

## §. 775.

De eo, quod  
resarciendum,  
mandatum non  
revocato.

*Si mandatarius majus incurrat damnum, quando mandatum adimpletur, quam fuisset damnum mandatoris, eo non adimpleto, & mandatum tempestive renunciari non potuit; mandator non tenetur mandatario resarcire nisi eam damni partem, que equalis est damno, quod ipsi subeundum fuerat, mandato non adimpleto: quod si vero tempestive revocari potuisset, nec tamen hoc facit mandatarius, mandator nihil eidem resarcire tenetur.* Etenim in hypothesei propositionis præsentis mandatum non erat adimplendum (§. 774.), adeoque mandatoris non majus fuisset damnum, quam quod incurrere debebat mandato non adimpleto. Nulla igitur cum sit ratio, cur majus damnum ferre debeat, quia mandatarius fecit, quod facere non debebat; eidem quoque ultra id, quod subiisset, si mandatum non adimpletum fuisset, restituere quidpiam non tenetur. *Quod erat primum.*

Quodsi mandatarius tempestive renunciasset mandatum,  
manda-

mandator mandatum vel per se, vel per alium exequi (§. 766.), adeoque damnum ejus averti poterat non minus, quam mandatarii. Quamobrem si tempestive non tenunciet mandatarius, cum posset, negligentiae ipsius hoc tribuendum (§. 750. *part. 1. Phil. pract. univ.*); quæ cum culpa sit (§. 758. *part. 1. Phil. pract. univ.*), mandatarius culpa sua incurrit damnum, adeoque mandator nihil ipsi refarcire tenetur. *Quod erat alterum.*

Ejus nimirum damnum est, cujus est culpa (§. 629. *part. 2. Jur. nat.*). Et ne quicquam obscuritatis in hisce supersit, quæ in propositione præsentè demonstrantur, relegenda sunt, quæ de damnorum collisione tradidimus (§. 629. & seqq. *part. 2. Jur. nat.*). Ex his nimirum facile patebunt, quæ adhuc addi poterant.

## §. 776.

*Mandatori competit jus mandatarium vi adigendi ad mandatum adimplendum, si id sine justa causa revocet.* Mandator enim mandatarius ad obligatus est ad mandatum adimplendum (§. 649.), consequenter sine justa causa non revocandum (§. 766.). Quamobrem cum hæc obligatio mutuo consensu perficiatur (§. 640.), adeoque perfecta sit (§. 357. *part. 3. Jur. nat.*); mandatori competit jus mandatarium adigendi ad mandatum adimplendum, si id sine justa causa revocet (§. 236. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

Quando sine justa causa revocetur, patet ex antea demonstratis (§. 773. 774.): Quodsi dicas, effectum hujus juris esse nullum, siquidem fieri possit, ut hoc non obstante mandatarius mandatum non adimpleat; non modo eadem objectio in omni alio casu moveri poterat; quo alter nobis ad aliquid faciendum obligatur, verum etiam hic perpendendum est, mandatarium mandato non adimpleto teneri ad id, quod interest, mandatum non fuisse adimpletum, si revocationi sine justa causa factæ

contra-

contradicatur (§. 675), consequenter fieri posse, ut malit mandatum exequi, quam præstare mandanti id, quod interest mandatum adimpletum non fuisse.

## §. 777.

*Num quod  
sibi manda-  
tum alteri  
mandare li-  
ceat.*

*Quod tibi mandatum est, alteri mandare non licet, sine consensu mandantis.* Cum enim mandatarius nobis esse velimus obligatum ad negotium gerendum (§. 640. 641.), omnia vero fieri debeant animo deliberato (§. 390. part. 3. *Jur. nat.*) mandator non censetur negotium commisisse huic personæ, quamquod de ipsius diligentia & fide se satis certum existimavit (§. 387. part. 3. *Jur. nat.*), ut adeo ipsi perinde non sit, sive mandatarius, sive alius quicumque mandatum ejus exequatur. Quamobrem quod tibi mandatum est, alteri mandare non licet, nisi constiterit mandatorem consentire, ut huic mandes, quod tibi mandaverat, consequenter id alteri mandare non licet sine consensu mandantis.

## §. 778.

*De præstan-  
da culpa &  
mandatum fuerat;  
dolum & culpam  
ejus, cui mandavit,  
ipse prædolo  
ejus, cui stare  
tenetur. mandari-  
meo alii mandare  
non potes (§. 777.).  
Quod si ergo hoc  
facias, tuo periculo  
hoc facis, consequenter  
culpa & dolus  
ejus, cui mandasti,  
tua censetur culpa,  
dolus tuus, adeoque  
tu hanc culpam,  
tu hunc dolum præstare  
teneris (§. 684.).*

*Si mandatarius sine consensu mandantis alii mandet, quod sibi mandatum fuerat; dolum & culpam ejus, cui mandavit, ipse prædolo ejus, cui stare tenetur.* Etenim quod tibi mando, tu sine consensu meo alii mandare non potes (§. 777.). Quod si ergo hoc facias, tuo periculo hoc facis, consequenter culpa & dolus ejus, cui mandasti, tua censetur culpa, dolus tuus, adeoque tu hanc culpam, tu hunc dolum præstare teneris (§. 684.).

Nimirum tu mihi obligatus es, qui tibi mandavi; is vero, cui tu mandasti, tibi est obligatus. Quod adeo fecisti per alium, per te fecisse putandus es, consequenter si mandatarius tuus mandatum non executus, vel negligenter executus, aut dolose egit, vel fines mandati excessit, tu hoc fecisse putandus es, quippe qui ipse negotium exequi debebas, non vero idem exequi per alium. Tua ego fide ac diligentia confisus, non fide

ac diligentia illius, quem tu substituisti. E. gr. Do tibi pecuniam, ut mihi emas merces in nundinis: ru eam pecuniam das Titio, ut eas emat, qui eam ludendo perdit. Tu mihi teneris ad eam restituendum ac præterea ad id, quod interest, merces emtas non fuisse. Similiter tu mihi teneris ad resarciendum damnum, si emat merces vitiosas vel pretio justo majori.

§. 779.

*Si tibi mando ita, ut alii mandare possis, nisi ipse mandatum commode exequi possis; tu mandare debes homini perito, & qui probata fidei ac diligentia est.* Etenim si ita mandetur, ut alii mandare possis, nisi ipse mandatum commode exequi possis, mandare alii negotium est, quod tibi mandatum, consequenter in mandando nulla ex parte diligentiam tuam desiderari patiaris necesse est (§. 649.). Enimvero quoniam mandatarius omni diligentia facere debet, quod ipsi faciendum committitur (§. 649.); is, cui mandas, intelligere debet negotium, quod ipsi gerendum committitur, & tu certus esse debes, quod nihil dolose sit acturus, ac diligentem se præbiturus. Mandare igitur debes homini perito & qui probata fidei ac diligentia est.

§. 780.

*Quoniam si tibi mando ita, ut alii mandare possis, siquidem ipse mandatum commode exequi nequeas, tu mandare debes homini perito & qui probata fidei ac diligentia est (§. 779.); cum in mandando negligens sis, si homini imperito, vel mala fidei aut negligenti mandes (§. 750. part. 1. Phil. pract. univ.), tu in gerendo negotio tibi commisso culpa dedisse censendus es damnum, quod imperitia, dolo vel culpa ejus, cui tu mandasti, contingit (§. 758. part. 1. Phil. pract. univ.), consequenter id resarcire teneris (§. 684.).*

Exempla, quæ modo dedimus (not. §. 778.), ad casum præsentem facile trahuntur.

## §. 781.

*Quando  
certa perso-  
na manda-  
tur, quod  
nobis fuerat  
mandatum,  
eidem manda-  
tum est  
cujusnam sit  
periculum.*

*Si tibi mando, ut Titio mandare possis, nisi ipse mandatum com-  
mode exequi queas; meo periculo eidem mandatum est.* Etenim si  
ita tibi mando, ut Titio mandare possis, nisi ipse mandatum  
commode exequi possis, & tu Titio mandas, ipse eidem man-  
dasse putandus sum (§. 661.). Quamobrem meo periculo  
mandatum, eidem mandatum est.

Nimirum ego te mihi obligavi vel ad adimplendum manda-  
tum, vel ad id, quod tibi mandatum fuerat, mandandum Titio.  
Utrum horum feceris, obligationi tuæ satisfecisti: ultra eam ve-  
ro ad nihil teneris. Mihi imputare debeo, quod in substituenda  
persona alia non fuerim satis circumspectus. Nulla vero  
ratio est, cur tibi quid imputandum, qui fecisti quod volui &  
ad quod faciendum te mihi obligaveras.

## §. 782.

*Fidejussio  
quid sit.*

*Fidejubere dicitur, qui pro alio alteri obligato vel obli-  
gando gratis se obligat, scilicet quod ipse præstare velit, si al-  
ter præstare non possit vel nolit, ad quod præstandum obli-  
gatur.* Quamobrem *Fidejussio* est contractus beneficus, quo  
quis ei, cui alius obligatus est vel obligandus ad aliquid præ-  
standum, se gratis obligat, quod ipse hoc præstare velit, nisi  
alter præstare possit, vel nolit, quod debet.

E. gr. Ego Titio mutuo dare debeo decem aureos. Tu mi-  
hi te obligas, quod decem aureos in genere mihi restituere velis,  
si Titius eos restituere non possit, vel nolit, seu si debitum ab eo  
consequi non possis. Tu fidejubes.

## §. 783.

*Fidejussio  
quo sine fiat.*

Quoniam fidejussor se obligat ei, cui alius quid debet  
ad præstandum, quod debet, nisi ipse præstiterit (§. 782.);  
*fidejussio fit in securitatem debiti.*

E. gr. Si Titio mutuo dem decem aureos ac dubitem, utrum  
satis secure credatur; tu non alio sine fidejubes, quam ut tanto  
securior sim de debito. Quodsi enim contingat, decem, quos  
mutuo



mutuo dedi, aureos me a Titio consequi minime posse, te adigere possum, ut eos mihi solvas. Atque adeo non minus te, quam Titium mihi obligatum habeo ad debitum solvendum.

§. 784.

*Fidejussor* dicitur, qui pro altero ad aliquid præstandum *Fidejussor* obligato vel obligando se gratis obligat, quod ipse præstare *Principalis* velit, nisi alter præstiterit, seu qui pro altero fidejubet. Is *debitor qui* vero, pro quo fidejubetur, *Principalis debitor* appellatur, & *hu-nam*. jus obligatio respectu obligationis *Fidejussoris Principalis obligatio* appellatur. Unde & *principalis debitor principaliter obligatus* dicitur. At *fidejussoris obligatio* vocatur *accessoria*, & is *accessorie obligari* dicitur.

§. 785.

Quoniam *fidejussor* pro altero se obligat, ut ipse præstet, *Fidejussio* nisi is præstiterit, ad quod obligatus est (§. 784.); *fidejussione* num tollat *principalis obligatio non tollitur, sed principalis debitor eodem modo principalem obligatur, ac si fidejussum non fuisset.* *obligatio-*

E. gr. Titius debet Mævio centum aureos. Ego pro Titio *nem.* *fidejussi.* Titius manet Mævio obligatus ad centum aureos solvendo, etsi etiam ego ad eosdem solvendo ipsi sum obligatus, nisi solverit Titius. Titius *principalis debitor* est, qui Mævio *principaliter obligatur.* Obligatio mea nonnisi *accessoria*, quæ ad obligationem Titii manentem accedit, ut magis cautum sit Mævio (§. 783.). Hinc & *Fidejussio* definiri solet, quod sit contractus, quo quis pro debito alieno se obligat, *principalis debitor* manente obligato.

§. 786.

Similiter quoniam *fidejussor* pro altero se obligat, ut ipse *Promissio fidejussoris.* præstet, nisi is præstiterit, ad quod præstandum obligatus est (§. 784.), nemo autem sese alteri perfecte obligare potest, nisi promittendo (§. 393. part. 3. *Jur. nat.*); *fidejussor promissio credit-*

*creditori, seu ei, cui alius ad quid praestandum obligatus est, se praestitutum, quod principalis debitor debet, nisi is praestiterit.*

Hinc etiam *Fidejusso* definiri poterat, quod fit contractus beneficus, quo quis ei, cui tertius obligatus est ad aliquid praestandum, se hoc praestitutum promittit, nisi is praestiterit.

§ 787.

*Identitas obligationis  
accessoria & principalis  
debiti principalis.*

Quoniam fidejussor promittit se praestitutum, quod principaliter obligatus praestare debet, nisi praestiterit (§. 786.); *accessoria & principalis obligatio & accessoria fidejussoris eadem est, consequenter debitor principalis & fidejussor ad idem tenetur creditori seu ei, cui quid praestandum.*

E. gr. Si Titius Mævio debet centum aureos & tu pro eo fidejubes; tu non minus obligatus es ad centum aureos solvendum Mævio, quam Titius, ita ut eos a te exigere possit Mævius, nisi solvat Titius.

§. 788.

*Qualis sit  
promissio fidejussoris.*

Et quoniam fidejussor promittit se praestitutum, quod principalis debitor praestare debet, nisi is praestiterit (§. 786.); *promissio fidejussoris conditionata est, utpote facta sub hac conditione, nisi principalis debitor praestiterit, quod debet.*

Nimirum quando fidejubeo pro Titio, cui decem aureos mutuo das; non pure promitto me hos decem aureos tibi restitutum, sed conditionate, nisi restituantur a Titio. Ea nimirum semper intelligitur mens fidejussoris, nisi expresse aliud dixerit. Unde quoque fidejussionem ita definire consulumus, ut non contineat nisi conditionatam fidejussoris promissionem (§. 782.). Cum enim fidejussio actus gratuitus sit (§. cit.), ut adeo fidejussor nihil pro periculo, quod subit, recipiat (§. 18.); ad majus quoque onus se obligare non intelligitur, quam finis fidejussionis, debiti securitas (§. 783.), permittit. Immo nisi fidejussoris obligatio conditionata esse deberet, fidejussor se principaliter obligare poterat creditori, ut is alterius obligationem

tionem in se susciperet, nec hic creditori amplius maneret obligatus, veluti in exemplo dato, ut ego deberem decem aureos, nec Titius maneret debitor Mævii, Titii obligatione prorsus sublata, qui mihi se obligare poterat ad decem aureos solvendum, tanquam a me sibi mutuo datos. Perinde nimirum foret, ac si Mævius mihi mutuo dedisset decem aureos, quos ego tanquam meos iterum mutuo dedissem Titio.

§. 789.

*Fidejussio accedere potest ad quamlibet obligationem.* Fit enim in securitatem debiti (§. 783.), consequenter ut tutior reddatur creditor, seu is, cui quid præstandum est, fore ut id præstetur. Quamobrem cum in quacunque obligatione dubitari possit, utrum debitor sit præstiturus, quod debet, nec ne; in omni quoque obligatione quomodocunque contracta creditor, seu is, cui quid præstandum, securus reddi potest per fidejussionem. Hæc igitur ad obligationem quamcunque accedere potest.

*E. gr.* Dubitat commodator, an satis secure rem commodare possit Titio. Tu pro eo fidejubere potes, ut nisi Titius obligationi commodatarii satisfaciat, tu eidem satisfacere velis. Eodem modo fidejussioni locus est in deposito, ut tu tenearis deponenti ad ea, ad quæ depositarius tenetur, nisi hic obligationi suæ satisfecerit. Immo fidejussio quoque eodem modo ad mandatum accedere potest. *E. gr.* Mando Titio, quem mihi commendas, ut mihi merces in nundinis emat: dubito autem, an satis tuto negotium hoc ipsi committere possim. Quidni tu pro eo fidejubere possis, ut tu mihi tenearis ad id, quod interest, nisi merces emerit, vel si fines mandati excesserit, aut si dolose pecunia abusus fuerit, eandem mihi restituas. Ceterum quæ hic disputant Juris Romani interpretes, utrum non modò civili, sed etiam naturali obligationi accedere possit fidejussio, quemadmodum affirmat Imperator §. 1. l. de fidejuss. ea non sunt hujus loci, ubi non de alia, quam naturali obligatione loquimur.

Quæ vero porro disputantur, num etiam fidejussio accedere possit obligationi ex delicto, vel quasi delicto de iis, quid ex principiis juris naturalis statuendum sit, dispiciemus suo loco.

## §. 790.

*Fidejussio num accedat re possit obligationi sua.* *Fidejussio accedere potest obligationi adhuc contrahenda.* Fit enim in securitatem debiti (§. 783.). Quamobrem si quis cum altero contrahere nolit, adeoque eundem sibi obligare (§. 793. part. 3. Jur. nat.), antequam satis securus sit cum, cum quo contrahere debet, præstiturum, ad quod præstandum se obligare vult; per se patet, quod promittere, adeoque te obligare possis (§. 363. part. 3. Jur. nat.), te præstiturum id, ad quod præstandum se obligaverit alter, nisi, postquam fuerit obligatus, ipse præstiterit. Quoniam itaque qui hoc promittit, fidejebet pro altero (§. 782.); fidejussio accedere etiam potest obligationi adhuc contrahendæ.

E. gr. Titius vult, ut ipsi rem meam commodem. Ego dubito, num tuto eidem commodare possim. Tu fidejebere potes, antequam fuerit commodatum. Idem intelligitur de mutuo adhuc contrahendo.

## §. 791.

*Qualis ea sit.* *Si fidejussio accedit obligationi adhuc contrahenda, ea fit sub hac conditione, si ea contrahatur.* Fidejussor enim promittit, se præstiturum, ad quod præstandum obligatus est alter, nisi præstiterit (§. 786.). Quamobrem cum alter non ante sit obligatus ad aliquid præstandum, quam obligationem contraxit, quod per se patet; nec fidejussio aliter accedere potest obligationi adhuc contrahendæ, quam sub hac conditione, si ea contrahatur.

E. gr. Si fidejussio præcedit commodatum, vel mutuum; ea fit sub hac conditione, si commodatum, vel mutuum fuerit.

## §. 792.

§. 792.

Quoniam fidejussio obligationi adhuc contrahendæ ac- *Quando vi-*  
cedens sub ea fit conditione, si illa contrahatur (§. 791.), *res suas ex-*  
adeoque promissio conditionata est, promissio autem condi- *erat, quando*  
tionata non ante valida, quam conditio ponatur (§. 467. *nullas.*  
*part. 3. Jur. nat.*) ; nec ante valida est fidejussio, consequenter  
*non ante fidejussor ad quicumque obligatus, quam contracta fuerit*  
*principalis obligatio.* Et quoniam promissio conditionata e-  
vanescit, conditione deficiente (§. 534. *part. 3. Jur. nat.*) , fi-  
*dejussio quoque evanescit, adeoque vires nullas habet, si contrac-*  
*tum non fuerit.*

E. gr. Si fidejussio commodatum, vel mutuuum præcedat, sed non commodetur, non mutuetur ; illa quoque evanescit, seu perinde est, ac si facta non fuisset.

§. 793.

Si fidejussio præcedat obligationem, seu adhuc contrahendæ ac- *An ex fide-*  
cedat ; qui illam acceptavit, obligatus non est ad alterum sibi prin- *jussione obli-*  
cipaliter obligandum. Quando enim fidejussio præcedit obli- *gationem*  
gationem, ea non fit nisi sub hac conditione, si contrahatur *præcedente*  
principalis obligatio (§. 791. 784.), consequenter fidejussor *nascatur ali-*  
promittit, se ex fidejussione teneri velle, si principalis obli- *qua illam*  
gatio fuerit contracta (§. 393. *part. 3. Jur. nat.*). Hac autem *acceptantis*  
promissione sibi non obligavit promissarium ad alterum, pro *obligatio.*  
quo conditionate fidejebet, principaliter sibi obligandum, consequenter necesse non est, ut alter hoc faciat (§. 118. *part. 1. Phil. præd. univ.*), cum hoc is fidejussori non promiserit (§. 393. *part. 3. Jur. nat.*). Quod si ergo fidejussio præcedat obligationem, qui illam acceptavit non obligatus est ad alterum sibi principaliter obligandum.

E. gr. Si fidejussio præcedat commodatum, vel mutuuum ; tu propterea non commodare, vel mutuare debes, sed integrum tibi

tibi adhuc est, utrum commodare, vel mutuare velis, an nolis: neque enim ad hoc te fidejussori obligasti, quem tibi tantummodo obligatum esse voluisti in securitatem tuam, si commodatum vel mutuatum fuerit (§. 783.). Cum gratuita sit fidejussio (§. 782.), nulla quoque in eo contractu spectatur fidejussoris utilitas, qualis si forte adfuerit, motivum esse potest fidejubendi: motivorum vero in contractibus nulla habetur ratio.

## §. 794.

*Effectus fidejussionis.*

*Si debitor principalis non solverit debitum; fidejussor id solvere tenetur.* Etenim fidejussor promisit ei, cui quid principaliter debetur, se præstiturum id, quod principaliter obligatus præstare debebat, sub hac conditione, nisi ipse præstiturum (§. 786. 788.). Quoniam itaque conditio existit, si principalis debitor non præstet, quod præstare debet, seu debitum non solvit (§. 490. part. 3. Jur. nat.), quamprimum vero constat conditionem poni, quæ promissioni conditionatæ inest, quæ promissa sunt a promissore præstanda (§. 469. part. 3. Jur. nat.); fidejussor debitum solvere tenetur, si debitor principalis id non solverit.

E. gr. Titius mihi debet centum aureos. Tu fidejubes. Si Titius solvendo non fit, tu centum aureos mihi solvere teneris.

## §. 795.

*Solutione debitoris liberatur fidejussor.*

*Si debitor principalis solvit debitum, fidejussor ab obligatione sua liberatur.* Fidejussor enim promisit, ei, cui quid principaliter debetur, sub ea conditione ut solvat debitum, nisi debitor principalis solverit (§. 786. 788.). Quod si ergo hic solverit, certum est conditionem nunquam extitutam, seu deficere (§. 490. part. 3. Jur. nat.). Enimvero quamprimum certum est deficere conditionem, promissio pro non facta habenda (§. 534. part. 3. Jur. nat.). Ergo etiam fidejussio pro non facta habenda, si debitor principalis solvit debitum.

Quod si



Quodsi fidejussio facta non fuisset, fidejussor quoque non obligaretur ei, cui quid præstandum ab altero (§. 784.). Ergo etiam eidem non obligatur, si debitor principalis solvit debitum, consequenter ab obligatione sua liberatur.

Ostenditur etiam hoc modo. Principalis obligatio & obligatio accessoria fidejussoris eadem est, seu debitor principalis & fidejussor creditori ad idem tenentur (§. 787.). Quoniam itaque idem nonnisi semel præstandum, quod per se patet; si debitor principalis debitum solvit, & principalis, & accessoria fidejussoris obligatio extinguitur, consequenter si debitor principalis debitum solvit, fidejussor ab obligatione sua liberatur.

E. gr. Titius Mævio debet centum aureos. Tu pro Titio fidejubes. Quodsi Titius centum aureos solvat; tu Mævio ad nihil teneris. Quoniam promissio fidejussoris conditionata est (§. 788.), facta nempe sub conditione negativa, nisi debitor principalis solverit (§. 786.); non ante valida est, consequenter non ante ad solvendum debitum obligatur fidejussor, quam si debitor principalis non solverit (§. 468. *part. 3. Jur. nat.*). Quodsi ergo accurate loqui velis, dicendum erat, obligationem fidejussoris nullos acquirere vires, si debitor principalis debitum solvit. Sed non opus est, ut in verbis sumus adeo scrupulosi, ubi ex re, de qua loquimur, satis apparet, quomodo sint intelligenda, veluti in casu præsentis, quod fidejussor ad nihil præstandum obligetur creditori, si debitor principalis debitum solverit. Obligatio fidejussoris est futura possibilis, hoc est, quæ ut aliquando extet non impossibile, etsi non constet, num fit certo exitura. Et hoc intuitu jam aliqua dici potest fidejussoris obligatio, quamvis ea nondum actu ponatur. Hæc non convenire notioni fidejussionis ex Jure Romano haustæ non ignoro, quippe quo per solennem stipulationem se solutorum promittit fidejussor, ut adeo fidejussoris obligatio fit pura & statim nascatur. Sed cum inde fluant, quæ æquitati parum conveniunt, nisi quis expresse tanquam correum

(*Wolffii Jur. Nat. Pars IV.*)



se constituere voluerit, ut adeo beneficia quaedam jure novo fuerint introducta; malimus nos fidejussionem ita definire, ut inde consequantur, quæ æquitati magis consentanea & cetera addere per modum casuum particularium, qui ab ordinaria fidejussione ob rationes addendas tamisper abeunt.

§. 796.

*De obligatione debitoris principalis, si fidejussor solvat.* Si fidejussor solvit debitum, principalis obligatio extinguitur; principalis tamen debitor eidem obligatur ad restituendum, quod solvit. Fidejussoris enim obligatio & obligatio principalis eadem est obligatio (§. 787.). Quamobrem si eidem satisfiat a fidejussore; creditori nihil amplius debetur. Debitoris adeo principalis obligatio extinguitur. *Quod erat unum.*

Enimvero si principalis quod debebat debitor fidejussor solvit, jacturam sui facit (§. 487. part. 2. Jur. nat.), adeoque damnum ipsi datur culpa debitoris principalis, qui non solvit, quod debebat, & damnum ab eo avertere tenebatur (§. 488. 495. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem cum damnum culpa sua datum sit refarciendum (§. 580. part. 2. Jur. nat.); debitor principalis eidem restituere tenetur, quod solvit. *Quod erat secundum.*

Æquitati hoc convenire nemo dubitabit, qui principia juris naturalis perspecta habet. Quod si excipias, obligationem hanc esse inutilem, si debitor principalis non sit solvendo; tenendum est, non jam quæri de utilitate obligationis, sed num ea detur. Notandum præterea est, debitorem principalem ad meliorem fortunam venire posse, ut, qui nunc solvendo non est, posthac solvere possit. Immo fieri potest, ut, quando creditori solvendum, solvere non possit, quia sibi non solvitur, quod ab aliis debetur, non vero prorsus desperandum sit, ut suum recuperet fidejussor. Et si idem præstari nequit, quod præstandum fuit a fidejussore fieri adhuc potest, ut præstetur ejus loco aliud. Sufficit adeo debitorem principalem obligari fidejussori ad id, ad quod

quod creditori suo ante obligabatur, & fidejussorem in credito-  
ris locum succedere.

§. 797.

*Fidejussori pro debitore principali solventi jus suum cedere Cessio fide-  
potest creditor.* Quoniam enim debitor principalis obligatur *jussori faci-*  
creditori ad solvendum, quod debet (§. 784.), nec princi-  
palis obligatio fidejussione tollitur (§. 785.); creditori com-  
petit jus debitum a debitore principali exigendi (§. 236.  
*part. 1. phil. pract. univ.*). Quamobrem cum quilibet jus suum  
alteri cedere possit, quando nihil fit contra jus tertii, quale  
hic nullum adesse apparet (§. 117. *part. 3. Jur. nat.*); cre-  
ditor fidejussori pro debitore principali solventi jus suum ce-  
dere potest.

Ad quod cedenti quis obligatur, ad idem quoque is obliga-  
tur cessionario (§. 87. *part. 3. Jur. nat.*), jure cedentis in cessi-  
onarium transeunte (§. 91. *part. 3. Jur. nat.*), ut adeo hic jam  
sustineat personam illius, atque eum, qui sibi prestare non vult,  
ad quod prestandum cedenti obligatus, vi adigere possit ad pre-  
standum (§. 94. *part. 3. Jur. nat.*). Fidejussor itaque hac ces-  
sione repetit suum tanquam debitum contractum, non vero  
urget, ut sibi reparetur damnum. Atque hac cessione prospici  
quoque poterat fidejussori solventi Jure Romano, ne spe suam  
recuperandi excideret, quamvis eo Jure ipsi detur mandati actio  
sui recuperandi causa, quod debitor tacite mandasse videatur,  
ut solvat §. 6. I. de fidej. l. 44. ff. Mand. & l. 41 de cond. in-  
deb. Sed hoc magis civile est, quam naturale, principiis ta-  
men Juris Romani apprime consentaneum: id quod uberius  
exponere ab instituto presententi alienum est.

§. 798.

*Debitor principalis obligatur ad resarciendum fidejussori omne Obligatio de-*  
damnum, seu tenetur ad omne id, quod interest, ipsum non presti-  
bitoris prin-  
tisse, quod prestare debebas. Quoniam enim fidejussor gratis *cipalis quar-*  
facit

*ta sit, si fidejussor solvet.* facit officium suum (§. 782.), ut adeo nihil vicissim recipiat, a reo, pro quo fidejuber (§. 18.), nemo autem naturaliter obligatur cum neglectu officii erga seipsum, adeoque cum damno suo (§. 493. part. 2. Jur. nat.), præstare alteri officium (§. 609. part. 1. Jur. nat.); debitor principalis velle nequit, ut fidejussori officium suum sit damnosum. Quod si ergo contingat, fidejussorem, propterea quod debitor principalis obligationi suæ non satisfacit, incurrere damnum aliquod; id ei refarcire tenetur, consequenter debitor principalis obligatur fidejussori ad omne id, quod interest, eum non præstitisse, quod præstare debebat (§. 625. part. 3. Jur. nat.).

Quamvis jure Romano fidejussori detur mandati actio ad recuperandum suum (*not.* §. 797.); hæc ipsa tamen non tantummodo facit ad debitum principale, sed omne id, quod pro debitore expendit, sumtus omnes & omne interesse, cum etiam mandator mandatarium indemnem præstare teneatur (§. 682.).

## §. 799.

*De fidejussione pro invito facta.*

*Si quis pro invito, fidejuber, ac solvit; debitor principalis ad nihil ipsi tenetur.* Si quis enim pro invito fidejuber, is quidem creditori sese obligat (§. 782.), sed debitorem principalem invitum sibi obligare nequit (§. 393. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem si debitore principali non solvente ipse solvere tenetur (§. 794.); cum is eidem sese non obligaverit *per demonstrata*, nullum quoque ipsi competit jus suum repetendi, vel exigendi, ut indemnem præstetur (§. 23. part. 1. Jur. nat.). Debitor adeo principalis fidejussori ad nihil tenetur, si pro invito fidejuber, ac solvit.

Suo nimirum periculo fidejuber ac solvit, qui pro invito fidejuber ac solvit, atque adeo donare censetur, nisi reus, pro quo fidejussit, eum indemnem præstare voluerit (§. 20.). Non est, quod excipias, cum quilibet damnum ab altero avertere debeat,

beat, quantum in se est (§. 495. part. 3. Jur. nat.), reum, pro quo fidejubes, te indemnem præstare debere. Cum enim te fidejubere ac solvere nolit, damnum tua sponte incurris, & tibi imputare debes, quod incurras, quia alter te in periculum non adduxit, quod ipso reluctantante subiisti.

§. 800.

*Si quis pro præsentē & patientē fidejubes, hujus consensu facta De fidejussio censetur.* Etenim si pro præsentē & patientē fidejussio pro bes, hic tacet, quando loqui poterat ac debebat. Enimve præsentē & ro qui tacet, quando loqui poterat ac debebat, is consenti- & patientē. re præsumitur (§. 1054. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem etiam in fidejussio consentire præsumitur, si pro præsentē & patientē fidejubes, consequenter fidejussio consensu rei facta censetur, si pro præsentē & faciente fidejubes.

Quodsi enim reus, pro quo fidejubes, nollet ut fidejubeas, non pati debebat, ut fidejuberēs, sed contradicere. Quodsi contradixisset, tum demum dici poterat, te pro invito fidejussisse. Quoniam non contradicit, factum tuum tacite approbat & ratihabet, ut adeo perinde sit ac si tibi mandasset, vel te rogasset, ut fidejuberēs. Quo effectu jubeatur pro absente & ignorante, hic demonstrari nondum potest, cum hic actus pendeat a negotiorum gestione, de quo quasi contractu infra agemus.

§. 801.

*Naturaliter fidejussori competit jus debitorem principalem An fidejussor adigendi, ut solvat creditori.* Naturaliter enim quilibet obligator competens est ut damnum omne, quantum in se est, tum a se (§. lere posse 493. part. 2. Jur. nat.), tum ab alio avertat (§. 495. part. 2. reum ad Jur. nat.). Quoniam itaque facile damnum emergit, si desolvendum debitor principalis non solverit; naturaliter fidejussori competit jus debitorem principalem adigendi, ut creditori solvat (§. 236. part. 1. Phil. præct. univ.).

Non uno modo interest fidejussoris, ut debitor principalis

ipse solvat debitum, etsi is ipsi maneat obligatus ad restituendum non modo debitum principale, verum etiam omne interesse (§. 796. 798.). Sed brevitatis gratia omittimus, quæ casu emergente sua sponte patent.

## §. 802.

*Si animo donandi fidejubetur.*

*Si quis animo donandi fidejubet ac solvit, ad nihil ipsi restituendum tenetur debitor principalis.* Etenim qui animo donandi fidejubet, is ei, pro quo fidejubet, declarat, quod ipsi donare velit, quod debet, nisi solvere possit, adeoque donationem sub hac conditione promittit (§. 361. part. 3. Jur. nat.). Quodsi ergo contingat, debitorem principalem solvere non posse, ut adeo solvere teneatur fidejussor (§. 794.), cum jam conditio existat; promissio adimplenda (§. 469. part. 3. Jur. nat.), consequenter quod a debitore restituendum foret fidejussori (§. 796. 798.), id ei donatum est. Quamobrem si quis animo donandi fidejubet ac solvit, ad nihil ipsi restituendum tenetur debitor principalis.

Nimirum in hoc casu perinde est, ac si v. gr. pecuniam mutuo tibi dedisset fidejussor sub ea conditione, ut sit donata, nisi eam commode restituere possis.

## §. 803.

*De fidejussione certo parte ejus, nec ultra debitum principale, vel hanc partem tenetur creditor.*

*Si fidejussor se tantummodo obligavit pro debito principali, vel parte ejus; nec ultra debitum principale, vel hanc partem tenetur creditor.* Fidejussor se obligare nequit creditori nisi promittendo (§. 393. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum nemo ultra voluntatem suam obligare possit promissorem (§. 382. part. 3. Jur. nat.); nec creditor fidejussorem ultra voluntatem suam sibi obligare potest. Quodsi ergo fidejussor se tantummodo obligavit pro debito principali, vel parte ejus; ultra debitum principale, vel hanc partem creditori non tenetur.

Osten-

Ostenditur etiã hoc modo. Pro quo non fidejussisti, ad id vi fidejussionis præstandum non teneris: quod per se patet. Quodsi ergo non fidejussisti nisi pro debito principali, vel parte ejus; debitum quoque non nisi principale, vel partem illam solvere teneris, nisi debitor principalis solverit (§. 782.). Quamobrem si fidejubendo tantummodo te obligasti pro debito principali, vel parte ejus; nec ultra debitum principale, vel hanc partem creditori teneris.

E. gr. Ego Titio credo 100 aureos sub usuris. Tu fidejubes tantummodo pro sorte, non vero pro usuris, nec in omnem causam. Quamobrem si nec sortem, nec usuras ab eo consequi possim & ejus consequendi gratia, quod debetur, sumtus feci; tu tantummodo 100 aureos mihi solvere teneris, minime vero usuras, nec restituere sumtus, quos feci. Nisi enim fidejussione mea contentus esse voluisses; tuum erat de alio dispicere, qui simpliciter, vel in omnem causam fidejuberet.

§. 804.

*Debitorem excutere* idem est ac in facultates ejus inquirere, ut constet, utrum is solvendo sit, nec ne. *Excussio debitoris quid*

E. gr. Titius tibi debet solvere mille aureos. Non habet pecuniam paratam, unde solvat. Habet vero ædes & hortum. Quodsi ædes & hortus taxentur & plus offerenti adjudicentur; utrum pretium sufficiat solutioni, nec ne, manifestum est, consequenter si hoc fiat, debitor excutitur.

§. 805.

*Principalis debitor ante excutiendus, quam fidejussor ad solvendum debitum adigi possit.* Etenim fidejussor non ante teneatur solvere debitum, nisi quando debitor principalis id solvere æquit, cum se non nisi sub hac conditione ad solvendum obligaverit (§. 782.). Antequam igitur fidejussor cum ad solvendum adigere possit, necesse est ut constet, debitorem principalem solvere non posse, adeoque in facultates ejus inquiren- *Ordo in exigendo debito, pro quo fidejussum, observandus.*

quirendum, ut constet, utrum is solvendo sit, nec ne. Quamobrem cum debitor principalis excutiatur, quando in facultates ejus inquiritur, ut constet, utrum is solvendo sit, nec ne (§. 804.); principalis debitor ante excutiendus, quam fidejussor ad solvendum debitum adigi possit.

Antiquo jure Romano id necesse non erat, cum liberum esset creditori, utrum ad solvendum debitum fidejussorem, an debitorem principalem compellere vellet primo loco: id quod conveniebat notioni fidejussionis, prouti tunc fieri debebat. Cum vero jure novo hoc fuerit immutatum, ut ante excutiendus sit principalis debitor, quam fidejussor conveniri queat; fidejussori indultum dicitur *beneficium excussionis*, quod & *beneficium ordinis*, nec non *beneficium novæ constitutionis* appellari solet. Et Doctores hoc beneficium summa æquitate niti affirmant, addita ratione, quod fidejussor eo animo se obligare videatur, ut non ante solvat, quam si non solvat debitor. Hæc utique quadrat in definitionem fidejussionis, qualem supra dedimus (§. 782.), minime autem in eam, quæ convenit Juri Romanorum veteri. Tanto igitur minus quis reprehendet, quod in definienda definitione a Jure Romano discesserimus, cum sic clarius appareat, quinam sit juris novi, quo nunc utimur, cum Jure naturæ consensus.

### §. 806.

*Quando a fidejussore exigere possit debitum principali debitore nondum excusso.*

*Si qui fidejubere debet pro altero, pure se obligat, quod id præstare velit, ad quod præstandum alius obligatus est, vel obligandus; non excusso principali debitore ad solvendum debitum adigi potest.* Quod si enim, qui pro altero fidejubere debet, pure se obligat, adeoque promittit (§. 393. part. 3. Jur. nat.), quod id præstare velit, ad quod præstandum alius obligatus est, vel obligandus; debitor principalis & fidejussor eandem rem promittunt creditori, ita ut singuli teneri velint in solidum. Sunt adeo correi debendi (§. 692. part. 3. Jur. nat.). Enimvero si duo eandem rem nonnisi semel dandam tibi promittant,



tant, ita ut quilibet eorum in solidum teneatur, seu duo sint correi debendi, tibi est jus eam exigendi, a quocunque volueris (§. 695. part. 3. Jur. nat.). Ergo si qui fidejubere debet pro altero pure se obligat, quod id præstare velit, ad quod præstandum alius obligatus est, vel obligandus; creditori licet præstationem exigere vel a debitore principali, vel a fidejussore, prouti ipsi visum fuerit, adeoque eum eligere, quem primum ad solvendum debitum compellere velit. Quamobrem si qui fidejubet pro altero pure se obligat, quod id præstare velit, ad quod præstandum alius obligatus est, vel obligandus; non excusso principali debitore ad solvendum debitum adigi potest.

Ex demonstratione propositionis præsentis apparet, quod iniquum non sit a fidejussore exigere debitum, nondum excusso debitore principali, si fidejussor pure se obliget pro debito alterius. Quamobrem cum jure Romano veteri non alia esset fidejussio, quam qua fidejussor cum debitore principali se constituat corream debendi; ideo nec isto jure dici poterat iniquum, quod liberum esset creditori convenire fidejussorem principali debitore non excusso.

## §. 807.

*Si fidejussurus pure se obligat pro altero obligata vel obligando De solutione debitorem principalem solvendo liberat; quodsi tamen creditor solum in hypothese debitum ab eo consequi non possit, regressus eidem patet ad debito-præcedenti rem principalem, ut quod deficit consequatur.* Etenim quoniam pro altero obligato vel obligando fidejussurus pure se obligans, adeoque se id præstiturum promittens, quod ab altero præstandum (§. 393. part. 3. Jur. nat.), cum debitore principali eandem rem promittit, si vero duo eandem rem promittant, ita ut quilibet in solidum obligetur, unus solutione sua alterum ab obligatione liberat (§. 695. part. 3. Jur. nat.); in hypothese propositionis præsentis debitor principa-

lis liberatur solutione ejus, qui se pro ipso obligaverat.

*Quod erat unum.*

Quodsi ergo is totum solvere non possit debitum, cum fidejussor pure se obligans & debitor principalis sint correi debendi (§. 692. part. 3. *Jur. nat.*); creditor ab uno correorum totum consequi nequit. Enimvero si ab uno correorum creditor totum consequi non possit, quod debetur, partem reliquam ab altero exigere potest (§. 696. part. 3. *Jur. nat.*). Ergo etiam in hypothese propositionis presentis creditori exigere licet, quod deficit, a debitore principali, si totum a fidejussore consequi non potuerit, consequenter patet ipsi regressus ad debitorem principalem, residui consequendi gratia.

*Quod erat alterum.*

Duo constituuntur rei debendi, ut creditor tanto certius suum consequi possit. Etsi adeo liberum ipsi sit, quemnam eligere velit, ut solvat; non tamen per hoc alter liberatur, quod ab hoc debitum exigit, quam quod is solvat. Quamdiu adeo debitum integrum non solutum, debitor quoque principalis in totum non liberatur. Qui totum debet, is etiam debet quamlibet ejus partem, adeoque absurdum non est, solutione partis ab uno correorum facta alterum adhuc obligari ad solvendum residuam, consequenter hanc ab eo exigi. Ceterum qui pure fidejubes seu pro altero se obligat, seu correum debendi se constituit, is non vult in subsidium teneri, quemadmodum insinuat definitio fidejussoris (§. 784.); sed eandem obligationem in se suscipit, quæ est debitoris principalis, sublata differentia inter obligationem principalem & accessoriam, cui hæc æquatur. Respectu adeo creditoris perinde est, ac si accessione obligatus eidem principaliter obligaretur, hoc est, ac si fidejussori credidisset. Eodem igitur prorsus modo cum utrumque sibi habeat obligatum, jure suo utitur, dum in exigendo debito debitorem principalem non distinguit ab eo, qui accessione obligatur. Qui pro altero se obligare vult, ab ejus arbitrio pendet, quomodo se obligare velit, an pure, ut debitum statim ab eo exigi possit, prin-

principali debitore non excusso, an sub ea conditione, nisi debitor principalis solverit, ut adeo is ante sit excutiendus, antequam ipse ad solvendum adigi possit. Hinc & in Jure Romano conceditur, ut quis renunciaret beneficio excussionis: qui casus convenit cum hypothese propositionis presentis ac precedentis, quemadmodum ordinariæ fidejussio, cui concessum est beneficium excussionis, convenit definitioni, quam dedimus (§. 782.). Pure se obligans pro altero proprie dici nequit fidejuberem (§. 782. b. & §. 349. Log), nisi dicas eum renunciare huic juri, quod ante excutiendus sit principalis debitor, quam debitum ab ipso exigere possit (§. 805.); id quod utique facere potest (§. 118. part. 3. Jur. nat.). Atque adeo tum fidejussioni dicendum est accedere pactum, quo fidejussoris obligatio alteratur (§. 788. part. 3. Jur. nat.). Atque hoc respectu non invita definitione fidejussor etiam dici potest, qui pro altero obligato pure se obligat. Quodsi vero ad omnem ambiguitatem tollendam *fidejussionem in genere* definire malis per contractum, quo quis pro altero obligato vel obligando se obligat, & hanc distinguere in conditionatam, & puram, ita ut *conditionata* sit, quando te obligas ad solvendum, nisi principaliter obligatus solverit; *pura* vero, si absque hac conditione te obligaveris; nos equidem minime dissentientes habebis, qui in verbis faciles sumus, modo veritati non præjudicetur; non tamen satis tutum videtur terminis imponere significatum ab eo, quem jam habent diversum, propterea quod ipsa fidejussio a conditione suspendi possit, quæ hic conditionata diceretur, veluti si dicas: te velle obligatum esse ad solvendum debitum, nisi debitor principalis solverit, siquidem Mævius te heredem instituat, & hæc conditio accedere etiam possit ad fidejussionem, quæ pura diceretur. Præterea si quis simpliciter diceret, se fidejuberem, dubium foret, utrum quis conditionate, an pure fidejuberem voluisset, nempe num supponat tacite hæc conditionem, si debitor principalis non solverit, an vero non supponat. Quamvis enim prius præsumi possit, non tamen consultum est præsertim in statu naturali, ubi Jus naturæ moderatur contractus, ut ad præsumptiones deveniatur, ubi iis carere possumus. Præstare

adeo videtur ut id, quod præsumi debebat, constituat significatum vocabuli: quod vero præsumendum non est, expressis verbis dicatur, ut adeo contractus per pactum adjectum alteretur, quemadmodum diximus ante. Alia nimirum est conditio, quæ ipsi fidejussioni inest vel expresse, quemadmodum fert definitio nostra (§. 782.), vel tacite, quemadmodum supponitur in Jure Romano novo, ut beneficium ordinis seu excussionis continere possit (not. §. 805.). Atque ea de causa convenientius videtur, ut fidejussio conditionata dicatur, non ea, in qua per se constans quædam conditio inest per modum determinationis essentialis; sed illa potius, cui extrinsece conditio quædam adjicitur, quemadmodum fert receptus loquendi usus.

## §. 808.

*Quomodo  
quis fidejuben-  
tere possit.*

*A fidejussoris unice voluntate pendet, utrum se pure, an sub aliqua conditione, vel in diem fidejubere velit, sive debitor principalis pure, sive sub conditione alia quacunque, vel in diem alium quemcunque promiserit.* Fidejussor enim promittit creditori, se præstiturum, ad quod præstandum obligatus debitor principalis, consequenter quod is quomodocunque promiserit (§. 393. part. 3. Jur. nat.), nisi is præstiterit (§. 786.). Enimvero nemo promittentem ultra voluntatem suam sibi obligare valet ad quid præstandum, nec ab eo plus juris acquirete valet, quam in eum transferre vult (§. 382. part. 3. Jur. nat.). Ergo a fidejussoris unice voluntate pendet, quomodo fidejubere velit, utrum pure, an sub conditione, vel in diem, quomodocunque tandem debitor principalis sit obligatus, sive is pure debeat, sive sub conditione alia quacunque, sive in diem alium quemcunque promiserit.

E. gr. Titius debet Mævio decem aureos solvendo post duos menses. Tu fidejubere potes promittendo, quod solvere velis post duos annos, vel si Sempronius te hæredem instituerit. Similiter Titius promittit Mævio decem aureos, si Cajus moriatur; tu fidejubere potes sub hac conditione, si Sejus te instituat hæredem,

hæredem, vel quod teneri nolis ad decem aureos solvendo, si Cajum mori contingat, nec Titius solverit, nisi post biennium.

§. 809.

*Si quis sub conditione, vel in diem fidejubeat, ad solvendum, siquidem debitor principalis non solverit, non ante adigi potest, quam conditio extet, vel dies venerit.* Promisit enim se præstiturum, quod principaliter obligatus debet, nisi is præstiterit sub conditione, vel in diem (§. 786.). Sed promissor promissionem conditionatam non ante adimplere tenetur, quam conditio extet (§. 468. part. 3. Jur. nat.), nec quod in diem promittitur exigi potest, nisi die isto præterlapso (§. 501. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem si quis sub conditione, vel in diem fidejubeat, ad solvendum, siquidem debitor principalis non solverit, non ante adigi potest, quam conditio extet, vel dies venerit.

*De fidejussio-  
ne sub con-  
ditione, vel  
in diem fa-  
cta.*

Ira si Mævius solvere non possit decem aureos, quos post duos menses solvere debebat, tu, qui promissisti post duos annos te eosdem soluturum, antequam biennium fuerit elapsum ad eos solvendum adigi non potes. Quodsi eos te soluturum promississes, si Sempronius te hæredem instituerit, ad solvendum adigi nequis, nisi postquam constat, te hæredem esse institutum. Sin hæres non fueris institutus, fidejussio tua evanescit (§. 524. part. 3. Jur. nat.). Idem etiam valet, si fidejubendo pu- velis esse obligatus, nimirum non sub ea conditione, nisi principalis debitor solverit. Promittere enim potes, quod principali debitore non excusso solvere velis, si hæres fueris institutus a Sejo, vel post biennium.

§. 810.

*Si plures fidejubeant pro eodem debito, ita tamen ut unusquis- que eorum non teneri velit, nisi pro certa parte; quilibet non tenetur nisi pro ea parte, pro qua fidejubeat. Quodsi debitor principalis non solverit totum, singulis quoad residuum pro rata tenentur debiti parte.* Quodsi enim plures fidejubeant pro uno debito, ita tamen fidejubenti-

Uuu 3

nt bus.

ut unusquisque eorum teneri nolit nisi pro certa parte, cum qui pro parte fidejubet ultra eam non teneatur (§. 803.), nec illorum quilibet tenetur nisi pro ea parte, pro qua fidejussit.

*Quod erat unum.*

Quando principalis debitor totum, quod debet solvit, fidejussores omnes liberat (§. 795.). Quamobrem cum ratio nulla sit, cur unum potius liberare debeat, quam alterum, si partem solvit, non totum, & parte soluta debitum, pro quo fidejussim, jam censeferi debeat minus; singuli pro rata liberati existimari debent, ad residuum vero adhuc solvendum pro rata tenentur. *Quod erat alterum.*

E. gr. Titius debet Mævio 600 aureos. Sejus fidejubet pro parte una, quæ est 100 aureorum, Cajus pro dimidia, quæ est 300 aureorum, & Sempronius pro partibus duabus, quæ sunt 200 aurei. Quodsi Mævius excutiat Titium, nec ab eo consequi possit, nisi 400 aureos; residui ducenti dividendi in sex partes, quarum unam Sejus, duas Sempronius, tres Cajus solvere tenentur. Solvet adeo Sejus  $33\frac{1}{3}$ , Sempronius  $66\frac{2}{3}$ , Cajus denique 100. Si dicas non satis cautum esse hoc pacto Mævio, cum, si v. gr. Sejus non sit solvendo, totum debitum a fidejussoribus consequi non possit: tenendum est, nec id fieri, si debitor principalis Titius non sit solvendo, ut ab eo nihil consequatur Mævius creditor. Quoniam enim tum Sempronius non obligatur nisi ad solvendum 200, Cajus vero ad 300 aureos & Sejus ad 100, siquidem & Sejus solvendo non fit, Mævius jacturam facit 100 aureorum. Non igitur durior sit ejus conditio, si Titius partem debiti solvere nequeat, & Sejus solvendo non fuerit, sed potius melior, quando pro rata tenentur quoad residuum, si pars saltem solvatur a Titio, quemadmodum quoad totum, si nihil solvatur. Ceterum me non monente patet, si præterea quædam sint, ad quæ fidejussor tenetur creditori; ad ea similiter pro rata teneri fidejussores plures in casu præsentis, veluti si præstandæ sint usuræ in exemplo dato 30 aureorum; Sejus dabit 5, Sempronius 10, Cajus 15. Quodsi sumtus

sumtus facere teneatur Mævius, ut eam, quam Sentpromius debet, partem consequatur; hic solus eos restituit. Singuli enim sigillatim adigendi sunt ut solvant id, pro quo se obligarunt.

## §. 811.

*Si tibi promitto me daturum decem aureos, nisi Titius solvat Nam fidejussor viginti, quos debet; pro parte fidejubeo.* Etenim si Titius obligatus est ad solvendum 20 aureos, idem etiam obligatur ad minus ad solvendum 10. Quod si ergo promitto me decem tibi datum, nisi Titius dederit 20; pro eo me obligo, ad quod tibi nisi debitor jam obligatus est (§. 363. part. 3. Jur. nat.), adeoque pro debitum solveris.

## §. 812.

*Si plures fidejussores separatim in solidum se obligant, creditor a singulis integrum debitum exigere potest, nisi solvat debitor fidejussor principalis, unius solutione liberantur omnes, nec qui solvit aliquid a bus se in ceteris repetere potest: creditor tamen a singulis debiti principalis lidum separatim, quam voluerit, exigere potest & parte ab uno soluta ceteris obligati non tenentur nisi in residuum, quod denuo, si adhuc plures fuerint, gantibus ab eo exigere potest creditor, quem elegerit.* Quod si enim plures fidejussores separatim in solidum se obligent, tot sunt diversi contractus; quot fidejussores, quorum quilibet ab altero independenter subsistit eodem prorsus modo, ac si alter initus non fuisset. Quilibet adeo fidejussor tenetur ex contractu suo, perinde ac si alius præterea non fidejussisset, sed ipse unus ac solus esset fidejussor. Enimvero quilibet fidejussor in solidum obligatus integrum debitum solvere tenetur, nisi principalis debitor solverit (§. 794.). Quamobrem creditor hoc debitum integrum exigere a singulis potest, eligendo scilicet eum, quem voluerit. *Quod erat primum.*

Quod si



Quodsi unus fidejussorum solverit, debitor principalis creditori nihil amplius debet (§. 796.), consequenter nec ei quisquam pro eo obligatus esse potest. Unius adeo solutione liberantur omnes. *Quod erat secundum.*

Quoniam tamen singuli fidejussores separatim sese obligarunt creditori *per hypoth.* neque adeo unus quid alteri promisit, consequenter ad aliquid præstandum sese obligavit (§. 393. *part. 3. Jur. nat.*); qui solvit fidejussor nihil a ceteris repetere potest. *Quod erat tertium.*

Enimvero quoniam qui in solidum se obligavit, is etiam obligatus est in quamlibet ejus partem, quod per se patet & ex notione totius ac partium intelligitur (§. 341. *Ontol.*); quilibet etiam fidejussor in hypothese propositionis præsentis creditori tenetur in quamlibet debiti principalis partem. Quodsi ergo huic visum fuerit certam quandam partem exigere a fidejussore uno, quin hoc facere possit dubitari nequit. *Quod erat quartum.*

Quoniam si fidejussor unus solvit debiti principalis quandam partem, quoad eam partem liberatur debitor principalis (§. 796.); fidejussores ceteri, qui pro eo sese obligarunt (§. 784.), non amplius obligantur nisi pro parte residua, ut adeo pertinet ac si debitum principale totum nonnisi eadem consisteret. Quamobrem cum creditor principale debitum exigere possit ab eo, quem elegerit *per demonstr. n. 1.* si adhuc plures fuerint fidejussores, partem residuam exigere potest, a quocunque voluerit. *Quod erat quintum.*

Fidejussio fit in securitatem debiti (§. 783.). Quando itaque creditor a pluribus idem sibi promitti separatim vult, non aliud intendit, nisi ut sibi melius cautum sit, nullam vero eorum, qui fidejudent, utilitatem. Cumque unus fidejussorum se ita obligaverit creditori, ac si nullus præterea fidejussisset, si solusolvere tenetur, non habet, quod conqueratur, propterea quod ceteri nihil solverint: neque enim conqueri posset, si solus fidejussisset.

§. 813.

Quoniam quilibet jus suum remittere potest (§. 117. *An detur re- part. 3. Jur. nat.*).; si creditor in hypothesi propositionis preceden- gressus ad fi- zis debitore principali non solvente a fidejussore uno nonnisi partem de jussorem, debiti exigit, hoc facit vel cum remissione juris exigendi partem ad- a quo nonnisi huc residuum, vel cum reservatione ejusdem, nisi quod residuum est, partem ex- a ceteris consequi possit, aut non commode consequi possit. Quia igitur creditor, vero qui partem exigit, cum totum exigere posset, totum ab eo, a quo partem exigit, exigere nolle videtur; in casu du- bio creditor nonnisi partem debiti exigens jus suum exigendi partem adhuc residuum remisisse presumitur, nisi ea dixerit, per qua jus suum sibi reservasse intelligitur.

E. gr. Mævius tibi debet 100 aureos, pro quibus fidejuben- Titius, Sempronius & Sejus, quilibet separatim. A Mævio de- bitum consequi nequis. Tu igitur a Titio exigis nonnisi trin- ginta aureos, cum in 100 tibi sit obligatus. Nisi tibi reserves regressum, siquidem residuos septuaginta a Sempronio & Sejo consequi minime possis, eum exactis 30 aureis ab obligatione sua liberasse censeris. Quodsi vero dixeris, te 30 velle esse contentum, donec videris, utrum residuum a Sempronio & Se- jo, an ab alterutro consequi possis, regressum utique tibi reservas.

§. 814.

Quoniam fidejussori solventi debitor principalis restitu- *De regressu* ere tenetur, quod pro eo solvit (§. 796.) & ad omne id, *fidejussoris* quod interest, ipsum non solvisse (§. 798.); in hypothesi etiam solventis. *propositionis precedentis fidejussori vel debitum totum, vel partem debiti solventi patet regressus ad debitorem principalem quoad id, quod solvit, & quod interest, solutionem ab ipso factam non fuisse.*

Nimirum cum quælibet fidejussio in se spectetur ac si ea so- la cautum sit creditori; quæcunque de fidejussione demonstrata fuerunt, ea etiam ad singulas separatim factas sigillatim appli- cari possunt. Quamobrem ne opus quidem videbatur, ut de iis hic dixissemus.

## §. 815.

*De fidejussoribus pluribus conjunctim promissis.* Si plures fidejussores conjunctim promittant, debitore principali non solvente, singuli pro æqua parte tenentur: quodsi tamen ceteri solvendo non sint, qui solvendo est tenetur in solidum. Quodsi enim plures fidejussores conjunctim promittant, omnes simul repræsentant unum fidejussorem, a quo exigendum debitum, nisi debitor principalis solverit (§. 794.). Quoniam itaque singuli æqualiter sunt obligati; pro æqua omnino parte creditori tenentur. *Quod erat unum.*

Quodsi tamen unus non sit solvendo, cum omnes simul sese obligaverint ad totum debitum solvendum, nisi debitor principalis solverit (§. 786.), & quia fidejussio facta in securitatem debiti (§. 783.), creditor dici nequeat plures accepisse fidejussores, ut sibi minus cautum sit, neque sit expresse conventum, ut unusquisque tantum teneatur pro parte virili; non alia mens fuisse intelligitur, tam creditoris, quam fidejussorum, quam ut ceteri vel unus, si tantummodo unus solvendo sit, teneatur in solidum. Quamobrem si plures conjunctim fidejubeant, debitore principali non solvente, in solidum tenetur unus, qui solvendo est, quando ceteri solvendo non sunt, seu ratam suam solvere nequeunt. *Quod erat alterum.*

Nimirum quia fidejussores plures unam repræsentant personam, respectu creditoris una tantummodo est obligatio, cui quomodo satisfiat perinde esse debet creditori. Æquitas adeo divisionis tantummodo respicit fidejussores inter se: nulla vero ratio est, cur inde periculum aliquod emergere debeat creditoris, cui semper debetur a fidejussoribus, quod debitor principalis solvere nequit, pro quo eandem fidem suam adstrinxerunt. Sive adeo omnes, sive unus vel alter tantummodo sit solvendo, omne periculum creditoris abesse debet. Hanc æquitatem secutus D. Adrianus, qui beneficium divisionis introduxit contra jus antiquum, ceteros tamen onerante eo, qui solvendo non est

§. 4 I. de fidej. Naturaliter vero divisio non valet nisi in hypothefi propositionis præsentis, cum obligationes sint meticeæ ex eorum, qui sese obligant, voluntate.

§. 816.

Si plures fidejussores conjunctim promiserunt, qui solvit, ei Qualis de-competit jus eam, quam alter solvere debebat, partem ab eo repetendam regressu. Quodsi enim plures fidejussores conjunctim promiserunt, suis, qui singuli pro æqua parte tenentur (§. 815.). Quamobrem si solverunt, unus solvat totum, seu partem, quam alter solvere debebat, hanc pro altero solvisse intelligitur. Etenim quoniam conjunctim fidejubentes sibi invicem promittere censentur, quod, debitore principali non solvente, unusquisque ad extinguendum debitum principale ratam suam conferre velit; cuilibet, qui una fidejebet, competit jus exigendi a ceteris, ut ratam suam conferant (§. 363. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem si unus pro altero solvere cogitur, quatenus obligatus est creditori, cui fidejussum, & obligationi isti satisfaciendum (§. 815.); ideo jus suum remittere non censetur. Hoc igitur cum ipsi saluum sit; si plures fidejussores conjunctim promiserunt, ei, qui solvit, competit jus partem, quam solvit & alter solvere debebat, ab eodem repetendi.

In hypothefi adeo præsentis fidejussori uni denegari nequit naturaliter regressus adversus alterum, qui ratam suam non solvit. E, gr. Mævius tibi debet 100 aureos; ego, Sempronius & Cajus conjunctim tibi fidejubemus. Si Mævius non solvit, ego, Sempronius & Cajus conjunctim 100 istos aureos solvere tenemur, nimirum quilibet nostrum 33  $\frac{1}{3}$ . Quodsi Cæsus & Sempronius non sint solvendo, ego solus solvere teneor 100 aureos, sed paret mihi regressus adversus Sempronium & Cajum, ita ut 33  $\frac{1}{3}$  a Sempronio & totidem a Cajo repetere possim, vel si tantummodo Cajus non fuerit solvendo, ut ego & Sempronius solverimus pro Cajo 33  $\frac{1}{3}$ , uterque nostrum ab eo

repetere potest 118. Ex demonstratione patet, jus hoc nasci ex tacita conventionem, quæ fidejussioni conjunctim factæ inesse intelligitur, qualis fingi ne quidem potest in separatis fidejussionibus, ubi unus fidejubere potest incio altero. Ceterum non est, quod demum ostendamus, singulis fidejussoribus conjunctim promittentibus competere jus a debitore principali repetendi, quod solverunt, cum id abunde intelligatur ex supra demonstratis (§. 796.). Quoniam vero hoc jus competit omnibus conjunctim, si quem ultra ratam solvere contingat, a debitore quoque principali, quod ultra ratam dedit, repetere potest. Et quia non nisi semel repetere potest, quod ipsi debetur; unius solutione liberatur alter, ita tamen, ut, quod unus fidejussorum solvit alteri, id is a debitore principali repetere queat, donec unusquisque habeat quod suum erat ante contractum, qui nemini esse debet damnosus, quamdiu fieri potest, ut damnum ab omnibus avertatur (§. 495. part. 3. Jur. nat.).

## §. 817.

*De pluribus fidejussoribus correis debendi.* Si plures fidejussores simul promittunt, ita ut singuli teneri velint creditori in solidum; creditor eligere potest eum, a quo debitum exigat, quando principalis solvere nequit, unius solutione liberantur omnes, ceteri autem eidem ad nihil tenentur. Etenim si plures fidejussores simul promittunt ita, ut singuli teneri velint creditori in solidum, quoniam eandem rem promittunt (§. 782.), correi debendi constituuntur (§. 692. part. 3. Jur. nat.). Erimvero si plures fuerint correi debendi, ei, cui promissio facta est liberum quod debetur exigere, a quocunque voluerit (§. 695. part. 3. Jur. nat.), unus solutione sua liberat ceteros (§. 694. part. 3. Jur. nat.), ceteri autem ipsi in nihil tenentur (§. 697. part. 3. Jur. nat.). Ergo etiam si plures fidejussores simul promittant ita, ut singuli teneri in solidum velint creditori; hic eligere potest eum, a quo debitum exigat, debitore principali non solvente, unius solutione liberantur omnes, ceteri autem ei in nihil tenentur.

Hæc

Hæc conveniunt notioni fidejussionis in Jure antiquo, quo fidejussores plures una cum creditore principali spectabantur quasi correi debendi, ac si omnes essent principaliter obligati. Et introductis jure novo, quo etiam nos nunc utimur, beneficii ordinis & divisionis, propositio præsens respondet casui, quo fidejussores beneficio divisionis renunciant. Quodsi enim singuli sese in solidum obligent simul, eodem modo tenentur, ac si beneficio divisionis renunciaissent. Quemadmodum vero non iniquum censetur beneficio divisionis renunciare; ita nec iniquum videri potest se eo modo obligare, quem fert propositio præsens. Immo æquitas fidejussionis cum renunciacione beneficii divisionis nititur propositione præsentem. Nemo ad fidejubendum cogi potest; adeoque cujuslibet prudentiæ relinquitur, utrum & quomodo se pro alieno debito obligare velit.

§. 818.

*In hypothese propositionis præcedentis si unus fidejussorum, non uno fidejussore solvere non potuit, partem residuam ab altero exigere potest, jussore ex uno post alterum excusso, donec totum debitum fuerit consecutus. excusso altero. Pater nimirum ex demonstratione propositionis præcedentium excutentis, quod in ejus hypothese plures fidejussores spectentur tanquam correi debendi (§. 817.).* Emimvero si ab uno correarum totum consequi nequis, quod debetur, partem residuam ab altero excutere licet (§. 696. part. 3. Jur. nat.). Ergo etiam in hypothese propositionis præcedentis, si unus fidejussorum totum solvere non potuit, partem residuam ab altero exigere potest, adeoque unum post alterum excutere licet, donec totum debitum fuerit consecutus.

Fidejussores in hypothese præsentem spectantur tanquam correi debendi inter se, quatenus simul promittunt solutionem ejusdem debiti principalis accessorie, nisi debitor principalis solverit. Possunt vero etiam pure se obligare pro debito principali, quemadmodum de uno fidejussore diximus (§. 807.); & tunc una cum debitore principali spectantur tanquam correi

debendi, ut cum eodem singuli eodem modo sint obligati, quasi omnes essent debitores principales, ea tamen lege, ut, quia debitum non nisi semel solvendum, unius solutione liberentur ceteri omnes, cum una sit eademque obligatio, qua tenentur omnes, adimplenda ab eo, per quem eam adimplere voluerit creditor, aut a pluribus, si unus ex asse satisfacere non possit. Nihil difficultatis in tota hac materia est, modo spectes mentem eorum, qui fidejudent, cum ex eorum voluntate mentienda sit omnis obligatio. Quamobrem consultum est, ut, qui fidejuber, mentem suam accurrate exprimat: quibus enim verbis eandem exprimit, eam ipsi mentem fuisse recte sumitur (§. 427. part. 3. Jur. nat.). Et creditor recte supponit fidejussorem omnia probe expendisse, quae ipsi expendenda sunt, antequam fidejubeat (§. 422. part. 3. Jur. nat.).

## §. 819.

*An creditor excusso unorum fidejussore debitorum fuerit consecutus creditor, ei jus suum adversus Confidejussore de jussore cedere nequit.* In hac enim hypothese creditori non jus suum competit nisi jus eum eligendi, a quo debitum exigat, debitore principali non solvente (§. 817.) & si ab eo totum consequi non potuerit, partem residuam ab alio exigendi (§. 818.). Quamprimum adeo totum debitum consecutus, jus ejus omne, quod habebat in fidejussore, expirat. Quoniam adeo jus nullum habet, quod in fidejussorem, qui solvit, transferre possit, quo aliquid a ceteris repetere posset; jus quoque suum adversus confidejussore, qui solus solvit, cedere nequit (§. 81. part. 3. Jur. nat.).

Durum hoc videri nequit: sibi enim imputare debet, qui ita fidejussit, cum aut alio modo fidejubere posset (§. 815.), aut, si creditor alia contentus fidejussione esse nollet, ab ea prorsus abstinere. Jure civili nunquam fidejussori uni contra alterum datur actio l. 39 ff. de Fidej. quod vero jure naturali aliquando datur, antea demonstravimus (§. 816.), & hoc acqui-



tari magis convenit, cum plurium simul fidejudentium pro eodem debito ea videatur fuisse mens, quod nullus eorum plus gravari debeat altero, nisi expresse contrarium dictum fuerit, quemadmodum in hypothese presenti. Equidem jura civili datur etiam in omni casu beneficium cedendarum actionum, qua etiam uti potest fidejussor, qui solvit, adversus confidejussores ad illorum tantum partis restitutionem, non vero expensas, de quo vide *Corpzevium* p. 2. C. 17 def. 18. & 23; quoniam tamen hoc supponit beneficium divisionis, quod naturaliter non obtinet nisi in fidejussoribus pro æqua parte obligatis (§. 816.), id minime convenit fidejussioni in hypothese presenti. In jure nimirum naturæ admitti nequit, nisi quod ex hypothese necessario colligitur, hæc vero determinatur per ea, quæ fidejussores sufficienter indicant (§. 427. part. 3. *Jur. nat.*). Non tamen ideo negamus, lege positiva istiusmodi beneficii succurri posse iis, qui non omnia probe expendunt, quæ expendere debebant, antequam fidejuberent (§. 394. part. 3. *Jur. nat.*). Consulendum nimirum est, ut subinde rigor legum naturalium lege positiva temperetur, quemadmodum suo loco ostensurum sumus.

§. 810.

*Naturaliter creditor inscio, multoque minus invito fidejussore An terminum solutionis prorogare nequit: quod, ubi fecerit, fidejussores nus solutio liberantur.* Fidejussor enim se obligat pro debito certo termino solvendo, ita ut ipse solvere velit debitum, nisi isto aut invito termino solvere possit debitor principalis (§. 782.). Quod fidejussore si vero terminus solutionis prorogetur, perinde est ac si de prorogari debitor solvisset debitum, & novum contraheret: pro quo adeo possit. cum non fidejusserit, qui pro priori fidejusserat, nec is pro eo creditori tenetur, quin potius cum debito a principali debitor soluto fidejussor liberetur (§. 795.), idem etiam liberari debet, si creditor inscio, vel prorsus invito terminum solutionis proroget. *Quod erat unum.*

Quoniam

Quoniam adeo fidejussor liberatur, si ipso incscio vel prorsus invito terminus solutionis a fidejussore prorogetur; sine ipsius consensu eundem prorogare nequit creditor. Quod si enim eundem proroget consensu fidejussoris, hic etiam pro novo, quod contrahitur debito *per demonstrata*, sese obligat, adeoque tanquam fidejussor tenetur. Quamobrem patet naturaliter incscio multoque minus invito fidejussore terminum solutionis a creditore prorogari non posse. *Quod erat alterum.*

Equidem non ignoro, interpretes Juris Romani in diversas abire sententias, & Jure Saxonico litem ita terminatam esse, ut fidejussor ex solutionis prorogatione se incscio debitori facta non liberetur, nisi contra ulteriorem obligationem post terminum elapsum expresse fuerit protestatus, seu initio statim fuerit conventum, ne valeat fidejussio termino solutionis prorogato, de quo Vide *Carpzovium* part. 2. C. 19. def. 1 & 6. Quoniam tamen non perinde est, si debita in termino solutionis exigatur, si idem prorogetur, cum, qui nunc solvendo est, ne post-hac solvendo sit fieri utique possit, aequitati sane convenientius est, quod ea fidejussori mens fuisse videatur, ne se incscio vel invito terminus prorogetur, nisi expresse contrarium dictum fuerit. In fidejussione nimirum illud præsumendum, si vel maxime præsumptione stare velis, quod tamen opus non esse præfens loquitur demonstratio, quod minus gravare potest fidejussorem. Quoniam vero rationes particulares esse possunt, ob quas fidejussor malit terminum solutionis prorogari, quam principalem debitorem statim excuti, vel seipsum ad solvendum compelli, subinde autem etiam habere possit rationes fidejussor, cur ipse in termino solvere & jus creditoris sibi cedi malit, quam terminum solutionis prorogari; ideo prorogatio fieri non debet nisi consensu fidejussoris, minime autem ipso incscio, vel prorsus invito. Poteramus facile hæc uberius declarare, siquidem necesse foret in tantas ambages descendere.

§. 821.

*Quando*

*Si plures fuerint fidejussores & alii in prorogationem consenti-*  
*ant,*

ant, alii consentire nolint, terminus vero fueris prorogatus; con-  
 sentientes soli obligantur. Etenim si creditor terminum solu-  
 tionis debitori prorogat, invitos liberat, non autem con-  
 fidejussores sentientes (§. 821.). Quamobrem si plures fidejussores fue-  
 rint, quorum alii in prorogationem consentiunt, alii consen-  
 tere nolunt, terminus vero solutionis prorogatur; dissenti-  
 entes equidem liberantur, sed non consentientes. Hi igitur so-  
 li facta prorogatione obligati manent.

Nimirum confidejussores inter se minime convenerunt, quod  
 neuter a fidejussione sua recedere velit, si possit, sine ceterorum  
 consensu. Quamobrem unicuique liberum est, ut faciat, quod  
 velit, nec unus alterum cogere potest ut sua stet voluntate.

§. 822.

Qui pro fidejussore fidejubet, *fidejussor succedaneus*, subinde *Fidejussio*  
 etiam *subalternus*, vel *Vicarius*, idiomate patrio ein *Rückbür* *succedanea*  
 ge appellatur, & ejus respectu fidejussor, pro quo fidejubetur, *quamam sit*  
*principalis* audit. Unde etiam ipsa *Fidejussio* pro alio fidejussore  
 facta *succedanea*, item *subalterna*, vel *vicaria* vocatur: ejus autem  
 respectu fidejussoris principalis obligatio *principalis* vocatur.

Nimirum fidejussor succedaneus accedit fidejussoris obliga-  
 tioni, quam adeo fide sua esse jubet, non obligationi principa-  
 li, pro qua se obligat fidejussor principalis. Facile apparet, fi-  
 dejussorem succedaneum non alia de causa accedere obligatio-  
 ni fidejussoris principalis, quam quod creditor metuit fidejussio-  
 ne principali non satis sibi esse cautum. Neque vero est quod  
 excipias, quod fidejussione succedanea non sit opus, cum qui  
 fidejussor succedaneus est simul fidejubere possit principaliter;  
 a fidejubentis enim arbitrio pendet, quomodo fidejubere velit,  
 consequenter utrum obligationi principali, an minus principali  
 fidejussoris accedere malit.

§. 823.

Quoniam fidejussor succedaneus pro fidejussore fideju- *Ad quamam*  
 bet, fidejussor autem pro obligato vel obligando se obligans *se obliget*  
 (*Wolffii Jur. Nat. Pars IV.*) Y y y pro-

*fidejussor succedaneus* promittit creditori, se præstiturum, quod principalis debitor debet, nisi is præstiterit (§. 786.); *fidejussor succedaneus* promittit creditori, se præstiturum, quod *fidejussor principalis* præstare debebat, nisi ipse præstiterit.

Fidejussor nimirum succedaneus non vult ante succedere in locum principalis, nisi quando is præstanda præstare nequit, atque adeo personam fidejussoris principalis tum demum representat.

## §. 824.

*Relatio fidejussoris succedanei ad principalem* Quoniam fidejussor succedaneus promittit creditori se præstiturum, quod fidejussor principalis debebat, nisi ipse præstiterit (§. 823.), idem vero respectu debitoris principalis promittit fidejussor principalis (§. 786.); *obligatio fidejussoris principalis spectatur tanquam obligatio principalis, pro qua interceditur, & fidejussor principalis spectatur tanquam debitor principalis respectu succedanei.*

Hinc facile apparet, quomodo ea, quæ de fidejussione principali demonstrata sunt, applicentur ad fidejussorem succedaneum. Nimirum substituatur in locum debitoris principalis fidejussor principalis & in locum fidejussoris principalis fidejussor succedaneus, & omnia statim erunt manifesta, ut adeo facta hac reductione per nudam applicationem pateant omnia, nec opus sit ea demum ex notione fidejussoris succedanei demonstrari.

## §. 825.

*Obligatio fidejussoris succedanei* Quoniam fidejussor principalis spectatur tanquam debitor principalis respectu succedanei (§. 824.), debitor autem principalis ante excutiendus, quam fidejussor ad solvendum adigi possit (§. 805.); *fidejussor succedaneus adigi nequit ad solvendum, quod solvere debebat fidejussor principalis, nisi principali excusso, consequenter fidejussor succedaneus datur creditori, ut ipse* satis

*satis cautum sit de fidejussione principali, veluti si contingat, ipsa ad inopiam redigi, ut solvendo non sit.*

§. 826.

*Si fidejussor succedaneus solvit, datur ipsi regressus non ma-* De regressu  
do contra fidejussorem, verum etiam debitorem principalem, si ab qui compe-  
illo, quod solvit, repetere nequit. Etenim si fidejussor principa- sit fidejusso-  
lis solvit, debitor principalis eidem obligatur non modo ad ri succeda-  
restituendum, quod solvit (§. 796.), verum etiam tenetur in nec.  
omne id, quod interest, ipsum non præstitisse, quod præsta-  
re debebat (§. 798.). Quoniam itaque respectu fidejusso-  
ris succedanei fidejussor principalis spectatur tanquam debitor  
principalis (§. 824.); fidejussor quoque principalis succeda-  
neo obligatur ad restituendum quod creditori solvit, & præ-  
standum omne interesse, consequenter fidejussori succedaneo  
datur contra fidejussorem principalem regressus, si solvere co-  
actus fuit. *Quod erat primum.*

Enimvero fidejussori principali competit jus repetendi a debitore principali, quod pro ipso solvit creditori (§. 796.), ac interesse omne, quod ipse non solverit (§. 798.), consequenter cum etiam omnia jura nostra in bonis nostris computanda sint (§. 451. part. 2. Jur. nat.), idem jus erit etiam in bonis fidejussoris principalis. Quamobrem cum fidejussori succedaneo detur regressus contra fidejussorem principalem, si solvere coactus fuit per demonstrata n. 1. quando præter jus istud nil habet in bonis suis, id invitus cedere tenetur fidejussori succedaneo (§. 81. part. 3. Jur. nat. & §. 235. part. 1. Phil. pract. univ.), consequenter ipso jure facta cessio intelligitur. Regressus adeo contra debitorem principalem, qui datur fidejussori principali, si is solverit, datur etiam fidejussori succedaneo, si idem non solverit. *Quod erat secundum.*

Non est, quod excipias, si fidejussor principalis nihil solvit, nec succedaneo competere aliquod jus contra debitorem prin-

cipalem (§. 796. 798.). Unum enim idemque est, five ipse solverit, five pro eo solverit alius. Quando itaque fidejussor succedaneus solvit pro principali, quoad debitorem principalem fidejussor principalis solvisse censetur. Deinde non opus est, ut hoc jus cedatur succedaneo fidejussori a principali, qui, si præterea nihil habeat in bonis, quod is jure belli, quale est omne jus cogendi in statu naturali (§. 687. part. 2. *Jur. nat.*), invito idem adimere potest. Quamprimum adeo idem habere vult, sola voluntate sua id acquirit, cum consentire putetur, qui consentire debet, adeoque cessio ipso jure facta intelligitur. In jure naturali admittitur omnis obligatio, nec ea distinguitur a civili, quemadmodum in Jure Romano, vi cujus nonnisi ex hac nascitur jus agendi in foro, seu debitorem compellendi ad solvendum. Ceterum ex demonstratione partis secundæ propositionis præsentis liquet, regressum fidejussori succedaneo contra debitorem principalem etiam competere, si vel maxime fidejussio succedanea facta fuerit inscio debitore principali. Jus enim istud acquirit, quatenus ipse pro principali fidejussore fidejussit, & quemadmodum cessio, de qua hic sermo est, fieri potest a fidejussore principali inscio ac invito debitore principali (§. 89. part. 3. *Jur. nat.*); ita etiam eodem inscio ac invito ipso jure fieri potest, ut adeo ad fidejussionem succedaneam ne hoc quidem respectu requiratur scientia vel consensus debitoris principalis. Quodsi vero supponamus, quemadmodum in Jure civili vulgo supponitur, quod detur a debitore ipso fidejussor succedaneus ea lege, ut, si principalis solvendo non sit, vel si moriatur, ipse in locum ejus succedat, tum qui succedaneus erat statim fit principalis, seu eidem æquiparatur, quamprimum in ejus locum succedit. Atque eo in casu nihil difficultatis habet, quod etiam ipsi perinde ac fidejussori principali detur regressus contra debitorem principalem. Nos vero, quemadmodum in Jure naturæ fieri debet, notioni fidejussionis succedaneæ omnem damus amplitudinem, quam habere potest, adeoque perinde hic est, five fidejussor succedaneus detur a debitore, five a fidejussore principali illo inscio accipiatur. Cumque in Jure naturæ nobis integrum sit vocabulis

tribuere significatum, quem velimus; ideo sufficit, ne iisdem utamur, nisi in significato ipsis attributo, & rebus per ea denotatis non tribuamus, nisi quæ vi definitionum ipsis competere debere demonstrari potest, quamvis a significato recepto non discedamus lubenter, quamdiu ad sine ullo commodo fieri videatur. Nos adeo fidejussorem succedaneum appellamus, qui pro alio fidejussore fidejebet creditori, five id faciat rogatus ab ipso debitor principali, five illo incio a fidejussore principali rogetur, quamvis debitoris consensus facile præsumatur.

§. 827.

Fidejussor succedaneus in specie dicitur *Fidejussor indemnitatis*, si creditori promittit, se præstiturum id omne, quod *indemnitas* nec a debitor principali, nec a fidejussoribus principalibus *quis* quinam consequi potest. Atque adeo apparet *fidejussorem indemnitatis* creditorem præstare prorsus indemnem. Unde etiam ipsi nomen est idiomate patrio ein *Schadelos-Bürge*.

Non unum idemque est, utrum quis sit simpliciter fidejussor succedaneus, an in specie fidejussor indemnitatis. Qui enim se obligat pro fidejussore, in cujus locum succedit, si is solvendo non sit; non tenetur ultra id, in quod tenetur fidejussor principalis, cujus fidejussionem fides sua suffulcit. Naturaliter nemo tenetur ultra id, in quod se obligare voluit, adeoque fidejussor non uno modo fidejebere potest, quemadmodum ex antecedentibus intelligitur. Quamobrem si vel maxime unus tantummodo sit fidejussor, pro quo alius fidejebet; non tamen ideo statim tenetur prorsus indemnem præstare creditorem. Quod si ergo fidejussorem succedaneum appellare lubet, qui pro alio fidejussore fidejebet, quemadmodum nos dicimus significato vocabuli apud Autores probatos recepto; non omnis fidejussor succedaneus est fidejussor indemnitatis, qui creditorem prorsus indemnem præstet. Talis enim non est, nisi ea creditori promiserit, quæ in definitione præsentis continentur. Neque quæquam offendere debet, quod fidejussorem indemnitatis ad succedaneos referamus, sicuti etiam fecisse videtur *Lauterbachius*



h. t. cum alii eundem fidejussori indemnitate contradistinguant tanquam datum fidejussori a debitore, ut is, si solvere cogatur, contra hunc regressum habere possit, prouti annotat *Freileben* in Notis ad *Lauterbachium* n. 5277; ita enim nobis deesse nomen commodum ejus, qui pro fidejussore fidejuber, ut, ubi is solvendo non fuerit, in ejus locum succedat, adeoque sub ea conditione, ut solvere non cogatur, nisi principalis solvendo non sit. Nemo enim, qui sine præjudicio rem expenderit, negare potest, ita pro fidejussore fidejuberi posse, quem admodum antea de fidejussore succedaneo sumimus & demonstravimus.

## §. 828.

*An a fidejussore indemnitate quid exigi possit, non creditore compelli nequit, nisi debitore ac fidejussoribus principalibus excussis.*

Quoniam fidejussor indemnitate sese creditori obligavit non nisi in eum casum, quo debitum suum vel omnino non, vel non in totum a creditore & fidejussoribus principalibus consequi potest (§. 827.); ideo ad aliquid solvendum a creditore compelli nequit, nisi debitore ac fidejussoribus principalibus excussis.

Hinc & recte contendunt Juris civilis interpretes acutiores, fidejussorem indemnitate beneficio excussionis renunciare non posse, cum natura fidejussionis hujus hoc minime ferat, quia nemo contradictoria velle potest. Sane si renunciatione esset standum, tum non amplius foret fidejussor indemnitate, sed succedaneus simpliciter, quem diximus, supponendumque foret ipsum pro fidejussore pure se obligasse; per modum correi. Talia autem admitti non possunt, quamdiu contrarium expressè dictum fuit (§. 428. part. 3. Jur. nat.).

## §. 829.

*Quando fidejussor succedaneus solvere se-*

*Si qui fidejuberere debet pro fidejussore altero pure se obligat, quod id prestare velit, ad quod prestandum is obligatus est; non excusso principali fidejussore ad solvendum adigi potest. Etenim fidejussor principalis respectu succedanei spectatur tanquam debitor*

debitor principalis (§. 824.). Enimvero qui fidejussurus <sup>neatur, prin-</sup> re se obligat, quod id præstare velit, ad quod præstandum <sup>cipali non</sup> alius obligatus est, is non excusso principali debitore ad sol- <sup>excusso.</sup> vendum debitum adigi potest (§. 806.). Quamobrem fidejussor quoque succedaneus non excusso principali fidejussore ad solvendum compelli potest, si pure se pro eodem obligaverit, quod id præstare velit, ad quod præstandum obligatus.

Pater adeo etiam hinc, quod pro alio fidejussore fidejubens non possit haberi pro fidejussore indemnitis (§. 828.), ut adeo nobis ab eodem fuerit distinguendus (§. 822.). Ceterum quando dicimus nondum excusso principali fidejussore vel debitore aliquem adigi posse ad solvendum, eo ipso intelligitur, si aliquoties interpellatus moras nectat, nec solvere velit, jure cogendi, quod in statu naturali jus belli est (§. 687. part. 2. Jur. nat.), non utendum esse contra ipsum, sed eodem nos uti statim posse contra alterum pro ipso nobis obligatum. Nimirum hoc in casu liberum est creditori, utrum illo jure uti velit contra fidejussorem vel debitorem principalem, an statim uti malit contra eum, qui pro eodem obligatus est.

## §. 830.

*Fidejussorem indemnitis fidejussoris* appellare libet eum, *Fidejussor* qui se obligat fidejussori pro propria ipsi obligatione, scilicet *indemnita-* promittendo, quod a se recuperare debeat, siquidem *ris fidejusso-* quod solvere coactus fuit, a debitore principali recuperare *ris quinam* non possit. Quamobrem pater, *fidejussorem indemnitis inde-* *mnem præstare fidejussorem principalem.* *lit.*

E. gr. Mævius Titio debet centum aureos. Tu pro eo fidejubes: ego promitto tibi, quod si cogaris Mævio quid solvere, nec id a Titio recuperare possis, te hoc a me recuperaturum. Ego tibi id restituere cogor. Te igitur indemnem præsto eodem modo, quo fidejussor indemnitis creditorem indemnem præstat (§. 827.). Nit igitur obstat, quo minus ego tuus fidejussor indemnitis dicar, quem-

quemadmodum dicendus forem Titii, si a Mævio & te nihil consequi potuisset, & ego ipsi in eum casum fidejussissem. *Pufendorfius* fidejussorem indemnitate simpliciter appellari ait, quem nos fidejussorem indemnitate fidejussoris vocamus, lib. 5. c. 10. §. 11. de J. N. & G. Reprehendit eum *Hertius* in notis, quod fidejussorem indemnitate confundat cum succedaneo, qui in gratiam fidejussionis accipiatur (not. 827.). Enimvero cum nos fidejussorem succedaneum in alio sensu acceperimus, ut nomen rectius conveniat rei suæ; inter fidejussorem indemnitate fidejussoris & fidejussorem indemnitate, qui datur creditori, hic distinguimus. Ita nimirum apte admodum nominibus suis distinguimus, quæ pro præsentis instituti ratione distinguenda erant. Ceterum si quis morosior fuerit, quam ut dicendi libertatem nobis concedat, is fidejussorem succedaneum per nos dicat, quem fidejussorem indemnitate fidejussoris appellamus, quam vero nos vocamus fidejussorem succedaneum, eundem vel fidejussorem fidejussoris, vel alio quocunque nomine, quod ipsi visum fuerit, dicat.

## §. 831.

*Cuiam is obligetur.*

Quoniam fidejussor indemnitate fidejussoris se duntaxat fidejussori obligat (§. 830.), creditori nullo modo obligatus est, nec obligari potest, ac inscio creditore & debitore principali se obligare potest.

Ita in exemplo, quod modo dedimus (not. §. 830.), ego tibi restituere teneor centum aureos, si eos Titio solvere coactus fueris. Ast si tu non fueris solvendo, ego Titio in nihil teneor, quippe cui nihil promisi.

## §. 832.

*Finis hujus fidejussionis.*

Similiter quia fidejussor indemnitate fidejussoris se tantummodo obligat fidejussori ad eum indemnem præstandum (§. 830.); si quis fidejussori fidejubeat pro eo, quod solvere coactus recuperare nequit, fidejussio duntaxat sit in securitatem fidejussoris.

Qui

Qui fidejussori fidejubet, parum curat, utrum creditor securus sit, nec ne, sed securitati fidejussoris unice consulit. Nihil ipsi negotii est, nisi cum fidejussore, cui fidem suam adstringit, & cum debitore principali, vel quia ab eo rogatus pro fidejussore intercedit, vel quatenus obligatio fidejussoris, pro qua intercedit, venit ab obligatione debitoris principalis. Ipse adeo obligatur nemini nisi fidejussori; at ipsi obligatur per fidejussorem debitor principalis, quatenus jus suum, quod contra eum habet (§. 796. 798.), eidem expresse cedere potest (§. 117. *paet.* 3. *Jur. nat.*), vel ipso etiam jure cedere intelligitur, prouti supra in casu simili ostendimus.

§. 833.

*Si plures fuerint confidejussores & uni detur fidejussor indemnitas; hic spectari nequit tanquam confidejussor, ubi quod ab illo dejussor ac-exigendum, is solvere nequit: habendus vero est pro confidejussore, qui cedens obli-datur succedaneus.* Etenim fidejussor indemnitas unice datur gationi alte-fidejussori (§. 832.), ut scilicet ab eo recuperare possit, si quod rius fidejuf-solvere coactus fuerit (§. 830.), nec quemadmodum confi-soris fieri dejussores creditori obligatur (§. 831.). Quamobrem si fi-possit confi-dejussor solvendo non fuerit, cui datus, nihil ab eo exigere *dejussor.* potest creditor, cui tenentur confidejussores in debitum prin-cipale. Patet adeo, si plures fuerint confidejussores & is, cui fidejussor indemnitas datus, solvendo non sit, fidejusso-rem indemnitas spectari non posse tanquam confidejusso-rem. *Quod erat unum.*

Enimvero si non fuerit fidejussor indemnitas, sed suc-cedaneus, cum hic promittat creditori se praestitutum, quod fidejussor principalis praestare debebat, nisi ipse praestiterit (§. 823.), ubi fidejussor principalis solvendo non fuerit, in ejus locum succedit, adeoque spectatur tanquam confidejussor. *Quod erat alterum.*

Nimirum fidejussor succedaneus se obligat creditori pro de-  
 (Wolfii Jur. Nat. Pars IV.)                      Zzz                      bito

bito principali in eum casum, si principalis fidejussor solvendo non fuerit; alii fidejussor indemnitis, qui fidejussori datur a debitore, aut quem ipse accipit, vel illo inscio, se obligat fidejussori pro eo, ad quod solvendum fuerit compulsus, in eum casum, si ad quid solvendum fuerit coactus (§. 822. 830.). Disspar adeo est utriusque ratio. Neque est quod excipias, hoc pacto per fidejussorem indemnitis fidejussoris minus prospici securitati creditoris, quam per fidejussorem succedaneum: neque enim ille datur, vel accipitur in securitatem creditoris, sed fidejussoris (§. 832.), ut adeo respectu creditoris & quoad fidejussionem principalem perinde sit, ac si hic fidejussor prorsus abesset.

## §. 834.

*An principa-  
li fidejussore  
nondum ex-  
cussio obliga-  
tus sit fide-  
jussor inde-  
mnitatis.* Fidejussor indemnitis fidejussoris in nihil tenetur, nisi principali excussio, nisi aliter conventum fuerit. Etenim non promissit ei, nisi quod a se recuperare debeat, si quid solvere coactus fuerit, ac id a debitore principali recuperare non possit (§. 830.). Quamobrem cum nihil sit, quod recuperare possit, quamdiu nondum excussus nihil solvit; ideo nec fidejussor indemnitis fidejussoris in quicquam tenetur, nisi principali excussio. *Quod erat unum.*

Quodsi vero ita fuerit conventum, ut, quamprimum ad aliquid solvendum compellitur, fidejussor indemnitis ejus loco statim solvat; tum fidejussor principalis eum ad solvendum pro se statim compellere potest, cum pacta sint servanda (§. 789. part. 3. Jur. nat.). *Quod erat alterum.*

In casu tamen posteriori pactum istud minime obstat, quominus creditor fidejussorem principalem ad solutionem compellat: ejus enim respectu, perinde est, ac si tale pactum non adesset. Quodsi dicas, fidejussorem indemnitis se etiam obligare posse creditoris, quod in locum fidejussoris principalis succedere velit, ubi is solvere debet; non erit is amplius fidejussor indemnitis fidejussoris, sed fidejussor succedaneus (§. 822.),

aut utriusque personam simul repræsentat, quatenus & indem-  
 nem præstat fidejussorem principalem, quod est fidejussoris  
 indemnitas (§. 832.), & in ejus locum succedit, quod est  
 succedanei (§. 823.).

§. 835.

*Si fidejussor principalis nihil solvit, fidejussor indemnitas*  
*liberatur.* Etenim fidejussor indemnitas fidejussori princi-  
 pali se non obligavit, nisi in eum casum, quo is solvere co-  
 actus fuerit, quod vero solvit a debitore principali recupe-  
 rare nequit (§. 836.). *Quando igitur fidejussor principalis*  
*nihil solvit, certum est conditionem deficere, sub qua pro-*  
*misit fidejussor indemnitas, consequenter fidejussio pro non*  
*facta habenda, seu evanescit (§. 534. part. 3. Jur. nat.), adeo-*  
*que fidejussor indemnitas liberatur.*

*Quando is  
 liberatur per  
 fidejussorem  
 principalem.*

Patet nihil referre, quacunquē de causa accidat, ut fidejuf-  
 sor principalis nil solvat. Perinde nimirum est, sive is nihil  
 solvat, quia debitor principalis solvit, sive quod solvendo non  
 fit: id quod per anteriora satis manifestum est. At succeda-  
 neus, qui in locum principalis succedit, quando is solvendo  
 non est, non liberatur, quod principalis nil solvere potuerit,  
 sed potius eo ipso gravatur. Atque adeo patet ratio sufficiens,  
 cur fidejussionem pro fidejussore creditori & fidejussionem ipsi  
 fidejussori factam a se invicem distinguere debuerimus.

§. 836.

*Qui pro facto negativo fidejuber, tenetur in omne id, quod Inquid tene-*  
*interest, principaliter obligatum fecisse, quod non facere debebat; atur is, qui*  
*vel si pro positivo fidejuber, in id, quod interest, principaliter obliga-*  
*tum non fecisse.* Qui enim vult te fidejubere pro facto alte-  
 rius, qui ad faciendum vel non faciendum ipsi obligatus est, *de-*  
 juber. vel obligandus, ejus interest, ut principaliter obligatus quid  
 faciat, vel ne faciat, adeoque non alio fine te pro altero sibi

obligari vult, quam ut præstes, id quod interest, principaliter obligatum fecisse, quod facere non debebat, vel non fecisse, quod facere debebat. Quando igitur fidejubes, ad hoc ipsum præstandum te obligas (§. 782.). Quamobrem si principaliter obligatus fecit, quod facere non debebat, vel non fecit, quod facere debebat, teneris utique ad id quod interest in casu primo factum fuisse, quod facere non debebat, in altero autem non fuisse factum, quod facere debebat.

E. gr. Tu mihi commendas famulum. Ego vereor, ne sit malefidus. Tu pro fide ejus fidejubes. Quodsi is furto mihi res quasdam abstulerit, quas ab eo recuperare non possum; dubium non est, quin tu earum æstimationem mihi restituere tenearis. Similiter tu mihi commendas hominem, per quem pecunia ad aliquem deferatur. Ego diffido eum pecuniam fidei suæ commissum ad eum delaturum, ad quem deferre debet. Tu pro eo fidejubes. Dubio caret, quod pecuniam mihi restituere tenearis, si non derulerit, sed aufugerit. Nimirum qui pro facto vel non facto alterius se obligat; is se obligat pro ea obligatione, quæ ex non facto, vel facto alterius nascitur, & quæ tendit ad aliquid restituendum, vel reparandum, prouti ex circumstantiis particularibus facile perspicitur, quemadmodum exempla, quæ dedimus, aperte loquuntur.

## §. 837.

*Quando obligatio fidejussoris nulla est.* Si obligatio principalis nulla est, obligatio quoque fidejussoris nulla est. Etenim si obligatio principalis nulla est, principalis debitor ad nihil præstandum obligatur, quod per se patet. Quamobrem cum fidejussor se obliget, quod præstare velit id, ad quod debitor principalis præstandum obligatur, nisi is præstiterit (§. 784.); nec ipse ad id præstandum obligatur. Quodsi ergo obligatio principalis nulla est, obligatio etiam fidejussoris nulla erit.

Ostenditur etiam hoc modo. Principalis obligatio & accessio-



accessoria fidejussoris eadem est (§. 787.). Quodsi ergo principalis nulla est, accessoria quoque fidejussoris nulla esse debet.

§. 838.

Quoniam obligatio fidejussoris nulla est, si principalis *Casus parti-* nulla fuerit (§. 837.), promissio vero rei, quæ in rerum na- *culares.* tura existere nequit (§. 634. *part. 3. Jur. nat.*), seu ejus, quod impossibile (§. 633. *part. 3. Jur. nat.*), aut quod vires tuas transcendit (§. 636. *part. 3. Jur. nat.*), vel sub conditione impossibili (§. 484. *part. 3. Jur. nat.*), vel turpi facta nulla est (§. 495. *part. 3. Jur. nat.*); obligatio quoque fidejussoris nulla est, ac non valet, si fidejubet pro impossibili, seu quod in rerum natura existere nequit, aut vires principaliter obligandi excedit, vel quod sub conditione impossibili aut turpi promissum.

Validitas obligationis accessoriæ pendet a validitate principalis, ita ut nec valida esse possit obligatio fidejussoris succedanei, aut fidejussoris indemnitis, qui fidejussori datur, nisi valeat principalis, undecunque tandem hæc oriri debere supponatur. Quamobrem ut constet, num valide jubeatur, inquirendum ante omnia est, num valide obligetur is, ad cujus obligationem obligatio fidejussoris accedere debet. E. gr. Si promissisti Cajo decem aureos, si in Mævium verba injuriola evomuerit, vel falsum rumorem de eo sparserit, & ego fidejussor cum promissio tua non sit valida, nec quicquam valet fidejussio mea,

§. 839.

*Si fidejussor promittit se daturum aliud, nisi debitor principalis An fidejussor* *lis hoc dederit; naturaliter fidejussio valet.* Fidejussor enim præ-aliud pro- stare debet, ad quod præstandum principalis debitor obli- *mittere pos-* gatur creditori (§. 784.). Quodsi adeo creditor contentus sit, quam de- *bet debitor.* ut loco ejus sibi præstetur aliud, perinde est, ac si a debitore *bet debitor.*

sub certa conditione pro eo, quod debet, accipere voluisset aliud, & pro hoc debito conditionali se obligasset fidejussor. Quamobrem cum promissor obligetur ad id præstandum, quod promissit (§. 363. part. 3. Jur. nat.), & promissarius acceptatione sua acquirat præcise illud jus, quod in eum transferre voluit promissarius (§. 382. part. 3. Jur. nat.), acceptatione autem obligatio promissoris valida efficitur (§. 365. part. 3. Jur. nat.); quin naturaliter valeat fidejussio, si fidejussor se daturum aliud promittit, nisi debitor principalis hoc dederit, dubitandum non est.

E. gr. Mævius mihi debet 3 thaleros: tu pro eo fidejubes hac lege, quod, nisi solverit, 4 modios frumenti mihi dare velis, quin valeat fidejussio dubitandum non est. Videntur enim Mævio mutuo dati quatuor modii frumenti, quorum pretium tunc est 3 thalorum, & tu pro mutuo fidejubes. Equidem *Javolenus* l. 42. ff. de fidej. & mand. negat, fidejussorem obligari, si reus pecuniam, fidejussor aliam quantitatem promittat, quod pecunia merce æstimari non possit, quemadmodum æstimatio rerum, quæ mercis numero habentur, in pecunia numerata fieri potest; sed hæc demum ratio valeret, si creditori invito pro pecunia aliqua quantitas obtruderetur, nulla vero ratio est, quando creditor in fidejussionem ita factam consentit. Sane non repugnat, ut creditor, qui mutuo dat debitori 3 thaleros, ita conveniat, ut, nisi pecuniam restituere possit, ejus loco restituat frumentum, quamvis tunc contractus mutui mutetur in alium. Quamobrem cum ita conventum esse conditionaliter recte sumatur, si fidejussor pro pecunia aliam quantitatem promittit; debitor principalis & fidejussor hoc non obstante creditori ad idem teneri dicuntur, quemadmodum vult fidejussio (§. 787.).

§. 840.

*In quantum Fidejussor in plus obligari nequit, quam debitor principalis; fidejussor ob-obligari tamen potest in minus. Etenim fidejussor datur in se curita-*

curitatem debiti (§. 783.), consequenter in se suscipit periculum creditoris, ne, si debitor principalis non sit solvendo, justitiam ejus, quod ab eo consequi debet, faciat, adeoque damnum incurrat (§. 486. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem cum hic finis obtineatur, si fidejussor in idem obligetur, quod solvere debet debitor principalis; nulla sane ratio est, cur in plus obligari debeat, consequenter in plus obligari nequit. *Quod erat unum.*

Enimvero potest fidejussor fidejubere pro parte debiti principalis (§. 803.), potest fidejubere conditionaliter, vel in diem pro debito puro (§. 808.). Quamobrem patet, eum in minus obligari posse. *Quod erat alterum.*

E. gr. Si Mævius debet centum aureos, fidejussor obligari nequit in ducentos vel centum & quinquaginta. Aliud enim est fidejubere, aliud donare, vel fidejubere & donare simul. In fidejussione in idem præcise tenentur debitor principalis & fidejussor (§. 787.), nisi expresse fuerit conventum, ut in minus obligetur fidejussor (§. 803. 898.).

§. 841.

Quoniam fidejussor in plus obligari nequit, quam debitor principalis potest, tamen in minus (§. 840.), fidejussori autem succedaneo fidejussor principalis loco debitoris est (§. 824.); nec fidejussor succedaneus in plus obligari potest, quam fidejussor principalis, in minus tamen obligari potest. *In quantum fidejussor succedaneus obligari potest.*

E. gr. Si fidejussor principalis se tantummodo obligavit pro parte debiti principalis, vel sub conditione, aut in diem, succedaneus quoque non obligari potest nisi pro eadem parte, vel sub eadem conditione, aut in eundem diem: potest tamen obligari pro parte minore, vel si pura fuerit fidejussio, seu sub nulla conditione, nisi quæ ipsi obligationi principali inest, nec in diem facta, sub conditione, aut in diem, vel etiam præterea sub conditione adhuc alia, aut in diem adhuc alium, quemadmodum

Am abunde patet ex demonstrationibus superioribus (§. 803, 808.). Nulla hic iniquitas est (§. 382. part. 3. Jur. nat.), quemadmodum in casu altero, ubi is, cujus commodo fit fidejussio, locupletior fieret cum damno alterius; id quod legi naturali repugnat (§. 585. part. 2. Jur. nat.). In duriores itaque causam nullus fidejussor obligari potest, nisi manifesta iniquitate; obligari autem potest in leviores absque ulla iniquitate, cum se in nihil obligare posset,

## §. 842.

*An in plus promittens teneatur in quantum debet principalis, naturaliter tenetur in eam quantitatem, quam principalis debet. Quoteneatur in quantum debet principalis, fidejussio autem fit in securitatem debiti (§. 783.); ideo fidejussor, qui in plus promittit, creditorem jubet esse securum debiti, eoque nomine se ipsi obligat. Quoniam vero creditor securus debiti non est, nisi a fidejussore consequi possit, quod debet principalis, si is solvendo non fuerit; ideo fidejussor, qui in plus promittit, quam debet principalis, quamvis in plus non sit obligatus (§. 840. 841.), tenetur tamen in eam quantitatem, quam principalis debet.*

Civile adeo foret, si fidejussio in plus facta, quam debet principalis, prorsus invalida esse deberet: quod in penam creditoris, qui ex re aliena locupletari vult contra æquitatem naturalem, lege civili statui posse non inficior. Sed nostrum jam non est discutere dissensum interpretum Juris civilis, utpote non ex solis principii Juris naturalis, verum etiam Romani judicandum,

## §. 843.

*An fidejussor ante terminum solutionis ad solvendum compelli nequit, etsi notorium sit, principalem non esse solvendo. Etenim fidejussor in plus obligari nequit, quam principalis debitor debebat (§. 840.). Quamobrem si debitor principalis solvere*

vere debet certo die, nec fidejussor solvere tenetur nisi eo die; *pellipossit ad si certum sit, principalem solvere non posse (§. 782.), consequenter opus non sit, ut in ejus facultates ante inquiratur, adeoque is ante excutiat (§. 804.), quam ad solvendum adigi possit fidejussor (§. 805.).* Et si adeo notorium sit principalem solvendo non esse, hoc tamen non obstante fidejussor ante terminum solutionis ad solvendum compelli nequit.

Plus omnino est statim dare, quam post tempus dare, quemadmodum etiam monet Imperator §. 5. I. de fidej. Durior adeo utique foret fidejussoris causa, si is ante terminum solutionis solvere teneretur, quod ante eum solvere non tenebatur principalis, pro quo solvere tenetur.

§. 844.

*Fidejussor sub pœna se obligare potest, nisi steterit fidejussor. An fidejussor.* Fidejussio enim promissio est (§. 786.). Enimvero si *fisor sub pœna promittis te mihi facturum & promissioni pœnam adjicis; ubi se obligare non feceris, quod pœnæ nomine promissisti, dare debes (§. possit. 611. part. 3. Jur. nat.),* adeoque promissio sub pœna facta valet & pœnale promissum non illicitum est. Quamobrem fidejussioni quoque pœna adjici potest, adeoque fidejussor sub pœna se obligare potest, si non steterit fidejussione.

Facile apparet pœnam fidejussioni non alio fine adjici, quam ut firmiter tibi obliges fidejussorem, consequenter aut majorem esse debere debito, pro quo se obligat fidejussor, aut eidem tanquam debitum ab eo distinctum accedere. Non tamen hinc inferri potest, fidejussorem in plus obligari, quam debitorem principalem, quod fieri non posse modo ostendimus (§. 840.). Etenim qui sub pœna se obligat, non promittit se plus solviturum, quam solvere debet principalis, sed promittit, se hoc daturum, vel facturum, nisi steterit promissio, quo se pro altero obligavit (§. 606. part. 3. Jur. nat.). Pœnam adjici posse fidejussioni, ut efficacius obligetur fidejussor agnoscit *Stravius Exerc. 48. th. 41.* una cum aliis Juris civilis interpretibus. Nec  
(*Wolffii Jur. Nat. Pars IV.*) Aaaa id

id a Jure Romano alienum videri potest, quippe in quo fidejussoribus inficiantibus adimitur beneficium divisionis l. 10. §. 1. de fid. & mand. utique in pœnam.

## §. 845.

*De fidejussione jurato-dejussione invalidam validam efficit.* Etenim juramentum non novam producit obligationem ei aliquid præstandi, cui juratur (§. 903. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem nec quicquam immutare potest in obligatione fidejussoris. *Quod erat unum.*

Porro juramentum promissionem, quæ per se valida non est, validam efficere nequit (§. 905. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum fidejussio sit promissio (§. 786.); nec juramentum fidejussionem invalidam validam efficere potest. *Quod erat alterum.*

Quodsi ergo quæras, num adeo juramentum nulla utilitate accedat fidejussioni, adeoque tanquam temerarium pro illicito sit habendum (§. 278. part. 3. Jur. nat.); ea repetenda sunt, quæ de juramento promissioni superaccedente (§. 907. 908. part. 3. Jur. nat.) & quando id licitum sit alibi demonstravimus (§. 916. part. 3. Jur. nat.). Jurans fidem suam adstringit ei, cui jurato promittit, de eo quod præstandum (§. 934. part. 3. Jur. nat.); quod cum etiam faciat promissor (§. 760. part. 3. Jur. nat.), adeoque & fidejussor (§. 786.), fidejussor jurans efficacius se obligat creditori (§. 758. part. 3. Jur. nat.).

## §. 846.

*An fidejussor jurans in plus ob- ligari possit.* Quoniam juramentum obligationem invalidam validam efficere nequit (§. 845.), non valet autem *in plus facta in plus ob- fidejussio* (§. 840.); nec ea valet, licet juramento confirmetur.

Dubium, quod moveri poterat ab aliis, qui aliter statuunt, jam alibi sustulimus (not. §. 905. part. 3. Jur. nat.). Possunt etiam adesse rationes, cur lege positiva juramento major vis tribuatur, quam per se habet, quemadmodum Jure Canonico eadem

dem tribui constat, veluti ut sanctius habeatur juramentum & major sit Numinis reverentia,

§. 847.

*Naturaliter fidejussio solo creditoris & fidejussoris consensu perficitur.* Etenim fidejussor promittit creditori, se præstiturum, quod principalis debitor debet, nisi is præstiterit (§. 786.). Quamobrem cum acceptando creditor sibi ad id obliget fidejussorem (§. 381. part. 3. *Jur. nat.*), acceptatione autem declaret creditor se idem velle, quod se velle dicit fidejussor (§. 2. part. 3. *Jur. nat.*); fidejussio naturaliter solo creditoris & fidejussoris consensu perficitur (§. 658. part. 1. *Phil. pract. univ.*). *Quomodo fidejussio perficiatur.*

§. 848.

Quoniam fidejussio naturaliter solo creditoris & fidejussoris consensu perficitur (§. 847.), adeoque sufficit, ut fidejussor voluntatem suam creditori quomodocunque indicet (§. 648. part. 1. *Phil. pract. univ.*); fidejussio per epistolam facta ab absente naturaliter valida. *An absens per epistolam fidejussio per epistolam facta ab absente possit.*

E. gr. Titius in Academiam proficiscitur. Ego per epistolam ad te scriptam fidejubeo pro honorario, quod pro informatione privatissima tibi debetur. Valet utique fidejussio. Similiter tu mutuo das Mævio centum thaleros. Ego fidejubeo absens per epistolam. Valet fidejussio.

§. 849.

Quia etiam per alium alteri significare possumus voluntatem nostram, si hoc ipsi mandemus (§. 640.), eodem modo patet, per mandatarium quoque naturaliter fidejuberi posse. *An per mandatarium.*

E. gr. Si tibi mando, ut pro debito centum aureorum, quos mutuo dat Titius Mævio, meo nomine fidejubeas: dubium non est, quin valida sit fidejussio, cum utique perinde sit, ac si ego ipse fidejussissem (§. 662.).

## §. 850.

*De divisione obligationis non dividitur: quodsi vero quis fidejusserit conjunctim cum alio & inter princi-* *Obligatio inter fidejussorem principalem & ejus succedaneum*  
*co-fidejussori datus succedaneus, inter illum & succedaneum confide-*  
*palem & suc-* *mittit creditori se præstiturum, quod fidejussor principalis*  
*jussoris obligatio dividitur.* Fidejussor enim succedaneus pro-  
*cedaneum.* mittit creditori se præstiturum, quod fidejussor principalis  
 præstare debebat, nisi præstiterit (§. 823.), adeoque ad idem  
 se obligat, ad quod principalis obligatus. Hujus adeo ob-  
 ligatio inter ipsum & succedaneum dividi nequit. *Quod erat*  
*unum.*

Quodsi duo conjunctim promittant, obligatio inter eos  
 dividitur (§. 815.). Quamobrem si uni eorum datus fuerit  
 succedaneus, cum hic succedat in locum sui principalis,  
 quando is solvendo non est (§. 823.), inter principalem al-  
 terum & succedaneum confidejussoris dividitur obligatio.  
*Quod erat alterum.*

E. gr. Si Mævius mihi debet 100 aureos, pro quibus con-  
 junctim fidejusserunt Cajus & Sejus, & tu fidejussisti pro Se-  
 jo. Cajus & Sejus dividunt obligationem, qua ambo simul  
 mihi tenentur, ita ut quilibet solvat 50, si Mævius solvendo  
 non fuerit. Quodsi Sejus solvendo non fuerit, tu obligationem  
 quemadmodum Sejus dividis cum Cajo, ita ut & ipse non sol-  
 vas nisi 50, sed non potes dividere eum Sejo, si solus fidejuf-  
 serit, cum tu & Sejus non conjunctim fidejusseritis pro eodem  
 debito principali, sed tu pro Seji obligatione te obligaveris.

## §. 851.

*Quæ animo fidejussio fieri debet animo maxime deliberato.* Etenim si  
*fidejussio fieri* debitor principalis solvendo non sit, fidejussor solvere tene-  
*ri debeat.* tur (§. 794.), adeoque maximo periculo exponit patrimoni-  
 um suum. Quamobrem cum quilibet operam dare debeat,  
 ut sibi caveat, ne patrimonio suo damnum aliquod inferat,  
 aut, si mavis, sibi quoad patrimonium (§. 494. part. 2. Jur.



nar.); antequam fidejubeat, probe perpendere debet, num satis tuta sit fidejussio & quantum damnum accidere possit patrimonio suo. Quoniam itaque animus deliberatus est, quando omnia ante probe expenduntur, quæ expendenda sunt, quam decernatur (§. 387. part. 3. Jur. nat.); fidejussio fieri debet animo maxime deliberato.

Fidejussio facilis; sed eam adimplere difficile. Ne igitur incautus damnum incurras, quod sponte subire alterius gratia nolles, immo non debes, salvis erga teipsum & alios officiis; officium quod hic urgetur, non erat prætermittendum. In se haud rari ac suos peccant, qui ad fidejubendum nimis faciles sunt.

Quoniam fidejussio fieri debet animo maxime deliberato (§. 851.), animo autem deliberato non fit, nisi quod quis ante probe expendit, num potius sibi faciendum, quam non faciendum, & quomodo facere velit, antequam faciat (§. 387. part. 3. Jur. nat.); fidejussurus intelligere debet, quid sibi velit fidejussio, & ad quid se obliget, consequenter cum etiam creditor teneatur damnum omne a fidejussuro avertere (§. 495. part. 2. Jur. nat.), si quis fuerit simplicior, quam ut ipse omnia expendere possit, quæ fidejussura expendenda sunt, vel nimis incautus, ut promittat, antequam expendit, quæ promissori expendenda sunt (§. 394. part. 3. Jur. nat.), ipse creditor de fidejussione fidejussorem informare debet.

Intelligentia actus fidejubendi in fidejussore requisita.

Equidem jure externo promissario de eo statuentium non est, num promissor omnia probe expendit, quæ ipsi expendenda sunt, antequam promittat (§. 422. part. 3. Jur. nat.); consequenter nec creditori de eo, num fidejussor expendit omnia, quæ ipsi expendenda sunt, antequam fidejubeat; sed cum hæc non tantummodo teneatur validitatem actus, ne irritus dici possit, minime autem eundem efficiat intrinsece bonum, ideo nec

tollit creditoris officium de informando fidejussore, quod ad salvandam conscientiam requiritur.

§. 853.

*Quibus  
verbis fide-  
jussio fieri  
debeat.*

*Fidejussor verbis perspicuis accurate declarare debet, quomodo se obligare velit creditori pro altero ipsi obligato, vel obligando.* Creditor enim a fidejussore acceptando fidejussionem non plus juris acquirere potest, quam is in ipsum transferre vult, nec eum ultra voluntatem suam sibi obligare valet (§. 382. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum fidejussor promissor sit (§. 786.), quod vero promissor sufficienter indicat, id contra ipsum pro vero habeatur (§. 428. part. 3. Jur. nat.); fidejussor utique verbis perspicuis accurate declarare debet, quomodo se creditori pro altero ipsi obligato vel obligando obligare velit.

Quodsi hoc semper fieret, nulla foret de obligatione fidejussoris controversia, nec quisquam fidejubendo majus periculum incurreret, quam subire voluisset: id quod tanto facilius accidit, quando verborum significatus non est satis fixus ac determinatus, ut adeo fidejussor non satis intelligat, quid promittat, quemadmodum intelligere debebat (§. 852.).

§. 854.

*De fidejussione in scripturam redigenda.*

Quoniam *fidejussio* fieri debet verbis perspicuis & ad mentem fidejussoris indicandam sufficientibus (§. 853.); *in scripturam redigenda est.*

Clarius idem ostenditur hoc modo. Fidejussio actus est, qui in futurum prominet (§. 782.) & de fidejussoris obligatione statuendum ex verbis, quibus animum suum declaravit (§. 428. part. 3. Jur. nat.). Ut igitur certo constet, qualia fuerint fidejubentis verba, fidejussio in scripturam redigenda.

Verba, quibus utitur fidejussor, facile oblivioni dantur, praesertim cum vulgo non semper idem dicatur iisdem verbis, & lubentius

libentius plerumque homines fidejubeant, quam solvant, si debitor principalis solvendo non sit, vel solvere nolit. Multa adeo oriuntur lites, quæ præciduntur, verbis fidejussoris in scripturam relatis.

## §. 855.

*Fidejussio sine scriptura valida & antequam in scripturam referatur, nisi aliter conventum fuerit, ne scilicet ante valeat, fidejussionis quam in scripturam fuerit relata. Etenim fidejussio solo creditoris & fidejussoris consensu perficitur (§. 843.). Quamobrem cum de consensu satis constet, si voluntas verbis significetur, vel aliunde colligatur (§. 660. 662. part. 1. Phil. pract. univ.); ut valida sit fidejussio, non opus est, ut ea in scripturam redigatur, adeoque etiam valida, antequam in scripturam redigatur. Quod erat unum.*

Quodsi vero expresse fuerit conventum, ne scilicet ante valeat, quam in scripturam fuerit relata, cum standum sit pactis (§. 789. part. 3. Jur. nat.), nec ea valebit, antequam in scripturam relata fuerit. Quod erat alterum.

Quodsi conveniatur, fidejussionem non ante validam esse debere, quam in scripturam fuerit relata, fidejussurus sibi reservat jus mutandi voluntatem, donec fidejussio in scripturam referri debeat, quippe quæ voluntatis mutatio quemadmodum permitenda (§. 377. part. 3. Jur. nat.), ita etiam permessa intelligitur, alias enim conventio foret inutilis.

## §. 856.

*Si fidejussio, quando in scripturam redigitur, terminis artis concipitur; eos intelligere debet fidejussor, adeoque si non intelligat, artis in fidejussorum significatus i si sufficienter explicandus. Etenim fidejussor intelligere debet, quid sibi velit fidejussio, & ad quid se obliget (§. 852.). Quamobrem si ea terminis artis concipitur, quando in scripturam redigitur, eos intelligere debet fidejussor,*

for, adeoque si non intelligat, eorum significatus ipsi sufficienter explicandus.

In statu naturali, quoniam privata autoritate fidejussio in scripturam refertur, præstat utique ipsa fidejubentis verba, quibus mentem suam explicat, in scripturam referre, quam terminos artis iisdem substituere, cum sic facilius præcaveatur dolus & culpa, ne in plus obligetur fidejussor, quam obligari voluit. Quid conveniat statui civili, de eo dicere non est hujus loci.

§ 857.

*An fidejussor ad certum adjectum obligatus esse nolit, & creditor, seu is, cui fidejussum, de tempore ad debitorem principalem, vel fidejussorem tempestive non interpellavit; stringi possit, fidejussio evanescat.* Etenim fidejussor creditori, seu ei, cui fidejubet, ultra voluntatem suam obligari nequit (§. 382. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem dubium non est ita conveniri posse, ne ultra tempus fidejussioni adjectum obligatus sit fidejussor. Et quoniam servanda sunt pacta (§. 789. part. 3. Jur. nat.), nec ultra illud tempus, quod fidejussioni ex conventionem adjectum, obligatur fidejussor. Quodsi ergo eo tempore, quo adhuc valida erat fidejussoris obligatio, debitorem principalem, vel fidejussorem non interpellavit, cui competit jus debitorem principalem adigendi, ut solvat creditori (§. 801.), adeoque jure suo non usus fuit; expirante obligatione fidejussoris ipsa utique fidejussio evanescit.

Nimirum si justo tempore, quo adhuc viget obligatio fidejussoris, debitorem principalem; vel fidejussorem interpellat, interpellatus vero in mora est, ne solvat, mora creditori imputari nequit. Si vero non interpellat justo tempore, cum norat fidejussorem ultra istud tempus sibi non esse obligatum, fidejussionem non curare, sed absque ea creditori fidere intelligitur. Civile vero est, quod non ipso jure in hoc casu extinguitur obligatio, sed fidejussori derur exceptio pacti. In hypothese nimirum propositionis præsentis promissio fidejussoris fa-

Etia sub hac conditione, ut tempeſtively interpelletur debitor principalis, vel ipſe fidejuſſor: interpellatione igitur tempeſtively omiſſa deficit conditio, adeoque evaneſcit fidejuſſio (§. 534. part. 3. Jur. nat.). E. gr. Titius tibi debet 180 thaleros nundinis futuris ſolvendos. Ego fidejubeo, ſed cum expreſſo pacto, quod ultra nundinas iſtas tibi obligatus eſſe nolim. Quodſi ergo nundinas iſtas præterlabi pateris, neque me, neque debitorem intra eas interpellaveris de debito exigendo parum ſollicitus, ego tibi non amplius obligatus ſum tanquam fidejuſſor. Quodſi vero interpellaveris, durantibus tamen nundinis nec a debitore principali, nec a me debitum conſequi poteris; quin finitis nundinis tibi adhuc ſim obligatus dubitandi ratio nulla eſt.

## §. 858.

*Si fidejuſſor expreſſe convenit, quod ultra tempus fidejuſſori adjectum obligatus eſſe nolit, poſtea tamen in dilationem termini usque ejus in certum ad certum tempus conſentit; ad hocuſque tempus fidejuſſio va- mini dilatio- let, niſi expreſſe velit fidejuſſioni poſthac nullum tempus adjectum nem, qui ul- eſſe debere.* Etenim ſi fidejuſſor expreſſe convenit, quod ultra tempus tra tempus fidejuſſioni adjectum obligatus eſſe nolit; nec ul- certum obli- tra id obligatur (§. 857.). Quodſi tamen poſthac in dilati- gari noluit, onem termini usque ad certum tempus conſentit, inter cre- ditorem & fidejuſſorem omnino convenit, quod fidejuſſio ul- tra terminum, qui ipſi præfixus fuerat, ad hoc tempus conti- nuari debeat, adeoque fidejuſſio renovatur (§. 816. part. 3. Jur. nat.). Enimvero ſi pactum renovatur, quoad præſtati- ones in eo nihil immutatur (§. 817. part. 3. Jur. nat.). Quam- obrem cum fidejuſſor antea non tenebatur ultra tempus fide- juſſioni adjectum; nec ultra terminum dilationis obligatur. *Quod erat unum.*

Enimvero cum a fidejubentis unice voluntate pendeat, utrum ultra certum tempus obligatus eſſe nolit, an velit (§. 386. part. 3. Jur. nat. & §. 786. h.); ſi fidejuſſor poſthac nul- (Wolſi Jur. Nat. Pars IV.) B b b b lum

lum tempus fidejussioni adjici velit, ultra quod creditori obligatus esse nolit, quin hoc facere possit nemo dubitabit. Quoniam tamen contra fidejussorem pro vero haberi nequit, nisi quod is sufficienter indicat (§. 428. *part. 3. Jur. nat.*), ideo necesse est, ut, si posthac fidejussioni tempus, ultra quod obligatus esse non debeat, adjici nolit, id expresse significet. Quamobrem per dilationem termini solutionis consensu fidejussoris factam fidejussionem ad istud tempus, in quod solutio differtur, restrictam non esse non intelligitur, nisi expresse dixerit fidejussor se hoc nolle. *Quod erat alterum.*

Ita in exemplo, quod modo dedimus (*not. §. 857.*), si tibi Titius non solvit 100 thaleros in nundinis & ego consentio, ut ei moram indulgeas usque ad nundinas proximas, ego fidejussionem renovo, adeoque non ultra istas nundinas me tibi obligatum esse velle intelligor, sed saltem usque ad eas. Enimvero si expresse dico, me in dilationem termini solutionis consentire, ac velle posthac tibi esse obligatum simpliciter, si solvendo non fit, quemadmodum ordinarie fidejuberetur (§. 782.), etiam ultra nundinas tibi obligatus maneo, etsi in nundinis nec me, nec debitorem principalem interpellaveris, modo sine consensu meo terminum solutionis non ulterius proroges (§. 820.).

### §. 859.

*De fidejussione erronea.*

*Si error det causam fidejussioni, valida non est: si det causam pro parte, pro parte reliqua valet.* Fidejussio promissio est (§. 786.). Enimvero si error det causam promissioni, promissio valida non est (§. 569. *part. 3. Jur. nat.*), & si det causam promissioni pro parte, valebit pro parte reliqua (§. 572. *part. 3. Jur. nat.*). Ergo etiam fidejussio valida non est, si error eidem causam dat; quod si vero causam tantummodo dederit pro parte, valebit ea pro parte reliqua.

E. gr.

E. gr. Tu me rogas, ut pro Titio debitore tuo, amico meo fidejubeam, propterea quod falsis literis mihi persuades, agnatum meum mortuum esse, qui me hæredem instituit. Ego fidem tibi habens fidejubeo. Fidejussio nulla est, propterea quod error causam dederit promissioni (§. 504. *part. 3. Jur. nat.*). Enimvero si fidejubere voluerim in 50, tu vero me dolose eodem errore inducis, ut fidejubeam in centum. Fidejussio non valet nisi in 50.

§. 860.

*Si vi vel metu me adigis ad fidejubendum pro debitore tuo, De fidejussio non valet.* Etenim promissio vi vel metu extorta (§. one vi vel 786.). Quoniam itaque promissio vi vel metu extorta *in metu extorta* invalida est (§. 576. *part. 3. Jur. nat.*); fidejussio quoque vi vel metu a creditore extorta invalida est.

Plura de fidejussione errantis, vel vi ac metu extorta non addimus, cum facile intelligantur ex iis, quæ in parte tertia de promissione errantis ac vi vel metu extorta demonstravimus.

§. 861.

*Mandatum, ut alteri credatur, naturaliter æquipollet fidejussio.* Etenim qui mandat, ut alteri credatur, aliena causa *ut alteri* mandat, adeoque mandati tenetur (§. 720.). Quamobrem *credatur.* cum mandator mandatario damnum rescire debeat, quod occasione mandati incurrit (§. 682.); mandans ut alteri credatur omne quoque damnum creditori rescire tenetur, quod is incurrit, quia credidit. Quamobrem si a debitore principali consequi nequit, quod solvere debet; idem solvere tenetur mandator. Patet itaque mandantem ut alteri credatur, ita obligari pro debitore principali, ut ipse solvat, quod principalis solvere debebat, nisi is solvendo fuerit. Eadem vero est obligatio fidejussoris (§. 782.). Ergo mandatum ut alteri credatur naturaliter æquipollet fidejussioni.

Quoniam qui commendat, vel rogat, non mandat (§. 648.);

fieri subinde potest, ut mandatum a commendatione, vel rogatione ægre distinguatur. Immo fieri potest, ut quis animo commendandi vel rogandi utatur verbis, quibus mandare videtur, etsi nihil minus intendat, quam ut periculo suo credatur. Consultius itaque, quem putas tibi mandare, ut credatur, eum fidejubere jubeas: immo hoc convenit æquitati (§. 495. part. 2. *Jur. nat.*).

§. 862.

*De manda-  
ta dilatione  
solutionis.*

Quoniam perinde est, sive mandes ut alteri credatur, si-  
ve ut terminus solutionis prorogetur, cum termino progato  
quasi de novo credatur, mandatum vero, ut alteri credatur,  
naturaliter fidejussioni æquipollet (§. 861.); *mandatum, ut ter-  
minus solutionis prorogetur, etiam fidejussioni naturaliter æqui-  
pollet.*

Differentia tamen hic intercedere videtur, utrum mandator velit terminum solutionis suo tantum periculo differri; ita ut non teneatur nisi in damnum, quod ex dilatione termini emergit; an vero velit debitum principale posthac esse periculo suo, quasi ab initio mandasset, ut alteri crederes. Utroque enim modo mandari posse, dubium non est. Quoniam tamen mandator supponere videtur, eo tempore, quo prorogationem termini mandat, debitorem solvendo esse, in casu dubio, adeoque si non expresse dixerit, se non teneri velle nisi in damnum, quod ex dilatione termini emergit, voluisse præsumitur, ut debitum principale posthac periculo suo sit, consequenter perinde sit ac si mandasset ut crederetur, præsertim cum etiam creditor viz consensurus præsumatur, nisi mandatum ita accipi deberet.

§. 863.

*An promissio  
solutionis  
a reo facien-  
da.*

*Qui promittit, debitorem principalem solvendum, non fideju-  
bet; nihil tamen omittere debet, quod ad id facere potest, ut solvat.*  
Qui enim promittit, debitorem principalem solvendum, is non promittit, se solvere velle, nisi is sit solvendo; id quod per se patet. Quamobrem cum fidejussor promittat credi-  
tori,



tori, se soluturum, nisi principalis debitor solvendo fuerit (§. 786.); qui promittit debitorem principalem soluturum, non fidejubeat. *Quod erat unum.*

Porro qui promittit debitorem principalem soluturum, factum alienum promittit: quod denuo per se patet. Enimvero qui factum promittit alienum, nihil omittere debet, quod ad idem obtinendum facere potest (§. 602. part. 3. Jur. nat.). Ergo etiam qui promittit, debitorem principalem soluturum, nihil omittere debet, quod ad id facere potest, ut solvat. *Quod erat alterum.*

Facile apparet, hac promissione nullum jus acquirere creditorem contra promissorem agendi, cum is pro debito principali nulla ex parte se obligaverit, nec ullo modo in subsidium teneri velit. Obligatio interponendi officia sua, ut debitor principalis solvat, naturalis est, cui ut satisfaciatur, ne quidem compellere potest promissorem: immo inutiliter hoc fieret, cum debitorem principalem ad solvendum compellere possit, a quo si nihil consequatur, nihil sperare potest a promissore.

§. 864.

*Qui promittit sese effecturum, ut debitor principalis solvat, idem ulterius creditorem securum esse jubet, quod sit soluturus; non fidejubeat: us expendant magis autem obligatur, ut nihil eorum omittat, quod ad id facturere possit, ut solvat. Patet nimirum ut ante, quod non fidejubeat. Quod erat primum.*

Et quoniam qui expresse promittit sese effecturum, ut alter det, vel faciat, & promissarium certum esse jubet, quod sit daturus, vel factururus, tanto magis obligatur, ne quid eorum omittat, quod ad obtinendum factum tertii facere potest (§. 603. part. 3. Jur. nat.); eodem etiam quo ante modo patet, quod in hypothese propositionis presentis, qui promittit tanto magis obligetur, ut nihil eorum omittat, quod ad id facturere possit, ut debitor solvat. *Quod erat secundum.*

Si promissiones istiusmodi præcedant obligationem contrahendam, ad commendationem (§. 643.), aut consilium pertinent (§. 983. part. 1. Theol. nat.), prouti reliqua promittentis verba & circumstantiæ alterutrum loquantur. Si promissio talis accedat ad obligationem jam contractam, operas in solutione procuranda adhibendas pollicemur, præsertim si adsint rationes, cur non inutiliter in hoc negotio officium nostrum interponamus, nec creditori officium nostrum aliter prodest, quam ne compellere teneatur debitorem ad solutionem, quod ipsi molestum videtur. In neutro casu nos obligamus pro obligatione debitoris ullo modo. Quoniam tamen haud raro accidit, ut, si creditor debitum consequi non possit, verba promittentis ita interpretetur, quasi fideiussisset; ideo cauti quoque esse debemus in solutione aliena promittenda, præsertim quando verba in scripturam minime fuerint relata, ne libus ideo ansam præbeamus.

## §. 865.

*Expromissor*  
*quonem fert.*  
*lit.*

*Expromissor* dicitur, qui alterius obligationem in se transfert, seu pro altero obligato aut obligando ita se obligat, ut ipse suo nomine tanquam debitor principalis præstet, ad quod præstandum alter erat obligatus, vel obligandus. Hinc simul patet, quid sit *expromittere* & quid *expromissio*. Non confundendus is est cum *Adpromissore*, qui idem est cum Fideiussore: fideiussor enim adpromittit, quatenus ejus promissio accedit ad promissionem debitoris principalis subsistentem; at *expromissor* promissione sua extinguit promissionem debitoris.

E. gr. Tu Titio debes 100 thaleros. Ego ei promitto, quod hos 100 thaleros meo nomine solvere velim, ac si eidem a me deberentur. Ego *expromissor* sum. Similiter tu rogas Titium, ut tibi credat 100 thaleros. Ego promitto, quod hos 100 thaleros meo nomine solvere velim, ac si eos mihi credidisset. Titius tibi dat 100 thaleros: ego *expromissor* sum.

## §. 866.

§. 866.

Quoniam expromissor se ita obligat pro altero obligato *Promissio* vel obligando, quod ipse proprio nomine præstare velit, ad *expromissio* quod præstandum alter erat obligatus, vel obligandus (§. ris. 865.), nemo autem se alteri obligare potest, nisi promittendo (§. 393. part. 3. Jur. nat.); *expromissor promittit creditori, quod suo nomine præstare velit, ad quod præstandum alter erat obligatus, vel obligandus, non secus ac si ipse ad id præstandum principaliter esset obligatus.*

Expromissor itaque non accedit ad obligationem principalem, quemadmodum adpromissor, seu fidejussor, sed eam suam facit, adeoque non in subsidium tenetur, quemadmodum fidejussor, sed principaliter.

§. 867.

Quoniam *expromissor* obligationem alterius in se transfert (§. 865.); ipse *personam debitoris principalis induit, nec debitor principalis amplius manet creditori obligatus.*

*An debitor principalis maneat obligatus.*

In hoc differt expromissio ab adpromissione, seu fidejussione, quod in hac obligatio principalis subsistat (§. 758.), in illa vero ex debitore in expromissorem transeat. Ita in exemplo, quod paulo ante dedimus (not. §. 865.), obligatio tua in me expromissorem transit, ut debitor non tu sis Titii, sed ego, etsi tu, non ego acceperim pecuniam. Titius me tanquam debitorem principalem sibi obligatum habet, non te.

§. 868.

Quia *expromissor* obligationem debitoris principalis suam facit, ut is creditori non sit obligatus (§. 867.); *si is solvendo non fuerit, creditori non datur regressus ad debitorem principalem, quamvis hic solvendo esset.*

*An datur regressus ad debitorem principalem.*

Nimirum qui nihil tibi debet, eum etiam ad solvendum compellere non potes. Ita in exemplo anteriori (not. §. 865.) si ego solvendo non sum, te Titius ad solvendum 100 thale-

ros compellere nequit. Arque adeo differt a fidejussione, qua fidejussorem pure se obligare diximus in superioribus pro debito principali, ita ut obligatus esse velit instar debitoris principalis (§. 806. 807.). Ibi enim manet obligatio principalis (§. 785.), sed pactione obligatio accessoria cum principali tantummodo exæquatur, quemadmodum in Jure Romano fit per renunciationem beneficii excussionis. Aliud nimirum est obligationem accessoriam cum principali exæquare, aliud obligationem principalem ex alio in se transferre. Quodsi vero creditor a te consequi non possit, quod a debitore principali consequi potuerat; sibi impuret, quod fidem tuam majoris fecerit, quam illius.

§. 869.

*An detur expromissori quod pro eo solvit, nisi ita conventum fuerit. Etenim expromissor ita se obligat creditori pro debitore principali, ut ipse suo nomine præstet, ad quod præstandum is erat obligatus, vel obligandus (§. 865.). Quamobrem cum contra promissorem non habeatur pro vero, nisi quod sufficienter indicat (§. 428. part. 3. Jur. nat.), qui vero dicit se promittere, quod debitum alienum solvere velit, tanquam a se contractum esset, non dicat, se ab eo repetere velle, quod pro eo solvit, quia etiam animo donandi expromittere potest, immo a debitore principali jam alio modo ut sit satisfactum, non repugnat; ideo expromissione sibi debitorem principalem non obligat ad restituendum, quod pro eo solvit (§. 393. part. 3. Jur. nat.). Quod erat primum.*

Quodsi vero expromissor cum debitore principali convenit, quod is sibi restituere debeat, quod pro eo solvit; cum sibi obligavit tanquam debitorem suum, adeoque non tam repetit, quod suo nomine pro eo solvit, quam quod sibi ex pacto debetur exigit. Atque adeo patet, hoc pacto suum recuperare posse expromissorem, quod pro eo solvit creditori

tori tanquam creditori suo (§. 789. part. 3. Jur. nat.). Quod erat alterum.

Expromissio negotium est, quod unice geritur inter expromissorem & creditorem, nec ulla modo tangit debitorem principalem. Quamobrem ex eo nullo quoque modo obligari potest debitor principalis sive expromissori, sive creditori. Quodsi ergo debitor principalis obligari debeat expromissori, peculiari pacto, opus est, quæ cum expromissione nihil habet commune, & a qua expromissio nullo modo pendet.

§. 870.

Si ex pacto debitor principalis in aliquid tenetur expromissori *Quando ex hoc solvendo non sit, jus suum cedere potest creditori.* Etenim promissor quilibet jus suum alteri cedere potest (§. 117. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem si debitor principalis ex pacto in aliquid tenetur expromissori, utpote qui cum sibi obligari potest ad restituendum, quod pro ipso solvit, vel, quod perinde est, solvere debet (§. 869.); dubium non est, quin hoc jus creditori cedere possit, si ipse solvendo non sit, ut ab eo, qui ante expromissionem erat obligatus, consequatur, quod ab expromissore consequi nequit. *contra debitorem principalem cedere possit creditori.*

Cassio hæc æquitati admodum convenit, ne, qui ante expromissionem debitor principalis erat, locupleteretur cum damno creditoris (§. 585. part. 2. Jur. nat.). Quodsi vero tale pactum, quale in hypothese propositionis præsentis sumitur, non adfuerit; cum non habeat expromissor, quod cedere possit creditori, quando ipse solvendo non est, nec ulla modo patet eidem regressus ad debitorem principalem, utpote qui non venit ex expromissione (§. 868.), sed ex duplici pacto, quorum alterum intercedit inter expromissorem & eum, cujus causa expromittitur, alterum vero inter creditorem & expromissorem, *vi præf.*

§. 871.

Quoniam expromissor, qui solvendo non est, jus suum cedere potest creditori, si ex pacto debitor principalis ei *Quomodo si-bi consulere* (Wolffii Jur. nat. l'ars IV.) Cccc dem

*de regressu ad debitor-rem princi- palem possit* dem in quid tenetur (§. 870.); *expromissio etiam fieri potest hac lege, ut expromissor paciscatur cum eo, cuius causa expromittendum, de eo restituendo, quod pro eo solvere debet, & creditori ius suam ce- palium possit* *erat debitor principalis se obliget creditori ad non ante solvendum expromissori, quam is solverit.*

Atque ita patet, quomodo sibi consulere possit creditor, qui sibi expromitti curat, de regressu ad debitorem principalem, nisi ab expromissore debitum consequi possit. Cur vero necesse sit, ut non sola cessione contentus sibi etiam obliget eum, qui debitor principalis erat ante expromissionem, ad non ante solvendum expromissori, quod ex pacto debet, quam ipse sibi solverit, facile patet. Alias enim ante solvere poterat, cum hoc pactum non pertineat ad expromissionem, nec ex eo in quicquam tenetur creditori, qui expromissorem loco debitoris accepit, consequenter inutiliter fieret cessio, quamvis non absque omni dolo. Quodsi vero qui erat debitor eo, quem diximus, modo creditori sese obligat, si is expromissori tanquam creditori suo quid solvit, quam is solverit; suo hoc facit periculo.

## §. 872.

*Quomodo expromissor liberetur ab obligatione propria.*

*Si quis ideo expromittit, quia debitori principali ad quid præstandum obligatus est, expromissione in tantum liberatur, in quantum eadem alteri sese obligat.* Etenim si quis ideo expromittit, quia debitori principali ad quid præstandum obligatus est; is utique obligationem ejus eo animo in se transfert (§. 865.), ne ipsi obligatus maneat ad id præstandum, quod debet, si obligatio sua non excedat eam, quam in se transfert, quodsi vero eandem excedat, ne teneatur posthac nisi in residuum. Quamobrem id omnino actum intelligitur, ut expromissor in tantum liberetur, in quantum ejus causa se obligat, cui quid debet.

E. gr. Ego tibi debeo centum aureos: cum ego tibi eos restituere nondum possim, vel terminus solutionis nondum adfit,

tu alios centum aureos mutuo accipis a Sempronio. Ego expromitto. Dubium non est, me expromissione ab obligatione tibi centum aureos solvendi liberari: dum enim obligationem tuam centum aureos solvendi Sempronio in me transfero, perinde utique est, ac si ego a Sempronio centum aureos mutuafsem & eos tibi solvissem, qua solutione utique liberarer, ne tibi amplius quicquam deberem. Enimvero si Sempronius tantummodo tibi credit, quinquaginta, & ego expromitto; cum perinde sit, ac si tibi 50 aureos solvissem, in quinquaginta adhuc maneo obligatus. Unde patet in hypothefi propositionis præsentis impossibile esse, ut ullo modo pateat Sempronio ad te regressus, nec fieri posse, ut de eodem tibi prospiciat.

## §. 873.

*Si tibi mando, ut expromittas, ego restituere teneor, quod sol-* De mandata  
vis. Quodsi enim tibi mando, ut expromittas, ego te inde-expromissio-  
nem præstare debeo (§. 682.). Quoniam igitur creditori ne.  
antea meo, nunc tuo solvis, quod ego solvere debebam (§.  
866.); ego utique tibi restituere teneor, quod solvis.

Quoniam expromissor creditori jus suum cedere potest contra eum, cujus causa expromissit, quando ab eo quod debetur, consequi nequit creditor, jus suum adversus mandantem cedere potest.

## §. 874.

*Si expromissor ei, cujus causa expromittitur, nihil debet; jure De jure in-*  
interno hic eidem restituere tenetur, quod solvit, nisi animo donan-terno in ex-  
di expromiserit. Etenim si expromissor ei, cujus causa expromissione.  
mittit nihil debet, nec ipsi quod solvit ab hoc restituitur;  
locupletior hic fit cum damno expromissoris (§. 582. 486.  
part. 2. Jur. nat.). Quoniam itaque nemo locupletari debet  
cum alterius damno (§. 585. part. 2. Jur. nat.); nec is, cujus  
causa expromissum, cum damno expromissoris locupletari de-  
bet. Quamobrem si expromissor ei, cujus causa expromit-  
tit, nihil debet; jure interno hic eidem restituere tenetur, quod  
solvit. Quod erat unum.



Enimvero si quis expromittit animo donandi, gratis expromittit (§. 48.), consequenter ut nihil ab eo, cujus causa expromittit, recipiat (§. 18.). Quamobrem expromissori ne jure quidem interno quod solvit restituere tenetur is, cujus causa expromissum. *Quod erat alterum.*

Æquitati nimirum convenit, ne expromissori damnosa sit expromissio, etsi is, cujus causa expromissum, non promiserit, quod expromissorem indemnem præstare velit, adeoque ad quicquam restituendum sese obligaverit, ut ad restitutionem compelli posset.

§. 875.

*Idem porro expenditur.* Si expromissor ei, cujus causa expromittit, nihil debet, jure interno hic satisfacere debet creditori, ubi expromissor satisfacere nequit. Etenim si expromissor creditori satisfacere nequit, ipse vero ei, cujus causa expromisit, nihil debebat, a quo expromissione liberatus fuisset (§. 872.), facile patet, eum, cujus causa facta expromissio, locupletiolem futurum cum damno creditoris, quando ipsi non satisfacit (§. 582. 486. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem cum nemo locupletior fieri debeat alterius cum damno (§. 585. part. 2. Jur. nat.), sed omne potius damnum, quantum in se est, ab altero avertere debeat (§. 495, part. 2. Jur. nat.); quin jure interno si expromissor ei, cujus causa expromittit, nihil debet, hic creditori satisfacere debeat, ubi expromissor satisfacere nequit, dubitandum non est.

In hypothefi propositionis præsentis expromissio fit utilitatis tuæ causa, nullam vero habet expromissor, neque etiam creditor, si eadem non melius ipsi sit prospectum, quam absque ea, quamvis putaverit, & eo animo expromissorem accepit. Æquitati omnino convenit, ut nolis expromissionem creditori esse damnosam, tibi lucrosam. Si tu creditori satisfacis, non facis, nisi quod facturus eras, expromissione non facta, in quam jure interno consentire non poteris, siquidem tibi constitisset, expromisso-



missorem satisfacere non posse creditori (§. 495. part. 2. Jur. nat.): neque adeo gravari solutione, nec ulla ratio est, cur ideo conqueraris, quod ipse solveris. Laudabile igitur est, si creditori æquum te præbueris. In casu particulari plures subinde sunt rationes, quæ hanc æquitatem commendant: de quibus in Philosophia morali potius dicendum, quam in Jure naturæ, etsi illa ex hoc principia demonstrandi petat.

## §. 876.

*Expromissor non potest obligari in plus; potest tamen obligari An expromissor in minus.* Transfert enim in se obligationem alterius (§. missor in 865.), induens personam debitoris principalis (§. 867.), plus, vel minus adeoque si totam obligationem in se transfert, in idem obligatur in quod obligatus, vel obligandus erat alter, cujus causa expromittit. Patet adeo, eundem in plus obligari non posse. *Quod erat unum.*

Enimvero cum ab arbitrio expromissoris pendeat, utrum totam obligationem in se transferre velit, an saltem partem ejus, & num pure, an in diem, alium scilicet, quam in quem promisit alter, promittere velit; dubium non est, quin in minus obligari possit. *Quod erat alterum.*

E. gr. Si debitum est 100 aureorum & tu expromittis, non potes obligari nisi in 100: nullo enim jure exigere potest creditor, ut obligeris in 110. Quodsi præstandæ sint usuræ, donec solutio fiat: dubium non est, quod has etiam præstare debeas. Non tamen ideo dici potest, te in plus obligari, cum eandem etiam præstare debuisset alter, nisi expromittere voluisses. Enimvero nil obstat, quominus te expromittendo non obliges nisi in 50, dimidiam scilicet obligationem in te transfrens, & si terminus solutionis sit ultimus Augusti, tu expromittas sub hac conditione, ut demum solvas in fine anni.

## §. 877.

*Valet expromissio indefinitæ facta in omne id, quod alteri datur. An expromittitur.* Nulla enim ratio est, cur te ita obligare non possis, *missio in*

*æfinita valeda fit.* cum certum fit, quid folvi debeat, nimirum id, quod alteri fuerit datum. Ponamus enim datos fuiſſe 150 aureos; perinde omnino eſt, ac ſi expromittendo te obligaffes ad 150 aureos ſolvendum.

Eſt enim quantitas certa non fit, dum expromittis; certa tamen eſt, quando ſolvere debes. Et hoc ſufficit, ut dici poſſit non incertum eſſe, in quod expromittendo te obligaveris. Quodſi alter debitum majus contraxit, quam putaveras, id tibi imputabis, qui indefinite expromiſiſti, cum in certam ſummam promittere potuiſſes. Ceterum propoſitio præſens valet etiam de fidejuſſione.

## CAPVT IV.

## De Actibus permutatoriis, ſeu Contractibus oneroſis.

§. 878.

*Contractus oneroſus quinam ſit.*

**A**ctus permutatorii dicuntur etiam *Contractus oneroſi*. Eſt itaque *contractus oneroſus*, in quo utraque contrahentium pars ad aliquid dandum vel faciendum obligatur, ſcilicet ut pro eo, quod unus dat vel facit, alter viciffim aliquid det vel faciat.

Nimirum oneroſum opponitur gratuito. Quemadmodum enim qui gratuito quid accipit nihil viciffim præſtare tenetur (§. 18.); ita ex aduerſo qui cum onere quid accipit, pro eo viciffim aliquid præſtare cogitur (§. 585. part. 3. *Jur. nat.*). Quod cum onere accipitur, ei adhæret obligatio aliud quid præſtandi, & in hac ipſa obligatione conſiſtit onus, quod accipienti imponitur.

§. 879.

*Permutatio quid ſit.*

*Permutatio* eſt contractus oneroſus, quo res datur ab uno, & alter eam accipiens viciffim dat rem aliam. Idiomate

*De actibus permutatoriis seu contractibus onerosis. 605*

mate patrio dicitur der Tausch. Hinc permutare est ver-  
tauschen.

E. gr. Do tibi domum meam, ut tu mihi des tuam: con-  
tractus permutatio est; Similiter permutatio si do triticum, ut  
des avenam; si anulum, ut des libros; si lintamina, ut des  
frumentum. Quamobrem permutatio est actus ille diremtori-  
us, quo datur res, pro re, seu ut tu des rem aliam (§. 9. II.).  
Romani eam inter contractus innominatos reulerunt. Voca-  
runt enim *contractus nominatos*, quibus certus contrahendi mo-  
dus præscriptus est, & ex quibus huic conveniens datur actio.  
Quamobrem ut hæ actiones a se invicem distingui possent,  
contractibus quoque peculiare tributum erat nomen, a quo &  
ipsis nomen indebatur. E. gr. Commodatum, mutuum, depo-  
situm, mandatam erant contractus nominati. Ex iis enim da-  
bantur actiones, quæ actionis commodati, mutui, depositi, man-  
dati nomine veniebant. At *contractus innominati* dicebantur,  
quibus certus contrahendi modus præscriptus non erat, cui con-  
veniens dari poterat actio. Quamobrem quamvis non dene-  
gantur actiones, non tamen opus erat eas certis nominibus a  
se distingui, quemadmodum ceteras, consequenter nec opus e-  
rat, ut ipsi contractus certis nominibus distinguerentur. Quam-  
obrem cum actiones a Præto impetrarentur, qui certas formu-  
las præscribebat; ideo actionibus, quas is dabat ex contractibus  
innominatis, mansit nomen generale *actionis præscriptis verbis*.  
Atque adeo patet differentiam inter contractus nominatos & in-  
nominatos esse mere civilem, quæ fuit ex hypothese de invali-  
ditate pactorum nudorum, naturaliter a contractibus minime  
differentium (§. 794. part. 3. Jur. nat.). Divisio itaque con-  
tractuum in nominatos & innominatos in Jure naturæ nullius  
utilitatis est.

§. 880.

*Naturaliter permutatio perficitur solo consensu contrahentium. Permutatio*  
Etenim si promitto me tibi rem daturum, si vicissim des ali-  
quomodo am. & tu promissionem meam acceptando repromittis te rem  
istam aliam daturum; cum promissor promissario obligetur  
perfecte

perfecte (§. 363. part. 3. *Jur. nat.*) & acceptatione, quæ in offerente conditionem præcedit, in accipiente sequitur (§. 10. part. 3. *Jur. nat.*), promissio & repromissio valida efficiatur (§. 365. part. 3. *Jur. nat.*), ego tibi statim obligatus sum ad rem dandam & tu vicissim obligatus es ad dandam aliam. Quamobrem si porro vel expresse declaro, me tibi rem dare, & tu vicissim, te dare rem aliam, vel mutua hæc voluntatis declaratio ex verbis conditionem offerentis & acceptantis intelligitur, aut ex alio quocunque signo colligitur, dominium rei meæ statim in te & tuæ in me transit (§. 13. part. 3. *Jur. nat.*). Quomiam itaque permutatio perficitur, si ego tibi do rem & tu mihi vicissim des rem aliam (§. 879.); evidens est, mutuo contrahentium consensu solo naturaliter perfici permutationem.

Mere adeo civile est, quod in Jure Romano non ante validus fit contractus, nisi ab una parte res tradatur, ut adeo pœnitere liceat, quamdiu hoc factum non fuerit. Id quidem inde est, quod ad translationem dominii Jure Romano requirebatur regulariter traditio. Unde cum permutatio requirat reciprocam dationem (§. 879.), adeoque dominii translationem (§. 675. part. 2. *Jur. nat.*); ideo permutatio in reciproca traditione consistere debebat. Enimvero dum res ab uno traditur & ab altero accipitur, id fit sub hac conditione, ut alter vicissim rem tradat, & accipiendo hic tacite promittit, se rem vicissim traditurum, adeoque se obligat (§. 363. part. 3. *Jur. nat.*) ad rem vicissim tradendam. Quamobrem unius traditione contractus pro perfecto habebatur, cum tradenti accipiens esset obligatus ad rem vicissim dandam, nec amplius pœnitere liceret. Cum enim traditione acquisivisset dominium rei, quam acceperat; ea erat sua (§. 124. part. 2. *Jur. nat.*), consequenter quia in invitum dominium transferri nequit (§. 7. part. 3. *Jur. nat.*), qui rem tradiderat, eam ut reciperet cogi non poterat. Quomiam vero non dederat gratis, sed sub ea conditione, ut reciperet rem aliam; ideo alter omnino obligatus manebat ad rem vicissim

vicissim dandam, nec ipsi liberum erat, utrum rem sibi datam reddere, an aliam dare vellet.

§. 881.

*Si res non statim traduntur, ex permutatione nascitur obligatio ad traditionem reciprocam rerum datarum.* Etenim in permutatione contrahentes sibi mutuo dant res (§. 879.). Enimvero res, quæ datur, etiam tradenda (§. 54.). Ergo contrahentes sibi mutuo tradere debent res, quas in permutatione dederunt. Ex permutatione itaque nascitur obligatio ad traditionem reciprocam rerum datarum.

E. gr. Ego tibi do domum meam & tu reciproce mihi das tuam. Tu domum tuam mihi, ego meam tibi tradere teneor. Nimirum ne quid difficultatis superfit, tenendum est, promissionem permutandi non confundendam esse cum ipsa permutatione. Ad permutationem requiritur datio reciproca (§. 879.), adeoque actualis dominii translatio (§. 675. part. 2. *Jur. nat.*). Aliud vero est dare, seu dominium transferre, aliud promittere, quod dare, seu dominium transferre velis. Nuda promissione non actu transfertur dominium, sed promittendo tantummodo ad dominium transferendum te obligas. Antequam vero dederis, obligatio tradendi non nascitur (§. 54.), ut adeo traditio & datio maneant duo actus distincti, etiamsi simul sint (§. 25. part. 3. *Jur. nat.*).

§. 822.

*Si unus contrahentium det rem alienam, permutatio nulla est. Permutatio Nemo enim rem alienam dare potest (§. 677. part. 2. *Jur. quando nul-**

*nat.*); Quamobrem cum permutatio in reciproca datione consistat (§. 879.); si unus contrahentium det rem alienam, permutatio nulla est.

E. gr. Si ego tibi do librum meum, ut tu vicissim mihi des alium, tu vero mihi das librum non tuum, sed alienum; permutatio valida non est. Nimirum ego restituere teneor domino rem (§. 540. part. 2. *Jur. nat.*). Quodsi ergo tu rem

(*Wolffii Jur. Nat. Pars IV.*) Dddd tibi

tibi datam retineres, tu locupletior fieres cum damno meo (§. 486. 582. part. 2. Jur. nat.): quod fieri non debet (§. 585. part. 2. Jur. nat.).

## §. 883.

*Jus eius, qui rem suam rem alienam tradidit alterum transtulit, sed tantum possessionem pro aliena. nat.), adeoque ipsi competit jus eam vindicandi. Jur. nat.).* Quoniam permutatio nulla est, si unus contrabentium det rem suam rem alienam (§. 882.); nec qui suam tradidit, dominium ejus in alterum transtulit, sed tantum possessionem (§. 23. part. 3. Jur. nat.), adeoque ipsi competit jus eam vindicandi (§. 544. part. 2. Jur. nat.).

Dedit nimirum sub hac conditione, ut alter vicissim det (§. 879.): Quamobrem cum alter dare non possit rem alienam (§. 677. part. 2. Jur. nat.), consequenter conditionem adimplere, nec datum intelligi potest, quod nonnisi sub conditione datum ab altero. Res igitur tradita manet adhuc ejus, qui eam tradidit. Quidni ergo naturaliter vindicari possit, etsi Jure Romano non possit?

## §. 884.

*Jus contra rem tradendam, qui rem tradidit, alterum vi compellere potest, ad rem tradendam, quam permutavit, nisi tradere velit. Etenim ex permutacione nascitur obligatio ad traditionem reciprocam rerum datarum (§. 881.). Quodsi ergo cum unus tradiderit per hypoth. alter tradere nolit; quin qui tradidit alterum vi compellere possit ad rem tradendam, quam permutavit, dubitandum non est (§. 236. part. 1. Phil. pract. univ.).* Qui rem tradidit, alterum vi compellere potest, ad rem tradendam, quam permutavit, nisi tradere velit. Etenim ex permutacione nascitur obligatio ad traditionem reciprocam rerum datarum (§. 881.). Quodsi ergo cum unus tradiderit per hypoth. alter tradere nolit; quin qui tradidit alterum vi compellere possit ad rem tradendam, quam permutavit, dubitandum non est (§. 236. part. 1. Phil. pract. univ.).

Non potest repetere rem, quam dedit, quia dominium transtulit & possessionem; sed saltem alterum compellere potest, ut, postquam ipse contractum adimplevit, eandem & ipse adimpleat.

## §. 885.

*An rem recipere teneat traditam restituere velit, eam recipere non tenetur qui tradidit. Etenim* Si quem pœnitet permutacionis, ac ideo is rem ab altero sibi restituere velit, eam recipere non tenetur qui tradidit. Etenim

Etenim qui rem traditam accepit tenetur rem, quam permutavit, tradere (§. 881.), &, ubi noluerit, cum vi ad tradendum compellere potest qui tradidit (§. 884.). Quamobrem si rem traditam reddere velit, qui accipit; eandem qui tradidit recipere non tenetur.

Nimirum qui obligatur ad rem, quam pro ea, quam accepit, dedit, tradendam, is non potest reddere, quam accepit, ne tradat, quam dedit. Jus reddendi rem acceptam repugnat obligationi pro ea tradendi aliam. E. gr. Si permutavimus domus: tu meam tibi traditam mihi reddere nequis, ut retineas tuam, quam nondum tradidisti. Naturaliter enim ea non amplius tua est permutatione facta (§. 881.), sed mea: tu vero tantummodo eam possides.

§. 886.

*Si quis permutantium aestimationem rei tradendae prestare velit, eam alter accipere non tenetur.* Etenim facta permutatione a quoque quilibet contrahentium obligatur ad rem tradendam (§. 881.), adeoque in arbitrio ipsius positum non est, utrum rem tradere, an prestare velit aestimationem (§. 118. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Cum in permutatione res dentur (§. 879.), tu acquisivisti dominium ejus, antequam tradita fuerit (§. 881. h. & §. 675. part. 2. *Jur. nat.*), adeoque jus acquisitum tibi invito auferri nequit (§. 336. part. 2. *Jur. nat.*). Quamobrem si alter tibi dare velit aestimationem rei tradendae, tu eam accipere non teneris.

E. gr. Tu ex contractu permutationis mihi tradere debes hortum tuum, tuum nimirum ante permutationem, sed ea facta meum. Quod si pretium horti mihi dare volueris, ego id accipere non teneor. Hoc sane perinde esset ac si hortum a me emere velles, quem, nisi voluero, vendere non cogor.

§. 887.

*Solum pactum de permutatione contrahenda naturaliter validum.* Pactum de

*permutatio-* dum. Naturaliter enim pactum omne servandum (§. 789.  
*ne contra-* part. 3. *Jur. nat.*), nec id a contractu differt (§. 794. *part. 3.*  
*henda num* *Jur. nat.*). Quamobrem etiam solum pactum de permuta-  
*fit validum.* tione contrahenda naturaliter validum.

Naturaliter pactum de permutatione contrahenda aliter di-  
 stinguitur a permutatione contracta, quam Jure Romano. Na-  
 turaliter permutatio contracta, quamprimum utraque pars decla-  
 rat, se dare rem pro re, seu ut alter vicissim det rem (§. 880.):  
 ast Jure Romano non ante contracta dici potest, quam a parte  
 una res fuerit tradita, consequenter dandi voluntate declarata  
 & acceptata, traditione nulla interveniente, pactio tantummo-  
 do de permutatione contrahenda facta intelligitur. Enimvero cum  
 ad pactum sufficiat consensus in easdem promissiones (§. 788. *part.*  
*3. Jur. nat.*); naturaliter eadem pactio fit, si tu & ego reciproce pro-  
 mittimus rem pro re dandam, seu permutationem contrahendam,  
 non vero dandi voluntatem declaramus de presenti. E. gr. Si dico,  
 promitto tibi me daturum domum meam pro tua, & tu hoc  
 acceptas; pactio de permutatione contrahenda facta est. Ast  
 si dico: Do tibi domum meam pro tua, vel si ad promissionem  
 statim accedat signum aliquod, quo promissionis adimpletio e  
 continenti facta intelligitur, permutatio contrahitur. Quoni-  
 am vero naturaliter non minus solum pactum de permutatione  
 contrahenda producit obligationem contrahendi, quam contra-  
 cta permutatio obligationem illam traditione adimplendi; pa-  
 rum refert, utrum tantummodo pactum fuerit de permutatione  
 contrahenda, an permutatio jam fuerit contracta, nisi quod in  
 casu priori dominium rerum permutandarum nondum fuerit  
 translatum, sed saltem nata obligatio transferendi; in poste-  
 riori autem dominium jam translatum sit & nata obligatio tra-  
 dendi.

## §. 888.

*Jure ex pacto* Quoniam pactum solum de permutatione contrahen-  
*de contra-* da naturaliter validum (§. 887.); *si de permutatione contra-*  
*henda per-* henda pactum fuerit, *paciscentium pars una alterum vi adigere*  
*potest,*



potest naturaliter ut permutationem contrahat, seu rem promissam mutatione pro re det (§. 236. part. 1. Phil. pract. univ.) nascens.

Naturaliter promissione contrahitur obligatio perfecta (§. 363. part. 3. Jur. nat.), nec fidem, quam in promissis damus, fallere licet (§. 765. part. 3. Jur. nat.). Mere igitur civile est, quod ex solo pacto de permutatione contrahentium non detur actio neque de jure civili, neque de Jure Canonico, neque moribus nostris, quamvis etiam non desint Doctores, qui ex pacto de permutatione contrahenda dari actionem contendunt ob generalem pactorum validitatem hodie admissam, si consensus præsens adsit, nec suspensus. Sed in hoc casu naturaliter contracta magis, quam promissa videtur permutatio, quemadmodum ex antea dictis facile intelligitur.

§. 889. \*

*Permutari possunt res omnes tam corporales, quam incorporales, mobiles & immobiles, fungibiles ejusdem vel diversi generis, et permutari iam pecunia numerata tanquam corpus, non tanquam pretium rei possint. considerata.* In permutatione enim datur res pro re (§. 879.). Enimvero dari possunt cum res corporales, consequenter tam mobiles (§. 148. part. 2. Jur. nat.), adeoque etiam fungibiles (§. 509.), quam immobiles (§. 149. part. 2. Jur. nat.), tum incorporales (§. 889.). Ergo hæ etiam permutari possunt. *Quoderat primum.*

Et quoniam, si res pro re datur, non necesse est, ut res ejusdem speciei vel generis detur, cum ideo detur res pro re, ut loco illius accipias aliam, qua indiges, sed cares; ideo nec requiritur, ut res fungibiles sint ejusdem generis, sed possunt etiam permutari, quæ sunt generis diversi. *Quoderat secundum.*

Quodsi pecunia numerata non consideretur tanquam pretium rei, sed tanquam corpus; spectatur utique tanquam res mobilis alia. Quoniam itaque res mobiles permutari possunt *per demonstr. n. 1.* dubium non est, quin etiam pecunia

permutari possit, si consideretur tanquam corpus, non tanquam pretium rei. . *Quod erat tertium.*

E. gr. Permutari possunt domus tua & domus mea, domus tua & Bibliotheca mea, hortus tuus & ager meus, ager meus & jus venandi aut piscandi tuum, triticum meum & pisa tua, frumentum meum & vinum tuum, vinum meum & vinum tuum, pecunia mea & pecunia tua,

§. 890.

*-An traditio differris possit in certum tempus in permutatione.* *Permutatio etiam fieri potest ea lege, ut traditio differatur in certum diem, sive ex parte alterutra, sive ex utraque.* Etenim in permutatione statim transfertur dominium (§. 879. h. & §. 13. part. 3. *Jur. nat.*). Enimvero a voluntate domini unice pendet, quomodo dominium transferre velit (§. 11. part. 3. *Jur. nat.*), consequenter idem quoque transferre potest ea lege, ut traditio in certum tempus differatur. Quamobrem permutatio quoque ea lege fieri potest, ut traditio differatur in certum diem sive ex parte alterutra, sive ex utraque,

E. gr. Permutamus ædes nostras, sed ea lege, ut earum traditio demum fiat futuro autumno. Dubium non est, quin ita conveniri possit &, ubi ita conventum fuerit, dominio ædium licet translato, a neutra tamen parte, antequam dies venerit, exigi possit traditio. Quando enim ita conventum fuerit, possessioni, cujus jus una cum dominio transfertur (§. 19. part. 3. *Jur. nat.*), ad certum tempus renunciatum est (§. 103. part. 3. *Jur. nat.*): quod fieri posse dubium non est (§. 106. part. 3. *Jur. nat.*).

§. 891.

*De permutatione rei eadem detur certo die, seu quando visum fuerit.* *Permutari etiam potest res sua cum sua, si detur, ut pro ea do rem meam, ea jam fit tua* (§. 675. 124. part. 2. *Jur. nat.*). *Quodsi*

Quod si do, ut des, tu pro ea vicissim rem tuam dare debes, cum alienam nemo dare possit (§. 677. *part. 2. Jur. nat.*). Quoniam igitur dare debes certo die, traditio in diem differtur (§. 899.), adeoque nihil obstat, quominus des rem eandem, quam acceperas. Enimvero quia permutatio fit, si detur res pro re (§. 879.); res sua cum sua permutari potest, si detur, ut pro ea eadem detur certo die, seu quando visum fuerit.

Nihil in eo difficultatis est, nisi explicatio vocabuli grammatica te perplexum reddat, quasi permutatio semper requirat res duas numero diversas, cum tamen natura contractus non exigit, nisi ut dominium rei meae transferatur in te & dominium rei tuae vicissim transferatur in me (§. 879.), id quod fieri utique potest in re eadem, si datio tua differatur ex pacto in diem. Nec obstat, quod res, quae a te datur, ante fuerat mea: cum enim nunc sit tua, tu dominium ejus transferre potes, in quem volueris, adeoque etiam in me, cujus ante fuerat (§. 12. *part. 3. Jur. nat.*). Sane quomocunque dominium rei antea meae acquisiveris, potes eam dare pro re mea, veluti cum domum meam a me emeris, potes eam permutare cum horto meo, & ubi domum meam cum tua permutavi, elapso tempore permutatio fieri potest, ut tu des domum nunc tuam, antea meam, pro domo nunc mea, antea tua. Sufficit in permutatione, ut ego dem rem nunc meam & tu vicissim des rem nunc tuam, si ve ea res, quam tu das, antea fuerit mea, si ve non fuerit. Quando igitur diverso tempore datur, cum eadem numero res, quae uno tempore est mea, alio tua fit, & tuum pro meo detur in permutatione, eadem quoque numero res ut detur pro eadem non est absurdum. Nimirum in translatione dominii res numero eadem subit vicem rerum duarum, seu numero diversarum, quatenus nunc spectatur ut tua, nunc ut mea, quia meum & tuum non sunt eadem, sed diversa. Quando res mea fit tua, mutat naturam suam respectu dominii, ut non idem maneat ens morale, sed diversum fiat. Si cui haec scrupulosiora videntur, quam ut ea concoquere possit; is sciat, se entia physica cum

cum moralibus confundere, ubi non de physicis, sed de moralibus sermo est. Quodsi hebetior fuerit, quam ut hanc differentiam capere possit; animum advertat ad pactum de retrovendendo, de quo paulo post agemus, cum quo utique in permutatione convenit pactio de re data alio tempore iterum danda, modo rem rite pensites. Quemadmodum enim hoc pacto non aliud intenditur, quam ut res, quæ antea fuerat tua, iterum fiat, seu fieri possit tua; ita etiam pactio, do ut des rem tibi datam, non alio fit fine. Sicuti vero pactum de retrovendendo non mutat venditionem in contractum alium: ita etiam contractus do, ut des, seu permutatio non mutatur in alium, si contrahentes ita convenerint, ut quod datum fuerat ab uno, idem ab altero detur alio tempore.

§. 892.

*Quod ea excludat alienationem.* Quoniam quando res sua cum sua permutatur, ea rursus danda ei, qui dederat (§. 892.); eam accipiens alienare nequit (§. 622. part. 2. Jur. nat.).

Nimirum quando te obligas ad rem datam rursus dandam, ad non alienandum te obligas. Si enim alienares, ei, qui dederat, eandem dare non posses.

§. 893.

*An alienatio in hoc casu facta subsistat.* Quia quando res sua cum sua permutatur, eam accipiens alienare nequit (§. 892.), adeoque potestas alienandi eidem ademta, consequenter si alienet, hoc nullo jure facit, alienatio subsistere nequit.

Nimirum etsi dominium a te in alterum translatum fuerit, non tamen translatum fuit pleno jure, cum jus alienandi in dominio pleno contineatur (§. 665. part. 2. Jur. nat.).

§. 894.

*De re data, ut detur, si erit; recipiens* Si res detur, ut accipiens eam iterum det, si alienare voluerit; actus, seu negotium est donatio cum pacto non alienandi & pænali, non vero permutatio. Etenim si res detur, ut accipiens

piens eam iterum det, si alienare voluerit; cum non pure *eam aliena-*  
*velis* rem iterum dari, utique eam non das eo fine, ut *vi-re volueris.*  
cissim quid recipias, consequenter gratis (§. 18.), adeoque  
donas (§. 48.). Quoniam vero vis, ut accipiens eam iterum  
det, si alienare voluerit, utique vis eum alienare non debe-  
re, consequenter donationi adjicis pactum de non alienando  
(§. 133.), & quia vis, ut nisi hoc pacto stare velit, rem tibi  
reddat, hoc utique in pœnam fit (§. 606. *part. 3. Jur. nat.*),  
& quin fieri possit dubitandum non est (§. 138.). Quam-  
obrem si res detur, ut accipiens eam iterum det, si alienare  
voluerit, actus donatio est cum pacto de non alienando & pacto  
pœnali: qualem non esse permutationem, ex ejus definitione  
patet (§. 879.).

E. gr. Do tibi nummum aureum, sed ea lege, ut eum mihi  
reddas, si quocunque modo eum alienare volueris. Me tibi  
nummum donare, nemo dubitabit. Quilibet etiam facile lar-  
gietur me velle, ne eum alienes; nec alio fine velle, ut eum a-  
lienaturus mihi reddas, quam ut tibi sit motivum eum non ali-  
enandi, consequenter ad non alienandum te obligem (§. 118.  
*part. 1. Phil. pract. univ.*). Redditio igitur promissa pœnæ  
loco est, tanquam malum fortunæ (§. 286. *part. 1. Phil. pract.*  
*univ.*), alienationis omittendæ motivum (§. 287. *part. 1. Phil.*  
*pract. univ.*). Jus autem obligandi, qualem habere debet pœ-  
nali sanctione obligationem introducturus (§. 285. 291. *part.*  
*1. Phil. pract. univ.*), nascitur ex ipso dominio, vi cujus domi-  
no licet translationi domini rei suæ, seu dationi (§. 675. *part.*  
*2. Jur. nat.*), dare legem (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*) & ex obli-  
gatione tua (§. 23. *part. 1. Jur. nat.*), quam contrahis promit-  
tendo non alienationem (§. 363. *part. 3. Jur. nat.*), vel ipsa  
hac promissione (§. 361. *part. 3. Jur. nat.*). Vides adeo,  
quam pulchre omnia inter se consentiant, ut nihil dubii su-  
perfit, modo principia omnia animo probe comprehensa te-  
nueris.

§. 895.

*Permutatio  
usus rerum.*

*Si usus rei pro usu rei detur, seu usum rei do, ut usum rei des, actus permutatio est.* Etenim usus rerum, seu jus utendi, quod in dominio continetur (§. 136. part. 2. *Jur. nat.*) & quo dominus ceteros omnes excludit (§. 138. part. 2. *Jur. nat.*), res incorporalis est (§. 498. part. 1. *Jur. nat.*), domino propria (§. 2. part. 2. *Jur. nat.*). Quoniam itaque res etiam incorporales permutari possunt (§. 889.); usus etiam rerum permutari possunt. Quamobrem patet permutationem esse, si usus rei pro usu rei detur.

E. gr. Do tibi usum libri mei, & tu vicissim pro eo das usum libri cujusdam tui, vel usum pallii tui. Usus libri mei & libri tui, vel libri mei & pallii tui permutantur. Similiter do tibi usum agri mei, tu vicissim das usum ædium tuarum, seu jus eas inhabitandi; usus agri & ædium permutantur. Permutatio utique contractus omnium antiquissimus est, conveniens obligationi mutuz ad dandum ex introductione dominiorum resultanti (§. 123. 124. part. 3. *Jur. nat.*) & juri non dandi gratis (§. 73. 48.). Nec dubium est in prima simplicitate, quando pacta fides tuebatur (§. 757 765. part. 3. *Jur. nat.*), permutationem fuisse unicum contractum, qui vicem omnium onerosorum sustinebat, gratuitis in numero beneficiorum habitis: id quod facile constabit, modo ad animum revoces, quod introductis rerum dominiis facere perinde sit ac dare (§. 122. part. 3. *Jur. nat.*). Nimirum das gratis rem, aut corporalem, aut incorporalem, veluti usum rei (§. 10.), vel gratis facis: actus beneficium est (§. 17. 19.). Non das gratis, vel non facis gratis, sed ut alter vicissim det, vel faciat: actus permutatio est five rei corporalis cum corporali, five incorporalis cum incorporali, five corporalis cum incorporali, five facti cum facto, five denique facti cum re. Quodsi pecunia spectetur tanquam res fungibilis (§. 509. 292.); ii etiam contractus ad permutationem reducuntur, in quibus pecunia datur pro re, vel operis. Notandum tamen præterea est, quod permutantes vi dominii per  
pactio-

actionem permutationi legem dare possint (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*). Habes hic principium heuristicum contractus omnes beneficis ex donatione; onerosos ex permutatione deducendi: neque dubium superesse potest ei, qui penitus contractus omnes perspicit, quin eodem usi fuerint homines, qui pecunia inventa contractus in certa genera distinxerunt.

§. 896.

*Si des usum rei, ut alter vicissim det usum rei, permutatio Reductio spectari potest tanquam donatio reciproca.* Etenim si des usum permutationis rei gratis, cum is sit in numero rerum incorporalium (§. 895.), *nis usus cum tanquam donatio spectari potest (§. 489.).* Quod si ergo des *usu ad donationem recipiam* usum rei, ut alter vicissim det usum rei, perinde omnino est, ac si sub hac conditione dones, ut alter tibi vicissim rem aliam *procam* donet. Quoniam donatio reciproca est, quando sub hac conditione donatur (§. 213.); si des usum rei, ut alter vicissim det usum rei, cum hic actus permutatio sit (§. 895.), permutatio hæc spectari potest tanquam donatio reciproca.

Non piget talia subinde demonstrare, quæ ad inveniendum & demonstrandum utilia sunt, arti inveniendi apprime consentanea. Etsi autem in donatione reciproca necesse non sit, ut alterum donatarum fiat æstimatio (§. 215.); nil tamen obstat, si quo minus quod vicissim donatur, æquivalet rei donatæ, cum cuilibet integrum sit rem suam æstimare quanti voluerit: quo supposito, propositioni præsentis non obstat differentia, quam inter donationem reciprocam & permutationem assignavimus (*not §. 215.*), postquam usu loquendi introductum est, ut donatio reciproca a permutatione distinguatur, quem non esse necessitatis, sed arbitrii satis constat (§. 272. *Psych. empir.*). Nimirum hic non attenditur animus dantis, quantum recipere velit; sed saltem quatenus quid recipere vult.

§. 897.

*Si des rem fungibilem, ut dem rem fungibilem sive ejusdem generis*

*ratione re- generis & quantitatis, sive diversi generis & quantitatis diversa, a- rum fungi- Etus permutatio est.* Etenim si des rem, ut vicissim dem rem, *biliam.* actus permutatio est (§. 879.). Quoniam itaque permutari possunt etiam res fungibiles ejusdem vel diverli generis (§. 889.); actus etiam permutatio erit, si des rem fungibilem, ut dem rem fungibilem sive ejusdem generis & quantita- tis, sive diverli generis & quantitatis diversæ.

Vi hujus principii patet, quomodo mutuum reducat ad permutationem & quomodo contractus mutui ex permutatione fuerit enatus: etsi enim permutatio sit contractus onerosus (§. 879.), mutuum beneficium (§. 513.); beneficium tamen inest etiam permutationi, quatenus unus statim dat, alter vero non nisi certo die reddit, quod pro eo ut det convenitur: id quod permutationi minime repugnat (§. 890.). Qui reductioni eorum, quæ diversa apparent, ad alia, quibus eadem sunt, conceptuum universalium formandorum gratia, adsueta sunt; hi acumine suo facile ea separant, quæ diversitatem faciunt, ab iis, quæ faciunt identitatem. Talia adjicimus in gratiam eorum, qui arti inveniendi student, hæc tamen non excultæ.

## §. 898.

*Æqualitas* *Æqualitas in contractu oneroso observari dicitur, quando*  
*in contractu tantundem recipitur, quantum datur: Inæqualitas obtinet, si*  
*oneroso ob- contra evenit.*  
*servanda.*

E. gr. In permutatione observatur æqualitas, si do domum, cujus pretium ter mille thalerorum, ut des agrum, cujus pretium totidem thalerorum. Similiter æqualitas observatur, si do librum, qui venit duobus thaleris, ut des librum, qui itidem venit duobus thaleris, aut tot libros alios, quorum pretium adæquat duos thaleros.

## §. 899.

*Conditio* Quoniam tantundem recipitur, quantum datur, *quando in*  
*contrahenti- contractu oneroso æqualitas observatur (§. 898); contractu adimple-*



## De actibus permutatoriis, s. contractibus onerosis. 619

20, neuter contrahentium plus, vel minus habet, quam ante eundem aequalitatem habebat. tate obser-

E. gr. Si in permutatione do domum ter mille thalerorum & *vata.* pro ea recipio agrum totidem thalerorum; facta permutatione tantundem habeo, quantum ante eandem habebam, tantundem etiam habet alter, quantum ante eandem habebat. Cum enim perinde esset, ac si quilibet ante contractum haberet ter mille thaleros, totidem etiam post eundem habere censetur. Conditio adeo contrahentium per contractum minime mutatur, eadem post eandem, quæ fuerat ante eandem.

§. 900.

Quia contractu adimpleto, neuter contrahentium plus, *An unus* vel minus habet, quam ante eundem habebat, si æqualitas *contrahenti-* observatur (§. 899.); locupletior autem fit, qui plus habet, *um locuple-* quam antea habebat (§. 582. *part. 2. Jur. nat.*); *quando in con-* tractu oneroso æqualitas observatur, neuter contrahentium ex *tra-* *tractu fit locupletior.*

E. gr. Si domus permutantur, & in permutatione æqualitas observatur, neuter permutantium facta permutatione locupletior esse debet. Quamprimum ostendi potest, unum factum esse locupletiolem; æqualitatem observatam non fuisse constat.

§. 901.

Quoniam neuter contrahentium plus, vel minus habet, *Conditio* quam ante contractum, oneroso adimpleto, si æqualitas ob- *contrahenti-* servetur (§. 899.), contrarium vero obtinet, si inæqualitas *um ex inæ-* adfit (§. 898.); *quando contractui oneroso inæqualitas accidit, al-* *qualitate.* *ter contrahentium plus, alter minus habet, quam habere debe-* *bat.* Et eodem modo patet, *in eodem casu unum contrahen-* *zium fieri locupletiolem.*

E. gr. Inæqualitas adest in permutatione, si res, quam do, est 150 aureorum, ea vero, quam tu das, non nisi 100. Evidens est te plus habere, quam antea habebas; ego autem minus.

Eccc 3

Nimi-

Nimirum 50 aurei inter nos essent dividendi in æquas partes, ut mihi redderentur 25, siquidem tantundem uterque habere deberet: ita enim quilibet ante & post contractum haberet 150, conditione non mutata.

## §. 902.

*Quomodo  
æqualitas  
observetur  
in permuta-  
tione.*

*Si in permutatione æqualitas observanda, res æstimata danda sunt.* Etenim si in permutatione æqualitas observanda, quantum dat unus, tantum etiam dare debet alter (§. 898. 879.). Quamobrem cum res, quæ permutantur, plerumque sint diversi generis, aut non eodem tempore tradantur, plus vero sit aliquid statim dare, minus post tempus dare; ideo constare nequit, an tantundem detur, nisi earum ad se invicem ratio determinetur, adeoque pretia earundem definiantur (§. 273.), aut certa pecuniæ summa determinetur (§. 290.). Patet itaque si in permutatione æqualitas observanda, res æstimatas dandas esse.

E. gr. Permutare volumus domus nostras. Quodsi in permutatione observanda sit æqualitas, definiendum est pretium tam domus meæ, quam tuæ, ut constet, an alteruter præter domum adhuc aliud dare debeat. Ponamus nimirum domum meam æstimari 6000 thalerorum, tuam nonnisi 5000. Patet præter domum tuam mihi adhuc dari debere rem aliam, quæ valet mille thaleros, aut ipsos mille thaleros: in permutatione enim etiam pecunia tanquam corpus (§. 889.), & quidem vi præsentis æstimato dari potest. Ex propositione itaque præsentate intelligitur, quod non ideo definat esse permutatio, si res æstimatæ dentur, consequenter habita prætorum ratione.

## §. 903.

*De re pro o-  
peris data.*

*Si do rem, ut tu præstes operas, actus naturaliter spectari potest tanquam permutatio.* Etenim dominiis rerum introductis operæ æquiparantur rebus, quæ sunt in dominio nostro (§.

437. part. 2. *Jur. nat.*), adeoque perinde est, si operæ præstentur, ac si res dentur. Enimvero si do rem, ut des rem permutatio est (§ 879.). Ergo etiam tanquam permutatio spectari potest actus, si do rem, ut tu præstes operas.

Atque adeo patet contractum do, ut facias, reduci posse ad permutationem. E. gr. Si tritुरanti detur certa quantitas frumenti, ut certam granorum frumenti quantitatem excutiat; naturaliter contractus spectari potest tanquam permutatio, rei nimirum ac operarum. Neque dubium videtur, quin in primæva simplicitate istiusmodi contractum permutationi æquiparaverint homines, cum indigentia operas in locum rerum surrogari juberet, quibus non minus indigebat unus, quam alter re alterius. Nihil hominibus magis naturale est, quam ut ingenii vi ob æquipollentiam animadversam minus notum reducant ad id, quod ipsis cognitum, arte inveniendi naturali usi, quemadmodum logica naturali utuntur, necessitate optima magistra. Rerum permutatio utique præcessit permutationem rerum cum operis, ut adeo hanc ad illam reductam fuisse non dubitare possit, qui usum facultatum animæ perspectum habet.

§. 904.

Quoniam in permutatione operæ surrogari possunt in loco *De operacum rerum* (§. 903.); *naturaliter etiam operæ permutari possunt, rum permutatio.* consequenter si præsto operas, ut tu vicissim præstes operas alias, *contractus spectari potest tanquam permutatio.*

Atque adeo apparet, contractum facio ut facias etiam ad permutationem reduci posse: immo vix dubitandum in primæva simplicitate operarum mutuam præstationem a permutatione non fuisse distinctam. Ceterum cum demonstraverimus, dominis rerum introductis facere ac dare idem esse (§. 122. part. 3. *Jur. nat.*); unum quoque idemque intelligitur, sive res cum re, sive res cum operis, sive operæ cum operis permutentur. Immo etiam adhuc, postquam contractus do ut facias & facio

ut facias a contractu do ut des, distinguivi coepit, operarum cum rebus & cum operis permutatio adhuc locum habere potest, quemadmodum emtione venditione introducta pecunia adhuc cum re permutatur (§. 889.), eo maxime casu, quo operæ pro operis vel re præstandæ non æstimantur, nec permutandorum spectatur æqualitas.

## §. 905.

*Pretium verum quodnam dicatur.* *Pretium verum* dicitur, quanti res valet communi hominum, vel peritorum æstimatione. Dicitur etiam poterat *commune pretium*.

Ita pretium verum frumenti est, quanti certa frumenti quantitas valet communi hominum æstimatione. Ast verum pretium ædium est, quanti ædes valent æstimatione architectorum, aut fabrorum lignariorum & murariorum. Verum annuli aurei pretium est, quanti valet æstimatione aurifabrorum. Supponitur nimirum in æstimatione omnem abesse dolum & artificem esse peritum in arte sua. Ceterum si ad rigorem naturalem rem exigere volueris, ea observanda sunt, quæ de definiendo rerum pretio supra demonstrata sunt, ne pretium sit iniquum, quatenus æstimatio repugnat officio cuidam erga alios. In Jure civili justum pretium differt a vero, quippe quod a vero deficere, vel idem etiam superare potest, quemadmodum patebit deinceps, quando de emtione venditione acturi sumus.

## §. 906.

*Pretium affectionis quodnam dicatur.* *Pretium affectionis* est, quo res pluris æstimatur, quam communiter æstimari solet, ex singulari aliquo affectu. Unde patet, *pretium affectionis excedere pretium verum* (§. 905.).

E. gr. Tu nummum aureum accepisti a Rege, qui valet quinquaginta ducatos. Tu eum tanquam donum regium pluris æstimas, quam centum ducatos; pretium, quanti eum æstimas, est pretium affectionis, quod verum excedit ultra dimidium.

Similiter

Similiter domum tuam inhabitaverunt majores tui & propterea eam magni aestimas, veluti si verum pretium sit peritorum judicio ter mille thalerorum, tu eam aestimas ex affectu ultra quinque mille: erit pretium, quo domum tuam aestimas, pretium affectionis. Ceterum quando ex affectu res aestimatur, facile intelligitur, affectum esse jucundum, non molestum (§. 608. 609. *Psych. empir.*).

§. 907.

Quoniam pretium affectionis ex affectu venit (§. 906.), *Mensura* jucundo scilicet (*not. §. cit.*), affectus jucundi autem cum pretii affe- magno voluptatis gradu conjunguntur (§. 608. *Psych. empir.*); *Aionis*. qui pretium affectionis rei imponunt, pro voluptate ex ea percipienda eandem aestimant. Unde patet, cur rei eidem ob eandem causam non idem statuatur ab omnibus pretium affectionis.

E. gr. Nummum aureum accepisti a Rege: accepit etiam alius. Non omnes eandem voluptatem ex dono regio percipiunt. Unde accidit, ut alius majoris eum aestimet alio, consequenter nec idem sit pretium affectionis, immo ut alii nonnisi vero, seu communi pretio eundem aestiment, cum ipsis perinde sit five a Rege, five ab alio quocunque donum acceperint, voluptatem ex dono non percipientes, nisi quatenus donatum est, hoc est, quatenus gratis acceptum.

§. 908.

Quia pretium affectionis imponitur rei pro voluptate ex *Quomodo* ea percipienda (§. 907.); ideo *equale est pretio rei, ex qua tan-* idem pretio *ta percipitur, quanta ex illa voluptas.* *aliam re-*

E. gr. Ponamus te ex nummo aureo, qui valet 50 ducatos, *rum com-* tantam voluptatem percipere, quantam perciperes ex agro tibi *mensuretur.* donato, qui valet 100: evidens est, nummum aureum tanti a te aestimari, quanti aestimatur ager, cujus pretium commune est 100 ducatorum, consequenter pretium affectionis istius nummi esse 100 ducatorum, duplum adeo veri.

§. 909.

*Quid hic in-  
primis ob-  
servandum.*

Quia pretium affectionis æquale est pretio rei, ex qua tanta percipitur, quanta ex illa voluptas (§. 908.), non vero omnes ex rebus ejusdem generis eandem voluntatem percipiunt; *pretium affectionis determinandum est per pretium verum seu commune istiusmodi rerum, quibus quis maxime delectatur.*

Trahit sua quemque voluptas. Quamobrem non perinde est, qualemcunque rem eligas, ut per ejus pretium verum determinetur pretium affectionis, cum sic ejusdem rei diversum prodiret pretium affectionis, tanto quidem majus, quanto minus re delectaris, cum cujus pretio pretium affectionis conferatur. Necesse igitur est, ut pretium affectionis determinaturus eligat rem talem, quali maxime delectatur, seu magis quam rebus aliis, quarum idem est pretium commune. E. gr. Insignem voluptatem percipis ex horto amœno: pretium affectionis rei alterius determinabitur per rationem ad pretium verum horti ejusdam amœni. Similiter si plurimum ames gemmas; pretium affectionis determinabitur per pretium alicujus gemmæ verum. Multæ admodum rationes influunt in pretium affectionis, quod unusquisque rei suæ statuit, ut adeo difficile sit reperire rem aliam, quam eidem æquiparat. Si duæ res, quarum pretium verum diversum est, earum vero uni pretium affectionis statuitur, electioni submittantur, & altera huic præferatur, quantum sit pretium affectionis, facilius æstimatur. modo non adsint rationes particulares, quæ lucrum minus pretio affectionis præferri jubent, quamvis non sine molestia. Pretium affectionis cum pendeat ab affectu (§. 906.), consequenter ab appetitu sensitivo (§. 603. *Psy. b. empir.*), opinione regitur, variat pro varietate personarum & circumstantiarum.

§. 910.

*De libertate.*

*Unicuique permittendum, ut rei sua pretium affectionis statuat, quantum velit, quamdiu nil sit contra jus alterius. Etenim vi libertatis naturalis permittendum est, ut unusquisque in de-*

terminandis actionibus suis suum sequatur iudicium, quamdiu contra jus tuum nil facit (§. 156. pars. 1. Jur. nat.). Quamobrem permittendum etiam est, ut rei suæ pretium affectionis statuat, quantum velit, quamdiu nil fit contra jus alterius.

In determinando pretio affectionis quilibet abundat sensu suo. Ferendum vero est, ut alter abundet sensu suo, quamdiu hoc non conjunctum est cum injuria tua. E. gr. Habes nummum aureum 510 ducatorum, quem pluris facis, quam mille ducatos. Si nihil mihi debes, ne sis in mora solvendi, propterea quod nummum istum cum pecunia permutare non vis; mea non refert, quanti eum facias. Permittendum igitur tibi est, ut eum pluris facias, quam mille ducatos, hos non accepturus, etiamsi quis hanc summam pro eo afferret. Etsi enim pro rerum tuarum statu stultitiæ accusandus fores, quod mille ducatos pro eo accipere nolles; quid tamen ad me, quod stultitiam patiatur nummus tuus? Enimvero si mihi deberes 40 aureos, quos solvere non poteris nummo retento; pretium affectionis, quod statuis, conjunctum foret cum violatione juris mei, adeoque hoc mihi ferendum non esset.

§. 911.

Quoniam nihil fit contra jus tertii, si quis rei cuidam *Libertas* suæ, quæ alienanda non est, pretium affectionis statuit, uni-terminandi cuique autem permittendum est, ut rei suæ pretium affectionis statuat, quantum velit (§. 910.); *libertas statuendi pretium affectionis pro se*, hoc est, ut nemo alius idem agnoscere teneatur *in-*  *finita.*

Libertas hæc rem exigui pretii prorsus inæstimabilem efficere potest. Nec a ratione semper alienum est pretium affectionis in infinitum extendi in casu præsentis. Ponamus tua merita tanti æstimari a Rege, ut te suo superbiat. Ponamus te ab eo accepisse nummum aureum, gratiæ ac amoris monumentum. Ponamus porro Regem fortunas tuas auxisse & ab injuriis eorum, qui malevolo in te erant animo, te protexisse. Ponamus denique eam esse rem familiarem tuam, ut pretium nummi ve-

rum tuta contemnere possis. Quodsi pretium affectionis omnes respuat limites, ut nummus tibi sit inæstimabilis; nemo sanus habebit, quod in eo jure reprehendat. Metiris enim pretium amore & animo grato, cui quod nullos statuas limites, ecquis, quæso, culpabit, nisi amorem mercenarium esse velit? Hoc vero affectionis pretium nonnisi pro te valet, cum unice sit signum amoris ac grati animi tui, quem cum renovat nummi memoria & adspectus, blanda voluptate demulcetur animus. Qui novit, quanta sit voluptas, quæ ex officiorum conscientia originem trahit, & quod ea perennet, is eam voluptati ex rebus aliis percipiendæ utique anteponet. Intelliguntur hic officia non minus ad virtutes morales, quam intellectuales referenda. Et de voluptate hujus generis suo loco in Philosophia morali apertius dicemus.

## §. 912.

*Principium generale moralitatis pretii affectionis.*

*Si pretium affectionis oriatur ex affectu, qui originem debet officiis, a ratione alienum non est: quodsi ita definiendum, ut idem agnoscat ab aliis, nil quicquam committendum, quod repugnet officio cuidam erga alios.* Officium enim naturale, de quo hic loquimur, cum sit actio juxta legem naturalem præceptivam & prohibitivam determinata (§. 225. part. 1. Jur. nat.), lex autem naturæ nos obliget ad actionem committendam, si præceptiva fuerit (§. 164. part. 1. Phil. præct. univ.), ad eam ommittendam, si prohibitiva fuerit (§. 163. part. 1. Phil. præct. univ.), obligationi naturali convenit (§. 141. part. 1. Phil. præct. univ.), consequenter affectus, qui originem debet officiis, ab ea non dissentit, appetitu sensitivo & rationali consentiente (§. 603. 908. Psych. empir.). Quoniam itaque consensus appetitus sensitivi, adeoque affectuum (§. 603. Psych. empir.), cum appetitu rationali legi naturæ convenit (§. 267. part. 1. Jur. nat.), eidem quoque repugnare nequit pretium affectionis ex affectu ortum, qui originem debet officiis. Quamobrem cum lex naturæ rationi conveniat (§. 259. part. 1. Phil. præct. univ.);

nec



nec a ratione alienum esse potest pretium affectionis, si oritur ex affectu, qui originem debet officiiis. *Quod erat primum.*

Enimvero cum officia erga alios convenient obligatio-  
ni naturali *per demonstrata*, hæc vero necessaria & immutabilis sit (§. 142. *part. 3. Jur. nat.*); nil quicquam omnino committendum, quod repugnet officio cuidam erga alios. Quod si ergo pretium affectionis ita definiendum, ut idem agnoscat ab aliis, nil quicquam omnino committendum, quod officio cuidam erga alios repugnat. *Quod erat alterum.*

Habemus adeo principium generale, vi cuius in dato casu particulari facile determinabitur pretii affectionis moralitas, si-  
ve quis idem pro se statuat, si-ve ita determinandum sit, ut ab alio agnoscendum. Quando de moralitate pretii affectionis quæstio incidit, in casu priori quæritur, num recte faciat, qui hoc pretium affectionis rei suæ imponit; in posteriori quæritur, num sit æquum, ne qui agnoscere id teneatur lædatur. Non nego principiorum Juris naturæ apprime peritum & acumine præditum esse debere, qui de moralitate pretii affectionis statuere vult, ne a veritates tramite vel latum unguem recedat: id enim ipsa insinuat præsens propositio. Quando itaque determinationem moralitatis vi propositionis præsentis facilem dicimus, judicem supponimus competentem. Ceterum nemo miretur, quod pretium affectionis per jus naturæ determinandum esse contendamus. Hoc enim jus regit omnes actus humanos, adeoque etiam pretium affectionis. Regit autem actus humanos, quatenus ex officiiis erga se atque alios, ipsum etiam Deum, tanquam primis principiis deducitur, quomodo iidem determinandi sint. Unde in determinando pretio affectionis pro se habetur ratio officiorum, quatenus moderantur voluptatem propriam; in eodem determinando autem, prouti idem ab alio agnoscendum, quatenus tuentur alienam utilitatem. Hinc porro facile intelligitur, in determinando pretio affectionis, quod ab aliis agnoscendum, rationem habendam esse tantummodo

officiorum erga alios, præsertim negativorum, veluti de non locupletando sese cum dando alterius (§. 585. part. 2. *Jur. nat.*), vel damno alii dando (§. 495. part. 2. *Jur. nat.*), aut in genere de non lædendis aliis (§. 695. part. 1. *Jur. nat.*). Hæc vero potissimum respiciunt jus internum. De jure externo statuendi pretium affectionis pro se diximus ante (§. 910. 911.); sed restat quæstio, quid juri externo conveniat, si idem agnoscendum ab alio.

## §. 913.

*Quando idem pretium affectionis imponatur a pluri-*  
*bus.* *Pretium affectionis idem statuere nequeunt, nisi qui eodem affectu ducuntur, vel eandem ex re voluptatem percipiunt.* Etenim ponamus idem pretium affectionis statuendum esse ab iis, qui eodem affectu non ducuntur, vel eandem ex re voluptatem minime percipiunt. Oriri adeo nequit ex singulari aliquo affectu, seu idem metiri nequit voluptas, quæ ex re percipitur. Quod cum sit absurdum (§. 906. 907.); evidens omnino est, pretium affectionis idem statuere non posse, nisi eos, qui eodem affectu ducuntur, vel eandem ex re voluptatem percipiunt.

E. gr. Nummum aureum, cui pretium affectionis imponis, accepisti a Rege, qui merita tua suspicit, & quem te amantem amas. Evidens est, alium idem pretium affectionis eidem non impositurum. Non nego, fieri posse, ut alius vel majus statuatur pretium affectionis ob ea, quæ insunt nummo, ad affectum excitandum in ipso apta; sed tum non dici poterit idem (§. 18 L. *Ontol.*), cum ad identitatem pretii affectionis idem requiratur excessus supra commune (§. 906.). Quodsi vero hunc adesse supponas, aut aderit idem affectus, aut saltem alius, qui eadem animum demulcet voluptate, vel tanti æstimabitur à te voluptas tua, quanti ab altero sua, ut adeo hoc respectu eadem dici possit. Ponamus vero te ex nummi raritate voluptatem percipere. Utique non repugnat, ut plures eidem rei idem imponant pretium affectionis. Quodsi ad hæc animum advertas, nihil difficultatis supererit circa propositionem præsentem, modo ri-

tē applicatis principiis ontologicis acurato judicio discernere valeas, quatenus res in casu dato pro iisdem haberi possunt, quæ in se spectatæ non prorsus eadem sunt. Tenendum tamen hic quoque est, aliud esse idem pretium affectionis rei imponere, aliud idem agnoscere ac suum eidem æquare. Sed nostrum jam non est condere theoriam pretii affectionis, quæ sit omnibus numeris absoluta: sufficit tradidisse principia, quæ ad ulteriora viam sternunt nondum satis tritam.

§. 914.

*Si pretium affectionis ab altero libere agnoscendum, tantum admittendum, quantum alter agnoscere vult.* Quodsi enim pretium affectionis libere agnoscendum, in tua unice voluntate positum est, utrum id agnoscere velis, quod ab altero rei imponitur, an nolis. Quamobrem cum vi libertatis naturalis permittendum sit, ut unusquisque in determinandis actionibus suis suum sequatur judicium, quamdiu nil fit contra jus tertii (§. 156. part. I. Jur. nat.); tibi quoque permittendum est, quantum agnoscere velis pretium affectionis, si quod ab altero rei suæ imponitur, consequenter tantum admittendum, quantum tu agnoscere vis.

*De jure externo pretii affectionis ab altero libere agnoscendi.*

Si pretium affectionis, quod quis rei suæ imponit, libere agnoscendum, cum determinatio pendeat a libero alterius ac tuo consensu, in eo definiendo nihil difficultatis est. Tantum enim erit, quantum vobis placuerit. In hoc igitur casu jus externum pretii affectionis definiendi manifestum est. E. gr. Ego pretium affectionis rei meæ impono, quod veri duplum est. Si tu eam habere a me velis, ac in idem consentis; jure externo non est, quod reprehendi possit.

§. 915.

*Si pretium affectionis ab altero invito agnoscendum, veluti restituendum, in statu naturali tantum admittendum, ad quantum agnoscendum unusquisque alterum vi adigere potest.* Quodsi enim quis tibi obligatus est ad aliquid restituendum, tibi ab altero in-

**competit**

*visito agnos-  
cendi.*

competit jus eundem vi adigendi, ut restituat (§. 236. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Ergo etiam vi alterum adigere potes, ut pretium affectionis restituat. Enimvero unicuique permit- tendum, ut rei suæ pretium affectionis statuatur, quantum ve- lit, quamdiu nil fit contra jus tertii (§. 910.). Quamobrem si alter pretium affectionis tibi restituere debet, tuum est il- lud definire, consequenter cum tibi competat jus alterum ad idem restituendum vi adigendi, in statu naturali utique pre- tium affectionis, quod ab altero agnoscendum, tantum ad- mittendum, ad quantum agnoscendum eum vi adigere potes.

Nimirum si tu exigis pretium affectionis, tu idem voluntate tua definis. Si alter id restituere debet, necesse est, ut idem agnoscat. Quoniam vero invitus agnoscere debet, tantum ag- noscere tenetur, quantum suadet metus, ne majus malum in- currat, nisi in eam quantitatem consentiat, a qua recedere non vis (§. 581. *part. 1. Jur. nat.*). Tantum igitur admittendum, ad quantum agnoscendum alterum vi adigere potes. Non alio fine fieri debet restitutio, quam ut is, cui quid deest, resti- tuatur in eum statum, qui erat, quando suum habebat, conse- quenter facta restitutione perinde esse debet, ac si suum habe- ret alter, nec quicquam ipsi amplius deesset. Suum vero non habet, quamdiu ex eo, quod nunc habet, non eam percipit vo- luptatem, qualem ex illo percipiebat, quod ante habebat, cum pretium affectionis statuatur pro voluptate ex re percepta (§. 907.). Et si adeo jure interno non ita indulgendum voluptati propriæ, ut desimus officio erga alios (§. 910.); jure tamen ex- terno vi libertatis naturalis, unde illud derivatur (§. 398. *part. 3. Jur. nat.*), alterius conscientia relinquendum, quid agat (§. 157. *part. 1. Jur. nat.*).

§. 916.

*Quando* *Qui pretium affectionis ab invito agnosci vult, id probare*  
*pretium af-* *tenetur.* Etenim si pretium affectionis ab invito agnoscen-  
*fectionis* *dum,* tantum admittendum, ad quantum agnoscendum alte-  
*probandum.* rum quis vi adigere potest (§. 915.), consequenter ipsi compete-  
re

re debet jus ad pretium affectionis agnoscendum alterum vi adigendi (§. 156. *part. 1. phil. pract. univ.*). Enimvero ex eo, quod quis dicat, sibi esse pretium affectionis, constare nequit, quod sit, consequenter quod jus habeat alterum ad idem agnoscendum vi adigendi. Quamobrem necesse est, ut, qui pretium affectionis ab invito agnosci vult, id probet.

Atque adeo patet, jus externum non dare licentiam fingendi pretium affectionis, quod nullum est, sese locupletandi animo cum damno alterius: id quod juri naturæ e diametro adversum (§. 385. *part. 2. Jur. nat.*). Jure externo non datur impunitas agendi, nisi in casu dubio, quando vi libertatis naturalis alterius judicio standum (§. 156. *part. 1. Jur. nat.*), aut quando libere consentis in actum tibi damnosum, quem tibi damnosum non judicare videris, quia in eum consentire non tenebaris. Jacturam sui facere non videtur, qui facere vult, cum quilibet rem suam derelinquere (§. 256. *part. 2. Jur. nat.*), & dominium ejus quomodocunque (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*), consequenter etiam ut nihil pro re sua ab altero vicissim recipiat, adeoque gratis (§. 18.) transferre possit. Quemadmodum injuria non fit volenti; ita etiam damnum non inferitur volenti. Ceterum non opus est, ut ostendatur, quomodo probetur pretium affectionis. Ad eam enim manuducit definitio, quæ affectum quendam singularem requirit (§. 906.), cujus causæ patent per ea, quæ de affectibus in Psychologia empirica traduntur, dijudicandæ per officia naturalia (§. 912.).

§. 917.

*Pretium affectionis exigitur ad tollendum tedium inde ortum, vel oriundum, quod carere debeamus voluptate ex re chara percipienda. Pretium enim affectionis statuitur pro voluptate ex re chara percipienda (§. 907.). Quamobrem cum molestum accidat, si carere debeamus voluptate, qua frui poteramus, quod tanquam a posteriori satis notum sumimus; non alio fine pretium affectionis exigi patet, quam ad tollendum*

(*Wolfii Jur. Nat. Pars IV.*) G g g g dum

dum tædium inde ortum, vel oriundum, quod carere debeamus voluptate ex re chara percipienda.

Nimirum pretium affectionis excedit verum pretium rei (§. 906.), ut adeo, quod ultra verum pretium accipitur, quasi gratis accipiat (§. 18.). Quamobrem cum voluptatem pariat, quod gratis datur, voluptas vero tædio contrarietur (§. 511. 518. *Psych empir.*), consequenter simul voluptas atque tædium ex re eadem percipi nequeat, voluptate æquipollente tollitur tædium, exinde oriundum, quod voluptate quadam carere debeamus. Si absentia rei charæ creat tædium, quod plus habes, quam antea habebas, pretio affectionis accepto, voluptatem parit, ut adeo perinde sit, five ex re qua chara, five ex eo, quod plus habes, voluptatem percipias. Sane si quis ex eo, quod ultra verum rei pretium accipit, eandem voluptatem non percipit, quam ex re sibi chara, quatenus chara est; is nec dici potest hoc statuere pretium affectionis, sed vel majus, vel prorsus infinitum. E. gr. Si nummum aureum, æstimas duplo majoris, quam est verum ejus pretium, quod v. gr. fit 50. ducatorum, & pro eo accipis ducatos centum; ex quinquaginta utique ducatis tantundem voluptatis percipere debes, quantum ex numero aureo, quatenus tibi charus erat. Quodsi enim cogites, eodem te carere, ac tædium suboriri velit; voluptas statim orta, quamprimum animum convertis ad quinquaginta ducatos, quos lucratus es, tædio non finit esse locum. Equidem fieri potest ut propter inconstantiam animi postea pœniteat, te voluptatem ex 50 aureis percipiendam prætulisse voluptati ex nummo qua charo percipiendæ; inconstantia tamen hujus nulla habenda est ratio. Quemadmodum enim non sine ratione statuendum, quod semel agendum, cum nihil omnino temere sit faciendum (§. 278. *part. 3. Jur. nat.*); ita etiam absolum est tum demum pœnitere velle, quando pœnitere non amplius licet, seu quem frustra pœnitet. Et si quando contingat nos carere debere re chara, consequenter etiam ea voluptate, pro qua pretium affectionis eidem imponebatur; patientia, ad quam naturaliter obligamur (§. 593. *part. 1. Jur. nat.*), convenit, ut feramus, quod mutari non potest.

§. 918.

*A pretio affectionis exigendo, quando id restituendum, abesse debet animus vindictæ cupidus; sed abesse nequit amor, quo alterum amamus tanquam nosmetipsos.* Animus enim hominis ab omni vindictæ cupiditate alienus esse debet (§. 948. *part. 1. Jur. nat.*). Ergo idem abesse quoque debet, quando ab altero exigimus, ut pretium affectionis nobis restituatur. *Quod erat unum.*

Unumquemque vero, etiam inimicum (§. 632. *part. 1. Moralitās Jur. nat.*), amare debemus tanquam nosmetipsos (§. 619. *in exigenda part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum hæc obligatio sit prorsus immutabilis (§. 142. *part. 1. Phil. pract. univ.*), amor iste pretii affectionis. *etionis.* universalis omnium erga omnes nunquam abesse potest, quando nobis agendum cum aliis. Abesse igitur etiam nequit, quando ab altero exigimus, ut pretium affectionis restituatur. *Quod erat alterum.*

Hoc pacto facile præcavebitur, ne affectus, cui pretium affectionis originem debet, exorbitet. Exigitur enim pretium affectionis ad tollendum tædium inde ortum, quod carere debemus voluptate ex re chara percipienda (§. 917.). Tollitur tædium voluptate, qualis etiam percipitur ex tædio alterius, si animus vindictæ cupidine flagrat (§. 947. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum ad vindictæ cupidinem referendum sit, quando inimici dolor læso doloris remedium est, quod lege naturali prohibitum (§. 946. *part. 1. Jur. nat.*); qui animum ab omni vindictæ cupidine alienum habet, in determinando pretio affectionis non intendet, ut ægre fiat restituenti. Porro qui alterum amat tanquam seipsum, ex ejus tædio tædium percipit (§. 642. *Psych. empir.*), idem averfatus tanquam suum, adeoque quando pretium affectionis ab altero sibi restituendum, id non eo usque extendet, ut gravare queat alterum. Atque adeo patet, quomodo moderandus sit affectus, ne pretium affectionis ab altero restituendum exigatur iniquum. Immo per

propositionem præsentem etiam obtinebitur, ne pretium affectionis exigatur, quando idem non exigi æquitati magis convenit.

§. 919.

*An in per-  
mutatione  
æqualitas  
observanda.*

*A permutantium unice voluntate pendet, utrum æqualitatem observare velint, nec ne.* Permutantes enim esse debent rerum, quæ permutantur, domini (§. 882.). Enimvero a domini voluntate unice pendet, quomodo dominium rei suæ in alterum transferre (§. 11. part. 3. Jur. nat.), consequenter utrum pro ea, quam dat, tantundem, an minus recipere velit. Quoniam itaque æqualitas observatur in permutatione, quando tantundem recipitur, quantum datur, inæqualitas vero obtinet, si unus plus dat, alter minus (§. 898.); a permutantium utique voluntate pendet, utrum æqualitatem observare velint, nec ne.

Ex eo, quod do ut des, per se non sequitur, te tantundem dare debere; quantum ego do: hoc enim pendet a dantium voluntate, & notioni domini convenit ea voluntas (§. 118. part. 2. Jur. nat.). Jure igitur externo standum est permutantium voluntate, cujus quænam sit ratio non attenditur. Ne tamen quis existimet, quasi tollatur differentia inter donationem reciprocam & permutationem, quam supra annotavimus (nos. §. 215.); sequentia probe expendenda sunt.

§. 920.

*An in per-  
mutatione  
æqualitas, an  
inæqualitas  
presumen-  
da.*

*In permutatione is animus esse videtur permutantibus, ut observetur æqualitas, nisi adsint rationes fortes in contrarium.* In permutatione enim datur, ut detur (§. 879.). Enimvero qui aliquid dat, ut detur, consequenter ut pro eo, quod dat, aliud accipiat, non videtur habere animum alteri quid dandi, pro quo nihil vicissim accipit, adeoque nec plus dandi, quam recipit, nisi quatenus eo, quod plus dat, alterum ad dandum permovere velit (§. 889. Psych. empir.), vel adsint rationes aliæ, cur gratis quid dare velit (§. 70. Ontol.). Quamobrem



obrem in permutatione is animus esse videtur permutantibus, ut unus tantundem det, quantum ab altero recipit, consequenter ut in permutatione observetur æqualitas (§. 898.), nisi adsint rationes fortes in contrarium.

E. gr. Si permutare velim triticum cum pisis, quod hisce indigeam, non vero tritico; nulla sane ratio, cur tibi plus dare velim, quam a te recipio, sed potius tantundem recipere volo, quantum do, ita ut pretium pisorum æquale sit pretio tritici. At si tibi animus non est permutandi pisa cum tritico, & ego plus offero, quam tu dare debes, ut hoc lucro te permoveam ad permutandum; æqualitatem non attendi debere quod velimus permutantes, utique manifestum est. Idem obtinet, si rei tuæ statuis pretium affectionis, ob quod eam cum alia permutare volis, nisi eidem satisfaciat. Quamobrem ordinarium est, quod unus permutantium tantum ab altero recipere velit, quantum dat, consequenter ut æqualitas in permutatione spectetur, atque proinde hoc semper præsumitur, donec proberur contrarium (§. 248. part. 2. Jur. nat.).

§. 921.

*Si unus permutantium sciens ac volens plus dat, quam ab altero recipit; actus mixtus est ex permutatione & donatione.* Etenim in permutatione is est animus permutantibus, ut æqualitas observetur, nisi adsint rationes fortes in contrarium (§. 920.), adeoque ex contractu permutationis colligi nequit, quod unus plus dare voluerit, quam ab altero accepit. Quod si ergo unus sciens ac volens plus dat, quam ab altero recipit, hoc gratis dare (§. 18.), adeoque donare, quod plus est, intelligitur (§. 48.). Quamobrem patet, si unus permutantium sciens ac volens plus dat, quam ab altero recipit, actus mixtus est ex permutatione & donatione.

E. gr. Do tibi librum, quem multo majoris pretii esse constat, ut des alium minoris pretii. Dubium non est, actum hunc non esse meram permutationem, sed eidem accedere donationem, vel ut te permoveam ad permutationem, vel ne permuta-

rationis factæ te poeniteat, consequenter ne ex ea tibi tedium suborietur (§. 755. *Psych. empir.*).

§. 922.

*Equalitas ad permutationem requisita.*

Quoniam contractus mixtus est ex permutatione atque donatione, quando unus permutantium sciens ac volens plus dat, quam ab altero recipit (§. 921.), quando vero tantundem recipitur, quantum datur, æqualitas observatur (§. 898.); in permutatione per se equalitas observanda, nec in ea admittenda inæqualitas, nisi qui plus dat sufficienter indicaverit plus dandi voluntatem (§. 919.).

In locum permutationis communis utilitatis gratia successit emtio venditio, in quo contractu pecunia tanquam pretium eminens surrogatur in locum rei alterius. Cum igitur quilibet ultro admittat æqualitatem in emtione & venditione; nemini quoque mirum videri debet, quod eadem requiratur ad permutationem, cui iste contractus equiparatur. Qui dat ut detur, non vult gratis dare (§. 18.): non tamen repugnat, ut & gratis aliquid det, qui aliud gratis dare non vult, consequenter ut partem det gratis, qui totum gratis dare non vult. Aliud vero est permutare, aliud permutare & donare simul. Cum nemo alteri donare quid cogatur (§. 73.), justitiæ autem conveniat, ut suum cuique tribuatur (§. 924. 926. *part. 1. Jur. nat.*); si neuter permutantium habet animum donandi, quin æqualitas in permutatione observanda justitiæ conveniat, dubitandum non est.

§. 923.

*Quomodo æqualitas observetur, si res permittenda fuerint pretii diversi.*

Si res inæqualis pretii permittentur, nec dominus rei majoris pretii habeat animum donandi; rei minoris pretii adjiciendum est aliud, quod excessum alterius adequat. Quamdiu enim a permutatione abest animus donandi, æqualitas observanda, nec ulla inæqualitas admittenda (§. 922.), consequenter res, quæ permittuntur, ejusdem pretii esse debent (§. 898.). Quamobrem

*De actibus permutatoris, s. contractibus onerosis. 637*

obrem si contingat dari rem minoris pretii, ut detur res majoris, animum vero donandi non habeat, qui rem majoris pretii dat; alter utique rei suæ, quæ minoris pretii est, aliud adjicere tenetur, quod excessum illius adæquat.

E. gr. Permutamus ædes nostras. Pretium mearum est 6000 thalerorum pretium tuarum 7000. Si tibi non est animus mihi donandi mille thaleros; utique tibi præter domum meam mille adhuc thaleros dare debeo. Ast si domus mea tibi utilior videatur tua, ut eam utilitatem pluris facias, quam mille thaleros, pretium affectionis statuis domui meæ, vi cujus tibi perinde est, ac si mihi donare velles mille thaleros, ut me ad permutationem ædium æqualis pretii permovere velles, aut permutationem tibi oblatam remunerari decerneres. Ceterum communiter observari, quod vult propositio præsens, experientia constat.

§. 924.

*Pretium affectionis non iniquum non tollit æqualitatem in contractu oneroso.* Quoniam enim pretium affectionis a ratione alienum non est, & ita definiendum, quando ab altero agnoscendum, ut nil committatur, quod repugnat officio cuidam erga alios (§. 912.); ut quis rem suam, quam dare debet, pretio affectionis non iniquo æstimet, utique permittendum. Et quoniam alteri contrahentium liberum est, utrum idem agnoscere malit, an vero contrahere nolit, quando idem agnoscit, perinde est, ac si ipsemet hoc pretium rei imponeret, consequenter tantundem reciperet, quantum daret. Quamobrem cum æqualitas observetur in contractu oneroso, si tantundem recipitur, quantum datur (§. 898.); pretium affectionis non iniquum non tollit æqualitatem in contractu oneroso.

Non meruendum hinc est, quasi fraudibus lætae pandantur fores, si pretio affectionis locus in contractibus onerosis admittatur. Etenim pretium affectionis indicandum est, si ejus ratio  
haberi

haberi debet (§. 427. part. 3. *Jur. nat.*): quo facto in arbitrio tuo positum est, utrum id agnoscere velis, an nolis. Facile autem patet, te idem non agniturum, nisi adsint rationes, cur idem potius agnoscere, quam re, cui impositum, carere malis. Et in casu particulari per has ipsas rationes intelligitur, adesse aliquid, quod excessu pretii affectionis supra verum aestimes.

## §. 925.

*An in per-*  
*mutatione*

Quoniam in permutatione per se spectatur æqualitas (§. 922.), pretium autem affectionis iniquum eandem non tollit in contractu oneroso (§. 924.), qualis etiam permutatio est (§. 879.); idem etiam in permutatione æqualitatem non tollit.

Sumamus exemplum de permutatione ædium, quod paulo ante dedimus (*not.* §. 923.). Ponamus ædes meas ad me pervenisse a majoribus meis, ut ego eas aestimem plus, quam 6000 thalerorum, quod verum earum pretium sit. Sit verum pretium ædium tuarum 7000 thalerorum & tu eas permutare vis cum meis, quoniam tibi utiliores. Quodsi hanc utilitatem magis aestimes quam mille thaleros, vel saltem non minoris, si ego nolim in permutationem consentire, nisi pure tuæ cum meis permulentur, excessus pretii affectionis supra verum, qui est mille thalerorum, adæquat pretium utilitatis, cujus causa a te fit permutatio. Dicit adeo nequit ob pretium affectionis, quod impono ædibus meis, sublatam esse æqualitatem in permutatione, cum eodem, ædes a me ob pretium affectionis, a te ob singularem utilitatem aestimentur septem millium thalerorum.

## §. 926.

*Quando*  
*quod plus*  
*datum in*  
*permutatio-*  
*ne restitu-*  
*endum.*

*Si in permutatione qui plus dedit non habuit animum donandi, qui plus accepit, tantundem alteri restituere debet, quantum plus habet.* Etenim in permutatione observanda æqualitas, nisi unus sciens ac volens plus det donandi animo (§. 920. 921.), consequenter eo animo contrahitur, ut tantundem recipiatur, quantum datur (§. 898.). Quoniam igitur nemo quid

ab altero invito acquirere potest (§. 338. part. 2. Jur. nat.); qui plus accepit utique tantundem restituere debet, quantum plus habet.

Offenditur etiam per indirectum hoc modo. Ponamus quod in permutatione animo non donandi plus datum restitui non debere. Dolo igitur, vel culpa sua efficere licet, ut alter minus habeat, quam habere debebat. Quod cum sit absurdum (§. 579. part. 2. Jur. nat.); quod animo non donandi plus datum, utique restituendum.

E. gr. Permutatur avena cum hordeo. Ponamus commune pretium avenæ pro uno modio esse octo grossorum, hordei vero duodecim, ut adeo pretia sint ut 2 ad 3, consequenter tres modii avenæ æquivalent duobus modijs hordei. Ego tibi dedi 36 modios avenæ: ut æqualitas observetur, tu mihi dare debes 24 modios hordei. Ast dedisti tantummodo 20. Necessè igitur est, ut mihi adhuc des quatuor. Similiter ponamus, me permutare domum cum agro tuo. Domus mea æstimatur a peritis ter mille thalerorum pretio, agri tui pretium commune est nonnisi duorum millium & quingentorum. Quod si æqualitas observanda, tu mihi adhuc dare debes thaleros quingentos. Naturaliter nulla toleratur læsio, sed quantum quis plus habet, tantundem quoque restituendum. Læsio ultra dimidium, quæ & *enormis* dicitur, inventum juris civilis est, de quo plura suo loco.

§. 927.

Naturaliter permutatio contractus consensualis est. Naturaliter enim permutatio perficitur solo consensu contrahentium (§. 880.). Quoniam itaque contractus consensualis est, qui solo consensu mutuo perficitur (§. 725.); permutatio quoque naturaliter contractus consensualis est.

Qualis sit permutatio.

Quod adeo mere civile sit, quando in Jure Romano ad perfectionem permutationis requiritur saltem ex altera parte traditio rei, supra jam annotavimus (not. §. 880.) Et quæ

ibidem annotavimus, ne nullus ex Jure civili scrupulus restet, relegenda sunt.

§. 928.

*Quando contractus rescindi dicatur.*

*Contractus & actus in genere rescindi dicitur, quando pro nullo declaratur, qui jure nullus non est: Quamvis subinde etiam rescindi dicantur actus, qui ipso jure nulli sunt, sed per inconstantiam loquendi, in Jure naturæ non facile admittendam (§. 143. Disc. pralim.).*

§. 929.

*An permutatio ob læsionem rescindi possit.*

*Naturaliter permutatio rescindi nequit, nisi invito, immo rescindi potest in eo, qui plus accepit. Etenim in permutatione datur res pro re (§. 579.) & naturaliter ea solo contractuum consensu perficitur (§. 880.), consequenter danti voluntate sufficienter declarat dominium rei transit in accipientem (§. 13. part. 3. Jur. nat.), quod cum nemini invito auferri possit (§. 328. part. 2. Jur. nat.), neuter quoque contractuum cogi potest ad rem tunc suam restituendam & eam, quam dederat, recipiendam, aut, si res nondum tradita fuerint, ad jus suum remittendum (§. 95. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem patet, naturaliter rescindi non posse permutationem, ita ut quislibet contrahentium recipiat, vel retineat, quod suum est, altera parte invito, adeoque nec læso invito, nec invito eo, qui plus accepit.*

*§. 117. part. 3. Jur. nat.*

*Naturaliter adeo quislibet retinet, quod suum est factum, & qui minus habet, non agit, nisi ut res ad æqualitatem reducatur, nisi utraque contractuum pars in rescissionem contractus consentiat, ut quod antea erat suum quælibet recipiat, vel retineat, siquidem res tradita nondum fuerint, cum naturaliter quislibet jus suum remittere possit, quando nihil sit contra jus tertii (§. 117. part. 3. Jur. nat.). E. gr. permutavi equum meum cum tuo. Equus meus æstimatur a peritis 90 thalerorum, tuus non nisi 40 thalerorum pretio. Nullum mihi competit jus*

ad

ad

*De actibus permutatoris, s. contrahibus onerosis. 64*

ad equum, qui meus fuerat, tibi restituendum te invitum  
indigentem ad eum, quem tu dedisti, recipiendum, consequen-  
ter, te invito contractum rescindendi. Similiter nec tibi con-  
petit jus me compellendi ad cibi reddendum equum, quem de-  
deras, & recipiendum eum, quem acceperas. Nil autem ob-  
stare, quo minus mutuo consensu contractus rescindatur, adeo-  
que unusquisque vel recipiat, vel retineat, quod ante contractum  
uniuscujusque erat, nemo dubitare potest.

§. 930.

*Si res permutata nondum tradita fuerint, neuter tamen De alienati-  
permutantium eam, quam adhuc habet, alienare potest.* Etenim one rerum  
patet, ut in demonstratione propositionis precedentis, per permutata-  
mutantium voluntate sufficienter declarata statim transferri, sed  
dominium, ut adeo, si res non statim tradantur, utraque nondum tra-  
pars habeat, quod est alterius, adeoque rem alienam (§. 417. artum.  
146. part. 2. Jur. nat.). Enimvero rem alienam nemo ali-  
enare potest (§. 667. part. 2. Jur. nat.). Ergo etiam neuter  
permutantium, rebus nondum traditis, eam alienare potest,  
quam adhuc habet.

§. 931.

*Quoniam itaque neuter permutantium, rebus nondum tra-* Quando a-  
*ditis eam alienare potest, quam adhuc habet (§. 930.), si alienata vin-*  
*cus alienaverit, alteri competit jus eam adversus possessorem vindicari posse.*  
*candi (§. 544. part. 2. Jur. nat.).*

Cur hæc parum convenient juri civili, ex anterioribus abun-  
de intelligitur.

§. 932.

*Si unus permutantium rem tradidit, qui accepit eam alie-* De aliena-  
*nat, alienatio valida, nec ei, qui tradidit, adversus possessorem jus tione rei in*  
*ullam competit.* Etenim patet ut ante in demonstratione de permutatio-  
permutatione ob lesionem non rescindenda (§. 929.), sola ne tradita.

declaratione voluntatis dandi in accipientem translatum esse dominium, ut adeo statim efficiatur eius dominus. Quod si adeo accessit traditio, in eum quoque collata est potentia physica de re sua pro arbitrio statuendi (§. 24. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum dominus rem suam alienare possit (§. 668. part. 2. Jur. nat.), si qui permutantium rem sibi traditam accepit eam alienat, alienatio utique valida est, consequenter nec ei, qui tradidit, adversus possessorem jus ullum competit.

Convenit hæc propositio cum jure civili: sed per principia Juris naturalis, non minor est evidentia propositionum præcedentium, quam præsentis, §. 933.

*An contra- Eius consen- sualis in scri- pturam re- digendus.* Contractus omnis consensualis valet, etiamsi in scripturam non redigatur: in scripturam vero refertur, ut appareat, quod consensualis in scri- pturam re- digendus. Etenim contractus consensualis solo consensu mutuo perficitur (§. 725.), adeoque statim valet, quamprimum contrahentes consensum suum quomocumque declaraverint. Quamobrem cum non minus verbis ore prolatis, quam scriptis, consensus declarari possit; contractus consensualis valet, etiamsi in scripturam non redigatur. Quod erat unum.

Posterius ostenditur eodem modo, quo idem de donatione demonstravimus (§. 162.). Quod erat alterum. Supervacaneum esse, ut contractus consensualis in scripturam redigatur, si statim ab utraque parte adimpletur, per se patet. Quamprimum enim contractus ab utraque parte adimpletus, neutra alteri amplius obligatur, adeoque nihil est, quod in dubium vocatum probatione postulat indigere, nisi forsan, quod fuerit contractum.

§. 934. Quoniam permutatio contractus consensualis est (§. 725.), contra-



contractus autem consensualis valet, etiamsi in scripturam non redigatur, in scripturam vero refertur, ut appareat, quod & qua lege is initus fuerit (§. 933.); *permutatio etiam valida est, etiamsi in scripturam non redigatur, in eam autem referri debet, ut constet, quod & qua lege fuerit facta.*

Facile apparet in eo casu consultum esse, ut permutatio, & in genere contractus omnis in scripturam redigatur, quando non sine ratione metuendum, ne forsan aliqua ex contractu oriantur lites, ad quas dirimendas opus est ut constet, vel quod, vel quomodo contractum fit.

§. 935.

*Si de eo conveniant contrahentes, ne ante valeat contractus* Quando ad consensualis, quam is in scripturam redactus & ab utraque parte contractum subscriptus fuerit; nec ante validus est, adeoque pœnitere licet. E-  
tenim nemo tibi alterum obligare valet ad dandum, vel fa-  
ciendum ultra voluntatem suam (§. 382. part. 3. Jur. nat.). ra requira-  
Quoniam itaque, si ita convenitur, ne ante valeat contra-  
ctus consensualis, quam is in scripturam redactus & ab utra-  
que parte subscriptus fuerit, neuter contrahentium alteri ob-  
ligatus esse vult, quam contractu in scripturam redacto &  
subscripto (§. 698. part. 3. Jur. nat.); nec antequam hoc fa-  
ctum fuerit, unus alteri obligatus est; consequenter contractus  
consensualis, qui alias mutuo consensu quomodocunque de-  
clarato perficitur (§. 927.), non ante validus est. Quod erat  
unum.

Enimvero quamdiu alteri nondum obligatus es, tibi ad-  
huc liberum est, utrum te obligare alteri velis ad dandum,  
vel faciendum, nec ne, tibi reservato jure voluntatem mu-  
tandi, si ita visum fuerit (§. 377. part. 3. Jur. nat.). Quam-  
obrem cum eum pœniteat, qui male, aut minus recte a se  
factum judicat, quod contrahere voluerit (§. 759. Psych. em-  
pir.); si ita convenitur, ne ante valeat contractus consensua-

lis, quam in scripturam redactus & subscriptus fuerit, poenitere licet. *Quod et de alteram.*

Et si adeo conventum fuerit, ut probationis gratia in scripturam redigatur & ab utraque parte subscribatur contractus, nondum tamen inde inferitur, eum non esse validum: neque enim hic agitur de modo, quo consensus valide declarari debeat, ut inde oriatur obligatio. Ceterum de modo declarandi voluntatem suam, ut ex hac declaratione nascatur obligatio, contrahentes convenire posse, dubium videri nequit, cum ab eorum unice voluntate pendeat, quibus signis sibi mutuo voluntatem suam declarare velint, immo sub qua conditione alteri obligari esse velit.

§. 936.

*Quando ad permutacionem.*

Quoniam ita conveniri potest, ut non ante valeat contractus consensualis, quam is in scripturam redactus & ab utraque parte subscriptus fuerit, & quamdiu hoc factum non fuerit, poenitere licet (§. 935.), permutatio autem contractus consensualis est (§. 927.); si ita convenitur, ne ante valeat permutatio, quam in scripturam fuerit redacta & ab utraque parte subscripta, ea nec ante valet, adeoque poenitere licet.

Quoniam idem jam demonstravimus de pacto in genere (§. 846. 847. part. 3. Jur. nat.), naturaliter autem contractus a pacto non differunt (§. 794. part. 3. Jur. nat.); idem quoque ex iis inferre poteramus, quae de pactis demonstrata fuerunt.

§. 937.

*Emtio venditio quid sit.*

*Emtio venditio* est contractus onerosus, quo res datur ab uno, & alter eam accipiens dat pretium emens, seu eam pecuniae summam, per quam pretium rei determinatur (§. 294.). *Est adeo emtio venditio contractus de rem, ut des pecuniarum, seu in emtione venditione pecunia pro re datur.*

Facile adeo apparet, cum nemo teneatur alteri gratis dare, si vicissim dare possit (§. 268.), emtionem venditionem successisse

cessisse in locum permutationis, ut facilius res ab aliis nobis comparare valeamus, quibus indigemus, cum introductis dominiis eas nobis ab aliis comparare teneamur. Nimirum pecunia fungitur vice omnium rerum in actibus permutatorijs & pro qualibet re dari potest (§. 292.). Rem adeo tibi vendit, qui eam cum tua, quam habes, permutare nollet. Et quoniam pecunia rem quamlibet repræsentare apta est, dare rem ut des pecuniam, perinde est ac dare rem, ut des rem aliam, quam ego habere volo. Atque hoc modo apparet, quomodo ex permutatione enata fuerit emtio venditio, cum viderent homines, non statim reperire posse alium, qui rem suam, qua ipsi indigebant, cum re ipsorum, qua iidem carere poterant, permutare vellet. E. gr. ponamus tibi esse frumentum, quo ipse minime indiges, te autem indigere panno. Non statim reperies aliquem, qui pannum pro frumento dare velit. Ast si tu frumentum das pro pecunia & deinde pecuniam pro panno, perinde est ac si pro panno dedisses frumentum. Atque adeo emtio venditio duplex idem operatur, quod permutatio simplex, minori tamen difficultate ac certitudine majore. Neque enim unquam defunt, qui pro frumento pecuniam dare volunt: nec defunt, qui pecuniam pro panno accipere volunt. Quamobrem emtione venditione introducta rarior est permutatio ad res ab aliis sibi comparandas minus apta.

§. 93<sup>85</sup>

Qui in emtione venditione rem dat *Venditor*; qui pretium rei, seu pecuniam, *Emtor* dicitur. Unde *vendere* idem *emtor* qui est ac rem pro certo pretio, seu certa pecuniæ summa dare *nam dicitur*. *alteri*, & *emere* idem est ac rem pro certo pretio, seu certa pecuniæ summa sibi comparare ab *altero*.

In permutatione contrahentes a se invicem distinguere non licet, cum uterque det rem pro re: ast in emtione venditione, ubi res & pecunia permutantur, differentia manifesta inter eos intercodit, cum unus det rem, alter pecuniam. Aliud enim est dare rem, aliud pecuniam. Qui dat rem, certam speciem dat, qui

qui dat pecuniam, indefinite dat quamlibet speciem, quatenus res quælibet pecunia comparabilis, & pecunia pro re quacunque accepta dari potest pro re quacunque alia.

§. 939.

*Translatio  
domini in  
contractu  
emtionis  
venditionis.*

*Venditor dominium rei transferre debet in emtorem.* Etenim venditor dare emtori debet rem (§. 938.). Enimvero qui alteri rem dat, dominium ejus in eum transfert (§. 675, part. 2. Jur. nat.). Quamobrem dominium rei venditor in emtorem transferre debet.

E. gr. Si tu mihi vendis domum tuam, dominium ejus in me transfers, ut adeo quamprimum domus emta, ea mea fit (§. 124. part. 2. Jur. nat.). Unde vi contractus emtionis venditionis emtor efficitur dominus rei, quæ antea erat venditoris.

§. 940.

*De re aliena  
vendita.*

Quoniam venditor dominium rei transferre debet in emtorem (§. 939.), non dominus vero dominium rei alienæ in alium transferre nequit (§. 667. part. 2. Jur. nat.); nemo rem alienam vendere potest, & si quis rem alienam vendit tanquam suam, emtor non efficitur ejus dominus, sed res manet ejus, qui dominium in ea habet, consequenter cum domino competit jus rem suam vindicandæ adversus quemlibet possessorem (§. 544. part. 2. Jur. nat.), rem alienam venditam dominus vindicare potest ab emtore.

E. gr. Ponamus librum mihi furto ablatum a Titio tibi vendi. Liber ideo meus esse non desinit, quod tu eum emeris; sed manet meus, & ego eum vindicare possum tanquam meum.

§. 941.

*Quando*

Quoniam nemo rem alienam vendere potest (§. 940.); emtio venditio nulla est, si venditor rem alienam tradit emtori tanquam suam, emtio venditio nulla est, cumque traditione tantummodo transferatur

cur

*De actibus permutatoriis, s. contractibus onerosis. 647*

tur possessio (§. 23. part. 3. *Jur. nat.*), emtor non acquirit nisi & sola possessio trans-

E. gr. Si tu emis librum mihi furto ablatum a Titio, emtio *feratur*.  
venditio nulla est, & tu tantummodo possessionem ejus nactus  
es, non vero dominium. Perinde nimirum est, ac si emtio  
venditio facta non esset, sed sola traditio.

§. 942.

Quoniam absolute impossibile est, ut quis rem alienam *An res alie-*  
valide vendat (§. 940.); *si vel maxime res aliena vendatur na in loco*  
*tanquam sua in loco publico, ubi res exponuntur venales, emtio ven-* *publico emta*  
*ditio tamen nulla est, nec emtor efficitur illius dominus.* *fit emta.*

E. gr. Si liber meus in loco publico una cum aliis venalis  
expositus a te ematur, non tamen ideo valet emtio, nec propere  
liber fit tuus. Cum enim mihi invito dominium auferri  
non possit (§. 338. part. 2. *Jur. nat.*), quod solo animo reti-  
neo (§. 258. part. 2. *Jur. nat.*); nec per hoc idem mihi adimitur,  
quod alius eandem una cum aliis libris venalem exposuit.  
Quando igitur de emtione venditione sermo est, semper sup-  
ponitur, rem esse venditoris: alias enim venditor videtur, qui  
non est, & emere se putat, qui revera non emit. Quemad-  
modum vero quilibet possessor præsumitur dominus rei, nisi  
prostant rationes probabiles in contrarium (§. 1033. part. 3. *Jur.*  
*nat.*); ita etiam quilibet venditor præsumitur dominus mercis,  
nisi in contrarium prostant rationes.

§. 943.

Res, quæ emitur venditurve, dicitur *Merx*. Subinde *Merx quid*  
vocabuli significatus restringitur ad res mobiles: quod in- *fit.*  
primis in sermone nostro vernaculo obinet, quando id, quod  
venditur, *Wahre* appellamus.

*Paulus* l. 1 ff. de contr. emt. &c. vocabulum mercis in signi-  
ficatu latiori accipere videtur, & in eodem quoque accipien-  
dum, quando mercis mentio fit, ubi ea traduntur, quæ de omni  
(*Wolffii Jur. Nat. Pars IV.*) Iiii em-

emtionem ac venditionem valent. Quoniam in emtionem venditionem datur res pro pecunia, qua pretium ejus determinatur (§. 937.); res dicuntur merces, quatenus venales sunt. Quamobrem res, quæ possidentur, alio fine comparatæ, quam ut vendantur, mercium nomine non veniunt. Hinc non res omnes, quas habet mercator, merces sunt; sed eæ saltem, quæ sunt venales & quas vendendi gratia comparavit.

## §. 944.

*Qualis esse debeat res, si dominium rei in te transfertur, ea fit tua (§. 124. part. 2. Jur. nat.) & tibi acquiritur facultas de ea pro arbitrio tuo disponendi (§. 118. part. 2. Jur. nat.).* Tibi igitur constare debet, quænam sit illa res, adeoque necesse est eam quomocunque sufficienter indicari, ut agnosci & ab aliis sui similibus distingui possit. Quamobrem cum res hoc modo indicata certa sit (§. 28. part. 3. Jur. nat.); res, cujus dominium transfertur, certa esse debet.

E. gr. Si dico: do tibi nummum quendam aureum; dici sane nequit, me dominium nummi in te transtulisse, cum non constet, quinam sit nummus iste aureus, num is, quem ego forsitan habeo, an alius, quem mihi comparare volo, vel, si plures habeam, quemnam illorum tibi dare, seu tuum esse voluerim. Si igitur dominium nummi in te transferendum, necesse est ut sit certus.

## §. 945.

*Dominium & jus futurum quid sit.* *Dominium futurum* dicitur, quod nobis competit in re extitura, quam primum existit, vel etiam in re accipienda, quam primum accipitur. Unde simul patet, quodnam in genere dicatur *Jus futurum*.

E. gr. Fruges, quæ nascentur futura æstate in agro meo, meæ sunt, & fructus arborum ac uvæ, qui nascentur in horto meo, iidem mei sunt, quamprimum existent. Mihi adeo, quod in

is competit, dominium futurum est. Similiter pecunia, quam salarii loco accepturus sum proxime, mea erit. Dominium, quod mihi in eadem competit, futurum est. Patet adeo dominium futurum supponere rem vel exituram, vel accipiendam, si non certo, saltem probabiliter, nisi casu quodam inevitabili contingat, eam non existere, vel non accipi, ut aliquo modo jam dici possit nostra, quatenus nempe præter nos nemo alius absque voluntate nostra dominium in ea habere potest, quando existit, vel accipitur. Quod si enim prorsus incertum sit, num aliquando in re aliqua dominium sim habiturus, id futurum dici nequit, cum futurum jam determinatum esse debeat per ea, quæ præsentia sunt, vel omnimode, si certo futurum, vel ex parte, si probabiliter futurum, probabilitate quædam requisita ad veritatem exigente (§. 578. *Log.*).

§. 946.

Quoniam dominium futurum in re exitura, vel accipienda nobis competit, quam primum ea existit, vel accipitur (§. 945.), adeoque nemini alii competere potest, absque voluntate nostra; *dominium futurum continet jus excludendi dominio in re exitura, vel accipienda, quando illa existit, vel accipitur.* *Jus præsens in dominio futuro contentum.*

Dominium adeo futurum continet jam jus aliquod præsens, quod cum ad ipsum dominium spectet, seu eidem insit (§. 120. *part. 2. Jur. nat.*), aliquid illius jam actu præsens est, ut adeo ipsum dominium spectari possit tanquam nascens, quatenus ob futuritionem rei cum ea jam quasi ad actum tendit suo tempore complementum consecuturum. Quibus principia ontologica satis sunt perspecta una cum cosmologicis generalibus, illis abunde manifesta erunt, quæ dico, nec nimis subtilitates, multo minus inanes ac steriles videbuntur, quæ veritati consentanea ac fructuosa sunt.

§. 947.

*Dominium futurum aequipollet dominio, cujus exercitium su-* *Dominium*  
*spen-*

*futurum  
quale sit.*

*Spenditur. Idem patet de jure futuro in genere.* Etenim dominium futurum tibi competit in re exitura, vel accipienda, seu quam accipere debes, vel accepturus es, quamprimum ea existit, vel a te accipitur (§. 945.), & hoc jure jam actu excludis alium quemcunque (§. 946.). Quoniam tamen res nondum existit, vel nondum a te accepta; nec de ea actu disponere potes, consequenter dominium nondum exercere vales (§. 649. part. 2. Jur. nat.). Perinde igitur est, ac si res jam existeret, vel in potestate tua esset, ob certas tamen causas tibi dominium ejus exercere nondum daretur, consequenter dominii exercitium suspenderetur. Atque adeo patet, dominium futurum æquipollere dominio, cujus exercitium suspenditur. Quod vero idem de futuro jure in genere valeat, eodem prorsus modo intelligitur.

*E. gr.* Dominium futurum mihi est in frugibus agri & fructibus arborum futura æstate exituris. Nondum fruges & fructus istos consumere licet, cum nondum extent. Instar domini adeo de usu eorum disponere cum nondum detur, dominii exercitium suspenditur, donec extent. Enimvero ponamus fruges & fructus a te jam possideri, ad certum tamen tempus tibi ab eorum usu abstinendum esse præter voluntatem tuam; perinde suspenditur usus dominii ac in casu anteriore. Quod si dicas casu fieri posse, ut in casu priori non extent fructus vel fruges, consequenter dominium, quod futurum putabatur, sit nullum; tenendum est, fieri quoque casu quodam posse, ut fruges ac fructus extrantes pereant & dominium intereat. In utroque itaque casu contingere potest, ut dominio excidas, antequam ejus usus tibi sit concessus. Non abfimili modo patet, idem in illo casu, quo accepturus quidpiam; præsertim si id, quod accepturus es, jam debetur.

§. 948.

*Dominium & jus futu-* *Dominium futurum in alterum transferri potest. Idem succedit in genere in jure futuro.* Etenim dominium futurum continet



tinet jus excludendi dominio in re extante vel accipienda, *rum num* quando illa existit, vel accipitur, jam in presenti (§. 946.), *transferri* ut adeo quamprimum extat, vel accipitur, ea tua sit, *hec possit*. alterius fieri possit nisi tua præter voluntatem tuam. Quamobrem cum jus omne proprium in alium transferri possit (§. 1. part. 3. *Jur. nat.*); in alterum quoque transferri potest jus excludendi dominio alium quemcunque in re extitura vel accipienda, quamprimum extat, vel accipitur. Enimvero si quis hoc jure instructus est, res quamprimum extat vel accipitur sine ullo facto alio sua est, alias enim dominio in ea nondum excluderet alium quemcunque, quod est contra demonstrata, consequenter quando jus istud transfertur, ipsum dominium futurum transfertur. Patet itaque dominium futurum transferri posse.

Quoniam jus futurum in genere continet jus excludendi eodem alios, quando actu dabitur (§. 946.); eodem modo intelligitur, jus futurum quodcunque in alium transferri posse.

E. gr. Dominium futurum est, quod mihi competit in frugibus proxima ætate in agro meo & fructibus eadem in horto meo nascendis. Quodsi hoc jus in te transfero, fruges tuæ sunt, quamprimum percipi possunt, & fructus similiter tui sunt. Et quia meipsum excludis dominio, & hoc jus me excludendi jam tibi competit, quamprimum id in te transtuli, etsi fruges nondum sint natæ, nondum nati sint fructus; & fruges jam tuæ dicuntur, & fructus dicuntur tui. Qui dominium futurum in re habet extitura, vel accipienda, actu quidem dominus non est, cum res actu nondum sit, vel adsit, potentia tamen dominus est, cum res potentia sit, vel adsit, potentia domini per se in actum abitura, nisi casu quodam improvise impediatur, in presenti non attendendo, ubi probabile stat pro vero. Quodsi nobis integer rerum nexus penitus foret perspectus, ut futura eodem modo paterent, quo præsentia; futurum dominium tam certum foret, quam præsens. Sed quia nobis deest tanta per-

Spicientia futuri, ideo fieri nequit, ut dominium futurum sit semper certum. Nonne vero eadem de causa incertum est, utrum dominium sit duraturum, an vero re intereunte casu quodam desitutum?

## §. 949.

*Quid transferatur, quando jus futurum transferatur.*

Quoniam dominium & jus futurum in genere transferri potest (§. 948.), nemo autem in alterum plus juris transferre potest, quam ipse habet, quod per se patet; si dominium vel jus futurum transferatur in alium, tanquam futurum in eum transferatur, consequenter cum dominium futurum vel jus futurum non ante nobis actu competat, quam cum res existit, vel accipitur, vel ea sunt, a quibus jus futurum pendet in actu suo (§. 945.), translatione domini futuri potentia efficitur dominus is, in quem transferatur, sed ita, ut statim actu sit dominus, quamprimum res existit, vel accipitur eadem transferentis voluntate, & in genere eadem transferentis voluntate statim potentia jus acquirit proprium, actu autem, quando ea adsunt, a quo juris actualitas pendet.

Idem e. gr. jus, quod mihi est in frugibus & fructibus futura ætate nascendis in agro & horto meo, in te transfero. Quemadmodum itaque ego potentia saltem illorum dominus nunc sum, actu vero tum demum, quando nati fuerint, ita voluntate mea te quoque statim efficio dominum potentia, actu demum, quando nati fuerint. Hinc quando res, cujus dominium futurum in te transtuli, a me accipitur, non ego ejus actu fio dominus, sed tu dominus evadis, potentia domini tui ad actum perducta. Unde tu eandem a me exigis tanquam tuam, non tanquam tibi debitam, cum ego quidem tibi obligatus sim ad eam tradendam, quia tua est, non vero ad eam dandam, cum jam data fuerit, antequam a me acciperetur. Quamobrem aliud est transferre dominium in re accipiendam, aliud promittere, quod dare velis rem, quando eam accepturus es, ut promissio vel in diem, vel sub conditione facta intelligatur,

tur, adeoque ipsa datio seu domini translatio ad terminum quendam differatur, vel ab eventu quodam suspendatur. Hæc probe consideranda sunt, ne circa translationem juris futuri suboriantur difficultates, quæ ad errorem facile seducunt incautum.

§. 950.

*Si prorsus incertum sit, num dominium vel jus aliquod sis De domini acquiritur, dominium hoc, vel jus, quod acquirendum forsitan, forsitan acquirere nequit, nisi sub hac conditione, si acquiratur.* Etenim si *quirendi* prorsus incertum sit, num dominium aliquod sis acquiritur, *translatio* vel jus quoddam aliud; nondum dici potest illud futurum, *ne*. cum adhuc dubitetur, utrum unquam futurum sit, nec ne. Quamobrem nec istud in alium transferri potest tanquam futurum. Quoniam tamen simpliciter non repugnat, ut acquiras *per hypoth.* dominium, quod forsitan acquirere poteras, transferre licet sub hac conditione, si acquiratur, nimirum ut non mihi, sed tibi acquiratur, si eam acquiri contingat.

E. gr. Nondum novi, utrum aliquando mihi quispiam quid sit donaturus, nec ne. Quamobrem si dico: primum, quod mihi donabitur, tuum esto, & poculum argenteum mihi donari contingat, de quo tunc temporis ne per somnium quidem cogitare poteram, dubium non est, quin id ipsum sit tuum, cum non tibi promiserim, me illud tibi dare velle, sed sub hac conditione generali dominium in te transtuli, si quid mihi donari contingat. Hac igitur existente, quod donatum est, statim tuum est. Aliud nimirum est conditionata promissio dandi, quæ existente conditione valida est (§. 467. *part. 3. Jur. nat.*); aliud conditionata datio, quæ non minus valida esse debet, conditione existente, cum conditionate etiam aliquid dari, seu dominium ejus transferri possit (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*). Quemadmodum itaque statim actu debetur, quod conditionate promittebatur, conditione existente, promissione conditionata in puram abeunte (§. 469. *part. 3. Jur. nat.*); ita etiam statim tuum est, quod conditionate datum, conditione existente, datione condi-

conditionata in puram abeunte. Ne vero dubium sit, utrum aliquid saktum sit conditionate promissum, an vero conditionate datum, quando de datione ejus sermo est, quod numquam sis accepturus, prorsus adhuc incertum est, ita ut nullæ spei rationes adsint; ideo necesse est, ut voluntas dandi satis aperte declaretur, alias in casu dubio promissio potius præsumitur tanquam ordinaria, quam datio (§. 248. part. 2. Jur. nat.). E. gr. Si dico: Quamprimum aliquid mihi donabitur, hoc tuum esto, & ego respondeo: erit ne hoc statim meum, vel das ne mihi hoc, ut sit statim meum, quando tibi donatum; tu vero regeris: esse debet statim tuum, vel do tibi hoc, ut sit statim tuum; nullum sane dubium est, quin dominium ejus, quod tibi primum donabitur, in me conditionate sit translatum, nimirum sub hac conditione, si quid donari contingat. Non nego promissionem dandi conditionatam a datione conditionata subtiliter distingui, etsi attendentibus manifesta satis sit differentia, ut adeo raro de hac differentia cogitent homines; per hoc tamen differentia non tollitur, ac ideo diximus promissionem conditionatam in casu propositionis præsentis ordinariam esse, dationem extraordinariam.

## §. 951.

*Quando pecunia certa est, genere nominato; aut ipsa pecunia certa non est, nisi corporibus demonstratis.* Etenim si pecuniæ quantitas nominetur, quantitas sufficienter indicata est, ut ab alia quacunque distingui possit. Quamobrem cum certum sit, quod ita indigitatur, ut ab aliis sui similibus distingui possit (§. 28. part. 3. Jur. nat.); pecuniæ quantitas certa est, nominata summa. *Quod erat primum.*

Non absimili modo patet, genus pecuniæ certum esse, si genus nominetur, cum vi notionis hujus generis, etiam si confusæ, hoc genus monetæ ab omni alio distingui possit. *Quod erat secundum.*

Enim-

Enimvero cum pecunia consistat in certis corporibus (§. 290.), ea certa esse nequit, nisi corpora certa sint (§. 28. *part. 3. Jur. nat.*): quorum cum confusa saltem detur notio, ea verbis ita describi nequeunt, ut agnoscantur & ab aliis sui similibus distinguantur. Quamobrem aut certa sint, aut oculis subjici, aut alio quocunque modo per extrinseca quædam describi debent, ut agnoscantur & ab aliis sui similibus distinguantur, consequenter quasi digito monstrantur, adeoque demonstrantur. Atque adeo patet ipsam pecuniam certam esse non posse, nisi corporibus demonstratis (§. *cit.*) *Quod erat primum.*

E. gr. Si dico centum thaleros; summam nomino, & certa est pecuniæ quantitas. Quodsi tibi dare debeo centum thaleros, certa utique est quantitas pecuniæ, quæ tibi debetur. Si dico centum ducatos in specie, cum ducatus in specie sit genus monetæ, genus monetæ, in quo tibi solvenda est pecunia, certum est. Ast si centum ducatos præsentem tibi annuero, certa quoque est pecunia ipsa, quam tibi dare volo. Si pecuniæ corpora in tabula posita, vel in cista collocata tibi monstro, vel cistam, in qua sunt, digito ostendo, aut a colore & loco, ubi posita, describo; ipsa pecunia certa est, de qua mihi sermo est. Quodsi dicam, te habere debere pecuniam, quam primam accepero, nec quantitas, nec genus certum est: attamen certa est quodammodo pecunia, quatenus demonstrantur per hoc corpora, quod ea esse debeant pecunia, quam primum sum acceperurus.

§. 952.

*Pecunia in dominio esse nequit nisi qua corpora, seu quatenus Pecunia in certis corporibus consistit.* Etenim pecunia res corporalis est, quatenus in cuius quantitas tanquam accidens (§. 780. *Ontol.*) sine re ista dominio existere nequit (§. 791. *Ontol.*), & extra quam existere nequit genus (§. 56. *Log.* & §. 235. *Ontol.*). Quamobrem si dominium  
(*Wolfii Jur. Nat. Pars IV.*) Kkkk nium

nium habere debes in pecunia, utique habere debes in corporibus, quæ pecuniam constituunt. Atque adeo patet pecuniam in dominio esse non posse nisi qua corpora.

Non habet pecuniam, nisi qui corpora habet. Quamobrem qui vi domini de pecunia disponere vult, is de ipsis corporibus, quibus valor quidam attributus, disponere debet, sit ita quod de iis disponens rationem habeat valoris istius. Sane nemo non intelligit, te dominium habere non posse in centum thaleris, nisi quatenus habes res corporales, quibus valor iste impositus, ut centum thaleros soluturus des ista corpora. Si quis tibi solvere debet centum thaleros, non demonstratis corporibus, quibus valor iste inhæret; non dici potest te dominium in centum thaleris habere, seu centum thaleros esse tuos, sed saltem eos tibi deberi: ubi vero accepisti corpora, quibus valor centum thalerorum inhæret, tum demum dicitur, centum hosce thaleros, qui per corpora demonstrantur, esse tuos, consequenter te in iis dominium habere (§. 124. pars. 2. Jur. nat.).

§. 953.

*Quomodo  
dominium  
in pecunia  
transferatur.*

*Dominium in pecunia transferri nequit, nisi datis, vel demonstratis corporibus.* Etenim res, cujus dominium transferatur, certa esse debet (§. 944.). Quamobrem cum ipsa pecunia certa non sit, nisi demonstratis corporibus (§. 951.); dominium in pecunia transferri nequit, nisi corporibus demonstratis.

Ostenditur etiam hoc modo. Dominium in pecunia non datur, nisi quatenus in certis corporibus consistit (§. 952.). Quamobrem si dominium in pecunia transferendum, adeoque pecunia danda (§. 675. part. 2. Jur. nat.); corpora danda sunt. Atque adeo patet, dominium in pecunia transferri non posse, nisi datis corporibus.

E. gr. Si volo centum thaleros esse tuos, non sufficit dicere; do tibi centum thaleros. Nisi enim demonstrares corpora, quibus

bus valor iste inhæret; nihil adhuc est, quod dici possit tuum: adest saltem obligatio tibi dandi corpora, quibus valor centum thalerorum tribuitur, cum tibi nondum constet, quænam sint illa corpora, ut ea vindicare posses tanquam tua. Ab altero tantummodo exigere potes, ut det corpora quæcunque, quibus tantus valor inhæret.

§. 954.

Quoniam dominium in pecunia transferri nequit, nisi *Effectus nudatis vel demonstratis corporibus* (§. 953.); *nuda conventio de conventione de danda certa pecunia quantitate seu summa, sive simpliciter, onis de pecunia sive in certo monetæ genere, dominium in pecunia non transfertur, nisi summa sed saltem promissa intelligitur pecunia* (§. 361. part. 3. *Jur. nat.*), *danda. consequenter obligatio contrahitur ad eam pecuniæ summam solvendam* (§. 363. part. 3. *Jur. nat.*).

Nimirum si tantummodo convenitur de certa pecuniæ summa seu quantitate danda, vel simpliciter, vel in certo monetæ genere; in casu priori transfertur jus exigendi pecuniæ summam in eo monetæ genere, quo solvere voluerit vel potuerit debitor, in casu posteriori eam exigendi in eo monetæ genere, in quo datio promissa. Quod si dominium transferendum in pecunia nondum tradita; dicendum est: do tibi hos decem aureos, quos vel manu teneo, vel qui in mensa depositi, seu quocunque alio modo demonstratos: si vero pecuniam tradens dico me dare, dominium & possessio una transfertur (§. 25. part. 3. *Jur. nat.*).

§. 955.

*Solutio pecuniæ* est actus, quo dominium & possessio pecuniæ debitæ una transfertur, consequenter cum dominium *Solutio pecuniæ quid sit.* datione (§. 675. part. 2. *Jur. nat.*), possessio traditione transferatur (§. 23. part. 3. *Jur. nat.*), *solutio pecuniæ & traditionem, & dationem continet, seu est traditio pecuniæ debita cum sufficiente significatione voluntatis dandi* (§. 13. part. 3. *Jur. nat.* & §. 675. part. 2. *Jur. nat.*).

Pecunia tradi nequit, nisi tradantur ipsa corpora. Quamobrem si accedat voluntas dandi, dominium in ea transfertur (§. 13. part. 3. Jur. nat. & §. 944.). Sufficit autem voluntatem dandi quomodocunque declarari, sive expressis verbis, sive facto quodam, veluti dum pecunia traditur tanquam debita. Quod enim debetur, id tuum futurum est, adeoque si traditur, eo traditur animo seu tradi intelligitur, ut sit tuum. E. gr. Tu mihi debes decem aureos: hi nondum mei sunt, quamdiu eos debes, sed mei fieri debent. Quare si mihi des decem aureos tanquam debitos, veluti dicendo: accipe decem aureos, quos tibi debeo, hoc ipso facto declaras dandi voluntatem. Dominium mihi debetur: qui ergo transfert possessionem rei, in qua dominium mihi debetur, habere quoque debet animum dandi seu dominium transferendi, atque adeo facto suo cum declarare intelligitur.

## §. 956.

*Effectus solutionis pecuniae.*

Quoniam solutione pecuniae dominium & possessio pecuniae debitae confertur (§. 955.); qui pecuniam solvit, nullam amplius debet, adeoque ab obligatione dandi & tradendi pecuniam liberatur.

Hinc in genere solutio dicitur actualis rei debitae praestatio animo tollendi obligationem facta, qui semper adesse intelligitur, quando quod debetur praestatur tanquam debitum. Sed de solutione in genere agetur suo loco.

## §. 957.

*Quando pecunia solvatur.*

Quoniam solutio requirit, ut pecunia tradatur & detur (§. 955.), dari autem nequit nisi datis corporibus (§. 953.), nec tradi potest, nisi traditis corporibus (§. 24. part. 3. Jur. nat.), utrumque autem fit, si pecunia creditori numeretur, cum ipsi tum tradatur tanquam debita, adeoque dandi animo; pecunia solvitur, si creditori, seu ei, cui debetur, numeretur.

Hinc *Mureianus* l. 49. ff. de Sol. & lib. solutam, inquit, pecuniam intelligimus, si numerata sit creditori.



§. 958.

*Venditor in emtorem dominium rei vendita non transfert Quomodo nisi sub hac conditione, ut pretium solvatur.* Venditor enim dat dominium rem, ut emtor det pretium rei, seu pecuniam, qua æstimatur rei vendita (§. 937. 938.), consequenter non vult dare rem, nisi emtor transferat pretium. Quamobrem patet eum in emtorem dominium rei vendita non transferre nisi sub hac conditione, ut pretium solvatur (§. 955.).

Absurdum sane foret statuere, quod venditor transferat dominium in emtorem pure, ita ut id transeat in emtorem, etiam si pretium non solvatur, vel ipsius voluntate in diem differatur. Vendere enim non est gratis dare, nec est dare eo animo, ut sibi restituatur pretium loco rei.

§. 959.

*In venditoris voluntate positum est, utrum velit pretium statim solvi, an solutionem in diem differri.* Utrum alienam vendere potest (§. 940.), venditor dominus esse de emenda statet rei, quæ emitur venditurve, sive mercis (§. 943.), aut, si *statim solvendum* sit, pro domino se gerit. Enimvero a domini voluntate pendet, quomodo dominium rei suæ transferre velut in diem sit in alterum (§. 11. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem et si differri possit venditor in emtorem dominium rei vendita non transferat nisi sub hac conditione, ut pretium solvatur (§. 958.); in ipsius tamen voluntate positum est, utrum velit pretium statim solvi, an solutionem in diem differre.

§. 960.

*Quando venditor vult pretium statim solvi, dominium non transit in emtorem, nisi dum pretium solvitur: quando vero solutio consensus ipsius in diem differtur, dominium statim transit & pertranseat in emtorem.* Quando de pretio consensus ipsius in diem differtur, dominium statim transit & pertranseat in emtorem. Etenim venditor in emtorem rei vendita dominium non transfert nisi

sub hac conditione, ut pretium solvatur (§. 958.). Quamobrem si vult pretium statim solvi, conditio non existit, nisi dum pretium solvitur, consequenter nec dominium in emtorem transit, nisi dum pretium solvitur. *Quod erat unum.*

Quodsi vero venditor consentit in dilationem pretii, cum repugnet velle, ut dominium non transferatur, nisi pretio soluto, & tamen rem vendere adeoque dare emtori (§. 937.), solutione pretii in diem dilato, quoniam aliud est vendere, aliud promittere, quod vendere velis certo tempore; perinde omnino est, ac si pecuniam numerasset adeoque pretium solvisset emtor (§. 957.), & illam mutuo eidem dedisset, seu credidisset venditor (§. 514.). Quamobrem dominium statim transit in emtorem *per demonstrata n. 1.* & pecunia, qua æstimatur res vendita, quasi accepta mutuo data intelligitur emtori. *Quod erat alterum.*

Contractui emtionis venditionis utique convenit, ut pretium statim solvatur, cum detur res pro pecunia, qua æstimatur (§. 937.), ut adeo res emta non intelligatur, nisi pretio statim soluto. Atque adeo hoc semper præsumitur, nisi de dilatione solutionis pretii in diem expresse fuerit convenum, nec emtio venditio perfecta intelligitur, si emtor pretium statim solvere nolit, nec venditor in solutionis dilationem consentire velit; id quod etiam in praxi quotidiana observari videmus. Dilatio adeo solutionis non pertinet ad emtionem venditionem, sed eidem tanquam extrinseca accedit per pactum eidem adjectum. Quemadmodum venditor dat mercem, ita emtor dare debet pecuniam; adeoque eam numerare venditori (§. 957.). Emtio venditio in reciproca dominiorum translatione consistit, quarum una tanquam conditionem supponit alteram. Datur enim merx ut detur pecunia & pecunia datur ut detur merx (§. 937. 943.). Aliud vero cum sit dare rem, ut alter se obliget ad dandum pretium, & se obligare ad dandum pretium, ut sibi detur res, aliud vero dare rem, ut alter det pretium, & dare pretium ut alter det rem, posterius autem emtionem venditionem

ni conveniat (§. 937.); proprie loquendo emptio venditio non est, si detur res, ut alterum obligatum habeam ad pretium dandum, sed per fictionem hic actus subsistit per modum emtionis venditionis, quatenus pretium statim solutum & pecunia accepta mutuo data intelligitur, ne contractus, quorum frequens in vita humana usus est, multiplicentur, & quia absurdum non est, eos per pacta adjecta alterari.

§. 961.

*Si venditor in dilationem pretii consentit, non tamen mercem statim tradit; eam securitatis gratia retinet tanquam rem em- emta pignoris.* Quando res em- emta pignoris. Etenim si venditor in dilationem pretii consentit, res loco mandominium statim transit (§. 960.), consequenter res vendi- neat apud ra emptoris est (§. 124. part. 2. Jur. nat.), adeoque venditor venditorem. ad eam emptori tradendam obligatur (§. 19. 23. part. 3. Jur. nat.). Quoniam vero eam non statim tradit, sed tamdiu retinere vult, donec pretium solvatur, quod quasi mutuo datum intelligitur (§. 960.); eam utique tanquam rem emptoris in securitatem crediti retinet.

Merx adeo pignoris loco in hoc casu manet apud venditorem, quemadmodum suo loco constabit, quando de pignore sumus acturi. Nimirum venditor in te transfert dominium mercis, tu quasi mutuo accepisti ab eo pecuniam, qua aestimatur, & in securitatem crediti retinet rem tuam loco pignoris. Non igitur in hoc casu mera emptio venditio est, sed actus potius mixtus ex emtione venditione, mutuo & contractu pignoris. Atque adeo jura & obligationes metienda sunt ex triplici hoc contractu: quod nisi observes, fieri non poterit, quin subinde oriantur difficultates tantum non insuperabiles, siquidem omnia inter se coherere debeant. Venditoris vero arbitrio restat esse per se patet, utrum emptori sine pignore credere velit, an nolit.

§. 962.

*Si emptor pretium solvit, mercem tamen sibi non statim tradi De merce vult;*

pretio soluto vult; ea tanquam res emtoris apud venditorem quasi deposita manet. Etenim si emtor pretium solvit, quin dominium mercis in eum transierit, consequenter ea sua facta fuerit (§. 124. part. 2. Jur. nat.), dubitandum non est (§. 958. 960.). Quando igitur eam sibi statim tradi non vult, non venditoris, sed emtoris causa ea manet apud venditorem; adeoque perinde est ac si eam custodiendam venditori tradidisset emtor & ille gratis custodiendam suscepisset. Quamobrem cum res deponatur, quæ ab uno custodienda datur, ab altero custodienda suscipitur gratis (§. 575.); si emtor pretium solvit, mercem tamen sibi non statim tradi vult, ea tanquam emtoris apud venditorem deposita manet.

Equidem non ignoro, requiri a nonnullis, ut custodia a venditore sit promissa, siquidem res deposita esse debeat: hoc tamen naturale non est, cum ex ipso negotio custodiam in se suscepisse intelligatur venditor, propterea quod emtor non presumatur velle, ut res sua non custodita maneat apud venditorem. Quamvis adeo depositum non expresse contrahatur; tacito tamen consensu quasi contractum videtur. Consultius autem videtur, ut emtor custodiam a venditore sibi promitti curet.

## §. 963.

Quomodo de pretio conveniatur.

De pretio conveniri dicitur, si certa pecuniæ summa consensu contrahentium definiatur.

Venditor pro merce vult sibi dari quinque thaleros; tu dare non vis nisi quatuor. Tandem consentitis in pretium quatuor thaleroꝝ cum dimidio, & erit de pretio conventum, summa quippe pecuniæ pro merce danda consensu vestro definita.

## §. 964.

Quando fides de pretio emtoris sequi, si verbis emtoris de pretio solvendo confidens, habeatur.

Fidem de pretio habere dicitur venditor emtori, vel fides de pretio emtoris sequi, si verbis emtoris de pretio solvendo confidens, nec de eo solvendo sibi quocunque alio modo caveri vel satisfieri jubens, mercem tradit.

E. gr.

E. gr. Volo emere a bibliopola libros. Convenitur de pretio, quod sit 20 thalerorum. Bibliopola libros mihi tradit, pretio non soluto, satis securus se pecuniam sibi debitam a me accepturum, ut sibi alio modo caveri non sit opus. Tum fidem de pretio mihi habere, vel fidem meam sequi dicitur.

§. 965.

Quoniam venditor, si fidem de pretio habet, vel fidem *Quod fidem* emtoris sequitur, verbis emtoris confidit, quod pretium sit *de pretio ha-* soluturus, ut adeo de eo solvendo satis securus alio modo *si-ber. sit quasi* bi caveri vel satisfieri non desideret (§. 964.); perinde *omni-accipere.* no est, ac si pretium solutum fuisset, ac tantundem pecuniæ mutuo data esset emtori, consequenter *fidem de pretio habere,* *vel fidem sequi est quasi accipere.*

§. 966.

*Quamprimum venditor emtori fidem de pretio habet, vel Num domi-* *fidem ejus sequitur, dominium mercis in emtorem transit.* Ete- *nium mercis* nim venditor in emtorem dominium rei venditæ non *transfere-* fert, nisi sub hac conditione, ut pretium solvatur (§. 958.). *sur fide de* Quamobrem cum fidem habere de pretio, vel fidem sequi *pretio ha-* sit quasi accipere (§. 965.); si venditor emtori fidem de *bita.* pretio habet, vel fidem ejus sequitur, perinde est ac si pretium solutum fuisset. Dominium igitur mercis statim in emtorem transit, quando eidem de pretio fidem habet venditor, *vel fidem ejus sequitur.*

Ita in exemplo, quod modo dedimus (*not. §. 964.*), dominium librorum statim in me transit & mei sunt libri, quamprimum bibliopola de pretio fidem mihi habet. Quamobrem *quisitus,* cur libros mihi tradat, pretio nondum soluto, respondet, sibi perinde esse, ac si pretium jam haberet. Nimirum quando fide de pretio habita emtori rem tradit venditor, ipso facto declarat se rem dare emtori, adeoque dominium ejus in eum transferre, consequenter dum eam tradit fidem de pretio habens cum possessione dominium una transfert (§. 25. *part. 3.*

*Jur. nat.*). Traditur nimirum eo animo, ut sit tua, quatenus venditor putat se pretium certo accepturum, adeoque quod certo accipiendum jam accepto æquiparat.

§. 967.

*Num si de eo venditori quocunque modo satisfiat.* Quando venditori de pretio quocunque modo satisfiat, vel cavetur; tum venditori de pretio quocunque modo satisfiat, vel cavetur; tum perinde est, ac si pretium actu esset solutum, cum non amplius dubitet venditor, fore ut solvatur. Quamobrem cum venditor dominium mercis transferat in emtorem sub ea conditione, ut pretium solvatur (§. 958.); idem in emtorem transit, quando venditori de pretio quocunque modo satisfiat.

Ex modo, quo de pretio venditori satisfiat, idem adhuc clarius elucescit in casu particulari. Quodsi enim satisfiat pignore dato, vel ipsa re emta pignoris loco relicta (§. 961.); cum ex pignore pretium consequi possit venditor, nisi solvatur, perinde omnino est ac si pretium jam actu haberet, consequenter id solutum fuisset statim. Quodsi fidejussore, vel expromissore dato satisfiat; cum fidejussoris vel expromissoris fidem sequatur venditor, qui pro emtore ipsi obligatur (§. 782.), vel emtoris obligationem in se transfert (§. 865.), perinde omnino est ac si emtoris fidem sequeretur, quia expromissor ipsi est loco emtoris (§. 867.), fidejussor autem in locum ejus succedit, quando emtor non solvit (§. 786.). Quamobrem dominium statim eodem modo transire intelligitur in emtorem, quo idem transire ostendimus in eo casu, quo emtori fides de pretio habetur (§. 966.).

§. 968.

*Quando emtio venditio perficitur.* Naturaliter emtio venditio perficitur, quamprimum de pretio conventum & emtor ad pecuniam pro merce venditori numerandam paratus est, vel de pretio alio modo eidem satisfacit, aut venditor fidem emtoris sequitur. Etenim in emtione venditione datur pecunia pro re (§. 937.), adeoque hic contractus perfectus est, quamprimum venditor dominium rei sive mercis transtulit

lit

lit in emtorem & emtor vicissim dominium in pecunia pro ea solvenda in-venditorem (§. 675. *part. 2. Jur. nat.*). Quamprimum de pretio conventum est, summa pecuniæ pro merce danda emtoris ac venditoris consensu definitur (§. 963.), adeoque hoc ipso declarat venditor, se dominium mercis in venditorem transferre, si pretium hoc solverit (§. 958.). Quodsi ergo emtor ad pecuniam pro merce venditori numerandam paratus sit; dum se paratum esse indicat pecuniam depromens, cum pecunia solvatur, quando ei, cui debetur, numeratur (§. 957.), solutione autem cum dominio possessio transferatur (§. 955.), quin hoc ipso declarat emtor transferendi dominium in pecunia præsentem animum dubitandum non est. Quoniam vero tam emtor ad rem, quam venditor ad pecuniam accipiendam paratus est, quemadmodum ex ipsorum factis intelligitur, nuda autem domini voluntate sufficienter declarata dominium transfertur in accipientem (§. 13. *part. 3. Jur. nat.*); quin dominium mercis in emtorem, pecuniæ præsentis venditori jam numerandæ in ipsam transeat, quamprimum de pretio conventum & emtor ad pecuniam pro merce venditori numerandam paratus est, dubitandum non est. Atque adeo patet naturaliter emtionem venditionem perfici, quamprimum de pretio conventum & emtor ad pecuniam pro merce venditori numerandam paratus est. *Quod erat primum.*

Jam vero cum dominium mercis etiam transferatur in emtorem, si fidem ei de pretio habuerit venditor, vel fidem ejus sequatur (§. 966.), aut si emtor alio modo eidem satisfecerit (§. 967.), pecunia autem in utroque casu quasi accepta & mutuo emtori data intelligatur (§. 960. 965.); patet ut ante naturaliter emtionem venditionem perfici, si venditor fidem emtoris sequatur, vel hic de pretio alio modo eidem satisfaciatur. *Quod erat alterum.*

Ita omnino ratiocinandum, si nihil admittendum, nisi quod ex notionibus sumtis deducitur, quemadmodum in Jure naturæ fieri debet. Quod vero in Jure civili emtio venditio contrahi dicatur, simulatque de pretio convenierit, quamvis nondum pretium numeratum sit, ac ne arrha quidem data fuerit, pr. l. de emt. & vend. consequenter antequam dominium translaturum fuerit §. 41 l. de rer. div. id principiis quidem Juris civilis convenit, sed in Jure naturæ admitti nequit, prouti ex hætenus demonstratis abunde perspicitur. Quoniam emtio venditio successit in locum permutationis, quatenus in locum rei pro re altera danda surrogata est pecunia, id quod etiam admittit *Paulus* l. 1. ff. de contr. emt. in permutatione autem datur res pro re (§. 879.), adeoque permutatio reciproca dominiorum translatione perficitur (§. 675. part. 2. *Jur. nat.*); emtio quoque & venditio reciproca translatione domini in re & pecunia perfici debet. Jure autem naturali ad translationem domini non requiritur traditio, quemadmodum in civili (*not. §. 25. part. 3. Jur. nat.*): unde quando de translatione domini fermo est, aliter ratiocinandum in Jure naturæ, aliter in civili. Ac præterea utilitatis gratia quædam arbitraria admittuntur in jure civili, cum in Jure naturæ admitti nequeant, nisi quæ ex notionibus sumtis necessario consequuntur. Hæc disertius inculcare visum est, ne quis opinetur, quasi tradantur vel a veritate aliena, vel nimis indulgeatur scrupulositati.

## §. 969.

*De promissione emtionis re velle, & emtor promittit se dare velle pretium istud pro ea re; venditionis emtio venditio nondum actu perficitur, sed ad eam perficiendam usque utraque saltem pars contrahentium obligatur.* Quoniam enim venditor promittit emtori se eidem rem pro certo pretio dare velle; hoc ipso sese obligat ad rem dandam, quando ad pretium solvendum paratus est (§. 363. part. 3. *Jur. nat.*). Et quia emtor promittit se dare velle pretium istud pro ea re; hoc



*De actibus permutatoriis, s. contractibus onerosis. 667*

hoc ipso sese obligat ad pretium solvendum, ut ista detur (§. cit.). Quamobrem cum emtio venditio perficiatur, si a venditore detur res, ab emtore pecunia, qua pretium aestimatur (§. 937.); nondum vero actu det, qui ad dandum sese obligat, quod per se patet; ideo si venditor promittit emtori se eidem rem pro certo pretio dare velle, & emtor vicissim promittit, se dare velle pretium istud pro ea re; emtio venditio nondum quidem actu perficitur, ad eam tamen perficiendam utraque pars contrahentium obligatur.

Promissio hæc efficit, ne pars una altera invita a contractu perficiendo & adimplendo recedere possit, adeoque pœnitentiam excludit. Differunt autem contractum perficere & adimplere, ut dare & tradere, adeoque naturaliter, non civiliter, cum civiliter datio insit traditioni, quia dominium transfertur una cum possessione, naturaliter autem duo distincti sint actus, quibus dominium & possessio transfertur, quamvis simul transferantur (§. 25. part. 3. Jur. nat.).

§. 970.

*Si tibi promitto, me rem meam tibi venditurum; ad emtionem venditionem contrahendam obligatus sum. Idem valet, si tibi obligatio ad promitto, me rem tuam emturum.* Etenim si tibi promitto, me emtionem rem meam tibi venditurum esse, me tibi perfecte obligo ad contrahendam eandem tibi vendendam (§. 363. part. 3. Jur. nat.). Et similiter si tibi promitto me rem tuam emturum, me tibi perfecte obligo ad eandem emendam (§. cit.). In casu adeoque priori venditor emtori, in posteriori emtor venditori ad emtionem venditionem contrahendam obligatus.

Differt utique promissio venditionis emtionis contrahendæ ab obligatione contractus hujus perficiendi. Etenim si quis ad contractum hunc perficiendum sese obligat, de pretio jam conventum est; si quis vero se obligat ad eum contrahendum, de pretio nondum conventum est. Nimirum in casu priori ven-

venditor dicit: promitto me tibi domum meam vendituram pro pretio quatuor mille thalerorum, in quod pretium tu consentis; in posteriori autem simpliciter dicit; promitto me tibi domum meam vendituram, & tu promissionem acceptas, nulla pretii mentione facta.

## §. 971.

Quoniam ex promisso venditoris saltem nascitur obligatio venditoris ad vendendum; ex promisso emtoris vero obligatio emtoris ad emendum, cum promissor promissario, non autem promissarius promissori obligetur (§. 363. part. 3. *Jur. nat.*), promissarius vero acquirat jus acceptatione sua ad id quod promittitur (§. 381. part. 3. *Jur. nat.*); si & venditor ad vendendum, & emtor ad emendum obligatus esse debet, necesse est tam emtionem ab emtore, quam venditionem a venditore reciproce promitti (§. 970.).

Nimirum si venditor saltem obligatus est ad vendendum, tibi tantummodo vendere debet, si emere adhuc volueris. Et si emtor saltem obligatus est ad emendum, emere tenetur, si eidem vendere voluerit, veluti si vendere voluerit, nec alium emtorem, reperire possit. In casu autem priori pœnitere licet emtorem in posteriori venditorem, cum quilibet jus suum ex promissione quæsitum alteri remittere possit (§. 117. part. 3. *Jur. nat.*). Ast si & venditor emtori obligatus est ad vendendum, & emtor venditori ad emendum, pœnitere partem unam non licet invita altera. Equidem de hac promissione non agitur in Jure civili, quamvis etiam ea per stipulationem eodem Jure valida fieri possit; e Jure tamen naturæ minime exulare debet, cum eidem consentanea sit. Quæ vero de promissione in genere demonstravimus in parte tertia Juris naturæ integro capite quarto; ea etiam in hac promissione attendenda veniunt, ut casus particulares definiantur.

## §. 972.

Promissio

Promissio emtionis venditionis contrahenda fit sub tacita hac condi-

*conditione, si de pretio conveniri possit. Et in specie venditio pro-emptionis missa intelligitur sub hac conditione, si emtor pretium obtulerit a-venditionis quam; emptio autem intelligitur promissa sub hac conditione, si ven-contrahendor pretium exegerit non iniquum.* Etenim in emtione vendi-*da* quomodo tione pro re datur pretium eminens, seu ea pecuniæ summa, *intelligatur.* per quam pretium rei determinatur (§. 937.), adeoque ea contrahi nequit, nisi de pretio conveniatur, in statu naturali mutuo consensu determinandum (§. 319.). Quamobrem emtio venditio contrahenda promissa intelligi nequit nisi sub hac conditione facta, si de pretio conveniri possit. *Quod erat unum.*

Quoniam vero homines naturaliter ad res pro æquo pretio sibi invicem communicandas obligantur (§. 322.); venditio utique promissa intelligitur sub hac conditione, si emtor pretium æquum obtulerit; emptio autem sub ista, si venditor pretium exegerit non iniquum. *Quod erat alterum.*

Quoniam variatis circumstantiis pretium rerum æquum esse potest, quod sub aliis erat iniquum (§. 325.); difficile haud raro est determinare, quodnam pretium sit æquum, quodnam iniquum. Iniquum tamen jure externo censeri nequit, quod commune est (§. 905.), aut quod ab alio offertur, si tu dare nolis. Hoc nimirum pacto quantitas pretii pro re dandi facilius definitur. Ceterum non inficias imus, pacta hæc & promissa magis fide, adeoque interno jure, quam externo illo, quod coactivum est, subsistere, ne litibus detur causa & in statu naturali bello.

§. 973.

*Si ego tibi promisi, me tibi rem meam venditurum, eam alii Effectus vendere nequeo, quando idem dare vis pretium, quod daturus est a-venditionis lius.* Etenim si tibi promisi, me tibi rem meam venditurum, *promissa.* ad eam tibi vendendam obligatus sum (§. 970.); si nimirum æquum offeras pretium, seu pretium dare velis non iniquum

(§. 972.).

§. 972.). Quamobrem cum pretium pro iniquo habendum non sit, si idem a te exigo, quod mihi ab alio offertur (§. 325.); quando idem dare vis pretium, quod daturus est alius, rem alii vendere nequeo, quam tibi me vendituum promisi.

Atque adeo patet, promissionem venditionis non carere omni juris effectu, ut pro inutili haberi possit.

§. 974.

*Effectus  
promissæ  
emtionis.*

*Si a me emere rem promissisti, eam a me emere teneris, quando eodem contentus sum pretio, quod alius venditor exigit, a quo emere poteras.* Etenim si a me rem emere promissisti, ad eam a me emendam obligatus es (§. 970.), si nimirum pretium exigo non iniquum (§. 972.). Quamobrem cum pretium pro iniquo haberi nequeat, quod alii venditori dare debes, siquidem ab eo emere volueris (§. 905.); quando eodem pretio contentus sum, quod alii venditori dandum, si ab eo emere volueris, rem, quam a me emere promissisti, a me emere teneris, non ab alio.

Quæ hic demonstrantur, observanda omnino sunt iis, qui æquitati student, si vel maxime lege positiva contrarium impune fieri permittatur. Servanda nimirum fides est non modo in promissis (§. 765. part. 3. *Jur. nat.*); verum etiam alias (§. 758. 163. part. 3. *Jur. nat.*).

§. 975.

*An in emti-  
one venditi-  
one aquali-  
tas necessa-  
rio obser-  
vanda.*

*In emtione venditione a contrahentium unice voluntate pende-  
det, utrum aequalitatem observare velint, nec ne.* Etenim venditor dominus esse debet mercis (§. 939.) & emtor dominus esse censetur pecuniæ, quam pro re dat (§. 1033. part. 2. *Jur. nat.*). Enimvero a domini voluntate unice pendet, quomodo dominium rei suæ in alterum transferre velit (§. 11. part. 3. *Jur. nat.*), consequenter utrum pro ea, quam dat, tantumdem,

dem, an minus recipere velit. Quamobrem a venditoris etiam voluntate pendet, utrum integrum pretium, an ejus partem ab emtore accipere velit, & ab emtoris voluntate pendet, utrum verum pretium, an vero majus dare velit. Quamobrem cum æqualitas observetur, si tantundem recipitur, quantum datur (§. 898.), adeoque in emtione venditione æqualitas observata intelligitur, si verum pro re datur pretium (§. 905.); in emtione venditione a contrahentium unice voluntate pendet, utrum æqualitatem observare velint, nec ne.

Ostenditur etiam hoc modo. Emtio venditio succedit in locum permutationis (*not.* §. 937.). Enimvero in permutatione a permutantium voluntate pendet, utrum æqualitatem observare velint, necne (§. 919.). Ergo etiam in emtione venditione a contrahentium unice voluntate pendet, utrum æqualitatem observare velint, nec ne.

§. 976.

*In emtione venditione is animus esse videtur contrahentibus, An inæqualitas observetur æqualitas, nisi adsint rationes fortes in contrarium. litas præsumitur.*  
In emtione venditione datur res, ut detur pretium eminens, *mi possit.* seu pecunia, per quam pretium rei determinatur (§. 937.). Unde porro eodem modo infertur, quod is esse videatur venditori atque emtori animus, ut observetur æqualitas, nisi adsint rationes fortes in contrarium, quemadmodum idem de permutatione ostendimus (§. 920.).

Immo quod de permutatione demonstravimus, ad emtione venditionem trahere licebat, quatenus hæc isti æquipollet (*not.* §. 937.). Nimirum quia pecunia fungitur vice omnium rerum (§. 292.), ea etiam rem quamcunque representare, atque adeo emtio venditio quoque instar permutationis spectari potest.

## §. 977.

*Æqualitas  
ad emtio-  
nem vendi-  
tionem re-  
servanda.  
nec admittenda  
inequalitas,  
nisi emtor  
pretium ve-  
ro majus  
dans suffici-  
enter indicet,  
se vero majus  
dare velle,  
aut venditor  
vero minus  
accipiens  
sufficienter  
indicet, se  
vero minus  
accipere  
velle.*

Quoniam in emtione venditione is esse videtur animus con-  
trahentibus, ut observetur æqualitas, nisi rationes fortes ad-  
fint in contrarium (§. 976.); in ea quoque per se æqualitas ob-  
servanda, nec admittenda inequalitas, nisi emtor pretium ve-  
ro majus dans sufficienter indicet, se vero majus dare velle, aut  
venditor vero minus accipiens sufficienter indicet, se vero minus ac-  
cipere velle.

Superfluum videri poterat demonstrare velle, quod in ipsa  
definitione sumtum. Diximus enim in emtione venditione  
dari pretium pro re (§. 976.). Ast pretium pro re non dedif-  
se censetur, qui dat partem, non totum, nec qui plus dat, quam  
pretium, cum aliud utique fit dare pretium, aliud partem pretii  
dare, vel plus dare, quam pretium (§. 183. *Onsol.*). Enimvero non  
sufficit hoc in emtione venditione sumi, sed ostendendum et-  
iam est, quod recte sumatur: cum definitionibus nominalibus  
per se non inest veritas.

## §. 978.

*Si inæquali-  
tas sit sci-  
entium, qua-  
lis sit actus.*

Quia in emtione venditione per se spectanda æqualitas  
est (§. 977.); si emtor sciens det pretium vero majus, seu plus  
quam pretium rei, venditor autem sciens accipit pretio vero  
minus, actus mixtus est ex emtione venditione atque donatio-  
ne (§. 48.).

Ostendi idem poterat eodem modo, quo idem de permuta-  
tione ostendimus. Vendere & gratis dare non sunt idem.  
Qui vult vendere non vult dare gratis, adeoque nec partem  
mercis vendere, alteram vero partem dare gratis. Animus adeo  
gratis dandi in venditore non præsumitur. Similiter emere &  
gratis dare non sunt idem. Qui emere vult gratis dare non  
vult, adeoque nec ex eo, quod emere vult, habere intelligitur  
aliquid gratis dandi animum. Donatio adeo nec in emtore,  
nec in venditore unquam præsumitur. Quamobrem nec pro  
simplici

simplici emtione ac venditione haberi potest, si animus aliquid gratis dandi ex parte alterutra accedat. Licet enim ideo emtio ac venditio non fiat irrita (§. 975.); genus tamen mutat, quatenus actus ex emtione venditione & donatione mixtus non est in specie emtio venditio.

§. 979.

*Si venditor mercem tradit emtori, non tamen de pretio fidem Quamvis eadem habet, nec hic pretium solvit, vel alio modo eidem de eo venditor satisfacit; dominium in re sibi reservat.* Venditor enim in emto possessionem rem dominium rei venditæ non transfert nisi sub hac conditione, ut pretium solvatur (§. 958.); nec pretio nondum soluto dominium in emtorem transit, nisi vel creditor emtori de pretio fidem habuerit (§. 966); vel emtor venditori quocunque modo de eodem satisfecerit (§. 967.). Quamobrem cum traditione possessio, non vero dominium transferatur (§. 23. part. 3. Jur. nat.) & in voluntate venditoris positum sit, utrum possessionem sine dominio transferre velit nec ne (§. 11. part. 3. Jur. nat.); evidens omnino est, si venditor mercem tradit emtori, cui de eo fidem non habet, nec hic pretium ei solvit, vel alio modo de eo satisfacit, illum dominium in re sibi reservare.

Juxta principia Juris naturalis nihil difficultatis in eo est, ut venditor tradat emtori mercem, dominio sibi in ea reservato, donec pretium fuerit solutum: sed cum jure civili traditione transferatur dominium, ejus principii non satis convenire videbatur tradere emtori mercem; non tamen ante transferre dominium, quam pretium solvatur. Absit tamen, ut ideo absurditatis redarguas juris Romani conditores: cum enim jus civile efficiatur ex naturali, dum publicæ utilitatis gratia quedam immutantur; ex theoria demum naturali juris civilis definiendum, num & quomodo consonent, quæ dissonare videntur. Sufficit, ex propositione præsentè constare, quod venditor possessionem mercis traditione transferre possit in emtorem, domi-

no sibi reservato, donec pretium solvatur, nec hoc obstare, ut in aliis casibus civiliter non transferatur dominium sine possessione, siquidem utilitas publica hoc suaserit, cujus in Jure civili constituendo habendam esse rationem suo constabit loco.

§. 980.

*De mercede si-  
ne pretio fuerit conventum; emtori fidem de pretio habet, & hic tacite conventoda. sentit in pretium commune illius temporis, quo mercem accipit. Qui ta & tradi-  
ta.* enim mercem sibi dari & tradi vult, emendi utique animum habet (§. 943.), consequenter dandi pretium pro merce (§. 937.). Et quia venditor dominium non transfert & possessionem, quando pretium nec solutum, nec alio modo de eo ipsi satisfactum, nisi verbis emtori de solvendo pretio confidat (§. 958.), consequenter de eodem fidem habeat emtori (§. 964.), si dat mercem & tradit, quamvis de pretio nondum fuerit conventum, de eo utique fidem habere debet emtori. Enimvero quoniam emtor non ante de pretio convenit, quam mercem sibi dari ac tradi vult; necesse omnino est ut confidat, venditorem contentum fore eo pretio, quanti res valet communi hominum, vel peritorum æstimatione adeoque communi (§. 905.), & quidem eo tempore, quo res datur ac traditur, si idem variet, seu omni tempore idem non est. Tacite itaque consentit in pretium commune illius temporis, quo mercem accipit (§. 660. part. 1. Phil. pract. univ.). Patet itaque si venditor mercem dat & tradit, quamvis de pretio nondum fuerit conventum; venditorem de pretio emtori fidem habere & emtorem in pretium commune ejus temporis, quo merx accipitur, tacite consentire.

Monstramus jam supra (not §. 960.), proprie emtionem venditionem non esse, nisi pretium statim solvatur, adeoque multo minus emtio venditio simplex erit, si de pretii solvendi quantitate ne quidem conveniatur. Idiomate quoque patrio distingui-



## De actibus permutatoriis, s. contractibus onerosis. 675

mus inter wahren verkauffen und ausnehmen, seu merces emere ac mutuo sumere ea lege, ut pro ea pretium restituatur ex parte emtoris, & inter verkauffen und verborgen seu vendere merces & eadem lege mutuo dare ex parte venditoris, non tamen attenditur differentia, utrum de pretio fuerit conventum, nec ne, quia tacita conventio idem operatur, quod expressa.

### §. 981.

*Emtio venditio contractus consensualis est.* Etenim in em- *Qualis con-*  
tione venditione venditor dat rem, emtor pecuniam, qua *tractus sit*  
pretium ejus aestimatur (§. 294.), adeoque contractus perfici- *emtio ven-*  
tur, quamprimum venditor animum rem dandi sufficienter *ditio.*  
declarat (§. 13. part. 3. *Jur. nat.*) &, nisi pretium statim sol-  
vatur, in dilationem solutionis consentit (§. 960.), emtor  
autem, nisi fides de pretio ipsi habeatur, ad numerandum  
pecuniam se paratum ostendit, vel alio modo venditori de  
pretio satisfacit (§. 968.), consequenter quamprimum emtor &  
venditor in mercem pro pretio tradendam consentiunt (§. 19.  
23. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem cum contractus consen-  
sualis sit, qui mutuo consensu perficitur (§. 725.); emtio ven-  
ditio contractus consensualis est.

Ostenditur etiam hoc modo. Naturaliter emtio ven-  
ditio perficitur, quamprimum de pretio convenitur & em-  
tor ad pecuniam pro merce vendita numerandam paratus est,  
vel de eo pretio alio modo venditori satisfacit, aut vendi-  
tor emtori de eo fidem habet (§. 968.). Quoniam vero ut  
hoc fiat, emtoris ac venditoris sufficit voluntas sufficienter in-  
dicata, adeoque consensus (§. 658. part. 1. *Phil. pract. univ.*);  
emtio venditio mutuo consensu emtoris ac venditoris perfici-  
tur, adeoque contractus consensualis est (§. 725.).

In Jure civili sumitur, emtionem venditionem contractum  
consensuale esse debere, adeoque ibidem probandum non est:  
non tamen sumitur sine ratione. Cum enim in jure civili acti-  
bus obligatoriis praescribatur certa forma, ut constet, num ad-

fit aliqua obligatio civilis, ex qua datur eodem jure actio; definiendum utique erat, quandonam solus consensus ad eam pariendam sufficere debeat, quandonam vero alius adhuc actus accedat necesse sit, veluti in contractibus realibus traditio latiori quodam significato accepta, qui differentiam specificam a contractu habet, veluti traditio ad certum usum in commodato, traditio ad custodiam in deposito. Nimirum quemadmodum traditio strictiori significato, quo actum transferendi possessionem significat (§. 23. part. 3. Jur. nat.), denotat actum, quo res redigitur in potestatem ejus, in quem dominium translatum est, dominii exercendi causa (§. 24. part. 3. Jur. nat.); ita traditio sensu generali accipitur pro actu, quo res transfertur in potestatem alterius finis cujuscunque alterius gratia, veluti usus causa in commodato, custodiæ causa in deposito. Hinc in genere traditio definiiri poterat, quod sit actus, quo res redigitur in potestatem alterius, finis cujusdam gratia. Unde deinceps pro diversitate finis oriuntur diversæ traditionis species, quarum una sit dominii exercendi causa, consequenter qua possessio transfertur. Ceterum probe notandum est, non omnia demonstranda esse in jure civili, quæ in naturali demonstranda sunt, quamvis ratio reddenda sit eorum, quæ sumuntur, ut pateat, cur sumantur & judicari possit, num recte sumantur. Unde porro sequitur, in jure civili definitionibus inferenda esse, quæ in naturali ex eadem exulare debent. Hæc ideo monemus, ne qui jus civile methodo demonstrativa in systema redigere voluerit, quantum res patitur, ea, quæ sumenda sunt, ab iis, quæ demonstranda, non distinguat, nec in definitionibus condendis in regulas logicas impingat, dum eas observare intendit, & ne in jure naturæ præcocius censuris sibi magis aditum ad scientiam præcludat, quam aliis molestus sit.

## §. 982.

*Quando contractus emtionis venditionis adimpletur vel consummatur, emtio ven- quando a venditore traditur merx, ab emtore autem pecunia eisdem ditia con- numeratur. Etenim in contractu emtionis venditionis ven- ditor*

ditor dat rem, & emtor pecuniam, per quam pretium ejus *summetur*, determinatur (§. 937.). Enimvero si venditor rem tradit, *vel adim-* possessionem ejus in emtorem, qui dominium dando *aequi-pleatur*. sivit (§. 675. *part. 2. Jur. nat.*), una cum jure possidendi (§. 19. *part. 3. Jur. nat.*), transfert (§. 23. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque is habet rem emtam. Et quando emtor pecuniam, per quam pretium rei determinatur, numerata venditori, cujus dandi animum, cum de eo conveniretur, declaravit, seu pretium solvit, possessionem quoque cum domino in eundem transfert (§. 955.), adeoque & venditor pretium pro re habet. Emtio adeo venditio adimpleta, seu consummata, si venditor rem tradit emtori, emtor pretium solvit, seu pecuniam, qua aestimatur, venditori.

E. gr. Bibliopola tibi tradit librum, tu eidem solvis pretium sedecim grossorum: contractus consummatus est, seu adimpletus. Nimirum qui erat bibliopolæ, eum tu accepisti librum, atque is nunc tuus est. Et quæ erat pecunia tua, eam accepit bibliopola, atque ea nunc ipsius est. Uterque igitur habet id, cujus causa contraxit. Quare contractus consummatus.

§. 983.

*Si emtio venditio contrahenda per literas, venditor aut fidem Quomodo habere emtori de pretio, aut hic ei alio modo satisfacere debet. Ete- emtio venditio* si emtio venditio per literas contrahenda, non sufficit, *ditio per li-* ut tu significes te rem emere velle pro hoc pretio, & alter *teras con-* respondeat, se pro eodem tibi eandem vendere velle, cum *trahatur.* hoc pacto saltem contrahatur obligatio ad emtionem venditionem perficiendam (§. 969. & *seqq.*). Quamobrem cum emtio venditio non perficiatur naturaliter, si pretium non statim solvatur, nisi vel venditor aut fidem habeat emtori de pretio, aut hic alio modo venditori satisfaciatur (§. 968.); si emtio venditio contrahenda per literas, venditor aut fidem emtori habere de pretio, aut hic ei alio modo satisfacere debet.

Quo-

Quoniam contrahitur emtio venditio, si postquam de pretio conventum, venditor rem securitatis gratia retinet, donec pretium solvatur (§. 961.); cum hoc modo de pretio satisfiat venditori, eodem quoque per literas contrahi potest, ut nimirum rem emtam tamdiu retineas, donec pretium solverim. Quod autem hoc procedat, ut per literas contrahatur, etiamsi de pretio nondum fuerit conventum, adeoque merces ad te mittantur, patet per ea, quæ modo demonstravimus (§. 980.).

## §. 984.

*An per internuncium.* Quoniam per alium quoque venditori eadem significare potes, quæ per literas significas; quin per internuncium emtio venditio contrahi possit, modo venditor norit, te hoc ei mandasse, dubitandum non est (§. 983.).

Quæ hic tenenda sint, ex superioribus patent, quæ de mandato demonstravimus, ut adeo opus non sit ibidem demonstrata ad casum præsentem emtionis venditionis applicare. Non tamen hic casus, de quo loquimur, confundendus cum altero, quo ego tibi mando, ut mihi emas merces, venditor autem ignorat, utrum eas tuo, vel meo nomine emas, consequenter tu cum eo contrahis tuo, non meo nomine.

## §. 985.

*De emtione* Emtio venditio sine scriptura perficitur, nisi conveniatur, ne per scripturam ante valeat, quam in scripturam fuerit relata & ab utraque parte subscrip-  
*henda.* *ante valeat, quam in scripturam fuerit relata & ab utraque parte subscrip-* Est enim emtio venditio contractus consensualis  
*tenda.* (§. 981.). Enimvero omnis contractus consensualis sine scriptura perficitur, nisi conveniatur, ne ante valeat, quam in scripturam fuerit relatus & ab utraque parte subscriptus (§. 933. 935.). Ergo etiam emtio venditio sine scriptura perficitur, nisi conveniatur, ne ante valeat, quam in scripturam fuerit redacta & ab utraque parte subscripta.

## §. 986.

*Quando* Emtio venditio jam perfecta probationis gratia in scripturam refertur.

refertur. Est enim contractus consensualis (§. 981.). Sed probationis omnis contractus consensualis jam perfectus in scripturam non gratia in redigitur nisi ut appareat, quod & qua lege fuerit contra eam referatum (§. 933.); consequenter probationis gratia. Ergo etiam emtio venditio jam perfecta probationis gratia in scripturam refertur.

Scriptura imprimis necessaria est in rerum immobilium & incorporalium emtione, aut si contractui adjiciantur pacta, quæ in futurum prominent, nec statim adimpleri possunt.

§. 987.

*Arrha* dicitur pecunia vel res, quæ ab uno contrahentium datur alteri contractus probandi & confirmandi gratia. *Arrha quid sit.* Atque ideo *Datio arrha* contractus est, quo unus contrahentium certam pecuniæ quantitatem, vel rem aliam, dat alteri probandi confirmandique contractus alterius gratia.

E. gr. Ego a te domum tuam pretio quatuor mille thalerorum, sed ea lege, ut traditio fiat & pecunia numeretur certo die. Do tibi quinquaginta thaleros, ut de contractu adimplendo sis securus & domum tuam a me emtam per hanc dationem probare possis. Quinquaginta isti thaleri, quos tibi numeravi, arrha dicuntur. Similiter ego a bibliopola librum, sed eum apud ipsum remanere volo, donec pretium solvatur. Do ipsi unum florenum, ne dubitet, me pretium soluturum & librum traditum apprehensurum, utque a me emtum probare possit, siquidem contingat me a contractu recedere velle. Florenus iste, quem dedi, arrha est. Similiter arrhæ loco dari potest liber alius, quem mecum habeo, vel in casu domus emtæ horologium portatile ex argento vel auro confectum. Non tamen arrhæ dantur eodem modo, cum enim non uno modo dari possint, consensu contrahentium is definiendus. Unde etiam datio arrhæ non semper eundem habet effectum; sed is ex modo, quo data est arrha, determinandus, prouti sequentia docebunt.

## §. 988.

*Arrha a quo-  
nam detur  
& accipia-  
tur.*

Quoniam arrha datur contractus alterius probandi confirmandique gratia (§. 987.); *arrham sibi dari petit, cujus maxime interest, ne a contractu seu pacto recedatur, arrham vero ultro offert etiam is, cujus maxime interest, ne a contractu recedatur, vel qui sibi metuit, ne contractus ab altero non adimpleatur, vel nondum perfectus non perficiatur.*

E. gr. Promitto tibi, me domum tuam esse emturum. Quod si tu tibi metuis, ne forsan non stem promissis; arrham tibi dari vis: tua nimirum interest, ne aliam vendendi occasionem, quæ sese offerre poterat, prætermittas. Similiter tu mihi promittis, te domum tuam mihi venditurum pretio quater mille thalerorum. Mea interest, ut eam mihi, non alii vendas. Ul- tro igitur tibi do arrhæ loco quinquaginta thaleros.

## §. 989.

*Qualis sit  
contractus  
arrhæ datio.*

Quoniam arrhæ datio non perficitur nisi pecunia, vel res, in qua arrha consistit, actu solvatur, vel tradatur (§. 987.); contractus autem realis est, qui rei traditione perficitur (§. 437.); *arrhæ datio contractus realis est.*

Datur nimirum arrha contractus alterius probandi confirmandique gratia (§. 987.). Quod si igitur arrha indicium esse debet contractus initi, vel pacti; necesse est ut ea sit in potestate tua, vel manibus tuis. Et idem intelligitur, si arrha debet esse motivum, quo dans compellitur ad contractum perficiendum & adimplendum. Quamobrem necesse est, ut arrha actu tradatur (§. 24. part 3. *Jur. nat.*): sit ita quod traditio latiori signifi- catu subinde accipi debeat (*not. §. 981.*).

## §. 990.

*Arrha quid  
significet  
quomodo  
contractui  
accedat.*

Quoniam arrha datur contractus alterius probandi & confirmandi gratia (§. 987.); ea indicium est contractus initi & motivum ab eo non recedendi, seu signum constantia voluntatis, consequenter si arrhæ datio ad contractum accedit, in eodem nihil immutat, nisi aliter fuerit conventum.

Nimi-

Nimirum contractus per se consistit, nec arrha demum efficitur validus, etsi per arrham probare possis, contractum esse, neque enim arrham dedisset, nisi contraxisset qui dedit. Eadem ergo, quæ ex contractu oritur, obligatio manet, arrha data, quæ fuerat ea nondum data. Nec si motivum esse debet a contractu non recedendi, ut is firmior sit, propterea in obligatione, quæ ex contractu est, quicquam mutatur. Est arrhæ datio contractus peculiaris, qui alio contractu, ad quem accedit, salvo abesse, & adesse potest.

§. 991.

*Si arrha detur tanquam pars ejus, quod ex contractu debetur. De arrha veluti tanquam pars pretii pro merce solvendi in contractu emtionis tanquam venditionis; in id, quod ex contractu præstandum, imputatur. Quod parte debiti si enim arrha detur tanquam pars ejus, quod ex contractu debetur, non modo datur contractus hujus probandi confirmative gratia (§. 987.); verum dans etiam contractum ex parte adimplet partem ejus præstando, quod ex eodem præstare debet. Quamobrem cum data arrha non amplius totum debeat, ad quod præstandum contrahendo se obligavit alteri; ideo ut contractus prorsus adimpleatur ex parte sui, nonnisi residuum adhuc præstare tenetur. Arrha igitur tanquam pars ejus data, quod ex contractu debetur, in id imputandum.*

*E. gr. Emo a te librum decem thalerorum pretio: quod cum non statim solvam, nec tu illum mihi statim tradas, do arrhæ nomine tanquam pretii partem ducatum, qui valet duos thaleros cum tribus quartis. Patet me tibi adhuc solvere debere septem thaleros cum una quarta, seu sex grossis, arrha in pretium imputata.*

§. 992.

Quoniam arrha tanquam pars ejus, quod ex contractu debetur, data in id imputandum, quod ex contractu debetur *arrha tan-*

quam partis (§ 991.), adeoque is, qui dedit, contractum jam adimplere debiti data. coepit, & alter, qui accepit, in ejus adimplerionem consentit; si arrha tanquam pars ejus, quod ex contractu debetur, data, nec is, qui dedit, cum ejus dispendio altero invito recedere, nec qui accepit eam restituendo invito eo, qui dedit, contractum rescindere potest (§. 928.), cum nemo se ab obligatione sua liberare possit (§. 674. part. 3. Jur. nat.), nec jus acquisitum invito auferri possit (§. 336. part. 3. Jur. nat.).

Ita in exemplo, quod modo dedimus (nat. §. 991.), tu solvere teneris pro libro a te emto residuos septem thaleros cum sex grossis, si venditor nolit te a contractu recedere cum dispendio ducati, quem dedisti. Et vicissim venditor tenetur tibi tradere librum, nec a contractu recedere, seu eum rescindere potest, etiam si tibi ducatum reddere velit. Arrha adeo data tanquam pars ejus, quod ex contractu debetur, obligationem adimplendi contractus firmat, qui etiam absque ea jam consistebat, adeoque adimplendus erat. Tutius vero est a contractu recedere velle, quem arrha in gratiam adimplendi, non tantummodo firmandi contractus data adeo corroborasti, ut de constantia tua alterum profus securum esse volueris: id quod etiam valet de altero, qui arrham accepit. Uterque enim facto suo fidem suam magis adstrinxit, seu ad eam non fallendam sese obligavit (§. 758. part. 3. Jur. nat.). Et si autem in exemplo, quod dedimus, qui arrham accepit, facile consenturus in hoc videatur, ut cum arrhae dispendio a contractu recedas; dantur tamen casus alii, in quibus is malit contractum adimpleri, quam arrham lucrari, veluti ut domus mansit tibi emta, quam ut sit in emta ob lucrum 25 thalerorum, quos arrhae nomine dedisti, in premium impurandos, contractu non rupto. Et in exemplo quoque dato fidem tuam suspectam reddis, quam alibitam conservari plurimum refert.

## §. 993.

De arrha Si arrha datur tanquam pars pretii, eo tamen fine, ut sit data ex fine, motum contractum adimplendi, eam reddendo contractum rescindendo.



## *De actibus permutatoriis, s. contractibus onerosis. 683*

*re nequit, qui accepit, sed manet etiam recipienti adhuc obligatus: ut contra-  
qui vera dedit cum dispendio arrhæ a contractu recedere nequit. Etus adim-  
Quodsi arrha detur eo fine, ut contractum adimpleas, non pleatur.  
novam inducit obligationem, sed veterem firmat (§. 118.  
part. 1. Phil. pract. univ.). Quamobrem cum qui accepit etiam  
sine arrha ad contractum adimplendum obligatus sit; quin  
adhuc obligatus maneat, etiamsi arrham reddat, evidens est.  
Immo non minus patet, obligationem per hoc non tolli, quod  
arrham recipiat qui dederat. Redditiōe adeo arrhæ decla-  
rari nequit, quod contractus, qui jure consistit, debeat esse  
nullus, consequenter non rescinditur (§. 928.), & quamvis  
qui dederat eandem recipiat, eidem tamen obligatus manet,  
qui reddit. *Quod erat unum.**

Et quoniam arrha ad contractum accedens in eo nihil  
immutat (§. 990.); per hoc quod arrha data eo etiam sine,  
ut sit contractus adimplendi motivum, minime is, qui dedit,  
tantummodo accipientem sibi certo habet obligatum, ipse  
autem consequitur libertatem contractum vel adimplendi,  
vel cum dispendio arrhæ ab eodem recedendi. Quamob-  
rem cum simpliciter obligatus maneat ad contractum adim-  
plendum, quemadmodum erat ante arrhæ dationem; cum  
arrhæ dispendio ei, qui dedit, a contractu recedere non licet.

*Quod erat alterum.*

Nimirum in hoc casu arrha datur non modo contractus pro-  
bandi & confirmandi causa, verum etiam sub modo, ut adim-  
pleas contractum. Unde dubium oriri poterat, annon per hoc  
ipsum in libertatem tuam conferatur, utrum adimplere velis con-  
tractum, an vero arrham reddere. Dubium vero hoc inde or-  
nitur, quod quando sub modo quid datur, vel promittitur, ac-  
cipienti liberum sit, utrum id habere & modum adimplere, an  
vero eo carere & modum non adimplere malit. Sed hoc du-  
bium statim evanescit, ubi cogitamus, in eo casu supponi acci-  
pientem ad modum adimplendum non aliunde jam esse obli-

gatum, quemadmodum in hypothefi propositionis præfentis. Exemplum, quo illuftretur propositio præfens, fit tale. Conduco operas tuas pro certa mercede: tu obligatus es mihi ad illas operas pro ea mercede præftandas, prouti deinceps difertius docebimus. Enimvero do tibi arrhæ nomine nummum argenteum, ut hoc motivo te incendam ad operas iftas, quas præftare debes, tanto lubentius præftandas. Evidens eft arrham nihil immutare quoad obligationem, quæ ex contractu eft, cum etiam fine hoc motivo maneat obligatus ad id præftandum, ad quod te mihi obligafti, quemadmodum ego tibi obligatus maneo ad mercem folvendam, perinde ac fi nihil arrhæ loco dediffem. Neque tu potes mihi reddere arrham, ne operas præftare tenearis promiffas; nec ego a contractu recedere poffum, etiamfi arrhæ loco quod dedi tuum manere debeat.

## §. 994.

*De arrha retentione sine, ut fit motivum contractus adimplendi; ea accipientis manet, & restituti- si contractum adimplere velit, quodsi vero culpa ipsius non adimple- one.* Si arrha detur non tanquam pars debiti ex contractu; sed eo fine, ut fit motivum contractus adimplendi; ea accipientis manet, & restituti- si contractum adimplere velit, quodsi vero culpa ipsius non adimpleatur, eam restituere tenetur, contractu autem adimpleto in id, quod ex eodem debetur, imputari nequit. Etenim si arrha detur, ut fit motivum contractus adimplendi; sub modo data intelligitur (§. 557. part. 3. Jur. nat.). Enimvero cui quid sub modo datum est, is id restituere tenetur, nisi modum adimpleverit, minime autem si adimpleverit (§. 562. part. 3. Jur. nat.). Ergo etiam is, qui arrham accepit non tanquam pretii partem, sed tanquam motivum contractus adimplendi, eam retinet, si contractum adimplet, vel adimplere velit; restituere autem debet, si culpa ipsius non adimpleatur. *Quod erat unum.*

Enimvero cum arrha non detur tanquam pars ejus, quod ex contractu debetur, per hypoth. per se patet; quod contractu adimpleto in id, quod ex eodem debetur, imputari nequeat. *Quod erat alterum.*

Ita in exemplo, quod modo dedimus (*not. §. 993.*), si tu operas præstare velis, quas mihi collocasti, arrham retines, nec præstitis operis ea in mercedem computatur: immo si ego te invito a contractu recedo, eandem non minus retines, cum per te non stet, ut modum adimpleas, sub quo arrha data intelligitur, atque adeo quoad te perinde fit, ac si contractum adimplevisses, consequenter etiam modum, sub quo arrha data. Quod si vero contractum adimplere neglexeris, vel nolis; arrha utique restituenda.

§. 995.

*Si arrha datur ea lege, ut in id imputetur, quod ex contractu De libertate debetur, si dans eundem impleverit, eam vero retineat qui accepit; a pacto recessi non impleverit, standum erit pacto, prouti conventum fuerit, & dendi arrhæ danti liberum est, utrum arrham amittere, an contractum adimplere. Etenim si arrha detur ea lege, ut in id imputetur, quod ex contractu debetur, si dans eundem impleverit, eam vero retineat qui accepit, si ille non impleverit; cum pacta sint servanda (§. 789. part. 3. Jur. nat.), si dans contractum impleverit, arrha imputanda utique est in id, quod ex contractu is præstare tenetur, sin vero non impleverit, eam retinet accipiens, consequenter standum pacto, prouti conventum. Quod erat primum.*

Enimvero quoniam arrham dans eam in id, quod ex contractu debet, imputari vult, si eum adimpleverit, accipiens vero eam retineat ac lucrum inde faciat, si non impleverit; eo ipso utique declarat, quod sibi liberum esse velit, contractum vel adimplere, vel ab eo recedere: in quod ut consentiat accipiens, qui arrham dat vult, ut is eandem lucratur, ne gratis vel impune a contractu recedere liceat. Quamobrem cum standum sit pacto, prouti conventum est (§. 789. part. 3. Jur. nat.); liberum utique esse debet arrham danti

danti vel contractum adimplere, ut ea in id, quod debet, imputetur, vel ab eo recedere eum arrhæ dispendio. *Quod erat secundum.*

Quoniam denique arrha datur contractus probandi & confirmandi gratia, siquidem accipiens ab eo recedere velit (§. 987. 988.), cum ipsius respectu in hypothese propositionis præsentis nihil fuerit expressum, datio ejus quoad accipientem nihil in contractu immutat, consequenter dator liberum non facit eidem, utrum arrham lucrari, an ab eodem recedere mallet, adeoque arrham reddere nequit, ut a contractu recedere liceat. *Quod erat tertium.*

E. gr. Ego a bibliopola librum & arrhæ loco do quartam pretii partem, ea lege, ut, si a contractu recedam, nec reliquam pretii partem solvam, quartam datam lucretur. Mihi quidem a contractu recedere licet, quippe quod jus ex pacto consecutus sum, non autem bibliopolæ, quippe quem mihi obligatum esse volui ad contractum servandum.

### §. 996.

*De arrhæ  
restitutione.*

*Si arrha detur simpliciter ut indicium contractus in initio & constantia voluntatis; contractu adimpleto, vel, si accipiens eum adimplere nolit, restituenda: quod si vero dator contractum consummare nolit, qui eam accepit, tandem retinere potest, donec ipsi fuerit satisfactum.* Etenim si arrha detur ut indicium contractus in initio & constantiæ voluntatis, non aliud intenditur, quam ut probari possit, contractum fuisse initum, & ut contrahentes sint securi de contractu adimplendo, quod per se patet. Quoniam vero præterea nihil de arrha fuit expressum *per hypoth.* contractu autem adimpleto ea non amplius opus sit ad probandum, quod fuerit initus, vel ad præstandam securitatem de eodem adimplendo; contractu adimpleto, cum jam cesset ratio, cur arrha sit penes eum, qui acceperat, alteri, qui dederat, utique restituenda. *Quod erat primum.*

Porro

Porro cum arrha detur non eo animo, ut sit accipientis, si tantummodo indicium esse debet contractus initi ac constantiæ voluntatis; dominium quoque ejus non transit in accipientem (§. 13. part. 3. *Jur. nat.*), adeoque manet dantis (§. 124. part. 2. *Jur. nat.*). Quodsi ergo qui accepit contractum non adimplet, vel adimplere non vult; quin eam restituere debeat alteri, qui dedit, dubitandum non est (§. 466. part. 2. *Jur. nat.*). *Quod erat secundum.*

Enimvero quoniam arrha accipitur, ut simus securi de contractu ab altero adimplendo; ea quoque ab accipiente non ante restituenda ei, qui dederat, quam ipsi satisfecit, consequenter donec hoc factum fuerit, eam jure retinet. *Quod erat tertium.*

Arrham probationis & securitatis unice gratia datam esse restituendam, quando ad probandum & securitatem præstandam non amplius facit, sine probatione intelligi facile poterat: quod vero retineri possit, quamdiu non satisfecit qui dedit accipienti, ubi contractum adimplere recusat, aut eum adimplere non amplius datur, dubium videri poterat. Enimvero cum securitatem præstare debeat contrahentibus arrha, ea data omnino intelligitur ad omne id, quod interest ejus, cui data fuit, ut contractus adimpleatur: ut vero arrham lucretur qui accepit, si contractum adimplere noluerit qui dedit, naturale non est, cum ex arrhæ datione hoc minime sequatur. Notandum præterea, quando arrha dari dicitur, dationem non significare dominii translationem, sed significatu communi denotare actum, quo res constituitur in potestate accipientis certi cujusdam finis gratia, qualem significatum generalem tribuimus supra traditioni (not. §. 981.). Ex substrata autem materia facile intelligitur, utrum datio sumatur tanquam terminus artis pro dominii translatione; an vero in significatu communi pro synonymo traditionis in genere acceptæ, ut adeo ob homonymiam non metueda sit confusio errorem paritura. Ita in casu præsentis per se patet, (Wolffii *Jur. Nat. Pars IV.*) O O O O tet,

ret, non opus esse, ut dominium rei in te transferatur, per quam probare debes contractum fuisse & alterum se tibi ac te sibi firmiter obligare voluisse ad contractum adimplendum, vel ut etiam qui dedit firmiter sit tibi obligatus. Nam sit arrha annulus tuus. Non opus est, ut annulus sit meus, si per eum probare velim, a te contractum mecum fuisse, vel ut tu permovearis ad contractum adimplendum, aut ut tu probes, me tecum contraxisse & fidem tuam adstrinxisse, quod promissa sancte servare velis: quin potius manifestum est, hæc fieri multo melius posse, si annulus adhuc sit tuus a me tibi restituendus. Et eodem modo idem patet in casibus aliis, quando res quædam in specie dari dicitur certi cujusdam finis gratia, qui dominii translationem non requirit. Et si accurate loqui velimus, quando quid datur certi cujusdam finis gratia, non tam res ipsa datur, quam usus quidam rei datus intelligitur, cujus gratia res venire debet in potestatem alterius. Quamobrem si quis in verbis scrupulosior fuerit rigorem methodi summum urgens, is facile evitare poterit omnem homonymiam, etsi tolerabilem, cum ea nullum creet periculum errandi. Sumatur enim vocabulum arrhæ datio tanquam terminus artis, qualis revera est, & definitur per actum, quo res vel pecunia constituitur in potestate alterius contrahentium contractus probandi confirmandique gratia: ita evitatur omnis homonymia in vocabulo dari. Hæc ideo monemus, ne quis arguetur nos leges methodi violasse, dum communi more loqui voluimus, ne, dum nimis rigidi in methodo observanda esse volumus, obscuri videamur plerisque, quos scientiæ cultores, non desertores efficere studemus. A communi nimirum seu recepto usu loquendi recedere nolumus, quamdiu id sine veritatis dispendio conceditur. Ceterum quæ de arrhæ datione diximus, ad alias quoque dationes, quibus dominii translatio non significatur, applicari possunt. Consultum vero ducimus talia hinc inde moneri, ut etiam satisfaciamus iis, quibus summus rigor methodi potior est communi loquendi usu, & ad ipsas scrupulositates in verbis extenditur.

§. 997.

Si ita convenitur, ut, nisi contractum alteruter contrahenti- Quando sub  
um adimplere velit, arrha dator cum dispendio arrhæ recedat a con- pœna revo-  
tractu, ab eodem vero recedens, qui accepit, duplum restituat; natu- cabiliter  
raliter contractus revocabiliter initus intelligitur, sed sub pœna. Ete- contractum  
nim si qui arrham dat, ita convenit, ut ea sit accipientis, ni- arrha indi-  
si contractum adimplerit, datori liberum est, utrum ar- cet.  
rham amittere, an contractum adimplere malit (§. 995).  
Quamobrem si qui arrham accipit se datori vicissim obligat  
ad duplum restituendum, nisi contractum adimplerit; ei  
etiam liberum esse debet, utrum duplum restituere, an con-  
tractum adimplere malit. Quamobrem si ita convenitur, ut  
nisi alteruter contrahentium contractum adimplere velit, ar-  
rhæ dator cum dispendio arrhæ, qui eam accepit cum resti-  
tutione dupli a contractu recedat; utrique contrahentium li-  
berum est vel adimplere contractum, vel cum dispendio quo-  
dam sui ab eodem recedere. Quoniam itaque jus quod-  
dam in alterum revocabiliter transfertur, si ea lege trans-  
fertur, ut tibi integrum sit alterum eodem rursus excludere  
(§. 16. part. 3. Jur. nat.); in hypothesi propositionis præsen-  
tis revocabiliter contractum intelligitur. Quod erat unum.

Enimvero quoniam arrhæ dator promittit, se a contra-  
ctu recedere nolle nisi cum dispendio arrhæ, & qui eam ac-  
cepit, se duplum restitutum, nisi illum adimpleat per hypothesi.  
pœna autem promisso adjicitur, quando reus promittendi  
declarat, se daturum, nisi steterit promisso (§. 606. part. 3.  
Jur. nat.); in hypothesi propositionis præsentis contractus sub  
pœna revocabiliter initus intelligitur. Quod erat alterum.

Ita conveniri posse, ut cum dispendio arrhæ datori, cum  
restitutione dupli acceptori a contractu recedere liceat, cum in  
paciscentium arbitrio positum sit, quam legem contractui dare  
volint (§. 11. part. 3. Jur. nat.), nemo est qui dubitet. Natu-  
rale

rale vero non est, sed civile, quando Imperator pr. I. de emt. & vend. idem ad omnem arrhæ dationem simpliciter extendit, licet super arrhis nihil fuerit expressum.

§. 998.

*Quando contractus subsistat cum dispensatione.* Si ita conveniatur, ut si arrha dator a contractu recedere velit eam perdat, acceptor vero duplum in eodem casu restituat, salvo tamen jure ejus, qui contractum adimplere velit; contractus subsistit cum dispendio arrhæ, vel dupli restitutione. Quoniam enim contrahentes contractui legem dare possunt, quam voluerint (§. 11. part. 3. Jur. nat.), quin ita etiam convenire possint, ut arrhæ dator arrham perdat, si a contractu recedere velit, salvo tamen jure acceptori ex contractu quæsito, & ex adverso acceptor duplum restituere teneatur, si pœnitere velit, salvo jure datori ex contractu quæsito, dubitandum non est. Quamobrem cum pacta sint servanda (§. 789. part. 3. Jur. nat.); si ita conveniatur, ut, si arrhæ dator a contractu recedere velit, eam perdat, acceptor vero duplum in eodem casu restituat, salvo tamen jure ejus, qui contractum adimplere velit; contractus subsistit cum dispendio arrhæ, vel dupli restitutione.

Manifesta est differentia inter casum propositionis præsentis & præcedentis. Etenim in casu præcedentis dispendium arrhæ & restitutio dupli est pœna contractus non adimpleti; in casu præsentis autem pœna pœnitentiæ. Quamobrem in casu præcedenti contractus non subsistit, si pœna detur; subsistit tamen in præsentis una cum pœna. Juris civitis interpretes inter se disceptant de mente Imperatoris, utrum ea sit, quæ convenit propositioni præcedenti, an accipienda de casu propositionis præsentis. Vid. *Manzjus* in Comment. ad Inst. lib. 3. tit. 24. pr. n. 22. & seqq. sed hanc litem cur nostram faciamus, nulla ratio suadet, qui non de mente Imperatoris solliciti sumus, sed quid juri naturali conveniat desigimus. Me autem tacente patet, in hypothesis propositionis præsentis, quo pœna pœnitentiæ



tia decernitur, fortius contrahi cum arrhis, quam sine arrhis: contrarium vero obtinere in casu propositionis præcedentis.

§. 999.

*Si de arrha nihil expresse fuerit conventum, cum dispendio De arrhis arrha a contractu recedere non licet & ei, qui dedit, restituenda simpliciter* Etenim si de arrhis nihil expresse fuerit conventum, simpliciter data intelliguntur tanquam indicium contractus initi & constantia voluntatis (§. 990.). Enimvero si arrhæ simpliciter dantur ut indicium contractus initi & constantia voluntatis, contractu adimpleto vel præstito eo, quod interest, arrhæ restituendæ & contractus adimplendus, aut, si eum adimpleri non amplius integrum est, præstandum interesse (§. 996.). Ergo si de arrhis nihil expresse fuerit conventum, idem obtinere debet, consequenter cum dispendio arrhæ a contractu recedere non licet & ei, qui dedit, restituendæ.

Civile adeo est, quod Imperator l. c. (nos. §. 997.) dispendio arrhæ ac restitutioni dupli locum faciat, etiamsi de ea nihil fuerit expressum. Naturaliter vi propositionis præsentis in casu dubio arrhæ simpliciter datae semper præsumuntur, cum iis per se conveniat, ut nihil immutent in ipso contractu, quem certificare & firmare debent (§. 987. 990.). Quodsi pecunia arrhæ nomine data fuerit, ubi contractus adimpletur, eandem in solum accipere posse eum, cui ex contractu quid debetur, dubium non est, etiamsi non supponatur data tanquam pars pretii vel ejus, quod ex contractu debetur (§. 991.), cum hoc pacto solutio fiat brevi manu (§. 41. part. 3. Jur. nat.): quod enim de traditione dicitur, ad solutionem pecuniæ quoque recte trahitur (§. 955.).

§. 1000.

*Quicquid æstimabile est, emi ac vendi potest.* Quicquid e- *Obiectum*  
nim æstimabile, ejus aliquod pretium statui (§. 275.), & hoc *emtionis*  
per pecuniam determinari potest (§. 290.). *Quamobrem venditionis.*

cum in emtione venditione detur pecunia pro re (§. 937.); quicquid æstimabile est, emi ac vendi potest.

Larius adeo naturaliter patet emtio venditio, quam vulgo putatur, ita ut ad hunc contractum referri possint actus, qui sub eo non comprehendi videbantur.

§. 1001.

*Quenam  
res emi ac  
vendi pos-  
sint.*

*Emi ac vendi possunt res corporales, mobiles ac immobiles, & incorporales.* Quoniam enim emtio venditio successit in locum permutationis (not. §. 937.); quæ permutari possunt, ea etiam emi ac vendi possunt. Enimvero permutari possunt res corporales, mobiles ac immobiles, atque incorporales (§. 889.). Ergo etiam emi ac vendi possunt res corporales, mobiles ac immobiles, atque incorporales.

Ostenditur etiam hoc modo. In emtione venditione datur pecunia pro re (§. 937.), consequenter res emi ac vendi potest, pro qua pecunia dari potest. Enimvero pecunia dari potest pro re qualibet (§. 292.). Ergo etiam res quælibet, adeoque mobilis & immobilis, corporalis atque incorporalis, emi ac vendi potest.

Immo etiam hoc modo demonstratur. Quicquid æstimabile, id emi ac vendi potest (§. 1000.). Sed res omnes tam corporales, adeoque mobiles & immobiles, quam incorporales admittunt pretium, quod per pecuniam determinari potest (§. 290.), adeoque æstimabiles sunt. Quamobrem res omnes tam corporales, mobiles & immobiles, quam incorporales emi ac vendi possunt.

Si quæ sunt res, quibus nullum statuitur pretium, adeoque nullius pretii, eæ quoque nobis nullam præbent utilitatem, ac ideo in numerum rerum non referuntur in sensu juris (§. 495. *part. 1. Jur. nat.*).

§. 1002.

*An quod non*

*Quod in rerum natura non existit, nec emi ac vendi potest.*  
Vendi-

*De actibus permutatoriis, s. contractibus onerosis. 693*

Venditor enim in emtorem transferre debet dominium rei, *existit emi* quam ipsi vendit (§. 939.). Enimvero cum in re non *existit* *emi* *possit*.  
stante nullum detur dominium (§. 118. *part. 3. Jur. nat.*); nec  
id in alium transferri potest. Quamobrem quod in rerum  
natura non existit, nec emi ac vendi potest.

E. gr. Si nullam habes domum, nec eam alteri vendere potes.  
Quodsi fingas te habere, & eam alteri vendas; contractus  
nullus est.

§. 1003.

Quoniam domus exusta in rerum natura non amplius *An domus*  
existit, quod vero in rerum natura non existit, nec emi, nec *exusta emi*  
vendi potest (§. 1002.); *domus exusta emi ac vendi nequit.* *possit.*

Nec opus est, ut distinguas, utrum utroque sciente veneat, an  
ignorante. Ipsa enim demonstratio propositionis præcedentis  
aperte loquitur, rei non existentis, adeoque etiam domus excu-  
stæ, emtionem venditionem esse nullam. Quamvis enim do-  
mo exusta area adhuc maneat; aliud tamen est emere aream,  
aliud superficiem cum area. Quando emitur domus, superfici-  
es cum area emitur, non area sola, & contrahentes ad superfi-  
ciem potissimum respiciunt, non ad aream.

§. 1004.

*Emi etiam ac vendi possunt res extiturae.* Etenim in rebus *An res exti-*  
extituris datur dominium futurum (§. 945.). Quamobrem *tura emi*  
cum in emtione venditione venditor dominium transferre de-  
beat in emtorem (§. 939.), dominium autem futurum in alte-  
rum transferri possit (§. 948.); res etiam extiturae emi ac ven-  
di possunt.

Ita emuntur ac venduntur fructus arborum futura ætate na-  
scendi in horto, fruges, quæ nascentur in agro. Non tamen cum  
hac emtione ac venditione confundendus est contractus de em-  
tione ac venditione contrahenda, quo saltem fit promissio de ea  
contrahenda (§. 970. *Et seqq.*).

## §. 1005.

*Sub qua conditione e-* *Emtio rerum extiturarum contrahitur sub tacita conditione, si existant.* Etenim si res extituræ venduntur, cum in emtorem *mantur res* transferendum sit dominium (§. 939.), nonnisi futurum trans- *extitura.* ferri potest (§. 945.). Quamobrem cum dominium futurum nullum sit, nisi res existant, nec transferri potest nisi sub hac conditione, si existant res, quæ extituræ putantur. Ergo emtio rerum extiturarum contrahitur sub hac conditione, si existant.

E. gr. Vendo tibi fructus arborum futura ætate in horto meo nascituros. Utique hi fructus tibi emti sunt sub hac tacita conditione, si qui nascantur. Si enim nulli nascantur, nullum quoque est dominium, quod in te translatum fuit, adeoque nihil datum, consequenter nihil venditum intelligitur (§. 937.).

## §. 1006.

*Rerum extiturarum* Quoniam emtio rerum extiturarum contrahitur sub tacita *emtio quan-* ta conditione, si existant (§. 1005.), conditione autem non *do nulla.* existente contractus evanescit (§. 534. part. 3. *Jur. nat.*); rerum extiturarum emtio nulla est, si non existant.

Patet in exemplo, quod modo dedimus (*not.* §. 1005.), quod emtum intelligi nequeat, quod non existit, nec existet unquam. Unde etiam ex eo inferri poterat, emtionem in hoc casu nullam esse, quod emi ac vendi nequeat, quod in rerum natura minime existit (§. 1002.). Res enim, quæ non existit, nec unquam existet, in eorum utique numerum referenda, quæ in rerum natura non existunt. Nimirum in se semper certum est, utrum aliqui fructus nascituri futura ætate, an nulli, adeoque emtio in se statim valida est, vel nulla. Ast cum nostri respectu incertum sit, quid futurum; an revera emtio fuerit contracta, an nulla, tum demum patet, quando tempus advenit, quo fructus existere debent. Relegenda hic sunt, quæ de promissione conditionata in se nulla annotavimus (*vid.* §. 464. part. 3. *Jur. nat.*). Ceterum hic supponimus contrahentibus non esse animus

animum aleam subeundi, qui præsumi nequit juxta istud vulgatum: spem pretio non emo. De iis enim contractibus, quæ aleam continent, agemus deinceps.

§. 1007.

*Si res exitura emuntur, vel emenda est certa quantitas, De modo vel pretium ad quantitatem constituendum. Quodsi minor quantitas existat, ultra eam ad tradendam non tenetur venditor; si major existat, nonnisi ea emta intelligitur, de qua conventum est. Si rum exituræ pretium ad quantitatem constitutum, venditor tradere tenetur omnes, rarum & ac omnes emta censentur. Etenim in emtione venditione is animus esse videtur contrahentibus, ut observetur æqualitas, nisi adsint rationes fortes in contrarium (§. 976.); consequenter in emtione ac venditione rerum exiturarum neuter contrahentium habere præsumitur animus aleam subeundi. Quodsi vero servanda æqualitas est, tantundem recipi debet, quantum datur (§. 898.). Quamobrem aut determinanda est quantitas, quæ emta esse debet; aut pretium constituendum est ad quantitatem, ut constet, quid ab unoquoque debeatur. Quod erat primum.*

Enimvero quoniam emtio facta non intelligitur nisi earum rerum, quæ certo existent (§. 1006.); si quantitas certa fuerit emta, minor tamen existat, ad majorem ea, quæ existit, tradendam venditor utique non obligatur. Quod erat secundum.

Quodsi major quantitas existat, quam quæ emta; per se patet, nonnisi eam emtam esse, de qua conventum est, cum non omnes emtæ ac venditæ fuerint, quæ exituræ sunt. Quod erat tertium.

Denique si pretium sit ad quantitatem constitutum, & res exituræ emtæ, non minus patet, res omnes emtas esse, & pretium earum, quæ existunt, computandum esse ex pretio ad  
(Wolffii Jur. Nat. Pars IV.) P p p p quan-



- *dum*: quo facto, cetera se habent ut in casu propositionis precedentis.

Supponimus nimirum etiam hic, contrahentibus non esse animum subeundi aleam: qui utique supponitur in jure civili, quando fructus pendentes vel qui sunt in herbis valide emi dicuntur, periculo omni ad emtorem pertinente. Nobis hic demonstrandum est, quid naturali conveniat æquitati, cui omnino convenit æqualitatem observari (§. 268. 898.).

§. 1009.

*Si res extitura emantur, pretio nullo constituto, nec quantitate expressa, res omnes emtas videntur, quæ extitura sunt, & intelligatur, tacite consensisse intelliguntur contrahentes in pretium, quod erit, si nec quantitate illo, quo existunt, tempore. Etenim si res extituræ emtas expremantur, quantitate non expressa, dubium non est, quin omnes emtas, nec pretium emantur, quæ extituræ sunt: quod si enim emtor non omnes emere voluisset, cum adhuc dubia sit quantitas extiturarum, eam definire debuisset, ultra quam venditori ad solvendum pretium teneri minime voluisset. Enimvero quoniam pretium nullum constituitur, cum sine pretio non contrahatur emtio (§. 937.), tacite in pretium consensisse intelliguntur. Quamobrem cum consentientes idem velle debeant (§. 658. part. 1. Phil. pract. univ.); in idem pretium consentire nequeunt, nisi consensisse dicantur in pretium commune illo tempore, quo res extituræ sunt. Patet itaque, si res extituræ emantur, pretio nullo constituto, nec certa quantitate expressa, res omnes emtas videri, quæ extituræ sunt, & tacite consensisse intelligi contrahentes in pretium, quod commune erit eo tempore, quo res extituræ sunt.*

§. 1010.

*Si pecunia qua corpus emitur, vel valor intrinsecus præstatur, De venditi-  
vel pretium affectionis, quod valori extrinsecò accedit. Pecunia one pecunia  
enim*

*tanquam  
corporis.*

enim est res corporalis (§. 290.), cujus materia est aurum & argentum (§. 333.), etsi non semper pura (§. cit.), & quæ signata (§. 338.), ut adeo certum signum eidem sit impressum (§. 337.). Quodsi ergo pecunia qua corpus vendi debet, aut valor definiendus ex materia, qua constat, aut aliquis valor ei, qui publice eidem tributus, accedere debet a signo, quod eidem impressum, vel a casu quodam singulari, in quo cusa fuit. Bonitas intrinseca monetæ est, quæ ex materia & pondere æstimatur; extrinseca vero valor est arbitrio humano eidem impositus (§. 544.). Quamobrem si in pecuniæ venditione valor definitur ex materia, qua constat, secundum bonitatem intrinsecam venditur, adeoque præstandum est valor intrinsecus: quodsi vero ob signum eidem impressum, adeoque ex singulari aliquo affectu, valori extrinseco accedit aliquid pretium, pretium affectionis eidem statuitur (§. 906.), quod ab emptore præstandum. Atque adeo patet si pecunia qua corpus venditur ac emitur, vel valorem intrinsecum præstandum esse, vel pretium affectionis, quod valori extrinseco accedit.

Ex ipsa demonstratione abunde patet, si pecunia qua corpus venditur, tam considerari vel ut metallum infectum, vel ut monetam rariorem, aut singularem.

§. 1011.

*Casus quomodo discernendi.*

Quoniam valor intrinsecus idem est cum pretio materiae, ex qua pecunia constat (§. 544.), eidem vero pretium affectionis accedere nequit, nisi ob signum eidem impressum, vel casum quendam singularem, in quo cusa fuit, quemadmodum ipsa monetæ notio satis manifesto insinuat (§. 339.); si in emptione pecuniæ præstandus valor intrinsecus, pecunia venditur tanquam metallum infectum, si vero pretium affectionis præstatum, quod valori extrinseco accedit, eadem venditur tanquam moneta rarior, aut singularis.

Quæ



*De actibus permutatoris, s. contractibus onerosis.* 699

Quæ de pretio affectionis tenenda sunt, ea in superioribus in genere demonstravimus (§. 907. & seqq.), ut adeo opus non sit ea ad casum præsentem transferre.

§. 1012.

*Res propria emi nequit.* Venditor enim in emtorem trans- *An res pro-*  
fert dominium rei emtæ (§. 939.). Sed si res emtoris *propria emi*  
propria fuerit, dominium in ea jam habet (§. 124. part. 2. *Jur. possit.*  
*nat.*), adeoque a venditore, qui non habet, in eum transferri  
nequit. Quamobrem res propria emi nequit.

§. 1013.

Quoniam res propria emi nequit (§. 1012.), *si quis igno-* *De re pro-*  
*rat, rem esse suam, quam emit, emtio venditio nulla est,* *propria ab igno-*  
sequenter emtor pretium solvere non tenetur, cum ea ipsi sit *rante emta.*  
stituenda (§. 467. part. 2. *Jur. nat.*) & emtor eam vindicare  
possit (§. 545. part. 2. *Jur. nat.*), aut, si solvit, restituere *tene-*  
tur idem venditor, utpote qui ad rem sine pretio restituendam  
erat obligatus (§. 467. part. 2. *Jur. nat.*).

§. 1014.

*Possessio rei propria emi potest & in genere possessio emi potest.* *An possessio*  
Possessio enim cum sit detentio rei tanquam suæ (§. 150. part. 2. *emi possit.*  
*Jur. nat.*), adeoque si transfertur, ei, in quem transfertur, tri-  
buatur potentia physica de re sua pro arbitrio disponendi (§.  
463. 461. part. 2. *Jur. nat.*); eadem in numerum rerum in-  
corporalium referri potest (§. 497. part. 1. *Jur. nat.*). Quam-  
obrem cum res incorporales emi possint (§. 1001.); possessio  
etiam emi, consequenter si rem tuam non possides, possessio  
quoque rei propriæ emi potest.

Quodsi quæras, quomodo definiri possit pretium possessio-  
nis, haud difficilis est responso. Definiendum scilicet est ex  
difficultate recuperandi possessionem, vel ex tædio, quod sub-  
eundum foret, siquidem rem vindicare velles.

## §. 1015.

*De re propria a sciens-  
præsimitur, vel possessionem emit.  
se emta.*

*Si quis sciens rem propriam emit, vel rem dereliquisse* Quoniam enim dominus rem suam derelinquere potest (§. 256. part. 2. Jur. nat.); qui sciens rem propriam emit, aut eam dereliquit, aut non dereliquit. Et qui rem derelinquit, statim ejus dominus esse definit (§. 250. part. 2. Jur. nat.), & parum sollicitus est, quinam eandem faciat suam (§. 249. part. 2. Jur. nat.); si quis sciens emit rem propriam, cum res propria emi non possit (§. 1012.), eam eo animo dereliquisse præsumitur, ut sit possidentis, adeoque tacita quasi voluntate eum fecit dominum. Quamobrem cum jam dominium a venditore transferri possit in emtorem (§. 665. part. 2. Jur. nat.); si quis rem suam dereliquit, eam a possessore emere potest. Enimvero si quis sciens rem esse suam ea facit, quæ facere non poterat, si eam suam esse vellet, eam derelinquere præsumitur (§. 1053. part. 3. Jur. nat.). Ergo etiam qui sciens rem propriam emit tanquam alienam, eam dereliquisse præsumitur: Quoniam tamen etiam possessio rei propriæ emi potest (§. 1014.), si adsint rationes quædam in contrarium, cur derelictio præsumi non possit, possessionem emisse censendus est. Patet itaque si quis sciens rem propriam emit, eum vel rem dereliquisse præsumi debere, vel possessionem emisse.

In casu particulari, qui sciens rem propriam emit, verbis haud obscure prodere solet animum vel rem derelinquendi, vel possessionem emendi. In casu priori dicimus nos nolle, ut possessor, si pretium perdat, quod pro re solvit, damnum incurrat, quod nos potius sentire volumus; in posteriori autem, nos malle pretium denuo solvere, quam multa tædia devorare, ut sine pretio rem recuperemus. Emi possessionem non abhorret a principiis Juris Romani: etenim *Paulus emtionem rei propriæ consistere declarat per hoc, quod possessio emta videatur.*

§. 1016.

*Qui rem alienam emit, eam domino sine pretio restituere tenetur.* Si enim res aliena emitur, emtor non efficitur ejus dominus (§. 940.), sed saltem possessionem acquirit, quando traditur (§. 941.), res ipsa manet ejus, qui dominium in ea habet (§. 940.). Enimvero qui rem alienam in potestate sua habet, eam domino restituere debet (§. 467. part. 2. *Jur. nat.*), cumque res propria emi non possit (§. 1002.), adeoque dominus pretium pro ea solvere non teneatur (§. 937.), eam sine pretio restituere debet. Quamobrem qui rem alienam emit, eam domino sine pretio restituere tenetur.

Non est quod excipias posse rem propriam emi tanquam alienam, si ea derelinquatur, posse etiam emi possessionem (§. 1015.), adeoque pretium venditori, quod ipse dedit, restituendum esse, sive pro possessione, ut eam recuperes, sive pro ipsa re derelicta. Etenim non ab ejus, qui rem tuam possidet, voluntate pendet, num tibi rem restituere velit, an possessionem vendere malit, & num tu rem derelinquere velis, ut eam acquirat possessor & tanquam suam vendere possit. Ipse tenetur ad eam sine pretio restituendam: quoniam vero tu jus tuum remittere potes (§. 117. part. 3. *Jur. nat.*), ideo tibi integrum est vel rem derelinquere, vel possessionem emere, si malis pretium solvere, quam rem non sine tædio, nec sine sumtu vindicare.

§. 1017.

*Qui rem alienam vendidit, emtori pretium restituere tenetur, si ipse domino eam restituit.* Etenim emtor dedit venditori pecuniam pro re (§. 937.). Sed quia venditor rem alienam ipsi tradidit, emtio venditio nulla est (§. 941.). Quamobrem si emtor domino rem sine pretio restituere tenetur (§. 1016.); venditor quoque pretium ipsi datum retinere nequit, sed idem emtori restituere debet.

Pretium

Pretium adeo non perdit emtor, quando rem domino sine pretio restituit, cum idem recipiat a venditore. Nimirum pecunia fungitur vice rei, ut adeo perinde sit, ac si rem quandam eidem dedisset, consequenter rem cum re permutasset. Sed in hoc casu dominium rei suæ non transtulisse intelligitur, qui rem suam pro aliena dedit (§. 883.). Ergo nec pecuniæ dominium in venditorem rei alienæ transtulisse censetur emtor, consequenter hæc perinde ac res restituenda venit (§. 467. part. 2. Jur. nat.). Equidem hæc non consona sunt menti Romanorum, qui negant a venditore in emtorem dominium necessario transferri debere l. 25. ff. de contr. emt. ut adeo etiam res aliena vendi possit, non tamen hoc ex principiis Juris naturalis demonstrari potest, quemadmodum & alia occurrunt in Jure Romano de emtione & venditione, quæ cum Jure naturæ minime conveniunt. Et sane communiter quoque homines non alia intentione emunt, quam ut suum sit, quod emunt. Nemo igitur reprehendat, nos ex principiis Juris naturæ ratiocinari, quando secundum hoc jus quæstiones decidendæ.

## §. 1018.

*An res aliena emta venditori restitui possit.* Emtor rem alienam venditori restituere nequit, ut ab eo pretium recipiat. Tenetur enim eam restituere domino sine pretio (§. 1016.) & pretium a venditore repetere (§. 1017.). Quamobrem eam restituere nequit venditori, ut ab eo pretium recipiat.

Restitutio enim naturaliter debetur & ex dominio fluit (§. 467. part. 2. Jur. nat.); non vero a pacto venit, quod dissolvi mutuo dissensu potest. Non ignoro, durum videri emtoribus, quod rem sibi emtam domino restituere debeant sine pretio, quod subinde difficulter a venditore repetitur, subinde repeti prorsus non potest. Sed cauti esse debemus, ne contrahamus cum iis, a quibus idem repeti non posset, siquidem repetendum foret, & ne a non domino emamus, quantum quidem datur.

*De actibus permutatoris, s. contractibus onerosis. 1703*

§. 1019. *Res communis ab uno vendi nequit, nisi pro parte, pro qua dominus est.*

*An res communis vendi*  
Etenim si res pluribus fuerit communis, unus sociorum non nisi pro parte dominus est (§. 127. part. 2. possit.

*Jur. nat.*) Quamobrem cum nemo vendere possit nisi rem suam, quia nemo vendere potest alienam (§. 941.) ; unus quoque sociorum rem communem vendere nequit nisi pro ea parte, pro qua dominus est.

E. gr. Si pro tertia parte dominus es, rem communem pro parte tertia vendere potes, ita ut emtori competat dominium pro parte tertia in re indivisa. Communio enim positiva, de qua hic sermo est, non admittit dominium nisi pro parte in re indivisa. Vide quae ea de re uberius diximus, cum communionem positivam explicaremus (not. §. 126. part. 2. *Jur. nat.*).

§. 1020.

*Si unus sociorum rem communem totam vendit absque consensu ceterorum, venditio consistit tantummodo pro ea parte, pro qua dominus est.*

*De re communi tota vendita.*

Etenim unus sociorum rem communem vendere nequit, nisi pro ea parte, pro qua dominus est (§. 1019.). Quod si ergo absque ceterorum consensu totam vendit, pro parte reliqua perinde est, ac si rem alienam vendidisset. Enimvero si quis rem alienam vendit, emtio venditio nulla est (§. 941). Quamobrem nulla quoque erit pro ea parte, pro qua socius venditor dominus non est. Patet itaque, si unus sociorum rem communem totam vendit absque consensu ceterorum, emtionem venditionem consistere non nisi pro ea parte, pro qua is dominus est.

§. 1021.

Quoniam venditio rei communis sine consociorum consensu facta non consistit nisi pro ea parte, pro qua quis dominus est (§. 1020.); venditor autem pro parte dominus est (Wolffii *Jur. Nat. Pars IV.*)

*Quale jus acquirat emtor rei communis.*

um in re comuni non habet nisi in indivisa (§. 126. part. 2. *Jur. nat.*); *emtor in re communi sine consensu confociorum emta dominium non nisi pro parte venditoris in re indivisa habet.*

Nimirum jus, quod quis habet, in alium transferre potest (§. 12. part. 2. *Jur. nat.*). Quamobrem, qui habet dominium pro parte tertia indivisa, hoc quidem transfere potest in alium, non tamen in parte rei divisae tertia. Hinc idiomate patrio recte distinguimus inter venditionem seines Antheils, & inter venditionem seines Theiles: per illam enim intelligimus partem indivisam; per hanc vero divisam.

§. 1022.

*An rei communis pars sem vendit; venditio & emtio nulla est.* Quod si enim partem divisam vendis, dominium in parte divisam transfers (§. 939). Quamobrem cum non habeas dominium nisi in parte indivisa rei communis (§. 126. part. 2. *Jur. nat.*); in emtorem transfers jus, quod non habes. Cum itaque nil agatur, si rei communis pars divisa sine consensu confociorum venditur, venditio & emtio nulla est.

Non est quod excipias posse emtionem consistere in parte indivisa: etenim a voluntate emtoris pendet, utrum dominium in parte indivisa habere velit, nec ne, non autem necessitatis est. Quod si enim emtor consentiat in venditionem partis indivisae, ea ex pacto valida efficitur. Alia ratio est in casu precedente. Quando enim totum rei transfert venditor, eo ipso actu transfert dominium in parte indivisa, quippe quod in eo continetur; dominium vero in parte divisa non inest dominio in indivisa, sed separata haec jura sunt.

§. 1023.

*Quando res, si quis rei propria partem indivisam vendit; fit ea venditio cuius pars rei & emtori communis.* Etenim si tibi vendo partem indivisam rei meae, in te transfero dominium in parte indivisa rei meae

meae

meæ (§. 939), adeoque tu in re indivisa pro parte domini-*communis*  
um habes, pro parte reliqua ego habeo. Enimvero si ego fiat.  
& tu in re indivisa pro rata dominium habemus, res com-  
munis est (§. 126. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem si rei pro-  
priae indivisam partem tibi vendo, fit ea mihi & tibi com-  
munis.

E. gr. Vendo tibi partem tertiam juris venandi in aliquo di-  
strictu. Cum hoc jus dividi nequeat, partem ejus indivisam  
tibi vendidi, adeoque hoc jus nobis commune est. Quoni-  
am vero tibi competit pro parte tertia: lucrum ex venatione  
quæsitum pro parte tertia tuum est. Quodsi venderem jus ve-  
nandi in tertia parte districtus, tum venderetur pars ejus divisa,  
& districtu in partes tres diviso tibi tertia pars assignanda foret,  
ut jus venandi tibi emtum foret certum. Contractu adimple-  
to, duo sunt jura venandi distincta, nec jus tuum amplius pars  
est juris mei. Simile quid observare licet in rerum natura, ubi  
duæ totius partes commune habent centrum gravitatis, idque  
ponunt unum: quamprimum vero actu a se invicem separan-  
tur, pars qualibet proprium habet centrum gravitatis, ut adeo  
locò unius, quod commune erat, resultent duo a se invicem  
prorsus distincta, quæ antea non nisi potentia inerant.

§. 1024.

*si quis rem emat pro parte propriam, emtio subsistit pro par-*  
*te reliqua, nec pretium solvere tenetur emtor nisi pro hac parte. res pro parte*  
Etenim res propria emi nequit (§. 1013.). Quamobrem *propria.*  
pro parte propria emtio non subsistit. Cum tamen nulla  
subsistat ratio cur non pro parte reliqua, quæ vendi eidem potuit,  
subsistat: pro ea utique subsistere debet, & emtor, qui pro  
parte propria pretium solvere non tenetur (§. 1013.), idem  
detrahit, adeoque non solvit nisi partem pretii reliquam pro  
parte reliqua.

Nimirum quando venditur res tota, singulæ ejus venduntur  
partes (§. 342. *Quisq.*). Quamobrem si res emta pro parte pro-  
pria

pria fuerit, tibi vendita est & pars propria, & pars reliqua, quæ propria non erat. Venditio adeo spectari potest tanquam duplex. Altera nulla est, altera valida. Quamobrem per hoc, quod una nulla fit, altera in se valida invalida minime efficitur.

## §. 1025.

*De jure al-* *Si tu emis jus, quod alter in re tua, vel ad eam habet, vel*  
*terius in re habere præten-* *emio subsistit.* Etenim jus, quod alter in re  
*sua, vel ad tua, vel ad eam habet, aut præten-* *res incorporalis est (§.*  
*eam emio.* 497. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem cum res incorporales  
emi ac vendi possint (§. 1001.); dubium non est, quin et-  
iam emere possis jus, quod alter in re tua, vel ad eam ha-  
bet, vel habere præten-

Jus controversum etiam æstimabile quid est, cum si id acqui-  
ras libereris in statu naturali a metu belli, quo alter jus suum  
persequi poterat, quod habere præten-

## §. 1026.

*Idem porro* *Immo jus, quod quis in re, vel ad rem quamcumque habet, vel*  
*expensatur.* *præten-* *dit, ab eo vendi cuiusque potest.* Ostenditur eodem prorsus  
modo, quo idem in casu præcedente ostendimus (§. 1025.).

Non insequens est, ut præten-

vero,



*De actibus permutatoris, s. contractibus onerosis. 707*

véro, donec contrarium fuerit probatum, adeoque quamdiu controversum est, emi ac vendi potest.

§. 1027.

*Si quis dat pro re rem & pecuniam tanquam additamentum, permutatio est; si vero pro re dat pecuniam & rem tanquam & re pro re supplementum pretii, emtio venditio est.* Etenim si pecunia *da-data*. tur cum re tanquam additamentum hujus, res & pecunia æquipollent rei uni, atque adeo perinde est ac si tantummodo daretur res pro re. Enimvero si datur res pro re, permutatio est (§. 879.). Ergo etiam permutatio est, si datur pro re res & pecunia tanquam rei additamentum. *Quod erat unum.*

Quodsi pro re detur pecunia & res tanquam supplementum pretii, perinde omnino est, ac si pretium rei pro re daret. Enimvero si datur pretium pro re, emtio venditio est (§. 937.). Ergo etiam emtio venditio est, si datur pro re pecunia & res quædam alia tanquam supplementum pretii. *Quod erat alterum.*

Non est, quod distinguas, utrum potior sit pecunia, an res, & minus habeatur pro additamento. Etenim nil obstat, quo minus rem cum alia majoris pretii permutes, ita ut pecunia addenda superet pretium rei tuæ: nec quicquam obstat, quo minus rem emas & res tua, quam pecuniæ addis, ut suppleatur pretium rei emtæ, majorem pretii partem adæquet. Quamobrem a voluntate contrahentium unice pendet, utrum res permutare velint, an emtionem contrahere, ut in casu priori rei minoris pretii addatur pecunia, in posteriori pecuniæ addatur res quædam in supplementum pretii, quo observetur in utroque casu æqualitas (§. 898.). Ex verbis adeo contrahentium de mente eorum statuendum (§. 428. *part. 3, Jur. nat.*). Naturaliter vero parum differt, utrum contractum permutacionem, an emtionem venditionem dicere velis (*not. §. 937.*), quamvis in Jure Romano non perinde sit, utrum permutatio,

an emtio venditio contracta (nat. §. 879.) id quod clarius elucefcit, ubi ea, quæ de utroque contractu, hic demonftrantur, cum iis conferre volueris, quæ in Jure Romano traduntur. Quodfi exiftimes, fi pro re detur pecunia & res, naturaliter contractum pro mixto habendum efle ex permutatione & emtione, cum partim res pro re, partim pecunia five pretium emnens pro re detur; tenendum eft, aliud efle pro re dare pecuniam & rem, aliud pro parte rei pecuniam, pro parte rei vero rem, ita ut res in fe licet individua intuitu pretii quali actu divifa concipiatur. Hodie pretia rerum pecunia definiuntur, & dum inter fe comparantur, pecuniæ ad pecuniam ratio attenditur. Ideo in permutatione res permutandæ æftimantur pecunia, faltem tacite, & quando pretium rei unius ita definitum minus eft pretio alterius, tantundem pecuniæ adjicitur, ut ejus pretium æquale efficiatur pretio rei alterius. In emtione venditione pretium mercis æftimatur pecunia, & fi pecuniam omnem non offerat emtor, fed rem addit, hujus etiam pretium pecunia definitur, quæ illi addita totum mercis pretium conftituit. In permutatione itaque pecunia additur pretio rei fuæ, ut id æquale efficiatur pretio rei accipiendæ: aft in emtione emtor pecuniæ, quam folvit pro merce, addit pretium rei fuæ, ut integrum prodeat pretium pro merce folvendum. Quamobrem fi negotium mixtum efle debet ex permutatione & emtione ac venditione, pretia rerum definienda funt pecunia, ut per pecuniæ ad pecuniam rationem determinetur ratio pretiorum, in qua res majoris pretii divifa concipi debet, ac pro una parte rei majoris pretii danda eft res minoris pretii, pro parte reliqua illius folvenda pecunia, qua pretium ejus definitur. E. g. Sit rei majoris pretii pretium 30, rei autem minoris pretii 20: res majoris pretii divifa concipitur in ratione fefquialtera, quæ eft ut 3 ad 2. Dux igitur hujus partes tertix permutantur cum re; aft pars tertia, quæ valet 10, venditur pro pretio 10. Ita contraxiffe dici non poffunt, nifi qui habuerunt animum ita contrahendi: quem verbis vel factis fufficienter indicare debent (§. 428. part. 3. Jur. nat.), nec præfumere licet, nifi ex iisdem probabiliter colligatur (§. 244. part. 2. Jur. nat.).

Hæc

Hactenus dicta qui probe expendit, facile largietur, rarissime accidere, ut, quando pro re datur res & pecunia, contrahentibus sit animus partim permutationem, partim emtionem ac venditionem contrahendi. Ceterum hinc simul apparet, quomodo de mente contrahentium sit statuendum, ne ipsis attribuantur ea, de quibus minime cogitarunt & quæ mentem eorum subire non potuerant. Istiusmodi enim principia, qualibus vulgo utuntur ad eam conjectandam, veluti quod probabilius sit contrahentes potius cogitasse de contractu recentiori, adeoque de emtione ac venditione, quam de antiquiori, adeoque de permutatione, & quod majus ad se trahat minus, adeoque pecunia rem, si ejus pretium illa minus sit, vel res pecuniam, si hæc pretium ejus superet, talia profecto sunt, quæ omnem conjectationem casui committunt, non majori successu, quam si reserarum jactu definire volueris, quænam fuerit mens contrahentium, significatu numerorum, quos jactus ostendit, pro arbitrio determinato, veluti ut permutationem indicent, si a numero quodam assumpto veluti 9 deficient, emtionem venditionem, si eundem superent. Non piger hæc uberius explicasse, cum ad alia majoris momenti usui esse possint, siquidem animo probe comprehendantur.

§. 1028.

*Ad mensuram emi* dicitur, si quantitas determinetur, quæ empta esse debet, & pretium ex quantitate quadam certa definitur, vel si res certa tota emitur, sed ea lege, ut ejus quantitas certa mensura determinetur, ex qua pretium ejus definitur. Sed *per aversionem emi* dicitur, si res certa emitur ita, ut ejus pretium ad nullam quantitatem restringatur, unde computandum.

E. gr. Emo omne frumentum, quod habes, pretio pro uno modio constituto floreno uno: frumentum ad mensuram emitur. Similiter emo 16 modios frumenti, pretio unius modii constituto ut ante floreno uno: frumentum ad mensuram emitur.

mitur. Eodem modo ager emitur ad mensuram, si pro singulis jugeribus certum constituitur pretium. Sed per averfionem emitur frumentum, quod habes, si pro tota quantitate ad nullam mensuram revocanda pretium aliquod constituitur. Eodem eodem modo intelligitur de agro per averfionem emitto.

§. 1029.

*De re ad mensuram emta certa quantitate expressa.*

*Si res ad mensuram emitur ita, ut certa quantitas determinetur, qua emta esse debet, & facta mensura minus deprehendatur, venditor partem pretii remittere tenetur, nisi defectum supplere possit.* Etenim si res ad mensuram emitur, pretium ex certa quadam quantitate, quæ pro mensura sumitur (§. 438. *Ontol.*) definiendum (§. 1020.), adeoque ut de rei quantitate absoluta constet, ea mensuranda. Quodsi ergo certa quantitas determinetur, quæ emta esse debet, & facta mensura minor deprehendatur, nec defectum supplere possit venditor, de pretio totius quantitatis, quæ emta esse debebat, tantum remittere utique debet, quantum valet quod deficit, cum quantitas certa non alio fine determinata intelligatur, quam ne emitto obligatus sit ad majorem accipiendam, nisi voluerit. Quodsi vero venditor defectum supplere possit, cum tota quantitas emta sit *per hypoth.* pretium quoque totum ex mensura, pro qua constitutum est, computatum solvendum, quæ admodum ipsa emtionis venditionis notio insinuat (§. 937.).

E. gr. Ego frumentum tuum, quod æstimas 12 modiorum, pretio unius modii constituto uno floreno, ut adeo totum pretium sit 12 florenorum. Quodsi facta mensura tantummodo deprehendantur undecim modii cum dimidio; dimidium florenum de pretio detraho. Sin vero venditor dimidium modium, qui deficit, aliunde supplere possit; integrum pretium 12 florenorum solvere teneor. Similiter si dico, me emere agrum tuum, quem 12 jugerum æstimas, pretio certo pro uno jugero constituto, & facta mensura, numerus jugerum deprehendatur minor,

*De actibus permutatoriis, s. contractibus onerosis. 711*

minor, veluti decem cum tribus quartis; de pretio totius agri detraho pretium unius jugeri cum quarta ejus parte.

§. 1030.

*Si res ad mensuram emitur ita, ut certa quantitas deter-* *Casus alter.*  
*minetur, qua emta esse debet, factaque mensura major deprehenda-*  
*tur; venditor superfluum retinet, nisi emtor pretium ipso consen-*  
*siente augere velit. Patet ut ante (§. 1029.), rem esse men-*  
*surandam, ut de vera ejus quantitate constet. Quodsi ea*  
*facta mensura major deprehendatur ea, de qua conventum*  
*est; emtor ultra eam non tenetur venditori, adeoque super-*  
*fluum cum emtum non fit, venditoris manet, consequenter*  
*idem retinet. Quodsi vero emtor pretium pro eo, quod*  
*superfluum est, dare adeoque pretium, quod pro quantitate*  
*emta debet, augere velit; revera quod superfluum est, e-*  
*mit ex post facto (§. 937.), consequenter necesse non est, ut*  
*idem retineat venditor, sed pretium si velit auctum accipit.*

E. gr. Emo tuum frumentum, quod æstimas ut ante 12 modiorum pretio pro modio uno constituto uno floreno, ut adeo totum pretium sit 12 florenorum. Quodsi facta mensura deprehendantur modii duodecim cum dimidio; cum non emeris nisi 12, dimidius emtus non est & a venditore retinetur. Si vero solvere ultra 12 florenos velis adhuc dimidium, nec venditor superfluum ipse retinere malit, quod est superfluum, tibi quoque emtum est. Idem intelligitur de agro ad mensuram emto, certo jugerum numero expresso & pretio pro uno constituto, si facta mensura numerus jugerum reperiat major.

§. 1031.

*Si res ad mensuram emitur, quantitate nulla expressa; toti-* *De re emta*  
*us rei pretium ab emtore solvendum, quod facta mensura quanti-*  
*ti deprehensa convenit. Etenim si res ad mensuram emitur, ram quanti-*  
 *nulla quantitate expressa, tota omnino emta intelligitur, & tate non ex-*  
*pretium ad certam quantitatem, quæ pro mensura sumitur pressa.*

(*Wolfii Jur. Nat. Pars IV.*)

R III

§.

(§. 438. *Ontol.*), restringitur, unde pretium totius computandum (§. 1028.). Quamobrem ut de quantitate totius rei constet, eidemque convenienter pretium determinari queat, mensuranda utique est. Quod adeo facta mensura quantitati deprehensæ convenit pretium, id emtor solvere tenetur (§. 937.).

E. gr. Frumentum, quod habes, emo, pretio pro singulis modis constituto uno floreno. Quodsi mensura facta deprehendantur modii tredecim cum dimidio; solvendi omnino sunt floreni tredecim cum dimidio, seu octo grossis. Similiter si agrum tuum emo, certo in singula jugera constituto pretio, non expresso jugerum numero. Ager totus emptus est & mensurandus, ut constet de numero jugerum, pro quo multiplicatur pretium in unum jugerum constitutum, ut prodeat pretium integrum solvendum. Singula, quæ de re ad mensuram emta traduntur, exemplo manifesta sunt ei, qui notionem emtionis venditionis habet.

§. 1032.

*De emtione  
per aver-  
sionem.*

*Si res per aversionem emitur; pretium solvendum, de quo conventum, etsi alia deprehendatur ejus quantitas, facta mensura, quam putabatur. Quodsi enim res per aversionem ematur, pretium ejus ad nullam quantitatem restringitur unde computari posset (§. 1028.), adeoque absolute constituitur in quantitatem rei nulla mensura determinandam, fit ita quod oculorum judicio ea utcumque æstimetur. Quamobrem cum ita conveniatur, ut pro pretio in rem non mensuratam constituto ea detur; venditor utique solvere tenetur pretium conventum, etsi alia deprehendatur rei quantitas, mensura facta, quam putabatur.*

E. gr. Ponamus me emere acervum frumenti, quem æstimo 40 circiter modiorum, pretio certo in integrum acervum constituto, non tamen ea lege, ut mensuretur, etsi in constituendo pretio

pretio quantitatis illius rationem habuerim. Quodsi frumentum traditum mensurare libuerit, ut constet, quantum habeam, & quantum sit modii unius pretium, facta mensura vero non nisi 38 cum dimidio deprehendantur modii, nihil tamen de pretio detrahere licet, quamvis pretium unius modii prodeat majus communi, quemadmodum nec ex aduerso illud augendum, si numerus modiorum fuerit 42, & pretium unius deficiat a communi. Non est quod existimes emtionem per auersionem minus convenire æquitati naturali, propterea quod vel emtor, vel venditor damnum incurrere possit, si res & pretium ad æqualitatem redigantur juxta pretium tunc commune. Pendet enim a voluntate contrahentium, utrum æqualitatem observare velint, nec ne (§. 975.). Si vero per auersionem emitur, æqualitatem exacte observari nolunt contrahentes, cum alias ad mensuram fieret emtio ac venditio (§. 1028). Ceterum emtio rei per auersionem habet aliquid alex, ut adeo lux aliqua adhuc eidem affulsura sit per ea, quæ de contractibus alex demonstrabuntur. Vulgo dicitur, emtionem per auersionem contrahi, quantitatis nulla mentione facta, aut facta nonnisi demonstrationis gratia: quod posterius intelligitur, si quantitatem equidem nominat venditor, in eam tamen non constituitur pretium, ut adeo nulla quantitas attendatur in ipsa conventionione.

§. 1033.

*Si res venditur pro iusto pretio, de quo emtori fidem habet venditor, in pretium commune consensisse intelliguntur contrahentes, quod tempore contractus obtinet.* Etenim si res venditur *vendita*, pro iusto pretio, & venditor emtori de eo fidem habet, venditor mercem dat & tradit, quamvis de pretio nondum fuerit conventum, quod per se patet. Quamobrem cum contrahentes tacite consentiant in pretium commune, quod tempore contractus obtinet, si venditor mercem dat & tradit, quamvis de pretio nondum fuerit conventum (§. 980.); in idem quoque consensisse intelliguntur, si res venditur pro iusto pretio, de quo emtori fidem habet venditor.

Offenditur etiam hoc modo. Si res venditur pro justo pretio, de quo fidem emtori habet venditor, dubitari nequit, quin emtori fuerit animus ad contrahendam emtionem & venditor habuerit animum vendendi, consequenter contractus fuerit perfectus (§. 968.). Enimvero quoniam emtio contrahi nequit sine certo pretio, quod pro re solvendum (§. 937. h. & §. 28. part. 3. Jur. nat.); per pretium iustum tale intelligi debet, quod tempore contractus certum est, consequenter sufficienter indicatum (§. 28. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum certum sit pretium, si consentiatur in id, quod communi hominum, vel peritorum aestimatione obtinet, & quidem tempore contractus, siquidem omni tempore non fuerit idem; si quis rem vendit pro justo pretio & de eo emtori fidem habet venditor, in commune, quod tempore contractus est, consensisse intelliguntur (§. 905.).

Nimirum quando vel verbis contrahentium insunt, per quæ pretium certum reddi potest, vel id alio quocunque modo certum fieri potest; in id contrahentes naturaliter consensisse intelliguntur, cum non habuerint animum nihil agendi, sed voluerint, ut contractus consistat. Sane pretium certum efficitur non modo per specificationem, v. gr. quando consentitur in pretium duodecim thalerorum; verum etiam per relationem, v. gr. quando consentitur in pretium, quo res eo tempore in foro venit, vel ab aliis venditur, vel quanti antea emisti, aut quanti futuro tempore certo erit. Per relationem vero etiam tacite pretium certum effici potest, modo tacitam relationem aut verba contrahentium, aut aliæ circumstantiæ insinuent. Et per relationem istiusmodi tacitam pretium certum effectum intelligitur in propositione præsentis, ut adeo nil obstat, quominus emtio ac venditio pure facta dicatur in propositionis præsentis hypothese. Immo non infrequens est, ut merces emantur, fide de pretio habita, pretio iusto tacite supposito, veluti si animo emendi accipias merces a mercatore, quales jam antea emisti, vel quotidie emunt alii, fide de pretio habita, etiam-



si de eo non fuerit expresse conventum, quatenus tacite fit relatio ad pretium antea datum, vel datum ab aliis, consequenter ad commune (§. 905.). Præstaret utique contrahentes pretium semper certum efficere per specificationem; cum tamen non fieri soleat, ideo demonstrandum quoque est, quid veritati conveniat, si non fiat.

§. 1034.

*Si pretii determinatio in arbitrium tertii vel certi, vel in-De pretii certi confertur, naturaliter valet, modo pretium non sit manifeste iniquum, & qui in casu posteriori eligitur sit peritus rei estimatione in arbitror.* Si enim determinatio pretii in arbitrium tertii confertur, uterque contrahentium promittit, adeoque alteri se *tertii collata* obligat (§. 363. part. 3. *Jur. nat.*), quod velint in pretium istud consentire, quod tertius quidam determinaverit. Quamobrem cum promissa sint servanda (§. 431. part. 3. *Jur. nat.*), & ad quod quis se obligavit, id faciat necesse sit (§. 118. part. 1. *Phil. pract. univ.*); quin in pretium a tertio, in cujus arbitrium collata est determinatio, determinatum consentire debeant, adeoque naturaliter valeat ista determinatio, dubitandum non est. *Quod erat primum.*

Quoniam tamen ipsimet de pretio convenire nolunt, qui contrahunt; ideo is videtur iisdem animus, ut in contractu ab æqualitate non nimis recedatur (§. 898.). Quamobrem cum in arbitrium tertii conferunt determinationem pretii, tacite utique supponunt, pretium determinari debere non iniquum. Quoniam itaque sub tacita hac conditione promiserunt, se consensuros in pretium a tertio determinatum, nisi fuerit iniquum, deficiente autem conditione promissio conditionata evanescit, seu pro non facta habenda (§. 534. part. 3. *Jur. nat.*); determinatio pretii a tertio, in cujus arbitrium ea collata fuit, minime valet, si pretium de-

prehendatur manifeste iniquum, veluti si a communi nimis deficiat, vel idem superet (§. 905.). *Quod erat secundum.*

Quando certa persona nominatur, in cujus arbitrium determinatio pretii confertur; contrahentes eam pro perito rei æstimatore habent. Quamobrem nisi pretium determinaverit manifeste iniquum, ut appareat, eum alterutri contrahentium parti favisse; standum omnino est ejus æstimati-  
*one, per demonstrata n. 1. & 2. Quod erat tertium.*

Denique si determinatio pretii confertur in tertium incertum, cum æquum definiri velint *per demonstrata n. 2.* id utique voluisse censentur contrahentes, ut eligatur peritus rerum æstimator. Quamobrem si minime peritum electum fuisse contingat, patet ut ante *n. 2.* determinationem pretii non valere, consequenter alium eligendum esse peritiorem.  
*Quod erat quartum.*

Velim quæ hic demonstrantur probe perpendi, ne communi interpretum Juris civilis opinioni plus tribuatur, quam veritati, quando ea per omnia cum ea non consentit. Ceterum si in arbitrium tertii confertur determinatio pretii, plures etiam eligi possunt, quorum consensu idem determinetur, sive omnes mutuo contrahentium consensu eligantur, sive alium vel alios nominet emptor, alium vel alios venditor. Immo conveniri etiam potest ea lege, ut a pluribus determinetur pretium non communicato consilio, & ex diversis pretiis eligatur medium, vel id, in quod uterque contrahentium consenserit.

§. 1035.

*De determi- Si determinatio pretii in arbitrium tertii certi collata fuerit, natione pre- & is idem determinare vel nolit, vel non possit; emptio venditio nulli in tertiola est.* Quando enim determinatio pretii in arbitrium tertii *arbitrium* certi collata fuerit; contrahentes sibi mutuo promiserunt, *collata, qui id quod velint ratihabere pretium, quod tertius ille, quem no-* determinare minarunt, determinaverit, consequenter cum ipsis nondum *certo*

certo constiterit, utrum id determinare possit, aut velit, nec ne, *nequit, vel* sub tacita hac conditione promissio hæc facta intelligitur, *si non vult.* is determinare possit, aut voluerit. Quoniam itaque promissio conditionata evanescit, conditione deficiente (§. 534. *part. 3. Jur. nat.*); si determinatio pretii in arbitrium tertii certi collata fuerit, & is idem determinare vel nolit, vel non possit, pretium nullum in mercem constitutum intelligitur. Quamobrem cum sine pretio certo contrahi non possit emtio ac venditio (§. 937.); si determinatio pretii in arbitrium tertii certi collata fuerit, & is idem determinare vel nolit, vel non possit; emtio venditio nulla est.

Non est quod excipias, si is, in cujus arbitrium collata est determinatio pretii, idem determinare vel nolit, vel non possit; eligendum esse alium rei æstimatorem: neque enim hic quaeritur, quid fieri possit, sed quid fieri debeat. Quoniam enim contrahentes in pretii determinationem consentire non obligantur, nisi quod a tertio, in quem eam contulerunt, fuerit determinatum; neuter quoque cogi potest, ut consentiat in electionem alius æstimatoris, si is, quem contrahentes nominarunt, pretium definire non possit, vel nolit. Nimirum pro verò contra contrahentes non habetur, nisi quod sufficienter indicatum (§. 428. *part. 3. Jur. nat.*);

§. 1036.

*Si pretium a venditore in arbitrium emtoris conferatur, na-* De pretio in  
*aturaliter valet emtio, pretium tamen ab emitore dari non debet ni-* emtoris vo-  
*mis parvum, seu quod a communi nimis recedit, nisi donandi ani-* luntatem  
*imum prodat venditor, aut is aliunde præsumi possit.* Etenim si pre-  
tium a venditore in arbitrium emtoris confertur, exactam  
æqualitatem in contractu observari non vult venditor (§.  
898.). Quamobrem cum a contrahentium voluntate unice  
pendeat, utrum exactam æqualitatem observare velint, nec  
ne (§. 975.); nulla est ratio, cur emtio venditio consistere  
non

non debeat, etiamsi pretii determinatio conferatur in emtorem, consequenter si hoc fiat, valida est. *Quod erat primum.*

Enimvero si venditor pretii determinationem in arbitrium emtoris confert, adeoque eo contentus esse vult, quod dabit emtor, aut habet animum reliquam pretii partem, quantumcunque fuerit, emtori donandi, aut eum non habet. Quod si ergo venditor animum donandi quomocunque prodit, aut is aliunde colligi possit; emtor dare potest pretium, quantum voluerit. Si vero animus donandi præsumi non possit, vel profus adsint rationes fortes in contrarium; venditor tacite supponit, emtorem daturum pretium non nimis iniquum, seu quod a vero non nimis deficit, consequenter venditio ea lege contracta intelligitur, ut detur pretium non nimis iniquum. *Quod erat secundum.*

Ostendimus jam supra (§. 978.), actum mixtum esse ex donatione & emtione venditione, si venditor sciens accipit pretium vero minus. Quidni igitur emtio venditio consistat tanquam actus mixtus, si venditor animum donandi habens conferat determinationem pretii in arbitrium emtoris, ita ut eidem relinquat, quantum dare velit? E. gr. Offero tibi emendum librum, quem pretio duorum thalerorum mihi comparavi. Tu respondes, te librum libenter emturum; sed tanto pretio redimere non posse. Ego tibi librum trado, ut mihi des pro eo, quantum libuerit. Accepto libro, tibi do thalerum unum, adeoque pretium dimidium veri. Cum promiseris te fore contentum eo quod dederis; nulla sane ratio est, cur emtio consistere non debeat, dimidio pretii donato. Ex adverso si quis pecunia carens rem quandam vendere cogitur, cumque reperire nequeat emtorem te rogat ut emas. Tu emere recusas: ille iterato te rogat, ut emas pretio in arbitrium tuum collato. Hic animus donandi præsumi nequit, etsi minori pretio, quam vero contentum se esse velle satis indicet venditor. Quamobrem supponendum est, venditorem tibi rem tradere sub tacita hac conditio-

ditione, ut des pretium non nimis parvum. Quodsi ergo ne tertiam quidem partem veri pretii des, emptio nulla est, adeoque rem repetere potest venditor: si vero des tres quartas, cum in gratiam ipsius emas alias non emturus, nihil in hac emtione iniqui. Istiusmodi emtiones magis officiis reguntur, quam juri externo conveniunt, quod ex pactis venit. Quamobrem iniquum non est, si lege positiva declarentur pro nullis, cum ab officiorum tramite facile recedant emtores, qui communiter vili emere volunt, &, ubi pretium, de quo habita fides, vi exigendum, non satis constat, quid exigi debeat. In Jure naturali autem admittenda, quæ per officia consistunt, quibus si contraria fuerint pacta, eodem jure improbantur.

§. 1037.

*Quodsi pretii determinatio in arbitrium venditoris conferatur, qui emptori de eodem fidem habet, in vero majus consentiunt contrabentes, emptio naturaliter consistit, venditor tamen ab emptore exigere nequit nisi pretium affectionis non iniquum, si ob idem vendere volebat, vel inde aestimandum, quod carere debeat re in gratiam alterius, qua ipse indigebat.*

*De pretio in venditoris arbitrium collato.*

Si emptor determinationem pretii in arbitrium venditoris confert, necesse est, ut venditor, rem, quam emere vult, vendere nolit: quodsi enim res sit venalis & emptor verum pretium ignoret, a venditore sibi idem indicari vult; nec in indicatum consentit, nisi quatenus supponit id esse verum, seu commune, consequenter hic casus in præsentem non attendendus. Quoniam itaque determinatio pretii arbitrio venditoris relinquitur ea de causa, ut ipsum lucro permoveas ad vendendum; evidens omnino est, te in pretium vero majus consentire, & in idem consentire venditorem, qui rem tradit fide de pretio habita.

*Quod erat primum.*

Quoniam vero a voluntate emptoris ac venditoris unice pendet, utrum æqualitatem observare velint, nec ne (§. 975.);

(*Wolfii Jur. Nat. Pars IV.*)

Ssss

fi

si eam observare noluerint, hoc non obstante emptio venditio naturaliter consistit. Quamobrem consistere etiam debet determinatione pretii in arbitrium venditoris collata.

*Quod erat secundum.*

Jam vero si venditor rem emptori vendere non vult, vel ideo vendere recusat, quod eidem pretium aliquod affectionis statuit, vel quia ipsemet ea re indiget, adeoque commode carere nequit. Quamobrem cum pretium affectionis agnoscendum sit ab emptore, in eo definiendo nil quicquam committendum, quod repugnet officio cuidam erga alios (§. 912.), consequenter venditor ab emptore exigere nequit nisi quod fuerit non iniquum (§. 239. *part. 1. Phil. pract. univ.*), quando de eodem non determinato fidem habuit *per hypoth.* Quodsi vero in gratiam emptoris vendit rem, qua ipsemet indigebat, adeoque carere debet, ex carentia usus proprii utique pretium æstimandum venit. *Quod erat tertium.*

Quemadmodum pretium affectionis aliquid æstimabile est (§. 908.), & intra limites rectos continetur per officia (§. 912.); ita etiam carentia usus proprii in gratiam alterius non ab simili modo æstimabilis est & limites rectos recipit ab officiis. Etenim si venditor non vult vendere rem, quam tu emere vis, quia ipsemet eadem indiget, necesse est, ut carentiam usus proprii sibi repræsentet tanquam malam (§. 892. 893. *Psych. empir.*), adeoque tædium, seu molestiam quandam ex ea percipiat (§. 570. *Psych. empir.*): quod ut tollatur, necesse est ut ex lucro, quod facit, dum pretium vero majus accipit, voluptatem percipiat, quæ tædium istud superat (§. 528. *Psych. empir.*). Hoc igitur lucrum mensura est excessus pretii supra verum. Enimvero quoniam obligatio naturalis necessaria ac immutabilis est (§. 142. *part. 1. Phil. pract. univ.*); in lucro hoc determinando nil quicquam committendum, quod officio cuidam erga alios repugnet. Regit adeo voluptatem ex lucro percipiendam & tædium, quod per eam tolli debet, jus naturæ per officia,

officia, quemadmodum affectum in determinando pretio affectionis (§. 912.). Non nego, determinationem excessus supra verum pretium esse difficilem: sed de eo jam quæstio non est. Pretii affectionis determinatio, ut æquum fit, non minus difficilis est; non tamen propterea affectio eximitur e numero rerum æstimabilium, ita ut in ipso foro admittatur pretium affectionis, quatenus ab altero agnoscendum. Quamobrem non minore difficultate in eodem etiam admitti poterat æstimatio carentiæ usus proprii. Enimvero talia referenda sunt ad difficiliore Juris nodos, qui solvendi adhuc sunt, & nullibi magis verum est, Juris artem penitus ex intima philosophia hauriendam esse, quemadmodum *Cicero* pronunciat. Et quando de istiusmodi difficultioribus Juris naturalis capitibus exasciata prostackit theoria, quid maxime conveniat juri civili, tum demum rite statuere licebit. Ceterum quæ ad propositionem præcedentem annotavimus de modo, quo emtiones in arbitrium emtoris collata pretii determinatione consistunt; de emtione quoque, eadem determinatione in arbitrium venditoris collata, renenda sunt.

§. 1038.

*Accidentia grata* vocamus, quæ ad utilitatem vel jucunditatem quid conferunt: *ingrata* vero, quæ utrique obstant, *tibus gratis* vel alio quocunque modo molestiam pariunt, aut ad eam *ingratis* afferendam apta sunt.

Nimirum gratum nobis accidit, quod voluptatem; ingratum vero, quod molestiam parit. Quemadmodum vero quod utilitati obstat molestiam affert; ita ex adverso voluptatem creat, quod ad utilitatem facit, modo ad eam satis attendamus. Utilitas enim, seu commoditas ex eorum numero est, quæ plerumque tum demum bona agnoscuntur, quando iis carere debet, & opposito locus est. Ita accidens gratum agri est, si non procul ab horreo distat: ex adverso ingratum est, si longo admodum intervallo ab horreo removeatur ager. Similiter accidens gratum est, si hortus fuerit ædibus, quas inhabitas, con-

riguus: ingratum contra, si extra urbem procul ab ædibus tuis situs. Eodem modo accidens gratum intelligitur mercatori, si ædes loco ipsi commodo sitæ, ut facilius accedant emtores. Accidens ingratum agri est, si is situs sit prope flumen in loco ruinoso, & ædium, si malus iis fuerit vicinus, vel si eadem periculo incendii subjectæ sint. Accidentia rerum grata semetipsa haud raro produunt, quando res ob ea placent, quamprimum conspiciuntur; sicuti ex adverso ingrata, quando res ob ea displicent.

## §. 1039.

*An ea sint  
æstimabilia  
& quo effe-  
ctu.*

*Accidentia tam grata, quam ingrata aliquid æstimabile sunt, & illa pretium verum augent, hæc imminuunt.* Etenim cum accidentia grata ad utilitatem vel jucunditatem vitæ quid conferant (§. 1038.): ea rem reddunt utiliore, vel jucundior. Enimvero rebus utilibus & voluptariis qua talibus, consequenter etiam rebus, quatenus ad vitam commode degendam (§. 500. part. 1. Jur. nat.), vel ad ejus jucunditatem faciunt (§. 501. part. 1. Jur. nat.), pretium statuere licet (§. 317.). Quamobrem cum quid sit æstimabile, quatenus eadem pretium quoddam statui potest; accidentia grata utique sunt aliquid æstimabile. *Quod erat primum.*

Jam vero in accidentibus gratis deficit, ob quod *per demonstrata* gratis pretium statuitur (§. 1038.), vel adest quidpiam, quod defectui isti æquipollet (§. cit.). Quamobrem cum defectus æstimeretur pretio ejus, quod abest, quin etiam accidentia ingrata aliquid æstimabile sint, dubitandum non est. *Quod erat secundum.*

Quoniam accidens gratum per se æstimabile quid est *per demonstrata n. 1.* si rei insit, vel adsit, pretio rei ejus pretium superaccedit, consequenter rei pretium augetur (§. 426. *Ontol.*). *Quod erat tertium.*

Denique cum etiam accidens ingratum per se æstimabile



bile sit, per demonstrata n. 2., sed ita ut valor ejus sit negativus, quemadmodum ex demonstratione n. 2. patet, adeoque quantitati privativæ, quemadmodum pretium verum rei positivæ æquivaleret; si accidens ingratum adsit, pretio rei vero pretium aliud superaccedit per modum quantitatis privativæ ad positivam. Quamobrem cum quantitas privativa a positiva subtrahenda, si eidem addenda (§. 27. *Analys.*); valor quoque accidentis ingrati subducendus a pretio rei vero, consequenter accidens ingratum hunc minuit (§. 426. *Omsol.*).  
*Quod erat quæsum.*

Nobis hic sufficit demonstrasse, quod accidentia rei æstimabilia rei adesse, vel inesse possint, tam positiva, quæ pretium rei augment, quam privativa, quæ idem imminuunt. Nemo vero a nobis requisiverit, ut ostendamus, quomodo ea æstimanda sint: neque enim hoc tam facile, nec adeo breviter fieri potest. Amplam requirit theoriam æstimatio accidentium æstimabilium, & vix eam sperandam esse puto, antequam æstimatio in multis casibus particularibus fuerit tentata: quo facto incidet in principia generalia, quæ omnem attentionem huc allaturus est, de quibus cogitare non licet, si quis statim de theoria generali condenda sollicitus fuerit. Quibus ars inveniendi non prorsus incognita est, si mecum facile consentient. Quamvis enim solutio casuum particularium multo difficilior sit solutionibus generalibus, unde deinceps particularia veluti sua sponte fluunt; non tamen generales magis in potestate sunt, quam particulares, per quas ad illas demum patet aditus. Ceterum quæ de valore privativo accidentium ingratorum diximus, ea notioni quantitatum privatarum consona sunt, & sine ulla difficultate capiuntur ab iis, quibus hoc quantitatum genus ex Algebra perspectum est, ubi frequentissimus earundem usus occurrit. Ne tamen ceteris maneant sine mente sonus ea, quæ dicta sunt, tenendum est, quantitates privativas esse verarum seu positivarum defectus, ut adeo eodem modo infra nihilum decrescant, quo positivæ supra idem crescunt. Numeri positivi

creſcunt continua unitatis additione, unitate tanquam numero primo prodeunte, ſi ea addatur nihilo, ſive 0, quod ſumitur totius ſeriei numerorum naturalium principium. Sed privatiui decreſcunt continua unitatis ſubtractione, unitate ex nihilo ſubtracta, ut primus reſulter numerus negativus ſeu privatiuus  $-1$ , ac deinceps  $-2$ ,  $-3$ ,  $-4$  in infinitum. Ita 36 thaleri, qui conſiſtunt in pecunia numerata, & quos in crumena habes, ſunt quantitas poſitiva, ſeu valor poſitivus, ſi eodem æſtimentur reſ præſentes, cum totidem thaleros habeas ſupra nihil: aſt debitum 36 thalorum ſunt quantitas negativa, quippe quibus ſolutis demum nihilum habes. Atque hinc patet ſolutione 36 thalorum tolli debitum totidem thalorum, conſequenter ſi quantitas negativa accedit ad poſitivam, eandem ex hac ſubducere partem ſibi æqualem. Et hoc modo intelligi poteſt, quomodo accidens ingratum æſtimabile detrahat aliquid de pretio vero rei & quantum detrahat.

§. 1040.

*An æſtimati-  
onem acci-  
dentium fe-  
rat æquali-  
tas.*

Quoniam accidentia grata pretium rei augent, & in-  
grata idem imminuunt (§. 1039.); ſi ob accidentia grata reſ  
carius, ob ingrata vilius venditur, ab æqualitate non receditur  
(§. 898.).

Tum demum receditur ab æqualitate, ſi unus contrahenti-  
um aliquid dat, pro quo nihil viciffim recipit, vel non tantun-  
dem, quantum dat. Enimvero qui dat accidens æſtimabile dat  
utique aliquid, & ejus ſi præſtarur pretium tantundem recipit,  
quantum dedit; æqualitas adeo obſervatur. Notandum vero  
eſt, cum accidentia ingrata reſpondeant quantitibus negativis,  
idem eſſe ac non dare, quod dari debebat, ſed non poteſt,  
conſequenter ad obſervandam æqualitatem nec dandum eſſe  
pretium, quod dari deberet, ſi accidens abeſſet, vel oppoſitum  
ejus ad eſſet (not. §. 1039.).

§. 1041.

*Accidentia*

*Si venator pretium rei auget ob accidens gratum, id emtori  
indicare*

*De actibus permutatoriis, s. contractibus onerosis. 725*

*indicare debet.* Etenim si venditor pretium rei auget ob accidens gratum, idem dat emtori pro pretio, quod æquale est excessui supra commune rei pretium, adeoque accidens istud vendit (§. 937.). Enimvero emtio venditio contractus consensualis est (§. 981.), adeoque mutuo emtoris ac venditoris consensu perfici debet (§. 725.), consequenter ignorantibus nil vendi potest. Quamobrem cum in emtoris unice voluntate positum sit, utrum accidens istud emere velit, nec ne; si venditor pretium rei auget ob accidens gratum, id emtori utique indicare debet.

Venditor tenetur accidens, ob quod supra pretium commune rem vendit, emtori indicare, quia id considerat tanquam rem venalem, ut perinde sit ac si rem unam vendere nolleret sine altera. Enimvero si quis rem unam sine altera vendere non vult, is non potest vendere unam & alteri pro lubitu suo adjicere aliam, quam num emtor simul emtam esse velit ignorat: multo minus rei emtæ pro certo pretio adjicere potest aliam, sibi reservata libertate pretium ejus pro arbitrio suo determinandi. Quamobrem cum hoc fieret, si rem pluris venderet, quam communi pretio venit, ob accidens aliquod æstimabile, hoc tamen non indicaret emtori; quin id indicare debeat, dubitandum non est.

§. 1042.

*Si emtor rem pluris emit, quam vulgo vendi solet, ob accidens quoddam æstimabile; id venditori indicare non tenetur.* Etenim si emtor ob accidens aliquod æstimabile in pretium communi majus consentit; id motivum est, cur consentiat, ut majus pretium dare velit (§. 887. *Psych. empir.*). Enimvero emtoris voluntaria sua nemo contrahentium alteri indicare tenetur, cum sufficiat indicatam esse voluntatem, quæcunque tandem sit ratio, cur in hanc potius contradictionis partem determinata fuerit, quam in aliam (§. 428. *part. 3.*

*Jur.*

*Jur. nat.*). Quamobrem si emtor rem pluris emit, quam vulgo vendi solet, ob accidens quoddam æstimabile; id venditori indicare non tenetur.

Alia omnino est emtoris, alia venditoris conditio. Si venditor pretium rei auget ob accidens æstimabile, hoc ipsum spectari debet tanquam res cum re altera, cui inest, vel adest, simul vendenda (*not. §. 1041.*); si vero emtor in majus pretium consentit, quia communi vendere non vult venditor, ob accidens aliquod sibi æstimabile, parum refert, utrum hoc noverit venditor, an ignoret, quippe cui perinde est, quæcunque tandem fuerint emtori rationes, cur in pretium consentire voluerit, quemadmodum nec ipse emtori indicare tenetur, cur rem vendere velit, vel cur communi pretio vendere nolit, & quænam sint rationes, cur emtorem se habiturum speret, qui in pretium communi majus consentiat. Notandum præterea, aliud esse accidens, quod in se æstimabile est, ut pretium ei statui possit respectu emtoris cujuslibet, aliud esse accidens, quod non nisi respectu circumstantiarum emtoris particularium ab ipso æstimatur. Illius in augendo pretio rationem habere potest venditor; hujus vero rationem non habet nisi emtor, quando deliberat, utrum rem emere nolit, quam pretium communi majus dare velit. Naturaliter homines obligantur ad res sibi invicem pro æquo pretio communicandas (§. 322.), nec si alter, qui re tua indiget, necessitate compulsus in pretium majus æquo consentire cogatur, id exigere licet (§. 323.), consequenter venditor in exigendo, pretio non potest rationem habere accidentis soli emtori æstimabilis, nisi ab æquitate naturali recedere velit, quod utique non licet (§. 142. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Notandum præterea est, accidens soli emtori æstimabile ob circumstantias particulares, quæ ex parte ipsius adsunt, non inesse vel adesse rei qua venali, sed ad eam demum accedere, ubi res fuerit emta. Quando igitur venditor rei suæ pretium determinare debet, non habenda est ratio circumstantiarum particularium, ob quas hic emtor in ma-

ius vero pretium consensus præsumitur. In emptione venditione res comparatur cum pecunia, quæ pro re solvitur, non vero cum persona emtoris & circumstantiis particularibus, quæ eam comitantur, ita ut pro harum diversitate pretium nunc majus, nunc minus exigi possit. Res habere debet suum pretium, antequam ematur, adeoque determinabile est ac determinari debet, antequam constet, quinam eam sit emturus. Quod si hæc probe perpendantur, nihil difficultatis supererit, cur venditorem obligatum esse contendamus ad accidens æstimabile indicandum, ob quod pretium rei augetur; emtorem autem ad hoc non teneri, si in pretium communi majus consentiat.

§. 1043.

Accidentia ingrata vocari etiam possunt significatu la- *Vitium rei*  
riori *Vitia rei* & quidem *intrinsicæ*, si ea rei insunt; *extrinse-* *quid sit.*  
*cæ* vero, si eidem adsunt. Strictiori significatur *Vitium rei*  
appellatur accidens, quod eidem inhæret & rem usui suo mi-  
nus aptam reddit.

E. gr. Sit pars panni, quæ emitur, lacerata, vel macula notabili, quæ colorem immutavit, infecta: in utroque casu pannum vitium habet. Similiter sit equus calcitrosus, cum adeo ejus usus non careat periculo, erit hoc accidens vitium. Nos brevitate gratia significarum latiore retinemus; nisi vitium sub accidentis ingrati nomine, termino nondum recepto, comprehendere malis.

§. 1044.

*Vitia rei, quæ in oculos non incurrunt, vel aliunde nota An vitia rei non sunt, emtori indicare tenetur venditor.* Sunt enim vitia accidens ingrata (§. 1043.), quæ adeo vel utilitati ut jucunda dirati obstant, aut molestiam afferunt, vel ad eam afferendam apta sunt (§. 1038.). Quamobrem cum ea non solum pretium rei minuant (§. 1039.), verum etiam, cum ea abesse (Wolfii Jur. Nat. Pars IV.) T t t suppo-

supponat emtor, perinde sit ac si res alia venderetur; venditor omnino emtori vitia rei, quæ in oculos non incurrunt, nec aliunde jam nota sunt, indicare debet, ut libere statuat, utrum iis non obstantibus rem, minori præsertim pretio, emere velit, an nolit. *Quod erat unum.*

Enimvero si vitia rei in oculos incurrunt, per se patent, adeoque opus non est, ut demum indicentur. Quamobrem nec venditor vitia rei, quæ in oculos incurrunt, emtori indicare tenetur. Idem patet eodem modo, si vitia aliunde jam nota sint. *Quod erat alterum.*

Utique differunt res vitiosa & non vitiosa. Res enim emuntur, aut emi saltem supponuntur propter eum, quem habere possunt usum. Quamobrem cum vitia obstent, quò minus eum habere usum possint, quem haberent, siquidem ea abessent, aut usus saltem efficiatur impeditior, vel sit cum periculo aut molestia conjunctus; plurimum utique differunt rem vitiosam emere & non vitiosam emere, ita ut non præsumi possit consensisse in emtionem rei vitiosæ, qui consentit in emtionem rei vitio carentis. Quodsi adeò vitium rei latet, ut rem contemplanti non appareat: quin illud indicandum sit, dubitari nequit. Enimvero si in oculos incurrit vitium, ubi rem contemplatur emtor; id utique animadvertisse præsumitur. Quodsi adeo supinus fuerit, ut omnem desiderari passus fuerit attentionem suam, sibi imputet, quod non viderit, quæ videre poterat, & cujus causa res ipsi contemplanda dabatur.

§. 1045.

*An ea liceat  
studiose oc-  
cultare.*

Quoniam venditor vitia rei, quæ in oculos non incurrunt, vel aliunde emtori jam nota non sunt, indicare tenetur (§. 1044.); multo minus ea studiose occultare debet, ne in oculos incurrere possint.

Qui vitium rei non indicat, ille saltem omittit, quod facere debebat: qui vero occultate studet, is insuper facit, quod facere

facere non debebat. Contra duplicem adeo agit obligationem, qui vitium rei studiose occultat, ne in oculos incurrere possit emptoris rem contemplantis.

§. 1046.

*Ob dilationem solutionis pretium rei augeri potest.* Cum usus pecuniæ sit aliquid æstimabile, quatenus lucrosus, ut adeo plus solvat, qui statim solvit, quam qui solutionem differt; ideo dilatio solutionis æstimari potest pretio usus pecuniæ, quo carere debet venditor, donec solvatur. Quoniam itaque carere lucro, quod habere poterat, perinde sit ac gratis alteri quid dare, venditor autem ad gratis quidpiam dandum non tenetur (§. 937.); ob dilationem solutionis pretium rei augeri potest.

Ex demonstratione propositionis præsentis facile patet, si interea temporis, donec solutio fiat, pecunia non utatur venditor, sed otiosam seruet, nec ideo pretium rei augeri posse, quia non statim solvitur. Etenim in hoc casu perinde est, ac si solutio dilata non fuisset. Nec quicquam hic deest venditori, propterea quod pecunia non statim quidem solvitur, eo tamen solvitur tempore, quo eadem opus habet, quod ab emptore ut ipsi resarciatur æquum sit, ne damnum incurrat, quod ab ipso avertere debet emptor (§. 495. part. 2. *Jur. nat.*). Facile autem apparet, conscientiæ venditoris relinquendum esse, num interea, donec solutio fiat, pecunia uti possit, an otiosa ipsi sit (§. 156. part. 1. *Jur. nat.*).

§. 1047.

*Ob solutionem anticipatam pretium rei imminui potest.* Etenim si solutio pretii anticipatur, adeoque solvitur, antequam res traditur, non modo pecuniæ usum, quem interea habere poterat emptor, amittit, & eum acquirit venditor, verum etiam usu rei carere interea debet emptor, siquidem re interea uti poterat, donec tradatur. Quamobrem. porro eo-

dem, quo ante modo patet, ob solutionem anticipatam pretium rei imminui posse.

Anticipatio pretii potissimum respicit id, quod abest emtori, propterea quod pretium solvat, antequam rem accipiat ac ea uti possit, ac eatenus plus dare intelligitur, quam recipit, nisi pretium rei imminuatur. Quamobrem si otiosa sit pecunia, ut adeo tibi perinde sit, utrum pretium anticipes, an solvas, quando res traditur; ob eam quoque pretium rei non imminuendum. Enimvero si anticipatio pretii venditori fuerit lucrosa; nec ab æquitate abhorret, ut pro usu pecuniæ quid solvatur, quemadmodum deinceps ostenderur. Atque in hoc casu anticipatio respicit lucrum venditoris, quod ex usu pecuniæ emergit, quam ipsi demum obligatus fueras dare, quando res traditur, nisi aliter conventum fuisset. Idcirco tum non attenditur, utrum interea temporis pecunia penes te otiosa fuisset, nec ne. Apparet vero etiam hic, quatenus jus externum spectatur, conscientiae emtoris relinquendum esse, num otiosa penes ipsum sit pecunia, ac venditoris, num anticipatio sit lucrosa.

§. 1048.

*An sit necessitas variandi pretium ne. Etenim dominus de re sua, consequenter etiam de pretio eius, quod pro ea ipsi debetur (§. 937.), pro arbitrio suo disponere (§. 118. part. 2. Jur. nat.), & jus, quod ipsi compete-  
bat, remittere potest (§. 117. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem etsi ob dilationem solutionis pretium augeri (§. 1046.), ob anticipationem minui possit (§. 1047.); non tamen necesse est ut hoc fiat. In arbitrio itaque emtoris ac venditoris positum est, quomodo ea de re convenire velint, utrum ea de causa pretium variare, an vulgari seu communi stare velint.*

Quæ de pretio augendo ob solutionem dilatam, de eodem autem minuendo ob eandem anticipatam demonstrantur, non alio



aliis sine inculcantur, quam ut constat, utrumque licite fieri, nec propterea quicquam committi, quod æqualitati observandæ inter rem ac pretium repugnat: quin potius si anticipatio pretii sit emtori damnosa aut venditori lucrosa, & ex adverso dilatio damnosa venditori, ipsam æqualitatem exigere pretii vulgaris variationem: quo non obstante eam omitti posse certum est (§. 975.).

§. 1049.

*Si quis omni tempore paratus est ad pretium solvendum, quando pecunia indiget venditor; ob dilationem solutionis, seu quod non statim solvitur pretium, hoc augere non licet.* Etenim si emtor paratus est ad pretium venditori solvendum, quando pecunia indiget, perinde est ac si pretium statim fuisset solutum, ac pecuniam apud emtorem deposuisset venditor (§. 575.), eandem ab eodem repetiturus, quandocumque ipsi visum fuerit (§. 579.). Nulla igitur ratio est, cur pro carentia usus pecuniæ, qualis ne fingi quidem potest, aliquid exigere, consequenter id eo pretium rei venditæ augere velit venditor. Quamobrem patet, si quis omni tempore paratus est ad pretium solvendum, quando pecunia indiget venditor; ob dilationem solutionis, seu quod non statim solvitur pretium, hoc augere non licere.

Si merces plures successive emantur, e re venditoris haud raro est, non una de causa, ut pretia particularia in unam summam relata simul solvantur. Sed nostrum non est ea uberius exponere, quæ communis experientia suggerit.

§. 1050.

*Pretium augeri potest, si res minutim, quam si in magna quantitate vendantur.* Quod si enim res minutim vendantur, venditor plures præstare tenetur operas, quam si in magna quantitate eas vendit, cum pluribus venditionibus opus sit

loco unius. Subinde etiam expensæ plures fieri debent in casu priori, quam posteriori, & ubi quantitates particulares rerum minutim venditarum in unam summam colliguntur, eam quantitatem non adæquant, quæ omnium simul definiatur. Quamobrem cum non modo operæ (§. 271. 273.), verum etiam expensæ & decrementum quantitatis magnæ, quod affert rerum minutim facta venditio, aliquid æstimabile sint, quod vero æstimabile est etiam vendi possit (§. 1000.) consequenter si quid æstimabile actui venditionis inseparabiliter adhæret, id pretio rei imputari possit; quin pretium æstimabile possit, si res minutim, quamli in magna quantitate venditur, dubitandum non est.

Non uniuscujusque est res in magna quantitate emere, sed plures sunt qui minutim emunt, cum nemo emat res, nisi quibus indiget, aut se indigere putat. Rerum adeo, quæ in magna quantitate emuntur, eadem quantitas non habetur omnino. Quamobrem res ejusdem generis, quæ ad quantitatem emi solent, & minutim, & in magna quantitate vendi necesse est. Equum igitur est, ut nemo ex negotio alteri utili damnum contrahat: quod ut avertatur, aliud omnino esse debet pretium rerum minutim & in magna quantitate venditarum. In casu particulari accedunt rationes aliæ, quæ augmentum pretii rerum minutim venditarum defendunt, in demonstratione autem attendi minime potuerunt, quippe quæ ex principiis generalibus procedere debet. Ita interesse potest venditoris, ut pro rebus suis simul venditis pretium in una summa statim accipiat, cum pecunia indigeat, quam in rem suam vertere vult. Quod si ergo in hoc casu compares venditionem in magna quantitate cum venditione minutim facta, perinde est, ac si pretium fuisset anticipatum, quippe quod tum demum habiturus erat venditor, si successive res omnes minutim venditæ fuissent. Quæ admodum itaque ob anticipationem solutionis pretium minuitur (§. 1047.), ita etiam pretium rei in magna quantitate venditæ minui, aut, quod eodem recidit, pretium rerum minutim venditæ

venditarum augeri potest. Brevitatis gratia prætermittimus casus alios, quos eodem fine commemorare poteramus.

§ 1051.

*Si interest venditoris, ut rem statim vendat; pretium vulgare seu commune salva æqualitate minui potest.* Etenim si interminuendo, est venditoris, ut rem statim vendat; aut damnum quoddam quod interfit emergere, aut lucrum quoddam cessare debet, nisi statim venditoris vendat (§. 622. part. 3. *Jur. nat.*): quorum adeo istud averem statim titur, hoc obtinetur, si statim vendatur. Quamobrem cum vendi. venditio sine mora facta habeat accidens aliquod æstimabile, quod non modo deest venditioni non sine mora factæ, verum cujus etiam contrarium adest; si ob id pretium rei minuit venditor, non ideo minus accepisse dicendus est, quam dedit, quia cum pretio rei acquisivit potentiam physicam damni avertendi, vel lucrum capiendi, consequenter pretium salva æqualitate minui potest, si interfit venditoris, ut rem statim vendat (§. 898.).

Venditor pretium in hypothese propositionis præsentis minuit, ut statim habeat emtorem, consequenter vilius pretium motivum esse debet statim emendi (§. 887. *Psych. empir.*). Socius adeo venditoris est statuere, quantum pretio vulgari de- trahere velit, ut viliori ematur, neque is rationes reddere tene- tur emtori, cur viliori vendat (§. 158. part. 1. *Jur. nat.*), cum hoc facere posset, etiamsi ab æqualitate recederetur pretium mi- nuendo (§. 975.). Neque dici potest, si viliori pretio res ven- dat, id fieri contra jus aliorum venditorum, quatenus nemo carius emet, quod vili emere potest, ut adeo & ceteri vendito- res, quorum non interest rem confestim vendi, in pretium vi- lius consentire debeant, nisi emtoribus destitui velint: hoc e- nim tum demum obtineret, si quis mercaturam exerceret ac emtoribus omnibus merces sufficientes suppeditare posset. Fa- cile autem apparet de hoc casu particulari mercaturæ quæstuo- sæ nobis non esse sermonem,

§. 1052.

## §. 1052.

*De re pro  
pretio vero  
majori ven-  
dita.*

*Si venditori pretium vero majus solvit emtor, quod verum putabat; ille huic aut pretium integrum acceptum restituere ac rem venditam recipere, aut partem pretii, qua quod datum verum excedit, reddere tenetur.* Etenim in emtione venditione is animus esse videtur contrahentibus, ut observetur æqualitas, nisi adsint rationes fortes in contrarium (§. 976.), adeoque aliter actum appareat. Quamobrem si emtor solvit pretium communi vel vero majus, quod verum putabat; cum non consensisse censendus sit nisi in pretium verum, nec intra terminos pretii veri consistere potest emtio venditio. Quoniam vero venditori rationes esse possunt, cur pro communi pretio rem vendere nolit, quas emtori aperire non tenetur (§. 158. part. 1. *Jur. nat.*); ideo liberum ipsi esse debet, utrum emtionem venditionem rescindi (§. 928.), an rem pro vero pretio emtam esse velit. Quando itaque emtor venditori solvit pretium vero majus, quod verum putabat, eidem venditor aut re vendita recepta pretium integrum, quod accepit, aut partem pretii, qua quod datum verum excedit, reddere tenetur.

Naturaliter quælibet læsio sufficit ad contractum rescindendum, vel partem pretii, qua verum superat quod datum est, restituendam: jus enim naturæ, quo simpliciter prohibita læsio alterius (§. 695. part. 1. *Jur. nat.*), nullam prorsus tolerat læsionem. Quid vero conveniat juri civili, ne iniquum dici possit; suo constabit loco. Ceterum nec ulla fit injuria emtori, si optio detur venditori, utrum contractum malit rescindi, an quod plus datum restituere. In contractu enim servanda æqualitas est, ne alteruter contrahentium locupletior fiat cum damno alterius (§. 901. b. & §. 585. part. 2. *Jur. nat.*). Id vero non contingit in casu præsentis, quo venditor, qui pretium vero majus accepit, locupletior fieret cum damno emtoris, nisi contractus rescindatur, vel quod plus datum restituatur. Quo-  
niam

niam vero æquitas non minus postulat, ut omne damnum a venditore avertatur (§. 495. part. 2. *Jur. nat.*); eidem quoque satisfiat, si liberam ipsi fuerit contractum rescindere, quando sibi damnosum putat, nec is simpliciter tenetur quod plus acceptum restituere.

§. 1053.

*Si venditor ex ignorantia pretium vero minus accepit, vel De re pro necessitate quadam compulsus in idem consentire coactus fuit; emtor pretio vero vel rem emtam restituere & quod dedit pretium recipere, vel quod minori emdeest vero pretio supplere tenetur. Patet enim ut ante (§. 1052.), sa.*

si venditor ex ignorantia pretium vero minus accepit, eum non consensisse nisi in pretium verum, consequenter nec nisi intra hujus terminos emtionem venditionem consistere posse. Quoniam vero emtori rationes esse possunt, cur pro vero pretio rem emere nolit, quas venditori exponere non tenetur (§. 158. part. 1. *Jur. nat.*); ideo emtori liberum esse debet, utrum emtionem venditionem rescindi (§. 928.), an rem pro vero pretio venditam esse velit. Quando itaque venditor ex ignorantia pretium vero minus accepit; emtor vel rem emtam restituere & quod datum est pretium recipere, vel quod vero pretio deest supplere tenetur. *Quod erat unum.*

Si venditor necessitate compulsus in pretium æquo minus, seu iniquum consentire cogatur, idem solvere non tenetur (§. 323.), consequenter si solvitur, minus solutum, quam solvi debebat. Quamobrem patet ut ante emtorem, si venditor velit, aut rem emtam restituere & pretium, quod solvit, recipere, aut quod deest vero pretio supplere debere. *Quod erat alterum.*

Religenda hic sunt, quoad alterum, quæ de pretio iniquo accepto supra annotavimus (*not. §. 323.*), & in genere quæ annotavimus ad propositionem præcedentem. Nullam verò injuriam fieri venditori, si emtori datur optio, utrum contra-

Etiam rescindi, an quod deest pretio vero supplere velit, eodem modo patet, quo ad propositionem precedentem ostendimus optionem venditori dari sine injuria emtoris. Quamvis autem jus civile toleret læsiones mediocres; quando tamen ob læsionem enormem actionem concedit vel venditori, vel emtori, non absimili modo concedit, ut alternative agatur, vel ad contractum rescindendum, vel ad læsionem refarciendum, & in rei conventi arbitrio relinquit, quid velit eligere. Vid. Struvius Jurispr. Rom. Germ. for. lib. 3. tit. 12. §. 40. Quamvis vero remedium hoc denegetur ei, qui sciens viliori pretio vendiderit; non tamen naturaliter huc referri potest casus alter propositionis præsentis, quo quis necessitate compulsus in pretium iniquum consentire cogitur, atque adeo invitatus consentit: id quod cum sit charitati maxime adversum (not. §. 323.); in Jure naturæ probari nequit. Secus est, si actus mixtus ex emtione atque donatione, de quo supra (§. 978.).

## §. 1054.

*De errore in pretio deter-  
minando ad-  
misso.*

*Si venditor in pretio indicando erravit, & vero majus ab emtore accepit; quod plus accepit eidem reddere tenetur. Ex adverso si pretium vero minus solutum; emtor aut mercem restituere ac quod solvit pretium recipere, aut quod vero pretio deest supplere debet.* Etenim quia venditor in pretio indicando erravit, adeoque pretium vero majus, quod ab emtore accepit, pro vero habuit (§. 623. Log.); res pro vero pretio emta censetur, consequenter plus dedit emtor per errorem, quam dare debebat. Quodsi ergo venditor quod plus datum non restitueret, locupletior fieret pecunia alterius (§. 583. part. 2. Jur. nat.); adeoque cum damno alterius (§. 486. part. 2. Jur. nat.). Quantobrem cum nemo locupletior fieri debeat cum damno alterius (§. 585. part. 1. Jur. nat.); si venditor in pretio indicando erravit & vero majus ab emtore accepit, quod plus accepit, eidem reddere tenetur. *Quod erat unum.*

*Ex adverso si pretium minus solutum; emtor per errorem*

rorem minus dedit, quam dare debebat: quemadmodum per ante demonstrata patet. Quodsi ergo is quod vero pretio deest non suppleret, merce retenta, ex re venditoris fieret locupletior (§. 584. part. 2. Jur. nat.), adeoque cum ejusdem damno (§. 486. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem cum nemo locupletior fieri debeat cum damno alterius (§. 585. part. 2. Jur. nat.), emtor tamen si de vero pretio ipsi constitisset, forsitan emtor non fuisset; ideo liberum ipsi esse debet, utrum mercem restituere & quod solvit pretium recipere, an quod deest pretio vero supplere velit. *Quod erat alterum.*

Naturaliter venditor obligatur ad id, quod plus accepit, ultro emtori reddendum, quamprimum cognoscit se in pretio indicando errasse, nec demum expectandum est, donec errore ab emtore animadverso idem exigatur. Ac idem tenendum de emtore.

§. 1055.

*Si res alia pro alia venditur ac emitur, sive sit alia quoad corpus seu in individuo, sive quoad materiam, ut vel tota, vel ex parte ex alia materia constet, quam putabatur; emtio venditio nulla vel materi-*  
*est.* Etenim qui emere vult hanc rem, vel rem ex hac materia constantem; non dici potest emere voluisse rem numero non eandem, adeoque aliam in individuo, seu quoad corpus, vel rem, quæ tota, aut saltem ex parte constat ex materia alia, consequenter nec consensisse intelligitur in emtionem rei, quæ quoad corpus, vel quoad materiam alia est (§. 658. part. 1. Phil. pract. univ.). Quamobrem cum emtio venditio contractus consensualis sit (§. 981.), adeoque mutuo consensu emtoris ac venditoris perficiatur (§. 725.), consequenter sine consensu emtoris perfici nequeat; emtio venditio utique nulla est, si res alia pro alia sive quoad corpus, sive quoad materiam venditur ac emitur.

Idem eodem modo procedit, si error ex parte venditoris spectetur.

Potest vero etiam quoad utrumque, tam venditorem, quam emtorem demonstrari præsens propositio hoc modo. Si venditor vendit, emtor emit rem aliam sive quoad corpus, sive quoad materiam, quam quæ esse putatur, cum vel prorsus non contraheretur, vel non contraheretur hoc modo, si constaret rem esse aliam quam putatur; error dat causam contractui (§. 504. pars. 3. *Jur. nat.*). Enimvero si error det causam promisso, promissio valida non est (§. 569. pars. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem nec valida est emtio venditio, quando res alia pro alia sive quoad corpus, sive quoad materiam venditur ac emitur.

Non igitur hic attenditur, utrum emtor & venditor simul erraverint, vel solus erraverit emtor. Neque etiam hic attendendum, utrum materiæ pars maxima sit ea, ex qua rem constare putabat emtor, an minima. Demonstratio enim propositionis præsentis subsistit, absque istiusmodi limitationibus, seu determinationibus adjectis. E. gr. Tu mihi vendis fundum Sempronii, quem vendendum tibi mandavit Sempronius; ego puto te mihi fundum tuum vendere. Emtio nulla est. Similiter tu mihi vendis vas ex argento sophistico confectum, vel ex orichalco inargentato pro argenteo, emtio venditio nulla est. Erit etiam nulla, si res inaurata venditur ac emitur pro aurea, vel mensa lignea lamina argentea, aut stannea obducta pro argentea, aut stannea, vel textile subfericum pro holoserico, vel aurum pro orichalco, vel vinum Hispanicum pro Hungarico & ita porro.

§. 1056.

*Effectus erroris agniti.* Quoniam si res alia pro alia venditur ac emitur sive quoad corpus, sive quoad materiam, emtio venditio nulla est (§. 1055.); venditor pretium restituere tenetur, si errore agnito jam fuerit solutum, emtor rem, si ea tradita fuerit.

Si emtio venditio nulla est, nec dominium rei in emtorem,  
nec



nec pecuniæ in venditorem transit. Unicuique adeo restituendum, quod suum est, ne pars alterutra lædatur. Nimirum si error læsus restituit rem, venditor pecuniam restituere debet, & si venditor læsus restituit pretium, error rem restituere tenetur, nisi aliter contrahere velint, ut res alio pretio ematur: de quo hic quæstio non est. Immo si errorem agnoscat, qui læsus non est; ultro restituere eidem debet, quod suum est, & suum ab altero recipere. Exempla, quæ modo dedimus (not. §. 1055.), quæ hic dicuntur, illustrant.

§. 1057.

*Si emtor vel expresse indicet, vel aliunde id appareat, quod ob De errore  
qualitatem quandam rem emat, alias eam non emturus, & circa circa quali-  
eam qualisatem erretur; emtio valida non est.* Etenim si venditor *tatem rei.*  
rem emit ob certam qualitatem, alias eandem non emturus  
& circa eam qualitatem erretur; error dat causam contractui  
(§. 504. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum non valeat  
promissio, cui causam error dat (§. 569. part. 3. Jur. nat.); nec  
valida est emtio venditio, si emtor vel expresse indicet, vel  
aliunde id appareat, quod ob qualitatem certam rem emat,  
& circa eam qualitatem erretur.

E. gr. Si tu emis vitum verus, & venditor tibi tradere vult  
recens; emtio valida non est: supponitur nimirum recens pro  
veteri venditum fuisse. Alias nimirum non erraretur circa qua-  
litatem, sed venditor tibi tradere vellet rem aliam, quam emisti:  
qui casus utique a præsentem diversus est. Idem valet, si aurum  
debetius fuerit, aut argentum, quam venditor putabat, aut si fer-  
vus iners veniat pro artifice, si vestimenta interpolata emantur  
pro novis. Equidem non ignoro, propositionem præsentem  
non convenire cum placitis Jætorum Romanorum, quæ vulgo  
defenduntur a Doctoribus juris civilis: sed rectius statuit Mo-  
nus ea cum recta ratione non convenire, perperam ab aliis ideo  
probentur. Omnes adeo distinctiones, quibus in explicando  
errantis utuntur Juris Romani interpretes, in Jure Natu-  
re nullum habent usum, adeoque nec in emtione ac venditio-

ne errantis, five errantium attendendæ veniunt. Ceterum quando hic dicitur, emtorem rem sine illa qualitate non fuisse emturum, duplici modo intelligi potest, vel quod simpliciter emturus non fuisset, vel quod non fuisset consensus in pretium, de quo convenitum est. In utroque casu consensus emtoris deficit, cujus defectus emtionem infirmat, ut adeo hujus differentia in propositione demonstranda non fuerit habenda ratio. Interpretes Juris civilis qualitatem distinguunt in legalem, quæ a lege dependet, & naturalem, quæ naturæ, vel arti debetur. Enimvero cum qualitas legalis res non permittat esse in commercio, ut emi ac vendi non possint; hæc in præsentem, ubi ad statum civilem non respicitur, non attendenda. Et si vel maxime attendenda foret, sine utilitate tamen qualitas legalis a physica distingueretur, cum emtio nunquam valeat, si error contractui causam det, quomocunque tandem erratum sit, consequenter etiam si in eo erratum sit, quod putaveris rem vendi posse, quæ vendi nequit. Accedit, quod qui rem vendit, quæ in commercio non est, rem vendat non suam, sed alienam vendere videatur: id quod fieri non posse, supra ostendimus (§. 940.)

## §. 1058.

*De emtione*      *Si in diem res venditur ac emitur, emtio venditio statim per-*  
*ac venditio- facta, sed ad eam consummandam non obligantur contrahentes, an-*  
*ne in diem sequam dies venerit.*      Quoniam emtio venditio nondum per-  
*facta.*      facta est, si venditor promittit emtori; se eidem rem pro cer-  
to pretio dare velle, & emtor venditori promittit, se dare vel-  
le pretium istud pro ea re (§. 969.); sed naturaliter requiri-  
tur, ut res actu detur (§. 937.), consequenter dominium in  
emtorem transferatur (§. 675. part. 2. Jur. nat.), & venditor  
paratus sit ad pecuniam numerandam, aut emtor eidem de  
pretio fidem habeat (§. 968.); emtio venditio in diem fieri  
nequit, quam ut traditio rei & solutio pretii in certum diem  
differatur (§. 500. part. 3. Jur. nat.). Quoniam itaque quod  
in diem promittitur statim debetur, sed exigi non potest, nisi  
die

die isto præterlapso (§. 501. part. 3. Jur. nat.); nec venditor tenetur ad rem tradendam, nec emptor ad pretium solvendum, antequam dies venerit. Quare cum emptio venditio consummetur, si res a venditore traditur, ab emptore pretium solvitur; si res in diem venditur ac emitur, emptio venditio statim perfecta, sed ad eam consummandam non obligantur contractentes, antequam dies venerit.

Dicitur in hoc casu dies certus adjici contractui ut terminus a quo, quia ab eo incipit jus alterum compellendi ut præster, quod ex contractu debet, si ultro non præster. E. gr. vendo tibi domum meam ea lege, ut tibi eam demum post biennium tradam & tu pretium, de quo conventum est, solvas. Naturaliter domus tibi emta adeoque tua est; sed tu eam tibi tradendam petere non potes, quamvis pretium numerare velis, nisi post biennium, nec tu pretium solvere teneris, etiam si domum tradere velim, nisi biennio elapso.

§. 1059.

*Si res ad certum usque tempus emitur ac venditur, seu ea lege, De emtione ut sit emta per certum tempus; emptio venditio statim consumman- ac venditio- da, finitur vero tempore isto præterlapso.* Etenim si res ad certum ne ad certum usque tempus emitur ac venditur, seu ea lege, ut sit emta usque tempore certum tempus; cum nihil adsit, quod consummationem per facta, contractus suspendat, ne scilicet confestim res tradi ac pretium solvi possit; per se patet, emtionem venditionem statim esse consummandam. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam non nisi per certum tempus emta esse debet per hypoth. emta non amplius erit, tempore isto præterlapso, consequenter emptio venditio tempore præterlapso finitur. *Quod erat alterum.*

Dicitur hoc in casu dies certus adjici emtioni venditioni ut terminus ad quem. Tempus nimirum adjicitur finiendæ obligationis gratia, cum ultra istud obligatio ex contractu non du-

rare debeat. E. gr. Vendo tibi domum meam in quinquenni-  
um. Per quinquennium adeo tua est. Sed quinquennio finito  
statim mea fit. Non inutilis est hujusmodi emtio, propterea  
quod domus in quinquennium conducti possit. Etenim non mo-  
do emtor statim solvere tenetur pretium; verum etiam vendi-  
tor interea temporis eandem alij vendere nequit, ut alia raceam,  
quæ per inferius demonstranda manifesta erunt: unde etiam  
parebit differentia, quæ inter pactum de retrovendendis & em-  
tionem venditionem ad certum tempus intercedit. Similiter  
vendi potest jus piscandi, vel venandi ad certum tempus. Et  
*Ulpianus* l. 80. §. 2. de contr. emt. affert exemplum *syllæ* ceduz,  
quæ in quinquennium veniatur.

§. 1060.

De emsione  
sub condi-  
one resoluti-  
va nisi in-  
tra certum  
tempus pre-  
tium solva-  
tur.

*Si ita conveniatur, ut, nisi emtor intra certum tempus preti-  
um solvas, res sit inempta; emtio venditio statim quidem perfecta  
est, sed ubi pretium intra tempus præstitutum non solvitur, ipse  
resolvitur, seu corrumpitur.* Etenim si res ematur ac vendatur ea  
lege, ut, nisi emtor intra certum tempus pretium solvat, res  
sit inempta, dubium non est, quod emtio venditio sit statim per-  
fecta (§. 968.) *Quod erat unum.*

Quoniam tamen actus jam perfecti duratio restringitur  
ad certum tempus; emtio sub conditione resolutiva facta in-  
telligitur (§. 488, part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem cum jus  
sub conditione resolutiva quæsitum statim tollatur, quam-  
primum certum est conditionem resolutivam extare (§. 530.  
part. 3. *Jur. nat.*); jus emtori ex contractu quæsitum in hypo-  
thesi propositionis præsentis statim tollitur, si intra tempus  
præstitutum pretium non solvit, adeoque res inempta est, con-  
sequenter emtio venditio resolvitur. *Quod erat alterum.*

Nimirum in hypothesi propositionis præsentis conditio re-  
solutiva facit locum pœnitentiæ, si emtor contractum adimple-  
re nolit; restituit venditori jus rem alij vendendi, si emtor con-  
tractum non adimplet, vel quia non potest solvere pretium,

vel quia non vult. Quodsi interfit venditoris, ut res maneat emta; conditio resolutive motivum est, ut de pecunia sibi comparanda cogitet mature, quo pretium solvere possit. E. gr. Vendo tibi agrum meum ea lege, ut, nisi in nundinis paschalisibus Lipsiensibus solvas pretium, is sit inemptus. Quodsi tu in istis nundinis pretium non solvis, emptio venditio corrumpitur, nec me compellere potes ad agrum tibi tradendum, etiamsi post nundinas offeras pretium. Immo nec ego post nundinas te adigere possum ad solvendum pretium, quia consensu in resolutionem contractus pretio in ipsis nundinis non soluto. Si vero ante nundinas offeras pretium, agrum quoque ante eas tibi tradere debeo: terminus enim non alio fine præfigitur solutioni pretii, ne eam differre liceat ultra eundem, nisi contractus corrumpere debeat. Quodsi inoram indulgeat venditor, quod utique facere potest (§ 117. part. 3. *Jur. nat.*); contractus, qui corrumpere debebat, sustinetur vi pacti novi, quod adeo ut rursus sub conditione resolutive fiat opus non est.

§. 1061.

*Si ita conveniatur, ut intra certum tempus emptori a contra- De emptione  
cto recedere liceat, recedens vero certi quid præstet venditori; ven- sub pœna  
ditor interea temporis intra hoc tempus rem alii vendere nequit, in pœnitentia.  
emptorem collatum est jus pœnitendi, emptor vero pœnam pœnitentia  
præstare tenetur.* Si enim ita conveniatur, ut intra certum tempus emptori a contractu recedere liceat; contractus utique perfectus esse debet, consequenter venditor dominium rei suæ in emptorem transtulit (§. 939.), adeoque eam, quamdiu contractus subsistit, tanquam alienam (§. 146. part. 2. *Jur. nat.*), alii vendere nequit (§. 940.). Quamobrem cum ex conventionem tamdiu subsistere debeat, donec certum sit, utrum emptor ab eodem recedere velit, nec ne, aut tempus pœnitentiæ præfixum præterlapsum fuerit; interea temporis, dum pœnitere licet, venditor rem alii vendere nequit.

*Quod erat primum.*

(*Wolfii Jur. Nat. Pars IV.*)

Xxxx

Quo-

Quoniam vero venditor consentit in hoc, ut intra certum tempus emtori a contractu recedere liceat *per hypoth.* eo ipso in emtorem contulit jus a contractu intra hoc tempus, si velit, recedendi, consequenter poenitendi, quod contraxerit, seu rem emerit (§. 761. *Psych. empir.*). *Quod erat secundum.*

Quia tamen non aliter consentit venditor, quam ut emtor certi quid sibi præstet, si a contractu recedere velit, consequenter ut poenam det, si poeniteat (§. 606. *part. 3. Jur. nat.*), quod vero poenæ nomine promissum dari debet, nisi promissio poenalis fuerit adimpleta (§. 611. *part. 3. Jur. nat.*); si intra tempus præstitutum emtor poeniteat, poenam poenitentiae præstare tenetur, *Quod erat tertium.*

Enimvero cum jus poenitendi emtori non conveniat nisi intra tempus præstitutum *per demonstrata n. 2.* quamprimum hoc præterlapsum, poenitere amplius non licet (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*), consequenter a contractu recedere nequit emtor, etiamsi poenam præstare velit. *Quod erat quartum.*

Istiusmodi venditiones ac emtiones a moribus nostris non abhorrent: id quod vel ex eo patet, quod hæc emtio peculiare habeat nomen in sermone patrio. Dicitur nimirum eius *Neue Kauff*. Nihil vero iniqui deprehenditur in hoc emtionis ac venditionis genere, etiamsi ad æqualitatem animum attendant contrahentes (§. 976.). Etenim ipsa æqualitas requirit, ut æqua sit emtoris ac venditoris conditio. Emtori in casu propositionis præsentis a contractu recedere licet intra certum tempus; venditori non item, consequenter emtori competit jus poenitendi, venditori non competit. Quoniam igitur jus poenitendi est æstimabile quid, cujus quasi pretium censetur, quod poenæ nomine promittitur; ideo poena contractum reducit ad æqualitatem, a qua recedebatur jure poenitendi in emtorem collato, salva obligatione venditoris. Atque hinc simul patet, quanta determinari debeat poena poenitentiae, ne sit iniqua. Jus nimirum poenitendi æstimandum per hoc, quod interest venditoris, contractum

tractum non fuisse adimpletum, veluti si mercator vendit mercem, non excedere debet lucrum, quod ex re vendita habere poterat, ut ipsi perinde sit, ac si contractus fuisset adimpletus, utpote qui eandem rem postea vendens alii aliam ejusdem generis eidem vendidisse censetur. In aliis casibus ex circumstantiis particularibus pœna determinabitur, ne sit iniqua, quamvis non in omnibus eadem facilitate. Sed nostrum jam non est theoriam de hac pœna pœnitentiæ condere, quam ad difficiliora Juris naturalis capita referimus ab iis enodanda, qui ulterius progredi ac ædificium a nobis extractum exornare voluerint ac potuerint. Qui enim animum huc appellere voluerit, eum & Juris naturæ, & Matheseos apprime peritum esse oportet. Mihi ad talia perficienda orium non est, quod ne sufficere quidem videretur consummando operi, quod aggressus sum, præsertim cum non nisi minimam temporis partem eidem impendere detur.

§. 1062.

*Si emtio sub certa conditione contrahitur, antequam conditio existat, perfecta non est, nec ad eam consummandam tenentur contrahentes, pendente tamen conditione pœnitere non licet, & ea deficiente nulla est.* De emtione *conditionali.* Etenim si emtio sub certa conditione contrahitur, emtor venditori promittit, se eandem pro valida habiturum, si conditio existat; pro non facta, si deficiat: id quod per se patet. Quamobrem cum conditio & promissori, & promissario incerta certitudinem obligationis illius & juris hujus differat in tempus, quo de conditione extante constiterit (§. 478. part. 3. *Jur. nat.*); nec ante certum esse potest, utrum emtio sit valida, nec ne, quam conditio extet, consequenter antequam ea extet, nulla est obligatio ad contractum adimplendum. Itaque nec ante perficitur emtio, nec ad eam consummandam obligantur contrahentes, quam conditio existat. *Quod erat primum.*

Enimvero quoniam validitas emtionis ab emtore ac venditore collata est in certum eventum *per demonstrata*; non am-

plius a voluntate unius pendet, utrum valida esse debeat, nec ne. Quamobrem unus pendente conditione a contractu recedere non potest, altero invito, consequenter poenitere non licet. *Quod erat secundum.*

Denique quoniam promissio conditionata pro non facta habetur, quamprimum certum est deficere conditionem (§. 534. part. 3. *Jur. nat.*); si deficit conditio, sub qua emtio contracta, nec ea valida efficitur *per demonstrata n. 1.* consequenter perinde est, ac si contracta non fuisset, adeoque nulla. *Quod erat tertium.*

Integra etiam propositio brevius ita demonstratur. Si emtio sub certa conditione contrahitur, emtor & venditor inter se conveniunt, ut validitas contractus pendeat a certo quodam eventu, nimirum ut tum demum perfecta sit emtio, si conditio existat: pro non facta vero habenda sit, si ea deficiat: quod per se patet. Quamobrem cum standum sit patris (§. 789. part. 3. *Jur. nat.*); expectandum est, donec certum sit, utrum conditio existat, an deficiat, antequam pro perfecta, aut nulla haberi possit, consequenter interea temporis neuter eam pro nulla declarare, adeoque nec poenitere potest (§. 761. *Psych. empir.*).

E. gr. Vendo tibi ædes meas sub hac conditione, si domicilium mutavero, quod num mutaturus sim, nondum certo scio, vel si Titium mori contingat, cujus ædes jure hæreditario ad me sunt perventuræ. Quodsi domicilium mutem, vel Titium mori contingat, nec is alium instituerit hæredem, aut ædes non alii legaverit, ædes meæ tibi sunt emtæ: si vero me domicilium mutare, vel Titium mori non contingat, aut is alium instituerit hæredem, vel ædes alii legaverit, emtio retro nulla est. Pendente autem conditione nec ego ædes alii vendere, nec tu emtionem pro nulla declarare potes. Ceterum cum ea, quæ de promissione conditionata fusius demonstravimus in parte tertia Juris naturæ, quemadmodum ad omnes contra-



## De actibus permutatoriis, s. contractibus onerosis. 747

contractus, ita etiam ad emtionem sub conditione factam applicari possint ac debeant; superfluum foret, ad casus particulares descendere.

### §. 1063.

*Ab emtione conditionali recedere non licet cum dispendio ar-* *An ab emtione.* Arrha enim datur, ne a contractu recedatur (§. 988.), *one conditi-* nec in contractu quicquam immutat, nisi aliter fuerit con- *onali recede-* ventum (§. 990.). Quamobrem cum ab emtione conditiona- *re liceat.* li pendente conditione recedere non liceat (§. 1062.); nec ab ea recedere licet cum arrhæ dispendio.

Si ab emtione conditionali cum arrhæ dispendio recedere liceret, dispendium arrhæ foret pœna pœnitentiæ. Sed quando contractus arrhæ ad emtionem venditionem accedit, cum nihil in ea immutat (§. 1062.), conditionalem in pœnalem minime convertit. Aliud omnino est venditorem reddere securum, quod emtionem conditione existente adimplere velis; aliud vero venditori præstare pœnam, si pœnitueris, aut jus pœnitendi sibi quasi emere. Illud obtinet, si arrha detur in emtione conditionata; hoc vero, si emtor sibi reservat jus ab emtione pendente conditione recedendi sub certa pœna. Immo si supponas, ita conveniri, ut cum arrhæ dispendio tibi a contractu recedere liceat, arrha magis data censetur in securitatem pœnæ, quam contractus, aut rectius spectabitur tanquam pignus in securitatem pœnæ datum. Ceterum propositio præfens vera est, si pendente, si extante conditione emtor a contractu recedere velit, quamvis potissimum respiciat eum casum, quo pendente conditione ab eo recedere vult arrhæ dator, quem & solum in demonstratione supposuimus. Conditione nimirum existente emtio conditionata abit in puram: quid vero tenendum sit de contractu arrhæ ad emtionem puram accedente, in superioribus abunde demonstratum est (§. 991. & seq.).

### §. 1064.

*Si res emitur ea lege, ut, si intra certum tempus venditor* *De conditio-*  
Xxxx 3 *habe-*

ne, si emtor habere possit, pinguiorem emtorem, res sit in emta; emtio statim perpinguior ha-fecta est, pinguiori emtorum tamen eam vendere potest venditor: ast beri possit. si ita conveniatur, ut res sit emta, nisi intra certam tempus pinguiorem emtorem habere possit venditor, emtio tum demum perficitur, si emtor pinguior iptra istud tempus se non obtulerit, interea tamen temporis poenitere non licet. Quodsi enim res emitur ea lege, ut, si intra certum tempus venditor habere possit pinguiorem emtorem, res sit inemta; cum pro inemta haberi non debeat, nisi quando pinguior emtor sese obtulerit intra tempus praefixum, evidens omnino est, emtionem statim perfectam esse. *Quod erat primum.*

Enimvero quoniam emtor in hoc consentit, ut res inemta sit, si venditor intra tempus praestitutum emtorem pinguiorem habere possit, per hypoth. emtionem jam perfectam vult haberi pro nulla, si pinguior emtor sese obtulerit. Quamobrem cum hoc modo dominium, quod jam fuerat translatum in emtorem (§. 939.), redeat ad venditorem; quin eam nunc ut rem suam pinguiori emtori vendere possit, dubitandum non est. *Quod erat secundum.*

Quodsi ita conveniatur, ut res sit emta, nisi intra certum tempus pinguiorem emtorem habere possit venditor; emtio contrahitur sub conditione negativa (§. 489. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum emtio perfecta non sit, antequam conditio existat, si ea sub conditione contrahitur, pendente tamen conditione poenitere non liceat (§. 1062.); si ita conveniatur, ut res sit inemta, nisi intra certum tempus pinguiorem emtorem habere possit venditor, emtio tum demum perficitur, si intra tempus definitum emtor pinguior sese non obtulerit, interea tamen temporis poenitere non licet. *Quod erat tertium & quartum.*

Quando ita convenitur, ut res sit inemta, si pinguior emtor se obtulerit intra certum tempus; emtor conditionate consentit

fit in rescissionem contractus initi (§. 928.): est quando ita convenitur, ut res sit emta, nisi intra certum tempus sese obtulerit pinguior emtor, conditionatè emtio contrahitur. Hæc duo a se invicem differre manifestum est. Ab utroque autem casu differt promissio de re vendenda pro certo pretio; nisi intra certum tempus pinguior emtor sese obtulerit. Hæc enim promissio conditionata est, quæ conditione existente obligat venditorem ad rem tibi vendendam, si adhuc emere volueris. Quodsi vero tu vicissim sub eadem conditione promiseris terem pro isto pretio emere velle; promissio conditionata de emtione ac venditione contrahenda facta & emtorem, & venditorem tenet.

§. 1065.

Paçtum, quo ita convenitur, ut res sit inemta, si intra *Addictio in certum tempus emtor pinguior offeratur, vel ut sit emta, nisi si offeratur, dicitur Addictio in diem. Ex quidem Addictio in diem quid diem vocatur pura in casu priori: conditionata in casu secundo. Pinguior nimirum emtor vocatur, qui meliorem offert conditionem, quam emtor primus, cum quo ita paçtum est. Unde vulgo in genere definitur Addictio in diem, quod sit paçtum, quo id agitur inter emtorem ac venditorem, ut venditori rem venditam alii emtori meliorem conditionem offerenti addicere, seu ut si quis meliorem conditionem fecerit, emtor eam restituat. Atque deinde juxta Ulpianum l. 2. de in d. addict. dividitur in puram & conditionalem, prouti vel id actum, ut, meliore allata conditione discedatur, vel ut perficiatur emtio, nisi melior conditio offeratur. Patet adeo addictionem in diem puram fieri sub conditione resolutiva, conditionalem vero sub conditione suspensiva (§. 488. part. 3. Jur. nat.).*

Montimtus jam ad propositionem præcedentem, magnam esse differentiam, utrum res vendatur sub hac conditione, ut sit inemta, si emtor pinguior se obtulerit, an sub ista, ut sit emta, nisi

nisi pinguior se obtulerit, consequenter utrum res vendita in diem addicatur pure, seu sub conditione resolutive, an conditionaliter, seu sub conditione suspensiva. Manifestior tamen evadet per ea, quæ sequuntur.

§. 1066.

*De traditione ac solutione pretii in diem.*

*Naturaliter si res emtori in diem addicatur, ea statim tradi ac solvi, vel traditio & solutio pretii in diem differri, immo one pretii in etiam aut traditio, aut solutio pretii tantummodo in diem differri potest.* Etenim si res emtori in diem addicatur, vel res inempta esse debet, si intra certum tempus pinguior emtor offeratur, vel empta demum esse debet, nisi pinguior emtor intra certum tempus offeratur (§. 1065.). In priori casu emptio statim perfecta est; in posteriori non ante perfecta, quam si intra tempus præstitutum pinguior se non obtulerit (§. 1064.). Quamobrem in casu priori nil obstat, quo minus res tradatur ac pretium solvatur, cum emtore pinguiore oblato vi patet resolvatur emptio venditio (§. 488. part. 3. Jur. nat.), adeoque tam res, quam pretium restitui possit; in posteriori autem traditione cum naturaliter non transeat dominium, sed saltem possessio (§. 23. part. 3. Jur. nat.), vel quasi possessio (§. 434.) & pretium solvi possit in securitatem contractus, veluti arrha data (§. 987.), nec hic quicquam obstat, quominus res tradatur & pretium solvatur. *Quod erat primum.*

Enimvero cum naturaliter ad perficiendam emptionem non requiratur traditio & solutio (§. 968.); in casu priori, quo emptio statim perficitur, non tamen ideo opus est, ut res confestim tradatur, ac pretium solvatur. Et quoniam in casu posteriori non ante perficitur emptio, quam si meliorem conditionem nemo fecerit; multo minus necesse est, ut res tradatur & pretium solvatur, cum id demum fieri debeat, si contractus jam perfectus consummatur (§. 982.). Quamobrem patet,

patet, naturaliter re in diem addicta traditionem ac solutionem in istum diem differri posse, quo certum est, num res vel inempta, vel empta sit. *Quod erat secundum.*

Denique cum venditor in dilationem pretii consentiens, rem tamen non tradere, sed securitatis gratia tanquam rem emtoris retinere possit (§. 961.), emtor autem si pretium solvit, eam quasi depositam tanquam rem suam apud venditorem relinquere queat (§. 962.); in casu priori, quo emptio statim perfecta, re tradita solutio pretii in diem differri potest, vel pretio soluto etiam traditio. Et quoniam in casu posteriori, quo emptio demum perficitur, si emtor pinguior intra tempus definitum oblatus non fuerit, traditio ac solutio vel statim fieri, vel in diem differri potest, prouti visum fuerit contrahentibus, *per demonstr. n. 1. & 2.* nullum est dubium, quin si ita placuerit, vel re tradita solutio pretii, vel hoc soluto rei traditio tantummodo in diem differri queat.

*Quod erat tertium.*

Si res emtori in diem addicitur, plerumque & res statim traditur, & pretium statim solvitur, vel fides de pretio habetur, aut alio modo de eodem satisficit emtori, praesertim si res pure in diem addicatur. Quamobrem ad hunc quoque casum respiciendum est, quando de additione in diem sermo est, non vero diserte adjiciatur, traditionem & solutionem pretii non esse factam. Ceterum nos hic ideo potissimum in propositione praesenti addimus, naturaliter haec ita fieri, quia eandem ex principiis juris naturalis demonstramus, quae non per omnia in hoc contractu consentiunt cum principiis Istorum Romanorum, quorum aliqua merè civilia sunt.

§. 1067.

*Conditio melior* dicitur, quicquid ad utilitatem vendito-*Conditio me-*  
ris pertinet. Et *emptor pinguior* vocatur, qui meliorem condi-*lior quam em-*  
tionem offert, significatu nimirum latiori, quo hic vocabulum sit.

(*Wolfii Jur. Nat. Pars IV.*)

Yyyy

acci-

accipitur; etsi subinde pinguior is præcise dicatur, qui majus pretium offert. Hinc consequitur, *meliorem conditionem offerri non modo si pretio quid addatur; verum etiam si solutio facilior, vel maturior, aut in meliore moneta genere offeratur, vel onera priorum emtionis adjecta remittantur, vel ubi si res de pretio habenda, si persona idoneior accedat ad emtionem.*

Consona hæc sunt Juris Romani principiis l. 4. §. 6. de in d. addit. Et Pomponius l. 5. h. t. conditioni meliori eum tribuit significatum, quem eidem vindicavimus in definitione. Emptoris pinguioris nomen hodie inter nos frequentatur; ne tamen confusionem pariat, explicandum est in eo sensu, qui notioni conditionis melioris in Jure Romano receptæ convenit.

§. 1068.

*De conditione meliore* Quoniam a contrahentium voluntate pendet, quam legem contractui vel pacto dare velint (§. 11. part. 3. Jur. in specie de-nat.); *si in diem fit addictio*, cum non uno modo conditione terminanda. lior oblata intelligatur (§. 1067.), *præcise determinari potest, sub qua meliore conditione res inempta, vel emta esse debeat, veluti si pretio quid addatur, si solutionem quis offerat in ducatis, cum tu solvere velis in nummis aureis gallicis, vulgo Ludovicianis seu Louis d'or dictis, si alius statim offerat totum pretium, quod tu solvere vis diversis terminis.*

Præstaret omnino conditionem meliorem præcise semper determinari, seu in specie, ad præcingendas lites, quæ subinde oriri possunt, tum etiam ne deterior reddatur emptoris conditio, qui cum de meliore conditione tantum dictum est, etiam consentire posthac tenetur in ea, de quibus venditor tempore contractus non cogitabat. Per se enim parer, si addictio in diem fiat sub conditione in specie expressa, eam in genere extendi non posse ad aliam meliorem.

§. 1069.

*De differen-*

*Si majus pretium offeratur, sed distinctis terminis solvendum,*  
minus

minus vero statim solvatur; illud non intelligitur majus, nisi lucrum cessans ob carentiam pecunie diversis terminis solvenda minus statim sit excessu pretii majoris supra minus. Etenim ob dilationem certis terminis solutionis pretium rei augeri potest (§. 1046.), adeoque non minus soluti, ideo pretium dici potest oblatum esse majus, si quod offertur majus distinctis terminis solvendum, minus vero in presenti pecunia solvere paratus est alius, sed necesse est, ut excessus illius supra hoc superet incrementum pretii, quod ob dilationem solutionis accedere potest. Quoniam vero ideo plus solvere censetur, qui statim solvit, quam qui in diem, aut certis terminis solvit, quia in casu posteriori venditor carere debet lucro, quod ex usu pecunie interea percipere poterat; augmentum pretii distinctis terminis solvendi supra pretium in presenti pecunia statim exsolvendum æstimandum est ex lucro, quod interea ex usu pecunie habere poterat venditor, quo ea carere debet. Quamobrem patet, si pretium majus offeratur, sed distinctis terminis solvendum, minus vero statim solvatur, illud non intelligi majus, nisi lucrum cessans ob carentiam pecunie diversis terminis solvendæ minus sit excessu pretii majoris supra minus.

Ufus pecunie æstimari solet quantitate usurarum lege definitarum, consequenter tantundem valet lucrum cessans ob carentiam pecunie, quantum usurarum interea percipi poterat ex pecunie presentis usu. Unde haud difficulter definitur, utrum qui majus pretium offert diversis terminis solvendum revera quid addat pretio minori in presenti pecunia solvendo, nec ne. E. gr. ego tibi offero bis mille thaleros confestim solvendos; alter 2130, sed ea lege, ut statim solvantur 500, deinde annuatim 500. Quoniam pecunia, qua carere debes, anno primo est 1500, usuræ annuæ sunt 75. Similiter cum anno secundo careas 1000; usuræ pro hoc anno sunt 50. Et eodem modo, cum tertio anno restent 500, usuræ pro eodem sunt 25. Quodsi ergo has usuras in unam summam col-

ligas, prodeunt 150. Lucrum adeo cessans ob carentiam pecuniae majus est excessu pretii majoris, quod offertur, 130 supra minus, consequenter majus esse non intelligitur: qui enim dat 2000 statim, cum alter dat 2130 diversis terminis, dare censetur 2150. Naturaliter cum lucrum ex usu pecuniae percipiendum non habeat certam mensuram, nec eadem facilitate definiri potest, an pretium majus diversis terminis solvendum revera sit majus minori, quod statim solvitur.

## §. 1070.

*An pretium majus diversis terminis solvendum conditionem semper faciat meliorem.*

*Si magis interest venditoris praesentem habere pecuniam, quam majorem revera summam accipere diversis terminis; quod pretio primi emtoris additur, non meliorem facit conditionem.* Etenim si magis interest venditoris praesentem habere pecuniam quam majorem revera summam accipere diversis terminis; necesse est, ut ex usu pecuniae praesentis emergat aliquod lucrum, vel ex carentia ejus damnum aliquod, quod majoris facit, quam quod pretio minori additur (§. 614. part. 3. Jur. nat.), consequenter ad utilitatem ipsius non facit, majorem pecuniae summam diversis terminis, quam minorem in praesenti pecunia accipere. Quamobrem cum conditionem venditoris meliorem non faciat, qui offert aliquid, quod ad ipsius utilitatem non pertinet (§. 1067.); quod pretio emtoris primi additur, non meliorem facit conditionem venditoris, si magis ejus intersit praesentem habere pecuniam, quam majorem revera summam accipere diversis terminis.

E. gr. Ego tibi offero 2000, alius 2200 ea lege, ut statim solvantur 500, deinde annuatim 500. Alter revera majus offert pretium (not. §. 1069.). Quodsi vero tua magis intersit, ut statim habeas 2000, quam ut diversis istis terminis accipias 2200; conditionem tuam meliorem non facit licitator posterior. Non jam inquirimus in rationes, cur praestet statim habere 2000, quam diversis terminis, praesertim amplioribus



prioribus accipere 2200 : hæ enim diversæ esse possunt, & ubi præsertim iudicio venditoris standum, attendenda minime veniunt,

§. 1071.

*Naturaliter additio in diem adjici potest ex intervallo, em- An additio tioni ac venditioni jam antea perfecta.* Quoniam enim natura in diem ex liter pacta omnia sunt servanda (§. 789. part. 3. Jur. nat.) intervallo adeoque vim obligandi a se habent; nulla est ratio, cur ser- facta sit va vari non debeat, quod ex intervallo contractui alii jam per- lida.fecto demum fuerit adjectum. Quamobrem naturaliter nil obstat, quo minus additio in diem adjiciatur ex intervallo emtioni venditioni jam antea perfectæ, consequenter ex intervallo eidem adjici potest.

§. 1072.

*Naturaliter in genere contractui cuicumque pactum quodcum- Idem in ge- que aliud valide adjicitur ex intervallo.* Patet eodem modo, nere asser- quo idem de pacto adjectionis in diem emtioni perfectæ ex sum. intervallo adjecto ostendimus.

Nimirum cum contractus sive pacta vim suam accipiant a mutuo consensu; naturaliter pactum quodcumque mutuo consensu, seu pacto novo immutari potest, quodcumque visum fuerit. Jure Romano cum pacta, quæ in numero contractuum non sunt, sed ad eos tantummodo accedunt, per se non obligent; vim obligandi trahunt a contractu, cui adjiciuntur. Quod si contractui nondum perfecto adjiciuntur, eidem legem dant, quod vi dominii eodem Jure contrahentibus erat permittendum, præsertim cum id publicæ conveniret utilitati: quando vero contractui jam perfecto ex intervallo adjiciuntur, quædam in contractu jam perfecto immutant, consequenter obligationes jam contractas vel imminunt, vel augent, vel novas adjiciunt. Principiis igitur Juris Romani conveniens non erat, ut pacta ad contractum jam antea perfectum ex intervallo adjecta valida essent.

Apparet adeo, Jctos Romanos voluisse, ut legibus infit veritas, & una eãrundem consonantia ac concordia.

## §. 1073.

*Addictio in diem quibus verbis fieri debet.* Naturaliter addictio in diem verbis quibuscunque fieri potest, quibus sufficienter significatur, quod rem sibi venditam liceat meliorem conditionem offerenti vendere, vel quod sibi emta esse debeat, nisi ab alio melior conditio offeratur. Quod enim cum alio contrahens sufficienter indicat, id contra ipsum pro vero habetur (§. 427. part. 3. Jur. nat.), adeoque parum refert, quibus verbis id fiat, modo per ea pateat, quãnam contrahenti mens fuerit.

Quamobrem cum addictio in diem fiat, si quis vult, ut res sibi vendita meliorem conditionem offerenti a venditore vendi possit, vel ut sibi emta esse debeat, nisi ab alio melior conditio offeratur (§. 1065.); naturaliter addictio in diem fieri potest quibuscunque verbis, quibus sufficienter significatur, eam esse emtori mentem,

Pacta naturaliter mutuo consensu consistunt, nec ultra voluntatem alterius quisquam eum sibi obligare, vel jus ab eodem acquirere valet (§. 382. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem perinde est, five his, five aliis verbis utaris, modo iisdem sufficienter indicetur, quod significari debet. Neque enim ea in verbis eligendis, quibus mentem tuam exprimas, attendenda scrupulositas, quã in scientiis methodus demonstrandi exigit, ubi vocabulis determinatus attribuitur significatus, a quo ne transversum quidem unguem discedere oportet. Communis loquendi usus rigorem hunc non fert: neque enim homines didicerunt vocabula accuratis definitionibus explicata, quemadmodum tyro Geometriã addiscit terminos in ea usitatos. Sed ea de re plura dicemus, quando de interpretatione acturi sumus.

## §. 1074.

*An melior conditio ab ipso venditore.* Si res in diem addicta fuerit, melior conditio offerri nequit ab ipso venditore. Ponamus enim, meliorem conditionem offerri

ri posse ab ipso venditore. Quoniam si res in diem addici-<sup>ipso vendi-</sup> tur, ea vel inempta, vel empta esse debet, meliore conditio-<sup>ture offerri</sup> ne oblata, vel non oblata (§. 1065.); venditori licet, si pœ-<sup>possit.</sup> nituerit, a pacto seu contractu recedere & eum rescindere (§. 928.). Enimvero aliud est velle, ut contractus rescindatur, vel non perficiatur, si venditorem pœnituerit, aliud vero velle, ut contractus jam perfectus resolvatur, vel non perficiatur, conditione meliore ab alio venditore oblata. Quamobrem cum additione in diem facta in posterius, non autem in prius consenserint paciscentes (§. 1065.); re in diem addicta, melior conditio ab ipso venditore offerri nequit.

Quoniam pacta sunt servanda (§. 789. part. 3. Jur. nat.), standum est præcise iis, de quibus conventum est (§. 788. part. 3. Jur. nat.); non vero licet uni contrahentium quædam in eo immutare, multo minus pro suo arbitrio absque alterius partis consensu pactum initum convertere in aliud, de quo ineundo non cogitarunt paciscentes. Absolum sane foret, si unus contrahentium contractum eludere posset, quando ipsi visum fuerit.

§. 1075.

Quoniam qui alteri quid mandat, adeoque faciendum *An eam of-* committit (§. 640.), id ipse fecisse putatur (§. 661.), *re au ferre possit* tem in diem addicta conditionem meliorem afferre nequit ipse *per alium.* venditor (§. 1074.); nihil etiam agitur, si venditor alii mandat, *utis suo quasi nomine meliorem conditionem offerat; consequenter* fraude detecta *jus suum integrum est emtori.*

Quodsi committatur hac in parte fraus, ea occulta manere nequit, cum rem venditam necessario recipiat venditor, si per alium conditionem meliorem obtulit.

§. 1076.

*Addictio in diem fit vel in gratiam emtoris, vel in gratiam in cuius gra-*  
*vendi-*

*tia additio venditoris: in casu dubio: in gratiam venditoris facta intelligitur. in diem fiat.* Quoniam enim re in diem addicta, si venditori offeratur melior conditio, res vel inempta esse debet, vel emptio perficienda non est (§. 1065.); additio in diem vel fit eo fine, ut venditor meliorem conditionem acceptare possit, si eidem offeratur, vel ut emptori resilire liceat a contractu, si pœnuerit. Quod si finis prior attenditur, venditoris gratia; si posterior emptoris gratia pactum adjicitur. Atque adeo patet, additionem in diem fieri posse vel in gratiam venditoris, vel in gratiam emptoris. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam ordinarie res in diem addicitur, quod venditor mallet conditionem meliorem sibi offerri ab emptore, quam in quam consentit, rarius vero accidit, ut emptor sibi reseruet jus a contractu resiliendi sub hac conditione, si melior conditio ab alio offeratur venditori, quod facile conceditur, illud autem præsumitur, quod plerumque, non quod rarius fit, ubi nullæ peculiare rationes prostant (§. 248. part. 2. Jur. nat.); in casu etiam dubio, & quando id actum non videtur, ut emptori integrum esse debeat a contractu resilire, conditione meliore oblata, additio in diem in gratiam venditoris facta intelligitur. *Quod erat alterum.*

Superflua videri poterat distinctio, num additio in diem in gratiam venditoris, an in gratiam emptoris fiat; parebit vero ex sequentibus pro hac diversitate non eundem esse effectum. Sane possunt venditori esse rationes, cur malit conditionem meliorem abjicere, & primam emptionem sequi, quam illam acceptare & ab hoc recedere, cum ex adverso emptor malit emptionem primam resolvere,

### §. 1077.

*De additio- ne in diem in est; gratiam* Si additio in diem in gratiam venditoris fiat, ipsi liberam conditionem meliorem ablatam acceptare, an primam emptionem sequi malis, & hanc sequi potest, antequam melior conditio

*conditio oblata fuerit.* Etenim si addictio in diem in gratiam venditoris venditoris fit, id non fit eo fine, ut emptori a pacto recedere *facta* liceat, si alium venditorem reperire possit, qui meliorem conditionem offert, sed hac sola de causa, quod in meliorem conditionem consentire ipse nolit, & ne conquerendi causam habeat venditor, quasi venditio ipsi esset damnosa, in acceptationem conditionis melioris ab alio venditore oblatæ consentit. Quoniam itaque sola spectatur utilitas venditoris, de ea quoque statuere ipsius solius est, & in eundem jus acceptandi meliorem conditionem collatum, non vero is ad eam acceptandum obligatus intelligitur. Quamobrem meliorem conditionem acceptare quidem licet, sed eam acceptare non debet (§. 170. part. 1. Phil. præct. univ.). Quod si ergo addictio in diem in gratiam venditoris fiat, ipsi liberum est, utrum conditionem meliorem oblatam acceptare, an primam emtionem sequi malit (§. 117. part. 3. Jur. nat.). *Quod erat unum.*

Quoniam vero perinde est, si quis meliorem conditionem oblatam acceptare nolit, sed emtionem primam sequi malit, siue declarat, quod hanc sequi velit, quando adhuc incertum est, utrum quis meliorem sit allaturus, nec ne; cum eam oblatam acceptare non teneatur venditor *per demonstrata*, primam omnino emtionem sequi potest, antequam melior conditio oblata fuerit. *Quod erat alterum.*

Instar beneficii est, si jus acceptandi meliorem conditionem ab emptore confertur in venditorem, qui ex parte sua stare vult, nec per pactum ei adjectum obligationem suam minuit, sed jus saltem venditoris augere voluit. Cum itaque beneficium nemini obrudi possit (§. 200.); absolum quoque foret cogere venditorem, ut conditionem meliorem acceptet: immo in hoc casu interesse videtur emptoris, ut non acceptet, adeoque in statu naturali nemo est, qui cogere velit ac possit

(*Wolfii Jur. Nat. Pars IV.*) Zzzz em.

venditorem, ut meliorem conditionem acceptet. Qui conditionem offert, eum cogere nequit, neque enim huic ullum jus quaesitum est ex contractu alieno. Et quamvis ex postfacto mallet emtor, ut conditionem meliorem acceptaret venditor; de contractu tamen statuendum est ex ejus initio, & quænam tunc fuerit mens contrahentium spectandum. Ne autem quis existimet, casum non esse dabilem, ut conditionem meliorem acceptare nolit venditor, præsertim si id urgeret emtor, vel unicum in medium afferre lubet casum. Ponamus me habere domus duas contiguas, quarum alteram tibi addico in diem pretio ter mille thalerorum. Ponamus intra terminum alium offerre pretium 3400 thalerorum, & te malle recipere ter mille thalerorum, quam domum retinere. Quoniam tamen nolo eum habere vicinum, nec tu meliorem conditionem sine consensu meo acceptare possis, cum hoc contractui non inest, quin potius adversetur; ut conditionem hanc acceptem non cogi possim. Non omnis conditio, quæ aliorum judicio melior est, etiam meo melior habetur, ut eam alteri præferam: diversa enim sunt diversorum de eo, quod melius est, judicia & quamvis hic molestia a vicino percipienda sit æstimabile quid, quod pretio detrahit, ut, quod majus videtur, revera pro tali haberi non possit; dari tamen etiam possunt casus, in quibus ipsius venditoris judicio oblata conditio melior est, aliæ tamen dantur rationes, ob quas eam acceptare vel nolit, vel non commode possit. Sed nec opus est, ut de talibus anxie dispiciamus, ubi tantummodo quaeritur, quænam ex contractu oriuntur jura ac obligationes.

## §. 1078.

*De additio-  
ne in diem  
in gratiam  
emtoris fa-  
cta.*

*Si additio in diem in gratiam emtoris fiat, meliore conditio-  
ne oblata emtor ab obligatione sua statim liberatur, & venditor vel  
conditionem acceptare, vel rem recipere tenetur. Etenim si addi-  
ctio in diem fit in gratiam emtoris, ea non alio fine fit, quam  
ut emtori liceat a contractu resilire, meliore conditione ab  
alio allata, consequenter sub ea conditione contractum vi-  
detur*

detur, ut ab obligatione sua, quæ ex contractu altero, cui hoc pactum adjectum, venit, liberetur. Quamobrem conditione ista allata, emtor ab obligatione sua statim liberatur (§. 467. part. 3. Jur. nat.), adeoque cum res emta non sit emtori, nec ad eam emendam is cogi possit (§. 1065.), venditor aut rem recipere, aut conditionem ab alio allatam acceptare tenetur.

Casus hic obtinet, si in gratiam venditoris rem emas, vel emere constituisti, quam alias non emisisses, vel emere non voluisses. Hæc enim ratio sufficiens est, cur pactum additionis in diem adjiciatur, vel emtioni jam perfectæ, vel perficiendæ. Non tamen idæo existimandum est, non dari posse rationes adhuc alias, cur in favorem emtoris additio in diem fiat.

§. 1079.

*Si additio in diem fiat sub conditione resolutive, dominium Quomodo statim transit in emtorem, pendente conditione apud eum manet, se habeat conditione existente statim ipso jure redit ad venditorem, eadem venditorem dominium ro deficiente irrevocabiliter subsistit penes emtorem. Si enim ad- in additione dictio in diem fit sub conditione resolutive, res in emta esse in diem sub- debet, si intra certum tempus alius meliorem conditionem conditione offerat (§. 1065.), consequenter emtio perfecta est (§. 1064.). resolutive. Quamobrem cum venditor in emtorem dominium rei transferat (§. 939.); si additio in diem fit sub conditione resolutive, dominium statim transit in emtorem. Quod erat primum.*

Quoniam vero res tum demum in emta esse debet, si quis alius meliorem conditionem offerat per hyp. quamdiu alius meliorem conditionem non offert, adeoque conditione resolutive, sub qua contractum, pendente dominium, quod penes emtorem est per demonstrata, penes eundem manet. Quod erat secundum.

Quoniam porro conditio resolutive, sub qua contractum est, existit, alius emtor meliorem conditionem affert, consequenter vi pacti (§. 1065.), quo standum (§. 789. *part. 3. Jur. nat.*), res statim inempta est, consequenter dominium quod in emtorem fuerat translatum *per demonstrata*, penes emtorem manere nequit, sed ipso jure, ex pacto nimirum acquisito, statim iterum redit ad venditorem. *Quod erat tertium.*

Quoniam denique conditio resolutive, sub qua contractum est, non existit, si intra tempus definitum meliorem conditionem non offerat alius, emtio venditio, quæ statim erat perfecta (§. 1064.), non resolvitur, nec posthac resolvi potest, sed in perpetuum durat, quasi ab initio sine ea fuisset contractum (§. 488. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque dominium, quod in emtorem initio contractus fuerat translatum *per demonstrata n. 1.* irrevocabiliter penes eum subsistit (§. 16. *part. 3. Jur. nat.*). *Quod erat quartum.*

In additione in diem sub conditione resolutive dominium rei venditæ in emtorem transfertur sub conditione revocabiliter: qua adeo existente, venditor eodem rursus excludit emtorem (§. 16. *part. 3. Jur. nat.*). Unde non opus est, ut emtio venditio demum a venditore rescindatur, quam ipsum jus ex pacto acquisitum pro nulla declarat, adeoque quasi rescindit (§. 928.). Unde & non rescindi dicitur, sed resolvi: contractus tamen resolutio spectari potest tanquam rescissio ipso jure facta. Rescinditur nimirum contractus, qui, cum jure nullus non sit, pro nullo declaratur (§. *cit.*). Quando autem sub conditione resolutive contrahitur, contractus, qui jure subsistit, quando initus fuit, sub conditione pro nullo declaratur, consequenter rescissio in eventum confertur, quæ adeo statim ponitur posita conditione. Atque adeo apparet, quomodo contractus resolutionem ad ejus rescissionem reducere liceat, & quod in additione in diem sub conditione resolutive recte dicantur



*De actibus permutatoris, s. contractibus onerosis. 763*

cantur contrahentes consensisse, quod meliore conditione oblata emtio ac venditio quasi per se rescindi debeat: operatur nimirum hoc voluntas contrahentium, quatenus in futurum incertum prominet.

§. 1080.

*Si addictio in diem fit sub conditione suspensiva, dominium manet penes venditorem, etiamsi res tradita & pretium solutum fuerit. Sit dominium* Etenim si addictio in diem fit sub conditione suspensiva, id est, si res agitur, ut tum demum res sit emta, nisi ab alio emtore intra certum tempus melior conditio offeratur (§. 1063.), consequenter emtio perfecta non est statim, dum contrahitur, sed demum perficitur, meliore conditione ab alio oblata (§. 1064.). Quamobrem cum venditor in emtorem transferre debeat dominium (§. 939.), id non ante transfertur, quam emtio ac venditio perficitur, consequenter si addictio in diem fiat sub conditione suspensiva, dominium manet penes venditorem. *Quod erat primum.*

Et quoniam naturaliter dominium non transfertur traditione; sed possessio (§. 23. part. 3. *Jur. nat.*), immo ne hac quidem, quando aliud actum apparet (§. 434.); traditione non obstante, dominium, quod retinet venditor *per demonstrata n. 1.* penes eum manet. *Quod erat secundum.*

Denique cum pretium pro re dari non possit, antequam res detur (§. 937.), adeoque dominium ejus in emtorem transferatur (§. 675. part. 2. *Jur. nat.*); si res in diem addicatur sub conditione suspensiva & pretium statim solvatur, id solutum intelligitur sub spe contractus perficiendi & in securitatem pactionis de eo perficiendo, conditione meliore ab alio non allata, consequenter nec pretii solutio obstat, quo minus dominium maneat penes venditorem. *Quod erat tertium.*

Zzzz 3

§. 1081.

## §. 1081.

Quando do-  
minium  
transeat, si  
res sub con-  
ditione su-  
spensiva in  
diem addi-  
cetur,

Si additio in diem fiat sub conditione suspensiva, conditione deficiente, dominium statim transit in emptorem irrevocabiliter. Quodli enim additio in diem fiat sub conditione suspensiva id actum est, ut res sit emta, nisi intra certum tempus melior conditio offeratur (§. 1065.). Quamobrem cum conditio, quæ hic negativa est (§. 489. part. 3. Jur. nat.), existat, si intra tempus definitum melior conditio non offeratur (§. 490. part. 3. Jur. nat.); si intra tempus definitum melior conditio oblata a nemine fuerit, eodem præterlapso res statim emta intelligitur (§. 467. part. 3. Jur. nat.). Quoniam itaque res emta esse nequit, nisi dominium a venditore in emptorem fuerit translatum (§. 939.); si additio in diem fiat sub conditione suspensiva, conditione existente dominium statim transit in emptorem. *Quod erat unum.*

Enimvero eum existente conditione res emta fit per demonstrata, adeoque emptori invito jus suum acquisitum venditor auferre non possit (§. 336. part. 2. Jur. nat.); nullo quoque modo eum domino, quod in ipsum transit per demonstrata, rursus excludere potest. Transit adeo dominium in emptorem irrevocabiliter (§. 16. part. 3. Jur. nat.). *Quod erat alterum.*

Nimirum eodem modo, quo in casu præcedente (§. 1080.) emptio, quæ jam erat perfecta, resolvitur, seu quasi per se rescinditur; ita etiam in presente nondum perfecta per se quasi perficitur, meliore conditione non oblata, voluntate anteriore contrahentium, quatenus in futurum incertum prominet, hoc operante.

## §. 1082.

An venditor  
cogatur rem  
relinquere

Si additio in diem fiat sub conditione resolutiva, naturaliter in arbitrio venditoris positum est, utrum emptori primo, si eandem conditionem adimplere velit, quam offert alius, vendere rem velit,

nec

*nec ne, nisi aliter fuerit conventum.* Etenim si addictio in diem *primo emto-* fiat sub conditione resolutive, ea existente statim ipso jure *ri, si ean-* dominium redit in venditorem (§. 1079.); consequenter ea *dem condi-* venditoris propria fit (§. 124. *part. 2. Jur. nat.*). Quamob- *tionem* rem cum a domini voluntate unice pendeat, in quem domi- *adimplere* nium rei suæ transferre velit (§. 12. *part. 3. Jur. nat.*), conse- *velit, quam* quenter etiam cuiquam eam vendere velit (§. 939.); si addi- *offers alius.* ctio in diem facta sub conditione suspensiva, naturaliter in arbitrio venditoris positum est, utrum emtori primo, si eandem conditionem adimplere velit, quam offert alius, vende- re rem velit, nec ne. *Quod erat unum.*

Quod si vero aliter fuerit conventum, nimirum ut, si melior conditio afferatur & eam ipse quoque emtor primus adimplere velit, res emta manere debeat, cum standum sit pacto (§. 789. *part. 3. Jur. nat.*), venditor rem emtori primo relinquere tenetur, nec emtio venditio resolvitur. *Quod erat alterum.*

Mere civile igitur est, quod conditionem meliorem ab alio allatam acceptare nequeat venditor, si eandem adimplere velit emtor primus. Jus enim prælationis non fuit ex contractu, ut res sit inemta, si melior conditio intra certum tempus ab alio afferatur. Pro vero igitur contra venditorem haberi nequit, quod sufficienter indicatum non est (§. 428. *part. 3. Jur. nat.*), cum alias emtori primo obligari posset contra voluntatem suam. Æquales cum sint natura homines (§. 81. *part. 1. Jur. nat.*), adeoque eadem habeant jura (§. 78. *part. 1. Jur. nat.*); æqualitati naturali maxime convenit, ut, dum emtor se non obligat ad adimplendum meliorem conditionem, quam allaturus est alius, venditori quoque competat jus meliorem conditionem offerenti rem suam vendendi, etiamsi eandem adimplere velit emtor primus. Quod si vero aliter convenitur, tum ad pactum additionis in diem accedit aliud sub conditione itidem resolutive, qua pactum additionis in diem resolvitur, quemadmo- dum

dum resolvitur eodem emtio venditio conditione existente. Etenim si tu primus emtor eandem conditionem adimplere velis, quam offert secundus, pactum additionis in diem pro non adjecto habetur. Naturaliter itaque pactum unum operari nequit, quod operantur nonnisi duo.

## §. 1083.

*An melior conditio, qua suspensiva facta offertur, indicanda sit emtori primo.* Quoniam naturaliter additione in diem sub conditione suspensiva facta arbitrio venditoris relictum est, utrum emtori primo, si eandem conditionem adimplere velit, quam offert alius, vendere rem velit, nec ne, nisi aliter fuerit conventum (§. 1082.); venditor emtori primo indicare non tenetur, quod & qualis conditio offeratur ab alio, antequam rem offerenti vendat, nisi ita fuerit conventum, ut res emta manere debeat, si ille eandem conditionem adimplere velit.

Obligatio indicandi meliorem conditionem primo emtori fluit ex jure prælationis, quod ipsi competit. Ubi igitur hoc non adest, nec illa locum habet.

## §. 1084.

*An meliori conditione oblata rem sibi retinere possit venditor.* Similiter quoniam additione in diem sub conditione suspensiva facta naturaliter arbitrio venditoris relictum est, utrum emtori primo, si eandem conditionem adimplere velit, quam offert alius, vendere rem velit, nec ne, nisi aliter fuerit conventum (§. 1082.), emtoris autem non interest, sive res alii vendatur, sive venditor eandem sibi retineat, quod per se patet; venditor rem sibi retinere potest, si melior conditio ab alio offeratur, nisi ita conventum fuerit, ut res emta manere debeat, si eandem conditionem adimplere velit emtor, vel ut necessario conditionem meliorem offerenti vendatur.

Non sustinet venditor personam emtoris, sed rem retinet jure dominii, quod emtione conditione resolutiva existente resoluta ad ipsum redit (§. 1079.): nulla igitur venditio-

venditione opus est. Nec obstat, venditorem ipsum meliorem conditionem offerre non posse, neque per se (§. 1074.), neque per alium (§. 1075.). Aliud enim est offerre conditionem, ut emptio resolvatur, aliud rem retinere, ubi conditione oblata ab alio tercio ea fuit resoluta. Illud repugnat pacto additionis in diem, hoc minime. Omnino autem abesse debet fraus omnis, quippe quæ obstat, quo minus resolvatur emptio prima (§. cit.), adeoque dominium redeat ad venditorem (§. 1079.), ut deinde vi ejusdem disponere de re possit, utrum eam retinere, an conditionem meliorem offerenti vendere malit. Quemadmodum autem paciscentes sua voluntate libertatem rem sibi retinendi adimere possunt (§. 118. part. 3. *Jur. nat.*); ita etiam lege civili ea adimi potest in universum ad præcavendas fraudes, prouti suo loco constabit.

§. 1085.

*Si additio in diem fiat sub conditione suspensiva, & melior Cujusnam conditio intra tempus definitum offeratur ab alio, venditori etiam res fieri de-integrum est, utrum rem sibi retineri, an eam conditionem offerentibus, addicti-ti, vel emptori, si eandem adimplere velit, vendere velit.* Quod si one sub con- enim additio in diem fiat sub conditione suspensiva, domi- ditione su- nium manet penes venditorem (§. 1080.), nec transit in em- spensiva fa- torem, nisi conditione existente (§. 1081.), consequenter ea *Et deficienti-* deficiente non transit, adeoque res propria manet vendito- te conditio- ris (§. 124. part. 2. *Jur. nat.*). Quamobrem cum conditio ne- deficiat, seu non existat, si melior conditio intra tempus de- finitum ab alio venditori offeratur (§. 1065. h. & §. 490. part. 3. *Jur. nat.*); hac allata, venditor de re tanquam sua pro arbitrio suo disponere potest (§. 118. part. 2. *Jur. nat.*). Quam- obrem ipsius arbitrio relictum jam est, utrum rem sibi retine- re, an alii vendere velit, nimirum vel offerenti meliorem con- ditionem, vel emptori primo, si eandem adimplere velit.

Quæ ad propositionem præcedentem annotavimus, ad præ- sentem quoque applicari possunt, mutatis mutandis.

§. 1086.

*Lex commissoria quid sit.*

Pactum, quo ita convenitur, ut, nisi emtor intra certum tempus pretium solvat, res sit inempta, *Lex commissoria*, item *Pactum commissorium* & in Jure Canonico *Pactum legis commissoriae*; ipsa autem venditio, cui lex hæc addita est, *Venditio commissoria* appellatur. Subinde etiam hoc pactum *Commissoria*, simpliciter vocatur ubi lex subintelligitur, & vi ejus *Res dicitur committi*: quod idem est ac dominium ejus amittere.

Parum refert, qua de causa hoc pactum lex commissoria dicatur: nobis sufficit, hoc ita dici, & terminum in Jure Romano usitatum retinemus, quemadmodum & alios terminos in Jure civili usitados & loquendi formulas ibidem receptas, ut tanto facilius appareat Juris naturæ ac civilis consensus ac dissensus.

§. 1087.

*Quodnam pactum in genere dicatur commissorium.*

In genere etiam *Lex commissoria* vocatur pactum, quo ita convenitur, ut, nisi præstetur, quod ex alio contractu debetur, debitor amittat, quod ex eo habere debebat, veluti pig-nus, quod dedit, nisi intra tempus definitum id reseat. Et tunc id, quod amittitur, dicitur *committi*. Ipsum etiam *pactum*, adeoque in casu speciali præcedente *emptio* dicitur *committi*.

Ita etiam patebit suo loco, sub lege commissoria deferri posse imperium. Et eadem lex accedit multis etiam actibus privatis, ubi termini nulla fit mentio, nec de eo cogitur: id quod vi definitionis præsentis in casibus obviis facile animadvertere licebit.

§. 1088.

*Effectus legis commissoriae.*

Quoniam vi legis commissoriae, quod ex pacto, cui ea addita, habere debebat, qui non præstat, quod ex illo pacto

## De actibus permutatoriis, s. contractibus onerosis. 769

cto debetur, amittit (§. 1087.); pactum, cui lex commissoria addita, statim resolvitur, conditione resolutive, qua eidem inest, existente, seu, si non praestetur, quod ex illo praestandum, nullum est.

Ostendimus idem in specie de emtione venditione sub lege commissoria contracta (§. 1060.). Legis adeo commissoriae hæc vis est, ut, conditione resolutive existente, pactum, cui addita, confestim resolvat.

### §. 1089.

Si emtio sub lege commissoria contracta, & pretium intra De dominio tempus praestitutum non fuerit solutum; dominium rei vendita con- rei, cuius em-  
festim ipso jure redit ad venditorem. Quodsi enim sub lege tio committ-  
commissoria contrahatur emtio, ita convenitur, ut res sit titur.  
inemta, nisi emtor intra certum tempus pretium solvat (§. 1086.). Enimvero si ita conventum, nec pretium solutum fuerit, emtio resolvitur (§. 1060.), adeoque pro non contracta habetur. Quamobrem res, quæ fuerat vendita, emtoris amplius esse nequit, adeoque confestim ipso jure redit dominium in venditorem.

Nimirum ipso jure dominium in venditorem redit, quando nullo facto opus est, quo idem in ipsum transferatur, seu eidem restituatur. Committit hic rem emtor; committitur etiam emtio. Absit autem, ut existimes, hoc fieri in pœnam, quasi jus ex emtione quæsitum in pœnam fit auferendum. Alia enim est pœnalis emtio (§. 1061.), nec in legem commissoriam quadrat definitio pœnæ promissionibus, vel pactis adjectæ (§. 606. part. 3. Jur. nat.). Neque eodem modo ratiocinandum de pœna emtioni non adimpletæ adjecta & de effectu legis commissoriae.

### §. 1090.

Si emtio venditio lege commissoria resolvitur, venditor rem si- Effectus le-  
bi retinere, vel alii cuicunque vendere potest pretio, quantocunque gis commis-  
voluerit, nec tenetur emtori eam relinquere, etiamsi posthac, an- soria in em-  
tequam

*tionem ac ven-* *tequam alii vendat, pretium idem vel majus praesens offerat, nec em-*  
*ditione.* *tor ad solvendum pretium posthac compelli potest, si venditor contra-*  
*ctu stare velit.* Etenim si emtio lege commissoria resolvitur,  
 dominium rei contestim redit ad venditorem (§. 1089.), adeo-  
 que ipsius est, nec ullum ad eam jus competit emtori, cum  
 perinde sit, ac si eam non emisset (§. 1086.), consequenter  
 cum venditore prorsus non contraxisset (§. 937.). Quam-  
 obrem cum lex commissoria nihil praeterea contineat (§.  
 1086.), venditori, cujus potestas per hoc pactum nullo mo-  
 do restricta est, liberum relinquitur, num rem sibi retinere,  
 vel alii cuicumque quantocumque pretio vendere velit. *Quod*  
*erat primum.*

Et quoniam jus omne emtoris statim extinguitur, pre-  
 tio intra tempus definitum non soluto, *per demonstrata*; ven-  
 ditor rem emtori relinquere non tenetur, etiamsi is post-  
 hac pretium, de quo fuerat conventum, vel majus offe-  
 rat, antequam alii vendat. *Quod erat secundum.*

Denique cum emtione soluta perinde sit, ac si venditor  
 cum emtore nunquam contraxisset, *per demonstrata n. 1.* em-  
 tor quoque liberatur ab obligatione sua, consequenter ex  
 contractu venditori non amplius tenetur, adeoque nec ad sol-  
 vendum pretium posthac compelli potest, si vel maxime ven-  
 ditor contractu stare velit. *Quod erat tertium.*

Quod hic demonstratur, maxime convenit *per natura-*  
*que* aequam esse jubet venditoris ac emtoris *em-*  
 expresse aliter conventum fuerit, vel ipsi conventioni tacite  
 quid infit per naturam ipsius. Vide, quae paulo ante eam in  
 rem dicta sunt (not. §. 1082.).

§. 1091.

*An res sub* Quoniam lege commissoria emtioni venditioni addita,  
*lege commif-* si emtio resolvitur, venditor rem alii vendat, *per natura-*  
*oria vendi-* quantocumque, nec eam emtori relinquere tenetur, etiamsi  
 posthac



*De actibus permutatoris, s. contractibus onerosis. 771*

posttrac offerat pretium præsens majus eo, quam de quo con-<sup>ta alii venat</sup> tractatum est (§. 1090.), emtio autem conditionalis nulla est,<sup>possit.</sup> pendentem conditione, sub qua contracta (§. 1062.); pendentem adhuc conditione resolutive, qua legi commissoria inest (§. 1086. h. & §. 488. part. 3. Jur. nat.); venditor rem alii vendere potest quancumque pretio sub hac conditione, si emptor primus pretium non solvas intra tempus definitum.

Venditio posterior fit sub conditione suspensiva (§. 488. part. 3. Jur. nat.): quas etsi eadem sit cum resolutive legi commissoria inexistente, cum contrarius sit conditionis resolutive & suspensive effectus (§. cit.); contractui priori nihil nocet. Condicio enim eadem non ante perficit emtionem posteriorem, quam priorem resolvit, vel quasi rescindit, seu nullam facit. Nihil autem refert, quod simul hoc operetur, ut contractus prior sit nullus, posterior perfectus, cum utrumque simul fieri non repugnet.

§. 1091.

Si lex commissoria emtioni venditioni addatur, & emptor De lege com-  
pretis partem statim solvas emtio nulla est, nisi pars reliqua intra commissoria, si  
tempus definitum soluta fuerit, quod vero datum emptori restituens pars pretii  
dum. Idem valet de arrha, nisi aliter conventum. Etenim si lex soluta, vel  
commissoria emtioni venditioni addatur & emptor pretii par-  
tem statim solvas; lex ista aliam non recipit interpretatio-  
nem, quam ut emtio sit nulla, nisi pars reliqua intra tem-  
pus definitum fuerit soluta (§. 1086.). Quamobrem cum  
lex commissoria pactum, sive contractum (§. 793. part. 3. Jur.  
nat.), statim resolvat, conditione resolutive existente (§. 1088.);  
emtio confestim nulla erit, si pars reliqua pretii intra tempus  
definitum soluta non fuerit. *Quod erat primum.*

Quoniam vero nemo locupletior fieri debet cum alte-  
rius danno (§. 565. part. 2. Jur. nat.); cum emtione resolu-

ta rem suam recipiat venditor (§. 1099.), partem quoque pretii solutam emtor recipere debet (§. 582. *part. 3. Jur. nat.*).  
*Quod erat alterum.*

Quodsi emtio sub lege commissoria fuerit contracta & arrha data, cum, si arrha simpliciter detur, ut indicium contractus initi & constantiæ voluntatis, ea emtori sit restituenda, contractu adimpleto, vel si eam dator adimplere nolit, qui eandem accepit, tamdiu retinere potest, donec ipsi fuerit satisfactum (§. 996.), contractu per legem commissoriam resoluta, arrha emtori restituenda, nisi aliter fuerit conventum, nec venditor eam diutius retinere potest, quam rem suam receperit, aut, si quid aliud adhuc præstandum, id fuerit præstitum.

Mere igitur civile est, quod pars pretii soluta & arrha ab emtore perdi, a venditore retineri debeat: quam æquitati naturali adversam emtoris conditionem Doctores æquiores, quos citat *Lauterbachius* tit. de lege Commiss. vel ad eum casum restringunt, quo hoc inter partes convenit, vel ad hunc, quo emtor fructus pretio æquales percepit. Sed de fructibus perceptis separatim deinceps dicemus.

§. 1093.

*De parte pretii soluta.* Si emtor salva lege commissoria, qua emtioni initio adjecta, partem pretii solvit intra tempus definitum, partem vero reliquam intra idem non solvit, emtio nulla est & quod solutum restituendum. Salva vero lege commissoria partem pretii solvi semper intelligitur, nisi expresse aliud dicatur, vel aliunde colligatur. Quodsi enim emtor partem pretii solvat intra tempus definitum, salva lege commissoria, perinde omnino est, ac si statim partem pretii solvisset, cum lex commissoria emtioni adjiceretur. Enimvero si emtio contrahitur sub lege commissoria & pars pretii statim solvitur, emtio nulla est, nisi pars reliqua intra  
tempus

tempus definitum soluta fuerit, & quod datum emtori restituendum (§. 1092.). Ergo si emtor salva lege commissoria, quæ emtioni initio adjecta, partem pretii solvit intra tempus definitum, partem vero reliquam intra idem non solvit, emtio nulla est, & quod solutum restituendum.

Quoniam lex commissoria hanc expressam habet conditionem, ut emtio habeatur pro nulla, nisi intra definitum tempus pretium totum solvatur (§. 1086.), ex eo, quod emtor partem pretii solvat & venditor eam accipiat, antequam tempus fuerit præterlapsum, intra quod totum solvi debet, non colligitur, contrahentes a lege commissoria recessisse. Quamobrem pars pretii salva lege commissoria semper soluta intelligitur, nisi expresse aliud dicatur, vel aliunde colligatur.

Pactum aliquod, quod alteri adjectum, sustulisse non censentur contrahentes, nisi quando sufficienter indicaverint, quod idem pro non adjecto haberi debeat (§. 427. *part. 3. Jur. nat.*). Indicare igitur hoc debent vel verbis expressis, vel facto aliquo, quod non aliam admittit interpretationem, quam quod pactum adjectum fuerit sublatum. E. gr. Si lege commissoria expresse fuerit cautum, ut pretium solvi debeat integrum in una summa, cum salva lege commissoria in solutionem particularem consentire nequeat venditor, ubi hoc facit, in sublationem hujus legis tacite consensisse intelligitur. Nisi enim acceptando solutionem particularem a lege ista recedere noluisse, jus suum quoad partem reliquam sibi expresse reservare debuisset, hoc est declarare, quod res adhuc inempta esse debeat, nisi pars reliqua intra tempus definitum solvatur.

§. 1094.

*Si venditor die, qui legi commissoria adjectus fuerat, præter-* De tacita re-  
*lapsa partem pretii ab emtore oblatam accipit; legi commissoria re-* nunciacione  
*nunciasset consentire. Etenim si intra tempus definitum partem pretii* non accepta.

non fuit solutum, dominium rei confestim redit ad venditorem (§. 1089.), adeoque si velit eam suam esse, consequenter jus sibi quæsitum habere, nihil quoque pretii, ab emtore accipere potest. Quoniam itaque dum accipit ipso facto declarat, se jus sibi quæsitum habere nolle; eidem, consequenter legi commissoriae, renunciaſſe cenſetur (§. 103. part. 3. Jur. nat.).

Qui partem pretii accipit, quod pro re solvendum, cum in emtione venditione detur pretium pro re (§. 937.), utique vult rem esse venditam, consequenter emtorem lege commissoria non resolvi debere, atque adeo perinde est, ac si rem iterum suam factam denuo venderet primo emtori sine pacto commissario,

## §. 1095.

*De die certo* Si legi commissoria certus dies non fuit adjectus, naturaliter legi commissoria non statim adjecto. *vel ex postfacto adjectus, vel, si de eo conveniri nequit, emtor ad solvendum pretium compellendus.* Etenim si legi commissoriae certus dies non fuit adjectus, nec certo constare potest, quandonam res inempta esse debeat (§. 1086.). Ne igitur in perpetuum incertum manere debeat, necesse utique est, ut ex postfacto adjiciatur. *Quod erat unum,*

Enimvero quoniam nemo alterum sibi obligare potest ultra voluntatem suam (§. 382. part. 3. Jur. nat.); si ex postfacto diem certum pretio solvendo præfinire velit venditor, necesse est, ut emtor in hunc diem consentiat. Quod si ergo de eo convenire inter se non possint emtor ac venditor, pactum commissorium sine certo die adjecto nihil omnino actum. Quamobrem emtio consistit, perinde ac si lex commissoria eidem non fuisset addita, consequenter cum in venditoris voluntate positum sit, utrum velit pretium statim solvi, an solutionem in diem differri (§. 959.), venditor emtorem ad solvendum pretium compellere potest. *Quod erat alterum.*

E. gr.

E. gr. Si dicis, rem inemptam esse debere, nisi pretium solveris, vel nisi brevi solveris; nullus dies certus legi commissoriae adjectus (§. 28. *part. 2. Jur. nat.*). Quodsi ergo duo elapsi sunt menses, nec pretium a te solvatur; necesse est, ut, si lege commissoria aliquid actum esse debet, tum certus dies determinetur, quo emtio resolvenda, nisi interea pretium solvatur, veluti ut res fit inempta, nisi intra duos menses proximos solvatur. Enimvero ponamus te in hoc tempus consentire etolle, lex commissoria inutiliter adjecta. Quoniam tamen sine hac subsistit emtio, nec ea corrugente ipsa quoque corrui; ideo absque hac lege emtio facta intelligitur, adeoque ego te compellere possum ad pretium solvendum.

§. 1096.

*Si venditor sibi metuit, ne emtione per legem commissoriae De pacto le-*  
*am soluta rem postea minoris vendere cogatur; legi commissoriae ad-*  
*gicere licet pactum, ut, pretio intra tempus definitum non soluto, foris adju-*  
*emtor primus etiam praestet, quanto minoris eam vendere cogitur endo.*  
*venditor emtori secundo.* Etenim si pretio non soluto ab em-  
tore primo rem, quam recepit (§. 1090.), postea alii mino-  
ris vendere cogitur venditor, commoda vendendi occasione  
non semper sese offerente; damnum incurrit culpa emtoris,  
inconsiderate (§. 760. *part. 1. Phil. pract. univ.*), & praecipiti-  
anter (§. 772. *part. 1. Phil. pract. univ.*) ementis (§. 761. 774.  
*part. 1. Phil. pract. univ.*), & in comparanda pecunia, ut pre-  
tium justo tempore solvere posset, forsan non satis diligentis  
(§. 751. 757. 758. *part. 3. Phil. pract. univ.*), quod tamen  
ab ipso avertere debebat emtor (§. 495. *part. 2. Jur. nat.*).  
Quamobrem cum non modo damnum culpa sua datum alteri  
sit resarciendum (§. 580. *part. 2. Jur. nat.*), verum etiam  
unusquisque operam dare debeat, ne sibi quoad patrimoni-  
um suum damnum aliquod inferatur (§. 494. *part. 2. Jur.*  
*nat.*); quin legi commissoriae, vi cujus res inempta esse debet,  
(*Wolfii Jur. Nat. Pars IV.*) Bbbbb pre-

pretio intra tempus definitum non soluto (§. 1086.), adjici possit pactum, ut etiam emtor primus præstet, quanto minoris eam postea vendere cogitur venditor emtori secundo, dubitandum non est.

Vidimus in superioribus, ita etiam conveniri posse, ut intra certum tempus recedere liceat emtori a contractu, si venditori certi quid præstet *not.* (§. 1061.). Quodsi vero emtor primus, quando per legem commissoriam emtio solvitur, præstare tenetur, quanto minoris postea res vendi potest, perinde omnino est ac si sub pœna non iniqua a contractu recederet. Hoc pactum itaque nihil habet iniqui, quod legi commissoriæ adjicitur. Jure externo autem, quo emtor ac venditor legem quamcunque contractui dare possunt (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*), multo minus dubium est, num legi commissoriæ pactum istud adjici possit in statu naturali. Studio dico, in statu naturali: quia in statu civili pacta jure externo permittenda lege positiva ad æquitatem, quæ a jure interno pendet, recte reducuntur, nisi utilitas publica suadeat illa tolerari. Sed de eo plura dicemus suo loco.

## §. 1097.

*Quando pactum istum sit inefficax.*

Quoniam si legi commissoriæ adjicitur pactum, ut emtor primus præstet, quanto minoris rem emtori secundo vendere cogitur venditor (§. 1096.), quando vero emtor primus vel ipse solvere vult pretium, de quo ante convenitum fuerat, vel alium offert emtorem, qui idem solvere paratus est; cum sic nulla adfit necessitas viliori pretio rem vendendi, venditor rem minoris vendere, aut, ubi fecerit, ab emtore primo nihil repetere potest, consequenter nec rem minoris vendere potest, nisi ante id indicaverit emtori primo, ut scilicet declaret, num vel ipse pretium prius convenitum solvere velit, vel num alium norit emtorem, qui idem solvat.

Pacta adjecta non modo augent ac minuunt jura & obligationes.

tionēs, verum etiam multiplicent, pro eorundem natura. Unde non potest non fieri, ut multæ oriuntur lites inter contrahentes, quæ metuendæ non sunt, si simpliciter contrahantur. Redduntur etiam haud raro jura perplexa, ubi definiendum, quomodo quæ ex contractu simplici oriuntur per pacta adjecta immutentur, & quænam iisdem superaccedant.

§. 1098.

*Si lex commissoria in gratiam venditoris unice addita, in De diverso ipsius arbitrio positum est, utrum ea uti velit, nec ne. Idem non eff. Qu legis valet, si ea in gratiam emtoris unice addita fuerit. Etenim si lex commissoria commissoria in gratiam venditoris unice addita fuerit, per in gratiam eam emtio resolvitur in ipsius solius gratiam (§. 1086. 1060), venditoris, emtor autem nullum sibi reservavit jus a contractu semel per-vel emtoris facto (§. 1060.) recedendi, nisi intra tempus definitum pre-unice additum solvere possit, consequenter pretio etiam non soluto i.e. intra istud tempus ad consummandum contractum, adeoque ad pretium solvendum (§. 982.), sibi adhuc obligatum habet venditor, si velit. Quamobrem in venditoris arbitrio positum est, utrum lege commissoria in ipsius tantummodo gratiam addita uti velit, nec ne. Quod erat unum.*

Quod si eadem lex in gratiam emtoris unice addita, venditor eadem se obligavit ad rem recipiendam, emtor sibi reservavit jus eam restituendi, nisi pretium intra tempus definitum solvere possit (§. 1086.). Quamobrem illius arbitrio relictum non est, utrum lege commissoria uti velit, nec ne, sed eadem stare tenetur, nisi eadem non esse utendum etiam velit emtor. Quod erat alterum.

Ex verbis contrahentium aliusque circumstantiis facile colligitur, an lex commissoria in unius venditoris, an solius emtoris gratiam addatur, nec ne. Etenim si venditor consentire nolit in diuturniorem moram, quam quæ lege commissoria emtori indulgetur, in ipsius solius gratiam lex commissoria addi-

ta: quod si vero consentit, ut res sit inempta, nisi pretium solvere intra tempus definitum possit emtor sub lege commissoria ultro rem emens, in emtoris solius gratiam ea addita. Casum posteriorem non esse impossibilem, nemo diffiteri potest, etsi vulgo ejus nulla fiat mentio. Neutrum horum ubi expresse conventum fuerit, æqua venditoris ac emtoris esse debet conditio (§. 1090.), ob quam ordinarie lex commissoria in utriusque gratiam adjecta intelligitur. Ceterum per se patet, si lex commissoria in gratiam solius venditoris addita fuerit, pretio non soluto, quemadmodum conventum fuerat, venditorem emtori declarare debere, utrum lege commissoria uti velit, nec ne, & in casu opposito emtorem, an eadem uti velit, an vero, si ita visum fuerit venditori, eadem non sit utendum.

§. 1099.

*De pactis*

*Si conditio quæcunque resolutive emtioni & in genere contractuum commissorio et sui sive pacto cuicumque adjiciatur, pactum emtioni & in genere æquivalenti-pacto cuicumque aliud adjectum legi commissoria æquivaleret.* Etenim si

*bus.*

lex commissoria emtioni adjicitur, emtio nulla esse debet, pretio intra certum tempus non soluto (§. 1086.). Et in genere si lex commissoria additur contractui sive pacto cuicumque, hic ipse contractus, sive hoc ipsum pactum nullum esse debet, nisi præstetur, quod ex eo præstandum (§. 1087.). Quamobrem lex commissoria adjicit emtioni hanc conditionem resolutivam in specie, si pretium intra tempus definitum non solvatur; eadem adjicit in specie contractui alii hanc ipsam, si non præstetur, quod ex contractu debetur (§. 488. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam conditio resolutiva quæcunque idem operatur, quando extat (§. 530. *part. 3. Jur. nat.*); perinde omnino est, sive hæc in specie, quam diximus, conditio resolutiva emtioni & in genere pacto cuicumque, sive quæcunque alia adjiciatur. Quamobrem pactum emtioni & in genere pacto cuicumque aliud adjectum legi commissoriæ æquiva-

quiva-



quivalet, si conditio quæcunque resolutive emtioni & in genere contractui sive pacto cuicumque adjiciatur.

E. gr. Si ita conveniatur, ut ædes sint inemptæ, si intra annum unum domicilium te mutare contingat: non est dubium, quin si hoc fiat, ipso jure emtio dissolvatur, etiamsi pretium statim sit solutum, perinde ac si lege commissoria dissolveretur, pretio intra annum non soluto. Similiter si ita conveniatur, ut prædium sit inemptum, si filius meus in patriam non redierit: eodem non redeunte, sive moriatur, sive alibi domicilium sibi constituat, emtio ipso jure nulla est. Similiter locare tibi possum ædes meas, ut non sint conductæ, si filius meus uxorem duxerit. Quodsi hic uxorem ducat, conductio ipso jure nulla est. Poteramus adeo *legem commissoriam* definire per pactum, quo alii pacto cuicumque adjicitur conditio resolutive quæcunque, sive positiva, sive negativa. Unde per modum corollarii inferitur: *legem commissoriam* esse hoc pactum emtioni adjectum, quo ita convenitur, ut res sit inempta, nisi pretium certo die fuerit solutum. Immo inde etiam generalius inferitur, *legem commissoriam* esse pactum alteri cuidam adjectum, quo ita convenitur, ut id sit nullum, seu omni suo jure statim cadat, si quis contrahentium non præster, quod ex contractu præstare debebat (§. 1087.). Quamvis autem noluerimus *legem commissoriam* ultra hunc significatum extendere; non tamen nos habebit dissentientes, qui eidem omnem suam latitudinem tribuere voluerit, quem habere potest: in Jure enim naturali nihil absurdi inde metuendum.

§. 1100.

*Pactum*, cui adjicitur conditio quæcunque resolutive, *Pactum revulgo resolutivum* appellatur, cujus adeo species sunt *Lex solutivum commissoria* cum in specie (§. 1086.), tum in genere sic dicta *quodnam sit.* (§. 1087.) atque additio in diem sub conditione resolutive (§. 1065.). Pacta vero resolutive distinguuntur in resolutive *ex tunc* & resolutive *ex nunc.* *Resolutiva ex tunc* appellan-

atur, quæ contractum retro resolvunt, quasi scilicet statim ab initio fuisset nullus. *Resolutiva* vero *ex nunc* vocantur, quæ contractum resolvunt eo, quo conditio existit, tempore, ut ab eo demum habeatur pro nullo. Prioris generis jure civili sunt lex commissoria & addictio in diem, quod tamen naturaliter non admittitur, nisi expresse ita fuerit conventum (*not. §. seq.*).

Quoniam Jure civili lex commissoria & addictio in diem emtionem semper resolvunt ex nunc, seu ita, ut quasi ab initio contractus fuisset nullus; jus civile non admittit latissimum illum significatum legis commissoriæ, de quo diximus paulo ante (*not. §. 1090.*). Non tamen superfluum videri debet de eo factum esse mentionem, cum in Jure Naturæ, quemadmodum in universa philosophia & ipsa etiam Mathesi, ad inveniendum & demonstrandum plurimum conducunt motiones generales, ita ut haud raro ad eas formandas etiam fictitia quædam admittantur: qua de re dicendum est in Arte inveniendi.

§. 1101.

*Undenam sit ut pacta re-pactum resolutivum conditione resolutiva existente ita resolvi debeant, alia at, ut quasi ab initio statim fuisset nullum, vel ita ut ab eo demum sint ex nunc, tempore pro nullo habeatur, quo conditio existit, seu pactum resolutivum alia ex tunc.* Etenim naturaliter a voluntate contrahentium unice pendet, quamnam legem contractui dare velint (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum sub conditione resolutiva vel ita contrahi possit, ut pactum, quod existente conditione resolvitur, habeatur quasi ab initio pro nullo, adeoque perinde sit ac si nunquam contractum fuisset; vel ut pactum conditione resolutiva existente tum demum pro nullo haberi debeat, quando resolvitur, ita ut validum agnoscaturo toto illo tempore, quo resolutum nondum fuerat; in arbitrio etiam contrahentium positum esse debet, utrum pactum resolutivum

vum conditione existente ita resolvi debeat, ut quasi ab initio statim fuisset nullum, vel ut demum ab eo tempore pro nullo habeatur, quo resolvitur.

Atque adeo apparet naturaliter additionem in diem & legem commissoriam non esse pacta resolutiva ex tunc, sed posse etiam esse resolutiva ex nunc, quando placuerit contrahentibus. Dare autem etiam legem contractus potest jus civile: de quo suo loco.

§. 1102.

*Si ita conveniatur ut, si rem a me emptam iterum vendere Vere vendi-  
velis, eandem mihi, vel certa cuidam persona alii vendere debeas ea sibi ven-  
di in idem pretium consentienti; quod alius solvere vult; tu me vel danda si em-  
personam istam aliam ante interrogare debes, num velimus rem isto tunc eam ven-  
pretio emere, quo eam alii vendere possis: quod si vero nobis inscius dare volue-  
rem alii vendideris, emptio quidem valida manet; nobis tamen tene-  
ris ad id, quod interest, rem nobis venditam non fuisse, & quamdiu  
emptio perfecta non est, nobis competit jus te adigendi, ut nobis ven-  
das, nec nobis contradicentibus alii ejus conicio valide vendatur Ete-  
nini si ita conveniatur, ut rem a me emptam iterum venditu-  
rus eandem mihi vendere debeas, siquidem idem solvere ve-  
lim pretium, quod alius solvere vult; cum pacta sint servan-  
da (§. 789. part. 3. Jur. nat.), tu obligatus es ad rem mihi  
vendendam eo pretio, quod solveret alius, si ego idem sol-  
vere velim. Quamobrem antequam eandem alii vendas,  
me interrogare debes, utrum eo pretio, quod alius offert, e-  
mere velim. Quod erat primum.*

Enimvero quoniam mihi tantummodo promissisti, te rem eo pretio, quod solveret alius, mihi vendere velle, si idem solvere velim, non vero tibi ademptum esse debere jus alii non vendendi me inscius significasti (§. 428. part. 3. Jur. nat.); cum dominium rei promissæ in non promissarum va-  
lide

lide transferatur a promissore (§. 662. part. 3. *Jur. nat.*), si me inscio rem alii vendideris, quin emptio valida esse debeat, dubitandum non est. *Quod erat secundum.*

Quodsi rem mihi promissam alteri das, ad præstandam æstimationem teneris (§. 661. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem cum venditio a te mihi promissa fuerit, & tu rem, quam mihi vendere debebas, alii vendas, adeoque jus quoddam, quod mihi debebas, transtuleris in alium, consequenter rem incorporalem mihi promissam alii dederis (§. 497. part. 1. *Jur. nat.*); hujus æstimationem mihi præstare teneris. Sed hoc jus aliunde æstimari nequit, quam ex lucro cessante, vel damno emergente, propterea quod res mihi vendita non fuit (§. 579. part. 2. *Jur. nat.*), consequenter ex eo, quod interest, rem mihi venditam non fuisse (§. 622. part. 3. *Jur. nat.*). Quodsi ergo me inscio rem alii vendas, mihi teneris ad id, quod interest, rem mihi venditam non fuisse. *Quod erat tertium.*

Denique quoniam promissario competit jus promissorem adigendi, ut promissum adimpleat (§. 36. part. 3. *Jur. nat.*); quamdiu emptio perfecta non est, mihi competit jus te adigendi, ut mihi vendas eodem pretio, quod solveret alius. *Quod erat quartum.*

Denique cum mihi competat jus te adigendi, ut rem pro eodem pretio, quod solveret alius, vendas, *per demonstrata n. 2.* mihi quoque competit jus non patiendi, ut alii vendas, consequenter me contradicente, adeoque jus meum contra emptorem reservante alii, ejus conscio, valide vendere nequis. *Quod erat quintum.*

Per se patet, quæ de me demonstrata sunt, ea etiam valere de tertio, cui jus eodem pretio rem iterum vendendam emendi, quod solveret alius, ex prima venditione quæsitum est.

Pacto,

Pacto, quod adjicitur emtioni in propositione præfente, promittitur jus prælationis, ut nimirum venditor primus ipse vel persona quædam alia emtori alii præferatur in venditione iterata. Nimirum quamvis vi dominii, quod a venditore in te translatum fuit (§. 939.), rem tuam vendere possis, cuicumque volueris (§. 12. part. 3. *Jur. nat.* & §. 937. b.); promittis tamen te jure isto usurum non velle, adeoque te obligas ad non utendum, non quidem absolute, sed conditionate, nimirum si eodem pretio, quod solveret alius, venditor primus, vel tertius certus rem emere velit: quod adeo perinde est ac si promitteres, te eo casu juri isti renunciaturum (§. 107. part. 3. *Jur. nat.*); adeoque quin promittere possis, dubio caret (§. 118. part. 3. *Jur. nat.*). Dominium adeo tuum quoad exercitium juris alienandi, quod continet (§. 665. part. 2. *Jur. nat.*), hoc pacto tantisper imminuitur, attamen sine damno tuo, cum & tibi liberum sit, utrum rem alienare velis, nec ne, & tibi perinde sit, si res vendatur, a quonam pretium accipias, modo accipias idem: neque enim rei ullius sive incorporalis, sive corporalis jacturam facis (§. 487. part. 2. *Jur. nat.*), consequenter damnum nullum incurris (§. 486. part. 2. *Jur. nat.*). In hoc igitur pacto nihil inest, quod repugnet juri interno sive ex parte venditoris (§. 494. part. 2. *Jur. nat.*), sive ex parte emtoris (§. 495. 585. part. 2. *Jur. nat.*), vel etiam externo, quo permittendum domino, ut de jure suo pro arbitrio disponat (§. 156. part. 1. *Jur. nat.* & §. 398. part. 3. *Jur. nat.*). Ceterum ne quid dubii superfit, cur valide emere non possit, qui novit mihi competere jus prælationis; quædam adhuc addenda sunt. Nimirum qui novit, mihi competere jus prælationis, & me eodem uti velle, immo contradicere, ne mihi invito adimatur, hoc tamen non obstante emtionem venditionem consummat, dolose utique agit (§. 701. part. 1. *Phil. pract. univ.*), mihi que invito vi eripit jus meum animo sibi habendi, adeoque rapinam committit (§. 505. part. 2. *Jur. nat.*). Quamobrem cum non modo dolus naturaliter sit prohibitus (§. 300. part. 1. *Jur. nat.*), verum etiam prædo rem raptam restituere debeat (§. 539. part. 2. *Jur. nat.*); immo etiam ad restituendum vi edigi possit (§. 540. *Wolffii Jur. Nat. Pars IV.*)

*part. 2. Jur. nat.*), si vero jus prælationis venditori primo restituendum, emptio valida esse non possit, quod per se patet; ideo abunde claret, si emptor norit tibi jus prælationis competere, te eodem uti velle, immo contradicere, ne tibi invito vi auferatur, emptioem validam esse non posse. Alia longe est ratio, si emptori incio res vendita fuit: tam enim dici nequit jus tuum prælationis tibi esse vi ademptum & in novum emptorem translatum, sed venditor tantummodo egit contra hoc jus tuum, quod facere non debebat, fallendo fidem (§. 758. *part. 3. Jur. nat.*), quam promittendo adstrinxerat (§. 760. *part. 3. Jur. nat.*). Absolum sane foret dicere, venditorem alteri auferre jus prælationis & in emptorem conferre, cum inter eos de jure prælationis nihil agatur, sed de dominio tantummodo translatione, emptori ignorante, num tale jus ab alio prætendatur: nullum enim jus transferri potest nisi in acceptantem (§. 7. *part. 3. Jur. nat.*), nemo autem acceptare potest, quod ignorat (§. 2. *part. 3. Jur. nat.*).

## §. 1103.

*De venditione rei sub rursu vendere, si ego vel certa quadam persona alia idem pretium ea conditione solvere velimus, quod solveret alius; sine consensu meo, vel alteri-empta, ut us illius persona, rem alii vendere nequis: quod si vendideris, tibi non liceat aut alteri isti persona competit jus venditionem revocandi. Quod pro lubitu vendere.*

*Si ita conveniatur, ut non liceat rem a me emptam alii iterum vendere, si ego vel certa quadam persona alia idem pretium ea conditione solvere velimus, quod solveret alius; sine consensu meo, vel alteri-empta, ut us illius persona, rem alii vendere nequis: quod si vendideris, tibi non liceat aut alteri isti persona competit jus venditionem revocandi. Quod si enim ita conveniatur, ut non liceat rem a me emptam alii iterum vendere, si ego idem pretium solvere velimus, quod solveret alius; cum alias domino rem suam vendere liceat, cui libuerit (§. 12. *part. 3. Jur. nat.*), jus vendendi alii tibi admissis sub hac conditione, si idem pretium solvere velim, quod solvit alius (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum promissor jus dominium rei promissæ in alium transferendi, quod utique fit, si ea venditur (§. 939.), sibi ademptum in promissarium transferat jus non patiendi, ut sine consensu suo res alienetur (§. 664. *part. 3. Jur. nat.*); in hypothese*

*proponitur.*

propositionis presentis sine consensu meo eam alii vendere nequis. *Quod erat unum.*

Enimvero tibi ademptum est jus in hypothese presenti rem alii vendendi, si ego solvere velim pretium idem, quod solveret alius *per demonstrata*. Quamobrem cum promissor in non promissarium transferre nequeat dominium, si sibi ademptum voluit jus dominium rei promissæ in tertium transferendi (§. 663. *part. 3. Jur. nat.*); nec in hypothese propositionis presentis dominium rei a me emtæ in alium transferre potes, si ego idem pretium solvere velim, quod solveret alius, consequenter cum sine translatione domini res vendi non possit (§. 939.), nec eam alii vendere potes. Quod si ergo vendis me inscio, nullo jure vendis. Quamobrem cum ego pati non tenear, ut hoc facias *per demonstrata n. 1.* mihi utique competit jus venditionem pro nulla declarandi, adeoque eam revocandi (§. 741. *part. 3. Jur. nat.*). *Quod erat alterum.*

Per se patet, eodem modo utrumque demonstrari, si ita fuerit conventum, ut rem a me emtam alii iterum vendere non liceat, si tertius certus idem solvat pretium, quod alius solveret.

Hoc pacto, quo adimitur emtori jus rem emtam vendendi ei, cui libuerit, dominium imminuitur quoad ipsum jus alienandi, quod eidem inest, quemadmodum clarius intelligitur per ea, quæ ad propositionem præcedentem annotavimus (*not. §. 1102.*).

§. 1104.

Quod si ita conveniatur, ut, si rem emtam iterum vendere *pañtum de* re volueris, eam mihi vel tertio cuidam certo vendere *de retrahendo* debeas, vel ut alii vendere non liceat, si ego vel tertius ille *et jus retrahendo* idem pretium solvere velimus, quod solveret alius; *pañtum de* emtioni ac venditioni adjectum dicitur *pañtum de retrahendo*

& Jus ex hoc pacto acquisitum *Jus retractus* appellatur. In Jure civili vocatur cum addito *Jus retractus conventionale*, quia ex pacto descendit, cum ibidem etiam detur *legale*, quod certis personis lege tribuitur: quæ differentia in jure naturæ non attenditur, quippe quod legale ignorat. Idiomate patrio dicitur *Näher Kauff*.

Non tamen ideo dici potest, jus retractus legale esse contra jus naturæ: hoc enim minime prohibet, ne ex naturaliter licito lege positiva efficiatur illicitum, sed id potius fieri permittit ex ratione suo loco uberius exponenda. Patet autem ex modo demonstratis, pactum de retrahendo esse Juris naturalis (§. 1102. 1103.). Ceterum jure naturali jus retractus, quod in jure civili conventionale dicitur, latius patet, quam jure civili, cum per ea, quæ demonstravimus (§. cit.), etiam convenire possit personis aliis, quam venditori primo, ad quem solum jure civili restringitur. Neque de effectu hujus juris Jus naturæ cum civili profusus consentit, quæ tamen uberius declarare nostrum non est. Conferantur ea, quæ hic demonstrantur, cum iis, quæ de jure retractus conventionali traduntur in Jure civili.

## §. 1105.

*Quomodo  
naturaliter  
jus alterius  
imminuat-  
ur.*

*Naturaliter jus nullius minui potest, nisi per pacta.* Etenim naturaliter nemini jus suum invito auferri potest, sive connatum fuerit (§. 64. part. 1. *Jur. nat.*), sive acquisitum (§. 336. part. 2. *Jur. nat.*). Quamobrem cum juri alterius aliquid decedat, siquidem id imminuatur (§. 426. *Ontol.*); nec invito alteri jus suum imminui potest. Quodsi ergo iminui debeat, necesse est ut aliquid juris sui in alterum transferat. Quoniam hoc fieri nequit nisi per pacta (§. 788. 13. part. 3. *Jur. nat.*); naturaliter quoque jus nullius imminui potest, nisi per pacta.

Quemadmodum per pacta sive contractus jura transferuntur in alios, ut, quæ fuerunt nostra, nunc sint alterius; ita etiam per



per eadem jura imminuuntur. Licet jura sua in alios transferre: licet etiam ea in gratiam alterius imminuere, cum jura imminuere revera idem sit ac particulam quandam eorundem in alios transferte. Et sane non aliò sine pacta inire solemus, quam ut jura per ea aut transferantur tota, aut ex parte, consequenter imminuantur.

§. 1106.

*Naturaliter jus retractus nemini competit nisi ex pacto.* Etenim cui jus retractus competit, ei res, quæ venditur, vendenda, si idem solvere velit pretium, quod solveret alius, jus retractus vel sine ejus consensu alii prorsus vendi nequit, & venditio absque consensu ipsius facta revocari potest (§. 1104.), consequenter jus vendendi, adeoque dominium transferendi (§. 939.), cum domino liberum sit id transferre, in quem voluerit (§. 12. part. 3. *Jur. nat.*), vel minuitur, vel prorsus adimitur. Quamobrem cum naturaliter jus nullum imminuatur nisi per pacta (§. 1105.); naturaliter quoque jus retractus nemini competit nisi ex pacto.

Paret adeo naturaliter non dari nisi jus retractus conventionale (§. 1104.), quod tamen non iisdem semper terminis circumscribitur, cum a consensu paciscentium totum dependeat, prouti vel venditoris fides saltem adstringitur in eo, quod promittit, vel jus sine suo consensu vendendi eidem adimitur. Hæc utique diversa sunt, adeoque non idem prorsus operantur, quemadmodum ex demonstratis antea (§. 1102. 1103.) liquet.

§. 1107.

*Jus retractus non habet locum, si res eidem obnoxia alio titulo, quam emtionis venditionis alienetur, v. gr. si alicui donetur, alienari possit vel cum re alia permutetur.* Etenim jus retractus oritur ex pacto de retrahendo (§. 1104.). Enimvero hoc pacto non stante jure aliud actum, quam ut vel sine consensu tuo alii vendi non possit, vel ut tibi vendi debeat, si idem solvere velis pretium,

quod solveret alius (§. cit.). Quamobrem cum res non vendatur, si alio titulo alienetur, veluti si alicui donetur, vel cum re alia permutetur; jus etiam retractus non habet locum, si res eidem obnoxia alio titulo quam emtionis venditionis alienetur.

Jus alienandi in genere non idem est cum jure vendendi, cum venditio saltem sit species alienationis. Pactum vero extendi nequit ad alia eodem minime comprehensa, cum nemo alterum sibi obligare possit ultra id, ad quod se ipsi obligare voluit, nec plus ab eo-juris acquirere valeat, quam in eum transferre voluit (§. 382. part. 3. Jur. nat.). Propterea quod tibi jus prælationis concessum in emendo, si idem dare velis pretium, quod offert alius, dominio rei juri retractus obnoxie non ademptum est jus eandem alio titulo alienandi, veluti donandi, aut cum re alia permutandi. Sane si res alicui donetur, gratis datur (§. 48.), adeoque nullum pro re pretium recipit donator (§. 18.), consequenter nec tu idem pretium solvere potes, quod solvit alter. Condicio itaque, sub qua jus retractus tibi convenit, in donationem minime quadrat. Similiter si quis rem cum re alia permutat, tu eandem rem in specie dare nequis, quam dat alter, consequenter cum idem solvere pretium sit præstatio in specie eadem, non potest hæc condicio adimpleri per præstationem aliam æquipollentem, de qua conventum non est, veluti solvendo pretium rei, quæ cum re retractui obnoxia permutanda, vel offerendo rem aliam ejusdem pretii. Unde denuo apparet, conditionem, sub qua jus retractus tibi convenit, locum non habere in permutatione.

§. 1108.

*Jus protimiseos quid sit.* *Jus protimiseos* est jus, quo aliquis præferri debet in eodem actu alii, vel aliis. Quamobrem cum jure retractus is, cui id competit, præferendus alii emtori, quando res venditur (§. 1104.); *jus retractus est jus protimiseos, sed non contra.*

Hinc

Hinc etiam Doctores juris civilis jus retractus vocare solent jus protimiseos, vel promiscue, ut scilicet nunc hoc, nunc illo vocabulo utantur; vel peculiariter, ut solo hoc vocabulo jus illud indigiretur, quod jus retractus diximus (§. 1104.). Jus tamen protimiseos revera latius patet, quemadmodum ex definitione præsentis intelligitur, & sermone patrio dicitur ein *Worsug*. Differt autem a prerogativa, quod vernaculo sermone ein *Worrecht* appellatur, prouti ex collatione definitionum patet (§. *præf* & §. 93 *part. 1. Jur. nat.*). E. gr. ponamus res certas inter nos esse dividendas. Quodsi divisione in duas partes facta mihi competit jus eligendi eam, quam voluero; jus hoc eligendi jus protimiseos est, a jure retractus utique diversum. Etenim in eligendo præferendus sum tibi, non in emendo. Quodsi vero ex testamento paterno, in quo pretia immobilium definita sunt, tibi competit jus eligendi ea, quæ habere volueris; jus hoc prerogativa est, quod tibi præ cohæredibus tuis competit (§. 93. *part. 1. Jur. nat.*).

§. 1109.

*Si ita conveniatur, ut, si rem a me emtam alii vendas, & ego De lege eadem pretium solvere velim, pro quo ea vendita alteri, eadem mihi emissa sit, vel venditio ac emtio nulla sit, pacto de retrahendo adiecto de retrahendo adjicitur lex commissoria.* Etenim si ita conveniatur, ut, si rem a hendo addime emtam alii vendas, & ego idem solvere velim pretium, pro quo ea vendita alteri, eadem mihi emta sit, vel venditio ac emtio nulla sit, seu res sit inemta; paciscentes omnino conveniunt, ut, nisi venditor præstet, quod ex pacto de retrahendo debet, emtio venditio nulla sit. Quamobrem cum lex commissoria sit tale pactum (§. 1086. 1087.); si ita conveniatur, ut, si rem a me emtam alii vendas, & ego idem pretium solvere velim, pro quo ea vendita alteri, eadem mihi emta sit, vel venditio ac emtio nulla sit, pacto de retrahendo adjicitur lex commissoria.

Quanam ex eo consequantur, si pacto de retrahendo adjiciatur

atur lex commissoria, ex iis patet, quæ de lege commissoria in anterioribus demonstrata fuerunt (§. 1089. & seqq.), mutatis nempe mutandis, prouti pactum de retrahendo idem exigit. Ex ipsa autem propositione præsentem patet, legem commissoriam reddere jus retractus firmitus,

## §. 1110.

*Effectus legis commissoriae pacto de retrahendo addita.* Si ita conveniatur, ut, si rem a me emtam alii vendas & ego id pretium solvere velim, pro quo ea venditur, eadem mihi emta sit, vel venditio ac emtio nulla sit; quamprimum idem pretium offero emtio ipso jure nulla est, dominium rei in me transit & ego eam vindicare possum. Etenim si ita conveniatur, ut, si rem a me emtam alii vendas & ego id pretium solvere velim, pro quo ea venditur, eadem mihi emta sit, vel venditio ac emtio nulla sit; cum lex commissoria emtioni ac venditioni primæ addita sit (§. 1109.); res alii non venditur nisi sub tacita hac conditione, si ego idem pretium solvere nolim (§. 1091.). Quodsi ergo idem pretium offero, cum pacta conditionalia statim sint valida, quamprimum certum est conditionem existere (§. 467. part. 3. Jur. nat.); quamprimum idem pretium offero, res mihi emta & emtio ac venditio, quæ nonnisi sub conditione fieri poterat, statim ipso jure nulla, consequenter dominium rei, quod per venditionem transfertur (§. 939.), statim in me transit, & quia dominus rem suam vindicare potest adversus quemlibet possessorem (§. 543. part. 2. Jur. nat.), eam vindicare possum,

Unum idemque est, si ita conveniatur, ut res sit tibi emta, si idem offeras pretium, quod dedit alter, si ita ut res sit alteri inemta, si idem pretium solvere velis. Etenim si res sit tibi emta, quæ tibi rursus vendi debuit, dominium in ea habes, atque adeo confestim tua est, quamprimum pretium idem offers, quod dedit alius, consequenter venditio altera nulla est. Si vero res alteri est inemta, seu emtio ab eo contracta nulla, quando

quando tu idem pretium offers, cum tibi ea vendi debuerit, tibi emta intelligitur, consequenter tua itidem statim est, quando pretium idem offers. Quodsi objicias, dum venditio & emptio ipso jure nulla evadit, dominium in casu posteriore redire ad venditorem, seu emptorem tuum, qui adeo eandem tibi vendere debeat; tenendum est venditionem non esse voluntariam, sed necessariam, quæ adeo pretio in præsentem oblato statim perfecta est. Supponitur enim in propositione præsentem legem commissoriam, qua resolvitur emptio ac venditio, additam esse pacto de retrahendo (§. 1109.). Ceterum non prorsus idem est, utrum ita conveniatur, ut rem alii vendere non liceat, si ego idem pretium solvere velim; an vero, ut venditio ac emptio sit nulla, vel res sit inempta, si idem pretium solvere velim. Etenim in casu primo tibi tantummodo competit jus venditionem ac emptionem revocandi seu irritam faciendi; in altero vero statim ipso jure nulla est. In hoc igitur emptorem secundum compellis ad rem tuam tibi restituendam; in illo autem emptorem, ut rem nullo jure venditam ab emptore secundo repetat, & eam tibi vendat. Neque enim per hoc res statim tibi emta est, quod venditio illa tanquam nullo jure facta subsistere non possit. Præstat itaque contrahere sub lege commissoria, quam venditori adimere jus vendendi alii sine consensu tuo.

§. 1111.

*Si pactum de retrahendo fuerit personale, jus retractus alii De cessione cedi nequit; si reale, cedi potest.* Etenim si pactum de retractu fuerit personale, jus retractus, quod ex eodem tibi competit (§. 1104.), ad te solum restringitur (§. 538. part. 3. Jur. nat.), adeoque in alium transferri nequit. Quamobrem cum in cessione jus nobis competens sit in alium transferendum (§. 81. part. 3. Jur. nat.); si pactum de retrahendo fuerit personale, jus retractus alii cedi nequit. *Quod erat*  
*statum.*

(*Wolfii Jur. Nat. Pars IV.*)

Dddd

Enim-

Enimvero si pactum de retrahendo fuerit reale, jus retractus, quod ex eodem tibi competit (§. 1104.), ad te solum non restringitur (§. 538. p. 3. *Jur. nat.*), adeoque cum naturaliter quilibet jus suum alteri cedere possit (§. 117. part. 3. *Jur. nat.*), nil obstat, quo minus cedatur. Quamobrem si pactum de retrahendo reale fuerit, jus retractus alteri cedi potest. *Quod erat alterum.*

Naturaliter jus suum quilibet alteri cedere potest (§. 117. part. 3. *Jur. nat.*). Quodsi ergo id facere non possit, ademptum ipsi esse debet jus cedendi vel voluntate ejus, qui id in ipsum transulit, vel propria voluntate, veluti quando cum altero convenitur, ne cedi alii possit. Posterius obrinet in jure retractus: unde jus cedendi jus retractus alteri ademptum non intelligitur, nisi vel expresse fuerit dictum, ne alii cedatur, vel aliunde id actum appareat, id ad personam retrahentis ita esse restrictum, ut ex ea in aliam transire non debeat.

## §. 1112.

*Duratio juris retractus personalis.* Si pactum de retrahendo fuerit personale, jus retractus mortis ejus, cui competit, extinguitur. Quodsi enim pactum de retrahendo fuerit personale, jus quoque retractus, quod ex eo acquiritur (§. 1104.), personale est (§. 540. 801. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem cum jus personale morte ejus, cui competit, extinguatur (§. 542. part. 3. *Jur. nat.*); jus retractus etiam morte ejus, cui competit, extinguitur, si pactum de retrahendo fuerit personale.

Ostenditur etiam hoc modo. Si pactum personale fuerit, & unus paciscentium moritur, pactum extinguitur (§. 803. part. 3. *Jur. nat.*). Ergo etiam pactum personale de retrahendo extingui debet morte ejus, cui jus retractus competit, consequenter etiam ipsum jus retractus (§. 1104.).

## §. 1113.

*Quando jus retractus* Si pactum de retrahendo fuerit reale, jus retractus quovis modo

*titulo seu quocunque modo in alterum transferri ac transmitti potest. retractus*  
Quodsi enim pactum de retrahendo fuerit reale, jus, quod *transmitti*  
ex eo nascitur, retractus (§. 1104.), ad personam ejus, cui *possit.*  
ex hoc pacto competit, non restringitur (§. 801. *part. 3. Jur.*  
*nat.*), adeoque nil obstat, quo minus in aliam personam  
quovis titulo transferri (§. 112. *part. 3. Jur. nat.*), vel alio quo-  
cunque, quo fieri potest, modo in alium transmitti queat.  
Quamobrem quocunque titulo, & alio quocunque modo  
in alterum transferri ac transmitti potest.

Nimirum jura, quæ ad personam ejus, cui competunt, re-  
stricta non sunt, in alium transferri possunt & ille, cujus sunt,  
decernit, quomodo eadem in alios transferre velit (§. 11. *part.*  
*3. Jur. nat.*). Quamobrem nisi peculiaris quædam ratio ob-  
stet, jus, quod uno modo alienabile, etiam alio quocunque a-  
lienabile est. Unde si jus retractus alteri cedere potes, idem  
etiam vendere, vel cum re alia permutare potes.

§. 1114.

*Si ita conveniatur, ut, quandocunque libuerit venditori, vel Quando res*  
*certo tempore, vel intra certum tempus iterum liceat redimere rem pretio resti-*  
*venditam pretio restituto; dominium rei in emtorem transit & hic tunc redimi*  
*ejus dominus manet, donec ea redimatur, in casu primo jure suo possit.*  
*uti potest venditor primus, quocunque tempore voluerit, in casu*  
*secundo non nisi tempore, quod definitum, præterlapso, & in casu ter-*  
*tio non nisi intra tempus præfinitum.* Etenim si ita conveniatur,  
ut sibi liceat rem venditam pretio restituto redimere; emtio  
perficitur statim & emtor promittit, se rem emtam vendito-  
ri suo iterum vendere velle. Quamobrem cum venditor in  
emtorem transferat dominium rei suæ (§. 939.); dominium  
statim transit in emtorem. *Quod erat primum.*

Quamdiu adeo is eandem rem venditori non iterum  
vendit, nec is dominium recuperare potest, consequenter

emtor manet tamdiu dominus, donec res pretio restituta fuerit redempta. *Quod erat secundum.*

Quodsi ita conventum fuerit, ut venditor rem redimere possit, quodcumque libuerit; cum standum sit pactis (§. 789. part. 3. *Jur. nat.*); in arbitrio ejus positum est, quando jus suum exercere voluerit, adeoque eodem potest uti, quocumque tempore voluerit. *Quod erat tertium.*

Enimvero si ita conventum fuerit, ut nonnisi tempore, quod præfinitum, præterlapsò, seu certo tempore rem redimere liceat, antequam id præterlapsum fuerit, emtor non obligatur ad rem retrovendendam, consequenter jus suum ante exercere nequit venditor primus, nisi ab eo tempore, quod erat definitum. *Quod erat quartum.*

Denique si ita conveniatur, ut intra tempus certum redimere liceat; venditori sese non obligavit emtor ad rem iterum vendendam, nisi quamdiu tempus istud non fuit præterlapsum, adeoque eodem præterlapsò jus venditoris primi expirat. Quamobrem is rem redimere nequit nisi intra illud tempus. *Quod erat quintum.*

E. gr. Vendo tibi ædes meas ea lege, ut liceat eas mihi redimere tempore quocumque, seu quando libuerit. Cum jus redimendi ad nullum tempus restrictum sit, in perpetuum durat, & exerceri potest, quocumque tempore voluero, brevi, an longo tempore post. Enimvero si tibi ædes meas vendo ea lege, ut post decennium eas redimere liceat; antequam decem anni fuerint præterlapsi, tu eas mihi iterum vendere non teneris, neque me ad eas emendas ante adigere potes, si vendere volueris, quam decennium fuerit præterlapsum: ab eo enim tempore demum sese exerit jus meum & obligatio tua, & ab hoc tempore cum istud, tum hæc perpetuatur. Tempus nimirum hic adjicitur tanquam terminus a quo, ut constet, quando mihi competere incipiat jus redimendi. Quoniam vero ejus duratio nullo tempore circumscribitur, ubi semel mihi competit, in  
perpe-



perpetuum competere debet, seu quamdiu voluero, cum mihi invito adimi non possit (§. 336. part. 2. Jur. nat.) Denique si ædes tibi vendam ea lege, ut intra decem annos mihi liceat eas redimere; tu te non obligasti ad eas mihi iterum vendendas, nisi eas redimere voluero, antequam decem anni fuerint præterlapsi. Quamobrem tempus hic adjicitur tanquam terminus ad quem, ut constet, quamdiu mihi competere debeat jus redimendi, & quamdiu tua duret obligatio eas mihi iterum vendendi.

§. 1115.

Si ita conveniatur, ut, quando tibi visum fuerit, *pañtum de* vel certo tempore, vel intra certum tempus rem vendi-*retroven-* tam tibi redimere liceat; pactum, quod emtioni venditioni *dendo.* adjicitur, dicitur *pañtum de retrovendendo*, vel *retrovenditionis*. Idiomate patrio *der Wiederkauf* appellatur, & res vendita ac empta dicitur *wiederkauflich*, & quidem si nullum certum tempus addatur, *über kurz oder lang*; si certum tempus addatur, veluti decennium, ut terminus ad quem, *binnen zehn Jahren*; si vero ut terminus a quo, *nach-zehen Jahren*. Ceterum cum ex pacto de retrovendendo venditori tantummodo competat jus rem venditam redimendi (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*); venditor quidem obligatur ad rem *retrovendendam*, emtor autem non obligatur ad eam redimendam.

§. 1116.

Si ita conveniatur, ut rem redimere liceat certo tempore *De jure re-* futuro & limitibus suis circumscripto, veluti anno vigesimo; non-*dimendi in-* nisi intra annum vigesimum a die venditionis jus redimendi *contra* certum *petit.* Etenim in hypothesi propositionis præsentis tempus *tempus fu-* certum, veluti annus vigesimus, adjicitur tanquam terminus *urum com-* a quo & terminus ad quem simul, ut constet, quando inci-*petente.* pere debeat jus redimendi & quando debeat finire, veluti

quod tibi concedi debeat cum anno vigesimo & eo elapso finiatur. Quamobrem patet, tibi nonnisi intra annum vigesimum jus redimendi competere.

Emtor adeo non obligatus est ad rem retrovendendam, antequam annus vigesimus inceperit, & quamprimum is praterlapsus fuerit, obligatio ipsius cum jure tuo extinguitur.

§. 1117.

Quando res redimi debeat.

Si ita conveniatur, ut tu rem venditam redimere debeas, quodcumque libueris emptori, vel certo tempore, vel intra certum tempus; emptori competit jus te ad rem redimendam compellendi in casu primo, quocumque tempore volueris, in secundo nonnisi tempore, quod praefinitum, praterlapso, in tertio nonnisi intra tempus praefinitum. Etenim si ita conveniatur, ut tu rem venditam redimere debeas; emptori promittis te eam redimere velle (§. 788. part. 3. Jur. nat.), adeoque in eum transfers jus te ad redimendum compellendi (§. 361. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem patet, ex hoc pacto emptori jus te ad rem venditam redimendam compellendi competere. *Quod erat primum.*

Cetera demonstrantur eodem modo, quo paulo ante idem ostendimus de jure redimendi (§. 1114.).

§. 1118.

Pactum de redimendo.

Pactum, quo ita convenitur, ut res vendita, quodcumque visum fuerit emptori, vel certo tempore, aut intra certum tempus, redimi debeat, appellare libet *Pactum de redimendo.*

Vulgo pactum de redimendo a pacto de retrovendendo non distinguitur, sed illud sub hoc comprehensum intelligitur, ac deinde distinguitur, utrum hoc pactum adjiciatur in gratiam emptoris, an in gratiam venditoris. Enimvero cum aliud omnino sit ita convenire, ut res vendita debeat redimi, aliud vero, ut eam liceat redimi & retrovendi eadem debeat; nulla sane est ratio, cur pactiones diversae a se invicem non discernantur etiam

nomini-

nominiibus. Quodsi tamen malis ea hoc modo a se invicem separare, ut unum dicatur pactum de retrovendendo in gratiam emtoris adjectum, alterum vero pactum de retrovendendo in gratiam venditoris adjectum; per nos hoc facere licet: nobis autem placet brachyologia, præsertim cum sic facilius evitetur, ne, quæ diversa sunt, facile confundantur. Quodsi existimes in sermone patrio deficere nomen peculiare, quo pactum de redimendo insignitur; parum in eo difficultatis est, cum genio lingue conveniat, ut pactum hoc dicatur *des Wiederverkauf*, & quod sub eodem venditur dicatur *vendi wiederverkäuflich*, quia scilicet emisti ea lege, ut rem venditori iterum vendere possis, siquidem tibi libuerit, quemadmodum sub pacto de retrovendendo ita venditur, ut res iterum emi possit, si ita visum fuerit ei, qui vendiderat.

§. 1119.

Quoniam in pacto de redimendo ita convenitur, ut res em- *Quinam ex*  
ta redimi debeat (§. 1118.); *Venditor obligatur ad rem redimen-* *pacto de re-*  
*dam, non vero emtor ad eam iterum vendendam.* *dimendo sit*

Nimirum pactum de redimendo opponitur pacto de retro- *obligatus.*  
vendendo. Quemadmodum itaque in hoc emtor obligatur  
ad vendendum, si venditor voluerit, ita in illo venditor obli-  
gatur ad emendum, si emtor voluerit. Et ex adverso quem-  
admodum in hoc emtor compelli potest a venditore ad ven-  
dendum; ita in illo venditor ab emtore adigi potest ad emen-  
dum. Sicuti vero in hoc liberum est venditori, utrum rem re-  
dimere velit, nec ne; ita in illo liberum est emtori, utrum rem  
retrovendere velit, nec ne. Quamobrem sicuti pactum hoc no-  
men trahit a venditione, quia retrovenditio est necessitatis, re-  
demtio vero libertatis; ita illi recte imponitur nomen ab emti-  
one, quia in eo redemptio necessitatis est, retrovenditio autem li-  
bertatis. Atque ex his nunc clarius elucescit, non sine ratione  
hæc duo pacta a se invicem distingui, nec sub uno nomine  
comprehendi. Nulla enim adest necessitas, cur e diametro fi-  
bi opposita communi nomine compellare velimus.

§. 1120.

## §. 1120.

De pretio,  
quo retro-  
venditio vel  
redemptio fic-  
ri debet,

*Si de pretio, quo res vendita retrovendi vel redimi debet, nihil fuerit conventum, idem solvendum est pretium, quod fuerat solvendum.* Etenim quando de pretio nihil convenitur, cum emptione venditio sine pretio non intelligatur (§. 937.), nec de alio pretio jam cogitare possunt contrahentes, quam quod in presenti venditione ac emptione solvitur, emptionem ac venditionem iterum fieri debere eodem pretio, utique volunt contrahentes. Quamobrem si de pretio, quo res vendita retrovendi vel redimi debet, nihil fuerit conventum, quando res retrovenditur, vel redimitur, idem solvendum est pretium, quod in prima emptione ac venditione fuerat solvendum.

Venditor non præsumitur carius emere velle, quam vendidit, nec emtor viliori pretio retrovendere, quam emit, adeoque in pacto de retrovendendo consensisse videntur in idem pretium, quod nunc solvitur. Similiter emtor non præsumitur carius emere velle, si rem iterum emere debet, vendidit, nec venditor vilius vendere velle, quam emit, adeoque in pacto etiam de redimendo in idem pretium consensisse videntur contrahentes, quod nunc solvitur. Quodsi alia fuerit mens contrahentibus, necesse est ut eam aperiant, cum contra neutrum pro vero haberi possit, nisi quod sufficienter indicavit (§. 427. part. 3. Jur. nat.).

## §. 1121.

De venditione  
contra  
pactum de  
retrovenden-  
do facta.

*Si contra pactum de retrovendendo res vendita, venditio quidem valida manet, venditori tamen primo tenetur secundus ad id, quod interest, rem alii contra pactum venditam fuisse, & quamdiu emtio perfecta non est, venditori primo competit jus emptionem primam adigendi, ne contra pactum vendat, nec eo contradicens alii ejus conscio valide vendatur, nisi salvo jure venditoris primi, quamdiu autem pactum retrovendendi subsistit, emtor agatur ad rem sine consensu venditoris primi non*

*salvo jure venditoris primi eam vendere debet.* Etenim in pacto de retrovendendo ita convenitur, ut venditori primo liceat rem redimere, & emtor eam iterum vendere debeat, si is redimere voluerit (§. 1115.), consequenter emtor promisit venditori primo, se rem eam iterum venditurum, si eam redimere voluerit (§. 393. part. 3. *Jur. nat.*), non vero sibi ademit jus alteri vendendi, quamdiu pactum de retrovendendo subsistit (§. 428. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem hoc non obstante, quod fidem fallat (§. 758. part. 3. *Jur. nat.*), dominium in emtorem valide transfert (§. 662. part. 3. *Jur. nat.*), adeoque emtio valida est. *Quod erat primum.*

Quoniam tamen emtor rem, quam tibi retrovendere debebat, alii vendens agit contra obligationem suam, adeoque eidem non satisfacit, ad id vero, quod interest, tenetur, si alter damnum incurrit, vel lucrum ejus cessat, propterea quod is non satisfecit obligationi suæ (§. 629. part. 3. *Jur. nat.*); si contra pactum de retrovendendo res fuerit vendita, venditor secundus primo tenetur ad id, quod interest, rem contra hoc pactum venditam fuisse. *Quod erat secundum.*

Quod vero venditori primo competat jus emtorem primum adigendi, ne contra pactum vendat, nec eo contradicente alii ejus conscio res valide vendatur, nisi salvo jure venditoris primi, quo casu perinde est, ac si res vendita non fuisset, quoad venditorem primum, eodem modo ostenditur, quo idem in casu simili ostendimus (§. 1102.). *Quod erat tertium & quartum.*

Porro emtor ex pacto de retrovendendo obligatur venditori ad rem retrovendendam, si eam redimere velit (§. 1115.), adeoque necesse est, antequam vendat, ut eum interroget, num in venditionem consentiat jus suum remissurus (§. 117. part. 3. *Jur. nat.*). Absque consensu igitur ipsius rem vendere non debet. *Quod erat quintum.*

Denique cum nihil interfit venditoris primi, si res vendatur alii salvo ipsius jure, ut scilicet ab emptore secundo eam adhuc redimere possit, quemadmodum a primo (§. 622. part. 3. Jur. nat.); nil obstat quo minus eodem salvo vendere alii possit emptor primus. *Quod erat sextum.*

Inter pactum de retrahendo & pactum de retrovendendo hæc intercedit differentia, quod in isto, quando res venditur, eam statim emere debeat venditor primus, siquidem jure suo uti velit (§. 1104.); at in hoc jus venditoris primi non restrictum est ad tempus, quo contra pactum vendere vult emptor primus (§. 1115.). Quoniam ex pacto de retrovendendo venditori competit jus rem redimendi, emptor se obligasse censetur ad eam, quamdiu pactum subsistit, vel non vendendam, vel non vendendam nisi salvo jure venditoris primi, ne invito auferatur jus suum eidem (§. 336. part. 2. Jur. nat.).

§. 1122.

*De pacto ad-  
jecto pacto  
de retroven-  
dendo, ne li-  
ceas vendere  
alii, nisi sal-  
vo jure suo.*

*Si pacto de retrovendendo adjiciatur pactum, ne liceat emptori, quamdiu pactum de retrovendendo subsistit, alii vendere rem, nisi salvo jure suo, vel prorsus non vendere; sine consensu venditoris primi eam vendere nequit. Quodsi vendiderit, venditori primo salvum manet jus suum redimendi. Quod in hypothesei propositionis præsentis res sine consensu venditoris primi vendi nequeat eodem modo pater, quod idem in casu simili supra ostendimus (§. 1103.). Quod erat primum.*

Quoniam vero in hoc consentiens, ne tibi liceat rem alii vendere nisi salvo jure meo, tibi ademisti jus rem aliter vendendi, quam jure meo salvo (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.); eam quoque vendere non potuisti nisi sub hac conditione, ut tibi salvum maneat jus, consequenter nec dominium nisi cum hoc onere in alium vendendo transferre potuisti (§. 939.), adeoque jus meum redimendi salvum manet. *Quod erat secundum.*

*Quodsi*

Quod si simpliciter fuerit conventum, ne liceat vendere; contra obligationem tuam fecisti, quod vendideris. Quoniam tamen non alia de causa prohibitam esse volui venditionem, quam ut mihi saluum sit jus redimendi; perinde quoad me est ac si ita conventum esset, ne vendere liceat, nisi salvo jure redimendi. Unde per demonstrata n. 2. venditione jus meum sublatum non est, sed saluum manet. Quod erat

tertium.

Ceterum ad propositionem presentem & precedentem suo etiam modo applicari possunt, que supra annotavimus (n. §. 1102.). Sed hisce diutius immorari nolumus, id tantummodo ut probe perpendatur addentes, adempto jure vendendi aliter, quam salvo jure meo redimendi, dominio tuo hoc pacto imminuto inherere onus, quod cum eo in alium transit. Neque vero opus est, ut venditio revocetur, quemadmodum in pacto de retrovendendo (§. 1109.), cum in pacto de retrovendendo id factum fuerit actum, ut saluum maneat jus redimendi, quod saluum manere potest, venditione licet subsistente, quemadmodum ex demonstratione propositionis presentis abunde intelligitur. Sufficit adeo declarare, quod res non nisi salvo jure suo redimendi vendita esse debeat.

§. 1123.

Si pactum de retrovendendo fuerit personale, jus redimendi Anjusexpā venditor primus alii cedere nequit, nec in alium transmittere potest: si reale fuerit, cedere & quacunque ratione alio in alium transvendiendi potest. Ostenditur eodem modo, quo quæsitum cedit ac alienari.

Pactum de retrovendendo non presumitur personale, nisi possit expresse ad personam venditoris primi fuerit restrictum. Ratio clarius elucescet ex his, que suo loco de interpretatione demonstraturi sumus.

§. 1124.

Similiter si pactum de redimendo fuerit personale, jus retro- Quid liceat

*in pacto de vendendi primus emptor alii cedere, nec in alium transferre aut transredimendo. mittere quocunque modo potest: potest tamen hoc facere, si reale fuerit.* Ostenditur etiam hoc eodem modo, quo idem de pacto de retrahendo demonstravimus (§. 1111. 1113.).

Quæ modo de pacto de retrovendendo annotavimus, ea etiam de pacto de redimendo tenenda sunt.

## §. 1125.

*De commodo & periculo rei emta principium generale.*

*Quamprimum ex contractu emtionis venditionis, pactis quibuscunque adjectis, dominium in emptorem transit; omne commodum, quod ex re vendita percipi potest, & omne deteriorationis, amissionis & interitus periculum ad emptorem pertinet.* Quamprimum enim dominium in emptorem transit, is efficitur dominus rei emtæ, venditor autem non dominus (§. 121. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem cum res pereat suo domino (§. 256. part. 2. Jur. nat.); ea quoque emptori perit. Et quoniam si res deterioratur, perinde est, ac si pars ejus interiret; res quoque emptori deterioratur. Et quoniam domino soli competit jus de re pro arbitrio disponendi (§. 118. 120. part. 2. Jur. nat.); si res potestati emptoris subducitur, ne amplius ipsi integrum sit, de ea pro arbitrio suo disponere (§. 462. part. 2. Jur. nat.), id ad venditorem nullo modo pertinet. Patet itaque quamprimum ex contractu emtionis venditionis dominium in emptorem transit, omne periculum interitus, deteriorationis & amissionis ad ipsam spectare. *Quod erat nunc.*

Similiter quoniam dominium continet jus utendi & fruendi (§. 136. part. 2. Jur. nat.), adeoque omnem utilitatem ex re percipiendi, seu commodum omne (§. 135. part. 2. Jur. nat.); & dominus eodem excludit omnes, in quorum dominio res non est (§. 138. part. 2. Jur. nat.); quamprimum ex contractu emtionis dominium in emptorem transit, ipsi competit



petit jus omne commodum ex re emta percipiendi & eodem excludit venditorem, consequenter commodum omne ad eum pertinet. *Quod erat alterum.*

Mere igitur civile est, quod periculum & commodum esse debeat emtoris, dominio penes venditorem remanente.

§. 1126.

*Naturaliter etiam ita conveniri potest, ut sub certa conditi- Quomodo one, vel certo tempore, rei vendita dominium maneat penes vendi- per pacta hoc torem, commodum tamen ac periculum sit penes emtorem; vel vi-immutari ce versa ut dominium quidem transeat in emtorem, commodum ta- possit. men ac periculum sub certa conditione vel certo tempore pertineat ad venditorem; vel ut dominium cum periculo transeat in emtorem, commodum tamen sub certa conditione vel certo tempore pertineat ad venditorem. Etenim naturaliter quilibet jus suum remittere (§. 117. part. 3. Jur. nat.), adeoque nolle potest, ut alter sibi præstet, ad quod præstandum obligatur (§. 95. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem etsi statim in emtorem dominium transire debeat cum omni commo- ac periculo rei vendita (§. 1125. 939.); emtor tamen jus suum remittere, adeoque ita convenire potest, ut dominium rei vendita maneat apud venditorem, commodum tamen ac periculum sit penes emtorem. Quod erat primum.*

Eodem modo patet, posse etiam ita conveniri, ut dominium statim transeat in emtorem, commodum tamen ac periculum; vel etiam solum commodum sine periculo certo tempore; vel sub certa conditione pertineat ad venditorem.

*Quod erat secundum & tertium.*

E. gr. Vendo tibi domum meam ea lege, ut dominium in ea retineam, donec pretium fuerit solutum, tu tamen statim eam incolere possis, & omne periculum, qualecunque tandem sit, veluti si incendio vel tota, vel ejus pars deflagret, tuum sit.

Similiter vendo tibi domum meam ea lege, ut statim sit tua, ego autem usque ad proximum autumnum, eam adhuc incolere possim, periculo in me suscepto. Denique vendo tibi domum meam hac lege, ut tua statim sit, & periculum omne ad te pertineat, mihi tamen per certum temporis spatium eam adhuc incolere liceat. Idem intelligitur de agro tibi vendito ea lege, ut per biennium proximum fructus a me adhuc percipiantur. Videbimus suo loco, quod etiam eadem vis esse possit legum civilium, quæ pactorum, citra ullam iniquitatem, ut adeo leges positivæ, si recedant a naturali, ideo non statim dici possint iniquæ.

## §. 1127.

*Quando ordinarie periculum & commodum rei vendita sit emptoris, quamprimum de pretio conventum & emptor ad pecuniam numerandam paratus est, vel alio modo de pretio venditori satisfacit, aut hic fidem illius sequitur; omne commodum & periculum est per emptorem.* In hypothese enim propositionis præsentis naturaliter emptio venditio statim perficitur (§. 968.), adeoque dominium rei venditæ in emptorem statim transfertur (§. 939.). Enimvero quamprimum dominium in emptorem transit, omne commodum & periculum ad emptorem pertinet (§. 1125.). Quamobrem commodum omne ac periculum pertinet ad emptorem, quamprimum de pretio conventum & emptor ad pecuniam numerandam paratus est, vel alio modo de pretio venditori satisfacit, aut hic fidem illius sequitur.

Ponamus te in via emere rem quamcumque & venditorem tibi fidem habere de pretio, donec in diversorium veneritis; prædonem vero rem venditam & tuam rapere pecuniam: res tibi amittitur, & tu nihilominus obligatus manes venditori ad pretium solvendum. Similiter si pretium solveris pro frumento, & certo demum die id ad te advehi volueris, interea autem temporis incendio consumatur; tibi perit frumentum, nec pretium repetere potes. Quod si domum meam emisti & in diem dilata pretii solutio, de quo fidem tuam sequor, ejus autem

fene-

fenestras omnes, quæ occidentem respiciunt, grandine destruantur, antequam domus fuerit tradita; damnum tuum est. Ex adverso etiam si hortum emisti, sive pretio statim soluto, sive solutione in diem dilata, etiamsi nondum traditus sit, fructus tamen tui sunt.

§. 1128.

*Si venditor mercem tradit emptori, non tamen de pretio fidem eidem habet, nec hic pretium solvit, vel alio modo eidem de eo satisfacit; commodum & periculum est penes venditorem.* Etenim & periculum in hypothesi propositionis presentis dominium in re sibi reservat venditor (§. 979.). Quamobrem eum commodum & periculum rei emtæ sit penes emptorem, quamprimum in eum dominium hujus transit (§. 1125.), adeoque antequam hoc fiat, ad eum pertinere nequeat; in hypothesi propositionis presentis commodum & periculum rei emtæ manet apud venditorem.

Ex. gr. Ponamus me tibi vendere rem in via eamque tibi tradere, pretio nondum mihi satisfaciente; prædonem vero eam rapere, antequam domum perveneris, ea mihi rapta est, nec tu ad pretium solvendum mihi obligaris. Similiter si domum meam tibi trado, quam emisti, pretio nondum soluto, de quo nec ego fidem tibi habeo, nec tu mihi alio modo satisfacis; commodum omne ac periculum meum est naturaliter: unde daturum, quod dedit grandis, ego ferre teneor, & domus vel ejus pars incendio mihi deflagrat. Naturalis ratio manifesta est. Qui sibi reservat dominium, dominus manet. Dominus vero est omne commodum ac periculum, nisi aliter conveniatur (§. 1126.).

§. 1129.

*Si res in diem fuerit vendita; periculum & commodum est emptoris.* Etenim si res in diem fuerit vendita, emptio ac venditio statim perfecta est (§. 1058.); adeoque dominium statim emtæ.

tim transit in emtorem (§. 939.). Enimvero quamprimum dominium transit in emtorem, omne commodum & periculum penes ipsum est (§. 1125.). Ergo si res in diem fuerit vendita, periculum & commodum est emtoris.

E. gr. Vendo tibi hortum meum, post biennium demum tradendum: fructus statim tui sunt, & si damnum det inundatio, damnum tuum est. Si etiam quocunque casu devasteretur hortus, tibi devasteretur.

## §. 1130.

*De rei ad certum tempus vendita periculo.*

*Si res ad certum tempus ematur ac venditur, seu ea lege, ut sit empta per certum tempus; per totum hoc tempus omne commodum ac periculum emtoris est: tempore autem præterlapso, statim spectat ad venditorem.* Si enim vendatur res ad certum tempus, emtio venditio statim consummanda (§. 1059.), consequenter ab emtore pecunia solvenda, a venditore res tradenda (§. 982.), adeoque emtio venditio jam perfecta sit necesse est (§. 937.). Quoniam itaque dominium rei in emtorem translaturum (§. 939.); commodum quoque & periculum ejus per totum istud tempus, per quod res empta esse debet, penes emtorem est (§. 1125.). *Quod erat unum.*

Enimvero si per certum nonnisi tempus res empta esse debet, tempore isto præterlapso emtio venditio finitur (§. 1059.), adeoque perinde est, ac si vendita non fuisset. Dominium adeo ipso jure redit ad venditorem, adeoque ab eo tempore commodum & periculum ad eum pertinet. *Quod erat alterum.*

## §. 1131.

*De commodo & periculo rei in diem addictæ.*

*Si addictio in diem fuerit pura, omne commodum & periculum statim est penes emtorem; si conditionata, ad venditorem pertinet, donec conditio existat, seu melior conditio offeratur. Etenim si addictio in diem fuerit pura, adeoque sub conditione resolu-*

*De actibus peremptoriis, s. contractibus onerosis. 807*

resolutiva facta (§. 1065.), dominium statim transiit in em-  
torem, & pendente conditione apud eum manet (§. 1079.)  
Quamobrem cum commodum ac periculum rei venditæ sit  
penes emtorem, quamprimum dominium in eum transit (§.  
1125.); erit idem statim apud emtorem, si addictio in diem  
fuerit pura. *Quod erat primum.*

Quod si vero addictio in diem fuerit conditionata, adeo-  
que sub conditione suspensiva facta (§. 1065.), dominium  
manet apud venditorem, etiamsi res tradita ac pretium so-  
lutum fuerit (§. 1080.), nec transit in emtorem; nisi condi-  
tione existente (§. 1081.). Quamobrem commodum & pe-  
riculum ad venditorem pertinet, donec conditio exstet (§.  
1125.), consequenter melior conditio offeratur (§. 1065.).  
*Quod erat secundum.*

§. 1132.

Si res sub lege commissoria vendatur, periculum & commo-  
dum rei venditæ ad emtorem statim pertinet. Quod si enim res  
sub lege commissoria vendatur, sub hac conditione vendi-  
tur, ut, nisi emtor intra certum tempus pretium solvat, res  
fit inempta (§. 1086.), consequenter emptio statim perficitur  
(§. 1060.), adeoque venditor dominium rei venditæ in em-  
torem transfert (§. 939.). Enimvero quamprimum domini-  
um rei venditæ in emtorem transit, ejus commodum & pe-  
riculum ad eum pertinet (§. 1125.). Ergo etiam rei sub le-  
ge commissoria venditæ commodum ac periculum ad emto-  
rem statim pertinet.

§. 1133.

Quoniam pactum sub quacunque conditione resoluti-  
va emtioni adjectum legi commissoriae æquivallet (§. 1099.),  
rei autem sub lege commissoria venditæ periculum & commo-  
dum

ditione resolutiva ad venditorem statim pertinet (§. 1132.), ad eundem quoque statim pervenit, si conditioni venditioni pactam quodvisque resolutiva adjuvatur.

Monuimus jam supra legem commissoriam esse casum particularem pacti resolutive, ita ut idem significato generali legem commissoriam appellare liceat, præsertim in Jure naturali ubi necesse non est ut strictè inhaeremus significato vocabulorum in Jure civili recepto eidemque haud raro vago (§. 1099.).

§. 1134.

An dominium detur rerum in genere.

*Dominium non datur nisi rerum in specie, seu rei in genere nullum est.* Quoniam enim dominium consistit in facultate de re pro arbitrio suo disponendi (§. 118. part. 2. Jur. nat.), utique supponit rem existentem. Enimvero ens universale (§. 235. Ontol.), adeoque genus & species non existit (§. 235. Ontol.), sed singularia seu individua tantummodo existunt (§. 227. Ontol.). Quamobrem dominium nemo habere potest nisi in rebus singularibus, seu individuis, nequaquam in genere, vel specie quadam. Sed individuum appellatur res in specie (§. 444.), genus autem vel species res in genere (§. 486.). Dominium itaque non datur nisi rerum in specie, rei autem in genere dominium nullum est.

Dominium habere potes in his ædibus, non autem in ædibus in genere. Similiter dominium habere potes in hoc acervo frumenti, non autem in decem modis frumenti, nisi hi spectentur tanquam pars hujus acervi: tum enim dominium in hoc acervo tibi competit pro parte.

§. 1135.

Quando dominium rei transit in genere.

*Si res in genere vendatur, dominium in emptorem non ante transit, quam si in specie detur.* Etenim rei in genere dominium nullum est, nec datur dominium nisi rerum in specie (§.

1134.), consequenter nec nisi ad in alium transferri potest. *emta trans-*  
Quoniam itaque venditor dominium in emtorem transferre *eat in emto-*  
debet (§. 939.); si res in genere vendatur, idem non ante *rem.*  
transferre potest, quam ubi eam in specie dederit, consequen-  
ter nec ante dominium in emtorem transire potest, quam si  
res in specie detur.

E. gr. Vendo tibi decem modios frumenti in genere. Quam-  
vis tu solvas pretium, nondum tamen dominium in iis habes;  
sed ego tantummodo obligatus sum ad decem frumenti modi-  
os tibi dandum. Quod si vero tibi ostendam acervum frumen-  
ti & hujus partem, quæ decem modis æstimatur, tibi vendo,  
tum acervus iste frumenti mihi ac tibi communis est, tibi que  
pro rata in eo competit dominium (§. 127. part. 2. Jur. nat.),  
nimirum in ratione decem modiorum ad integram quantitatem  
frumenti.

§. 1136.

Quoniam si res in genere vendatur, dominium in em- *Quando rei*  
torem non ante transit, quam res in specie detur (§. 1135.), *in genere*  
sine translatione domini vero nondum perfecta intelligitur *venditio*  
*emtio* (§. 939.); nec ea pro perfecta haberi potest, *saltem ex par-*  
*te venditoris, nisi res in specie detur.*

Exemplum, quod modo dedimus, de emtione decem mo-  
diorum frumenti in genere, corollarium præfens abunde illu-  
strat.

§. 1137.

Quoniam rei in genere venditæ dominium non ante *De commodo*  
transit in emtorem, quam si ea in specie detur (§. 1135.); *& periculo*  
commodum vero & periculum rei emtæ ad emtorem perti- *rei in genere*  
net, quamprimum dominium in eum transit (§. 1125.); *si res vendita.*  
*in genere vendatur, commodum ac periculum non ante ad emtorem*  
*pertinet, quam si ea in specie detur.*

E. gr. Vendo tibi decem modios frumenti in genere. Frumentum, quod habeo, casu quodam corrumpitur, vel incendio consumitur. Damnum ego solus ferre teneor. Enimvero si tibi vendo partem quandam acervi frumenti, cuius quantitas designatur decem modis; frumenti ea pars tibi corrupta, tibi incendio consumpta est. Minime durum hoc videri potest. Licebat enim tibi statim, cum emereres, frumentum traditum ad aedes tuas deferre, adeoque tua voluntate periculo subiectum est. Et quoniam periculum incertum est ex parte nostri, cum casus futuros praevidere non liceat; perinde rei periculum subire teneris, si eam tibi statim tradi cures, ut ea sit in custodia tua. Ceterum hoc naturale non est, sed civile, ut res, quae per mensuram, pondus aut numerum determinari potest, ad mensuram vel quantitatem vendita, non ante vendita intelligatur, quam cum numerata vel admensa sit, cum etiam vendi possit tanquam pars corporis demonstrati, quemadmodum modo vidimus.

DE RE

*Quaestio sit  
emtio rei  
sua. dat. in  
specie  
probanda.*

*Si res, quae gustu demum probetur, aut inspiciatur, venditur; ea non nisi sub hac conditione emta intelligitur, si tibi probetur.*  
Ponamus enim rem pure vendi, quae gustu demum probetur, aut inspiciatur. Cum si res pure venditur, emtio statim perficiatur, consequenter consummanda sit (§. 789. part. 3. Jur. nat.), nulla adest ratio, cur degustanda demum, aut inspicienda, consequenter degustatio & inspectio temere fit (§. 277. part. 3. Jur. nat.): quod cum sit absurdum (§. 278. part. 3. Jur. nat.), res, quae gustu demum probanda, aut inspicienda, vendita non intelligitur, nisi sub hac conditione, si degustata vel inspecta tibi probetur.

E. gr. Vendo tibi ad mensuram vinum in cella mea, gustu probandum. Non ante perficitur emtio, quam si id degustaveris, utique gustu tuo se te probaveris. Similiter vendo tibi omne frumentum meum, a te inspiciendum. Non ante perficitur



*De actibus permutatoriis, s. contractibus onerosis.* 811

Sicut emtio, quam si id inspexeris, tibi que sese probaverit. Nec obstat, quod in utroque casu pretium ex certa quantitate fuerit determinatum (§. 1028.), quippe quod conditionem non tollit. Si velis, emtionem esse validam, antequam vinum degustes, vel frumentum inspicias; non opus erat, ut illud demum degustares, hoc inspiceres.

§. 1139.

*Si emtio sub certa conditione contrahitur, antequam conditio existat, periculum ac commodum rei vendita venditoris est, nec ad emptorem pertinet, nisi existente conditione.* Ex enim si emtio sub rei sub certa conditione contrahitur, antequam conditio existat, ea ditione emtio perfecta non est (§. 1062.) consequenter nec dominium in emptorem translatum a venditore (§. 939.). Quoniam itaque periculum & commodum rei vendita ad emptorem pertinet, quamprimum dominium in eundem transit (§. 1125.); utrumque ad emptorem demum pertinet, quando sub certa conditione emtio contracta, conditione existente, quamdiu vero ea nondum existit, emtoris est.

E. gr. Vendo tibi vinum sub hac conditione, si Seja, quam uxorem ducere vis, tibi nubere voluerit. Quod si vinum ace-scat, antequam ea in matrimonium consenserit; damnum meum est: si vero demum ace-scat, postquam ea consensum suum declaravit, damnum tuum est. Similiter vendo tibi ædes sub hac conditione, si filius meus, qui ægrotat, moriatur. Quod si ædes incendio deflagrent, antequam ipsum mori contingat, damnum meum est: si vero funestus hic casus accidit, filio meo mortuo, tuum damnum est.

§. 1140.

Quoniam si res, quæ gustu demum probetur, aut inspi- De commo-  
ciatur, vendatur, ea non nisi sub hac conditione emta intelli- & periculo  
tur, si tibi probetur (§. 1138.), emtione autem sub conditio- rei vendita,  
ne

*demum gustu contracta, antequam conditio existat, periculum ac com-  
 stum probande modum rei venditæ venditoris est, ad emptorem non perti-  
 vel inspicinet, nisi conditione existente (§. 1139.); si res, qua gustu de-  
 enda. mum probetur, aut inspiciatur, vendatur, periculum & commodum  
 non ante ad emptorem pertinet, quam si degustata vel inspecta eadem  
 probetur, antequam vero hoc fiat, venditoris est.*

E. gr. Ponamus tibi venditum esse vinum, quod degustan-  
 dum. Si incendio in cella suborto vas, quo continetur, corripi-  
 piatur, ut vinum effundatur, damnum datum est venditori:  
 quodsi hoc ipsum accideret, vino degustato, damnum foret tu-  
 um. Similiter vendo tibi ædes meas a te inspiciendas. Quodsi  
 incendio deflagrent, antequam inspexeris; deflagratio meo da-  
 mno accidit, aut tuo, si incendio damnum detur, postquam fu-  
 erunt inspectæ ac tibi placuerunt.

## §. 1141.

*Quando re Si res gustu probata, vel inspecta, emptio tamen nondum per-  
 degustata & facta; periculum & commodum adhuc venditoris est. Quamdiu  
 inspecta pe- enim emptio nondum perfecta, vel de pretio nondum con-  
 riculum ma- ventum est, vel venditori de eo nondum satisfactum, vel fi-  
 neat vendi- dem de eo emptori habere non vult venditor (§. 968.).  
 toris. Quamobrem nec periculum & commodum ad emptorem per-  
 tinet (§. 1127.), adeoque venditoris est.*

Quoniam commodum & periculum sequitur dominium (§.  
 1125.), dominium vero in emptorem non transit, nisi emptione  
 perfecta (§. 937.); antequam emptio perficiatur, nullum quoque  
 emptoris esse potest commodum, nec periculum ullum, nisi  
 quod ex obligatione naturali tenetur de damno dolo vel cul-  
 pa dato (§. 580. part. 2. Jur. nat.). Rei degustatio & inspe-  
 ctio non est actus, quo perficitur emptio & venditio, adeoque  
 ad translationem dominii, seu ejus ex venditore in emptorem  
 transitum nihil per se confert. Præsens adeo casus non con-  
 fundendus cum eo, de quo in propositione præcedente di-  
 ctum.

§. 1142.

*Si emtor in mora sit, ne emtio & venditio utrinque promissa De periculo perficiatur, a die moræ periculum emtoris est. Etenim si emtio rei ob mora & venditio utrinque promissa, utraque pars contrahentium tam emtoris. obligatur ad eam perficiendam (§. 969.). Quodsi ergo emtor in mora sit, ne ea perficiatur, si casus quidam fortuitus, quem nulla venditoris culpa præcedit, in re vendita contingit, quicquid inde emergit damnum, culpa emtoris venditori datur (§. 648. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum damnum sua culpa datum sit resarciendum (§. 580. part. 2. Jur. nat.); emtor, si quod datur damnum, pretium rei restituere tenetur venditori (§. 542. part. 2. Jur. nat.). Quodsi itaque is in mora sit, ne emtio & venditio utrinque promissa perficiatur, a die moræ periculum esse debet emtoris.*

Ostenditur etiam hoc modo, Si quis damnum patitur, propterea quod tu in mora es, ad id, quod interest, teneris (§. 655. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem si emtor in mora sit, ne emtio promissa perficiatur, tenetur a die moræ ad id, quod interest, emtionem perfectam non fuisse, consequenter dominium rei nondum translatum fuisse in emtorem (§. 939.). Enimvero si dominium translatum fuisset in emtorem, periculum ad ipsum pertinisset (§. 1125.). Ergo etiam periculum ad ipsum a die moræ pertinere debet, si in mora fuerit, ne emtio venditio utrinque promissa perficiatur.

2.11 Ex demonstratione utraque patet, periculum rei nondum venditæ non oriri ex dominio, sed ex obligatione naturali præstandi culpam, ne alter incurrat damnum sine culpa sua, sed culpa aliena. Quamobrem nemo miretur, quod dominium apud venditorem manente periculum tamen sit venditoris.

§. 1143.

*Quodsi adeo res a te vendatur, qua gustu probetur, vel inspi- Quando rei  
riatur, & emtor in mora fuerit, ne intra diem degustationi vel in- ad gustum  
speci-  
tioni*

*vendita vel inspectioni praestitutum degustata vel inspecta fueris; a die morae per ad inspectio-*  
*culum i; sius est (§. 1142.).*

*nem pericu-*  
*lum ad em-*  
*torem perti-*  
*nere incipi-*  
*at.*

E. gr. Vendo tibi cerevisiam & dies degustationi praestitui-  
 tur. Quodsi tu in mora fueris, ne degustetur, ac ob moram  
 cerevisia acefcat; ad damnum resarciendum mihi teneris. Tuum  
 adeo a die morae periculum est. Similiter vendo tibi frumen-  
 tum meum; quod ut inspicias dies quidam praestituitur. Quodsi  
 tu in mora fueris, ne inspectio fieri potuerit, ac a die morae in-  
 cendio consumatur frumentum, damnum mihi datum tu re-  
 sarcire teneris. Periculum adeo a die morae tuum est. Durum  
 hoc videri nequit. Etenim si rem inspexisses vel degustasses,  
 emtione perfecta, periculum fuisset tuum (§. 1125.), immo  
 idem forsan evitare potuisses, si rem tibi traditam loco movis-  
 ses, quando nimirum res eodem casu apud te peritura non fuisset.  
 Si tibi vendita non fuisset sub ea conditione, ut ante eam  
 degustares, vel inspiceres, vel si in mora degustandi aut inspi-  
 ciendi non fuisses, poterat interea res alii vendi. Tibi adeo  
 imputandum, quod casus sine ulla venditoris culpa in re con-  
 tigerit.

§. 1144.

*De periculo*  
*rei ob moram*  
*lumi ipsius est.*  
*Quodsi enim venditor in mora sit, ne res tra-*  
*dat, si casus quidam in re vendita contingit, quicquid inde*  
*emertitur damnum emtori culpa venditoris datur (§. 648. part.*  
*3. Jur. nat.).*

*Si venditor in mora sit, ne res tradatur; a die morae pericu-*  
*culum ipsius est. Quodsi enim venditor in mora sit, ne res tra-*  
*dat, si casus quidam in re vendita contingit, quicquid inde*  
*emertitur damnum emtori culpa venditoris datur (§. 648. part.*  
*3. Jur. nat.).* Quamobrem cum damnum culpa venditoris  
 datum emtori sit resarciendum (§. 580. part. 2. Jur. nat.); pe-  
 riculum rei venditae a die morae ad venditorem pertinet, si is  
 in mora sit, ne res tradatur.

Ostenditur etiam hoc modo. Si quis damnum patitur,  
 propterea quod tu in mora es, ad id quod interest teneris (§.  
 655. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem si venditor in mora sit,  
 ne res tradatur, a die morae tenetur ad id, quod interest, rem  
 traditam non fuisse. Quodsi ergo casus quidam in re vendita  
 contin-

contingat, ad damnum inde emergens resarciendum tenetur venditor (§. 622. *part. 3. Jur. nat.*). Periculum igitur a die moræ penes venditorem est.

Quæ paulo ante annotavimus (*not. §. 1142.*); ea etiam ad propositionem præsentem notanda sunt.

§. 1145.

*Si emtor pretium solvit, rem tamen sibi non statim tradi vult. De periculo vel venditor in dilationem pretii consentit, rem tamen statim tradi rei emtæ, dere non vult emtori; periculum rei emtæ emtoris est. Etenim si sed nondum emtor pretium solvit, rem tamen sibi statim tradi non vult, tradita.* ea tanquam res emtoris manet apud venditorem quasi deposita (§. 962.). Enimvero depositarius non tenetur præstare casum (§. 584.), adeoque nec venditor, si rem venditam tibi statim tradi nolit emtor. Periculum adeo rei emtæ ad emtorem pertinet, si is pretio soluto rem sibi statim tradi non vult. *Quod erat unum.*

Quodsi venditor in dilationem pretii consentit, rem tamen emtam statim tradere non vult; eam securitatis gratia retinet tanquam rem emtoris (§. 961.), consequenter emtor dominium in ea habet (§. 124. *part. 2. Jur. nat.*). Enimvero quamprimum dominium in emtorem transit, periculum ad eundem pertinet (§. 1125.). Ergo etiam rei emtæ periculum emtoris est, si venditor in dilationem pretii consentit, rem tamen statim tradere non vult.

Non est, quod excipias, re tradita, periculum evitari potuisse. Quod enim tradita non fuerit, cum pretium statim sit solvendum (§. 937.), tu in mora es, quod res tradi non potuerit, sed in securitatem pretii retineri debuerit (§. 961. *b. Et §. 638. part. 3. Jur. nat.*), adeoque culpa tua casus in re emtæ contingit, quem pretio, prout debebas, soluto evitare poteris (§. 648.). Tibi adeo imputes, quod in securitatem pretii rem emtam apud venditorem reliqueris (§. 647. *part. 3. Jur. nat.*).

(*Wolffii Jur. Nat. Pars IV.*)

Ggggg

§. 1146.

## §. 1146.

*Idem porro  
expenditur.*

Quoniam fidem de pretio habere idem est ac accipere (§. 965.), & si quocunque modo de pretio fuerit satisfactum venditori, perinde est ac si pretium fuisset solutum (§. 960.); si vero pretio soluto rem sibi statim tradi non vult emtor, periculum rei emtæ emtoris est (§. 1145.); *periculum quoque emtoris est, si fidem de pretio habeat emtori venditor, vel eidem de eodem alio modo satisfiat.*

## §. 1147.

*An res ea-  
dem bis  
vendi possit.*

*Si res tibi vendita a venditore alii denuo vendatur, venditio nulla est.* Etenim si res tibi vendita, contractu utique perfecto, quod supponitur, cum alias vendita nondum esset, dominium venditor in te transtulit (§. 939.), adeoque dominium in ea non amplius habet. Quod si ergo eam alii vendat, rem alienam vendit (§. 146. part. 2. *Jur. nat.*). Enimvero si res aliena venditur, venditio nulla est (§. 941.). Ergo etiam venditio nulla est, si res tibi jam vendita a venditore denuo alii vendatur.

*Grotius de J. B. & P. l. 2. c. 12. §. 15. n. 2. si res fit bis vendita, ex duabus venditionibus eam valituram pronunciat, quæ in se continuit præsentem dominii translationem: id quod a propositione nostra minime abhorret, cum accurate loquendo, quemadmodum fieri debet, ubi veritas est demonstranda, sine actuali translatione dominii res vendita dici nequeat (§. 939.), nisi pacto quodam irregularitas inducatur, ut venditor sibi certa de causa reservet dominium.*

## §. 1148.

*De venditio-  
ne uni pro-  
missa, cum  
altero per-  
e-  
ta.*

*Si venditio uni fuerit promissa, alteri vero res vendita, venditio valida est; venditor tamen tenetur promissario ad id, quod commissum, cum tereft rem i si venditam non fuisse.* Quoniam enim venditio altero per- continet præsentem dominii translationem (§. 939.), quam-  
primum

primum de pretii quantitate ejusve solutione nulla amplius dubitatio est (§. 958.), adeoque emptio venditio perfecta (§. 968.), consequenter promissio venditionis non continet nisi promissionem translationis dominii; non obstante promissione uni facta, quod pro certo pretio rem tuam eidem vendere velis, dominium, quod adhuc habes, in alium transfers, consequenter rem valide vendis (§. 937.). *Quod erat unum.*

Enimvero promissione, quod cuidam rem vendere velis, ad venditionem perficiendam obligaris (§. 969.), adeoque dum eam alteri vendis, obligationi tuæ non satisfacis. Sed si quis damnum incurrit, vel lucrum ejus cessat, propterea quod obligationi tuæ non satisfecisti, ad id quod interest teneris (§. 629. part. 3. *Jur. nat.*). Ergo etiam si venditionem alicui promittis, & deinde eandem rem alii vendis, ei, cui promissisti, teneris ad id, quod interest, rem ipsi venditam non fuisse. *Quod erat alterum.*

Atque hic casus est, de quo loquitur *Grotius* (*not.* §. 1147.), quando definit, quænam ex duabus venditionibus valida esse debeat. Addit enim hanc rationem, quod per translationem dominii facultas moralis in rem abierit a venditore, quod non fiat per solam promissionem.

§. 1149.

*Si rem tibi venditam alteri vendo, quamvis pretio ab altero De commo-  
ditore soluto, commodum tamen ac periculum rei vendita tuum est. & periculo  
Etenim si rem tibi venditam alteri vendo, venditio valida rei bis ven-  
non est (§. 1147.), consequenter dominium, quod in te trans-  
ditum est (§. 939.), in ea re retines, nec per hoc, quod al-  
ter pretium solvit, de quo vel fidem tuam secutus sum, vel tu  
alio modo mihi satisfecisti, id tibi invito auferri potest (§.  
336. part. 2. *Jur. nat.*). Quamobrem cum commodum ac pe-*

riculum rei venditæ ad te pertineat, quamprimum dominium in te transit (§. 1125.); utrumque etiam ad te adhuc pertinet, si rem tibi venditam alteri vendo, quamvis pretio ab altero emtore soluto.

§. 1150.

*Si uterque fuerit in mora, cui ea damnosa.*

*Si & emtor, & venditor fuerit in mora, ne res tradita fuerit, qui postremo in mora est, damnum sentit, seu ei mora damnosa est.* Etenim si emtor sit in mora, ne res tradatur, periculum ad emtorem pertinet (§. 1145. 1146. h. & §. 638. part. 3. Jur. nat.): si vero venditor in mora sit, ad venditorem pertinet a die moræ (§. 1144.). Quodsi ergo damnum ob moram datur, id omnino sentire debet is, qui tunc in mora est, quando datur. Enimvero si & emtor, & venditor fuerit in mora, ne res tradita fuerit; per se patet, damnum, quod ex mora emergit, non contingere ob moram priorem, sed ob posteriorem. Quamobrem si & emtor, & venditor fuerit in mora, ne res tradita fuerit, qui postremo in mora est, damnum sentire debet, seu mora posterior damnosa est.

E. gr. Vendo tibi frumentum, quod statim traditurus fuisset, nisi tibi traditionem in certum diem differri visum fuisset. Enimvero cum id tibi tradi velles, ego non tradidi, sed sine consensu tuo traditionem ulterius distuli, & interea, dum ego in mora sum, frumentum incendio consumitur. Dico damnum esse mihi datum. Quodsi vero ego primus fuisset morosus, postea tu, & frumentum consumtum fuisset incendio, dum tu in mora es, damnum tuum foret. Nimirum in casu primo damnum contingit non ob moram tuam, sed meam, adeoque non culpa tua, sed mea (§. 648. part. 3. Jur. nat.); in secundo autem non ob meam, sed tuam moram, adeoque culpa tua, non mea. Etsi enim moræ posteriori non fuisset locus, nisi prior præcessisset, consequenter damnum datum non fuisset, nisi mora prima intervenisset; quoniam tamen mora posterior non necessario



necessario fuit ex priori, nec indivulso nexu cum ea cohaeret, ideo quoque in ea imputanda prior attendi nequit, cum imputatio tota dependeat a libertate in agendo (§. 532. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Propterea quod unus moras nequit prior, necesse non est ut alter moras nequit, sed potius, cum in mora nemo esse debeat (§. 652. *part. 3. Jur. nat.*), id facere minime debet. Alia longe ratio est dependentiæ actionum liberarum diversorum hominum a se invicem, quam dependentiæ causarum naturalium.

§. 1151.

*Si duæ res alternative vendantur, ita ut optio detur emtori, De commodum ac periculum utriusque ad solum venditorem pertinet.* Etenim rerum alterfi duæ res alternative vendantur, ita ut optio detur emtori, *namque* earum eligere velit; antequam optio detur, em-torem in neutra earum dominium habere patet, quippe quod in eum tum demum transit in ea, quam eligit, quando optio facta. Quoniam itaque periculum ac commodum ad emto-rem tum demum pertinere incipit, quando dominium in eum transit (§. 1125.); si res alternative vendantur, ita ut optio detur emtori, *namque* earum eligere velit, antequam optio facta est, commodum ac periculum utriusque ad solum venditorem pertinet.

Non ignoro, Juris civilis interpretes aliter sentire, nimirum quod ante electionem periculum illius, quæ prius interiit, ad venditorem; quæ vero posterius ad emtorem pertineat, si vero pariter sive simul, sive successive perierint, una periculo emto- ris fuerit. Hæc tamen opinio principiis rationis parum convenit. Venditio alternative facta, ut optio relinquatur emtori, *namque* eligere velit, non aliter intelligi potest, quam ut ea sit emtoris, quam elegerit. Quamdiu adeo nullam elegerit, nulla quoque ipsius est. Venditor itaque non intelligitur nisi promississe emtori, quod dominium ejus in eum transferre velit,

quam elegerit: unde dum electio fit, eo ipso dominium in eum transfertur, seu abit (§. 13. part. 3. Jur. nat.). Dum vero in hoc consentit, ut non ante sit una earum emtoris, quam optione facta, cum commodum & periculum adhæreat dominio, cum quo ad alterum transit (§. 1125.); periculum quoque, quemadmodum commodum, interea suum esse vult. Nihil adeo in hisce iniqui est, multo minus injusti, quod periculum perinde ac commodum ante optionem ad venditorem solum pertineat.

## §. 1152.

*Quid si em-      Si dua res alternative vendantur, & emtor in mora fuerit,  
tor in morane optio fiat; a die mora periculum ad ipsum pertinet. Ostendi-  
fuerit.      tur eodem modo, quo supra demonstravimus, si emtor in  
mora sit, ne emtio ac venditio utrinque promissa perficiatur,  
a die moræ periculum esse emtoris (§. 1142.). Immo si em-  
tor in mora fuerit, ne optio fiat, revera in mora est, ne em-  
tio venditio perfici possit, adeoque propositio præsens per  
modum corollarii ex ista inferri potest.*

Ceterum hæc de periculo & commodo rei emtæ dicta sufficiant. Quodsi enim in casu quocunque, quando de eodem quæstio incidit, perpendas, utrum dominium in emtorem a venditore jam transierit, nec ne (§. 13. part. 3. Jur. nat.); vi principii generalis protinus inferre licet, num periculum & commodum ad emtorem, an ad venditorem pertineat (§. 1125.).

## §. 1153.

*De eo, quod      Si venditio vi pacti resolutivi resolvitur ex nunc, emtor re-  
restituen-      stituit rem, sine fructibus perceptis, fructus vero industriales penden-  
dum, si em-      tes pro rata inter venditorem ac emtorem dividendi, quantum va-  
tio resolvi-      let usus fundi ab eo tempore, quo restituitur, donec fructus percipi-  
tur ex nunc.      antur, venditori & cultura atque cura sua emtori: venditor autem  
pretium statim restituit una cum impensis necessariis ac utilibus,  
quatenus sibi aque utiles, in rem factis, voluptuarias ac utiles sibi non  
aque*

*aque utilis tolli permittit, si sine detrimento rei tolli possunt.* Etenim si venditio vi pacti resolutive resolvitur ex nunc, venditio ab eo tempore habetur pro nulla, quo conditio resolutive existit, seu ipsa resolvitur (§. 1100.). Quamobrem cum venditione in emtorem dominium translatum fuerit (§. 939.), quando ea iterum resolvitur, dominium statim ipso jure redit ad venditorem, adeoque res, quæ hactenus fuerat emtoris, iterum venditoris est (§. 124. part. 2. *Jur. nat.*). Ea igitur statim venditori restituenda (§. 467. part. 2. *Jur. nat.*). *Quod erat primum.*

Quoniam vero venditio non nisi pro nulla habetur ab eo tempore, quo ea resolvitur (§. 1100.); a die venditionis usque ad diem resolutionis dominium, quod pleno jure fuit apud emtorem (§. 939.), intemeratum relinquitur, quo adeo tanquam jure suo usus emtor ac uti debuit. Quamobrem cum domino competat jus fructus percipiendi, nec ipso invito alius eosdem percipere possit (§. 441. part. 2. *Jur. nat.*); emtor quoque a die emtionis usque ad diem, quo pactum resolvitur, fructus omnes, quos percipit, suos facit, adeoque eos restituere non tenetur. *Quod erat secundum.*

Enimvero si fructus adhuc pendeant, a re, ex qua proveniunt, nondum separati sunt (§. 433. part. 2. *Jur. nat.*). Quamobrem cum res tibi restituenda sit, quamprimum venditio resolvitur *per demonstrata n. 1.* adeoque antequam fructus ab ea separari, consequenter percipi possint (§. cit.); usus rei, ab eo tempore, quo pactum resolvitur, tuus est (§. 136. part. 2. *Jur. nat.*), mihi autem cultura & cura debetur, sine qua non provenissent (§. 432. part. 2. *Jur. nat.*). Quoniam itaque fructus industriales communes sunt pro rata domino rei, ex qua proveniunt, & ei, cujus culturæ ac curæ debentur (§. 442. part. 2. *Jur. nat.*); erunt iidem pendentes, quando emtio resolvitur, communes venditori ac emtori pro rata, quantum valet usus fundi ab eo tempore, quo is restitui-

tur venditori, usque ad tempus, quo percipiuntur, & cultura ac opera, quam impendit ante restitutionem emtor. Fructus adeo hi pro rata ista inter venditorem ac emtorem dividendi. *Quod erat tertium.*

Quoniam emtor, quamprimum emtio resolvitur, rem sibi venditam venditori restituere tenetur *per demonstrata n. 1.* pretium, quod pro re datum (§. 937.), retinere nequit venditor, cum alias venditio subsistere deberet ex parte emtoris, ac tantummodo resolveretur ex parte venditoris, venditore, quod ante venditionem erat suum, recipiente, minime autem emtore; quod cum sit absurdum, cum emtione resoluta quælibet pars contrahentium habere debeat, quod ante contractum habebat (§. 1100.), venditor omnino statim emtori pretium restituere debet, quando venditio resolvitur.

*Quod erat quartum.*

Quoniam possessori omni impensæ necessariæ (§. 623. *part. 2. Jur. nat.*), ac utiles, quibus res fructuosior facta, restituendæ sunt (§. 625. *part. 2. Jur. nat.*); multo minus dubitari potest, quin emtori, qui rem sibi venditam a die venditionis usque ad diem, quo emtio resoluta fuit, jure suo possedit (§. 157. *part. 2. Jur. nat.*), impensæ necessariæ ac utiles, quibus res fructuosior facta, restituendæ sint. *Quod erat quintum.*

Enimvero cum emtor norit, emtionem vi pacti resolutivi eidem additi vel resolutum iri, aut saltem ipsi verendum, ne iterum resolvatur, prout conditio resolutiva vel certo exitura est, vel num exitura sit ex parte contrahentium incertum est (§. 1100.); ideo de rei utilitate non statuere debet tantummodo respectu sui, verum etiam respectu venditoris, rem certo tempore recuperaturi, vel qui aliquando eam recuperare poterit. Quamobrem impensas utiles venditor restituere non tenetur, nisi quatenus sibi æque utiles,

ut

ut ipse eas facturus fuisset (§. 608. *part. 2. Jur. nat.*). *Quod erat sextum.*

Denique cum impensas voluptuarias ac utiles possessori cuicumque tollere liceat, si sine rei detrimento tolli possunt (§. 624. *part. 2. Jur. nat.*); eodem quo n. 4. modo patet, quando vi pacti resolutivi emptio resolvitur, impensas voluptuarias ac utiles venditori non æque utiles ab emptore tolli posse. *Quod erat septimum.*

Non durum videri debet, emptorem perdere impensas voluptuarias ac utiles, venditori non æque utiles: Cum enim nosset, rem venditori iterum esse restituendam, aut saltem ipsi vendendum esset, ne eam aliquando restituere teneatur; ab istiusmodi impensis abstinere debebat, quas nunc venditor facere voluisset, si ipsemet rem possedisset, præsumere non poterat. Emptori utique damnosum est, si impensas voluptuarias ac utiles, venditori non æque utiles perdit; sed non minus damnosum est venditori, si impensas, quas ipse facere noluisse, vel etiam non potuisse, restituere teneretur. Damnum vero hoc accidit culpa emptoris, non venditoris, qui omni culpa vacat. Quamobrem cum damnum ferre debeat is, cujus culpa est, si damnum ejus, cujus culpa accidit, colliditur, cum damno alterius, qui omnia culpa vacat (§. 629. *part. 2. Jur. nat.*); emptor omnino impensas perdere, nequaquam vero venditor eas restituere tenetur.

§. 1154.

*Si venditio vi pacti resolutivi resolvatur ex tunc, emptor statim restituere tenetur rem & fructus perceptos, pendentes ac percipiendos; venditor autem restituere debet pretium & impensas necessarias in fructuum perceptionem factas & quas facere debuisset, si ditio ex tunc quos percipere non neglexisset, una cum pretio operarum & cura, si resolvatur, ne quibus industriales percipi non potuissent, ac quantum valet usus pecunie a die venditionis usque ad eum diem, quo emptio resoluta.*

*Quod si enim venditio vi pacti resolutivi resolvitur ex tunc,*  
(*Welfi Jur. Nat. Pars IV.*) Hhhhh ca

ea retro resolvitur, quasi scilicet statim ab initio fuisset nulla (§. 1100.), consequenter & venditor, & emtor habere debet, quod habuisset, si venditio facta non fuisset. Venditor, si res vendita non fuisset, habuisset rem & fructus a die venditionis usque ad diem resolutionis perceptos & quos percipere non neglexisset una cum pendentibus eo die, quo pactum resolvitur, sed impensas quoque necessarias in fructuum perceptionem facere, ac operas & curam impendere debuisset, sine quibus industriales percipi non poterant. Emtor vero habuisset pretium, quod pro re solvit, ac a die venditionis, quo solutum supponitur, vel die solutionis, usque ad diem, quo pactum resolvitur, pecunia sua uti potuisset, nec ullas in fructuum perceptionem impensas fecisset, nec industriales operam & curam impendisset, quæ tamen dominiis introductis rebus æquiparantur (§. 437. part. 2. Jur. nat.), & perinde ac hæc pretio æstimantur (§. 291.). Quamobrem patet venditione vi pacti resolutivi ex tunc resoluta, emtorem statim restituere debere venditori rem & fructus perceptos, pendentes item ac percipiendos; venditorem autem restituere debere emtori pretium & quantum valet usus pecuniæ a die solutionis usque ad diem, quo pactum resolvitur, una cum impensis necessariis in fructus perceptos factis, vel percipiendos faciendis, & pretio operarum & curæ, sine quibus industriales percipi non potuissent.

Nihil hic difficultatis est, cum & emtor, & venditor tantundem post contractum resolutum habere debeat, quantum habiturus fuisset, si contractum non fuisset, cum nemo locupletior fieri debeat ex re alterius (§. 678.), nec cum alterius damno (§. 585. part. 2. Jur. nat.). Restitutio itaque ita fieri debet, ne contractus resolutio ulli contrahentium sit damnosa.

§. 1155.

*De impensarum in rem*

*Si impensas in rem fecit emtor, & emtio resolvitur vi pacti resolutivi ex tunc; venditor necessarias & sibi æque magis resolutivis, voluptu-*

*voluptuarias & sibi non aequae utiles tolli permittit, si sine rei detrimento tolli possunt. Ostenditur eodem modo, quo idem ostendimus contractu emtionis ex nunc resolutae (§. 1153.).*

*rem factam restitutione, emtione ex tunc resoluta.*

Quae ibidem annotavimus (not. §. 1153.), ea etiam hic tenenda sunt. Neque hic obstat, quod modo dixerimus (not. §. 1154.), restitutionem ita fieri debere, ne contractus resolutio ulli contrahentium sit damnosa: si enim emtor perdit impensas venditori minus utiles & voluptuarias, sua culpa damnum incurrit.

§. 1156.

*Si emtioni venditioni pactum resolutivum adjicitur, in voluntate contrahentium positum est, quomodo de restitutione fructuum & impensarum inter se convenire voluerint. Quamvis enim fructuum & jura naturali definitum sit, quid tam emtor venditori, quam impensarum venditor emtori restituere debeat, prout emtio vi pacti resolutivi resolvitur vel ex nunc, vel ex tunc (§. 1153. & seqq.); conditione naturaliter tamen unicuique permixtum est jus suum remittere (§. 119. part. 3. Jur. nat.), adeoque alterum ab obligatione sibi quid prestandi liberare (§. 97. part. 3. Jur. nat.), actum a domini praeterea voluntate unice pendet, quomodo dominium vel jus quoddam suum in alterum transferre velit (§. 12. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem dubium non est, quin in voluntate contrahentium positum sit, si emtioni venditioni pactum resolutivum adjicitur, quomodo de restitutione fructuum & impensarum inter se convenire voluerint.*

Nemo non videt, qui animum ad ea attendit, quae de restitutione tam venditoris, quam emtoris dicta sunt (§. 1153. & seqq.), multas oriri posse lites de eo, quod restituendum est, subinde difficulter terminandas. Quamobrem consultius est, ut de eo, quod restituendum, si emtio resolvitur, expresse conveniatur: ita enim extra omnem controversiam est, quidnam unusquisque restituere debeat, nimirum id, quod sibi restitui

stipulatus est & ad quod restituendum alter sese obligavit. Ita conveniri potest, ne impensæ utiles ac voluptuariæ sint restituendæ, nec restituendæ sint necessariae, nisi consensu venditoris factæ, non tamen dissentiendum sit, si necessariae faciunt ad rei conservationem, vel sine iis usus haberi nequit, quem initio venditionis res habebat. Immo convenire etiam potest ita, quemadmodum lex naturæ restitutionem præscribit (§. cit.): quo ipso convenitur, quod eadem præcise stare velint contrahentes, nec aliqua ex parte unus, vel alter jus quoddam suum remittere velit, ut adeo non superflua, nec prorsus inutilis existimari debeat istiusmodi conventio. Ceterum cum ex principiis generalibus, quæ de restitutione ex emtione sub conditione resolutiva contracta demonstravimus, nullo negotio inferantur, quæ ex pactis resolutivis specialibus restituenda sint; ideo supervacaneum existimo ad particularia descendere.

## §. 1157.

*De præstatione emtoris venditori præstare debet, quantum valet usus pecuniæ a die moræ obmoram in pretio solvendo.* Si emtor pretium non solvit eo tempore, quo solvere debet, in mora est (§. 638. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum venditor carere cogatur usu pecuniæ, adeoque lucrum ejus cessat, quod ex eodem habere poterat (§. 614. part. 3. Jur. nat.); lucrum ejus cessat, propterea quod emtor in mora est. Enimvero si lucrum tuum cessat, propterea quod alter in mora est, ad id quod interest tenetur (§. 655. part. 3. Jur. nat.). Ergo etiam emtor tenetur venditori ad id, quod interest, pecuniam eo tempore non fuisse solutam, quo solvi debebat, consequenter si is pretium non solvit eo tempore, quo solvere debet, venditori præstare tenetur, quantum valet usus pecuniæ a die moræ.

Quantum valeat usus pecuniæ, de eo deinceps dicemus. Lege civili permittitur, ut usuræ a die moræ exigantur, quas et pro usu pecuniæ definit.



Si de pretio fuerit conventum & venditor se eam tibi pro eo Quando em-  
dare declarat, tu tamen pretium statim dare non vis; & venditor tuo non perfici-  
in dilationem consentire non vult, emptio nulla est. Quamvis e-  
ciatur, etsi  
nim venditor, dum declarat se tibi rem pro pretio convento de pretio fu-  
dare velle, in te transferat dominium rei emtæ (§. 533. part. 3. erit conven-  
Jur. nat.); id tamen non transfert nisi sub hac conditione, si tum.  
pretium solveris (§. 958.). Quodsi adeo tu pretium statim  
solvere nolis, venditor autem in dilationem ejus consentire  
noluerit, conditio deficit, adeoque in te dominium transla-  
tum non est (§. 534. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum  
sine translatione domini non perficiatur emptio (§. 939.); in  
hypothesi propositionis præsentis emptio nulla est.

Ostenditur etiam hoc modo. Quando venditor vult  
pretium statim solvi, dominium non transit in emptorem, nisi  
pretium solvatur (§. 965.). Quamobrem cum sine transla-  
tione domini non perficiatur emptio (§. 939.); in hypothesi  
propositionis præsentis emptio nulla est.

Nihil adeo actum est, si venditor rem dare noluerit, nisi præ-  
sentem numeres pecuniam, tu vero numerare vel non possis,  
vel nolis. Pretii enim dilatio non inest ipsi contractui (§. 937.);  
sed per pactum, quod adjicitur, demum ad eum accedit, cum  
in arbitrio venditoris unice positum sit, utrum in dilationem so-  
lutionis consentire velit, nec no (§. 959.).

§. 1159.

Quoniam emptio statim nulla est, si venditor pro pretio Quid inde  
convento rem dare non vult, quia non presentem offers pecuniam (§. sequatur.  
1158.); si postea rediens præsentem pecuniam numerare velis, ven-  
ditor non obligatur ad rem pro pretio convento tradendam, interea  
etiam, donec redieris, eam alii vendere potest, nisi aliter con-  
veniat.

Nimirum quia emptio statim nulla est, perinde omnino est, ac si a vobis non fuisset contractum. Unde ex contractu tibi quoque ad nihil obligatus est venditor. Res ipsius propria mansit, de qua adeo disponere potest pro arbitrio suo. Cum te adeo redeunte de novo contrahere debet, atque adeo ipse est arbitrii, num pro eo pretio rem nunc dare velit, in quod ante consenserat. Nihil enim obstat, quominus penitere possit. Immo ab ipsius unice voluntate pendet, utrum nunc rem vendere, an retinere velit, utrum tibi, an alii vendere velit (§. 12. part. 3. Jur. nat.). Hæc ideo addimus, etsi vulgaria, ut præscindamus injustas querelas. Ostendendum quoque quid juri naturali consentaneum sit in iis, quæ vulgo fiunt ac jure fieri putantur. Id enim maxime usui est in moralibus, ne a rectitudine actionum deflectas.

§. 1169.

*An res empta reddi ac pretium repeti possit.*

*Res semel emptam venditori reddere nequit emptor, nec pretium repetenti restituere tenetur venditor; aut, si pretium venditum solvit, ab eo solvendo non liberatur emptor, quod rem reddere velit.*

Quod si enim res semel empta, venditor dominium in emptorem transtulit (§. 939.), adeoque res emptoris propria est & si pretium statim solutum, dominium quoque pecuniæ in venditorem translatum (§. 955.), adeoque ea ipsius propria est (§. 124. part. 3. Jur. nat.). Quod si vero venditor in dilationem pretii consentit, dominium in emptorem transit & pecunia tanquam mutuo data debetur (§. 960.). Quoniam itaque nemo jus suum quæsitum alteri invito auferre potest (§. 336. part. 2. Jur. nat.), nec quisquam seipsum ab obligatione sua liberare valet (§. 674. part. 3. Jur. nat.); res semel empta venditori ab emptore reddi nequit, nec pretium repetenti restituere tenetur venditor, aut, si pretium nondum solvit, a solutione non liberatur emptor, quod rem reddere velit.

§. 1161.

*§. 1261.*

*Si emtione jam perfecta pretium solvere nolit emtor, vel rem tradere nolit venditor, in casu priori venditori, in posteriori em- ceat ab emti- tori a pacto recedere licet. Etenim ex contractu emtionis ven- one, vel ven- ditionis perfecto emtor obligatur ad pecuniam solvendam, ditione per- venditor ad rem tradendam (§. 982.), consequenter emtio facta rece- venditio mutuas praestationes continet (§. 80. part. 3. Jur. nat.). dere. Quodsi ergo pretium solvere nolit emtor, vel rem tradere nolit venditor, in casu priori emtor, in posteriori venditor praestare non vult, quod ex contractu debet. Enimvero si pactum mutuas praestationes continet & unus paciscentium praestare nolit, quod debet, nec alter ad id praestandum te- netur, quod ipse debet, sed ei a pacto recedere licet (§. 827, part. 3. Jur. nat.). Quamobrem si emtione jam perfecta pre- tium solvere nolit emtor, vel tradere rem nolit venditor, in casu priori venditori, in posteriori emtori a pacto rece- dere licet.*

Per se patet, quando ab emtione venditione recedit vel em- tor, vel venditor, sam rescindi, seu pro non facta declarari (§. 928.). Quoniam vero necesse non est, ut in casu priori ven- ditor, in posteriori emtor a contractu recedat, cum saluum sit jus alterum ad contractum consummandum vi adigendi (not. §. 827. part. 3. Jur. nat.); pro vero autem haberi contra alte- rum non possit, nisi quod sufficienter fuerit indicatum (§. 427. part. 3. Jur. nat.); si in casu priori venditor in posteriori em- tor a contractu recedere velit, id ipsius indicandum est, ac hoc demum pacto emtio venditio pro non facta habetur, adeoque rescinditur (§. 928.). Hinc non licet venditori rem statim alii vendere, si venditor pretium, cujus solutio consensu ipsius, vel in diem certum vel incertum fuerit dilata, non solvat, nisi sub lege commissoria fuerit contractum (§. 1089.); sed emtio an- te rescindenda, quam nova cum alio contrahi possit. Obiter quasi & exempli gratia hoc monemus, ne in iis demonstrandis  
finitis

simus justo prolixiores, quæ ex antea demonstratis facile deducantur.

§. 1162.

*Quando cum dispendio partis pretii jam soluta, vel arrha data a contractu recedatur.* Si parte pretii jam soluta, vel arrha data, re tamen nondum tradita, emtor a contractu recedere velit; venditor ab eodem recedens partem pretii jam solutam, vel arrham datam restituere non tenetur. Patet, ut ante (§. 1161.); emtionem venditionem esse contractum, seu pactum (§. 794. part. 3. Jur. nat.), quod mutuas præstationes continet. Enimvero si qui a pacto discedit aliquid jam præstitit, ego autem ipsi nihil adhuc præstiti; ego ab eodem recedens nihil ipsi restituere teneor (§. 829. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem si parte pretii jam soluta, vel arrha data, re tamen nondum tradita, emtor a contractu recedere velit; venditor ab eodem recedens partem pretii jam solutam, vel arrham datam restituere non tenetur.

Hoc minime contrariatur ei, quod supra demonstravimus (§. 996.), si dator arrhæ contractum adimplere nolit, qui eam accepit, eum tamen retinere illam posse, donec ipsi fuerit satisfactum: etenim ibidem supponitur, venditorem, qui arrham accepit, a contractu semel perfecto recedere nolle, ad quod faciendum ipsum minime obligatum esse constat (not. §. 1161.). In presenti autem propositione supponitur, quod a contractu etiam recedat venditor, quia ab eodem recedit emtor. Ceterum hinc patet, juri naturæ minime refragari, ut cum dispendio arrhæ ab emtione semel perfecta recedatur, etiam si non fuerit conventum, ut cum eodem recedere liceat, vel non nisi cum eodem recedi possit. Quod si enim ita fuerit conventum, consentire debet venditor, si eum dispendio arrhæ a contractu recedere velit emtor; si ita non fuerit conventum, venditori integrum est, utrum consentire velit, nec ne. Neque vero est observandum est, quod dubitandum non sit, quin venditor semper a contractu recedere velit, si partem pretii datam, vel arrham datam luctari possit: possunt enim venditori esse ratio-

nes, cur contractum adimpleri, quam lucrum istud habere malit, quas tamen hic sigillatim perstringere instituti nostri non est.

§. 1163.

*Emtio venditio semel perfecta, immo etiam consummata, mutuo dissensu dissolvitur.* Quomodo  
Emtio enim venditio contractus est *emtio vendi-*  
(§. 937.), seu pactum (§. 794. part. 3. *Jur. nat.*). Enimvero *ratio dissolutio-*  
pacta a contrahentibus dissolvuntur mutuo dissensu (§. 840. *jur.*  
*part. 3. Jur. nat.*). Ergo etiam emtio venditio semel perfe-  
cta, immo etiam consummata, mutuo dissensu dissolvitur.

Hinc rem emtam recipit venditor, pretium vero emtori restituit, aut a solutione, si adhuc debet, emtorem liberat, vel venditor restituit pretium, aut partem pretii, vel arrham datam, & rem, si nondum tradidit, retinet. Aliud nimirum est pactum dissolvere (§. 836. *part. 3. Jur. nat.*); aliud vero ab eodem recedere, quia alter ab eodem recedit (§. 827. *part. 3. Jur. nat.*). Pacta dissolvi possunt, etiam si jam fuerint consummata; ab iis autem non receditur, si jam consummata fuerint, nec qui ex sua parte id consummavit, ab eo amplius recedere potest.

§. 1164.

*Si emtio fuerit dissoluta, & emtorem poeniteat, venditor ad rem pro pretio presente tradendam non obligatur; vel si venditorem poeniteat, emtor ad pretium pro re sibi tradenda solvendum non obligatur.* *Effectus dissolutio-*  
Quando enim paciscentes pactum dissolvunt, inter se conveniunt, quod neuter ab altero exigere velit, quod ex pacto sibi debetur (§. 844. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem si emtio dissolvitur, emtor ac venditor inter se conveniunt, quod emtor a venditore exigere nolit rei traditionem, venditor vero exigere nolit pretii solutionem. Quod si ergo emtio fuerit dissoluta, & emtorem poeniteat, venditor ad rem pro pretio presente tradendam non obligatur, vel si  
(*Wolffii Jur. Nat. Pars IV.*) Iiiii vendi-

venditorem poeniteat, emtor ad pretium pro re sibi tradenda solvendum non obligatur.

Nimirum quamprimum emptio dissolvitur, perinde est ac si ea non fuisset contracta, & utraque pars statim liberatur ab obligatione sua, quam contraxerat, utraque etiam ex contractu jus nullum retinet.

§. 1165.

*Eviçtio quid sit.*

*Res evinci* dicitur, si quis eam ob jus, quod in ea habet, nec exercere potest, nisi eam in potestate sua habet, a possessore aufert. Unde *Eviçtio* est ablatio rei a possessore ob jus auferenti in ea competens, quod exercere nequit, nisi eam habeat in potestate sua.

In Jure civili additur, ablationem fieri debere per sententiam judicis. Enimvero cum in statu naturali originario nemo alterius potestati subiectus sit (§. 143. part. 1. *Jur. nat.*), sed quilibet sui juris sit (§. 144. part. 1. *Jur. nat.*); eviçtio nobis ita definienda fuit, ut statui huic conveniat. An vero necesse sit, ut res in statu civili sententia judicis evincantur, suo videbimus loco. Sed demus exemplum, ut definitio, quam dedimus, rectius intelligatur. Tu a non domino emisti rem alienam, eamque tibi a venditore traditam possides. Dominus ob dominium sibi in ea competens eam vindicat (§. 544. 545. part. 2. *Jur. nat.*). Ablatio hæc dicitur eviçtio, etsi vi facta (§. 543. part. 2. *Jur. nat.*), justo nimirum bello erepta ei, qui eam, dominio probato, restituere non vult, solo titulo justo possessionis se defendens.

§. 1166.

*Præstatio eviçtionis quid sit.*

*Eviçtionem præstare* dicitur, qui satisfacit alteri pro damno, ob rem eviçtam eidem obveniente. Unde *Præstatio eviçtionis* est reparatio damni ob rem eviçtam possessori obvenientis.

Ita si res emta evincitur, cum pretium amittas, quod pro ea dedisti, eviçtio præstatur, si idem tibi restituitur a venditore,

ac quod præterea aliud damnum incurris, propterea quod res evicta fuit, tibi resarcitur.

§. 1167.

*Emtor pretium solvit sub hac conditione, ut res sit sua.* Dat Quomodo enim pretium rei, seu pecuniam, qua æstimatur, pro re (§. pretium pro 937.), consequenter pretium dare non vult, nisi venditor et-re solvasor. iam det rem, adeoque dominium ejus in se transferat (§. 675. part. 2. Jur. nat.), ut ea sit sua (§. 124. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem patet emtorem non solvere pretium, nisi sub hac conditione, ut res a venditore sibi tradita sit sua.

Absurdum sane foret statuere, emtorem velle pretium solvere, etiamsi res tradita sua esse non debeat, sed alterius, qui eam ab emtore iterum auferre possit.

§. 1168.

*Qui sciens rem alienam emit, possessionem saltem emere intel-* De re aliena *legitur.* Qui enim scit rem esse alienam, is quoque scit, ven- a sciense ditorem rem vendere non posse, nec se ab eo acquirere nisi emsa. possessionem (§. 941.). Quamobrem cum nihilominus venditori pretium solvat; pro possessione id solvisse censetur. Quodsi ergo quis sciens rem alienam emit, possessionem saltem emere intelligitur.

Rem a non domino emere non potes, quia eam tibi vendere nequit. Si ergo tibi rem tradit, nonnisi possessionem in te transfert. Nec est quod excipias, te ignorasse, quod rem alienam vendere nequeat. Si quis enim rem tuam vendere velit, hoc minime pateris: &, ubi te incio vendiderit, emtionem validam esse debere non vis, sed rem tuam tibi restitui petis. Ignorantia igitur, quam prætendis, nulla est.

§. 1169.

*Venditor præsumitur dominus rei, nisi prostent rationes in con-* An quilibet *trariam.* Quoniam enim rem vendere, adeoque eam tibi venditor dare vult (§. 937.), pro domino se gerit (§. 676. part. 2. Jur. præsumatur nat.), dominus.

nat.), adeoque eam detinet tanquam suam (§. 124. part. 2. Jur. nat.), consequenter eam possidet (§. 150. part. 2. Jur. nat.). Sed possessor quilibet præsumitur dominus rei, nisi prostent rationes probabiles in contrarium (§. 1033. part. 3. Jur. nat.). Ergo etiam venditor præsumitur dominus rei, nisi prostent rationes in contrarium.

Dominii probatio difficilis. Quamobrem emtio venditio difficillime contraheretur, si non ante contrahenda esset, quam dominium suum probasset venditor. Cum igitur hoc contractu quotidie opus habeant homines ad eas res sibi comparandas, quibus indigent; dominii præsumtio ad emtionem contrahendam sufficit.

## §. 1170.

*Quomodo cum venditore contra-venditore tanquam cum domino contrahit, nisi noveris rem esse alienam.*  
 Quoniam quilibet venditor præsumitur dominus rei, nisi prostent rationes in contrarium (§. 1169.); emtor quilibet cum venditore tanquam cum domino contrahit, nisi noveris rem esse alienam.

Nemini imputari potest, quod rem a non domino emerit, quem dominum esse putabat, cum ista præsumtio admittenda sit in emtione, quamdiu nullæ prostant rationes in contrarium.

## §. 1171.

*An præstatio evictio- nis insit emtioni.*  
 Emtoni insit tacita hac conditio, ut evictio præstetur. Emtor enim pretium solvit sub hac conditione, ut res sit sua (§. 1167.), adeoque tanquam dominus de ea pro arbitrio suo disponere possit (§. 118. 121. part. 2. Jur. nat.), consequenter vult pretium sibi restitui, nisi res sit sua, & ut resarciat damnum inde obveniens, quod ea tanquam sua usus. Quoniam itaque sua non manet, saltem non pleno jure (§. 137. part. 2. Jur. nat.), si quis rem ab eodem aufert ob jus sibi in ea competens, quod exercere nequit, nisi eam habeat in potestate sua, consequenter si eam evincit (§. 1165.); emtor tunc vult pretium sibi restitui &, si quod aliud ipsi obveni-



at, damnum, quod re: tanquam sua usus, id sibi refarciri (§. 494. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem cum evictio præstetur, si venditor emptori satisfacit pro damno ob rem evictam eidem obveniente (§. 1166.); emptor pro re non solvit pretium nisi sub hac conditione, ut venditor evictionem præstet. Emptione itaque inest tacita hæc conditio, ut evictio præstetur.

Nemo vult emptionem sibi esse damnosam. Nisi enim fortes adsint rationes in contrarium, in emptione venditione is animus esse videtur contrahentibus, ut observetur æqualitas (§. 976.), consequenter ut, quantum quis dat, tantum ab altero recipiat (§. 898.). Hic autem animus esse nequit emptori, si nolit evictionem sibi præstari.

§. 1172.

Quoniam emptioni inest tacita hæc conditio, ut evictio *Evictionis* præstetur (§. 1171.); *venditor emptori ad evictionem præstan-* præstatio-  
*dam ex ipso contractu obligatur, etiamsi eam expresse non promissam ex ipsa* feris, consequenter ad eam præstandam se obligaverit (§. 963. *emtionem ac*  
*part. 3. Jur. nat.).* *venditione*

Non tamen hoc obstat, quominus emptor evictionis præstadeberi.  
tionem sibi promitti jubeat: quoniam enim hac promissione contrahitur obligatio eam præstandi, venditorem sic firmior tenet obligatio.

§. 1173.

*Circumspecti esse debemus, ne in casu dubio rem majoris præ-* *Qua cir-*  
*sertim pretii ab eo emamus, qui evictionem præstare nequit.* Si quis *cumspectio-*  
enim evictionem præstare nequit, is reparare nequit damnum *ne opus sit in*  
ob rem evictam nobis obveniens (§. 1166.), adeoque da- *emendo.*  
mnum incurrimus, quod rem ab eo emerimus, qui evictio-  
nem præstare nequit. Quamobrem cum omnem operam  
dare debeamus, ut caveamus, ne nobis quoad patrimonium  
nostrum damnum aliquod inferatur (§. 494. part. 2. Jur. nat.);  
circumspecti utique esse debemus, ne in casu dubio rem ma-

joris præsertim pretii ab eo emamus, qui evictionem præstare nequit,

Si satis constet, nos a domino emere, per se patet, hac circumspeditione non esse opus, Immo præstat emere a domino, qui evictionem præstare nequit, quam non dominum sibi obligatum habere ad evictionem præstandam, etiamsi eam præstare possit.

## §. 1174.

*An ei, qui sciens rem alienam emit, obligetur venditor ad præstandam evictionem.*

*Si quis sciens a non domino emit; ad evictionem ipsi præstandam non tenetur.* Qui enim sciens a non domino emit, possessionem tantummodo emere intelligitur (§. 1168.), consequenter novit, rem suam non esse, & eam a domino evinci posse. Emtio adeo possessionis in se non continet obligationem præstandi evictionem, neque adeo ad eam præstandam non dominus ei obligatur, qui rem emere non poterat, nec debebat.

Si quis sciens emit rem alienam, quam sibi traditam domino restituere obligatus est (§. 467. part. 2. Jur. nat.), dolum committit (§. 701. 705. part. 1. Phil. pract. univ.). Hic adeo nullam parere potest obligationem ad præstationem evictionis, cum sit actus lege naturali prohibitus (§. 300. part. 1. Jur. nat.). Sibi adeo imputet emtor, si in damnum incurrit.

## §. 1175.

*An res incorporales evinci possint.*

*Evinci etiam possunt res incorporales.* Etenim res incorporales non minus in dominio sunt, quam corporales (§. 216. part. 2. Jur. nat.), adeoque eas dominus a possessore vi juris sui non minus auferre potest, quam corporales, consequenter evinci etiam possunt (§. 1165.).

## §. 1176.

*Jura in re aliena num evinci possint.*

Quoniam jura in re aliena nobis competentia res incorporales sunt (§. 497. part. 1. Jur. nat.), res vero incorporales evinci possunt (§. 1175.), jura etiam in re aliena nobis competentia evinci possunt.

E. gr. Si mihi competit usufructus in agro tuo, & tu eum vendis akeni; dubium non est, quin usufructum evincere possim, seu ego te vi adigere queam in statu naturali ad usufructum mihi concedendum. Idem intelligitur, si tibi vendo jus venandi, quod non mihi, sed alii competit.

§. 1177.

*Si res incorporalis venditur, venditor obligatur ad evictionem An in vendi- præstandam.* Etenim etiam res incorporales perinde ac corporeales vendi (§. 1001.), ac evinci possunt (§. 1176.). Quamobrem cum emtioni insit tacita hæc conditio, ut evictio præstetur (§. 1171.), consequenter emtori ex ipso contractu ob- ligatus sit venditor ad evictionem præstandam; quin etiam ad eam præstandam obligetur venditor, si res incorporalis vendatur, dubitandum non est.

E. gr. Vendo tibi jus venandi, quod non mihi competit, sed alii, five bona, five mala fide, modo tu putas id mihi competere. Quodsi hoc ab eo, cui competit, evincatur; ego tibi obligatus sum ad evictionem præstandam. Similiter tu a me emis usufructum in re mea ad certum diem, qui tamen alii competit. Quodsi hic eundem evincat, ego tibi evictionem præstare teneor.

§. 1178.

*Jura, quæ quis in re alterius habet, referuntur inter vitia rei.* Etenim cum domino competat jus non patiendi, ut quis allus quicquam faciat se invito, quod sibi vi domini facere licet (§. 101. part. 2. Jur. nat.), si quis jus in re alterius quoddam habet, hoc ipso dominium deminuitur, adeoque res ipsa usui suo minus apta redditur. Quamobrem cum vitia rei sint; quæ eidem in hærent ac eam usui suo minus aptam reddunt (§. 1043.); jura, quæ quis in re alterius habet, referuntur inter vitia rei.

E. gr.

E. gr. Si quis in agro tuo habet jus exigendi decimas; hoc jus vitium agri est. Similiter si cui hypotheca in agro tuo constituta, ea agri vitium est.

## §. 1179.

*An ea emtori  
indicanda.*

Quoniam jura, quæ quis in re alterius habet, inter vitia rei referuntur (§. 1178.), vitia vero rei, quæ aliunde nota non sunt, emtori indicare tenetur venditor (§. 1044.); *si in re, quam vendere vis, alteri cuidam jus quoddam competat, id emtori indicare debes, nisi jam aliunde sit notum,*

## §. 1180.

*De præstan-  
da evictione tit;  
juris in re tor  
emta tertio  
competen-  
tis.*

*Si tertius quidam jus quoddam sibi competens in re emta evincenda evictionem præstare tenetur.* Quod si enim venditor non indicet emtori, jus quoddam in ea re, quam ipsi vendit, competere, cum illud indicare debeat (§. 1179.), dum dominium in eum transfert (§. 939.), jus quoque excludendi alium quemcumque quocumque jure in ea re transfert (§. 121. part. 2. Jur. nat.), consequenter hoc ipsum jus, tanquam rem incorporalem (§. 498. part. 1. Jur. nat.), eidem vendit. Enimvero si res incorporalis venditur, venditor obligatur ad evictionem præstandam (§. 1177.). Ergo etiam obligatur ad præstandam evictionem, si tertius quidam jus quoddam sibi competens in re emta evincit.

Quoniam jus in re emta tertio competens est vitium rei (§. 1178.), adeoque accidens ingratum (§. 1043.), quod pretium rei minuit (§. 1039.), immo subinde omnem utilitatem ex percipiendam adimit, veluti ususfructus, quem quis in ea re habet; cum in omni venditione is animus esse videatur contrahentibus, ut observetur æqualitas, nisi adsint rationes fortes in contrarium (§. 976.), consequenter emtor tantundem recipere velit, quantum dat (§. 898.), æquitati maxime convenit præstatio evictionis juris tertio cuidam in re vendita competentis.

§. 1181. *Si quis inscius rem alienam emit ac postea ex alia causa do-* De praestati-  
*minium rei acquirit, eam a seipso evincere potest & venditor ad da evictione*  
*praestandum evictionem eidem tenetur.* Etenim si quis inscius rei a seipso  
rem alienam emit, venditor ex ipso contractu obligatur ad e-  
evicta.  
victionem praestandam (§. 1172.). Enimvero si postea ex  
alia causa dominium ejus acquirit, eandem non minus, quam  
anterior dominus, evincere potest a quocunque possessore  
(§. 1165.), consequenter etiam a seipso, in quem non nisi  
possessio translata a venditore (§. 941.). Quamobrem ven-  
ditor quoque obligatur ad praestandam evictionem, si  
quis inscius rem alienam emit ac postea ex alia causa do-  
minio acquisito eandem a seipso evincit (§. 336. part. 2. Jur.  
nat.).

Nimirum in hoc casu emtor duplicem repraesentat perso-  
nam, primo emtoris, deinde domini. Qua emtor possessionem  
habet ex contractu, qua dominus dominium ex alia causa.  
Quamobrem cum dominus rem a possessore evincere possit;  
nil obstat, quo minus aliquis tanquam dominus rem a se evin-  
cat tanquam a possessore. Nulla vero ratio est, cur obligatio  
venditoris extingui debeat per hoc, quod dominium rei in te  
translatum fuerit, quae extincta minime fuisset, si vel anterior  
dominus idem retinisset, vel in alium transtulisset. E. gr. Tu  
emis a Sempronio librum, qui meus est. Ego postea librum  
hunc tibi dono. Nulla sane est ratio, cur ideo carere debeas  
pretio, quod tibi restituendum erat a Sempronio, si ego a te  
librum evicissem: neque enim id Sempronio donare volui, sed  
tibi.

§. 1182.

*Si venditor rei alienae postea ex alia causa dominium ejus ac-* De praestan-  
*quirit & eam ab emtore evincit; ad praestandam evictionem eidem da evictione,*  
*tenetur.* Quod si enim res aliena fuerit vendita, emtor non si res ab ipso  
acquisivit nisi possessionem (§. 941.). Quamobrem si postea venditore  
(Wolffii Jur. Nat. Pars IV.) Kkkkk ven-evincatur.

venditor ex alia causa dominium ejus acquirit, eandem non minus, quam anterior dominus, a quocunque possessore evincere potest (§. 1165.); consequenter etiam ab emptore suo. Enimvero huic obligatur ad præstandam evictionem ex ipso contractu (1172.). Quoniam itaque jus quæsitum emptori auferre nequit (§. 336. part. 2. Jur. nat.); ad præstandam evictionem hanc emptori tenetur.

Non est, quod existimes, emtionem validam fieri debere, quæ antea nulla erat (§. 941.), postquam dominium in venditorem translatum. Etenim quamprimum is fit dominus, in ejus arbitrio positum est, utrum dominium, quod nactus est, in te transferre velit (§. 111. part. 3. Jur. nat.), an evictionem præstare velit, ad quam præstandum tibi obligatus (§. 1172.). Quemadmodum itaque tu uti potes jure tuo, ut præstationem evictionis exigas; ita etiam venditor uti potest jure suo, ut rem a te evincat. Hoc modo neuter de injuria sibi facta conqueri potest.

## §. 1183.

*Quamdiu res pro evi-* Si res possessori auferatur, jure, quod auferens in ea prætendit, *nondum sufficienter probato, ea evicta non est.* Etenim antequam *ita haberi* auferens jus, quod in re ab altero possessa prætendit, *nequeat.* sufficienter probavit, constare nequit, num revera jus istud eidem competat. Quodsi ergo eandem possessori auferre, dici minime potest; eam esse oblatam ob jus auferenti in eadem competens. Quamobrem cum res evicta non sit, nisi fuerit ablata ob jus auferenti in eadem competens (§. 1165.); ea quoque evicta non est, si res possessori auferatur jure, quod auferens in ea prætendit, nondum sufficienter probato.

E. gr. Emisti a me fundum, in quo dominium prætendit Titius. Si eundem tibi auferat, antequam dominium sufficienter probaverit, fundus evictus non est. Aliud nimirum est prætendere dominium in fundo; aliud idem in eodem habere.

## §. 1184.

§. 1184.

Quoniam res evicta non est, quæ possessori aufertur, an- *Probatio*  
tequam auferens jus suum in eadem, quod præterdit, suffi- *quam ad*  
cienter probavit (§. 1183.); *ad evictionem requiritur sufficiens evictionem*  
*juris auferenti in re competentis probatio.* *requiratur.*

Sane si dominium in re habere præterdis, natura vi adigere  
nequis eum, qui eandem in potestate sua habet, ut restituat,  
antequam dominium probaveris (§. 546. part. 2. *Jur. nat.*). Ac  
idem intelligitur de quocunque alio, qui potius jus quoddam  
aliud in ea præterdit. Quando nimirum rem evincis, eam  
jure auferre debes. De jure autem tuo constare nequit sine  
probatione.

§. 1185.

*Auctor*, scilicet juris, quod quis in re habet, dicitur is, a *Auctor qui-*  
quo is rem accepit, seu a quo jus in eum transit. *Quam-*  
*nam dicatur.*  
obrem cum emtor jus suum habeat a venditore (§. 939.);  
*venditor auctor est*, juris scilicet emtori in re emta competentis.

Hinc & venditores dicuntur auctores, veluti si tu a me emis  
agrum, a me auctore eum emisisti, si nempe vendidi tanquam  
meum, adeoque meo, non alieno nomine. Proprie autem lo-  
quendo nec venditor est, nisi qui suo nomine vendit: qui e-  
nim alieno nomine vendit, mandatarius venditoris est.

§. 1186.

*Malus auctor* vocatur is, qui tale jus, quod in alium *Malus auctor*  
transferre debet, non habet. *quinam sit.*

E. gr. Si a non domino rem emis, erit is malus auctor, quia  
dominium, quod in te transferre debet (§. 939.), non habet.  
Hinc *Cicero* Verrin. 7. Tum illi, inquit, intellexerunt, se id,  
quod a malo auctore emisissent, diutius obtinere non posse: ubi  
per auctorem intelligitur venditor, & hic malus auctor appella-  
tur, quia jus vendendi, seu dominium, quod transferre debe-  
bat, non habebat.

## §. 1187.

*Auctori* Si auctor evictionem præstare debes, de probatione juris, ob quando con- quod rem possessori auferre vult alius, ei constare debet. Etenim stare debeat evictio præstatum ob rem evictam (§. 1166.). Sed res non de præbatio- ante evicta est, quam jus, quod tam auferens in ea præten- ne juris præ- dit, sufficienter fuerit probatum (§. 1183.). Quamobrem tensi. ut norit auctor, qui evictionem præstare debet, eam esse evictam, quomodo is, qui eam auferre vult, jus, quod in ea præterdit, probet perspectum esse debet, seu eidem de probatione juris, ob quod rem possessori auferre vult alius, constare debet.

E. gr. Tu emisti a me agrum. Si Titius eam vindicare voluerit, cum ego ad præstandam evictionem tibi sim obligatus (§. 1172.), mihi auctori (§. 1185.) perspectum esse debet, quomodo is dominium suum probet.

## §. 1188.

*Quando nam proba- post eandem auctori innoscat: quando tamen jus prætendentis du- zio auctori- bium est, auctori indicandum est, quod is rem evincere velit. Etenim innotescere debeat.* res non ante dici potest evicta, quam jure prætendentis sufficienter probato (§. 1183.). Quodli adeo id sufficienter probatum fuerit, rem evictam esse agnoscere tenetur auctor. Quamobrem perinde est, sive probatio ante evictionem, sive post eandem eidem innoscat. *Quod erat unum.*

Enimvero si jus prætendentis dubium est, non satis apparet, utrum sufficienter sit probatum, an vero contra probationem quædam adhuc excipi possint (§. 417. part. 2. Theol. nat.). Quamobrem cum auctor evictionem præstare teneatur per hypoth. ipsius potissimum res agitur, adeoque constare debet, num habeat, quæ probationi opponere possit. Necessesse igitur est, ut ipsemet de probatione statuat, præsertim cum jus, quod in alterum transferre voluit, quomodo acquisiverit



fiverit eidem debeat esse perspectum, consequenter ipsi indicandum est, quod rem evincere velit adversarius.

Immo præstat fore semper auctori indicare, quod adfit qui rem evincere velit, ne demum cum eo litigandum sit, utrum res fuerit evicta, nec ne, antequam eum ad præstandam evictionem compellere possis. Quando rem ab auctore accipis, non exis ab eo probationem ejus juris, quod ab eo in te transire debet, sed id ipsi competere supponis. Unde facile fieri poterat, nisi jus adversarii sit notorium, ut per ignorantiam vel errorem probationem tanquam sufficientem admitteres, quæ non est.

§. 1189.

*Permutantes sibi invicem obligantur ad præstandam evictionem.* An in permutatione enim datur res pro re (§. 879.), commutatione sequenter cum pecunia fungatur vice cujuslibet rei (§. 292.), præstanda e- perinde est ac si uterque permutantium pro ea re, quam ac- cipit, alteri pecuniam daret, adeoque eandem ab ipso emer- ret (§. 937.). Enimvero venditor emtori ad præstandam e- victionem ex ipso contractu obligatur, etiamsi eam expresse non promiserit (§. 1172.). Quamobrem etiam permutan- tes sibi invicem obligantur ad præstandam evictionem.

Eadem præstandæ evictionis ratio est in permutatione, quæ in emtione venditione. Quemadmodum emtor non vult pecuniam dare gratis venditori; ita nec unus permutantium gratis dare vult rem suam alteri. Gratis autem dedisset is, a quo res evincitur, nisi evictio præstaretur (§. 1165. 1166.). Immo cum possessor, quando res evincitur, alia quoque restituere haud raro teneatur (§. 434. *part. 2. Jur. nat.*), & ipsa quoque evictio esse possit sumptuosa; præterea is damnum incurreret, nisi evictio præstaretur. Nemo autem ementium ac permutantium vult contractum suum sibi esse damnosum (§. 920. 976.).

Kkkkk 3

§. 1190.

An in done-  
tione pra-  
standa evi-  
ctio.

*Donator donatario non obligatur ad praestandam evictionem.*  
Donator enim rem dat gratis (§. 48.), adeoque nihil pro ea recipit a donatario (§. 18.), adeoque in donatarium non transferre voluisse censetur nisi jus, quale ipsi competit. Quod si ergo tertio cuidam competit jus potius, ob quod rem donatam evincit; nulla sane ratio est, cur pretium ejus prestare debeat donatario, adeoque ejusdem evictionem prestare teneatur (§. 166.). Quoniam itaque ex ipso actu donator donatario ad praestandam evictionem non obligatur (§. 70, *Ontol.*), nec ad eam praestandam promittendo expresse sese eidem obligat, qui donat (§. 393. *part. 3. Jur. nat.*); donator donatario non obligatur ad praestandam evictionem.

Equidem in Jure civili praestatio evictionis exigitur in donatione remuneratoria; id tamen naturale non est, cum ad donum remuneratorium nullum competit donatario jus perfectum, quo id tanquam sibi debitum exigere poterat.

§. 1191.

Quanto-  
nam donator tam  
damnum re-  
sarcire tene-  
atur donata-  
rio.

*Si donator sciens donatario tradit rem alienam, quasi donatam, ob evictionem damnus quoddam incurrit donatarius; donator id resarcire tenetur.* Donator enim cum sciret rem esse alienam, adeoque eam a se alteri donare non posse (§. 97.); donatione sua in causa est, ut donatarius ob evictionem damnus incurrat, adeoque dolo damnus dedisse eidem censetur (§. 705. *part. 1. Phil. praed. univ. §. 488. part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem cum damnus dolo datum sit resarcendum (§. 580. *part. 2. Jur. nat.*); quin donator donatario teneatur ad resarciendum damnus, quod ob evictionem incurrit, si sciens rem alienam tradit quasi donatam, dubitandum non est.

Nimirum rem alienam suo domino restituere debebat donator

ator (§. 467. part. 2. *Jur. nat.*), non tibi donare (§. 97.), & quod ob evictionem metuerendum erat damnnum a te avertere tenebatur (§. 495. part. 2. *Jur. nat.*). Actus adeo donationis contrariatur & juri domini, & officio erga donatarium, consequenter omnino culposus est.

§. 1192.

*Si actus mixtus est ex donatione ac permutacione, vel ex donatione ac vendicione; evictio præstanda, in quantum is valet ut præstanda in permutacione, vel vendicione.* Etenim in donatione non præstanda evictio (§. 1190.), præstanda vero est in vendicione (§. ex donatione 1171.). Quodsi ergo actus mixtus sit ex donatione ac permutacione, vel vendicione; evictio præstanda non est, nisi in vendicione, vel emptione.

Nimirum in actu istiusmodi mixto inæqualitas est rerum permutatarum, vel rei emtæ ac pretij, adeoque ex ista inæqualitate facile intelligitur, quantum sit donatum, quantum vero permutatum, aut venditum.

§. 1193.

*Naturaliter præstationi evictionis renunciari potest.* Etenim *An valeat naturaliter* quilibet juri suo renunciare potest (§. 118.). *renunciatio* Quamobrem scum tibi competat jus exigendi præstationem *de evictione* evictionis ab eo, qui ad eam præstandam tibi obligatus est *non præstanda.* (§. 236. part. 1. *Phil. pract. univ.*); quin eidem, consequenter præstationi evictionis naturaliter renunciari possit, dubitandum non est.

Sane si res sive emta, sive permutata a te evincitur; nemo te compellere potest, ut præstationem evictionis exigas ab emtore, vel permutante, siquidem exigere nolueris, cum jus tuum remittere (§. 117. part. 3. *Jur. nat.*), adeoque eum, qui evictionis præstationem tibi debet, ab obligatione sua liberare possis (§. 97. part. 3. *Jur. nat.*). Quidni ergo præstationi evictionis renunciare possis, antequam constet, num quis sit, qui rem evincere

evincere velit ac possit. Hoc tamen minime obstat, quo minus lege positura renunciatio efficiatur invalida, cum rationes civiles esse possint, ob quas ex naturaliter licito efficiatur civiliter illicitum, quemadmodum suo loco clarius elucescet.

## §. 1194.

*Locatio conductio quid sit.*

*Locatio conductio* est contractus onerosus, quo certus rei usus conceditur, aut certa opera præstatur pro certa mercede. Unde locatio conductio dividitur in locationem conductionem rerum & locationem conductionem operarum. Et *Pensio* dicitur, quod solvitur pro usu rei, præsertim immobilis.

E. gr. Si pro usu agri quotannis alteri solvis 100 thaleros; contractus locatio conductio est. Si aurifabro des certam mercedem, ut ex auro tuo tibi faciat anulum; locatio conductio est.

## §. 1195.

*Conductor & Locator operarum.*

Qui pro usu rei alteri mercedem solvit, itemque is, cui operæ pro mercede præstantur, dicitur *Conductor*, ille quidem rei, hic *operarum*: qui vero pro mercede concedit usum rei, vel etiam pro operis suis eandem accipit, vocatur *Locator*, ille quidem rei, hic vero *operarum*. In specie conductor ædium *Inquilinus*; agri *Colonus*; operis faciendi *Redemptor* appellatur, qui postremus idem est cum locatore operarum.

E. gr. Ego tibi concedo usum ædium mearum pro certa mercede: ego locator sum, tu conductor ædium es. Similiter aurifaber tibi facit anulum ex auro tuo: tu conductor es, ille locator operarum. Nimirum cum rebus æquipolleant operæ (§. 437. part. 2. *Jur. nat.*); operas præstare idem est ac usum rei suæ concedere. Cum itaque rem locare dicatur, qui usum rei concedit; locator etiam dicendus, qui operas præstat. Et quoniam eodem modo intelligitur, mercedem pro operis solvere idem esse ac mercedem solvere pro usu rei, qui vero pro usu rei mercedem solvit, rei conductor vocatur; conductor etiam operarum dicendus, qui pro us mercedem solvit.

## §. 1196.

§. 1196.

*Quamprimum locator & conductor conveniunt de mercede pro* Quando lo-  
*usu rei vel operis præstandis solvenda; locatio conductio perficitur.* catio condu-  
Etenim conductor vult, ut locator sibi concedat usum rei suæ, etio perficia-  
aut certas operas præstet; locator vero, ut conductor pro tur.  
usu rei, aut operis præstitis sibi solvat certam mercedem (§.  
1195.). Quamobrem si locator & conductor conveniunt  
de mercede pro usu rei vel operis præstandis; locator de-  
clarat, se usum rei suæ conductori pro mercede conversa  
concedere, vel operas, quas sibi præstari vult, præstiturum, &  
conductor vicissim declarat se pro usu rei vel operis præstitis  
mercedem istam soluturum. Quoniam itaque contrahentes  
non præsumuntur nihil agere velle (§. 278. part. 3. Jur. nat.);  
locatio conductio statim perfecta intelligitur, quamprimum  
locator & conductor de mercede pro usu rei vel operis præ-  
standis solvenda conveniunt.

Nimirum ad perfectionem contractus locationis conductio-  
nis nihil amplius requiritur, quam ut locator promittat conces-  
sionem usus vel operas præstandas pro mercede sibi solvenda  
& conductor solutionem mercedis pro usu concessio, vel ope-  
ris præstitis, adeoque ad eam perficiendum nil amplius restat,  
quamprimum de mercede pro usu rei concedendo, vel operis  
præstandi convenerunt.

§. 1197.

Quoniam locatio conductio perficitur, quamprimum *Qualis sit*  
locator & conductor de mercede pro usu rei vel operis præ-*contractus.*  
standis solvenda conveniunt (§. 1196.), adeoque de eo in-  
ter se consentiunt (§. 699. part. 3. Jur. nat.); locatio conductio  
*mutuo locatoris & conductoris consensu perficitur,* consequenter  
cum contractus consensualis sit, qui solo consensu mutuo  
perficitur (§. 725.), *locatio conductio contractus consensua-*  
*lis est.*

## §. 1198.

*Obligatio locatoris & conductoris.*

*Locator obligatur conductori ad usum rei conventum, vel operas promissas præstandum, & conductor ad pretium pro usu sibi concesso vel operis præstitis solvendum, quamprimum de mercede pro usu rei, vel operis solvenda conventum est.* Etenim locatio conductio perfecta est, quamprimum de mercede pro usu rei, vel operis solvenda conventum (§. 1196.). Quamobrem cum ex contractu perfecto orientur obligationes ad id præstandum, de quo conventum est (§. 793. part. 3. Jur. nat.); in contractu autem locationis conductionis convenitur, ut locator usum rei, vel operas præster, conductor mercedem solvat (§. 1194.); quamprimum de mercede pro usu rei, vel operis solvenda conventum est, locator obligatur conductori ad usum rei conventum, vel operas promissas præstandum, & conductor ad pretium pro usu sibi concesso, vel operis solvendum.

Obligatio nimirum nascitur ex reciproca promissione (§. 393. part. 3. Jur. nat.), quæ continetur mutua declaratione consensus de mercede pro usu rei, vel operis solvenda, quo contractus perficitur (§. 1196.).

## §. 1199.

*An conductor mercede solvere teneatur, si autem altero invito ab obligatione sua se liberare possit re vel operis locatis non utatur.*

Quoniam conductor statim obligatur ad mercedem pro usu rei, vel operis solvendam, quamprimum de mercede pro usu rei, vel operis solvenda conventum est (§. 1198.), nemo teneatur, si autem altero invito ab obligatione sua se liberare possit (§. 674. part. 3. Jur. nat.); conductor mercedem solvere teneatur, etiam si re vel operis locatoris uti noluerit, modo ipse locatorem, vel operas alii non locaverit. Quod si enim hoc fecerit, a contractu & ipse recessisse, consequenter ipse contractus mutuo dissensu dissolutus censetur (§. 840. part. 3. Jur. nat.).

E. gr. Conduxisti equum: sed eodem uti non vis, vel non potes.

potes. Hoc non obstante merces solvenda, nisi in eundem diem qui conducatur adsit alius. Similiter conduxisti ædes meas: sed eas demum inhabitare potes sex elapsis mensibus. Tu nihilominus pensionem pro eo tempore solvere teneris. Conduxisti hortum amœnum voluptatis saltem gratia. Morbo vel alia quacunque causa impeditus in eum te conferre nequis per integram ætatem. Hoc non obstante mercedem conventum solvere teneris.

§. 1200.

*Locari ac conducì possunt res omnes, quæ usu non consumuntur. Quanam tur, tam corporales, mobiles ac immobiles, quam incorporales. Ete- res locari nim res omnes, qualescunque tandem fuerint, suum habent conductive usum (§. 495. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem cum locator possint. concedat usum rei conductori pro certa mercede (§. 1194.); res quoque omnes locari ac conducì possunt, siue fuerint corporales, eademque vel mobiles, vel immobiles, siue incorporales. Quod erat unum.*

Quoniam tamen in locatione conductione non conceditur nisi usus (§. cit.), non vero datur res, quippe quod est vendere (§. 937.); locari ac conducì non possunt nisi res, quæ usu non consumuntur. *Quod erat alterum.*

Ita locari conducì potest hortus, res immobilis; equus, vel currus, res mobilis, jus piscandi vel venandi, item jus percipiendi fructus arborum in horto, res incorporales. Hæ enim res usu non consumuntur, sed finito usu earum substantia adhuc salva est.

§. 1201.

*Locari ac conducì possunt opera omnes non illicita. Operis Quanam o- alterius utimur, ut nostræ utilitatis gratia aliquid faciat. per e colloca- Quamobrem cum nemo teneatur alteri gratis facere, qui vi- ri possint. cissim aliquid dare possit (§. 268.), & pro opera quacunque*

pecunia dari queat (§. 292.), adeoque merces solvi (§. 327.), in locatione autem ac conductione pro operis solvatur merces (§. 1194.); operæ etiam omnes locari ac conducì possunt. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam quod illicitum est, ad id omittendum lege naturali obligamur (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*); nec operas illicitas alteri pro mercede præstare licet. Quamobrem operæ illicitæ locari conducique non possunt (§. 1194.). *Quod erat alterum.*

Ita conducuntur & locantur operæ ad tricurandum, ad colendum agrum, ad percipiendum fructus, ad findendum ligna, ad extruendum ædificium, ad describendum MSC. ad faciendum vas argenteum, vel annulum. Sed conducere ac locare non licet operas ad furandum, ad homicidium patrandum, ad injuriam inferendam.

## §. 1202.

*Quale jus in conductione rei transferat locator.*

*Locator rei in conductorem transfert jus re utendi, prouti conventum fuerit.* Etenim cum domino competat jus re utendi (§. 136. part. 2. *Jur. nat.*), & is eodem excludat ceteros omnes (§. 138. part. 2. *Jur. nat.*); nemini quoque re alterius uti licet (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum locator conductori concedat eum usum rei, de quo convenitur (§. 1194.); jus omnino in eum transfert re utendi, prouti conventum fuerit.

E. gr. Si tu conducis ædes meas; ego easdem tibi locans in te transfero jus eas inhabitandi. Similiter tu conducis equum meum ad iter in certum locum faciendum: ego eundem tibi locans in te transfero jus equo meo ad iter in istum locum faciendum utendi. Quodsi tu conducas jus per æstatem piscandi; ego tibi hoc locans in te transfero jus piscationem per æstatem hanc exercendi.



§. 1203.

Quoniam locator rei in conductorem transfert jus re utendi, prouti conventum fuerit (§. 1102.), plus autem juris locata sit conductori non competit, quam locator in eum contulit (§. *rendnm.* 382. part. 3. *Jur. nat.*); conductor re aliter uti non potest, quam conventum fuit.

E. gr. Tu conducis equum meum ad iter trium milliarium: non licet tibi eodem uti ad iter quinque milliarium. Tu conducis jus piscandi ea lege, ut nonnisi bis per hebdomadem piscari liceat; non integrum tibi est piscari quotidie. Similiter tu conducis jus capiendi certas avium species; non licet tibi capere quascunque alias. Quodsi tu conducas aedes meas ea lege, ne alii habitationem in iisdem concedas; non licet tibi aliis habitationem in iisdem concedere.

§. 1204.

Si conductor re aliter utitur, quam conventum fuit, furtum *Quando usus committit.* Etenim locator rei in conductorem transfert conductor jus re utendi, prouti conventum fuerit (§. 1202.), nec aliter eadem uti potest (§. 1203.). Quodsi ergo is re aliter utatur, quam conventum fuit, cum soli domino competat jus re utendi pro arbitrio suo (§. 136. 138. part. 2. *Jur. nat.*); de usu rei alienæ instar domini eo inscio ac invito disponit. Etenimvero qui de usu rei alienæ instar domini eodem inscio ac invito disponit, furtum usus committit (§. 503. part. 2. *Jur. nat.*). Ergo conductor committit furtum usus, si re aliter utatur, quam conventum fuit.

Exempla, quæ modo dedimus (*not.* §. 1203.), ad propositionem præsentem illustrandam facile applicantur.

§. 1205.

Omne furtum usus naturaliter illicitum. Qui enim furtum usus committit, de usu rei alienæ instar domini disponit, domino inscio ac invito (§. 503. part. 2. *Jur. nat.*), con- *Furtum usus naturaliter illicitum*  
*ter illicitum*  
sequen-

sequenter sibi arrogat actum vi dominii soli domino licitum (§. 136. 138. part. 2. *Jur. nat.*). Enimvero nemo sibi actum ullum vi dominii domino licitum arrogare debet (§. 652, part. 2. *Jur. nat.*). Ergo etiam nemo furtum usus committere debet, consequenter furtum usus naturaliter illicitum (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*);

## §. 1206.

*Quale jus locator operæ in conductorem transfert particulam quandam libertatis suæ, seu jus in certas quasdam actiones suas.* Etenim qui in conductorem operas suas alteri locat, ad aliquid faciendum eidem se obligat (§. 1198), & perfecta est hæc obligatio (§. 403. part. 3. *Jur. nat.*). Enimvero qui alteri ad faciendum sese perfecte obligat, particulam quandam libertatis suæ alienat (§. 360. part. 3. *Jur. nat.*), adeoque dominium in actionibus quibusdam suis, seu jus in eas in eum transfert (§. 662, 436. part. 2. *Jur. nat.*). Quamobrem locator operæ in conductorem transfert particulam quandam libertatis suæ, seu jus in certas quasdam actiones suas,

E. gr. Si tu mihi locas operas tuas in describendo MSC. tibi non amplius liberum est, utrum illud describere velis, nec ne, sed meum est de actionibus ad describendum requisitis disponere, adeoque particulam libertatis tuæ in me transfulisti, seu jus ad hasc actiones, quæ, quamprimum mihi locatæ sunt, sunt in domino meo, seu mihi propriæ factæ. Idem intelligitur de operis diurnis ad tritrandum, ligna findendum, vel aliud quidvis faciendum locatis. Nimirum actionibus istis uti jam possum tanquam re meâ.

## §. 1207.

*Quinam rem alteri ducitori; nisi expresse aliter fuerit conventum.* Etenim domino locare possit. competit jus re utendi (§. 136. part. 2. *Jur. nat.*) & eodem ceteros omnes excludit (§. 138. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem

obrem de usu rei nemo disponere potest pro arbitrio suo, nisi dominus, consequenter nec ulli competit jus usum rei pro certa mercede alteri concedendi, adeoque eam locandi (§. 1194.), nisi domino.

Ostenditur etiam hoc modo. Domino competit jus in alium quemcumque transferendi jus ad actus quosdam vi dominii sibi licitos, prouti sibi visum fuerit (§. 679. *part. 2. Jur. nat.*); consequenter etiam jus re sua utendi pro certa mercede. Quoniam itaque locator in conductorem transfert jus re utendi pro certa mercede (§. 1202. 1194.), & dominus eodem jure ceteros omnes excludit (§. 120. *part. 2. Jur. nat.*); nemo quoque rem alteri locandi jus habet nisi dominus. *Quod erat primum.*

Enimvero in conductorem translatum est jus re utendi, prouti conventum fuerit (§. 1202.). Et quoniam conductor mercedem solvere tenetur, etiamsi re ipse uti noluerit (§. 1199.); nihil fit contra jus locatoris, si jus utendi pro certa mercede in alium transfert, adeoque idem alteri cedit (§. 81. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum naturaliter jus suum alteri cedere liceat, quamdiu nil fit contra jus tertii (§. 117. *part. 3. Jur. nat.*); conductor quoque jus suum alteri cedere, adeoque rem sibi locatam alteri locare potest. *Quod erat secundum.*

Denique si expresse fuerit conventum, ne rem sibi locatam alteri locare liceat, cum standum sit pacto (§. 789. *part. 3. Jur. nat.*), locator quoque rem sibi locatam alteri locare nequit. *Quod erat tertium.*

*Ex. gr.* Conduxi aedes tuas in triennium, quas tamen inhabitare non possum nisi anno elapso. Nullum est dubium, quin ego eas interea alteri locare possim: tibi tamen solvere teneor mercedem, de qua conventum est, sive eandem, sive majorem, vel minorem a conductore meo accipiam. Immo si per totum trienn-

triennium impedior, quo minus eas inhabitem, per omne quoque hoc tempus alii easdem iterum locare possum. Enimvero elapso triennio, cum expiraverit jus meum, mihi integrum non est ædes tuas sine tuo consensu locare alii, cui placuerit; sed tum tibi domino soli competit jus locandi ædes tuas, cui & pro qua mercede eas locare volueris.

## §. 1208.

*Sublocatio  
quid sit.*

Locatio, quæ fit a conductore dicitur *Sublocatio*. Quoniam itaque conductori rem sibi locatam iterum alii locare licet (§. 1207.), *Sublocatio naturaliter licita*. Quoniam tamen nil quicquam fieri debet, quod est contra jus alterius (§. 910. part. 1. *Jur. nat.*); *Sublocator cavere debet, ne in sublocatione quicquam committatur, quod est contra jus locatoris, a quo ipse rem conduxerat.*

Equidem si sublocatio in se spectetur, non attenditur nisi jus exigendi mercedem ex parte locatoris, adeoque nihil fit contra jus ipsius, si mercedem conventam accipit: ex accidente tamen fieri potest, ut sublocatio adversetur juri primi locatoris, veluti si huic justæ sint rationes, cur rem suam secundo conductori locare noller locator primus, veluti si studiosus diligens ac modestus habitationem sibi locatam in ædibus tuis sublocare voluerit alii rixoso & pravo. Id enim utique adversatur juri domini (§. 12. part. 3. *Jur. nat.*). Hinc & in *Jure civili* dicitur, rem conductam locari posse alteri æque idoneo,

## §. 1209.

*Quomodo  
sublocatio  
fieri debeat.*

*Sublocatio rei conductæ fieri debet ad eundem usum, ad quem fuerat conductæ.* Etenim conductor primus re aliter uti non potest, quam fuerat conventum (§. 1203.). Quamobrem cum jus utendi, quod habet, in sublocatione transferre debeat in conductorem secundum (§. 1202. 1208.); rem conductam alteri locare nequit nisi ad eundem usum, ad quem eam conduxerat.

Nimirum

Nimirum nemo in alterum transferre potest jus, nisi quod habet, adeoque jus in sublocatione transferendum determinandum est ex primo contractu locationis conductionis.

§. 1210.

*Operas conductas ad idem alteri sublocare licet.* Quod opera De subloca-  
re conductæ alii sublocari possunt, eodem modo ostenditur, tione opera-  
quo demonstravimus conductorem rem conductam alii sub-  
locare posse (§. 1207.). Quod erat primum. *starum.*

Quod vero locari nequeant nisi ad idem, eodem modo patet, quo evicimus, sublocationem rei conductæ fieri debere ad eundem usum, ad quem fuerat conducta (§. 1209.). Quod erat alterum.

Operæ nimirum æquipollent rebus, quæ sunt in dominio nostro (§. 437. part. 2. Jur. nat.) & eodem modo pecunia æstimantur, quo res (§. 292.), ut adeo perinde sit, si rem loces, sive operas. Nulla igitur ratio est, cur quod de re conducta valet, idem valere non debeat de operis. Quod si vero ex accidente emergat diversitas in operis primo conductori & secundo præstandis, ea etiam tenenda sunt, quæ in eodem casu de re sublocata diximus (§. 1208.).

§. 1211.

*Naturaliter locatio conductio est, sive pro usu rei aut operis. In quo meretur pecunia numerata, sive res certa quæcunque alia.* Etenim res consistat. pecunia æstimatur rerum pretium (§. 290.), adeoque perinde est, sive detur pecunia, sive res, cujus pretium ea pecunia æstimatur. Quamobrem cum in locatione conductione æstimetur usus rei, vel opera præstanda, & ejus pretium solvatur a conductore (§. 1194.); per hoc in ipso contractu nihil mutatur, sive locator pro usu rei, vel opera sua accipiat pecuniam, sive rem, cujus pretium eadem pecunia definitur. Naturaliter igitur locatio conductio est, sive pro usu rei aut operis detur pecunia, sive res certa quæcunque alia.

(Wolffii Jur. Nat. Pars IV.)

M m m m m

E. gr.

*E. gr.* Si conducis operarios ad triturandum, perinde erit si-  
ve operatum pretium definiatur pecunia, siue certa quantitate  
frumenti excussi. Contractus adeo locatio conductio erit, siue  
merces præstetur in pecunia numerata, siue in certa quantitate  
frumenti excussi. Similiter si conducis operas aurifabri ad fa-  
cienda vasa ex argento tuo, perinde erit, siue operarum pretium  
definiatur pecunia, siue certa quantitate argenti infecti, aut fru-  
menti. Antequam pecunia esset inventa, pro usu rei ac ope-  
ris dari non poterant nisi res: ast ea inventa, commodius visum  
est date pro usu rei ac operis pecuniam. Quodsi ergo ita con-  
veniatur, ut, pecunia licet inventa, pro usu rei, vel operis de-  
tur res quædam certa, nulla est ratio, cur contractus pro diver-  
so haberi debeat. Quodsi tamen quis magis in verbis, quam  
in re differentiam querere malit, ut pro diversis contractibus  
habeat contractum, do usum rei vel operas, ut des pecuniam,  
& contractum, do usum rei vel operas, ut des rem, cum ad lo-  
gomachiam tandem deveniretur, per nos hoc faciat; nos tamen  
entia præter necessitatem multiplicare nolumus. Nos ideo mer-  
cedem definivimus per pretium operarum, cum usum seu po-  
tius jus urendi referamus ad res (§. 327.), nimirum incorporales,  
ac ideo mercedem perinde ac pretium (§. 294.) distinximus in  
vulgare & eminens, quorum istud re quadam, hoc autem pe-  
cunia æstimatur (§. 328.).

§. 1212.

*Idem porro* Quoniam naturaliter locatio conductio est, siue pro usu  
*expenditur. rei aut operis* detur pecunia, siue res quæcunque alia (§.  
1211.); *erit etiam locatio conductio, si partim pecunia, partim*  
*res detur.*

*E. gr.* Loco tibi molendinum meum & tu loco pensionis  
mihi promittis solvere quadringentos thaleros & certam farinae  
quantitatem: ratio nulla est, cur hic contractus haberi non de-  
beat pro locatione conductione. Ita famuli conductitii locant  
operas pro certa pecuniae quantitate & alimentis ac vestitu; sub-  
inde vero pro vestitu & alimentis datur etiam pecunia. In u-  
troque tamen casu contractus locatio conductio est.

§. 1213.

§. 1213.

Si jus utendi re vel opera alterius consideretur ut dominium Reductio loci & pensio sive merces ut pretium ejus, locatio conductio spectari cationis ad potest tanquam emtio venditio. Etenim si jus utendi re vel o- venditio-  
pera alterius consideretur tanquam dominium rei, usus scilicet vel operæ, & merces tanquam ejus pretium; in locatione conductione, cum locator transferat in conductorem jus utendi (§. 1202.) & conductor solvat mercedem (§. 1195.), datur pretium pro re (§. 675. part. 2. Jur. nat.). Enimvero quando datur pretium pro re, contractus emtio venditio est (§. 937.). Quamobrem locatio conductio spectari potest tanquam emtio venditio, si jus utendi re vel opera alterius consideretur ut dominium rei & pensio sive merces ut pretium ejus.

Hanc reductionem locationis conductionis ad emtionem venditionem insinuat Gajus l. 2. ff. loc. cond. ac inde infer, quod illa cum hac iisdem juris regulis consistat. Vi hujus nempe reductionis ad locationem conductionem applicari possunt, quæ de emtione venditione demonstrata fuerunt. In hac autem reductione locator venditorem, conductor emtorem repræsentat: de rei autem usu ac operis ratiocinandum tanquam de merce & de jure utendi tanquam de dominio in emtione venditione a venditore in emtorem transferendo.

§. 1214.

Quoniam locatio conductio spectari potest tanquam *Quid inde*  
emtio venditio, si jus utendi re vel opera alterius confide-  
retur ut dominium rei & merces, sive pensio ut pretium ejus  
retur ut dominium rei & merces, sive pensio ut pretium ejus  
(§. 1213.); in locatione conductione locator vendit, conductor emit  
certum rei usum vel operas alterius.

Nimirum usus, qui ante erat locatoris, fit conductoris, & operæ, quæ erant locatoris, fiunt itidem conductoris, ut contractu perfecto jam de usu ac operis pro arbitrio disponere possit conductor, quemadmodum dominus de re sua, seu emtor de

re emta. Unde multo clarius elucescit, conductorem rem sibi locatam, vel operas conductas, alii pro arbitrio sublocare posse, quod antea demonstravimus (§. 1207. 1210.), quemadmodum omni debito caret, quod rem emtam alii pro laburu suus vendere possit emtor.

## §. 1215.

*Si locator interea, dum re locata non uteris, rem conductam mercem, si alii locat; mercem, qua datur, tibi debetur.* Etenim usus rei cum tibi sit vendita (§. 1214.), tuus factus est (§. 939. h. §. 124. alii locetur, part. 2. Jur. nat.). Quamobrem pro eo ab alio nihil accipere potest locator, a quo rem conduxisti. Quodsi ergo interea, qua re conducta non uteris, eundem alteri locet locator, a quo eam conduxisti; perinde est ac si pro re tua pretium accepisset. Quoniam itaque factum infectum fieri nequit, neque usus, qui alteri concessus fuerat, res sit, qua tibi restitui possit; ideo necesse est ut aestimatio praestetur, consequenter ut mercem, quam accepit, tibi restituantur (§. 586. part. 2. Jur. nat.)

Nimirum perinde est ac si rem tuam fungibilem vendidisset, qua usa consumta fuit. Nullum est dubium, quin in hoc casu pretium rei, quod accepit, tibi restituere teneretur, etiam minus accepisset. Quodsi vero plaris vendidisset, majus quoque pretium foret tuum. Ex aequipollentia itaque locationis conductionis & emtionis venditionis (§. 1213.) recte colligitur, idem valere debere in casu rei a te conductae, sed alteri a locatore interea locatae, cum ipse eadem non uteris.

## §. 1216.

*An id facere liceat locatori, si re locata non uteris, interea sine consensu tuo rem alteri liceat locare.* Etenim usus rei tibi venditus (§. 1214.), adeoque tuus est (§. 939. h. §. 124. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem de eo pro arbitrio suo disponere non potest locator, a quo rem conduxisti, consequenter nec sine consensu tuo eam alii locare potest.

Nimirum



Nimirum si usum rei tibi concessum alteri concederet sine consensu tuo, hoc perinde foret, ac si rem tuam sine consensu tuo alienaret: quod fieri non posse constat (§. 668. part. 2. *Jur. nat.*). Quando igitur locator rem a te conductam interea temporis, quo eadem non uteris, alii locat; hoc nullo jure valet, adeoque ne hoc faciat, et te impediri potest, si res adhuc sit integra.

§. 217.

*Si de mercede nihil fuerit expresse conventum, pro tali autem* Quando usui rei, vel istiusmodi operis communiter certa quadam merces solvitur, aut eandem rem ad eandem usum vel easdem operas jam relationem ante conduxerat alius; tacite consensisse censetur contrahentes in sit certa illam mercedem, qua communiter datur, aut in eam, quam dederat, qui ante conduxerat, praesertim cum ex quibusdam verbis, vel aliis circumstantiis id colligi possit. Etenim locatio conductio non perficitur, nisi de certa mercede pro usu rei vel operis danda conveniatur (§. 1196. 1194.). Quodsi ergo de pretio nihil expresse dicatur, sit vero merces pro tali usu rei, vel istiusmodi operis moribus, aut ab eo, qui antea conduxerat, determinata, atque adeo merces certa esse possit per relationem; censetur ea de causa de mercede non demum convenisse, quia jam certa erat per relationem, consequenter consensisse in eam, quae vulgo solvitur, aut in eam, quam dederat, qui ante conduxerat. Quodsi ex quibusdam verbis, vel aliis circumstantiis hoc colligi possit; tanto magis admitendum, quod in eam mercedem, quae ipsorum animo obversata tunc fuit, cum contraherent, tacite consenserint.

E. gr. Conduco operas viles diutnas, pro quibus solvi solent quatuor grossi. Etsi de mercede nil conveniatur, in quatuor tamen grossos consensisse censetur contrahentes. Studiosus conducit hypocaustum in aedibus tuis, in quo arte habitaverat alius, quem saepe inviserat. De mercede non convenitur. Omnino intelligenda erit merces constituta, quam

dederat studiosus, qui ante in eo habitaverat. Conduco operas fabri, ut ex argento meo faciat duodecim cochlearia, nulla mercedis mentione facta. Dubium non est, quin ea danda sit merces, quam dare communiter solent alii pro cochlearibus faciendis. Superfluum omnino foret, de mercede demum conveniri, quam ipse usus determinavit, vel quæ ex præcedente locatione manifesta est.

§. 1218.

*De re locata* Si res vel opera conducantur pro ea mercede, de qua postea pro mercede convenietur, vel pro æqua mercede; naturaliter locatio conductio est, aqua, vel de  $\text{S}$  debetur merces, qua tali rei usui, vel operis istiusmodi constituitur a peritis, nisi per se convenire possunt contrahentes. Etenim si convenietur, res vel opera conducantur pro ea mercede, de qua postea convenietur, vel pro æqua mercede, cum conductor se obligaverit ad dandam pro usu rei vel operis mercedem, perinde vero sit, sive mercedem solvat, de qua statim conventum, sive eam, de qua usu rei, vel operis præstitis demum convenietur, aut quæ quocunque alio modo determinatur, locatio autem conductio sit, quando pro usu rei, vel operis præstitis datur merces (§. 1194.); naturaliter omnino locatio conductio est, si usus rei conceditur, vel operæ præstantur pro mercede, de qua postea conveniatur, vel pro mercede æqua. *Quod erat unum.*

Enimvero quodsi usu rei finito, vel operis præstitis, de mercede, vel ejus æquitate convenire nequeant contrahentes, cum usus rei ac operæ sint aliquid æstimabile, standum omnino erit iudicio peritorum, consequenter si res vel operæ conducantur pro mercede, de qua postea convenietur, vel pro æqua mercede, de ea autem vel ejus æquitate postea inter se convenire nequeant contrahentes, ea debetur merces, quæ tali rei usui vel istiusmodi operis constituitur a peritis. *Quod erat alterum.*

Equidem

Equidem Imperator §. 1. l. de loc. & cond. negat esse in hypothefi propositionis locationem conductionem proprie sic dictam, ac tacite contractum ad innominatum do ut des, vel do ut facias refert; non tamen hoc attendendum est in Jure naturali, quod differentiam inter contractus nominatos & innominatos, mere quippe civilem, ob differentiam actionum civilium introductam, ignorat. Præstat tamen statim convenire de mercede, præsertim si ea per relationem non fuerit certa, ut evitentur lites difficulter terminandæ præsertim in statu naturali. Ceterum plures non expendimus casus, qui quoad mercedis determinationem occurrere possunt, cum ex iis, quæ de emtione venditione demonstrata sunt (§. 1033. & seqq.), facile intelligantur (§. 1213.).

§. 1219.

*In locatione conductione is animus esse videtur contrahentibus, An in loca-  
ut servetur æqualitas, nisi rationes fortes in contrarium prostant.* *tionem condu-  
Etenim locatio conductio species quædam emtionis vendi-  
tionis est (§. 1213.). Enimvero in emtione venditione is a-  
tionem equa-  
nismus esse videtur contrahentibus, ut observetur æqualitas, vanda.*  
nisi adsint rationes fortes in contrarium (§. 976.). Ergo et-  
iam in locatione conductione is animus esse videtur contra-  
hentibus, ut servetur æqualitas, nisi rationes fortes in con-  
trarium prostant.

Unde intelligitur, si de mercede non conveniatur, vel eam determinari per relationem; ut scilicet detur, quod dare solent alii, vel præcedens conductor dedit, vel dari debere tantum, quantum valêt talis rei usus, vel quantum valent operæ præstitæ. Nimirum vi propositionis præsentis locator non aliam mercedem exigere debet, & conductor præsumere censetur, quod alium non sit exacturus.

§. 1220.

*Res propria nemini locari potest.* Etenim usus rei domino *An res sua  
soli*

*sibi locari  
possit.*

soli competit vi dominii (§. 136. 138. *part. 2. Jur. nat.*), adeoque non demum pro certa mercede ab alio eidem concedi potest. Quamobrem cum in re tua dominium habeas (§. 124. *part. 2. Jur. nat.*), & in locatōne concedatur usus rei pro certa mercede (§. 1194.); res propria nemini locari potest.

Ostenditur etiam hoc modo. Locator rei in conductorem transfert jus utendi re sua (§. 1202.). Enimvero dominus jam habet jus utendi re sua (§. 136. *part. 2. Jur. nat.*), & eodem excludit ceteros omnes (§. 138. *part. 2. Jur. nat.*), adeoque id ab alio in eum transferri nequit. Quamobrem res sua domino locari nequit, seu nemini res propria locari potest.

Duplex nimirum ratio est, cur res propria conducī non possit. Etenim 1. jus, quod quis jam habet, ab alio accipere non potest, & 2. alius dare nequit, quod non habet.

§. 1221.

*De mercede  
non solven-  
da pro re  
propria con-  
ducta.*

Quoniam tibi res tua locari nequit (§. 1220.); si quis *rans* conducis rem tuam, postea vero liquidum efficiatur dominium tuum; promissam mercedem locatori solvere non teneris, nulla nimirum ex contractu in se nullo nascente obligatione mercedem solvendi, quæ nascitur alias (§. 1198.).

Nimirum antequam liquidum fuerit jus tuum, non constat rem, quam conduxisti, esse tuam, neque adeo eam tanquam tuam vindicare potes (§. 545. *part. 2. Jur. nat.*).

§. 1222.

*De re ven-  
dita ab em-  
tore condu-  
cta.*

Si rem a te venditam ab emtore conducis, antequam eam ipse tradideris; locatio conductio valida est. Etenim si rem tuam alteri vendis, dominium in eum transfers (§. 939.), antequam eam tradas, cum traditione tantummodo transferatur possessio (§. 23. *part. 3. Jur. nat.*), consequenter ante traditionem

nein jus utendi jam competit emtori exclusive (§. 136. 138. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem cum emtor tanquam dominus idem transferre possit, in quemcunque voluerit & sub quacunque lege (§. 11. 12. *part. 3. Jur. nat.*); idem quoque in te pro certa mercede transferre, consequenter rem emtam tibi statim locare potest, antequam eam tradideris (§. 1194. 1202.). Quod si itaque rem a te venditam ab emtore conducis, antequam eam tradideris; locatio conductio valida est.

Jure naturali nihil difficultatis est circa rem emtam ante traditionem eidem locatam: ast cum in Jure civili dominium non transferatur sine traditione, dubium videri poterat, num emtor jus utendi in venditorem transferre possit, quod ab eo nondum acquisivit. Hinc brevi manu res tradita intelligitur (§. 44. *part. 3. Jur. nat.*), qua tamen fictione in Jure naturæ opus non est, quemadmodum ex demonstratione propositionis præsentis elucescit.

§. 1223.

*Locatio conductio fieri potest sub quacunque conditione, modo Quomodo non sit impossibilis, aut turpis, & in tempus quantumcunque & do fieri quomodocunque determinatum, nec non sub certo modo, & sub pœna. si possit locari. Et enim locator in conductorem transfert jus re utendi (§. 1202.), vel jus in certas actiones suas (§. 1206.), & nemo alteri locare potest nisi rem suam (§. 1207.), nisi eandem subloquet (§. 1208.). Enimvero a domini voluntate unice pendet, quomodo jus suum in alterum transferre velit (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*), consequenter utrum pure, an sub conditione, modo ea sit possibilis (§. 493. *part. 3. Jur. nat.*), nec turpis (§. 494. *part. 3. Jur. nat.*), utrum in tempus longum, vel breve, utrum certo modo determinatum, an ad nullum casum restrictum, utrum cum modo, an sine modo, utrum sub certa quadam pœna adjecta, an nulla pœna adjecta, nec*

*(Wolffii Jur. Nat. Pars IV.)*                      Nnnnn                      alter

alter plus juris ab eo acquirere potest, quam in eum transferre vult transferens (§. 382. part. 3. Jur. nat.). Locatio igitur conductio fieri potest sub quacunq[ue] conditione, modo non sit impossibilis, nec turpis, & in tempus quantumcunq[ue] & quomocunq[ue] determinatum, nec non sub certo modo & sub pœna.

E. gr. Possum tibi locare ædes meas sub hac conditione, nisi Titius eas emerit, vel nisi filius meus uxorem duxerit. Possum tibi eas locare in biennium, sexennium, decennium, vel per id tempus, quo emtor nullus sese obrulerit, vel quamdiu propriis usibus necessariæ non fuerint. Possum tibi eas locare sub hoc modo, ne certis personis partes ædium sublocares, vel ut in iisdem amico cuidam subinde adventanti hospitiū concedas. Possum eas tibi locare sub hac pœna, ut, nisi in fine singulorum annorum pensionem solvas, mihi sit jus te ex iisdem expellendi, vel ut aliquid certi præstes, si aliter iisdem utaris, quam conventum fuerat. Idem eodem modo intelligitur in re alia quacunq[ue] conductæ, immo etiam applicari potest ad operarum locationem. Sed non opus existimamus exemplis pluribus propositionem præsentem illustrare.

§. 1224.

*De pactis locationi conductio adjectis.*

Quoniam locatio conductio contrahi potest sub quacunq[ue] conditione possibili, nec turpi, in tempus quodcunq[ue] & quomocunq[ue] determinatum, sub certo etiam modo vel pœna (§. 1223.), naturaliter autem pacta sunt servanda (§. 789. part. 3. Jur. nat.); si pactum quodcunq[ue] locationi conductio fuerit adjectum, eodem præcise standum, nec uni contrahentium licet, cum jus semel quæsitum alteri auferri nequeat (§. 336. part. 2. Jur. nat.), nec quisquam seipsum ab obligatione sua semel contracta liberare possit (§. 674. part. 3. Jur. nat.), in eo quicquam altero invito immutare; si nullam adjectum, standum simpliciter locatione ac conductio (§. 1198.).

Inconfi-

Inconsideratus est locator, qui rem simpliciter locat, si ex locatione ita facta incommodum aliquod sentire possit (§. 760. *part. 1. Phil. pract. univ.*), immo subinde etiam improvidus (§. 764. *part. 1. Phil. pract. univ.*), aut imprudens (§. 776. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum inconsiderantia, improvidentia & imprudentia culpa sit (§. 761. 768. 777. *part. 1. Phil. pract. univ.*), nulla vero ratio est, cur conductori imputetur, quod simpliciter conduxerit, cum a locatoris unice voluntate penderet, quomodo rem suam alteri locare vellet, quemadmodum ex demonstratione propositionis præcedentis liquet. Nec est quod excipias, casus futuros prævideri minime posse, ut eorum in contrahendo habeatur ratio, adeoque tacite exceptos intelligi debere. Neque enim necesse est, ut constet, casum aliquem eventurum, aut ut adsint rationes probabiles, quod exiturus sit; sed sufficit constare, quod casus istiusmodi sit possibilis, nec certum sit, eum non esse exiturum, ut in contrahendo ejusdem habeatur ratio. Quamvis autem rigor juris naturæ non ferat, ut exceptiones tacitæ in contractu admittantur, cum contra contrahentes pro vero habendum sit, quod sufficienter indicatum (§. 428. *part. 3. Jur. nat.*); hoc tamen minime obstat, quin lege positiva infirmitati humanæ consulatur, ne levissima quævis culpa possit esse damnosa, prouti suo loco ostendemus.

§. 1225.

*Si res non fuerit locata sub ea conditione, ut statim cesset An locatio locatio, ubi ea vendita fuerit, vel propriis usibus necessaria fuerit; naturaliter locatio non finitur, si rem locatam vendiderit, vel conducta propriis usibus necessariam habuerit locator. Etenim si res non vendatur, fuerit locata sub ea conditione, ut statim cesset locatio, ubi ea vendita fuerit, vel propriis usibus necessaria fuerit; lo-*  
*usibus sit ne-*  
*cator pure obligatur ad præstandum conductori usum rei cessaria.*  
*conventum (§. 1198.), consequenter nullum habet jus ex*  
*contractu usum eidem auferendi, si rem usu nondum fini-*

to vendit, aut propriis usibus eam necessariam habuerit. Quoniam itaque jus utendi, quod in eum transtulit (§. 1202.), auferre nequit invito (§. 336. part. 2. Jur. nat.), nec ab obligatione sua se pro lubitu liberare potest locator (§. 674. part. 3. Jur. nat.); si res non fuerit locata sub ea conditione, ut statim cesset locatio, ubi ea vendita fuerit, vel propriis usibus necessaria fuerit, naturaliter locatio non finitur, quando res conducta venditur, vel ea propriis locatoris usibus necessaria.

Ostenditur etiam hoc modo. Si simpliciter, seu sine ullo pacto adjecto contrahitur, simpliciter quoque standum est locatione conductione, prouti scilicet conventum fuit (§. 1224.). Quamobrem si contractui non adjecta fuit conditio, ut statim cesset locatio, si res conducta vendita, aut propriis locatoris usibus necessaria fuerit; nec alterutrum si obtineat, locatio ideo finitur.

A commodato ad locationem argumentari nequit (§. 497.), quippe cum in commodato usus præstetur gratis (§. 418.), in conductione autem & locatione vendatur (§. 1214.).

§. 1226.

*Quando hoc* Si conductori rem similem & aequae commodam præstat locator facere liceat, absque ullo ipsius sumtu; rem vendere, vel propriis usibus necessariam illi adimere potest. Etenim locator obligatur conductori ad præstandum rei usum conventum (§. 1198.); quod cum fiat, si ipsi loco rei conductæ præstet aliam similem & æque commodam, ubi hoc facit, quin rem conductam vendere, vel propriis usibus necessariam conductori auferre possit, dubitandum non est.

E. gr. Tu a me conduxisti decem jugera agri in quinquennium. Biennio elapso, ego agrum vendere volo. Quodsi tibi in tres annos residuos pro eadem mercede, quam solvis, præstem totidem jugera alterius agri æque fertilis & æque com-

mode



mode fiti; nulla est ratio, cur eum vendere non debeam, cum per hanc venditionem conditio tua non deterioretur. Similiter locavi tibi ædes meas in triennium. Uno anno elapso earum mihi ipsi usus necessarius est. Quodsi tibi præstem alias ædes æque commodas in biennium residuum, & refundam sumtus, quos rebus tuis ex ædibus meis in alias transferendis impendere debes; quin tu mihi ædes meas restituere debeas non dubitandum.

§. 1227.

*Si operas, quas conduxit alter, ipse præstare non potes; substituere licet alium æque idoneum, qui easdem præstare valet. Etc.* An locator operarum alium substituere possit.

nim in conductorem transtulisti jus in certas quasdam actiones (§. 1206.), quibus scilicet perficitur id, ad quod faciendum operas conduxit. Quamobrem cum conductori perinde sit, sive tu hoc facias, sive alius æque idoneus, modo fiat, quod fieri voluit; cur non alium æque idoneum in locum tui substituere liceat ratio prorsus nulla est. Quodsi ergo operas, quas conduxit alter, ipse præstare non potes; substituere utique licet alium æque idoneum, qui easdem præstet (§. 170. Ontol.).

Quinam sit æque idoneus ad præstandas operas conductas, ex eo, quod faciendum, æstimari debet. E. gr. Si in eo, quod faciendum, spectatur diligentia; qui substituitur æque diligens esse debet. Si ad opus aliquod perficiendum requiratur singularis quædam peritia, æque peritus esse debet artifex, qui substituitur. Alias nimirum non præstantur operæ eadem, quæ fuerant conductæ, consequenter locator non satisfacit obligationi suæ (§. 1198.).

§. 1228.

*Si locator rem similem & æque commodam præstare velit, vel alium substituat æque idoneum, qui operas conductas præstet, contractus ductor vero hoc acceptare nolit; locator ab obligatione sua liberatur, rescindatur,* Quando

*si locator ipse seu contractus rescinditur.* Etenim locatori licet rem similem per se obligati- & æque commodam præstare conductori sine ipsius sumtu (§. 1226.), & substituere alium æque idoneum, qui easdem operas præstare valet (§. 1227.), & ubi hoc facit obligationi satisfacere suæ satisfacit (§. 1198.). Quodsi ergo hoc acceptare nolit conductor, ipso facto declarat malle sese, ut contractus sit nullus. Quamobrem cum locator non alio sine rem similem & æque commodam conductori præstare, aut alium æque idoneum ad præstandum operas conductas substituere velit, quam ut ab obligatione sua liberetur; idem vero obtineatur, si contractus pro nullo declaretur; nulla sane est ratio, cur ad acceptandum rem similem & æque commodam, vel operas ab æque idoneo præstandas cogatur conductor. Locator itaque ab obligatione sua liberatur & contractus rescinditur (§. 928.), si locator rem similem ac æque commodam præstare velit, aut alium substituat æque idoneum, qui operas conductas præstet, conductor vero hoc acceptare nolit.

Nulla ratio est, cur conductor cogi debeat ad acceptandum rem similem vel operas alius æque idonei a locatore oblatas, si ipse contractum adimplere non possit per se. Conductoris enim res agitur, non locatoris, qui cum contractum per se adimplere nequeat, id tantummodo agit, ut indemnem præstet conductorem. Quodsi ergo hic existimet, rectius sibi consultum esse, si contractus rescindatur, quam si re alia a locatore oblata loco rei conductæ, vel alterius operis, quam conductoris utatur, omnino ipsi permittendum est, ut contractum rescindat. Locatori perinde est, utrum hoc, an altero modo ab obligatione sua liberetur, qui offerendo rem aliam, vel operas alterius non intendit aliud, quam ut ab obligatione sua liberetur, a qua seipsum invito conductore liberare nequit (§. 674. part. 2. Jur. nat.).

§. 1229.

*Quando re-*

*Si locator nolis rem vel operas a se conductas alii sublocari,*  
*esset*

*etsi in sublocatione nihil committatur, quod est contra jus ipsius; rescindatur, si datur ab obligatione sua liberatur & contractus rescinditur.* Quo locator in niam sublocatio tam rei (§. 1207.), quam operarum (§. 1210.) sublocatio licita, modo in ea nihil committatur, quod est contra jus locatoris (§. 1208.); eodem, quo ante (§. 1228.), modo partem nolit. tet, conductorem ab obligatione sua liberari, & contractum rescindi, si locator nolit rem vel operas a se conductas alii sublocari; etsi in sublocatione nil committatur, quod est contra jus ipsius.

Nimirum nulla ratio est, cur locator cogi debeat ad sublocationem rati habendam, si conductor ipse re vel opera conducta uti non possit. Locatoris enim res agitur, non conductoris, qui cum ipse contractum adimplere per se non possit, id tantummodo agit, ut indemnem præstet locatorem. Quamobrem quæ modo annotavimus de conductore in casu præcedente (*not.* §. 1228.); eadem tenenda quoque sunt de locatore in casu præsentem.

§. 1230.

*Locator conductori præstare debet rem isti usui aptam, ad quam quem eam conduxit.* Qualis res Locator enim obligatur conductori ad præstandum usum conventum (§. 1198.). Quoniam itaque præstanda hoc fieri nequit, nisi res sit isti usui apta, ad quem conducta fuit; locator utique conductori præstare debet rem isti usui aptam, ad quem is eandem conduxit.

E. gr. Loco tibi ædes meas, ut eas inhabites. Evidens est ædes ad inhabitandum aptas esse debere. Quodsi ergo quædam sint, quæ ædes ad inhabitandum parum aptas efficiunt, ea reficere tenetur locator. Datur pro usu merces, qui si ex asse obtineri non possit, mercedis aliqua pars daretur gratis: id quod æqualitati in contractu observandæ repugnat (§. 1219.).

§. 1231.

*Locator rem conductam tradere debet, & quidem eo die, a quo De re con-*  
quo

*ducta tra-*  
*denda.*

quo usus conventus conductori competit, & operæ præstandæ sunt tempore convento. Etenim locator conductori præstare debet usum rei conventum (§. 1198.). Quoniam itaque conductor re uti non potest, nisi ea sit in potestate ipsius (§. 461. part. 2. Jur. nat.), traditione autem eadem in potestate conductoris constituatur (§. 434.); locator rem conductam conductori tradere debet. *Quod erat unum.*

Enimvero locator præstare debet usum rei, vel operas, quemadmodum conventum fuit (§. 1198.). Quodsi ergo dies certius definitur, a quo incipere debet usus rei concessus, res utenda tradenda *per demonstrata n. 1.* eo die tradenda est, a quo usus conventus competit conductori, & operæ præstandæ tempore convento. *Quod erat alterum.*

Merces solvitur pro integro rei usu: integer autem non est, nisi qui incipit ab eo die, a quo conductori competere incipit. Immo interest etiam conductoris, ut ab eo die re conducta uti incipiat, nec unum idemque est, sive terminum ad quem prorogare, sive terminum a quo non immutare velis. E. gr. conduxì ædes tuas, ea lege, ut eas finito festo Paschatis statim incolere possim. Mihi non perinde est, si demum elapso mense eas mihi tradere volueris, & terminus ad quem in mensem unum prorogetur. Conduxì operas tuas in præsentem hebdomadam: tu eas quoque hac hebdomade præstare debes. Mea enim interesse potest, ut hac hebdomade fiat, ad quod faciendum operæ conducuntur, dilatio autem vel sit incommoda, vel damnosa, aut operæ sequente hebdomade mihi prorsus inutiles sint. Immo si vel maxime nullo meo incommodo dilatio fieri posset, ego tui gratia in eam consentire non cogor, quippe cui tu obligatus es ad præstandas operas eo tempore, quo eas promisisti. Jus in actiones tuas in me transtulisti per tempus, de quo conventum. De iis igitur meum est statuere, non tuum. Sane si ego iisdem uti nolim isto tempore, mercèdem nihilominus tibi solvere teneor (§. 1199.). Ergo etiam tu generis ad eas tempore convento præstandas.

§. 1139.

Si locator eadem opera pluribus utilis sit, tibi locatas etiam alii locare & ab utroque conductore mercedem integram accipere licet. Etenim locator operarum tibi obligatus est ad operas, quas conduxisti, præstandas (§. 1198.). Quod si hoc fecerit, obligationi suæ satisfacit, adeoque tu ad solvendam mercedem ipsi obligaris (§. 1199.). Enimvero si eadem opera alii etiam utilis esse possit, tua non refert, siquidem eandem alii pro eadem mercede adhuc locet, cum nihil hoc ipso fiat, quod sit contra justum (§. 239. part. 1. Phil. pract. univ.). Et quoniam idem intelligitur de altero conductore, is ex contractu suo ad mercedem conventam pro opera sibi præstita obligatur. Atque adeo patet, si eadem opera pluribus utilis esse possit, tibi locatas etiam alii locare posse locatorem & ab utroque conductore mercedem integram accipere.

De eadem opera pluribus locata sigillatim.

E. gr. Conduxisti tabellionem ad literas deferendum in certum locum. Antequam iter ingreditur, adest alius, qui eundem operas conducere vult ad literas in eundem locum perferendum. Poterit tabellio etiam huic operam suam locare & integram mercedem cum a te, tum ab altero accipere. Cum enim utrique præstet id, ad quod præstandum erat obligatus, neuter habet, de quo jure conqueri possit, quando præstat quod suum est. Similiter conduco operas tuas, ut ad nundinas proficiscaris merces mihi emturus, quas tibi emendas committo. Conducit easdem alius eodem fine ignorans, quid inter nos fuerit actum. Tu qui & mihi, & alteri operas tuas locasti, ubi utrique merces, quæ tibi emendæ commissa sunt, coëmeris, mercedem integram & a me, & ab altero exigis. Sane si semper eadem opera pluribus præstari una posset, quin pro mercede integra semper unicuique locari posset, dubium non est. Quilibet enim conductor æstimat operas sibi præstitas & pro iis solvit mercedem, cumque a locatore exigere nequeat, nisi ut eadem præstentur; plus quoque juris in eas non acquisivis

ex contractu, consequenter ipsi minime competit jus prohibendi, ne, cum alii eadem opera utilis esse possit, eandem quoque alii locer locator, nec, ubi hoc fecerit, ullum tibi competit jus mutuendi mercedem, quam pro opera tibi præstita promissisti. Lucrum alterum, quod casu quodam felici locatori obvenit, tibi damnosum non est, quippe qui non solvis, nisi quod ex contractu debes.

## §. 1233.

*De eadem opera pluribus conjunctim locetur, conductores singuli mercedem pro rata solvunt, prouti conventum fuit.* Etenim si eadem opera pluribus conjunctim locetur, plures conductores repræsentant conductorem unum, adeoque pro opera conductæ nonnisi mercedem conjunctim solvere tenentur, de qua cum locatore conventum. *Quod erat unum.*

Enimvero si inter se & cum locatore convenerunt, ut singuli solvant certam mercedis partem, cum ultra voluntatem suam nemo alteri obligetur (§. 382. part. 3. Jur. nat.); singuli conductori mercedem pro rata solvere tenentur, prouti conventum fuit. *Quod erat alterum.*

E. gr. Ego & tu conducimus simul tabellionem, ut literas nostras ad amicum communem deferat. Ita vero cum ipso convenimus, ut mercedis debitæ partem tertiam tu solvas, ego autem duas tertias reliquas solvam. Merces tabellioni non solvitur nisi simplex, & uterque eidem solvit ratam suam.

## §. 1234.

*De locatione rei communis.* *Res communis ab uno locari nequit, nisi pro rata.* Si enim res pluribus fuerit communis, unus sociorum nonnisi pro parte dominus est (§. 127. part. 2. Jur. nat.), consequenter etiam jus eadem utendi nonnisi pro parte habet (§. 136. part. 2. Jur. nat.). Enimvero in locatione rei usus ejusdem venditur (§. 1214.). Quamobrem cum res communis ab uno vendi

vendi nequeat, nisi pro parte, pro qua quis dominus est (§. 1019.), adeoque pro rata, nec res communis ab uno locari potest, nisi pro rata.

§. 1235.

Quoniam res communis ab uno locari nequit, nisi pro rata (§. 1234.); si unus sociorum rem communem totam locare-expendatur. *Idem porro rit absque consensu ceterorum, locatio non subsistit nisi pro rata, seu pro ea parte, pro qua quis dominus est.*

E. gr. Si pro parte tertia dominus es, nonnisi pro parte tertia rem locare potes, ita ut locatori usus rei indivisæ cum ceteris sociis sit communis pro ea parte. Nec aliter subsistit locatio, etiamsi res tota absque ceterorum sociorum consensu fuerit locata.

§. 1236.

*Si res communis ab uno sociorum locetur pro rata, naturali- An in locati- ter socio alteri non competit jus prælationis, si eandem mercedemone rata rei solvere voluerit.* Quoniam enim naturaliter dominus jus su- communis um in eum transferre potest, in quem voluerit (§. 12. part. 3. *preferendus Jur. nat.*), in locatione autem in conductorem transfertur jus *socius.* utendi (§. 1202.); a domini etiam voluntate pendet, cui- nam rem suam locare velit. Quamobrem cum socius rem communem pro rata sua locare possit (§. 1234.); ab ipsius quoque voluntate pendet, cuiam locare velit, consequen- ter socius alter eum cogere nequit, ut sibi locet. Naturali- ter itaque jus prælationis non competit socio, si res commu- nis ab uno sociorum pro rata locetur, etiamsi eandem mer- cedem solvere voluerit.

Si cui jus quoddam competere debet, necesse est ut docere possit, quomodo idem acquisiverit, nisi natura ipsi sit tributum. Enimvero cum dominium sit jus acquisitum, quo dominus ce-

teros omnes excludit (§. 120. *part. 2. Jur. nat.*); nemo quoque jus aliquod ad aliquem actum, qui ad domini exercitium pertinet, habere potest, nisi ab ipso. Nulla igitur apparet ratio, cur in locatione rei communis pro rata socius præferri debeat extraneo. Non necesse est ut inquiramus, an non officiis congruat, ut socius extraneo præferatur. Neque enim quod officia exigunt, perfecte debetur (§. 436. *part. 3. Jur. nat.*). Alia vero quæstio est, num lege positiva socio jus prælationis tribui possit: id quod ex iis, quæ alibi demonstrabuntur, judicandum.

## §. 1237.

*Quando locatio finitur.*

*Si res vel opera ad certum tempus locentur, finito tempore conductoris jus cessat, nec locatur ultra id usum rei vel operas præstare tenetur, etiamsi rem vel operas denuo locare velit, & locatore incio ac inconsulto eam alii locare potest. Etenim cum in locatione locator rei transferat in conductorem jus utendi, propterea conventum fuerit (§. 1202.); & locator operæ jus in certis quasdam actiones suas (§. 1206.); si res vel operæ ad certum tempus locentur, conductoris jus non durat nisi per tempus conventum. Finito igitur tempore, conductoris jus cessat. Quod erat primum.*

Et quoniam locator conductori sese non obligavit ad usum rei suæ concedendum, vel operas præstandas nisi ad hoc tempus, de quo conventum, nemo autem sibi alterum ultra voluntatem suam obligare potest (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*); finito tempore, ad quod res vel opera fuerat locata, locator non amplius tenetur ad concedendum conductori rei usum, vel ad præstandum operas. Quod erat secundum.

Enimvero quamprimum conductori nullum jus est utendi re vel exigendi operas, nec locator eidem amplius obligatur ad usum rei concedendum, vel operas præstandas; in ipsius arbitrio positum est, in quantum jus utendi re sua vel

in



in actiones quasdam suas transferre (§. 12. *dart. 3. Jur. nat.*), adeoque rem, vel operas locare velit (§. 1202. 1206.). Quamobrem cum conductoris jus cesset, finito tempore, si res vel operæ ad certum tempus locatæ fuerint, nec locator ultra id tempus usum rei vel operas conductori præstare tenetur *per demonstr. n. 1. & 2.*; finito tempore isto, rem vel operas denuo locare conductori non tenetur, etiamsi locare velit, atque inscio ac inconsulto locatore alii locare potest. *Quod erat tertium & quartum.*

Non fingi potest jus quoddam prælationis, quod competat primo conductori, si eandem mercedem solvere velit, quam solvit secundus. Neque enim hoc jus sequitur ex conductione prima, vi cujus conductor non acquisivit nisi jus ad usum rei vel operas per tempus istud, quod mutuo consensu fuit definitum: nequaquam vero locator ultra id, de quo conventum fuit, liberum domini sui ac libertatis exercitium restringere voluit.

§. 1238.

*Res vel opera relocari dicitur, si conductori finito tempore iterum locetur. Quoniam locator non obligatur finito tempore ad rem vel operam conductori locandam (§. 1237.); si res vel opera relocetur, relocatio novus contractus est ab anteriori prorsus independens, consequenter pacta quæcunque eidem adjici possunt, seu legem quamque eadem dare licet a priori diversam.*

Ita in relocatione augeri ac minui potest merces, aliter determinari potest tempus, ad quod locatio fit. Possunt adjici quæcunque conditiones, cum locatio anterior esset pura, ac ita porro.

§. 1239.

*Locatio & conductio renunciari dicitur, si vel locator conductori, vel conductor locatori significet, se ultra certum terminum ex contractu amplius teneri nolle.*

*Locationis & conductio-  
renunciatio*

*E. gr. quid sit.*

E. gr. Conduxi ædes tuas. Quodsi tibi significem, me ultra festum pascharum proxime instans eas amplius inhabitare nolle, conductionem tibi renuncio. Quodsi vero tu mihi significes, te ultra istud tempus usum ædium tuarum mihi concedere nolle; locationem mihi renuncias.

## §. 1240.

*Quando ea non sit opus.* Si res vel opera locata fuerit ad tempus definitum, nulla renunciatione opus est. Etenim si res vel opera fuerit locata ad tempus certum, quod in contractu expresse definitur, finito tempore conductoris jus cessat & locatoris obligatio tollitur (§. 1237.), adeoque locatio & conductio finitur. Quamobrem non opus est, ut vel locator conductori, vel conductor locatori significet, se ultra tempus istud contractum continuare nolle. Quoniam itaque locatio & conductio renunciatur, si vel locator conductori, vel conductor locatori significet, se ultra certum terminum ex contractu amplius teneri nolle (§. 1239.); si res vel opera ad tempus definitum locata fuerit, renunciatione nulla opus est.

## §. 1241.

*Quando tacite relocatio fiat.* Si locatio facta fuerit ad tempus definitum, ea tamen lege, ut verso die locatio vel conductio renunciari abeat; si a neutro contrahentium renunciatio statuto tempore fiat, relocatio tacite facta intelligitur in modum anteriorem. Quoniam enim finito tempore, ad quod locatio facta, ipsa etiam locatio finitur (§. 1237.), nec ulla opus est renunciatione (§. 1240.); locationi ad tempus definitum factæ non aliò sine adjici potest pactum, ut certo die locatio vel conductio renunciatur, quam ut renunciatione a neutra contrahentium parte facta locatio conductio renovata intelligatur. Quodsi ergo neutra contrahentium pars statuto tempore renunciet, in renovationem

tionem contractus tacite consensisse censentur, consequenter relocatio tacite facta intelligitur. *Quod erat primum.*

Enimvero quoniam locator & conductor non expresse inter se conveniunt, quomodo relocatio facta esse debeat; in eum omnino modum ea facta intelligitur, quo locatio anterior facta fuerat (§. 823. *part. 3. Jur. nat.*). *Quod erat secundum.*

E. gr. Conduco aedes tuas in annum ea lege, ut, si ita visum fuerit, utriusque contrahentium renunciare liceat in principio quadrantis ultimi. Quodsi nec ego, nec tu renuncies statuto tempore; relocatio in annum sequentem tacite facta intelligitur pro eadem mercede & eadem lege, sub qua facta erat anterior.

§. 1242.

*Si locatio facta fuit ad tempus definitum, & conductor, locato- Aliis casus re non contradicente, ultra istud tempus re utatur; relocatio in modum tacite a relocatoris. anteriorem facta tacite intelligitur. Quodsi enim locatio facta ad tempus definitum, hoc finito conductoris jus omne cessat, nec locator eidem obligatur ad usum rei amplius concedendum, vel operas praestandas (§. 1237.), consequenter nec conductor re conducta amplius uti, nec locator pati debet, ut eadem utatur, nec hic ullas amplius operas conductori praestare potest. Quodsi ergo hoc non obstante re conducta ultra terminum praestitutum adhuc utatur conductor, non contradicente locatore, & conductas adhuc operas sibi praestari permittit; ipso facto suo declarant locator & conductor, quod contractum ultra terminum jam elapsam continuari velint, adeoque relocatio tacite facta intelligitur (§. 820. *part. 3. Jur. nat.*). *Quod erat primum.**

Patet vero eodem, quo ante (§. 1241.), modo relocationem non intelligi factam nisi in modum locationis anterioris. *Quod erat secundum.*

E. gr.

E. gr. Conduxi pedes tuas in annum. Finito anno adhuc per integrum mensem, te non contradicente, eas inhabito. Et des in annum sequentem relocatae intelliguntur. Cum enim anno finito nullum mihi amplius comperar jus in iis habitandi, nisi contractum renovari voluissim; eas tempestive in unum mensem conducere debuissim, siquidem in locationem mensuram consentire voluissim. Neque enim a sola conductoris voluntate pender, quamnam relocationi legem dare velit; sed ea mutuo locatoris ac conductoris consensu definienda. Nec locator mense elapso expellere potest conductorem, quippe qui statim contradicere debebat, nisi in relocationem consentire voluisset.

§. 1243.

*De relocatio-* Si locatio conductio contrahatur indefinite, mercede tamen in cer-  
*ne tacite ad unum tempus constituta & termino renunciationis utrique contrahen-*  
*renunciatio- tunc libere praefixo; locatio durat usque ad tempus, in quod merces*  
*nem. tempe- constituta, & nisi termino praefixo renunciatio fiat, relocatio tacite*  
*stive non fa-* facta intelligitur. Ex enim si merces constituitur in certum  
*Etam restri-* tempus, non vero conveniatur, quamdiu durare debeat con-  
*cta.* tractus; in hoc tamen consensu censentur contrahentes, quodhante illud tempus, in quod pretium constitutum, finiri non debeat. Durat igitur contractus usque ad hoc tempus. *Quod erat primum.*

Quoniam autem porro convenitur, ut termino praefixo uterque contrahentium renunciare possit; finito tempore, in quod merces constituta, uniusque liberum est a contractu recedere, siquidem tempestive renunciet, consequenter contrahentes inter se convenerunt, ut, nisi ab alterutro renunciatio fiat, res denuo locata & conducta esse debeat in tantum tempus, in quantum merces constituta. Quamobrem cum relocatio sit, si conductori finito tempore iterum loce- tur res vel opera (§. 1238.); si neuter contrahentium tem-  
 pestive

pestive renunciet, relocatio tacite facta intelligitur. *Quod erat alterum.*

Nimirum in hypothese propositionis presentis revera ita contrahitur, ut locationis terminus ad quem fit tempus, in quod constituitur merces, sed ut relocatio tacite facta intelligatur, nisi alteruter contrahentium tempore statuto renunciet. E. gr. Loco tibi ædes meas nullo tempore expresso, ad quod locatio extendi debeat, sed mercede annua constituta, & ea lege, ut tam ego, quam tu in principio ultimi quadrantis renunciare possimus. Neuter a contractu recedere potest, nisi anno finito, & nisi ab alterutro renunciatio in principio ultimi quadrantis facta fuerit, standum erit contractu per annum sequentem ac ita porro, donec ab alterutro renunciatur justo tempore.

§. 1244.

*Si conductor re aliter utatur, quam fuerat conventum, seu eadem abutatur; locator contractum rescindere potest.* Etenim *Et ob ab-* conductor re aliter uti non debet, quam fuerat conventum *sum rei re-* (§. 1203.), consequenter si hoc facit, a contractu recedit. *scindendo.* Enimvero si unus paciscentium a pacto recedit, alteri quoque recedere licet (§. 827. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem si conductor re aliter utatur, quam fuerat conventum, seu eadem abutatur, locator a contractu recedere, adeoque eum pro nullo declarare, consequenter rescindere potest (§. 928.).

E. gr. Tu conduxisti ædes meas, & eas sive dolo, sive culpa deteriores reddis, quam usus permittit, aut meretrices, lenones, fures recipis, consequenter ædibus meis aliter uteris, quam fuerat conventum; ego te ex ædibus expellere possum contractu rescisso, a quo tu recedis.

§. 1245.

*Si locator rem conductam prestare nolit ei usui aptam, quem conductor concessit; conductori contractum rescindere licet.* *Idem rescindenda* *valet, si locator operarum non prestat operas, prouti debentur.* *Ete-* *obrem velo-* *nim*  
(*Wolffii Jur. Nat. Pars IV.*) Ppppp

*peras a locatore non praestare tenetur operas promissas.* nim locator conductori praestare debet rem isti usui aptam, ad quem eam conduxit (§. 1230.), & locator operarum praestare tenetur operas promissas (§. 1198.). Quodsi ergo locator rem conductam praestare nolit ei usui aptam, quem conductori concessit, vel locator operarum non praestet operas, prouti debentur, a contractu recedit. Unde porro eodem, quo ante (§. 1244.), modo patet, quod conductori contractum rescindere liceat.

E. gr. Conduxi aedes tuas. Tu januas & fenestras nimium corruptas reficere non vis. Ego a contractu recedere possum, nec aedes tuas relinquens ultra tempus, quo in iis habitavi, mercedem solvere teneor. Similiter conduxi operas diurnas tuas. Tu non accedis ad eas praestandas justo tempore. Ego te ab iis praestandis arcere possum, nec mercedem diurnam solvere cogor. Quodsi operas nimis negligenter ac segniter praestes, quas praestare debes; mihi itidem te ab iis praestandis arcere licet. Aliud exemplum esto hoc. Conduxi operas tuas ad describendum MSC. tu aliquot plagulas mihi affers, sed admodum vitiose ac male scripsisti, ut vix legi possint, quae a te scripta sunt. Ego a contractu recedere possum, nec opera tua in describendis reliquis uti teneor.

## §. 1246.

*De refectio- ne necessaria adium conductarum.* Si aedes necessario reficienda, durante autem refectio- ne eas inhabitare non possit inquilinus; locatio per se dissolvitur. Etenim si aedes necessario reficiendae, durante autem refectio- ne inhabitare non possit inquilinus, nec locator exigere potest, ut inquilinus in iis habitet, nec inquilinus, ut aedes ad inhabitandum commodas sibi praestet locator, ne eas relinquere cogatur ante tempus definitum. Quamobrem cum nemo obligetur ad impossibile (§. 209. part. 1. Phil. pract. univ.), locator & inquilinus a mutua obligatione liberantur per se. Quoniam itaque pactum dissolvitur, si contrahentes ab obligatione,

ne, qua sibi invicem ex pacto tenentur, liberantur (§. 836. *part. 3. Jur. nat.*); si ædes necessario reficiendæ, durante autem refectioe eas inhabitare non possit inquilinus, locatio per se dissolvitur.

Non opus est ut demum demonstretur, ad id usque tempus, quo ædes inhabitavit inquilinus, mercedem esse solvendam. Contractu autem semel dissoluto, nec ad ædes refectas iterum inhabitandas obligatur inquilinus, si tempus contractus nondum elapsum, nec eum, si velit, recipere tenetur locator, nisi aliter fuerit conventum, cum eas relinquere teneretur inquilinus. Tum enim obligatio nascitur ex novo pacto, non vero reviviscit ex contractu anteriore. Neque ulla ratio est, cur in arbitrio inquilini positum esse debeat, utrum ædes refectas repetere velit, nec ne. In contractu enim hoc oneroso par esse debet utriusque partis contrahentium conditio (§. 1219.).

§. 1247.

*Immo in genere si locator non possit prestare rem usui, ad quem De impossibilibus fuit, aptam; locatio per se dissolvitur. Patet eodem modo, quo idem in casu particulari modo ostendimus (§. 1246.).* *bilitate rem conductam usui aptam*

E. gr. Ponamus agrum conductum inundari, nec fieri posse, *prestandi.* ut a locatore exsiccetur, vel aquis recedentibus sua sponte arena eum esse obductum, ut coli debite non possit; locatio per se dissolvitur, nec locator conductori, nec conductor locatori ad quid præstandum tenetur. Exemplum aliud esto, si ædium maxima pars combusta fuerit, nec locator sumtus facere possit ad eas reficiendas necessarios, aut si hoc contingat, antequam inquilinus eas inhabitare coeperit, nec tempestive eas reficere detur.

§. 1248.

*Si duratio contractus in arbitrium utriusque contrahentium collata fuerit; morte unius contrahentium finitur. Etenim si duratio contractus in arbitrium utriusque contrahentium con-*

*contrahenti-feratur; contrahentes inter se conveniunt, quod contractus  
um finito. tamdiu durare debeat, quamdiu voluerit unus contrahenti-  
um, consequenter quod unius dissensu dissolvi debeat (§.  
836. pars. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum mortuus velle ne-  
queat, ut diutius duret contractus; si duratio contractus in  
arbitrium utriusque contrahentium collata fuerit, morte u-  
nius contrahentium dissolvitur, adeoque finitur.*

## §. 1249.

*De locatione Quoniam locatio conductio contractus est, qui per ali-  
finita ob quod tempus durat (§. 1194.), si vero duratio contractus in  
mortem con- arbitrium utriusque contrahentium collata fuerit, morte u-  
ductoris, vel nius contrahentium finitur (§. 1248.); si duratio locationis con-  
locatoris. ductionis in arbitrium tam locatoris, quam conductoris conferatur,  
morte locatoris, vel conductoris locatio finitur.*

Nimirum par est locatoris & conductoris conditio, si in u-  
triusque arbitrium figillatim conferatur duratio contractus, qui  
tam a solo conductore, quam a solo locatore dissolvi potest, si  
ita visum fuerit.

## §. 1250.

*De contra- Si duratio contractus in unum contrahentium arbitrium conse-  
ctu finito ob ratur, morte ipsius finitur. Patet eodem modo, quo idem osten-  
unius con- dimus in eo casu, quo in utriusque arbitrium duratio contra-  
trahentium Etus collata fuerit (§. 1248.).  
mortem.*

Tum enim revera ita conventum: contractus durare debet,  
quamdiu voluero, aut quamdiu tu volueris. Cum hoc vero co-  
incidit: Contractus finiri debet, quamprimum eum durare de-  
bere nolueris, aut quamprimum tu nolueris. Velle autem non  
posse in presenti idem est ac nolle.

## §. 1251.

*De locatione Quoniam contractus finitur morte ejus, in cuius arbitri-  
finita ob um duratio contractus collata (§. 1250.); si duratio locationis  
mortem loca- conductionis collata fuerit in arbitrium locatoris, morte locatoris fi-  
nitur*



*nimirum locatio; si collata fuerit in arbitrium conductoris, morte locatoris, aut ob  
ductoris finitur.* *mortem con-  
ductoris.*

Nimirum in casu priori locatoris, in posteriori conductoris est eligere, utrum contractum continuari, an finiri malit, & in priori conductor, in posteriori locator stare tenetur voluntate eligentis, sive placuerit, sive displicuerit. Durum igitur non est conductori in casu priori, quando morte locatoris finitur locatio; nec in posteriori locatori, quando ea finitur morte conductoris.

§. 1252.

*Si morte locatoris extinguatur jus, quod in re habuit, quam al- De locatione  
teri locavit; morte ejusdem locatio finitur.* Etenim si locatoris *finita ob jus*  
jus, quod in re habuit, morte ejus extinguitur, nec id in con- *locatoris in*  
ductorem transferre potuit, nisi sub tacita hac conditione, *re extin-*  
quamdiu vixero, aut, ubi locatio ad certum tempus facta, si *sum.*  
tamdiu vixero. Quoniam itaque locatio fit sub conditione  
resolutiva (§. 488. part. 3. Jur. nat.), conditione autem reso-  
lutiva existente jus sub ea quæsitum statim tollitur (§. 530.  
part. 3. Jur. nat.); jus quoque conductoris a locatore in ipsum  
translatum statim tollitur, quando locator moritur. Quam-  
obrem si morte locatoris extinguitur jus, quod in re habuit,  
quam alteri locavit; morte ejusdem locatio finitur.

Patet eodem modo, *extincto jure locatoris in re alia quacun-*  
*que de causa, locationem finiri*, ut adeo non opus sit, id sigilla-  
tim demonstrari. Sed demus exemplum. Loco tibi fundum, in quo  
mihi competit ususfructus ad dies vitæ. Dubio caret, morte mea  
locationem finiri, etsi in sexennium fuerit contractum, & quatuor  
demum vel pauciores elapsi sint anni.

§. 1253.

*Si locationi adjicitur lex commissoria, ea statim resolvitur, De lege com-*  
*conditione resolutiva existente.* Pactum enim quodlibet, cui *missoria lo-*  
lex commissoria addita, statim resolvitur, conditione resolu- *cationi addi-*  
*tiva ia.*

tiva existente (§. 1088.). Ergo etiam locatio statim resolvitur, conditione resolutive existente, si lex commissoria eidem addita fuerit.

E. gr. Lex commissoria additur locationi, si ita contrahatur, ut locatio statim sit nulla, si conductor statuto tempore non solvat mercedem promissam, veluti si locatæ sint ædes in sexennium, nec singulis quadrantibus huic tempori conveniens merces solvatur. Quodsi ergo conductor eum non solvat, quemadmodum conventum fuit; locator eum expellere potest. Naturaliter nullam indulgere tenetur locator conductori moram, nisi voluerit.

## §. 1254.

*Qua inde  
sequantur.*

Quoniam locatio conductio species quædam emtionis venditionis est (§. 1213.), & sub lege commissoria contracta resolvitur, quando conditio resolutive existit (§. 1253.); *Qua de emtione venditione sub lege commissoria contracta & conditione resolutive existente resoluta demonstrata sunt (§. 1089. & seqq.), mutatis mutandis etiam ad locationem conductionem applicari possunt.*

Non igitur opus est, ut in iis demonstrandis prolixi simus; quæ levi attentione agnoscuntur,

## §. 1255.

*Deterioratio rei in quantum permittitur. Si res usu, quæ conductor locatur, redditur deterior; locator in hanc deteriorationem consentit. Ostenditur eodem prorsus modo, quo idem de commodante ostendimus (§. 440.).*

Concedere usum rei nequit nisi qui etiam concedit deteriorationem rei, sine qua usus obtineri nequit. Et qui mercedem solvit pro usu rei, eam etiam pro deterioratione rei solvit, quæ eidem necessario cohæret,

## §. 1256.

*Rei conductæ deterioratio. Conductor cavere debet, ne res conductæ culpa sua reddatur deterior, vel prorsus destruat, multo minus autem dolo eandem & destructio deteriorare, vel destruere debet. Quoniam enim in locatione prohibita.*

locator

locator non transfert nisi jus re utendi, prouti conventum fuerit; in conductorem (§. 1202.), adeoque non ipsum dominium (§. 136. *part. 2. Jur. nat.*); res manet locatoris (§. 124. *part. 2. Jur. nat.*). Enimvero nemo rem alterius destruere aut deteriorare debet (§. 647. *part. 2. Jur. nat.*), sive hoc fiat culpa, sive dolo (§. 496. *part. 2. Jur. nat.*). Ergo conductori non licet culpa sua, multoque minus dolo rem commodatam deteriorare vel destruere. Cavendum itaque ipsi est, ne tale quid fiat.

Facile autem patet, quandonam culpa, vel dolo conductoris res deterioretur, vel destruat, nimirum si absque ista deterioratione vel destructione usus rei obtineri poterat, cujus gratia res conducta fuit (§. 1255.). Ita si conductor re aliter utatur, quam conventum fuerat; quæ ob abusum contigit rei deterioratio, vel destructio, culpa vel dolo conductoris contigit.

§. 1257.

Quoniam conductor cavere debet, ne res conducta culpa sua reddatur deterior, vel prorsus destruat, multo minus autem dolo eandem deteriorare, vel destruere debet (§. 1256.), nec locator in majorem rei deteriorationem consentit, quam *De diligentia in re conducta utenda* custodientiam, sine qua usus concessus obtineri nequit (§. 1255.); *si da adhiben-* quis in rerum suarum usu & custodia non eam adhibere solet *diligentiam & curam, quam adhibere debet* (§. 648. *part. 2. Jur. nat.*); *in re conducta, utenda & custodienda majorem diligentiam & curam adhibere debet, quam in propriis adhibere solet.*

Nimirum nemo plus juris sibi arrogare potest in re alterius, quam ipsi fuit concessum. Quamvis adeo domino permittendum sit, ut re sua abutatur, quamdiu nil facit contra jus tertii (§. 169. *part. 2. Jur. nat.*); conductori tamen non est permissum, ut re aliena aliter utatur, quam fuerat conventum (§. 1203.), adeoque hic eam in re utenda & custodienda diligentiam adhibere debet, quam exigit usus pro mercede ipsi venditus (§. 1214.).

## §. 1258.

*De restituti-* *Finita locatione conductor rem conductam sine mora restituere*  
*one rei loca-* *tenetur in specie, nec deterio-rem, quam fieri debuit usu concess-*  
*tione finita.* Quoniam enim conductor locatione finita nullum amplius  
 habet jus re utendi (§. 1202.); res conducta sine causa in po-  
 testate ipsius est. Eodem igitur modo ostenditur, quod si-  
 ne mora rem restituere teneatur in specie, quo idem de com-  
 modatario demonstravimus (§. 445.). *Quod erat primum.*

Enimvero quia conductor cavere debet, ne res condu-  
 cta culpa sua, sive dolo reddatur deterior (§. 1256.), nec lo-  
 cator in majorem rei locatæ deteriorationem consentit, quam  
 eam, sine qua usus concessus obtineri nequit (§. 1255.), rem  
 autem conductam in specie restituere tenetur conductor lo-  
 catione finita *per demonstrata n. 1.* finita locatione conductor  
 rem conductam non deterio-rem restituere debet, quam fieri  
 debuit usu concesso. *Quod erat alterum.*

Qui re diutius utitur, quam fuerat conventum, non minus  
 furtum usus committit, quam qui aliter utitur, quam fuerat con-  
 ventum (§. 503. *part. 2. Jur. nat.*), siquidem hoc fiat sine con-  
 sensu locatoris sive expresso, sive præsumto, nec de mora se pur-  
 gare possit conductor (§. 650. *part. 3. Jur. nat.*).

## §. 1259.

*Damnum* *Si res conducta dolo vel culpa conductoris deterioratur, vel*  
*datum quod-* *prorsus destruitur, damnum datum locatori ab eo resarciendum est.*  
*nam a con-* Patet ut ante (§. 1256.), rem conductam esse locatoris, non  
*ductore re-* conductoris. Unde porro eodem modo demonstratur, si ea  
*sarciendum.* culpa vel dolo conductoris deterioretur, damnum datum lo-  
 catori esse resarciendum, quo idem de commodatario osten-  
 dimus (§. 446.). *Quod erat unum.*

Et quoniam res in specie locatori restitui nequit, si prorsus  
 destructa fuerit (§. 444.), quemadmodum restitui debe-  
 bat a conductore locatione finita (§. 1258.); eodem denuo  
 modo

modo ostenditur, re culpa vel dolo conductoris destructa, damnum datum ab eo locatori esse resarciendum, quo idem itidem de commodatario demonstravimus in casu simili (§. 446.). *Quod erat alterum.*

Jure nimirum naturali præstatur culpa omnis & dolus, quem admodum in commodato (not. §. 446.), ita etiam in locatione.

§. 1260.

*Si res conducta casu deterioratur, vel destruitur, damnum sentit locator, etiamsi eodem casu res penes ipsum deteriorata vel destructa non fuisset, nisi casum præcesserit culpa, aut conductor si teneatur casu locacione fuerit in mora restituendi. Etenim locator vendit rei usum conductori (§. 1214.), ac eo fine tradere tenetur rem conductam (§. 1231.), consequenter eadem in potestatem conductoris redigenda (§. 434.). Quoniam itaque mercedem accipit pro usu rei (§. 1194.), atque adeo perinde sit ac si re ipse uteretur consequenter res penes se esset, casum vero nemo evitare potest (§. 460. part. 2. Theol. nat.); si casu res conducta deterioratur vel destruitur, perinde est ac si eodem casu penes ipsum deterioraretur, vel destrueretur. Quamobrem cum per locationem non transferatur dominium (§. 1202.), res vero pereat suo domino (§. 356. part. 2. Jur. nat.); nulla sane ratio est, cur non locator potius, quam conductor damnum sentire debeat. Sentit adeo locator damnum, etiamsi eodem casu res penes ipsum deteriorata non fuisset (§. 70. Ontol.). *Quod erat primum.**

Quod si vero casum præcedit culpa, damnum non tam casu, quam culpa datum intelligitur. Quoniam itaque damnum culpa datum a conductore resarciendum (§. 1259.); resarciendum quoque erit, si casum, quo deterioratur, vel destruitur, præcedit culpa. *Quod erat secundum.*

Denique cum mora culpa sit, si quis in mora est (§. 648. (Wolffii Jur. Nat. Pars IV.) Qqqqq part.

*part. 3. Jur. nat.*), *damnum culpa datum censetur, si res casu perit, vel deterioratur, quo apud locatorem non periisset, vel deteriorata fuisset, quando conductor in mora restituendi est. Quamobrem quia damnum casu datum, quem culpa conductoris præcessit, a conductore refarciendum per demonstrata n. 2; si damnum casu detur, quo eodem res apud locatorem non periisset, vel deteriorata fuisset, ob moram in restituendo commissam, conductor idem refarcire tenetur. Quod erat tertium.*

Qui vult mercedem accipere pro usu rei suæ ab altero, is quoque eandem periculo exponere tenetur, quod a casu imminet, cum alias alteri eam locare non posset. Conductor solvit mercedem pro usu rei, quem ipsi præstare debet locator. Quoniam itaque eum præstare nequit, si periculum, quod a casu imminere poterat, evitare velit; necesse omnino est ut idem subeat. Neque ideo facit locator, quod reprehendi possit, cum non minus apud se, quam apud conductorem res casu perire, aut destrui possit, incertum vero sit, utrum horum contingere queat. Quamobrem casus in locatione conductione nulla habenda ratio est, nisi quatenus eam præcedit culpa conductoris, quam evitare poterat ac debebat (§ 299. *part. 1. Jur. nat.*). Aliter sese res habet in commodato (§ 447.), ubi solius commodatarii causa res commodantis penes commodatarium est (§ 418.).

§. 1261.

*An conductor teneatur lo-* Si locator opera culpa sua vel casu damnum incurrit, dum  
*peras debitas præstat; conductor id ei refarcire non tenetur. Ete-*  
*catori de da-* nim si locator operæ sua culpa damnum incurrit, dum operas  
*nno, quod* debitas præstat cum eam vitare debeat (§ 299. *part. 1. Jur.*  
*incurrit* *nat.*), ipse in causa est, cur damnum incurrat. Quamobrem  
*præstando o-* cum ratio nulla sit, cur hoc imputari possit conductori (§ 527.  
*peras.* *part. 1. Phil. præct. univ.*); nec ulla ratio est, cur ad damnum,  
quod incurrit locator operarum, refarciendum teneatur con-  
ductor,

ductor, adeoque idem resarcire non tenetur (§. 70. *Ontol.*).  
*Quod erat unum.*

Enimvero cum casus nemo praevidere possit, adeoque nec in nostra potestate sit eos evitare (§. 460. *part. 2. Theol. nat.*); qui operas suas pro mercede alteri locare vult, subire etiam tenetur periculum, quod a casu quodam imminere poterat, nec dici potest, quod conductor causa libera sit damni, quod locator incurrit, consequenter nec id ipsum eidem imputari potest (§. 527. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Nulla igitur ratio est, cur damnum, quod incurrit locator ob casum, quem nemo praevidere poterat, resarcire teneatur conductor, adeoque nec idem resarcire tenetur (§. 70. *Ontol.*). *Quod erat alterum.*

Damnum quod quis casu incurrat, merum infortunium est, ferendum ei, qui fortunam sibi adversam experitur. Qui ad damnum alteri resarciendum tenetur, is obligatus esse debet vel ex pacto, vel ex facto quodam suo. Ubi nulla obligatio ex pacto, vel facto adest; ibi nec exigi potest reparatio damni.

§. 1262.

*Si locator operarum casu quodam impediatur, quominus operas promissas prestare possit; locatio per se nulla evadit, mercedem quo operantantummodo remittere, aut acceptam restituere tenetur locator, si rum praestatae tamen pars operarum jam praestita fuerit, pro rata debetur mercedis impedita.* Si quis enim casu impediatur, quo minus operas promissas prestare possit, cum casum praevidere ac evitare nemo possit (§. 460. *part. 2. Theol. nat.*); praestatio operarum sine culpa locatoris (§. 641. *part. 1. Phil. pract. univ.*) impossibilis evadit. Quoniam itaque nemo ad impossibile obligari potest (§. 209. *part. 1. Phil. pract. univ.*); nec locator sese obligare potuit conductori nisi sub tacita hac conditione resolutiva, nisi casu quodam impediatur, quo minus operas promissas prestare possit. Casu igitur emergente, promissio locatoris,

consequenter ejus obligatio (§. 363. part. 3. *Jur. nat.*), statim cessat, & jus conductoris tollitur (§. 530. part. 3. *Jur. nat.*), consequenter locatio per se nulla evadit. *Quod erat primum.*

Enimvero quoniam merces datur pro operis (§. 1194.); si operæ non præstentur, nec merces debetur locatori. Quamobrem mercedem exigere nequit, adeoque eam remittere (§. 95. part. 3. *Jur. nat.*), vel acceptam restituere debet. *Qua erat secundum.*

Et quia locatio in hypothesi propositionis præsentis nulla evadit *per demonstrata n. 1.* consequenter ex contractu conductori ad nihil tenetur locator; ideo tantummodo mercedem remittere, aut acceptam restituere tenetur. *Quod erat tertium.*

Denique cum locatio conductio demum nulla evadat casu existente *per demonstrata n. 1.* adeoque antequam existeret esset valida, consequenter locator ad præstandas operas, conductor ad solvendam pro iis mercedem obligaretur (§. 1198.); quin pro operis, antequam casus existeret, præstitis solvenda sit merces, dubitandum non est. *Quod erat quartum.*

E. gr. Conduxi operas tuas in integrum mensem. Tu impedis, quo minus eas præstare possis morbo; in quem cadis, antequam eas præstare possis, vel ubi demum per quartam mensis partem eas præstitisti. In utroque casu resolvitur locatio, quamprimum morbus advenit, & in priori nihil mercedis tibi debetur, in posteriori pars quarta. Nec ex contractu ad quicquam præstandum præterea teneris mihi, si vel maxime mihi sit incommodum, vel etiam damnosum, te operas promissas præstare non potuisse. Notandum vero impossibilitatem præstandi operas promissas non semper esse physicam, quemadmodum in exemplo morali; sed eam etiam moralem esse posse, quatenus ea non consistit cum officio, ad quod præstandum natura obligaris. Naturali enim obligationi, quæ necessaria ac immutabilis est (§. 142. part. 1. *Phil. præf. univ.*), cedit contracta; quæ



quæ ex pacto venit, cum nemo sese alteri obligare possit contra id, quod naturaliter debet. Ita si operas promissas præstare non possis, quia uxor tua gravi morbo decumbit, cui opem ferre teneris; locatio non minus resolvitur, quam si ipse morbo correptus fuisses.

§. 1263.

*Si locator operarum culpa sua operas promissas non præstitit; De operis ad id tenetur, quod conductoris interest.* Etenim si damnum quoddam culpa locatordam conductoris emergit, vel lucrum quoddam ejus cessat, ris non præpropterea quod locator operarum culpa sua operas promissas præstitit. non præstitit, interest omnino conductoris operas promissas præstari (§. 622. part. 3. Jur. nat.), & conductor ob non factum culposum damnum quoddam incurrit, aut lucrum quoddam ejus cessat. Enimvero si alter ob non factum tuum culposum damnum quoddam incurrit, aut lucrum quoddam ejus cessat, ad id quod ejus interest teneris (§. 623. part. 3. Jur. nat.). Ergo etiam si locator operarum culpa sua operas promissas non præstitit, ad id tenetur, quod conductoris interest.

Ostenditur etiam hoc modo. Si locator operarum culpa sua operas promissas non præstitit, & conductoris interest, ut præstarentur; hic damnum quoddam incurrit, vel lucrum quoddam ejus cessat, propterea quod is obligationi tuæ non satisfacit (§. 1198. h. & §. 622. part. 3. Jur. nat.), cum justam excusandi causam non habeat (§. 299. part. 1. Jur. nat.). Sed si quis damnum incurrit, vel lucrum ejus cessat, propterea quod obligationi tuæ non satisfacisti, ad id quod interest teneris (§. 629. part. 3. Jur. nat.). Ergo etiam locator operarum tenetur ad id, quod interest conductoris, si culpa sua operas promissas non præstitit.

§. 1264.

*Si locator operarum moriatur, antequam operas ulla præstitit, De locatore vel ubi aliquas tantummodo præstitit; in casu priori nulla ipsi debe- ante operas*

*prestas  
mortuo.*

*ur merces, adeoque quod acceptum restituendum, in posteriori autem debetur pro rata, & quod plus acceptum restituendum.* Quod si enim locator operarum moriatur, perinde est ac si casu quodam impediatur, quo minus operas prestare possit: quod per se patet. Enimvero si locator operarum casu impeditur, quo minus operas promissas prestat, merces nulla ipsi debetur, & acceptam restituere tenetur, si qua tamen pars operarum jam prestata fuerit, pro rata debetur merces (§. 1262.). Quamobrem si locator operarum moriatur, antequam operas ullas prestatit, vel ubi aliquas tantummodo prestatit; in casu priori nulla ipsi debetur merces, in posteriori autem pro rata; & in priori quod acceptum totum, in posteriori quod plus acceptum restituendum.

Mortem referendam esse inter casus fortuitos, quos prevedere ac evitare homini non licet, nemo est qui in dubium vocare possit. Quamobrem quæ de casu valent, ea etiam recte ad mortem locatoris applicantur,

§. 1265.

*De morte  
conductoris  
operarum si-  
bi tantum-  
modo utili-  
um.*

*Si conductor operarum sibi tantummodo utilium moriatur, an-  
sequam prestata fuerint; conductio & locatio statim finitur, nec lo-  
catori debetur merces, nisi pro operis jam prestatis.* Etenim si quis  
conducit operas sibi tantummodo utiles, pactum restringitur  
ad personam conducentis, adeoque personale est (§. 801.  
*part. 3. Jur. nat.*). Enimvero si pactum fuerit personale & u-  
nus paciscentium moritur, pactum extinguitur (§. 803. *part. 3.*  
*Jur. nat.*). Ergo etiam locatio conductio extinguitur, seu  
statim finitur, si conductor operarum sibi tantummodo utili-  
um moriatur, antequam prestata fuerint. *Quod erat primum.*

Enimvero quia conductor mercedem pro operis prestatis solvere tenetur locatori (§. 1198.); si aliqua jam operæ prestata fuerint a locatore, antequam conductor moriatur,  
quin

quin pro iis debeatur merces locatori, dubitandum non est.

*Quod erat secundum.*

Quoniam vero morte conductoris statim finitur conductio *per demonstr. n. 1.* sicuti nullæ amplius a locatore debentur operæ, ita quoque nulla debetur merces pro operis nondum præstitis. Quamobrem si conductor operarum sibi utilium tantummodo moriatur, antequam præstitæ fuerint; locatori non debetur merces, nisi pro operis præstitis. *Quod erat tertium.*

E, gr. Conduxisti operas famuli in triennium, sed mense sexto moreris: contractus morte tua extinguitur, nec famulo debetur merces nisi pro rata sex mensium. Similiter conduxisti operas hortulani in æstatem præsentem. Primo statim mense moreris: cum voluptatis tantummodo tuæ causa has operas conduxeris, contractus morte tua finitur, nec merces hortulano debetur nisi pro uno mense. Aliter conveniri posse, dubium non est. Quodsi vero aliter fuerit conventum, standum erit pacto (§. 789. *part. 3. Jur. nat.*).

§. 1266.

*Si operas alterius conduxisti ad faciendum opus ex materia tua; Si casus damnum in materia casu datum tuum est & pro jam præstita opera teriæ accipere mercedem solvere teneris.* Etenim cum materia, ex qua opus dat, ex qua conficiendum, tua sit *per hypoth.* res vero sua pereat domino opus confici-  
(§. 356. *part. 2. Jur. nat.*); si damnum in materia detur casu, *endum.*  
adeoque absque culpa locatoris operæ, ut nihil sit, ad quod refarciendum is teneatur (§. 580. *part. 2. Jur. nat.*); si operas alterius conduxisti ad faciendum opus ex materia tua, damnum in materia casu datum omnino tuum est. *Quod erat unum.*

Enimvero locatori operarum obligaris ad præstandam mercedem pro operis præstitis (§. 1198.), & si is casu impeditur, quo minus integras præstare possit, pro rata tamen præstitarum

stitarum mercedem solvere teneris (§. 1262.). Quamobrem si operas alterius conduxisti ad faciendum opus ex materia tua, & damnum casu datur in materia, ut adeo perficere idem minime possit, pro opera jam præstita mercedem solvere teneris. *Quod erat alterum.*

E. gr. Conduxisti operas aurifabri ad includendum gemmam annulo aureo. Quodsi vitio materię frangatur in actu inclusi-  
onis, adeoque absque omni culpa fabri; damnum tuum est, & tu nihilominus pro opera jam præstita mercedem solvere teneris. Similiter conduxisti operas sartoris ad faciendum vestem ex panno tuo. Quodsi incendio sine culpa ipsius suborto pannum fuerit combustum, nec servari ab sartore potuerit; damnum tuum est: si quam vero operam jam præstitit, pro ea mercedem debes.

§. 1267.

*De instru-mento fracto vel perdito in operarum præstatione.* Si locator operarum fregerit vel perdidit instrumentum, operas promissas præstando; damnum ipse est. Etenim si conductor conducatur operas, quæ sine instrumento præstari nequeunt; mercedem se soluturum promisit pro operis cum instrumentis præstitis (§. 1194.). Quamobrem cum pro vero contra ipsum haberi nequeat, nisi quod sufficienter indicavit (§. 428. part. 3. Jur. nat.); nec ultra mercedem solvendum pro præstitis operis locatori quid promississe intelligitur, qui cum eas sine instrumentis præstare non posset, instrumenta necessario adhibere debet. Quoniam itaque locatori conductor non obligatur ultra id, in quod sese eidem obligare voluit; nec eum indemnem præstare tenetur, si operas præstando instrumentum fregit vel perdidit.

V. gr. Si operarius, qui ligna findere & cædere debet, frangit vel perdit securim: damnum ipsius est, nec tu, qui operas ejus conduxisti, id resarcire teneris. Idem intelligitur, si faber malleum, aut incudem frangit operas tibi locatas præstando.

§. 1268.

*Si operas alterius conduxisti ad faciendum opus ex materia sua; De damno in  
damnum in materia casu datum ipsius est. Ostenditur eodem materia lo-  
fere modo, quo propositionem præcedentem demonstravi- casoris opera  
mus. data.*

Nimirum quemadmodum in casu propositionis præceden-  
tis operæ præstari nequeunt sine instrumentis; ita in casu præ-  
sentis præstari non possunt sine materia locatoris. De hoc igi-  
tur eodem modo ratiocinandum, quo de instrumentis ratioci-  
namur. E. gr. Si aurifaber tibi facere debeat anulum ex auro  
suo & eidem includere gemmam suam, hæc vero in ipso acte  
inclusionis vitio materiæ frangatur; damnum utique fabri est,  
nec tu pro operis frustraneis mercedem ullam ipsi solvere tene-  
ris. Similiter si pictoris operas conduxisti ad pingendum, &  
colores, quibus utitur, casu corrumpantur; damnum ipsius est,  
nec tu idem resarcire teneris. Quodsi pictor tabulam pingere  
promisit, & pictura, antequam absoluta, casu quodam fuit cor-  
rupta; aliam pingere tenatur, nec pro opera ante præstata ullam  
exigere potest mercedem. Obligaciones nimirum extendi ne-  
queunt ultra id, de quo convenerunt inter se contrahentes.

§. 1269.

*Si opera alterius conducatur ad faciendum opus & materia de- De materia  
bitur falsem, ut in genere restituatur, damnum in materia casu da- De materia  
tum locatoris opera est. Etenim si materia detur conductori o- genere resti-  
peris, seu ei, cujus opera ad faciendum opus conducitur, ut tuatur,  
eam in genere restituat; non datur eo animo, ut ex eadem  
præcise materia opus faciat (§. 486.), consequenter domini-  
um ejus in locatorem operæ, seu conductorem operis trans-  
fertur, adeoque materia ipsius est, non tua (§. 124. part. 2.  
Jur. nat.). Quoniam itaque hoc in casu perinde est, ac si  
opus facere deberet ex materia sua, si vero locator operarum  
ex materia tua facit opus, damnum in materia casu datum  
(Wolffii Jur. Nat. Pars IV.) Rrrr ipsius*

ipſius eſt (§. 1268.); ejuſdem etiam eſſe debet damnum, quod caſu in materia datur, ſi materia ſaltem detur, ut in genere reſtituatur, in mercedem imputanda.

E. gr. Conduco operas aurifabri ad faciendum vaſa argentea. Do ipſi argentum æſtimato, non ut ex eodem præciſe faciat vaſa, ſed ne pretium pro argento ſolvere tenear. Perinde omnino eſt, ac ſi operas ejus conducerem ad faciendum vaſa ex argento ſuo. Quodcunque adeo damnum caſu in argento datur, aurifaber ſentit, penes quem argentum a me ipſi datum ejus periculo exiſtit. Nimirum quoniam ipſi liberum facio, utrum ex eo, quod do, argento vaſa conficere velit, an eodem uti ad alia opera conficienda, cum in eum transferatur poteſtas pro arbitrio ſuo de eodem diſponendi, dominium utique ejus in eum transfertur (§. 118. part. 2. Jur. nat.). Cum dominio vero tranſit ad eum omne periculum (§. 356. part. 2. Jur. nat.). Idiomate patrio dicitur ſein Silber angebe, ut ſcilicet compute- tur in partem ejus, quod ſolvendum.

§. 1270.

*De opere vi-* *Si operam alterius conduxisti ad faciendum opus ex materia*  
*tioſo a con-* *tua, & is opus fecerit vitioſum; vitium corrigere tenetur ſine mer-*  
*ductore ejuscede, ſi corrigi poſſit, ſin minus, pretium materia reſtituere & opus*  
*confecto. vitioſum retinere debet.* Etenim qui operas ſuas ad faciendum  
opus alteri locat, cum quilibet naturaliter obligetur ad ita  
defungendum labore ſuo, ut finem per eum intentum ex aſſe  
conſequatur (§. 523. part. 1. Jur. nat.), & qui eas conducit,  
velit opus eſſe iis uſibus aptum, quod habere poteſt ac debet,  
conſequenter ut omni careat vitio (§. 1043.), locator ope-  
ræ in opere conficiendo omnem promiſiſſe intelligitur di-  
ligentiam, adeoque conficere opus, quod vitio omni  
careat. Quoniam itaque locator operæ obligatur ad operas  
promiſſas præſtandas (§. 1198.); opus perficere debet ſine  
omni vitio. Quamobrem ubi opus ex materia tua vitioſum  
fecit,

fecit, cum tu mercedem non debeas nisi pro operis promissis præstitis (§. cit.), vitium sine ulla mercede corrigere tenetur, siquidem corrigi possit. *Quod erat primum.*

Quoniam vero tu opus vitiosum accipere non teneris, nec mercedem solvere pro operis minus recte, seu aliter præstitis, quam conventum fuerat *per demonstrata*; si vitium corrigi non possit, opus vitiosum retinere debet operæ locator, seu operis conductor (§. 195.). *Quod erat secundum.*

Denique cum jacturam facias materiæ, quando redemptor retinet opus vitiosum, adeoque damnum incurris (§. 486. *part. 2. Jur. nat.*), propter negligentiam redemptoris (§. 750. *part. 1. Phil. pract. univ.*), aut imprudentiam, quod ea promiserit, quæ a se præstari non posse noverat, vel nosse poterat ac debebat (§. 776. *part. 1. Phil. pract. univ.*), consequenter culpa ipsius (§. 758. 777. *part. 1. Phil. pract. univ.*), omne vero damnum culpa datum sit resarciendum (§. 580. *part. 2. Jur. nat.*); pretium materiæ tibi restituere debet redemptor, si ex materia tua opus fecit vitiosum. *Quod erat tertium.*

E. gr. Conduxisti operas sartoris ad faciendam vestem ex panno tuo & reliqua materia ad eam necessaria. Vestem vero fecit vitiosam. Quodsi vitium corrigere possit, id corrigere tenetur, nec tu pro opera in eodem corrigendo collocata, præter mercedem promissam quicquam solvere teneris. Immo si nova quadam materia ad vitium corrigendum habuerit opus, tu pretium pro ea solvere non teneris. Quodsi vero vitium tale sit, quod corrigi non possit; sartor vestem retinere & pretium panni ac reliquæ materiæ tibi restituere tenetur. Similiter si operas aurifabri conduxisti ad faciendum vas ex argento tuo. Hic autem non fecit ejus quantitatis, vel ejus formæ, de qua fuerat conventum. Faber vas retinere & pretium pro argento tibi restituere tenetur. Quoniam vero perinde est, ac si vitium corrigatur, si ex argento alio ejusdem bonitatis, vel etiam ex eodem, destructa forma priori, conficiat vas aliud ejus quan-

titatis ac formæ, de qua fuerat conventum; nisi periculum sit in mora, id utique acceptare debes. Notandum hic est, quando de vitio operis confecti a redemptore iudicium fieri debet, attendenda esse ea, de quibus fuit conventum. Neque enim ita, non aliter contraxisse videris, quam quod opus aliter factum non conveniat usui, quem intendis, adeoque aliter factum pro vitioso habendum (§. 1043.). Quodsi enim nihil expresse fuerit dictum, pro vitioso non habetur opus, si sit usui communi aptum, etsi non ex asse conveniat ei usui, quem intenderas, redemptori mirime indicato (§. 427. part. 3. Jur. nat.). Tua nimirum culpa est, quod reticueris, quæ reticenda non erant, nec redemptori ullo modo imputari potest, quod arcana animi tui sensa ignoraverit (§. 530. part. 1. Phil. pract. univ.).

## §. 1271.

*Artifex quomodo dicitur.*

*Artifex* dicitur, qui artem aliquam callet vel exercet.

Quemadmodum ars latissimum habet significatum (§. 260. part. 1. Jur. nat.); ita etiam significatus vocabuli artificis latissimus est. Tot enim sunt artifices, quot artes. Hinc *Quintilianus* lib. 2. c. 10. artificem suadendi appellat, qui arte suadendi pollet, & lib. 5. c. 12. statuarium peritum artificem statuarum. Similiter *Propertius* Medicum vocat artificem morbi, quia callet artem cucurbitæ morbum, & *Cicero* Græcos artifices dicendi, quod artem oratoriam excoluerint. Quoniam autem artifices varii pro artium, quas callet ac exercet, varietate; ideo quilibet eorum vocatur artifex in arte sua.

## §. 1272.

*Artificis obligatio.*

Quoniam artifex artem exercet (§. 1271.), artis autem exercitium labor est (§. 260. 312. part. 1. Jur. nat.), & quilibet ad laborem suum recte perficiendum obligatur (§. 522. part. 1. Jur. nat.); Quilibet etiam artifex ad artem suam recte exercendam obligatur, consequenter se artificem profiteri non debet, qui artem suam non satis callet.

Peccat adeo, qui se artifices profiteretur in arte, quam non  
satis



satis callent (§. 446. part. 1. Phil. pract. univ.). Ita peccat, qui se Medicum profiterur, cum Medicinæ nondum sit satis peritus, nec eam recte exerceat. Peccant, qui aliis erudientis operam suam locant in iis, quæ ipsi nondum recte didicerunt. Peccant, qui opus conducunt, quod sine vitio perficere nequeunt.

§. 1273.

*Imperitia artificis, seu ejus, qui se artificem profiterur, culpa An imperi-*  
*est.* Etenim nemo se artificem profiteri, consequenter artem exercere debet (§. 1271.), qui artem suam non satis callent *culpa sit.* (§. 1272.), consequenter recte eam exercere nondum valet. Quamobrem cum negligentia ipsius sit tribuendum, quod non didicerit, quæ discere debebat, antequam artem exercere vellet (§. 750. part. 1. Phil. pract. univ.), ac incuriæ, quod de actionum suarum rectitudine prorsus non sit sollicitus (§. 778. part. 1. Phil. pract. univ.), negligentia autem ac incuria culpa sit (§. 758. 780. part. 1. Phil. pract. univ.); imperitia quoque artificis, seu ejus, qui se artificem profiterur, culpa est.

Imperitus artifex est, qui ea ignorat, quæ alii artifices in eodem genere norunt, adeoque pro eo perfectionis gradu, ad quem ars suo tempore perducta est, nosse poterat ac debebat. Alias enim invincibilis erit ignorantia, nec negligentia, nec incuriæ tribuere licet, quod ignoret, nec fecerit, quæ ignorant ac facere nequeunt omnes, qui eandem artem profitentur. Placuit hoc loco demonstrare principium, quod non infrequenter habet in praxi usum, ubi eodem opus habemus ad alia demonstranda.

§. 1274.

*Si operam artificis conduxisti ad faciendum opus ex materia sua, vel ad opus visiosum corrigendum, & is imperitia vel damnum imperiti o-*  
*dedit in materia, vel opus male fecit, aut quod corrigere debebat, pera cond-*  
*vel desertus reddidit, vel prorsus destruxit; damnnum datum tibi &c.*  
*resarcire tenetur & in mercedem nullam eidem debet.* In omni

Rrrr 3.

enim

enim casu propositionis præsentis cum damnum tibi detur imperitia artificis *per hypoth.* imperitia autem artificis culpa sit (§. 1273.); damnum culpa artificis, cuius operam conduxisti, tibi datur. Enimvero qui alteri dat damnum culpa sua, id resarcire tenetur (§. 580. *part. 2. Jur. nat.*). Ergo etiam artifex, cuius operam conduxisti ad faciendum opus ex materia tua, vel ad opus vitiosum corrigendum, damnum tibi datum resarcire tenetur, si imperitia vel damnum dedit in materia, vel opus male fecit, aut quod corrigere debebat, vel deterius reddidit, vel prorsus destruxit. *Quod erat unum.*

Jam vero merces debetur pro opera præstita (§. 1194.). Quamobrem cum in hypothese propositionis præsentis operam, quam conduxeras, non præstitit artifex; nec mercedem ullam eidem solvere teneris. *Quod erat alterum.*

E. gr. Horologiopæus horologium tuum corrigere debet; sed imperitia sua idem prorsus inutile reddit: nullam pro præstita opera mercedem debes, ipse autem damnum tuum resarcire debet. Similiter si aurifaber gemmam, quam annulo includere debet, imperitia sua frangit; æstimationem tibi præstare tenetur, tu vero pro inutili, quam præstitit, opera nullam mercedem solvere debes. Si chirurgus imperitus male curat crus fractum, pro curatione nihil solvere teneris; sed ipse potius sumtus refundere tenetur peritiori, qui vitium corrigere valet

§. 1275,

*De opere vitioso, quod sua, & is vitiosum fecit; opus suum retinere tenetur. Etenim si alteri locatum fuerat.*

*Si operam alterius conducis ad faciendum opus ex materia sua, & is vitiosum fecit; opus suum retinere tenetur.* Etenim si conductor operis opus facit vitiosum, non eam præstat operam, quam conduxisti, adeoque a pacto recessisse intelligitur. Quamobrem cum tibi a contractu recedere liceat, si alter recedit (§. 827. *part. 3. Jur. nat.*); nec pro opere vitioso mercedem promissam solvere teneris, consequenter conductor operis, qui opus vitiosum fecit, id sibi retinere tenetur.

E. gr.

E. gr. Conduxisti operam pictoris ad pingendum imaginem tuam: si male pinxit, picturam sibi retinere tenetur, nec pretium promissum a te exigere potest.

§. 1276.

*Si operi, quod alteri locasti, vel cepto, vel jam confecto casus quidam sine omni culpa conductoris operis accidat; damnum tuum tibi locato accedit: si vero vitio operis contingit damnum conductor operis refarciente.*

*re tenetur.* Quod si enim opus alteri locas, ejus operas ad faciendum opus conducis, adeoque is satisfacit obligationi suæ, si operas promissas præstet (§. 1198.), consequenter præterea ad nihil tibi tenetur. Quamobrem si operi vel cepto, vel jam confecto casus quidam sine omni culpa conductoris operis accidat, nulla est ratio cur ad damnum hoc refarciendum ipse tibi teneatur, cum nec ex pacto obligatus sit *per demonstrata*, nec ex facto suo, quia damnum accidit sine culpa ipsius *per hypoth.* Damnum igitur tuum est. *Quod erat unum.*

Enimvero si vitio operis damnum contingit, cum id vel imperitiæ conductoris operis, vel ejus negligentiae tribuendum sit, adeoque quia tam imperitia (§. 1273.), quam negligentia culpa est (§. 758. part. 1. *Phil. pract. univ.*), damnum culpa ipsius datur. Quoniam itaque damnum culpa datum refarciendum (§. 580. part. 2. *Jur. nat.*); si operi locato vel cepto, vel jam confecto casus quidam accidat vitio operis, damnum hoc refarcire tenetur operis conductor. *Quod erat alterum.*

Civile adeo est, quando cum *Florentino* l. 36. & *Favoleno* l. 51. §. 1. loc. cond. distinguitur, an opus locatum sit per aversionem, ut scilicet vel totum uno pretio locatum sit, vel universitas tamen consummationis ad conductorem pertineat, etsi merces præstetur in singulos dies, vel operas, an vero merces præstetur in pedes mensurasve, ut arbitrio domini opus efficiatur, atque in casu primo periculum vitio operis contingens ad con-

conductorem operis, in altero ante approbationem ad eundem post approbationem ad locatorem refertur. Valebit tamen etiam naturaliter, si ita expresse fuerit contractum in casu altero, immo in casu etiam primo casum, quem culpa sua non antecedit culpa, in se recipere potest conductor (§. 117. *part. 3. Jur. nat.*). Hæc ideo monemus, ne quis statim ex eo, quod demonstravimus, inferat, minus rectè *Florentinum* ac *Javolenum* distinxisse inter locationem operis per aversionem & in singulos dies vel operas mercede constituta factam. Exemplum ad propositionem præsentem illustrandam hoc esto. Conduxit faber murarius domum extruendam. Corruit murus, antequam is fuerit totus confectus, vel domo tota extructa. Faber murarius, qui damnum dedit culpa sua, quod murum male struxerit, ad damnum rescarciendum tenetur. At si faber tignarius conducatur domum extruendam, & opere perfecto procella dejiciat tectum, nullo contingationis vitio, damnum tuum est: si autem hoc contignat ob vitium contingationis, faber tignarius damnum rescarcire tenetur, sive per aversionem, sive aliter domus extructio fuerit locata. Qui opus conducit, adeoque operi suas tibi locat, in te transfert jus in actiones suas (§. 1206.), adeoque quod opera conductoris efficitur statim tuum est, cum perinde sit, ac si ipsemet hoc confecisset. Quamobrem si perit, tibi perit (§. 356. *part. 2. Jur. nat.*), & periculum omne operis sive cœpti, sive confecti ad te pertinet: conductoris non est nisi naturalis obligatio culpa dati damni rescarciendi (§. 580. *part. 2. Jur. nat.*). Opus, quod conducitur, potentia tuum est, consequenter quamprimum vel totum, vel aliqua ejus pars existit, totum actu tuum est, vel pars, quæ existit, actu tua est. Quod vero culpa committitur conductoris, in te tua committitur ipsius culpa. Hæc si probe perpendas, nihil difficultatis supererit in æstimando periculo locatoris & definienda obligatione conductoris operis.

## §. 1277.

*De damno a locatore operarum aamnum omne, quod culpa ipsius accidit, locatore ope-conductori earundem rescarcire tenetur, non vero tenetur de casu, quem*

*quem nulla ipsius culpa antecedit.* Naturaliter enim quilibet *damnum resar-*  
*mnium culpa sua datum alteri refarcire tenetur (§. 180. part. secundo.*  
*2. Jur. nat.).* Ergo etiam locator operarum tenetur ad re-  
farcendum *damnum omne conductori earundem culpa sua*  
*datum. Quod erat unum.*

Quoniam vero impossibile est, ut casus evitetur, quem  
nulla culpa nostra præcedit (§. 460. part. 2. Theol. nat.). Nul-  
la quoque ratio est, cur conductori operarum ad refarcien-  
dum *damnum casu datum teneatur, quem nulla sua culpa*  
*præcessit. Quod erat alterum.*

E. gr. Si tibi transportandæ locentur res, quæ facile frangun-  
tur, seu opera tua ad eas transportandas conducitur; tu da-  
mnum refarcire teneris, si culpa tua franguntur, non vero ad i-  
dem refarcendum obligaris, si nulla tua culpa franguntur. Isti-  
usmodi res sunt vitra & ollæ, item specula. Similiter si biblio-  
pego locas librum concinnandum, & is plagulas consutas ma-  
le præscindit, ut typis impressis noceatur; *damnum datum re-*  
*farcire, adeoque pretium libri restituere tenetur.*

§. 1278.

*Si ita convenitur cum artifice, ut faciat opus ex materia sua, De emtione*  
*pretio in opus perfectum & approbatum constituto; contractus loca operis nostra*  
*ratio conductio non est, sed emtio venditio rei exitura sub hac condi- voluntate ab*  
*itione inita, si vitio careat. Artifex obligatur ad opus sine vitio alio confici-*  
*statuto tempore suo periculo conficiendum, & quamprimum conse- endi.*  
*Etum a te approbatur, dominium in te transit, & tu ad pretium sta-*  
*tim solvendum obligaris.* Si enim ita convenis cum artifice,  
ut faciat opus ex materia sua & pretium in opus perfectum  
& approbatum constituatur; tibi animus est opus istiusmodi  
pro pretio ejus comparandi, consequenter emendi (§. 937.),  
non vero merces solvitur pro operis & pretium pro materia,  
ex qua fit. Quamobrem cum locatio conductio non sit,  
quando pro operis non solvitur merces (§. 1194.); contra-  
(Wolffii Jur. Nat. Pars IV.) Sssss Aus

Quis quoque in hypothefi propofitionis præfentis initus locatio conductio non est. *Quod erat primū.*

Quoniam vero animum emendi declaras *per demonstrata* opus vero, quod tibi comparare vis, ab artifice demum conficiendum, & quia is se obligat promittendo ad idem conficiendum (§. 363. *part. 3. Jur. nat.*), id extitutum est, emi vero vendi etiam possunt res extituræ (§. 1004.); contractus in hypothefi propofitionis præfentis emtio venditio rei extituræ est. *Quod erat secundum.*

Enimvero quoniam pretium constituitur in opus perfectum & approbatum *per hypoth.* adeoque te pretium soluturum promittis, de quo conventum, si res vitio careat (§. 1043.); emtio rei extituræ contrahitur sub hac conditione, si opus confectum vitio careat. *Quod erat tertium.*

Cum adeo artifex sub hac conditione, ut opus confectum si vitio careat pretium conventum sibi solvatur, promittat, se opus sine vitio confecturum *per demonstrata*; ad opus sine vitio statuto tempore conficiendum obligatur (§. 363. *part. 3. Jur. nat.*). *Quod erat quartum.*

Contracta cum fit emtio rei extituræ *per demonstr. n. 2.* quæ ut existat, efficere debet artifex, *per demonstr. n. 4.* emtio autem rei extituræ non contrahatur nisi sub tacita hac conditione si existat (§. 1005.), eaque nulla est, si non existat (§. 1006.), nec tu ultra voluntatem tuam, quam sufficienter indicasti (§. 428. *part. 3. Jur. nat.*), artifice obligari possis ad quid standum (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*); artifex utique opus conficere debet suo periculo. *Quod erat quintum.*

Denique cum emtio contracta fit sub hac conditione, si opus confectum careat vitio *per demonstr. n. 3.* adeoque approbetur; ita omnino conventum fuit, ut non ante firmitum, quam si approbatum fuerit. Dominium adeo in te transit, quamprimum a te approbatur (§. 124. *part. 2. Jur. nat.* & §. 467. *part. 3. Jur. nat.*). *Quod erat sextum.*

De-

Denique cum pretium statim sit solvendum pro re, quæ emitur (§. 937.), nisi solutionem in diem differri voluerit venditor (§. 959.), opus vero ab artifice confectum statim tuum est, quamprimum approbatur *per demonstr. n. 6.* sub hac tamen conditione, ut pretium solvatur (§. 958.); quando opus confectum a te approbatur, pretium quoque statim solvere teneris. *Quod erat septimum.*

In hypothesi propositionis præsentis tibi animus est certum emere opus, quod, si ab artifice jam confectum prostaret, præfens emeris: est quia istiusmodi opus confectum non prostat, artifex tamen idem conficere valet, exiturum emis eumque tibi obligas ad idem statuto tempore conficiendum. Hac si perpendere lubet, nihil in contractu præfenti difficultatis erit. Tu das pecuniam, ut detur res: sed ut res dari possit, necesse est artificis opera ad actum perducatur. De hoc igitur contractu ratiocinandum ex notione emtionis ac venditionis & pacti adjecti de opere conficiendo, ut emtio ac venditio consummari possit, quæ sub conditione statim contrahitur, si opus confectum approbari possit. Quamobrem non opus est, ut ad casus particulares descendamus, quippe quorum solutio ab iis pendet, quæ de emtione ac venditione demonstrata fuerunt. Idiomate Germanico peculiari dictione hunc contractum indigitamus dicendo *eine Sache bestellen*, cum locatio operis dicatur *eine Sache verdingen*. Ceterum vocabulum artificis hic sumitur in significato latissimo, quem eidem tribuimus (§. 1271.), ita ut etiam opifices, qui vulgo dicuntur, sub hoc nomine comprehendantur. E. gr. Si cum futore convenis, ut tibi faciat calceos pedibus tuis convenientes; calceos exituros emis, non vero operam ejus ad calceos conficiendos conducis. Unde si casus quidam contingat in calceis coeptis, vel jam confectis, is ad futorem pertinet. Et nisi calcei confecti pedibus tuis conveniant, futoris manent, nec tu mercedem pro opera præstita solvere teneris, qui non obligaris nisi ad solvendum pretium, si pedibus tuis respondeant, nec alio vitio laborent. Idem intelligitur,

si sigillus formicem, de cuius forma convenisti, conficere debet pro pretio convento, vel Poëta carmen.

§. 1279.

Casus parti-  
cularis.

Quoniam in emtione venditione res dari potest pro re tanquam supplementum pretii, seu ut in pretium imputetur (§. 1027.), emtio vero venditio contrahitur, si cum artifice convenitur, ut faciat opus ex materia sua, pretio in opus confectum & approbatum constituto (§. 1278.); erit adhuc *emtio venditio, si cum artifice convenitur, ut faciat opus, pretio in confectum & approbatum constituto, & data materia in pretium imputanda, vel etiam re alia.*

Idiomate patrio dicimus: eine Sache mit annehmen. E. gr. contrahis cum aurifabro, ut tibi faciat opus argentæum. Sunt tibi res argentææ nullius usus. Tu tanquam argentum infectum eas das aurifabro, ut in pretium operis imputentur. Contractus emtio venditio est. Nimirum quando rem extitutam emis, de ejus pretio convenis: quando autem conducis operas, de earum mercede &, nisi materia detur, pretio materiae solvendo, nisi per se jam sit certum, convenis. Quoniam contrahentes non semper satis clare mentem suam exprimunt; subinde difficulter internoscitur emtio venditio a locatione conductio-  
ne. Equidem l'omportus l. 20. ff. de contr. emt. negat locationem ullam esse posse, ubi corpus ipsum, id est materia non datur ab eo, cui id fieret, ut adeo toties conductio esse dicatur, quoties materia, ex qua aliquid fieri debet, est ejus, cui opus fit, est emtio, si nihil aliud quam pecunia datur; *Cassius* tamen l. 22. §. 2. loc. cond. operas locari ac conducì putavit, si vel maxime pretium pro materia solvatur; adeoque hæc ematur, veluti si cum artifice conveniatur, ut ex argento suo faciat vas argenteum certæ formæ ac certi ponderis. Enimvero cum utrumque fieri possit, respicienda omnino est mens contrahentium eo modo eruenda, quæ diximus.

§. 1280.

De operis

*Si conductor operarum damnum incurrit, propterea quod operas promissas*



*promissas non iusto tempore, vel non rite praestitis locator, locator non iusto conductori tenetur ad id, quod interest.* Etenim locator obligatur ad operas promissas praestandas (§. 1198.), eo quidem tempore, quo eas praestare promisit (§. 428. part. 3. *Jur. nat.*), & eo modo, quo istiusmodi operæ praestari debent (§. 522. part. 1. *Jur. nat.*). Quodsi ergo conductor operarum damnum incurrit, propterea quod operas promissas non iusto tempore, vel non recte praestitit locator; conductor damnum incurrit, vel lucrum quoddam ejus cessat, propterea quod locator non satisfecit obligationi suæ. Enimvero si quis damnum incurrit, vel lucrum ejus cessat, propterea quod obligationi tuæ non satisfecisti, ad id quod interest teneris (§. 629. part. 3. *Jur. nat.*). Ergo etiam locator operarum tenetur conductori ad id, quod interest, si conductor damnum incurrit ob operas promissas non iusto tempore, vel non recte praestitas.

E. gr. Si faber murarius murum, qui ruinam minitur, intra triduum fulcire ac statim deinde eum reficere pro mercede conventa promisit, sed hoc non facit, vel imperite facit, & domus corrui; faber murarius ad aedificii ac rerum in domo perditarum aestimationem praestandam tenetur. Differt hic casus a superiori, quo locator operarum operas promissas profus non praestatur, non vero in mora est, ne iusto tempore praestentur (§. 1263.).

§. 1281.

*Si opera circa rem alienam praestanda locetur; locator conductori ad rem omni diligentia custodiendam obligatur.* Quoniam enim quilibet operam dare debet, ut non modo a se (§. 493. circa quam part. 2. *Jur. nat.*), verum etiam ab alio, quantum in se est, operam praestanda. damnum omne avertat (§. 495. part. 2. *Jur. nat.*), si quis operam alterius circa rem suam praestandam conducit, & alter eandem locat, id tacite actum inter eos censetur, ut res omni diligentia custodiatur. Quoniam itaque locator operarum tacite promisisse intelligitur, quod velit rem, circa quam

operam suam præstare debet, omni diligentia custodire (§. 788. part. 3. Jur. nat.); ad eam quoque omni diligentia custodiendam obligatur. Huc etiam pertinet, si ipsa custodia rei alteri locetur, seu opera ad rem custodiendam conducitur.

§. 1282.

*De damno ob negligentem custodiam resarciendo.* Quoniam locator operarum rem, circa quam operam præstare debet, omni diligentia custodire tenetur (§. 1281.); si negligenter custodiat ac damnum in ea re detur, cum damnum culpa ipsius datum sit (§. 758. part. 1. Phil. pract. univ.), ad idem resarciendum conductori tenetur (§. 580. part. 2. Jur. nat.).

E. gr. Sartor tenetur pannum, ex quo vestem conficere debet, diligenter custodire. Quodsi enim male custodita quocunque casu deteriorata, vel furto etiam ablata fuerit; ad pretium restituendum sartor tenetur. Poterat propositio præsens etiam inferri ex eo, quod locator operarum conductori teneatur de omni damno culposo (§. 1277.).

§. 1283.

*De opera duobus locata.* Si quis duobus operas locat, priori conductori ante satisfacere debet. Operarum enim locator transfert in conductorem particulam quandam libertatis suæ, seu jus in certas quasdam actiones suas (§. 1206.), adeoque de his non amplius statuere potest pro arbitrio suo, consequenter simile jus in alium ante transferre nequit, quam obligationi suæ satisfacit. Quodsi ergo operas quoque locet alteri, priori conductori ante satisfacere debet, quam ipsi integrum est eas præstare conductori secundo.

E. gr. Conduxi operas pro plantandis arboribus. Tu operas in eundem finem locas etiam alteri. Arbores in horto meo ante plantare debes, quam eas plantare possis in horto alterius. Ego enim prior acquisivi jus in operas tuas, quam alter, quod mihi auferri nequit absque consensu meo, & tu in præjudicium meum operas alteri locare non potuisti.

§. 1284.

§. 1284.

Si duobus locasti operas eodem tempore præstandas, & condu- De evictione  
ctori posteriori easdem actu præstare incipis; conductor prior eas e-operarum lo-  
vincere potest. Etenim locator operarum in conductorem trans- catarum.

fert jus in actiones suas, quibus operæ præstantur per illud  
tempus, quo præstari debent (§. 1206.), adeoque domini-  
um rei incorporalis in conductorem transfert (§. 216. part. 2.  
Jur. nat.), ut ea sit conductoris propria (§. 124. part. 2. Jur.  
nat.). Quodsi ergo locator easdem operas locet alii & eas  
eidem actu præstare incipit; perinde omnino est ac si res in-  
corporalis conductoris prioris sit penes conductorem poste-  
riorem. Quamobrem cum dominus rem suam vindicare pos-  
sit adversus quemlibet possessorem (§. 544. part. 2. Jur. nat.)  
& res vindicata evincatur (§. 543. part. 2. Jur. nat. & §. 1165.),  
res autem incorporales evinci possint (§. 1175.); quin con-  
ductor prior operas locatoris evincere possit, si duobus loca-  
vit operas eodem tempore præstandas & conductori posteri-  
ori easdem actu præstare incipit, dubitandum non est.

Nimirum cum res evincatur, si quis eam ob- jus, quod in ea  
habet, nec exercere potest, nisi eam in potestate sua habeat, a  
possessore aufert (§. 1165.); operæ evincuntur, si eas alteri  
præstare volentem adigis, ut easdem tibi præstet.

§. 1285.

In locatione conductione locator conductori evictionem præsta- De præstan-  
re tenetur. Etenim in locatione conductione locator vendit, da evictione  
conductor emit certum rei usum, vel operas alterius (§. 1214.) in locatione  
Quamobrem cum emptori ad evictionem præstandam ex ipso conductione.  
contractu obligetur venditor, etiamsi eam expresse non pro-  
miserit (§. 1172.), & venditor etiam obligetur ad eam præ-  
standam, si res incorporalis venditur (§. 1177.); in locatio-  
ne conductione locator conductori evictionem præstare te-  
netur.

Præstanda

Præstanda igitur est evictio, five res evincatur, quæ tibi locata fuit (§. 1165.), five operæ evincantur, quas conduxisti (§. 1284.). Immo cum perinde sit, ac si operæ evincerentur a conductore priore, ubi operas posteriori locatas esse, locatorem penitet, ut eas priori, quam posteriori præstare malit; dubium non est, quin ad præstandam evictionem etiam in hoc casu conductor teneatur locator imprudens, aut dolosus.

## §. 1286.

*Quomodo præstetur.*

Quoniam evictio in locatione conductione a locatore præstanda conductori (§. 1285.), evictio autem præstatur, si locator satisfacit conductori pro damno ob evictionem eidem obveniente (§. 1166.); *locator obligatur ad resarciendum damnum, quod conductor ob evictionem incurrit.*

Ne vero præstatio evictionis ultra æquitatem extendatur, quædam adhuc addenda sunt.

## §. 1287.

*De re aliena. Si quis bona fide rem alienam alteri locavit, & ea a domino bona fide lo-evincatur, usque nondum finito; conductor pro usu præstito mercedem cata & evi-solvere, reliquam remittere tenetur locator, non vero præterea tenetur conductori ad id, quod ipsius interesse potest, rem non fuisse evictam.* Etenim si res evincitur, usu nondum finito, cum pro usu rei solvatur merces (§. 1194.), merces solvi nequit, nisi pro usu præstito, & quando usus per certum tempus præstatur, usui pro parte temporis respondet rata mercedis, a conductore præstanda (§. 1198.). Quamobrem si res aliena locata a domino evincatur, usu nondum finito; pro usu præstito mercedem solvere tenetur conductor pro rata, non vero integram, consequenter pro nondum præstito reliquam mercedis partem remittere debet locator. *Quod erat primum & secundum.*

Enimvero quia bona fide rem alienam alteri locavit per hypoth. cum eam putaret esse suam (§. 153. part. 2. Jur. nat.),

con-

consequenter eam a se alteri locari posse non dubitaret (§. 1207.); cum ignorantia invincibilis nemini imputari possit (§. 550. part. 1. *Phil. pract. univ.*), nec declarari potest locator causa libera damni ob evictionem conductori emergentis aut lucri cujusdam, quod integro usu præstito, habere poterat, cessantis (§. 527. p. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem nulla ratio est, cur locator eidem teneatur ad satisfaciendum pro isto damno emergente, vel lucro cessante, adeoque non tenetur (§. 70. *Ont.*). Quoniam itaque damnum emergens ac lucrum cessans ob evictionem est id, quod interest conductoris, rem non fuisse evictam (§. 622. part. 3. *Jur. nat.*); si quis bona fide rem alienam alteri locavit, & ea a domino evincatur, usu nondum finito, locator non tenetur conductori ad id, quod interest, rem evictam non fuisse. *Quod erat tertium.*

Nimirum quoniam hic damnum locatoris colliditur cum damno conductoris (§. 510. *Ontol.*), uterque autem culpa vacat, ob ignorantiam invicibilem, damnum pro casuali habendum (§. 630. part. 2. *Jur. nat.*), adeoque conductoris est (§. 631. part. 2. *Jur. nat.*). Durum equidem videtur conductori, quod, cum bona fide contraxerit, contractus ipsi damnosus esse debeat, sed non minus durum foret locatori, qui bona fide contraxit, si ipsi absque ulla sua culpa contractus damnosus esse deberet. Perinde hic omnino est, ac si res utenda casu quodam inevitabili destrueretur, usu integro nondum absoluto. Ponamus itaque te ædes conduxisse in triennium, & vix anno uno elapso fulmine noctu tactas una cum rebus tuis flamma ferali consumi: num propterea locator tibi tenetur ad id, quod interest, ædes combustas cum rebus tuis non fuisse, quia damnum hoc non passurus fuisses, si ædes istas non conduxisses?

§. 1288.

*Si quis alteri mala fide rem alienam locat, & dominus eam vindicat, usu nondum finito; conductor pro eo tempore, quo re frui-mala fide locus est, mercedem prestare debet, locator autem eidem tenetur ad id, quod interest, & evictam, &c.*  
(*Wolffii Jur. Nat. Pars IV.*) Ttttt omne, &c.

*omne, quod ejus interest, rem evictam non fuisse.* Conductorem præstare debere mercedem pro eo tempore, quo re fructus est seu usus, patet eodem modo, quo id in propositione præcedente ostendimus. *Quod erat primum.*

Enimvero qui mala fide rem alienam locat, is novit rem alienam esse (§. 153. part. 2. *Jur. nat.*), consequenter eam a se alteri locari non posse (§. 1207.). Quodsi ergo res evincatur a domino, usu nondum finito, & conductoris interfit, rem evictam non fuisse; dolo locatoris damnum incurrit, vel lucrum ejus cessat (§. 705. part. 1. *Phil. pract. univ.* & §. 622. part. 3. *Jur. nat.*) Quamobrem cum ad id, quod interest tenearis, si quis ob factum tuum dolosum damnum incurrit, vel lucrum ejus cessat (§. 623. part. 3. *Jur. nat.*); locator, qui mala fide rem alienam locavit, tenetur conductori ad præstandum omne id, quod ejus interest, rem evictam non fuisse. *Quod erat secundum.*

Non est quod excipias, te putasse, quod interea temporis, quo rem locasti, eam non sit evicturus dominus. Quando enim nosti rem esse alterius, non ignoras, dominum rem suam vindicare posse (§. 544. part. 2. *Jur. nat.*), immo eam non vindicanti restituere debes (§. 467. part. 2. *Jur. nat.*). Numquam adeo certus esse potes, eam a domino non evictum iri (§. 1165.), & injuriam facis domino, etiamsi interea rem non evinceret (§. 859. part. 1. *Jur. nat.*). Justam igitur excusandi causam non habes.

§. 1289.

*De re aliena  
a sciente  
conducta.*

*Qui sciens rem alienam conducit, mercedem pro eo tempore, quo usus est, præstare tenetur; si vero usu nondum finito dominus eam vindicat, locator ipsi non tenetur ad id, quod ejus interest, rem vindicatam non fuisse.* Etenim in locatione conductione emitur ac venditur usus rei vel opera alterius (§. 1214.). Enimvero si quis sciens a non domino emit, hic ipsi ad evictionem præstandam non tenetur (§. 1174.). Ergo nec locator

tenetur

tenetur conductori ad præstandam evictionem, consequenter nec ad præstandum id, quod ejus interest, rem vindicatam vel evictam non fuisse (§. 1166.). *Quod erat unum.*

Quod tamen conductor debeat præstare mercedem pro eo tempore, quo re locata usus fuit, patet eodem, quo ante (§. 1287.) modo. *Quod erat alterum.*

In hoc casu perinde est, si res aliena bona fide, sive mala fuerit locata. Qui enim rem alienam sciens conducit, sciens ac volens se subjicit periculo ab evictione sibi imminente, adeoque habet, quod sibi imputet, si idem non evitarit. Ceterum non opus est, ut demonstratur, ad quænam teneatur locator rei alienæ domino, cujus rem alteri locavit. Ea enim aliunde pendent & suo loco demonstrata sunt, ubi de re a possessore tam bonæ, quam malæ fidei restituenda agimus passim in capite tercio partis secundæ Juris naturæ.

§. 1290.

*Si conductor fecit impensas necessarias, sine quibus res non poterat habere usum, quem conduxerat; locator eas restituere tenetur, necessariis.* Etenim locator conductori præstare debet rem isti usui aptam, conductori ad quem eam conduxit (§. 1230.). Quod si ergo impensæ restituendis, quædam requirantur, ut res habilis efficiatur, & eas faciat conductor; quin eidem a locatore sint restituendi dubitandum non est.

Nimirum has impensas facere tenebatur ipse locator. Quod si ergo placuit conductori eas facere, nulla ratio est, cur eidem restitui minime debeant. Consultius tamen est, ne quid in rem conductam impendatur sine consensu locatoris, ut evitentur lites de impensarum necessitate vel necessariarum etiam quantitate.

§. 1291.

*Naturaliter permixtum non est facere in rem conductam impensas utiles sine consensu locatoris.* Etenim in locatione conductore permixta locatore in conductorem transfert jus re utendi, sum rem prouti

*conductam  
meliorare.*

uti conventum fuerit (§. 1202.), & rem præstare debet huic usui aptam (§. 1230.). Quamobrem si res conducta eum habere possit usum, qui conductus est; eodem conductor contentus esse debet, nec quicquam amplius a locatore exigere potest, neque præter hunc usum jus ullum in re conducta sibi arrogare potest (§. 382. part. 3. Jur. nat.). Quoniam itaque impensæ utiles non alio fine sunt, quam ut res plures habere possit usus, aut fructuosior evadat (§. 605. part. 2. Jur. nat.); a domini voluntate unice pendet, num eo fine impensas facere velit, consequenter naturaliter permixtum non est facere in rem conductam impensas utiles sine consensu locatoris.

Facile adeo apparet, conductorem impensas utiles in rem conductam facere suo periculo, nisi eas tollere possit. Et cum permixtum non sit sine consensu conductoris rem meliorare, siquidem impensas tibi restitui velis; facile intelligitur, quod multo minus permittantur impensæ voluptuariæ, quippe quæ nec necessariae, nec utiles sunt, sed solius voluptatis percipiendæ gratia fiunt (§. 606. part. 2. Jur. nat.), ut adeo non opus sit hoc demum sigillatim demonstrari.

§. 1292.

*An in re  
conducta  
quicquam  
immutare  
liceat.*

*Conductor in re conducta nil immutare licet, ne suo quidem sumtu, sine consensu locatoris.* Quando enim rem conducis, non alius locatur ejus usus, quam quem ea habere potest, adeoque nec locator tenetur eam tibi præstare nisi ad hunc usum habilem. Quod si ergo usus tui gratia quædam in re conducta immutare velis, cum, ut ante (§. 1291.), constet tibi jus ad hoc minime competere; sine consensu quoque locatoris, ne tuo quidem sumtu, in re conducta quicquam immutare licet.

In ædibus, quas conduxisti, non licet immutare quicquam in interiore earundem dispositione, ut tibi sit commodior, vel fructuosior.



Et uosor earum usus. Similiter non licet immutare fundum, faciendo v. gr. ex pomario viratum, aut ex horreo equile, cum alius usus tibi magis arrideat altero, quem habet.

§. 1293.

*Si quis in contractu se obligavit ad certas impensas faciendas, eas finito contractu repetere nequit a locatore.* Etenim si conductor se obligat ad certas impensas faciendas, usum conductum cum onere præstandi has impensas, cujus in determinanda mercedis quantitate habenda fuit ratio (§. 1219.). Quoniam itaque locator non obligatur conductori nisi ad præstandum usum conventum (§. 1198.); si conductor in contractu se obligavit ad certas impensas faciendas, usum quoque non nisi cum onere easdem faciendi præstare eidem tenetur, consequenter ad eas restituendas minime obligatur. Contractu igitur finito eas a locatore repetere nequit.

Aliter sese res habet, si ita conveniatur, ut ad certas impensas faciendas obligatus sit conductor, sed ex mercede præstanda deducendas.

§. 1294.

*Si casus contingat in re locata, ut per aliquod tempus eum habere nequeat usum, qui conductori concessus, aut prorsus nullum; integra vel locator pro eo tempore, quo re frui non potuit conductor, mercedem pro rata pro integram, aut quo ex parte saltem usi potuit; pro rata usus deficit certo tempore remittere tenetur.* Etenim locator obligatur ad præstandum usum rei conventum, nec conductor obligatur ad præstandam mercedem nisi pro usu rei præstito, de quo conventum fuit (§. 1198.). Quod si ergo casus contingat in re locata, ut per aliquod tempus usum habere nequeat, de quo conventum, aut usum prorsus nullum; locator conductori præstare nequit usum rei conventum vel ex parte, vel ex toto. Quamobrem nec conductor obligatur ad præstandam mercedem ullam in casu posteriori, aut in priori non obliga-

tur nisi ad præstandam mercedem pro ratione usus, quem obtinuit. Locator itaque in casu posteriori mercedem totam pro eo tempore, quo re fructus non est conductor, in priori pro rata usus deficientis remittere tenetur.

E. gr. Si ager inundetur, & tota seges corrumpatur, vel quæ tardius recedant, quam ut seminari possit; merces tota pro isto anno remittenda. Similiter si pomarium conduxisti in triennium, sed arbores toto hoc tempore nullos edant fructus, aut anno saltem uno mediocres; in casu priori merces tota, in posteriori pro biennio remittenda. Quod si inundatio adimat terræ saltem agri conducti partem usum; tertia mercedis pars remittenda. Si pars ædium fulmine tacta comburatur; merces pro eo tempore, quo ea uti non potest conductor, pro rata hujus partis remittenda, v. gr. si horreum combustum fuerit, ut hoc anno eodem uti non possis, sed tibi conducendum sit aliud, pro rata merces remittenda, quantum scilicet valet usus horrei, nisi locator aliud horreum interea præstet, donec suum iterum extruatur. Durum videri nequit, quod locator jacturam facere debeat mercedis sine ulla culpa sua. Etenim si rem alteri non locasset, ea ipsi inutilis fuisset per idem tempus, quo ea frui non potuit conductor, aut non omnem utilitatem ex ea percipisset, quo ex parte usus rei ademptus conductori. Durum igitur non est, si pro eo, quod alteri præstare nequit, quod ipse non habet, mercedem nullam a conductore accipiat.

§. 1295.

*De mercede obsterilitatem remittenda.* Si tanta sit sterilitas, ut deductis seminibus & impensis pretium fructuum residuorum deficiat a quantitate mercedis; hac pro rata remittenda. Etenim si tanta sit sterilitas, ut deductis seminibus & impensis pretium fructuum residuorum deficiat a quantitate mercedis, cum inter usum & mercedem spectanda sit æqualitas (§. 1219.), perinde omnino est ac si casus contingat in re conducta, ut per aliquod tempus res habere non possit eum usum, qui colono præstandus a locatore. Enimvero

vero si casus quidam in re conducta contingit, ut eum, qui præstari debet, usum habere non possit, merces pro rata remittenda (§. 1294.). Ergo etiam pro rata remittenda, si tanta sit sterilitas, ut deductis seminibus & impensis pretium fructuum residuorum deficiat a quantitate mercedis.

Pretium fructuum residuorum æstimandum est ex eo tempore, quo percipiuntur. Et quando quæritur de mercede remittenda, non attenditur fructuum quantitas, sed pretium.

§. 1296.

*Si res plures diversæ simul pro una mercede conjunctim locentur; damnum conductori datum æstimandum est non ex re una, damnum in sed omnibus conjunctim.* Etenim si res plures diversæ simul pro re conducta una mercede conjunctim locentur, omnes simul habentur pro re conducta una, consequenter fructus omnes simul ex quacunque causa & re percepti habentur pro fructibus ex re conducta perceptis. Quamobrem si æstimari debet damnum conductori datum in re conducta, pretium fructuum omnium ex quacunque causa & re perceptorum conferendum est cum quantitate mercedis.

E. gr. Si colono in fructibus sunt frumenta, oleum, vinum, ligna, fœnum, linum, pecora, poma, vectigalia ac ita porro; etsi tanta sit sterilitas, ut ex frumentis toto anno nihil percipiatur, quod tamen ex oleis, vineis, lignis, fœno, lino, pecoribus, pomis, vectigalibus ac rebus aliis perceptum fuit defectum istum compensat, ut horum fructuum pretium adhuc superet mercedem impensis licet ac seminibus deductis, propter casum in re conducta datum is dici nequit caruisse usu, quem res conducta habere debebat, utpote ex pretio fructuum perceptorum æstimando.

§. 1297.

*Si res fructuosa in plures annos conducatur, damnum ob sterilitatem datum æstimandum est ex fructibus per totum tempus perceptis.*

*ceptis.* Etenim cum non singulis annis eadem sit fertilitas; unius sterilitas alterius ubertate compensatur. Quamobrem si res fructuosa in plures annos conducatur, dici nequit, conductori damnum datum ob sterilitatem, nisi pretium omnium fructuum perceptorum per totum contractus tempus deficiat a tota mercede per istud tempus solvenda. Paret itaque si res fructuosa in plures annos conducatur, damnum ob sterilitatem datum æstimandum esse ex fructibus per totum tempus perceptis.

Definimus hic, quænam naturaliter obtineant, non vero inquiremus, quænam principiis Juris Romani consentanea, ex quibus dissensus Interpretum hujus juris dirimendus. Ceterum locatio conductio etiam ita contrahi potest, ut aliquid aleæ contineat, quemadmodum spes quoque emitur. Sed num quid conveniat æquitari, ex iis definiendum, quæ de contractibus aleam continentibus demonstrabuntur. Id adhuc notandum est, in æstimandis impensis rationem quoque habendam esse operarum, quippe quas gratis nemo præstat, & pro quibus merces solvenda, si quis alienis utatur.

§. 1298.

*De casu in fructibus perceptis contingente.*

*Si casus contingit in fructibus perceptis, damnum coloni est.* Etenim cum colonus præstet mercedem pro fructibus percipiendis, fructus percepti ipsius sunt, non locatoris, & ubi fructus percipere potuit, quorum percipiendorum gratia fundum conduxit, usus ipsi præstitus a locatore, qui præstari debebat (§. 1198.). Quamobrem cum res pereat suo domino (§. 356. part. 2. Jur. nat.); si casus contingit in fructibus perceptis, damnum coloni est.

E. gr. Si frumentum in horreo, suborto incendio, flamma ferali consumatur, damnum coloni est, nec propterea quicquam de mercede remittere tenetur conductor. Idem tenendum, si frumentum a vermibus erodatur, vel colonus vili admodum pretio idem vendere cogatur, cum potuisset pluris vendere, si-  
quidem

quidem maturius vendidisset, ut pretium ita sit inminutum, ut ne quidem dimidiam mercedis partem adæquet. Damnum in re sua sentit dominus, etiam si absque omni ipsius culpa contingat. Percepti sunt fructus, quamprimum ab agro separati, ut adeo damnum sit coloni, etiam si nondum in horreum sint deducti. Ita dubium videri poterat, num damnum in fructibus casu datum, cum sint maturi, sed nondum separati, coloni esse debeat, ut nullam mercedis remissionem idem petere possit. Quamobrem sequentem adhuc addere lubet propositionem.

§. 1299.

*Si casus contingat in fructibus jam maturis, sed qui nondum de casu con-*  
*separari potuerunt; ad colonum damnum pertinet.* Etenim cum *tingente in*  
in colonum translatum sit jus in fructus, quod alias domino *fructibus*  
competit (§. 1202.), fructus pendentes vero jam sint domi- *maturis, sed*  
ni (§. 440. part. 2. *Jur. nat.*), consequenter ejus sint, antequam *nondum se-*  
a re, ex qua provenerunt, fuerant separati (§. 433. part. 2. *peratis.*  
*Jur. nat.*); fructus quoque maturi coloni sunt, antequam a  
re, ex qua provenerunt, sunt separati. Et quoniam fructus  
maturi sunt *per hypoth.* ideo usus non fuit impeditus, quem  
præstare debuit colono locator (§. 1198.), consequenter is  
usum rei non impeditum præstitit, suæque adeo obligationi  
satisfecit. Quamobrem cum damnum in fructibus maturis,  
sed nondum separatis datum detur in re coloni, postquam  
obligationi suæ satisfecit locator, adeoque contractus respec-  
tu horum fructuum ex parte ipsius fuit adimpletus, ac res  
suo pereat domino (§. 356. part. 3. *Jur. nat.*); nulla ratio est,  
cur locator potius, quam colonus damnum ferre debeat, sed  
casus potius ad colonum pertinet.

Quando casus contingit circa usum rei, quem locator præ-  
stare debet, ad locatorem is pertinet; quando vero circa fru-  
ctus, qui coloni sunt, antequam a re separantur, statim a matu-  
ritate eorundem idem ad colonum spectat. Quod interpretes

Juris civilis in varias abierint sententias, inde est, quod dominium fructum demum percipiendo acquiri dicatur, neque in eo consentiant, quandonam pro perceptis habendi, ita ut non desint, qui frumenta percepta esse non admittunt, nisi postquam grana ex spicis fuerunt excussa. Enimvero demonstravimus jam alibi (§. 444. part. 2. Jur. nat.), perceptionem fructuum non esse modum acquirendi naturalem.

## §. 1300.

*De remissione mercedis naturaliter pro rata usus deficientis merces remittenda.* Etenim ob usum vi-naturaliter spectanda æqualitas inter usum rei ac mercedem rei rei deficientem (§. 1219.); adeoque locator obligatur ad præstandum usum mercedi æqualem (§. 1198.). Quodsi ergo res locata eum habere usum nequit, quæ mercedem adæquat; nec conductor mercedem præstare tenetur majorem, quam quantum usus rei locatæ valet. Quamobrem si res locata eum habere usum nequeat, quæ mercedem adæquat, naturaliter pro rata usus deficientis merces remittenda.

E. gr. Si vitio fundi non percipiuntur fructus, quorum pretium deductis impensis atque operis & seminibus non adæquat integram mercedem; quin partem deficientem remittere teneatur locator, dubitari nequit. Etenim si locator re sua ipse fructus fuisset, non majus ejusdem commodum extirisset. Nullum igitur damnum ex remissione mercedis sentit. Immo melior adhuc ejusdem, quam coloni conditio est, qui lucrum percipit nullum, sed mercede operarum contentus esse debet, quasi eadem locatori fundi locasset. Equidem non ignoro, id abire a Jure civili, quod pensionem remittendam esse minime præcipit, si vitium ex ipsa re oriatur, veluti si vineæ propter vetustatem sint minus fructuosæ, vel fundus sit saxosus, frigidus, salubrosus; non tamen hoc æquitati naturali convenit, quod nullam fert læsionem. Unde nec inter Juris Romani interpretes desunt, qui statuunt, mercedem hoc etiam casu remittendam esse,

esse, si omnis fructus sublatus fuerit, quos inter est *Pinellus* in l. 2. C. de resc. vend. part. 1. c. 3. n. 23. Ceterum hic quoque attendenda veniunt, quæ de locatione in plures annos facta in casu simili demonstravimus (§. 1297.).

§. 1301.

*Locator conductori vitia rei sibi nota, quibus damnum dari potest in usu rei, indicare tenetur.* Etenim in locatione conducta a conductore venditur a locatore conductori usus rei (§. 1214), etori inde consequenter vitia rei, quibus damnum dari potest in usu, & candis. quæ adeo in usum rei influunt, spectanda sunt tanquam vitia rei venditæ. Ast venditor vitia rei sibi nota emtori indicare tenetur (§. 1044.). Ergo etiam locator conductori vitia rei sibi nota, quibus damnum dari potest in usu rei, indicare tenetur.

E. gr. Si equus sit calcitrosus, conductori hoc indicandum est. Si certo anni tempore ab inundatione periculum imminet in certis ædium conductarum partibus, hoc conductori indicandum est, ut sibi tempestive cavere possit, ne damnum incurrat. Quamobrem nec ordinariam sterilitatem, quæ vitio fundi contingit, conductorem celare debet locator.

§. 1302.

*Si quis sciens rem vitiosam locat, conductori præstare tenetur, De re vitiosa quod interest; si ignorans invincibiliter, pensionem remittere tenetur.* Etenim si quis sciens rem vitiosam locat, vitia rei conductori indicare tenetur (§. 1301.), consequenter si conductor ob vitium rei damnum quoddam incurrat, vel lucrum ejus cesset, ideo hoc contingit, quia locator non satisfacit obligationi suæ. Enimvero si quis damnum incurrit, vel lucrum ejus cessat, propterea quod obligationi tuæ non satisfacisti, ad id quod interest teneris (§. 629. part. 3. *Jur. nat.*). Ergo etiam tenetur præstare conductori, quod interest, lo-

cator, si sciens rem vitiosam locat. *Quod erat unum.*

Enimvero si ignorans invincibiliter rem vitiosam locet, cum ignorantia invincibilis nemini imputari possit (§. 550. part. I. *Phil. præf. univ.*), ipsi imputari nequit, quod rem vitiosam locet conductori, nec ipsi vitium indicet, consequenter ex facto suo teneri ad nihil potest conductori. Quoniam tamen usum præstare debet, si velit mercedem accipere (§. 1198.), res autem vitiosa usum, qui conductus fuerat, habere nequit; si invincibili ignorantia locat rem vitiosam, pensionem remittere tenetur. *Quod erat alterum.*

Exemplum dedit *Ulpianus* l. 19. §. 1. ff. loc. cond. naturalem ea in re secutus æquitatem cum *Servio, Labeone & Sabino*. Si saltum, inquit, pascuum locasti, in quo herba mala nascantur, & pecora vel demortua sunt, vel etiam deteriora facta, quod interest præstabitur, si scivisti: si ignorasti, pensionem non petes. Enimvero ibidem *Cassii* probat sententiam, quod, si quis dolia vitiosa ignarus locaverit, deinde vinum effuxerit, teneatur in id quod interest, nec ignorantia ejus sit excusata. Mirum in modum se hic torquent interpretes Juris Romani, ut reddant rationem, cur aliud obtinere debeat in doliis vitiosis, quam in re vitiosa alia. Enimvero ex propositione præsentem facile redditur ratio. Habetur nimirum ignorantia locatoris, qui rem vitiosam locare minime debebat, sed habilem ad eum usum, ad quem conducitur (§. 1230.), pro vincibili, quippe qui nosse poterat ac debebat, dolium esse vitiosum, ut vinum continere non possit, modo in id inquirere voluisset, cum dolia vacua vitium facillime contrahere obvia experientia constet. In aliis autem casibus ignorantia pro invincibili habetur, quod talis plerumque fit: neque enim leges civiles constituuntur in his, quod ut plurimum fit l. 3. ff. de LL. quod vero peraro evenit, ad id jus non aptatur l. 5. h. t.

§. 1303.

Si alicui pecudum usus pro viliori mercede annua, aut certa

*Societas quid sit.*



certa fructuum parte alicui conceditur ea lege, ut, si quæ illarum pereant, accipiens vel alias in earum locum substituat, vel æstimationem præstet, contractus dicitur *Socida*, vel etiam *Socida contractus*.

Contractus hic apud Germanos non infrequens est; sed nomen ab Italis accepimus. E. gr. Convenit inter dominum & pastorem, ut gregem ovium pascat & fructus percipiat, & Domino vel certam mercedem, vel certam partem fructuum pro usu concessio præstet, sed cum onere in locum demortuarum alias substituendi, ne domino unquam moriantur oves, contractus *socidæ* est hæc conventio.

§. 1304.

Quoniam in contractu *socidæ* usus pecudum conceditur *Qualis con-* pro certa mercede, vel certa fructuum parte, aut locatio *tractus soci-* ductio est, sive pro usu rei detur pecunia numerata, sive res *da sit.* certa quæcunque alia (§. 1211.): *contractus socidæ locatio con-* ductio est. Quoniam tamen convenitur, ut accipiens in locum demortuarum substituat alias, vel æstimationem præstet (§. 1303.); *in contractu Socidæ locationi conductioni adjicitur pactum,* quo periculum omne rei locata in se suscipit conductor.

Non ignoro, Juris civilis interpretes inter se non convenire, ad quem contractum *socidæ* referri debeat. *Cujactus* & *Donellus* ad societatem, *Antonius Faber* & *Carpzovius* ad locationem conductionem referunt: alii pro contractu innominato habent. Sed veniorem sententiam, quam modo demonstravimus, nimirum quod *socidæ* locatio conductio sit, ruetur *Jetus* eximius, *Homburg* in dissertatione de Contr. Socid. §. 7. Notandum vero varias esse circa rem pecuariam conventiones, quæ subinde *Socidæ* nomine venire solent, & quas omnes uberius exponit *Bartholomæus Chassaneus* in Consuetud. Burgund. rubr. 4. §. 23. veluti si pecorum custodia certo promisso alteri committitur, si societas animalium contracta, si pecora alteri pascenda tradantur, dominio ea lege in alterum translato, ut post aliquot annos vendantur & pretium ex iis redactum inter contrahentes certa

ratione dividatur & quæ sunt his generibus. Enimvero cum in Jure naturæ non admittatur vagus vocabulorum significatus, qui homonymiam parit; nos communem ac proprium vocabuli retinuimus significatum. De alijs enim conventionibus, quæ a Sociis proprie sic dicta abeunt, ex eo statuendum, de quo convenerant paciscentes. Neque opus est, præsertim in Jure naturæ, ut singulis conventionibus sua imponantur nomina. Notandum quoque est, non obstare pactum, quo omne periculum rei accipiens in se recipit, quo minus sociis locatio conductio esse possit. Etenim hoc pactum etiam adjici potest alijs locationibus ac conductionibus. Pacta vero adjecta non mutant speciem contractus, si circa substantialia, quemadmodum loqui amant Juris, hoc est, determinationes essentielles nihil immutent, ut conventioni adhuc applicari possit definitio, quemadmodum videmus Sociis convenire definitionem locationis conductionis. Standum nimirum est generali ratiocinandi lege; cui competit definitio, eidem quoque competere definitum (§. 349. Log.). Ex hoc nimirum principio deducenda est omnis adjudicatio, quando definiendum, ad quamnam contractuum speciem referenda sit aliqua conventio. Quodsi Dd. vel philosophiæ studium non negligenter, vel ad ejus principia, quæ didicerunt, animum attenderent; nullo haud raro negotio definirent, in quibus definiendis multum desudant ac cessitant.

## §. 1305.

*An in sociis  
transferatur  
dominium.*

Quoniam in Sociis tantum conceditur usus rei (§. 1303.), jus vero utendi tantummodo jus quoddam est domino proprium, non vero ipsum dominium (§. 136. part. 2. Jur. nat.); locator in sociis dominium pecuniam sibi retinet, nec præter usum jus quoddam aliud conductori competit (§. 382. part. 3. Jur. nat.).

Hoc adeo evidens est, ut propterea non demum demonstraverimus, in locatione conductione non transferri dominium.

## §. 1306.

*An in sociis*

Et quia in sociis, itemque in locatione quavis domini-

um non transfertur (§. 1305. & nos. ej.), nec conductor in So- & locacione cida, immo nec in alia quavis conductione rem detinet tan- in genere quam suam (§. 124. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem cum transferatur possessio non fit nisi detentio rei tanquam suæ (§. 150. part. 2. possessio. Jur. nat.); nec in Socida, nec in alia quavis locacione possessio rei locata in conductorem transfertur.

Hoc adeo evidens est, ut mirum videri posset, interpretes Juris civilis de eo disputare, nisi constaret, eos cæcutire in luce meridiana, qui ad principia philosophica recurrere nolunt in iis, quæ ab iis dependent. Relegenda hic sunt, quæ modò annotavimus (nos. §. 1304.).

§. 1307.

Quoniam in socida conductor in locum pecudum de- Quod pecu- mortuarum alias substituere, vel earum æstimationem præsta- des non mo- re debet (§. 1303.); in socida pecudes locatori nunquam moriuntur dan- riantur dan- tur, & ut constare possit, num substitutæ æquivalent iis, qui ti in socida & perierunt, nec de æstimatione præstanda lis sit, pecudes æstima- cur æstimate ra tradenda. tradenda.

Pecudes æstimate esse tradendas sequitur ex natura contractus. Quodsi hoc non fiat, in contrahendo negligentes sunt contrahentes. Culpa igitur sua in lites incidunt non facile terminandas, si casus contingit, nisi mature de pretio pecudis mortuæ, antequam corrumpatur, statuatur. Dantur tamen casus, in quibus de pretio statuere non amplius integrum est, veluti si oves rapiantur a lupo, vel furto quædam auferantur.

§. 1308.

Pecudes, quæ danti nunquam moriuntur, vel pereunt, Pecudes fer- quia accipiens eas vel in specie restituere, vel æstimationem rea quam præstare tenetur, dicuntur ferrea, idiomate patrio eiseru Die, dicantur. he. Unde Socida est locatio conductio pecudum ferrearum.

Hinc hodie communiter contractus Socidæ per pecora ferrea

rea exprimitur, & idiomate patrio dicimus, das Viehe eiseru verpachten.

## §. 1309.

*Quando in socida non o-* *Si ita conveniatur, ut conductor in Socida tantummodo pecu-*  
*socida non o-* *des alias substituat in locum demortuarum, vel earum æstimationem,*  
*mne pericu-* *præstet; & casu quodam alio pereant pecudes; hic ad dominum per-*  
*lum rei lo-* *sinet. Etenim cum in Socida dominium pecudum non trans-*  
*cata sit con-* *feratur in conductorem, sed maneat penes locatorem (§. 1305),*  
*ductoris.* *naturaliter autem res pereat suo domino (§. 356. part. 2. Jur.*  
*nat.), nec quisquam alteri ad præstandum obligatus est, nisi*  
*ad quod præstandum se obligare voluit (§. 382. part. 3. Jur.*  
*nat.); in socida quoque periculum pecudum locatarum non*  
*magis pertinet ad conductorem, quam is in se suscipere vo-*  
*luit, etsi, nisi aliter conveniatur, periculum omne ipsius sit (§.*  
*1304.). Quamobrem si expresse ita conveniatur, ut condu-*  
*ctor tantummodo pecudes alias substituat in locum demor-*  
*tuarum, vel earum æstimationem præstet; casus quicunque*  
*alius, quo pereunt, ad locatorem etiam in socida pertinet.*

Nimirum per pacta adjecta determinationes essentielles, vel, ut cum Jctis loquamur, substantialia contractus alterari possunt, prouti vel restringuntur, vel ampliantur, modo non profus tollantur. Cum enim a domini voluntate pendeat, quomodo jus quoddam suum in alterum transferre velit (§. 11. part. 3. Jur. nat.), nec id transferre possit nisi in acceptantem (§. 7. part. 3. Jur. nat.); ideo jus omne ex contractu quæsitum metiendum est ex contrahentium voluntate, nec deneganda est potestas pro arbitrio suo quædam in contractibus immutandi, ut propterea non statim dici possit eos contractum diversum celebrasse.

## §. 1310.

*De culpa in* *Si in socida ita fuerit conventum, ut casus quidam pertineant*  
*socida præ-* *ad dominum; conductor tamen culpam præstare tenetur, qua ca-*  
*standa.* *sus præcedit. Etenim in locatione conductione conductor*  
*præstare*

præstare tenetur culpam, quæ casum præcessit (§. 1260.). Quamobrem cum socida sit locatio conductio (§. 1304.), conductor vero non omne periculum in se susceperit *per hypoth.* casum is tamen præstare tenetur, quem in se non suscepit, si cum culpa præcessit.

E. gr. Si oves male custoditæ a lupo raptæ, vel furto ablatæ, earum æstimationem præstare tenetur conductor, quamvis in se tantummodo susceperit periculum mortis. Cum adeo consultius sit, ut periculum omne sit penes conductorem, ne litibus locus sit circa præstationem casuum, quos culpa conductoris præcessit; ideo apparet, cur regulariter in socida periculum omne transferatur in conductorem. Patet etiam hinc ratio, cur socida fuerit introducta.

§. 1311.

*Mercēs in socida determinari debet ex pretio fructuum, quos ex pecudibus percipit conductor, & periculo, quod in se suscipit.* *Mercēs in socida quomodo determinanda.* Etenim cum socida sit locatio conductio (§. 1304.), in locatione autem conductione observanda sit æqualitas (§. 1219.), adeoque quantum datur, tantum recipi debeat (§. 898.); in socida quoque conductor non plus dare debet, quam accipit. Quoniam itaque conductor fructus ex pecudibus accipit, ac periculum pecudum in se suscipiens tantundem dat locatori, quantum hoc periculum valet; merces pro usu pecudum ferrearum præstanda utique determinari debet ex pretio fructuum, qui percipiuntur, & periculo, quod suscipitur, utpote cuius valor istud diminuit.

Quoniam in determinanda quantitate mercedis ratio habenda est periculi; quantum vero valet periculum, quod in se suscipit locator, tantum detrahendum est pensioni ordinariæ, ideo in socida viliori mercede pecora locantur. Et quia periculum a dubio eventu pendet; contractus hac in parte aliquid alex continet, adeoque in determinando valore periculi respiciendum

(*Wolfii Jur. Nat. Pars IV.*)      X x x x x

dum ad ea, quæ de emitione spei & ceteris contractibus aleam continensibus demonstrabuntur.

§. 1312.

*De peste seu lue in socida* Si pestis seu lues inter pecora grassetur, jure interno a damno extraordinario detrahendum est ordinarium, cujus in mercede determinanda ratio fuit habita, & reliquum ad locatorem pertinet. Etenim in socida ob periculum, quod in se suscipit conductor, viliori pretio pecora locantur (§. 303.), tantum scilicet detrahendo pensioni ordinariæ, quantum valet periculum (§. 1311.), consequenter supponitur, damnum, quod patitur conductor, non superare fructum, quem ex pecoribus percipit, ne scilicet locator locupletetur cum damno conductoris (§. 585. part. 2. Jur. nat.). Quodsi vero pestis, seu lues inter pecora grassetur, damnum, quod hoc casu datur, extraordinarium superat damnum ordinarium, cujus in mercede determinanda ratio habita fuit. Quoniam itaque conductor, qui quantum in se est damnum omne a se avertere debet (§. 493. part. 2. Jur. nat.), & ipse etiam conductor ad damnum a locatore avertendum obligatur (§. 495. part. 2. Jur. nat.); jure interno non consensisse videntur in periculum nisi ordinarium, consequenter extraordinarium illud, quo strages datur peste vel lue quadam in pecoribus, in se non suscepisse intelligitur conductor. Juri adeo interno utique convenit, ut damnum ordinarium, quod in se suscepit conductor, ab extraordinario subducatur, cujus in determinanda mercede ratio fuit habita, & reliquum ad locatorem pertineat.

E. gr. Ponamus mercedem ordinariam, seu quæ datur, & periculum omne est penes locatorem, esse 50: mercedem vilio-riorem, quando socida contrahitur, esse 40. Periculum adeo ordinarium æstimatur ut 10. Quodsi lue vel peste detur damnum ut 30; æquum omnino est, ut damnum extraordinarii excessus 20 sit locatoris. Eandem æquitatis rationem obtinere,

fi alio casu fatali absque omni culpa conductoris strages detur pecorum conductorum, ex ipsa demonstratione liquet. Probe autem notandum est, quod conductor non presumatur consensisse in damnum extraordinarium, dum id in se suscepit periculum, cujus valor a pensione ordinaria subductus, ne juri interno renunciasset, vel idem remisisset dici possit, quod utique facere poterat (§. 118. 117. part. 3. *Jur. nat.*). Cum enim in contractibus pro vero contra aliquem haberi nequeat, nisi quod sufficienter indicatum (§. 428. 788. part. 3. *Jur. nat.*); istiusmodi renunciatio vel remissio tacite facta minime presumitur.

§. 1313.

Quoniam jure interno excessus damni extraordinarii *Cautio in supra ordinarium, cujus in mercede determinanda ratio ha-* *contractu so-* *cida quoad* *periculum.* bita fuit, ad locatorem in socida pertinet (§. 1312.), quod vero ex obligatione contracta, adeoque externa debetur, id perfecte debetur (§. 403. part. 3. *Jur. nat.*), etiamsi antea nonnisi imperfecte deberetur (§. 404. part. 3. *Jur. nat.*); ideo *consultum est, ut in contractu socida, casus extraordinarius, veluti pestis aut lues, quo conductori damnum intolerabile datur, expresse excipiantur.*

Ceterum quæ supra de magna sterilitate demonstravimus, ea etiam ad casum extraordinarium in socida applicari possunt ac debent (§. 1297.).

§. 1314.

*Locator obligatur pecudes sanas in socidam tradere.* Etenim *Quales pe-* *cudes in soci-* *da.* in socida fructuum percipiendorum gratia traduntur pecudes & pro his solvitur merces (§. 1311.). Quamobrem cum ex *dam traden-* *da.* pecudibus morbosus fructus minime percipiuntur, in locatione autem conductione, qualis est socida (§. 1304.), locator obligatur ad tradendam rem usui aptam, pro quo merces solvitur (§. 1230.); locator obligatur pecudes sanas in socidam tradere.

## §. 1315.

*Cujusnam sit* Si morbo ante socidam contracto moriantur pecudes, periculum *damnum, si est locatoris.* Etenim locator obligatur pecudes sanas in socidam tradere (§. 1314.), consequenter si morbo ante socidam *pecudes mor-* socidam tradere (§. 1314.), consequenter si morbo ante socidam *bofa tradan-* contracto eadem moriantur, damnum incurreret conductor, *tur in soci-* propterea quod locator non satisfecit obligationi suæ, siquidem *dam.* ipsius esse deberet periculum. Enimvero si quis damnum incurrit, propterea quod tu non satisfecisti obligationi tuæ, ad id quod interest teneris (§. 629.). Quamobrem si morbo ante socidam contracto moriantur pecudes, locator conductori tenetur ad id, quod interest, pecudes morbosas in socidam traditas non fuisse. Cum itaque hoc periculum non fuisset conductoris, si pecudes morbosæ in socidam traditæ non fuissent; nec ejus esse debet periculum, si ex morbo ante socidam contracto moriantur, adeoque idem esse debet locatoris.

Non licet excipere, quod locator ignoraverit pecudes esse morbosas: cum enim sanas tradere debeat, conductor eas accipit nonnisi sub tacita hac conditione, si sint sanæ, nisi noverit eas esse morbosas, adeoque periculum expresse in se susceperit. Præsumi nimirum nequit, quod aliquis in se suscipere velit periculum, quod jamjam imminere videt & cujus evitandi spes vix ulla superest. Quodsi dicas, quomodo constare possit, an pecudes morbo ante socidam contracto fuerint extinctæ: tenendum est subito post socidam contractam demortuas in præsentia medici pecuarii periti exenterandas esse, ut de morbo statui possit, nisi jam tempore contractus signa quædam morbi comparuerint.

## §. 1316.

*De iis, quæ* Socida finita, pecudes locata restituenda §, si quæ demortuæ *finita socida fuerint, vel alio casu quadam perierant, in earum locum vel alia restituenda. substituenta, vel earundem æstimatio præstanda.* Etenim socida locatio conductio est (§. 1304.). Sed finita locatione res conductæ



ducta restituenda (§. 1258.). Ergo etiam finita socida restituendæ sunt pecudes locatæ. *Quod erat unum.*

Enimvero in socida expresse convenitur, ut, si quæ pecudes demortuæ fuerint, vel alio casu quædam perierint, in earum locum substituantur aliæ, vel earundem æstimatio præstetur (§. 1303.). Quamobrem cum pacta sint servanda (§. 789. *part. 3. Jur. nat.*); finita socida, siquidem pecudes quædam demortuæ fuerint, vel alio casu perierint, vel aliæ in earum locum substituendæ, vel earundem æstimatio præstanda. *Quod erat alterum.*

Non est, quod urgeas, in locum demortuarum statim substituendas esse alias, durante adhuc socida. Quoniam enim fructus ex pecudibus durante socida percipit conductor, locatoris non interest, eas statim substitui, dum pereunt. Integram enim conductor solvere tenetur mercedem, quam promisit, adeoque locatori perinde est, siue statim substituantur, siue tum demum, quando quod locatum fuerat eidem reddendum.

§. 1317.

*Socida contractus consensualis est.* Est enim locationis con- *Ansocida sit*  
ductionis species quædam (§. 1304.). Quoniam itaque loca- *contractus*  
tio conductio omnis contractus consensualis est (§. 1197.); *consensualis.*  
etiam socida contractus consensualis est.

Perfectus adeo est contractus socidæ, quamprimum de mercede pro usu pecudum ferrearum solvenda convenerunt locator ac conductor (§. 725.), etiamsi pecudes ipsæ nondum fuerint traditæ. Et locator statim obligatur ad pecudes tradendas; conductor vero ab eo tempore solvit mercedem, quo ipsi traditæ fuerunt. Solvit enim mercedem pro usu (§. 1303.); sed antequam tradantur iisdem uti nequit (§. 434.). Per se igitur patet, si usus non deminuitur, ob pecudes non statim traditas, mercedem deberi a tempore contractus perfecti.

§. 1318.

Si duo vel plures inter se conveniant, quod res & ope- *Societas quid*  
*ras sit.*

ras conferre velint eo fine, ut lucrum ac damnum commune sit, contractus est *societas*.

E. gr. Si tu & ego conferamus pecuniam ad emendum prædium, vel agtum, ita ut lucrum inde obveniens, vel damnum emergens sit commune; societas est contractus. Similiter si tu & ego eadem lege prædium, vel agrum conducimus; contractus societas est. Si ego & tu conveniamus, ut, quicquid per certum tempus labore nostro acquisituri sumus, nobis commune sit; contractus societas est. Nimirum in communiione primario spectatur communiio lucri, cui accedit communiio etiam damni, quod ex eodem negotio emergit.

§. 1319.

*Socii quinam sint.*

Qui societatem ineunt, dicuntur *Socii*. Quoniam vero in societate res & operæ conferuntur (§. 1318.); *societas contrahitur, sive uterque sociorum res & operas, sive unus res, alter operas, sive unus res & operas, alter vero vel operas, vel res solummodo conferat.*

Sub rebus etiam comprehenditur pecunia, quemadmodum exemplum primum, quod modo dedimus (not. §. 1318.), loquitur. Cum vero non uno modo contrahi possit societas, a voluntate sociorum unice pendet, quomodo eam contrahere velint. Sufficit autem ut operæ ac pecunia vel res collatæ inter socios communicentur, perinde ac lucrum obveniens, atque damnum casu quodam emergens.

§. 1320.

*Quomodo societas perficitur.*

*Societas solo sociorum consensu perficitur.* Etenim cum socii inter se conveniant, quod res & operas communis lucri faciendi gratia conferre velint (§. 1318.); contractus perfectus est, quamprimum obligatio ad hoc faciendum oritur. Quoniam itaque homines sese sibi invicem obligare non possunt nisi promittendo (§. 393. part. 3. *Jur. nat.*), & obligatio oritur, quamprimum promissio acceptatur (§. 381. part. 3. *Jur. nat.*), consequenter quamprimum promissarius declarat

se

se idem velle, quod se velle dicit promissor (§. 2. part. 3. *Jur. nat.*), adeoque in promissionem promissor & promissarius consentiunt (§. 658. part. 1. *Phil. pract. univ.*); in contractu societatis oritur obligatio, quamprimum mutuus consensus de rebus ac operis lucri communis faciendi gratia declaratur, consequenter contractus perficitur solo sociorum consensu.

§. 1321.

Quoniam societas solo sociorum consensu perficitur (§. *Qualis contractus sit* 1320.), contractus vero consensualis est, qui solo consensu *mutuo* perficitur (§. 725.); *Societas contractus consensualis est. societas.*

Atque adeo societas jam contracta, antequam a sociis quicquam præstetur, consequenter antequam res ad lûcrum commune faciendum requisitæ fuerint traditæ, vel unus sociorum operæ quidpiam præstiterit.

§. 1322.

Quia societas solo sociorum consensu perficitur (§. 1320.), *An consensu tacito societas* consensus vero tacitus, adeoque factus vel non factus declaratur (§. 660. part. 1. *Phil. pract. univ.*), verus consensus est (§. *tas contractus* 662. part. 1. *Phil. pract. univ.*); *societas etiam contrahitur istius-hatur. modi factis vel non factis, ex quibus consensus colligitur.*

E. gr. Habemus domum communem & ego solus eandem loco inquilino, te conscio, nec contradicente; societas quoad fructus civiles contracta. Idem intelligitur, si ager communis colono ab uno locetur, & pensionis partem sibi oblatam accipiat alter. Obtinet idem etiam in aliis contractibus consensualibus. Ita si librum mihi commodasti, ego autem tibi mitto pretium & tu idem accipis; liber erit mihi emtus.

§. 1323.

Quoniam societas perficitur mutuo consensu declarato *An inter ab-* (§. 1320.), consensus vero inter absentes etiam declarari potest *sentes con-* *est trahi possit.*

est per nuncium, vel per literas, quod per se patet; *societas etiam inter absentes per nuncium, vel per literas contrahi potest.*

§. 1324.

*De socio ab uno socio- rum in soci- etatem ad- misso.* Quoniam societas sine consensu non perficitur (§. 1320.); *si unus sociorum altero inscio ac invito aliquem in societatem receperit, erit socius socius meus non est, nec ego cogi possum, ut invitus fiam socius alterius.*

E. gr. Ego & tu conduximus prædium lucri communis faciendi gratia. Societas inter nos contracta est. Quod si tu tertium me inscio ac invito in societatem admittis, tu solus societatem quoad partem lucri tibi debitam cum eo contrahis, cumque mihi socius non sit, nullum quoque mihi cum ipso negotium est, sed saltem cum te, contractu vestro nihil ad me pertinente, qui respectu mei perinde sese habet, ac si abesset.

§. 1325.

*Cum quibus societas con- trahi neque- at.* Similiter quia sine consensu societas non perficitur (§. 1320.), furiosi autem durante furore, amentes ac infantes cum careant usu rationis, consensum suum declarare nequeunt (§. 658. part. 1. Phil. pract. univ.); *societas cum furioso duran- te furore, amente ac infante contrahi nequit.*

E. gr. Ponamus tibi ac fratri tuo adhuc infanti obtingere hæreditatem paternam, si tu eam velis indivisam administrare, ita ut lucrum & damnum sit commune; societatem contrahere vis (§. 1318.). Sed ea per se nulla est.

§. 1326.

*Alius casus.* *Si quis liberam bonorum suorum administrationem non habet; is societatem contrahere nequit, in qua res conferenda.* Qui enim liberam bonorum suorum administrationem non habet, is quoque de bonis suis pro arbitrio suo disponere nequit, cum ipsi ademtum sit exercitium dominii, utpote in administratione bonorum consistens (§. 118. part. 2. Jur. nat.); consequenter lucri communis faciendi gratia nihil conferre potest.

Quoniam

Quoniam itaque societas non contrahitur, in qua res conferenda, si nihil conferatur; nec societatem, in qua rerum collatione opus est, contrahere valet, qui liberam bonorum suorum administrationem non habet.

Casus hic vix obtinet in statu naturali, in quo nemini admittitur rerum suarum administratio, qui mentis compos est, seu usu rationis pollet. Obtinet tamen in statu civili, ubi v. gr. prodigo eadem admittitur. Vulgo in genere dicitur, societatem contrahi non posse ab eo, qui liberam bonorum suorum administrationem non habet. Enimvero cum exercitium dominii non contineat exercitium libertatis naturalis, consequenter praestationem operarum, nec posterius cum priori ademptum intelligitur. Quamobrem cum societas contrahi possit, si quis operas solas praestet (§. 1319.); minime repugnat, ut, qui liberam bonorum suorum administrationem non habet, contrahat societatem, in qua operas solas praestare tenetur. Non jam disputabimus, num hic casus sit facile dabilis: sufficit enim eum non esse impossibilem. Jus enim naturae ad casus omnes possibile porrigitur.

§. 1327.

*Cum eo, qui nec operas, nec res confert lucri communis faciendi gratia, societas non contrahitur; sed si is ad partem lucri adlatione nulla mittitur, donatio est, & quando etiam damni particeps esse debet, contrahatur contractus quidam peculiaris est dationem condicionalem utrinque societas continens.* Etenim societas contrahitur, si res & operæ communis lucri faciendi gratia conferuntur (§. 1318.), sive res ac operæ simul, sive res, vel operæ solæ conferantur (§. 1319.). Quodsi ergo cuidam promittitur pars lucri, qui nec res, nec operas praestat, cum promissor nihil vicissim recipiat; ea eidem gratis promittitur (§. 18.), adeoque non societas contrahitur, sed illi pars lucri donatur (§. 48.), consequenter actus totus nonnisi donatio est. *Quod erat primum & secundum.*

Enimvero si cuidam, cum quo societas non contrahitur,

(Wolffii Jur. Nat. Pars IV.)

Yyyyy

seu

seu qui socius non est (§. 1319.), pars quaedam lucri promittitur ea lege, ut, si damnum contingat, hujus particeps esse debeat; unus contrahentium se obligat ad dandam lucri partem, quod speratur, alter vero se vicissim eidem obligat ad refarciendum partem damni, si quod forsitan emergat, contractus adeo onerosus est (§. 878.), sed utrinque eum sub conditione promittatur, quod dandum, contractus ex utraque parte dationem conditionalem continet. *Quod erat tertium.*

Et gr. Ego & Mævius conducimus prædium & tibi, qui nos ad pensionem & impensas, nec ad operas præstandas quidpiam confers, partem lucri certam promittimus. Nemo non ultro largitur, hanc lucri partem tibi donari, dum finita locatione conductione lucri divisi partem a nobis accipis. Cum ipse autem negotio, quod inter nos geritur, nihil tibi commune est. Quod si nos tibi promittamus eam lucri partem sub hac conditione, ut, si finita societate locatio conductione nobis damnosa deprehendatur, partem damni refarcias; actum hunc ad donationem referri non posse patet. Ita enim convenitur, ut nos demus, siquidem negotium nostrum fuerit lucrosum, quemadmodum speratur; tu vero des, si idem fuerit damnosum, quod contingere posse pro impossibili non habetur. In hoc itaque contractu utraque pars obligatur ad aliquid dandum sub conditione, cumque harum conditionum alterutra necessario existere debeat, incertum vero sit, quoniam earum exitura, dationes contractui ab utraque parte insunt non nisi conditionales.

§. 1328.

*Quomodo* Societas ita contrahi potest, ut unus sociorum sit particeps in societate re-  
 erit, sed non particeps sit damni; est non vicissim, ut tantummodo  
 spectu damni particeps sit damni, non vero particeps sit lucri. Cum enim qui  
 contrahi pos-  
 libet naturaliter jus suum remittere (§. 117. part. 3. Jur. nat.),  
 nec quisquam sibi alterum ultra suam voluntatem obligare  
 possit (§. 382. part. 3. Jur. nat.), si quis societatem inire vo-  
 lit nisi ea lege, ut non fiat particeps damni, si forsitan negoti-

um damnosum esse contingat; nil obstat, quo minus ita conveniri possit. Quamobrem societas ita contrahi potest, ut unus sociorum sit quidem particeps lucri, sed tamen non particeps fiat damni. *Quod erat unum.*

Enimvero cum quilibet, quantum datur, & a se (§. 494. *part. 3. Jur. nat.*), & ab alio damnum avertere debeat (§. 495. *part. 3. Jur. nat.*), nec societas contrahatur nisi communis lucri faciendi gratia (§. 1318.), immo nec temere quid sit faciendum (§. 278. *part. 3. Jur. nat.*); tam societati contrahendæ, quam obligationi naturali minime convenit, ita contrahere, ut unus sociorum tantummodo particeps sit damni, non vero particeps fiat lucri. *Quod erat alterum.*

Operæ subinde alterius adeo necessariae, vel saltem utiles sunt, ut malis omne periculum in te suscipere, quam iisdem carere. In hoc igitur casu absurdum non est, remittere periculum socio, quod in se suscipere debebat, & societas contrahitur una cum pacto de periculo remittendo, quod cum tanquam pactum separatum per se subsistat, contractum societatis non ideo vertit in alium. Possunt etiam esse rationes aliæ, cur ita contrahas, veluti quando socio opus habes, neminem vero reperire possis, qui periculum in se suscipere velit. Quod si dicas posse etiam alium periculum totum in se suscipere, qui lucri particeps non sit. Enimvero si adsint rationes, ob quas aliquis tibi licite donat, quantum valet damnum, quod ex negotio aliquo tibi obvenit; quamvis per modum donationis subsistat hic actus, quo quis periculum ab altero subeundum in se recipit, non tamen dici potest societas contracta, & reparationem damni ex contractu societatis deberi. Sed huic contractui aliqua lux affunditur per ea, quæ in fidejussione dicta sunt, ubi similiter quis periculum subit sine ulla utilitate (§. 728.).

§. 1329.

*Societas, in qua alter lucrum tantum, alter damnum sentiat, legitima dicitur. Quamobrem cum societas ita contrahi non*

Yyyyy 2

non

non possit, ut unus tantummodo lucrum sentiat, alter damnnum (§. 1328.); *societas leonina iniqua est & per se nulla* (§. 1318.).

Tollitur nimirum essentialis determinatio, lucrum scilicet commune, tanquam finis, cujus gratia contrahitur societas, spectandum (§. 1318.), adeoque sine hac societas non amplius subsistit (§. 349. Log). Atque hinc elucet ejus nullitas. Iniquitas vero apparet ex demonstratione præcedente (§. 1328.), & ex eo, quod repugnet charitati, qua alterum diligimus tanquam nosmetipsum (§. 620. part. 1. Jur. nat.), lege naturali præceptæ (§. 621. part. 1. Jur. nat.), cui subinde convenire potest perinde ac fidejussio, ut quis non socius periculum quoddam alterius in se suscipiat absque ullo lucro. Quamobrem ob rationes particulares, quæ periculum alienum in se suscipientem a dilapidatione bonorum suorum lege naturali prohibita (§. 460. part. 2. Jur. nat.) exculant, licite quis non socius alterius cujusdam socii periculum in se suscipere sine ullo emolumento potest. Ceterum si societatem quis ita contrahere velit, juxta apud Romanos ea leonina dicta l. 29. §. 2. ff. pro Soc.

### §. 1330.

*Societas universalis  
quænam & fortunarum  
quotuplex.*

Si bona universa tam præsentia, quam futura in communionem deducuntur, *societas dicitur omnium bonorum vel fortunarum*: si vero ea omnia, quæ opera & negotiatione acquiruntur, *societas bonorum simpliciter* vocatur. Utraque communi nomine *societas universalis*, subinde etiam *generalis* appellari solet.

E. gr. Ego tecum contraho societatem, ea lege, ut tam bona omnia, quæ in præsentia possidemus, quam ea quæ quocunque titulo vel modo acquiruntur sumus, sive fuerint opera nostra parta, sive ex titulo lucrativo veniant, veluti ex donatione, vel hæreditate; societas hæc est societas omnium bonorum. Enimvero si ita conveniatur, ut, quicquid uterque negotiatione vel opificio suo acquiratur est, id sit commune, societas bonorum est.

### §. 1331.



§. 1331.

*Societas* vero *particularis* est, in qua communicantur ea, *Societas particularis*  
quæ ex certis rebus, vel certa negotiatione proveniunt.

E. gr. Si domum conducimus ejus partes aliis sublocaturi, *quantum*  
vel prædium fructuum percipiendorum gratia, vel gregem ovium fructuum percipiendorum causa. Talis etiam est societas mercatoria.

§. 1332.

*Bona societatis* dicuntur, quæ in communionem deducuntur, dum societas contrahitur. *Bona societatis quæ*

Ita in societate omnium bonorum bona, quæ antea erant *finam sint.*  
gulorum, & quæ societate contracta unicuique sociorum acquiruntur, bona societatis sunt. Ast si in prædii conductione societas contrahitur, bona societatis sunt fructus ex prædio percipiendi & pecuniæ, si quæ in usum administrationis vel alio fine in commune collatæ fuerint.

§. 1333.

Quoniam bona societatis sunt, quæ in communionem *De dominio*  
deducuntur, dum ea contrahitur (§. 1332.), qui vero in *in bonis so-*  
munionem positiva sunt, eorum quilibet pro parte rei commu-  
cietatis.

*nis dominus est (§. 127. part. 2. Jur. nat.); in bonis societatis*  
*quilibet socius pro parte dominium habet, consequenter quamprimum*  
*societas inicitur omnium bonorum, socius unusquisque in alie-*  
*rum transfert dominium in bona sua presentia ac futura pro parte*  
(§. 1330.).

Naturaliter in eo, quæ de societate omnium bonorum dicuntur, nihil difficultatis est (§. 13. part. 3. Jur. nat.), cum traditione transferatur possessio (§. 23. part. 3. Jur. nat.), & sine hac dominium in re quis habere possit.

§. 1334.

Ex eadem ratione patet, cum lucrum omne & quod so- *Quando do-*  
cietati acquiritur commune sit (§. 1318. 1330.); *quampri-*  
*minium in*  
*nam quid societati acquiritur, cuiuslibet socio statim competit domi-*  
*bonis socie-*

*seti debent- niam in eo pro parte, & quod societati quomocumque debetur, so-*  
*entibus ac- cio cuilibet pro parte debetur.*

*quiratur.*

E. gr. Si in conductione prædii societas contracta, tu pro parte dominium in fructibus habes tam pendentibus, quam exstantibus, & si pro sublocatione fundi cujusdam ad prædium pertinentis debetur pensio, ea tibi pro parte debetur. Quæ hic de dominio in bonis societatis demonstrantur, probe notanda sunt, ne quis, cui jus quoddam competit ad res unius socii, idem extendat in noxamentum ceterorum.

§. 1335.

*Sors quid dic-*  
*atur,*

Pecunia, quæ in societate ad certum usum confertur, seu in genere, qua fruimur, dicitur *Sors*, idiomate patrio *das Capital*,

E. gr. Si mercatores ad certam negotiationem conferunt pecuniæ certam summam, veluti 20000 thalerorum, summa hæc pecuniæ dicitur sors. Similiter si tibi credo ter mille aureos, ut pro eorum usu pensionem quandam mihi solvas; pecunia credita dicitur sors.

§. 1336.

*De diverso*  
*modo operas ferantur cum usu pecuniæ; collator operarum non fit particeps sortis cum pecuniæ usibus; quod si vero eadem opera conferantur cum ipso dominio pecuniæ, collata com-*  
*ferendi,*

*Si quis operas solas confert, alter vero pecuniam, & opera com-*  
*modo operas ferantur cum usu pecuniæ; collator operarum non fit particeps sortis cum pecuniæ usibus; quod si vero eadem opera conferantur cum ipso dominio pecuniæ, collata com-*  
*ferendi,* *qui operam impendit, sit particeps sortis, pro eo, quod valet pretium*  
*opera sortis adjiciendum.* Etenim si operæ conferantur cum usu pecuniæ, perinde est, ac si tu conferres operarum, alter pecuniæ usum, cumque operæ perinde ac pecunia spectari possint instar rei conferentis (§. 437. part. 2. *Jur. nat.*), quilibet socius non ipsam rem, sed usum saltem rei in commune confert. Quamobrem cum nemo ab altero plus juris acquirere valeat, quam is in eum conferre voluit (§. 382. part. 3. *Jur. nat.*); usus saltem rerum collatarum, non vero res ipsæ communicantur, consequenter qui operas impendit non fit particeps

ticeps pecuniæ ab altero collatæ, adeoque fortis particeps non fit (§. 1335.). *Quod erat unum.*

Enimvero si operæ conferantur cum ipso dominio pecuniæ, quemadmodum tum pecunia ipsa in commune confertur, non tantummodo usus ejus, ita etiam operarum non solus usus, sed ipsæ operæ tanquam res conferentis (§. 437. *part. 2. Jur. nat.*), in commune collatæ censentur. Quamobrem cum operæ pecunia æstimentur (§. 290.), perinde omnino est, ac si is, qui operam impendit, tantundem pecuniæ contulisset, quantum valent operæ ipsius, quorum adeo pretium forti adjectum videtur. Quoniam itaque non minus pecunia ab uno collata, quam pretium operarum in commune confertur, quemadmodum pro eo, quod confertur a collatore pecuniæ, is consequitur quasi certam pretii operarum partem, ita vicissim qui operas impendit, particeps fit fortis, seu in ea habet partem pro eo, quod valet pretium operæ forti adjiciendum. *Quod erat alterum.*

Operarum usus in aliqua negotiatione distingui potest ab ipsis operis, perinde ac usus rei seu pecuniæ ab ipsa pecunia. Quemadmodum pecunia est in dominio conferentis, ita etiam operæ in dominio conferentis sunt (§. 437. *part. 2. Jur. nat.*). Usus rei a dominio differt (§. 136. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem qui confert usum, non transfert dominium, consequenter si tantummodo usus in commune confertur, præter hunc quoque non res ipsa communis est, cujus usus collatus. Atque ideo quemadmodum pecunia collata manet conferentis, ita quoque operarum pretium manet ejus, qui eas impendit. Enimvero si pecuniæ & operæ ipsæ conferantur in commune, collator pecuniæ fit particeps operarum pretii & collator operarum fit particeps pecuniæ collatæ in ratione collatorum. Nimirum tam pretium operarum, quam pecunia collata dividi debet in ratione summæ collatorum ad pretium operarum ac pecunias actu collatas, ut constet, quantum unusquisque habeat in eo, quod

alter contulit. E. gr. Ponamus me ad negotiationem aliquam conferre 12000 thalerorum, te vero conferre operas, quarum pretium per omne negotiationis tempus valet 1000 thalerorum: erit ratio collati tui, ad summam collatorum, ut 1 ad 13, sed collati mei ad eandem ut 13 ad 1 ad 13, adeoque tui sunt ex sorte  $923 \frac{1}{3}$  thaleri, mihi ex pretio operarum competere censeretur eadem summa: enimvero cum pretium operarum finita societate non superfit, inter damna refertur, consequenter mihi hoc respectu decedunt  $923 \frac{1}{3}$  thaleri, tu vero pretii hujus partem tuam, quæ erat  $76 \frac{12}{13}$  thalerorum, itidem amisisse censis. Tu igitur in sorte habes  $923 \frac{1}{3}$  thaleros, quorum dominium in te transit, quamprimum societas perficitur. Non absolum hoc videri potest. Ponamus enim te ad negotiationem conferre rem, quæ in usum impenditur ita, ut finita negotiatione nihil ejus amplius superfit; pretium ejus reputabitur pro damno eadem ratione inter socios dividendo, qua dividuntur lucrum & alia societati communia. Summa collatorum communis est, quæ nempe eo animo conferuntur, ut sint communia. In ea quilibet habet partem, quæ definitur per rationem collati sui ad integram summam (§. 131. *Aribm.*). Quodsi ergo summæ aliquid decedit, pars ex residuo unicuique competens utique definienda per eandem rationem collati sui ad integram collatorum summam. Recte igitur jam *Grotius* de J. B. & P. lib. 2. c. 12. §. 24. hos duos casus a se invicem distinxit, quorum uno opera confertur cum solo pecuniæ usu, altero autem cum ipso ejus dominio. Videri equidem poterat operarum collatori eam tribuere partem, quam habet pretium operæ ad collatam pecuniæ, ita ut in exemplo dato operam conferenti competere 1000 thaleri: quoniam tamen pretium operarum æquiparandum pecuniæ actu collatæ, adeoque pecuniæ ab altero collatæ adjiciendum, summa pecuniæ collatæ, adeoque fors consistere debet ex pretio operarum & pecunia collata actu ab altero, ita ut in exemplo dato ea sit 13000 thalerorum. Et sic sortis pars decima tertia competit operarum collatori. Quoniam vero pretium operarum quasi perit, ita ut

in exemplo nostro finita societate sors superfit, siquidem salva fuerit omnis pecunia actu collata, quemadmodum hic supponitur, sors tertia decima sui parte diminquatur, consequenter cum residuum sortis sit pecunia ab uno actu collata, nec pars ejus nisi decima tertia alteri, qui operam impendit, competere potest. Videbimus deinceps, commune dividendum non dividendum esse in ratione collatorum, sed in ratione collatorum partialium ad omnium summam, quemadmodum etiam habet regula societatis in Arithmetica practica: nulla itaque ratio est, cur sortis communis divisio alia ratione fieri debeat. Si alter contulisset 12000, alter nonnisi 1000, ut sors esset 13000, ejus autem, si negotiatio fuisset damnosa, nonnisi 12000 superessent, horum nonnisi decimam tertiam partem acciperet, qui dederat 1000. Idem adeo obtinere debet, si pretium operarum, quod valet 1000, spectetur tanquam pecuniæ ab altero collatæ, quæ est 12000, adjectum.

§. 1337.

*Si opera conferantur cum usu pecuniæ, sors perit & salva. Cuiam sors est ei, qui pecuniam contulit.* Etenim in hypothese propositio-*pereat, operis præsentis, qui operam impendit, non fit particeps sortis cum usu* (§. 1336.), adeoque ejus dominus solus manet, qui pecuniæ usus contulit. Quoniam itaque res suo perit domino *latis*, (§. 356, part. 2. Jur. nat.), consequenter si salva est, nihil ejus eidem perit: quando operæ cum usu pecuniæ conferuntur, sors perit ac salva est ei, qui pecuniam contulit.

Quæ de sorte integra demonstrata fuerunt, ea etiam tenenda sunt de parte: eadem enim ratio, cur pars pereat pecuniam conferenti, quæ obtinet, quando perit rota. Perdit verum socius alter operam suam.

§. 1338.

*In societate is animus videtur esse contrahentibus, ut inter De aequalitate servetur aequalitas, nisi expresse contrarium dicatur.* Nemote in societate enim tenetur alteri gratis dare, vel facere, si is vicissim dare *tate observanda.* (Wolffii Jur. Nat. Pars IV.) Lzzzz

vel facere possit (§. 268.), consequenter nemo præsumitur alteri quid gratis dare vel facere velle, quando alter vicissim dare, vel facere potest, nisi is sufficienter hoc indicaverit (§. 382. part. 3. *Jur. nat.*), aut rationes adsint, unde hoc colligi possit. Quamobrem quoniam in societate operæ ac pecunia sive res conferuntur communis lucri faciendi gratia (§. 1318.); nullus quoque sociorum præsumitur ex eo, quod societatem cum altero contrahat, alteri quicquam gratis dare vel facere velle. Enimvero qui alteri nil gratis dare vel facere vult, ab eodem tantundem recipiat necesse est, quantum dat, vel facit (§. 270.), consequenter æqualitatem observari vult (§. 898.). Quamobrem in societate is animus videtur contrahentibus, ut inter eos servetur æqualitas. *Quod erat unum.*

Quodsi expresse contrarium dicatur, per se patet, contrahentes ab æqualitate recedere velle. *Quod erat alterum.*

§. 1339.

*De æqualitate in conferendo observanda.*

Quoniam in societate contrahenda is animus est contrahentibus, ut inter eos servetur æqualitas, nisi expresse contrarium dicatur (§. 1338.), adeoque unus ab altero tantundem accipere vult, quantum ipse dat vel facit (§. 898.); in societate autem operæ ac pecunia vel res in commune conferuntur (§. 1318.); *inter collata sociorum æqualitas spectanda, consequenter si quis duplum, triplum, quadruplum, ac ita porro, confert, is duplicis, triplicis, quadruplicis, ac ita porro socii personam representat.*

§. 1340.

*De æqualitate in lucro & damno dividendo observanda.*

Similiter cum lucrum & damnum inter se communicent socii (§. 1318.), in societate autem is animus videtur esse contrahentibus, ut inter eos servetur æqualitas, nisi expresse contrarium dicatur (§. 1338.); *in communi lucro etiam & damno inter se dividendo æqualitas observari debet.*

Nimirum qui societatem contrahunt spem lucrandi habent,  
lucri

lucri quippe communis faciendi gratia societatem contrahentes (§. 1318.), conjunctam tamen cum periculo, seu metu damni, quod contingere potest. Lucrum accedit tanquam fructus ad id, quod ejus faciendi gratia confertur, adeoque æqualiter ad collata æqualia pertinet. Damnum detrahit collatis, adeoque æqualibus æqualiter detrahenda debet.

§. 1341.

*In societate lucrum & damnum inter socios in ratione collato- Lucrum & rum dividendum.* Etenim in societate res ac operæ in commune conferuntur (§. 1318.), cumque inter collata spectanda sit æqualitas, ita ut qui duplum confert duplicem, qui societate di- triplum triplicem personam repræsentet, ac ita porro (§. videndum. 1339.); singuli in eo, quod in commune confertur, dominium habent in ratione collatorum, adeoque in communione positiva sunt (§. 126. part. 2. Jur. nat.). Enimvero qui in communione positiva sunt, lucrum & damnum pro rata participant (§. 135. part. 3. Jur. nat.), adeoque utrumque inter ipsos pro rata dividendum. Quamobrem in societate lucrum & damnum inter socios in ratione collatorum dividendum.

Facile patet, nisi attentionem tuam desiderari patiaris, in definienda rata unius cujuslibet socii, seu ratione, in qua communia dividenda, præcise spectandum esse, quod unusquisque eorum contulit, sive id, quod contulit, sint res aut pecunia, sive usus rei aut pecuniæ, sive operæ: minime autem sufficere, ut tantummodo habeatur ratio pecuniæ collatæ aut rerum æstimato collatarum, usus nimirum pecuniæ ac opera non minus æstimabile quid est, quam usus rei, & pretium æquiparatur pecuniæ (§. 311.).

§. 1342.

Quoniam in societate lucrum ac damnum inter socios *Quando so-* dividendum in ratione collatorum (§. 1341.); *si collata sin-* *cu equaliter* gularum sociorum fuerint equalis, *æquales etiam sunt ipsorum in participens*

Zzzzz z

damno

*lucrum & damno & lucro partes, consequenter si singuli socii pecunias & damnum. operas aequales conferunt, aut opera tantummodo aequales conferuntur, vel pecunia aequales, cum vel nullæ requiruntur operæ, vel adeo exiguæ, ut attendi non mereantur, vel etiam contra-hentes earum rationem haberi nolint, partes in lucro & damno aequales sunt.*

E. gr. Si duo mercatores societatem contrahunt & æquales pecunias ac operas conferunt; damnum ac lucrum æqualiter inter ipsos dividendum. Quoniam Imperator §. 1. I. de Societ. dicit, si nihil de partibus lucri & damni nominatim convenierit, æquales partes & in lucro, & in damno spectari; quidam hinc inferunt, hoc indistincte observandum esse, nulla habita ratione eorum, quæ collata sunt, sive inæquales partes contribuerint, sive æquales, hanc potissimam rationem reddentes, quod *Ulpianus* l. 63. ff. pro Soc. in princ. affirmet, societatem jus quodammodo fraternitatis in se habere. Enimvero rectius jam monuit *Grotius* de J. B. & P. l. 2. c. 12. §. 24, id tum demum pro vero habendum, si quæ conferuntur sint æqualia. Nulla enim ratio est, quæ a jure fraternitatis petitur. Nimirum si sumitur fratrum æquale esse jus, quando post mortem parentum eorum bona inter ipsos dividenda; in societate jus sociorum non ante comparari potest cum jure fraternitatis, quam ubi constiterit, eorum æquales esse debere partes. Immo si animo recolas, quæ paulo ante demonstravimus, quod pro ratione collatorum aliquis sustinere possit duplicem, triplicem & ita porro personam in societate; tum demum censentur æquali jure uti socii, quemadmodum fratres, quando commune pro rata inter ipsos dividitur, quemadmodum ipsa æqualitatis in divisione observandæ (§. 1340.) notio insinuat (§. 898.) atque etiam agnoverunt quidam Juris Romani interpretes.

§. 1343.

*Quando in-* Si in contractu societatis partes lucri ac damni fuerint ex-  
*æqualitas* pressa; ea servanda sunt. Etenim si in contractu societatis  
partes



partes lucri ac damni fuerint expressæ; evidens est, contra-*in societate* hentes ab æqualitate recedere voluisse, quacunque demum *admittenda.* de causa id factum fuerit. Quamobrem etli lucrum & damnum dividendum sit in ratione collatorum (§. 1341.); quoniam tamen quilibet etiam naturaliter jus suum remittere potest (§. 117 *part. 3. Jur. nat.*), adeoque ab æqualitate recedere licet, si ita visum fuerit contrahentibus, pacta vero servanda sunt (§. 789. *part. 3. Jur. nat.*); dubium nullum superest, quin eæ servandæ sint partes lucri ac damni, quæ in contractu fuerunt expressæ.

E. gr. Si quis duplum conferat pecuniæ, velit tamen, ut lucrum ac damnum æqualiter dividatur; in divisione non spectatur, quid unusquisque contulerit, quamvis ad hoc respiciendum sit, utrum tantummodo usus pecuniæ, an vero dominium ipsum in commune fuerit collatum, ut scilicet constet, utrum etiam pecunia finita societate sit in partes æquales dividenda, an vero unicuique ea, quam contulit, restituenda, & si damnum in sorte contingat, cujusnam esse debeat periculum. Similiter si ita conveniatur, ut ad unum pertineant duæ partes lucri & damni, ad alterum tertia, quamvis æqualia sint utrinque collata; valida tamen conventio est. Neque vero existimandum est, istiusmodi conventiones, quæ ab æqualitate recedunt, semper in se iniquas esse. Variæ enim esse possunt rationes, ob quas quis malit, sublata æqualitate, societatem contrahere, quam ab ea contrahenda abstinere, veluti si quis non obstante ista inæqualitate plus lucri sperare potest, aut minus periculi subit, quam si solus rem suam administrare deberet, aut alio modo sibi melius consulit societatem contrahendo, quam ab ea abstinendo. Hasce rationes perpendere debet qui societatem contrahit, ne desit sive in promittendo, sive in acceptando officio cuidam erga se, vel alios (§. 394. 395. *part. 3. Jur. nat.*), minime autem is, cum quo contrahitur (§. 422. 423. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque in ipso contractu non attenduntur, ex quo unusquisque tantundem juris acquirit ab altero,

quantum is in eum transferre voluit, & alterum sibi obligat, in quantum eidem se obligare voluit (§. 382, part. 3. Jur. nat.).

§. 1344.

*De ratione* Si opera cum usu pecuniæ conferuntur, ratio, in qua commune lucrum dividendum, æstinienda ex eo, quod valet usus pecuniæ, in qua cuncta & periculum amittenda sortis, & ex eo, quod valet opera lucrum dividendum, & periculum eas perdendi. Etenim si operæ cum usu pecuniæ conferuntur, cum fors pereat conferenti (§. 1337.), qui opera cum usum pecuniæ confert, in se quoque periculum amittendi sortis tem suscipit. Quamobrem cum pecuniæ res omnes etiam incorporales æstimentur (§. 290.), periculum quoque amittendæ sortis perinde ac usus pecuniæ (§. 311.), aliquid æstimabile est. Qui itaque usum pecuniæ confert, tantum contulisse censendus est, quantum valet pecuniæ usus & periculum amittendæ sortis. Porro qui operas confert, in se suscipit periculum eas perdendi, si negotiationem, cujus causa societas contracta, damnosam esse contingat. Quamobrem cum etiam hoc periculum sit aliquid æstimabile per demonstrata, & operæ quoque pecuniæ æstimentur (§. 290.); qui operas confert, tantumdem contulisse intelligitur, quantum valet operæ ac periculum eas perdendi. Quoniam itaque lucrum dividendum in ratione collatorum (§. 1341.); si operæ cum usu pecuniæ conferuntur, ratio, in qua illud dividendum, utique desinienda ex eo, quod valet usus pecuniæ & periculum amittendæ sortis, & ex eo, quod valet operæ ac periculum eas perdendi.

Nemo miretur, nos ad collata referre etiam periculi tam amittendi sortem, quam perdendi operarum valorem. Videbimus enim suo loco, posse etiam fieri contractum avertendi periculi, ut in partem lucri admittatur, qui periculum istud in se suscipit. Quidni igitur quoque socius partem aliquam in lucro

rio habere debet ideo, quod periculum istud ipse in se suscipit? Non diffiteor, haud facile valorem periculi determinari, cum hoc pendeat a calculo probabilium nondum satis exculato; sed de eo jam quaestio non est, quomodo valor iste sit determinandus. Determinatio enim hæc ad Mathesin ad Jus applicatam pertinet. Quemadmodum itaque hic saltem ostenditur, lucrum & damnum commune in ratione collatorum esse dividendum, & ex Mathesi supponitur, quomodo totum ali-quod in ratione data dividatur, quo pertinet regula Arithmeti-corum, vulgo regula Societatis dicta; ita similiter hic tantummodo demonstratur, quod in definienda ratione collatorum in hypothesi propositionis præsentis æstimandum etiam sit pe-riculum, quod socii in se suscipiunt, sed quomodo determinan-dus sit valor periculi, ad Mathesin refertur.

§. 1345.

*Quoniam si opera cum usu pecunia conferuntur, ratio, in Idem porro qua commune lucrum dividendum, definienda ex eo, quod expenditur. valet usus pecuniæ & periculum amittendæ sortis, & ex eo, quod valent operæ & periculum eas perdendi; Si periculum non attenditur, ratio, in qua lucrum commune dividendum, desi-nienda ex eo, quod valet usus pecuniæ & ex eo, quod valent opera.*

Non omnis negotiatio periculosa est, ut adeo haud raro pe-riculum amittendæ sortis & periculum perdendi operas pro nullo reputandum sit. In istiusmodi adeo casu nimis subtili-tatis foret periculi habere rationem in contrahendo, ut exacta observetur inter contrahentes æqualitas, qualem requirit Geo-metriæ rigor. Sed demus exemplum, ut hactenus demonstra-ta facilius intelligantur. Ponamus me conferre 12000 thalerorum, tu vero operas ad negotiationem aliquam requisitas. Ponamus porro pro usu annuo 12000 thalerorum dari 600, pro operis annuis, quales tu præstas, 200; erit ratio, quam ha-bet usus pecuniæ ad operas ut 3 ad 1, adeoque in lucro com-muni ego habeo partes tres, tu unam, ita ut totum lucrum di-videndum sit in partes quatuor. Perinde nimirum est ac si ego  
contu-

contuliffem 9000, tu vero 3000 thalerorum, operis nullis præstitis, quoad usum, & quilibet in se suscepiffet periculum fortis suæ. Etenim tum usus pecuniæ tuæ annuus valeret 450, usus tuæ 150, adeoque ratio collati mei ad tuum foret ut 3 ad 1, quemadmodum ante,

§. 1346,

*De divisione  
communi-  
um, si opera  
ac pecunia  
inaequales  
conferantur.*

*Si opera ac pecunia inæquales conferantur, ratio, in qua lu-  
crum & damnum commune dividendum, definienda est ex quanti-  
tate pecuniarum collatarum & valore operarum.* Etenim si quis præter pecunias confert etiam operas, cum operæ etiam pecunia æstimentur (§. 290.), præter pecuniam, quam reipsa contulit, tantundem adhuc contuliffè censetur, quantum valent operæ ipsius. Quamobrem si operæ ac pecuniæ inæquales conferuntur, quantum quisque contulerit, æstimatur ex pecuniæ, quam contulit, quantitate ac operarum valore. Quoniam itaque lucrum ac damnum commune dividendum in ratione collatorum (§. 1341.); si operæ ac pecuniæ inæquales conferuntur, ratio, in qua lucrum ac damnum commune dividendum, definienda est ex quantitate pecuniarum collatarum & valore operarum.

E. gr. Ponamus me conferre 12000 thalerorum, te vero 3000, operas meas in totam negotiationem impensas valere 600, tuas 800. Quod a me collatum, æstimatur 12600, quod vero a te collatum 8800, adeoque ratio, in qua commune dividendum est ut 63 ad 44. Ne quis forsitan existimet, partes lucri esse debere in ratione composita pecuniarum collatarum & operarum præstitarum, consequenter pecuniam a quolibet collatam multiplicandam esse per valorem operarum ab ipso præstitarum (§. 159. *Arithm.*); ostendendum omnino est, valorem operarum pecuniæ collatæ esse addendum. Ponamus enim duos alios conferre operas & nos pecunias, illi accipient operis, nos pecuniis partem proportionalem. Easdem igitur partes lucri nos præterea accipere debemus, quas illi accipi-

unt,

unt, si ipsi operas conferimus. Ita in exemplo dato, si alii conferrent operas, quæ valent 600 & 800, acciperent lucri  $\frac{1}{2}$  partes  $\frac{6}{12}$  &  $\frac{8}{12}$ , ego autem acciperem  $\frac{12}{12}$ , tu  $\frac{8}{12}$ , conse-

quenter si ipsimet operas istas conferimus, ego accipere debeo  $\frac{126}{214}$ , tu vero  $\frac{80}{214}$ . Enimvero si collatum meum sit 12600,

tuum 8800, pecuniis nempe operarum valore adjecto; mihi iridem pro rata veniunt  $\frac{126}{214}$ , tibi vero  $\frac{88}{214}$ .

§. 1347.

*Si opera quidem sint æquales, sed pecunia collata inæquales, Quodsi operant æquales quidem conferantur pecunia, opera tamen inæquales; ra sint eodem, quo ante modo definienda est ratio, in qua commune dividendum. Demonstratio eadem, quæ propositionis præcedentis.*

Non est, quod existimes, si operæ sint æquales, lucrum esse dividendum in ratione collatarum pecuniarum, & contra si æquales pecuniæ conferantur, in ratione operarum præstitarum. Id enim valeret, si partes in lucro communi essent in ratione composita operarum & pecuniarum collatarum, minime autem, si valor operæ addendus pecuniæ collatæ, ut prodeat totum; quod quis contulisse intelligitur, quemadmodum hic obtinet (not. §. 1346.). E. gr. Ponamus me contulisse 12000, te 8000, operas utriusque valere 600. Collatum adeo a me quod est æstimatur 12600, quod vero a te collatum est 8600. Ex lucro communi  $\frac{1}{2}$  ego accipio  $\frac{126}{212}$ , tu accipis  $\frac{86}{212}$ . Quodsi

non computarentur operæ ob æqualitatem, ego acciperem  $\frac{12}{20}$ , tu acciperes  $\frac{8}{20}$ . Reducantur hæ fractiones ad commu-

nem denominationem, confestim apparebit, nec me, nec te in casu posteriori idem accipere, quod in priori, te autem in posteriori minus, quam in priori. Etenim pars lucri mihi erit in casu

priori  $\frac{315}{505}$ , in posteriori  $\frac{303}{505}$ ; tibi erit in casu priori  $\frac{215}{505}$ ,  
 in posteriori  $\frac{202}{505}$ . Qui principiis mathematicis sunt imbuti,

rationem facile capiunt diversitatis. Variatur enim ratio, si antecedenti & consequenti addatur idem, vel æquale, aut etiam si inæqualia, quæ adduntur, non habeant eandem rationem, quam quantitates, quibus adduntur.

§. 1348.

*De opportunitate nanciscendi socium, qui hasce operas, vel huncce pecuniæ usum confert.* In æstimando valore operarum ac usus pecuniæ respiciendum est ad opportunitatem nanciscendi socium, qui hasce operas, vel huncce pecuniæ usum confert. Societas enim initur communis lucri faciendi gratia (§. 1318.). Quodsi ergo lucrum facere non liceat sine pecuniæ usu aut operis; accidere utrisque potest, ut pecuniam conferenti non facile sit reperire socium, qui easdem operas conferat, & vicissim contingere potest, ut operas conferenti non adeo facile sit invenire socium, qui eundem pecuniæ usum conferat. Quamobrem cum intersit socio uni habere alterum sibi socium (§. 622. part. 3. Jur. nat.); in æstimando eo, quod uni ab altero confertur, considerandum utique est, num facile sibi socium habere possit, qui idem conferat. In æstimando itaque valore operarum ac usus pecuniæ respiciendum etiam est ad opportunitatem nanciscendi socium, qui hasce operas, vel huncce usum pecuniæ confert.

Non modo difficile haud raro est reperire socium, qui operas conferre velit solus; verum etiam operæ unius utiliores esse possunt operis alterius. Quis ergo in dubium vocare audeat opportunitatem nanciscendi socium, qualis maxime desideratur, & sine quo pecuniæ usus vel nullus, vel saltem ordinarius est, esse aliquid æstimabile, quod valorem operarum auget? Similiter si quis difficulter reperire possit socium, qui usum pecuniæ

curiæ conferat solas operas præstanti, aut prorsus reperire nequeat alium, aut, si reperire non possit similem, qui nempe tantæ summæ usum conferat; ecquis negare aufert opportunitatem, socium istiusmodi nanciscendi esse aliquid æstimabile, quod augeat valorem usus pecuniæ? Hæc autem opportunitas non modo æstimanda est ex circumstantiis particularibus, verum etiam ex eo, quod interest socii hanc opportunitatem ipsi esse oblatam. Sed hæc consideratio pertinet ad animum deliberatum (§. 387. part. 3. *Jur. nat.*), sine quo nil faciendum (§. 390. part. 3. *Jur. nat.*), adeoque nec societas contrahenda. Et standum hic est iudicio contrahentium (§. 422. 423. II. part. 3. *Jur. nat.*).

§. 1349.

Quoniam in æstimando valore operarum ac usus pecuniæ respiciendum quoque est ad opportunitatem nanciscendi *per a tantum* socium, qui hasce operas, vel huncce pecuniæ usum *con-dem vel plus* fert (§. 1348.); in se non repugnat, ut ista opportunitas *va-valeant*, lozem operarum efficiat valori usus pecuniæ æqualem, vel *quam usus* etiam eodem majorem, seu ut propter opportunitatem *tan-pecunia.* tundem vel plus valeant operæ, quam usus pecuniæ, consequenter *societas ob opportunitatem nanciscendi socium ista contrahi* potest, si opera cum usu pecuniæ conferantur, ut partes lucri sint *aquales, vel etiam plus lucri accipiat, qui operas, quam qui pecunia usum confert.*

Nostrium jam non est singula minutim ac scrupulose scrutari, quæ hic considerari debebant, siquidem ab æqualitate ne latum quidem unguem sit recedendum. Neque enim in negotiis humanis, ubi unusquisque rerum suarum arbiter est, convenit istiusmodi scrupulositas: sufficit ea geri fideliter ac sine dolo.

§. 1350.

*Si in contractu societatis partes lucri fuerint expressæ, de De partibus*

*in lucro ex-* damno autem nihil dictum; partes conventæ etiam ad damnum per-  
*pressis sine* zinent & contra. Societas enim ita contrahitur, ut damnum  
*mentionem* ac lucrum commune sit, nisi expresse aliud dicatur (§. 1318.),  
*damni &* & si partes lucri ac damni fuerint expressæ, ex servandæ (§.  
*contra.* 1343.). Quodsi ergo partes lucri fuerint expressæ, de da-  
 mno autem nihil dictum, cum adversus contrahentem non  
 habeatur pro vero, nisi quod sufficienter indicatum (§. 428.  
*part. 3. Jur. nat.*); neutri contrahentium soli id attribui potest,  
 sed quemadmodum lucrum commune manere debet. Quam-  
 obrem dum contrahentes lucri partes expresse-  
 rum; in easdem quoque damni partes tacite consensisse intelliguntur.  
 Quodsi ergo in contractu societatis partes lucri fuerint ex-  
 pressæ, de damno autem nihil dictum; partes conventæ et-  
 iam ad damnum pertinent. *Quod erat unum.*

Eodem modo patet, partes conventas etiam ad lucrum  
 pertinere, siquidem partes damni in contractu fuerint  
 expressæ, de lucro autem nihil dictum. *Quod erat al-  
 terum.*

Par sociorum esse debet conditio, nisi adsint rationes pecu-  
 liares, ob quas unus vult conditionem suam esse meliorem,  
 vel durio-rem. Quantum adeo unusquisque expectat lucrum,  
 tantum etiam periculum damni ipsi subeundum. Recte igitur  
 ex partibus lucri expressis statuitur de partibus damni & con-  
 tra.

§. 1351.

*De lucro* *Lucrum non intelligitur, nisi deductis impensis.* Impen-  
*compusando.* enim sumtus sunt, quos in rem impendimus lucri faciendæ  
 gratia (§. 603. part. 2. Jur. nat. & §. 1318. h.). Quod adeo  
 impendimus, jam habemus, non vero demum bonis nostris  
 superaccedit, iisdem non deminutis. Quamobrem cum lu-  
 crum non sit, quod iisdem non superaccedit non deminutis

§. 613



(§. 613. part. 3. *Jur. nat.*); impensæ in lucro non sunt, consequenter lucrum non intelligitur, nisi deductis impensis.

Poteramus hoc sumere tanquam notionem communem: nemo enim est qui lucrum computaturus non deducat impensas. E. gr. Qui prædium conducit, finito contractu lucrum computaturus ex fructibus perceptis deducit pensionem, impensas in usum prædii factas, immo & mercedem operarum. Quod relinquitur, id demum pro lucro computatur. Pertinet huc exemplum mercatoris, quod alias dedimus (*not. §. 613. part. 3. Jur. nat.*).

§. 1352.

Quoniam pecunia collata in negotiationem impenditur, *Quanam* *tur,* *cujus* *gratia* *societas* *initur* (§. 1318.), *lucrum* *vero* *porro* *hic* *ob-* *non* *intelligitur* *nisi* *deductis* *impensis* (§. 1351.); *pecu-* *servanda.* *nia* *quoque* *nisi* *deducta,* *qua* *collata* *fuerat,* *lucrum* *intelli-* *gitur.*

Quodsi dicas, quando cum pecuniæ dominio conferuntur opera, has conferentem partem quandam in ipsa sorte habere (§. 1336.); tenendum est, hoc in casu perinde esse, ac si is hanc partem contulisset in negotiationem impendendam. E. gr. Si collata fuerit pecuniæ summa, quæ est 12000 thalerorum; ea ante deducenda est, ut constare possit, quidnam sit in lucro. Sors enim in lucro non est.

§. 1353.

Quoniam lucrum non intelligitur, nisi deductis impensis (§. 1351.), *Quando lu-* *sis* (§. 1351.), *si* *impensis* *deductis* *nihil* *relinquatur,* *lucrum* *crum* *sit* *nullum* *est,* *¶* *si* *nequidem* *pecunia* *collata* *superfit,* *vel* *impen-* *nullum,* *sa* *superant* *pecuniam* *collatam,* *quod* *deficit* *damnum* *est* (§. 486. *quando* *adsit* *damnum.* *part. 2. Jur. nat.*).

E. gr. Contulistis societate contracta 12000 thaleros, ut frumentum coëmeretur, quod cum viliori pretio esset iterum ven-

dendum, residui non fuerunt nisi 8000 thaleri. Jactura 4000 thalerorum damnum est (§. cit.). Quodsi frumenti carius venditi pretium sit 16000 thalerorum, sed quia emtori uni de pretio 4000 thalerorum fides habita, hic vero eam sefellit, non nisi 12000 thaleri supersunt; lucrum nullum est. Nimirum hoc in casu perinde est ac si eodem pretio frumentum sit venditum, quo erat emtum.

## §. 1354.

*De damno in computando lucro attendendo.* Lucrum non intelligitur, nisi deductis damnis. Etenim damnum consistit in jactura sui (§. 486. part. 2. Jur. nat.), adeoque ejus, quod nostrum jam fuerat, vel nostrum fieri debet. Quamobrem quando patimur damnum, id quod habueramus, vel habere debebamus, bonis nostris decedit. Enimvero quod bonis nostris decedit, lucrum non est (§. 613. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum damnum non sit in lucro, lucrum quoque non intelligitur, nisi deductis damnis.

Exemplo esse potest illud, quod modo dedimus (not. §. 1353. in fine.).

## §. 1355.

*Quando lucrum nullum sit.* Quoniam lucrum non intelligitur, nisi damnis deductis (§. 1354.); si prater pecuniam collatam sive sortem damnis deductis nihil relinquatur, lucrum nullum est.

Patet id in exemplo, ad quod provocavimus (not. §. 1354.).

## §. 1356.

*Lucrum, in quo consistat, bus vendibilibus, & in debitis exigibilibus.* Lucrum finita societate consistit in pecunia prasente, seu re finita societate. Etenim quod in lucro est, id superaccedere debet bonis nostris iisdem non diminutis (§. 613. part. 3. Jur. nat.), adeoque consistere debet in eo, quod jam plus habemus, quam antea habebamus, vel quod plus habere possumus. Quamobrem cum finita societate

tate non plus habeamus, quam antea habueramus, nisi pecuniam præsentem aut res vendibiles habeamus, nec plus habere possimus, quam ante societatem contractam habebamus, nisi debita sint exigibilia, quod per se patet; lucrum quoque finita societate consistit in pecunia præsentem, seu rebus vendibilibus, & in debitis exigibilibus.

E. gr. Si finita societate prædii conducti, deductis deducendis supersint bis mille thaleri, certa frumenti quantitas, & debita exigibilia 600 thalerorum; hæc omnia simul summa lucrum constituunt.

§. 1357.

*Expensa a sociis extra negotiationem de communi facta, cujus gratia contracta societas est, in computando lucro pro non factis habentur; sed in dividendo communi accipiendis imputantur.* Quæ enim extra negotiatem, cujus gratia contracta societas est, expenduntur a sociis de communi; ea ad societatem non pertinent, sed ex communi accepta sunt. Quamobrem in computando lucro, quod ex negotiatione provenit, perinde est, ac si adhuc adessent, consequenter ac si expensæ istæ de communi factæ non fuissent. *Quod erat unum.*

*De expensis extra negotiationem a sociis factis.*

Quoniam tamen de communi sumtæ sunt *per hypoth.* de communi dividendo is, qui expensas fecit, revera jam tantundem accepit. Quamobrem quando finita societate commune dividitur, eadem accipiendis imputantur. *Quod erat alterum.*

E. gr. Ponamus me durante societate de communi expendisse in proprios usus mille, te octingentos thaleros. Quando itaque finita societate commune dividitur, ab ea, quam ego habere debeo, parte deducuntur mille; ab ista vero, quam tu habere debes, octingenti thaleri.

## §. 1358.

*De restituti-  
one expensa-  
rum de com-  
muni facta-  
rum in pro-  
prios usus.* Quoniam expensæ a sociis durante societate in propriis  
os usus de comuni factæ in dividendo communi accipiendis  
imputantur (§. 1357.); si finita societate unus sociorum de com-  
muni facta-  
muni plus expendit in proprios usus, quam facta communium  
rum in pro-  
divissione habere debet, id socio alteri restituere tenetur.

Nimirum cum expensæ in proprios usus de communi a so-  
ciis factæ pro non factis habendæ in computando lucro (§.  
1357.); sociorum quilibet, quod de communi accepit, finita  
societate conferre debet, ut adjiciatur massæ communi divi-  
dendæ, consequenter determinari possit, quantum unicuique  
debeat finita societate de communi. E. gr. Ponamus finita  
societate præsentem esse summam 4000 thalerorum, qui in  
lucro sunt. Ponamus ut ante (not. §. 1357.), te accepisse  
800, me 1000. Erit lucrum integrum 5800. Ponamus hoc  
inter nos dividendum esse in ratione 3 ad 2, ita ut mihi de-  
beantur lucri partes 3, tibi 2. Mihi igitur debentur 3480, ti-  
bi 2320. Quoniam vero ego jam accepi 1000, tu accepisti  
800; mei sunt 2480, tui 1520 thaleri de præsentē pecunia,  
seu 4000 thaleris. Ponamus vero lucrum totum facta collatione  
esse 5800, eidem me accepisse 3000, & te totidem thaleros, ut  
adeo expensæ excedant, quas durante societate quilibet in pro-  
prios usus convertit. Quoniam itaque tu tantummodo accipe-  
re debebas 2320, tu plus accepisti, quam de communi habe-  
re debebas, adeoque 680 mihi restituere teneris; & hoc modo  
apparet, cur de communi accepta conferenda sint, antequam  
divisio fieri possit: neque enim aliter constare potest, quantum  
unicuique de communi debeat, & num unus sociorum alteri  
aliquid & quantum restituere teneatur. Ceterum computatio-  
nem hic fieri juxta vulgarem regulam societatis, vix est ut mo-  
neam,

## §. 1359.

*De consensu  
sociorum ad  
prios usus  
facere potest  
sine ceterorum  
consensu.* In societate nullus sociorum expensas de communi in pro-  
Socii enim in  
commu-

communione positiva sunt (§. 1318. h. & §. 126. part. 2. *Jur. expensas de nat.*). Enimvero nullus actus domini in communione *po-communi in* sitiva validus absque consensu omnium; qui in eadem sunt *proprios usus* (§. 141. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem cum de *communi a-faciendas*. liquid expendere in proprios usus sit actus domini (§. 136. part. 2. *Jur. nat.*); in societate quoque nullus sociorum *expensas de communi in proprios usus sine ceterorum consensu* facere potest.

Perinde vero est, utrum de istis expensis statim conveniatur, quatenus permittæ esse debeant, quando societas contrahitur, an vero easdem facturis consensum demum impetret, quando eas facere vult. An & quando consensus præsumtus sufficere possit; in præsentem non inquirimus.

§. 1360.

*Si quis ex alia negotiatione, quam qua ad societatem per-* *De lucro so-*  
*tinet, aliquid lucratur; lucrum hoc ipsius est.* Etenim qui certæ *cii non com-*  
negotiationis causa societatem contrahunt, socii non sunt, *mani,*  
si quoad hanc negotiationem (§. 1331.), adeoque commu-  
ne lucrum non est, nisi quod ex ista negotiatione provenit.  
Quod si ergo unus sociorum ex alia negotiatione, quam quæ  
ad societatem pertinet, aliquid lucratur; lucrum hoc commu-  
ne non est, adeoque ejus solius, qui pro se negotiatus est.

E. gr. Ponamus me & te conduxisse prædium societate con-  
tracta, me vero præterea solum conducere adhuc prædium a-  
liud. Quod ex prædio a me solo conducto lucratus sum, to-  
tum meum est: neque enim hac conductio ad societatem per-  
tinet.

§. 1361.

*Si quis eodem tempore plures societates contrahit, lucrum ex De pluribus*  
*una perceptum non attenditur in ceteris.* Etenim si quis plures *societatibus-*  
societates eodem tempore contrahit, cum, quos in hac socie- *eodem tem-*  
tate habet socios, iidem cum sociis in ceteris societatibus non *pore contra-*  
(*Wolffii Jur. Nat. Pars IV.*) Bbbbbb. *con-ctis.*

contraxerint, societates quoque ceteræ ad hanc nullo modo pertinent (§. 1320.), consequenter ejus respectu perinde est, ac si illæ contractæ non fuissent. Lucrum ergo, quod is acquirit, qui eodem tempore plures societates contrahit, ex ceteris in ea, quam tecum iniit, non attenditur.

Quamvis adeo societas tecum contracta sit damnosa, ceteræ autem sint valde lucrosæ, ut damnum, quod in ista patitur, qui plures societates eodem tempore contrahit, abunde compensetur; non tamen propterea majus sentire cogitur damnum, quam pro rata. Sanè si ceteræ societates fuissent damnosæ, ea vero quam tecum contrahit, fuisset lucrosa, ut lucrum ex hac perceptum absorberetur a damno, quod ex ceteris obvenit, tuo propterea lucro nihil decederet.

## §. 1362.

*De eo, quod promissum debet quod promissit sine mora ad faciendum promissario, quod promittit (§. 363. part. 3. Jur. nat.), dum vero societas contrahitur, socius promittit se hoc communis lucri faciendi causa collaturum (§. 1318.); quilibet sociorum sese obligat ad communem massam conferre, quod promittit, adeoque id conferre debet (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.).* Quamobrem cum societas perfecta sit, quamprimum consensus mutuus declaratus (§. 1320.), adeoque obligatio, quæ ex contractu nascitur, tum statim incipiat; quilibet omnino sociorum ad communem massam sine mora conferre debet quod promissit.

## §. 1363.

*Quando socius ob conpropterea quod unus non sine mora confert, quod promissit; & eidem ferenda re ad id, quod interest, tenetur.* Etenim si quis damnum patitur, neque ad id, vel lucrum ejus cessat, propterea quod tu in mora es; ad id quod interest teneris (§. 655. part. 3. Jur. nat.). Ergo etiam societas

societati ad id quod interest tenetur socius, si ad communem massam non sine mora confert, quod promisit, ac propterea societas damnum patitur, vel lucrum quoddam ejus cessat.

Computatur mora a termino a quo, qui in contractu vel expressus, vel ex ipsa negotiationis natura intelligitur. Ceterum cum damnum ac lucrum sit commune (§. 1318.), suam quoque ratam in eo habet, quod interest, non sine mora collatum fuisse, quod promissum, qui ad id præstandum societati obligatur. Unde si duas quintas in lucro ac damno communi habet, præstabit saltem tres quintas: id quod etiam in aliis casibus observandum, in quibus damnum resarcire tenetur socius.

1364.

*Si socius damnum dolo vel culpa sua dat quodcumque societati; De damno in id resarcire tenetur.* Etenim quodcumque damnum alteri re-societate resarcire tenetur, qui id dolo vel damno suo dedit (§. 580. *part. sarciendo. 2. Jur. nat.*). Ergo etiam socius resarcire tenetur damnum, quod dolo vel culpa sua dedit.

§. 1365.

*Unusquisque sociorum conferre debet, quicquid ad lucrum commune augendum conferre potest.* De obligati-  
*one sociorum* Etenim societas initur com-mune sociorum  
munis lucri faciendi gratia (§. 1318.), adeoque unusquisque ad commune  
ad idem, quantum in se est, augendum obligatur. Quamob-lucrum au-  
rem unusquisque conferre debet, quicquid ad lucrum com-gendum.  
mune augendum conferre potest.

Eti nimirum pecuniam tantummodo conferat, sive quoad usum, sive quoad dominium, & alter operas; hoc tamen non obstante, ambabus, quod dicitur, manibus amplecti debet occasionem ipsi oblatam, qua ad augendum commune lucrum quicquam conferre potest. Commune enim lucrum in societate negotiatoria suprema lex est; id quod suo tempore clarius elucescet, quando de societate in genere acturi sumus.

Bbbbbb 2

§. 1366.

## §. 1366.

*An lucrum cum damno in societate compensari possit.* Quoniam unusquisque sociorum conferre debet, quicquid ad lucrum commune augendum contere potest (§. 1365.), damnus vero dolo vel culpa sua datum rescarcire tenetur (§. 1394.); *lucrum cum damno compensare requirit socius.*

Una nimirum obligatio non tollit alteram, & quod uni satisfecisti, tibi minime jus datur faciendi, quod alteri repugnat, cum utrique sit satisfaciendum.

## §. 1367.

*De lucro singulis annis dividendo.*

*Si societate ad plures annos, seu ad dies vitæ contrahatur, & in fine cujuslibet anni lucrum dividitur; perinde est, ac si societas in annum unum esset contracta, sed certis vicibus, aut, quamdiu vixerint socii, quotannis renovanda.* Etenim si lucrum anno elapso dividendum, perinde est, ac si societas in annum tantum contracta fuisset, cum quoad annum istum neuter sociorum amplius ex contractu ad quidpiam obligetur. Quoniam tamen societas continuatur per annum sequentem, novus is censetur contractus, nihil cum ante ori amplius commune habens, adeoque perinde est ac si societas, quæ finita erat, renovata fuisset (§. 816. part. 3. Jur. nat.). Idem cum eodem modo intelligatur, si per plures sequentes annos continuetur eodem modo societas, vel etiam ad dies vitæ; si societate ad plures annos contracta, seu ad dies vitæ, in fine singulorum annorum cujuslibet anni lucrum dividitur; perinde est, ac si societas in annum unum esset contracta, sed ut certis vicibus, aut quamdiu vixerint socii, renovanda quotannis sit.

Non est quod objicias, si societas ea lege contrahatur, ut lucrum commune in fine cujuslibet anni dividatur, cum etiam ad hoc pertineant debita exigibilia (§. 1356.), horum divisionem parum commodam esse: neque enim opus est, ut hæc dividantur, cum communia manere possint, & quando exiguntur,



tur, accenseri lucro illius anni. Continuata enim societate perinde est, ac si statim fuissent divisa & deinceps pars unicuique competens a domino suo exacta.

§. 1368.

*In societate bonorum quæ acquiruntur statim, vel statim Quando temporibus, veluti in fine singulorum mensium, aut quadrantis cu-commune lu-juslibet anni, dividenda, prouti visum fuerit contrahentibus. Ete-crum in soci-nim in societate bonorum ea omnia, quæ opera & negotia- etate bono- tione acquiruntur communia sunt (§. 1330.); consequenter rum divi- quamprimum aliquid ab uno socio acquiritur, in ea domi- denda- nium pro rata habet socius alter (§. 126. part. 2. Jur. nat.). Quoniam itaque id, quod acquiritur, non ulterioris lucrifaciendi causa impendendum, pro lucro reputatur (§. 613. part. 3. Jur. nat.), cumque lucrum inter socios pro rata dividendum (§. 135. part. 3. Jur. nat. & §. 1343. h.); quæ in societate bonorum acquiruntur, statim dividenda sunt. Quodsi vero molestum hoc videatur, statuto tempore, veluti in fine singulorum mensium, aut cujuslibet anni quadrantis dividenda sunt, prouti conventum fuerit.*

E. gr. Ponamus duos Professores, societatem bonorum contrahere, ut scilicet communia sint, quæ acquiruntur, veluti salaria, honoraria pro collegiis, seu lectionibus privatis & accidentia fructus ex bonis suis. Dubium non est, quin dimidium salarii ab uno accepti statim sit alterius, adeoque tradendum alteri. Et idem eodem intelligitur de honorario a quolibet studioso accepto & de singulis accidentibus, quocumque tandem nomine veniant. Quodsi Professores possideant etiam bona immobilia, qui ex ipsis fructus percipiuntur, erunt etiam communes, adeoque similiter statim dividendi. Neque enim fructus ex iis percepti ad collata referantur, ad negotiationem impendenda, ut lucrum inde proveniat. Ceterum per se patet, posse etiam ita contrahi societatem, ut tantummodo communia sint, quæ ratione muneris professorii acquiruntur, non

habita ratione bonorum ceterorum, quæ ab iis possidentur.

§. 1369.

*De acquisitis in societate omnium fortunarum.* In societate omnium fortunarum quæcunque acquiruntur, & quocunque modo socio uni obveniunt communi massæ adjicienda. Etenim in societate omnium fortunarum bona universa tam præsentia, quam futura in communionem deducuntur (§. 1330.), adeoque communis lucti faciendi gratia collata censentur (§. 1318.), consequenter perinde est ac si futura de præsentibus iam fuissent collata. Quamobrem patet in societate omnium fortunarum quæcunque acquiruntur & quocunque modo socio uni obveniunt communi massæ adjicienda esse.

E. gr. Ponamus socio uni donari agrum: erit is communis. Non tamen statim dividitur, cum neuter sociorum durante societate quid habere possit, quod non sit commune. Adjiciendus itaque est ager communi bonorum massæ, & fructus inde percepti communicantur, ad massam communem itidem adjiciendi. Similiter si uni sociorum legentur duo millia aureorum, eodem modo patet, ea communi massæ esse adjicienda, & quæ pecunia communi lucrari contingit, ea itidem communicari & ad communem massam referenda esse. Pertinent huc similiter salaria, & accidentia, quæ ratione muneris, quo funguntur socii, accipiuntur.

§. 1370.

*De impendiis in societate omnium bonorum.* In societate omnium fortunarum de communi massæ debentur impendia, quæ officiorum erga se & alios ratio exigit. Quoniam enim in societate omnium fortunarum bona universa tam præsentia, quam futura in communionem deducuntur (§. 1330.); socius nil habet, quod non sit commune, consequenter impendia, quæ officiorum erga se & alios ratio exigit, aliunde facere nequit, quam de massa communi. Quamobrem qui societatem omnium fortunarum contrahunt, in hoc consen-

consentire debent, ut ista impendia de communi fiant, non attendita impendiorum æqualitate, quemadmodum nec attenditur bonorum ad communem massam vel initio collatorum, vel posthac accedentium æqualitas. Quoniam itaque pacta sunt servanda (§. 789. part. 3. Jur. nat.); in societate omnium fortunarum de communi massa debentur impendia, quæ officiorum erga se & alios, præsertim suos, ratio exigit.

E. gr. Ponamus te habere filium, qui studiis operam navat. Sumtus studiorum de communi massa sumendi, etsi socius alter nullos habeat liberos. Similiter si filia in dotem quid dandum, dos societati imputatur. Neque istiusmodi impendia, quando in fine societatis commune dividendum, conferenda, cum vi contractus de communi fuerint debita. Equidem non defunt inter interpretes Juris civilis, qui contrariam sententiam defendunt; ea tamen non satis convenit naturæ contractus, quemadmodum ex demonstratione propositionis præsentis apparet. In societate omnium bonorum incertæ spei sese committunt focii ac eventui. Quemadmodum itaque alter lucratur, si v. gr. uni hæreditas ampla obveniat, ut, facta communium in fine societatis divisione, multo plus accipiat, quam initio contulerat; ita pro damno repugare debet, si expensæ necessariæ unius socii causa erogandæ superent expensas suas. Damnum vero non minus commune in societate est, quam lucrum (§. 1318.). Nemo ita contraxisse præsumitur, ut sua omnia bona communicare velit, impendia autem necessaria communia esse non debeant. Qui societatem omnium bonorum seu fortunarum contrahunt, spectandi sunt tanquam persona una, ut, quod erogandum, ab omnibus erogatum intelligatur.

§. 1371.

Quoniam in societate omnium fortunarum de communi De impendia massa debentur impendia, quæ officiorum erga se & alios, is societati præsertim suos, ratio exigit (§. 1370.); si impendia non necessaria, vel prorsus illicita faciat socius, vel culpa sua eadem faceret unarum tenetur, ea societati non imputantur.

E. gr.

non impu-  
tandis.

E. gr. Si quis ob maleficium damnatus fuerit, ut vel damnum datum refarcire, vel multam solvere teneatur; si quid ludendo perdit, si in familia alenda vel filia dotanda modum excedit, si ex re venerea morbum gallicum contrahit; impendia societati minime imputanda. Equipollent enim istiusmodi impendia damno culpa ipsius dato, adeoque refarcienda (§. 1364.).

§. 1372.

De pacto  
quoad im-  
pendia socie-  
tati omnium  
bonorum ad-  
jiciendo.

Quoniam impendia, quæ officiorum erga se & alios, præsertim suos, ratio exigit, societati omnium fortunarum imputanda (§. 1370.), minime autem, quæ necessaria non sunt, vel prorsus illicita, vel quæ culpa sua facere tenetur socius (§. 1371.); *consultum omnino est*, cum pacta sint servanda (§. 789. part. 3. *Jur. nat.*), servandæ etiam sint partes in contractu expressæ (§. 1343.), *ut, quando societas omnium bonorum seu fortunarum contrahitur, expresse conveniatur, quam expensa refundi debeant & quam præterea circa impendia observari debeant.*

Ita conveniri potest, quantum unicuique dari debeat pro alenda familia. Quodsi enim quis plus impendit, id non societati, sed ipsi imputatur in fine de parte communium dividendorum, quæ alias eidem obtingeret, subtrahendum. Similiter conveniri potest, ut quisque sumtus studiorum, quibus filius indiget, vel dotem, quæ filię datur, de sua parte depromat.

§. 1373.

Ratio, in qua  
commune  
videndum  
certi acquirendi.  
in societate  
bonorum.

*Naturaliter in societate bonorum ratio, in qua commune dividendum, definienda ex certo obtinendo & eo, quod vales spes in acquirendi.* Etenim naturaliter in societate lucrum & damnum dividendum in ratione collatorum (§. 1341.). Quando societas bonorum contrahitur, communia esse debent, quæ uniuscujusque socii opera ac negotiatione acquiruntur (§. 1330.), consequenter socius quilibet confert spem acquirendi opera ac negotiatione sua, & si quæ ipsi obventura certum est, certum quoque, quod obtinendum. Quo-

niam

Quoniam itaque id, quod confert, æstimandum est ex certo obtinendo & eo, quod valet spes incerti acquirendi; ratio in societate bonorum, in qua commune dividendum, definienda naturaliter ex certo obtinendo & eo, quod valet spes incerti acquirendi.

E. gr. Ponamus duos Professores contrahere societatem bonorum qua Professores. Sint redditus fixi unius 800, alterius 600. Sit præterea spes, ut secundus acquirat 800, primus 400. Collatum primi censebitur 1200, secundi 1400, adeoque commune dividendum in ratione 6. ad 7. Quodsi spes non falleret, unus quisque sociorum acciperet quod suum est. Sed quoniam spes incerta & propter eam etiam quod certum est eventui committitur; ideo fieri potest, ut unus lucratur, alter quid perdat. E. gr. Ponamus præter id, quod erat certum, a primo acquiri 500, ab altero nonnisi 700. Communis massa erit ut ante 2600, adeoque primus ut ante accipiet 1200, posterior 1400, cum societate non contracta uterque haberet 1300. Primus adeo perdit, posterior lucratur. Quodsi ponamus redditus fixos unius esse 800, alterius 600, illi esse spem acquirendi 400, huic 200. Erit ratio, in qua commune dividendum, ut 3 ad 2, consequenter denuo patet, si spes esset certa, minime fallax, unumquemque habiturum, quod suum erat. Enimvero si ponamus spem esse fallacem, & primum acquirere 500, posteriorem 400; erit massa communis 2300, qua divisa in ratione 3 ad 2, pars primi erit 1380, secundi 920, cum societate non contracta primus haberet 1300, secundus 1000. Primus adeo lucratur 80, & totidem secundus perdit. Naturæ hujus societatis repugnat, ut neuter perdat. Quodsi enim uterque tantundem accipere deberet, quantum habiturus erat, si societas non fuisset contracta; temere contraheretur societas, & eandem contrahendo nihil ageretur.

§. 1374.

*Naturaliter in societate omnium fortunarum ratio, in qua De ratione, commune dividendum, definitur ex bonis presentibus actu collatis & in qua com-*  
(Wolffii Jur. Nat. Pars IV.) CCCCC ex

*in iure divi- ex eo, quod valet spes acquirendorum.* Quotiam enim in socie-  
*dendum in* tate omnium fortunatarum, communicantur omnia bona tam  
*societate o-* præsentia, quam futura (§. 1330.), adeoque non minus con-  
*munium for-* fertur spes futurorum, quam præsentia conferuntur; eodem,  
*tunarum.* quo ante (§. 1373.), modo patet rationem, in qua commu-  
 ne dividendum, definiendam esse ex bonis præsentibus actu  
 collatis & ex eo, quod valet spes acquirendorum.

Spes acquirendorum, quantum valeat, hic non adeo facile  
 determinatur, quemadmodum in casu præcedente, cum bona,  
 quæ alicui obtingere possunt, magis a casu pendeant, quam  
 quæ opera ac negotiatione aliqua acquiruntur, quamvis nec hic  
 semper eadem facilitate ita præstatur. Ceterum si hoc modo  
 determinetur ratio, in qua communia dividenda sunt; ea et-  
 iam circa impendia observanda videtur, quæ cum damno æ-  
 quiparentur, in iis tribuendis eadem utique tenenda videtur  
 ratio, quæ in lucro dividendo admittitur. Sed talia facilius  
 intelliguntur, quam in praxi recipiuntur, prouti magis eluce-  
 scet, ubi de contractibus aleam continentibus acturi sumus.

§. 1375.

*De societate  
 super factis  
 turpibus.*

*Societas super factis turpibus seu illicitis ipso iure nulla est.*  
 Etenim si facta illicita sunt, ad ea omittenda obligamur (§.  
 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*), adeoque facto illicito nihil  
 acquirere possumus. Quamobrem nec societatem inire li-  
 cet super factis illicitis lucri communis faciendi gratia. Quo-  
 niam itaque istiusmodi societas lege naturali prohibita (§.  
 163. part. 1. *Phil. pract. univ.*); ipso utique iure nulla est.

Ostenditur etiam hoc modo. Qui super factis turpibus  
 societatem ineunt, lucrum communicandum sibi invicem  
 promittant sub conditione factorum turpium patratorum,  
 adeoque sub conditione turpi (§. 491. part. 3. *Jur. nat.*). E-  
 nimvero promissio sub conditione turpi illicita est tam ex par-  
 te promissoris, quam promissarii (§. 494. part. 3. *Jur. nat.*), adeo-

adeoque ipso jure nulla. Ergo etiam societas super factis turpibus seu illicitis ipso jure nulla est.

E. gr. Si qui societatem ineunt de furtis committendis; istiusmodi societas ipso jure nulla est. Similiter nulla est ipso jure latronum ac prædonum societas: item societas meretricum de quaestu corporum suorum faciendo.

§. 1376.

*In societate omnium fortunarum ad communem massam non veniunt factis illicitis parta.* Etenim facta illicita sunt omittenda (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*), adeoque lege naturali prohibita (§. 163. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quoniam itaque societas omnis dominium rerum acquiri nequit, iisdem parta inter bona acquisita referri nequeunt. Quamobrem cum in societate omnium fortunarum ad communem massam non veniunt nisi bona acquisita (§. 1330.); factis illicitis parta ad eam non veniunt.

Ira si quis socius furto quædam abstulit, ea cum sociis non communicantur. Quod si hoc fieret ipsorum consensu, furti evaderent participes.

§. 1377.

*Finito negotio, propter quod societas contracta, societas finitur.* Societas enim contrahitur communis lucri faciendi gratia (§. 1318.), adeoque ob certum negotium lucrosum. Quoniam itaque nemo alterum sibi obligare potest ultra voluntatem suam (§. 382. part. 3. *Jur. nat.*); socii quoque sibi invicem non obligantur ultra hoc negotium. Hoc igitur finito societas finitur.

E. gr. Ego & tu societatem contraximus in conducendo prædio. Quamprimum conductio finita, societas quoque finita. Nil igitur restat, nisi communis divisio.

## §. 1378.

*De societate* Elapso tempore, ad quod societas contracta, eadem finitur. Ete-  
*lapsu tem-* nim si societas contracta ad certum tempus, per se patet, so-  
*poris finita.* cios sese sibi invicem non obligasse ad commune lucrum fa-  
 ciendum ex aliquo negotio nisi ad hoc tempus. Quamob-  
 rem cum nemo alterum sibi obligare possit ultra volunta-  
 tem suam (§. 382. part. 3. Jur. nat.); socii quoque sibi invi-  
 cem non obligantur nisi ad hoc tempus, ad quod societas  
 contracta. Hoc igitur elapso, societas finitur.

E. gr. Duo mercatores contraxerunt societatem ad decem  
 annos. Decennio elapso societas finitur.

## §. 1379.

*De societate* Societas dicitur prorogari, quando ultra terminum ad  
*prorogata.* quem seu tempus, ad quod contracta est, continuatur. Quo-  
 niam itaque societas finitur tempore, ad quod ea contracta  
 fuerat, elapso (§. 1378.); non nisi mutuo consensu sociorum pro-  
 rogari potest. Et quia pactum renovatur, si paciscentes inter  
 se conveniant, quod idem ultra terminum, qui ipsi præfixus  
 fuerat, per certum temporis intervallum adhuc continuari de-  
 beat (§. 816. part. 3. Jur. nat.); societatem prorogare idem est  
 ac eandem renovare, consequenter si societas prorogatur, quoad  
 præstationes nihil immutandum (§. 817. part. 3. Jur. nat.), Et, si  
 quoad has quidpiam mutetur, alia societas initur (§. 818. part. 3.  
 Jur. nat.).

Quemadmodum liberum unicuique est, utrum societatem  
 inire cum altero velit, nec ne; ita quoque dubium non est, quin  
 socii societatem prorogare possint, cumque elapso tempore, ad  
 quod contracta fuerat, finiatur societas (§. 1378.), non minus  
 liberum ipsis est, utrum societatem prorogare, an vero novam  
 inire velint. Nulla enim ad prorogandum, nulla ad novam  
 ineundam obligatio est.

## §. 1380.



§. 1380.

*Si societas prorogatur, quod commune est non dividatur necesse est: si vero finitur societas, tempore elapso, ad quod contracta fuerat, & alia ejusdem negotii causa contrahitur, quæ sunt ex societate finita communia dividenda sunt.* Etenim si societas prorogatur, nihil quoad præstationes mutuas immutatur, sed ea tantummodo ultra terminum, qui eidem præfixus fuerat, per certum temporis intervallum continuatur (§. 1379.), adeoque perinde est ac si statim ab initio ad terminum usque posteriorem fuisset contracta. Enimvero si statim ab initio ad hunc usque terminum fuisset contracta, ad quem prorogatur; in termino priori quod erat commune non fuisset divisum. Quamobrem nec dividatur necesse est, si societas prorogatur. *Quod erat unum.*

Enimvero si tempore elapso, ad quod contracta fuerat societas, alia inicitur, quoad præstationes mutuas quædam immutantur (§. 1379.), adeoque nec eadem amplius communicantur, consequenter & non eadem obtinet communis dividendi ratio (§. 1341. 1343.). Quamobrem cum duæ hæ societales, etsi ejusdem negotii causa contractæ, a se invicem sint prope distinctæ; quæ ex una unicuique socio debentur, non confundenda sunt cum iis, quæ debentur ex altera. Quando itaque finitur societas & ejusdem negotii continuandi gratia alia inicitur, quod in fine societatis prioris commune est utique dividendum. *Quod erat alterum.*

§. 1381.

*Si societate, quæ ad certum tempus contracta fuerat, finita ab uno socio quid fiat, quod nonnisi vi ejusdem fieri poterat, altero consensu, nec dissentiente, societas tacite prorogatur.* Etenim si quid ab uno contrahentium pacto temporario finito fiat, quod nonnisi vi ejusdem fieri poterat, altero consensu, nec dissentiente, pactum tacite renovatur (§. 820. part. 3. Jur. nat.).

niam itaque societatem prorogare idem est ac eandem renovare (§. 1379.); societas quoque tacite prorogatur, si elapso termino, ad quem contracta fuerat, ab uno socio quid fiat, quod nonnisi vi societatis fieri poterat, altero conscio, nec dissentiente.

## §. 1382.

*Idem porro  
declaratur.*

*Si societate ad tempus contracta, elapso tempore ab uno socio quid fiat, quod nonnisi vi societatis fieri poterat, ac id ab altero approbetur; societas tacite prorogatur.* Renovatur enim in casu propositionis presentis pactum (§. 821. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum societatem prorogare idem sit ac eandem renovare (§. 1379.); societas quoque tacite prorogatur, si elapso tempore, ad quod contracta fuerat, ab uno socio quid fiat, quod nonnisi vi societatis fieri poterat, ac id ab altero approbetur.

## §. 1383.

*Casus parti-  
cularis.*

Quoniam societas tacite prorogatur, si tempore, ad quod contracta fuerat, præterlapso ab uno socio quid fiat, quod nonnisi vi societatis fieri poterat, altero conscio, nec dissentiente (§. 1381.), vel approbante (§. 1382.), utrumque autem contingit, si tempore elapso, ad quod societas contracta fuerat, negotium, cujus causa fuerat contracta, continuatur; *societas tacite prorogatur, si negotium, ob quod contracta fuerat, elapso tempore, ad quod contracta fuerat, continuatur.*

## §. 1384.

*De termino  
societatis ta-  
ligitur, ad quod primum fuerat contracta.  
cise proro-  
gata.*

*Si societas tacite prorogatur, ad idem tempus prorogata intel-* Si enim pactum tacite reoovatur, per tantum temporis intervallum valet, quanto antea duraverat (§. 823. part. 3. Jur. nat.). Sed societatem prorogare idem est ac eandem renovare (§. 1379.). Ergo etiam societas tacite prorogata tanto tempore durare debet,

bet, quanto antea duraverat, consequenter si societas tacite prorogatur, ad idem tempus prorogata intelligitur, ad quod primum fuerat contracta.

Vide quæ alibi annotavimus (not. § 823. part. 3. Jur. nat.).

§. 1385.

*Si tempore elapso negotia coepta nondum sint absoluta, hoc non obstante societas finitur.* Quodsi enim ad tempus certum contracta sit societas, ultra tempus istud eam continuare socius non cogitur (§. 382. part. 3. Jur. nat.). Quamvis adeo negotia coepta nondum sint absoluta, socius tamen non obligatur ad societatem continuandam, donec fuerint absoluta. Quamobrem si tempore elapso negotia coepta nondum sint absoluta, hoc non obstante societas finitur.

Nimirum qui societatem ad certum tempus contrahit, hoc ipso tacite declarat, quod non consentiat in ejus continuacionem, donec negotia quædam coepta fuerint absoluta. Qui enim ita contrahere velit, ut a fine negotii pendeat finis societatis, is non ad tempus contrahere, sed negotia determinare debet, quorum causa societas contrahitur (§. 1318.). E. gr. Ponamus nos conferre certam pecuniæ summam coëmendi ac iterum vendendi frumenti gratia, ut lucrum sit commune ex hoc negotio veniens, societatem vero hanc contrahi ad sexennium. Quodsi ultimo anni sexti quadrante coëmtra fuerit certa frumenti quantitas, sed sexennio elapso nondum integra venditas ea propter non continuanda societas, donec omnis vendatur, etsi venditio sit differenda, ne cum damno vendatur. Residua nimirum frumenti quantitas refertur ad commune dividendum (§. 1356.). Idem intelligitur de aliis societatibus mercatoris.

§. 1386.

*Si res interit, societas finitur.* Etenim in societate res communicantur luci in commune faciendi gratia (§. 1318.). Quodsi ergo hæ intereunt, cum nihil amplius sit, quod communi-

communicetur, ut lucrum commune inde veniat; nullam quoque amplius esse posse societatem patet. Finitur adeo societas interitu rei.

E. gr. Ponamus duos habere equum communem. Quodsi is moriatur, societatem eorum finiri patet. Similiter si communem conduxistis domum, ut partes aliis sublocando lucrum faciatis. Domo incendio consumpta societas finitur. Similiter si pecuniæ collatæ jacturam faciant socii, ut in commune lucrum faciendum quæ impendatur nulla sit, societas finitur.

§. 1387.

*De societate  
universali  
finita bono-  
rum amissio-  
ne.*

*Si bona amittantur, quæ in societatem collata, societas omnium bonorum finitur.* Patet eodem, quo ante (§. 1386.) modo.

Amittuntur omnia bona, quando confiscantur ob delictum, & quando quis ære alieno gravatus bonis cedit. Quodsi adeo unius saltem socii bona confiscantur, vel is iisdem cedat; cum nihil amplius in commune conferre possit, evidens est, ipsum nec socium esse posse, consequenter societatem finiri.

§. 1388.

*Societas  
quale sit pa-  
ctum.*

*Societas pactum personale est.* Etenim qui societatem contrahunt, ad res & operas communis lucri faciendi gratia sese invicem sibi obligant (§. 1318.). In eligendo socio spectantur aetas, solertia, concorditas, spectantur dotes aliæ, ob quas quis aliquem socium habere velit. Neque adeo perinde est, quemnam quis socium nanciscatur, ut adeo nemo sibi facile socium obtrudi patiat, vel velle præsumatur, ut quicumque detur. Quamobrem facile patet, eos, qui societatem contrahunt, nonnisi sese sibi invicem obligare velle pro se ad res & operas communicandas lucri communis gratia. Enimvero pactum personale est, quod ad personas paciscantium restringitur, ita ut nonnisi una alteri pro se obligata esse velit ad præstationem, de qua conventum est (§. 801. part. 3. Jur. nat.). Societas itaque pactum personale est.

Quamvis

**De actibus permittentibus, s. contractibus onerosis. 975**

Quamvis adeo unus sociorum vellet, alium sui loco fieri posse socium; non tamen alter cogi potest, ut quis invitus eum habeat socium.

§. 1389.

*Si plures fuerint socii & unus eorum moriatur, a voluntate eorum liquorem dependet, utrum in societate persistere, an eandem dissolvere velint. Fieri enim potest, si plures fuerint socii, ut societas fuerit contracta potissimum fiducia ejus, qui mortuus est, vel fiducia numeri sociorum, consequenter sub hac tacita restrictione, nisi hic, vel in genere nisi unus moriatur. Quoniam vero hæc consideratio ad animum deliberatum spectat (§. 387. part. 3. Jur. nat.), de animo autem deliberato socii non statuendum est socio alteri (§. 424. part. 3. Jur. nat.); igitur liberum esse debet sociis reliquis, uno mortuo, utrum in societate persistere, an eandem dissolvere velint, adeoque hoc ab eorum dependet voluntate (§. 851. Ontol.).*

Recte igitur Imperator §. 5. l. de Soc. societatem consensu plurium contractam morte unius socii solvi statuit, etsi plures superint, nisi in coeunda societate aliter convenerit. Etenim si aliter convenerit, cessat ratio, ob quam finienda, quemadmodum ex demonstratione liquet.

§. 1390.

*A societate discedere non licet cum damno societatis. Etenim cum damnum naturaliter non licet dare damnum alteri, sed quilibet potius obligatur ad damnum omne, quantum in se est, ab altero avertendum (§. 495. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem nec licet a societate discedere cum damno societatis.*

Immo cum lucri communis faciendi gratia contrahatur societas (§. 1318.), socii quoque eo ipso sese sibi invicem obligasse intelliguntur, quod omne damnum, quantum in se est, a societate avertere velint. Ut adeo præter obligationem naturalem adsit etiam contracta ex pacto, quæ dat jus sociis reliquis

(Wolffii Jur. Nat. Pars IV.)                      D d d d d                      non



percipiat; lacrum illud communicare tenetur. Societas enim con-  
trahitur lucri communis faciendi gratia (§. 1318.) & quili-  
bet socius ad lucrum societatis augendum conferre debet; *renunciatio-*  
quantum potest (§. 1365.). Quando itaque ea de causa re-  
nunciat, ut lucrum quoddam præsens percipiat, cum damno  
societatis renunciat (§. 486. part. 2. *Jur. nat.*), & hac renun-  
ciatione dolose damnum dat societati (§. 488. 489. part. 2.  
*Jur. nat.*). Quamobrem cum damnum dolo societati datum  
sit resarciendum (§. 1364.); societati renuncians, ut lucrum  
quoddam præsens solus percipiat, ad communicare tenetur  
(§. 572. part. 2. *Jur. nat.*).

E. gr. Ponamus societati omnium bonorum seu fortunarum  
contractæ te renunciare, ut hæreditatem opimam, quam ob-  
tenturus es, solus retineas; eandem communicare teneris.

§. 1394.

*Si socius non præstet, ad quod præstandum vi societatis tene-*  
*De renuncii-*  
*tur, alteri societati renunciare licet, & si plures fuerint socii, quatione ob*  
*societatem continuare volunt, eum ex societate excludere possunt. non præstira*  
Etenim si socius non præstat, ad quod præstandum vi socie-  
præstanda a  
ratis tenetur, a pacto recedit. Quamobrem cum a pacto socio uno.  
recedere etiam liceat alteri; si unus paciscentium ab  
eodem recedit (§. 827. part. 3. *Jur. nat.*); si socius non præ-  
stet, ad quod præstandum vi societatis tenetur, alteri a socie-  
tate recedere licet, consequenter cum societati renunciet, qui  
ab eadem recedit (§. 1391.), si socius non præstet, ad quod  
præstandum vi societatis tenetur, alteri societati renunciare  
licet. *Quod erat unum.*

Quod si plures fuerint socii, cum uni societati renuncia-  
re liceat, si quis socius non præstet, ad quod præstandum vi  
societatis tenetur *per demonstr.* nulla sane ratio est, cur non  
reliquis simul in eodem casu societati renunciare liceat. E-

nimvero quoniam a voluntate ipsorum pendet, utrum inter se societatem continuare velint, nec ne, cum pro mortuo habeatur socius, qui non præstat, ad quod præstandum obligatus est (§. 1389.), societati vero renunciantes declarant, se cum isto socio, qui præstanda non præstat, in societate diutius manere nolle (§. 1392.); quin hunc ex societate excludere possint, siquidem eandem continuare velint, dubitandum non est. *Quod erat alterum.*

Nimirum renunciatione solvitur societas (§. 1402.). Quod si ergo plures, qui renunciant, societatem inter se continuare velint, perinde omnino est, ac si novam societatem contraherent, in quam inviti neminem recipere tenentur (§. 1324.). Exemplum vero propositionem præsentem illustrat sequens. Si socius operas, quas conferre debet, negligenter præstat, consequenter commune societatis bonum non promovet, quemadmodum facere debebat, ut adeo ea habere nequeat lucrum, quod haberi poterat; cum eo societatem habere iniquum foret. Ea igitur aut dissolvenda, aut, si reliquis visum fuerit, eam continuare, socium negligentem ex societate excludere licet. Idem adhuc valet, si præstanda præstare non possit, cum plus sperans de facultatibus suis quam in iis erat, plus promiserit in coeunda societate, quam præstare poterat. Nec dici potest, socios reliquos sibi imputare debere, quod non elegerint socium diligentiorum, aut magis peritum & talem, qui quæ promittit præstare etiam valet. Etenim animus deliberatus promissoris supponitur, nisi manifesto contrarium appareat (§. 423. part. 3. *Jur. nat.*), consequenter non plus promittere recte præsumitur, donec contrarium apparuerit. Et repugnat coire in societatem lucri communis faciendi gratia, habere autem socium, qui ad lucrum commune faciendum conferre nequit, quod conferre debebat, quippe quæ non contrahitur, nisi sub spe collatum iri, quæ conferenda sunt, adeoque sub tacita quasi hac conditione, ut conferatur, seu ut præstetur, quod promittitur.



§. 1395.

*Si socius fuerit rixosus, aut si solo arbitratu suo omnia fieri ve-* De socio rixo-  
*lit; societati renunciare licet.* Per se patet, socium rixosum *xoso* & eo,  
multas molestias creare socio alteri, vel sociis reliquis, con- *qui solo ar-*  
sequenter infelices reddere socios suos (§. 637. *Psych. empir.*). *bitratu suo.*  
Enimvero homo quilibet operam dare tenetur, ut sit felix, *omnia fieri*  
sibi autem cavere debet, ne sit infelix (§. 280. *part. 1. Jur. vult.*  
*nat.*), consequenter non obligatur ad habendum socium rixo-  
sum. Quamobrem si socius fuerit rixosus, societati renuncia-  
re licet (§. 1392.). *Quod erat unum.*

Porro qui societatem contraxerunt in communione po-  
sitiva sunt (§. 1318. *h. & §. 126. part. 2. Jur. nat.*). Quoni-  
am itaque in communione positiva nullus actus domini-  
i validus absque consensu omnium, qui in eadem sunt (§. 141.  
*part. 3. Jur. nat.*); in societate omnia, quæ ad societatem spe-  
ctant, fieri debent omnium consensu. Quamobrem si soci-  
us unus solo arbitratu suo omnia fieri velit, id naturæ socie-  
tatis repugnat, & qui hoc præterdit, ceteris sociis jus suum  
auferre vult invito. Quoniam itaque nemo pati debet, ut  
jus suum sibi invito auferatur (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*); nec  
cogi potest quispiam, ut habeat socium, qui solo arbitratu  
suo omnia fieri vult. Liberum itaque est unicuique decla-  
rare, quod talem socium habere, adeoque cum eo in socie-  
tate manere nolit. Cum societati renunciaret, qui hoc decla-  
rat (§. 1392.); evidens est, quod societati renunciare liceat,  
si socius unus solo arbitratu suo omnia fieri velit. *Quod erat*  
*alterum.*

Atque ex iis, quæ modo demonstrata sunt, facile constabit,  
quandonam sit iusta renunciationis causa, ne quem invito soci-  
um habere cogamur.

## §. 1396.

*An renunciare liceat ad ea, quæ societatis sunt, conferre possit, aut nonnisi cum maximo ob casum ex suo damno in societate manere; eidem renunciare licet.* Quoni-  
*parte renun-* am enim societas communis lucri faciendi causa coitur (§.  
*ciantis e-* 1318.); nemo præsumitur cuncta curarum ad consocium,  
*mergentem.* vel consocios rejicere velle, nisi expresse hoc dixerit, aut

ipso facto sufficienter indicaverit (§. 494. part. 2. & §. 428. part. 3. *Jur. nat.*). Societas adeo contracta videtur sub hac tacita conditione, nisi forsitan casus emergat, de quo cogitare jam non datur, impediturus, quo minus quicquam curarum ad ea, quæ societatis sunt, conferre possit. Conditi-  
 hæc cum sit reolutiva (§. 488. part. 3. *Jur. nat.*); casu emer-  
 gente declarare licet, quod in societate diutius manere no-  
 lis (§. 530. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem cum hæc decla-  
 ratio renunciatio sit (§. 1392.); si casus quidam emergit, ob  
 quem socius unus curam nullam ad ea, quæ societatis sunt,  
 conferre possit; societati renunciare licet. *Quod erat unum.*

Similiter cum societas communis lucri faciendi gratia  
 coëatur (§. 1318.), nemo habere potest animum in eadem  
 manendi, si cum maximo suo damno in eadem manere de-  
 beat, scilicet quod multo superat lucrum ex societate speran-  
 dum. Quoniam itaque nemo præsumi potest eo animo con-  
 traxisse societatem, ut in ea manere velit, etiamsi contingat,  
 se nonnisi cum maximo suo damno, quod lucrum ex illa  
 sperandum multo superat, in eadem manere possit (§. 494.  
 part. 2. *Jur. nat.*); patet ut ante, casu istiusmodi emergente  
 societati renunciare licere. *Quod erat alterum.*

Cum in societate non minus damnatum, quam lucrum com-  
 mune sit (§. 1318.), tutum est statuere, an tantum tibi esse possit  
 in solertia, dexteritate ac fide consocii vel consociorum fiducia,  
 ut cuncta curarum ad eum vel eos rejicere tutum sit (§. 394. part. 3.

*Jur.*

*Jur. nat.*). Quamobrem si de eo casu, quo tibi integrum non est curam ullam ad ea, quæ societatis sunt, conferre, nihil in contractu dictum, quia de eo non cogitatum; is utique exceptus videtur, adeoque quid facere velis tum demum statuendum est, quando is emergit (§. 428. *part. 3. Jur. nat.*). Consultius tamen est ad evitandas lites in ipso contractu casum hunc expresse excipere. Quoad casum alterum tenendum est, damnum hic spectari quod aliunde, quam ex societate provenit, adeoque ad te solum, non ad consocium, vel consocios una pertinere. Contradictorium omnino est, lucrificandi gratia contrahere societatem, & habere animum in ea manendi, quamvis nonnisi cum maximo tuo damno in eadem manere possis. Quoniam vero damnum aliunde, quam ex societate venire debet; huc non pertinet, si pecunia tua, quam contulisti in commune, ipse solus ufurus majus lucrum facere possis. Cum enim ad augendum lucrum societatis conferre debeas, quantum potes (§. 1365.); si salva negotiatione, ob quam societas coita, hoc fieri possit, lucrum istud communicare teneris. Quod si hoc fieri non possit, cum pecuniam lucri communis faciendi gratia collatam socius in suos usus converterere nequeat, id quod naturæ societatis repugnat (§. 1318.), non ideo a societate recedere licet, ut majus lucrum pecunia tua, quam in societate facias. Recederes enim cum damno societatis, quod facere non licet (§. 1392.). Ceterum quæ de casu priori diximus, de hoc etiam posterioti valent.

§. 1397.

*Si socius prævidet, societatem fore damnosam; eidem renunciare licet.* Etenim quilibet omnem operam dare debet, ut *annuum societatis* damnum quodvis, quantum in se est, a se avertat (§. 493. *part. 3. Jur. nat.*), etiam quoad patrimonium suum (§. 494. *part. 3. Jur. nat.*), immo idem, quantum in se est, ab altero *sum eidem* renunciare avertere debet (§. 495. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem si *licet* prævideri potest, societatem fore damnosam; socii dissensu mutuo eandem dissolvere debent. Quod si vero quidam fuerint

erint hebetiores, quam ut damnum prævidere possint, vel audaciores, quam ut imminens periculum vitare malint; non tamen propterea is, qui acutior aut prudentior est ceteris, cogi potest, ut damnum, quod evitari potest, incurrat. Liberum adeo ipsi est declarare, quod rebus sic stantibus in societate manere nolit, consequenter eidem renunciare licet (§. 1392.), si socius prævidet, societatem fore damnosam.

Quilibet facile videt, damnum istiusmodi esse debere, quod societate, cui quo minus ea dissolvatur nil obstat, dissoluta evitari possit. Neque enim a societate recedere licet, ut consocii vel consociorum tantummodo sit damnum, quod commune esse debet (§. 1318.). Ex ipsa nimirum demonstratione hoc patet, quæ ninitur obligatione damni tam a se, quam ab aliis, consequenter in præsentis casu a societate avertendi. Dolo damnum daret societati, qui eam, quam ipse ferre debebat, partem ad consocios devolvere vellet.

## §. 1398.

*Societas quomodo dissolvatur.* Societas *mutuo dissensu dissolvitur.* Etenim societas contractus (§. 1318.), adeoque pactum est (§. 794. part. 3. Jur. nat.). Sed pacta a contrahentibus dissolvuntur mutuo dissensu (§. 840. part. 3. Jur. nat.). Ergo etiam societas mutuo dissensu dissolvitur.

Non est quod quæras, num hoc facere liceat: id enim in genere jam demonstravimus (§. 839. part. 3. Jur. nat.) & convenit libertati naturali (§. 156. part. 3. Jur. nat.).

## §. 1399.

*Extranæus quinam sit.* Extranæus respectu societatis dicitur, qui socius non est. Unde etiam socius quoad ea, qua societatis non sunt, pro extranæo habetur, nec implicat, ut tanquam extranæus cum societate contrahat.

E. gr. Ego, tu & Mævius societatem contraximus quoad certam negotiationem. Quilibet alius respectu ejusdem extranæus est, & nos quoque singuli in iis, quæ ad hanc negotiationem

tionem non spectant, pro extraneis habendi. Immo si v. gr. societatis nomine negotiationis causa socii pecuniam nobis credi volumus, nil obstat quo minus ego vobiscum tanquam creditor contraham. Quoad creditum vero non socius, sed extraneus sum, quatenus creditor sum; sed tanquam socius spectandus sum, quatenus pro rata sum debitor. Duplicem nimirum personam repræsentō, creditoris scilicet qua extraneus, neque enim credere socii est; debitoris vero qua socius, solvere enim creditum, quod societas debet, sociorum est.

§. 1400.

*Si socii omnes simul nomine societatis cum extraneo contra-* De contra-  
*hant, singuli extraneo obligantur & eundem sibi obligant pro rata. In omnium*  
*societatis, nisi expresse fiant correi debendi vel credendi, aut aliud sociorum si-* An omnium  
*dicatur. Quoniam enim socii, quicquid nomine societatis* mulcum ex-  
*faciunt, communis lucri causa faciunt (§. 1318.), inter ipsos* traneo.  
*pro rata societatis dividendi (§. 1341. 1343.); quando cum*  
*extraneo omnes simul societatis nomine contrahunt, non alius*  
*videtur esse ipsorum animus, quam quod singuli extraneo*  
*pro rata societatis sese obligare velint, nisi expresse dicatur*  
*aliud, aut alio modo sufficienter indicetur (§. 428. part. 3. Jur.*  
*nat.), veluti quod singuli in solidum obligari sese velint, ad-*  
*eoque fiant correi debendi (§. 692. part. 3. Jur. nat.). Quodsi*  
*ergo socii omnes simul nomine societatis cum extraneo contra-*  
*hant, singuli extraneo ex contractu communi obligantur*  
*pro rata societatis nisi expresse fiant correi debendi, aut aliud*  
*dicatur (§. 382. part. 3. Jur. nat.). Quod erat primum.*

Similiter quoniam in societate commune dividendum inter socios pro rata societatis (§. 1341. 1343.), nec in communi indiviso socius quilibet nisi pro parte dominus est (§. 127. part. 2. Jur. nat.); singulis quoque ad id, quod ex contractu cum extraneo debetur, non nisi pro rata societatis jus competere potest, adeoque singuli extraneum non nisi pro rata ista obligare possunt, nisi expresse dicatur aliud, aut alio

(Wolffii Jur. Nat. Pars IV.)

Eeeee

quo-

quocumque modo sufficienter indicetur (§. 428. part. 3. *Jur. nat.*), veluti ut extraneus singulis in solidum teneatur, consequenter socii correi credendi fiant (§. 692. part. 3. *Jur. nat.*). Quodsi ergo socii omnes simul nomine societatis cum extraneo contrahant, pro rata societatis eundem sibi obligant, nisi expresse fiant correi credendi, aut aliud dicatur (§. 382. part. 3. *Jur. nat.*). *Quod erat alterum.*

Qui cum omnibus sociis simul contrahit nomine societatis, cum singulis non contrahit nisi pro eo jure, quod in societate habet, consequenter pro rata cujuslibet in societate: id quod maxime naturale est. Quamobrem nec se alteri, nec alterum sibi obligat nisi pro eadem rata. Quoniam vero socii de iis, quæ societatis sunt vel ejus causa fiunt, mutuo consensu pro arbitrio tanquam domini disponere possunt (§. 141. part. 3. & §. 127. part. 2. *Jur. nat.*); ipsis quoque integrum est sese constituere correos credendi, ac debendi, aut aliter adhuc convenire, prouti ipsis visum fuerit. E. gr. Ponamus ratam meam esse duas partes, tuam unam, & nobis societatis nomine credi 1200 thaleros. Ego obligatus sum ad solvendum creditori 800, tu obligatus eidem es ad solvendum 400 thaleros, seu perinde est ac si mihi 800, tibi 400 credidisset. Quodsi vero ita contrahere noluerit, sed utrumque nostrum sibi in solidum obligatum esse voluerit; tum perinde est ac si ego pure pro debito tuo 400, tu pure itidem pro debito meo 800 fidejussisses (§. 806.). Quodsi expresse conveniatur, ut ego teneri debeam in 1000, tu in 200, cum in hoc casu perinde sit, ac si ego pro parte debiti tui 200 scilicet thaleros (§. 803.) & quidem pure fidejussissem (§. 806.), nulla sane ratio est, cur non ita contrahi possit, adeoque contractu fit standum (§. 789. part. 3. *Jur. nat.*). Litium evitandarum gratia, consultius est, ut expresse conveniatur, in quantum socius quilibet creditori, aut creditor socio unicuique obligatus esse debeat, siquidem cum omnibus simul contrahatur (§. 382. part. 2. *Jur. nat.*). Ponamus porro socios omnes simul rem communem tibi vendere, cum quilibet  
pro

pro parte ejus dominus sit (§. 127. part. 2. *Jur. nat.*); pro rata unicuique emtor pretium debet, de quo fides habita. Quodsi tamen ita conveniatur, ut singulis in solidum teneatur emtor, cum valeat actus, in quem omnes consentiunt socii (§. 141. part. 3. *Jur. nat.*), quilibet socius solus integrum pretium exigere potest (§. 688. part. 3. *Jur. nat.*). Nihil in hisce difficultatis est, modo omnia rite expendantur, ut adeo de dissensu interpretum Juris civilis parum sumus solliciti. Quid vero lege positiva prudenter definiatur, hujus loci non est disquirere.

§. 1401.

Quoniam mandatarius intra fines mandati manifesti pro-De socio mittendo mandantem ei obligat, cum quo agit, & acceptan-cum extrado hunc mandanti obligat (§. 663.); si socius intra fines man-neo vi mandati manifesti a consociis accepti cum extraneo societatis nomine dati contrahit, se & consocios extraneo & hunc sibi ac consociis pro rata hente. societatis obligat, nisi vi mandati correi debendi vel credendi fieri voluerint omnes, aut aliud quid dictum sit (§. 1400.).

Casus hic distinguendus est ab alio, in quo socius unus a consociis negotio, cujus causa contrahit, præpositus fuit. De eo enim agetur suo loco.

§. 1402.

Si socius proprio nomine, vel nomine societatis sine mandato De socio pro-ant ultra fines mandati manifesti cum extraneo contrahit, nec con-prio nomine socios eidem, nec eandem consociis obligat. Quodsi vero in rem so-vel sine cietatis versum fuerit, quod ex contractu acceptum debetur; de mandato communi id solvendum. Quodsi enim socius proprio nomine cum extra-cum extraneo contrahit, nulla in contrahendo societatis ha-neo contra-betur ratio, sed contractus hic ad socium contrahentem so-hente. lum & extraneum, cum quo contrahit, pertinet. Quæ igitur ex eo oriuntur obligationes (§. 793. part. 3. *Jur. nat.*), nonnisi contrahentes respiciunt, qui sese sibi invicem obliga-re voluerunt (§. 428. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem si so-  
Eccccc 2 cius

cuis proprio nomine cum extraneo contrahit, nec confocios eidem, nec eundem confociis obligat. *Quod erat primum.*

Quodsi socius cum extraneo sine mandato contrahit, sine consensu sociorum contrahit (§. 640. h. & §. 658. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quoniam itaque in societate nullus actus tanquam actus societatis subsistit sine sociorum omnium consensu (§. 141. part. 3. *Jur. nat.*); si socius cum extraneo sine mandato, licet nomine societatis contrahit, eundem sibi soli & se eidem solum obligat, consequenter nec confocios eidem, nec eundem confociis obligat. *Quod erat secundum.*

Si socius ultra fines mandati manifesti cum extraneo contrahit, cum fines mandati huic sint perspecti (§. 652.), perinde omnino est ac si sine mandato contraheret. Enimvero quando sine mandato nomine societatis cum extraneo contrahit, nec eidem confocios, nec eundem confociis obligat, *per demonstrata n. 2.* Quamobrem si socius ultra fines mandati manifesti cum extraneo societatis nomine contrahit, ultra hosce fines nec confocios extraneo, cum quo contrahit, nec hunc confociis obligare valet. *Quod erat tertium.*

Denique si socius proprio nomine, vel nomine societatis sine mandato aut ultra fines mandati manifesti cum extraneo contrahit, & quod ex contractu ab eo acceptum debetur, in rem societatis versum fuit, quando hoc de communi societatis non solveretur, societas locupletaretur ex re alterius (§. 583. part. 2. *Jur. nat.*). Quamobrem cum nemo locupletior fieri debeat ex re alterius (§. 678.); si socius proprio nomine, vel nomine societatis sine mandato aut ultra fines mandati manifesti cum extraneo contrahit & quod ex contractu acceptum debetur in rem societatis fuit versum, id de communi societatis solvendum. *Quod erat quartum.*

Nemo alteri obligari potest sine consensu suo (§. 382. part. 3. *Jur. nat.*), & a voluntate uniuscujusque pender, utrum se alteri



alteri obligare velit, nec ne (§. 386. 393. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem in eo nihil difficultatis est, quod socius unus cum extraneo contrahens consocios sine eorum consensu eidem, eundem istis obligare nequeat. Quodsi vero quoad quartum excipias, fieri posse ut, quod in rem societatis versum est, non fuerit lucrosum, sed damnosum, veluti si merces emtæ viliori pretio vendendæ sint, quam emtæ fuerant; exceptio nulla est. Quæstio enim de damno societati a socio dato ad societatem spectat (§. 1364.); quoad contractum sufficit, societatem re, quæ ex contractu accepta, factam fuisse locupletiolem, aut cum damno ejus, cum quo socius contraxit, locupletiolem fieri non deberet (§. 585. part. 3. Jur. nat.). Si quod ex facto socii damnum societatis emergit, eidem imputatur (§. 1364.). Nolumus hic descendere ad particularia, quæ ex anterioribus facile definiuntur, modo ea in promptu sint & ratiocinandi facultate polleas.

§. 1403.

*Usuram* dicimus, quicquid pro usu rei, quæ usu consumitur, seu fungibilis, inprimis pecuniæ datur, sive sit pecunia, sive res alia. Distinguitur adeo a mercede, quæ datur pro usu rei, quæ usu non consumitur. *Usura quid sint.*

*Usuræ* sæpissime sumuntur in significato strictissimo pro pecunia, quæ pro usu pecuniæ datur, ut sint velut merces usus pecuniæ. Et hic significatus frequentissimus est. Sumitur tamen etiam in significato strictiori vocabulum pro eo, quod mutuo accedit in eodem genere, adeoque quod pro rei fungibilis datur usu, nec non in significato latiori pro omni eo, quod ex quovis contractu vel negotio rei debite accedit, sive in eodem genere, sive in diverso. Vid. *Mullerus* ad *Struvium* Exerc. 27. lib. 22. Tit. 1. de us. &c. §. 42. not. x. Placet nobis *usuras* ita definire, ut definitio contineat significatus omnes, qui nostro instituto conveniunt; quemadmodum ex iis elucefcet, quæ in sequentibus ~~mo~~ demonstrabuntur. Ceterum in definitione nullam rationem habemus moralitatis earundem. Demonstrandum enim est, in quantum naturaliter sint licitæ, in quantum vero illicitæ. Unde nos parum movet, quod in Ju-

re Canonico usuræ plerumque intelligantur illicitæ, quando de iisdem sermo fit.

§. 1404.

*Æstimatio*

*usus rei, quæ usu consumitur, aliquid æstimabile est, tum usus rei, quæ quatenus interest ejus, cui is conceditur, eundem sibi concedi, tum usu consumi- quatenus intererat concedentis, eundem alteri non concedi. Et- enim si interest ejus, cui usus conceditur, eundem sibi conce- di, aut lucrum quoddam cessaret ejus, aut damnum quod- dam is incurreret, si usus non concederetur (§. 622. part. 3. Jur. nat.). Et si interest concedentis, eundem alteri non concedi, aut lucrum quoddam cessare debet ipsius, aut is damnum quoddam pati debet, si usus concedatur (§. cit. part. 3. Jur. nat.).*

Quamobrem cum ex utroque lucro ac damno usus rei, quæ usu consumitur, ubi alteri conceditur, æstimari possit; usus rei, quæ usu consumitur, aliquid æstimabile est, tum quatenus interest ejus, cui is conceditur, eundem sibi concedi; tum quatenus intereat concedentis, eundem alteri non concedi.

Equidem non ignoro esse aliquos, qui contendunt, usum rei, quæ usu consumitur, ab ipsa re distingui minime posse, cum rem det necesse sit, qui usum rei concedit; non tamen opus est, ut cum istis seram contentions reciprocemus. Negare enim non possunt concessionem usus æstimari posse ex eo, quod interest ejus, cui usus conceditur, eundem ipsi concedi, atque ex eo, quod interest concedentis, eundem alteri non concedi, cum nemo in dubium vocare queat, id quod utriusque interest, æstimabile quid esse. Nobis vero perinde est, siue quis dicat, concessionem usus esse aliquid æstimabile, siue idem dicat de usu ipso, qui conceditur & quatenus conceditur: hoc nimirum respectu usus rei, quæ usu consumitur, æstimabilis dicitur. Etenim in Jure æstimabile quid dicitur, quatenus valor ejus pecunia definitur, vel pecunia pro eo datur. E. gr. si tibi concedo usum triginta modiorum frumenti, omnino consu-  
mendi,

menti, si eo uti velis, post messem in genere restituendi; ego frumentum vendere ac pecunia interea temporis uti poteram. Cessat igitur lucrum, quod ex usu pecuniæ habere poteram. Ex adverso tu pecunia frumentum emere debuisses, nisi ego usum ejus tibi concedere voluissem, adeoque eandem in rem tuam vertere potes, usu frumenti mei concesso: quodsi pecuniam paratam non habuisses, eam ab alio mutuo sumere debuisses. Quodsi pecuniæ usum concedo, quam in rem tuam vertis, v. gr. emendo agrum, tu lucrum ex usu pecuniæ percipis, quatenus vel eum pro certa mercede alteri locas, vel fructus ipse ex eo percipis. Ast ego carere cogor usu pecuniæ meæ, quam itidem lucrificandi gratia in rem meam convertere poteram. Subeundum mihi subinde periculum est amittendi rem, vel pecuniam, cujus usum alteri concedo. Sed hoc etiam aliquid æstimabile est, quatenus alterius causa gratis subire periculum rem meam amittendi non teneor. Quodsi ad circumstantias particulares cum respectu concedentis, tum respectu ejus, cui usus rei conceditur, in dato casu animum advertere libuerit; haud difficulter patebit, quantum intersit concedentis, ne concedatur, quantum vero ejus, cui conceditur, ut concedatur, Usus adeo, quando conceditur, æstimabile quid est.

§. 1405.

Quoniam usus rei, qui usu conceditur, aliquid æstimabile est, quatenus interest concedentis, ne concedatur, & ejus, cui conceditur, ut concedatur (§. 1404.), quantum autem intersit utriusque ex circumstantiis particularibus determinandum; *usus rei usu consumenda, qui alteri conceditur, non semper eodem pretio æstimari potest, consequenter pro eo nunc plus, nunc minus dari & accipi non repugnat.* *An pretium ejus semper idem sit.*

E. gr. Si mercatori credatur pecunia, qui alterum tantum intra unius anni spatium ejusdem usu lucratur; pro usu pecuniæ plus ab eo accipere licet, quam si eadem credatur opifici, qui ejusdem usu vix decimam ejus partem lucratur. Hæc nimirum

rum

rum ita se habent, si ad solum lucrum animam attendimus; quod ex usu pecuniæ venit ei, qui accipit. Facile autem intelligitur, id quod interest dantis & accipientis plura comprehendere. Similiter pro usu frumenti, quod pluri vendi poterat, quando datur, quam quando redditur, plus accipere licet, quam quod eodem pretio utroque tempore venditur, si nempe adsint rationes justæ, cur usum non concedas gratis. Quod si majus sit periculum amittendæ sortis, quin plus accipere liceat pro pecuniæ creditæ usu, equis dubitet? Nobis enim jam sermo est de eo, quod naturaliter licitum, non verode eo, quod civiliter. Quemadmodum multæ sunt rationes, quas circumstantiæ particulares suggerunt, cur earundem rerum pretia nunc augeantur, nunc imminuantur; ita absolum videri nequit, quod idem obtineat circa pretium usus rerum, quæ ipso usu consumuntur, præsertim pecuniæ,

§. 1406.

*An usura in se illicita sint.*

*Usura in se illicita non sunt.* Quoniam enim nemo tenetur alteri gratis dare, vel facere, si is vicissim dare vel facere possit (§. 268.); nemo etiam alteri usum rei suæ gratis concedere tenetur, si is vicissim ipsi aliquid dare vel facere potest. Quoniam itaque qui alteri nil gratis dare, vel facere vult, ab eodem tantundem recipiat necesse est, quantum dat, vel facit (§. 270.); qui usum rei suæ alteri gratis dare non vult, ab eodem tantundem recipiat necesse est, quantum valet usus iste. Quamobrem cum usus etiam rei, quæ usu consumitur, aliquid æstimabile sit (§. 1404.), ac inprimis etiam usus pecuniæ æstimabile quid sit, ac pro eo pecunia dari possit (§. 311.); ideo necesse non est, ut rei, quæ usu consumitur, ac inprimis pecuniæ usus detur gratis, sed pro eodem tantundem accipi potest, quantum valet usus rei istius, vel pecuniæ. Quoniam itaque pecunia vel res, quæ datur pro usu rei, quæ usu consumitur, ac præsertim pecuniæ, usura est (§. 1403.); usuras accipere in se illicitum non est.

Quando

Quando itaque quaeritur, num usurae sint licitae, ad hanc quaestionem sine limitatione responderi nequit. Pro diversitate enim circumstantiarum & licitae, & illicitae esse possunt, ad quas in casu dato respiciendum. Per se nimirum indifferentes sunt, ita ut ex earum notione demonstrari non possit, utrum sint licitae, an illicitae (§. 60. *part. 1. Phil. pract. univ.*); sed per determinationes demum accidentales, nimirum circumstantias particulares, in licitas, vel illicitas abeunt. Qua de causa nobis jam inquirendum erit, quandonam sint licitae, quandonam illicitae.

§. 1407.

*Si quis pecuniam lucri faciendi causa alteri credit, usurae De usuris, si non excedere debent partem lucri, quam haberet, si pecunia ista in pecunia lu- societate fuisset collata, sed potius ab ea deficere debet, quantum va- cri faciendi let periculum damni in se solum ab accipiente suscepti, si de sorte sa- causa creda- sis sit cautum. Etenim si quis pecuniam lucri faciendi causa tur.*  
accipit, cum creditor usum gratis concedere nolit, perinde est ac si inter creditorem ac debitorem quasi societas lucri communis faciendi gratia contraheretur (§. 1318.), in qua creditor usum pecuniae, debitor operas confert & damnum omne in se suscipit. Quamobrem cum in societate lucrum & damnum inter socios sit dividendum in ratione collato- rum (§. 1341.); si quis pecuniam lucri faciendi causa ab al- tero accipit, usurae non excedere debent partem lucri, quam haberet, si pecunia ista in societate fuisset collata. *Quaeratur*  
*num.*

Enimvero quoniam debitor omne damnum solus in se suscipit, & creditori de sorte satis cautum est *per hypoth.* ut adeo ab omni damno immunis sit, periculum vero damni sit ali- quid aestimabile, cujus adeo valor auget partem creditoris, minuit partem debitoris; usurae ab ea parte, quam pecunia in societate collata habiturus fuerat, deficeret debet, quan-

(*Wolffs Jur. Nat. Pars IV.*)

Ffffff

tum

tum valet periculum damni in se solum a debitore suscepti, si de sorte satis sit cautum. *Quod erat alterum.*

Qui iniquitatem usurarum accusant, vix melius redarguuntur erroris sui, quam provocando ad societatem. Concedunt enim iniquum non esse, ut, si unus pecuniæ usum, alter vero operas conferat, ille fiat particeps lucri in ratione usus pecuniæ ad operas collatas, ubi periculum amittendæ fortis non attenditur, quemadmodum in præsentî (§. 1345.). Quamobrem cum nec negare possint, si quis lucri faciendi causa alteri concedit usum pecuniæ suæ, ut lucri eodem quæsitî pro parte fiat particeps, societatem quasi contrahi inter creditorem ac debitorem; si huic parti respondeant usuræ, eas iniquas non esse quin confiteri debeant dubium non est. Quodsi vero casum, quo pecuniæ usus alteri conceditur lucrificandi causa cum societate compares; hinc simul definire licet terminos usurarum naturaliter licitarum, quemadmodum ex propositione præsentè apparet. Ponamus e. gr. te ad negotiationem aliquam concedere usum quater mille thalerorum, quibus probabiliter quotannis lucratur debitor 800 thaleros. Ponamus porro operas, quas is confert, & curam ejusdem valere 400, periculum vero, quod solus in se suscipit, æstimari 100; usuræ licitæ naturaliter erunt in hoc casu 300. Ceterum vel ex propositione præcedente patet, cur de contractu societatis, qui actus communicatorius est (§. 8.), egerimus in præsentî capite, in quo nobis constitutum erat agere de actibus diremtoriis, quoniam scilicet ex hoc contractu communicatorio lucem quandam fœnerantur actus quidam diremtorii, veluti fœnerandi pecuniam, de quo jam nobis sermo est, neque adeo communicatorios à diremtoriis separaverimus.

§. 1408.

*De rata lucri in societate vendi- ta.* Si facias ratam lucri vendere velit, tantandem ea valet, quantum valet spes lucri annui. Qui enim ratam lucri in societate vendit, pretio in annum constituto, is utique vendit spem lucri annui, quod plerumque incertum est, nec singulis annis

nis æquale. Quamobrem cum in emtione venditione naturaliter servanda sit æqualitas (§. 976.), adeoque quantum dat emtor, tantundem vicissim a venditore accipere debeat (§. 898.); si socius ratam lucri vendere velit, tantundem ea valet, quantum valet spes lucri annui.

Lucrum in societate commune est (§. 1318.), adeoque dubium non est, quin socius ratam suam vendere possit (§. 1019.). Et si autem ea certa non sit; hoc tamen non obstante vendi etiam potest spes lucri, quemadmodum suo loco clarius elucescet, quando de emtione spei acturi sumus.

§. 1409.

Quoniam socius ratam lucri vendere potest (*not.* §. 1408.), *De rata lucri consocii vendita.* si vero eam vendit, tantundem eadem valet, quantum valet spes lucri annui (§. 1408.); socius quoque cum consociis ita contrahere potest, ut ipsi certi quid pro rata sua singulis annis detur, quantum scilicet valet spes lucri annui, quam habet.

§. 1410.

*Si pecunia usus lucri faciendi gratia alteri conceditur, usurae, De usuris qua æquivalent spei lucri annui, siquidem cum pecunia usu opera in licitis, si in societate collata fuissent sine periculo, licita sunt naturaliter.* Etenim si quis pecuniam lucri faciendi causa ab altero accipit, lucri faciendi usuræ excedere non debent partem lucri, quam haberet dans, *di causa consocii pecunia ista in societatem collata fuisset, sed potius ab ea ceditur.* deficere, quantum valet periculum damni in se solum ab accipiente suscepti, si de sorte satis sit cautum (§. 1407.), consequenter creditor debitoris quasi socius est partem quandam in lucro habens. Quoniam itaque socius cum consocio ita contrahere potest, ut ipsi certi quid pro rata sua singulis annis detur, quantum scilicet valet spes lucri annui, quam habet (§. 1409.); si pecuniæ usus lucri faciendi gratia alteri conceditur, usuræ, quæ æquivalent spei lucri annui, siquidem

dem cum pecuniæ usu operæ in societate collatæ fuissent sine periculo, naturaliter licitæ sunt.

E. gr. in exemplo, quod antea dedimus (not. §. 1407.) usuræ annuæ quater mille thalerorum non excedere debent 300. thaleros, positis iis, quæ tum sumimus. Quodsi ergo quis spem 300 thalerorum accipiendorum supponat tanquam probabilem; si ea æstimeretur 240 thalerorum, usuræ semisses non illicitæ sunt.

§. 1411.

*De usuris, si ad emendum fundum, vel ne eundem vendere cogatur pecunia egens, usum pecuniæ tuæ alteri concedis; usuræ, quæ habent fundum vel ad mercedem fundi locati eam rationem, quam habet quantitas pecuniæ credita ad pretium fundi, naturaliter licitæ sunt.* Etenim si causa usus usum pecuniæ tuæ alteri concedis ad emendum fundum, vel pecunia con- ne eundem vendere cogatur pecunia egens, perinde est ac cedatur. si lucri communis gratia emtus fuisset fundus, & alteri locaretur. Quamobrem cum in hoc casu lucrum commune sit merces fundi locati, lucrum autem commune, quando nullæ præstantur operæ, fit in ratione pecuniæ collatæ dividendum (§. 1341.); si ad emendum fundum, vel ne eundem vendere cogatur pecunia egens, usum pecuniæ tuæ alteri concedis usuræ, quæ habent ad mercedem fundi locati eam rationem, quam habet quantitas pecuniæ creditæ ad pretium fundi, naturaliter licitæ sunt.

E. gr. Si prædium emas pretio 30000. thalerorum, & ego ut emere possis concedo usum pecuniæ meæ, quæ est 12000 thalerorum, prædium vero locari possit pro mercede annuæ seu pensione 1500 thalerorum; si mihi dentur usuræ annuæ 600, quæ sunt quincunces, eadem illicitæ non sunt. Non est quod excipias dominum fundi in se suscipere periculum non unum, veluti ædificiorum in villa conservandorum, & quod iisdem casu dari potest damnum; quemadmodum enim non repugnat, ita contrahere in societate, ut sit lucri parti-

ceps,



ceps, a damno autem immunis (§. 1328.), præsertim cum is, qui pecuniam sibi credi curat, æquiparandus sit socio socium quærenti, sine quo lucrum facere nequit, adeoque hic in æstimando valore usus pecuniæ creditæ respiciendum quoque sit ad opportunitatem nanciscendi creditorem, qui summam tantam credere potest vel vult (§. 1348.).

§. 1412.

*Si lucri faciendi causa non vis pecuniam tibi credi, alio ta-* De usuris, si  
*men quocumque modo tua interest pecunia mea usum concedi, inter-* pecunia lucri  
*est vero etiam mea, me ipsum usu pecuniæ mea non carere; usura faciendi cau-* licita sunt intra modum ejus quod utriusque interest. Etenim si sa non datur.  
*tua interest, usum pecuniæ meæ concedi, mea autem inter-* est, non carere usu pecuniæ meæ, usus pecuniæ æstimabile quid est tum ex eo quod tua, tum ex eo quod mea interest (§. 622. part. 3. Jur. nat.). Quemadmodum itaque emi ac vendi potest, quicquid æstimabile est (§. 1000.); ita etiam usus pecuniæ in hypothese propositionis præsentis vendi potest. Enimvero quod pro usu pecuniæ datur usura est (§. 1403.). Usuræ igitur in hypothese propositionis præsentis licitæ sunt intra modum ejus, quod interest creditoris usu pecuniæ suæ non carere & debitoris usum pecuniæ sibi concedi.

E. gr. ponamus me lucrum ex usu pecuniæ meæ licitum habere posse, veluti licitas usuras (§. 1410. 1411.). Ponamus porro te solvere debere mulctam, alias in carcerem conjiciendum, pecunia autem parata destitui: quin pro usu pecuniæ ad avertendum hoc periculum tibi credendæ pro modo hujus damni & usurarum quas ab altero accipere licebat, usuras a te accipere liceat, ecquis dubitat? Quid sit charitas non intelligunt, qui eam huc usque extendere volunt, ut periculum alienum damno meo avertam, quando alter me indemnem præstare potest, præsertim si damnum hoc mihi intolerabilius ac-

cidit, quam alteri merces mihi data pro concessione usus pecuniæ meæ, seu pretium pro usu eodem mihi solvendum. Naturaliter concessionem usus pecuniæ in præsentī casu remunerari debemus (§. 203.): quidni ergo ex naturaliter debito pacto efficere liceat perfecte debitum?

## §. 1413.

*Qualis actus sit concessio usus pecuniæ gratuita.* *Concessio gratuita usus pecuniæ sua donationem continet.* Enim usus pecuniæ aliquid æstimabile est & pro eo pecuniæ dari potest (§. 311.). Quamobrem qui usum pecuniæ suæ alteri gratis concedit, tantundem ei gratis dare intelligitur, quantum valet usus pecuniæ. Enimvero qui alteri gratis quid dat, id ei donat (§. 48.). Concessio itaque gratuita usus pecuniæ suæ donationem continet.

E.gr. Ponamus usum 200 aureorum annum valere 5 aureos. Qui per annum spatium 100 aureorum usum tibi gratis concedit: quinque aureos tibi donat. Nimirum non donantur centum aurei ipsi, quippe qui restituendi; sed tantummodo donatur pecunia, qua æstimatur valor usus istorum centum aureorum. Hinc quando centum aurei mutuo dantur, cum eorum usus gratis concedatur (§. 513.), contractus mutui donationem non est, eidem tamen inest donatio, quatenus continet dationem gratuitam ejus pecuniæ, quæ dari pro usu centum aureorum annuo solet.

## §. 1414.

*Quando usura donatur, & quando non liceat.* Quoniam quod datur pro usu pecuniæ usuræ sunt (§. 1403.), quando vero usus pecuniæ gratis conceditur, concessio donationem continet (§. 1413.); si gratis alteri conceditur, *concessio donationem continet* (§. 1413.); si gratis alteri conceditur, *consequenter in mutuo, usura donantur, non liceat.* (§. 513.), & quando donare illicitum est (§. 128.), sine usuris quoque pecuniam alteri credere illicitum.

Tantum adeo abest, ut usuras exigere sit in se illicitum, ut potius

potius ex adverso haud raro illicitum fit pecunias sine usuris credere. E. gr. si tantundem vix acquirere valeas, ut praesenti necessitati tuae ac familiae tuae prospicere valeas, & pecuniae tuae usum diviti mercatori gratis concedere velles, ut eadem multum lucrifaceret; jure interno hoc utique illicitum foret, & non minus reprehendendus esses, quam si eidem quotannis tantundem donare velles, quantum valent usurae annuae, v. gr. si haec sint 50 aurei, ac si totidem aureos eidem quotannis donares. Et quemadmodum iniquum foret tantum donum annuatim a te accipere; ita non minus iniquum est sine hisce usuris eidem mutuo dare pecuniam. Velim haec probe perpendant, qui simpliciter usuras omnes tanquam in se illicitas damnant.

§. 1415.

*Si pecunia tibi sit otiosa, & alter ejus usu indigeat ad breve Usura illicitum tempus, ut prospiciat praesenti necessitati, & de ea restituenda tibi ea, si pecunia satis cautum sit; usurae illicitae sunt.* Etenim si pecunia tibi sit otiosa ad breve tempus, ea nec in praesenti indiges, nec ejus lucrum facere in *ve tempus* tendis, consequenter si alteri ejus usum ad breve tempus *con-credatur ad* cedis, quem tibi eam eodem elapso redditurum satis constat, *prospicien-* perinde est ac si pecuniam tuam interea temporis in arca *de-* *dum necessi-* positam habuisses, aut eandem ipsi custodiendam tradidisses. *tati alterius.* Et quoniam alter usu pecuniae tuae indiget ad breve tempus, ut praesenti cuidam necessitati prospiciat, nec ipse ex eo lucrum quoddam percipit. Quamobrem nulla ratio est, cur pro usu pecuniae in hoc casu aliquid exigere velis, consequenter cum ad beneficium alteri praestandum naturaliter sis obligatus, quantum in potestate est (§. 23.), pecuniae tuae usum gratis eidem, adeoque sine usuris (§. 1403.) concedere teneris. Sunt igitur in hypothese propositionis praesentis usurae illicitae.

E. gr. Si nuptias celebraturus indiges trecentis thaleris, quos mihi elapsis quinque vel sex mensibus restituere potes, ego au-

tem pecuniam paratam arcæ inclusam possideo, qua intra hoc tempus non usus sum; quin trecentorum thalerorum usum tibi gratis concedere debeam, æquitati autem naturali adverte- tur usuras accipere, nemo diffitebitur, nisi qui lucro inhians a benefaciendo animum alienum habet. Est nimirum gratuita pecuniæ suæ usus concessio in hypothesi propositionis præsen- tis officium humanitatis (§. 609. part. 1. Jur. nat.), quod in quæstum convertere velle perinde est ac humanitatem exuere (§. 894. part. 1. Jur. nat.).

## §. 1416.

*De usuris il-  
licitis ob  
exiguum lu-  
crum, quos  
inde percipit  
debitor.*

*Si quis pecunia tua usu vix tantundem lucrari potest, quan-  
tum ad præsentem vitæ necessitatem sufficit; usura illicita sunt.* Po-  
namus enim debitorem usuras solvere debere. Cum pecuniæ tuæ usu vix tantundem lucrari possit, quantum ad præsentem vitæ necessitatem sufficit; usuris solutis, non amplius habebit quod vitæ necessitati prorsus sufficit, aut ne habebit quidem, quæ extrema vitæ necessitas exigit, adeoque vel ad egestatem, vel ad mendicitatem statim, aut ad hanc tandem redigitur (§. 238. 52.). Enimvero quia mendicis (§. 220.) & egenis danda eleemosyna ad sublevan- dam vitæ necessitatem in iis, quæ labore suo ipsi acquirere nequeunt (§. 244.); non licet lucrum facere ex eo, quod acquirunt alii labore suo, ut ad egestatem, vel mendicita- tem redigantur. Quamobrem si quis pecuniæ tuæ usu vix tantundem lucrari potest, quantum ad præsentem vitæ ne- cessitatem sufficit, usuræ licitæ non sunt.

Quoniam quilibet homo alium quemcunque ope ipsius in- digentem juvare debet, quantum in potestate sua est, ut conse- quatur fortunæ bona (§. 612. part. 1. Jur. nat.), ac cavere præterea, quantum in potestate sua est, ne alius quicumque in- cidat in mala fortunæ (§. 613. part. 1. Jur. nat.), consequenter in egestatem (§. 238.), aut prorsus in mendicitatem (§. 52.); humanitati non minus in hypothesi propositionis præsentis, quam antecedentis usuræ repugnant (not. §. 1405.).

## §. 1417.

§. 1417.

*Si quis usuris maxime indigeat, pecunia sua usum concedere Quando in-*  
*non debet ei, qui eodem vix tantundem lucrari potest, quantum ad digenti pe-*  
*præsentem vita necessitatem sufficit. Etenim si quis pecuniæ tuæ cumia sua u-*  
*usu vix tantundem lucratur, quantum ad præsentem vitæ ne-*  
*cessitatem sufficit, usuræ illicitæ sunt (§. 1416.), consequen-*  
*cedendæ.*  
ter eidem pecuniæ usus gratis concedendus. Enimvero si  
usuris maxime indigeas, & sine usuris pecuniæ tuæ usum al-  
teri concedere volueris; perinde omnino erit, ac si alteri  
dares, quo ipse maxime indiges. Quoniam itaque nemo  
alteri dare tenetur id, quo ipsemet indiget (§. 127. part. 3.  
*Jur. nat.*); si usuris maxime indiges, pecuniæ tuæ usum con-  
cedere non debes ei, qui eodem vix tantundem lucrari pot-  
est, quantum ad præsentem vitæ necessitatem sufficit.

Denegare officium humanitatis, quando ejus præstatio in  
potestate tua non est, humanitati minime repugnat. Offi-  
cia enim humanitatis hanc habent restrictionem, si absque ne-  
glectu officii erga teipsum hoc fieri possit (§. 608. part. 1. *Jur.*  
*nat.*), ac sine neglectu eorum, quos aliis præferre debes (§.  
668. part. 1. *Jur. nat.*). Id autem in potestate tua non est,  
quod alteri præstare non vales, nisi cum neglectu officii erga te-  
metipsum (§. 610. part. 1. *Jur. nat.*).

§. 1418.

*Si usus rei fungibilis, quam vendere volebas, alteri concedi-*  
*tar; perinde est, ac si usum pecuniæ, que pro ea datur ab emtore, ei-*  
*dem concederes. Etenim si rem vendis, pecuniam pro ea ac-*  
*rei fungibi-*  
cipis ab emtore (§. 937.). Quoniam vero eam vendere ne-  
lis & usus  
quis, cum ipso usu consummetur, si ejus usum alteri concedis, pecunia.  
pecunia, quam pro eâ accipere poteras, carere debes. Perin-  
de igitur est, ac si eam vendidisses ac usum pecuniæ ab emto-  
re acceptæ alteri concessisses.

(*Wolffii Jur. Nat. Pars IV.*)

Gggggg

E.gr.

E. gr. Concedo tibi usum decem modiorum frumenti, quos si vendidiffem, pro iis accipere poteram decem thaleros. Perinde omnino est, si tibi utendos decem modios frumenti modios, si decem thaleros, quibus eam frumenti quantitatem emere poteras.

## §. 1419.

*Quando usura licita & alteri conceditur, perinde est, ac si usum pecuniæ, quæ ab illicita, si res emtore datur, eidem concederes (§. 1418.); quando pro usu quacunque pecunia usura licite dantur & accipiuntur, usura etiam licite dantur & accipiuntur pro usu rei fungibilis cujuscunque, quam vendere vendenda detur. lebas & contra.*

Non itaque opus est, ut de usuris pro usu rerum fungibilium licite accipiendis, vel non accipiendis plura dicamus, cum abunde sufficiat, demonstrasse, quod æquipolleannt usuris pro usu pecuniæ acceptis.

## §. 1420.

*De usuris illicitis; si rem vendere volebas, usum alteri concedis; usura licita non sunt fungibili* Etenim si re fungibili in præsentem non ipse indiges, eam tamen nec vendere velis, perinde omnino est, ubi ejus usum alteri concedis, ac si eam in futuros usus asservares. Quamobrem cum in hoc casu ratio nulla sit, cur pro usu ejus ab altero quid exigere velis, quicquid vero ad hoc conferre valeamus, ne desint aliis, quæ ad vitæ necessitatem, immo & ad eam commode ac jucunde transigendam faciunt, id prompte conferre debeamus (§. 644. 645. part. 1. Jur. nat.); quin gratis alteri usum rei fungibilis, quæ ipsamet in præsentem non indigemus, quam vero vendere nolumus, concedere debeamus, consequenter illicitæ sint usuræ (§. 1404.), dubitandum non est.

E. gr

E. gr. Ponamus tibi esse frumentum superfluum, quod tamen nunc vendere non vis. Si alteri concedis usum ejus usque ad messem futuram, qua finita id tibi restituit; æquitati omnino adversum foret, siquidem usuras exigere velles. Repugnant in hoc casu usuræ humanitati, quemadmodum ex demonstratione facile intelligitur, quam exuere non licet (§. 895. part. 1. Jur. nat.).

§. 1421.

Si qui usuras solvere paratus est in arbitrio tuo relinquit, An usura daturum eas accipere, an hanc pecunia summam ob justam usurarum causam, vel lucri faciendi gratia eidem credere velis; sub usuris credere usuras acceptas licitum est naturaliter. Nemo dubitat, quin ei, cui certam pecuniæ summam sub usuris credidisti, aliam adhuc credere possis itidem sub usuris, si adsit causa debendi, ob quam usuræ licitæ sunt, veluti si usus pecuniæ lucri faciendi causa eidem conceditur (§. 1407.). Enimvero si qui usuras solvere paratus est in arbitrio tuo relinquit, utrum eas accipere, an hanc pecuniæ summam ob justam usurarum causam, veluti lucri faciendi gratia eidem credere velis; perinde est ac si summam pecuniæ, quæ usuras adæquat, cum usuræ solutæ pro usuris non amplius reputentur, sed ad bona tua pertineant (§. 448. part. 2. Jur. nat.), eidem ob justam usurarum causam, veluti lucri faciendi gratia crederes. Quamobrem ratio nulla est, cur non sub usuris usuras acceptas eidem credere possis, adeoque usuras acceptas, vel quas solvere alter debet ac solvere paratus est, sub usuris eidem credere naturaliter licitum.

Qui usuras solvit, tantum pecuniæ, quantum tibi dat, ab alio sub onere usurarum accipere potest, & tu sub eodem onere pecuniam istam alteri credere potes. Cum adeo perinde sit, utrum debitor tuus novum debitum a te, an ab alio contrahat, & utrum tu pecuniam tuam ipsi, an alii sub usuris credas; na-

naturaliter nil obstat, quo minus pro usuris solvi possint, modo adfit justa usuras solvendi causa. Neque enim ex eo usurae efficiuntur illicitae, quod pro usu pecuniae ex usuris redactae usurae dentur, quoniam alias eadem pecunia sub usuris nemini unquam credi posset. Est autem naturaliter in se illicita non sine usurae usurarum; alia tamen quaestio est, num in civitate eas tolerari consultum sit: de quo suo loco dispiciemus.

## §. 1422.

*An in se illicita.*

Quoniam usurae, quas debitor solvere paratus est, ob causam usurarum justam eidem sub usuris credere naturaliter licitum (§. 1421.); *usurae usurarum in se illicitae non sunt.*

Qui usuras usurarum in se illicitas esse arbitrantur, quod civile est cum naturali confundunt, aut quod sub certis determinationibus illicitum est, pro illicito in se perperam habent.

## §. 1423.

*Contractus foenebris quinam dicatur.*

*Contractum foenebrum* appellamus, quo convenitur, ut pro usu rei fungibilis, praesertim pecuniae, dentur usurae, quemadmodum *Pecunia foenebris* dicitur, pro cuius usu accipiuntur usurae.

Cum mutuum non sit, si pro usu rei fungibilis vel pecuniae quid exigitur (§. 571. 572.), consequenter si eidem accedat pactum de usuris solvendis, mutuum in contractum alium mutetur; non male eundem contractum foenebrum appellari existimamus, cum in Jure Romano pecunia foenebris vocetur, pro ejus usu usurae solvantur.

## §. 1424.

*Obligatio debitoris ex contractu foenebri.*

Quoniam in contractu foenebri tantummodo conceditur usus rei, res autem in specie restitui nequit, quia usum consumitur, & pro usu rei solvendae usurae (§. 1422.); *debitor ex contractu foenebri obligatur ad rem in genere restituendam & usuras solvendas.*

Nimirum



Nimirum obligationi, quæ ex mutuo venit, hic accedit obligatio solvendi usuras, quæ cessat in mutuo, cum mutuans usum rei gratis concedens (§. 513.) nihil vicissim recipiat a mutuato-  
no (§. 18.)

§. 1425.

Quia tam in mutuo, quam in contractu fœnebrî usus *Quanam* rei fungibilis conceditur, alteri, nisi quod in illo conceda- *contractui* tur gratis, in hoc pro eodem solvendæ sint usuræ (§. 513. *fœnebricum* §. 422.) ; *quæ ex concessione usus rei fungibilis in genere demon-* *mutuo com-* *strata sunt de mutuo, cætiã valent de contractu fœnebrî.* *munia sint.*

Nimirum mutuum & contractus fœnebris tanquam duæ species substant eisdem generi, scilicet actui obligatorio, quo datur usus rei fungibilis; differentia autem specifica in eo consistit, quod is datur vel gratis, unde mutuum; vel ut dentur usuræ, unde contractus fœnebris oritur. Quicquid vero competit generi, adeoque ex actu obligatorio, quo datur usus rei fungibilis alteri, deducitur, id etiam competit utrique speciei, nimirum tam mutuo, quam contractui fœnebrî. Actus scilicet aliis utiles vel in dando, vel in faciendo consistunt (§. 1.), dari vero potest res tam corporalis, quam incorporalis, usus rei tam nudus, quam cum fructu conjunctus, & pecunia (§. 10.). Hinc facile definiuntur species vel genera *actuum datariorum*, tam eorum, qui in præsens absolvuntur, quam eorum qui in futurum prominent, seu obligatoriorum, quorum e numero est etiam actus datarius obligatorius, quo datur usus rei. Hæc quidem tenenda sunt, si quis jus naturæ ad principia generalia reducere velit, & ea notasse usui est ad inveniendum.

§. 1426.

*Anatocismus* est pactum, quo convenitur, ut usuræ con- *De anatocis-* vertantur in sortem, & debeantur etiam usuræ usurarum. *mo.* Dicitur etiam *Anatocia*. Quoniam usuræ usurarum in se illicitæ non sunt (§. 1423.); *Anatocismus in se illicitus non est.* Et quoniam usuras usurarum accipere naturaliter licet, si debi-

- tor ex iis in rem suam versis lucrum faciat (§. 1421.); in eodem casu anatocismus quoque naturaliter licitus.

E. gr. Ponamus mercatorem divitem tibi debere usuras annuas 1000 thalerorum. Quodsi is ex usu hujus pecuniæ lucrum facere possit, naturaliter nil obstat, quo minus eadem in sortem computentur & anno sequente pro hisce etiam usuris, quæ in fine anni primi solvendæ fuerant, debeantur usuræ ac ita porro. Similiter si quis ædes extruit ac tibi in fine anni debet usuras centum thalerorum, quibus tu indiges ad faciendum expensas ordinarias, & debitor usuras soluturus pecuniam ab alio fœnerari necesse habet, tu autem ad usuram accipis centum thaleros & ad usuram ipsi relinquis pecuniam, quam solvere debebat; nihil hic committitur, quod naturaliter reprehendi poterat. Non tamen hinc inferri potest, anatocismum in civitate esse tolerandum, nec simpliciter lege positiva prohiberi posse; de quo suo loco dispiciendum.

§. 1427.

*An usura naturaliter ultra duplum currant.*

*Naturaliter usura licite currunt ultra duplum.* Etenim si usuræ licite exiguntur, cum pecuniam fœnerare liceat per tantum annorum intervallum, per quantum volueris (§. 11. part. 3. Jur. nat.); usuræ, quæ in fine anni primi solvuntur, vel solvendæ sunt, non mutant causam, ob quam etiam anno sequente licite exigantur. Et quoniam hoc valet per omne temporis intervallum, per quod usus pecuniæ tuæ alteri conceditur, & tu eadem uti cum ipse posses, ejus usu carere debes, naturalis ratio nulla est, quo minus usuræ licite currant per quodcunque temporis intervallum, adeoque ultra duplum.

Diximus usuras licitas naturaliter ultra duplum currere posse: quodsi enim emergat casus, ubi dantur rationes, cur usuræ licite exigi nequeant, naturaliter ne ad duplum quidem currere possunt. Nec est, quod excipias, eas ultra duplum curre

ze non debere, si non fuerint solutæ. Neque enim propterea anni sequentis usuras effici posse illicitas, quia præcedente debitor non fuerunt solutæ, vel exinde patet, quod etiam conveniri possit, ut usuræ solvantur decennales, tricennales & ita porro, seu in fine demum temporis, quo fors restituenda: quod haud raro commodo fit debitoris, si nempe is pecunia, quam solvere debebat, interea uti eaque in rem suam versa lucrum facere possit. Quamdiu tu lucrum facis utendo pecunia aliena, usuræ æquiparantur fructibus ex re aliena perceptis, quos esse restituendos, quantacunque fuerit eorum quantitas non dubitatur. Quid vero conveniat in civitate constitui, suo patebit loco.

§. 1428.

*Si debitor fuerit in mora, usuras pro eo, quod solvere debet, a die moræ solvere tenetur.* Etenim si debitor in mora est, moram debitor eo die non solvit debitum, quo solvere debebat (§. 638. 96. *sis. part. 3. Jur. nat.*), adeoque tu pecuniæ usu carere debes, consequenter damnum incurris (§. 486. *part. 2. Jur. nat.*). Enimvero si quis damnum incurrit, propterea quod tu in mora es, ad id quod interest teneris (§. 655. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem etiam debitor, si in mora fuerit, creditori tenetur ad id quod interest. Enimvero intererat creditoris pecunia, quam solvere debebas, uti posse. Quod si ergo in mora es, ad id præstandum teneris, quantum valet usus pecuniæ a die moræ. Ast quod pro usu pecuniæ datur usura est (§. 1403.). Quare si debitor in mora fueris, usuras pro eo, quod solvere debebas, a die moræ solvere teneris.

§. 1429.

Hinc usura dividuntur in voluntarias seu conventionales, Differentia quæ ex pacto debentur, & in necessarias, quæ debentur sine usurarum. ne conventionione, veluti ex mora (§. 1428.).

Usuræ

Usuræ necessariæ debentur ex contractu quocunque, ex quo aliquid solvendum certo tempore, veluti ex contractu emtionis venditionis, si non solvatur pretium eo tempore, quo solvi debebat. Quoniam tamen reo debendi mora indulgeri potest (§. 654. part. 3. Jur. nat.), quamdiu vero eum non interpellas, mora indulgeri præsumitur; a die interpellationis mora debitoris incipit.

## §. 1430.

*Usura quamnam mordentes, quæ officio erga alios repugnant; alit non mordentes, quæ non repugnant. Quoniam alterum juvare debemus, quantum in nobis est, ut consequatur fortunæ bona (§. 612. part. 1. Jur. nat.), nequaquam vero hoc agere, ut alter incidat in mala fortunæ, sed cavere potius, ne hoc fiat (§. 700. 613. part. 1. Jur. nat.); usuræ mordentes sunt, si exiguntur ab eo, qui usu pecunie vix tantundem lucrari potest, quantum ad vitæ necessitatem sufficit, aut si excedunt lucrum, quod usu pecunie facere potest debitor. Ex quoniam charitas complectitur omnia officia erga alios (§. 654. part. 1. Jur. nat.), usuræ autem mordentes officio erga alios repugnant; usuræ mordentes charitati repugnant.*

Usuræ in mordentes ac non mordentes dividuntur a Canonistis, & vocantur illæ, quæ charitatem offendunt, seu dilectionem proximi (§. 620. part. 1. Jur. nat.). His adeo cum opponantur non mordentes, eadem utique dilectionem proximi offendere non debent, si in sensu juris naturalis explicandæ sint definitiones, ut adeo naturaliter mordentes esse possint, quæ civiliter pro talibus non habentur.

## §. 1431.

*Quoniam usuræ mordentes naturaliter illicitæ sunt; non mordentes naturaliter licitæ. Etenim usuræ mordentes charitati repugnant licitæ, (§. 1430.).* Quamobrem cum ad charitatem ipsa lege naturæ

turæ obligemur (§. 621. part. 1. Jur. nat.), & hæc obligatio necessaria ac prorsus immutabilis sit (§. 142. part. 1. Phil. licite. pract. univ.); usuras quoque mordentes exigere non licet (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.), adeoque eadem illicitæ sunt naturaliter. *Quod erat unum.*

Enimvero usuræ non mordentes officio erga alios non repugnant (§. 1430.), adeoque nullum officium erga alios obstat, quo minus a debitore exigere possint. Quamobrem nec ulla est ratio, cur illicitæ esse debeant. Sunt igitur usuræ non mordentes naturaliter licitæ. *Quod erat alterum.*

Naturaliter utique usuræ licitæ ab illicitis distinguendæ sunt ex eo, quod vel officio erga alios repugnent, vel non repugnent, consequenter quod dilectionem proximi vel offendant, vel non offendant. Quicquid enim salva charitate fieri nequit, utique illicitum est naturaliter (§. 621. part. 1. Jur. nat.); quod vero eadem salva fieri potest, cum læsione alterius conjunctum non est (§. 669. part. 1. Jur. nat.). Patebit autem suo tempore in Philosophia morali, distinctionem\* usurarum in mordentes & non mordentes non esse ad ea referenda, quæ in Jure naturæ pro superfluis habenda, quamvis in anterioribus jam demonstratum fuerit, quænam usuræ intra legitimos terminos consistant, quænam vero eosdem excedant.

§. 1432.

*Usuraria pravitas est, si quis pecuniam credit ad usuras illicitas, seu usurarum illicitarum exactio.* *Usuraria pravitas exactio usurarum mordensium naturaliter usuraria pravitas est.* Quamobrem cum usuræ mordentes naturaliter illicitæ sint (§. 1431.); *quid sit.*

In Jure naturali usuraria pravitas latius patet, quam jure civili, quamvis etiam subinde illo jure arctiores habeat limites, quam hoc jure. Immo jure naturali fieri potest, ut usuræ, de quibus initio licite conveniebatur, tempore

poré solutionis si exigantur, ad usurariam pravitatem sint referendæ.

## §. 1433.

*An lege naturali prohibita.*

Quoniam usurariam pravitatem exercet, qui usuras mordentes exigit (§. 1432.), usuræ autem mordentes naturaliter illicitæ sunt (§. 1431.), adeoque ad eas non exigendas naturaliter obligamur (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.); *usuraria pravitas lege naturali prohibita est* (§. 163. part. 1. Phil. pract. univ.).

## §. 1434.

*De pecunia, debito ac die usurario.*

Quemadmodum *Pecunia usuraria* dicitur, quæ sub usuris debetur; ita etiam *usurarium debitum* appellatur, cujus usuræ debentur, siue conventionales, siue necessariae. *Et dies usurarius* vocatur, quo usuræ ob creditam pecuniam solvendæ.

Terminos hos explicare visum fuit, quia duo priores in Jure Romano, tertius autem apud ejus Interpretes occurrit.

FINIS PARTIS QUARTÆ JURIS  
NATURALIS.



# CONSPECTUS

## PARTIS IV

# JURIS NATURE.

DE ACTIBVS AD ALIORVM VTILITATEM TENDENTIBVS IN SPECIE.

### CAPUT I.

De Actibus mere beneficis, qui in præsens absolvuntur, ubi etiam de donationibus,

### CAPUT II.

De Pretio rerum & Pecunia, 199

### CAPUT III.

De Actibus beneficis obligatoriis, seu Contractibus beneficis, 297

Commodato, 298

Mutuo, 375

Deposito, 394

Sequestro, 428

Mandato, 434

Hhhhhh 2

Fide-

## CONSPECTVS.

Fidejussione,	536
Expromissione,	596

## CAPIT. IV.

<b>De Actibus permutatorijs, seu Contractibus onerosis,</b>	<b>604</b>
Permutatione,	605
Emtione venditione,	937
Arrhæ datione,	679
Additione in diem,	749
Lege commissoria,	768
Pactō de retrahendo,	785
Pactō de retrovendendo & redimendo,	795
Commodo & periculo rei emtæ,	802
Eviçtione,	832
Locatione conducione,	846
Socida,	922
Societate,	932
Ufuris, seu contractu foenebri,	987
Anatocismo,	1003

FINIS CONSPECTUS.

INDEX



# INDEX

## VERBORVM ET RERVM PRÆCIPV- ARVM, IN QVO NVMERI PARAGRAPHS DENOTANT.

### A

- Acceptatio* num ad donationem requi-  
ratur, 58. in quibus actibus præsu-  
matur, 168. 173. quando in dona-  
tione præsumatur, 169. 174. num  
innotescere debeat donatori, 170
- Accidentia grata rei.* Definitio, 1038.  
an sint æstimabilia & quo effectû,  
1039. num a venditore indicanda  
emtori, 1041
- Accidentia ingrata rei.* Definitio,  
1038. an sint æstimabilia & quo  
effectû, 1039
- Acquisita* quænam bonis accenseantur  
in societate omnium bonorum,  
1369
- Actus beneficus.* Definitio, 2
- Actus beneficus obligatorius.* Defini-  
tio, 5. species, 15
- Actus communicatorius.* Definitio,  
8. quando adimpleatur, 8. spe-  
cies, 14
- Actus diremtorius.* Definitio, 7. spe-  
cies, 9
- Actus gratuitus.* Definitio, 18
- Actus more beneficus.* Definitio, 4.  
species, 16
- Actus permutatorius.* Definitio, 6.  
quænam in iis permutentur, 6. an  
hi actus sint liciti, 269
- Actus rescindi* quando dicatur, 928
- Actus simplices.* Definitio, 2
- Actus utiles* quales sint, 1. quomodo  
perficiantur, 163. an per epistolas,  
165. 166
- Addictio in diem.* Definitio, 1065.  
quibus verbis fieri debeat, 1073.  
in cuius gratiam fiat, 1076. si fiat  
in gratiam emtoris, 1078. si in  
gratiam venditoris, quid obtineat,  
1077. num ex intervallo facta sit  
valida, 1071. an melior conditio  
in ea præcise determinanda, 1068.  
quando in ea pretium solvendum  
& res tradenda, 1066
- Addictio in diem pura.* Definitio, 1065.  
sub qua conditione fiat, 1065
- Addictio in diem conditionata.* Defi-  
nitio, 1065. sub qua conditione  
fiat, 1065
- Addictio in diem sub conditione resolu-  
tiva* si fiat, quid sit juris, 1079. an  
venditor cogatur rem relinquere  
emtori eandem conditionem offe-  
renti, quam offert alius, 1082. an  
melior conditio oblata indicanda sit  
emtori primo, 1083. an ea oblata  
venditor rem sibi retinere possit,  
1084

*Addictio in diem sub conditione su-  
spensiva*

## Index Verborum & Rerum Præcipuarum.

- Spensua* fiat, quid sit juris, 1080.  
cujusnam sit res deficiente condi-  
tione, 1085
- Adpromissor.* Definitio, 866
- Æstimatio* an pro re dari possit in per-  
mutatione, 886
- Æstimatio nummorum* quando mutuo  
detur, 555
- Æqualitas in contractu oneroso.* Defi-  
nitio, 898. quando observetur, 899.  
an ea salva ex contractu unus lo-  
cupletior fieri possit, 900
- Æqualitas in emtione venditione* num  
observanda, 975. 977. an admittat  
æstimationem accidentium, 1040
- Æqualitas in locatione conductione* num  
observanda, 1219
- Æqualitas in permutatione* num ob-  
servanda, 919. 920. 922. an ob-  
serveretur, si res sint diversi pretii,  
923. quomodo res dandæ, ut ob-  
serveretur, 902
- Æqualitas in societate* num observa-  
nda, 1338. an in conferendo, 1339.  
an in lucro & damno dividendo,  
1340
- Alienatio rei* permutatæ ac traditæ,  
932. nondum traditæ, 930
- Anatocismus.* Definitio, 1426. an se  
illicitus, 1426
- Animus deliberatus* in donando & do-  
natione acceptanda, 108
- Animus in acquirendo* qualis esse de-  
beat, 395
- Appetitus sensitivus* quando invalidet  
donationem, 82
- Arba.* Definitio, 987. a quonam  
detur & accipiatur, 988. quid si-  
gnificet & quomodo contractui ac-  
cedat, 990. is detur tanquam pars  
debiti, 991. 992. si eo fine, ut con-  
tractus adimpleatur, 993. quando  
det libertatem a pacto recedendi,  
995. quando indicet contractum  
esse revocabiliter sub pœna, 997
- Arba datio.* Definitio, 987. qualis  
sit contractus, 989  
*dispendium* num liberet a contra-  
ctu, 998. 999  
*retentio & restitutio,* 994
- Aridorum* quantitas physica quomodo  
determinetur, 284. 285
- Artifera.* Definitio, 1271. obliga-  
tio, 1272
- Artificis imperiti opera* si conducatur,  
1274
- Avaritia.* Definitio, 398. num pro-  
hibita, 398
- Auctor* sc. juris. Definitio, 1185
- Auctor malus.* Definitio, 1186

### B.

- Benefactor.* Definitio, 20. quinam  
sit, 20. an amare debeat benefi-  
ciarium, 38. num habeat jus compen-  
tendi beneficiarium ad gratitudi-  
nem, 94
- Beneficiarius.* Definitio, 20. jus, 26.  
animus erga benefactorem qualis  
esse debeat, 40. obligatio ad grati-  
as agendas, 39. ad gratitudinem,  
43. ad reddendum beneficium, 41.  
num amare debeat benefactorem, 39

### *Beneficium*

## Index Verborum & Rerum Præcipuarum.

- Beneficium.* Definitio, 17. in quo consistat, 17. qualis sit actus, 19. quo animo dandum, 35. materia, 21. effectus, 33. 34. fons, 36. qualis sit actus, 207. cui dandum, 222. quando sit donatio, vel eleemosyna, 56. quando beneficia danda, 22. ad ea exhibenda obligatio, 23. qualia sint in communiione primæva, 24. num sint debita, 25. quomodo debeantur, 26. num ad ea quis cogi possit, 27. a cuius arbitrio dependeant, 29. quibusnam debeantur, 30
- Beneficium* num denegari possit & num denegatio sit ferenda, 28
- Beneficium obrudi* quando dicatur, 199. num possit, 200
- Beneficium petendi ius* cui competat, 222
- Beneficium reddere.* Definitio, 32. an ad reddendum obligemur, 41
- Bene mereri de aliquo* quid sit, 206
- Bona societatis.* Definitio, 1332
- Bonitas intrinseca & extrinseca monetæ.* Definitio, 544
- C
- C**asus num a commodatario præstandus, 447. & seqq. num a conductore, 260. num a conductore operis, si casus in materia contingat, 1266. 1268. 1269. num si in opere, 1276. num a colono, si in fructibus contingat, 1298. 1299. num a mandatario, 686. num a depositario, 593. 584. 606.
- Circumspectio* in emtione necessaria, 1173. in mutuo, 542
- Colonus.* Definitio, 1195
- Commendatio.* Definitio, 643. an sit contractus, 647. an pariat obligationem, 646. an sit mandatum, 648
- Commissoria.* Definitio, 1086
- Committere* quid significet, 641. committentis intentio, 642
- Committi* quando res dicatur, 1086. 1087
- Commodans.* Definitio, 421. jus, 425. an ad commodandum cogi possit, 426. quando consentiat in rei deteriorationem, 440. in quamnam iure interno consentiat, 443. obligatio quoad repetitionem rei commodatæ, 499. 500. 501. num remittere possit reparationem damni dati, 458. 459. si sua duntaxat causa commodet, 454. & seqq. quando in hoc casu ejus sit culpa, 460. quando culpam præstare teneatur commodatarius, 462. 464. num dolum, 461
- Commodare* quinam possit, 422. an naturaliter obligemur, 476. 478. 479. an qui non vult rationem reddere teneatur, cur nolit, 481
- Commodata res* quando restituenda, an tequam ea uti potueris, 496. 498
- Commodatarius.* Definitio, 421. jus, 427. quando furtum usus committat, 465. 466. num dolum & culpam præstet, 446. quando solum dolum præstet, 463. quid præter rem

## *Index Verborum & Rerum Præcipuarum.*

- rem restituere debeat commodanti, 679. ad quid teneatur, si commodatum ultro offertur, 475. ad quid, si sua duntaxat causa commodans commodet, 461. 462. ad quid, si utriusque causa commodetur, 467. quando jus rem commodatam vindicandi habeat, 458
- Commodatum.* Definitio, 418. objectum, 419. qualem requirat actum, 433. qualis sit contractus, 438. quando naturaliter denegari possit, 477. 480. quamnam habeat faciatam conditionem, 497. si mandetur, cujusnam sit periculum, 691. an honorarium ei accedere possit, 740. an abeat in alium contractum, si quid pro usu exigitur, 571
- Commodatum rei alienæ,* 492  
*rei vitiosæ,* 503  
*rei unius quando multiplicetur,* 495
- Commodum rei in diem addictæ,* 1131
- Commodum rei emtæ ad quem pertineat,* 1125. quando ordinarie sit emtoris, 1127. quando venditoris, 1128. quomodo de eo conveniri possit, 1126. cujusnam sit, si ad certum tempus ematur, 1130. si in diem, 1129. si sub certa conditione, 1139
- Commodum rei gustu probanda vel inspicienda emendi causa,* cujusnam sit, 1140
- Commodum rei gustu probata vel inspectæ emendi causa,* quamdiu sit venditoris, 1141
- Commodum rei vendite in genere,* 1137. sub conditione resolutiva, 1133. alternative, 1151. 1152. sub lege commissoria, 1132. bis venditæ, 1149
- Communicatio factorum, rerum & pecuniæ,* 13
- Conditio melior.* Definitio, 1067
- Conditio tacita* quænam commodato inexistat, 497
- Conductor.* Definitio, 1195. obligatio, 1198. an solvere teneatur mercedem, si re vel operis uti non poterit, 1199
- Conductor operarum* num teneatur locatori de damno, quod præstando operas incurrit, 1261. num contractus finiatur, si conductor operarum sibi tantummodo utilium moriatur, 1265
- Conductoris operis obligatio,* si opus vitiosum confecit, 1270. 1275
- Consensus* ad pretia rerum determinanda requisitus, 319
- Consilium* an sit obligatorium, 714. an datum alias non contracturo obliget, 718
- Consilium dolosum* an sit obligatorium, 719
- Continentia,* five contentus sua sorte animus. Definitio, 396. effectus, 397
- Contrahentis culpa* in contrahendo, 589
- Contrahentium officium,* 587
- Contractus*

## Index Verborum & Rerum Præcipuarum.

**Contractus** quando morte contrahentium finiatur, 1248. 1250. quando subsistat cum dispendio arrhæ, vel dupli restitutione, 998

**Contractus beneficus**, Definitio, 417. quomodo subeat conditionem, sub qua honorarium præstandum, 742. 743

**Contractus consensualis**, Definitio, 725. an in scripturam redigendus, 933. quando in eam redigendus, 935

**Contractus fœnebris**, Definitio, 1423. quænam cum muruo habeat communia, 1425

**Contractus onerosus**, Definitio, 878

**Contractus realis**, Definitio, 437

**Contractus rescindi** quando dicatur, 928

**Conventionis nude** de pecuniæ summa danda effectus, 954

**Creditor**, Definitio, 513. num jus suum cedere possit fidejussori solventi, 797. num incio aut invito fidejussore terminum prorogare possit, 820. si in prorogationem non consentiant omnes, 821

**Creditor rei alienæ** ad quid teneatur, 525. 526

**Culpa a commodatario præstanda**, 446. a depositario, 584. 585. a depositariis pluribus, 627. in sociis, 310. a mandatario, 684. si pluribus conjunctim mandatum, 698. si per partes, 699. a socio, 1364

**Culpa aliena præstanda**, si tibi mandatum alii mandes, 778. 780  
(*Wolfii Jun. Nat. Pars IV.*)

**Culpa contrahentis** in contrahendo; 589

**Culpa deponentis** in contrahendo, 588

**Custodia rei commodata**, 468. 442

**Custodia rei alienæ**, circa quam opera præstanda, 1281. 1282. an quis in se suscipere teneatur, 583. num sit depositum, si pro ea aliquid exigitur, 628

**Custodia rerum & pecuniæ** præcepta, 409. 410

### D.

**Dammum** ejusnam fit, si locator operarum frangit, vel perdit instrumentum, 1267

**Dammum a commodatario** resarciendum, 446. 447. a conductore, 1259. quando mandantis & mandatarii colliditur, 774. quando mandans & mandatarius communicent, 685. quando deponens & depositarius 591. quomodo in re conducta æstimandum, 129. 1297. quomodo in societate dividendum, 1341

**Dari** quænam possint, 10. quot modis detur, 11. 12

**Debita** quatenus in æstimando patrimonio attendenda, 346

**Debitor**, Definitio, 513. obligatio ex contractu fœnebris, 1424

**Debitor principalis**, Definitio, 784. obligatio, si fidejussor solverit, 796. 798.

**Debitum exigibile**, Definitio, 345.

**inexigibile**, Definitio, 345

Iiiii  
Decoris

## Index Verborum & Rerum Principuarum.

- Deperi vite futura** num prospicien-  
dum, 370
- Deponere.** Definitio, 575. obligatio,  
592. officium, 580. culpa in contra-  
hendo, 588. quale damnum resarci-  
re teneatur, 600. quando culpa de-  
positarii ei imputanda, 588. 589
- Deponere mutui, vel commodati causa**  
an fit mutuum, vel commodatum,  
607
- Depositarius.** Definitio, 575. obligatio,  
578. officium, 586. jus, 582. num  
re deposita uti possit, 577. quid præ-  
ter rem restituere debeat deponenti,  
679. an possideat, 638. quid præsta-  
re debeat, 584. ejus causa quando  
deponatur, 605
- Depositum.** Definitio, 575. qualis sit  
contractus, 576. quamdiu duret,  
579. quando in mutuum, vel com-  
modatum abeat, 604. 608. num  
honorarium eidem accedere possit,  
743
- Depositum irregulare.** Definitio, 610
- Destructio rei commodata** prohibita,  
441
- Deterioratio rei commodata** prohibita,  
441. quando ob eam teneatur com-  
modatarius, 459. quando non, 452
- Dittor** quando quis fiat, 366
- Dives.** Definitio, 240. quinam sit,  
352. obligatio ad dandam eleemo-  
synam, 241
- Dignitas.** Definitio, 240. gradus, 240.  
qualia sint bona, 415. quomodo  
æstimandæ, 353. an propter se  
appetendæ, 419
- Dolus** a commodatario præstandus,  
446. a depositario, 584. a pluribus  
depositariis, 627. a mandatario, 684.  
si tibi mandatam alteri mandes, 778.  
780. a pluribus mandatariis, 698.  
a socio, 1364. an ne præstetur con-  
veniri possit, 482
- Domini jus,** cujus res mutuo data ab  
alio, 523. si commodata sine con-  
sensu ejus, 424
- Domini obligatio,** si in mutuum rei suæ  
consentit, quando ea consumpta, 531.  
quando nondum consumpta, 533.  
quando in hoc casu nascatur mutua-  
tarii obligatio, 534
- Dominium** in bonis societatis, 1333.  
quando id acquiratur in obvenien-  
tibus, 1334
- Dominium** in emtione venditione num  
transferatur fide de pretio habita,  
966. vel si quomodocunque de eo  
cautum sit 967. quomodo transfera-  
tur, 958. quando in emtorem trans-  
eat, 960. quando & quomodo trans-  
eat, si res in diem addicatur sub con-  
ditione suspensiva, 1081. quomodo  
redeat ad venditorem, si emtio com-  
mittatur, 1089
- Dominium** in commodato num transfe-  
ratur, 429. num in mutuo, 514. num  
in socia, 1305
- Dominium forsitan acquirendum** num  
transferri possit, 950
- Dominium futurum.** Definitio, 954.  
quale sit, 947. an transferri possit,  
948.

## Index Verborum & Rerum Præcipuarum.

948. quid transferatur, si transferatur, 949
- Dominium rei in genere* num detur, 1134
- Dominium rei in genere emta* quando transeat in emtorem, 1135
- Domus exusta* num vendi ac emi possit, 1003
- Donatarius*. Definitio, 50. obligatio ad gratitudinem, 913. ad agendas gratias, 91. ad significandum gratum animimum donatori, 92. officium circa donationes temerarias, 106. jus quantum sit, 150. quale sit, 153. si donator sibi adimat jus donationem revocandi ante acceptationem, 190. num ejus morte jus ministri extinguatur, 187. quando ei jus belli competat, 266
- Donatio*. Definitio, 48. quænam donari possint, 49. quomodo perficiatur, 59. effectus, res non statim tradatur, 60. qualis sit actus, 61. quando promittatur, 62. num sit beneficium, 65. num habere debeat causam expressam, 86. num exigi possit, 73. quamdiu revocari possit, 89. quid eam irrevocabilem efficiat, 89. quando morte donatoris non fiat valida, 171. 172. quando vitietur, 79. 80. quorumnam non valeat, 81. quænam in se invalida, 149. quando & quomodo convalescat, 85. num requirat animimum deliberatum, 108. an revocari possit propter ingratitudinem, 96. an per ministrum acceptari possit, 194. 195. an subsistat donatio præmortuo, 158. num poena eidem adjici possit, 138. num pacta eidem adjicere liceat, 133. & seqq. & num hæc sint servanda, 137. quomodo fieri possit, 159. 160. an in scripturam redigenda, 161. cur in eam redigenda, 152. quando sit mortis causa capio, 203. num mortuo tabellario acceptari possit, 175. 176
- Donationes* in se cur non sint illicitæ, 122
- Donationes* amoris declarandi causa num licitæ, 117. an amoris ac favoris conciliandi gratia, 121. an ob finem illicitum factæ, 123. an factæ existimationis significandæ causa, 119. an gratitudinis causa, 115. an ad jucunditatem & commoditatem vitæ, 112. an ad promovendum præclarum propositum, 113
- Donationes* quænam pertineant ad usum & abusum domini, 126
- Donatio conditionata* qualis sit, si res statim tradatur, 68. si non statim tradatur, 69. num revocari possit, 90. si sub onere, modo aut ex certa causa fiat, 136. si sub conditione, quæ post mortem donantis existere nequit, eam revocandi, 157. si sub conditione, quæ post mortem donantis existere potest, eam non revocandi, 156
- Donatio inter vivos*. Definitio, 148
- Donatio in literis facta* num sit valida, 164
- Donatio mortis causa*. Definitio, 140. quando fieri possit, 141. an sit juris natura-

## *Index Verborum & Rerum Præcipuarum.*

- naturalis, 142. quomodo efficiatur irrevocabilis, 143. quando quod mortis causa donatur sit tradendum, 144. quando præsumatur, 145. an satis sit, si traditio post mortem differatur, 146. an si donetur sub conditione mortis, quam suspicatur donans, 147. quando evanescat, 151. 152. quando revocetur, 154. num jure interno revocabilis, 211. 212. num remuneratoria esse possit, 210
- Donatio per ministrum* num eo incio revocari possit, 181. 182. quando non, 183. an eo mortuo revocari possit, 184. an post mortem donatoris a ministro valide fiat, 185. quando revocari nequeat nisi ejus consensu, 186. num valeat, si alii facta, quam cui debebat, 188
- Donatio per epistolam* quando revocari possit, 176. 177. 178. 179
- Donatio reciproca* Definitio, 213. an naturaliter valida, 214. an in ea res æstimentur, 215. an in alterius voluntatem conferri possit, 216. cuiusnam donationi æquipolleat, 217. 218. obligatio inde resultans, 219
- Donatio rei*, qua ipsimet indigemus, 109
- Donatio rei nondum sue*, 101. 102
- Donatio remuneratoria.* Definitio, 206. num lege naturali præcepta, 208. an exigi possit, 209
- Donatio sub modo facta*, 71
- Donatio temeraria* num illicita, 104. num sit valida, 107. officium donatarii circa eandem, 106
- Donationis promissio* qualis sit actus, 63
- Donationis & adimpletionis promissionis donandi identitas*, 77
- Donationis revocatio.* Definitio, 87. quando tacite reservetur, 139
- Donationum ejusdem rei pluribus factorum quænam subsistat*, 103
- Donationum licitarum principium generale*, 124. 127
- Donationum illicitarum principium generale*, 125. 128. principium generale definiendi earum validitatem, 129
- Donator*, sive *Donans.* Definitio, 50. quando usum rei sibi reservare præsumatur, 70. num habeat. jus donatarium ad gratitudinem compellendi, 95. num sibi adimere possit jus donationem ante acceptationem revocandi, 189. jus in donatario natum, 190. quando damnum refarcire teneatur, si res donata evincatur, 1191. quantum sit jus ejus externum, 130. quomodo internum limitetur, 131. quando jus belli in donatarium competat, 267
- Donatum si tibi ut alteri dones*, nam donatio revocari possit, 197
- Donatum mortis aliena intuitu* num mortis causa donatum sit, 202. qualis sit actus, 205
- Donum.* Definitio, 48. in quo consistat, 49. num sit medium declarandi alteri amorem, 116. existimationem, 114. animum gratum, 114. quare-



## *Index Verborum & Rerum Pracipuarum.*

quatenus ex liberalitate proficiatur, 264. num obrudi possit, 201. num aliorum amorem & favorem conciliare possit, 120. num sit revocabile, quamdiu mittitur, 180

E.

**Egenus.** Definitio, 354. quatenus res fructuosas possidere possit, 362 num obligetur ad eleemosynam dandam, 246. quando ipsi mendicare liceat, 244

**Egestas.** Definitio, 238. gradus ejus supremus, 238. num sit miseria, 255. quale sit malum, 416. num vitanda, 416. quatenus mendicitati æquiparetur, 243

**Eleemosyna.** Definitio, 51. an sit munusculum, 51. quale sit opus, 260. in quo consistat, 237. num exigi possit, 74. quando ultro danda, 229. cui danda, 220. 221. cui largior danda, 236. quando egenis danda, 244. quando a paupere, 244. quando a mendico danda, 245. 246. quinam ad dandum non obligetur, 234. quanta danda, 235. num sit beneficium, 57. an ab ea danda liberetur, qui pro aliis petit, 248

**Eleemosynarum** abusus in quo consistat, 230. num tolerandus, 233. denegatio num ferenda, 225. jus externum, 224

**Emtio.** Definitio, 938

**Emtio venditio.** Definitio, 937. objectum, 1000. quando perficiatur, 968. quando non perficiatur, etsi de

pretio fuerit conventum, 1158. 1159. an perficiatur re tradita sine pretio convento, 980. qualis sit contractus, 981. quando consummetur, 982. quando per literas contrahatur, 983. quando per internuncium, 984. quando per scripturam, 985. quando in scripturam probationis gratia redigatur, 986. quomodo intelligenda, si pretii determinatio in arbitrium tertii conferatur, 1034. num valeat, si hic id determinare non possit, vel nolit, 1035. num valida, si pretium in emtoris voluntatem conferatur, 1036. an si conferatur in arbitrium venditoris, 1037. num a jam perfecta recedere liceat, 1161. an cum dispendio arrhæ, 1162. quando committatur, 1087. quomodo dissolvatur, 1163. & quo effectu, 1164.

**Emtio venditio ad certum tempus facta,** 10059

**Emtio venditio ad mensuram.** Definitio, 1028. si certa quantitas exprimat, 1029. 1030. si non exprimat, 1031

**Emtio venditio in diem facta,** 1058. sub pacto resolutivo, nisi pretium intra certum tempus solvatur, 1060. sub pœna pœnitentiæ, 1061

**Emtio venditio conditionalis,** 1062. an ab ea recedere liceat cum dispendio arrhæ, 1063. facta sub conditione, nisi intra certum tempus pinguior emtor haberi possit, 1064. vel si pinguior haberi possit, 1065

## *Index Verborum & Rerum Præcipuarum.*

- Emtio venlitio per averſionem.* Definitio, 1028. quid operetur, 1032
- Emtio operis* noſtra voluntate ab alio conficiendi, 1278. 1279
- Emtio pecunie,* 1010. 1011
- Emtio poſſeſſionis,* 1014
- Emtio rei propriæ,* 1024. pro parte, 10. 12. 1013. 1014. 1024.
- Emtio rei guſtu aut inſpectione probanda,* 1138
- Emtio rerum extitutarum,* 1004. 1005. quando nulla 1006, quomodo contrahenda & ejus effectus. 1007. 1009
- Emtio rerum præſentium, ſed imperſeſtarum,* 1008
- Emtor.* Definitio, 938. num indicare teneatur venditori, quod ob accidens æſtimabile majus pretium det, 1042. ad quid teneatur ob moram in pretio ſolvendo, 1157. ſi cum venditore ſimul ſit in mora, cuinam mora damnola, 1150
- Emtor rei communis* quale jus acquirit, 1021
- Error* quando vitiet donationem, 83. quando non, 84
- Error circa corpus commiſſus* num vitiet emtionem, 1055. 1056
- Error circa qualitates* quando emtionem vitiet, 1057
- Evictio.* Definitio, 1165. num præſtanda ei, qui ſciens a non domino emit, 1174. an ſi a venditore ipſo res vincatur, 1182. an ſi a ſeipſo, 1181. an inſit emtioni, 1171. 1172. num in locatione conductione præſtanda a locatore, 1285. 1286. an in permutatione, 1189. an in donatione, 1190. an in actu mixto ex donatione & permutatione, vel emtione, 1192. quamnam probationem requirat, 1184
- Evictionis præſtatio.* Definitio, 1166
- Evictio operatum locatarum,* ſi duobus fuerint locata, 1284
- Excuffio debitoris.* Definitio, 804
- Expensæ.* Definitio, 364. ſpecies, 365. quomodo diminuendæ, 372. a quibus abſtinendum, 373. quinam ordo in iis ſervandus, 376. ſi a ſocio extra negotiationem de communi factæ, cui imputandæ, 1357. num ad hæſce requiratur ſociorum conſenſus, 1359
- Expensæ extraordinariæ.* Definitio, 364
- Expensæ inutilis.* Definitio, 365. an illicitæ, 375
- Expensæ minus neceſſariæ.* Definitio, 365. a quonam vitandæ, 374
- Expensæ neceſſariæ.* Definitio, 365. earum prærogativa, 378
- Expensæ non inutilis.* Definitio, 365
- Expensæ ordinariæ.* Definitio, 364
- Expensæ voluptuariæ.* Definitio, 365
- Expensæ utiles.* Definitio, 365. num faciendæ, 377
- Expromiſſio.* Definitio, 865. num tollat debitoris principalis obligationem, 867. ſi mandetur, 873. num indefinita valeat, 877
- Expromiſſor.* Definitio, 865. quid promittat, 866. an in plus, vel minus obligari poſſit, 876. quando jus ſuum

## Index Verborum & Rerum Principuarum.

- um contra debitorem principalem  
cedere possit creditori, 870. quomo-  
do liberetur ab obligatione propria,  
872
- Extraneus*. Definitio, 1399. quo respe-  
ctu socius pro extraneo habendus,  
1399
- F.
- F**acta, quando communicetur, 13. in  
quantum conveniant donationi-  
bus & eleemosynis, 67
- Factum turpe*. Definitio, 709. an na-  
turaliter illicitum, 709
- Fidejubeat* pro alieno facto in quid te-  
neatur, 836
- Fidejussio*. Definitio, 782. quò sine fiat,  
783. num tollat obligationem prin-  
cipalem, 785. ad quam obligatio-  
nem accedere possit, 789. an ad fu-  
turam, 796. quor modis fieri possit,  
808. quibus verbis fieri possit, 808.  
quibus verbis fieri debeat, 853. an in  
scripturam redigenda, 854. num a  
scriptura pendeat ejus validitas, 855.  
quo animo fieri debeat, 851. num ad  
certum tempus adstringi possit, 857.  
si ultra id tempus continuetur, 858.  
quomodo perficiatur, 847. an per  
epistolam fieri possit, 848. an per  
mandatarium, 849
- Fidejussio accedens obligationi futura*  
qualis sit, 791. quando vires exerat,  
792
- Fidejussio animo donandi facta*, 799
- Fidejussio errantis*. Definitio, 859
- Fidejussio in diem, vel sub conditione*  
facta, 809. certo modo restricta,  
863
- Fidejussio jurata*, 845. 846
- Fidejussio metu, vel vi extorta*. Defini-  
tio, 860
- Fidejussio præcedens* num obliget ad  
contrahendum, 793
- Fidejussio principalis*. Definitio, 812
- Fidejussio pro invito facta*, 799  
pro presente & patiente, 800  
succedanea, subalterna, vicaria.  
Definitio, 822
- Fidejussor*. Definitio, 784. quid prom-  
mittat, 786. quomodo promittat,  
788. an aliud promittere possit, quam  
debitor, 839. in quantum obligari  
possit, 840. an in plus, quam debi-  
tor principalis, 842. quando non  
obligetur, 837. 838. quando ab ob-  
ligatione liberetur, 795. quando de-  
bitum solvere teneatur, 794. quan-  
do teneatur solvere, principali debi-  
tore non excusso, 806. num compel-  
lere possit debitorem principalem  
ad solvendum, 801. num ante ter-  
minum solutionis compelli possit ad  
solvendum, 843. num sub pœna se  
obligare possit, 844
- Fidejussor accedens obligationi fidejusso-  
ris* quando fieri possit confidejussor,  
833
- Fidejussor indemnitatis*. Definitio, 827.  
ad quid detur, 827. an ab eo quid  
exigi possit, debitore principali non  
excusso, 828
- Fidejussor indemnitatis fidejussoris*. De-  
finitio.

## Index Verborum & Rerum Præcipuarum.

- finitio. 830. ad quid detur, 830. cuiam obligetur, 831. quo sine fidejubeat, 832. an teneatur, principali fidejussore nondum excusso, 834. quando per hunc liberetur, 835  
*Fidejussor principalis.* Definitio, 822  
*Fidejussor succedaneus, vicarius, subalternus.* Definitio, 822. obligatio, 823. 825. quomodo spectetur ejus obligatio in relatione ad obligationem fidejussoris principalis, 824. in quantum obligari possit, 841. quando solvere teneatur, principali non excusso, 829  
*Fidejussores plures* si conjunctim se obligent, 815. si sint correi debendi, 817. 818. 819. si pro certa debiti parte fidejubeant, 810. quando pro parte fidejubere intelligantur, 811. si singuli separatim se in solidum obligent, 812  
*Fidejussurus actum* intelligere debet fidejussionis, 852  
*Fides de pretio* quando habeatur a venditore, 980  
*Fluidorum quantitas physica* quomodo determinetur, 284. 285. si in vase quocunque contineantur, 286  
*Fructus* in deposito cuiam restituendi, & quomodo, 635. 636  
*Fundorum fructiflororum* pretium quomodo determinetur, 307. si fructus sint industriales, 316  
*Furtum usus* naturaliter illicitum, 1205. quando committatur in commodato, 465. 466. in deposito, 581. in locatione conductione, 1204  
 G.  
**G***enus pecunie* quando mutuo detur, 550. an possit, 551  
*Gratiarum actio.* Definitio, 44  
*Gratis dare vel facere.* Definitio, 18. quando non teneamur, 268. si non detur, quid fieri debeat, 270. cur ratio rerum & operarum ad se invicem ideo determinanda, 271  
*Gratitudo.* Definitio, 31. in quo consistat, 31  
*Gratitudo donataris* an lege naturali præcepta, 93  
*Gratuitum.* Definitio, 18  
*Gratus* quinam sit, 42  
*Gratus animus.* Definitio, 31  
 H.  
**H***onorarium.* Definitio, 731. an sit debitum, 732. an naturaliter licitum, vel debitum, 733. quale sit debitum, 734. quando abeat in perfecte debitum, 735. quando ad dandum quis cogi possit, 736. quando in mercedem degeneret, 737. a quonam definiatur, 738. an muret contractus benefici naturam, 739. an excedere possit pretium concessi usus, vel operarum præstitarum, 741  
 I.  
**I***llibertas.* Definitio, 252. an prohibita, 253  
*Immisericordia.* Definitio, 262. an prohibita, 263  
*Impendit.* quænam socius in societate omnium

## *Index Verborum & Rerum Præcipuarum.*

- omnium fortunarum de communi massa debeantur, 1370. 1371. de pacto quoad ea societatis contractui adjiciendo, 1372
- Impense* extraordinariæ in rem commodatam, 507. necessariæ in eandem, 506. in rem conductam quænam licitæ, 1290. 1291. quando in hanc factæ repeti nequeant, 1293. quando a deponente restituendæ, 592. quænam conductori restituendæ, 1290
- Impense* num ad expensas referantur, 364
- Imperitia* in artifice num sit culpa, 1273
- Inæqualitas in contractu oneroso.* Definitio, 898. quando ea obtineat, 901. quando in societate admittenda, 1343. num in emtione venditione præsumi possit, 976. qualis sit contractus, si inæqualitas mercis & pretii sit scientium, 978
- Incuria.* Definitio, 403. an prohibita, 404
- Ingratitudo.* Definitio, 46. naturaliter prohibita, 47. an donatarii naturaliter prohibita, 93
- Inquilinus.* Definitio, 1191
- Interesse* quale spectetur in contractibus, 717. quando præstet depositarius, 593
- Juramentum* an in obligatione fidejussoris quid immutet, 845
- Jura rei aliene inherentiæ* num sint vitia, 1178. an emtori indicanda, 1179
- Juris in re emta tertio competentis* evictio num præstanda, 1180  
(*Wolffii Jur. Nas. Pars IV.*)
- Jurium* mensura 281. pretium quomodo determinetur, 283
- Jus* num emi ac vendi possit, 1025. 1026
- Jus alienandi* in donatione mortis causa reservarum, 155
- Jus alterius* quomodo naturaliter imminuatur, 1105
- Jus belli* quando donatario competat, 266. quando donatori in donatarium, 267
- Jus ex pacto retrovenditionis* quæsitum num alienari ac cedi possit, 1122
- Jus futurum.* Definitio, 945. quale jus præsens in eodem contineatur, 946. an transferri possit, 948. quid transferatur, quando transferratur, 949
- Jus in commodato* quale transferatur, 439
- Jus in conductorem rei* translatum, 1203
- Jus in conductorem operarum* translatum, 1206
- Jus in re aliena* num evinci possit, 1176
- Jus mutuantis* quando domino cedi possit, re ipsius mutuata, 535
- Jus mutuandi externum* unde pendeat, 539
- Jus protimiseos.* Definitio, 1108. an tale sit jus retractus, 1108
- Jus redimendi* rem venditam intra certum tempus futurum, 1116. item, quandocunque libuerit, 1117. num alienari aut cedi possit, 1124
- Jus revocandi donationem* quomodo sibi adimat donator, 191. 192. quæ-

## Index Verborum & Rerum Principiarum.

- quando non possit, 193  
*Jus retractus*. Definitio, 1104. annaturaliter alicui competat, 1106. an cedi possit, 1111. quando non obstat alienationi, 1107  
*Jus retractus personalis* quamdiu duret, 1112  
*Jus retractus realis* num possit transmitti ad alium, 1113
- L
- L***ex commissoria*. Definitio, 1086. 1087. effectus in genere, 1088. in emtione venditione, 1090. diversus effectus, prouti in gratiam emtoris, vel venditoris unice addita, 1098. si venditioni addatur, parte pretii soluta, vel arrha data, 1092. si pacto de retrahendo addatur, 1109. 1110. quando eidem tacite renunciatur, 1094. si non certus dies eidem statim adjiciatur, 1095. quodnam pactum ei adjici possit, 1096  
*Libertas hominis* in rebus ab aliis sibi comparandis, 318  
*Libertas a pacto recedendi* arrhæ datione acquisita, 995  
*Liberalitas*. Definitio, 249. quando versetur circa donationes & elemosynas, 250. an præcepta, 251  
*Locare rem* quinam possit, 1207  
*Locatio conductio*. Definitio, 1194. quomodo fieri possit, 1223. qualis sit contractus, 1197. quando perficiatur, 1196. quando finiatur, 1237. quando finiatur morte locatoris aut conductoris, 1249. 1251. 1252. quando ex lege commissoria, 1253. 1254. quando rescindi possit a locatore, 1244. quando a conductore, 1245. quando rescindatur, si locator ipse per se obligationi suæ satisfacere non possit, 1278. quando si in sublocationem consentire nolit, 1279. quando dissolvatur ob necessariam ædium refectionem, 1246. & si locator rem conductam usui aptam præstare non possit, 1247. num cesset, si res conducta vendatur, vel propriis usibus sit necessaria, 1225. quando cesset, 1226. quomodo ad emtionem venditionem reducatur, 1213. 1214  
*Locationis conductiois renunciatio*. Definitio, 1239. quando ea non opus, 1240  
*Locator*. Definitio, 1195. obligatio, 1198. num rem conductam alteri locare possit, dum ea non utitur conductor, 1216  
*Locator operarum* num alium substituere possit, 1227. si operas præstare impediatur, 1262. si culpa sua non præster, 1263. si moriatur, antequam præstiterit, 1264. quod damnnum resarcire teneatur, 1277  
*Locupletior* ex ré aliena num quis licite fiat, 678  
*Lucrum* quomodo in societate computetur, 1351. & seqq. quando nullum sit, 1355. in quo finita societate consistat, 1356. quomodo dividendum, 1341. num singulis annis di-

vidi

## Index Verborum & Rerum Principuarum.

vidi possit, 1367. quando in societate omnium bonorum dividendum, 1368. num a socio cum damno compensari possit, 1366  
*Lucrum socii* quodam commune non sit, 1360  
*Luxus*. Definitio, 387. an prohibitus, 388

### M.

**Magnificentia**. Definitio, 389. an præcepta, 390  
*Malus auctor*. Definitio, 1186  
*Mandans, Mandator*. Definitio, 640. obligatio ad ratihabendum factum mandatarii, 666. 667. quidnam ipse fecisse putetur, 662. quando rati habeat excessum mandati, 703. 704. 705. quid mandatario restituere & refarcire debeat, 682. quid non, 687. quando mandatario actu obligetur, 752. quando incipiat hæc obligatio, 753. quantum obligetur mandatario, si fines mandati excedit, 688. quando contrarium mandasse intelligatur, 708. num teneatur mandati, si aliena tantum gratia mandetur, 720. si sua & aliena causa mandet, cujusnam sit periculum, 723. si sua & mandatarii causa mandet, cujusnam id sit, 721. quando revocare possit mandatum, 751. si pretium rei adjicit, demonstrandi causa, 748. si velit se mortuo adimpleri mandatum, 761. si ejus mortem ignoret is, cum quo agit mandatarius, 759. si norit mandatarius, ignoret is, cum quo agit, 769

*Mandantes plures conjunctim* in quid teneantur, 724  
*Mandatarius*. Definitio, 640. obligatio, 649. obligatio ex mandato arcano, 655. si eo solo instructus, 671. ex mandato sine libera, 656. ex mandato cum libera, 659. ex mandato duplici, 663. an ad mandatum adimplendum cogi possit, 776. num intra fines mandati suo nomine & sui causa agere possit, 672. an in favorem tertii mandatum adimplere possit, 676. ad quid teneatur, si mandatum non adimplet, 675. si fines mandati excedit, 673. 674. 687. & seqq. 689. num fines mandati excedat, si quid facit quod tacite mandatum intelligitur, 707. quando contra finem mandati agere possit, 702. quando proprio nomine teneatur ei, cum quo actum, 668. quomodo se gerere debeat, si ex arcano mandato agendum, 669. quomodo si arcano tantum mandatum, 670. si agat mortuo mandante, 755. si sine culpa sua negotium finire non potuit, aut eventus fuerit contrarius, 690. quid restituere debeat mandanti, 680. an quod sibi donatum, 681. an rationem negotii gesti reddere teneatur, 701. an mandantem repræsentet, 661. num sit minister, 665. num ejus intersit mandatum non revocari, 750. an pro negotio gesto quid exigere possit, 730. num ejus solus causa mandari possit, 715. 716. si ejus & aliena causa

## Index Verborum & Rerum Præcipuarum.

- si** mandetur, cujusnam sit periculum, 722
- Mandatarii** indemnitas, 682
- Mandatarii plures** si fuerint, an uoius negliencia ceteris imputanda, 696. 697
- Mandatum.** Definitio, 640. qualis sit contractus, 726. quænam eidem tacite infint, 706. num id suscipere sit libertatis, 765. num solvatur morte mandantis, 754. an morte mandatarii, 764. quando revocari possit, 755. quando post mortem mandantis adimplendum, 763. si adimpleatur a mandatario ignorante mortem mandantis, 758. si non adimpleatur vel renunciatur ob impedimentum inevitabile, 773. si non revocetur, nec adimpleatur, 775. quando per æquipollens adimplere liceat, 745. 746. 747. quomodo factò, vel non factò contrahatur, 727. an pèr epistolam contrahatur, 729
- Mandatum negotium** cujus periculo geratur, 691
- Mandatum** num sit, sine quo mandatum adimpleri nequit, 683
- Mandatum tibi** num alteri mandare possis, 777. 778. 780. quando sine periculo tuo, 781. cuiam mandare debeas, 779. 780
- Mandatum de termino solutionis pì orogando** num æquipolleat fidejussioni, 861
- Mandatum ut alteri credatur** num æquipolleat fidejussioni, 861
- Mandatum rei turpis** num sit obligatorium, 712. 713.
- Mandatum occultum.** Definitio, 652. an manifestare liceat, 653. quemnam respiciat, 655. si post mortem mandantis adimpletur, 766
- Mandatum cum libera.** Definitio, 655. quando adimpleatur, 660
- Mandatum expressum.** Definitio, 758
- Mandatum generale.** Definitio, 650
- Mandatum manifestum.** Definitio, 652. necessitas, 664. si post mortem mandantis adimpleatur, 756
- Mandatum sine libera.** Definitio, 655
- Mandatum speciale.** Definitio, 650
- Mandatum sub conditione vel in diem** quando adimplendum, 762
- Mandatum tacitum.** Definitio, 728
- Mandati adimpletio per æquipollens.** Definitio, 744
- Mandati adimpletio in forma specifica.** Definitio, 744
- Mandati renunciatio.** Definitio, 766. quando tempestitiva, 766
- Mandati revocatio.** Definitio, 749
- Melior conditio.** Definitio, 1067. num ab ipso venditore offerri possit in aditione in diem, 1074. 1075
- Mendicare** Definitio, 52. quantum liceat jure interno, 226. quantum accipere liceat mendicanti, 227
- Mendisandi jus** cui competat, 220
- Mendisitas.** Definitio, 52. in quo consistat, 238. num sit miseria, 255. quale malum, 416. num vitanda, 416. cuiam judicium de ea competat in casu



## *Index Verborum & Rerum Præcipuarum.*

casu dubio, 228. quinam ad eam redigantur, 355. 358	Definitio, 544
<i>Mendicus.</i> Definitio, 52. quinam sit, 354. num in eleemosyna dominium habeat, 231. quale in eo sit jus externum, 232. quando eleemosynam dare testatur, 245	<i>Mora depositarii</i> in restituendo, 626. 593
<i>Merces.</i> Definitio, 327. in quo consistat, 1211. 1212. quando certa per relationem, 1217. cui debeat, si rem conductam locet locator alii, dum ea non utitur conductor, 1215. quando in locatione conductione remittatur, 1294. 1295. 1300. quomodo in socida determinanda, 1311	<i>Mora mandatarii</i> in exequendo mandato, 695. in restituendo eo, quod occasione mandati ad ipsum pervenit, 693. 694
<i>Merces aqua.</i> Definitio, 328. <i>derivativa</i> , ibid. <i>eminens</i> , ibid. <i>iniqua</i> , ibid. <i>primitiva</i> , ibid. <i>vulgaris</i> , ibid.	<i>Mora mutuatarii</i> in solvendo debito, 570
<i>Merx.</i> Definitio, 943	<i>Mora socii</i> in conferendo ad communem massam num ferenda, 1362. 1363
<i>Metus</i> quando vitiet donationem, 83. quando non, 84	<i>Mortis causa capto.</i> Definitio, 203
<i>Miser.</i> Definitio, 254	<i>Munus.</i> Definitio, 48
<i>Miseria.</i> Definitio, 254	<i>Mutuans.</i> Definitio, 513. obligatio quoad repetitionem rei mutuatæ, 530. & seqq.
<i>Misericordes</i> erga quos esse debeamus, 259	<i>Mutuare</i> quando naturaliter non obligemur, 538. an debeamus ei, qui debitum solvere nequit, 541. quinam possit, 520
<i>Misericordia.</i> Definitio, 256. an præcepta, 257. num ad liberalitatem pertineat, 261	<i>Mutuatarius.</i> Definitio, 513. num rem in specie restituere possit, 536. quando obligetur domino, si res aliena ipsi mutuata, 534. si eam mala fide consumsit, 527. an rem mutuantis restituere debeat, 528. ad quid ob mortem teneatur, 569. 570
<i>Misericordiæ opus.</i> Definitio, 258	<i>Mutumum.</i> Definitio, 513. qualis contractus, 517. an cogi possit, 540. ejus effectus, 547. 548. si mandetur, cujusnam sit periculum, 691. num honorarium accedere possit, 740. an abeat in alium contractum, si pro usu quid exigitur, 571. an si aliud pro alio, vel species æstimatæ dentur, 573
<i>Moneta.</i> Definitio, 339	
<i>Moneta proba.</i> Definitio, 545	
<i>Moneta reproba.</i> Definitio, 545	
<i>Moneta bonitas intrinseca &amp; extrinseca.</i>	

## Index Verborum & Rerum Præcipuarum.

*Mutuum rei aliene* num sit licitum & validum, 522. & seqq. quando conualecat, 529

N.

*Necessitas futura* an prospiciendum, 369

*Numero* quando quantitas physica rerum determinetur, 289

O.

*Obligatio* ejus, cui quid datur ad donandum aliis, vel ad elemosynas impendendum, 265

*Obligatio* num dividatur inter fidejussorem principalem & succedaneum, 850

*Obligatio accessoria.* Definitio, 784

*Obligatio principalis.* Definitio, 784. principalis & accessoriæ identitas in fidejussione, 787

*Obligatio re contracta.* Definitio, 437

*Obtrudi* quid dicatur, 199

*Officiorum erga seipsum collisio* quamnam pariat exceptionem, 111

*Onus donationi* adjectum, 135. quando in gratiam tertii adjectum, quamdiu revocari possit, 196

*Opera eadem* si pluribus locetur, num mercedem integram a singulis accipere liceat, 1232. si pluribus conjunctim locetur, 1233

*Opera* in pecunia acquirenda quanta collocanda, 393. 411

*Opera* pecunia comparari possunt, 293. quali pretio communicandæ, 322. quænam locari ac conduci possint, 1291. si duobus locentur, 1283.

1284. si locatæ non justo tempore, vel male præsentur, 1280. quorū modis cum pecunia conferantur in societate, 1336. quando tantundem, vel plus in societate valeant, quam pecuniæ, 1349

*Operarum pretium* quomodo determinetur, 283

*Operarum quantitas physica* quomodo determinetur, 278

*Operarum ratio ad se invicem* quomodo determinetur, 279. quomodo ad res, 272

*circa Operas acquirendas* quænam providentiæ divinæ committenda, 394

*Opportunitas nanciscendi socium* an in æstimandis operis ac usu pecuniæ attendenda, 1348

*Opulentus.* Definitio, 240. obligatio ad largiorem elemosynam gaudam,

P.

*Pactio* legi naturæ contraria num sit valida, 483

*Pacta* num donationi adjicere liceat, 132. qualia adjicere liceat, 133. & seqq. an adjecta sint servanda, 137

*Pacta* commissorio æquivalentia, 1099

*Pactum* num ex intervallo contractui adjectum sit validum, 1072

*Pactum committi* quando dicatur, 1086

*Pactum commissorium*, seu lex commissoria: Definitio, 1086. quodnam pactum ei adjiciendum, 1096. quando efficax, 1097

*Pactum locationi conductioni* adjiciendum, 1224

*Pactum*

## *Index Verborum & Rerum Præcipuarum.*

- Pactum de non alienando* donationi adjectum, 133. *de ea non revocanda* eidem adjectum, 134
- Pactum de permutatione contrabenda* num sit validum, 887. quodnam jus inde nascatur, 888
- Pactum de redimendo.* Definitio, 118. quemnam obliget, 1119
- Pactum resolutivum.* Definitio, 1100. species, 1100. cur aliud ex nunc, aliud ex tunc, 1101
- Pactum de restitutione fructuum & impensarum* emtioni sub conditione resolutiva adjectum, 1156
- Pactum de retrahendo.* Definitio, 1104
- Pactum de retrovendendo.* Definitio, 1115. quemnam obliget, 1115. quodnam eidem pactum adicere liceat, 1122
- Pactum turpe.* Definitio, 710. an sit servandum, 711
- Parcus.* Definitio, 381. an homo esse debeat, 382. an sit illiberalis, 383. quantas faciat expensas, 384
- Parsonia.* Definitio, 381. an præcepta, 382
- Partes expressæ de lucro in societate* num valeant de damno, 1350
- Parimonii* magnitudo quomodo æstimeretur, 341. 342. 343. 346
- Pauper.* Definitio, 354. obligatio ad eleemosynam dandum, 242. 246
- Paupertior* quando quis fiat, 366
- Paupertas.* Definitio, 238. quale malum, 416. num vitanda, 416. quomodo declinandæ, 367
- Pecudes* quales in sociata tradendæ, 1314 in sociata locatori nunquam moriuntur, 1307
- Pecudes ferreæ.* Definitio, 1308
- Pecunia.* Definitio, 290. necessitas, 320. usus in actibus permutatoriis, 293 materia qualis esse debeat, 330. & seqq. quemnam esse debeat, 333. numerus ei inscribendus, 335. quando certa, 951. quatenus in dominio, 952. quomodo ejus dominium transferatur, 953. num referatur ad res, quæ usu consumuntur, 471. quemnam consumatur, 348. quomodo custodienda, 409. an propter se appetenda, 412. quando commodari possit, 472. an mutuo dari possit, 543. an emi ac vendi possit, 1010. quando ematur, 1011. num bonis annumeranda, 340. quantum acquirere debeamus, 368. quando communicetur, 13
- Pecunia & res* num pro merce dari possit in emtione venditione, 1027. qualis sit contractus, si detur, 1027
- Pecunia sanebris.* Definitio, 1423
- numerata.* Definitio, 344
- superflua.* Definitio, 347
- usuraria.* Definitio, 1444
- Pecunia dominium* quando transferatur, 953
- Pecunia eroganda* principium generale, 379. 380. modus servandus, 371
- Pecunia mutuo data* restitutio, 546
- Pecunie valor absolutus* quomodo determinetur, 334

## Index Verborum & Rerum Præcipuarum.

- Pecunia usus* quando non constituat mutuum, 572. num æstimabilis, 311. quanti æstimandus, 312. cuiusnam rei usui æquipolleat, 310
- Pecunia solutio.* Definitio, 955. quid contineat, 955. effectus, 956. quando fiat, 957
- Pecuniam falsare* an naturaliter prohibitum, 336
- Pecuniam signare.* Definitio, 337. an signanda, 338
- Pensio.* Definitio, 1194
- Perculum* cuiusnam sit, si res commodata remittatur, 488. & seqq. quando non omne sit conductoris in sociata, 1309. quæ ideo cautio adhibenda, 1313. quando fit locatoris in sociata, 1313
- Perculum rei emta* ad quem pertineat, 1125. quomodo de eo conveniri possit, 1126. quando ordinarie fit emtoris, 1127. quando venditoris, 1128. cuiusnam sit ob moram emtoris, ne contractus perficiatur, 1142. emtæ in diem, 1129. sub conditione, 1139. ad certum tempus, 1130. nondum traditæ, cuiusnam sit, 1145  
1146
- Perculum rei gustu probanda, vel inspicienda* emendi causa cuiusnam sit, 1140. *probata vel inspecta*, quamdiu manet apud venditorem, 1141
- Perculum rei in diem addicta*, 1131
- Perculum rei vendita* quando ob moram sit venditoris, 1144. cuiusnam, si in genere vendita, 1137. si sub lege commissoria, 1132. si sub conditione resolutive, 1133. si ad gustum, vel inspectionem, 1143
- Perculum rei bis vendita* cuiusnam sit, 1149
- Perculum rerum alternative vendita- rum* cuiusnam sit, 1151. 1152
- Permutans* an pœnitere possit, re nondum tradita, 885. an æstimationem pro re dare possit, 886
- Permutantis jus*, qui rem suam tradidit pro aliena, 883. 884.
- Permutatio.* Definitio, 879. qualis sit contractus, 927. quando perficiatur, 880. quam pariat obligationem, 881. quando nullam, 882. an in scripturam redigenda, 934. quando redigenda, 936. an ob læsionem rescindatur, 929. qualis sit actus, si in æqualitas sit scientium, 921
- Permutatio operarum*, 904. rei cum opera, 903. rei suæ cum suæ, 891. quando hæc excludat alienationem, 892. 893. rerum fungibilium diversæ speciei, 897. usus rerum, 895. quomodo hæc reducatur ad donationem reciprocam, 896
- Pestis pecudum* cui noceat in sociata, 1312
- Pingitor emtor.* Definitio, 1067
- Pena* num donationi adjici possit, 138. an mandato, si non impleatur, 771
- Pondere* quando rerum quantitas physica determinetur, 288
- Possessio* num in commodato transferatur, 431. num in deposito & sequestro, 639. num in locatione, 1306. quando

## *Index Verborum & Rerum Præcipuarum.*

- quando sine dominio transferatur in emptione venditione, 979. an emi possit, 1014
- Pretium.* Definitio, 273. an semper manere debeat idem, 326. an nunc **num**, an iniquum dici possit, 326. quando laxè, quando stricte accipiat, 329. quale præceptum ac prohibitum, 323. quo venditio, vel redemptio fieri debeat, 1120. sub qua conditione solvat emtor, 1167. an in emptione venditione statim solvendum, an in diem differri possit, 959
- Pretii pars* si solvatur, salva lege commissoriam, 1093
- Pretii statim & certis terminis soluti* differentia, 1069
- Pretium æquum.* Definitio, 321  
*naturaliter æquum*, ibid.
- Pretium affectionis.* Definitio, 906. num excedat verum, 906. ejus mensura, 907. quomodo pretio aliarum rerum commensuretur, 908. quomodo determinandum, 909. qualis fit in eo determinando libertas, 910. 911. num licitum, 912. quando idem imponatur a pluribus, 913. quale sit jus externum circa istud, si ab alio agnoscendum, 914. si ab invito, 915. quando probandum, 916. quo sine exigatur, 917. quid in ejus restitutione tenendum, 918. num in permutatione admittendum, 925. num in contractu oneroso in genere, 924
- Pretium commune.* Definitio, 905  
(*Wolfii Jur. Nat. Pars IV.*).
- de Pretio convenire* quid sit, 963
- Pretium derivativum* Definitio, 298. quando sit ut primitivum, 301
- Pretiorum derivativorum* ratio, si primitivo æqualia, 302. ratio inter se, 300
- Pretium eminentis.* Definitio, 294
- Pretia eminentia* rerum & operarum ejusdem speciei quam habeant rationem, 297
- de Pretio fidem habere vel fidem emtoris sequi* quid sit, 964. 965.
- Pretium fundorum fructiferorum* quomodo determinetur, 307. si fructus industriales percipiantur, 316
- Pretium iniquum.* Definitio, 321  
*naturaliter iniquum.* Definitio, ib.
- Pretium iustum* quomodo determinetur, 282. 283
- Pretium majus* ab emtore si per errorem datum, a venditore quid restituendum, 1052. 1054. an diversis terminis solvendum semper faciat conditionem meliorem, 1070
- Pretium mercis* an ob dilationem solutionis augeri possit, 1046. an ob anticipationem minus 1047. an necessario ob dilationem, vel anticipationem solutionis variari debeat, 1048. quando ob dilationem non augendum, 1049. an variari possit ob modum vendendi, 1050. an minui, ut res statim vendatur, 1051
- Pretium minus* si per errorem datum, quid ab emtore sit supplendum, 1053. 1054
- Pretium operarum* quomodo deter-

## Index Verborum & Rerum Principiarum.

- |  |   |
|--|---|
| <p>terminetur, 283. 274</p> <p><b>Pretium primitivum.</b> Definitio, 298.</p> <p>quomodo determinetur, 303</p> <p><b>Pretia primitiva inter se.</b> Definitio, 299</p> <p><b>Pretium rerum ejusdem speciei</b> quomodo comparetur, 274</p> <p><b>Pretium rerum diversarum</b> ad se invicem quomodo determinetur, 277</p> <p><b>Pretium rerum &amp; operarum</b> ad se invicem quomodo determinetur, 280. 295. 296. quomodo ad pecuniam se habeat, 291</p> <p><b>Pretium rerum necessariorum</b> cur variet pro diversa multitudine, 305</p> <p><b>Pretium rerum necessariorum, utilium &amp; voluptuariorum</b> differentia, 317</p> <p><b>Pretii variatio</b> num in restitutione rei mutuatæ attendenda, 549</p> <p><b>Pretium verum.</b> Definitio, 905</p> <p><b>Pretium vilius</b> quando non fit iniquum, 324</p> <p><b>Pretium vulgare.</b> Definitio, 294</p> <p><b>Pretiorum vulgarium</b> ratio, 296</p> <p><b>Principalis debitor.</b> Definitio, 784. an ante fidejussorem excutiendus, 805</p> <p><b>Probatio juris pratensis</b> quando ante evictionem auctori innotescere debeat, 1187. quando non, 1188</p> <p><b>Procurator.</b> Definitio, 640</p> <p><b>Prodigalitas.</b> Definitio, 385. an prohibita, 386</p> <p><b>Promissio</b> qualis fit actus, 63. num quid immutet in actu dandi, 76. quomodo ejus principia ad donationem applicentur, 78</p> <p><b>Promissionis dandi adimpleto</b> num fit</p> | <p>datio, 75</p> <p><b>Promissio donationis</b> qualis fit promissio, 64. qualis fit actus, 63. num beneficium, 66</p> <p><b>Promissio donatoris</b> de non revocanda donatione quomodo valida fit, 92</p> <p><b>Promissio emtionis ac venditionis</b> perficiendæ, 969. quænam inde oriatur obligatio, 970. 971. quomodo facta intelligatur, 972. effectus ejusdem, 973. 974</p> <p><b>Promissio solutionis aereo faciendæ</b> num fit fidejussio, 863. 864</p> <p><b>Promissionis revocatio.</b> Definitio, 88</p> <p><b>Providentia divina</b> quid circa opes committendum, 414. 394</p> <p style="text-align: center;">Q.</p> <p><b>Quantitas physica rerum</b> quomodo determinetur, 275. 276. quomodo aridorum, 284. 285. quomodo fluidorum, 284. 285. quomodo fluidi in vase quocunque contenti, 286. quando numero, 289. quando pondere, 288</p> <p><b>Quod non existit in rerum natura</b> num emi possit, 1002</p> <p style="text-align: center;">R.</p> <p><b>Ratio communis dividendi</b> quomodo determinetur in societate, 1344. &amp; seqq. quomodo in societate bonorum, 1373. quomodo in societate omnium fortunarum, 1374</p> <p><b>Rationem reddere negotii gesti</b> quid sit, 700</p> <p><b>Redemptor.</b> Definitio, 1195</p> <p><b>Reditus.</b> Definitio, 363</p> <p style="text-align: right;"><i>Reditus</i></p> |
|--|---|

## Index Verborum & Rerum Præcipuarum.

- Reditus annui.* Definitio, 363  
*Reditus statim.* Definitio, 363  
*Reditus variabiles.* Definitio, 363  
*Regressus* a fidejussore ad debitorem principalem, 807. an detur creditori ad debitorem principalem ab expromissore, 868. quomodo sibi de eo consulere possit creditor, 871. num detur expromissori ad debitorem principalem, 869. 874. 875  
*Regressus creditoris* ab uno fidejussore ad alterum, 813  
*Regressus fidejussoris* ad debitorem principalem, 814. ad fidejussorem alterum, 816  
*Regressus fidejussoris succedanei,* 826  
*Re locata* quomodo fit utendum, 1203  
*Relocatio.* Definitio, 1238. an sit novus contractus, 1238. quando tacite fiat, 1241. 1242. 1243  
*Remissio rei commodatæ* cujusnam periculo fiat, 488. & seqq.  
*Renunciatio* quid sit, 199  
*Renunciatio evictionis præstationi* num liceat, 1193  
*Renunciatio societati* quid sit, 1392. an liceat, 1392. & seqq.  
*Renunciatio mandati* re adhuc integra, 772. re non integra si fiat, 767. 768. 769. 770  
*Rebus* quomodo utendum, 405  
*Rerum,* quarum magnitudo longitudini proportionalis, quantitas quomodo determinetur, 287  
*Rerum & operarum* ad se invicem ratio cur determinanda, 271. quomodo res in hac determinatione spectandæ, 272  
*Res* quando communicentur, 13. quali pretio communicandæ, 1322. quænam commodari possint, 419. quænam emi ac vendi, 1001. quænam permutari, 889. quænam locari & conduci, 1200. quomodo custodiendæ, 409. 410. num alteri licite donentur, quibus ipsimet indigemus, 109. 110. quales esse debeant, quarum dominium transfertur, 944. quo respectu pecuniæ superflue accenseantur, 350. quod pecunia comparentur, 293. quamdiu servandæ, quæ servando corrumpuntur, 407. quid faciendum, si servari non possint, 408. quamdiu pro evictis haberi nequeant, 1183. si locentur pro ea mercede, de qua postea conveniatur, vel pro mercede æqua, 1218. si eadem pluribus commodetur, 493. 494. si apud plures deponatur, 624. 625. si detur, ut reddatur, si accipiens alienare velit, 894  
*Res aliena* num donari possit, 97. num commodari possit, 423. si commo- detur, 492. si deponatur, 601. num vendi possit, 940. 941. an in loco publico emta sit emta, 942. an si a sciente ematur, 1168. an emta venditori restitui possit, 108. si mutuo detur, 522. si mutuo data sit consumpta, 524. si bona fide locetur & evincatur, 1287. si mala fide, 1288. si a sciente conducatur, 1289  
Llllll 2
*Rerum*

## Index Verborum & Rerum Præcipuarum.

- Rerum artificialium* pretium quomodo determinetur, 314
- Res commodata* cujusnam sit, 430. num ejus dominium transferatur, 429. quomodo custodienda, 442. num tertio communicari possit, 428. qualis restituenda, 445. si amissa, num in genere restitui possit, 487. si non appareat & postea in potestatem commodantis veniat, 484
- Res communis* num mutuo dari possit, 521. num vendi possit, 1019. 1020
- Res communis* locatio, 1234. 1235. an in ea socius præferendus, 1236. pars divisa an vendi possit, 1032. depositæ si rata accipiatur, 619. 620
- Rem communem* depositam qui solus recipit, ad quid teneatur consortibus, 618
- Res conductæ* qualis præstanda, 1230. quod & quando tradenda, 1231. num a conductore immutari possit, 1292. quomodo custodienda, 1257
- Res conductæ* deterioratio in quantum permessa, 1255. quatenus prohibita, 1256
- Res conductæ usus* quam diligentiam requirat, 1257
- Rerum corporalium pretium* quomodo determinetur, 283
- Res data* num tradenda, 54. an uni datæ alteri dari possit, 100
- Res deposita* cujusnam sit, 577. num propriis rebus præferenda in communi periculo, 598. 599. an si pretiosior sit, 599. si denuo apud alium deponatur, 602. 603. 623. quando alii, non deponenti restituenda, 622. quando invito deponenti restitui possit, 580
- Res deposita* remissio, 594. & seqq. cujusnam in ea sit periculum, 596. & seqq.
- Res donata* num tradenda, 54. cujusnam sit nondum tradita, 50. an recipienda, si donatarius eam reddere velit, 198. num tibi donata alii donari possit, 99. an hæc donatio subsistat, 100
- Res emta* num reddi ac pretium repeti possit, 1160. quando pignoris loco maneat apud venditorem, 961. quando deponatur, 962
- Res emta* num emi ac vendi possit, 1004. sub qua conditione, 1005. quando emtio nulla, 1006. quomodo earum emtio & venditio contrahenda, 1007. 1009.
- Res exigui pretii* quænam esse debeant, 304
- Res fructuose* si deponantur, 635. quatenus operis æquiparentur, 349. quando non faciant divitem, 359. quando faciant, 360. 361
- Res fungibiles.* Definitio, 509. quænam sint, 510. requisita, 511. 512. an mutuo dari possint, 518. num plures ejusdem generis sint individua, 616
- Res industrialiales* quomodo reducantur ad pure naturales, 315. quomodo determinentur earum pretium, 313
- Res in genere restituta.* Definitio, 486. an amissa in genere restitui possit in com-



## Index Verborum & Rerum Præcipuarum.

- commodato*, 487  
*Rei in specie restitutio*. Definitio, 444  
*Res incorporales* num evinci possint, 1175  
*Res litigiosa*. Definitio, 629  
*Rei lucrosa & usus pecunia* æquipol-  
 lencia, 310  
*Res mutata* si ante usum pereat, vel  
 deterioretur, cujusnam sit damnum,  
 574. num ante terminum restitui  
 possit, 537  
*Rerum naturalium* pretium quomodo  
 determinandum, 308. quando in  
 eo attendendum jus eas percipien-  
 di, 309  
*Rerum necessariorum* pretium, si simul  
 sint utiles, vel voluptuariæ, 306  
*Rerum presentium, sed imperfectarum*  
 emtio, 1008  
*Res permutata* num alienari possit, si  
 nondum tradita, 930. an vindicari  
 possit, si alienetur te invito, 931  
*Res propria* num emi possit, 1012. 1013.  
 1014. an tibi locari possit, 1230. an  
 merces solvenda, si ignoranti loca-  
 ta, 1221  
*Rei sequestrata* restitutio, 632  
*Res vendita* quando emtori & vendi-  
 tori communis fiat, 1023. num ab  
 emto reconduci possit, 1222. quando  
 pretio restituto redimi possit, 1114.  
 an ut tibi vendatur, si emtor vende-  
 re velit, conveniri possit, 1102. si  
 sub lege commissoria vendita, an a-  
 lii vendi possit, 1091. tibi vendita  
 num alii vendi possit, 1147  
*Res vitiosa*. Definitio, 502. si com-  
 modetur, 503. si a sciente locetur,  
 1302  
*Res usu quæ consumitur* quando æqui-  
 polleat rei, quæ usu non consumi-  
 tur, 469. an commodari possit,  
 470. quænam de hoc commoda-  
 to tenenda, 473. quando in com-  
 modato perire, vel deteriorari in-  
 telligatur, 474  
*Res usu quæ deteriorantur* quatenus  
 in patrimonio æstimando attendun-  
 tur, 351  
*Restitutio*, quæ a mandante fieri de-  
 bet, 692. in socida, 1316. ejus  
 quod occasione mandati ad te per-  
 venit, 680. quod ex re mea ad te  
 pervenit, 677. quod plus datum in  
 permutatione, 926. si emtio resol-  
 vitur ex nunc, 1153. si ex tunc,  
 1154. 1155.  
*Restitutio arrhe*, 994. 996. 999  
*Restitutio expensarum de communis* in  
 proprios usus in societate factarum,  
 1358  
*Restitutio pretii* pro re aliena vendi-  
 ta, 1017  
*Restitutio pretii affectionis*, 918  
*Restitutio rei commodate*, 445. ante  
 usum, 445. certo loco, 505. intem-  
 pestiva, 504  
*Restitutio rei depositæ* num invito  
 deponente fieri possit, 580. si sit  
 communis, 611. 612. 613. si usus  
 ejus conceditur, 609  
*Restitutio rerum fungibilium* com-  
 muni-

## Index Verborum & Rerum Præcipuarum.

- munium ejusdem generis, 617  
*Restitutio rei in genere.* Definitio, 486  
*Restitutio rei in specie.* Definitio, 444  
*Restitutio rei locata,* 1258  
*Restitutio rei mutuata,* qualis, 519.  
 536. ante terminum, 537  
*Restitutio pecunæ mutuo data,* 546.  
 si æstimatio nummorum mutuo detur, 556. 557. si summa mutuo detur expresso monetæ genere, 552. 558. non expresso monetæ genere, 553. si genus mutuo detur, 554. si species æstimatæ mutuo datæ, 566. 567. si genus monetæ haberi nequeat, 568. si bonitas intrinseca, vel extrinseca, vel utraque mutetur pro diversitate istorum casuum, 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565  
*Restitutio rei sequestrate,* 632. 633. 634. 637.  
*Revocatio contractus.* Definitio, 749  
*Revocatio donationis.* Definitio, 87  
*Revocatio mandati.* Definitio, 749  
*Revocatio promissionis.* Definitio, 88  
*Rogare.* Definitio, 644. an sit contractus, 647. rogando num alterum nobis obligeamus, 646. an mandetur, 648  
 §.  
*Sequester.* Definitio, 630. obligatio, 631. an possideat, 638  
*Sequestrum.* Definitio, 630  
*Socida.* Definitio, 1303. qualis sit contractus, 1308. 1317. an sit locatio conductio, 1304. an in ea transferatur possessio, 1306  
*Societas.* Definitio, 1318. quale sit pactum, 1321. 1388. quænam illicita, 1373. quomodo perficiatur, 1320. an consensu tacito contrahi possit, 1322. an inter absentes, 1323. an cum invito, 1324. cum quibusnam non possit, 1325. 1326. an sine collatione contrahatur, 1327. 1328. quomodo finiatur, 1377. 1378. 1385. 1386. quomodo dissolvatur, 1398. num morte unius socii dissolvatur, 1389. an ab ea recedere liceat, 1390. 1391. an plures ab eodem eodem tempore contrahi possint, 1361  
*Societas bonorum.* Definitio, 1330  
*Societas leonina.* Definitio, 1329. an licita, 1329  
*Societas omnium bonorum, vel fortunarum.* Definitio, 1330. quænam ad communem massam non veniant, 1376  
*Societas particularis.* Definitio, 1331  
*Societas universalis, vel generalis.* Definitio, 1330. quando finiatur, 1387  
*Societatis prorogatio.* Definitio, 1379. an communia dividenda, si prorogetur, 1380. quomodo tacite prorogetur, 1381. & seqq. terminus tacite prorogate, 1384  
*Socii* quinam sint, 1329. quando lucrum & damnum æqualiter participant, 1342. quod obligentur ad

## Index Verborum & Rerum Præcipuarum

ad augendum lucrum commune, 1365. si simul cum extraneo contrahant, 1400. si unus vi mandati contrahat, 1401. si proprio nomine, vel sine mandato contrahat, 1402. quantum valeat eorum rata in societate, 1408. num hæc vendi possit, 1409

*Sordes.* Definitio, 400. an prohibita, 401. quando magnificentia contrarientur, 402

*Sors.* Definitio, 1335. cuiam pereat in societate, si cum usu pecunie conferantur operæ, 1337

*Spectes communes plures* an sint res indivisibiles, 614. si deponantur, 615. si depositarum una vel altera ab uno recipiatur, 621

*Species æstimata* an in mutuo dari possint, 573

*Sublocatio.* Definitio, 1208. an naturaliter licita, 1208. qua cautione fieri debeat, 1208. ad quem usum, 1209

*Sublocatio operarum* num licita, 1210

*Summa pecunia* quando mutuo detur, 550. an possit dari, 551

*Supellectilis cura* quænam habenda, 406

*Superfluum* quid sit, 239

T.

*Temeritas donandi* cuiam dijudicanda, 105

*Tempus* num in mutuo definiendum, 515

*Tenacitas.* Definitio, 391. an licita, 392

*Termini artis* si in fideiussione adhibeantur, 856

*Trudatio in commodato.* Definitio, 434. an necessaria, 435. quænam de ea tenenda, 436. quando tacite promittatur a donante, 55. an in permutatione differri possit, 890. cur in mutuo necessaria, 516

### U.

*Venditio.* Definitio, 938

*Venditio rei* pro justo pretio, 1033. communis, 1019. 1020. in genere quando perficiatur, 1136. sub ea conditione emtæ, ut non liceat pro lubitu vendere, 1103. contra pactum de retrovendendo, 1121. si uni promissa, cum altero perfecta, 1148

*Venditio commissoria.* Definitio, 1086

*Venditor.* Definitio, 938. num sit auctor, 1185. an præsumatur dominus, 1169. quomodo cum eodem contrahat emtor, 1170. an evictionem rei incorporalis præstare tenetur, 1177

*Vestium cura* quænam habenda, 406

*Vitium rei* Definitio, 1403. an emtori indicandum, 1044. an occultare liceat, 1045. an indicandum a locatore conductori, 1301

*Usuraria pravitas.* Definitio, 1432. an

## *Index Verborum & Rerum Præcipuarum.*

<p>an lege naturali prohibita, 1433.</p> <p><i>Usuraria pecunia.</i> Definitio, 1444</p> <p><i>Usurarium debitum.</i> Definitio, 1444</p> <p><i>Usura.</i> Definitio, 1403. num in se illicitæ, 1406. quando licitæ &amp; quantæ, 1407. 1410. 1411. 1412. quando illicitæ, 1415. 1416. quando debeantur ob moram, 1428. num naturaliter currant ultra duplum, 1427. quando donentur, 1414</p> <p><i>Usura licita &amp; illicita</i> pro usu rei fungibilis cujuscunque, 1419. 1420.</p> <p><i>Usura mordentes.</i> Definitio, 1430. naturaliter illicitæ, 1431. charitati repugnant, 1430</p> <p><i>Usura necessaria.</i> Definitio, 1429</p> <p><i>Usura non mordentes.</i> Definitio, 1430. naturaliter licitæ, 1431</p> <p><i>Usura usurarum</i> quando licitæ, 1421. in se non illicitæ, 1422</p>	<p><i>Usura voluntaria, seu conventionales.</i> Definitio, 1429</p> <p><i>Usus pecunia</i> num æstimabilis, 311. quanti æstimandus, 312. egeno quando non concedendus, 1417. si gratis concedatur, qualis sit æctus, 1413</p> <p><i>Usus rei alteri</i> concedendus quomodo certus fiat, 420</p> <p><i>Usus rei fungibilis &amp; usus pecunie æquipollentia,</i> 1418</p> <p><i>Usus rei, quæ usu consumitur,</i> an aliquid æstimabile, 1404. an pretium ejus semper idem, 1405. quomodo alteri concedi possit, 508</p> <p><i>Usus rerum</i> quod officium exigat, 405</p> <p><i>Utensilium cura</i> quænam habenda, 407</p> <p><i>Utile in contractibus</i> quid dicatur, 717</p>
---	---

FINIS INDICIS.

